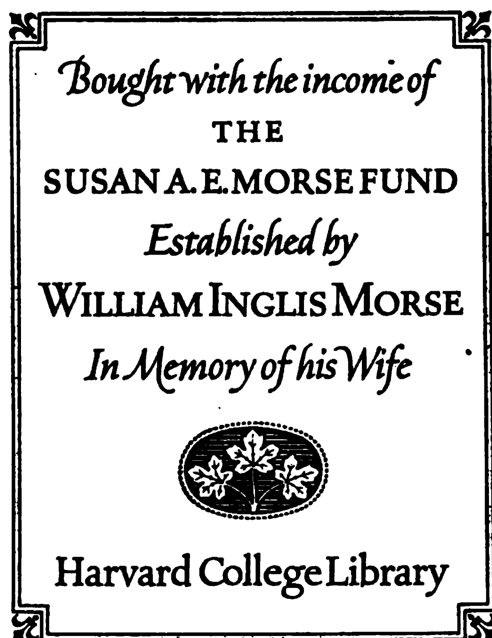
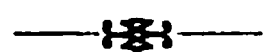

Bought with the income of
THE
SUSAN A. E. MORSE FUND
Established by
WILLIAM INGLIS MORSE
In Memory of his Wife
Harvard College Library

Chromolith. A. Haase v Praze

KROJ PLZEŇSKÝ.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. Dr. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK IX.

KNIHA XIX.

DRUHÉ POLOLETÍ.

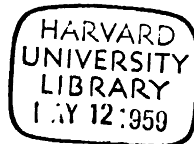
„KVĚTY“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

TISKEM Dra. EDVARDA GRÉGRA.

1887.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

OBSAH.

Strana

Vyobrazení. Kroj plzeňský. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — Rataje. Šternberk. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka. — Inicialní kresba k článku: „České chalupy“. Hostinec ve Rtové. Kreslil J. Prousek. Chalupa ve Vostřešanech u Pardubic. Z Koštic u Loun. Kreslil Václav Bartoš. Bývalá radnice v Semilech. Štít selského stavení se strany. Vrata u statku v Dolánkách u Turnova. Kreslil Jan Prousek. Srub v Poříčí u Hronova. Dle nákresu E. Kolovrátka ryl J. Patočka. Selské stavení z Přišovic (u Turnova). Kreslil Jan Prousek. Z Vostřešan u Pardubic. Kreslil Václav Bartoš. Štít statku v Dolánkách u Turnova. Mlýn Žampach blíže Trosek. Radnice v Železném Brodě. Kreslil Jan Prousek. Lomenice měšťanského domu v Náchodě. „Sednička“ dřevěného stavení v Dřevíči u Hronova. Dle nákresu Antonína Fuchsa ryl J. Patočka. — Bez domova. Kreslil Fel. Jennevein. — Světlá. Hrad Ledečský. Nádvoří hradu Ledečského. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka. — Motiv z okolí Sychrova. Kreslil Konst. Bušek. — Ze staročeské domácnosti. Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka. — Výroční den bitvy. Kreslil Fel. Jennevein. Ryl J. Patočka. — Kroj moravských Slováků. Barvotisk dle malby Adolfa Liebschera. — U vody. Kreslil V. Lindner. — Fata morgana. Kreslil H. Schüllinger. Ryl J. Patočka. — Procházka v zátiší. Kreslil R. Zahálka. Ryl J. Patočka. — Exulanti. Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka. — Exulanti. Kreslil Fel. Jennevein. Ryl J. Patočka. — Chaloupka. Kreslil V. Lindner. — U vody. Kreslil Konst. Bušek. — Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka. — Z honu. Kreslil Jar. Věšín. Ryl J. Patočka. — Pronásledování uprchlíků po bitvě bělohorské. Kreslil B. Kutina. — Modlitba pastýřova. Kreslil Konst. Bušek. — Na židovském hřbitově. Kreslil. M. Aleš. — Chrám sv. Antonína v Padově. Este. Kaple sv. Antonína v „Santu“ Padovanském. Petrarkův hrob. Petrarkovo obydlí.

Stromy.

Črty od **Al. Jiráska.**

(Pokrač.)

VI.

aslechl jsem také na svých potulkách o zvláštní, veliké studánce, dle popisu patrně lesní tůni, nad kterou že se pnou dvě veliké jedle a z těch že jest jedna prastará, s devíti vršky. Prastará ta jedle se svou vzácností devíti vršků mne ulákala. Spustil jsem se prvotního svého směru a zamířil jsem v tu pohorskou krajinu na samých skoro hranicích.

Vyšel jsem na úsvitě; bylo právě v neděli a jitro nastalo překrásné. Cestou jsem se zastavil ve vesnickém kostelíku, jehož okny proudilo zlato slunečných paprsků a jehož posvátným tichem po kázání nastavším, bylo slyšeti ze hřbitova šumot starých lip a švehol ptactva.

Přede mnou v ozářené lodi lid ve svém polozachovalém kroji u mužských barev tmavých, u ženských pak, zvláště svobodných, barev živých a veselých. Mladí tu stáli s kytičkami resedy, karafiátů a satorky, staří seděli v lavicích nebo klečeli s růženci nebo s modlitebními knížkami na rozích zahnědlými. Hleděl jsem na modlící se, na vážné jejich tváře, na sepjaté, mozolovité, těžké ruce.

Toť jejich okamžik posvátné poesie, kdy mysl uhnětená všedností a lopotou celého týdne, na chvíli se výše povznáší, útěchu a posilu hledá a ji nalezá, protože věří.

Zůstal jsem i když duši jimavé ticho prosté svatyně přerušeno hudbou s kůru, ana se počala hrubá mše. Nečekalť jsem mnoho, byl jsem i na nějakého Schiedermayera připraven, ale když pak při offertoriu dvě křídlovky s průvodem veškerého kůru (byla to patrně „vložka“) spustily „Letzte Rose“, jak naše slečinky říkají, vyšel jsem kvapně ven.

Venkované kolem se po mně ohlíželi, zajisté se divíce, co že najednou tak utíkám, jakoby mne něco bodlo. Irská melodie, vykouzlená křídlovkami snad starých vojáků hudebníků provázela mne ještě na kus nesouc se tichým, jasným vzduchem zářícího nedělního dopoledne.

Odpoledne jsem už měl jinou hudbu; vítr ji v lese provozoval. Seděl jsem na břehu hluboké tůně v lesní samotě pod starou jedlí s devíti vršky a její družkou. Voda v tůni byla skutečně modré barvy, pěkně lazurové, a když sem později proniklo slunce, zaleskla se v něm její tichá hladina jako krásně hlazený safír.

Pod těmi starými jedlemi, na jejichž kmenech i na haluzích chvěl se dlouhý mech, a ve stínu několika křovin olšových, vypadala ta nehnutá voda tajemně. Jistě že si tu nejednou zarejdily divoženky za letní noci, kdy svatojanské mušky šerem jejím světélkují. Ale mně se

neukázal ani škaredý panáček v zeleném fráčku a tak jsem se oddal naslouchání a hudební úvaze. Ne o té produkci ve vesském kostelíku, ale o hudbě stromové. Uvažoval jsem i pozoroval, jakých různých hlasů i mezi stromy. Jak šumí bříza, jak lípa, jak jinak to zní v haluzích stromů jehličnatých a druhů jiných — a že jsou hlasy mladých a starých, hlasy vážné a mocné, a také, jemné, šepotavé, jakoby se třesoucí, šelestící. Všechny pak dohromady jaký koncert.

Než abych dopověděl:

K večeru se mně ukázala nějaká podivná světluška, ale to již ne u modravé lesní tůně pod jedlemi, ale na konci jiného lesa. Nevrátil jsem se totiž cestou, kudy jsem přišel, ale dal jsem se přes les, polem a zase přes les, pod nímž jsem měl dojíti vesnice. Tak že si prý nadejdu, chci-li se dostati zase na cestu, od které jsem odbočil. V té vesnici K. pod lesem že možná přenocovati. Šel jsem a šel a již jsem slyšel šumot řeky, při níž se ta pohorská víska v úvalu rozkládala. Les mně ji však ještě zaslánĕl. Litoval jsem, že se mně cesta tak protáhla. Věděltʼ jsem, že je v K. starožitný kostelík, a ten si prohlédnouti ještě toho dne již nebylo možná.

Byl bych za té příležitosti snad také pana faráře poznal. Již cestou jsem o něm náhodou leccos zaslechl. Tak že je výborný zpěvák a že měli až do jeho příchodu v té vesnici zvláštní slavnost: o na nebe vzetí Panny Marie, totiž že sošku její, aby na nebe vzetí bylo znázorněno, vytahovali za veliké slávy provazem do otvoru v klenutí presbyteria. A to nynější farář přes nemalý odpor zrušil. Také vypravovali, že je s patronatem nějak na štíru, vlastně s ředitelem panství, tuhým odrodilcem. —

Hlas pohorské řeky, dosud neviditelné, z počátku temný, šumněji a hlasitěji teď zněl tišinou tmícího se lesa. Byl jsem už netrpěliv.

Dle toho hlasu se mi zdálo, že co nevidět dojdu na pokraj lesa a že stanu u cíle své cesty; lesa však nebylo konce. A v tom se mi zjevila ona podivná světluška. Mihlaťse pojednou a to poněkud v pravo. Zasvitla rudě. Ale již zanikla někde ve křoví — a zase již svítí — Nese se stejně. Aj a nevysoko; toť nějaké světlo. Někdo se blíží se svítilnou.

Čekal jsem, abych se zeptal, nezbloudil-li jsem. Jak se zář blížila, spatřil jsem i toho, jenž ji nesl. Byl to muž prostřední, spíše větší postavy v širokém klobouce. Že to je on! Teď mi teprve napadlo, co mi také o K . . . ském faráři řekli, že den co den, ať je pěkně nebo prší, jde za soumraku na procházku a vždycky se svítilnou. Blížil se. Venkovan to nebyl. Již jsem ho mohl bedlivěji pozorovati. Byl v městském kroji, ale v šosatém volném kabátě, střihu ne zrovna šviháckého: summou vesnický farář.

Byl to on, dobře jsem uhodl.

Když jsem se přihlásil a oznámil, kdo jsem, uvítal mne velmi srdečně slovy:

„Ah, homo literatus! A to mne, pane, těší. Vítám vás. Nic nebloudíte, jenže jste si trochu zašel. Ale mně vhod. Alespoň jsem našel hosta. Jste asi unaven. Hned zkrátím svou procházku, jsem totiž na procházce, jest už to mým obyčejem, že jako netopýr za soumraku

vycházím. Ale se světlem, jak vidíte, nebo po tmě nic není," pravil usmívaje se a dodal: „Tak prosím, prosím."

Obrátil se a vedl mne stezníkem po suchém jehličí. Kroků našich nebylo skoro ani slyšeti. Zář svítilny padala mihajíc se na cestu a nejbližší stromy. Dále už tma houstla. Bylo však příjemno, vlažno, a čistý vzduch pohorský zrovna voněl. Teď v tom průvodu mne cesta zase již těšila, a také jsem se v duchu radoval z té šťastné náhody. Můj průvodce nenadálý se mně zalíbil.

Místem kráčel přede mnou a tu jsem pozoroval široká ramena jeho statné ač ne otylé postavy, mocnou hlavu silného, ale ne masitého týlu, hustých, krátce přistřižených vlasů, již valně prokvetlých.

Pověděl jsem ovšem, čím se na svých potulkách zabývám.

„Ano, ano," odpověděl, „starý památný strom, a třeba i nepamátný, toť velice zajímá. Ale já mám také rád i mladší; nemyslete však," dodal žertovně, „že na zahradě, takhle s míšeňskými nebo máslovkami; ostatně je to také krásná věc a příjemná. Myslím totiž mladší stromy ve společnosti se starými, v lese. Ten je můj nejmilejší, jak vidíte. Navštěvuju ho i při lucerně."

„Je v něm klidno, a klid ten —"

„O ano, pane, ale zdánlivý klid. Les je jako lidská společnost, jako svět. Má své silné i slabé, své krásky, jonáky i mrzáky, své zdravím kypící i choré a hynoucí, svá cizopásníky a škůdce, má bouřku i klid, má svou radost i smutek. Bolestí jednotlivců si nikdo nevšímá, ani když hynou a umírají; leda když padne nějaký velikán. — No, dnes nebude v lesní republice žádná bouřka," dodal žertovně. V tom se zastavil a pravil:

„Tu ta společnost," a ukázal kolem po lese, „má všelijakou také chamraď, ale nemá zoufalců, nevděčníků a odrodilců. Ty máme jenom my" — Toto řekl nějak z ostra.

Za chvilku jsme stanuli na pokraji lesa. Že jsme dosud kráčeli temnem lesním, zdálo se mně venku dosti jasno, ač už pozdní soumrak se rozkládal nad údolím pod námi, zahleděl jsem se bezděky do té pěkné krajinky. Pod námi při šumné řece, tekoucí ve stínu nyní černých olší, roztroušená pohorská ves, a lučiny, po nichž se táhly bělavé páry jako vzdušné závoje. Na protějším svahu údolí les a palouky a na chlumku v pravo bělal se ze stromoví štít a vížka starého kostela, v jehož pozadí černal se nějaký háj. Nad ním vznášel se bledý srpek. Nade vším panoval líbezný klid, jejž šumění pohorské vody nikterak nerušilo. Chvíli jsem hleděl na krajinnou tu idyllku a dal jsem na jevo, jak se mně to všecko líbí.

Farář měl radost. Pravil:

„To mne vždycky těší, když mi někdo mou dědinku pochválí."

Mínil jsem, že je snad zdejší rodák.

„Nejsem, ale je-li člověk patnácte let na jednom místě, oblíbí si je, jakoby své rodné. Z počátku mně tu nebylo volno, k vůli té samotě a opuštěnosti, ale zvykl jsem," dodal jaksi s resignací.

„Služba je tu zajisté velice obtížná —"

„U konsistoře napsali do direktáře o tomto mém koutě: Aditus ad matrem Ecclesiam propter montes arduus, tempore hiemali propter

nives difficilis, čili u volném překladu: Devět měsíců zima a tři — ještě horší," pravil žertem a ukázal na tmavou skupinu v pravo od kostela.

„Tam je má residencí; není slavná, ale přece byste se tam lépe vyspal nežli v naší hospodě."

Pozval mne a já ochotně přijal. Travnatým oroseným svahem, jenž zvučel neunavnými cvrčky, sešli jsme na dol, mezi stavení. Bylo tam cítiti čmoud roští, jímž všude topili.

Přes lávku, ve stínu tmavých olší nad šumnou řekou vstoupili jsme na druhý břeh, do kopečka pod javory a jasany, až jsme se ocítli u bělavé obruby hřbitovní a starého kostelíka s velikou špičatou střechou.

Proti kostelu a hřbitovu přes malé prostranství stála fara, prosté stavení o jednom patře se zahradou plnou stromů a křovin.

V oknech neviděl jsem žádného světla, kolem bylo hluboké ticho. Farář zazvonil. Přiznám se, že jsem byl poněkud zvědav na kuchařku, která že přijde otevřít, jsem očekával. Ticho. Pak se ozvaly rychlé, lehké kroky jakoby bosé nohy, zář světla mihla se skulinou dveří, a svěží hlas se otázal, kdo to.

„Já," řekl farář a známý zvuk jeho hlasu pohnul klíčem v zámku. Dveře se otevřely a v nich s hořícím kahanem v ruce stál vesnický, bosý klučík boubelaté, osmahlé tváře. Oči měl jako trnky, čiperného výrazu. V ten okamžik se divily, snad, že už pan farář jde a že si někoho vede.

„To je můj první ministr, komorník, poštovní posel, kuchtík atd.," představoval žertem farář a již mne vedl do čeledníku, a sám tu světlo rozžehl. Světnice byla klenutá, čistě vybílena, podlaha jako křída, nábytek ze tvrdého dříví a starý. Na rozkaz farářův přinesl Vašíček chléb, solené již máslo chutné jako mandle a výborné kozí sýrce. Bez rozkázání pak přinesl láhev čerstvé vody a dvě sklenice.

Farář se zasmál a dal mu peníze, aby přinesl pivo.

„Já piva nepiji, ani vína," vysvětloval předkládaje mně jídlo. Omlouval se pak, že nic jiného mi nemůže poskytnouti a doložil:

„Jak se říká: Běda té kuchyni, která neviděla hospodyni. Já totiž nemám žádné hospodyně a tak dělám farářským tabulím trochu hanbu. Na kaplana mně nevynáší. Večeři již nějak odbudu, oběd mně uvaří u učitelů, a snídaní zas uvaří Josífek, to jest podučitel, kterému byt dávám. A když není mastná kuchyně, slétá se málo mlsných much, a tak mám svatý pokoj."

Usmál se čtverácky. Hovoře, přejížděl sponou po vlasové šňůře k hodinkám, zlatým to srdíčkem, jež držel dvěma prsty a jež se svítilo na černé ke krku až zapjaté vestě, mdle se lesknoucí, ušité asi ze staré kleriky. Rozhovořili jsme se o krajině a jejím lidu. Hostitel líčil jadrně a někdy drasticky jeho klopotný život, začasté i nedostatek a nouzi. Z těch slov vycházela na jevo nejen zevrubná znalost okolí a obyvatelstva horského, ale vanuly z nich i náklonnost a opravdový cit k němu.

„Často si tak myslím," pravil také, „co v těch novinách je někdy zbytečných věcí, kdyby si tak více lidu všímali; co se namluví a napíše o národním boji atd. a jak se zhusta zapomíná na přední stráže, na lid na jazykovém rozhraní, jak se nechává bez posily, bez poučení,

bez hmotné podpory, zkrátka v nebezpečenství. Poznal jsem to sám tady. Lid zde byl národně úplně netečný, protože nevědomý. Za těch několik let jsem přece něco zmohl s pomocí učitelův. A věřte, ta práce mne usmířila s tím zákoutím, ve kterém mně první čas bylo hodně teskno. Byl jsem z města zvyklý na společnost, na hudební kroužek, a zde jsem neměl nikoho."

Řekl jsem, že ta práce je dvojnásob cenná, an ji vykonal a koná bez uznání.

„Bez uznání! Beze slávy!" odpověděl usmívaje se. „Co to je? Neříkám, že ta pravá, ušlechtilá sláva není nic krásného a vzácného. O ano — Sláva je unikání zapomenutí, smrti, je kus života po smrti na tomto světě, a proto bývá tak žádoucí. Ale jsem trochu filosofem a se smrtí jsem se smířil i s tou, která zruší mé tělo, i s tou, která pohltí mé jméno. Ale, ale, kam to brousím! Řeknete v duchu: Hlehle vesnického faráře, chce se nějak blýsknout. To snad ta voda dělá tu filosofii —"

Řekl jsem mu upřímně, že se mu divím, že k tomu je třeba veliké síly duševní, aby zůstal vzdělaný člověk, vyššího snažení jsa úplně osamocen, ve společnosti, v níž nenalezá ani porozumění ani ohlasu, věren sám sobě, a —

„Nesevšedněl," doplnil farář. „To vám povím hned ten prostředek. ‚Ideal' mu říkají v apatece ducha. Teď se mu ve světě smějí jako zastaralému a nepraktickému, ale já v něj věřím. Jsem podnes takový blázínek idealista, ač se šedivou hlavou a v ošumělém kabátě. Mám z toho ovšem někdy prázdnou kapsu, úštipky pánů bratří a smích sobeckých lidí, kteří ke všemu myslí, že jsem pošetilý a oni že jsou chytřejší. Ale co mi z kapsy ubude, co si odepru ze svého pohodlí, je uloženo na dobré úroky. Já jich třeba neužiju, toť asi, ale ukážou se dá pán Bůh až později —"

Z idealu jsme pak přišli na umění, zvláště na hudbu.

„To je má hlavní zábava a potěšení."

Pověděl pak, že, když přišel sem, neměl žádného hudebního společníka, an, divnou náhodou, i tehdejší učitel byl v hudbě slabý.

„A tak jsem se do toho dal. Řku: vycvičíš si muzikanty. Toť že jsem s rychtářem nezačal, ale s nadanější mládeží. Bylo to z počátku dosti nesnadné, namahavé, unavovalo mne, někdy již i omrzovalo. Ale našlo se přece několik, ze kterých jsem jiskru vykřesal a dalo se to pak poslouchati. Hochy a děvčata jsem učil zpěvu —"

Vzpomněl jsem si, že mně pana faráře cestou tuze chválili jako výborného zpěváka.

„Pak jsem si i malý orkestr vyvedl, a to již vám byla radost." Hostitel můj se nějak rozehříval a v očích mu živěji zasvitlo.

„Pak se sem dostal i hudebník učitel, a ten mně pomahal. Máme teď čistý sbor a slušný orkestr. Měl jste tu dnes o hrubé býti, mohl jste nás poslechnouti. Toť, v ryze starém slohu to nevedeme, nemáme sil a prostředků, ale aspoň se to dá myslím poslouchati a neuráží to."

Tu jsem arci nemohl mlčením pominouti oné vložky při offertoriu, a jak mne dvě křídlovky svým solem odtud vypudily. Vypravoval jsem to veselým tonem a myslil jsem, že ta příhoda mého hostitele rozesměje.

Zamračil se však a povzdechnuv nad venkovskou hudbou chrámovou vůbec, jadrně potituloval zvláště onoho regenta chori, jenž dopustil „Letzte Rose“ na hrubou mši svatou. A dále jsme vedli řeč o hudbě. Pan farář rád o ní jednal horlivě se vyptávaje na divadlo pražské, koncerty a hudební poměry.

„Ale, Vašíčku, sběhni ještě pro pivo!“ zvolal pojednou, a Vašíček, jenž jako myška seděl u kamen, vyskočil jako střela a byl ten tam se džbánkem.

Tu jsem se odvážil otázati se, proč pan farář piva nepije, snad že k vůli zdraví —

„Ah nikoliv, holečku zlatý. Myslím, že bych při pivečku byl až příliš zdráv. A dost jsem se ho napil — někdy snad až dost. To ještě jsem byl kaplanem v městě Z. Měli jsme tam pěknou, veselou společnost, samé hudebníky, a byli jsme ve všem praví muzikanti. Rádi jsme si zavdali, ale aby to bylo nějak neslušno, to nikoliv,“ dodal vážně.

„Strávil jsem tam dvanácte let a měli mne tam rádi, až na pana ‚delechtora‘. Slovo to vyslovil s úsměškem. „Já se nikdy nezapřel a on byl a je odrodilec. Pak jsem dostal tuto farku zde. Nebyl jsem tu ještě ani rok, a uprázdnila se fara ve městě, na které jsem tolik let kaplanoval. Byl jsem na patronatu skoro nejstarší, měl jsem faru takměř jistou. Těšil jsem se na ni, na život v městě, nebo tu jsem teprve byl rok a málo jsem ještě zvykl. Ale já oné fary nedostal. Patron pro mne nebyl.“

„To jest ředitel —“

„Ano, ten odrodilec. Já jednou před časy dostal se s ním do sporu o národnost, pak jsem, jak jen šlo, národní věc v městě fedroval, a za to dostalo se fary jinému, mnohem mladšímu. —“

Zamlčel se na okamžik. Připadlo mi, jak se prve tam v lese zmínil o odrodilcích.

„Není to chlouba, povím-li, že z města za mne u patronatu žádali, že si mne přáli a že mne měli rádi. Nic platno. Za všechno jsem nic nedostal, leda že se ředitel vyslovil, že piju, a protože — Rozumíte-li! Že piju!“

V očích farářových se zajiskřilo.

„Popudilo mne to nesmírně,“ pokračoval. „Ale pak jsem všecko uvážil a povídám si: ‚Františku, opilec nejsi, to lhal — ale bude líp, nebudeš-li vůbec pít. Bude to dobrý skutek a žádný takový otrapa nebude směti tě pošpinit.‘ A tak se stalo. Od té doby nepiju žádného lihového nápoje. Ale, milý pane, nebyla to snadná věc, zvláště s pivem. Tu jsem teprve viděl, jak je čert zlý, když se dá do pokoušení. Nejhůře bylo první čas, to jsem se někdy až po podlaze válel, zápase s tím zlým duchem — Ale vyhrál jsem.“

A naliv čerstvé, křišťálové vody, zvedl opocenou sklenici proti světlu a pravil vesele:

„Teď ji již mám rád, a k vůli ní již zde musím zůstati do smrti, nebo takové vodičky tak hned nenajdete.

Otevřeným oknem, byltě vlažný večer, zadul větřík ze zahrady a s ním zavanula čeledníkem příjemná vůně květin.

„A což onen ředitel?“ ptal jsem se.

„Škodí nám dále. Vrchnost je německá, cizozemci jsou a bývá jen málo na panství. On je vrchním pánem. Škodí nám při volbách a všude, kde může — a já se s ním potýkám dále. Kdykoliv něco kostel potřebuje, musím přece k němu. Ale já jinak nepíši nežli česky, toť se ví. A jeho ďas beře; vymáhát všecko německy. V tom mu však neslevím."

Venku se ozvaly hlasy. Vašíčkův jsem poznal.

„A to jde s ním Josífek — jako podučitel, vrací se ze zkoušky, My tu máme také divadlo. Občas zahrají a Josífek to vede."

Přišel mladší učitel, jejž farář přede mnou jmenoval „panem Josefem" a s nímž jednal jako otec.

Hovor z počátku se stal všeobecnějším a volnějším, oživl však zase, když jsme se s učitelem smluvili, že jsme krajané, a že jsme studovali na jednom ústavě, na kterémž před lety také farář svá studia konal. A tak jsme přišli do škol, na professory; anekdot o jednotlivých bylo dost a dost jako hub. Každý věděl nějakou a nejvíce sám farář, jehož vypravování o minulých poměrech bylo zvláště zajímavo i veselo.

Tak jsme hravě prošli kollejemi piaristskými, pak dobou němčení, černých knížek a signa a budícího se vlastenectví. Zasmáli jsme se také nejednou srdečně, na hlas, div že nám slze nekanuly, ale když farář vypravoval, jak za jeho času bylo smutno, jaká neuvědomělost národní, jaké vědomé i nevědomé němčení se, a jak jednotlivci mezi professory budili vlasteneckou lásku a nadšení, jak mnozí obětivě pracovali, jak mnoho zachránili, že o tom dnes už nikdo nic neví ani netuší, co práce a často co obětí ano utrpení to stálo, tu jsme zvážněli a ne bez pohnutí naslouchal jsem vypravování kněze.

Rozjařil se, bylo to na něm viděti, a když pak vstal, nebo se již valně připozdilo, a se mnou se loučil stiskl mně ruku a pravil:

„Takhle si rád pohovořím. Ale nestane se mi to často. Jen jestli že jsem vás neomrzel."

Však dobře věděl, že ne, a ještě za dobrou chvíli, kdy již spal, rozmlouval jsem o něm s krajanem svým, mladším učitelem, jehož pokojík byl vedle mého v prvním patře. „Pan Josef" vypravoval o faráři upřímně a horlivě, doplňuje to, co starý kněz zamlčel nebo nač za řeči nedošlo. Tak jsem slyšel, jak se farář o lid stará, jak za jeho správy v této obci valně seslabena vláda kořalky a karet, jak mnozí naučili se čísti a jak dosti pilně si vypůjčují z knihovny farářovy a teď i školské, které před tím nebývalo.

„S námi se tuze dobře snáší," vypravoval učitel dále. „V tomto mém bytě vždycky bydlí mladší učitel. Farář dává ten byt zadarmo a jedinou povinností nájemníkovou je, aby uvařil ráno snídaní, arci z jeho, a za to pokaždé ještě snídá s panem farářem."

„Máte tu tichý život."

„Ovšem, traktací a hostin jako jinde tu nemíváme, leda za čas o visitaci. Ale přece, každý rok, výroční slavnost; což o tom pan farář nevypravoval?"

A tu mně učitel vylíčil farářovu traktaci, živou a veselou, slavnou večeři, ku které co rok zve všechny své hudebníky, zpěváky a zpěvačky drobné a mladé.

„Je to Ceciliauská slavnost. Měl byste toho večera tu býti. Nejprve mládež, která se na něj celý rok těší, zahraje něco a zazpívá a pak sednou k tabuli, kterou paní řídícího z ochoty vystrojí. To je smíchu, veselosti a zpěvu! A pan farář! To vždycky omladne — Chodí mezi tou drobotinou, přehlíží všecko, rozděluje i často poslouží a rozsoudí, směje se, žertuje a zpívá s nimi.“

„A co zpívají?“

„Rozmanité. Národní písně, snažší sbory a vlastenecké písně. Na ty on dbá. Je to věru radost podívati se na čiperné ty kloučky a děvčata, jak pěkně, s chutí a s ohněm zpívají.“

„Pak opět fara na rok utichne?“

„Ano. Tak hlučno tu je jenom o sv. Cecilii. Ale o svátcích, když studenti přijedou, je tu také dost živo —“

„Je-li tu mnoho studentů?“

„Poměrně dost. Jsou tu ze vsi a ze sousedních osad, většinou žáci a vychovanci pana faráře. Však bez toho skoro každý z nich jen skrze něho se dostal na studie. Máť bohatší sedláky k tomu, aby děti své dali do škol, pozoruje-li totiž u těch dětí nadání. A je-li nějaký chudý, nadaný hoch, nu, tu se ho ujme sám, platí něco sám a vyžádá mu ostatní u známých, dokud se student neumí „sám hrabat“, jak pan farář říkává. A tak to se ví, že se k němu o svátcích všichni sejdou ho navštívit. A on má radost, jako by mu vlastní synové přišli na svátky. Tu každý od něho dostane o svátcích denní plat; chudší až pět šestáčků — Aby si mohli přilepšiti.“ —

Pak také šel „pan Josef“ spat, ale já ještě ne. Stál jsem ve svém pokojíku u otevřeného okna, hledě ven na zahradu pode mnou, z níž vanula příjemná vůně, a dále na spící pohorskou vísku v úvale. Bylo ticho, jen šumot řeky zněl jím melodicky. Myslil jsem na faráře. Představoval jsem si, jak přišel jako mladý ještě, velice vzdělaný muž, vyšších snah, společenský, na společnost zvyklý, sem do tohoto zákoutí, jež jen na krátkou dobu je příjemným, a co všechno se asi v jeho duchu událo, nežli si je oblíbil jako své rodné, nežli začal choditi s lucernou do lesa na procházku a nežli opravdivě se rozhodl, že tu zůstane již na vždycky. — —

Ráno jen jsem vešel do čeledníku, a již se otevřely dveře vedle a jimi vyhlédla šedivá hlava pana faráře, svěžích a zdravě zardělých tváří. Zval mne k sobě do pokoje. Byl pěkný a útulný; okna hleděla do zahrady, a slunce jimi do pokoje, malujíc jejich světlý obraz na čistě vydrhnuté podlaze i stíny v nich haluzek malinových. Jen jsem vstoupil, a již přiběhl „Josífek“ pro pana faráře. Prohlížel jsem si zatím knihovnu. Shledal jsem mimo jiné starou a ctihodnou společnost: spisy české v původních vazbách z minulého století a skoro všecky z první polovice našeho věku, nejstarší Musejníky, spisy Matice české, všecka ta díla na mnoze stěžejná, a s těmi i mnohá slabší, ale významem památná, dosti úplný to obraz našeho obrození, dojemný pro toho, kdo dovede na něj hleděti a kdo ví, „co to krve stálo“. —

Pak utkvěly mé zraky na obrazích na stěnách. Bylo tam několik posvátných a nad klavírem lithografované podobizny Valeriana Jirsíka, Jungmannova, Palackého a Šafaříkova.

V tom se farář vrátil. Vida nač hledím, pravil:

„Ti jsou jako svatí. Svatí orodují v nebi u Boha, a velicí mužové za svůj národ na soudě dějin a národů.“ —

Po kostele, kdež jsem se potěšil opravdu pěkným, na vsi neobyčejným zpěvem, ač tu vlastní sbor páně farářův nezpíval, zavedl mne hostitel do besídky v zahradě. Ale jen jsem tam stanul a jen mně řekl, že snídaně přijde hned, už opět odešel. Začínalo mně to býti nápadným. Čekaje, prohlížel jsem si obrázky, jimiž besídka byla vylepena. A tu jsem mezi nimi uhodil na nápisy. Byly mezi rytinami, pěkně psané, většinou ve verších, vybrané z klassiků, hlavně z Horace. I tu bylo znáti stopu farářova ducha a smýšlení. Některé z těchto nápisů mně padly zvláště do oka. Na jednom bylo Ovidovo:

„— — Non est mortale, quod optas —“

Na druhém z Kupce Benátského:

„Muž, v němžto není hudby, nepohnut
jenž bývá sladkých zvuků snoubením —
jest schopen zrady —“ atd.

A dále na jiném, poblíže obrazu Žižkova jiný citat ze Shakespeara:

„Nuž, ty můj pradědе, není-li to psota, že nás
ty .... mouchy tak sužují —“

Pak se přihrnul „pan Josef“ s podnosem, na němž bělaly se konvice porcelánové a koflíčky, za ním „ministr, poštovní posel“ a t. d., bystrý Vašíček s křišťálovou vodou, s chlebem pomazaným čerstvým máslem, potutelně se usmívaje. Posléze přišel farář. Byl nějak vesel, žertoval a vtipkoval zvláště o kuchaři „panu Josefovi“. Káva voněla, jitro bylo překrásné, stromy kolem a keře zvučely ptactvem, zlato paprsků chvělo se na orosené trávě a listech, prodíralo se mihavými pruhy až k nám do besídky — Příjemná chvíle — Pak, když promodrávaly se v našem stánku kotouče z mého a učitelova doutníku, zmizel pojednou můj hostitel, a než jsem se nadál, jako když přijde lijavec, sprcha tonů zazvučela pojednou, z nenadání, a již se řinul harmonický jich proud otevřenými okny z čeledníku k nám do zahrady. Orkestrální hudba — Naslouchám překvapen, an „pan Josef“ se čtverácky usmívá. —

Hle, předehra skončena a již se nese jasným, krásným jitrem zplna, čistě, vroucně a jímavě naše „Kde domov můj“ a zalétá dále zahradou, nad úval, k lesům.

Táhlo mne to k oknům čeledníku. Jak se to tam změnilo! Celá kapela se tam usadila samých mladých hudebníků, jonáků, výrostků a chlapců. Jsou to děti horské krajiny, chudě oděné, mladší všichni bosi — Ale s jakou chutí, s jakým zanícením hledí si každý svého! — A pan farář! Jak je čilý, jak živě dává pokyny, s jakým ohněm své hudebníky vychovance řídí! Omladl, oživl, tvář vyjasněna, oči září! Totě pravý hudebník nadšenec! Tak hned se mně nějaký koncert nelíbil jako tento.

Pln obdivu, ano úžasu poslouchal jsem i pozoroval prosté, dovedné však hudebníky a jejich ředitele. Kdybych snad i byl chtěl, mi-

lého překvapení a obdivu jsem nemohl utajiti. A to mého hostitele nejvíce těšilo.

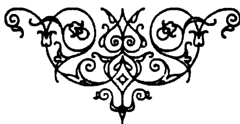
Bylo to překrásné jitro v té pohorské vesnici, a s radostí na ně vzpomínám.

K polednímu jsem odešel. Jako staří známí, jako přátelé jsme se loučili s ctihodným knězem. — —

List ze zápisníku.

— — Jedle s devíti vršky. Modrá tůň. Cesta odtud přes K... Farář Chaloupka. Nocleh u něho. Farářova „medicina ducha". Potěšil jsem se a v pravdě občerstvil u něho, jenž byl své osadě jako strom v samotě a poušti, poskytuje unaveným stínu a hladovým ovoce. Poznal jsem život se snahami idealními a přece bez planého blouznění, jenž dovedl se smířiti s drsnou skutečností, maje lásku k vlasti, milosrdenství k bližnímu a v umění pramen občerstvení a paprslek do mračen a svízelů životních. V půdě takových zásad a snah neroste ani rozervanost ani pessimismus. Tu je chuť k životu, k práci i k boji.

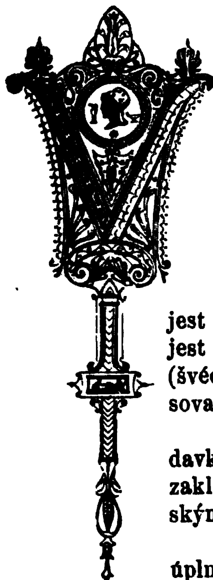
Práce, práce a práce! Práce z povinnosti a přece z lásky a ta se nebojí zapomenutí a nečeká slávy. (Pokračování.)

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal **Josef Kořenský.**

(Pokračování.)

ítaným byl jsem hostem mezi čuchonskými vlastenci, kteří české snahy sledují bedlivě, pohlížejíce na nás jakožto na vzor hodný následování. Byl jsem přijat upřímně i mezi pohostinnými Švédy čuchonskými, kteří hájí a posilují svou stranu 25 časopisy naproti 80 listům čuchonským. Strana „fenomanská", chtějíc získati pro své snahy také vyšší kruhy, vydává politické listy též jazykem švédským. „Morgonbladet" jest takovým organem, hlavou pak vlastenců čuchonských jest slavný historik Yrjö (Jiří) Koskinen, vlastně Forsman (švédské f o r s = čuch. k o s k i = vodopád, peřej), spisovatel dějin národa čuchonského.

Čeho švédská vláda neposkytuje spravedlivým požadavkům strany čuchonské, o to lid čuchonský sám pečuje, zakládaje školy soukromé s vyučovacím jazykem čuchonským.

Jakkoli není ještě učiněno zadost jazykové rovnosti úplně, přece docíleno bylo již toho, že státní úřadníci musí býti mocni obou jazyků zemských, čuchonského i švédského. Zákon nově vydaný vykazuje jim lhůtu, prodlením kteréž jest se naučiti řeči druhé. Chtěj nechtěj každý Švéd musí zahloubati se v ducha čuchonského jazyka i s jeho patnácti pády (nominativus, partitivus, genitivus, accusativus, inesivus, elativus, illativus, adessivus, ablativus, allasivus, abessivus, translativus, essivus, komitativus, instruktivus).

A pro Švéda není jazyk čuchonský snadný, nemaje nic společného s jazykem germanským ani s jiným západoevropským, ale náleží mezi řeči uralsko-altajské neboli turánské.

V pohoří altajském bylo kdysi střediště velikého prakmene jazykového, jenž z těch severovýchodních a severních krajů asijských rozšířil se potom až za Urál.

Čudové (Čuchonci, Estonci, Livové, Lopaři, Votjáci, Mordvini, Samojedi a j.) zajisté nejdéle udrželi se ve své pravlasti a usazeni jsou teď na severu evropském, nejhustěji v zemích při východních březích moře Baltického.

V jazycích čudského plemene vyjadřují se vztahy pojmů pouze koncovkami, postrádáním všelikých předpon a předložek. Za to však označují se jazyky altajské lahodou samohlásek, aniž mohou míti v násloví více souhlásek než jednu. Ale jazyková příbuznost různých větví plemene altajského jeví se hlavně na obdobnosti stavby jazykové, kdežto výrazy a slova ukazují spřízněnost nepatrnou nebo neprozrazují příbuzenství žádného. Ale přes to vše veleduch Komenský prvním byl, jenž

rodnou sestru maďarského jazyka vyhledal a na příbuznost maďarštiny s jazykem čudským upozornil.*)

O Čuchoncích vypravuje poprvé Ptolomaeus (ve 2. stol. po Kr.) nazývaje severní ten národ evropský Finy. Tehdy usazeni byli ještě na březích dolení Visly.

Tacitus líčí jejich surovost a velikou chudobu. Zaznamenal o nich, že užívají šípů koštěných, neznajíce železa, že v kožešiny se zahalují aniž umějí stavěti domy, neřku-li aby provozovali hospodářství a obchod.

Pokročilejší byli dle starých kronik Finové, kteří před příchodem Skandinavců bydleli v nynějším Švédsku a Norsku. Uměli užívati železa, pěstujíce polní hospodářství.

U sousedních národů sluli Jotuny, majíce pověst jakožto národ čarodějů a obrů, s kterými bylo Skandinavcům krutě zápasiti.

Hrozitánští Jotunové spřátelili se potom vzájemnými sňatky, a po dnes mnohý slavný rod v severním Norsku odvozuje od nich původ svůj. Skandinavské pověsti vypravují o finských králích, s kterými panovační Ynglingové žili v přátelství a shodě.

V podání finském vyskytuje se kromě jmena Jotunit také Jatulit, Jättiläiset nebo Hiidet.

Obrovští Jotunové zatlačeni byli prý potom na sever, a památka po nich žije pouze ve sříceninách starých hradů a v podivných hrobích z časů praehistorických.

Z čudských národů usadili se nejseverněji, tedy takřka na konci pevniny evropské, Lopaři (čuch loppi = konec), dílem norští, dílem švédští, čuchonští nebo ruští. Tito jsou vyznání pravoslavného, a nemajíce žádné literatury, pokročili mezi všemi Lopaři nejméně. Ostatní náležejí k církvi protestantské a umějí čísti. Literatura těchto čítá celkem asi 40 knih, nejvíce obsahu náboženského. Všech Lopařů není ani 30.000. Ruský konsul Bucharov, jenž vykonal před třemi lety cestu po Laponsku, udává, že jest v Čuchonsku 2.027 Lopařů, v Norsku 19.200, ve Švédsku 6.120. Sobů, které Lopaři finští také chovají, stále ubývá a to z té příčiny, že nesmějí překročiti hranice. Nemohouce dostati se k moři, v němž sobové rádi se koupávají, spíše onemocňují a hynou. Překročí-li hranice přece, propadá jich desítina státnímu fisku. Nyní chová se ve Finsku asi 50.000.

Jazyk lopařský nejvíce podobá se mordvinskému.

Při Baltě severovýchodním, mezi zálivem bothnickým a čuchonským, usadili se Karelové neboli Karjalaiset a Tavasti neboli Hämäläiset, jmenovaní v ruských kronikách Jamové nebo Jämové.

Karelové obývají zvláště v západním Archandělsku, ve východním Čuchonsku, slujíce místy Savolaiset (podle kraje Savo, Savolax).

Tavasti zajímají největší část Čuchonska.

Vlasť svou jmenuje Čuchonec Suomi nebo Suomenmaa (od slova suo = močál, bahno a maa = země) a sebe Sam, Samelainen, Suomalainen.

Slovo Fin pochází z keltického fen, t. j. bojovník.

---

*) J. Eckhardt in somentario de rebus Franciae orientalis 1729 tom. II. fol. 487. — Život Jana Amose Komenského od Fr. Zoubka str. 76.

Čuchonský národ již dávno obýval severní ty kraje evropské, dříve než báje o nich vzešly u národů jižnějších, ale minulost jejich halí se v takové šero, v jakém jeví se žulová půda čuchonské vlasti. Příšerně vypadají obrovské balvany granitové, roztroušené po všech končinách Finska, příšerně znějí i epopeje dávnověkého národa jeho, z něhož vyrazila haluz ušlechtilejší jako štěp ze stromu divokého.

Ale prakmen, jenž kdysi kořeny zapouštěl v daleké Medii mezi horami altajskými a urálskými, vysýlal větve a haluze až do cizího dílu světa, a rozloživ je dalece a široce, odumíral, zanikl a žije pouze v květech a plodech svých. Mnohé uvadly a pouze živoří, a jenom jazykozpytci otevírá se výhled do zmizelého jejich života. Po veliké stavbě někdy sceleného národa ostaly pouhé trosky, rozseté po cestách, po nichž větve uralskoaltajské nebo lépe čudskougrské se pjaly.

Veliký díl širošíré Rusi, jejž čudští národové zajímali před časy, pokryt jest podnes zanikajícími ostatky, tonoucími před očima v moři slovanském.

Nejlepší půdy dostalo se ratolesti Čuchonců, kteří dospěli v dávné vlasti své největšího ušlechtění mezi všemi národy severočudskými. Soutěžitelé jejich, Estonci, podlehli po dlouhém boji porobě německé. Také Čuchoncům bylo zápasiti s germanským národem, se Švédy, jimž byli na dlouho podrobeni, přijavše od nich kulturu světa západního.

Založiti říši a vyniknouti nejvíce politicky podařilo se mezi čudskougrskými národy pouze Maďarům. Ba přemnozí z národů, kteří před více než tisíci lety (862) zvolili normanského Rurika u Ilmenského jezera za vládce, byli Čudové, založivše nikoli říši čudskou, ale pomáhali budovati příští veleříši ruskou.

S Rurikem přišli ze země Varegů (ze Švédska) také bratří jeho Sineus a Truvor s velikou družinou a posly pro ně vyslanými. Přeplavivše se do nově založené říše, přinesli jí také jméno: z čudského ruotsen t. j. veslaři*) vytvořeno bylo potom jméno velikého národa slovanského, Rusové, jakkoli národ, jemuž Rurik vládl, skládal se předem z Čudů a to z Jämů, usedlých tehdy při Volchovu, jenž spojuje jezero ladožské s ilmenským. Sineus byl vladařem Vepsů při jezeře Bílém, Truvor v jižních krajích jezera peipusského.

Z dob křižáckých také pohanské Finsko bylo učiněno cílem výbojů křesťanských. Římská církev všemožně zasazovala se o to, aby nabyla na severu převahy nad řeckou církví, kteráž očihledě počala mohutněti na Rusi. Švédsko, které nedlouho před tím obráceno bylo na víru křesťanskou, uposlechlo rozkazu papeže Hadriana IV. a se zápalem vrhlo se na pohanské Čuchonce, by přimělo je ku křesťanství, a v polovici věku 12. dobyl král švédský, Erik Jedvarson (potom Erik Svatý), jihozápadní kraj čuchonský a pobřeží jižní, založil pevnost Aabohus a přinutil Čuchonce, že ve prameni Kuppis přijímali svatý křest. Anglický missionář Jindřich stal se první obětí mučednickou roku 1158, jsa jediným svatým a patronem čuchonské země, oslavovaným v úmrtní svůj den (19. ledna).

---

*) Čuchonci sami nazývají Rusko Venäjä, Švédsko Ruotsi, Norsko Norja.

Tavasti bránili nejhorlivěji pohanskou víru svých otců a vzpírali se nejstatečněji proti výbojnému Eriku. Devadesát let uplynulo v boji za volnost a za pohanství. Nesváry domácími ubývalo moci Švédska, a papež nadarmo vydával bully otrlým Skandinavcům křesťanským, marně snažil se dominikán Tomáš rozohniti lid pro výbojná tažení proti Čuchoncům. Zápal mezi lidem švédským mizel víc a více, a v polovici 13. století panství křesťanských Švédů schylovalo se ke konci.

Ale když švédský Birger Jarl nabyl svrchovanosti ve své vlasti, soustřediv všecky síly národa, tu Řím získal pomoci jeho, a roku 1249 ocitnje se již nový vládce na moři, přirazí ke břehům čuchonským, potře Tavasty v bitvě a staví opevněný Tavastehus uprostřed pokořených Čuchonců.

Po něm jeho vnuk Torkel Knutson dokonal začaté dílo, připlaviv se po uplynulých čtyři a čtyřicíti letech do Čuchonska s vojsky křižáckými, porazil Karely a založil Vyborg při březích Finska východního. Po krvavém boji mečem následoval svatý křest vodou, a celé jižní Čuchonsko stalo se katolickou provincií švédskou. Odtud potom získalo se znenáhla panství nad kraji severnějšími.

Tou dobou říše švédská rozšířila se až za moře baltické a sousedila s mohutným Novgorodem, jenž byl střediskem moci ruské, čině nároky na poplatnictví Karelů ve Finsku. Missionáři katoličtí i kazatelé církve řecké zápolili mezi sebou, snažíce se obraceti lid na svou víru. —

Z církevní a politické té horlivosti vznikly boje, po nichž Karelové byli rozdvojeni v ruské a švédské poddané a to od roku 1323 až do roku 1617, kdy Finsko nabylo nové půdy až po břehy ladožské.

Hranice ta potrvala přes sto let, neboť roku 1721 bylo Švédsko přinuceno postoupiti vítěznému soupeři svému nejenom Livsko a Estonsko, Ingermanlad a znamenitou pevnost Vyborg s okolními kraji.

Po dvaadvacíti letech odňaty byly Švédům kraje až po řeku Kymen (vylévající se do zálivu čuchonského) a roku 1809 ostatek někdejšího panství švédského.

Tak pohlcováno bylo Čuchonsko po kouscích brzy Švédy, brzy Rusy, jednou na 136 let, po druhé na 106 let. Zajisté těžké zažívání, jež nesloužilo k valnému zdraví ani útrobám švédským ani ruským.

Ale největší zkázu bralo samo Čuchonsko, pustošeno jsouc od válečných stran. Slávu Gustava Adolfa těžce zaplatilo krví i penězy, a ještě více obětovalo se pro vítězství Karla XII., bojujíc po jeho porážce, ode všech opuštěno, až do posledního vzdechu. Hlad a mor řádil po válkách, ale národa neschvátil, nezničil.

Prvních práv politických dostalo se švédskému Čuchonsku již před pěti sty lety (1362), Finsko zvolilo krále, povolovalo daně a mělo svůj „ting“ (sněm).

Za středověku bylo Čnchonsko na nějakou dobu vévodstvím, od času Jana III. (16. stol.) velkoknížectvím.

Ale přes všecky útisky Čuchonsko nikdy neúpělo v nejbídnější porobě. Nevolnictví, jimiž národové jinde těžce byli spoutáváni, zrušeno bylo ve Finsku již před pěti sty a padesáti lety.

Reformace přišla do země bez bouře a vášně, a úsilím církve evangelické vypučelo duševní vzdělávání ve školách nižších a vysokých.

Půl sedma století hospodařili švédští vladaři v Čuchonsku, až roku 1809 přivtělena byla země k říši ruské, kdy ruský car Alexandr I. svolal finský sněm do Borga, vydav manifest, v němž poprve sám jmenuje se velkoknížetem čuchonským. Uznávaje státním aktem konstituci národa čuchonského a potvrdiv přísahou práva jeho, přijal holdování všech čtyř stavů, šlechty, kněží, měšťanů a sedláků.

Od 16. století, kdy řeč švédská byla ve Finsku řečí vzdělaného lidu a kruhů nejvyšších a učených, ač nemluvilo-li se po latinsku, byl jazyk čuchonský jazykem lidu nejprostšího. Ale novou tou dobou politickou vzešel zásvit lepší budoucnosti: nesmrtelný Čuchonců Homér, Elias Lönnrot, vynesl z mluvy národa svého nejdražší památku, na jasný den a básnickým leskem Kalevaly ozářil celý národ svůj. Prozíravý Castrén, zakladatel bádání uralskoaltajských jazyků, scelil rozmetané trosky bájí a pověstí čudských kmenů. Přišli jiní a jiní, zvelebili jazyk čuchonský a povznesli jej k výši netušené.

Vlastenecký ten zápal mužů vysoce zasloužilých o jazyk čuchonský nazván jest vášní, manií, a strana, bojující za mateřský jazyk čuchonský, nazvána jest „fenomanskou“ na proti „svekomanské“.

Vláda ruská, majíc v Čuchoncích pevnou oporu proti zámořskému sousedu švédskému a proti možným úmluvám na společný výboj, přála rozvoji čuchonského lidu, udělivši Finsku samosprávu a pokládajíc velkoknížectví finské za státní unii dynastickou nebo-li realní, spravovanou senátem za předsednictví generalního guvernéra.

Finsko rozděleno jest politicky v osmero gubernií nebo-li lānů, ale historicky čítá již ode dávna devět krajů (landskap, čuch. maakunnat): 1. vlastní Finsko, 2. Aaland, 3. Nyland, 4. Satakunta, 5. Tavastland, 6. Savolaks, 7. Karelen, 8. Österbotten, 9. Lappmarken.

Církevně dělí se ve tři biskupství (Aabo, Borgaa, Kupio).

Lān (čuch. lääniä) uleaaborgský s krajským městem Uleaaborgem jest sice největší, ale zalidněn jest nejméně, maje pouze 218.507 obyv. Vypadá tudíž na 10 km² 13 lidí nebo-li na 1 km² 1·3 ob. V krajském městě samém žije asi 11.000 lidí. Co nevidět ocitneme se v něm.

Přes řeku Ule, kteráž šumotem spěje v mořské mělčiny, vrhajíc se v peřejích a kaskádách z horských krajů do zálivu bothnického, pne se mohutný dřevěný most o žulových pilířích, vedoucí do města. Přijímám známku od výběrčího, hlasitě slabikuji: Silta-lappu Jalkamiehille 5 (čti viisi) penniä t. j. mostní známka pro pěšího pět penniä (Čuchonská marka = 100 pänniä) a zatáčím dále kolem meteorologické observatoře uleaaborgské, o níž tak často slýcháme, čtouce zprávy o vzdušném tlaku v Evropě.

Město Uleaaborg nedávno vyhořelo. Po vyhoření vzalo na se milejší tvář. Má nyní domy nové, většinou dřevěné, jednopatrové, spočívající na kamenné podezdívce.

Starobylá stavení a bydliště dávných předků čuchonských zmizela s povrchu finské země téměř úplně, ustupujíce vzorům novověkým. Jenom spoluobčané jejich v nejsevernějším cípu kraje uleaaborgského kolem jezera enarského, Lopaři, zachovali podnes prvotní ráz svého obydlí.

Čuchonci vyměnili někdejší kotu za moderní chatrče, domky a domy, jakkoli ještě v Kalevale jméno kota se vyskytuje:

Ei nähnyt sitä taloa
kuss' ei kolmea kotoa,
ei nähnyt sitä kotoa. (Runa 29, v. 285, 286).

(Nezřel on [Lemminkäinen] žádného z dvorů, kde tři stály z oněch domů, neuviděl z domů žádný.)

Kota není již více bydlištěm Čuchonců, ale v severních krajích čuchonských neschází při staveních novověkých, sloužíc pouze za kuchyni nebo za prádelnu zvláště za letní doby. Vídáme ji jak u baráčníka tak i při zámožných dvorech. Skládá se z oloupaných tyčí smrkových nebo jedlových, postavených do kužele a sbíhajících se nahoře tak, že ostává otvor, kterým kouř může odcházeti. Vnitř a uprostřed koty vznáší se kotel zavěšený nad ohništěm, složeným z několika plochých kamenů.

Zajisté, že kota, sloužíc jindy za obydlí, opatřovala se z venčí všelikými pokryvkami, březovou korou a kožemi, u vnitř pak senem, kožešinami sobími, medvědími a jinými, jakož podnes vídáme u bratrských Lopařů a pokrevných Osťaků.

Jméno kota objevuje se nejenom ve všech čudských jazycích, rozličně jsouc utvářeno, ale vyskytuje se v jazycích národů nejpokročilejších; slujíc estonsky koda, livsky koda nebo kuoda, voťacky koti a koto, vepsky kodi, laponsky goatte a kote, mordvinsky kud, čeremisky kuda, osťacky hot, francouzsky cottage, německy Hütte, švédsky hydda, slovansky chata.

Procházíme ulice a náměstí uleaaborgská, vysázená alejemi jeřábů a osyk. Nápisy ulic ve dvojích jazycích svědčí o rovnoprávnosti ve veřejnosti, ač tu lid jinak nemluví než čuchonsky. Tu čteme Kirkkokatu, Torikatu, Kauppureinkatu, Kauppa puoti t. j. kostelní ulice, Náměstní ulice, Kupecká ulice, kupecký krám, onde zase Kirjakauppa, Kirjapaino ja kirjannitojatehdas t. j. kněhkupectví, kněhtiskárna a knihařství.

Slovo katu, ulice, přijali Čuchonci ze skandinavského gata, livsky gatvai. Jiní čudští kmenové přijali slovanské jméno ulice, jež sluje estonsky ulits, livsky uliki, voťacky ulitsa, čeremisky olitsä.

Zraky mé utkvěly na veliké budově s nízkou věží. Roubena jest ze dřeva, červenajíc se po všech stranách i na střeše rudou barvou.

Před budovou prostírá se náměstí s velikou studnicí v prostřed. Připadá nám, že jsme na návsi, ne však na náměstí, které není dlážděno.

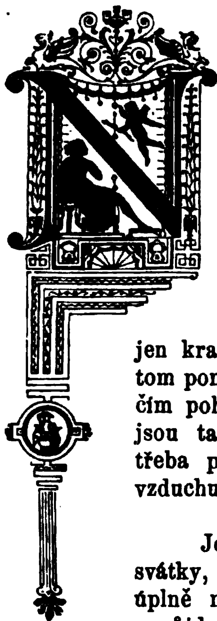
Každým krokem zabořujeme se v sypký písek, v někdejší mořské dno. Není tomu příliš dávno, co tu ještě vlny šplýchaly. Teď však moře ocitlo se dále, když pevnina vyšla nad hladinu jeho.

Dle zevnějšku nemohl jsem ani chybiti, domnívaje se, že to škola. Tušení mé potvrzeno bylo odpovědí sousedního občana: „kansakoulu“ t. j. národní škola.

(Pokračování.)

Výlet na Sázavu.

Líčí **Jos. D. Konrád.**

Nebe usmálo se na nás ubohé brachy, připoutané den co den k zaprášeným kancelářským stolkům, přející tváří. Seslalo nám nedělní a sváteční klid! Skočil před nás rovnýma nohama, zasmál se také, vtiskl nám do pravice slunečník nebo deštník, do levice svrchník a křičel plným hrdlem:

„Jděte ven! Jděte ven!“

Nedělní klid! Jak blažené to slovo pro tisíce úředníkův a úředníčkův, kterýmž prázdniny nebo jen kratičká dovolená jsou zaslíbenou zemí! Jak hrdé při tom pomyšlení, že konečně také máme to, čím plýtvá zedník, čím pohrdá oráč! A jak slastné jest i vědomí, že na světě jsou také páni, kteří uznávají, že sloužícímu člověku jest třeba po týdenní klopotné práci trošky oddechu, klidu a vzduchu! — —

Jděte ven! Jděte ven! Šli jsme hned, jakmile přišly svátky, v nichž podařilo se nám ulověti tři dny, oddané úplně našemu rozumu a vůli. Shodli jsme se svorně, že nepůjdeme ani na Nebozízek, ani do Bubenečské zahrady, ani do Hvězdy, ani do Chuchle, ani do Všenor. Co tam, kde každé stebélko trávy jest ostříháno hlídači? Co tam, kde každý přístupný trávník jest uválen, pocuchán a poset pomaštěnými papíry? A co tam, kde, zavoláme-li po příkladě našeho Kollára člověka, ozve se nám — Pražan? — —

Vzali jsme do ruky mapu a do hlavy radu zkušených a šťastných mužův, kteří již druhdy cestovali. Měřili jsme bedlivě kilometry a opatrně svoje kapsy. Pátrali jsme v kalendářích a v meteorologických buletinech, jaké bude počasí, a jelikož hlásaly bouřku a déšť, byli jsme nadšeni vědouce nezvratně, že jistě nezmokneme. Pak jsme se usnesli jednohlasně:

„Půjdeme na Sázavu!“

Ach těch sladkých chvil, když jsme se zásobovali drahými uzenkami a lacinými doutníky! Náš nejstarší druh, ženatý již patnácte let, pravil pohnutě:

„Toliko jednou v životě byl jsem tak vesel a vzrušen blaženým očekáváním jako dnes. Ano, ano, když jsem se ženil!“

My svobodní jsme sklopili mlčky hlavy, neboť neznali jsme ještě míry, podle níž mohli bychom posouditi velikost štěstí, které nás očekávalo.

Byli jsme čtyři. Pokládám si za čest představiti náš šťastný čtverolístek:

Pan Endrych, představený naší úřadovny, všeobecně známý „pan starosta“. Předobrý člověk se zlatými brejlemi, s kozí bradou a se slušným největším z nás všech ostatních. Nikdy neklel a každému říkal: miláčku, drahoušku, kočičko.

Pan Blasius, který byl vždy odhodlán potýkati se pro ruskou řeč. Říkali jsme mu „pane Charašo“. Měl na hlavě lesklou pleš, doma mladou paní a skvostný samovar, na který jsme chodili po celou zimu se dívat.

Pan Kostelecký, dvacítiletý panic s jemnou pavučinou pod nosem a se špičatýma botkama na nohou. Byl vždy co nejpečlivěji ustrojen; byl hoch jako z dragantu; byl něžný, milý a čistý jako panenka. Nehněval se, že jsme ho nenazývali jinak než „Rudolfku“. Četl mnoho Liera a holdoval až k smrti cizím slovům, zvláště francouzským.

Konečně pan já. Jakkoliv jsem byl vyvolen za vůdce naší sázavské výpravy, připojuji se teprve naposled, abych ukázal, že rozumím zdvořilosti a slušnosti. —

Byla májová sobota, po polednách. Dělníci kropili Pražské ulice a připravovali na nich umělé bláto. Kosové hvízdali v zahradách. Pod okapy vyváděli se první vrabci. Sešli jsme se na nádraží v městském parku, obrněni jsouce svými zásobami na cestu a svými deštníky. Byli jsme v jakési sváteční míře. Těšili jsme se na výlet jako malé děti na novou hračku. Modlili jsme se v duchu, aby jen se nerozplývalo to lahodné, svěží výletnické ovzduší, které nás obklopovalo, a aby naše nohy vydržely statečně třídenní pouť, kterou jsme měli před sebou.

Poněvadž chci líčiti vše svědomitě, nemohu zapříti, že jsme si koupili jízdní lístky do třetí třídy. „Šetrnost jest pěkná ctnost,“ pravil pan starosta, a „Poměry nedovolují,“ prohodil Rudolfek. Ostatně podotýkám, že ani jeden z mých společníků nebyl zároveň českým spisovatelem, lze tudíž snadno omluviti, že z ohledu k nim jsem se vzdal obvyklého obyčeje svého pohoviti svým údům na oprýskaných sedadlech druhé třídy. Neboť, jak se rozumí, kdo píše pro tisk, může si dopřáti podobného přepychu i při jízdě sebe delší.

Náš Rudolfek nebyl kuřákem, a dým tabákový v uzavřených prostorách nikterak nesrovnával se s jeho zdravotními náhledy. I my tehdy chtěli jsme užiti co možno nejvíce čerstvého vzduchu, proto požádali jsme konduktéra, aby nám vykázal vůz pro nekuřáky. Vyhověl nám ochotně a uvedl nás do vozu, kde zbývalo už pouze asi pět míst. Když jsme se rozhledli, podívali jsme se na sebe jako opařeni. Všecek vůz, jehož kupé nebyla opatřena žádným pažením, byl nabit ženami buď mladými buď prostředních let. A každá ta žena držela na klíně maličké děcko, zabalovala nebo rozbalovala je z peřinek, hýčkala, konejšila, uspávala nebo tiskla s největší venkovskou prostotou k prsům.

Pražátka! Ano, byla to ubohá Pražátka, která nevlastní matky si rozvážely někam k Benešovu a k Táboru na hlídání. Ta ubohá malá Pražátka, která jsou osudem vyvolena vyrůstati v nemateřských loktech, pásti husy na českém venkově a sníti pak o tom, že neznámý jejich otec jest zajisté velikým pánem, a že matka jejich přijede co nevidět v kočáře pro ně — — —.

Vlak již se hýbal, když nový cestující přiletěl do našeho vozu vyplnit posledního prázdného místečka. K našemu uspokojení byl to také muž a obhlížel svoje okolí zrakem nadmíru sebevědomým. Podobalo se, jakoby tehdy toliko náhodou se dostal do třetí třídy. Vyhlížel jako pán a měl doutník v ústech.

Požádali jsme ho zdvořile, aby se zdržel malou hodinku kouření, jelikož jest ve voze pro nekuřáky a jelikož našemu Rudolfkovi dým doutníkový škodí.

Milý pán odsekl nám hrubě, že za to nemůže, že pospíchal a že jenom náhodou vstoupil do našeho vozu. Nápisu na dvířkách prý neviděl, poněvadž jest krátkozraký. A po tom vysvětlení zabafal si ještě statečněji.

Měli jsme úctu před tím výborným mužem, který tak krásně porozuměl heslu „Nedejme se“. Věřili jsme mu, že dlouhé čtení, mnoho psaní a vůbec veliká duchovní práce oslabila jeho zrak tou měrou, že již nedovedl přečísti poznámky na dvířkách. Ale proto přece byli jsme nuceni zavolati konduktera, aby mu pověděl, že naše přání jest zcela oprávněno. Teprve tomu pán si dal říci.

Vlak ujížděl bystře, a černý komín metal spoustu uhelného prachu do otevřeného vozu. Od nedávna, co na mnohých drahách se vytápí stroj hnědým uhlím, jest nebezpečno očím dívati se z okének. Díváme se tedy na pána a na ženy, ale každé chvíle zraky nás všech setkávají se u stropu, jen tak jako náhodou. Neboť vůkol na sedadlech jest tolik mateřských obrázků a tolik neostýchavého mateřského hovoru, že mimovolně odvracíme oči a mluvíme hlasitěji. Rudolfek se červená.

Jeli jsme jenom hodinu, avšak i za tu my dva svobodní poutníci nabyli jsme tolika důležitých zkušeností, o kterých nemá často zdání ani několikeronásobný otec Vystoupiti jsme ve Strančicích a zaměřili k Mnichovicům, kdež dolejší mlýn nám připravil nocleh. Náš krátkozraký společník opouští také vlak a kráčí před námi touž cestou. Hádáme, kdo asi jest. V Mnichovicích pak nám řekli, že to jest jakýsi Pražský lakýrník, který si vyvolil v onom městečku svoje letní sídlo.

Probudili jsme se za šera, ještě před východem slunce. Pěnkavy už zpívaly před okny na kvetoucích jabloních, vrabci se prali na střeše, slepice krákoraly po dvoře. Opouštíme rychle lůžka a chystáme se k brzkému pochodu, poněvadž dnes hodláme uraziti sedm nebo osm hodin cesty. Ovšem pěšky. Když vycházíme ze mlýna, hostitelé přejí nám šťastné i veselé pouti a slibují příznivou pohodu. Doznívají sem právě Hrušické zvony, a to jest neklamným znamením pěkných časův.

Silnici jsme nechali stranou. Kráčíme podle potoka Mnichovky nejbližším směrem k řece Sázavě, a jest nám zcela lhostejno, že na lučných pěšinách si urousáme obuv. Naopak spíše si libujeme, jak to rosné leštidlo příjemně chladí.

Všecek vzduch zdá se býti naplněn nedělním, v pravdě svátečním klidem a jasem. Vše jest čistší, průhlednější, teplejší a půvabnější než ve všedních dnech. Slunce plane vesele; na obloze, všude stejnoměrně modré, není ani nejnepatrnějšího mráčku nebo obláčku. Dlouhé paprsky

Rataje. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

sluneční vymetly s ní všecek rmut. Na levo táhnou se rovná luka, posetá žlutí kvetoucích pryskyřičníkův a blatouchův. Pomněnky s kozlíkem kvetou u potoka v omladlých vrbinách, ve kterých párky strnadů očekávají v skrytých hnízdech brzké rodiny. Na suššich místech vynikají z trávy útlé stonky kominíčků a orseje. Na pravo stoupají do mírného návrší neveliká pole, a na většině z nich žito počíná metati. Malí černí kovaříci drží se již houževnatě zelených klásků. Tráva voní pod našima nohama, skřivani zpívají o překot ve vzduchu, kukačka kuká v Mirošovské stráni.

Míjíme rychle Hubáčkovský mlýn a vstupujeme do těsného údolí. Na jedné straně les, na druhé habrová a lísková stráň. Projdeme za chvíli zase Hrušovským mlýnem, unikneme šťastně několika psům, kteří se rozběhli za námi z blízké pohodnice, a za čtvrt hodiny jsme u Sázavy. I řeka zdá se býti utišena a opředena nedělním mírem. Plyne podle nás, a není ani slyšeti jejího šumění. V těch místech jest velmi mělka, a v létě lze ji přebřísti zcela snadno.

Před našima zrakoma zjevil se prvý sličný obraz sázavské krásy. Nad námi trčí na příkrém porostlém kuželu trosky starobylého hradu Zlenického, či, jak všude v tamější krajině se říká, Hlásky. Naproti na druhém břehu řeky hoví si bezezvučný dvůr Zlenický s loukou a se sadem. Nic v něm se nehýbe, jako po vymření; jenom nahoře při stromořadí vedoucím k lesu několik krůt a slípek pase se na zeleném pažitě. Na protější straně ze samé Sázavy zvedá se strmý terasovitý násep železnice. A dole, kam jen oko dohledne, luka, pole, les. Tu spí ještě nízký přívozníkův domek v houští ovocného stromoví, dále ukazují se krajní chaty Javorníka a kousek níže v průhledném jitřním vzduchu kostelíček svatého Klimenta nad Čtyrkoly září sváteční velebou — —.

Stoupáme chutě ku zříceninám Hlásky. Každý kout jest tam pust, ze všeho pučí obživlá, ničím netísněná příroda jarní. Jest viděti, že snad letos ještě ani jedna výletnická noha nezabloudila v ta místa. Pátráme v každé skulině, prohlížíme každý kámen. V nízkém výklenku plno jest rozmanitých podpisův, hezkých, nehezkých, českých, německých, ale nás nezajímá ani jeden. Však přece jeden. Nahoře ve velkém okně se zachovalou omítkou a se známkami někdejší malby, kam dostoupiti lze jenom po žebříku, čteme význačný, trvalý podpis spisovatele Hebra, toho nebohého člověka, který zemřel tak brzo a který před 45 léty uměl psáti o českých památkách tak krásně — —.

Když jsme sestoupili opět k řece, spatřili jsme konečně u Zlenického dvora člověka, jakéhos mladého muže. Voláme na něho, aby nás přeplavil na protější břeh. Leč on odpovídá, že v celém dvorci není žádné lodičky, a vrací se klidně domů. Nezbylo tedy nic než jíti o čtvrt hodiny níže ku přívozu u Javorníka. Zamlklý Charon byl hned pohotově; neoblekl ani kazajky, vzal jen čepici a šel. Za několik minut vracíme se po druhém břehu týmž směrem podle Sázavy k další stanici svého výletu, ku Staré Dubé a Komornímu Hrádku.

Podotýkám předem, že proti zvyku cestovatelův umínili jsme si ubírati se proti vodě. Jest to celkem jedno, našim okolnostem pak to bylo příhodnější.

V brzku vstoupíme do vysokého jehličnatého lesa. Průhledná žlutá pryskyřice stéká po kůře, kape na zem a voní. Vdychujeme svěží vzduch lesní plnýma prsoma a vypravujeme si, co víme o Hlásce a o Staré Dubé, o těch starobylých hradech, které již více než čtyři sta let živoří ve zříceninách! A nemůžeme se ubrániti truchlému pocitu při pomyšlení, že právě vstupujeme na místo, kde před půl tisíciletím žil současník Karla VI., proslulý učenec český a nejvyšší zemský soudce, pan Ondřej z Dubé — — —.

Veliké, rozsáhlé zbytky hradu a nádvoří svědčí o mohutnosti toho bývalého panského sídla. Nyní v nádvoří jest louka, na místě rytířských siní hustý bukový a habrový les, a po tehdejším městě Odranci ani sebe skrovnější památky! Teď splétají se tam kvetoucí ostružiny s jehnědy lísek. Pod nimi vysoké kapradí rozvinuje svoje kotoučovitě stočené listy. Vidíme ještě keře brslenu, stromky jívové a pruty šípku — a spousty kamení.

Vykročujeme ze zřícenin a jest nám tak podivně úzko, jakobychom vynikli z ponuré klenby. Venku zase vše plesá a usmívá se. Pan Charašo zapaluje si s labužnickým vzezřením svůj prvý Pražský doutník. Až do té chvíle šetřil. Činíme po jeho příkladě kromě Rudolfa, a pokuřujeme s takovou vzácnou chutí, jakoby na venkově nebylo lze dostati špatné doutníky. Rudolfek opět se začervenal. Několik kroků před námi jakási říční víla zjevuje nám svoje vnady. Stojí ve vodě se sukněmi povážlivě vykasanými, shýbá se a pátrá oběma rukama v říčním blátě. Vždy po chvilce se zvedne a vyhodí něco na břeh.

„Čeho hledáte?“ táže se pan starosta, který se domníval býti nejoprávněnějším k oslovení.

„Škeble,“ odtušila ženština krátce a pokračovala pilně ve svém hledání.

„Škeble — a nač?“

„Pro kachny. Dobře jim po škeblích tráví a hodně rostou. Letos není peněz na brambory a na otruby. Nemáme sami co jísti,“ zněla odpověď, a naše víla nám ukázala celou tvář. Ruměnec s obličeje Rudolfkova zmizel. Uznal, že by bylo nadmíru zbytečno rdíti se před babkou, která měla doma zajisté již velká vnoučata.

„A kam jdete?“ zeptala se nás ženština bez ostychu a podkasala si pevněji suknice.

„Na Komorný Hrádek, do Kocerad, do Sázavy a tak dále proti vodě,“ odpovídáme.

„Co tam?“ divila se. „Teď tam nic není. V Sázavě jest pouť až za měsíc. Měli jste raději přijíti už v dubnu, to byl v Koceradech pěkný pohřeb —“

„Čí pak?

„Jedné ženy z Ocliv, která se utopila loni o biřmování — víte? Teprve teď ji našli, chudinku! Její muž zatím v masopustě znovu se oženil. Šel za rakví se svou druhou ženou; viďte, že jest to divné, snad tak bývá jenom u Turků. Dějí se tak všelijaké zvláštní věci na světě, ani člověk by si nepomyslil —“

Přisvědčili jsme, popřáli stařeně hojného nálezu i zdraví a pak šli dále. Cesta odtamtud až ku kopci pod Komorním Hrádkem vine

Šternberk. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

se v podobě úzké pěšinky skoro pořád po louce. Na protější straně řeky stojí Poddubský mlýn; jest neděle, proto stojí, snad i melou nyní z jara málo. Kousek dále přicházíme k opětnému mlýnu Hvězdonickému; také ten jest nepohnut. Za ním objevila se nám na pěšině malá překážka. Obstárlý muž leží na louce u samé stezky, ani se nehýbe a dívá se upřeně před sebe do země. Když jsme se blížili, zvedl opatrně ruku a kynul směle, abychom stáli. Posloucháme jeho velení a čekáme, co se bude díti. Avšak on zase obrátí hlavu k zemi, kouká a kouká — —.

Zase nová záhada. Co ten chlap chce? Chová se tak tajemně a má — považte — kudlu v ruce! Nebáli jsme se sice, ale přece vystrkovali jsme před sebe ostražitě svoje deštníky, abychom byli v případě potřeby připraveni k obraně.

Čekáme několik minut ani nedutajíce. Konečně nás opouští trpělivost, i pouštíme se odhodlaně dále. Muž se ohledl nevrle na nás, vstal, schoval kudlu do kapsy a pak posunul čepici na stranu jako na pozdrav.

„Pozdrav Bůh!“ děkujeme. „Co pak se stalo?“

„I nic! Zahnali jste mi krtka. Číhám na slotu již několik dní a nemohu jej dostat. Podrývá mi louku. Dnes přišel jsem zrovna, když dělal novou hromádku. Čekal jsem, jen co bude výše, ale v tom jste přišli.“

Kráčeli jsme vesele dále. Za nedlouho stoupali jsme již hustým lesem ku Komornímu Hrádku a stírali si při tom prvý opravdový pot se zanícených tváří; avšak vykračujeme si neunavně. Teprve nahoře u prvé nízké chaloupky zastavujeme se k oddechu. Na doškové střeše zelená se mech a na drnovém jejím hřebenu roste netřesk. Malé děvčátko shání rozběhlá kuřátka na malý dvoreček. Sotva nás shledne, ulekne se a utíká domů. — Vedle domku kvetly ovocné stromy a hned za ním klenul se šumějící smrkový les. Čtyřicet, nanejvýš padesáte kroků za domkem postřehujeme malé, nízké zříceniny. Hle, to jsou poslední stopy Čejchanova Hrádku! Odtud pověstný Mikeš Zůl z Ostředka podnikal loupeživé výlety do okolního kraje a byl postrachem široko daleko všech kupců. Týž Mikeš Zůl, proti němuž známý arcibiskup Pražský Zbyněk z Hazmburka táhl v čele silného vojska, aby ho pokořil; týž zatvrzelý Mikeš Zůl, kterého mistr Jan Hus připravoval na poslední cestu k šibenici a výmluvností svou ho přiměl k pokání —.

Za dalších pět minut jsme na Komorním Hrádku. Neschází mnoho do poledne, proto hodláme odpočinouti si asi hodinu a postarati se u paní hostinské o oběd. Pořídili jsme bledě. Sehnali nám dvě tři housky, ale přinesli k nim dobré pivo. V celém domě nebylo ani kousku masa, ani jednoho vejce. Teprv po chvíli nabídli nám másla, jež vypátrali v některém domku. Přijali jsme tu pochoutku vděčně. Bylo viděti, že měli nejlepší vůli, ale že snad po všecek rok nemají příležitost spatřiti výletníky. Na štěstí měli jsme s sebou uzenářské zásoby.

Potom jsme hledali na knížecím zámku nějaké znamenitosti, avšak nenalezli jsme žádné až na podivný nepěkný sloh stavby, ve kterém byl zbudován. Pan starosta ani se nehnul od našeho stolku, který jsme si dali prostříti před hostincem pod stínem kvetoucích kaštanův. Volal

k sobě neustále malé děti, které přicházely na nás se podívat, podělovaI je obligatním krejcarem a líbal je všechny, i ty v sukničkách, i ty v pouhých košilkách, neboť měl děti velmi rád.

Zvonili právě poledne, když jsme se zvedli k odchodu. Po pěkné silnici, rovné jako mlat a obklopené lesem, sestupovali jsme po svahu návrší ke Koceradům. Při silnici stojí malá kaplička, kterou dala vystavěti majetnice zdejšího panství kněžna Khevenhüller-Metschová na památku šťastného návratu svého syna z mexického zajetí před dvacíti lety. Někdo tvrdil, že kaplička mohla býti lepší —.

Ještě malý skok, a jsme u řeky, zrovna u přívozu. Houkám na převozníka a měříme okem šířku té vody, tiše plynoucí a na pohled nevinné, ve které před jedenáti měsíci utonulo rázem osmnácte lidských životů, většinou dětských! Před námi trčí z protějšího břehu několik starých pahýlův a kus náspu, zbytky to někdejšího mostu. Kousek dále již ukazují se přípravy na most nový, který musil býti vykoupen tolika nevinnými životy! — — —

Když jsme vstoupili na prám, přiběhla ještě mladá ženština a skočila hbitě za námi, až jsme se zakolíbali.

„Pozor, panenko!“ zkoušel jsem svůj mládenecký jazyk. „Pozor, ať se také neutopíme, a vy s námi! Co by tomu řekl váš milý?“

Mladice dala se do hlučného smíchu. Ani mnoho si mne nevšímla a podívala se významně na moje oba ženaté druhy, jakoby chtěla říci: „Hle, jak nezkušený!“

Pan starosta i pan Charašo dali se také do smíchu a pohledli na mne útrpně.

„Kde pak, miláčku,“ vykládal pan starosta. „Co myslíte, ta jest už vdána! Viďte!“ dodal a obrátil se k domnělé dívce.

Ta kývla vesele hlavou.

„A jak jste to poznal?“ táži se nedůvěřivě.

„Inu, tomu vy svobodní nerozumíte! Svobodní to nemusejí vědět. Jste-li zvědav, ožeňte se také! My ženatí jsme již chytřejší, viďte, gosudare Charašo!“

Pan Charašo přisvědčil mlčky a důstojně. Rudolfek někam se obracel, aby mu nebylo viděti do zardělé tváře. Přistáli jsme právě u břehu, a mladá žena seskočila s pramice jako srnka i ubíhala s hlasitým smíchem do městečka. Já pak přemýšlel jsem o tom, jak těžkou bylo by mi podstoupiti úlohu, kdybych byl tak zvědav a chtěl na prvý pohled rozeznávati vdané ženštiny od svobodných. Na štěstí uvažování moje vypadlo dobře, neboť zvědavost nebyla nikdy mým údělem.

———

V Koceradech jsme se nezdrželi. Nechtěli jsme plýtvati přílišně časem ani přiváděti tamější hostince do nemilých rozpakův. Obhledli jsme městečko jenom zběžně a pak se pustili s novou chutí ku předu. Cesta vedla nás dílem poli a pastvinami, dílem lesem. Před Piskočelským mlýnem les na půl hodiny ustouplý pojal nás opět do svého chladivého stínu. Ach, jak mile kráčí se po kypré, téměř houpající se pěšině pod korunami stromův, jejichž haluzemi prozírá modré jarní nebe! Jak příjemně se poslouchá pění lesního ptactva, bzučení včel, šustotu ještěrky

v suchém listí pod odkvetlou trnkou! Jak vnímavě se pozoruje hluboké šumění jehličnatého lesa, chvění lesklých lístků březových, kývání kvetoucích dubových třásní! — — —

Sotva jsme se nadáli, les se otevřel a nový cíl naší cesty ležel před námi: Staré Budy se zbytky staroslovanského kláštera, s kostelem i se zámkem a naproti na druhém břehu městečko Sázava, známé svou úpravností a čistotou. Vstupujeme s myslí povznešenou do těch velikolepých temnorudých zřícenin. Zdá se nám, že slyšíme ještě odněkud z úkrytu velebné zvuky posledních bohoslužeb slovanských. Zdá se nám — ach, ano, toliko zdá se, zdá se nám! — — Nemůžeme se ani dosti nadiviti všemu, co vidíme vůkol sebe. Nemáme ani valného smyslu, abychom se kochali přírodními krasami, jaké všecka krajina kolem nás vykouzluje. Hledíme jenom na ty staré památky, na ty luzné vzkazy z bývalých slavných časův! Hledíme na ně jako na klubko pověstí a báchorek, kterým musíme věřiti a které pronikají svojí hloubkou všecku naši duši. Kolik as bájí o svatém Prokopu prolétlo touto krajinou od ucha k uchu, od úst k ústům! Sem také Beneš-Třebízský ponořil svoje tklivé péro. Odtud má svůj vznik Vrchlického legenda o svatém Prokopu. To jsou ona památná místa, která bude opěvati ještě sto jiných nadšených básníkův! — — —

Litovali jsme upřímně, že čas náš až přespříliš jest odměřen. Rádi bychom se zdrželi v Sázavě aspoň den, aspoň dva dny, jež snad by stačily poněkud k prohlednutí všech těch míst a věcí, které vskutku stojí za podívanou. Navštívili jsme tedy aspoň kostel svatého Prokopa, v němž právě konalo se požehnání. Po bohoslužbě nahlédáme do známé jeskyně onoho světce, a pak ubíráme se tiše přes dřevěný most do městečka. Tam na jeho konci ochutnáváme bělavou vodu staré zázračné prý studánky. Kolik tisíc tisíců lidí z nejrozmanitějších končin českých pilo již po drahná léta z tohoto nepatrného zřídla!

A zase dále. Nový bod svého putování zříme již ze Sázavy před svýma zrakoma. Vysoká kulatá věž bez střechy, šerá jako pohádka, zvedá se asi tři čtvrti hodiny na východ z malé skupiny malých chatrčí, které jsou přilepeny na jejích rozpadávajících se údech. Jsou to zříceniny hradu Talmberka. Cesta k nim vine se jednak lučinami, jednak kamením. Však stojí za návštěvu, byť bychom stále kráčeli po kopcích a po skalách. Takových sličných krajinářských vzácností nespatřujeme zhusta na svých výletech. My se neznáme. Chodíme do Italie, chodíme do Alp, platíme za to drahými penězi a zavrhujeme nevšímavě svoje domácí skvosty. Arci, nám bývá obyčejně milejší vyschlý, nahnilý fík než čerstvá švestka, která zraje na našem sadě —.

— — — —

„Z daleka?“ ozývá se za námi hlas sázavského občana, stojícího u žitného pole.

„Z Prahy. A jdeme-li dobře k Talmberku?“ tážeme se, jen tak, abychom začali hovor.

„I dobře, jen pořád za nosem!“ odpovídal žertovně. „A nemáte sirky?“

Přisvědčili jsme a občan natáhl ruku s meze proti nám, však ani o krok se nehnul. Nechtějíce zamítnouti jeho skromnou žádost, byli jsme nuceni donésti mu sirky až na mez. Kývl hlavou, zapálil si dýmku a pak řekl moudře:

„Tedy z Prahy? Hm, jak pak se vám líbí u nás?"

„Dokonale. Závidíme vám vašich drahých památek i vaší krásné krajiny."

„Jsou to kopce, viďte! Po těch by se špatně jezdilo na ‚velocipech'!"

Zasmáli jsme se tomu nápadu. Venkovan jenom zamrkal.

„A kde jste byli v hostinci?" vyzvídal na nás, jakoby to bylo jeho spásou.

„U Stránských. A proč se ptáte?"

„Abych věděl. Proč jste nešli do pivovaru?"

„Milý příteli, nepřišli jsme zkoumat zdejších hostincův —"

„Aha, vy jako se díváte příkladně jenom na kopce, na vodu a na stromy —"

„Ano, na kopce, na vodu a na stromy. A rozdáváme při tom sirky."

„To jste hodní. Dejte mi tedy ještě jednu. Člověk mluví a zapomíná při tom kouřit. Viděli jste již, kde svatý Prokop oral s čertem?" obrátil náhle hovor.

„Neviděli, ale tušíme, že to tu je někde na blízku. Vězí ve vás zajisté také kus čertoviny," pokoušeli jsme se udělati vtip.

„Tamhle!" řekl venkovan, nevšímaje si našich posledních slov, a ukazoval rukou na sever, kde dvě nebo tři rovnoměrné rokliny rozrývají návrší.

„Děkujeme! A nyní s Pánem Bohem — nelekejte se toho slova, brachu!"

Obrátili jsme se a ubírali svou cestou kvapným krokem. Občan za námi ještě něco volal. Neslyšeli jsme vše dobře, rozuměli jsme jenom, když výrazně tvrdil, že jest obrácen ku Praze zády — — —

Za chvilku uslyšeli jsme kus národní posázavské písně. Klouček asi dvanáctiletý kvapil proti nám a prozpěvoval si z plných plic:

Stará Hůra, Vlkančice, Drletín,
nedojdu-li, má panenko, doletím — — —

V tom nás spatřil a jakoby uťal. Uskočil s cesty a minul nás ani nepozdraviv. Když jsme ho volali, aby nám dozpíval svoji písničku, ani se neohledl.

Z Talmberka jest do Rataj už jenom skok. Šli jsme asi půl hodiny podle toku Sázavy a teprve před městečkem přidrželi jsme se silnice. Krajina pojednou dostala jiný ráz. Lesy jakoby se rozskočily na všechny strany, a před námi na příkrém skalnatém návrší, lemovaném hradbami, tísní se malé starobylé městečko. Prohlížíme si tamější památky: zříceniny hradu Pirkštejnského, starý zámek a kostel s hřbitovem; v tomto kostele jest uložen popel slavného pána Hynce Ptáčka

z Pirkštejna s popelem svého rodu a v sousedství hrobek pánů Malešických z Černošic a pánů z Talmberka — — —

Usedáme na chvíli v jizbě hostinské a po malé svačině pospícháme dále. Po nakloněném náměstí dostaneme se ku gotické bráně; cesta jest tam tak příkrá, že takořka se vykutálíme z městečka a teprve u mlýnů pod skalou můžeme dopřáti svým nohám pravidelnější chůze. Vzezření krajiny ihned se změnilo, stává se mnohem romantičtější než až dosud. Sázava proplétá se těsným údolím ku Šternberku. Skorem po celé cestě jest obklopena lesem smrkovým, jenom tu a tam jest vtěsnána do srázných skalisek, jakoby chtěla býti divočejší. Avšak přece každý tamější kout jest půvabný, a vše zdá se usmívati ve vůni lesního vzduchu při mírném šumění čisté řeky.

Za pět čtvrtí hodiny jsme z Rataj na Šternberce. Na vysoké skále, obrostlé lesem, pyšní se starý rozsáhlý zámek zrovna nad řekou. Pohlížíme-li naň s této strany, vzpomeneme si maně na Komorní Hrádek, jenž má totéž vzezření. Ale Šternberk jest mnohem větší i vůbec úhlednější. Dobrou náhodou dostali jsme se do zámku. Vše zdá se nám tam býti jaksi mrtvo, zamlklo, opuštěno, jakoby na tom spočíval zachmuřený duch dějin Šternberského panstva. Ani my nemůžeme se vyhnouti jakémus trapnému, roztrpčenému pocitu, který nás uchvacuje v zádumčivých komnatách a chodbách.

Pod zámkem jest malá osada, která se nazývá městysem; ale jest mnoho vsí, tři i čtyřikráte větších. Má jenom asi 65 domkův a 450 lidí, a v zimních měsících bývá tam tak pusto a mrtvo skoro jako v zámku. V létě aspoň někdy zavítá tam mnohý výletník, některý přítel zdravého vzduchu, jejž přivábily lesy a krásná krajina.

Ve Šternberce nalezli jsme známé. Malá společnost podnikla tam dvoudenní výlet přes Uhlířské Janovice z Hory Kutné. Jeden pán s červeným lesklým obličejem a s tabatěrkou, sotva že řekl „Vítám vás!", ťukl sebevědomě na sklenici a oznamoval nám slavně:

„Mají tu dobré!"

O té naší české znamenité vlastnosti, kde bez piva výlet nebyl by výletem, slavnosť nebyla by slavností! Kdyby tak Šternberk měl plzeňský pivovar, jak to milé sázavské zákoutí bylo by četně navštěvováno v zimě v letě! — — —

Ve Šternberce jsme přenocovali. Byli jsme dokonale spokojeni prošlým dnem. Vzpomínali jsme v duchu na svoji pouť a slibovali si svatosvatě, že při prvé nové příležitosti podnikneme opětný výlet, třebas znovu do těchto ladných končin.

Báseň o Smrti.

Napsal **M. A. Šimáček.**

I.

ad krajem, který Píson obtékal,
u zlatonosné země Hevilah,
kde z onychynu čnělo pásmo skal,
na trůně z mraků seděl Jehovah
a hleděl dolů na břeh Písonu,
kde rostly stromy, jejichž vrcholy
van jitra modrem jemně kolébal
a jejichž větve stíny vrhaly
na řeky safír tiše plynoucí,
v němž pluly ryby ploutví duhových.

Ze kmene stromů vonné bdellium
jak zlato stékalo na smaragd trav,
jež stříbrnými klasy zářily
a purpurem velikých motýlů.
V těch stromů stínu, ve trav zeleni
po boku Eva dlela Adamu.
Vln chlad jim bílé nohy zvlažoval,
a stromů květ jich dotýkal se hlav,
jež k sobě byly v lásce stuleny.

Nic nemluvili, neboť v duše jim
zpěv padal ptáků, zlato paprsků
a opojivá vůně rajských niv.
Jen křídel dotěrného motýla
se někdy Eva rukou dotekla,
když oklamán jich ňader poupaty
neb květem rtů sed' na ně omámen,
a na prstech jí zbyl pak zlatý prach.
A zvonek v trávě výš zas hnal svůj květ,
by blíž byl Adamovým kadeřím,
jež po pleci mu zlatem splývaly
jak svazek paprsků slunečních.

Tak seděli ti dva v dne poklidu,
a blaze bylo v srdci oběma,
jak kdyby s výše ruka neznámá
jim štěstí lila v srdce jejich číš. —
To Jehovah že na ně pohlížel.

Leč v j e h o srdce božské, vznešené,
ne štěstí jen, jímž dýchali ti dva,

ze země táhlo jako zlatý dým,
však smutek jakýs, v jeho útrobách
sám zrozen, ke dnu dral se tolikéž,
jak vody krůpěje se prodírá
do sluje z onychynu nádherné
jak mraků stín do cedrů veleby.

A na Adama s Evou shlížeje,
Bůh k sobě mluvil tato slova řka:
„Má nejkrásnější ze všech myšlenka,
jež od věčnosti ve mně zářily
plamenem velkým ze mne zrozeným,
jíž v ráj a nebesa se vtělila,
v andělů sbory, v lidských tvorů dvé,
dnů šesti velkou prací tvořivou,
a cítím znavení a prázdnotu
a rád bych hlavu k odpočinku klaď,
kde měkce by a teple prodlela,
jak Adam kladl líc na Evy hruď.
Však studí velebný můj z mraků trůn
a peruť Serafínů nehřeje;
kam tedy složí Jehovah svou skráň,
když velkým tvořením je znavena,
kde sourodé mu bytosti je klín?“

I sklonil Bůh své čelo velebné,
přes něž stín tesknoty mu temně spěl,
až andělů se sbory zachvěly
a tlačily se v nebes pozadí
a Adam Evě děl: ‚Chlad na mne sáh!‘

V té chvíli Eva obrátila líc
a z ráje středu, v nějž svit padal dne
jablko rudé z temna listoví
se zalesklo jí zrovna před zrakem,
až v leknutí své oči sklopila.

II.

Skráň Boha dlouho byla skloněna;
pak zvedl ji; zář světlých paprsků
jak zlatý proud se z oka linula
a pronikala prostor nebeský,
že pln byl zářných etherických vln.
Z nich jednu Jehovah dlaň rozevřev
jal všemohoucí svojí pravicí
a vdechl do ní sílu života,
a tato slova z úst mu plynula:
„Buď bytostí Serafů mocnější,

jen viditelná zrakům Jehovy,
jenž tvoří tě, by měl kam vložit skráň,
až tvůrčím ruchem bude unaven.
Buď družkou mou, jak já sám vznešena,
a se mnou rovně vládni životem
všech tvorů, které hostí země má
i vodstva hloub i vzduchu prostory.
Já dále tvořit budu s úsměvem
ty rušit můžeš, co ti nelibo!
Vše tvorstvo, silou tou ti poddáno,
nechť koří se ti jako tvůrci, mně!
Tak rovná moc mne k tobě uvíže,
ty družko svého Boha důstojná,
ze záře zraků jeho stvořená.
A za záruku svého určení
měj slib, že nikdy neodejme Bůh
od tebe moc, již dal ti slovem svým,
by nad Serafy tebe vyvýšil,
a do věčna že budeš žít jak on.
Ó bytosti, vím, dokud moje skráň
na klíně tvojím bude spočívat,
ta moc se nikdy netkne tvorů mých,
jež miluji jak otec děti své."

A před Jehovou bytost zářící,
ze zlatých paprsleků utkaná,
všech světlých divů nebes krásnější
a velebnější kůrů andělských,
líc ukláněla svoji v pokoře.
A Jehovah ji v čelo políbil,
pak na trůn oblačný ji pozvednuv
na její hruď skráň k odpočinku klaď,
a úsměv zkvet' mu na velebných rtech.

Tu dole Adam pravil ženě své:
„Jaký to úpal, mdloba jímá mne
i všechnu zvěř, v sluj chvátá lev i vlk,
pták přestav pět se snáší do hnízda,
v hloub klesá pstruh, had do trávy se svez',
jen mrštný jazyk zvedá ke slunci,
a zelenýma mžourá očkama,
jak těšil by jej znavující žár;
to zvíře nerad mám. Má Evo, pojď,
sad blízko je, požijem ovoce!"

A zvedli se a v chlad šli v objetí,
a za nimi ve stínu mizel had,
jejž Satan byl již sobě podmanil.

III.

Bůh ještě odpočíval v nebesích,
když Adam v sadě used' u stromu
a Eva šla, by natrhala plod.
Šla v sadu střed a chtěla minouti
strom poznání již, když tu s kmene had
sjel zlatým bleskem v trávu vysokou
a vyšvihnuv se tělo ovinul
kol paže Evy patře v její zrak,
a řekl jí: „Proč minout chceš ten strom?
Jen trhej z něho, jez a neboj se,
Bůh nedívá se právě v chvíli té!"
A silou těla svého její paž
sám pozved, napjal, až se dotekla
těch zlatých plodů, které tolikrát
zrak její velký k sobě vábily.
Tím doteknutím touha stajená
se vyřinula srdce z úkrytu,
jak řeka Gihon skalní z jeskyně,
a z mysli urvala květ zbožnosti.
Dlaň Evina se rozevřela v ráz
a objala plod zlatem zářící,
had paží trh — a lesklé jablko
se octlo bleskem u Eviných rtů
a takou vábnou vůni vydalo,
že mysl sladká mdloba jímala,
až Eva neznajíc se touhou víc
běl zubů svých do jab'ka zaťala
a vzkřiknouc slastí spěla k Adamu.

Had skryl se v trávě svítě očima,
a v nebi Bůh v té chvíli pozved skráň
a zočil již jen, kterak hltavě
plod zlatolesklý Adam dojídá
a jak se v bázni skrývá v trávě had.

IV.

Líc Jehovy tu hněvem vzplanula,
pak pokryla se mraky těžkými,
a z očí kmitl bouřevěstný blesk,
že stanulo vše tvorstvo v strnutí,
a hromu rachotem Bůh promluvil:
„Buď, hade, klet a na věky se plaz,
po celý život jen prach země žer
a člověk patou hlavu tobě kruš!
Ty, ženo, pak v bolestech děti zroď
a podrobena Adamovi buď,

jenž v potu tváře chleba dobývej,
jejž tvrdá zem se zpečuj jemu dát!
Tak že jste jedli jab'ko poznání,
poznejte bídu s potem krvavým
a v zemi slzí touhu po ráji,
zkad anděl můj vás mečem vyženiž!“

A dle slov božích ihned stalo se.
Pláč Evin před branami edenu,
u nichž stál Cherub s mečem plamenným,
do jitra tuto noc se ozýval.
Však marno, marno klečíc sténala,
na nebesích teď neslyšel jí Bůh. —
On v dumě skloněn nad bytostí byl,
již vytvořil si z jasu zraků svých
a která nyní zlatým červánkem
trůn mračný nachově mu vroubila.
Bůh nad ní dlouho, dlouho skloněn byl
a na rtech tkvěl mu úsměv bolestný.
Pak pravil hlasem, jenž se vánkem chvěl,
když s posledním paprskem slunečným
se květných zvonků v nivě dotýká:
„Hle hřešil člověk, když na klíně tvém
má hlava v odpočinku dřímala
a oko blahem se mi mhouřilo.
Hřích člověka mi žalem svírá hruď
a trest mne bolí, který zasloužil;
však víc mne bolí, že jsem zapomněl
na chvíli tvorstvo svoje ostříhat;
a největším se bolem srdce chví,
že tebe, stvoření své nejkrasší,
opustit na vždy musí stvořitel;
že v odloučení živa na věky
v tvář nebude smět moji pohlednout
ta, pro niž člověk mnou byl neviděn.
Ti nebes brány budou zavřeny,
však ráj i zem své taje otevrou,
by uchystaly sídlo důstojné
své jediné po bohu vládkyni.
Ó skloň se v lásce k tvorstvu veškeru,
ó neníč mocí, již jsem tobě dal,
co z myšlének jsem vtělil v živý tvar,
co tak miluji, že tě opouštím.
Však přece-li bol zášť by porodil,
pak pomni, že jsem tvorstva i tvůj Bůh.
Já žehnám tobě, jdi a dobře čiň!“

Na trůně Boha zbledly červánky
a zaplanuly prvně nad zemí,

že horstvo veškero i údolí
i vodstvo všechno s květným pobřežím,
i les, háj, niva, každé stéblo trav,
i každé zvíře, pták a plaz i brouk,
tou tknuto bylo rudou záplavou.
Měl Adam víčka oční zarudlá,
a Eva svoje dlaně sepjaté
tak měla červené, jak v ráji když
je proti žáru slunce zvedala,
by před ním chránila svůj tmavý zor.
Meč Cheruba též v nachu leskl se.
A zář ta rudá stála nad krajem,
až první hvězdy kmitly z oblak řas.
Pak mizela, jen na vrcholech hor
se nejdýl rděly stopy nachové,
jak odlesk odlétnuvších perutí
kams k jiným světům, mezi plápol hvězd.

V.

Ó bědná, vyhostěná bytosti!
Jak Eva před branami edenu
tak lkala ty jsi v bolu nesmírném
pro Boha blízkost — sotva tušenou
a v nevýslovné slasti cítěnou —
již ztracenou zas na vždy, na věky!
Tak slzilas pod klenbou nebeskou,
jež rozepjata plála nad světy,
pod nimiž zavržených andělů
se prostírala říše příšerná.

Z té nyní obrovský stín vyrůstal
vždy výš a výš, až tknul se křídel tvých
a nebeský jich lesk tmou zaclonil.
Žár zmamující tebe pronikal,
že na boha jsi volat nemohla,
a tak jsi v onom stíně klesala
vždy níž a níž až na prah říše tmy,
kde holé čněly skály vysoké,
z nichž na jednu stín s tebou snesl se
a takto jal se k tobě mluviti:
„Ó velebná, ó božská, všemocná,
ó zavržená, bědná, nešťastná,
já ve prachu se svíjím před tebou,
ty větší mne a přece bídnější!
Ty, které závidějí Serafi
a kterou přece Satan lituje,
že odkopnuta byla Jehovou,
kdy láska její božská, nesmírná,

v ní v nejskvostnější propukala květ,
slyš co ti praví druh i otrok tvůj:
Jest pyšný, mstivý, nelítostný Bůh,
jenž nejvěrnější sráží ve propast,
jenž nestrpí, by vedle něho kdos
pjal čelo směleji neb plnil hruď
žhavějším ohněm citu velkého.
Mne s druhy vrhl s nebe ve kraj tmy,
že být jsem nechtěl červem plazivým,
že příměji jsem v tvář mu pohlížel,
když pýchu jeho tušit jsem se jal;
a tobě kázal nebe opustit,
když oheň tvojí lásky vznešené
mu oslnivým plápolem šleh' v zrak,
že okamžik neviděl člověka,
ten živý prach jen k tomu stvořený,
by ozvěnu měl hymnus andělů;
že prach ten hledem jeho netísněn
měl první vlastní, smělou myšlenku,
jíž v pýše tak byl raněn Jehovah,
že zasáh' člověka a vyhnal tě
v svém sobectví tvých bolů nedbaje.
Já poznal, co pád taký znamená,
mne rovné k tobě vábí neštěstí
a velká lítost k tobě pojímá.
Ó spočiň u mne, zůstaň, neprchej,
je bolest snazší, když ji nesou dva
a jeden druhému můž' sdělit tíž . . .!"

Tys chvěla se po řeči Satana
a z tísně stínu vyvinuvši se
jsi zděšením a hnusem vykřikla:
„Ty rouhavý, ty do tmy proklatý!
Víc nežli Jehovy trest veliký
mne lítost tvoje podlá zranila.
Bůh vznešený a velký, přesvatý,
a činí dobře, nechť i opouští,
onť soudce tvůj a můj jest stvořitel,
mnou zbožňován víc než ty pohrdán!"

A vznáševši se stále výš a výš
jsi neslyšela hrozby Satana
a jeho divoký i žalný smích.
Tak vzlétala jsi čistá, zářící
ku branám ráje nad zem procitlou,
jež zaplála hned nachem červánků,
jakmile tys se nad ní zjevila.

— — — — — — — —

Ač bolest tvoje byla nesmírná,

přec cítila jsi lítost s člověkem,
když zočilas, jak v potu vláčí se,
by tvrdá země vydala mu plod,
i pomáhala jsi mu mocí svou
a prosila jsi za něj Jehovu
den celý, celou noc a z jitra zas
a rok co rok, jen někdy snovajíc
též vzdechy vlastní v slova modlitby,
sten nesmělý, tím žalostnější však,
že nedal odpověď Bůh celý čas
a nedal útěchy v tvém zoufání:
Byl něm, a bolest tvoje vzrůstala
jak lidí lítost velká nad hříchem.

Bůh obé zřel však, a tak pravil si:
„Když lidstvo v lítosti své vytrvá
a hříchem novým Boha nezraní,
já uvedu je zase v eden zpět,
jenž pokvete a vzroste krásněji,
kdy teď krom Evy a krom Adama
i děti jejich budou pěstit jej.
A já pak vida, všechen lidský rod
že v zbožnosti a dobru utvrzen,
v klín oné bytosti zas složím skráň,
jež i v svém bolu Boha důstojna.
Však ku zkoušce plyň ještě další čas!“

VI.

A čas ten plynul; roky za roky,
tak děsně dlouhé pro bol mučivý,
tak plny pláče velkou pro lítost.
Ó vyhostěná z nebe bytosti,
ty velká láskou, větší mukou svou!
Tys na sklonku těch dlouhých, dlouhých let
se zachvívala děsnou pochybou,
tys cítila, že bolů velký květ —
jenž kořeny ti srdce zrývaje
a vůní rozmítaje mysl tvou,
přec ladný byl a bílý, svatý tak,
že v souladě plál s tvojí všemocí
se stupně, na nějž Bůh tě vyvýšil —
tys cítila, že květ ten bělostný
však bolestný se počal slabě rdít,
že vůně jeho nebouřila tak,
ba zmamovala jaksi duši tvou,
tak že v ní pochybnost se ozvala,
zda přece není nelítostný Bůh,
když prosby tvoje dosud neslyšel,

ač věděl, kterak láskou k němu pláš.
I žádost v tobě teď se pohnula —
jež svědčila, že sil ti ubývá —
by aspoň někdo lítost pro tě měl
v tvém krutém žale, velkém neštěstí.
Však nemohl tě spatřit lidí zrak
ni tvorů jiných, zem' jež hostila,
andělů zástup na tvou žehral moc
i nemohl v něm soucit k tobě vzplát.
Kam tedy měla jsi se uchýlit,
bys uslyšela slovo soustrasti,
jíž třeba má, kdo Bohem není sám?

I rozjímalas dlouho v duši své,
a z rozjímání v tobě vzklíčila
představa děsná mraku tmavého,
a ty jsi vzpomněla zas Satana. —

Tmy vládce, Boha strašný protivník,
v svém hněvu k němu stále na stráži
a dbalý nebes hnutí každého,
i vzdechu země, vzduchu zachvění,
teď zajásal tvou tušiv myšlenku,
a vyraziv hned z pekel prostorů,
tě hustým, tmavým stínem obklopil,
když byla hvězdná, lunojasná noc
nad edenem a zemí rozlita. —
A zas tě vtáhl s výše ve svou říš
jak onu první zavržení noc,
a zase mluvil řečí pochlebnou
a stvořiteli směle rouhal se.
Jak tenkrát chvělas se, však neprchla,
a bála se, však dál přec slouchala
slov smělých proudu ducha vzdorného,
tak zavrženého jak sama ty.

Nesmírná mdloba tebe schvátila,
v níž volně ku tvé muce skrápal jed,
jímž klenby říše temna deštily,
a slova Satana tak zněla v šum,
jenž v bezevládnost tebe kolébal:

„Co doufalas v ten všechen dlouhý čas,
v němž denně lkala jsi u nebes bran,
v němž každou noc j e j v pláči volalas,
jenž neměl slova pro tvé bolesti?
Ta obrovská i svatá naděje
jen z lásky vyklíčila světější,
že přemáhala bolest nesmírnou.

Však jest on hoden velké lásky tvé,
jenž anděla ni k tobě neseslal,
jak činil prachu země bídnému
by posílil mu srdce útěchou;
jenž neřek' ani hvězdě jediné:
Jí sprchni v klín, má žhavá myšlenko,
na znamení, že na ni vzpomínám;
jenž jedinému z dětí Eviných
nekázal vzdáti tobě slovem dík,
kdy mocí svou mu pomáhalas tak,
že tvrdá skála květy vydává
a země počíná se měnit v ráj
a v prsa lidská vchází zase mír? —
Co doufalas a ještě doufáš snad? —
Hle nejbídnější, povržený duch,
je jediný, jenž s tebou cítí žal.
To naději tvé smutná odpověď,
toť lásce tvé otravná odplata,
toť věštba hrozné muky bez konce,
neb on tě, slyšíš, věčnou utvořil
tak jako mne. Ó chápeš zlobu tu? —
Slyš, věčně takto budeš trpěti,
tak svíjet se a bouři v ňadrech mít,
jak teď. Ó chvěj se, lkej a plač,
a zmítej sebou v hrozné bolesti!"

A tys se chvěla, lkala, plakala
a zmítala se v muce divoké,
až třásla temna říš se v základech.
A ve tvůj pláč tak Satan hovořil:

„Hle, nemáš nikoho teď mimo mne,
chceš jako tehda mne zas zapudit
svým pyšným slovem plným pohrdy?
Ty nevíš, jaks mne tenkrát ranila!
Já ronil slzy ohně žhavější
a sloupy sídla svého lomcoval.
Dnes opět sténám po tvé důvěře
a žebrám v prachu o tvé spojenství!
Chceš jedinou odvrci útěchu? . . ."

A Satan stínem těsněj objal tě,
jež neměla jsi síly prchati,
a tak tě zmámila již jeho řeč,
že zašeptlas: „Nuž rci, co činit mám?"

Ó bědná, věčně kletá chvíle ta,
kdy jeho moci již jsi propadla!
Teď z jeho slov mluvila vášeň již:

„Msti na něm se, jak já se vzdorem mstím!
kaž jeho dílo, jeho tvorstvo nič,
tvá láska změň se v strašnou nenávist,
květ bolu hořký dej msty sladký plod,
a zavržená staň se strašlivou
pro vše, co z jeho dlaní vychází,
i pro něj, který vše to miluje!"
— — — — — — — — — —
Tys nevzkřikla po slovech Satana
jak tehda velkým hlasem zděšení,
však přec jsi z objetí se vymknula
a bouřila jsi nočním prostorem.
Bol velký, strašný v tobě plápolal:
To símě zášti v hruď ti zaseté
se tlačilo ze srdce základů,
však nad ním stála v duši veliké
jak bílý anděl svatá láska tvá
s tvé zbožné úcty mečem plamenným.
Však lásce tvé zas bol tvůj nesmírný
paž poutal děsnou silou olbřímí,
žes cítila to símě zášti růst
v mohutný strom, jenž stínil lásku tvou
a větvemi ji těsně obrůstal
a tísnil tak, že krvácela z ran
a v muce strašné bědně zmírala
meč zbožnosti ze dlaně pouštějíc.
— — — — — — — — — —

A Jehovah byl skryt a tich a něm
a všecek v blahý pohled pohřížen,
jejž spící země jemu chystala.
Mu myšlenka již v srdci dozrála,
že z jitra lidstvu ráj zas otevře
a vše zas šťastno bude jako dřív . . .

VII.

Hle, tiše Adam vedle Evy spal
ve vonném chladě háje mladého,
jenž prací jejich na skalině rosť.
Ze stromů jeho strdí linulo,
jež bylo potravou všem zvířatům,
jak mléko zvířat lidi živilo.

Kol husté louky rozkládaly se,
jichž tráva květná nikdy nevadla,
a vůní její sladce kolébán
snil Adamův syn Kain sen pobožný.
Mu hrudí rozvíjel se květem dík,

že Bůh tak jeho žehná úsilí,
an louce kvést dal, kde dřív úhor byl.

Za lučinami řeka proudila,
na jejíchž březích stromy bujily
a na jichž svahu brav spal ve stádech
a u nich Abel, ovcí ochránce,
jenž o měsíci snil a o hvězdách.
U paty svahů, blíže vonných luk,
již připraveny stály oltáře,
na nichž hned z rána oheň Abela
i Kaina v čistém vzduchu vzplápolá
v čest Jehovy, jenž dobrým otcem všem.

Však nad vším mírem, mezi zemí tou
a nebesy, letělo neštěstí,
ukryté v srdci oné bytosti,
již k potěše Bůh stvořiv opustil.
Ve hrudi její dobuřoval boj,
jenž nedávno v ní krutě zaplanul.
Zbožnosti meč již k nohám Lásky kles,
jež umírala tísní krutých pout,
a s ní i Bol svou sílu vypouštěl;
strom Zášti jen kvet květem otravným,
a Zloby pták v něm skuhral zhouby zvěst.

— — — — — — — — — — —

Svit slabý hlásal jitro nádherné,
jež mělo ráje navrácení zřít.
Kain s Abelem v též chvíli procitli
a u břehu se v spěchu setkali.
Když bratrsky si políbili tvář,
se jali snětě lámat se stromů,
jež plny byly květů opojných
a plny sladkých plodů zlatistých,
neb tehda zrál a kvet strom soudobně.
Kde plod utrhli, květ vzplál ve mžiku,
kde haluz květnou ulomili si,
tou chvílí nové vznikly pupence,
jež před jich zrakem pukly v list a květ.

Ku darům stromů klasy vložil Kain,
jež zářily na svěžích stéblech trav,
jimž utržený klas hned narůstal;
svým ovcím Abel ustřih' vlnu zas.
Pak bratří k oltářům svým spěchali
a vykřesali jiskru křemenem.

Když jiskra vzlétla v snětě srovnané
a plamen čistý šlehat počínal,

ku výši nesa vonný, bílý kouř,
v té chvíli na obzoru zaplála
zář rudá, větší, tmavší dřívějších,
a odlesk lila po všech prostorách,
že zdálo se, že hoří všechna zem'
a plam z ní šlehá směrem k obzoru,
až k nebesům, je rudě zbarvuje.

Kain hleděl v zář tu zmámen, oslněn;
hle, jeho plamen byl tak bledý v ní,
tak malý, že jím skorem pohrdal,
neb zdálo se mu, že se vysmívá
zář rudá jeho zbožné oběti
jak hříčce dětinné. I pohleděl
na oheň Abelův, ten zdál se mu
plát mocněji a pyšněji, než kdy;
i závist v jeho srdce stoupala,
jíž nepocítil k bratru nikdy dřív.
Ta závist rostla každým oddechem,
neb výš a výš plál oheň Abelův,
a jeho nížil se vždy níž a níž,
až skorem na kameni zhasínal.

Tu hněvem Kain se více neznaje
a září rudou zcela omámen,
svůj chopil kyj a ranil Abela,
až z jeho skráně tryskla teplá krev,
a Abel klesnuv, k nebi upřel zrak
a tiše děl: „Já nikdy nevěděl,
s čím barvu oné záře srovnati,
jež večerem neb jitrem zaplála.
Teď, bratře, vím a víš i ty, jen hleď!“

A dlaní setřel s čela svého krev
a ukázal ji Kainu, který vzkřik'
a slzami hřál Abelovu hruď,
jež chladla již a slabě dýchala,
a hleděl, z rány krev jak uniká;
pak obrátiv se k záři krvavé
zved' pěsť svou k ní a hrozně klnul jí,
neb nevěděl nic, co je Abelu,
však cítil, že to velká proměna,
a domníval se, bol že bratr má.
Však Abel pravil: „Kaine, jenom hleď,
z té záře bílý anděl přilétá
sem ke mně právě, dí mi, abych šel,
že chystá Bůh mi místo v nebi svém.
Jak šťasten jsem! O, bratře, blaze žij!
Já k Bohu v nebi ruce pozvednu,

by rodiče i tě též povolal.
Již jdu, již jdu!“

Však udiven Kain zřel,
že Abel ležet zůstal na místě,
že schlad a zbled; jal divý zmatek jej
a prchal z místa vraždy zděšením.

VIII.

Jak prchl Kain, tak zář i zmizela,
jež vrhla v nebe rudou záplavu;
neb Jehovah čin zočiv vražedný,
vzplál žalem velkým, hněvem bolestným,
a tu, jež činu tomu dala vznik,
před trůn svůj slovem hrozným povolal,
že vesmír třás se, Satan zaúpěl.
A tak děl Bůh ku strachem zdrcené:

„Já dal ti moc, jíž ranila jsi mne,
já slíbil však a neodejmu ji,
leč učiním ji tobě trestem zlým.
Jak mne vše těší, tebe hrozně muč,
nad čím jsem tobě na světě dal moc,
skon první nesčetných buď počátkem!
Tvůj odpor k všemu trav tě, bodej, pal,
a snaha muč tě zemi změnit v poušť.
Za každý květ i zvěř, jež zhubíš však,
já utvořím zas lepší, silnější
a lidstvo po vší zemi rozmnožím
na pomoc svojí práce tvořivé!
Z tvých mrtvol nový svět tak povstane,
jenž dusiti tě bude lepostí,
a vášeň požene tě rostoucí,
bys zvedla z největší se únavy
a dál zas kazila a vraždila
a vymýšlela války, hlad a mor —
vždy hlásané krvavou záplavou —
a při tom v duši muka cítila,
že snaha tvá jen lepší pro život.
Tak zmítati se budeš dle mých slov,
až přijde čas, kdy přece učiním,
co dnes jsem chtěl, a tobě odpustím.
Tu z luku tvého střela poslední
zasáhne toho, kterýž tebe sveď
a zlo jen chce, jak dobro tvořím jen.
Ten jediný však bude mrtvolou,
z níž jiskra života víc nevzplane,
a bude všude eden zelený.

Však že jsi utvořena z paprsků,
jež z mého oka kdysi linuly,
kdo dobrý je, ten tebe přivítá
jak posla mého na rtech s úsměvem,
a požehná tu záři zraků mých
jíž věčnost se mu zjeví zjasněná!
Tak zášť jen cítíc, dobro vykonáš,
jen pro zlého jsouc trestem strašlivým.

Ó Smrti! Jak vše tebou uvadne,
tvou prací bez poklidu hubící,
tak všeliká teď práce tvořivá,
ať v hrudi mé neb lidí béře vznik,
víc nikdy nikdy neznej poklidu,
to za to buď, že poklid zrodil tě.
Teď, Smrti, leť, já budu pracovat!“

A s výkřikem Smrt létla ku zemi,
nad níž teď Bůh vztáh ruku tvořící,
že plál hned květ, kde první tekla krev.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské**.

(Pokračování.)

17. Návštěva u šťastné sestry.

Bylo by však bývalo trudno rozhodnouti, kdo z nich byl toho večera mrzutějším, komu bylo více nevolno, zda ženatému, či neženatému.

Když Horák přišel domů, nebyla tam posud jeho mladá žena a na jeho čele vzešlo mračno. Za stolem seděla Anna sama a dívala se do knihy, aniž věděla, co čte. Nepromluvila a pozorovala otcův nepokoj. On chodil sem a tam a hodiny tikaly hlasitě, jako by jeho kroky doprovázely.

Anna vzpomněla si, co asi dělala touž dobou loni. Chodívalať s otcem v každém povětří nedělního odpůldne hodně daleko na procházku. Přicházeli pak za tmy domů, svačili a po svačině předčítaly Anna a Nany střídavě.

Po večeři hrál pan Horák s Nany mariage. Anna čtla trochu pro sebe neb dívala se na hru. V bytu bývalo vždy tak příjemně teplo po procházce zimní a pranic nerušilo souhlas těch tří osob. Nany kantorovala a příležitostně hubovala otce i dceru. Oni to snesli a smáli se jí. Viděli při každém činu jejím, jak s nimi dobře smýšlí. Nejídala s nimi sice u stolu, proto že jídlu tolik času nevěnovala, aby se byla k tomu posadila. Ale k vůli společnosti dávala se ráda volati v domácí kruh. To zůstalo milým zvykem domácím ještě od té doby, co byla Anna maličká a co si s ní Nany hrávala. Později učila se, pracovala s ní a když matka postonávala, bylo jí tu také stále třeba. Po její pak smrti nehnula se od Anny.

Ale nyní, co byla mladá paní v domě, zaujímala Nany náhle postavení praobyčejné služky a bylo ku podivu, jak rozumně do toho se vpravila. Kdežto jindy sama hubovala, nechávala se nyní peskovati a neodmlouvala ani slovem. Do pokoje přicházela jen, bývala-li Anna sama doma.

Nany snášela své nynější zlé postavení trpělivě, poněvadž viděla, že ji mladá paní chce dostati z domu, což jí stará služka nechtěla udělat po vůli. Tak aspoň pronesla se k Anně. Nechtěla se od této nikdy odloučiti. Ostatně těšila se, že po svatbě Anině půjde s ní do nové domácnosti a zbaví se mladé paní Horákové.

Anně zasesklo se teď po dřívějším klidném životu, který měl sice pro ni jak pro otce prázdno v sobě, tak že jejich tiché touhy oba zavedly, aby z něho se vymkly; avšak to prázdno bylo nyní bohužel vyplněno klamem z obou stran a ten klam bolel, nepokojil, působil zmatek.

O svatbě Horákově odepřela Anna Leopoldovi hubičku, což ho tak rozhněvalo, že na ni čtrnácte dní nemluvil. Smířili se pak sice, ale Anna pozorovala přece, že je k ní jiný, zcela jiný, nežli byl na začátku. Poznávala to zřejmě z rozličných okolností a z celého jeho chování. Souhlasil vždy ochotně s Horákem, že je na svatbu Anninu času dost. Jednou pravil dokonce, že by se tuze rád ještě do světa podíval, než se navždy uváže.

Avšak ještě více znepokojovala Annu jiná věc. Pozorovalať už dlouho, hned od svatby, jak galantním Leopold se stal k mladé paní. Tehdejší šílený pláč nevěstin vzbudil v něm nejdříve badavou zvědavost, pak soucit, pak interes a netrvalo ani dvě hodiny, byl tou ženou všecek zaujat. Pravil k sobě, že za to nemůže, a jeho povaha nebyla taková, aby se byl pamatoval při vznikajícím citu, je-li dovolený. Nicméně je svatou pravdou, že nemyslil na nic zlého, že nechtěl od Anny upustiti, že mu jen pochlebovalo velmi, když pozoroval, jak mladá paní jej ráda vidí.

Anna, ač dobře poznávala, co se v něm dělo, nechtěla přece nic viděti. Zaplašovalať daleko od sebe každou zlou myšlenku. Byla by se za ni styděla.

Ale právě dnes objevil se jí zlověstný onen poměr určitěji než kdy před tím.

Když Horák a Horáková po obědě spolu odešli, zůstala sama s Leopoldem. Avšak brzy vybídla ho, aby si vyšel na procházku; neb sedě vedle ní zíval ustavičně a na vše, cokoli řekla, aby rozmluvu zapředla, dával jen krátkou odpověď, tak že nebylo řeči s ním. On ji sice vyzval, aby si vyšla s ním, ale k tomu neměla chuti a on jí chuti nedodal.

Po jeho odchodu rozmlouvala se starou služkou důvěrně o věcech, které ji tížily. Nany prohlížela také dobře Leopolda, ale rozmlouvala Anně její trudné myšlenky a radila, aby sňatek byl urychlen. Uváděla pro to rozličné jiné důvody, ale hlavní zamlčenou příčinou byl poměr Leopoldův k mladé paní, jejž bystrý zrak věrné služky také brzy postřehl.

„Nemysli si," dodala Nany, „že bych mluvila snad k vůli sobě, protože si přeju býti jen s tebou a té mladé paní abych se zbavila."

„Otec myslí, abychom pak bydlili ve druhém poschodí," pravila Anna.

„Ovšem, tys přece vlastnicí polovičky domu. Též základní jmění v obchodu je tvoje."

„Ale nebude pak otec stísněn? Včera ukazoval mi účty. Nany, my teď potřebujeme více, než jednou tolik co před tím. A krom toho musil otec nějaké dluhy platit — myslím, že za starého Řepku."

Nany měla něco ostrého na jazyku, ale v čas to spolkla.

Po přestávce řekla Anna: „Rozum a svědomí radí mi, abych podporovala Leopoldovu touhu podívati se do světa, naučiti se něčemu. Pak měli bychom začíti spolu něco nového, k čemu by mi otec něco z mých peněz vyplatil a otec podržel by zcela pro sebe obchod svůj. Takový ohled jsem mu dlužna za to, že mne nenutil a nenutí do sňatku

s Ruprechtem. Nečiní to vzdor tomu, že jeho paní mu k tomu domlouvá."

„To je všecko zlé." Nany vzdychla.

V tom někdo zazvonil. Byl to Leopold.

„Posaď se," vybízela jej Anna, když vstoupil. „Káva bude mžikem hotova, budeme svačit."

„Je milostpaní doma?" tázal se místo odpovědi.

Nany, odcházejíc do kuchyně, trhla sebou při tom titulu.

„Není ještě a myslím, že již zůstala na svačině u Rynků. Nebudeme na ni už čekat."

Leopold vypravoval, kterak se s Horákovými setkal a že má dojíti pro paní k Rynkovům, poněvadž šel pan Horák s Ruprechtem na pivo. „A jdu raději hned," dodal, „aby nemyslila, že už nepřijdu, anebo že nerad přicházím."

Nany, která se byla zas navrátila do pokoje, slyšela tato slova a řekla:

„Tak jdi, Aninko, s ním. U Rynků tě rádi uvidí a paní bude to těšit, přijdeš-li také."

Leopold hryzl sobě rty a čekal, co Anna řekne. Anna čekala, co řekne on. Tak přemáhajíc sebe velmi, přece ona promluvila: „Chceš, Leopolde, abych šla?"

„Upřímně řečeno nevím, zdali to za to stojí," odpověděl. „Tam se už nezdržíme a povětří není příjemné. Je větrno a sníh poletuje. Ale, chceš-li?"

„Šla bych jen, kdybys toho sobě přál."

„To byl by nesmysl, Aninko. Hned jsme tady. S Bohem!"

Spěchal ze dveří, ani se již na ni neohledl. V pokoji bylo ticho po jeho odchodu. Nany netroufala si pohlednouti na Annu; věděla, jak její srdce as trpělo.

Skutečně bylo Anně strašně úzko a Nanina přítomnost a důvěra k ní byly jí dobrodiním.

„Nany," zvolala vášnivě, „Nany! Co tomu říkáš?"

Ta obrátila se k ní, podívala se jí do očí s výrazem velké neohroženosti a řekla energicky: „Nic, Anna, pranic tomu neříkám. A ty také nic neříkej. Prosím tě. Ale měj rozum, buď moudrá. Jmenovitě neplač, ani když jsi sama. Zavři srdce na klíč, měj rozum, nic než rozum!"

Mluvila tak důrazně, že nejen ušima, ale i srdcem musila býti slyšána.

Anna sklonila mlčky hlavu a Nany vyčtla jí z bledého obličeje, že hodlá zachovati se dle její rady.

Seděla ještě v neveselých myšlenkách, když její otec z hostince se vrátil.

Horák přecházel dlouho zamračen po pokoji.

Bylo šest hodin. Horák promluvil:

„Myslím, že by mohla býti moje už doma. Co tam tak dlouho dělá? Snad čeká na Leopolda? Možná, že pro ni ani nezašel, ačkoli to slíbil."

Anna nepozdvihla očí z knihy, majíc v dlani hlavu. Nechala otce trochu čekati na odpověď a teprv, když chtěl otázku opakovati, řekla dívajíc se pořád do knihy:

„Ach, on tam šel jistě.“

To řekla s takovým přízvukem, že Horák náhle ostřeji na ni se podíval a cosi v něm se zarazilo. Svaly jeho obličeje napjaly se, nos přiostřil se, uši mu nepatrně vyvstaly.

„Což byl zde?“ tázal se a Anna řekla mu, že ano. Bylo to po třetí hodině, ale Horák byl by rád ještě pochyboval a řekl: „Nuž dobře. Ale jemu je dosti podobno, že tam nešel přímo. Snad se jinde stavěl a na to zapomněl.“

„Však on nezapomněl,“ řekla Anna po chvíli mlčení s týmž trpkým přízvukem.

„Proč to myslíš?“ otázal se Horák po opětné přestávce.

Anna viděla pozdě, že nebyla dosti rozumna, a vzpamatovala se. Nechtěla jíti dále v tom ukrutném zmatku. Pozdvihla konečně hlavu, zavřela knihu a řekla co možná klidně: „Myslím, že tu budou hned.“

Vzala teď do ruky nějakou ruční práci a Horák chodil zas po pokoji. Po dlouhé chvíli, kdy v něm vířily jako v čarodějnickém kruhu podezřivé myšlénky, zas promluvil:

„Divil jsem se, když jsem Leopolda samotného potkal. Proč nešli jste spolu na procházku? Vždyť víš, že proti tomu ničeho nemám.“

„Přála jsem si, aby byl raději zůstal u mne doma. Chtěla jsem dodělat dárek k Vánocům pro tvou paní.“

„On nechtěl zůstati u tebe? Hádali jste se?“

„Nehádali. Řekla jsem mu, aby si trochu vyšel, že na něho počkám se svačinou.“

„Tak pokazilo se vám to odpůldne tím, že odešel k těm Rynkovům?“

„Proč nešel jsi sám se svou paní?“

Teď odmlčel se. Byl by se málem podřekl a vyzradil tu hroznou věc, ve kterou nechtěl však věřiti. Málem bylo by mu totiž vyjelo: „Což mohl jsem si pomysliti?“ ...

Leč nikoli, neřekl nic a uprostřed stoupajícího v něm hněvu měl tolik volného citu, že k sobě pravil: „Jsem blázen! To mi jen tak krev stoupá k hlavě.“ Ale přece ta krev stoupala pořád výše.

„Proč jsem s ní nešel?“ řekl potom nahlas. „Nemohu ty Rynkovic vystát a byl jsem rád, že mne Viktorka té návštěvy sprostila.“

Rázem podívali se teď oba na hodiny a v témže okamžiku vstoupila Nany do pokoje řkouc: „Bude hnedle sedm hodin. Přistrojím zatím na stůl, aby se pak hned večeřelo, jak paní přijde.“

Dala na stůl ubrus a příbory, připravila všecko. „Pivo je také už doma,“ povídala ohlížejíc se po pokoji, kde by co mohla spořádat. Při tom dívala se tak soucitně na Annu, která mlčky háčkovala, že Horákovi to neušlo. Pravil k ní: „Ti dlouho nejdou.“

Nany neuznávala za dobré jeho nepokoj konejšit. Zamručela jen slabě, jak dlouho teď si netroufala mručeti: „Všecko tam vysmahne.“

Horák tím byl jak ostnem bodnut. Nyní lítal sem a tam.

Útrapy tyto trvaly ještě až do půl desáté, kdy konečně mladá paní přišla se svým průvodčím domů.

Vypadala krásně. Měla na lících, nyní obyčejně bledých, růžový nádech a její pleť měla úbělový lesk. Leč oči její byly trochu zardělé, a její černé hedvábné řasy byly vlhké. Leopold zašel do svého pokoje svrchník odložit a ona vstoupila do pokoje sama. Anna vstala, přivítala ji a odešla do kuchyně. Mladá žena opakovala, obracejíc se k muži, jenž za stolem seděl: „Dobrý večer.“

„Dobrý večer,“ odvětil. „Přivítal jsem tě už prve.“

„Jak jsi se bavil?“

Horák odvrátiv hlavu neodpověděl. Zatím vešly Anna a Nany s večeří a za nimi Leopold ve skvělé náladě.

Ubohý Horák mrštil po něm pohledem, jehož jed mu vlastní srdce otrávil a za který se styděl. Doufal, že nikdo nezachytil tu jiskru, ve které byl zárodek požáru. Byl by ji tak rád v sobě uhasil. Přál si vroucně, aby měl křivdu.

Horáková, sedajíc na své místo po levé straně svého muže, řekla: „Ale proč jste na mne čekali s večeří? Jsem nasycena. Nebudu již jísti.“ S těmi slovy šoupla k němu mísu. Horák odšoupl ji třesoucí se rukou a řekl: „Nemám teď už chuti.“

„Tys mrzut?“ tázala se ho paní, co zatím Anna postavila mísu před Leopolda s podotknutím, že také nebude večeřeti.

Leopold pojal tedy chvalitebný úmysl zastati úkol těchto tří osob sám, který také provedl s velkou důsledností. Jelikož Horák neodpověděl k otázce své ženy, tázala se na jinou věc: „Zdržela jsem se tam trochu déle, není-li pravda?“

„Řekla jsi, že přijdeš do svačiny domů,“ odpověděl stísněným hlasem.

„A je to tak velký hřích, že jsem si u sestry pobyla, že se proto mračíš?“ pravila přítulným spůsobem a kloníc hlavu k jeho ramenu právě jako druhdy, když ji ještě na tom záleželo, aby jej okouzlila.

Jemu zahřálo se srdce. Cítil, že ji posud miloval. Též on sklonil hlavu k ní a bylo by bývalo najednou zas dobře mezi nimi, kdyby nebyl zachytil bystrý pohled z jejích očí, kterým k Leopoldovi mířila, zatím co k muži svému se tulila.

Horák odšoupl židli dále od ní. Byl v té chvíli k politování. Opřel si skráň o ruku.

Horáková podívala se naň a ucouvla také. V jejím pohledu byla teď nenávist. Dělala však, jakoby nic. Obrátila se k Anně a vypravovala jí: „Sestra mne nechtěla pustit. Ty jí neznáš, jak umí člověka vítat, přemlouvat, hostit. To neplatí žádný rozumný důvod, žádná výmluva, žádné zdráhání, ona člověka nepustí. Řekněte sám, pane Leopolde, je-li tomu tak.“

Leopold svědčil plnými ústy. Ku svému velkému upokojení přesvědčil se nešťastný Horák, že si nevšiml jejího pohledu, že měl oči jen pro tu plnou mísu pečeně, které se držeti směl.

Též Annu těšil dosti jeho apetit. Poněkud jsouc jasnější mysli, naslouchala dosti klidně své maceše. Byla by teď zase ráda otce rozveselila a pustila se tedy také do hovoru:

„Což o to,“ prohodila, „to se musí paní Rynkové nechat, že je velmi vlídná.“

„O, my se máme velmi rády, my sestry mezi sebou. Tolik jsme jakživy zkusily a tu jsme se držely jedna druhé. To přece není žádný hřích.“

„Naopak,“ dí Anna, „je to krásné. Vždycky jsem litovala, že nemám ani bratra ani sestry.“

„Tak vidíš. Jak nemá mne pak těšit, když mne ráda vidí sestra tak bohatá, tak šťastná, kterou muž nosí na rukou, a dary zahrnuje jako nějakou princeznu. Mnohá na jejím místě zpyšněla by. Že ne?“

„Dost možná, ačkoli k sestře by si snad zůstala stejná i ta nejpyšnější.“

„A jak nás vyčastovala,“ Horáková zase povídala. „A jak ti lidé žijou. Pravím ti, že vedou tabuli jako v panském domě. Ten Rynek musil nějak vyhrát anebo šťastně spekulovat. Neb jak teď si vedou, takové to u nich přece ještě nebývalo. Věru, ten člověk na oko tak hloupý má vskutku ducha znamenitého. Moje sestra udělala s ním bez odporu velké štěstí. Ale já jsem příliš dobrou sestrou, abych jí ho záviděla.“

Horák sebou pohnul. Ruka pošinula se mu se skráně na oči.

„A myslíš,“ tázala se Anna, „že paní Rynková svého muže má ráda?“

„Ráda?“ odvětila mladá paní a nervosní, divý smích zatřásl jí hrudí. Horákovi ryl ten smích v bolestném srdci. Byl by teď dal celý zbývající život za to, kdyby byl býval jeho druhý sňatek pouhým snem.

Anna nepousmála se, ale u Leopolda našel Viktorčin smích hlučný ohlas.

„Jak pak by ho mohla míti ráda, toho směšného starce. Vždyť je to sud a ne člověk. V souvislosti nedovede promluviti a každou chvíli usíná.“ Tak líčil jej Leopold utíraje si konečně ústa a bera plnou pivní sklenici do ruky.

„Tak je mu jeho žena aspoň vděčna za všecko a miluje, opatruje ho jako otce?“ řekla vážně Anna.

Horáková tohle zamluvila: „Ale, abych od začátku povídala. Když jsem tam přišla, neměli u Rynků ještě se stolu sklizeno. Tak dlouho trvala jejich tabule. Měliť ostatně hosti, poručíka a naši Mínu. Musila jsem si hned sednouti mezi ně, píti s nimi víno, jíst torty a všeho druhu cukroví. Pak šli jsme do salonu a já jsem vykřikla úžasem. Považ si, že sestra dostala již napřed Vánoční dar od muže a sice zcela nový překrásný nábytek, aksamitem potažený, krajkové záclony, perské koberce a zrcadlo, které celou stěnu zaujímá. Místo kamen dal švagr vystavěti mramorový krb. Krom toho dostala vasy, kávové a čajové nádobí, sklenice. Věru přála bych ti to vše viděti. Musíš tam také jednou přijíti. To je palác, to je palác!“

Bylať bez dechu rychlým vypočítáváním toho všeho a ohlížela se po prostinké jídelně s opovržením a ošklivostí, s kterou dokonce se netajila.

Leopold, jsa nasycen, pohlcoval ji teď zraky, plnými obdivu její krásy, neb její líce při tom vypravování hořely a oči plály.

Anna oněměla a ona povzbuzena obdivem Leopoldovým pouštěla své povídavosti dále uzdu.

„Také v ložnici má sestra všecko nové. Postele jsou samé krajky a žluté těžké hedvábí a velké jako domy, ze dřeva nejskvostnějšího. Pak dostala toilettu, která stála několik set, stojací zrcadlo, ve kterém celá se vidí, a ještě má slíbeny šaty a šperky až v samý štědrý večer. Chtějí býti v ten den náramně veselí. Mína je tam pozvána. Mne by také rádi viděli.

Když jsme si všecko prohlédli, přišel právě pan Leopold pro mne. Ale jak pak mohla jsem jíti? Svačina stála již na stole. Káva byla tak silná, tak voňná, že mi srdce skákalo. Takovou kávu ty ani tvoje Nany nevaříte, milá Aninko!"

Smála se této své poznámce, a Anna usmála se také. Mlčela však stále.

„Po kávě nemohli jsme přece okamžitě utéci?" hovořila mladá paní dále. „Sestra měla náramnou radost, že pan Leopold tam přišel a byla by ráda tančila, jen že jsme neměli hudbu. Napadlo jí najednou, že jí schází piano, a my jsme se jí nasmáli, jak svého manžela oblehala, aby jí také ještě koupil piano. Ta to s ním umí. Co tomu říkáš, že jí ho slíbil?

Hráli jsme společenské hry a pro mne bylo pravým štěstím, že jsem se trochu rozveselila. Kdo ví, myslila jsem si, kdy zas budu veselá."

Teď selhal jí najednou hlas. Slze přišly jí do očí.

Horák prudce vstal a nedav nikomu dobrou noc, odešel do ložnice.

Horáková dívala se za ním suchým teď okem. Bylať patrně na vážkách, má-li si ho hledět udobřit či vzdorovat mu. V takové nejistotě vězela od svého svatebního dne, kdy nemohla nepozorovati, že její zištnost prohlédl.

Nahlížela tenkráte již, kdyby dovedla hráti s ním komedii nadále jako před svatbou, žeby si jej zase získala dosti snadno. Její chytrost a opatrnost radily jí k tomu. Leč nebylo jí to možno. Toužila nyní neodolatelně vrhnouti se do proudu vlastní vášně, a kdyby měla všecko nasaditi. Věděla, že to nesmí, ale nezápasila s sebou vzdor tomu přesvědčení a pravila k sobě:

„Nechci nic zlého, jenom malé zotavení, nevinné potěšeníčko za tu hroznou oběť, kterou přináším."

Tak nebyla si vskutku vědoma své falše, ani těch prvních kroků na špatnou cestu.

Jednala pouze sobecky, pouze nešlechetně, ale takové jednání není stíháno veřejným míněním, není odsuzováno žádným zákonníkem.

Nemohla nikterak skloniti se do jha, jež sama na sebe vložila. A snad byla by to ještě učinila, kdyby jí nebyl rozněcoval pýchu a ješitnost příklad její sestry Rynkové.

Po tomto příkladu chtěla býti ku starému muži bezohlednou, chtěla jej ovíjeti kolem prstu a myslila si, že má býti šťasten, jen když má právo na její osobu. Za to že jí má býti podroben a nežádati ničeho více. —

Dnešní odpůldne, kdy sestra ji oslnila novým stupňováním svého štěstí, popletlo a omámilo ji docela. Ovšem, chování se Horákovo ji zastrašovalo také, avšak tomu právě nechtěla se podati.

Byla by mnoho za to dala, kdyby nebyla musela jíti za svým mužem do ložnice a otálela, jak dlouho mohla, v jídelně.

Vypravovala znova o dnešní zábavě a nedbala, že Anna již ústa neotevřela. Mluvila nyní s Leopoldem.

Leopold jí notoval, oba smáli se, Horák slyšel to vedle.

Konečně dala oběma Anna dobrou noc a odešla také.

Zůstali sami. Seděli daleko od sebe, stůl byl mezi nimi.

Leopold, nesmyslnější než kdy jindy, vstal a běžel k ní. Ona vyskočila ve zmatku nesmírném.

„Chci vám jen ruku políbit," šeptal mladý muž, a ona mu ji tedy podávala, když tu do pokoje vstoupila jako duch v nočním čepci . . . Nany.

Leopold blábolil dobrou noc a šel. Nany sklízela mlčky poslední zbytky se stolu.

Vypadala smutně, nepozdvihla očí, dělala, jakoby nikoho neviděla.

Mladé paní nic nezbývalo než jíti do ložnice k manželi, jehož strhovala do neštěstí v tom divém zmatku svých citů a mravních pojmů.

18. Lichvář.

Leopold Rojek měl šťastnou náturu, jak v prostomluvě se říká. Ať se dělo co dělo kolem něho, nic nevzalo mu tak snadno chuť k jídlu, ani mu nerušilo klid spánku.

Od svatby Horákovy byl tak rozptylen, že časem zcela zapomínal, kterak již jest vázán a zasnouben. Zároveň také myslil již na to, že by chtěl viděti a zkusiti svět. Tato touha vzbouzela se v něm nyní pouze tenkráte, přišla-li řeč na jeho ženění.

Avšak co byl u Rynků, cítil se i v této touze zcela uspokojen. Neb tam přišel nenadále k tomu, co by byl vlastně chtěl jinde hledati. Ano, ano, tam byl ten „svět", do něhož toužil vniknouti, tam rozkládaly se ty poklady života, jež před tím tušil a za nimiž by byl chtěl cestovati třebas za moře.

Narozen a vychován jsa v lesní chýži, probíhal se za dětství ve volné přírodě, ale necítil se tam spokojen, jakmile začal souditi.

Mělť vrozený smysl pro městské poměry a již co hošíkovi líbívalo se mu v dusné světničce u tety v městečku stokrát lépe, než ve vonném lese a v malebné myslivně. Pohrdal i tetinou zahrádkou, na níž ovšem také mnoho nebylo, pohrdal rozkošnými procházkami kolem městečka a zbožňoval místo toho tetin divan a krom toho její skleněné poklopy na hodinách a voskových figurkách, její skleněné skříňky a obrázky na stěnách jeden vedle druhého, představující galerii svatých a světic. Souhlasil pak velmi, když byl dán do modního obchodu toho městečka a oháněl se tam nějaký čas spokojeně loktem a nůžkami; civilisoval tehdáž už své vlasy a celou osobu. Odíval se nyní jako švihák z venkovského městečka. Ale na tom nepřestaly ještě jeho vzletné snahy. Dovedl to navléci, aby jej otec dal do Prahy. Zde nepřišel

ovšem ještě na vrchol velkoměstské kultury, ale dílem nahlédl, že to tak rychle nejde, dílem neznal vlastně mnoho jiného a celkem byl zpočátku, jak jsme viděli, u Horáků více než spokojen. Bylť přímo opojen důkladností a čistotou té domácnosti, v níž dýchalo, smí-li se tak říci, poupě pravé elegance, cosi půvabného a ušlechtilého, což stálo výše, než nevkusný nábytek červeně aksamitový, bez myšlenek nakoupený.

Leopoldův vrozený pud cítil správně, že se tu dostal v okolí vzácné. Byl to také šťastný pud, který jej hnal v lásku k Anně. Jak této lásce se dělo, viděli jsme. Pozorovali jsme, jak nad ni vybujela touha poznati ještě více v životě než tyto těsné poměry.

Teď byl znova oslněn a opojen tím dalším stupněm kultury v jiné domácnosti. Takových krásných předmětů jako u Rynků posud neviděl, ani v lovčím zámku, kde hraběcí rodina ročně se zdržovala vždy několik neděl k vůli honbám, kde nebylo jiných vzácností než skoro stoletý nábytek květovaným perkalem potažený a kde byly podlahy pokryty voskovaným plátnem, jež osud vyhlídl k navázání nitek dějů zde vypravovaných.

Takových vybraných jídel jak u Rynků Leopold neochutnal ani o posvícení, tetou velkolepě strojeném, ani o svatbě Horákově, která přece všem hostem svou tabulí imponovala.

Takového voňavého vzduchu ještě nedýchal a co bylo nade všecko, neviděl nikdy takových žen a nezakusil kouzla jejich zábavy, pohyblivosti, volnosti. Ano, to bylo to. Takové poměry chtěl seznati. Teď vesloval plnou silou v tom novém oblažujícím živlu. Usínal, dělaje plány, jaký nákrčník si koupí, jaké šaty si objedná a kde najde ideal ševce. Mezi těmito důležitými plány míhaly se mu obrazy tří sester Řepkových a kochal se v nejsladších upomínkách na jejich milé chování k němu, na malé důvěrnosti, jež k nim si dovoloval a za které nejen že nebyl kárán, nýbrž naopak pořád oblíbenějším se stával. Na Annu ovšem ani jedinou myšlenkou nevzpomněl. Nicméně nemyslil, že by jí byl býval nevěrným. Neměltě o tom všem pražádného úsudku a nepachtil se po něm.

Šel ráno do krámu v bujné veselé náladě. Oči mu jen jen svítily. Byl samý smích a žert, s kýmkoli mluvil, avšak při prodeji strašně roztržit, takže se s ním Horák několikrát vyvadil. On toho ani neslyšel a jen pod sebe se usmíval.

Horákovi bylo dobrodiním, že obchod se hýbal nyní před vánocemi. Celé dopoledne podával jeden kupec druhému dveře. On sloužil každému co nejochotněji a svědomitě a hleděl za práce zapomínati na svou domácnost.

„Bůh ví, jak to bude dále u nás," šeptal si, musil-li přece na to mysliti. „Musím to ponechati osudu a těšiti se prozatím, daří-li se trochu obchodu."

V poledne, když doma obědval, řekl své ženě a dceři: „Dnes ani si nevyjdu. Jeť co dělat v obchodě. Přijdete-li některá tam, musíte v prodávání vypomáhati. Budeme míti všichni tři dosti práce. Leopolda pošlu na poštu."

Díval se při tom na ženu a na dceru. Anna nabídla se ochotně, že přijde do krámu. Horáková neřekla nic a Horák nemohl si nepři-

pomenouti, jak horlivě se nabízela zastávati v krámě Annu, měla-li vyhlídku býti sama s Leopoldem.

Bohužel mizela mu naděje, že by to bylo liché podezření, víc a více. Nechtěl se tenkráte zdržovati s tou bolestnou ranou. Nezkoumaje jí, položil si na ni takořka náplast práce a nedával nic znáti.

Anna byla také všecka oživena zprávou, že obchod se zdvihá. Hned spěchala k Nany do kuchyně, aby se jí s tím sdělila. Nany byla posud omráčena jako hromovou ranou tím, co včera byla viděla. Nespalať následkem toho a vstávala již ve tři hodiny. Pracovala a činila se pak, bouchala a rachotila jako kdyby strašilo. I ji povzbudila nyní šťastná ta zpráva.

Anně utíkaly hodiny v pravém víru rozházeného a rozbaleného plátna, o němžto s kupci se rozpřádaly hovory, které pak bylo odměřováno a stříháno, baleno a zavinováno.

Anna byla dnes při tom obratná jako laňka, protahovala se mezi naházenými krámy často za zády otcovými jako úhoř, povzbuzovala kupující rozumnými úsudky a radami.

Někdy, musila-li otci dát znáti, že ji má pustit nebo trochu místa dopřáti, dotkla se lehce jeho kabátu. Při tom podívala se mu do očí a jeho ubohé srdce hltalo celé proudy útěchy z těch pohledů radostných, které jej vyzývaly ke společné spokojenosti. On vrátil jí ten vřelý pohled klidně a oba rozuměli si.

Leopold byl na poště. Nepřicházel dlouho. To bylo jeho zvykem. Ani ho nepohřešovali.

Ale pak odbyli najednou veškerou zásobu parketového plátna, takže jim žádného více nezbylo, a jelikož hned na to zas byla poptávka po témže zboží, musili se omluviti, že jim došlo. Avšak prosili, aby zákazník počkal, že ho již zítra budou míti.

Následkem toho sháněl se pak Horák přece po svém příručím a zlobil se, že tak dlouho mohl meškati, neb bylo nutno, aby došel ještě téhož večera do továrny objednat řečeného plátna.

Anna jej tam poslala. Bylať s to zatím sama zastati prodej a on jí poslechl.

Té chvíle, co otec odešel, bylo však, jakoby se byla zacpala žíla obchodu a krám zůstal prázdný. Anna posadila se. Skoro zastesklo se jí po tom ruchu předešlém. Sotva byla sama, padalo na ni zas všecko trápení, jakoby byl čekal duch samoty jen na tu příležitost, aby ji zastrašil.

Leč tu otevřely se dvéře a Leopold vstoupil. Sotva ji však pozdravil a odhodil zlostně klobouk.

„Jako mezek pronesl jsem se s tím balíkem," pravil. „To je živobytí! Třásl jsem se cestou, že mne někdo potká. Co byl by si o mně pomyslil? Pak přišel jsem na poštu. Tam utrhovali se na mne úřadníci, jakobych byl nějakým skladníkem. Jak přicházím k tomu? Myslím, když jsem tvým ženichem, že nejsem již pouhým sluhou, že se má se mnou jinak zacházeti."

Anna dívala se naň, pletouc klidně a řekla: „Právě řekli jsme si s tatínkem, že nám bude třeba skladníka k roznášení zboží, ovšem

půjde-li nám obchod. Kdyby nám měl váznouti, jak se nám dělo skóro až podnes, nešlo by to ovšem.“

„A já měl bych býti nadále tím mezkem?“

„Nezlob se přece, Leopolde. Nech mne domluvit. Jsemť též toho náhledu, že takové práce pro tebe už nejsou a bylo by nejlépe, kdyby jsi vskutku šel na nějaký čas do světa, jak si toho přeješ a o tom mluvíváš.“

Leopold zkameněl. Takovou řeč od své nevěsty neočekával. Vždyť mu dávala přece znáti, že nemůže žíti bez něho. Když neodpovídajc jaksi přestrašeně na ni se díval, mluvila sama dále: „Věru, milý Leopolde, myslím, že nebude moci býti jinak i pro budoucnost. Jestliže zůstaneš totiž při svém úmyslu vzíti si mne za ženu, nebudeme moci zůstati otci na krku. Chci, abysi v tom případě zřídil samostatnou živnost s mými penězi. Ale to nejde bez zkušenosti.“

Leopold mlčel ještě. Jeho bývalá velká úcta k Anně vrátila se její pevností. Dokud byla k němu dobrá a oddaná, byla mu hříčkou. Ani jí nedbal. Teď bál se jí trochu a nebyl dokonce v tom rozpoložení, že by si byl chtěl hledati jiné místo. Věděl dobře, že málo uměl a pak měl posud hlavu plnou té Rynkovic zábavy. Byl dosti dětinským, že odvrátil raději řeč od této otázky, která mu teď byla nepohodlnou. Více než obchodní dráha a její starosti a zájmy lákalo jej povolání podmaňovati sobě hezké ženy a býti od nich hejčkán.

Proto přiblížil se Anně a posadil se vedle ní s vlídným úsměvem a místo odpovědi k jejímu návrhu řekl, bera ji lichotivě za ruku:

„Věř mi, mně bylo včera líto, že jsi se mnou k těm Rynkovům nešla. Kdybych byl věděl, že se tam zdržím tak dlouho, nebyl bych povolil a byla bys musila jíti se mnou. To byla bysi se přece jednou bavila.“

Anna podívala se na něho plna lásky. Teď mluvil a hleděl na ni zas jednou jako druhdy. Zapomněla mžikem, o čem byla prve mezi nimi řeč. Přeslechla skoro, o čem vlastně nyní mluvil.

Když několikráte opakoval, jak rád by ji byl měl s sebou, řekla jemně: „Lituji teď toho také, že jsem s tebou nešla. Byla jsem hloupá. Měla bych se učiti od paní Rynkové býti veselejší a živější, není-li pravda?“

„Tak trochu, ano! Jsi opravdu příliš vážná. Ale co na tom. Tak, jaká jsi, líbila jsi se mi od první chvíle. Líbíš se mi pořád.“

„Je tohle pravda, Leopolde? Vidíš, pochybuji teď o tom někdy. Myslím, že mne ty krásné dámy u tebe zastiňují.“

„Ah, to ne, to ne!“ hájil se Leopold a myslil to té chvíle opravdu. „Ty a paní Rynková a Mína a tvoje maceška, to je rozdíl nesmírný. To je něco jiného. Opravdu! Věř mi, že to uznávám. Vím dobře, ty že mne neoklameš nikdy, že se budeš o mne starati. To není zvykem tam těch . . .“

„Ale? Tys chtěl říci ale.“

„Nu, za to jsou ony roztomilé, plny dobrých nápadů, člověk se baví, směje se, zapomíná na všecky trampoty.“

„Což ty máš nějaké trampoty?“

Leopold se zasmál. „Věru, nevěděl bych. Jsem člověk pořádný. Nikdy neudělal jsem velkých dluhů. Ty, co jsem venku zanechal, zaplatila naše dobrá teta Peroutková, aby tatínek nevěděl, a co jsem zde, neměl jsem ani příležitost utráceti a dluhy dělati. Žil jsem jen pro tebe a to mne zachránilo před zlou společností. Tys byla mým strážným andělem."

„Jak jsi dnes milý, drahý Leopolde. Kýž bys byl hodně šťasten. Kýž bych tě zachránila nadále všeho zlého."

„Že mluvím o dluzích, napadá mi jedna věc, která nám včera mezi jiným u Rynků náramnou švandu působila. Byli jsme právě u svačiny — ta káva byla opravdu nebeská. Nic paní Horáková nepřechválila — Tu zazvonilo se venku a služka přišla říci, že je tam mladý muž, který si přeje mluviti s panem Rynkem. Rynek sebou škubl a zamručel jako medvěd. Jeho paní dala se mu do smíchu.

‚Měla jsi říci, že nejsem doma,' křičel na služku.

‚Jak pak to může říci, když jsi jí to nerozkázal,' paní jeho povídala. ‚Jen jdi teď a promluv s tím člověkem. Chce třeba něco důležitého.'

‚Ne, chci míti dnes pokoj,' on zas chrochtal a rozkašlal se.

Služka zatím čekala u dveří a tázala se: ‚Co mám tedy vyřídit?'

‚Aby šel ten pán do milostpánova pokoje. On tam přijde hned,' paní rozhodla.

‚Ne,' křičel pán a kašlal pořád. ‚Chci teď kávu pít a do pokoje nechci aby cizí člověk vešel sám.'

‚Tak jdu sama s ním promluvit a počkám s ním v tom tvém pokoji, o který se tak bojíš, jakoby ti ho mohl na zádech odnést!'

S tím byla paní Rynková už venku, než starý se mohl jen obrátit, a nemohu ti vypsati, jak jí to slušelo.

Mělať na sobě květované šaty s černou půdou z nejjemnější vlněné látky nesmírně řasnaté a byla po domácku bez krinoliny, což bylo zvláště půvabné. Mělať zlatý pas kolem tílka k přeštípnutí štíhlého a přes ty svoje světle kaštanové kadeře lehounkou zlatou síťku, která se zdála býti září, vycházející jí z těch plných bujných vlasů, jež do půl zad jí splývaly. Ach, jak letěla k těm dveřím se smíchem, v obličeji zardělá, s očima zářícíma, jakoby to byly černé diamanty, zdála se být nejkrásnějším stvořením pod sluncem a když venku se objevila chuďasovi, jenž tam čekal, musil býti oslněn.

Myslili jsme chvíli, že Rynek se zalkne, když takto vyběhla. Ale než mu mohla podati Mína vody, podařilo se mu vstáti ku podivu zručně a šourati se za ní ven v tureckém svém županu.

Teď dali se teprve všickni přítomní do nového smíchu a paní Horáková povídala mi, že je pan Rynek děsným žárlivcem a jeho žena že ho v tom pranic nešetří, že patrně schválně vyběhla, aby jej dostala ven.

Za malou chvilku vrátila se paní Rynková ještě zardělejší a ještě hezčí nežli před tím.

‚To jsem ho dostala na lep,' smála se. ‚Konečně že je od něho trochu pokoje. Ach bože, bože, co jsou mi platny všecky ty krásné

věci, které mi dává, když mi sedí pořád, ale pořád na krku. Na štěstí dovedu se smáti i když je mi nejhůře a někdy ho přece trochu ošidím. Pak vysmívám se mu dlouho!'

A teď nám všem sloužila, pobízela nás, abychom jedli, běhala kolem stolu. Konečně vzala mne k tanci a kroužila se mnou, bez hudby ovšem, po pokoji. Jsem dobrý tanečník, Aninko, to ty ještě nevíš. Mělas vidět, jak jsem já se točil, až padla s výkřikem do křesla."

Anna složila a odložila svou práci. Ruce chvěly se jí trochu.

„Nemýlím-li se," podotkla, „chtěl jsi něco o nějakých dluzích vypravovati."

„Právě. Přicházím už k tomu. Najednou paní Rynková vyskočila zas a řekla: ‚Pojďme se podívat na ty dva, jak spolu vyjednávají. To vás bude baviti. Já nemívám někdy mnoho dní jiného vyražení, ale věru, mnohdy stojí to přec jen za to. Nejvíce nasmějete se Rynkovi, jak ten si hraje na potentata. Tak pojďte, ale zticha, zticha.'

Dala si prst na ústa a vedla nás. My všickni za ní po špičkách. Vedla nás do ložnice ke skleněným dveřím, zacloněným hedvábnými, žlutými záclonami. Ukázala nám místo u zdi, odkud bylo viděti skulinou mezi záclonou a rámem ve dveřích právě na sedadlo, ve kterém trůnil Rynek.

Musili jsme se tam vystřídat a ona smála se zatím pořád. Viděl jsem Rynka, jak se nadýmal, jak přes brejle se koukal na svého mladého navštěvovatele, jak dělal, jakoby nedoslýchal, a toho chudáka nutil, aby každou trapnou větu své žádosti třikráte opakoval. Rynková měla pravdu. To divadlo stálo za to."

„A co chtěl ten mladý muž?" tázala se Anna.

„Peníze, drahá Aninko. Přišel si vydlužit. A to je prý spropadený okamžik pro toho, kdo se dluží."

„A vy jste se dívali na to trápení?"

„Proč ne? Byla to švanda. Odešli jsme zas tichounce. Ale, když Rynek mezi nás se navrátil, nebyl mi více k smíchu. Bál jsem se ho. Zdá se mi, že s ním nejsou žádné žerty. Nechtěl bych mu přijíti do spárů, a jeho žena neměla by s ním snad příliš žertovat."

„Leopolde, mně se zdá podle všeho, že je ten člověk lichvář. Neb jak vypravuješ, je jeho zaměstnáním přijímati u sebe takové nešťastníky."

„Ano, ano. Jeho paní to vyzradila dost bezohledně."

„Bože, bože!" šeptala Anna, spínajíc ruce. Pak tázala se: „Nevíš, zdali ten člověk pořídil? Neznám a neviděla jsem ho, ale je mi ho líto."

„Ale, kdo ví, jaký to byl pobuda neb marnotratník. Ten nestojí za tvůj soucit, ale že nepochodil, zaslechl jsem náhodou. Paní Rynková šeptala Rynkovi do ucha: ‚Půjčils?' On na to nevrle: ‚Ne,' a mračil se dlouho. Myslím, že by byl býval rád, kdybychom už byli šli. Ale mladá paní zdržovala nás mermomocí. Ta netoužila zůstati s ním sama. Brrr, nechtěl bych býti na jejím místě."

„A moje macecha jí tak závidí," řekla Anna.

„Chudáček! Ona je dobračka, věř mi. Celou cestu mi plakala, že je k ní tatínek tak nevlídný. Předpovídala, že bude doma hubována. Svěřovala se mi se vším."

Anna nemohla odvětiti. Vešliť kupci. Leopold vstal, aby jim sloužil. Byl však jako ve snění. Mluvil nesmysl, přinášel opačné věci. Anna přiskočila a napravovala jeho omyly.

Mělať také velkou příčinu k roztržitosti. Její srdce, sotva na chvíli vzkříšené, bylo opět sešlapáno. A pak byla sděšena až do útrob tím, co slyšela o Rynkově lichvě.

Takový byl tedy původ toho přepychu? To byly ty spekulace toho vtipného člověka? Anna otřásala se nad tím ošklivostí.

Praví se, že evropský kůň se plaší ve sběsilém strachu, položí-li se na něj pokrývka ze lví kůže. Jakkoli nikdy lva neviděl, sdědil skrze dlouhou řadu pokolení po svých asijských předcích tuto hrůzu.

Ošklivost Anina před tímto druhem výdělku měla cosi podobného do sebe. Ačkoli nikdy nepřicházela do styku s bídou zadluženou, s otroctvím peněz, byla jako bez sebe, slýchala-li o ní.

Ale právě proto nalezala svou přítomnost ducha v obchodě, neb chuť a láska k této práci, radost z té přičinlivosti křísila ji z té hrůzy.

Ani Ruprecht nemohl si stěžovati tohoto dne, žeby mu byl obchod vázl. Lidé hrnuli se celý den z jeho krámu odnášejíce punčochy, kazajky, čepice, rukavice a rukávníčky, šály a šátečky, tak že se zdálo, jakoby on samojediný celé obyvatelstvo české země ošacoval.

Dnes zdálo se mu, že by přece jen někoho potřeboval ku pomoci, což až posud rozhodně popíral. Ale než by se prý zlobil s takovým chlapiskem, jakým Leopold se mu jevil, raději byl by pustil polovinu zákazníků. Jenom ženě byl by svěřil pomoc v obchodě. Avšak darmo mluvit, darmo již na to mysl'it, když Annu nemohl dostati.

Pořád ještě nebyl upokojen, že jí nedostal.

Přece hleděl zas zapomenouti a tu padl znova do jiného nepokoje, který mu syn jeho působil.

Dle toho, že jej viděl včera vejíti do ústavu léčebního, mohl souditi, že náležel vskutku lékařské fakultě. Kdyby mu byl chtěl tudíž psáti, mohl snadno vypátrati jeho adressu. Nemálo jej hnětlo, že posud ani neznal jeho jmena. Gabriela mu ho nepsala, zda úmyslně neb nahodilým opomenutím, nemohl uhodnouti.

Bezpochyby jmenoval se Pavlovský a bylo by bývalo snadno vypátrati ze seznamu posluchačů, je-li tam někdo toho jmena. Přál si velmi, aby se jmenoval také Ferdinand a tajně doufal, že ho Gabriela tak pokřtila. Pak horšil se, proč jej nedala raději do obchodu. V jeho rodině nikdo nestudoval.

Bratři měli každý obchod svůj a vedlo se jim dobře.

Kdyby se byl směl hlásiti k tomuto synovi, oženiv se s jeho matkou, byl by ho měl teď zde. Byl by býval punčochářem jako otec, děd a praděd.

O tom Ruprecht snil k večeru, když nával kupců se umírnil.

Pak byl nerozhodnut, má-li dále po synu pátrati. Zasmušil a rozbolestnil se velmi, aniž dospěl k jakémusi rozhodnutí.

„Jen kdybych věděl, zdali ten hoch peněz nepotřebuje,“ přimlouval se v něm ten trošek otcovského citu, který v něm zdlouha se křísil, aniž bylo jisto, zdali se vzkřísí k pravému žití, aneb zajde-li zas brzo.

Jeho sobectví, pohodlí, nerozhodnost odpovídaly: „Kdyby potřeboval, přišel by."

Na to cit zas namítal: „Ale odkud by co vzal? Nemá po matce pranic. Studium lékařství je drahé a namahavé a při něm nelze snadno se živit a všecko platit z nějakých kondicí. Jen aby neupadl v ruce lichvářů."

Jako Anně tak otřásalo se v něm všecko až do útrob při pomyšlení na lichvu. Kdyby on byl chtěl vydírati velké úroky z půjček, byl by mohl dávno pustiti obchod a míti domy a bohatství velké. Ale on měl k lichvě takovou nenávist, že by byl býval s to lichváře kamenovati.

Opakoval si otřásaje se ošklivostí: „Jen aby nepřišel lichvářům do ruky" . . .

19. Zábava mladé paní.

Když předešlého dne hosté odešli od Rynků do posledního, vracela se mladá paní Rynková loudavě a s nechutí z předpokoje, kam je byla doprovodila, do svých skvělých pokojů.

Její muž seděl v jídelně za stolem a dojídal svou večeři, při čemž huboval a spílal dílem na služky, které okolo něho se točily, aby mu snášely ještě nějaká studená jídla, znova mu nalévaly a zbytky po hostech odnášely. Dílem vadil se, že hosté tak dlouho prodleli.

Hodil na zem nůž, který se mu nezdál dosti blysknavý a poctil služku, jež mu ho byla podala, málo lichotivým názvem.

Nůž padl k nohoum jeho ženy, která jej nohou odšoupla, načež pomalu šla dále až ke kredenci, plné krásného porcelánu.

Tam opřela se rukou a zůstala státi s výrazem zoufalé nudy ve krásném obličeji.

Rynkova zlost nebyla posud vyčerpána. Vrátil se zas k hostům své ženy a kritisoval je nemilosrdně.

Nejvíce zasedl si na poručíka Leitnera, jemuž byl půjčoval peníze, kterých nemohl nyní dostati, ani úroků z nich. Pravil, kterak již nevěří, žeby měli Leitnerovi rodiče velkého jmění, na které syn i jeho věřitelé patrně spoléhali. Vyhrožoval, nebude-li poručík platiti aspoň úroky do nového roku, že napíše jeho otci list. Pak došla řada na Mínu a řekl pojídaje pořád a neobraceje se ke své ženě, jež stála za jeho zády, ačkoli k ní mluvil:

„To máš pěknou sestru a vůbec čisté příbuzenstvo. Je to nějaká nestydatost, že Mína se nazývá Leitnerovou nevěstou. Toť je nějaká nevěsta. Té bude myrta slušet, ovšem přijde-li k tomu, že ji ten bláhovec povede k oltáři. Vždyť je to vydržovaná holka a nemohu pochopit, že rodiče tomu posud konec neučinili."

Teď začal se mrzutý manžel však diviti, proč mu žena neodpovídá, což jindy rázně činívala. Obrátil se k ní s celým křeslem, aby na ni se podíval, ale ona pozorujíc to ustoupila dále k oknu, za jehož záclonou se mu skryla.

On obrátiv se zase ke své modré rybě pokračoval:

„Inu bylo tohle vychování! Bylo to vychování! Ten tvůj otec! To bylo ještě štěstí, že ten aspoň ke mně dnes také nepřilezl."

Ani na to ženuška neodpověděla. Co pak tam dělala u toho okna? Nevěděl, má-li tam jíti hned za ní a opustiti rybu, anebo dojísti. Rozhodl se pro poslední. Chutnalo mu příliš a bál se, že by mu ji služka odnesla.

Při tom pustil se do mladé Horákové: „Ta brzo začíná. Tohle je krásné chování. Objedná si sem mladého člověka, jakoby nemohla sama domů jíti, když muže mrzí za ní choditi. A jak se na toho hocha dívá. Ani to neskrývá, že ho ráda vidí. Kristovy rány. Je to bezbožná žena!“

Rynková sebou škubla. Dívala se z okna do pusté ulice a život hnusil se jí.

Nedávala pozor, co muž její mluvil. Věděla jen, že hubuje, cítila jho tohoto hrozného manželství a myslila si: Jak jen tohle vydržím. Kdož ví, jak dlouho ještě bude živ. Ale co na plat? Byla to má vůle. Musím hledět, abych si našla nějakou zábavu! A tu to bylo, co sebou trhla; již věděla, jakou zábavu podnikne. Rynek myslil, že se stala konečně netrpělivou, že mu odpoví. Ale ona otočila se na patě a přiběhla ke stolu v nejlepším rozmaru:

„Pořád hubuješ,“ pravila se smíchem, „a při tom mi všecko sníš, ty hltavý člověče.“

Jemu najednou ulevila zlost při pohledu na ten kvetoucí obličej, na stepilou její postavu a šelmovský úsměv. Jeho široká, žlutavě bledá tvář narovnala se, jakoby byl někdo její vrásky vyžehlil cihličkou voskem přetřenou. Přišoupl jí mísu a ona dala se s velkou chutí ještě do jídla.

Opomíjejíc mlčením jeho nájezdy, tázala se nenadále:

„Proč jsi tomu panu Pavlovskému nepůjčil peněz?“

„Jak znáš jeho jméno?“ on na to hněvivě a práce té neviditelné navoskované cihličky objevila se marnou, neb zas pomačkala se ta velká tvář, jakoby ji byl někdo ždímal.

„Jak se můžeš ptát?“ odvětila ženuška. „Podal mi přece navštívenku, když jsem vyšla. Na té čtla jsem, že se jmenuje Václav Pavlovský a že je kandidatem lékařství, že bydlí prozatím v blázinci. Uhodla jsem hned, že potřebuje peněz na doktorát. K tomu nebylo třeba důvtipu a nemusíš se tomu tak divit. Půjčit mladému medikovi k tomu účeli peníze je věcí rovněž tak přirozenou, vděčnou, čestnou, ba i výnosnou, že já se divím tobě, proč jsi mu jich odepřel.“

„Prosím tě, co pak ti na tom záleží?“

„Cože mi na tom záleží. Tohle je dobré! Pořád mi vyčítáš, že tě nemám ráda, že si z tebe dělám jen blázny, že tebe, ani domácnosti nedbám a když jednou se chci umoudřit, když se starám s tebou a o tvůj zisk, o tvou čest, odbýváš mne takhle.“

Vstala a chtěla odejíti uražena, ale on jí nedal.

„Tak sedni si ještě trochu,“ pobízel ji, „než tohle to dopiju.“

„Sednu si, odpovíš-li mi pořádně, jak toho zasluhuji.“

„Nuže, proč jsem mu nepůjčil. Ten člověk nemá rodičů, ani příbuzných, kterých bych se držeti mohl, kdyby neplatil. Nemá nikoho, pranikoho. Je to žebrák. Ani Pereles, ani Jeiteles, ani . . . ty je neznáš, co bych ti je jmenoval? Krátce žádný z těch nechce mu více čekati, tím méně znova půjčit. K tomu přiznal se mi. Teď mají býti

nějaké směnky zažalovány a on myslí, že já mám to všecko krýt a půjčit mu ještě více."

„Tak to udělej, Rynečku. Bude to krásný skutek a po doktorátu ti zaplatí ten ubohý člověk. Pomoz mu přece v tísni. Vždyť povídáváš, žes také poznal zlé časy. Tím bude ti mnoho odpuštěno z těch velkých úroků, kterými své dlužníky utlačuješ."

„Já nikoho neutlačuju, pamatuj si to navždy. Sám jsem utlačen a musím pořáde škodovat na kapitálu. Je to jen spravedlivé, když si to hledím úroky nahradit."

„On ti zajisté dá úroky, jaké budeš chtít."

„Chtěl by mi je dát. Slibuje hory doly, ale je mu vidět na obličeji, že jsou jeho dnové sečteni. Je to souchotinář, anebo má jinou nemoc. Krátce, on ten svůj doktorát nepřečká dlouho. Nemůže mi tedy ručiti ani budoucností svou. Co s ním?"

„Ale co bude činit teď? Jeho život visí na tom doktorátu a ti lichváři budou jej pronásledovati, žalovati, uvrhnou jej snad do vězení. On se zastřelí. Ty budeš míti na svědomí jeho smrt a já budu jej vidět co strašidlo."

„Hlouposti. Jdu spat."

„Rynečku, poslyš. Učiníš-li to, budu tě mít trochu ráda. Uvidíš."

Myslila to opravdu, sáhla si na srdce, které jí silně klepalo a Rynek čili Ryneček řekl, že uvidí.

Ale příštího rána nechtěl o tom už věděti, že to slíbil. Byl přec jen žárliv a měl Teklu v podezření, že Pavlovského zná a že je s ním dorozuměna. Tím týral ji tak, až si ji rozhněval, k čemu přece jinak nebyla náchylná. Třesouc se zlostí řekla: „Za to tě potrestám, že se podivíš."

Mělať v těch slovech takový přízvuk uražené bezviny, že jej přesvědčila náhle o marnosti tohoto podezření, aniž její hrozby dbal, neb znal ji celkem co dobračku při vší lehkovážnosti její.

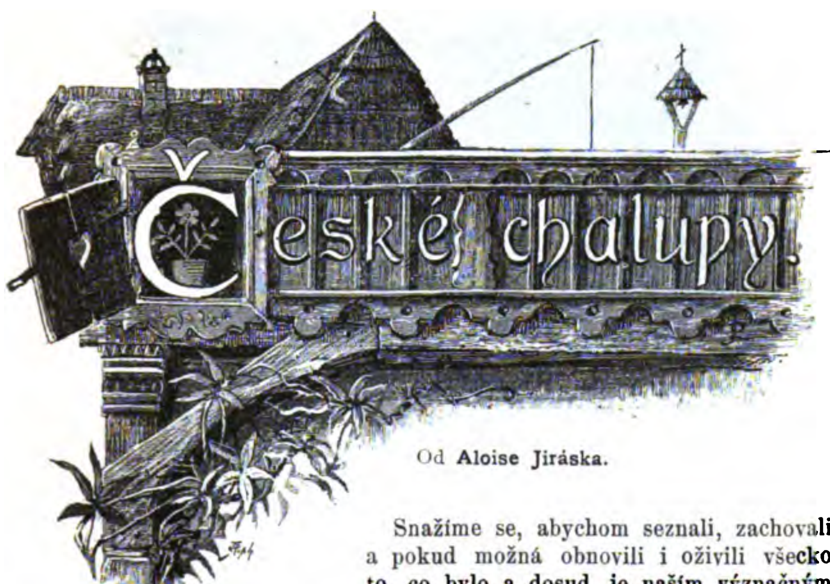
Jelikož musil toho odpoledne jíti ku svému advokátovi, odebral se tam tedy ještě dosti pokojně.

Řekl ženě, že se vrátí nejméně za čtvrt hodiny, a nařídil jí důtklivě, aby z domu se nehnula.

Zanechal ji před zrcadlem se zavinutými kadeřemi, jež se jí jala panská roztáčeti, a odcházeje počítal, že bude to česání trvati hodinu. Byl tedy jist, že mu nebude moci vyklouznouti, neb chtěl býti doma do té doby.

Sotva však vytáhl paty, odstrčila mladá paní ruku panské od svých vlasů, vstala, chytila si vlasy jaké právě byly, a strčila je do síťky. Mezi tím velela panské, jež s ustrnutím se dívala na vandalské zničení svého uměleckého díla, aby jí přinesla ten a ten kufřík. Netrpěla odmluvy, ani otázky a hodila na sebe jednoduchý šat.

(Pokračování.)

Od Aloise Jiráska.

Snažíme se, abychom seznali, zachovali a pokud možná obnovili i oživili všecko to, co bylo a dosud je naším význačným majetkem, co nás od ciziny liší a co vydává svědectví o samostatné, osobité činnosti kulturní našeho národa.

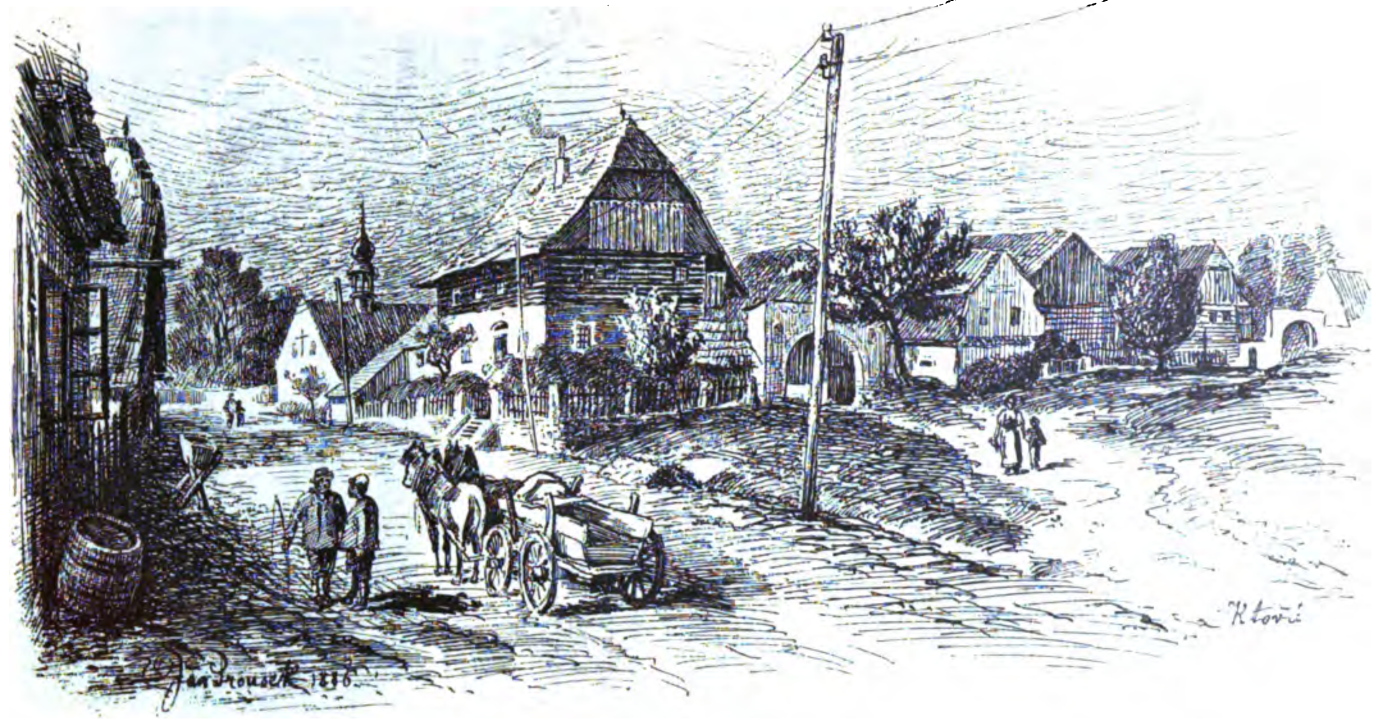
Snaha ta je veledůležita v těžkém našem zápase. Žel, že nepřízeň doby, hluboká prve pokleslost národní a nevědomost zničily nám mnohý znamenitý plod a mnohou zajímavou památku našeho národního ducha. Co naše doba zachránila, jsou na mnoze jen zbytky; a s těmi mnohými bylo již na čase, na velikém čase.

Rovněž na čase je, abychom si všimli význačného rázu českého stavení, abychom je vypsali, pokud nám na dobro nezmizí — před očima. A ono mizí!

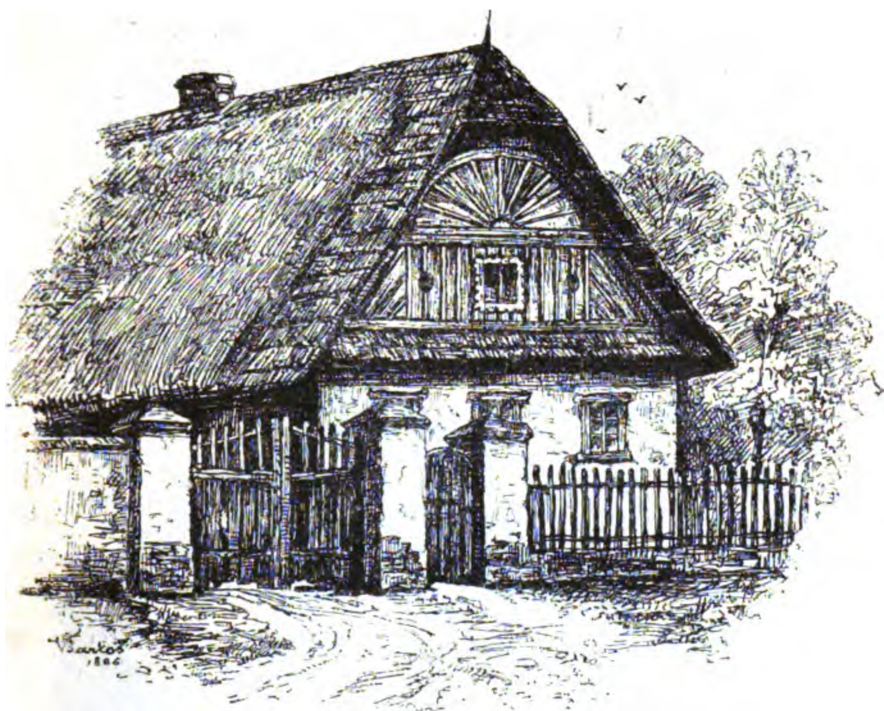
Městská stavení dřevěná domácího, českého rázu skoro již zanikla. Jen na vsích, v odlehlých končinách pohorských na severovýchodě a na východě našeho království jsou ještě četná stavení takového rázu. Než i ta věkem chátrajíce ponenáhlu se tratí, bez náhrady, neboť na místě jejich budují stavení kamenná beze všeho slohu a rázu, většinou nevkusná a při tom při všem nevalně pohodlná.

Ačkoliv se chystám k obšírnějšímu pojednání o českém stavení do „Archaeologických Památek“, užil jsem přece milerád příležitosti, jež se mi v těchto vážených listech naskytla, abych několik slov o domácích stavbách dřevěných promluvil, domnívaje se, že právě tímto i širší kruhy budou upozorněny na věc pro nás nemálo zajímavou.

Těm pak našincům, kteří se domnívají, že jsme jak živi nic samostatného nevyvedli, že jsme jen učiněnou kopií Němců, a kteří snad i v těchto stavbách by snad hledali vliv německý, připomínám, že známý Grueber, jenž nikdy nám nic nepřidal, přiznává našim stavením v končinách shora uvedených původní, slovanský ráz a že neváhal mnohé z nich i švýcarským po bok stavěti. —

Hostinec ve Rtové. Kreslil Jan Prousek.

Chalupa ve Vostřešanech u Pardubic. Kreslil Václav Bartoš.

Za starodávna budováno u nás skoro všecko ze dřeva: i hrady i četné kostely; obydlí pak skoro na pořád. Jakého však rázu nejstarší ty dřevěné stavby byly, není možná říci. Nic se nám z nich nezachovalo a nějakých jich vyobrazení z těch dob rovněž není. Nejstarší obraz českého města středověkého je v bibli Velislavově tak zvané z konce stol. 13. nebo z počátku 14. stol.

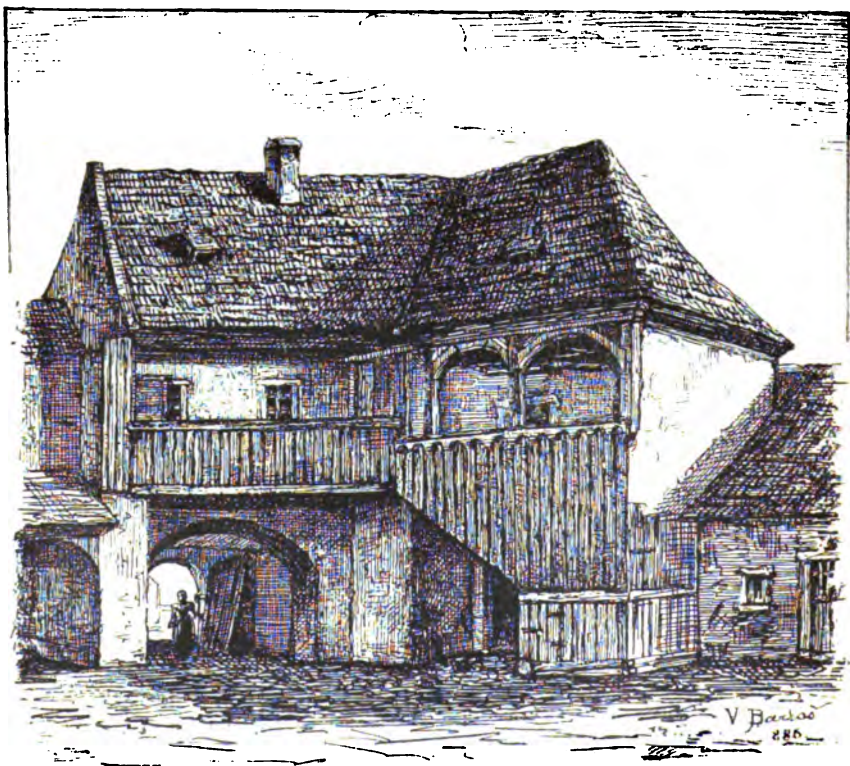
Mimo věže a hradby jsou tu zpodobeny čtyři domy, a na dvou z nich je patrné roubení. U všech pak zajímavé jsou krokve v čele, jež křižujíce se nad štítem samým značně nad něj vynikají podobně jako vídáme po dnes u dřevěných staveb ruských. — Že dřevěné tyto stavby u nás měly svůj zvláštní ráz vně i vnitř, o tom není pochyby, a svědčí také o tom nahodilá zmínka ve starých zprávách ze 14. stol. „o malé jizbičce české —" *)

Čím více se válečnictví zdokonalovalo, tím více ubývalo dřevěných staveb hradebných, a tím více se šířily stavby zděné, „díla římského", ač ještě na hradech i ve stoletích pozdějších nejedna část jako podse-

*) — — magister Mauritius de Buczyna doctor artis medicinae emit commodum lapideum — — — — cum una parva stubella Boemicali —" Tomek: Základy I. 223 č. 61.

bití a j. bývala ze dřeva. Menší pak tvrze u nás ještě v 15. století bývaly zcela nebo z valné části dřevěné, jak Sedláček uvádí.

Také dřevěné kostely, jichž prvotně hojně bývalo, zanikaly, jak věkem scházely a jak umění stavitelské se u nás vzácností šířilo a zdokonalovalo. Starobylé dřevěné kostely jsou u nás vzácností jako ony na hřbitově u Broumova, v Kočí u Chrudimi a ve Slavoňově u Nového Města nad Metují, stavby to alespoň třistaleté ne-li starší.

Z Košlic u Loun. Kreslil Václav Bartoš.

Četnější jsou zvonice zděné s velikým bedněním z prken, nesoucím vysokou a špičatou střechu šindelovou, původem svým také značně staré, jako jsou na příklad zvonice v Krčíně u Nov. Města, v Bohuslavicích a v Hronově.

V městech pak ubývalo dřevěných staveb, jak se tam bohatství vzmáhalo a jak lesů ubývalo. Nicméně udržely se tu dlouho, až do našich dob, zvláště v severovýchodních a východních Čechách, jako v Semilech, Železném Brodě, Náchodě, v Novém městě n. Medhují, Rychnově, v Jablonném nad Orlicí, zvláště pak v Solnici a j. a také

v místech někdy českých, nyní zněmčilých jako v Rokytnici v Orlických horách.

Stavby tyto městské i v pohorských vesnicích, jež jim zůstaly nejvěrnější z příčin na snadě jsoucích, nejsou valného věku. Pocházejí většinou z počátku našeho a ze druhé polovice minulého století. Nejstarší domy dřevěné shledal jsem v Novém městě n. M. na předměstí, kdež jeden je z r. 1759 a druhý z konce 17. století, jak nápis dosvědčuje že „Anno 1697 dne 11. octobris vyzdvižena jest lomenice tato s pomocí P. Boha všemohoucího s nákladem paní Anny Tomkovy.“

Mýlil by se však každý, kdož by chtěl dle těchto letopočtů určovati stáří slohu samého. Ten jsa posledním stupněm a výsledkem dlouhého zajisté vývoje, může se vykázati stářím mnohem větším, než stavby samy, zbudované z materialu, jenž na dlouho neodolává vlivu času a živlův.

Bývalá radnice v Semilech. Kreslil Jan Prousek.

Material ten, dřevo, obmezoval také práci samu i v stavbě i u výzdobě její. Nicméně sluší uznati, že naši staří tesaři při tom všem vyvedli dost a že nejednou dali na jevo vkus a smysl pro malebnost zvláště na lomenici, jež bývá parádní částí dřevěného stavení. Stavení naše jsou pravidelně táhlá, majíce podobu obdélníku, a stojí „čelem“ do ulice nebo do cesty nebo do návsi, ač tamtéž vesnická stavení zároveň okny vždycky nehledí, jako na Litomyšlsku, kde mívají okna většinou do dvora.

Za starších dob stavělo se zhusta hned od základu ode dřeva. Obyčejně se však vyžene nevysoká podezdívka a na tu se pak klade roubení z přitesaných trámů. „Lišty“ či skouly mezi trámy se „omší“ t. j. mechem ucpou a vymažou „mazaninou“, hlinou to s plevami nebo sekajnou smíchanou. Na roubení se staví kryt a ten se pokrývá na vsi došky i šindelem, ve městě pravidelně jen tímto, ač tu jsou výminky. Při doškových střechách bývají šindelové okraje, jimž „okolky“ říkají. Řada došků nebo šindelů slove „šár“.

Nad „čelem“ stavení pne se prkenný štít „lomenice“ zpravidla s useknutým vrcholem, místo něhož bývá přístřešek, vybíhající z vrch-

ního šáru a kryjící lomenici s hora. Přístřešek ten, na jehož temeni trčí dřevěná, vyřezávaná „makovice“ nebo železné, nebo plechové „vrzátko“ různých podob, slove na Náchodsku „kabřinec“, na Litomyšlsku „kukla“ a je význačnou částí našeho stavení. „Kabřinec“ má vespod, vnitř nad lomenicí prkno a to je vždycky deskou pamětní.

Tam zpravidla bývá nějaká zbožná průpověď, tam bývá pro paměť budoucím udáno, kdo a kdy toto stavení vystavěl či „tuto lomenici vyzdvihl“. Tak zhusta čítáme:

„Pán Bůh žehnej domu tomu,
vystavěl jsem nevím komu.
Kdo v něm bude přebývat,
tomu rač Bůh požehnat. —“

Nebo variant: „Pokoj Boží domu tomu —“ atd.

Na „srubu“ tuto vyobrazeném čteme: Léta Páně 1788.

Tento srub jest vyzdvižen Václavem Bidlem —“ Další nečitelno.

Na prkně kabřince nejznámější české chaloupky ony v údolí Ratibořickém,

Štít selského stavení se strany. Kreslil Jan Prousek.

v níž „Babička“ přebývala, čteme „Postaveno s nákladem Ant. Ludra a Anny manželky jeho dne 30. Juli 1796.“

Někdy, zřídka však bývá prostřed lomenice prkno na příč, ostatní všecka jsou kolmo, a na tom příčném zbožná průpověď velikou švabskou literou napsaná. Ale i tu nebývá kabřinec bez nápisu. Prkna lomenice jsou spojena latěmi. Jak ji naši staří tesaři ozdobovali, vysvitá nejlépe z několika vyobrazení tuto podaných. Sluší však připomenouti, že jimi není všechno vyčerpáno, že by bylo možná ještě mnoho lomenic nakresliti, jež v podstatě jsou sice taktéž vyzdobeny, ale přece zase s mnohou různou podrobností.

Z kreseb také vysvitá rozdíl ozdobných lomenic vesnických a městských. Kde na lomenicích není plastických ozdob, užívá se barvy. Lomenice bývají obyčejně jako všecko stavení obíleny, latě však mívají černě natřeny. Obíleny jsou také vezpod okraje střechy po stranách přes lomenici vybíhající a „okřídlí“ zvané.*)

Vrata u statku v Dolánkách u Turnova. Kreslil Jan Prousek.

Tato „okřídlí“ obílená bývají obyčejně ozdobena malováním jakož i zhusta prkno kabřincové. Na okřídlích shledáváme nejčastěji rudkou malovaný vlnitý ornament, někdy i květy. (Dokončení.)

*) „Okřídlí“ říkali také naši předkové za husitských válek oněm částkám krajních řad vozových, o kteréž částky byly krajní řady na obou koncích delší nežli vnitřní řady vozové.

Královna ze Sáby.

Román. Napsal Th. B. Aldrich, přel. J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

ediná naděje Lyndeova, že jej dostihne, a byla to naděje velice slabá, zakládala se na možnosti, že člověk ten padne a nebude moci dále běžet, ale on zdál se míti bezpečný krok a lehké nohy laně. Když Lynde v ulici, kterou byl vstoupil do obce, dosáhl posledních domů vesnice, byl stavitel lodí již v polou pahorku. Lynde se tu na novo rozběhl a ztratil při tom klobouk, ale neměl času, aby se po něm ohlédl. Každým okamžikem stávala se vzdálenost mezi oběma běhouny větší, což jeden z nich s velkou mrzutostí pozoroval. Nahoře na vrcholu stráně zastavil se stíhaný na chvíli, aby nabral dechu a zmizel pak za vrcholem pahorku. Byl nyní na oné části silnice, jež šla s kopce a předstihoval ovšem každým krokem svého pronásledovatele, jenž stále ještě se pachtil po kopci vzhůru. Ale přes to Lynde nezmírnil rychlost svého běhu, byltě nyní nabyl toho, čemu říkají běhouni druhý dech. Se zaťatými rty, pažemi k bokům přimknutými, hlavou ku předu nahnutou činil znamenité pokroky ku vrcholu kopce; zde však náhle se octl uprostřed množství lidí a koní.

Několik okamžiků byl Lynde tak zaražen a rozpačit, že ničeho neviděl. Pak utkvěly zraky jeho na dívce s dlouhým vlasem a v bílém rouše. Seděla na koni bez sedla, a koněm tím byla Mary. Hranatý chlap držel zvíře za ohlávku.

„Při sám Joviš," zvolal Lynde, poskočiv radostně ku předu, „to je moje herka."

Okamžitě chopili se ho dva muži, kteří se pokoušeli, spoutati mu provazem ruce. Lynde stavěl se tak zoufale na odpor, že musel přispěti ku pomoci třetí, a těmto třem podařilo se spoutati mu ruce a vyzvednouti jej do sedla, které byl jeden z jezdců opustil. Vše to trvalo jednu minutu.

„Budete se chovat klidně," pravil jeden z mužů drsně, „anebo chcete, abychom vás nesli?"

„Co má to vše znamenat?" tázal se Lynde, jemuž zlostí nabíhala žíla na čele.

Nedostalo se mu odpovědi od nikoho ze skupiny, jež se zdála býti složena z farmářů a nádenníků, k nimž se družily dvě neb tři osoby, jichž společenské postavení na první pohled nebylo lze uhodnouti. Hned za dívkou, sedě na koni jako ona, byl bělovlasý starý pán, jenž byl Lyndeho tak hrubě odbyl. Lynde spozoroval, že ruce jeho rovněž byly spoutány provazy, kteréžto nedůstojné nakládání nikterak neproměnilo dobrácký a spokojený výraz jeho tváře. Sedlo Lyndeovo a jeho tlumok byly připevněny na koni starého pána. Lynde ohledl se bezděčně po staviteli lodí. A skutečně, byl tu, všecek rudý a nevrlý, na černé

herce, která byla tak kostnatá a zbědovaná, jako on sám, střežen dvěma ošklivými chlapy. Stavitel lodí byl spoután nejen na rukou, ale i nohy jeho byly u kotníků svázány provazem, jenž provleknut byl pod břichem herky. Lyndemu bylo jasno, že on sám, rovněž jako starý duchovní a dívka stali se obětí strašného nedorozumění, jež bezpochyby byl způsobil nebožák, jenž mu byl unesl sedlo.

„Pánové," zvolal Lynde, když se společnost hnula, „protestuji proti tomuto násilí pokud se mne týče a dovoluji si zároveň protestovat proti tomu jménem této dámy. Jsem přesvědčen, že není schopna žádného skutku, jenž by ospravedlňoval takovéto nakládání. Já — já ji poněkud znám," doložil nesměle.

„Ó ano," pravila dívka skládajíc pokorně ruce v klín, „a já vás znám též, velmi dobře. Vy jste mým manželem."

Výrok ten uvedl Lyndeho v nevýslovný úžas. Suroví lidé vyměnili spolu posměšné pohledy a stavitel lodí ulevil si podivným suchým smíchem. Lynde byl by jej nejraději uškrtil. Až do té chvíle byl Lynde soptil zuřivým vztekem, nyní ustoupila zuřivost jeho rozpačitému podivení. Co bylo pohnulo dívku, aby se dovolávala právě tohoto poměru příbuzenského? Byla to zoufalá prosba o pomoc? Ale vydávajíc jej za bratra či bratránka neb přítele, byla by dosáhla téhož úspěchu. Její nerozvážné prohlášení, jež okamžitě mohlo býti osvědčeno jakožto nepravdivé, mohlo míti v zápětí toliko povážlivé zápletky pro něho i pro ni. Ale nebylo to nerozvážné prohlášení, bylať je učinila velice klidně, a jak se mu zdálo, se zcela lehounkým nádechem koketerie: „Vy jste mým manželem."

Po několik minut neodvážil se Lynde, pohlednouti k ní. Byla asi šest kroků v pravo za ním. Aby ji spatřil, byl by býval nucen, ohlednouti se. Po chvíli učinil to, otočiv se tak, jako by chtěl v sedle pohodlněji usednouti. Rozpuštěný vlas dívčin byl jí větrem zavanut do tváře jako závoj, tak že se zdála býti ve smutku. Držela se v rovnováze, vloživši jednu ručku na hřívu Marynu, nožky její byly přeloženy přes sebe a drobounký střevíček byl s jedné nožky spadl. Ve vzezření dívky bylo tolik malomoci a úpěnlivé prosby o pomoc, že Lynde byl pohnut.

„Smím s vámi promluvit, pane?" tázal se jednoho z mužů, jehož kdosi byl jmenoval Mortonem a od něho, jak se zdálo, vycházely rozkazy pro ostatní. Muž tento byl přistoupil k Lyndemu.

„Pro Bůh, pane, vysvětlete mi to! Kdo jest mladá ta ženština?"

„Vždyť jste pravil, že ji znáte," odpověděl muž nikoliv nepřívětivě.

„Ovšem, že jsem to řekl," odvětil Lynde zarděv se. „Co se stalo? Co učinila, co jsem učinil já, co učinil starý onen duchovní, že nás chytili na veřejné silnici jako lupiče?"

„Buďte nyní klidný," odpověděl muž, vloživ ruku svoji konejšivě na rámě Lyndeovo a pohlednuv upřeně na něho. „Brzo se všechno uspokojivě vysvětlí."

Rozhorlení Lyndeho vzplanulo znova.

„Mohu vás ujistit, pane," zvolal, když se byl muž vrátil na bývalé svoje místo, „že výsledky onoho vysvětlení nikterak nebudou uspokojivy pro vás. Poženu přísně ku zodpovídání každého, kdo měl úča-

stenství v této věci. Žádám, abych byl dodán k úřadu aneb smírčímu soudci, je-li tu vůbec nějakého v této zlořečené končině."

Nikdo si nevšímal výbuchu hněvu Lyndeova. Kdosi zvedl jeho klobouk a narazil mu jej do týla, čímž nabyl vzezření velice nedbalého. Důstojnost jeho tím trpěla, až vítr opět klobouk odnesl. Tlupa jela mlčky dále a zastavila jednou, aby upevnila sedlový pás jednoho z koní, pak ještě jednou, aby posečkala na jednoho, jenž se byl opozdil. Když něco mezi sebou promluvili, dělo se to hlasem přitlumeným anebo šeptem. Dva z jezdců klusali asi sto yardů před tlupou, jako harcovníci před vojem postupujícím k útoku. V této tajemné opatrnosti a zamlklosti bylo cosi, co naplňovalo Lyndeho rozpaky a rozhorlením, neboť on pozoroval každou podrobnost. Mary následkem pomíjejícího návalu své záliby pro zpáteční pochody byla zůstala pozadu; mladý muž nemohl více viděti dívku, avšak stále zřel před sebou nebohou malou nožku bez střevíčku se třemenem nad ní se klenoucím.

Tlupa byla se dostala nyní na úpatí stráně. Avšak na místě, aby sledovali hlavní ulici vesnice, obrátili koně náhle na stezku, jenž odbočovala v levo a po několika minutách projeli zamřížovanou branou, opatřenou hroty, ve vysoké cihlové zdi, jež obklopovala velké rudé stavení, kteréž bylo vzbudilo zvědavost Lyndeovu, když městečko poprve spatřil. Obě křídla brány byla dokořán otevřena a nebylo tu vidět nijakého vrátného, avšak zavřela se hřmotně a těžké závory se zastrčily, jakmile byla tlupa uvnitř. Ve dvoře pomohli Lyndemu spěšně s koně a neměl příležitosti ohlednouti se, co se dálo se třemi ostatními jezdci. Když ruce jeho sproštěny pout, dal se trpělivě uvésti po kamenných schodech vzhůru do předsíně budovy a odtud dlouhou chodbou do malého pokojíka, kdež jej dozorce ponechal o samotě. Dveře uzavíralo pružné pero, jímž z vnitra nebylo lze hnouti, jak se Lynde při ohledání přesvědčil. Pokojík ten nebyl právě vězenskou celí, měl spíše podobnost s čekárnou v káznici. Koberec nevkusného křiklavého vzorku byl silně opotřebován a několik kusů nábytku potaženého žíněnou látkou, pohovka, několik stolic a stůl, měly strnulé úřadní vzezření. Okno opatřené silnou mříží šlo do zahrady — do jedné z oněch zahrad, jež bývají někdy spojeny s vězeními, s matematicky vyměřenými záhonky vroubenými tisem a čtverci chorobných pestrých květin, podobajících se četám káranců, kteří jdou k obědu.

Přijda na místo, nebyl Edward Lynde kladl odpor, spolehaje se na to, že po jakéms takéms soudním vyšetřování bude propuštěn na svobodu. Vysílen nedostatkem potravy, zemdlen obtížným nesením sedla a úsilovným pronásledováním prchajícího a roztrpčen nad svým uvězněním vrhl se na pohovku a čekal.

Ve stavení panoval velký zmatek. Na chodbách bylo slyšet kvapné kroky přecházejících, tu a tam bylo slyšeti blížící se hlasy, jež vzbuzovaly muka Tantalova vzdalujíce se opět aneb umlkajíce dostihnuvše dveří jeho cely. Jednou ozval se chodbou pronikavý výkřik — výkřik ženy — a spůsobil, že vyskočil s pohovky.

Po hodině asi, po kteroužto dobu byl si Lynde dovedl dosti dobře představit, co to je věčnost, otevřely se dveře a sledován mužem obrovské postavy, vstoupil do pokoje malý obstárlý muž modrých očí.

„Drahý pane,“ zvolal malý muž číně rukama zdvořilý prosebný pohyb, „prosíme vás milionkrát za odpuštění. Stal se zde omyl politování hodný.“

„Omyl?“ zvolal Lynde rozhorlen, „omyl jest výraz velice mírný, jde-li o křivdu, o urážku.“

„Vaše rozhorlení jest odůvodněno a přece byl to omyl a sice takový, že bych dal Bůh ví co, aby se byl nestal. Jsem doktor Pendegrast, vrchní správce tohoto asylu.“

„To je asyl?“

„Asyl pro choromyslné,“ odpověděl dr. Pendegrast. „Nevím, kterak vám mám dát na jevo svoje politování nad tím, co se přihodilo. Mohu vám toliko podat vysvětlení nešťastné té příhody a obrátit se pak k vaší velkomyslnosti. Dovolíte-li mi, abych vám vše vysvětlil?“

Lynde přejel si rozpačitě rukou čelo. Pak pohledl nedůvěřivě na lékaře, neboť poslední jeho zkušenosti byly značně otřásly důvěrou jeho ve zdravé smysly jeho bližních.

„Ovšem bych rád,“ odpověděl, „aby mi někdo tuto záležitost vysvětlil; neboť ať visím, rozumím-li tomu za mák. To je blázinec?“

„Ano, pane.“

„A vy jste zde vrchním správcem?“

„Ano, pane.“

„Pak, ovšem, nejste tedy šílencem?“

„To ovšem ne!“ pravil doktor trhnuv sebou.

„Dobrá tedy, poslouchám, pane.“

„Tohoto jitra časně z rána,“ pokračoval dr. Pendegrast poněkud nesmělý následkem podivného chování se Lyndeho, „chopilo se několik pacientů, které jsme stále byli považovali za neškodné, dozorců jednoho po druhém a dříve než mohl býti učiněn poplach, zavřeli je do celí. Někteří z nás, když se útok udál, byli ještě ve svých ložnicích a byli tu přemoženi. Náhodou stalo se, že jsme právě v tu dobu neměli po ruce dosti lidí, dva z dozorců byli nemocni a jeden nepřítomen. Jak vám pravím, my všichni byli zajati — a zavřeni. Zde Higgins, můj vrchní dozorce, dostal svěrací kazajku.“

„Ano, pane,“ doložil Higgins, „tak se stalo.“

„Mne,“ pokračoval dr. Pendegrast, „zavřeli do polštářové komory.“

Lynde pohledl na něho, jakoby nerozuměl.

„Je to komora se stěnami silně obloženými polštáři, aby třeštiví pacienti nemohli si ublížit,“ vykládal doktor. „Jak vidíte, považovali mne za pacienta velice zlého! Morton zatím, druhý dozorce, byl v zahradě a uniknul, ale na neštěstí ve svém rozčilení zapomněl zamknout za sebou vrata. Morton učinil ve vesnici poplach, ale tamní lid, musím se přiznat, nezachoval se pěkně. Na místě aby nám přispěli ku pomoci a pomohli zjednat pořádek, což ještě tehdáž bylo velice snadno, zahradili se plní hrůzy ve svých domech. Morton opatřil si koně a odejel do G—. Zatím osvobodili pacienti, kteří byli podnikli útok, pacienty ještě zavřené a celá společnost vyběhla u velkém zástupu z ústavu a rozběhla se po vsi.“

„To byl jistotně onen zástup lidu, který jsem pozoroval v ulicích, když jsem město poprve spatřil,“ pravil Lynde mysle nahlas.

„Viděl-li jste na ulicích lidi," na to doktor, „nebyli to zajisté zdejší obyvatelé. Ti byli zcela opatrně za svými čtyřmi stěnami, buďte ubezpečen. Ale dovolte mi, abych ukončil, pane —"

„Jmenuji se Lynde."

„Morton," pokračoval doktor ukloniv se, „sebrav několik dobrovolníků dříve než dospěl do G— umínil si, že obrátí s tím vojem, jaký má, neboť věděl, že každý okamžik je drahý. Na zpáteční cestě nalezl tři z nebožáků toulající se a na neštěstí sebral také vás."

„Neměl se dopustit tak pošetilého omylu," odpověděl Lynde trvaje na své žalobě. „Měl poznat, že nejsem příslušníkem blázince."

„Dozorce, milý pane Lynde, nezná vždycky všecky pacienty; může být, že zná toliko pacienty z určitého oddělení. Ostatně byl jste bez klobouku, běžel jste a zdálo se, že jste velice rozčilen "

„Honil jsem se za mužem, jenž mi byl uzmul můj majetek."

„Morton a ostatní oznámili mi, že jste se choval velice prudce."

„To se rozumí. Bylo zcela přirozeno, že se mi nikterak nelíbilo, když se mne chopili a spoutali mne."

„Zcela pochopitelná prudkost vaše utvrdila je, jak vidíte, v jich podezření, jež rovně bylo zcela přirozené. Zajisté, že zasluhují pokárání, avšak zvláštní shoda okolností jest jich omluvou."

„Ale když jsem k nim mluvil klidně a rozumně . . ."

„Můj milý pane," přerušil jej doktor, „kdyby lidé duševně zdraví vždycky mluvili tak rozšafně a chytře, jako ob čas mluvívají mnozí z mých nejstřeštěnějších nebohých přátel, mluvilo by se na světě málo pošetilých řečí. Znáte poznámku, jakou slavný básník klade do úst Poloniovi mluvícímu o Hamletovi? „Kterak trefné mnohdy jsou jeho odpovědi! Toť štěstí, že šílenství často má to, co by se rozumu a zdravému smyslu nikdy tak dobře nepovedlo." Drahý pane Lynde, právě výtečný váš důvtip vás činil podezřelým! Mimochodem řečeno, zdá se mi, že jste činil nárok na koně, kterého nalezl Morton, toulajícího se na silnici."

„Ano, pane, byl to můj kůň; aspoň jsem na něm jel tohoto jitra, když se popruh pod sedlem utrhl a kobyla mi utekla."

„Pak to ovšem bylo vaše sedlo, s nímž Blaisdell utekl."

„Blaisdell?"

„Jeden z našich nejnebezpečnějších pacientů, či vlastně jediný skutečně nebezpečný, jenž se na ten čas v ústavě nalezá. A přece, měl byste jej někdy slyšet! Dnes, díky Bohu, měl v hlavě toliko myšlenku s mramorovou lodí. Jinak — netroufám si ani pomysliti, co vše by byl vyvedl. Zoufal bych si, kdyby jej ihned nebyli chytili. Ostatně jest dosti podivno, že všichni ti nebožáci, vyjma tři, po krátké potulce vesnicí dobrovolně vrátili se do ústavu."

„A onen bělovlasý starý pán, jenž se podobal duchovnímu, je také choromyslný?"

„Mackenzie? Ten je pouze blbý," odpověděl doktor s řemeslnou chladností.

„A ona mladá dívka," tázal se Lynde nesměle dále, „je také ona . . ."

„Toť případ velice truchlivý," přerušil jej doktor, jehož tvář obestřel něžnější výraz. „Nejsmutnější případ jaký znám."

„Choromyslná?"

„A beznadějně, obávám se."

Lyndeovi bylo nevýslovně těžko u srdce. Rád by byl učinil vyznání, ale nevěděl, kterak je vyslovit. Litoval toho později.

„A nyní, pane Lynde," pravil doktor, „přeju si, abyste do svých všeobecných odpustků zahrnul též moje nevyhnutelné otálení, přijít k vám aneb poslati pro vás. Když jste sem byl dopraven, byl jsem dosud v nejpřísnější vazbě a Higgins vězel ve svěrací kazajce. Když jsem byl osvobozen, měl jsem, jak pochopíte, plné ruce práce. Mimo to nedozvěděl jsem se ihned o vašem uvěznění. Sedlo a tlumok vzbudily ve mně podezření, že se udál nějaký omyl. Nejsem s to, abych svoje politování dosti důrazně dal na jevo. Za deset minut," pokračoval dr. Pendegrast otáčeje svoje těžké zlaté hodinky ve dlani, kdež vypadaly jako malá žlutá želva, „za deset minut bude oběd připraven. Neprokážete-li mi čest pojísti se mnou, nemohu uvěřit v upřímnost vašeho odpuštění."

„Díky," odpověděl Lynde sklíčen. „Dovedu plnou měrou oceniti spůsob, jakým pečujete o moje tělesné blaho; umírám hlady, ale myslím, že bych zde nemohl požíti ani sousta. Promiňte mi, že tak mluvím, ale musel bych zde zůstat navždy, kdybych zde pobyl ještě hodinu. Odpouštím úplně panu Mortonovi a ostatním," pokračoval Lynde povstav a podávaje doktorovi ruku, „a odpouštím též vám, když na tom trváte, abych vám odpustil, ačkoliv nevím, co bych vám měl odpouštět. Můžete-li mi opatřiti mého koně, moje zavazadla a můj klobouk — uznávám vskutku, že nebylo jinak možno, než považovat mne za šílence — odejdu a poobědvám v hostinci."

Půl hodiny po té sestoupil Edward Lynde s koně před stupni venkovského hostince. Dřevěné okenice byly nyní otevřeny a dveře do průjezdu pohostinsky se otvíraly. V celé vesnici byla se udála změna. Skupiny lidí stály na rozích ulic a rokovaly o události dne. Také v nalévárně hostince byla se utvořila skupina živě hovořících, jimž hostinský, pan Zeno Dodge příšernými barvami líčil útok, jaký podnikl na jeho hostinec blázen, který se považoval za koně!

„Ten chlap," zvolal pan Dodge s dramatickým pathosem, „právě se hotovil vyskočit na verandu, když mi Marta podala moji brokovnici."

Pan Dodge doposud nalezal se v heroickém postoji maje jednu ruku nataženu, jakoby bral pušku, zatím co oko jeho sledovalo každý pohyb šílence, jehož představovalo plivátko mezi okny, když Lynde vstoupil. Ruka páně Dodgeova sklesla zvolna k boku, tvář jeho se prodloužila a historie rázem přerušena.

Lynde žádal oběd ve zvláštním pokoji a pan Dodge pro tentokrát sprostil služby sklepnici, na níž byla řada, aby sám přinášel pokrmy a prozkoumal svého záhadného hosta. Podávaje mu pokrmy, vymýšlel hostinský četné záminky, aby směl zůstat v pokoji. Po chvíli počalo býti Lyndeovi nepříjemno, že pronikavé zelené oči hostinského stále byly obráceny na jeho lebku.

„Ano," zvolal rozmrzen, „já jsem oním mužem."

„To jsem si hned myslil. Těší mne, že vás opět vidím, pane,“ pravil pan Dodge zdvořile.

„Dnes ráno považoval jste mne za uprchlého šílence?“

„Zdálo se mi tak — z počátku.“

„Za šílence, jenž se domníval, že je koněm?“

„Ano, je tomu tak,“ odpověděl pan Dodge zkroušeně, „a nebylo divu, s tím vaším sedlem. Je to prapodivná společnost, ti blázni. Jeden z nich si říká Abraham Lincoln, pak je tam jeden, ten se považuje za telegrafní drát, kterým neustále probíhají depeše s hůry dolů... Tohle jsou nové brambory, pane... ranné, růžové.... Ty prokleté jejich vrtochy jsou nesčíslné. Když jsem vás tak viděl klusat pod oknem, s oním sedlem na zádech, tu jsem ihned řekl k Martě: „Marto, to je blázen.“

„Totě závěrka velice přirozená,“ pravil Lynde pokorně.

„Nu, to si myslím.“

„A kdybyste mne byl zastřelil,“ pravil Lynde bera si nový kus pečeně, „byl bych vám býval za to velice povděčen.“

Pan Dodge díval se na mladého muže po několik vteřin s výrazem velice pochybným.

„Už jdu, už jdu,“ zvolal konečně odpovídaje na smyšlené volání, jež nebylo dolehlo ke sluchu Lyndeově.

Když byl Edward Lynde skončil svůj oběd, přivedena mu Mary před dveře. Pod dozorem tlupy diváků, jež se byla shromáždila na předsíni vstoupil Lynde na kůň a obrátil hlavu kobyly přímo k Rivermouthu. Neměl více chuti, jeti dále přímo na sever. Byl vyjel, aby vyhledal vše malebné a neobyčejné; nalezl obojí a přál si, aby to nebyl nalezl.

Kapitola V.

Popelčin střevíček.

Na vrcholi pahorku, kde bylo dobrodružství jeho počalo a kde bylo dosáhlo vrchole — zdálo se mu to nyní historickou půdou, — zastavil Edward Lynde Mary, aby se ještě posledním pohledem rozloučil se vsí tulící se dole v údolí. Již opouštělo odpolední světlo třpytivé lupení kaštanů a svislé větve jilmů, a šero, jež nastávalo v údolí dříve, než kdekoliv jinde, spřádalo neviditelný svůj závoj pod okapy střech a kolem štítů domovních. Avšak obě červené věže blázince sahaly až vzhůru do obvodu zlatých, měkkých paprsků zapadajícího slunce a odrážely se příkře a směle od oblohy. Byly to jediné předměty, na nichž spočinul jeho pohled a ony jediné byly to, jimž oči jeho dávaly s bohem.

„Nebohé stvořeníčko! Nebohá maličká královna ze Sáby!“ pravil šeptem. Pak zvedl se mezi ním a vesnicí vrchol hory a odloučil jej na vždy od ní.

Skorem míli za místem, kde Mary mu tohoto jitra byla utekla, zarazil Edward Lynde kobylu tak prudce, že div neklesla na zad. Sestoupil rychle a přehodiv opratě přes ruku uhnul se a zvedl cosi, co leželo uprostřed silnice před kopyty koně.

Bylo to v úterý ráno, když Lynde vracel se do Rivermouthu po nepřítomnosti právě osmi dnů. Vydal se na cestu svěží a hladké tváře, jako nová bankovka a vracel se pomačkán, pošpiněn a potrhán, jako tatáž bankovka, když má býti vzata z oběhu. Okenice na výkladech všech krámů v ulici dlážděné oblázky byly zavřeny a vypadaly, jakoby od jeho odjezdu nebyly bývaly spuštěny. Vše bylo nezměněno a přece zdálo se Lyndemu, jakoby byl býval rok nepřítomen.

Ve středu ráno, když pan Bowlsby přišel do banky, divil se nemálo, že vidí mladého pokladníka opět u obvyklého pultu. Na krátký dotaz pana Bowlsbye a na rozhodnější vyptávání slečny Mildred Bowlsbyovy u večer udal Lynde nepříliš jasný důvod, proč ukrátil svoje prázdniny. Cestovat o samotě nebylo prý tak zábavné, jak se z počátku domníval; bylo velice nepříjemno dohlížeti stále na koně a konečně byly venkovské hospody velice špinavé a k nevystání. Co však byl viděl a kde byl — musel přece něco vidět a někde být za osm dní — byly odpovědi jeho tak vyhýbavé, že miss Mildred byla pevně o tom přesvědčena, že se mladému muži přihodilo cosi šlakovitě romantického.

„Chcete-li to mermomocí vědět,“ pravil jednoho večera, „povím vám, kde jsem byl.“

„Tedy mi vypravujte.“

„Byl jsem v Konstantinopoli.“

Miss Mildred shledala, že odpověď ta je skorem impertinentní.

Mimo to bylo lze pozorovat v chování Lyndeově změnu, jež krutým způsobem přispívala k popuzování její zvědavosti. Přímý, polou satyrický, avšak úplně roztomilý jeho způsob — krunýř to, jenž jej činil neranitelným pro šípy koketerie miss Mildred — chyběl mu; byl méně ochoten smáti se, než dříve a mnohdy uprostřed společnosti upadal v zamyšlenost. Na místě, aby byl povzbuzovatelem a vůdcem výletů po řece, vymlouval se často, že pro svoje práce u banky nemůže se jich zúčastniti. „Není více tak roztomilým, jakým býval,“ říkávala potají miss Mildred, když čtrnácte dní po jeho návratu shrnula všechny tyto okolnosti.

Byl vskutku neobyčejně sklíčen dobrodružstvím v horách; nechtěloť se mu vytratit z mysli. Vzpomínky na podrobnosti, jichž si tehdáž nebyl valně povšimnul, přicházely mu někdy uprostřed prací v bance. Někdy, když v noci shasil plyn, aneb právě před usnutím jevila se mu ostrá, vyzáblá postava stavitele lodí, obrážející se ode tmy v pokoji, anebo bezduchá tvář starého pána, vroubená stříbrným vlasem, dívala se záclonami lože. Ale mnohem častěji pronásledovala Lyndeho tvář mladé dívky. Viděl ji, kterak přichází po cestě sluncem ozářené, točíc květinou a dívajíc se jako nějaký seraf z obrazu Fra Angelica anebo jako nějaká světice ze středověkého illuminovaného missálu; pak viděl ji sedící na koni, bez pomoci a malomocnou v kruhu neomalených mužských, prohlížejících si ji. Snil-li o ní, zdálo se mu, kterak se hrdě vzpřímila a pravila: „Jsem královna ze Sáby.“ Dvakrát neb třikrát v noci, kdy nesnil, vyrušen byl ze sna hlasem, šeptajícím při samém jeho uchu: „Také já vás znám a velmi dobře. Vždyť jste mým manželem.“

Pan Bowlsby a jeho dcera byly jedinými osobami v celém Rivermouthu, jimž Lynde mohl vypravovat historii o své cestě. Avšak rozhodl

se, že se jim nesvěří, neboť cítil, že by bylo marno pokusit se vysvětliti jim příšerný účinek, jaký celá ta věc byla naň učinila.

„Nemohu pochopiti, co toho příčinou, že neustále musím myslet na nebohou tu dívku," pomyslil si Lynde jednoho dne stoje u psacího stolu ve svém pokoji. „Přece to nemůže být toto, co mi ji stále uvádí na mysl."

Chopil se střevíčku, jenž stál na stole mezi vyřezávanými dýmkami a těžítky a trety všeho druhu. Byl to střevíček velice malý, skorem nový — s vysokým špičatým podpatkem a čtyrhrannou přeskou z černého skla v předu. Byla to patrně práce cizozemská, podle vzorku lehkovážných pantoflíčků, jež vykukují pod květovanými brokátovými obrubami šatů dámských figur sira Petra Lelya. Byl to takový nesmyslný střevíček, střevíček pro loutku, malé dítě by jej mohlo obout!

„To přece není možno," pravil Lynde.

A přece bylo tomu více méně tak. Lynde byl večer onoho dne, když se vrátil, vyňal střevíček z tlumoku a postavil jej na svůj psací stůl, kdež se ihned proměnil ve významný klenot. Druhého dne vložil jej do jedné z přihrádek, ale stůl zdál se nyní tak prázdný a všední, že tu drobotinu brzy opět postavil na bývalé místo. Tam od té doby zůstala.

Oko jeho setkalo se s tímto střevíčkem každého jitra; jakmile otevřel dveře své ložnice, zdálo se, jakoby byl po ženském způsobu vyčítavě zůstal sedět očekávaje ho. Psal-li psaní, byl tu střevíček a hleděl naň nesměle, pokradmo. Zdálo se, že to není pouhý pantoflíček, měl zvláštní svoje rysy, zvláštní svoji osobnost, byly chvíle, kdy černé perličky na přesce třpytily se, jakoby plny důvtipu. Seděl-li Lynde za noci při světle padajícím s hůry a četl, měl mnohdy podivný pocit, jakoby střevíček v nejbližším okamžiku mohl k němu přes stůl přeběhnout. Na sto fantastických vrtochů vyrůstalo z tohoto střevíčku. Mnohdy jej to pokoušelo, aby jej zavřel neb zahodil. Mnohdy pravil si polou posměšně, polou smutně: „Toť střevíček tvé ženy," pak se stal velice smutným uvažuje, jak tragické by to bylo, kdyby to bylo skutečně pravda.

Byla to část bytosti dívčiny, střevíček ten byl nesl rozmilé její břímě, měl dosud otisk její nožky, Lynde nemohl na ni na dobro zapomenouti, pokud jej měl na očích.

Střevíček takto byl stál na psacím stolku čtyry až pět měsíců — jsa předmětem sžírající zvědavosti a důkladných úvah mladé ženštině, jež uklízela pokoj Lyndeův — když nastala příhoda, jež konečně měla za následek úplné jeho vypuzení s psacího stolku.

Lynde nikdy neměl u sebe návštěv. Ve městě bylo málo mladých mužů jeho stáří a nikdo z nich nebyl s ním dostatečně znám, aby jej navštěvoval v jeho pokoji. Avšak jednoho dne stalo se přece, že přišel k němu mladý muž, jménem Preston, aby s Lyndem vykouřil doutník. Preston byl se před nedávnem vrátil z ciziny, kdež byl příručím amerického vyslanectva v Londýně a byl teď všeobecně považován za nastávajícího ženicha slečny Mildred. Byl to zábavný, neposedný mladík, s nímž se byl Lynde seznámil u Bowlsbyův.

„Aj, vy čtveráku!" zvolal Preston chopiv se střevíčku. „Dala vám tohle?"

„Kdo?“ tázal se Lynde trhnuv sebou.

„Po čertech něžná to nožka! Byla tanečnicí?“

„Ne,“ odpověděl Lynde mrazivě.

„Herečkou?“

„Ne,“ pravil Lynde vzav Prestonovi střevíček z ruky a postavil jej na stůl. „Nebyla to herečka a přece hrála úlohu — v tragedii tak pochmurné, jaká jen kdy byla viděna na jevišti.“

„Lynde, prosím, odpusťte mi, mluvil jsem nesmyslně, považoval jsem to za pouhou hříčku. Rozumíte mi?“

„Neurazil jste mne,“ odpověděl Lynde skrývaje lehkou svoji podrážděnost.

„Byla to hloupost ode mne,“ pravil Preston druhého večera, vypravuje o tom miss Bowlsbyové. „Nepomyslil jsem na to, že by ten střevíček mohl býti nějakou památkou na jeho matku neb sestru; rozumíte mi? Já to považoval za polou sentimentalní upomínku na nějakou pletku.“

„Matka pana Lyndea zemřela, když byl dítětem, a sestry nikdy neměl,“ odpověděla miss Bowlsbeyova zamyšleně. „Věru bych se nedivila . . .“ dodala váhavě po krátké přestávce.

„Čemu, slečno Mildred?“

„Ničemu!“

Onen ženský bystrozrak, jenž slouží ženám lépe než mužům logika, byl slečně Bowlsbyové pošeptal, že onen střevíček hrál jakýs úkol v tajemném dobrodružství Edwarda Lynde při letním jeho výletu.

„On si z vás stropil šprým; namluvil vaší důvěřivé nevinnosti takovou nemotornou báchorku.“

„Skutečně? Je takovým ferinou.“

„To si myslím,“ na to miss Bowlsbyova slavnostně.

Jednou odpoledne téhož týdnu vraceje se z banky dohonil Lynde slečnu Mildred, jež si byla vyšla na procházku a provázel ji kus cesty.

„Pane Lynde, podniknete příštího leta opět výlet koňmo?“ tázala se ho beze všeho úvodu.

„Nerozhodl jsem se ještě, ale myslím, že nikoliv.“

„A přece byste jej měl podniknouti.“

„Proč přece, slečno Mildred?“

„Proč? Proto — protože — neptejte se mne!“

„Ale já se vás ptám.“

„Chcete to mermomocí vědět?“

„Rozhodně.“

„Nuže, kterak chcete vrátit Popelce její pantoflíček, nevyjedete-li ji hledat?“

Lynde zahryzl se do rtů a zdálo se mu, že nejčernější zločiny starého věku jsou bílé jak sníh u porovnání s činem Prestonovým.

„Princ v bájce, jak víte,“ pokračovala miss Bowlsbyova s potutelným úsměvem, „honil se přes hory a doly, až ji opět nalezl.“

„Onen princ byl hoch velice rázný,“ pravil Lynde opásav se spěšně bývalým svým lehkým brněním. „Možno ale, že bych nemusel cestovati tak daleko od domova,“ doložil ukloniv se. „Znám aspoň v Rivermouthu dámu, která má nožku Popelčinu.“

„Ona má dvě, pane Lynde," odpověděla slečna Mildred, uklonivši se dvorně.

Osud nebohého střevíčku byl rozhodnut. Vypovídací rozkaz byl vydán. Jakmile se měl stát předmětem klepů v městě, nemohl více zůstati na jeho psacím stole. Jakmile tudíž Lynde vrátil se do svého bytu, uložil střevíček Popelčin do staré truhly, jež stála v komůrce, jež otevírána málo kdy aneb nikdy.

Kouzlo, nechať se již zakládalo v čemkoli, bylo zlomeno. Jakkoli pohřešoval střevíček mezi ostatními drobotinami na stole, byla mu přece nepřítomnost jeho ulehčením. Přistihl se již málokdy při pochmurném dumání. Podrobnosti onoho dobrodružství stávaly se vždy neurčitějšími a mlhavějšími, obraz jevil se již jen v obrysech, rozplýval se a bledl. Byl by průběhem času dospěl k tomu, považovati celý ten případ za pitvorný sen, kdyby ob čas nebyl viděl staršího Twombleye projíždějícího se na nábřeží ve starém rozviklaném rodinném vozíku, do něhož byla zapřažena Mary.

Bezděčně vracel se Lynde k bývalým svým zvykům. Poslední část zimy minula v Rivermouthu neobyčejně vesele. Řada večerních společností, přednášek a divadelních představení ochotnických táhla se až do jara, jehož příští označeno bylo sňatkem miss Bowlsbyovy a Prestona. V červnu odejel Lynde na týden do New-Yorku, kdež tajně poobědval se strýcem u Delmonica a dal s bohem Flemmingovi, jenž se chystal na delší cestu na Východ.

„Vytknul jsem si za úkol, navštíviti zemi Sabejských," pravil Flemming svým hlučným, veselým smíchem, „abych objevil, možno-li, kde vlastně stávalo starodávné, hlavní město Sáby." Byltě Lynde svěřil onu historii svému příteli jednoho večera, když se s ním vracel z divadla.

Vrátiv se ještě jednou do Rivermouthu, ujal se Lynde opět zlaté osnovy pohodlného svého života. Avšak tento život idealního klidu a spokojenosti nebyl mu dopřán na dlouho. Jednoho rána v poslední polovici srpna dostal dopis, v němž mu oznamováno, že strýc jeho zachvácen byl nebezpečným návalem mrtvice. A než minula hodina, následoval telegram oznamující smrt Davida Lynde.

Kapitola VI.

Za mořem.

Za prvního soumraku červencového večera roku 1875 setkali se dva mladí Amerikáné, jimž ani ve snu nebylo napadlo, že jsou si tak blízko, tváří v tvář na schodech hotelu na nábřeží du Mont blanc v Ženevě. Oba muži, z nichž jeden byl sluncem Východu tak do sněda opálen, že druhý zdál se býti vedle něho bledým, z počátku dlouho na se nedůvěřivě hleděli, pak podali si ruce a starší z nich zvolal: „Ze všech lidí na světě nejméně vás jsem tu čekal!"

„Flemmingu!" zvolal druhý na to spěšně, „domníval jsem se, že jsi v Egyptě."

„Byl jsem tam také před měsícem. Ale co ty tu děláš, Nede?"

„Nevím to sám, mám-li říci pravdu."

„Nevíš to!" smál se Flemming, „bavíš se, myslím."

„Toť domněnka poněkud ukvapená!" pravil Edward Lynde. „Jsem z domova nyní skorem rok — vskutku, plný rok. Po smrti strýce Davida . . ."

„Nebohý starý člověk! Zvěděl jsem o tom ve Smyrně."

„Když zemřel a záležitost závěti byla urovnána, stal jsem se nepokojným, nemohl jsem déle vydržet v Rivermouthu. Bylo tam po čertech nudno. Zůstal jsem tam chvíli viset, pak jsem se vydal na cesty po cizích zemích."

„Stal jsi se boháčem — tak mi psal můj otec. Od té doby jsem nedostal žádných dopisů. Tvůj strýc tě velkomyslně obmyslil, Nede."

„Což nejednal se mnou povždy velkomyslně?" pravil Lynde, jehož tvář se vyjasnila a hned na to opět zachmuřila. „Ano, on mi zanechal velkou hromadu peněz a bolest v srdci. Dovedu jedva o tom mluvit — i nyní ještě a budou tomu v srpnu již dvě leta. Ale pojď přece se mnou do mého pokoje. Kterak se stalo, že se nalezáš v Ženevě? Myslil jsem ještě včera na tebe a tázal se, zdali snad nyní na nějaké dehabiji neplueš po Nilu aneb zdali na hřbetě velblouda potloukáš se pouští. Byl jsi zajisté na honbách na tygry a slony; ulovil jsi něco?"

„Nezabil jsem ničeho mimo čas. V tom jsem byl vždycky mistrem."

Lynde zavěsil se v rámě přítele Flemminga a oba stoupali po schodech hôtelu vzhůru.

„Kterak se stalo, žes v Ženevě?" opakoval Lynde.

„Šťastnou náhodou," odpověděl Flemming, „vracím se domů — oklikami. Byl jsem nucen obmezit svůj cestovní plán po zemích východních. Dostalť jsem totiž od pantáty psaní, v němž mi to dosti zřetelně radí. Myslím, že použil mé nepřítomnosti k tomu, aby se octnul ve finančních nesnázích."

„Aj, hleďme, myslel jsem, že tone v blahobytu."

„Nikoliv, on tone v nouzi, pokud jsem z jeho listu vyrozuměl. Nu tak zlé to as nebude. Nic na světě není tak zlé, jak se na první pohled zdá. Ale měl těžké ztráty. Naleznu v Londýně listy, z nichž se dozvím bližší okolnosti. Psal mi, že není třeba, abych spěchal; jeden neb dva měsíce nejsou velkým rozdílem. Když jsem přišel do Mnichova, pomyslil jsem si: podíváš se trochu do Švýcarska, když se ti k tomu naskytuje příležitost. Viděl jsem hezký kus této země — z Lindavy do Lucernu, z Lucernu do Martigny cestou přes Furcu; průsmykem Tête-Noire do Chamouny a ze Chamouny sem."

Zatím co Flemming mluvil, otevřel Lynde dvéře na konci chodby a uvedl jej do pokoje se třemi okny, otvírajícími se na úzký balkón, náležející k pokoji.

„Sedni si sem, starý hochu," pravil Lynde, přistrčiv lenošku k prostřednímu oknu, „a dívej se na krajinu venku, než zmizí v temnotách. Jest málokdy tak krásna, jako tohoto večera."

Před hôtelem ubíhaly modré vlny Rhôny pod oblouky mostu des Bergues, ztrácející se pod městem v divoce hučící Arvě, řítící se s ledovců. Mezi mostem des Bergues a mostem du Mont-Blanc ležel ostrov Jeana Jaquese Rousseau-a, jenž jest spojen s nábřežím malým řetě-

zovým mostem. Naproti, na pravém břehu Rhôny táhla se pěkná průčelí domů, krytých cihlami, jež spůsobují na pozorovatele staré této části města dojem, který při bližším pozorování mizí; neboť ulice jsou křivé a příkré a domy, vyjma stavení na nábřeží, špinavé a spustlé. Avšak zde nebylo místo, kde oko rádo déle prodlévalo. U velké dáli, jež v průzračném vzduchu večerním zdála se prostírat mnohem dále, zvedaly se Mont-Blanc a hustá skupina jeho družic vysoko do oblaků. Všechna tato ozářená cimbuří, věže a pyramidy — Mêle, Grandes Jorasses, Aiguilles du Midi, Dent du Géant, Aiguilles d'Argentière — byly nyní obestřeny září tak čarovně jemnou, že nejjemnější odstíny jarní růže u porovnání s nimi byly by se zdály křiklavými a hrubými.

„Tys poodstoupil od Mont-Blancu, abys jej viděl," pravil Flemming, „když jsem v Chamouny skorem nosem vstrčil do něho, neviděl jsem z něho pranic. On tam visel nade mnou, převyšoval a stlačoval mne k zemi. Starý hochu" — doložil podávaje ruku Lyndemu, jenž stál za ním, opíraje ruku o lenoch jeho sedadla — „kdo by kdy byl na to pomyslil, že my dva" — Flemming pojednou se v řeči zarazil a podíval se soudruhu vážně do tváře. „U čerta, Nede, ani jsem si nevšiml, kterak jsi hubený a bledý! Jsi snad nemocen?"

Růměnec, jenž byl pokryl líce Lynde-ovy následkem prvního překvapení a radosti nad setkáním se s přítelem, byl vskutku nyní zmizel a zanechal ve tváři mladého muže výraz jaksi chorobný.

„Nemocen? Nevěděl bych."

„Máš jiné nějaké trampoty?"

„Nemám nijakých trampot," odpověděl Lynde poněkud nuceně. „To jest, nijakých velkých trampot. Měsíc nebo šest neděl zabýval jsem se čímsi, co mne poněkud přivedlo z míry, — snad více, než jsem si směl dovolit."

„Co je to?"

„Nemá to žádného významu. Nemluvme o tom."

„Ale přece to má význam. Zatajuješ mi cos důležitého. Ven s tím."

„Nuže, je to pravda," odpověděl Lynde po krátkém vahání, „jest v tom cos vážného a přece nic dosti určitého: tato okolnost právě mi spůsobuje rozpaky."

„Tím to ale valně neobjasňuješ."

„Nevím, dovedu-li to vůbec, Flemmingu."

„Nuže, pokus se o to."

Lynde rozmýšlel se několik vteřin, při čemž oči jeho utkvěly na vzdálených liniích hor, jež nepozorovaně se rozplývaly ve večerním soumraku. „Pamatuješ se, kterak jsme jednoho večera, dva neb tři dny než jsi opustil New-York, vraceli se domů z divadla?"

„Zcela dobře," odpověděl Flemming.

„Pamatuješ se, kterak jsem ti vypravoval o podivném dobrodružství, jež se mi přihodilo v horách newhampshirských?"

„O setkání s tou malou choromyslnou? Velmi dobře."

„Tiše!" pravil Lynde ucouvnuv, jakoby byl bodnut ostrým nástrojem. „Ona je zde!"

„Zde!" zvolal Flemming, povstav na polo se stolice a pohlednuv ku zastřeným dveřím, vedoucím do ostatních pokojů.

„Ne v tomto příbytku," odpověděl Lynde krátkým smíchem, „ale v Ženevě — v tomto hôtelu."

„To nemyslíš do opravdy."

„Ačkoli pravím, že tomu tak, nejsem o tom přece jen zcela přesvědčen."

„Toť se ví, že ne."

„To říkám také já, ale v nejbližší chvíli zvím, že přece tomu tak."

„A toto vše tě znepokojuje?"

„Ano," odpověděl Lynde, zakaboniv čelo, „cítil jsem hned, že ti to nedovedu vysvětlit."

„Také já se obávám, žes toho nedovedl, Nede. Co u všech všudy může ti na tom záležet, je-li to tatáž dívka čili nic?"

„Co to pro mne znamená!" zvolal Lynde prudce, „co to znamená pro mne, jenž zbožňuji i zemi, po které kráčí!"

„Ach, ty ji miluješ! Kterou pak?"

„Neposmívej se mi, Flemmingu."

„Neposmívám se," odpověděl Flemming dívaje se naň rozpačitě a úzkostlivě. „Není přece možno, že jste si dovolil zamilovat se do — do osoby, jež nemá rozum v pořádku."

„Slečna Denhamova jest právě tak rozumná, jako ty"

„Pak tedy miss — Denhamova, není-liž pravda? — nemůže být dívkou, o které jsi mi vypravoval."

„O to právě jde."

„Nechápu, kterak by v tomto ohledu mohly být jakés pochybnosti."

„Myslíš?"

„Poslyš, prozkoumejme tuto věc důkladně. Setkal jsi se ve Švýcarsku náhodou s ženštinou a domníváš se, že to dívka, s kterou jsi se před lety seznámil v New Hampshiru za okolností, jež činí zjevení se její v této zemi takřka nemožností. Poněvadž nejsem člověkem živé obraznosti, postačí mi to. Co tě přivádí k domněnce, že obě jsou totožny?"

„Zcela překvapující podobnost zjevu, stáří, barvy hlasu, postavy a chování, ba i jisté fysické zvláštnosti — ona jizva."

„A co opět vzbuzuje tvé pochybnosti?"

„Vše možné."

„Toť ovšem poněkud široký pojem."

„Již pouhé faktum, že je zde. Lékař onoho ústavu pro choromyslné pravil, že choroba oné dívky je nezhojitelna. Miss Denhamova však má nejjasnější a nejbystřejší vtip, jakého jsem kdy poznal, zná několik jazyků, jest velice dovedná v hudbě, a což ještě neobyčejnějšího, jest to dívka, která se velice pohybovala ve společnosti, aneb aspoň velmi mnoho cestovala a přece nepřestala být dívkou nenucenou, svěží, upřímnou."

„Jest Amerikánkou?"

„Ovšem, neřekl jsem ti to již?"

„Ta druhá byla tedy její sestrou neb sestřenkou," prohodil Flemming. „Tím by se vysvětlila podoba, kterou ostatně, možná, přepínáš. Bylo to r. 1872, není-liž pravda?"

„Uvážil jsem již vše. Slečna Denhamova jest jediným dítětem svých rodičů. Neměla nikdy sestřenky. Dnešního dne jest právě takovou, jakou by byla ona druhá, kdyby jí bylo navráceno zdraví a tři leta byla se připojila k jejím sedmnácti neb osmnácti rokům.“

„Na mou věru, Nede, toť nejpodivnější historie, jakou jsem kdy slyšel. A přece se mi zdá, jako bys se tu uváděl ve zbytečné rozpaky. Odkud přichází miss Denhamova? Necestuje přec samotna? Kde jsi se s ní setkal? Vypravuj mi celou tu historii.“

„Není tu čeho vypravovat, aneb aspoň skorem ničeho. Setkal jsem se s Denhamovými zde před šesti nedělemi. Bylo to při table d'hôte. Vešly dvě dámy a zaujaly místa naproti mně — paní prostředního stáří a mladá dáma. Spozoroval jsem je teprve, když usedly; byl to hlas mladší z nich, jenž mne upozornil na ni, — a vidím před sebou královnu ze Sáby. Tytéž oči, týž vlas, tatáž tvář, jakkoli ne tak bledá a poněkud plnější, táž postava, jen plnějších obrysů. Odložil jsem nůž a vidličku a zadíval se na ni. Ona se zarděla; neboť myslím, že jsem na ni hleděl dosti nespůsobně, a jizva jedva viditelná objevila se na její tváři a hned na to zmizela. Viděl jsem ji tak zřetelně, jako onoho dne, kdy pohrávajíc květinou, šla mimo mne po silnici.“

„Při sám Joviš, toť hotový román — malinové znaménko a ostatní příslušenství.“

„Nechceš-li to brát vážně,“ pravil Lynde zamračiv se, „domluvil jsem.“

„Jen mluv dále.“

„Co živ budu nepochopím, kterak jsem odbyl nekonečný ten oběd; co mne se týče, bylo to prázdnou pantomimou. Jakmile bylo po všem, spěchal jsem, podívat se do knihy cizinců v hôtelu. Jediný zápis mezi osobami nově přibyvšími, jenž se mohl týkat dvou dam, oznamoval pouze manželku pana Williama Denhama a její neteř, ze Spojených Států. Pochopíš, Flemmingu, kterak jsem toužil, seznat obě dámy. Přibyl jsem do Ženevy s úmyslem, strávit tu den nebo dva dny; nyní jsem se rozhodl, že tu zůstanu měsíc, zůstanou-li zde, aneb odcestuju v nejbližším okamžiku, odjedou-li ony. Zkrátka měl jsem v úmyslu, sledovat je šetrně a nenápadně; to bylo nyní mým zaměstnáním. Zůstaly. Po týdnu seznámil jsem se s Denhamovými tak dalece, že jsem je směl oslovit, když jsme se jednou ráno setkali na procházce v anglických sadech. Čtrnáct dní na to bylo mi, jako bych je znal již půl svého života. Přibyly do Evropy minulého listopadu, strávily zimu v Italii a chtěly se v červenci odebrat do Chamouny, kdež se měly setkat s panem Denhamem, pak chtěly podniknout delší cestu po Švýcarsku v průvodu starého přítele rodiny, jakéhos doktora či professora, jenž ze zdravotních ohledů zdržoval se v jižní Francii. Miss Denhamova — jmenuje se Ruth, — jest sirotkem a byla vychována většinou zde v Evropě. Jsou-li Denhamovi doma, bydlí někde v sousedství Orange ve státě New Jersey. To vše jsou prostá, mrzutá fakta. Nemám, co bych k tomu připojil. Kdybych ti chtěl vypravovat, kterak mne ta dívka uváděla v rozpaky a v zoufalství, tím, že se zdála onou druhou a že opět se zdálo, že jí není — kterak moje pochybnosti a moje naděje vzrůstaly a klesaly ode dne ke dni, ba od hodiny k hodině —

bylo by to pro tě rovněž málo zajímavé jako zprávy o změnách tlakoměru. Ale tolik jest jisto: jestliže se miss Denhamova a já v Chamouny rozloučíme, jakož se zdá, bude konec světa, aspoň pro mne."

„Svět nebere konce, je-li člověku šestadvacet let. Miluje-li tě ona, Nede?"

„Což o tom mohu říci? Zdá se, že jí nejsem nemilý. Viděli jsme se velmi často. Více než měsíc je tomu, co jsme každodenně několik hodin pospolu. Avšak nebyl jsem s ní ani okamžik o samotě. Jsme jako staří přátelé, — s jakýmsi rozdílem."

„Rozumím; tím rozdílem je teta! Koketování se nedovoluje."

„Miss Denhamova není dívkou, s kterou by bylo lze koketovat. Ona má velmi mnoho rozvahy, ba mohla by býti i v podezření, že je hrdou. Co se osoby její týče, jest vysokého vzrůstu, štíhlá, jakýsi druh snědé, východní krásky s průzračnými teplými barvami soumraku zářijového v Nové Anglii — nikoliv jako brunetky zdejší, které mají často pleť silně hnědou. Pravil jsem, že to není dívka ku všednímu koketování, avšak s těmi cituplně rýsovanými rty a těma hlubokýma očima mohla by v oboru něžnosti zajisté vykonati věci obrovské, kdyby jí to napadlo. Ona jest pro mne záhadou svojí holubičí nevinností a svojí hadí schytralostí. Každá žena jest problemem. Myslím, že každý ženatý mezi námi sestupuje do hrobu, aniž svůj problem náležitě rozluštil."

Flemming dal se do hlučného smíchu. Slova „každý ženatý muž mezi námi" jej dráždila. „Ano," doložil, „ony jsou vesměs dcerami Sfingy a těžko je lze prozkoumat. Jest miss Denhamova churava?" tázal se po malé přestávce.

„Nikoliv; ona není příliš silna — spíše něžná; čistého rázu mladých Amerikánek, — více ducha než těla; ale nikterak chorobna, — leda by . . ."

„Tys dopustil své chorobné obraznosti, aby se s tebou splašila, Nede. Tato dáma a ona druhá jsou osoby zcela rozdílné."

„Jen kdybych tomu mohl věřit!" zvolal Lynde. „Věřím tomu občas, avšak potom stačí nějaký posuněk, nějaký pomíjející výraz, obrat hlavy, zvuk jejího hlasu — a jest to opět ta druhá! V nejbližším okamžiku smál bych se tomu sám."

„Nemohl bys se ptát tety?"

„Kterak bych to mohl?"

„Ovšem, nemohl bys."

„Pomýšlel jsem již na onoho doktora v blázinci, — u čerta, jak pak se jmenoval? Mohl bych mu psát, ale hrozím se toho. Byl jsem v jiném ohledu dosti bezohledným. Stydím se, pomyslím-li na to, jak nehodných prostředků jsem použil, abych vyvázl ze své nejistoty. Jednou mluvili jsme o Janově, kde Denhamovi byli strávili as týden; obrátil jsem hovor na chrám San Lorenzo a relikvii v klenotnici jeho, nazvanou Sacro Catino, o které se vypravuje, že ji dostal Šalamoun od královny ze Sáby. Miss Denhamova poslouchala mne s účastenstvím, ale také s největším klidem; nebylať ji viděla onoho dne, když navštívila tento chrám, litovala, že toho zmeškala. Po té teta změnila předmět rozmluvy, avšak kdyby bylo šlo o spasení mé duše, nebyl jsem s to uhodnouti, učinila-li tak zúmyslně nebo bezděčně. Milostivý Bože, Flemmingu!

není-liž možno, že dívka ta měla takovouto hroznou, rychle minuvší chorobu, která se jí dotkla a minula a nyní dosud vznáší se nad ní — jako věčná hrozba!“

„Pak tedy je nejdovednější herečkou, jaká kdy žila, řekl bych. Hlavní hrdinka z Théâtre Français mohla by pak brát od ní lekce. Ale kdyby tomu vskutku bylo tak, Nede?“

„Kdyby tomu bylo tak,“ pravil Lynde zvolna, „pak by moje láska byla obestřena velkou chmurou.“

„Nevzal bys si jí pak!“

Lynde neodpovídal.

(Pokračování.)

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

Ptášli se, kteraké druhy vína bývaly v Praze a po Čechách pěstovány, poučí tě o tom kniha z Musea, často zpomenutá. Tať mluví nejprv o víně „topolovém“. Je prý tak silné, že musíš železné obruče míti. Když ho ráno pozobe, člověk proskočí. Jiný druh jest „víděňka“, víno bílé, chutně sudy nalévá. „Má ten spůsob do sebe, že když hrozen v ruku vezmeš, ihned sám se ulomí, netřeba nože.“ Následující druh jest v knize „víno němčinka“. Němčinka prý „víno dobré, sladké, ale málo dává.“ Dobré sorty vína uvozuje kniha tyto ještě: „běl, bronišť, kteréžto víno němčince prý neodá, ale nerádo sezrá,“ pak „tvrdé víno“, jež má zrna veliká, „muškatel“, vonné víno hroznů velikých jako bílá višně. Horší sort bylo víno „klenice“, hrozen „čistý sic, než že jest kožnatý“.

Vedle slov Guarinona, jehož mládí bylo v Čechách, stáří v Tyrolště, snažívali se vinaři všude vypěstovati veliká zrna, která by vně měla málo pecek, a to se mu nevidí dobrým. Na ten konec prý zanechávali vinaři keř i hrozny ve vodě a víno prý vodou bubřelo, ale také vodou zůstávalo.

Zajímavo čísti v knize doktora Guarinona, kterak soudí o vínech sobě povědomých, vlašských, tyrolských i rakouských a našich. Zvláštní sladká réva vlašská, jest mu „vernaze“. Lisujíce ji Vlaši vedou prý si uměle. Mošt vytlačený dávají do pytlíků špičatých, vysoko pověšených, aby po kapkách víno krápalo v nádoby. Víno to není prý trvalé; ale již za starých dob voženo bývalo do Čech. O německých vínech, k nimž počítá i české, dí Guarinoni (str. 635), že hrozny mívají drobné a všecka jsou z vín divokých a silných. „Česká a moravská vína, kteráž málo kdy dobře uzrávají a divoká jsou, lze přirovnati k našemu tyrolskému vínu schafferskému“. Hledali jsme honem v knize tyrolského doktora, co že dí o schafferském plodu, a tu shledali jsme

na českou adressu následující zapsanou nezdvořilost: „To víno jest nečasné, hrubé, nezbedné, často kyselé, divoké, barvou hnědé, vůní i chutí nepříjemné a proto zlé i nezdravé.“ Tenť byl by tedy charakter českého vína! Věříme, že bývalo lepší, než doktorova zpráva. Rakouská vína prý jsou lepší, podobna jsouce těm, co rostou kolem Bolzana. Uherská vína lze přirovnati k traminským, jsou silná, průhledná a nevysýchají.

Patrno už, že u cizince Guarinona, v Čechách vychovaného, české víno nepochodilo. Ale nebyl zlý kritik sám jediný. Laskavostí pana professora Konst. Jirečka dostal se nám do rukou výpis z geografie „dominici Marii Nigri“, kterouž dal jmenovaný Niger, benátčan, tisknouti v Basileji roku 1557. V ní pomlouvá Čechy: „Vína prý nemají Čechy, mimo u Litoměřic, kde pahrbky některé vinicemi jsou osazeny, ale z těch prý víno jest kyselé, pročež prý raději Češi pijí pivo nežli víno.“ Čta to, nějaký starý Čech, hrdý svou vlastí, připsal v exemplář tohoto benátského cestopisu v latině na obranu českého vína vlašskému kritikovi tento posmíšek: „Jen kdybys měl doušek, mám pevně za to že by ses tím vínem — a obzvláště mělnickým — k smrti upil!“ (kn. v cís. knih. univers. V. B. 73). Vlachům přisládlého jazyka naše vína nechutnala, známotě, že také papež Aeneas Sylvius, jemuž se Češi sami nic nelíbili, vína česká za nehodná pomluvil. Nu, budiž tak! Ale kterak přece dobrá bývala ku příkladu vína pražská, o tom pěkné svědectví čte se v Balbínovi vypravujícím, že sám císař Ferdinand III. za rakouské víno píjel víno pražské a to z vinice pražského měšťana Železníka. Jsa pak starcem chlubíval se Železník tím říkaje, že má víno císařské, pročež nechať žádný člověk nepohrdá vínem českým, jemuž sám císař platnosti dodal.

Spravedlivěji nežli Vlaši soudil české víno doktor Kopp v první polovici 16. věku. Mluvě o lékařském oučinku rozličných vín podotýká s pochvalou: „Víno bílé nejlehčeji se zažívá, to, kteréž čisté co voda jest a všelijak bílé, jakž obyčejně naše vína pražská domácí bývají. Též dětem a horkým lidem i také těm, kteříž mdlé hlavy mají, nejméně škodí. Při žlutém vínu, jakž obyčejně uherská bývají, jiný způsob se zachovává, ta z míry ostrá a silná jsú a hlavě škodí.“ Víno české bylo mu „čisté a zřetedlné“.

Abychom se teď naposled vrátili ještě jedenkráte do pražských vinic a vypsali ještě jednu úlohu jejich veledůležitou. Vinice bývaly v starých dobách „výletními“ místy obecenstva pražského.

Za pěkné pohody už do dubna sem konávali Pražané své „výlety“. Na obyčejnou procházku stačíval pražské mladé honoraci obyčejně rynk; sprostší chasa bavívala se na příkopě a na krchovech. Ale „výlety“ podnikány dál — a to na vinice, v nichž tu a tam uvelebila se prostičká krčma venkovského rázu, někdy také posloužil výletníkům vinař, v jehož boudě nikda nebylo smutno. R. 1610 žalují nákladníci i s perkmistrem, že toho veselí na horách trochu z míry. „Vinaři si zobyčejnili,“ tak zní stížnost, „že v lisích a v budách na vinicích čeládku bezbožnou ustavičně přechovávajíce ve dne v noci ohně zbytečně dělají, kvasí, se ožírají, hudby, tance provozují, skrze což mnozí neřádové, sodomářství-

povstávají a někteří z nákladníků jim v tom folkují.“ (Chaos v arch. Pražském.)

Také máme zákazy před rukama, aby mladí páni na vinicích se procházejíce k tehdejším Pražankám slušně a mravně sobě vedli. Nejobyčejnější veřejnou zábavou na vinohradech bývalo střílení a tajnou radostí bývalo léceti na zvěř pernatou i na zajíčky. O těchto obou zábavách nemalá řada jest marných zákazů. Jen v Kravíně, kde se střílívalo ku ptáku, měl míti každý toho zvůli závodem střeliti sobě, ale jinde prý ne. Vladislav král nestačil zakazovati. Ferdinand i Rudolf oba zakazovali — a přece se na vinicích pořáde střílelo. Páni dvořané, ba arcikníže Ferdinand sám nejednou myslivost provozoval — v pražských vinohradech honě a střileje tu všelikterakou zvěř. Jiní pak dělali to po urozených pánech. Arcikníže r. 1559 vydal zákaz ručnic a kuší, v němž dí, že „nejednou poručil, aby žádný z měšťanů, synů, služebníků, čeledi a vinařů s ručnicemi a kušemi na vinice a zahrady okolo měst pražských ležící nejezdili a nechodili, ale sami jsme to častokrát spatřiti ráčili, že se podle takového poručení nezachováváte .... skrze to od některých lehkomyslných lidí J. Mil. Císařské i nám, čehož pane bože ostřež, když po myslivosti jezditi ráčíme, služebníkům a dvořanínům našim posměch a škoda na zdraví státi mohla, jakož pak o to několikkrát se lidé všetečně pokoušeti směli“. V tomto mandátě hrozí arcikníže, že dá každého „při skutku postiženého na nejbližším dřevě pověsiti“, kterýžto příjemný trest snížil císař na 50 kop míš. (Kn. arch. pražs. 331. fol. 166., 169.)

Tyto zákazy už proto byly marny, že nebylo lze vinařům odjíti střelné zbraně, kterouž mívali na hlídku. Nebudiž zapomenuto, že vinice v Praze byly už vlastně venkov, v kterémž nikdy nebylo bezpečno. Proto míval vinař v boudě ručnici, kterouž ovšem také leckdy střihl zajíčkovi na frak. O ty ručnice bývaly s fořty královskými, jimž jediným tu náležela myslivost, rvačky i vraždy. Za přítomnosti císaře Matiaše r. 1615 o té věci i sněm pojednával, tak byla palčivou. „Jakož jsou Pražané — tak stojí v tisknutém sněmě — všech tří měst Pražských na stavy vznesli, kterakby veliký náklad na vinohrady vedli chovajíce jedenkaždý z nákladníků vinaře, kteříž též vinohrady před škůdci dnem i nocí opatrují, k té potřebě jim ručnic propůjčují, kteréžto ručnice fořtové vcházejíce do vinic jim berou, odkudž nemalé různice ano i mordové se staly a nemajíce na tom dosti, nařeží vína neb naberou ovoce zase pryč odcházejí, též na vinicích psy střílejí.“ Na toto stížné vznešení snesl se císař se stavy, „aby každý z stavův na vinici svému vinaři k hlídce ručnici krátkou bez líce neboližto pistolu dáti mohl a jedenkaždý hospodář toliko pro obhájení života svého, poněvadž zhusta okolo Prahy od lidí nešlechetných překážka se děje, aby ručnici bezpečně nositi mohl“. Nákladníci častokráte svým lidem i veřejným usnesením skrze perkmistra myslivost zakazovali. Čteme ku př. v pražském archivě v chaosu r. 1610 přísný zákaz vinařům, „aby žádný na vinicích myslivosti, léček, jam a jiných strojů nemíval pod pokutou králem Vladislavem vyměřenou; žádných psů aby s sebou nebrali pro mladé zajíce a koroptví vejce“. Ale přinesl-li vinař do kuchyně pánovy pěknou zvěřinku, neříkalo se nic zlého a sumou můžeme říci, že v 19 revírech, v něž vinice

pražské bývaly rozděleny, fořti královští s vinaři a nákladníky o pernatou a jinačí zvěřinu vol nevol neupřímně se sdíleli, v žárlivých pračkách neustávajíce. Když J. M. C. fořtmistr pražský Václav Kundrát Elsnic komoře žaloval, že mu vinaři z vinic fořty pudí, odpovídá perkmistr: „Každého roku vinařům a při každé schůzce se poroučí, aby žádných cílných ručnic (krom malých pufarek) ani velkých psů, kteří by zajícům nebo koroptvím škoditi mohli, nemívali a pokudž by co takového fořtknechti našli, aby jim brali a psy stříleli, což se od nich i stává. Avšak aby se fořtům bránilo do vinic, toho není . . . jenom aby v čas hlídky fořti jako prve přes hráze nelezli“ (kn. perk. XXIV. 46).

Na vinicích se přese všecky zápovědi střílelo stále. Střelba už náležela k životu, jaký býval v tehdejších vinohradech. Čtoucí z předchozích všech zpráv zajisté shrnul již sobě na mysli, co že bývaly ty vinice nad Prahou: zeleň, veselost, práce, ohně, muziky, zpěvy, procházky a střílení — to bývaly vinice nad Prahou. V tomto obrázku jen ten jest černý stín, že se v nich obzvláště za noci, toulávalo pražské lotrovstvo. Nejčastěji bývali sami vinaři z toho viněni, že „povětrnou chasu“ u sebe v lisech, v boudách přechovávají. O tom, kterak se na vinicích kradlo, r. 1725 píše perkmistr komoře: „Vinaři hlídají a přece se krade, stromky rvou se země na kopy; kdyby zlým lidem podala se volnost, dveře, okna, kamna, stolice i stoly i lis by odnesli, ba i révu a keře, neboť zde v Praze dříví jest vzácno (rar) a každý si jeho šetří a hlídá . . . Domky na vinicích schválně tak blízko sebe jsou, aby vinaři, když zlí lidé na škodě jsou, sobě druh druhu pomocí přispívati mohli.“ Také charakteristickou zábavou všech tehdejších lotříků — a ne jen pražských — bývalo, že přerádi zapalovali hlídačům boudy nad hlavami.

Poznali jsme jak tak díla viničná, teď bude snad dobře, promluvíme-li trochu obšírněji o těch lidech, jimiž ta díla se pořizovala. Sluší rozeznávati vinaře a viniční čeleď. Vinař zjednával se z ročního platu, jenž v 16. věku větší pěti, šesti kop nebýval (našich 30—36 zl.)

U nákladníka, jenž maje lidské srdce, dopříval vinaři drobet vedlejšího výdělku, bývala to služba snesitedlná, u lakomců zlá. Proto utíkali před vyjitím času někdy i s nádobím.

Pěkný pán asi býval Adam Kumpán, jenž r. 1592 svého vinaře platil pohlavkem a zaplativ mu takto nebernými, vyhnal ho. (XII). Když si vinař zastonal, hladový pán mu za to smluvené sumy nedodal. Aspoň paní Barbora Felzova, majitelka několika domů v Praze, dala r. 1609 svému vinaři jen 6 kop přes to, že si ho na 9 zjednala: stonal prý. Chuďas na soudě vypravuje: „Já všecko dílo zdělal, vinici zřezal, rozvody a smítku udělal.“ Ortel: „Aby paní přidala ještě kopu, nic víc.“

Právně býval zveden vinař do své boudy a na své dílo tím, že mu pán odevzdal nádobí. Byly to krace (10—17 kusů), nosatce (2, 3), šipatka, lopaty, korbičky; někdy i vozejček okovaný a skoro vždy aspoň jedno, dvě kolečka, na nichž se sudy vozily. Vinaři mezi sebou mívali jako jiná řemesla cech s účelem a zřízením tehdáž obvyklým a vůbec povědomým. Perkmistr jim sadil co rok starší, a ti řídili v cechu domácí věci, sbírali příspěvky na nemoc, pohřeb a jiné i veselejší případnosti, z čehož pak vydávali perkmistrovi a konšelům počet. Starších

bývalo šest. Z pokladnice cechovní dostávali honoráře a to „starší prvního stolu“ (r. 1753) 4 zl. 40 kr. ročně a mimo to zeleného čtvrtku a štědrého večera 35 kr. „Starší druhého stolu“ polovic. Druhý a třetí starší „prvního stolu“ a rovně též tak druhý a třetí starší „druhého stolu“ nemívali důchodu ročního, než brávali jen o svátcích za rok po 1 rýnském a 10 krejcarech.

Úřední tyto divné názvy „starší prvního nebo druhého stolu“ jsou patrno vzaty ze sedění kvartálních, kdy starší zasedali při dvou stolech a jeden z nich býval u každého stolu za předního. V schůzích čtvrtletních píjeli vinaři dost. Už ta ohromná konvice, kterou perkmistr měl na schovanou, svědčila tomu, že žádnému cechu nedávali v tom vinaři předek. R. 1753 diví se perkmistr tomu, že za devět let propili vinaři ve schůzích 219 rýnských zlatých a 17 kr. A my vědouce, že za tolik peněz ohromné množství piva i vína bylo lze koupiti, divíme se též. Žejdlík cizího slušného vína tehdáž byl po 6, 7 krejcařích; a pivo bylo průměrně čtyřikráte lacinější; počítejme tedy, co tu bylo pití za 219 zlatých, počítajíc jeden rýnský za 60 krejcarů!

Do pokladnice platiti musil každý vinař. Kolik platívali v staré době, nevíme. Dle řádu z r. 1753 odváděl každý ze své mzdy za každý zlatý tři krejcary v rok; mimo to na fakule, na processí, pohřby a svíce dával též po 4 kr. každý. Za proměnu služby bylo klásti 9 krejcarů; druhdy dávali v každé schůzi též nějaký příspěvek na radostnou shledanou, ale od té chvíle, co musil platiti každý daň z tabáku — 30 kr., přestali dobrovolně v pokladnu sypati. Tato daň z tabáku byla ohromná. To asi pociťovali všickni a naříkali, i protož dekretem r. 1753 snížena jest na 20 kr. Od které doby ji začali vůbec platiti, nemohli jsme nalezti. Známo jen, že kouřiti tabák sporadicky u nás začali po vojně třicetileté. Nováčkové též musívali, dostavše za vyučenou, peníz klásti do pokladny a to podle uznání starších — nejvýše 2 rýnské. Ale tyto peníze nezůstaly pokladnici v cele. Dvě pětiny dostali starší hned, pětinu komorník perkmistrovský a zbytek teprv byl cechovní pokladnici.

S hospodářstvím v pokladnici nebýval některý vinař leckdy spokojen. A v této nespokojenosti o nějakou nadávku nebývalo upřímnému takovému muži nikdaž nouze.

R. 1606 ku příkladu rozzlobiv se na cechovní ministry finanční, vinař Klouček, pravil mimo jiné řeči, kterých psáti nelze leč švabachem anebo nějakou jinou cizí abecedou, „že starší vinaři a všickni vinaři jsou zloději, že peníze z pokladnice kradou. Na ty peníze že pijou a žerou atd.“ (XX. 51.) Za tu neuctivost zavřeli ho; ale dlouho neměli pokoje. R. 1611 zas tu nějaký nespokojený poplatník, vinař Pavel Diviš, nařekl starší, že kradou. Když ho prožalovali u pana perkmistra, vymlouval se takto: „Není pravda, abych řekl, že kradou. K tomu se znám, že řekl jsem, že nevím, kde se ty peníze dějí a dívají, že snad sami sobě počty činí.“ (XVII). Za tuto dobrou parafrasi odsouzen do klády, ale s tím humorem, aby ve dne chodil na vinici Šárku a večer aby si odpočinul v kládě na rathouze.

Hlavní funkce starších vinařů byla dohlídka na vinicích. Jen to a nic jiného neobsahovala přísaha, kteráž jim bývala vydávána. Přísahali: „Jsouce voleni za starší vinaře k horám viničným podle nařízení

p. perkm. vůbec vydaných chovati se chtějí. Předně časně ráno totiž s sluncem vejchodu(!) s čeledí neb s dělníky do rázův vcházeti, při dělnících aby dělali, sám osobně bejvati, při pokrmu užívání a odpočívání mimo čas a hodinu uloženou dělníky nezdržovati, z díla nepouštěti; k jiným vinařům, v tom revíru mně poručeným, aby svým pánům hospodářům věrně, pilně, s užitkem hospodařili, často dohlížeti a kdo by co neslušného se dopustil, to nižádnému přehlížeti nebudu, nýbrž k přetržení na p. perkmistra vznésti nepominu — nečiníc ničeho pro přízeň ani nepřízeň atd." (Kn. perkm. XXI).

Touto přísahou došli jsme k dělníkům viničným, nad nimiž starší vinaři dohlíželi. Ti byli nádenníci, jimž na den se platívalo. Přední o to bývala všech ouřadů, ba i samých sněmů českých starost, aby mzda takových dělníků všude byla docela stejnou, nikdo pod trestem aby jí nepřivětšoval, nikdo nadsazuje mzdu, aby dělníky tím k sobě neloudil a protož čas od času znova mzda po vší Praze a po všem království se usazovala.

V Rudolfově řádě z r. 1578 čteme princip: „Perkmistr aby hleděl, aby se nad míru draho dělníci viniční nenajímali, nýbrž, jak se usadí, při tom aby nákladník pod pokutou jedné kopy gr. českých se zachoval." Tedy jenom ne draho!

Na ten konec scházeli se nákladníci s perkmistrem a konšely každý rok na jaře v pražské radnici staroměstské, k čemuž komorník perkmistrský purkmistry a jinou honoraci zvával, a tu v té jarní schůzi obnovivše starší vinaře, jednali páni jednak o cizí vína, která domácím překážela, jednak o čeledi viničné. Máme v chaosu archivu pražského celý jakýs té jarní schůze (7. mart. 1610) protokol, jehož největší část dotýká se „bezbožné a bohaprázdné" čeledi viničné.

Tenkráte uvolili se při tom společném shledání nejprv, „aby žádný nákladník na dílo viničné víc pacholků řezců nenajímal, než kolik strychů vinice má. Na zdvihání a ramování mužům aby dáváno bylo 17 peněz bílých, ženám 16; (NB. groš bílý měl v sobě sedm peněz bílých a nepřebíhal tehdáž cenu našeho desetníku;) na řezbě 18 peněz, za napořádkopání mužům 18, ženám 17; na rozvody mužům 19, ženám od zanášení země do rozvodů 18; na smítku a podlou 19; od nabíjení a vázání mužům 19, ženám 18; na podzeleno kopání tolikéž." Kdo by dával více, propadne pokutě; a kdyby vinař věda o tom, že pán čeledi „posazuje výše" neudal toho, posedí v šatlavě za dvě neděle. V dotčeném společném jarním shledání r. 1610 žalováno leccos na vinaře a protož sneseno: „Aby vinař dělníky své tak v rázu postavil, aby jeden od druhého dvou loket vzdálí dělal. Jakož sobě vinaři zobyčejnili, že ráno téměř hodinu s čeládkou do rázu a zase dvě hodiny před večerem z vinice chodí, tudy seděním nebo nečasným do rázu vcházením nebohým nákladníkům ubližují: protož který vinař v slunce východu do rázu s čeládkou nevšel a dřív 23 hodin, dřív než se zatroubí, čeládku propouštěl, vězením šatlavním a peněžitou pokutou bude strestán. Aby to vinař opatřil, by k snídaní, k obědu a svačině dělníků nepropouštěl, než by starší na horách zatroubil. Aby ženě neb jinému oheň zadělati rozkázal a teprv s dělníky aby šel k jídlu pod pokutou 10 kop gr. č. Při hledání vína vinařové s ženami bez vůle pána aby nebývali. Za

obyčej vzala si čeládka bohaprázdná každého roku tyče*) z vinic odnášeti a přelamovati nelitujíc v ničemž ubohých nákladníků: kdo by to z vinařů přehlídal, tehdy hospodářem dolejšího vězení nebo pacholkem rychtáře městského do vězení vzat býti má za tři dni. Když čeleď z vinic jde, aby vinař putny, nůše, mošny přehledával. Každý vinař povinen napomenouti čeládky, aby nestydatých písní, lání, hromování, přísahání zanechali. Takovému má vinař z vinice hned pryč jíti rozkázati, ne-li, má i s ním trestán býti." V ostatních kusech zapověděny na vinicích muziky, ohně a myslivost.

Z přítomného protokolu viděti, že se ubozí páni nákladníci nejvíce a nejprve starali o sebe, pak teprv o mravnost a pilnost dělníků, jimž za to mzdu nedávali valnou. A dal-li přece některý nákladník nad sumu usazenou více, dojista ho sousední vinař udal. Na soud r. 1592 přiběhli starší vinaři žalujíce, že Václav Radnický platí na řezbě mužům po 17 bílých denně a ženám po 15. Hned šli páni na vinici a Václav Radnický vzat v trest. Vybrali jsme z mnohých příkladů tento právě, aby čtoucí spolu poznal, kterak málo mzda vznesla se z r. 1592 do r. 1610 — tedy v osmnácti létech. Zajímavo jest přirovnati tyto mzdy k oněm, jež byly o sto let později. Konferencí r. 1711 usadila totiž, aby dělník viniční v lisu dostával bez jídla 12 kr. denně a za noc též 12. S jídlem 7 kr.; a za noc tolikéž. A r. 1759 byla mzda na den stanovena na 6 a potom na 7 krejcarů!

Z toho patrno, že od konce 17. století pořáde klesala mzda až na míru velmi nizoučkou. Ovšem pravdě budiž dáno svědectví, že mzdy nádennické při jiných pracech nebývaly o nic lepší.**)

Jest zajisté na snadě i na jazyce otázka, jakže býval nárůdek vinařský s těmi mzdami a vůbec se všemi řády spokojen Čtoucí všiml sobě, že jednotlivci utíkávali. Ale teď zvěžiž, že se také druhdy zmohli na hlučnou vzpouru — strike —

Třebatě bychom dokument měli jen o jedné takové vzpouře, my, znajíce viničný lid i po jiných stránkách ještě, vsadili bychom se, že bouřívali se dělníci i s vinaři častěji. (Pokračování)

---

*) O ceně tyčí toto: Jiří Melantrych, známý tiskař, r. 1584 dlužen byl dřevaři Vács. Vostrovskému za tři tisíce tyček po půl druhé kopě sumou půl páté kopy míš. (Arch. praž. č. 1173 fol. 9). Byly by tehda tedy dvě i tři tyče za náš krejcar.

**) Na přirovnanou stůjtež tu některé mzdy, jak se o ně svolil a snesl český sněm r. 1547—1549. „Děvečce dospělé nebo kuchařce ročně půl druhé kopy gr. česk. (9 zl. našich); sekáčům s kosami na těžkém díle obilí po 3 gr. na den, na travách po 2 groších; kteří v létě s vidlami na lukách sena votavy kopí nebo skládají po 1 gr. bílém; zedníkům a tesařům po 2 gr. v létě — v zimě méně; mistru po půl třetím groši; a ti všickni nádenníci a řemeslníci slušně stravou, pokudž na robotné lidi náleží, opatřeni býti mají. Na chmelnicích ke stravě po půl druhém groši na den budiž dáváno; sládkovi do roka aby dáno bylo 6 kop gr. atd." (Arch. rakovnický lit. F.)

Světový čas.

Studie, již napsal dr. **Fr. Kahlík.**

elikolepý zjev vycházejícího a zapadajícího slunce, jenž od věků se opakuje a stále tou měrou nás dojímá, že vystupujeme na vysoké štíty horské, abychom se jím lépe pokochali, byl člověčenstvu v dětském jeho věku jediným měřítkem časovým. A jím spravuje se dosud veškerá příroda. Bdělý kohout, jenž zvěstuje spící na dvoře obci slepičí, že nastává den, nevšímá si nikterak zdlouhavých ran na kostelní věži a přece vykonává svou těžkou povinnost zodpovědného úředního oznamovatele den co den s takovou bezpečností, že na něho zpravodajové našich denních listů žárlivi býti mohou. Také květina otvírá každé ráno v pravý čas svůj vonný kalich, aby zachytila rosnou perlu, kterou jí sesílá milující bůh, jehož nachový plášť již nad obzorem se vznáší. Touto soustavou časovou, již nazýváme časem místním, spravuje se příroda po veškeré zeměkouli. V Americe kokrhají kohouti, co my obědváme a v týž čas otvírá se již na březích Gangy posvátný lotos, aby se opojil paprsky bledé luny. Sluncem žije a dýše i řídí se život veškerý, tudíž i u všech národů přirozenou jednotkou časovou byl a jest den.

Ale shoda zmizela, jakmile se počal určovati jeho počátek. Tu nevytkla příroda všeobecně platného neb nutného východiska. Obyčeje a spůsob života v rozličných zeměpásech rozmanitě se vyvíjející, názory náboženské a j. byly příčiny, že u jedněch národů počátkem dne byl východ slunce, u druhých západ, u jiných poledne. Ponenáhlu však i v tom směru docílilo se jednoty i počítají toho času všichni vzdělaní národové obcujíce spolu den od půlnoci místní, kterýžto počátek pro největší počet lidí jest zajisté nejpřiměřenější.

Pouhé střídání se noci a dne nemohlo však vystačiti člověku, jakmile pospolitě boj o život vésti počal. Dóby ty byly příliš dlouhé. Opět slitoval se nad ním dobrý, světlý bůh a seslal mu ku pomoci věrného průvodce svého: stín — aby mu čas k práci měřiti pomáhal. A člověk užil vděčně jeho pomoci a počal jej děliti podle potřeby a vůle. V pravěké Babylonii čítali 60 částí dne, v Indii takže bylo, jinde jináče. Různá pak rozdělení ta dosud se místy zachovala. Staří Římané rozdělili si dobu od východu do západu slunce pomocí hodin slunečních na 12 dob a rozdělení římské zobecnělo netoliko po veškeré rozsáhlé říši starořímské, nýbrž přešlo dědictvím i na naše časy.

Když potom vynalezeny hodiny pískové, vodní a j. bylo lze měřiti čas i v noci, jež ve starověku římském dělívala se ve čtvero hlídek.

Leč primitivní tyto přístroje byly velice choulostivé a nespolehlivé a pokazily-li se neopatrností neb nedbalostí služebníka, jenž je míval

na starosti, nedaly se zříditi než zase dle hodin slunečních aneb gnomonem čili ukazovatelem, jenž určoval pravé poledne. Počátkem středověku býval k tomu účelu malý otvor v báních chrámových, jímž v době kulminační padl maličký obrázek slunce na lesklý pruh kovový, jenž ve směru poledníkovém zasazen byl do dlažby. Tak bylo slunce po dlouhé věky jediným vodítkem při měření času, neboť sluneční hodiny a gnomon, jakmile byly správně zařízeny, dozoru nepotřebovaly.

Teprv vynálezem hodin mechanických počali se lidé vymaňovati z jeho područí a nabývali volnosti tím větší, čím více se ústrojí zdokonalovalo. Každý mohl svůj čas nositi za ňadry — jak bývalo zvykem pokud měly hodinky podobu vajec — aneb v kapse při sobě a ob čas potřeboval se toliko přesvědčiti, jdou-li hodiny jeho stejně s hodinami jiných, k čemuž bývaly normalní hodiny na vyvýšených místech, na kostelích, na radnicích a hvězdárnách.

Čím více však se hodiny zdokonalovaly, tím jasněji počalo vycházeti na jevo, že slunce bezpečným ukazovatelem času není. Přišlo se ku poznání, že ukazovatel neobíhá rychlostí stejnoměrnou. Příčinou této nestejnoměrnosti jsou hlavně okolnosti dvě.

Především nemá zdánlivá dráha jeho kolem země — abychom při obvyklém spůsobu mluvení ostali — tvar kruhu, nýbrž ellipsy, v jejímž ohnisku stojí země; a jelikož přitažlivost hmot v nerovných vzdálenostech různě působí, postupuje v různých polohách dráhy různou rychlostí, tak že neprobíhá v stejných dobách stejné dráhy, což jest znakem pohybu nestejnoměrného.

Druhá, ještě důležitější příčina nestejnosti dnů slunečních vězí v tom, že ono neobíhá kolem země v rovníku, nýbrž v ekliptice, v kruhu to k rovníku $23^1/_2{}^0$ nakloněném. Poněvadž k měření času pohybem jest především zapotřebí, aby tento pohyb zcela byl stejnoměrným, není možná užívati pravého běhu slunečního k účelu časoměrnému.

Jakmile tolik bylo patrno, nastala lidstvu poprvé potřeba zavésti přesnou časomíru v život občanský, aniž by tento valného porušení utrpěl. Náprava vykonala se takto.

Hvězdáři nahradili slunce skutečné, nestejnoměrně v slunníku čili ekliptice se pohybující sluncem smyšleným, stejnoměrně v rovníku celý kruh probíhajícím. Nesrovnalosti běhu slunce skutečného vyrovnány průměrným během slunce smyšleného, takže vyjdouce obě slunce v určitou dobu (24. prosince) na svou celoroční pouť v pochodu svém vzájemně se předbíhají, avšak po uplynutí celého roku opět v témže bodu se setkají.

Čas, kterýž uplyne mezi dvěma po sobě jdoucími kulminacemi smyšleného slunce, nazývá se den průměrný, an jest průměrem všech pravých dnů slunečních. Tohoto dne pak užívá se v občanském životě, jelikož umělé naše stroje hodinové jsou podle něho zařízeny, kdežto pravý čas sluneční udávají hodiny sluneční.

Rozdíl konečně mezi dnem průměrným a pravým udává se tak zvanou rovnicí časojevnou, ana ukazujíc přímo o kolik minut a sekund dříve nebo později kulminuje slunce smyšlené, zároveň udává nepřímo, kolik hodin jest v okamžiku, co vrcholí pravé slunce, a slouží

tedy k určení doby polední a k řízení strojů hodinových různým chybám podléhajících.

Hodnoty rovnice časojevné udány bývají ve všech lepších kalendářích ode dne ke dni a na základě jich můžeme všude, kdekoli jsou hodiny sluneční, poopravovati své hodinky a udržovati je v pořádku. Čteme-li na př., že časojevná rovnice udává pro 31. červenec r. 1887 hodnotu + $6^m\ 8^s$, víme, že naše hodiny mají ukazovati $12^h\ 6^m\ 8^s$, když sluneční hodiny ukazují pravé poledne; a udává-li časojevná rovnice na den 4. května 1887 hodnotu — $3^m\ 19^s$, mají naše hodiny v pravém poledni ukazovati $11^h\ 56^m\ 41^s$.

Z kalendáře jest zároveň patrno, že čas průměrný od pravého nejvýše o $^1/_4$ hodiny se rozchází a to uprostřed února, kde jest průměrný $14^m\ 30^s$ napřed a počátkem listopadu, kde o $16^m\ 18^s$ pozadu ostává.

Objevení rovnice časojevné, již vyšetřil slavný Flamsteed roku 1672 (ač o ní věděl již Ptolemaeus) a přechod od pravého času slunečního k průměrnému byl znamenitým pokrokem na dráze časoměrství čili chronometrie, tak že se zdálo, že již všem slušným požadavkům navždy bude vyhověno. Nicméně v našem věku elektřiny a páry počíná otáčení se zeměkoule činiti obtíž novou, citelnou, které v dobách minulých snáze si mohli nevšímati.

Jelikož den vzniká zdánlivým oběhem slunce okolo země t. j. otáčením se země o svou osu, jest přirozeno, že na rozličných místech povrchu zemského čas jest nestejný. Slunce proběhne, jak se praví, ve 24 hodinách celý kruh čili 360°, tedy urazí na této své zdánlivé dráze kruhové za hodinu 15°; i vrcholí tedy v místě, jehož poledník jest 15° východně od nás položen o 1 hodinu dříve a v místě 15° na západ vzdáleném o 1 hodinu později. Čím dále od místa, podle jehož poledníku se řídí hodinky naše, jdeme k západu, tím později vidíme zapadati slunce a naopak vychází tím dříve, čím dále jdeme k východu, což potvrzuje obecná zkušenost cestovatelů.

Chce-li tedy cestovatel hodinky své s časem místním udržovati ve shodě, třeba mu pokaždé, jakmile o 15° urazí dále na východ pošinouti rafij o hodinu vpřed. Cestou kolem světa v témž směru konanou musí tak učiniti 24kráte, takže mu na jeho dráze vyjde a zajde slunce jedenkrát více než obyvatelům jeho domoviny, čili — třeba to divně zní — že žil o den déle než oni. Kdyby konal cestu kolem světa na západ, pošinul by hodinky své o celý den nazpět a žil by tudíž o den méně než oni.

Věc ta vyšla poprvé přesvědčivě, ba drasticky na jevo po první šťastné výpravě kolem světa, již podnikl Magelhaens. Vyjel dne 20. září 1519 z přístavu San Lucar při ústí Quadalquivira na západ a průvodčí jeho vrátili se dne 6. září 1522 z východu zpět do Španělska, kdež psali ten den 7. září. Shledali s nemalým sděšením, že jim v denníku lodním schází jeden den. Vytýkána jim neslýchaná nedbalost při zapisování, oni pak sami, jelikož se postili a největší svátky výroční konali v nepravé dni, cítili se ve svědomí svém tak sklíčenými a vinnými, že na radu upřímných přátel podrobili se veřejnému pokání v dómě Sevillském!

Jiný následek toho jest, že vyjdou-li dva cestovatelé současně z nějakého místa jdouce jeden stále na východ, druhý na západ, bude při setkání první přede druhým o den napřed, tak že první bude počítati na př. neděli, druhý teprv sobotu. Tento případ v dějinách ne jednou se opakoval. Tak objeveny a obsazeny jsou na východě Asijském Filippiny od Španělů se strany západní, od Portugalců se strany východní a jelikož oba národové přinesli svůj čas, počítají tam dosud obyvatelé téhož souostroví na výspách zcela blízkých dni různě. Ano do nedávna bylo takové dvojí účetnictví také v Severní Americe. Poloostrov Aljaška osazen byl totiž se strany východní od Rusův, ostatní Amerika se strany západní; následkem toho byli obyvatelé Aljašky nehledíc k různému kalendáři ruskému před ostatními Američany o den napřed. Teprv když r. 1871 poloostrov přešel v držení Spojených Států, stala se náprava tím, že dle rozkazu svěcena jednou neděle dva dni po sobě. Tímto časem jest moře Behringovo, jímž prochází poledník 180. v. od Greenwiche, rozhraním dne mezi světem starým a novým.

Do nedávna málo si všímáno těchto zjevů. Pohlíželo se na ně jako na zajímavé zvláštnosti, na nichž možno zosnovati Jules Verneovský román, aneb k nimž možno připojiti několik duchaplných frásí, aniž komu připadlo, že časem v občanský náš život zasáhnou velmi vážně. A přece stalo se tak od té chvíle, co výborné spojovací prostředky nynější nad míru usnadnily cestování do dalekých končin a pojem vzdálenosti pozměnily skoro docela.

Cestovatel, jemuž jest neznámo, kterak čas na zeměpisné délce místní závisí, pozoruje s podivením, že jeho hodinky, na něž mohl se doma bezpečiti, pojednou cestou se opozdívají, jede-li na východ a jede-li na západ, že předbíhají. V Paříži nebo v Londýně, kamž nyní rychlíkem a parníkem lze dostati se za méně hodin, než bývalo jindy dní zapotřebí, předbíhají hodinky, zařízené podle Pražského času o 46^m po případé o 57^m. Za to v Cařihradě neb v Petrohradě opozďují se o celou hodinu. A čím dále, tím jest rozdíl větší. Když v Praze zvoní poledne, mají v Novém Yorku 6 hodin ráno, v San Francisku 3 hodiny po půl noci; naproti tomu v Bombaji 4 hodiny odpoledne, v Pekingu 7 hodin večer a naši protidomci v Tichém okeánu mají půlnoc.

Obtíže ty mohou cestovateli býti nepříjemny, leč dají se odstraniti snadno pouhým pošinutím rafije na hodinkách. Mnohem více však doléhají na ústřední správy našich drah při upravování jízdního řádu. Příklad věc objasní. Rychlík, jenž v 9 hodin 50 minut večer vyjíždí z Vídně a o 7^h 20^m přijíždí do Mnichova, nejel toliko 9 hodin 30 m., nýbrž 6^h, 30^m *a* 19^m — 19 minut totiž obnáší rozdíl časový mezi Vídní a Mnichovem — tedy celkem 9^h 49^m. Naproti tomu jede rychlík, jenž o 8^h 10^m večer opouští Mnichov a v 6^h 20^m ráno zavítá do Vídně, 10^h 10^m *bez* 19^m, tedy 9 hodin 51 minut. Oba vlaky jedou rychlostí stejnou, ačkoli podle jízdního řádu se zdá, jakoby tento jel zdlouhavěji.

Týmž spůsobem mnohému snad bilo do očí, že kurýrní vlak východní jede z Paříže do Vídně dle jízdního řádu o celé dvě hodiny déle než z Vídně do Paříže. Věc ta nepochází ze zmenšené snad rychlosti jízdy, nýbrž vysvětluje se jediné rozdílem časovým, jenž mezi

Paříží a Vídní obnáší 1 hodinu, kterouž v onom případu přičísti, v tomto odečísti dlužno.

Při telegramech jeví se totéž ještě mnohem patrněji. Jest zajímavo, že o velikých neštěstích a důležitých událostech vůbec, jež v Anglii v noci se přihodily, první vezdy dovědí se — Američané ze svých ranních listů. Na burse v Paříži a v Londýně mohou snadno zřetel míti k Vídni, neboť bursovní telegram odeslaný odtud o 12., jest již o $11^1/_4$ v rukou francouzských a anglických bankéřů. Do Vídně však dojde telegram v Paříži o 1 hodině doručený, teprv o $2^1/_4$, tedy po závěru.

Proto správám železničním při upravování jízdního řádu třeba co nejbedlivěji dbáti na směr dráh, by nevzešly osudné omyly a překážky. Aby se práce ta, sama o sobě obtížná a zdlouhavá, poněkud usnadnila, zavedly si veškeré správy železniční po větších okresích jednotný čili normalní čas, z pravidla to místní čas hlavního města v okresu tom ležícího. Tak jezdí se po všem Předlitavsku kromě Haliče dle Pražského času, v Haliči dle Krakovského, v zemích Zalitavských dle Budapeštského, v Bavořích dle Mnichovského, v Sasku dle Drážďanského, ve Francii dle Pařížského atd.

Věc má pro nás tu stránku příjemnou, že jedouce do Prahy na př. z Vídně, kde mají o 8^m více, neb z Opavy, kde mají o $^1/_4$ hodiny více, nezmeškáme, dojdeme-li na nádraží ve chvíli, když by vlak dle času místního již vyjeti měl. V Innsbruku však třeba si přispíšiti, neboť čas místní proti „nádražnímu" o celých 12 minut se opozdívá. Stránka nepříjemná jest, že překročujíce na půdu uherskou neb haličskou, ručičku hned o 18 téměř minut musíme popošinouti, na hranicích německých pak vystoupivše z vozu a podrobivše své věci prohlídce, netoliko naplníme tobolku svou markami, ale zařídíme i hodinky své „dle kursu", na hranici francouzské opakuje se totéž a vrátíme-li se oklikou přes Italii, jakmile vyjedeme tunelem Mont Cenisským do Modana, pošineme ručičku o 41 minut, neboť takový jest rozdíl mezi časem Pařížským a Římským, jenž panuje v Italii.

V krajinách našich tedy čas místní se železničním namnoze nesouhlasí. V zemích menších neb více odloučených, kde styk se sousedy poměrně jest řídký, s výhodou i tyto nesrovnalosti již odčinili a počítají veskrze jednotným spůsobem. Tak počítá se po veškerém Anglicku a Skotsku již mnoho let veskrze dle času Greenwichského a hodiny velkoměst anglických řídí se přímo z hvězdárny Greenwichské. Teprv vystoupíce na půdu Irskou, ocítíme se i v novém okresu časovém, Dublinském totiž, jímž rovněž spravuje se celé Irsko. Týmž spůsobem vládne po celém Švédsku naprosto Štokholmský, po celém Švýcarsku Bernský čas a jest jednota tato všude s prospěchem, neboť rozloha zemí dotčených od východu k západu jest skrovná.

Potíže, jež z užívání místních časů vzešly rozsáhlé komunikaci novověké, pocítili nejdůtklivěji v Americe v državách Britských a v širých Spojených Státech, rozkládajících se od okeanu Atlantského až k Tichému v rozloze 100° zeměpisných čili téměř 7 hodin časové šířky. Tak na samé dráze pacifické, když jest poledne na 1. stanici v Novém Yorku, na poslední v San Francisku odbily teprv $^3/_4$ na 9

ráno. Odtud také v Americe počátek vzal onen ruch po nápravě časoměrné, jenž tímto časem již celým vzdělaným světem hýbe. Zahájil jej chef komunikace v Britské Kanadě Standford Fleming memorandem, jež předložil r. 1879 akademii Torondské pod názvem „Cosmopolitan Time, and a Prime Meridian common to all nations".

Ve spise tom žádá, jak už nápis svědčí, za dvě věci úplně rozličné a na sobě nezávislé, z nichž jedna s veškerým životem občanským co nejúžeji souvisí, druhá se ho vůbec nedotýká. Líče obtíže, jež vznikají správám železničním, ředitelstvím telegrafů a j. přimlouvá se za zavedení času normalního a dotýkaje se kreslení map navrhuje, aby se dálo příště vždy podle jednoho poledníka.

Otázka první, jež nás tu výhradně zaměstnává, jest patrně velmi choulostivá, rozrušujíc docela obvyklý řád, a dotýkajíc se nemile hrdosti a sebevědomí přemnohých národů, jelikož času jedinému třeba dáti přednost před ostatními.

Ji rozřešit sešel se na podzim r. 1883 kongres předních astronomů, zeměpisců i jiných odborníků, jichž věc se týkala, v Římě, v onom městě, z něhož již dvakráte vzešla oprava časoměrství, totiž kalendáře. Porady trvaly od 15—23. října a po dlouhých a živých debattách usnešeno doporučiti všem vládám ku přijetí dosavadní čas anglický totiž Greenwichský. Dle mezinárodního usnešení toho má občanský den po vší zeměkouli počínati, když v Greenwichi jest půlnoc. V okamžiku, kdy v tamní hvězdárně vzejde poledne dne průměrného, bude po vší zeměkouli 12 hodin. Hodiny pak nebudou se počítati po 12, nýbrž posloupně od 0—23.

V souhlase s touto, rozřešena i druhá otázka a navržen poledník Greenwichský za hlavní, podle něhož mapy příště výhradně kresliti se mají.

Nejvíce vzpírali se proti oběma návrhům Francouzové, chtíce proniknouti s poledníkem Pařížským, aneb aspoň na něm závislým Ferským, ačkoli svým časem právě jejich soustavu metrickou s velikou ochotou přijal celý vzdělaný svět, uznávaje četné a veliké její výhody. Ve prospěch Greenwichského času i poledníka hlavně padalo na váhu, že na ten čas skutečně již po všem světě nejvíce podle nich se počítá. 65% a hledíme-li k počtu tun 72% všech korábů na světě zpravují se výhradně časem Greenwichským a mají podle Greenwichského poledníku upraveny své mapy. Amerika v té příčině předcházela příkladem, jehož i Číňané už následují; výjimku činí tuším Francouzové jediní.

Mezinárodní kongres, jenž rok po té (1884) sešel se ve Washingtoně a obeslán byl od 26 států, přijal tudíž návrhy sjezdu Římského za své a usnesl se doporučiti je vládám ku přijetí. Zejména pokud světového času se týče, „uznává konference — jak praví resoluce Římská od Washingtonské doslovně téměř přijatá — výhody, jež by vědě i vnitřní správě rozsáhlých odborů kommunikačních, jakož jsou železnice, parníky, pošty a úřady telegrafní, vzešly zavedením obecně plat-

ného času světového; vedle něho by pro veškerý život občanský čas místní nebo národní nutně podržel své místo."

Dle toho označoval by se na př. příjezd a odjezd na všech jízdních řádech jednotným spůsobem podle světového času. Čas místní dle usnešení sjezdu Římského a kongresu Washingtonského pro veškerý ostatní život občanský nepozbyl by platnosti, začež i Fleming ve spise svém se přimlouvá, an dí: „Jest sice možná, že pokrok světový žádati bude co nevidět úplné změny v dosavadním časoměrství, ale spůsob nynější tak srostl se životem obecným, že nevšímati si ho naprosto na ten čas nelze. Jest patrno, ať jakákoli se navrhne změna, že ke spůsobům obvyklým zření míti musí. Místo, aby se učinil pokus podvrátiti a zcela odstraniti dosavadní soustavu, bude třeba, aby každý návrh raději nynější časomíře se přispůsobil a s ní vešel ve shodu pokud možná největší, aby tak požadavkům našeho věku vyhověl."

Dle usnešení sjezdu Římského a Washingtonského má se tedy i příště počítati na dvoje, což mnohým se líbiti nechce. I vzmáhá se od r. 1884 neustále snaha, čelící k tomu, aby zaveden byl průměrný čas Greenwichský pode jménem světového *také v občanský život* po vší zeměkouli jakožto jednotná a jediná časomíra. Za hlavní výhodu této novoty uvádí se, že by potom hodiny po všem světě ukazovaly stejně, čímž by cestovatelé nemilého posouvání ratijemi zbaveni byli.

Kdyby spůsob ten opanoval všeobecně, počala by doba školní u nás o 7., úřední o 8. a o 11. bychom obědvali. Večerní listy by vycházely o 17. Do divadla bychom šli o 18. Sylvestra bychom slavili o 23.; kdo by se 24. dočkati chtěl, přidá si hodinku!

Těm, kdož se již na ni těší, třeba však tu pověděti, že nynější spůsob počítání naprosto odstraniti se nedá snadno a že všeobecné zavedení času světového i v život občanský na mnoho vážných překážek naráží. Jest ovšem úplně stejno, budeme-li obědvati, když jest na hodinách 11. nebo 12., a půjdeme-li do divadla o 7. nebo o 18. a třeba bychom šli o 28., na požitku neujde nám ničeho. Ostatně byl by v našich končinách rozdíl nepatrný, ale vada jinde vězí.

Bylo již vyloženo, že den na zdánlivém oběhu slunce závisí, pročež také na různých místech po zeměkouli od východu na západ během 24 hod. různě počíná. Kdyby pro celičký svět počíti měl jedním rázem, připadal by počátek po rozličných končinách na doby nejrozmanitější. U nás počínal by o 11. v noci, v Petrohradě a v Cařihradě o 10. V Astrachani a v Baku v $8^3/_4$, v Kalkutě o 6. hod. ranní. V Sydneji v Austrálii po 10., na ostrovech Fidži o polednách. V San Francisku o 4. hod. odpolední, v Novém Orleansu o 6. a v Novém Yorku po 7. hodině večerní.

Následkem toho vzešla by i potřeba *jinak* upraviti veškerý život občanský na *každém* místě po zemi od východu na západ a pošinouti obvyklá zaměstnání denní na *každém* místě na *jinou* hodinu. Nesnáze z toho plynoucí byly by nepoměrně větší těch, jež činí dosavadní počítání. Komu jest nyní obtížno orientovati se na cestě

ve všem všudy jediným pošinutím rafije, malé by měl, tuším, potěšení z času světového, kdy by zavítaje na př. do Ameriky shledal, že tam o všem jednotlivě orientovati se třeba. V Novém Yorku ku př. že počíná práce o 12. a že se obědvá o 17. a jinde zas jináče. A což by se naaříkal u našich protidomců novozeelandských, kde je svět na ruby převrácen a dnové o polednách se střídají! V sobotu ráno by vstal a ulehl by téhož dne v neděli večer! Není tu nynější časomíra daleko výhodnější? Vštípiti Mongolům a Malajcům, Australanům a obyvatelům Kalifornie výhody nového tohoto počítání, k tomu bude věru učenosti i výmluvnosti třeba nesmírné.

Byť tedy v našich krajinách výhradné zavedení času světového bylo na snadě, — když o celý svět běží, i k jiným zřetel míti slušno.

Na abstraktním pojmu času a theoretických jeho důsledcích nelze stavěti skutečnosti. Časomíra taková mohla by se ujati výhradně na jednom toliko, poměrně nevelikém okresu ku př. v západní Evropě; po celé zeměkouli jakožto měřítko jediné a výhradné neujme se nikdy. Pravidelné střídání dnů a nocí ovládá veškerou přírodu i nevymaní se z něho úplně ani člověk. Všechna práce, veliké zaměstnání jeho jest v určitém poměru k těmto zjevům, jichž pozměniti nelze. Hodiny naše po vší zemi s časem pevně souvisí: devátá dopoledne, třetí odpoledne udávají všude přesně hodinový úhel slunce. Také výrazům ráno, poledne, večer, veskrze jednako se rozumí. Ale desátá dle času světového označovala by na rozličných místech po zemi i nejrozmanitější doby denní a noční, jakož naopak ráno, poledne a večer, jež z mluvy lidské nikdy nevymizí, připadaly by na rozličných místech na hodiny zcela rozdílné.

Hledě k tomu, náleží časomíře dosavadní přednost před časem světovým, neboť jest určitější. Čteme-li, že požár v Chicagu vypukl o 8. hodině večerní, zemětřesení na Javě o 2. po půlnoci, známe určitě dobu denní a představa naše jest jasná; kdybychom četli, že vlak u San Franciska nebo u Askabadu se vyšinul o 8. hodině dle času světového, nevíme v té příčině ničeho. Zvědavému nezbývalo by, než vyhledati si na mapě zeměpisné polohu těch míst, určiti jejich vzdálenost od nás a vzíti útočiště k počítání, jež by pak bylo tím obtížnější, jelikož obecným zavedením času světového unikla by většině známost, kterak hodinový úhel slunce s časem denním souvisí. Poměrně bylo by málo těch, kteří by sobě z času světového uměli vypočítati čas denní.

Čas ve skutečnosti od prostoru se odloučiti nedá. Jestiť on v pravdě toliko pomůckou, již máme zapotřebí k stanovení svých představ a úsudků, jest nám vodítkem při pořádání prací a ovědoměním si jich posloupnosti. Proto jest předním požadavkem každé časomíry, aby hověla skutečným potřebám, a nečiní-li tak, jest lichá a nemá vyhlídek, že by se ujala. V tom směru šedá jest všechna theorie.

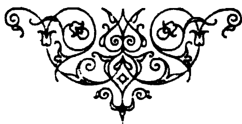
Výhradným zavedením času světového *v život občanský* nevzešlo by jedné valné části usedlého lidstva celkem výhod nižádných a druhé uložilo by se břímě sotva sne-

sitelné. Cestovatelům pak by nová časomíra byla spíše zvětšenou obtíží než úlevou.

Zdaž by ústředním správám drah, telegrafů a pošt *při vnitřní správě* čas světový vynesl slibované výhody, o tom tu uvažovati zavedlo by nás daleko, aniž k tomu zde místo. Podotknouti tu sluší, že také v těchto kruzích s odporem se potkává, což se nejméně dalo tušiti. Železniční kongres, jenž sešel se skoro současně s kongressem Washingtonským r. 1884 v městě Filadelfii, kdež se sjeli ředitelé všech velikých a důležitých drah Unie a Britské Ameriky, důrazně proti němu se vyslovil a usnesl se v resoluci setrvati při dosavadní soustavě časů normalních, jimiž jsou v Americe průměrné časy poledníků 75°, 90°, 105°, 120° z. od Greenw., takže tam při přechodu z jednoho okresu časového do druhého rafij právě o hodinu pošinouti třeba. V Evropě ovšem v té příčině poměry jsou jiné. Však i zde jest opposice silná a veliká a vyšla-li v Americe z tábora mužů ryze praktických, vychází v Evropě z kruhu učenců — astronomů.

Tito totiž od času slavného Hipparcha Alexandrinského, největšího hvězdáře starověkého, mají svůj „den hvězdní" a počínají svůj „den pravý" a s ním nové datum o polednách při vrcholení čili kulminaci slunce; aby i s nimi ve shodu se došlo, vyzvala je konference Washingtonská, aby se výhradního dne svého zřekli a počítali příště s ostatními od půlnoci. Kongres astronomický, jenž sešel se v letě r. 1885 v Ženevě, vyslovil se většinou proti tomu.

Znamená-li tedy čas světový skutečný pokrok ve vývoji lidstva, jak s důrazem s jedné strany se hlásá, či není-li volání po všeobecném jeho zavedení spíše jedním z oněch okřídlených slov, jež časem společnost uchvacují a za nedlouho pod ostrým nožíkem střízlivé kritiky dokonávají, o tom přesvědčí nás brzká budoucnost.

Strážný duch.

Báseň **Karla Kučery**.

Z kostí předků kliditi bude
pilný květ otčiny rozkošné ovoce.

**ak chmurný chrám, v němž oltář slávy zřícen,
kde za dne, noci tma jen věčný host,
jak hrobky velké otevřený jícen
mých předků zdá se dávná minulost.**

**Vzduch těžký kol; ty nohu šineš v bázni
a zavoláš-li hlasem zvýšeným,
vzdech tlumený ti z hlubin dutě zazní
a noční ptactvo skřekem zděšeným.**

**Přec, chráme svatý! v beznadějnou dumu
neklesám nikdy, ale v nebe tuch,
že od věků kol popelnic těch, rumů
praotců krouží velký, strážný duch.**

**Praotců duch, jenž jako Simson jednou
podvrtne stěny svého žaláře,
jak Kristus havět ven vymrská bědnou
a slávy nové vztýčí oltáře."**

**Tak v chatce zbožně stařec šeptal šedý
u velké knihy zavíraje spony,
v níž dosud četl, zrosenými hledy
vnikaje v šeré minulosti clony.
Tvář velebná; v ní mučedníků víra
ztrnulým tahem psána, v shodě svorné
však vedle vůle přísné, neúmorné
lahodná vroucnost citů z tváře zírá.
Jak šerem pablesk vrásek po bludišti
zor očí jasný ručejem se blýští
ze skály čela. Kolem vousu lemy
jak vlákna travin jiním postříbřená
se řítí dolů — vodopádu pěna.
Kahanec hasne, stařec dumá němý.
Slyš! temná půlnoc brandýskými zvony
do kraje hlučí, tiší posvátnou
zvuk její mře jak dálné zaúpění —
Zas mír a klid — jen vln divými shony
v noc tichou písní úchvatnou
Orlice šumí, výš se proudem pění.
Kahanec hasne, v starcově však hlavě
vzpomínek lampa hoří plápolavě,**

snů muškami se plní ducha příze —
číst počal stařec v minulosti knize.

Na lůžku tamo tvář otcova bledá
se v přítmí chvěje. Sněžné na obočí
již píseň bzučíc můra ona sedá,
na jejíž hrudi zejí lebky oči.
Šept slyší úst: „Blíž sedni ke mně, synu,
dech krátí se a srdce umdlévá,
již z chatky své v prah věčnosti se šinu,
kde spásy věčné kyne úleva.
Přec ret můj chová odkaz ještě jeden,
jak slední výdech růže před skonem,
jímž jako hvězdou v Betlém budeš veden
za cílem žití, svatým zákonem.
Toť svatý odkaz, v otců našich rodě
na syna s otce stále přechází, —
co v mysli chovám jeho o původě,
v té slední chvíli ret ti zobrazí.

Když nad Brandýsem před dávnými časy
den vzešel slávy, hradu jeho v týn,
jak orel hnízdo, erbu svého jasy
kdy zatkl Karel, velký Žerotín,
tvůj praděd v službách v brandýském byl hradě.
On svědkem byl, jak odsud Karlův duch
let prvý počal po otcovském sadě,
jak v jeho líchy zaryl práce pluh,
by zářné slávy rodná došla země,
již miloval, jak spásu duše svojí.
Žel, s Bílé hory zahučela temně
bouř veliká, vln divém ve příboji
loď poklesla, jež v zaslíbenou zemi
lid nesla náš a budoucnosti sémě.
Tu noc nastala hluboká a černá,
tmou jejíž stínů psanců bludné plémě
v dál prchalo v cizinských krajů lemy.
Ne pro odboj, leč pro bratrskou víru
sléz Karel také vyobcován z vlasti.
S ním praděd tvůj jak stín a duše věrná
šel do vyhnanství. V modlitbách a míru
dny prchaly, neb útrap ostny strastí
před oltář Toho nesly, jehož vůli
vše stalo se. Ta myšlénka v jich žití,
jak hvězda plála do vyhnanství šera,
kdy chleby slza solila jim sterá,
ta myšlénka, jak ohromný tes žuly
tříštila v pěnu žalu vlnobití,

jež o lebky již brousilo si spáry.
Však jako strom vnořený v cizí půdu,
ať vláhu víry, svit měl síly jarý,
přec Karel znáhla myslí klesal, tělem,
po smrti touže, konci běd a trudů.
Sic ob čas jednou na své rodné statky
směl přijeti, by řízu zlíbal matky,
tu řízu Kristovu, jež nepřítelem
strhána byla — avšak žíznivému
co krůpěj rosy na kalicha lemu,
co lásce žárné jedno políbení?
Spíš každým vzhledem otců půdy svaté
snět nových trnů vyrůstala v snění
a vyhnanství jho stížilo se klaté.

Den jeden světlý sklenul mostem duhy
přec vyhnanství: kdy blahá stihla zpráva,
že církev svatá, ačby mocí práva
bludaři mohla na svěceném místu
hrob odepříti, jiné pro zásluhy
v to svoluje, by tělo jeho jednou
v Loukoti *) spočinulo k spánku v Kristu.
Sen útěchy, že smrtí vrácen bude
své půdě rodné, v přízi žití bědnou
od doby té tkal růže plesu rudé.
Jen někdy stínem hnula s povzdálečí
se myšlénka: Zda kacířovi v slovu
však státi budou, strojenou zda lečí
ho neklamou či ku jeho snad rovu
po letech přijdou, kacířské by hnáty
ven vyvrhli, by hřbitov jejich svatý
hřích neprznil? — Tak za myšlének války
dnů jeho plně dovršena míra —
V tu chvíli zmužile děl tato slova:
„Zřím kosu smrti kývat na mne z dálky,
zor sovy zelený a peruť netopýra, —
vše v cestu připrav, půjdem do Přerova,
smrt na Moravě, v Čechách hrob chci míti,
jim oběma vždy patřilo mé žití —“

V pouť vyšli slední. Jako jelen v skonu
se lesem vleče v místo osamělé,
kde kapradin a sítin houští stmělé
ozvěnu dusí výkřiků a stonů,
v hrad přerovský krok unavený chýlil
Žerotín velký. — —
K polednu den pílil

*) Bývalý hřbitov bratrský v Brandýse n. Orlicí, na němž stála i hrobka Žerotínů.

a v hradní jizbu na lože v tvář chorou
stemnělým oknem, pozlacenou mříží
dešť paprsků jak pozdrav házel s nebe.
Pojednou chorý zaplál tužby zorou:
„Ven vyneste mne na cimbuří hradu,
ať ještě jednou duše má se hříží
do zlatých krajů, v neskonalou vnadu —
ať, Moravo! zřím ještě jednou tebe!“

S cimbuří Karel vlast obzíral drahou.
Vzhled jediný, stín prchal mátohy,
stál hrdě vzpřímen, oko slzou blahou
se plnilo, jak deštěm studna zprahlá.

Od města střech až tam, kde oblohy
se klenba modrá k zemi kruhem táhla,
kraj otvíral se, lad a rolí pruhy,
jak pestré v dáli rozložené stuhy
se vlnily, nad nimi zlatí ptáci,
jak modlitby, jež lid za pluhem v práci
ku Pánu šepce, v modrý věnec lesů
obzorem vzpjatý mísily se v plesu.
Zde kostel s vískou s kuřátky jak slípka
se v dáli mihá, v samotě tam chata
neb řeky hlať jak stříbrostkvoucí šípka
zelení luhů blýská — Nad vším deštěm zlata
vzduch čistý hrá a veleby tká přízi.

Vztáh ruce Karel: „Ó, má vlasti drahá!
jak nebi blahořečím, že mi přáno,
v tvou náruč přinést hrob svůj z nivy cizí,
že na tvých ňadrech, matko moje drahá,
vzkříšení vyčkám zaslíbené ráno.
Hle modré hory, za nimi Čech lány,
tam Brandýs můj, tam hrobka na Loukotí
vstříc kyne mi již hostinnými stany.
Však jest-li zloba nepřátel se sroti
snad po letech a v žízni nenasytné,
jak hejno kání k mému hrobu slítne,
by nad kacířem v smrti vedla soudy —
ó, matko země, těla mého troudy
jim nevydej v smích mrzký, na potupu,
drž v objetí mne, jak já v lásce tebe
jsem objímal a chránil vrahů, supů,
již strhat hvězdy s tvého chtěli nebe!“ — —

Slov sledních silou Karel ochromený
kles choti v náruč, tichými pak steny
ulétla duše. — — — — — —

Proč dlouhými slovy
však toto vše já vyprávěl jsem tobě?
Nuž, synu, věz! — Kdy kámen mramorový
zas uvřel hrobku slavných Žerotínů,
tvůj praděd Bohu přísahal a sobě,
že u Karlova hrobu věčnou stráží
bdít bude sám a potomky svých synů,
by jako stíny hrobky na zápraží
pych děsili a drzá čela smělá,
jež tělo svaté znesvětit by chtěla.
Toť odkaz ten, jejž otec dal mi jednou,
než na pouť slední dal se nedohlednou,
já posouvám teď článek řetězu
a úkol ten v tvá, synu, bedra kladu,
jak v boji vojín u smrtelném pádu
štít druhu dává, meč a pavezu.“ —

— — — — — — — — —

Sen dosnil stařec, vzhlíží udiveně
po jizbě tiché, protírá si oči,
však luny zář jen na protější stěně,
jak réva divá úponky se točí.
Tu stařec zvolal: „V pravou, otče, chvíli
v snách navštívil's mne, duši dodal síly,
by dovršila předkův odkaz dávný.
Hrob Žerotínův dosud neporušen
po dnešní den — jak zítra ale bude?
Zlý lidský duch co jestřáb neúnavný
již krouží kol, lakoty vášní vzrušen,
že v hrobce zlata hromady se kupí.
Nač zlata kacířům, nač rubíny jim rudé?
chrám brandýský a fara zdi má chudé,
což vzplanuly by rakví zlatých lupy. —
Ó, drahý otče! v pravou přišels chvíli,
dnes ještě sejdu svaté do mohyly,
na místě tajném Karla pozůstatky
uložím v spánek v lůno rodné matky“ —

V noc vyšel stařec, v hřbitov českých bratří
se dávný bral. Nad hlavou hvězdným pásem
luh nebes plál a vánek dechem vůně.
Pojednou stane, blíž otvorem patří,
stín postav, světel v hrobky chví se lůně,
praskají rakve — skočil a již hlasem
hřměl hromovým: „Zpět, zplozenci vy pekel,
té hrobky svaté strážný jsem já duch,
já ruka jsem, jíž hrůzné mene, tekel
psal Jehova i země této bůh.
Kol hrobky této lásky věčnou dumu
dnem nocí spřádám, nebe rajských tuch,

by k žití opět z popelnic těch rumů
praotců vzletěl zářný, velký duch.
Praotců duch, jenž jako Simson jednou
by zvrtnul stěny svého žaláře
a jako Kristus láj vymrskal bědnou
poznovu vztýčiv slávy oltáře."

V dál sběř lupičů bázeň žene lítá
a východ rdí se, svítá, svítá, svítá.

Lidové slavnosti o sv. Janě Křtiteli.

Obrázek kulturní a zvykoslovný. Napsal F. V. Vykoukal.

Povšimli jste si zajisté již někdy, že mezi svatými jsou někteří, kteří se těší zvláštní popularitě. Den jejich v kalendáři nebývá třebas ani nápadně vyznačen, vrchnost církevní neobmyslila je zvláštními slavnostmi, a přece věnují jim celé krajiny, ba celé země, k nimž ani nejsou poutáni posvátným svazkem patrocinátu, — pozornost nepoměrně větší než kterémukoli světci jinému. Lidé volíce si jméno takového světce řídí se jakýmsi tradicionelním vkusem, při němž ovšem druhdy rozhodovala okolnost již antickým národům dobře známá a také při prvních kalendářích našich hojně udávaná, přináší-li totiž ten či onen den, neb to či jiné jméno štěstí či neštěstí. Z takových, skoro vždy čistě subjektivních příčin vzrostla úcta k některým světcům, rozšířilo se jejich jméno.

Takové popularitě měrou svrchovanou těší se sv. Jan Křtitel. Nechceme vzpomínati ani toho, že jméno jeho u nás celé věky dříve, než měli jsme patronem domorodého jmenovce jeho, v ušlechtilé obměně našich pohádek přešlo na národního hrdinu jakéhosi, dobromyslného siláka Honzu, který se k našemu bájesloví má asi tak jako na příklad k řeckému Herakles; — ale to víme všichni, jak valná část našich dorostlých i nedorostlých mužů stojí pod jeho ochranou, že s ním v té příčině závoditi může snad jen sv. kníže Václav. Také nemůže v té příčině ujíti naší pozornosti, že cti tohoto světce posvěceno jest v Čechách půl druhého sta kostelů a kaplí, — tedy počet zajisté nemalý.

A takové oblibě netěší se sv. Jan Kř. toliko u nás, nýbrž u všech Slovanů, ba též u národů germanských a romanských. Co mu k tomu dopomohlo, hned uvidíme. Den, který jeho památce církevní jest zasvěcen, den totiž 24. června, byl dle tradice, jak učí sv. Augustin, dnem jeho narozenin a jest to vedle podobných svátků Krista a Panny Marie jediná památka, kdy se oslavuje tělesné narození světcovo, — odkudž církevní název nativitas Joannis Baptistae. Skoro v týž čas připadala u národů pohanských slavnost letního slunovratu, konaná, jak ze stop dosud zachovaných souditi lze, s nemalou okázalostí, jaká vůbec při slavnostech, tak důležité zjevy přírodní provráze-

jících, se jevila; nebylo tedy, když křesťanství se rozšířilo, nic přirozenějšího, nežli že staré slavnosti letního slunovratu připoutaly se ke svátku sv. Jana Křtitele, — a jelikož slavnost ta u všech národů byla známa, přešla také za dob křesťanských všude na svátek zmíněného světce. Odtud jest nám jeho popularita zajisté již patrna. Zároveň pak jest zřejmo, že o této slavnosti svatojanské nelze jinak mluviti než jako o slavnosti letního slunovratu.

Abychom již předem o slavnosti této utvořili si správné mínění, vzpomeňme si jen na význam dne štědrovečerního a na vánoční koledu jakožto na zůstatky dávné slavnosti slunovratu zimního a připomeňme si také, jak udržuje se celou řadou zvyků velikonočních (zvláště o velikém pátku) památka bývalé oslavy probuzené přírody, aneb v noci filipojakubské a v den prvního máje dávného vítání přicházející Vesny. U nás ovšem pokrok časový jako mnohé jiné věci po předcích zděděné, také s této slavnosti přemnoho setřel a v mnohých krajích téměř v nic ji uvedl; ale máme přece alespoň zprávy, jak se slavnost druhdy u nás konala, a pak známe, jaký význam měla i dosud má a jak se koná u jiných větví slovanských a také národů jiných. V následující stati chceme jí věnovati bližší pozornost.

Při každé důležitější slavnosti starých předků našich slaven byl již předcházející svatvečer, ba noc svátek předcházející mívala, jak nám zachované zvyky dosud ukazují, často i mnohem větší význam než svátek sám. Máť noc sama sebou cosi tajemného do sebe, její šero nebo tma zastírá pláštěm svým mnohé, co by se za dne díti nemohlo, a ježto slunce, jež světlem svým nade vší přírodou jaksi vítězí a tudíž za pána a vládce jejího se pokládá, s oblohy zmizelo, nastává všem živlům a mocnostem světlu poddaným úplná svoboda. Proto co velikého ve přírodě se děje, dle víry lidu v noci se děje. Tak jest i při slavnosti svatojanské, jejíž nepoměrně větší díl zabírá večer a noc den světcův předcházející. V tu noc všecky síly přírody, jež jindy jen skrovnou, sobě vykázanou měrou působí, jakoby byly rozpoutány, voda i oheň nabývají neobyčejné moci, v bylinách probouzí se zázračná síla a také nadpřirozené bytosti, jimž v ten čas země i vzduch — jindy zakázaný — jsou zcela k službám, provozují s neobmezenou volností kouzelnou svoji moc.

Mnohé byliny ovšem jsou dobrými léky kdykoli v roce, ale neklamným stává se účinek jejich jen tehdy, jsou-li sbírány v čas zmíněný. Že taková víra u nás již před věky byla, svědčí nám „Mastičkář", kdež na zvláštní chválu zázračné masti se praví:

„Létos, den svatého Jana,
činil jsem tuto masť z myrrhy a tymiána;
přičinil jsem k tomu rozličného kořenie,
v němž jest silné božie stvořenie."

Kořenářky, jakých je po našem venkově vždy hojnost, dobře jsou si toho vědomy a proto si popilují, aby s prací svou byly hotovy, než na sv. Jana Kř. „rosa obejde". Ale jsou některé byliny, které jen na ten den trhány jsouce účinkují. Tak na př. barvínek a brotan trhají pytláci, k čemuž prý je nutno do naha se svléci; doma obě

rostliny uvaří, odvarem vypláknou ručnici, — a pak nic jejich ráně neujde, ničeho nechybí. — Zvláště podivnou silou nadáno jest **kapradí**. Kvete jenom jedinou chvíli v roce, a to okolo půl noci před sv. Janem, — květ jeho skvěje se jako ryzí zlato a má moc kouzelnou. Kdo má květ z kapradí, porozumí na př. řeči zvířecí, má ve všem štěstí a beze všelikých jiných čarodějných prostředků může se zmocniti všech podzemských pokladů. Ale není snadno květu toho nabyti. V Čechách nejsnáze se ho dostane čisté panně, která když jen v pravý okamžik bílý šátek pod kapradí prostře, ryzí zlato jí na něj napadá. Trhati se květ ten nesmí, nýbrž toliko setřásti a při tom ani neblesnouti. Jiný musí prostříti bílou roušku, jíž se kalich při mši zakrývá; při tom učiní kolem sebe kruh hůlkou jeřábovou a zapálí hromničku. Ale květ hlídají čerti, chtějíce se ho zmocniti, jakmile se zaleskne, — a ti spustí na odvážného človčka všemožné hrůzy, — vichr skučí a lomcuje stromy, hrom burácí, blesky se křižují, slyšeti děsné výkřiky, ba objeví se sám ďábel, — a člověk při tom všem nesmí vykročiti z naznačeného kruhu, ba nesmí se ani ohlédnouti. — Taková víra v zázračnou moc kapradího květu rozšířena jest u všech Slovanů a též u Germánů; ze Slovanů jen Malorusům je paporoť — kapradí — kvítek, který „kvete beze všeho květu."

Nadpřirozené bytosti, jak praveno, mají v tu noc plnou svobodu. Proto čarodějnice sjíždějí se, letíce vzduchem na koštatech, u nás na křižovatky, v Polsku na Lysou či Babí horu, v Rusi věďmy na Lysou horu u Kijeva. Hospodyně záhy z večera chrání různými prostředky dům i chlév od jejich zlé moci, vždyť může jí taková zloducha snadno spůsobiti, že jí krávy nedojí. Uzme jí na př. plachetku, s kterou se chodí v letě na trávu, vyjde na hospodářovo pole a stírajíc do plachetky rosu, říká: „Beru vám užitky, ale ne všecky!" — v tom případě kravám ještě trochu mléka zůstane; říká-li však: „Beru vám užitky všecky," — pak může hospodyně kravám předkládati nejlepší jetel nebo samou mateřídoušku, ani jí nevystřiknou. Mléko zatím stéká čarodějnici pohodlně z pouhé plachetky.

Lesní panny, na Moravě a Slovensku **bosorky**, provozují v noci svatojanské své reje, tančíce po lukách a lesích. Postava jejich je luzná; víte, jak popisuje takovou bytost náš Čelakovský:

„Cupy dupy z houštiny
letí jelen z mejtiny;
na jelínku podkasaná
sedí sobě lesní panna;
šaty půl má zelené
půl kadeřmi černéné,
a ze svatojanských broučků
svítí pásek na kloboučku."

Svůdné kouzelnice zpěvem i sliby lákají junáky ve svůj střed, ale běda tomu, kdo by se dal svésti, bosorky utančí ho k smrti a na kusy roztrhají, — a kdyby ani tak ukrutny nebyly, osud Tomanův by odvážlivého pošetilce jistě neminul.

Jelikož se v předvečer slavnosti již rozpoutaná, znásobněná moc živlů jevila, konal lid v týž předvečer hlavní a nejzávažnější obřady, jimiž slavný den uctíval. Z obřadů těch nejznámějším a nejrozšířenějším bylo a ve mnohých zemích dosud jest pálení ohňů svatojanských, jež u jednotlivých kmenů slovanských, jak níže ukážeme, vyznačeno jest též zvláštními jmeny, kterými pak také celá slavnost se jmenuje.

V Čechách již dosti dlouho zvyk ten jest zapomenut, ale býval tu druhdy všude rozšířen, a to ještě s obměnami jednotlivým krajům vlastními. Ve svých „Obrázcích z okolí domažlického“ Bož. Němcová popisuje zvyk ten ústy starého sedláka, který to za svých mladých let dělával. Říkali tomu „Jana páliti“. „Mladá chasa trochu odrostlá sebrala se a nanosila dříví, narovnala je do hranice a zapálila; když hořela hranice plamenem, vzali jsme se za ruce a výskajíce okolo ohně jsme skákali.“ Písničky se při tom zpívaly jaká komu napadla, někdy se pouze výskalo bez ladu a skladu. Úřadní zákazy „páliti Jana“ zamezovaly, takže to konečně docela utuchlo a jen u pohraničných Němců déle se udrželo. — S pálením ohňů bylo všude spojeno pálení smolných košťat, která hoši právě jako v noci Filipojakubské hořící do výše metali. Kolem Mladé Boleslavi říkali hoši i děvčata, košťata vyhazujíce:

„Pověz nám,
velký Bože, svatý Jene,
jak dlouho živi budeme,
za kolik pak let umřeme.“

Kolikrát koště vzhůru vyhozeno po této otázce dopadlo k zemi a neshaslo, tolik let doufal tazatel, že bude žíti v dobrém zdraví; ale když shaslo již v povětří aneb na zemi, čekala ho toho roku smrt. — Když oheň ochaboval, přeskakovali jej hoši i děvčata „pro zdraví“; z téže příčiny a na ochranu proti čarám a uřknutí byly místy, jak Dobrovský z autopsie svědčí, přes uhasínající oheň voděny i krávy. Často přeskakovali jej i milenci držíce se za ruce; zdařil-li se skok, soudili, že manželství jejich bude šťastné, nezdařený skok věstil manželství nešťastné, — ale bylo možno skákati do třetice a chybu napraviti.

Zvláště důležitou úlohu má při pálení ohňů svatojanských černobýl čili sv. Jana pás. Hoši i dívky totiž jak u nás, tak i jinde — vijí z něho věnce a když oheň vzplane, dávají si je na hlavu a opásají se mimo to pletenci z něho, aby k nim zlé mocnosti neměly přístupu a nemohly jim učarovati. Věnce na hlavu kladou proto, aby jich po celý rok hlava jakož i oči nebolely; tohoto účinku dosahují zvláště tím, že se dívají věnci s hlavy sňatými do hořícího ohně. — O této podivuhodné moci černobýlu, polsky bylica zvaného, vypravuje dle Žeg. Pauliho již starý botanik polský Martin z Urzędowa ve svém herbáři z r. 1596 výslovně uváděje, že se dívky černobýlem ověšují a opásají. Týž zvyk byl dle botanika Jer. Bocka z první polovice 16. st. v téže spůsobě také u Němců rozšířen. V Polsku opásají se jím proto, aby je ve žních kříž nebolel. V Krakovsku, pak u Mazurů a v Podlesí ozdobují se černobýlem domy, u Malorusů zastrká se ho množství do střechy, aby čáry a kouzla na dům neměly účinku.

V severozápadních Čechách, jmenovitě v krajině Chebské, vyhledali hoši v lese vysoký, štíhlý smrk neb jedli, porazili v čas a večer před sv. Janem dopravili kamsi na kopec; tam jej děvčata ozdobila květinami, věnci a fábory a hoši jej pak zarazili do země. Kolem stromu nanesla se potom hromada suchého roští, klestí a dříví a to vše, když nastala čirá tma, se zapálilo. Strom za nedlouho přehořel a ozdobený jeho vršek klesl do hranice. Hoši postavili se na různých stranách ohně se svými vyvolenými proti sobě a sňavše věnce s hlavy, dívali se jimi přes oheň na sebe, aby se dověděli, budou-li si věrni a dostanou-li se. Potom házela děvčata hochům třikrát své věnce přes oheň a hoch musil je pokaždé chytiti, jinak bylo to pro jejich lásku špatným znamením. Když se již plameny snížily, přeskakovali hoši, každý své děvče za ruku pojav, třikrát po sobě oheň. — Ohořelé věnce nosily se při rozchodu domů a pečlivě se schovávaly za obrazy a trámy ve světnici. Bylyť k mnohým věcem velice užitečny. Při bouřce házel se jich kousek do ohně, — a byl-li dobytek nemocen, přimíchala se část z nich do píce, dům vykuřoval se jimi proti čarám a kouzlům a byl i jinak jimi chráněn proti všeliké úhoně. — Připomenouti tu sluší, že víra v léčivou moc těchto ohořelých věnců je obecna jak v krajích německých, tak slovanských; ochranným prostředkem jsou také oharky dřev ze svatojanského ohně, kteréž — právě jako uhlíky z velikonočního pálení Jidáše — zastrkují se do polí, luk, zahrad a do střech domů, a to jednak pro úrodu, jednak proti ohni, blesku a hromu.

Níže uvidíme, v jak různých krajinách obyčeje pálení těchto ohňů se v podstatě shodují. Nyní obraťme se k nejbližším pokrevencům svým Slovákům, kteří mohutnými štíty svých hor jsouce chráněni, zachovali si nejeden dávný obyčej mnohem déle v původní ryzosti než my, a kteří zejmena vynikají bohatstvím zpěvanek tou měrou, že nemají snad obřadu, při němž by nezanotovali popěvků celou řadu. Tak děje se i při slavnosti, o niž nám tu jde. Přidržme se tu Kollára, jenž ve svých Zpěvankách uvádí mezi mythologickými více písní sem spadajících a v poznámkách připomíná, že slavnost svatojanskou sám viděl, a potvrzuje starší popis z latinské knihy Ond. Bělohorského. (Částečný popis máme také od Bož. Němcové v „Chyži pod horami“.)

Pálení ohňů má zde jméno Vajánuo, utvořené dle jména světcova; také v Polsce zvyklý název Sobotky není tu neznám. Ohně zapalují se na kopcích, jichž tu ovšem je na vybranou. Jak se hvězdy na nebi ukáží a tma dědiny zastře, opouští kde který šuhaj a dívčina dědinu a ubírají se na ustanovené místo. V Liptově zpívají již cestou:

„Ej, Jane náš, Jane,
kde ťa pálit máme?
Na Bobrovskej straně —
tam ťa pálit máme.
Koho oženime?
Ďura Stefanovic.
Kohože mu dáme?
Maru Kalinovic.“

Při tom již každý šuhaj přitočil se k své kochance, a ze všech stran ozývá se žert a smích. Staří kráčejí vzadu podívat se na veselí mladých, jimž nikterak nejsou na překážku. Že však k obřadu tomu jíti je nutno, poučuje nás popěvek dívky Zvolenské:

„Kdo na totú Sobotku nepridze,
do ročka ho hlava bolec budze.
Já na totú Sobotečku prišla,
do ročka já budu frišná.“

Když dojdou temene vrchu, zapálí se oheň, k němuž několik hochů, kteří nejsou v službě milosti a tudíž ostatní mohli předejíti, hojnost dříví a klestí naneslo. Sotva rudý plamen v temno noční vyšlehne, zavýsknou junáci jedním rykem, až se hlas jejich od okolních hor odráží. Děvčata chytnou se za ruce a utvořivše kolo točí se kolem ohně a zpívají:

„Keby já věděla, kedy bude Jána,
ver by som nakládla na tri strany ohňa;
jedon by nakládla od slnca východu,
druhý by nakládla od slnca západu;
tretí by nakládla mojému milému,
mojému milému, šuhajku švarnému.
Jáno, Jáno, Vajánuo!“

Sotva píseň dozněla, hned některá z dívek počíná jinou:

„Jáno, Jáno, Vajánuo!
Priletěla holubička v čas ráno,
priletěla druhá
z červeného krúha,
priletěla tretia
zo zahrady z kvieťa —
Jáno, Jáno, Vajánuo!“

V Šárišské stolici zpívají děvčata:

„Červený pohar hori,
s červenýma jahodami;
a kto že ho hasic budze,
keď tam parobků nebudze?
Krásné děvočky ho hašá,
u vienočkoch vodu nošá;
kelo v tym vienočku vody,
telo v děvočce cnoty.“ —

A hoši jim touž notou odpovídají:

„Červený pohar hori,
s červenýma jahodami;

a kto že ho hasic budze,
keď tam děvoček nebudze?
Krásní parobci ho hašá,
u pokretkoch vodu nošá;
kelo v tej pokretce vody,
telo v parobkách svobody."

Staří zatím stojíce v kupách podál ohně vzpomínají svých mladých časů, pozorují tvořící se párky a rozhlížejí se po vůkolí. Hle, jak rozkošný obraz naskytá se jejich zraku! Co dědin kolem, všude na výšinách ohně planou, rudý jejich lesk kmitá se noční temnotou, jakoby utlumiti chtěl třpyt hvězd na obloze, osvěcuje jen z pola stromoví a křoví nedaleko na svahu rostoucí, ale plnou záři vrhá v radostná líce děvušek a šuhajů, kteří v družném reji v kole se pohybují. S blízkých vrchů slyšeti až sem výskot i zpěv, — dále již jen postavy rytmicky kolem ohňů se točící lze spatřiti, a na konci obzoru, kde táhlé údolí volnější rozhled dopouští, kmitají se ohňové jako drobné světlušky. Což divu, že za takové velebné noci, pozoruje mocné kontrasty jasna a temnoty, stoje na výšinách, a tím jakoby nebi blíže se nalezaje, člověk takřka mimoděk vbájil si ve přírodu jej obkličující síly nadobyčejné a oživil ji bytostmi nadpřirozenými. Lid stále s přírodou se stýkající ukázal tím jen, jak nitro jeho ryzí poesií oplývá.

Však vizte, hranice prohořevši již klesá; několik junáků ruče chápe se hořících hlavní a hbitou rukou vyhazuje je v závratnou výši, že potom jako padající hvězdy k zemi klesají. A již hoši i dívky přes oheň skákají, snažíce se co nejdále doskočiti; škádlení a smíchu při tom není konce. Otažte se tam té roztomilé dívčiny, proč že se oheň přeskakuje. „Za to, co by člověk rád, aby se mu podařilo," poučí vás. Přeskočí-li šťastně, podaří se, upadne-li, nezvede se mu. A tak dívka přeskakuje, aby měla dlouhý len, ale také aby ji vyvolený hoch miloval, milovaný aby byl věren, ba přeskakuje i na tatíčkovo a matčino zdraví. — Než tu již některý šuhaj nese z lesa plničkou náruč nového dříví, oheň zase vesele vzplápolá, mládež znova se pouští do kola a nová píseň line se v tichou noc:

„Kladzeme my Sobotečku
s rozmarijou izopečku;
kto na našu Sobotku nepridze,
do roka ho hlava bolec budze.
Naše Sobotečka jasná,
pri něj čeladočka krásná;
a Hencovská taká tmavá,
a pri něj čelad plugavá."

Vidíte, již se ti sebevědomí šibalové ze samého čtveráctví i sousedům posmívají. — A tak řine se píseň za písní nové a nové vzbuzujíc veselí; již dávno hodina duchů minula, když oheň na dobro uhasíná a mladí i staří vracejí se k dědině. Že duchů jim báti se netřeba,

slyšeli jsme již svrchu. Ostatně „na svatého Jana — není noc žádná," snadno tedy dočkati se při ohni ranních červánků.

U Poláků Sobotky skoro týmž spůsobem se slaví. Ve slovníku Lindově čteme při tomto jméně: „U nás v předvečer sv. Jana ženy ohně pálily, tancovaly, zpívaly, ďáblu čest i službu činíce; toho obyčeje pohanského posud nechtějí se spustiti, oběti z černobýlu přinášejíce, věsíce jej po domích i opásujíce se jím, činí sobotky, pálíce totiž ohně a vykřesávajíce plamen ze dřeva, aby to bylo v pravdě světlo ďáblovo, zpívajíce písně, tancujíce." Starodávné veršíky ukazují také dobu této slavnosti:

„Gdy słonce raka zagrzewa
a slowik więcej nie spiewa,
sobotkę, jako czas niesie,
zapalono w czarnym lesie.

Tak to matki nam podały,
same także z drugich miały,
że na dzień ś. Jana
zawżdy sobota palana." —

Písní k tomuto obřadu se vztahujících nalezáme ve sbírkách několik, — více jich ovšem, a také hezčích — víže se k obyčeji, o němž níže bude řeč, ku pouštění vínků. V některých z těchto písní spatřujeme značnou podobnost názoru s písněmi slovenskými. Vizme příklad ze sbírky Żeg. Pauliho:

„Ku Dunajowi ku glebokiemu
oj ku lasowi ku zialonemu
oj palą, palą sobótkę,
i piją piwo i wódkę.
Kto na Sobótce nie będzie,
glówka go boleć wciąż będzie."

(Dokončení.)

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

ylo, tuším, dne 18. července, asi o polednách, když jsem s dopisovatelem madridského žurnálu „Imparcial“, vraceje se od Leskovce do Trnova, dorazil k lazaretu hlavního stanu, kterýž asi půl hodiny cesty od velkého tábora, ale již mimo trnovskou kotlinu, na krásné, šťavnaté louce se rozkládal. Slunce pálilo plným jasem na čisté obloze, louku protékající potůček bublal vesele a na lesklém lučním kvítí houpali se v lehkém větříku velcí, nádherně zbarvení motýli. Také včely a kovolesklé mouchy proháněly se vzduchem, ale jinak bylo ticho kolkolem a ryk velkého tábora doléhal sem jen jako slabý šum vzdálené řeky. Zkrátka: nad loukou, po níž malebně rozestaveny byly rozsáhlé a vysoké stany lazaretu, vznášel se líbezný klid horského údolí. Nad největším stanem vlál prapor s červeným křížem, jediná to zevnější známka polní nemocnice. Jinak bylo zde na pohled dosti veselo — arciť: lazaret tento neměl ještě žádných raněných; byl teprv nově zřízen a jedinými jeho pacienty bylo několik lehce ochuravělých vojáků z trnovského tábora. Mezi stany bylo vidět procházeti služebné ženštiny v ruském nebo bulharském národním kroji a tu i tam dámu nějakou v lehkém, elegantním „domácím“ šatu, barvy světle šedivé, s velkým červeným křížem na prsou.

Přibližívše se ku stanům, spatřili jsme za prvním „plátěným domem“, v příjemném chládku rozloženou společnost mladých mužů; bylo jich asi deset, čtyři starší s krátkými plnovousy a šest mladších, s malými teprve kníry a kozími bradami. Na první pohled poznali jsme ve starších pánech doktory a v mladších mediky. Všichni byli oblečeni v lehké plátěné šaty vojenského střihu a měli na hlavách bílé, placaté důstojnické čepice s kokardami zdravotního sboru. Byli pohodlně do kruhu rozloženi a skoro nic ani nemluvili. Každý měl před sebou pestrou dřevěnou misku, jakýchž selský lid na Rusi užívá, a všichni očekávali patrně už s dychtivostí věcí, kteréž přijíti měly. Někteří bubnovali zlehka dřevěnými lžicemi na obrácené misky, jiní zkoumali bádavě červené a jako zlaté květy, jimiž misky po obou stranách pomalovány byly, a opět jiní, majíce hlavu o lokty opřenu, hleděli s jakousi tichou resignací do dálky, to jest k baráku, z něhož se kouřilo a ve kterémž patrně kuchyň se nalezala.

„Zdravstvujtě gaspada!“ zvolal jsem přistoupiv se svým soudruhem až ku samé skupině.

Medikové ohledli se všichni po nás a několik hlasů odpovědělo úsečně:

„Zdravstvujtě!"

Jeden z doktorův, který podle své misky na znaku ležel a k modré obloze upjatě hleděl, zočiv nás pozvedl se rychle na polo a zvolal vesele:

„Podívejme se, kus sedmé velmoci! Jdete se zajisté podívat na náš lazaret?"

„Tak jest, bude-li nám totiž dovoleno . . ." odpověděl jsem.

„Jak pak by nebylo!" na to zase doktor. „Vždyť je to zvláštnost — páni dopisovatelé se o lazarety mnoho nestarají, a přece je zdravotní služba ve válce věcí velmi důležitou . . . Jak pravím, těší nás. Ale dále už mi teď nechoďte! My se tu právě chystáme na snídani — pravda, že jest už poledne? — hnedle nam ji podají a vy budete tak laskavi a posnídáte s námi. Tamto náš Benjamin, Feodor Ivanovič Samarin, dojde s obvyklou ochotou do baráku a řekne naší leporamenné a tlustoboké Martě, aby poslala ještě dva příbory . . . Tak, Benjamin se zvolna zvedá, a vy, pánové přisedněte anebo raději přilehněte si k nám."

Když jsme byli doktorova vyzvání uposlechli a společnosti ve vší formě se představili, pravil dosavadní řečník medikův:

„. . . Jak jsem již dříve řekl, těší nás velmi! Co my jsme zač, nepochybně jste již uhodli. Já, Nikolaj Petrovič Artamanov, jsem tu jako primarius, čili řídící lékař, a tuto jsou moji mladší a nejmladší kollegové . . ."

Nikolaj Petrovič vyjmenoval nám rychle všechny kolem ležící lékaře a mediky, což bylo docela zbytečno, poněvadž by si ani člověk s nejbystřejší pamětí takovou řadu za sebou pronešených jmen nedovedl vštípiti, ale formě musilo býti za dost učiněno. Když jsme byli všichni druh druhu se poklonili, prohodil jsem, aby řeč neuvázla:

„Vy tedy, Nikolaji Petroviči, jste tu náčelníkem štábu a zároveň vrchním velitelem?"

„O nikoli, můj milý!" odmlouval doktor. „Jsem toliko náčelníkem lékařského štábu, chcete-li tomu tak říkat, ale vrchním velitelem je zde kněžna Jekaterina Michajlovna Šachovskaja, jedna z náčelnic sboru dam červeného kříže. V některých lazaretech obstarávají službu sestry „krestovozdviženskoj obščiny" (milosrdné sestry řádu pozdvižení kříže), ale zde vládnou a slouží zároveň dámy světského řádu červeného kříže, kterýž tento lazaret a jiné ještě svým nákladem zřídil a vydržovati se zavázal. Rozumí se, že má vrchno-velitelská moc kněžny Šachovské své meze a že zejmena my ve svých funkcích naprosto neodvislí jsme, ale proto přece je zde ona vládkyní."

„Na štěstí však vládkyní velmi příjemnou!" prohodil s úsměvem jiný lékař.

„Někdy, někdy," přisvědčil jaksi váhavě Nikolaj Petrovič; „ale jisto je, že se jí ostatní dámy a všechen služebný lid bojí, jako ohně. Následkem toho najdete v našem lazaretu pořádek a čistotu, že jistě užasnete. Arci nemáme tu dosud mnoho práce, avšak jsem přesvědčen, že Jekaterina Michajlovna pravou energii teprve ukáže, až nám Turci více materialu pošlou . . . Člověče, to není žena, to je lvice!"

„Ale velmi krotká lvice!" prohodil zase rozmarně mladší lékař.

„Někdy, někdy," přisvědčil opět váhavě Nikolaj Petrovič a do-

ložil obrátiv se trochu na pravo: „Však dosti toho již, paní Marta posílá tuto snídani — vzhůru, pánové, chopte se lžic!“

Povelu toho nebylo potřebí opakovat, neboť sotva že se byla letitá ruská selka s ohromnou mísou polévky objevila, sáhli všichni bezděky po lžicích a misky byly okamžitě připraveny.

„Kněžna Šachovská krmí nás silně a dobře,“ pravil mi jeden z lékařů mezi tím, co medikové do misek nalévali, „ale trochu moc jednoduše. Co my dostáváme, jí zde každý obyčejný — rozumí se: zdravý člověk.“

„A kněžna nejí také nic jiného,“ doložil důrazně Nikolaj Petrovič; „vůbec vaří se tu — à la guerre comm' à la guerre — pro všechny stejně.“

„Ale ne vždycky!“ zvolal poněkud prostořece z dolejška jakýsi medik. „Včera na příklad měly dámy skvělou večeři, a také my měli jsme, jak říkají v katolických klášteřích, pořádný duplex. Bouillon, rosbif, vodní slípky, mladé srnčí, eidamský sýr a šampaňské — kněžna sama vařila, bůh sám ví, kde těch věcí zde nabrala! To přece nejí každý člověk, jak doktor Makušev praví.“

„Ano, včera, máte pravdu, byla slavná večeře, ale za to nedostali jsme k obědu, o 5. hodině, nic než trochu čaje a každý dvě vejce na měkko,“ odpověděl doktor Makušev. „Ostatně byl včera pro kněžnu svátek, neboť přibyla nová dáma, ve kteréž se kněžně, jak se zdá, nad míru zalíbilo. Však víte, že přijela včera slečna Anna Davidovna, dcera proslulého turkobijce, plukovníka Jastrebova. Kněžna Šachovská je vdova a plukovník Jastrebov vdovec; někteří lidé pak tvrdí, že byla Jekaterina Michajlovna již ochotna odložiti knížecí korunku, aby se mohla státi lvicí jednoho z nejhřívatějších lvů naší kavkazské armády . . .“

„Již jste dosti pověděl, kollego,“ vpadl Makuševu do řeči doktor Artamanov, „dále vás mluvit nenechám. Krom toho vychladla již polévka, pročež umlkni všechna mluvo zpozdilá!“

Za chvíli nebylo slyšeti nic než srkání polévky a klepání dřevěných lžic o dřevěné misky. Polévka byla neobyčejně silná a vydatná — hotový rozvařený uherský gulyaš, plný aromatu zelin a ohně tureckého pepře. Pot vyvstával všem na čele, i bylo zřejmo, že jim mezi jídlem chuti přibývalo. Pak přinesli pečené jehněčí, chléb a melouny.

„Dovolte, pánové,“ pravil jsem mezi tím, co všichni kolem masité řezy vonného melounu loupali, „to je velmi bohatá snídaně, na válečnou dobu až příliš hojná.“

„Vždyť jsme teprve na počátku vojny,“ odtušil Makušev; „kdož ví, jakou bídu budeme snášeti později! Ostatně, kdybyste s námi jedl několik dní, mluvil byste jinak . . .“

„Hrome!“ vykřikl tu doktor Nikolaj Petrovič Artamanov, upjav zrak na cestu od Trnova sem vedoucí. „Kdo pak to sem jede?“

Celá společnost obrátila se v tutéž stranu a všechen hovor ihned umlkl. Od Trnova pádil k nám největším tryskem jezdec, patrně dragounský důstojník.

„Co pak asi nese?“ prohodil zvědavě jeden z lékařů.

„Vsadil bych se," odpověděl Nikolaj Petrovič, „že nám jde ohlásit nějakou velkou návštěvu!"

„To by mohl býti jenom sám velký kníže," namítl doktor Makušev; „ale ten nedává se napřed ohlašovat, když jde na inspekci. Náš vrchní velitel nejraději překvapuje!"

„Zapomínáte, milý kollego, že jde o inspekci ústavu, jejž řídí dámy z velké naší společnosti, a dámám je vždy potřebí návštěvu aspoň na chvíli dříve ohlásiti," pravil Nikolaj Petrovič. „Avšak," doložil, „nehádejme se o to; posel je už zde a hnedle zvíme, co nese."

A vskutku přikvačil v tu chvíli zaprášený jezdec a zvolal, jakmile naši skupinu byl zočil:

„Pánové, jeho císařská výsost, vrchní velitel přichází; za chvíli zde bude! Kde bydlí kněžna Šachovská?"

„Ten stan tamo, se zelenými pruhy na plátně, jest její sídlo," zvolalo několik hlasů najednou a důstojník pozdraviv po vojensku, odkvapil.

Rychle odklizeny z našeho tábořiště nářadí a zbytky od oběda a páni doktoři i s mediky odkvapili do svých stanů, zajisté aby rychle ještě něco připravili. Já a Ximenez zůstali jsme sami na místě, slíbivše, že doktorům ihned oznámíme, jakmile družina velkého knížete v údolí se objeví.

Sotva že bylo asi deset minut uplynulo, zdvihl se na cestě od Trnova mohutný oblak prachu, a v oblaku tom, kterýž rychle ku předu se valil, letěla kavalkáda asi desíti jezdců. Za pět minut byla na místě, a v tu chvíli vyhrnuli se také doktoři a medikové ze stanů, aby vrchního velitele pozdravili. Velký kníže Mikuláš zastavil koně a seskočil hbitě dolů; za ním ovšem také náčelník generálního štábu, generál Něpokojčickij, vévoda Eugen Leuchtenberský, vrchní štábní lékař, dva pobočníci a čtyři kozáci. Kozáci vzali do opatrování koně a panstvo rozmlouvajíc živě s doktory kráčelo ihned zvolna ku stanům.

Začala obyčejná prohlídka, při kteréž se nic zvláštního ani státi nemohlo. Kněžna Šachovská uvítala velkého knížete hned u prvního stanu s nemocnými, majíc na sobě obyčejný, služební popelavý šat s červeným křížem uprostřed prsou, na levé pak straně hrudi brillantovou hvězdu řádu sv. Vladimíra. Po krátkém pozdravu vešla inspekce do stanu; my dva korrespondenti směle za ní. Stan tento a všechny ostatní byly prostorné, vysoké, vzdušné a velmi lahodně zařízené; v každém bylo několik postelí se sněhobílým prádlem, všechno k léčení potřebné nářadí a skvěle vycíděné nádobí. Vůbec byla úpravnost a čistota těchto lazaretových stanů dokonale vzorna a neminula se u nikoho s účinkem. Velký kníže a náčelník generalního štábu neskrbili také nikterak pochvalou, ba dělali kněžně na mnoze i poklony. V každém stanu byla, kromě obyčejné služebné, jedna dáma od společnosti červeného kříže; velký kníže je patrně všechny už znal anebo mu na nich vůbec nezáleželo, neboť mluvil stále jenom s kněžnou Šachovskou. Teprve v předposledním stanu povšiml si dámy-hospodyně, snad proto, že byla mladá, že měla tvář sličnou, lahodnou, ostře rysovanou, plnou mladistvého ohně, s velkýma hnědýma očima, bělostným, poněkud vyklenutým čelem, šťavnaté rty, kulatou bradu a neobyčejné množství ha-

vranních vlasů. Stála v uctivé vzdálenosti od příchozích a klopila zrak k zemi.

„Kdo jest tato dívka?“ otázal se vrchní velitel kněžny Šachovské.

„Anna Davidovna, výsosti, dcera plukovníka Jastrebova od kavkazské armády,“ odpověděla představená lazaretu.

Velký kníže usmál se a pravil:

„Ah, to je ona! Pamatuji se dobře na její jméno.“ A obrátiv se k Anně Davidovně, zvolal vesele: „Přistupte blíže, milé dítě! Musíme se s vámi seznámit. Vidíte, ani vás sem už nechtěli přijati! Nu a jak pak se vám tu líbí?“

Anna Davidovna, jejíž tvář v tu chvíli hlubokým nachem byla polita, odpověděla skromně ale pevně:

„Císařská výsosti, jsem šťastna!“

„To rád slyším!“ odtušil vrchní velitel. „Tak jen tedy šťastnou zůstaňte, milé dítě. S bohem!“

To pověděv, obrátil se k odchodu a jeho příkladu následovali i ostatní. Jenom mladý vévoda Leuchtenberský přistoupil ještě rychle k Anně Davidovně a pravil:

„Jsem velmi rád, slečno, že jsem vás poznal, a budu se srdečně těšiti na opětné shledání!“ Pak vyňal bohatou růži, kterouž měl v upjatém bílém kabátě zatčenu a přivoněv k ní rychle, takže se zdálo, jakoby ji byl políbil, podal ji s lehkým úklonem zapýřené dívce a odkvapil za ostatními.

Anna Davidovna, tím svrchovaně překvapena, zůstala na místě a hleděla jako u vyjevení za vévodou. Ona samojediná dopustila se nešetrnosti, že vznešené panstvo ze stanu nevyprovodila. Avšak nikdo jí proto, jak se zdálo, nezazlil.

XIII. Klášter sv. Preobraženia u Trnova.

Následujícího dne učinil jsem s dvěma známými z Trnova pěšky výlet do kláštera „Sv. Preobraženia“ v průsmyku řeky Jantry, kterýž jsem již dříve v hlavních rysech vylíčil.

Bylo krásné jitro a přece již parno, jakž v Bulharsku z pravidla bývá. Sotva že slunce zapadlo: zima, že domácí lidé kožichy vytahují a cizinec prochlazení se obává; ale sotva že z rána zase vyšlo: nastává ihned parno, proti němuž není záštity, leda v hlubokém stínu šťavnatého stromoví někde v horách. Tam také kroky naše čelily. Ale dříve bylo nám vykonati značný kus cesty na plném ranním výsluní, na silnici, kteráž podél levého břehu Jantry a na úpatí západní stráně průsmykem se vine.

Jaká to velkolepá krása scenerie! Pod silnicí, kteráž místy zcela kolmo je seříznuta, hrčí a šumí na dně průsmyku bystrá Jantra, mezi obrovskými balvany a přes milliardy ohlazených menších kamenů, rozbíhá se kolem skalnatých ostrůvků na silné, kypící prameny, splítá se doleji v ostře vyrytém, těsném vápencovém korytě v prudkou, hučící bystřinu a rozlévá se pak zase po celé šířce svého řečiště na mělkou řeku, kterouž skoro všude snadno lze přebřísti. Po březích procházejí se štíhlonozí „rybolovi“, v jejichž tenkých zobanech každou chvíli stříbro-

lesklé rybičky se třepotají, po kamenech v řece poskakují celé roje menšího vodního ptactva a v zátokách, ve stínu ořešin a jiného listnatého houští, veslují tiše malé družiny divokých kachen.

Živý tento vodní obrázek kmitá a mění se v obrovském rámci nádherných horských partií, kteréž v ustavičné rozmanitosti a novosti jedna s druhou splývají a na 1200 metrů do výše vystupujíce, na obou stranách jednolitou stráň tvoří. Oko poutníkovo bloudí s nevýslovnou rozkoší po stupních, bocích a záhybech těch čarovných svahů a nalezá v nich vždy nové a nové, vždy malebnější a utěšenější krajinky. V hluboké zeleni hájů ořechových a morušových, lipových a javorových, bělají se do vápencové skály vytesané stezky a na konci každé stezky objevíš šedou chaloupku, jako orlí hnízdo do koutu skal vlepenou a kolkolem řasami šťavnatých haluzí ověšenou. Každým skoro krokem rozevírá se před tebou nový horský obraz, ale základní tvar průsmyku nikde se nemění a 80 metrů vysoká šedožlutá skalní stěna vine se s obdivuhodnou pravidelností ustavičně nad obrovskými, bujně a rozkošně porostlými stráněmi, jako jejich římsa, ballustrada, koruna. Nad řekou krouží ustavičně krahujci a sokoli, a ob čas spouštějí se s hřebenu vrchní skály orlové a povznášejí se pak majestátním letem do nedozírné výše. Z neviditelných úkrytů ve skalách a hájích ozývá se ustavičně kvíkání káňat a broukání divokých holubů. Jinak je ticho na dně průsmyku i na horách.

Kráčíme mírným krokem silnicí, kocháme se krásou průsmyku a odpočíváme ve stínu vlašských kaštanů, neboť žár slunce stává se velice úpalným. Potkáváme jen tu a tam statnou Bulharku na mezku jedoucí aneb osmahlého kluka na opelichaném oslu. Vojska nikde není viděti, neboť malé kozácké hlídky drží se v šťavnatých houštinách. Jdeme již půl druhé hodiny, chůze stává se vždy obtížnější a průsmyk jakoby se naschvál před námi protahoval. Konečně vidíme na pravo před sebou ve výši asi 1100 metrů, v zelené houšti blýskavé kopule kláštera svaté Trojice a to jest nám znamením, že musíme opustit silnici a dáti se na levo, vzhůru po lesnatých spádech hory, neboť cíl naší pouti, klášter sv. Preobraženia, stojí téměř zrovna naproti monastýru trojickému, na západní stráni průsmyku. Odbočujeme tedy od silnice dříve ještě, než jsme k vlastní cestě došli, a musíme se na trest za to pracně dráti mezi zvětralými balvany a houštím na mnoze zrovna neproniknutelným. Béřeme se šikmo vzhůru, abychom co možná do výše postoupili a přece brzo na upravenou cestu ku klášteru přišli. Za nedlouho ji šťastně nalezáme. Jest na spůsob mělkého žlabu kulovitým kamením vydlážděna a vine se ostře vzhůru po stráni v hlubokém stínu košatého stromoví a hustě spletených křovin — rozkošná promenáda, skoro jako v pralese. Kdekoliv stromoví a křoví se rozstupuje, hledíme dolů do průsmyku a měříme, jak vysoko jsme postoupili, ale cesty do takové výše ubývá jen zvolna. Jdeme již zase půl druhé hodiny — ale tu přicházíme k pěknému starobylému fontánu, do průčelí malé skalky vytesanému. Voda hrčí z jeho trubky, jak křišťál čistá, a naproti němu bělá se pod klenbou starých ořechů elegantní studna s bílou mramorovou obrubou. Voda je tam i zde chutná skoro jako naše kysibelka. Nebylo pochybnosti, že fontán i studna náležejí už ku klášteru, a vskutku rozstoupilo

se za chvíli stromoví i stanuli jsme na malém tichém předdvoří pod kolmou nejvyšší skalní stěnou a před brankou klášterní, vyklenutou do jižní fronty budovy.

Nepotkavše ani živé duše, vešli jsme otevřeným portálkem do klášterního nádvoří. Klášter sv. Preobraženia vystavěn je jako pevnost do uzavřeného čtverhranu s výběžky podobnými k bastionům. Všechna křídla jsou o jednom poschodí s dřevěnými pavlačemi a balkóny. Na rozsáhlém, slunném nádvoří neuviděli jsme nic, než hromady nedávno vyprané vlny a všelijaké řemeslnické nářadí, na první pohled soukennické a stávkářské, ale ani človíčka. Teprve za hodnou chvíli objevila se na velkém dřevěném balkónu, k němuž se dvou stran široké schody vedly, velmi sympatická postava mnicha, který nám vstříc přicházel. Představil se nám co bratr Ilarion a zval nás plynnou ruštinou, abychom si nejprv na pavlánu oddechli; „pak ukážu vám naše kostely a vše, co vám bude libo vidět, a než obchůzku tu skončíme, připraví vám bratr kuchař v refektáři nějaké posilnění.“ My bychom byli arci raději viděli dříve oběd než kostely, ale slušnost žádala podrobiti se zbožnému způsobu kláštera.

Mezi tím, co jsme odpočívali, vyptával se bratr Ilarion na nejnovější příběhy válečné a vyzrazoval při tom takovou znalost všeho, co se bylo dosud stalo, jakoby byl — nikoli mnichem v odlehlém horském klášteře, nýbrž zrovna tajemníkem generalního štábu, což mne tím více překvapovalo, poněvadž v celém Bulharsku o nějakých novinách nikde ani potuchy nebylo, a klášter tak odlehlý jest, že bych tu každého mnicha za dokonalého poustevníka považoval, který o světu jako o daleké báji přemýšlí. Bratr Ilarion byl vůbec mužík velmi zajímavý: drobné, štíhlé postavy, jemných rysů ve tváři s dlouhým černým plnovousem a silnými stříbrnými brejlemi, jejichž skly dvě měkké sice, ale bystré hnědé oči blýskavě prohlédaly. Přioděn byl dlouhou až na kotníky sáhající kutnou z hrubého, temně modrého sukna se širokými rukávy, měl na nohou soukenné šněrovací střevíce a na hlavě těsně přiléhající měkkou čepici z falešného beránku. Choval se prostě sice, ale velmi jemně a mluvil nad očekávání důmyslně. Všechen zjev a způsob jeho jevil dokonalou dobrotu a přec také chytrost, jakouž by člověk v bulharském klášteře ani netušil. Jiní tři bratří, kteří se nám ještě představili, byli již rázu více obyčejného, ale přece troufal bych si o nich všech říci, že jsou ve svém způsobu chytráci.

Nastala obhlídka kláštera, rozumí se: nejprv kostelů. Mají tu tři kostely, pěkné a s mnohým vkusem i uměním vyzdobené, ale malinké, poněvadž turecká vláda prostorných chrámů stavěti nedovolovala. Chrámky tyto byly sbudovány z příspěvků okolního bulharského obyvatelstva a moskevského slovanského výboru. Nevejde se do žádného více než asi 200 osob, a poutníků přichází prý mnohdy na tisíce! — Hlavní křídla klášterní budovy slouží třem účelům: předně za obydlí mnichům, za druhé za dílny a za třetí co hostinské byty pro cizince a poutníky.

Mniši, kterých klášter 50 čítá, mají dvoje „cely“, letní a zimní. Letní cely nalezají se v nevysokém patře, jsou velice vzdušné, veselé a čisté a mají vesměs krásnou vyhlídku do velkého průsmyku; zimní

cely umístěny jsou pod nimi, ve skále a pevných stěnách, kteréž je proti všem psotám ostré zimní povětrnosti chrání. V každé cele nalezli jsme zeměpisné mapy, obrazy ruského cara a carské rodiny, jednu svatou ikónu a několik knih, obsahu hlavně náboženského. — Druhé, protější křídlo je vlastně továrna, ve kteréž si mniši všechno sami zhotovují, čeho vůbec potřebují: sukna, čepice, obuv, plátno, rukavice, nádobí, nářadí, koberce atd. Však vyrábějí prý mnohem více, než spotřebují, a za přebytek ten vyměňují si v okolních vesnicích suroviny a plodiny, kterých se jim nedostává. Mají veliký komplex lesa, po horské stráni rozložený, krásné vinice a dosti polí, ale nemají žádného dobytka. Vlnu, mléko a sýr kupují ve vesnicích; ve stájích nalezá se jen několik koní, mezků a oslů. Toto kusé hospodářství vysvětluje se tím, že mniši masa vůbec nikdy nejedí, mléka pak a másla nebo oleje a vína jen v určité, klášterním řádem přesně vyznačené dni požívati smějí. — Třetí křídlo vyhraženo je cizincům a obsahuje řady čistých, světlých a přívětivých komnat.

Po vykonané obhlídce těchto místností otázal jsem se důvěrně bratra Ilariona: „A což na zbraně a střelivo neměli byste žádného skladiště?“ Místo odpovědi zeptal se bratr: „Chcete vidět naše podzemní hrobky?“ Odpověděl jsem rychle, že chci, kdežto moji průvodčí za dobrou vůli mu děkovali. „Půjdeme tedy sami, pravda-li?“ otázal se Ilarion, a já arci ochotně jsem přisvědčil.

Mnich rozsvítil lucernu, vzal svazek klíčů a vedl mne krátkou temnou chodbou. Na konci chodby otevřel malá železná dvířka, tak malá, že jsme se sotva provlékli, a svítil mi, napřed kráčeje, na malé kamenné schůdky. Po těch sestoupili jsme do těsné, ve skále vytesané kobky, ve kteréž podél zdí na prosté polici hustě vedle sebe rozestaveny byly lebky před lety zemřelých mnichů. Na každé lebce je umělým písmem napsáno jmeno zesnulého, jakož i den a rok jeho úmrtí. Prohledl jsem si zběžně tyto zvláštní pomníky a šli jsme, zase tak těsnými dvířky a po malinkých schůdcích do jiné, ještě hlubší kobky, ve kteréž zase rozloženy byly hnáty a jiné kosti, pak do třetí a čtvrté kobky, vždy hloub a hloub do nitra skály, až jsme se octili u dvířek, kde bratr pravil: „Zde jest, po čem jste se ptal. Několikráte přišli k nám Turci hledat, ale nikdy nic nenašli — zbrojnice!“

Na to vylezli jsme zase na boží světlo, kde společníci moji už netrpělivě čekali, a odebrali jsme se do refektáře, kdež bratr kuchař tím časem oběd byl připravil. Ale běda! Náhodou byl veliký půst, ergo jen studenou polévku ze zelin, kterou jsme jísti nemohli, pak dobrý chléb, ořechy a čerstvé okurky, ošklivě nakládané olivy, pocházející víno a výtečnou vodu. K tomu vyňal jeden dobromyslný bratr z hluboké kapsy své kutny hrst neloupaného česneku a položil ho s vítězoslavným pohledem na mramorový stůl před nás, jakoby říci chtěl: „Ejhle, triumf mého labužnictví!“ Ale radostný pohled jeho se opět zakalil, když nikdo z nás česneku se ani nedotýkal. — Po jídle chtěli jsme mnichy svésti, aby s námi tureckého tabáku pokouřili, ale ďábelské úsilí naše bylo marné. Dali jsme tedy místo platu několik franků na klášterní potřeby a rozžehnali se s tím, v každém ohledu velice poetickým místem.

Bratr Ilarion vyvedl nás zadní, jinak neznámou cestou přes hřebeny skal do vysočiny a zde na cestu, kterouž general Gurko před nedávnem tak geniálně Turky v Trnově byl překvapil.

XIV. Krvavý den v Lovci.

Dne 22. července, po první bitvě plevenské, vypravili jsme se na obhlídku měst a krajin, na něž události plevenské, minulé i budoucí, vliv nějaký míti mohly, a odjíždějíce krajem zastali jsme příšerný konec hrozného válečného příběhu, jehož svědkem a jevištěm bylo dne 21. město Lovec čili Lovač, ležící na silnici mezi Plevnem a Trnovem v předhoří balkánském. Lovec, ležící průměrně 270 metrů nad hladinou mořskou, měl do té doby 1200 mohamedánských domů s 6000 (také mohamedánských) obyvatelů, a 800 bulharských domů s asi 5000 křesťanskými obyvateli. Číslice tyto, třebas nikoli docela přesné, označují správně aspoň poměr mezi obyvatelstvem tureckým a bulharským na počátku války. Mohamedánský živel měl zde již dávno přesilu, a tím vysvětluje se z části děsná událost, o níž tuto řeč se děje.

Představte si nejděsnější obraz noci bartolomějské nebo krvavého nešporu siciliánského, a budete míti přece jen slabý pojem o tom, co se onoho dne v Lovci dělo. Krvelačnost nejzuřivějšího druhu, spolčená s úžasnou vynalezavostí, ustrojila tu divadlo, jehož toliko hlavní rysy z kouřících potoků bulharské krve nám na oči se stavily, ale jehož podrobnosti snad všechno by předčily, co — mimo Batak — prodlením posledních dvou let v Bulharsku bylo spácháno.

Rozbili jsme stany v Sevlijevu a vyslýchali děsné zprávy lidí, kteří z krvavého nešporu v Lovci s životem vyvázli a sem se uchýlili. Všichni tito vypravovali věci, kterež by jindy a jinde zhola k víře nepodobnými byly; avšak z řady případů, kteréž na jiných místech, jako ve vesnicích balkánských, kolem Kazanlíku a t. d. úřadně byly zjištěny, jakož i ze svatých přísah nebohých uprchlíků nabyli jsme jistotu, že jsou pravdivy měrou úplnou. Dle tohoto vypravování byl tedy průběh loveckého krveprolití tento.

Asi 17. července objevilo se před Lovcem asi 300 kozáků, kteří nesetkávajíce se se žádným branným odporem, klidně do města sjížděli. Mezi Mohamedány v Lovci, kteří přijíždějící kozáky jen za přední voj většího ruského vojska považovali, nastal takový poplach, že všichni útěkem město opustili. Bulhaři, rozumí se, zůstali a kozáci obsadili město. Ale v pátek ráno po plevenské bitvě, asi v 6 hodin, objevily se pojednou na výšinách nad městem takové spousty tureckého nepravidelného vojska, že kozáci, vidouce marnost všelikého odporu a chtíce městu krveprolití ušetřiti, bez boje Lovec opustili. Ale město tím nespasili.

(Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Zpod páže dívčí, po květech se pnoucí,
vypadla kniha, samet kol a zlato;
já zvednuv ji a hledě v desky skvoucí
jsem „Schiller“ maně pravil.

Šlechtic na to:
„Ó jmeno drahé! Jeho pouhým zvukem
spor denní prchá se svým pustým hlukem
a duchu svítá ideálů říše,
kde v čisté výši, krásy na výsluní
vzduch ryzé lidskosti hruď blahá dýše
a nekonečná harmonie trůní.“

„Rád před géniem velkým kloním hlavu.
Leč vizte,“ děl jsem, „jak i poesie
sto barev tká si do vládčího havu
a z pestrých blesků korunu si vije.
Jak pěvec létá končinami všemi
od alpských jezer ku sekvanským břehům,
od skotských hor až po Adrie lemy,
od růží Granady až k ruským sněhům,
by oděl světlé ideály svoje
ve třpytnou duhu rozličného kroje.
Črt, barev různost poeta vždy volí —
a v naší době, kdy zem v šedo splývá,
rád utíká se v tiché, skryté doly,
kde pestrá stopa minulosti zbývá! . . .
Však ducha meč se nehodí mé dlani.
Jsem prostý rolník, neznalý těch zbraní.
Jen vím, že důvtip žádný neudolá
ten mocný cit, jenž z hlubin duše volá:
Čím jsi, tím zůstaň! Chraň, co tobě svato,
co poutem lásky s bytostí tvou spjato;
máš národ svůj; ať slabý je a chudý,
onť drahým tobě, buď mu věren všudy.“

Tak zavolal jsem, rozjařen svým citem,
a k očím vzhléd', jež jako zraky laně
v líc moji nořily se s dumným třpytem
a setkavše se s mými nečekaně,
hned prchly v hedbáv řasy třepetavý,
an čelem, lící nach se rozlil tmavý.

Pán domu pravil: „Rolník prostý — dítě?
Ten výrok skromný obsahem své řeči
sám, pane drahý, nejlíp vyvracíte.
Než, ano! Ustaňme již v marné seči,
jež nejméně se hodí k této chvíli,
kdy prvně práh můj host přestoupil milý."

Pak do zámku mě vedl. Na chvilenku
tam paní domu přede mnou se kmitla,
až dosud krásná, ač jí pod čelenku
již mnohá nitka stříbrná se chytla,
královně rovna v rouše drahocenném.
Ret vyhrnujíc nad mým všedním jmenem,
jen spěšně hrdým zrakem obhlednula
mou postať plebejskou a šat můj prostý
a jedva majestátním čelem hnula,
jež obklopeno blýskavými skvosty
bez vrásek zářilo jak čistá blána,
v níž jenom sláva mnohých předků psána.

Dost bylo nádhery v tom zámku malém;
mne oslnily zdoby komnat drahé,
ten brokát, hedbáv, řásné listy palem,
z nichž zářily soch řeckých krásy nahé,
ty kožešiny pestré dolem stlané
a lustry z křišťálových lesků tkané.

Jak vzácný květ svou plnou krásu jeví,
jsa vetknut v úbělovou vázu skvělou,
tak zjevily mně rysy sličné děvy
v tom třpytu teprve svou vnadu celou.
Ve hravých odlescích těch vůkol září
jak v živlu spřízněném se luznějˈ chvěla
hra něžných linií v té krásné tváři
a jemné tvary štíhlounkého těla,
jež hlatí zrcadlovou zachyceny
tu z té se nořily, tu z oné stěny.
Ji všechen rozpak opustil té chvíle,
ret usmíval se v laškujícím slovu,
a posléz' vyloudily prsty bílé
ze třpytných kláves hudbu Mozartovu.

Jsem členem rodu, který mnohé věky
žil v tuhé práci na zděděném lánu
a znal jen vesských jizeb skromné vděky;
jenž kloně šíji v těžké jařmo pánů,
jen plaše nahlédal v jich síně skvostné,
jen bájky o nich spřádal v mysli sprostné —

Já první vzlétl do jiného kraje
ze skromné vísky, ze hnízdečka dědů;
však také tam, v tom šumném města středu,
jen z pola pronikl jsem pyšné taje
těch domů hrdých, v jejichž okna skvělá
jsem z podkroví sesílal pohled snivý,
kde studentíka fantasie smělá
zář tkala báječnou a světa divy,
až i ten výtvor obraznosti zbledl;
a když jsem za pluh v dědinu se vrátil,
mrak nepaměti luzná vidma schvátil.
Leč v nádheře těch komnat znova vzhledl
sen prchlý na mne pohádkovým zrakem
a žhavou tužbou prochvěl prsa moje,
dny prošlé zahalil mi nudy mrakem
a loudil k vlnám opojného zdroje —
jen jednou ať tou vlnou ret se zvlaží,
ten doušek celé žití práce zváží!
A v to jak zlaté ptáče z větví zkázky
mi pěla hudba rozkoše a lásky
z pod útlých prstů, které v tanci hbitém
lehounce hopkovaly přes klávesy,
jak za měsíce lesním nad pažitem
když zástup elfů slaví vzdušné plesy.

Tou hudbou zmámen, v poutech sladké mdloby
jak v opojení kouzelného vína,
jsem hájem, plným sasankové zdoby,
za soumraku se vracel do Třemšína.

6.

(Písně.)

Nechť dav se rodu, zlatu klaní,
slaví reků meč —
já hrdě zmozolenou dlaní
třímám prostou kleč.

Nad čela mocných pozlacená
mohu skráně vznést,
neb jenom z práce pravá cena,
pravá zkvetá čest.

A nejpřednější ze všech prací
ta, jíž koná pluh:
jí pusté zemi ráje vrací
žehnající bůh.

To sémě, které pilnou hrstí
nořím v matku zem,
zářícím zlatem vyjde z prsti
v rozkoš bratrům všem.

Jen z toho zlata klasů zroben
Krésův pyšný šat
i vínek nádherný, jímž zdoben
vládčí majestát.

Jen ze zlatého toho moře
s chrpy koralem
nám svitla vzdělanosti zoře
s umèn zápalem.

By přestal ňadra velké matky
křísit dělný pluh,
svět v pustinu by klesl zpátky,
ve tmu lidský duch . . .

Nuž, kove prostý, v černé líše
hrdě blýskej dál!
Ten rodný lán je moje říše,
v ní já volný král.

Jí dobyl předek ostřím rádla,
ji můj hájí pot,
v ní poctivá vždy práce vládla,
vzcházel dobrý plod.

— —

Vzlét malý skřivan z černé brázdy
a v nebes modro tíh',
tam zvučně jásal, dolů střásal
perličky zpěvů svých.
Já hleděl za ním, jak mu zlatí
svit něžná křídla, jak se tratí
v těch tůních blankytných.

Již zanik' tečkou v modré výši
ten zpěvný role druh,
leč s hůry ještě zlaté deště
svých písní sype v luh;
tiš', tišeji se žalm ten lije,
až jeho libé melodie
již sotva vnímá sluch.

On plesá nad širokým krajem,
jenž jarním sluncem vzňat
ze svěžích luhů, setby pruhů
tká sobě vábný šat;
on hymnou slaví nivu rodnou,
rolníka práci blahoplodnou
a tiché štěstí chat.

On zpěvem vylévá jich city
v ty vzdušné peřeje,
jich libá zdání, sladká přání
a blahé naděje,
od lazurného nebes trónu
tichounký ohlas rajských tónů
jim nazpět snášeje . . .

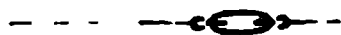
Proč pojednou se vtírá divě
v mou duši jiný zvuk,
klid bere hrudi, srdce pudí
v nezvyklý burný tluk
a jako píseň mořské víly
mne k tajemnému víru chýlí
snů, rozkoší a muk?

O, stiš se, brachu! Zaplaš z mysli
ten svůdný, marný sen!
Dál konej čile práce milé
jak v zašlý mnohý den,
kdy za svým rádlem v rodné líše
za skřivánčího žalmu s výše
jsi kráčel spokojen! (Pokračování.)

Opravy.

Nadpis článku Jiráskova „České chalupy" měl býti doplněn slovy: „a stará stavení městská."

V podpisu vyobrazení na str. 64. má státi „z Koštic" místo „z Košlic".

Bez domova. Kreslil Fel. Jennevein.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

Jakmile byl kufr přinešen, poslala děvče neprodleně pro fiakra a zamkla se v pokojích. Postavila si kufr do prostřed a letmo skládala do něho věci: Stříbro ve dvou skříních, své skvosty ve stříbrné skřínce, pak dvoje šaty velké ceny, kartánek bruselských krajek. Jelikož zbývalo v kufru trochu místa, ohlížela se po bytu, co by kde bylo cenného. Hle, tu stály čtyři stříbrné svícny. Rychle s nimi do kufru. A nyní bez meškání na cestu. Povoz čekal již chvíli. Otevřela nyní dvéře a dala kufr odnésti do vozu. Přehodila plášť a vzala si svůj nejjednodušší klobouk. Avšak nespěchala přece tak tuze, aby si ho pečlivě před zrcadlem neupravila, při čemž se přesvědčila, že jí není třeba tak přílišných ozdob, ani umělého účesu, aby vypadala čarokrásně.

„Co máme říci milostpánovi, kam jste ráčila ujeti, kdyby se zatím vrátil?“ tázaly se služky.

„Řekněte mu, aby mne nehledal, že se sotva vrátím.“

Služky daly se do pláče a do vzlykání, ale ona nedbajíc toho, seděla již ve fiakru, pošeptavši kočímu, kam má jeti, aby toho neslyšely služky, jež se schodů sběhly za ní.

Prozatím však nejela daleko, jenom do Umrlčí uličky pod Petřínem. Tam slezla před neúhledným domem a dala si vynésti od kočího kufr po temných a příkrých schodech do druhého poschodí, kde u nízkých dveří zazvonila.

„Kdo je to?“ ozval se uvnitř vřískavý hlas a když Rynková se jmenovala nejen příjmením, ale též křestným a rodovým jmenem, byly dvéře otevřeny a v nich ukázala se šeredná babizna v zrzavě černém čepci, s ušňupaným nosem a rusou vlásenkou, křivě uvázanou tak, že jí pravou půli čela skrývala.

„Tekličko, co ty tu chceš?“ vítala ji, při čemžto její žluté oči jako jantar se leskly.

„Pomozte mi zanésti k vám tenhle kufr,“ odpověděla Tekla.

„O je, ten je těžký. Co pak je v něm?“

„Hned uvidíte, Macourková. Vám to beztoho nesu.“

„Ty potřebuješ peněz, dítě? Co pak ti muž nedává dost?“

„Nemám mnoho času, Macourková. Hleďte, co vám nabízím.“

„Tohle to? A ještě tuto? Ajaj! Neříkám, žeby to nebylo krásné. Podívejme se! Hodinky s diamanty a ještě jedny se smaragdy. A ty garnitury. A také ještě šaty! Ale, dítě, vždyť nemám tolik peněz, co budeš žádati na to všecko. A ty šaty nemám kam schovat.“

„Do toho mi nic není. Dejte mi tři tisíce zlatých. To je dost málo. Úroky vám dám, jaké budete chtíti. Že vám neuteču, víte. Kdybych neplatila, nebudete zkrácena. Ale mám naspěch, nezdržujte mne.“

„Ale, když těch peněz nemám, mé holátko. Bůh je můj svědek.“

„Nemluvte, prosím vás, o Bohu. Chcete-li, dejte mi, oč žádám; nechcete-li, půjdu do půjčovny.“

„Ne, ne, tam tě nepustím. Co myslíš? Lidé by tě tam poznali. Ale co se ti, prosím tě, přihodilo?“

„Když vám povídám, že strašně spěchám, že je mi každá minuta drahá. Tak dělejte, dělejte. Znám vaši nedůvěřivost a půjdu do kuchyně, než peníze vyhledáte, abych vám nepřekážela.“

„Jak chceš, zlatoušku, ačkoli nevím, nevím, kde to vzít. Achich, já ubohá. Budu musit shrábnouti poslední krejcar a nebudu míti dnes ani na oběd.“

Tekla neslyšela už posledních slov staré půjčovatelky. Vyšla z pokoje do studené, začazené, nespořádané kuchyňky, kde se posadila na starou polámanou truhlu vedle okna zcela neprůhledného, kolik let neumytého, ale opatřeného silnou mříží.

Mladá žena nevšímala si tohoto okolí, jí ostatně povědomého a zcela nezměněného od jejího dětství, když sem s otcem někdy docházela nesouc nějaký uzlíček s věcmi, na něž Řepka často bez vědomí své ženy si půjčoval. Osudem paní Řepkové bylo pak, pohřešila-li tyto předměty, sama je vypláceti. Tento úkol svěřovala některé dceři, sama jsouc vždycky příliš zaměstnána. Po matčině smrti putovala pak celá rodina Řepkova pilně ke staré Macourkové, dokud tam bylo co nosit. To trvalo u Tekly tak dlouho, dokud se do ní Rynek nezamiloval.

Tyto upomínky přeletly Teklinou myslí toliko jako stínové. Uvážilať na rychlý, pomíjející okamžik rozdíl svého nynějšího postavení a onoho, když tu naposledy byla. To se jen tak kmitlo. Jinak myslila dychtivě a jedině na peníze, kterých od staré skrblice byla žádala, a držela v ruce vyšívanou tobolku připravenou na ně, ve které bylo též něco peněz, které měla na hotovosti.

Stařena byla ve svém vlhce páchnoucím jediném pokoji nápadně tichá. Mladé ženě zdálo se věčností, co musila čekati. Vystálať pekelná muka, ale i ty vzaly konec, když stařena otevřela dvéře a vrzavým plačtivým hlasem řekla: „Tak jsem ti to shledala, ale je to můj poslední groš a jenom ze staré známosti a z lásky k tobě, protože si vážím tvého muže . . . Tak, počítej si to . . . a teď mi povíš, co se stalo? Tekličko, snad od něho neutíkáš?“

„Pravím vám, že nemám času. Nechte mne jít.“

Vymkla se jí konečně, nechala i kufr u ní a skákala se schodů, že byl strach za ní se dívat.

Macourkové, jež stála na prahu své kuchyně, zdálo se, jakoby se Tekla vrhala do jakési hluboké studně. Jí zatočila se nad tím hlava a zavřela se zas na kolik zámků mezi svoje poklady.

Ale Tekle, když nyní do fiakru se vyšvihla, bylo volno. Zas dala kočímu rozkaz, kam nyní má jeti, a přikázala opět, aby jeu letěl.

Spustila záclony u oken kočáru, aby nemohla býti viděna, a podívala se na hodinky, které jí ještě zbývaly. Shledávala, že posud nebyla ztratila dokonce žádného času, že jednala co nejrychleji a u Macourkové že se jí čas zdál delším, nežli skutečně byl.

Pak přikládala oko ke skulině u záclony a špehovala, kudy kočár se ubíral. Podívala se do zrcádka v kočáře upevněného a usmála se tam na tu Teklu, kterou mínila dobře znáti, avšak zatím neznala, již měla nade všecko ráda, jíž nicméně ubližovala více, než kdo na světě. Ze zrcadla hleděl na ni obličej mladistvý, oči plné ohně a odhodlanosti, ústa plná dobroty.

Když kočár se dostal na výšinu hořenního Nového města, strhla Tekla záclony a spustila okna. Byla jista, že nebude pozorována v těchto končinách, kde tehdáž pouze stály a se vypínaly paláce nemocných a nešťastných mezi rozsáhlými zahradami, plnými starých stromů.

Tekla dýchala s rozkoší zimní ostrý a svěží vzduch. Nahnulať se z okna a hleděla ven. Holé větve košatých lip, bujných javorů a klenů, svislých jasanů a mezi nimi tmavé jedle byly právě ozářeny sporým paprskem slunečním, bleďounce žlutavě růžovým, jako šampaňské víno. Týž paprslek, který vycházel z okrouhlé tůně nebes modra, jež ze šedých mračen k zemi hledělo, poléval též dlouhé zdi tak sladkým a posilňujícím světlem, že oko zapomínalo jejich jednotvárnosti. Po celém obzoru mračny pokrytém byla roztroušena tu a tam modrá jezera a tůně nad gothickými štíhlými věžemi z Karlovy doby a nad mohutnou bání jeho velkolepého Karlova.

Vůz zastavil před ústavem choromyslných. Mladá paní vystoupila a tázala se na pana Pavlovského.

Portýr nevěděl, zdali byl v ústavě, ale vyzval ji, aby šla dále a po něm se optala.

V tomto ústavě nalezl Pavlovský na čas útočiště v pokoji přítele internisty, který jej tam hostil v té nouzi, v nížto mladý medik se byl ocitl a která sáhala tak daleko, že neměl více žádného vlastního obydlí, nemoha je platiti, ani sehnati peněz k uhražení nejtrapnějších dluhů.

S jakými pocity Pavlovský včera se vracel od Rynků, kam jej byl kdosi odkázal, aby se pokusil o novou půjčku, o tom neměl ovšem pojmu jeho otec, jenž ho byl sledoval až sem k tomuto obydlí jeho, aniž našel odvahy jej osloviti.

Poslední pokus Pavlovského, udržeti se v zápasu o život, byl zmařen. Dále nemohl, svět byl před ním zabedněn, zmařena všecka práce studijních let. Marné bylo dosavadní odříkání a nuzování. Jeho mladost byla spotřebována, pohřbena. Trpká ironie osudu šklebila se na něj ďábelsky, řkouc: „Tak, teď jsi u cíle, pro který jsi obětoval všecko. Co zbývá ti, než prodati zimník na dluh koupený a poříditi si revolver. Dělej, dělej, čím dřív, tím líp. Ať je ta komedie skončena.“

V této náladě přišel do pokoje svého přítele, který toho večera nebyl doma.

Trávil ten večer sám s hladovým žaludkem, pohrdaje obstarati si večeři.

Nic nezajímalo jej. Neměl už ani smyslu pro své knihy. Co bylo mu do všeho? Neměl již půdy pod nohama, neměl práva žíti.

Nemohl ovšem nezpomenouti svého otce, jemuž před několika nedělmi byl odevzdal matčin list. Avšak tato vzpomínka byla tak málo utěšena, že jej nejen nekonejšila, nýbrž naopak ještě spíše doháněla k té krajnosti, do níž poměry a osud jej vrhaly.

Dlouhá nemoc matčina, jeho časté přejíždění k ní, její pohřeb položily základ dluhů, do kterých se uvrhl a kterým byl dlouho odolal pílí a střídmostí neslýchanou. Mezi tím byl však zamilován, což jej dohánělo k výlohám v jeho postavení nemožným a o čas potřebný k výživě jej okrádalo.

Smrt matčina a bolestné urážky od té, kterou miloval, přicházely najednou tak, že spolu s tělesným namáháním to všecko jej sklátilo. Podlehl tomu, roznemohl se a po svém uzdravení měl místo zotavení pronásledování věřitelů na krku, kteří polekáni jeho nemocí o svoje peníze se báli.

Po dlouhém přemýšlení a váhání vzal jednoho dne matčino psaní do ruky a odhodlal se vyhledati otce s citem velmi odporným, jelikož mu nemohl odpustiti, že nikdy o matku sám se nestaral.

Utrpení této mučedlnice bylo hluboce vryto v synovo srdce. Někdy cítil dokonce touhu pomstít matku na tomto muži. Jindy musil ovšem skloniti hlavu před citem synovským. Věděl, že mu matka vše byla odpustila, že bylo jejím přáním, aby otec a syn po její smrti se sblížili.

Tak předstoupil před otce, stál mu tváří v tvář, ale nic jej k němu nepudilo. Naopak jej odpuzoval jeho urputný spůsob, jeho tvář málo sympatická, jeho chladný a podezřivý pohled.

Nechal mu list a uprchl od něho. Přec očekával jako se své strany Ruprecht, že k němu pošle, přijde, neb že mu dopíše, a nepředpokládal obtíže a překážky v té věci.

Ješto žádného sblížení otcova se nedočkal, zanevřel naň úplně a nyní, kde stál na prahu smrti, byl hotov voliti raději ji, než odvážiti se znova k muži, který jeho matku od sebe odstrčiti dal.

Po celou tuto noc přemítal o své samovraždě a snažil se býti při tom co možná chladnokrevným. Aby přítele nerušil ve spaní, nutil se ležeti nepohnutě na divaně jeho.

Vůkol bylo ticho. Někdy jen zavzněl děsný výkřik některého duševně chorého v té noci. Hodiny odbíjely jedna za druhou. Slyšeltě je naposled. Hodiny příští té noci nebyly více jeho. Čas neměl mu pak již býti ničím, myšlénky a city, láska, naděje, práce, požitky ničím. Zapomněl na starosti a na trpkost, na trápení a namáhání, aby se loučil s obsahem života a s tím, co tvoří jeho nepopíratelnou cenu.

A on cítil spáry bolu v srdci a byl si vědom, jak hluboce to žití miloval, jak mnoho od něho byl očekával, co byl hotov složiti do něho práce lidumilé a bádání ducha. Zpomněl si, jak se těšil na budoucnost a na všecko.

Pak bylo as hodinu dokonalé ticho v celé budově. I nejtěžší chorý byl utišen. Všecko spalo. Jen on ještě trpěl. Ale tu bylo mu náhle, jakoby vyletěla bílá holubice z jeho hlavy. Bylať to myšlénka ta neúmorná, která odsouzence až na popravu doprovází, ta věčně neodbytná, většinou bláhová naděje, která praví: „Kdož ví, snad ještě něco se stane, co mne zachrání."

Té chvíle kohout zazpíval a druhý mu odpověděl z dálky. Tu mohl Pavlovský usnouti.

Avšak ráno hleděl zas osudu zasmušile ve tvář a nemyslil již na nic jiného, leč na provedení svého úmyslu. Rozhodoval, do kterého ob-

chodu půjde koupit si zbraň, a ustanovil, že se zastřelí na hřbitově. Napsal list svému příteli, u něhož bydlil, spořádal své věci a nařídil, aby přišlo vše do prodeje ku částečnému krytí jeho dluhů. Pak byl hotov. Co chtěl ještě? Sledoval bušení svého srdce, tepání žil, chvění nervů, pak náhlé vždy utišení mezi tím, vévodění vůle, její ochabování a zas mohútnění, jako studii pathologickou a psychologickou a mezi tím cítil radost toho bádání, lítost, že ho již nezužitkuje. Oči bloudily po prostoru pokoje, po obzoru venku... Ale dosti, dosti.

Vrazil si klobouk do očí a cítil ránu v srdci. Šel pádným krokem ke dveřím, otevřel prudce. Již byl jako oslepen a ohlušen, všeho citu zbaven. Teď začal už jednati jako samohyb.

Někdo zastupoval mu cestu a slyšel sluhu, jenž pravil: „Tu právě vychází pan Pavlovský."

On pozdvihl hlavu. Před ním stála žena krásná a vlídná s úsměvem půvabným.

20. Nesouvislé zvuky.

Jak ohnivý šíp projelo mu unaveným mozkem: „Jsem zachráněn," a hned na to přišla zoufalá pochybnost: „Jak jsem pošetilý!" pravil k sobě a lehce uzarděv se zbledl jako umrlec.

Smekaje tázal se: „Bude to asi omyl, že mne hledáte?"

Podala mu navštivenku řkouc: „Nepamatujete se, že jste mne včera viděl a se mnou mluvil?"

Nebyl s to odpověditi a hleděl tupě na navštivenku.

Mladá paní vyčtla mu z bledých tahů jediným pohledem jeho utrpení.

Náhle bylo jí celé to dobrodružství pro zábavu navlečené více nežli zábavou a v jejím srdci zachvěly se nové zvučné struny, kterými byla překvapena.

Měla cosi andělského v oku a hlasu, když pravila rychle, s úmyslem, aby rázem jeho muka skončila:

„Můj muž změnil úmysl, chce vám pomoci, proto posílá mne k vám. Jsem splnomocněna vyříditi s vámi tuto záležitost."

Jaký byl to okamžik! Jaká záře svítila jí v oku, zářila jí z úsměvu. A on zavrávoral, nemohl promluviti, otevřel třesoucí se rukou dvéře a klaně se vyzýval tu božskou ženu, aby vstoupila.

Ona přemáhala mocné slze, jež se jí draly do očí.

Když se usadila na divanu, byl by nejraději před ní poklekl. Mluvit posud nemohl a jí zněly pořád silněji a zvučněji ty nové struny v srdci.

„Tedy k věci," řekla sladkým hlasem. „Zde máte tři tisíce a pět set zlatých, které vám půjčiti můj muž sobě za čest pokládá. Počítejte laskavě."

„Jsem jako u vidění, milostpaní," šeptal bývalý samovrah posud jsa sdrcen.

To bylo nyní již šelmovské paní k smíchu. Namáhala se teď, aby se neusmála. Tvářila se trochu přísně a řekla stahujíc obočí: „Prosím, počítejte a račte mi dáti nějakou potvrzenku."

„Nic, než potvrzenku?“ divil se Pavlovský. „Snad mám podepsati směnku a bude třeba stanoviti úroky, lhůtu . . . krátce . . .“

„Ne, ne, to je zbytečné. Můj muž si toho nežádá. Dostal ještě včera večer o vás zprávy, někdo se tuším za vás zaručil. Zkrátka nařídil mi to tak a ne jinak. Buďte zcela upokojen. Skončme tu věc již bez okolků.“

„A je to možné, je to pravda?“

„Jako že mne tu vidíte. Proč nemohl byste věřiti v trochu štěstí? Ostatně není to tak velké štěstí. Je to prostě půjčka.“

„Tak, prosím, zde je dlužní úpis. Ale nemohu se domysliti, kdo by se byl za mne zaručil?“

„Ani já to nevím,“ řekla mladá paní a stavěla se, jakoby pozorně zkoumala listinu jí podanou. Pak schovala ji do vyšívané tobolky a řekla: „Vše je v pořádku. Přeju vám štěstí k nastávajícímu povýšení na doktora. Doufám, že vám teď v tom nic nebude překážet.“

Děkoval a klaněl se. Konečně začal pamatovati se. Blouznivá radost rozsvítila se mu v očích. Krev vstoupila mu do obličeje.

„Buďte přesvědčena, milostivá paní,“ pravil nyní už plynně a zvučně, „že vám a panu choti budu do smrti vděčen. Ah, kdybyste věděla...“

„Co pak, pane Pavlovský? Vy jste byl právě na odchodu?“

„Ano.“

„Kam jste šel?“

Podíval se jí do očí. Tušil, že něco hádala, a byl uchvácen jejím citem, domyslem, jejím v pravdě ženským milosrdenstvím. Zdála se mu vyšší bytostí. Nedal odpovědi k této otázce a jí to bylo odpovědí hrozného smyslu.

Její zrak vhroužil se do hlubin utrpení, jež z očí jeho mluvilo.

Oba mlčeli chvíli a ona pak řekla s opravdovým dojetím:

„Měla jsem vskutku strach, abych nepřišla pozdě. Jakés tušení měla jsem.“

Teď neubránila se slzám a on nevěděl, jak mu jest.

„Vy jste myslila, že byste mohla přijíti pozdě?“

„Vzala jsem si již včera do hlavy, že . . .“

„Mluvila jste s panem chotěm o mně?“

„Řekl mi všecko a já vmyslila jsem se do vašeho postavení . . . To je tím, že jsem také zkusila mnoho a vím tudíž, kam mohou dohnati takové . . . rozpaky. Jste mi ovšem cizím, přece však bylo mně vás líto a něco mne jaksi děsilo.“

„Milostpaní! Vy jste byla mým přímluvčím. Vy a nikdo jiný nezaručil se za mne,“ zvolal Pavlovský bez sebe.

Tekla tím byla až polekána, jak to zvolal. Ještě doznívalo v tom zoufalství samovrahovo.

Byl to výjev vskutku srdce rvoucí. Bránila se ještě, ona že to nebyla, bylo to však marné. Nemohla zabrániti, aby před ní neklekl a ruce a šaty jí nezlíbal.

Odstrčila jej něžně a zasmála se řkouc: „Dejte přec pozor. Kdyby vás někdo viděl, myslil by, že mi činíte vyznání lásky. A kdyby se o tom můj muž dověděl! Běda, běda! To je žárlivec!“

Pavlovský vstal rychle. „Proboh, odpusťte mi, milostivá paní. Jsem pološílený. Nehněvejte se, zapřísahám vás. Jak mohl bych kdy uraziti vás, anebo pana manžela. Je-li žárliv na vás, nemám já mu za zlé. Ostatně dokázal vám dnes spůsobem neobyčejným, jak si vás váží a jak vám důvěřuje. Dovolím si přijíti k němu, abych se mu poděkoval."

„Ani pomyšlení. To neradím vám dokonce. Když věc je odbyta, nemluvívá rád o tom. Mohl by také přijíti třeba na jiné myšlénky. Protož nechte to vše býti a nyní s bohem. Buďte zdráv a vesel. Musím jíti."

„Ubezpečte mne však ještě jednou, že jsem vás neurazil, a přijměte znova díky moje z hlubin srdce."

Tekla již nepromluvila. Byla znova divně dojata. Přešla jako ve snách dvorem ústavu a pak jela zas domů ke svému muži.

Cestou byla ještě všecka ztrnulá. Zvolna přicházela teprv k sobě.

To byla tedy ta zábava, kterou si vymyslila, aby ušla nudě svého postavení. To byla ta pomsta na toho žárlivého, podezřivého muže. Tekla mohla býti spokojena s výsledkem obojího. Avšak něco vmísilo se do té zábavy a pomsty, co by nebyla očekávala.

Kdo by hádal, že snad se zamilovala do svého chráněnce, mýlil by se a nebylo by to bývalo věcí tak zhola u ní neočekávanou. Tomu nebyla by se divila veselá ta paní. Bylať dojata a sdrcena čímsi vyšším a hlubším než je trochu té hravé záliby v mladém zajímavém muži.

Srdce ji zabolelo, jak nikdy nebolívalo, a ona k sobě pravila: „Jak bylo by krásné, jaké bylo by štěstí, kdyby bylo pravda, čemu teď Pavlovský věří.

Věří, že jsem dobrá a soucitná jako anděl, že mám muže drsného sice, který však k vůli mně dobrých činů je schopen. Zatím chtěla jsem míti jenom švandu a on . . . darmo mluvit, on je netvor. A přece! O bože, ty jsi svědkem mým! Dovedla bych býti dobrou, šlechetnou, kdyby mne jen někdo podporoval. Ale chudoba kazila mne a nyní kazí mne zas bohatství, neb v obojím byla a posud jsem přikována k lidem nízkého smýšlení. O bože! Proč to dopouštíš."

Vůz zastavil u domu jejího manžela. Kočí byl prve už zaplacen a zmizel z tiché ulice jako přízrak.

Mladá paní zazvonila se zachmuřeným čelem u dveří. Služky přivítaly ji s výkřikem.

Celá domácnost byla jediný zmatek. Oběd nechystal se. Rynek byl bez sebe. Hledal ženu u všech příbuzných a známých. Byl třikrát již doma a nyní byl vyšel po čtvrté. Služky taktéž vysílal na všecky strany a těm to již bylo nejvýše nepohodlné. Právě si povídaly, že nelze v takové službě vydržeti a kdyby v ní zlato pršelo. Nebyly k paní své dokonce přívětivé ani uctivé, když se vrátila, a vypravovaly jí hněvivě, co se tu zatím dělo. Jí nezbývalo než počínat si s nimi pohrdlivě.

Nedavši jim odpovědi, odebrala se do pokoje, kde odložila plášť a klobouk. Pak nařídila úsečně, co se má chystati k obědu. Za chvíli objevil se zas doma Rynek udýchán, zapocen, se slzami v očích. Hned venku slyšel, že paní se navrátila, a vrazil do pokoje nevěda, má-li se těšiti jako dítě anebo zuřit jako tygr. Neváhal dlouho a zuřil.

Vrhl se na svou ženu a chytiv ji za obě ruce, sevřel jí je, že to silně bolelo a na bílé kůži její purpurové skvrny vyskočily. Jeho

oči měly zcela výraz šelmy. Šel z něho strach. Ale Tekla byla silná a odrazila jej od sebe tak, že padl na pohovku. On nepustil však její ruce a byl by jí je vymknul málem, kdyby nebyla měla přítomnost ducha.

Srazilať loktem z vedlejšího stolku vasy a sklenice, což spůsobilo takový hluk a řinkot, že Rynek se ulekl a spáry svoje otevřel.

Ona dívala se na děsné modřiny na svých něžných rukou a stála před ním bez bázně.

Mezi tím, co těžce vstával a znova jí se blížil, řekla chladně: „Jiná na mém místě byla by tě kousla, byla by tě . . . ale co je mi po tom. Teď odpověz mi rozumně, chceš, abych šla na dobro? Anebo jsi rád, že jsem se vrátila?“

„Tvá povinnost je,“ sípal, „abysi zůstala u mne.“

„To není, ukážu-li lékaři a advokátovi tyhle rány. Na základě těchto mohu se dát rozvésti a vyhraju při tak, že budeš odsouzen, mne vyživovat. Rozhodni teď hned na místě, mám-li jíti nebo ne.“

„O to se nejedná. Tys mi dlužna skládat účty, kde jsi byla.“

„Projížděla jsem se. Byl krásný den a chtěla jsem tě potrestati za to, žes nedostál slibu, že nechceš míti s nikým smilování a k tomu všemu, že mne podezříváš. Proto stavěla jsem se, jakobych odjížděla navždy. Kdybych byla chtěla býti lehkou, měla jsem za svobodna návrhů dosti od mužů, které bych byla mohla milovati. Ty jediný chtěl jsi mi dát své jmeno a postavení čestné. Volila jsem tebe. Že tě nemám ráda, řekla jsem ti, to ještě víš. Že ti budu věrnou, slíbila jsem ti a držím ten slib. Nejsem věrolomná jako ty. Ty mi to nevěříš. Nuže, půjdu.“

„A tak se mnou mluvíš, když jsem tě obdařil jako kněžnu? Co chceš ještě, ty nevděčnice?“

„Tys ten nevděčník. Dávám ti svou mladost, sebe celou. Co chceš ještě? Snad lásku? I tu mohl bys mít. Aspoň oddanou, vděčnou byla bych ti, kdybych viděla, žes aspoň někdy lidský, ani neříkám dobrý.“

A teď ji to přemohlo, tu ubohou bludnou bytost. Vrhla se na sedadlo a rozplakala se, že by se byl nad ní kámen ustrnul. Neplakalať snadno. Rynek viděl ji před tím jen jednou plakati a to bylo tehdy, kdy do ní se zamiloval. Dnes plakala ještě hořčeji a plakala nad ním.

Jeho hněv rozplynul se jako kus ledu na slunci. Též jemu bylo do pláče.

„Tekličko,“ řekl plačtivě. „Co pak pořád na mne máš? Vidíš, kdybys nebyla taková divná, mohla bys míti ráj na zemi, byli bychom živi jako dva holoubkové. Tekličko, už neplač, dej sem ručičky, zlíbám ti to bebe, co jsem ti udělal.“

Musil ještě dlouho prosit. Zatím byl oběd přistrojen a ona dala se přitáhnouti od něho za ruku jako malé dítě k plným chutným mísám.

Nebylo jí však dáno vzdorovati a mračiti se dlouho. Již při zákuskách viděl zamilovaný stařec na těch rozmilých tazích zas lehounký neodolatelný úsměv její a cítil, že by byl s to vyvésti hlouposti neb špatnosti k vůli této ženě, všecko, jen ne cosi laskavého a dobrého.

Ještě mezi jídlem napsal několik slov, jež ihned odeslal.

Co to mohlo býti? Snad neposlal přece jen pro Pavlovského?

Tekla lámala si hlavu, co by činila v tom případě.

Bylo již skoro šero, když bylo zazvoněno. Letěla do předpokoje, aby promluvila s Pavlovským dříve než její muž, neb jeho očekávala najisto.

Na místě něho vrazili hlučně do dveří dva nosičové a postavili před ni překrásné a cenné pianino.

To byl nový ten důkaz lásky jejího muže.

Musila mu děkovati. Hudební stroj byl v saloně postaven. Lampy byly rozsvíceny. Ale nikdo neuměl hráti.

Tekla sedla si k pianinu a zkoušela plné zvučné tony jedním prstem. Duši nemohla mu vdechnouti. A tak ležel před ní život krásy a dobra, mělať proň velký smysl, horoucí lásku k němu, ale nedovedla z něho vylouditi leč nesouvislé zvuky neb falešné tony a zlozvuky.

21. Na počest pianina.

Pro své pianino zapomněla dětinná ta mysl na vše jiné, na starou Macourkovou, na skvosty u ní zastavené, na dvojí šaty, o něž před tím měla strach, aby ve vlhkém a špinavém příbytku půjčovatelky se nezkazily. Nemyslila také více na Pavlovského, jehož projevení hluboké úcty k ní bylo probudilo v její duši nepokoj nových citů. Nemyslila také více na vnitřní svoje neštěstí, na opovržení, jež cítila k povaze svého muže.

Mělať novou, skvělou, žádanou hříčku, jejíž ústrojí plné sladkých, vášnivě milovaných zvuků jí připadalo tajuplné a lákavé jako pohádka. Mělať předmět toho přepychu, pro který svou osobu a mladost zaprodala. Připadalo jí, jakoby byla tím pianinem opět o nějaký stupeň povznešena nad onu bídu, z níž se dala osvoboditi starým Rynkem. A krom toho unikají pozorovateli ještě steré, možno-li říci, mikroškopické pohnutky, pro které ji to pianino tak velice těšilo, že náhle se cítila spokojenou, ba šťastnou.

Rynek přál sobě štěstí k nápadu, který mu vnuknul, aby ženušce to pianino koupil.

Měl tohoto večera aspoň pokoj a mohl klidně dívati se na tuto krásnou ženu a těšiti se, že byla jeho, aniž od něho žádala nesmyslů, jež by ho byly stály mnohem více, než to piano. Jinou výhodu chválil si a sice tu, že necítil té chvíle žádného podezření proti její nevěře. Nikoli, kdo se dovede tak těšiti z něčeho jako ona, ten netajil žádnou vášeň, neosnoval žádných pletich. Rynkovi spadl kámen se srdce a umínil si, že nadále nebude šetřiti žádných peněz na její zalíbení, že ji také nebude více týrati bez závažné příčiny. Zkusiltě věru dosti minulého dopoledne a cítil svůj trest ještě ve všech údech.

Teď mohl klidně počítati svoje úroky a půjčky, spekulovati, jak peníze množiti, sháněti dluhy, stíhati dlužníky, přehlížeti bezpočtukrát stav svého jmění. Tekla ho při tom dnes neznepokojovala. Přicházel ze své písárny přes tu chvíli dívat se na ni a pokaždé odcházel zase docela spokojen.

Kdo byl by hádal ještě dnes dopoledne, že věci tak šťastně dopadnou?

Teď chovala se jeho ženuška k němu jako anděl a zdálo se, že zcela zapomínala, jak je šeredný a zlý.

Tak nadešel i štědrý den bez jediné hádky manželů. Rynek nebyl své Tekle věru nevděčen. Nevěda již ničeho, čím by ji ještě obdařil v ten den zasvěcený lásce a štědrotě, odevzdal jí jen novou peněženku a v ní tolik asi, že si mohla vyplatiti dvojí' ty šaty u Macourkové zastavené. Tekla hodila s veselým obličejem peníze prozatím do šuplíku svého psacího stolku a odvrátila se pak s lehkým srdcem jakožto osoba šťastně vyňatá z řad ubohých bojovníků o živobytí nebo jeho přepych. Teď nebylo jí do peněz nic, mohla jimi pohrávati, vyhazovati je a zapomínati, že je druhdy div nelíbávala, dostávala-li je, anebo opravdu plakávala, zůstala-li bez nich. Úplně však nemohla nikdy oněch časů zapomenouti; tím lehčeji bylo jí proto teď.

Tekla nechtěla zůstati bez hostů na štědrý večer. Jejím přáním bylo, aby mohla pozvati Mínu a svého otce k večeři.

Ačkoli nebyla slepá k vadám svého otce, ačkoli bohužel často nedětinně k němu se chovala, bylo přec ku podivu, jak mu byla nakloněna a jak ji těšilo, mohla-li mu něco k vůli učiniti, nasytiti a obléci jej. Sestry Řepkovic měly se pak všecky velmi rády mezi sebou a Mína, jemná a tišší ostatních, bývala vždy všech ostatních miláčkem. Na štědrý večer neměla kam jíti. Její milenec odejel k rodičům na statek na svátky. Co nebydlila více Viktorka u otce, nebylo u něho žádného domova. Horákovům ani nenapadlo ji a otce pozvati. Kam měla jíti?

Co měla známost s Leitnerem, bydlila Mína pro sebe v malém hezkém pokoji, který jí byl Leitner najal u své bývalé chůvy, nyní vdovy. Ta živila se cíděním jemného prádla a krajek, posluhováním u něho a pronajímáním svého lepšího pokoje. Tam odstěhovalo se mladé to děvče již asi před rokem a otec ani sestry nezdržovaly ji od toho. Jak byli by jí mohli zkaziti vyhlídku na sňatek s tímto mladým důstojníkem, který čekal toliko na své plnoletí, aby složil kauci ze svého jmění a sobě ji vzal, jak i písemně byl stvrdil, kterýžto list starý Řepka dceři vzal a sám schovával. Proto prohlašovala tato rodina také s hrdým čelem Mínu za nevěstu Leitnerovu a netrudila se dále s tím, co je slušno ve společnosti, jež dobrou se nazývá. Také nestarala se o to, co Leitnerova rodina takovému sňatku říká neb řekne.

Leitner i Mína byli nějaký čas méně veselí, méně bezstarostní. Tekla pozorovala to a bylo jí Míny líto. Tušila, vlastně soudila, že dluhy tísnily mladého muže. Brala to však lehce. Vždyť jeho rodiče mohli je platiti.

Rynek, věren svým nejnovějším zásadám, nenamítal ničeho proti hostům jemu nepříjemným a bylo ponejprv jakživo, co si je Tekla nemusila u něho vybojovati.

Přišli tedy večer. Rynek s nimi jako obyčejně nic nemluvil a říkal své ženě několikrát, že by šel rád brzo spat.

Toto chování nezkalilo nikterak dobrou náladu a ještě lepší chuť k jídlu jeho tchána. Sestry šeptaly spolu. Konečně odešli oba hosté a Rynek oddechl si, když zůstal se ženou sám. Ale teď vytasila se

Tekla s velkým plánem, který potají upřádala a dnes s Mínou do posledních podrobností umluvila. Chtěla sezvati na Sylvestrův večer velkou společnost k domácímu plesu na počest . . . pianina. Rynek nemohl sice dlouho pochopiti, že by to musilo býti, ale konečně poznal, že nelze tomu ujíti.

Tekla předložila mu listinu hostů ku pozvání a vzala si do hlavy, aby to byli všickni, již byli přítomni svatby Viktorčiny. Šlo ť jí jmenovitě o známost s nádhernou rodinou Vašatovou a nepohrdala také s chudšími příbuznými Horákovic, totiž s Janem Horákem a jeho útlocitnou chotí. K Anně Horákové pak měla velkou úctu a zakládala si vůbec velmi na spojení s rodinou tak váženou, ctihodnou, důkladně zařízenou, jakou byli Horákovic. Věděla ť, jak ještě matka její Horákovům se byla klaněla, jak poníženě mluvila s nebožkou paní.

Svých předešlých známých a přítelkyň od sestřiny svatby pranic si nevážila. Teď byly jí všecky sprosté a měly málo váhy. Odříkala se všech a chtěla stůj co stůj utvořiti si jiný kruh přátel.

Hned druhý svátek vánoční zasvětila ku slavnostnímu sezvání nových hostů. Rynek znova podezřivý a žárliv, pln obav, aby neměla nějaké zastaveníčko někde, nepopustil a doprovázel ji při všech návštěvách.

Den před těmito návštěvami, o boží hod totiž, poslala paní Rynková obě služky do kostela a zůstala sama v kuchyni tak dlouho, až vešla zcela tiše bez zvonění Macourková, kterou sem byla Mína objednala. Nesla ť známý nám kufr a v něm obojí zastavené šaty. Obdržela za ně peníze i s nesmyslnými úroky, otvírala ošklivá ústa několikrát k nějakému klábosení, zavírala je zas na zahrození mladé paní a slezla hekajíc se schodů, byvši Teklou vystrčena ze dveří bytu.

Pan manžel, který slavil jitřní dobu božíhodovou přepočítáváním svého mamonu, nedoslechl svým tenkým sluchem ničeho a nedověděl se pro tu chvíli o výletu krásných obleků paniných ani o jich návratu domů. Obě všetečné služky, o kterých Tekla věděla, že ji ustavičně špehují, také ničeho netušily tohoto dne a jedny z oněch šatů byly příštího dne vyvoleny k oněm zvacím návštěvám. Byly z bronzového grosgrainu, ozdobené aksamitem a pokryté červenými krajkami. Touto těžkou látkou bylo plýtváno v řasnaté sukni. Bylo ť škoda, že se musily zpola skrýti pod černým aksamitovým kožíškem sobolovým, ale větší ještě škoda bylo, že se musila schovati dost malá část bohatých kadeří té pěkné hlavy pod malinkým kloboučkem vkusu nejvzácnějšího.

Postava mladé paní měla cosi královského v tom obleku a její zjev neminul se také se žádoucím účinkem, když vešla u Vašatů do salonu, zastavujíc se trochu ve dveřích, aby jimi šťastně a s elegancí přepravila svou krinolinu a s ní celý oblek.

Paní Vašatová i obě dcery uštědřily šatům, krinolině a drahému sobolu, rovněž i malému kloboučku hluboké úklony, které těmto předmětům po právu náležely.

Jinak vzpomněly si však tyto dámy na vlastní důstojnost, na své peníze a postavení a to uložily v ledových pilulkách do svého přivítání, do úsměvů a pohledů.

Ačkoli se stavěla paní Vašatová návštěvou této vzdálené nové příbuzné dosti potěšenou, dávala jí přece také jakési podivení na jevo tázajíc se, jaké šťastné náhodě by měla děkovati za tuto čest. Při tom dívala se ostře na Rynka, dávajíc mu tím pohledem znáti, že ví dobře, jakým je vydíračem, ale ona že bohudíky jeho služeb nepotřebuje.

On díval se do prázdna a hrál si na blba, jako obyčejně ve společnosti dělával. Bylo mu lhostejno, co si o něm myslila.

Nechal mluviti svou hezkou ženu. Obratným úvodem, v němž se dotkla koníčka staré paní, Filomenina zpěvu, dovedla Tekla brzy příznivěji naladiti něžnou matku, načež vytasila se již směle se svým pozváním a předložila program té malé zábavy, kterou chystala. Nejprve mělo se koncertovati, pak tančiti. První a jedinou silou koncertní byla však až posud Filomena a tu vyzývala tak horlivě, že se ještě nikdo o její umělecké výkony takto nebyl ucházel.

Přes to všecko nebylo její pozvání tak lehce přijato. Matilda zdráhala se, že prý nevědí, jakby přišly k takovému vyznamenání. Matinka prála, že třeba otce se zeptati. Avšak vidouc, jak Filomena jen jen hoří, dávala se obměkčovati.

Té chvíle vešel švarný Vilém, nyní právník v prvním roce, slyšel, oč se jedná, a přijal se své strany pozvání s hlubokou úklonou a s políbením jemňoučké vonné rukavičky vlídné dámy. Tím byl poslední odpor paní Vašatové zlomen. Přiřkla, že přijde, ovšem milostivým spůsobem, jakoby jen úsilovným prosbám paní Rynkové povolila.

Rynkovi imponovala dosti nadutost paní Vašatové a byl hrd na obratné chování své ženy, jež nemělo pranic podlízavého, a tyto lidi překonávalo. Nestál sice pranic o tu zábavu Sylvestrovskou, ale pomyslil si, že bude dobře, přesvědčí-li se tito lidé, jak on si vede v domácnosti, a uvidí-li skvělé jeho zařízení, jež budou moci porovnati se zašlým nábytkem svým.

Rynkovic měli se k odchodu. Paní podávala všem ruku: „Tedy ujednáno,“ opakovala. „V osm hodin je začátek. Mohu na vás všecky dojista počítat? Slečna Filomena vezme si noty s sebou. Není-li pravda?“

„Když si to tak velice přejete, nemohu toho odepříti, ale kdo bude mne doprovázet na pianě? Hrajete vy snad?“

„To ne, bohužel. Ale kdybyste mi naznačila osobu, která vás obyčejně doprovází, bylo by mi potěšením pozvati ji také do našeho kruhu.“

Filomena zakabonila se tak, že byla rozhodně nehezká.

„Mne nedoprovází teď nikdo,“ řekla s nevlídným pohledem na matku, „musím sama si hráti jakž takž.“

„To však není dokonce k poslouchání,“ podotkla Matilda.

„To já vím také,“ hájila se Filomena a její mrzutost stupňovala se v rozčilení. Měla již slzy v očích a řekla s planoucíma lícema: „Tak nebude tedy z koncertu nic. Vy odpustíte, paní Rynková, že vašeho pozvání nepřijmu.“

Teď však nemohla paní Vašatová Teklu pustiti. Co byla by si počala po jejím odchodu s nespokojenou rozmazlenou dceruškou? Jak byla by snesla její výčitky, vzdory, nespůsoby, ve kterých byla Filomena mistryní?

Vašatová byla nyní dokonale vlídná k Tekle a pranic se nad ní nevypínala, zapomínajíc na to ve své mateřské tísni. Pravila k Filomeně: „Nikoli, tak nesmíme tu milou paní urazit. Raději povíme jí upřímně, co tě tak rozčiluje, že se chceš najednou odříci té krásné zábavy, kde by přece zas jednou přišly k platnosti tvé vlohy.“

„Ale, matinko,“ zvolala Matilda, „to nebude paní Rynkovou pranic zajímat.“

Rynková odporovala jí co nejvlídněji. Všecko zajímalo ji, co se týkalo Filomeny.

Vilém, předvídaje nějaké dlouhé povídání své matky, odvedl Rynka do vedlejšího pokoje a dal se tam s ním při skleničce burgundského do hovoru o vínech a o falšování různých druhů, což vznítilo v něm trochu účastenství.

Zatím nedala se paní Vašatová žádným ohledem držeti a berouc Rynkovou najednou zcela důvěrně za ruku řekla: „Věc se má tak. Před čtyřmi roky byl nám doporučen co dobrý pianista jakýs mladý člověk z venkova, který v Praze studoval lékařství a pražádných prostředků neměl. Krom toho musil ještě matku podporovati. Byl věru ve velké bídě.“

Matilda odešla z pokoje. Paní Vašatová, obracejíc se k Filomeně, tázala se jí: „Proč ji to tak mrzí, že o tom mluvím? Co je na tom? Nevím, proč bychom se s tím tajili?“

Filomena neodpověděla. Její prsty pohrávaly křečovitě s kobercem u stolu a matka viděla, že jí bylo ulehčením, hovořilo-li se o té věci. Pokračovala tedy horlivě.

„Moje Filomenka byla tehdy pouhé dítě. My jsme z ní měly takovou radost, že to nelze vypovědít. Učila se hráti v ústavě, kam posud chodí. Ale uznala jsem za dobré, že by s ní měl někdo opakovati doma, nebo pan ředitel stále si stěžoval, žeby to mohla Filomena přivésti daleko, kdyby doma se cvičila. Dala jsem tedy přijíti toho Pavlovského . . .“

„Pavlovský jmenoval se? Byl medikem?“ vyrušila ji Rynková.

„Ano, chodil k nám dva roky. Měl u nás obědy, večeře, dary k svátku a k vánocům.“

„Za to slečnu vyučoval?“

„Ale považte si, co se stalo! Zamiloval se do ní. Řekl jí to.“

„A ona?“

„Byla tím polekána. Svěřila se mi s tím. Toť se rozumí, že jsem všemu učinila konec.“

„Slečna neměla ho ráda?“

„Ne, neměla, rozhodně ne. Byla jeho vtíravostí všecka polekána.“

„Protože jsem byla hloupá,“ řekla Filomena, trhajíc třísně z koberce. „Věřila jsem mamince, že je professor Slatina lepší partií. Dala jsem si něco namluviti. Zatím nemyslel to Slatina opravdu.“

„Za to nemohla jsem, Filomenko. Přiznávám se, že jsem přála professorovi. Ale na něm tak nezáleželo jako na panu starém od červeného slunce. Toho přál si tvůj tatínek za zetě a kdybysi byla bývala vlídnější k němu, bylo by se to vydařilo, byl by ustoupil od své přemrštěné žádosti ohledem věna. Vždyť bude míti svatbu o sv. třech

králích a vezme si chudé děvče, které vystouplo právě z konservatoře. Je tedy viděti, že ho též u tebe lákal tvůj zpěv."

„Ještě mi to vyčítej, maminko, že já jsem tím vinna!" zvolala rozhořčená mladá dáma.

„Vždyť já nic neříkám, dítě! Nikdo za to nemůže," zas ji matka chlácholila.

Paní Rynková podotkla: „Nuže a od té doby, co vás Pavlovský nenavštěvuje, nedoprovází vás, slečno, nikdo tak dobře ke zpěvu?"

„On rozhněval se na nás. Nedávno potkal jej Vilém a pozval jej, aby sem zas přišel. On asi nepřijde."

„A vy byste jej teď dobře přijala?"

„Proč ne? Vím, že mne měl rád. Ten to myslil opravdu. Rozstonal se nebezpečně z nešťastné lásky ke mně. Teď bude asi dělati doktorát."

„A co potom, Filomenko? Kdo ví, přivede-li to někam. Slyšela jsem, že je zadlužen. Kdo ví, dojde-li hodnosti doktora. A pak je nemanželské dítě. To řekl mi sám. Prosím vás, to přece je hrozné. Tatínek nechce o něm ani slyšet. Povídám vám to celé, drahá paní, abyste se Filomeně nedivila, je-li trochu smutna. Ale vždyť se najde jiný nápadník, není-li pravda? Pavlovský není ten jediný na světě. Ji mrzí ovšem, že se pan starý teď žení, ale Pavlovský nemohl by si ji také ještě teď vzíti."

„Vím však z jistého pramene," děla paní Rynková, „že bude míti promoci během té zimy a že své dluhy všecky zaplatí. Co byste tomu řekly, kdybych ho také do své Sylvestrovské zábavy pozvala?"

„Zlíbala bych vás, udusila bych vás hubičkami," jásala Filomena a padla jí kolem krku.

„Co říká matinka?" tázala se Rynková.

„Co mám říci?" odpověděla slabá matka a neodolala radosti svého mazánka. Při tom pomyslila si: „Jen když se má to dítě čím těšiti. Vždyť další se ukáže. Proto si ho ještě nebéře."

Mezi tím však pojala k paní Rynkové náramné přátelství a Rynek vrátiv se od vyprázdněné vinné láhve našel svou ženu v objetí matky a dcery, které ji láskou div nesnědly. Jemu zaleskly se oči jako kocouru dívajícímu se do ohně. Jak zimomřivé to zvíře oheň zbožňuje, tak byl on oslněn a spolu okouzlen svou ženou, která mu dovedla rozhodně dělati čest a pozdvihovati jej ve vážnosti lidí.

Loučení se s rodinou Vašatovou bylo tedy rovněž tak srdečné, jak chladné bylo u ní přijetí manželů Rynkových.

Po Vašatových pozvali Rynkovic celou rodinu Horákovu. Anna nebyla tím pozváním sice potěšena, ale slíbila přece, za sebe a za nepřítomného Leopolda, že přijde. Nevědělať právě výmluvy. Za to byli Rynkovic potom hned u Jana Horáka přivítáni s nadšením od jeho ubohé paní. Tito Horákovic slíbili, že přijdou, tak slavnostně, jakoby se bylo jednalo o vstoupení ke dvoru.

Konečně podařilo se Tekle přemluviti i Ruprechta, aby pozvání její přijal. Musila k němu zajíti sama, poněvadž Rynek rozhodně prohlásil, že má toho zvaní již dosti, a předpovídal, že Ruprecht nebude chtít přijíti.

Ale vítězná Tekla zlomila odpor starého mládence — částečně mocí své výmluvnosti, ale hlavně zprávou o žalostném neladu v rodině Horákově. Sdělila Ruprechtovi, že poměr novomanželů není takovým, jakým by měl býti, a také mezi Annou a Leopoldem že panují povážlivé neshody.

Ruprecht cítil nesmírnou radost ze zlých zpráv o svém sousedu. Měl ho přec dosti rád. Ale což naplat? Jeho srdce tak cítilo. Nade všecko však zajímalo jej, co slyšel o Leopoldovi. Div neposkočil nad tím. Jeho ubohý syn, na nějž byl pořád myslil od posledního spatření, odpadl mu od srdce, vypadl mu z paměti a mysl zmladla, zazelenala se novou nadějí. Nyní těšil se na Teklinu společnost, jako kdyby byl býval dvacetiletý. Neboť Anna mu přece jen nešla z mysli. A nyní myslil si, že by bylo přece stokrát veseleji míti mladou ženu a s ní děti, než ucházeti se o syna od narození cizího, smiřovati jej, seznamovati se s ním, trápiti se pro něho.

22. Slavná chvíle Sylvestrova.

Celá bílá v šatech kašmírových, hebounkých a měkkých, bílým atlasem zdobených, s jediným červeným květem ve vlasech, stála Tekla u okna v ten Sylvestrový večer, který se měl státi více méně památným všem hostům u Rynků pozvaným a Tekle samé snad nejvíce.

Bylo sedm hodin a vše pro společnost připraveno, lampy rozsvíceny. Tekla, skryta za záclonou, dívala se do ulice sněhem a měsícem postříbřené. Na obzoru skláněl se měsíce velký zlatý srp k západu. Večernice s úžasným leskem démantovým vznášela se jemu vstříc.

Mysl mladé paní byla však nyní jako v černou mlhu zahalena.

Tázala se sebe, co že chtěla s tou dnešní společností a proč ji tak horečnatě sháněla? Kdyby byla mohla, byla by ji tu chvíli zas odřekla, ale k tomu bylo pozdě.

Až do včíra šlo u Rynků vše hladce jako na šňůrce. Ani muž ani žena nepamatovali, že by byli kdy spolu tak svorně vycházeli.

Rynka těšilo velmi, že jeho žena měla všude takové úspěchy, že na něho také padal odlesk té vážnosti, kterou si uměla získati. Toho byli jsme již svědky na objížďce manželů.

Avšak tato okolnost nabyla u něho velké důležitosti ještě téhož dne, neb tu cítil, jak velice by mu bylo třeba příznivého mínění mezi lidmi.

Bylať mu totiž sdělena jeho advokátem zpráva, že byla zadána žaloba na něho pro lichvu a vydírání a věc byla skutečně nebezpečná. Kdyby se mu nepodařilo vykroutiti se, hrozilo mu vězení několika měsíců.

Studený pot vyvstával mu na čele. Hned běžel k advokátovi, shledával námitky proti obžalobě a důkazy, že byl v právu, a mezi tím konala žena jeho přípravy k domácímu plesu. On jí nebránil. Bylo mu jako záštitou, že mohl říci: „Mám jakési přátele. Pohostím je,“ a že to byli lidé bezúhonní.

Tu náhle, tři dni po obdržení první zprávy, dostal zprávu druhou, že ona žaloba byla vzata nazpět.

Rynek tetelil se radostí. Srdce mu klepalo, zdálo se mu, jakoby rostlo a do krku stoupalo, pak jakoby jej dusilo. Když vypil sklenici vody, bylo mu lépe. Poslal si pro povoz, ale byl tak sláb, že se musil na schodech pevně držeti a několikrát se zastaviti. Kočí vynesl jej do vozu. Přes to všecko chtěl mluviti se svým právním zástupcem stůj co stůj. Nevěřil té zprávě, nemohl ji pochopiti. On, kdyby byl býval na místě svého žalobce, nebyl by nikdy od té žaloby upustil. Vždyť by byl musil vyhráti.

Dověděl se od advokáta, že bylo vskutku tomu tak. Žaloba byla vzata nazpět, jelikož někdo prý žalobci to rozmluvil, ano prosil jej prý, aby s tou věcí nehnul a Rynka ušetřil k vůli jeho paní. To bylo privatně řečeno a privatně zas vyřízeno s potutelným úsměvem doktorovým, kteréhožto úsměvu Rynek ve svém rozčilení však nespozoroval. Dával si jen potvrzovati, jak věci se mají, a když byl docela ubezpečen, děkoval za příznivou zprávu chvějícím se hlasem a nyní běžel se schodů jako nějaký mladík.

Když přišel domů, vzal Teklu do náručí, líbal jí líce a ruce a povolil jí k jejímu plesu co jen chtěla.

Byl zdráv jako ryba, jedl za dva Rynky a vše bylo mu vhod.

Teprve později napadlo mu hádati, kdo mohl býti ten někdo, jenž k vůli jeho paní zaň tak účinlivě se přimlouval, a tu vystupovalo jako duch z jakéhosi temného stínu podezření na čas zapomenuté a zatlačovalo záři radosti jeho.

V takové nepříznivé chvíli Tekla pravila k němu: „Poslyš, Rynečku, pozvala jsem také na Sylvestrův večer toho medika Pavlovského, který tady jednou v neděli byl. Víš ještě?“

On vypoulil na ni oči s hrozným výrazem a Tekla viděla, že je zle, tohle že neměla činit, byl-li jí milý ten krátký domácí mír.

„A jak jsi k tomu přišla, he? Co je s ním? Tys ho přec jen už dříve znala? Tys ho sem objednala a já jsem měl zaplatiti jeho zdvořilosti k tobě?“

Takové a mnohem ještě ostřejší krupobití sypalo se na její hlavu.

Odpovídala mu tenkráte mírně. Stála na svém, že o něm slyšela u Vašatů a k vůli těmto že jej pozvala, aby se opět sblížil s Filomenou. Mluvila a jednala tak, že Rynka posléze překonala. Nemohl aspoň nic více namítat; ale žárlivost a nepokoj v něm hlodaly. Tekla řekla mu mezi jiným, že slyšela, kterak Pavlovský své dluhy už zaplatil, že nepotřebuje více peněz. Ale kde k nim přišel, nemohla mu prý říci. I to vrtalo mu v hlavě.

Opět buchalo mu srdce, zas bylo mu, jakoby mu rostlo až do krku. Tam dusilo jej, ale tenkráte nepřešel ten záchvat. Hrozná úzkost jej pojala, nemohl vydychnouti, řval a sípal, tloukl péstěmi, až zůstal v lenošce bez sebe. Zdál se býti mrtvým.

Tekla poslala obě služky každou pro jiného lékaře a nebála se zůstati s nemocným sama. Sama vzkřísila a dopravila jej do postele. Přišel k sobě, pil trochu a usnul. Lékař zastal jej už zotaveného. Rynek mohl ještě téhož dne zase vstáti, avšak lékař prohlásil všeobecný stav Rynkův za nebezpečný, jeho dny života za sečteny a varoval jej veškerého rozčilení, zvláště zlosti. Tento úsudek sdělil paní Rynkové bez-

ohledně. Rynkovi samému dal znáti z polovice nebezpečí, ve kterém vězel, aby jej varoval rozčilujících dojmů a prací.

Pak bylo u Rynků zas jako dříve, neb jemu bylo vskutku jako kdy jindy. Paní ani nenapadlo odříci své společnosti. Chystala vše dále, ať byl Rynek spokojen čili nic. A teď nadešla chvíle toho malého shromáždění. Vše bylo připraveno. Ona stála sama posud u okna a dlouho tam stála.

Měsíce zlatý srp schýlil se zatím mezi věže a báně malostranských kostelů, které oživoval magickým světlem, a zdálo se nyní, jakoby zvědavě naslouchal slavnostnímu vyzvánění Sylvestrovskému, zatím co večernice se vznášela vysoko již nad špicemi věží všech ve vzduchu mlhavě modravém. Ale mladá žena opakovala si v duchu děsný výjev manželovy choroby.

Když si jej brala a také později říkala ve své bujnosti a lehkovážnosti, že si počká na jeho smrt, pak že bude hodně veselá a užije života. Onehdy však myslila chvíli opravdu, že jest již mrtev, a hned na to styděla a rmoutila se pro divou, surovou radost, která jí byla srdcem projela.

Činila za ten nelidský pocit hned pokání a ošetřovala toho nemilovaného muže, jakoby mu byla bývala dobrou ženou.

Ale když byl hned zase zdráv, nemohla za to, že jej nenáviděla a byla k němu zas bezohledná a tvrdá.

Teď čekala na své hosti a byla by raději klečela v některém tom kostele, na nějž měsíc tak krásně svítil.

Mělať jeden z těch okamžiků, kde jí tak těžce na srdce padalo, že nemohla býti tak dobrou, jak o tom někdy snila, když vnitřní její žití bývalo prozářeno tím světlem, jež nazývajíc se dobrem, duševní žití naše proniká anebo ve chmurách jeho zaniká.

O jak bylo to krásné, když nehybné beztvárné to tělo svého muže samojediná pozdvihla, odnesla a když mu život vrátila!

Proč nebyl jí drahým ten člověk? A nebyl-li, proč nebyla k němu milosrdná přese všecko? Proč neodříkala se hostů, zábavy, aby mu zachovala klid?

On toho nezasluhoval. To bylo pravda. Ale proč byla ona odsouzena býti zlou vedle toho zlého muže? Proč vehnal ji osud jemu v náruč? Co záleželo jí ku příkladu na Pavlovském? Jeho osobnost neučinila na ni nejmenšího dojmu. Jiný byl ideal jejího srdce, skvělý, junácký a švarný. Nebylať nikdy do opravdy zamilována, ani teď nebylo tomu tak. Nestáloť ji tehdy žádnou oběť vzíti si Rynka a kdyby byla teď Pavlovskému se omluvila a pozvání své vzala nazpět, nebyla by také pranic obětovala. Stálať na svém z pouhé svéhlavosti, aby Rynkovi nepovolila, a teď ji to hnětlo.

Smála se jeho žárlivosti a pravila k sobě: „Ne, ne, to není ten, který by mně mohl lásku vnuknouti. Ten, kterého bych mohla milovati, musil by ke mně se sklonit, on musil by zachrániti mne, nikoli já jeho.“ Myslila si jej tak světlého, tak svatého, vznešeného, že div neklekla při pouhém pomyšlení na ten ideal.

Proč tedy škádlila Rynka tím Pavlovským?

O jak ty zvony dnes vyzváněly! Jaký byl to večer, ten poslední v roce! O, kdož by mohl s tím starým rokem vše odhodit, co tvořilo bídu pozemskou!

„Ach, bože, bože," šeptala — tu se dvéře otevřely a služka Tyny ohlašovala Pavlovského. Mladá paní šla prvnímu hostu vstříc.

23. Předehra k tragedii.

„Vaše laskavé pozvání, milostivá paní, bylo mi nejradostnějším překvapením," tak pravil k ní Pavlovský s hlubokou úklonou, dojatým hlasem. Byl tak rozčilen, že Teklu určitě neviděl. Jeho opojené zraky hltaly jen do sebe bílou, světlou, půvabnou bytost v jasném osvětlení ladně upraveného salonu. Cítil se tak mladým, jakoby se byl znova narodil. Byl přímo unešen do lepších světů touto ženou.

Ale ona nepromluvila a když k ní přistoupil, aby jí ruku políbil, pozoroval teprv, že její tvář byla bílá jako její oblek. Při tom dívala se do prázdna s otevřenými ústy. Vypadalať, jakoby měla nějaké vidění a měla je také opravdu.

Jak totiž se obracela od okna k hostu, byla její mysl ještě plna obrazu nočního nebe. I zdálo se jí v tu chvíli, jakoby Pavlovský kráčel k ní mezi hvězdami. Též za ním viděla hvězdy, ale až u samé zdi pokoje plížila se bílá dlouhá postava. Ta ohlédla se na ni a ukázala jí umrlčí hlavu s vyceněnými zuby . . .

Mžikem zmizelo to zjevení i obrazy hvězd. Tekla vzpamatovala se rychle, přejela si jednou rukou oči a druhou podala Pavlovskému. On cítil, jak se jí chvěla.

Posadili se spolu na malou pohovku, stíněnou palmami. Pavlovský netroufal si ptáti se, co jí prve bylo, vida, jak se přemáhá. Měl doufati, že on byl příčinou tak zjevného pohnutí?

Ona řekla: „Měla bych omluviti se, že jsem si přála vtáhnouti vás do našeho kruhu po tak krátkém seznámení, ale jak jsem vám již psala, doufám, že můj dobrý úmysl pochopíte, který záleží v tom, aby se vysvětlilo nedorozumění mezi vámi a Filomenou."

„Děkuju Vám vřele, milostivá paní, za ten zbožňování hodný list, který jsem četl stokrát. Ale dovolte mi, abych vám řekl, že, co se týče Filomeny, nedá se nic více vysvětliti. Neboť vše je vlastně již vysvětleno až dost, až dost. Kdyby se bylo tedy jednalo, abych k vůli této slečně sem přišel a pro nic jiného, byl bych se musil omluviti. Ale vy jste mi též psala v tom drahém listu, že si přejete mne vidět a uslyšeti z mých úst, jak mi nyní jest. To bylo ovšem jen dodáno k ostatnímu, ale proto přišel sem. Ó dovolte mi, abych Vám projevil, jak neskonale si vážím vašeho účastenství se mnou, vašeho a chotě vašeho velkomyslného činu, a jak prahnu dokazovati vám oběma vděčnost svoji a zkusiti, zdali bych si nezasloužil toho vlídného účastenství nadále."

„Ceníte jednoduchý čin příliš vysoko, pane Pavlovský. Můj muž posloužil vám od srdce rád. Jen, prosím vás ještě jednou, ani slova o tom všem před ním. Je to člověk, který je lepší než jeho pověst a má tu zvláštnost, že se nechce znáti k tomu, co učiní lidského. Myslí, žeby se mu za to lidé vysmáli. Tedy prosím důtklivě, ani slova o tom."

„Učiním dle vůle vaší. Ale jest mi těžko neprojeviti své vroucí díky muži, který tak šlechetně se mnou jednal. To, co jste mi právě o něm řekla, tím více zvyšuje mou úctu k němu. Toužím velmi seznámiti se blíže s mužem tak málo oceněným, tak křivě posuzovaným, který mi zjevil svoji šlechetnost činem tak velkomyslným. Stal jsem se jeho ctitelem v té míře, že jej hájím proti každému útoku. Také podařilo se mi odvrátiti od něho jakousi žalobu zajisté nespravedlivou."

„Vy jste to byl?"

„Neměl bych to vyzraditi, není-li pravda? Ale proto, že to vlastně nic není, zmiňuji se o tom, abych vám dokázal, že má vděčnost a úcta stejně je rozdělena mezi vámi, milostpaní, a mezi ním —"

„Dosti, dosti, pane Pavlovský, nemohu to slyšeti. Mluvme raději ještě o Filomeně. Vidíte, mne by těšilo, kdybyste se opět přiblížil tomu nadanému děvčeti."

„Vy ji máte také za nadanou? Inu, ovšem. Též já jsem se mýlil v ní. Ale to bylo dříve, než se ještě změnila. Ano, dříve zdálo se, že je to děvče neobyčejné. Ale pykal jsem krutě dost za svůj omyl. Hledal jsem zlato na dně toho srdce a myslil jsem dlouho, že na ně přijíti musím. Spokojoval jsem se dlouho s povrchem, čekal jsem trpělivě den co den, že se mi otevře ta hlubina čarupiná. Zpívali, hráli, hovořili, žertovali jsme. Pak hledal jsem to zlato, avšak narazil jsem na samé sprosté kamení. To je má celá historie s Filomenou."

„Z toho však vidím, že jste na počátku svého seznámení s lidmi až příliš shovívavý a později až příliš přísný. Bojím se vás proto trochu."

„Vy mne? Čím zavinil jsem to? Což žádáte opravdu, abych Filomenu . . . Ah, ticho. Oni jdou."

Vskutku přicházeli a sice celá společnost najednou.

Náhodou sešli se na ulici Vašatovic a Horákovic, obě rodiny i s dětmi Jana Horáka, Ruprecht, Leopold Rojek a Mína bez Leitnera, jenž posud od svých rodičů z venkova se nevrátil. Jelikož s Vašatovými Pavlovský byl znám, zbývalo toliko představiti jej Horákovům a naposled Ruprechtovi.

„Pan Ruprecht, pan Pavlovský," řekla domácí paní s lehkým přízvukem a její bodrá mysl a přirozená veselost vracely se jí konečně zas po prvější tísni.

Otec a syn stáli sobě tváří v tvář. Poznali se. Oba zbledli, ustoupili, ale nemohli očí odvrátiti druh od druha.

Ostatní společnost byla ve klubko spletena. Dámy hovořily ohlušujícím způsobem. Tiskly si ruce, prohlížely své toiletty a všecky hrnuly se k pianinu.

Ruprecht a Pavlovský zůstali o samotě opodál.

Ruprechtovi cukaly křečovitě rty a tvořily jmeno: „Gabrielo." Ale dechu nedostalo se jim ani tolik, co by dost málo zašeptati mohly.

Podivnou shodou myslil Pavlovský jen to: „Matko, matko!" Ale ani až na rty nedošlo to slůvko. Tak zůstal tento plný, velebný souzvuk duší těch nevysloven, nezazněl a neuvrhl je v náruč jednoho druhému. Neřekli si nic a tu přistoupil Horák k Ruprechtovi, promluvil k němu a odvedl jej dále. Pavlovského zas obklopily některé dámy, mezi nimi Filomena.

Hovoru mezi ní a Pavlovským nechtělo se dařiti, jakkoli on neměl nikterak v úmyslu býti nevlídným. Neměl pražádného hněvu na srdci, nic jej věru netížilo. Nikdy nebylo mu tak lehko. Byl tak rád, že Tekle sdělil své pocity. Měl za to, že našel v ní perlu. Zbožňoval ji a byl šťasten při tom.

Jeho city byly posud tak svěží a dětinné, jako u člověka, jenž unikl nedávno velkému nebezpečí. Srdce posud mu skákalo jako ptáče z klece osvobozené, duch byl uvolněn, myslil a pracoval stonásobnou silou. Těšil se nyní na budoucnost, na práci, na bádání, na službu, na oběti, na namáhání, ba na nebezpečí svého povolání. Jen co měl za sebou bídu toho prodírání se, ty hnusné starosti o peníze, ty pokořující výjevy s věřitely. Ve všem tomto haraburdí nyní už přemoženém byla též bývalá láska jeho k Filomeně pochována. Teď neznal se k ní více. Byla to jednoduše hloupost. Nyní bylo mu to vše k smíchu a byl by s ní dovedl žertovati a rozprávěti, kdyby nebylo bývalo toho nenadálého setkání s otcem.

Náhle byli tu spolu ti dva pod jedním krovem. Byli sobě na světě nejbližšími a zcela cizinci. Dlouho neznali se, byli odtrženi. Pak se hledali a přece báli se jeden druhého. Stáli proti sobě a nepromluvili. Vzdálili se zas. Ale jisto bylo, že nemohli ani jeden ani druhý na nic jiného mysliti, než ten na onoho a naopak. Proto byl Pavlovský zamyšlen a roztržit, cítil tíseň, jakoby byl býval zamilován, zardíval se a bledl přes tu chvíli.

Tekla posadila se vedle své sestry, jež tu seděla s hlavou o dlaň opřenou.

Rynková vzala ji za ruku a šeptala jí do ucha:

„Viktorko, co vidím? Ty šťastná, budeš matkou? Což mi to tak tajíš? O, jak ti to závidím! Co dala bych za to! Já bych si toho vážila!"

„O, ano! Ty, ty bys byla šťastna. Ale u mne přispívá vše jen k mému neštěstí. Můj muž netěší se dokonce, že ho obdařím dítětem a jak se bude Anna mrzet, můžeš si pomyslit. — Jak jsem se oklamala, já ubohá, s tímto sňatkem! Vzala jsem si příklad z tebe. Myslila jsem, že se mi jako tobě povede. Zatím jsem otrokyní nejen mužovou, nýbrž i dcery a služky. O, kdybych se jen té Nany mohla zbaviti. Myslila jsem si, to že bude lehké, ale není to možné."

„Tak ať se Anna už vdá, ať ji vezme s sebou," navrhovala Tekla svým lehkým humorem, který obtíží neznal.

„Ano, kdyby Roze nebylo napadlo odvrátiti Ruprechta od jeho úmyslu."

„Roze? Ruprechta? Vždyť si má vzíti Anna Leopolda?"

„Z toho nikdy nic nebude. On ji nemá rád, je mu ošklivá."

„Tedy Ruprecht? Myslíš? Nuž, pracujme tedy k tomu, myslíš-li. Roza odřekne se ho snadno. Té to vymluvíme. Buď tedy jen dobré mysli. Do jara provdáme Annu za Ruprechta a ty budeš paní v domě a staneš se matinkou, já tetou, a zítra začnu krásný povijan."

Tleskajíc rukama vstala a běžela k Ruprechtovi. Začala se baviti a zapomněla, že ji před chvílí ta společnost tak mrzela.

Jelikož Rynek posud domů nepřicházel, dával se zatím čaj. Tekla, podávajíc Ruprechtovi a svému švagru pečiva, ukázala na Annu, hrající

sobě s dětmi Jana Horáka a řekla: „Hleďte přec na slečnu Annu, jak jí to sluší v kruhu těch dětí! Vypadá vskutku krásně a není pochyby, že bude někdy dobrou matkou. Šťasten, kdo ji dostane, a jisto je, že jí nikdo Leopoldovi nepřeje. Odpusťte, pane Horáku, že to tak přímo povídám, ale myslím si, že by se hodila pro jiného muže, který by dovedl lépe posouditi její výtečné vlastnosti."

Pak přitočila se ještě blíže k Ruprechtovi a šeptala mu do ucha: „Vím teď zcela jistě, že Leopold nemiluje více Annu. Ona to již pozoruje. Hleďte, že ti dva spolu ani nemluví."

Šla zas dále a Ruprecht zůstal s očima na Annu upřenýma.

Co spatřil svého syna, byl na Annu zapomenul a myslil jen na tohoto.

„Ani na mne nepromluvil," pravil k sobě. „Nemá pro mne citu anebo mne nenávidí. Nuže, jak chce. Vždyť je svět dost veliký. Můžeme se jeden druhému věčně takhle vyhýbat. Co je jemu do mne? A mně do něho? Je to ovšem můj syn a miloval jsem jeho matku. Ale když jsem jí nedostal za ženu, jsem otcem ani ne dle jmena. Nejsem jeho pěstounem, ani živitelem, ani rádcem, ani vychovatelem. Splodil jsem jej a to je vše. On je zde, žije. Jsem toho příčinou. Ale to je tak divný cit. Divím se, že to lidé tak zlehka berou. Být někomu otcem!"

To pomyšlení jej přemáhalo právě proto, že mu bylo tak neobvyklé, že trávil až posud život jako starý mládenec. Pak zabředl najednou do malicherností a trápil se tím, že učený ten pán asi pohrdá jeho skromnou živností, jeho nevzdělaností a to mu bylo trpké. „Ano, ano, on pohrdá svým otcem, proto nehlásí se k němu. Stydí se za mne. Kdo ví, co lidem namlouvá, čí jest, snad nějakého prince." Ruprecht slyšel, jak mladé ty dámy a také stará paní Vašatová již nyní jej titulovaly pane doktore. A tu náhle cosi jej bodlo a uhodil se rukou do čela. Jak to přišlo, že byl nyní tak slušně ošacen? Kde vzal peníze?

Hrůza jej obešla. Že mu to dříve nenapadlo? Byl v rukou Rynkových, to jest v rukou nejtvrdšího lichváře a vydírače, jehož ovšem každý co takového neznal. Avšak nedávno dověděl se Ruprecht, jaký je to ptáček. Jak jinak byl by Pavlovský sem přišel? Byl zde v pasti chycen a s bohem budoucnosti, s bohem mohl dáti klidu svého žití. Té pijavice nemohl se více sprostiti, leda za cenu nesmírného namáhání, ve kterém uplyne mladost a síla se pohřbí.

Teď cítil zas ten muž citů málo jen vyvinutých a přece ryzích a dobrých, že byl otcem, že byl s to oběti přinášeti, že měl povinnosti k tomu člověku, kterého na svět dal.

Ovšem ozval se v tom velebném probouzení otcovské lásky také hned zas skrblík a on plakal napřed již o ty milované nastřádané groše, jež bude musit dáti. Nicméně zdálo se mu nade vši pochybnost, že je dá, aby syna osvobodil. Jen že zas s druhé strany se začal báti, nebude-li to nad jeho prostředky.

(Pokračování.)

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal **Josef Kořenský**.

(Pokračování.)

Marně otvírám dvéře první, druhé, třetí. Jsou prázdniny, a kdo jen může, prožije leto na venku. Také vůdcové mládeže vyšší i nižší většinou opustili město.

Bydleti za leta na venku stalo se módou také na severu. I v Haparandě, nejsevernějším městečku švédském, zamilovali si ten zvyk, ač městečko samo jest jako venkov. Na náměstí šelestí březový háj, straky poletují tam volně jako v podlesí, ale proto nejeden měšťěnín stěhuje se za leta z města na „venkovštější“ venek. Tam zahrává si na Araba a ve stanu prožije den.

Také „kollegové“ a „lektorové“ (tak slují učitelé na školách realních, lyceích a j.) prodlévali na letním bytu. Po několika marných návštěvách pochyboval jsem, že zastanu některého z nich doma.

Pln radosti uslyšel jsem zprávu od své soukromé hostitelky, která jakožto vdova po lékaři ráda cizincům poslouží chutným pokrmem a západoevropskou kuchyní, že v den mého příchodu přijel z venku lektor uleaaborgského lycea, pan Heikel. Brzy vyhledal jsem jeho byt a od té chvíle měl jsem rádce i přítele nejlepšího. Lektor Heikel jest zároveň redaktorem politického listu a hájí zájmy liberální strany švédské, vydávaje „Uleaaborgstidning“ t. j. Uleaaborgské noviny.

V prvé řadě dostalo se mi vysvětlení o čuchonském školství, o němž zprávy zřídka k nám přicházejí. Podrobné vylíčení jeho na jiném místě jsem uložil *), přestávaje tuto na stručném výňatku, pokud toho třeba k objasnění vzdělanosti mezi obyvatelstvem finským.

Čuchonské školy elementarní organisovány byly před dvacíti lety, dělíce se ve školy venkovské (Folkskolor paa landet) a městské (Folkskolor i städerne), což vyplynulo z povahy krajův a země.

Po zákonu sluší rodičům škol venkovských starati se již doma o počátky vyučování (Hemundervisning, jako německy Heimunterricht), kteréž záleží ve čtení a náboženství.

Dalšího vzdělání nabývá mládež ve školách ambulatorních, jež slují ve Švédsku flyttande skolor t. j. školy kočovné. Mládež cvičí se v nich ve známém triviu a zpěvu.

Ve krajích, kde obyvatelstvo příliš jest roztroušeno v osamělých osadách, nelze zakládati školy stálé, pročež domácí vyučování jest předním činitelem u vzdělávání, jakkoli výsledky jeho nejsou všudy stejně uspokojující.

***) Paedagogium 1885.**

Je to zvláštnost severních krajů skandinavských, že první vyučování literní vychází z domu mateřského, kterýž mnohdy bývá jedinou přípravou pro život.

Podivil se zajisté cestovatel po Islandě, slyše od vzdělaného občana domácího tato slova: „V sedmém roce každé dítě umí u nás čísti, naučí se též psáti a počítati. Však není ani jediného rybáře, který by neměl propravy elementární ve věcech školních. Naše matky jsou našimi učitelkami, otcovský dům jest naší školou. Duchovní správce bdí nad pokroky domácího vyučování, a ten, kdo neosvědčil by se v žádné sběhlosti literní, nebyl by připuštěn ke konfirmaci. A takové odmrštění pokládala by matka za velikou pohanu. Jděte a tažte se rybářského hošíka, kterého nejprve potkáte, kdo vyučoval ho v dějinách vlasti, kdo učil ho znáti jména ptáků a bylin, a odpoví vám pokaždé „modr min — matka má".

V Čuchonsku tak daleko ještě sice nedospěli, nicméně obecná vzdělanost není valně horší nežli ve mnohých zemích našeho mocnářství.

Příznivější stav jeví se u finských Švédů nežli u Čuchonců. Mezi Švédy jest totiž 77·5% těch, kdož čísti umějí, mezi Čuchonci 82%.

Jeví se tedy méně příznivé poměry mezi Čuchonci než mezi obyvatelstvem národnosti švédské.

Příčina spočívá v tom, že Švédové, zakládajíce školy, pamatovali na sebe mnohem lépe nežli na národnost druhou, nad to pak obývají ve krajích příhodnějších a spůsobilejších pro rozvoj kulturní.

Čuchonci mají pouze 3·4kráte více škol národních (Folkskolor) co finští Švédové, ačkoli je těchto pouze šestina všeho obyvatelstva.

Zvláště macešsky osvědčila se vláda zemská k Čuchoncům v ústavech vyšších, založivši 29 takových škol státních pro národnost švédskou a pouze 18 pro národnost čuchonskou.

Dle zprávy, nabyté u příslušných školních úřadů finských, vyučováno bylo domácně (i hemmen) 180.523 dětí, ve školách ambulatorních (ambulatoriska skolor) 138.371 dětí. Ostatních 53.535 ze všech finských dětí o věku 7—16 let chodilo do škol obecných řečených smaaskolor (školky) nebo do škol národních, řečených fasta folskolor, které rovnají se našim školám vícetřídním.

Města jsou povinována zřizovati školy národní (Folkskolor). Obce venkovské, zakládajíce je, dostávají subvenci od státu.

O kočovné učitele pečuje správa církevní, staraje se o to, by lid alespoň naučil se čísti, maje rozuměti a učiti se z paměti hlavním kusům náboženství evangelickoluteránského, jinak nebyl by ani připuštěn k první večeři Páně.

Zvláštností čuchonských škol elementárních a seminářů učitelských jsou ruční práce pro chlapce*) zavedené jakožto předmět obligatní již od roku 1866.

Zásluha o zavedení ručních prací do škol obecných a do seminářů učitelských v Čuchonsku přísluší samému reformatoru vlasteneckého školství, kterým jest nynější školní rada Uno Cygnaeus v Helsingforsu (nar. 1810). Universita upsalská, vážíc si zásluh jeho o zvelebování

*) Květy 1883: Řemeslné práce ve školách.

školství, zvolila ho o jubileu svého čtyřstoletého trvání roku 1877 za čestného doktora filosofie.

Příkladu toho následovaly země jiné, zavádějíce nyní ruční práce do škol obecných pro chlapce. V Čuchonsku dlužno hledati původ jejich, ne pak v zemích jiných, tu onde nesprávně uváděných.

Učitelstvo národních škol finských vzdělává se ve čtyřech seminářích. Dva z nich jsou pro národnost švédskou a to pro dívky v Ekenäsu a pro kandidaty v Nykarleby, ostatní dva jsou pro národnost čuchonskou a to v Jyväskylaä a Sordavale. Však v obou těchto ústavech učitelských vzdělávají se kandidátky i kandidáti společně, tak že Čuchonsko má vlastně tři semináře pro dívky a tři pro mužské pohlaví.

Finské semináře učitelské jsou dílem internaty, dílem chodí do nich také externisté. Kurs jest čtyřletý.

Vyššího vzdělání nežli školy národní poskytují lycea, realky, elementárky a vyšší dívčí školy.

V lyceích pěstují se hlavně jazyky klassické. Realní školy jsou pokračováním škol národních.

Elemnetárky (švédsky elementarskolor, čuch. alkeiskonlut) o třech třídách, podobajíce se učebným plánem prvým dvěma, zrušují se znenáhla.

Vyšší dívčí školy (švédsky fruntimmerskolor, čuch. tyttökonlut) poskytují příležitosti vzdělati se (kromě jiných předmětů) zvláště v ženských pracích a moderních jazycích. Státní školy dívčí (vyšší) jsou obyčejně o čtyřech nebo sedmi třídách.

Nespravedlivá míra, kterou měřili Švédové Čuchoncům, jsouce u vesla vládního, jeví se zvláště při vyšších dívčích školách, z nichž ani jediná státní není pro národnost čuchonskou, nýbrž všech sedm pro národnost švédskou.

Pro vychování kandidátů učitelství pro vyšší školy nežli jsou školy národní, slouží dvě normalní lycea ve sloučení s průpravnou učitelskou, švédské v Helsingforsu a čuchonské v Tavastehusu. Na kandidátech, vstupujících do tohoto ústavu žádá se filosofická kvalifikace z university. Helsingforští poslouchají současně přednášky z paedagogiky, skládajíce z ní zkoušky vedle zkoušek konaných ve průpravně. Kurs těchto průpraven jest jednoletý o dvou semestrech.

Universita finská, založená královnou Kristinou 1640, přeložena byla po velikém požáru v Aabě roku 1827 do Helsingforsu a otevřena jest roku následujícího. Z ní vyšli již mnozí znamenití mužové, zasloužilí o národ čuchonský. Mezi žáky university finské náleží též slavný plavec Nordenskiöld (vysl. Nürdenšöl), který však záhy opustil zemi z příčin politických.

Odborného vzdělání vědeckého pro praktický život dojíti lze na škqle polytechnické v Helsingforsu.

Paedagogický list vychází ve Finsku pouze jediný a to v jazyku švédském (Paedagogösk Tidskrift). Za to vychází pouze v čuchonštině illustrovaný list Kyläkirjaston kuvalehti to jest veská knihovna obrázková a Lasten kuvalehti t. j. dětský vzdělávací list (kuva = obraz, lehti = list, kylä = ves, dědina).

Vědecký život pěstuje se ve společnosti nauk, založené roku 1833 a řečené Finska Vetenskaps Societet. Publikace její ukládají se v orgáně Acta societatis Scientiarum fennicae: Od posledních několika let pociťuje vědomí vlasteneckých Čuchonců víc a více, proto také jazyk čuchonský povyšuje se za jazyk užívaný i ve spisech vědeckých vedle textu francouzského, švédského,

V Uleaaborgu jsou dvě lycea, jedno švédské, druhé s vyučovacím jazykem čuchonským, potom dvě vyšší dívčí školy, státní švédská, soukromá čuchonská. Vyučuje se od 8 do 10 ráno a od 11—2 odpoledne. Žáci z lycea volívají si na místě mimořádné řečtiny jazyk ruský nebo německý.

Přední rodiny Uleaaborgu jsou národnosti švédské, tak jako vůbec všechen obchod nejvíce spočívá v rukou Švédů, z jichž závislosti Čuchonci nepřestávají se vymaňovati čím dále tím příkřeji. Antagonismus národní vede k té zásadě, že vlastenecký Čuchonec kupuje pouze u Čuchonce, Švéd u Švéda.

Jakkoli Uleaaborg není větší než mnohé město středoevropské, přece telefonické dráty křižují se širokými ulicemi. Ocitujíce se v odlehlém severu evropském, sotva pochopujeme praktické to zařízení a pokročilost, kterou městečka severoskandinavská překonávají města krajů středoevropských. I ta skrovná Haparanda, nejzazší městečko na švédském severu, čítající maličko přes tisíc duší, opatřena jest sítí telefonickou.

Obchodem vynikají zvláště pobřežní města zálivu bothnického a čuchonského. Celkem pak zabývá se obchodem a průmyslem asi 7% veškerého obyvatelstva. Asi 80% vypadá na rolnictvo.

Tržiště uleaaborgské položeno jest při pobřeží. Ve krámích, jež v podloubí k sobě přiléhají, prodává se zvláště zboží kartounové, nádobí měděné, brousky a j.

Každý třetí krám má na prodej vedle chleba také tabák žvýkavý. Měří se na střevíce jako plátno, maje podobu stočeného provazu.

Pro Čuchonce a Švéda bývá žvýkavý tabák pravou lahůdkou, zvláště olizují se po „močce" z dýmky jako po nejblaženějším nektaru.

Dále na tržišti nabízejí prodavačky černou kávu, malinovou šťávu, ryby, rybičky a skrovné ovoce, jinde zase střevíce kožené nebo upletené z kůry březové.

Výrobky z březové kůry jsou dávným průmyslem finské domácnosti. Na cestách po Finsku zhusta vídati lze u selského lidu střevíce z březové kůry, která bývá v hojné zásobě v každém statku a u každého baráčníka. Uschovává se ve stůčkách. Potřebuje-li se ke zhotovení střevíců, namáčí se ve vodě a podajné proužky splétají se v dovedný výrobek v malé půlhodince ne-li dříve.

Korové střevíce nejdou na trhu uleaaborgském valně na odbyt. Střevíce z měkké kůže a s měkkou podešví vytlačily je z města.

Střevíce z kůry březové osvědčují se co nejlépe ve vlhké půdě, rychle osychajíce a nepřijímajíce do kůry vody. Třeba jenom seno neb obálky na nohách vyměňovati.

O střevících z březové kůry mluví se již v Kalevale, a obuv z ní nosí i jiní kmenové čudští, s nimiž Čuchonci finští rozešli se již dávno

před tisíci lety. Čuchonci, stěhujíce se do protějšího Švédska, nezapomínají na starobylou svou obuv z kůry březové, užívají jí i v cizině jakožto nejlacinější.

Z březové kůry pletou Čuchonci pěkné pochvy na nezbytný svůj nůž, též praktické torby malé i veliké („kont“), košíčky, lahvice a schránky na sůl (s u o l a k o p s a), nebo na vnadidlo při chytání ryb. Pevné jsou z březové kůry provazy a provázky, úhledné jsou z ní krabice a pohárky na jahody, tabák a j.

Až na velikolepou koželuhárnu a továrnu na zhotovování obuvi, nemá v sobě Uleaaborg žádných věcí znamenitějších a jsme s prohlídkou jeho brzo hotovi.

Najímáme dvojkolovou taratajku, a vyjíždíme si ve společnosti lektora Heikla k peřejům bouřlivého Uleefu.

Finská taratajka není vůz lákavý. S neohrabanou koleskou ruskou nic si nezadá a vypadá tím hůře, čím více rozpomínáme se na lehkou kariolu norskou. Ale proto přece dýšeme spokojeně, ujíždějíce po ní lesnatými kraji zapomenutého Čuchonska.

Teď snadno lze dostati se do všech odlehlých koutů finské země, ale jindy bývala cesta Finskem kouskem odvážným. Pouhá zpomínka, že tu země snoubí se s blízkým polem severním, přiváděla na mysl nordické báje o příšerách a bytostech začarovaných, jež zaplašovaly poutníka od tajemných končin. Sám mládec a hrdina čudské epopeje, Lemminkäinen, pronikal ohnivé peřeje, vířivé práhy a slapy, klestil si cestu v plamenných slujích a propastech, chráněných děsivými přízraky hrozitánských dravců, by cíle svého mohl dospěti.

Ve švédských pověstech oživen byl čuchonský sever nestvůrami a obry nepřekonatelnými, kteří třásli se pouze před denním svitem, aby paprslek slunce nikdy jich neozářil a v kámen neproměnil. V těch krajích severních byl úkryt duchů a běsů, že na pouhý výkřik zbloudilého chodce celý les ozýval se jejich odpovědí.

Nebylo smutnějšího loučení, než když někdo vydával se na cestu k nejsevernějším hranicím finské vlasti. Nebylo jináče, než jakoby spěl v jistou záhubu a žádanou smrt. Když roku 1752 král Adolf Fridrich na pouť se vydal do čuchonských krajů, veleben byl do nebe a oslavován jakožto odvážný hrdina, jenž vlastní život obětuje poznání země, ačkoli ke službám a pohodlí jeho byla královská fregata a povoz knížecky vystrojený. A když král byl na cestách, varovali ho dále se ubírati, by prý nestal se obětí jedovatého hmyzu.

Nyní v málo dnech přeplaviti se lze k čuchonským břehům, a vystoupiv z lodi, ocitnouti se můžeš z Haparandy po několikahodinové jízdě na hoře Aavasaksa, ležící při polárním kruhu, a svědkem můžeš býti, kterak tu slunce v měsíci červnu nezapadá za obzor po dva dny a dvě noci. Po průplavech a rychlými dostavníky zajedeme si ke světoslavné Imatře, jež v báječném zjevu valí se hukotem a bouří přes žulové balvany jakožto mocný Vuoksen, jediný to výtok dívoce klikatého jezera saimanského.

Dále v nitrozemí finské vlasti zřídka kdo cizí bývá hostem. Tam ještě podivíni britského Albionu nerybaří v bystřinách, hemžících se tisícerými lososy a pstruhy, tam hovor žvatlavých Francouzů a žvá-

stavých Prusů neztrpčuje chvíle vnímavému pozorovateli v melancholické přírodě. Tam nikdo z cizinců ještě nevyrývá jmena svého do přetvrdého granitu finského nebo do útrob mohutných bříz, chtěje aspoň písmenami zvěčniti památku své návštěvy. Řídkým hostem bývá tam i obchodník, jenž těžiti chce z hlubokých lesův nebo rybných řek a jezer, vzácným bývá tam i jazykozpytec nebo přírodozkumec, jenž cesty vyhledává ve ztracených a řídce zabydlených údolích a krajích.

Nejdále na čuchonském severu, kde Lopaři sídlí při jezerech a krajích podhorských, cestujeme za leta pěšky v lehkých střevících z březové kůry, nebo střelhbitě plujeme bystřinami a vrháme se pružnými lodicemi do peřejů a vírů vodních. Jinde zase upaluje s námi koník po výborné silnici přes hory a doly i po rovině, až dech tají se ve člověku.

Pružnými péry finská taratajka není ještě vystrojena. Hází sebou a hází námi, kteří připadáme si seděti spíše v nějaké stoupě nežli ve voze. Každý naraz projede kostí i masem a otřásá celým tělem. Každý valoun na silnici jest vozu a nám citlivou překážkou. Každá prohlubeň a jamka mstí se na drkotavé káře, na níž hříšník odbyti si může pozemský očistec. Při tom všem unavený pěšák závidí nám té bolestné radosti, a čuchonský jinoch, ujížděje taratajkou do vzdáleného kostelíka, cítí se jistě šťastnějším nežli mnohý bankéř v lehkém faetonu.

Agenti z Němec a jiných zemí, navštěvujíce Finsko, vozí s sebou zároveň svůj vlastní povoz a v zimě své vlastní saně.

Také celé vystrojení koně bývá v odlehlejších končinách finských starobylé a prosté. Nejednou vídati lze místo všelikého řemení pouhý provaz, za nějž koník taratajku táhne.

Aby snáze bylo cestovati po Čuchonsku, o to pečovalo se již zvláště za časů Erika XIV. (v 16. stol.) a Gustava Adolfa II. (v 17. stol.) Tou dobou vznikla vozová doprava, řečená haallskjuts (vysl. holšus). Záleží v tom, že sedláci v ustanovený čas vysýlají na určité stanice koně a povozy k užívání pocestným. Čeledínové očekávají příchozí v pohodlí, lenivosti nebo hrách, a koníci jejich pasou se na pastviskách tak dlouho, dokud pocestný jich nepotřebuje. A když nějaký přibude na stanici, mnohdy na pouhou samotu lesní, zapřáhne se ten, jenž byl na řadě, čeledín, dívka nebo dítě zasedne na skrovném místečku za pocestným a tak jede se až na stanici nejbližší. Tu kůň vymění se za čerstvého a za nedlouho spějeme hbitěji k cíli svému za skrovný poplatek vládou vyměřený. Za finskou míli cesty (přes 10 kilometrů) platí se 1 čuch. marka (1 frank) a za užití dvojkolové taratajky 4 haléře (penniä, asi 2 krejcary). Jízda z měst jest asi o polovici dražší. Také postaráno jest o laciné zaopatření přibylých hostí na stanicích jako v Norsku a Švédsku.

Denně ujeti lze osmdesát a více verst (kilometrů). Projíždíme kraje lesnaté, opuštěné a širé lány bez konce, aniž mnohdy koho cestou potkáváme. A když lesní cesta brankou jest uzavřena, jistě nějaké děcko v pravý čas dostaví se, by ji otevřelo v naději, že ho nemine obvyklý dárek, snad kapitál v hotovosti pěti haléřů (penniä). Na červených sloupích udána jest délka cesty, kterou jsme již vykonali, na druhé pak straně počet verst, jež nám jest ještě konati.

Též za Uleaaborgem objevují se brzy kraje lesnaté. Ve stínu mohutných sosen a štíhlého smrčí pryskyřičná vůně vane, a oblažujícím ovzduším cesta mile a rychle ubíhá.

Kamkoli zajedeš v čuchonské kraje, všudy jehličnaté lesy uvidíš bujeti. Rozsel je již Pellervoinen, syn luhů, hájů a polí. Jedle po horách a smrčí na pahorcích rozsil, vřesovišti vřesu hojnost dal, břízy do rozsedlin vsadil, olše do zkypřené půdy:

Mäet kylvi männiköiksi,
kummut kylvi kuusikoiksi
kankahat kanervikoiksi,
notkot moriksi vesoiksi.
Noromaille koivut kylvi.
lepät maille leyhkeille.

Kalevaly runa II. v. 21—26.

Mnoho lesů roste v mokřinách a bažinách, jež zakrývají prahorní půdu čuchonské země jakožto ostatkové z dávné minulosti, kdy vlny mořské ploužily se po tehdejších mělčinách, nyní jenom nepatrně vynořených nad hladinu vod baltických.

Pátý díl celého Finska jsou močály a rašeliniště, a osmý díl celé čuchonské vlasti skrývá se ještě pod hladinou tisícerých jezer a jezírek, jimiž nikde v světě není země bohatější. Mnohá jsou spojena mezi sebou nerozlučně, tvoříce jediné jezero plné oklik a zátočin jako předlouhý spletitý fjord s větvemi na všecky strany, a vylévajíce své vody mohutnými proudy do zálivu bothnického, čuchonského nebo do moře ledového.

Takovým spletitým jezerem jest Saima, jež pojímá v sebe asi stoadvacet jezer větších a tisícerá jezírka menší, majíc celkem asi 16.000 čtverečních kilometrů v rozloze. Jediným výtokem jeho jest proud Vuoksen, jenž pod Imatrou, nejmohutnějšími peřeji evropskými, plyne do jezera ladožského a z Ladogy veletokem Něvou, valící se carskou residencí, do chobotu čuchonského.

Druhou soustavou jezerní, soustředěnou ve východním Tavastlandě (mezi 61° a 63° s. š. a 22° a 24° v. d.) jest Päijäne, kteréž centrální jezero samo má v délce asi 130 km. a na nejširších místech asi 26 km., vylévajíc se řekou Kymmene též do zálivu čuchonského nedaleko Lovisy.

Třetí jezerní soustava jest Pyhäjärvi (čuch. järvi — jezero) v západním Tavastlandě, v jejíž středisku leží průmyslový Manchestr finské země, Tammerfors. Výtokem těchto spojených jezer jest Kumo (čuch. Kokemäenjoki), plynoucí do zálivu bothnického.

Jakkoli jest tento systém jezerní nejmenší obou dvou předešlých, přece všecka jeho jezera mají ve přímočárné délce hlavního proudu asi 1200 kilometrů.

Kromě těchto tří velikých shluků jezerních*) soustřeďují se vody severních jezírek čuchonských v jezeře ulejském (čuch. Oulujärvi) při

*) Ignatius: Statistische Mittheilungen. Helsingfors 1876.

$64^1/_2$ s. š., do něhož tekou vody od hranic ruských, vylévajíce se společně bouřlivým Uleelfem (čuch. Oulujoki) nedaleko Uleaaborgu.

Větším jest jezero enarské blízko ledového moře, do něhož vylévá se jakožto Paatsjoki, bývajíc rok co rok asi po deset měsíců zamrzlé. —

Ve mnohých jezerách čuchonských žijí posud potomci starobylých rodů mořských, kteří tu zbyli jakožto svědkové zmizelého moře. Jezera čuchonská, jsouce ostatky někdejšího oceanu, zajisté znenáhla pozbývala své slanosti a živočichové mořští buď v novém živlu zahynuli nebo přizpůsobili se svým potomstvem poměrům změněným.

V jezeře ladožském žije kromě tří drobných ráčků mořského původu (Idothea entomon, Mysis relicta, Gamarus lorricatus) též malá rybka (Cottus quadricornis), jež vyskytuje se jinak jenom v moři, zvláště hojně u Kamčatky a zajisté také podél severního moře ledového. Nad to pak hostí Ladoga a Saima podnes také tuleně, ssavce výhradně mořské.

Menší jezera čuchonská chovají v sobě ráčka Mysis relicta, jenž jest v moři pochoutkou velrybám a sleďům.

Jest nade vši pochybnost, že jezera čuchonská a severoruská souvisela kdysi s ledovým mořem severním, asi mezi nynějším Petrohradem a Archandělskem. Snad též bothnický záliv souvisel s nynějším jezerem enarským a ledovým.

Co příroda někdy rozdvojila, to nyní ruka lidská snaží se obnoviti prací a uměním, a snad za nedlouho oslavován bude začatý podnik, jehož zdarem spojí se vody ledového moře s vodami čuchonského zálivu.

Lesnatá cesta, kterou spějeme k peřejům Uleelfu, vede stále podél proudu, jenž láme se v častých a dlouhých kataraktech. Zvláště ječivým jest Pyhäkoski t. j. svatý peřej, Niskakoski při samém výlevu jezera ulejského, potom Koivukoski a Aemmä.

Z lesního stromoví převládá tu borovice (Pinnus silvestris L.), jakožto nejobyčejnější strom jehličnatý v Čuchonsku, jenž teprve přestává ve chladných krajích u jezera enarského (při $69^1/_2{}^0$ s. š.), prospívajíc ještě v poříčních údolích až při 70^0 s. š.

Věrným soudruhem jejím bývá smrk, jenž ve krajích pod polárním kruhem skládá hluboké lesy, provázeje borovici ojediněle až na konec severní pevniny evropské.

Na pokraji lesů šelestí jasné loubí něžné břízy, v koruně její jarem žežulka kuká a hlas její hájem se šíří již od té chvíle, co hrdina Kalevaly, Väinämöinen, jí kázal, pěti v ratolestech toho stromu:

Helkyttele hietarinta,
hoiloa hopearinta,
tinarinta rinkuttele,
kuku illoin, kuku aamuin,
kerran keskipäivälläki
ihanoiksi ilmojani. Kalevaly runa II. v. 370—376.

(Pějiž krásně z svého hrdla, pějiž jasně zvukem stříbra, zpívej jasným cínozvukem, kukej z rána, kukej večer, také o polednách volej, by zdar vzešel místu tomu). (Pokračování.)

Dívčí profily.*)

Básně Jaroslava Vrchlického.

Prolog.

Jen krásných visiony
mé duše zrcadlem táhnou
a jako harfy tóny
až do dna srdce mi sáhnou.

Co velkost jich a sláva,
kterými zaplály časy?
Jen žena v nich přede mnou vstává,
pouze zjev nebeské krásy!

Co na tom, z minulosti
a prachu že zvedají skráně?
Co krásné, věčnost hostí
a paprsk její pad na ně.

Co na tom, některé celý
že život ztrávily v taji?
Přec verše zlaté jak včely
jich krásu oblétají!

A jiné snů jsou jen děti,
z mé obraznosti vzlétly,
jak poupata na vonné snětí
v rose a úsměvu zkvetly.

Ó s pletí jasmínovou,
vy bledé zlatovlásky,
mým strunám zase novou
vdechněte píseň lásky!

Ó s vlasem jak noc tmavým,
granáty temně žhoucí,
ku tonům veďte pravým
mé srdce láskou vroucí!

Vy zdáli a vy v blízku
pod tisem, pod jabloní,
při šumném vodotrysku,
jenž o porfyry zvoní,

*) Ukázkou z knihy „Čarovná zahrada".

Na hrobech s urnou víry,
s obroučky na pažitu,
vy duše obrovské lyry,
při které v luny svitu

Báj lásky spřádá se stará
ve pustém parku mých písní,
kde náhle v dechu jara
se listí a poupata tísní:

Vy zjevy a visiony
jste sochy úbělové,
jež listů do záclony
též halí jaro nové,

Jimž kolem bílých boků
se břečťan přítulně plazí,
jimž lásky sen plá v oku
a dálka beze hrází.

Královna ze Sáby.

aj cizí v oku mi hoří,
na ňadrech amulet,
v sny divné duch se noří,
co mdlý šepotá ret —
Všecku moudrost země
za srdce dám hned!

Kol nubické otrokyně
se vírem točí v let,
zní píšťalami síně,
plá číše, voní květ —
Všecky skvosty moře
za srdce dám hned!

Kdes v poušti Memnon stojí,
já slyšela ho pět,
on chyt mne písní svojí,
kde k němu cesty sled? —
Všecky taje nebes
za srdce dám hned!

Sulamit.

Když jsem vyšla na vinice
lehká jako pták,
sypaly mi růže v líce
lístků vonný mrak.

Jaký den to krásný, vonný,
jaký sladký vzduch,
s nebe mračen beze clony
zemi líbal bůh.

Když jsem vracela se domů,
vinicí táh šer,
vítr lkal jak v loubí stromů
pláč Sionských dcer;

A mé líčko žhnulo, plamen,
temně do krve —
cítila jsem v ňadrech kámen,
srdce poprvé!

Erigona.

U staré zdi, jež révou kryta celá,
tam sedí, úsměv po rtu jejím bloudí,
sní, nevidí, že shora zvolna loudí
se hrozen k ní, přes rámě se jí sklání
ku ňadrům, jejichž vlna rozechvělá
se náhle vzpjala v bouřlivějším vlání.
Již hrozen tmavý na ňadrech jí leží
a rajský cit jí celým tělem běží.
A dlouho sní — však v tom ji bázeň jímá
i procitne . . . Má věřit zraku svému?
Kde hrozen byl, tam Dyonis teď dřímá,
i zavře zrak a vzdá se celá jemu.

Dioné.

Jak moře Dioné se stále mění,
hned bouří rozmarem, zas dá se v pění,
zrak její hraje v modré tóny vody,
když zefyr dýše do ní píseň shody
a hnědé stíny táhnou po obzoře.
Čím líp ji znáš, tím víc v ní vidíš moře,
vše na ní půvab je a vše se vlní,
vlas, jenž ji úbělovou šiji plní,

a vlnou tmavou ňader vlnu bílou
přikrývá stěží, dech, jenž hudbou milou
zní jako moře v slunci dřímající,
krok, jenž jest vánek vodou tancující,
hlas, jenž jest jako píseň Siren sladký,
pás, jenž jest třtina klonící se zpátky,
když pták se v letu dotekne jí křídlem.
Vše po moři má, její ústa sídlem
jsou vzácných perel — však co v srdci dřímá,
se neptej, skoro strach mne před tím jímá,
snad zželelo by srdci se i oku! —
Nech, ať kol tebe v lehkém tančí kroku!

Myrtó.

Již měsíc, křišťálová lampa matná,
se houpá v nebes klenbě, kterou chvatná
přeletá peruť mráčků v západ jdoucích.
Houšť plna světlošek je temně žhoucích,
kdes ozval slavík se v myrt vonném sněhu.
Les dýše píseň a vzduch dýše něhu
a labuť zpívat chce na vodní pláni,
byť za to cenou bylo — umírání.
Ó míre nebes nesměrný a bezdný,
ó azure, už skloň svůj kalich hvězdný,
jak modrý svlačec operlený rosou
se sklání v obilí! Teď nožkou bosou
vychází Myrtó v háje tmavou trávu.
Jak hrdě nese nepokrytou hlavu
své krásy, vděku svého povědoma!
Jak patří do dálky chvějnýma rtoma,
jež jsou jak tulipánu puklé poupě!
Hle, v trávě žába, jež jí skočit chtěla
na bosou nožku, též se pozachvěla
a velkým okem civí na ni hloupě.

Theano.

Kol plaše jděte, dívky z Eleusiny!
jak ve snu tiše, jako lehké stíny,
neb ona dříme, v duši štěstí lásky,
jež uhodnete snadno, bez otázky
po vlhkém oku, až se ze sna vzbudí,
po měkké ručce, vlnící se hrudi,
po tanci nožek pružném kdys teď táhlém,
po nachovém rtu jako krokus sprahlém,

když nepršelo dlouho. Jděte tiše!
A zítra pozor dejte, z plné číše
jak vlije pod Venuši Praxitela
chladící mléko, jež se sladce bělá,
jak růží vysype tam klíny celé
a hrdličky dvě přidá stříbroskvělé.

Fausta.

Římského konsula to přísná dcera.
Jí pozadím je chrámu klenba šerá,
taj divný dříme jí v záhybech řízy,
zrak její rozhodný má půvab cizí
a velitelský, pomalý sklon hlavy.
Je vidět, dědictví že dávné slávy
jí ňadra dme pod tunikou, jež nachem
je ovroubena. Ve pohledu plachém
k ní barbar plíží se a otrok padá
na kolena. Jest ještě velmi mladá,
však vážnost starší dělá ji a pýcha.
Že miluje, se nepřizná, ni z ticha
si nezavzdychne; otrokyně slovu
naslouchá klidně do zrcadla z kovu
své zraky hroužíc. Jen když vyjde z lázně,
se usměje. Zří v život, nezná bázně,
ví, s klidem stejným že svou vloží patu
na caesara šij, lásky ve záchvatu
až obejme ji svalnatou svou paží,
jak služce dlouhou jehlu do zad vráží.

Pia.

Jest jako rosa lilje na kalichu,
jež s rána spadla a se chvěje v tichu,
jíž nedotkla se ještě ani zora,
kdy v mlze, tuše jitra, stojí hora,
les mlčí a kraj celý dojat dřímá.
Jí denně anděl perutěma svýma
se dotýká, když dobrou noc dá matce
a ruce na růženci sepne sladce,
ten potom kyne ku nebeským luhům
a znamení dá křídlatým svým druhům,
by sestoupili v tuto čistou duši.
Pláň vodní, kterou vánek nerozruší,
ni křídlem pták, je dětský spánek její.
Jen visiony síně procházejí

snů jejích křídlaté a s hlavou v sklonu.
Jí celý život jest jak hlahol zvonů,
ji žebrák zná, jenž sedí podél drahy
své ukazuje rány polonahý,
ji dítě zná na hlučných ulic rohu.
Jde světem tichá, poroučí vše bohu,
a po stupních když kathedraly kráčí,
dým kadidla jí u hlavy se stáčí,
zkad andělíků vyzírají hlavy.
Jí v duši píseň zvoní bez únavy,
dle varhan tónu její krok se rovná.
Smrt kdykoliv by přepadla ji, zrovna
šla v ráj by, na skráních svit aureoly
za Pannou Marií i apoštoly.

Violanta.

Vlas jako hedbáv volně rozčesaný
nad bílým čelem dolů na dvě strany,
jak broskev šíj a pod krajkami plna,
jak vodní tůň se chvěje ňader vlna.

A oko modré, azur jihu celý
a úsměv ztrnulý a jaksi ztmělý
myšlénky stínem, která brázdí lehce
skráň průsvitnou, již opustiti nechce.

Od oltáře ta ku hlučnému kvasu
se vrací ptákem, oka zlatou řasu
až sklání k líčku, kde plá cosi v palu,
jak odlesk od purpuru kardinalů.

Semper eadem.

Cos jako z štětce velikého Giotta
by spadlo do tahů jí, sladká nota
z harf andělů, jež kreslil Fiesole,
u trůnu Panny kteří hrají dole,
jí táhne úsměvem, jenž sladký, snivý
jest odlesk duše. Přes edenské nivy
tak spějí stíny duchů v blahé chvíli.
Skráň její v blahé pokoře se chýlí,
jak čekala by na kyn vůle vyšší.
A nikdy neodmlouvá, vzdechem ztiší,
čím srdce přeplněno jako vása
tak rádo vzkypí. V světě, kde jen zkáza
a zhouba vládne, pustá vřava denní,
jde jako sen, jenž v skutečnost se mění,

jak dennice na blednoucím již nebi,
pod kterou stíny noční jen se šklebí
v skrýš hvozdů prchajíce; v čisté kráse
svých sester ona „Proč jen blednou?" ptá se
a vítězící azurem jde sama.
Dnes po letech, kdy žití trpké drama
ji zburcovalo, v kapkách žluče stálých
nám lijíc smutek v pochmurný dnů kalich,
dnes ještě zřím ji s tím úsměvem blaha,
jenž jako anděl, který duše tahá
z tmy po řetěze hvězd, je stále silný
a dobrý, tichý, spravedlivý, sdílný,
jenž praví k všem, kdo v žalu pot na skráni
jdou životem: Ó buďte požehnáni!

Má dcera.

Tak vyrůstá pod zraky mými
při písni, smíchu matky,
jak pod kaštany ztemnělými
květ sladký.

Ty dají květu chlad i vláhu
a celý den zpěv ptačí,
to obé k děcka mého blahu
teď stačí.

Jde domem jako duše domu,
jsouc žití všeho osa,
ve hluku ulic, vozů hromu
zpěv kosa,

Jde domem, smíchem všady zvoní,
jas vtkán v šer jizeb stmělý,
to honí zkvětlé na jabloni
se včely.

Jde domem, všady štěstí zdroje
svou zurčí vlnou zlatou —
motýly, vážky ve sny moje
se matou.

A neví o tom, co nám dává
ta ručka sladká, malá,
že láska jen, kde pustá vřava,
z ní vstala.

A neví, ku životu lásku
že čerpáme z ní denně,
že vyhráváme těžkou sázku
v té změně

Dnů, měsíců a roků větší,
čím roste nám to dítě,
ta zóra, která slunce předčí
v svém svitě!

Ji vida takto snivou, milou,
kdy u ní zrakem prodlím,
vždy z hloubi duše celou silou
se modlím:

Ó buď vždy dobrá, jak jsi posud,
a mírná, jemná, vlídná
a zastaví se krutý osud
tě zhlídna!

Ó buď vždy sladká jako nyní
a veselá a slunná,
plaň v život, nebes dobrodiní,
jak luna!

Nech bouřit svět, nech láti davy
a zápasiti zbraní, slovy,
nech spadnout květ, máj vzkřísí smavý
zas nový!

Nech orgii se zmítat divou,
nech šklebiti se zlobu,
věř, vzrostou růže, kdo má víru živou,
i z hrobu!

Měj víru tu, zla projdi smečkou
jak stínem paprsk hbitě —
i Herkul, nezdolaný hadů smečkou,
byl dítě!

Lidové slavnosti o sv. Janě Křtiteli.

Obrázek kulturní a zvykoslovný. Napsal F. V. Vykoukal.

(Dokončení.)

některých končinách ovšem se obřady sobotečné dosti značně od jiných krajin liší. Tak shledáváme u K. W. Wójcického následující popis Sobotek u Kurpiů. Na ochranu od čar a kouzel sejdou se večer před sv. Janem hospodyně i mladá děvčata kdesi na louce u potoka, zapálí oheň a dívají se, jsou-li všechny; která by nebyla přítomna, pokládá se za čarodějku. Řemeslo toto, dokládá Wójcicki, připisuje se nyní zpravidla jen židovkám. Potom napivše se vodky, o níž také právě zmíněná píseň mluví, mladší tancují před ohněm a starší, vyňavše ze zástěr svazečky trav, z nichž každý druh zvlášť je svázán, metají z každého po stebélku do ohně; dým z toho vycházející zahání prý čáry. Při tom zpívají:

„Niechaj ruta w ogniu trzeszczy,
czarownica z złości wrzeszczy.
Niech bylicy gałąź pęka,
czarownica próžno stęka.

Myśma tu przyszły z daleka,
popalili zioła święte;
nie zabierą już nam mléka,
czarownice przeklęte.

Spokojnie nam ogień świaci,
i zióleczko každe tleje,
oj nie pomrą nasze dzieci,
oj nie będzie swaru doma.“

Zbytky travin pečlivě sbírají a zastrkují je potom po domě i chlévech proti čarodějnicím. Bylin je sedm: rosička, plamínek, černobýl, mateřídouška, routa, šalvěj a svatojanské kvítí. Při tanci a zpěvu nezapomínají zavdávati si vodky, a veselí jejich trvá až ku půlnoci, jinde i mnohem déle, jak poučuje nás popěvek:

„Daléj dziéwki wybrane,
bylem (černobýl) opasane,
tańcujcie na dworze,
až do rannej zorze,
aže do świtania,
ale nie bez grania.“

Na Pokučí zapalují víchy slámy na tyčích uvázané a pobíhají s nimi v různé strany, výskajíce a pokřikujíce; od vigilie sv. Jana provozují to každý večer až do svátku sv. Petra a Pavla.

V Rusku nazývá se slavnost svatojanská Kupalo. Mládež se při ní věnčí a opásává bylinami, zapaluje ohně, tančí kolem nich a přeskakuje je, jako se jinde děje; také písní kupalných je hojně. Ale nejednou věcí přece se Kupalo odchyluje od vylíčených Sobotek. Samo jméno, ač je někteří jinak vykládají, uvozuje nám na mysl koupání, koupel, a s tou slavnost ta vskutku je v některých krajích ruských podstatně spojena. Koupají se totiž mužští i ženské k večeru až do soumraku a potom teprve jdou pálit ohně; koupeli té připisují zvláštní osvěžující moc, a to tím více, že dle jejich domnění až do té doby není voda zdravá a nikdo do ní nemá vstupovati. A kdo se po koupeli ještě potře černýšem, bude jistě zdráv celý rok. Koupání v ten večer tak je rozšířeno, že sv. Agripina, jejíž svátek se 23. června slaví, nazývá se u lidu kupalnicí. V Archangelské gubernii posypávají lidé vodu při této koupeli, dříve než do ní vstoupí, travou kupalničnou, totiž pryskyřníkem (ranunculus acris). — V Bělorusku je pálení kupalného ohně podobno spůsobu, jaký svrchu ze severozápadních Čech byl uveden a o jakém ještě zmínka se stane. Tam saráží se totiž kůl, obalený slamou a proutím a zapaluje se; když plameny z něho vzhůru šlehají, metají dívky do ohně březové větvičky a říkají: „Ať je můj len tak vysoký, jak vysoko vstoupá tento plamen.“

V písních při těchto obřadech zpívaných často je slyšeti jméno Kupalo! asi tak, jako ve slovenských Vajanno! Někteří spatřují v tom jméně někdejší bohyni, — Popov boha úrody, který vylíčenými obřady byl vzýván, aby darů svých požehnal a šťastné sklizně dopřál. Ale výklad ten dlužno přijímati s opatrnou reservou, — bylať na západě a dle naší staré pranostiky sedlské zdá se, že též v Čechách bylo něco podobného; praví se:

„Pálíc sudy, k tomu svíce,
okolo ohně tancujíce,
panny mládencům kupadla dávají
a sousedé dobrou vůli mívají.“

Pozoruhodno jest, že mnohé písně ruské, zejmena běloruské, nemají k obřadu pálení ohňů svatojanských výslovného, zjevného vztahu a zvláště že jsou rázu smutného. Takového rázu dle Afanaševa jsou také písně, jež pějí dívky na Volyni a Podolí při zvláštním obřadu v den sv. Jana. Ozdobí totiž vrbu, jíž pak se říká kupajlo, rozmanitým kvítím, zarazí ji do země a tančí kolem ní, zpívajíce smutné písně. Pak se na ně přihrnou hoši, zmocní se přes jejich odpor kupajla a roztlukou je na kusy. Symbolický úkon tento vykládá se o rostlinstvu, jež žárem slunce, na výši stojícího, uvádá a hyne, nač zničení vrby a žalostné písně narážejí. — Zde tedy lid pojal věc z jiné stránky, — neradujeť se z toho, že životodárné slunko dostoupilo vrcholu své moci, ale želí toho, že tato moc jeho má také sílu ničivou. Za doklad, že také písně, jež přímo při pálení ohňů se zpívají, nejsou rázu veselého, budiž uvedena v původním rozměru píseň z gubernie Minské (dle nové sbírky v Rus. filol. věst. r. 1885):

Temno, temno za dvorem,
když jeli kozáci všichni řadem,
vezli Michala na koni
a jeho hlavičku na meči.
Jde za ním matička plačící:
„Ach, synu, synu Michale,
za koho pak jsi ty hlavu položil?
zda za tatíčka starého,
či za svou rodnou matičku,
či za bratříčka milého,
či za sestřičku líbeznou?
— „Ba ne za tatíčka starého,
ani za rodnou svou matičku,
ani za bratříčka milého,
ani za sestřičku líbeznou;
složil já hlavu svou za dívčici,
to za ty tichounké schůzky s ní,
to za její nízké poklony,
když se mnou tichoučko chodila,
nizoučko hlavinku nosila.“

Jak patrno, vane touto písní zcela jiný duch, než jaký se nám ukazuje na př. v písních slovenských; zřejmého vztahu k obřadu kupalnému v ní nevidíme.

Veselého, ba bujného rázu jest slavnost svatojanská u Jihoslovanů. Přemnohé rodiny slaví tu „kosno ime“, kterýžto den patří v rodině k nejpřednějším svátkům celého roku, a také ostatní oddávají se radovánkám a plesu. Dle V. St. Karadžiče „Srbové se domnívají, že je Ivan-dan, — tak se u nich ten den jmenuje, — tak velikým svátkem, že v něm slunce na nebi třikrát ze strachu se zastaví.“ Vigilie jeho tedy slaví se velikosti svátku zcela přiměřeně a tak horlivě, že prý při tom celá noc letmo uprchne. Pálení ohňů, jimž se na jihu říká kries, dotekneme se jen potud, pokud shledáváme při nich něco od spůsobů dříve vylíčených odchylného.

Karadžič připomíná, že se zvláště ráda pálí „lila“ — kůra březová neb třešňová. — Dle zprávy Krausovy zapalují u Vidovce v Chorvatsku vždy dvě děvčata a jeden hoch společně kries. Když hranice je celá v plameni, přeskakují ji všichni tři; kdo nejdále doskočí, tomu se nejdříve otevrou brány stavu manželského. Potom sejdou se hoši i děvčata a pustí se v chorovod; za chvíli přepadnou hoši kolo dívčí, — u kterého děvčete je přetrhnou, to spustí se jednou rádo svého muže. — V Kamenné Hoře pastýři vrhají do kriesu devět prutů ze tříleté révy; když vzplanou jasným plamenem, skáčí junáci přes oheň, — komu se skok podaří, ožení se do roka.

Uskoci dle Valvasora již deset dní před sv. Janem snášejí hromady jalovcových větví, zapalují je a skákají přes ně, — malé děti pak nad ohněm nakuřují; to se děje až do osmého dne po zmíněném svátku, večer před sv. Janem ovšem nejhlučněji.

Než obrátíme se k národům neslovanským, povšimněme si ještě, že také u Lužičanů býval šwedžeń swjateho Jana památným a předvečer jeho že se slavíval způsobem jinde obvyklým.

U Germanů původ ohně svatojanského, dnes Johannisfeuer řečeného, ve starších památkách již samým jménem se naznačuje; názvy sunwentfeuer, sunbentfaor ze století 15., a v Bavořích dosud užívané slovo sunwentsfeuer zcela jasně ukazují ke slunovratu. U Němců takové ohně zapalovány bývaly — jako u nás v noci filipojakubské — o velikonocích, snad na památku někdejší germanské bohyně Ostavy. Způsob, jakým se dle Grimma svatojanský oheň pálil, v podstatě shoduje se slovanským, jenom místy odchylují se některé podrobnosti. Tak na př. na Mohučsku byl zapálený oheň posvěcován farářem, jakož se dálo také v některých krajinách francouzských. Do plamenů jeho metaly se, — jak jsme již při polských Sobotkách slyšeli, rozmanité byliny, aby se lidem všecko neštěstí a zlo v dým obrátilo, jako ony v dým se obracejí. Při tom bývalo kolem ohňů z míry veselo, a jako v Polsku vodka, tak zde při tom mošt nescházel; v zákazu, kterým rada Norimberská r. 1653 oheň tento zapovídá, chtějíc možnému neštěstí předejíti, výslovně se mimo jiné praví, že při něm „wird gezechtet und getrunken". — V Elbinkách ve Švábsku vařil se na svatojanském ohni hrách, který se pak uschoval a sloužil při pohmožděninách a ranách za vítaný lék. — V poříčí Moselly při hranicích francouzských, sbírá se dům od domu po otepi slámy, která se zanese na vrch za vsí, kamž se večer sejdou muži a hoši, — ženské postaví se níže; slamou oplete se veliké kolo tak, že dřeva není viděti, středem provlékne se dlouhá tyč, za niž se kolo vede. Na dané znamení kolo se zapálí a spustí rychlým během k řece; diváci vesele zavýsknou a metají do povětří hořící pochodně, které si ze slámy byli nadělali. Mnozí běží za kolem a pozorují, jak dlouho hoří; zhasne-li dříve, než dojde k řece, lze čekati malou úrodu vína, vjede-li ještě hořící do vody, bude úroda bohatá.

Pouštění hořícího kola jest zajisté obřad symbolický. Vykládá se pak jakožto obraz slunce, které dostoupivši svého vrchole, odtud již klesá, až v měsících zimních takřka zcela zmizí; tak praví již Haltaus při zmínce o tomto obyčeji, že je to „Anspielung auf den Namen der Sonnenwende." — Obyčej tento byl vedle pálení ohňů obvyklým zvláště ve Francii, jak někteří tamní theologové již ve 13 stol. připomínají; u nich ovšem „rota, qua in quibusdam locis volvitur" (kolo, které na některém místě se pouští) má význam náboženský.

Ohně svatojanské těšily se vůbec ve Francii značné oblibě. O veselém rázu jejich svědčí již jméno le feu de joie. Dle „Mémoires de l'academie celtique", z nichž Grimm výňatky v originalu uvádí, zapalován byl oheň ten v rovinatých krajích na křižovatkách; uprostřed hranice zaražena byla dlouhá tyč, ozdobená zelení a květinami. V kraji pyrenejském porazila si každá obec hned 1. máje štíhlý strom, buk, jedli, v údolích také topol, který se oklestil a pak před sv. Janem zarazil do země a spálil. Také zde přicházelo kněžstvo ohně posvětit, ba přicházelo ve slavném průvodu a samo zapalovalo oheň — „le clergé se rend en grande pompe au lieu de la cérémonie,

allume le feu“ —; přikládaloť tomu zajisté neoprávněný význam náboženský. — Mládež potom přeskakovala hranici držíc v rukou listí ořechové, jež se pak doma nad stájemi proti čarám a neštěstí zastrkovalo; skákati přes oheň bylo možno zcela bezpečně, neboť oheň svatojanský prý nikoho nespálil, třeba bral hořící polena holou rukou.

Svatojanské ohně páleny byly nejen na venkově, ale i ve městech; v Metách, ano i v samé Paříži a jinde zřizovány v 15., 16. a 17. stol. hranice přímo na náměstí a sám maire je zapaloval. Do našeho věku udržel se zvyk ten ve městech jihofrancouzských. V Aixu a Marseillu čistily se před sv. Janem ulice, — venkované přinášeli do města květiny, jimiž se každý zdobil, anať se jim zvláštní moc připisovala; část jich vrhána byla též do ohně, přes nějž mládež skákala a oharky kolemjdoucí škádlila. Ve vsích pak jezdili na oslích neb mezcích, držíce v rukou zapálené větve jedlové.

Nebyly pak ohně svatojanské vůbec snad jen zábavou prostého lidu, mámeť historické zprávy, že se jich účastnily také hlavy korunované. Tak na př. v Augsburku r. 1497 zapálila v přítomnosti císaře Maxmiliana krásná Zuzanka Neithardová pochodní svatojanský oheň a začala se synem jeho Filipem tanec kolem ohně; v Lehnici r. 1578 dal tamní vévoda zapáliti svatojanský oheň a byl při tom přítomen s celým dvorem svým. — Zajímavou zprávu o tom, jak také u nás v Čechách svatojanský oheň těšil se pozornosti vzdělaných kruhů, podává Hájek ve své Kronice při r. 1385. Mluvé totiž o svárech mezi Čechy a Němci na universitě, při nichž Čechům nejedno příkoří bylo snášeti, praví mezi jiným: „Kdyžkoli studenti měli jaký triumf, buďto že jsou o vigilii svatého Jana oheň pálili, žádný tu Čech nepřistupuj, aneb když měli masopust, žádný se tu z Čechů nepřiměšuj.“ Totéž cituje z Hájka také Beckovský ve své Poselkyni.

Hledíme-li k mythologickému významu ohňů svatojanských, nemůžeme v nich zajisté spatřovati nic jiného, než stopy dávného kultu, jímž uctíván byl od pradávna dobročinný živel ohně u všech kulturních národů. Oheň sám býval pohanským národům obrazem ohně nebeského, zřídla všeho pozemského tepla a tudíž i všeho ústrojného života. Při letním slunovratu octne se slunce na výši své moci, — toť tedy nejvhodnější příležitost velebnosti jeho vzdáti čest; že se to nemohlo státi jinak než uctíváním hmotného obrazu jeho — ohně, jest pochopitelno.

Nicméně dostalo se ohni tomuto také hojně výkladů křivých. Staří theologové, o nichž se svrchu již zmínka stala, na př. Vil. Durantis, vykládali jej jakožto obraz sv. Jana Křtitele, kterýž byl „světlem a planoucí pochodní, předcházející a předbíhající světlo pravé.“ — Náš Kollár se zaslouženým posměchem zmiňuje se o domněnce, jakoby ohně svatojanské byly upomínkou na upálení mistra Jana Husa a byly se z Čech rozšířily také do zemí sousedních; ale sám jest na omylu domnívaje se, že jest to obyčej výhradně slovanský, a tvrdě, že vyskytá se z německých krajin jen tam, kde druhdy sídlili Slované. — Jiní, k nimž se také náš Hanuš klonil, pokládali ohně svatojanské za kult Svantovítův a celou slavnost za zbytky bývalé slavnosti žatvy, o níž bohužel jako o přemnohých otázkách slovanské mythologie se týkajících, vysloveny jsou sice neurčité domněnky, ale nic pevného, zjištěného.

Svatojanský oheň, jak jsme místy již ukázali, měl také moc očistnou. Pro očistu zajisté byl přeskakován, pro očistu a zároveň jemu v oběť vrhány byly do něho jisté byliny, ba očistná moc jeho byla tak značná, že i zůstatky z něho, ba i věnce, jež se ho toliko dotekly, zbavovaly osoby i celé domy vlivů škůdnických. — Pravou očistou však byla koupel, jíž při ruském Kupale jsme se dotekli. Zmínky zasluhuje, že tento obřad očistný o sv. Janě byl druhdy, a z části snad i jest, také na západě rozšířen. Grimm uvádí na doklad toho dopis básníka Petrarky, v němž líčí svůj pobyt v Kolíně nad Rýnem. Petrarka vypravuje, kterak o vigilii sv. Jana od svého hostitele veden byl ke břehu řeky na zvláštní podívanou. Veškeren břeh řeky pokryt byl velikým davem krásných žen, nad jejichž sličností vznětlivý básník z míry užasl; podkasány a s rukávy vyhrnutými sestupovaly do vody, nabírajíce rukama vodu a umývajíce se, při čemž prý domácím (Petrarkovi neznámým) jazykem cosi propovídaly. Na otázku jeho, co a proč se to děje, pověděl mu průvodce, že jest to starý obyčej národní; ženy prý jsou přesvědčeny, umyjí-li se ten den v řece, že všeliké zlo a všechny trampoty, jež na ně během roku přijíti mají, s nich budou sňaty. Proto prý se každého roku taková očista vykonává. — O podobné dávné lustraci, ač se o ní Petrarka nezmiňuje, jsou zprávy také z Italie a sv. Augustin horlí proti ní, zmiňuje se o neustupujících obyčejích pohanských v Libyi.

Jednodušší koupel pořizuje umývání rosou, nasbíranou před slunce východem na sv. Jana. Ve Francii hojí tato rosa kožní nemoci, právě jako první vědro vody na úsvitě toho dne čerpané léčí zimnici. Nedaleko Nogentu (jih. záp. od Paříže) jest pramen proslulý léčivou silou v noci před sv. Janem; muži i ženy sestupují do jeho vody a myjí se, — a není prý v tom obřadu ani potuchy jakési nepřístojnosti — „nulle idée d'indecence ne trouble la cérémonie". — Ve slovanských krajinách umývají se zmíněnou vodou jen dívky, a to proto, aby líc jejich byla svěží a krásná. Na Slovensku vybíhají děvčata časně ráno k žitným polím a myjíce se tu rosou, zpívají:

„Tvár moja, tvár moja, kvitni mi růžičkou,
budem ťa umývať tou žitnou rosičkou;
tou žitnou rosičkou, sbieranou za rána,
kým slnce nevynde na svatého Jana."

Podobný účinek svatojanské rosy u děvčat pěkně vyjadřuje píseň polská:

„Janie, Janie, swięty Janie!
Cóžeś nam przyniosl nowego;
cóžeś nam przyniosl pięknego?
Janie, Janie, swięty Janie!

Przynioslem ja rosy
dzieweczkom dla krasy;
takže macierzanki (mateřídoušky)
panienkom na wianki.
Janie, Janie, swięty Janie!" —

O každých svátcích, jimiž slavena byla jakási změna přírodní, zpytovával lid budoucnost; zdáloť se mu, že na takovém rozhraní, kdy jedna doba ustupuje, aby jinou byla vystřídána, sama sebou nabízí se příležitost pohlednouti v tajemné šero příštích osudů, které svou nejistotou vždycky člověka vábilo. A že povaha lidská ve příčině této vrozené zvědavosti se nemění, zachovalo se obyčejů sem spadajících dosud nejvíce. Že jich také o slavnosti svatojanské bývalo všude hojně, viděli jsme již při pálení ohňů; na jiné podívejme se tuto.

Největší touhou seznati, co je čeká, vynikají dívky; nedivme se také, neníť to maličkost moci se dověděti, jakého dívčina dostane muže, nebo dostane-li vůbec jakého a kdy. K vypátrání těchto zajímavých záhad nese se většina všeho dívčího věštění. Z tohoto pak nejpěknějším zdá se nám pouštění věnečků po plynoucí vodě,jakéž známo je v Čechách, na Slovensku, Bílé Rusi, ale zvláště u Poláků v Povislí. Dle Kolberga sejde se večer před sv. Janem na břehu Visly množství děvčat, jež házejí do řeky věnečky, kteréž junáci na člunech snaží se uloviti. Které dívky věnec někdo bez překážky uloví, ta se do roka vdá; překážky při chytání značí obtíže, jež sňatku budou brániti. Ale které voda vínek k moři unáší, ta ještě zůstane svobodnou. Pouštějíce věnečky do vody, děvčata zpívají:

„Moja matulu, moja kochana,
przygoda mi się stała:
uwilam wianek
z siedmi równianek,*)
woda mi go zabrala.

Oj mam ci ja, mam parę labędzi,
plyną one po nie:
ujrzysz wianuszek
a nie czepuszek,
boć wianek nie utonie.

Labędzie plyną, ledwie nie toną,
bystra ich woda garnie:
oj utraciłaś,
moja Kasieńko,
twój wianuszek marnie.

Labędzie plyną, ledwie nie giną,
bystra ich woda niesie,
nie masz wianeczka,
moje Kasieczka,
już ja cię niepocieszę!

Labędzie plyną, ledwie nie giną,
wianeczka nie niosą,

*) Sedm stejných svazečků, z nichž se věneček vije.

tylko rąbeczek,
to na czepeczek,
na twoje ruse włosy.

Łabędzie plyną, ledwie nie giną,
wianeczka nie niosą,
tylko wstążeczka —
zwią zać głoweczka
i twoje ruse włosy.“ —

Takovými a podobnými písněmi zaznívá celý břeh, k němuž se také hojně starších lidí na podívanou sejde. Věnečky ovšem nesmějí býti jen ledajaké; u nás pletou je dívky z devatera kvítí (bývá to kapradí, svatojanské kvítí, třezalka, dobrá mysl, mateřídouška, rmen, úročník, stříbrník a devětsil), v Polsku a Rusku, jak již praveno, stačí k tomu kvítí sedmero, jen když v něm routa, černobýl a svatojanské kvítí neschází.

Na Slovensku pouštějí dívky věnec rovněž po proudící vodě a pozorují bedlivě, kam se obrátí nebo kde se zastaví; z té strany totiž přijde jim ženich. — U nás místy odnášely si dívky věnce, s nimiž kolem ohně tančily, domů a kladly si je na noc pod hlavu, aby se jim ve snách zjevil jejich nastávající; ráno odebraly se všecky dívky společně ku potoku, do něhož věnce hodily, — čí věnec plul napřed, ta se nejdříve vdala. Ve snách zjeví se ostatně budoucí ženich ještě spíše, když dívčice rukou bílým šátkem ovinutou devatera kvítí natrhá, pak se noční rosou umyje, kvítí domů donese a tam z něho věnec uvije; taký věnec když si na noc pod hlavu položí, jistě se jí budoucí manžel ukáže. Ale na cestě před tím nesmí nikoho potkati, sice by bylo po všem věštění. — Házejí také děvčata o sv. Janě věnce po zpátku na strom; čí věnec se zachytí, ta se toho roku vdá. Týmž spůsobem hádají také dívky německé a počítají, kolikrát jim věnec spadne, tolik let že ještě budou na svobodě. — Místy ubírají se dívky ku poli konopnému a válejí se po něm; vstane-li konopí zase, vdají se do roka; v německých krajinách koná se totéž se lnem. — Také vlastnosti nastávajícího manžela lze vyzvěděti; upletou se dva věnce z devatera kvítí, jež na jednom věnci značí devět vlastností dobrých, na druhém tolikéž zlých; věnce se pak ponoří do pramene, — které kvítko do třetího dne svadne, ta vlastnost — ať dobrá, ať zlá — bude příštímu manželu scházeti.

Jakého bude nastávající manžel stavu, hledí se dívky u nás dověděti takto. Večer před svatým Janem natrhají žitných listů a potom v klíně po paměti je svazujíce říkají:

„Velký Bože, svatý Jene,
prosím tebe poníženě,
oznam ty mi sám,
za koho se vdám.

Trávo, trávo zelená,
po paměti pletená,

pověz ty mně pouhou pravdu,
za koho se vdávat budu."

Čemu se pletení podobá, takového zaměstnání muže dostanou.

Z obilního chmýření v jiné ovšem spůsobě věstí se dle Krausa také u Jihoslovanů. Před východem slunce na sv. Jana zasije žena, důvěrnice milenců, do skořepiny pšenici, kterou od hocha a dívky dostane. Když z vyrostlých stebélek dvě sebe se drží, stanou se z milenců manželé. Když na některé straně chmýří je zatočeno (zafrknjena stoji), dostane majitel jeho prstýnek. Bledne-li setba dívčina, povede se jí smutně, červená-li stebélko hochovo, čekají ho samé dobré věci.

Zvláštní druh věstění z věnečků jest u Bělorusů. Tam totiž — (užíváme tu slov Pr. Sobotky), „děvčata vyvolivše ze sebe na svatého Jana dívku Dzěvka-Kupalo zvanou, svléknou ji do naha a kvítím od hlavy do paty ji ovinou. Pak se s ní odeberou do lesa, zavážou jí oči a křepčí okolo ní chorovod. Dzěvka-Kupalo musí jim podávati přichystané věnce, jak se jí který do ruky namane, a dle něho soudí každá o své budoucnosti: svěží věnec znamená šťastné žití s mužem bohatým, svadlý neb suchý bídu a manželství nešťastné."

Jako o vánocích, tak také o sv. Janě lidé pátrají, jak dlouho budou živi. Na Slovensku večer před sv. Janem zastrkují do příčních trámů ve stropu světnice „bielé králíke" — svatojanské kvítí (Chorysanth. leucanth.), a to tolik kusů, kolik je členů rodiny; dopoledne druhého dne je snímají, — čí květ přes noc usechl, ten toho roku zemře. Tamtéž v jiných krajích a také v Čechách zastrkuje každý člen rodiny do trámu nad stolem netřesk; čí netřesk se dále rozvíjí a roste, ten bude dlouho živ, komu uschne, nebude živ do roka. V Chorvatsku kolem Karlovce za tým účelem a stejným spůsobem zastrkují se růže.

Také v hospodářství není den sv. Jana beze všeho významu. Prší-li ten den, prší celé tři dni, je-li pěkně, potrvá pěkné počasí stejně dlouho. Prosí-li se před sv. Janem za déšť, přijde po něm bez prošení. Dle toho, jak dlouho po sv. Janě kukačka kuká, předpovídá se, jak bude draho; kolik dní po něm se ozývá, po toliku zlatých bude žito. Kuká-li za léta nepříznivého, okřikují ji lidé: „Mlč a nekukej na drahotu."

V Čechách rozšířena jest velmi pěkná pověra, týkající se požívání ovoce. Erben klade ji do Bydžovska, Reinsberg-Düringsfeld do Pošumaví, kdež se také Němcové naskytla. Před sv. Janem Křtitelem žádná matka, které dítě bylo zemřelo, nemá požívati ani jahod, ani třešní; toho dne totiž rozdává Panna Maria na nebi dítkám po jahodové a třešňové kytičce, a až by přišla k dítku, jehož matka do toho dne oněch plodů se nezdržela, řekla by:

„Tvoje matka mlsná byla,
tvou kytičku tobě snědla,
nemám ti co dát."

Dítě by nedostalo nic a plakalo by. —

* * *

Na konec chceme položiti některé zvyky u Slovanů na sv. Jana buď dosud, nebo druhdy obvyklé, jež pro svou nepodobnost ostatním nedaly se pojati v rámec předešlého líčení. — Dle Petruševiče byl na Podolí v okolí Zbruče obyčej, že na sv. Jana za ranného jitra jonáci svázali obrovskou otep slámy, převázali ji černobýlem, vyzdobili květinami, pak ji stopili ve vodě a pustili po proudu. Dle Kirkova dálo se tak i na Pokučí.

V Lužici — vypravují Haupt a Smolěř — jezdíval na sv. Jana jonák v obličeji zastřený maskou vyřezanou z březové kory a celý ověšený květinovými provazci. Pustil koně plným tryskem. Na určitém místě čekali na něho všichni vesničané, aby ho zadrželi, což se jim však na ponejprv zřídka podařilo. Ale jak ho zachytili, ssadili jej s koně a strhali s něho všecku květinovou ozdobu, kterou hospodyně pečlivě mezi sebe rozdělily, jelikož přinášela požehnání.

Kollár uvádí ze zprávy superintendenta D. Hildebranda z r. 1672, kterak slavili svátek svatojanský Slované Drevanští, sídlevší druhdy na levém břehu labském asi mezi řekami Ilmenavou a Jentzí. Tam všecky ženy, dívky i stařeny v předvečer sv. Jana s jásotem přivezly břízu, samy vůz táhnouce a sebe horšího počasí se neděsíce, do dědiny; vůz táhly ženy, — dívky šly kolem vozu a zpívaly. V dědině skácely strom lonský a zasadily nový, ověšený věnci a květinami. Na obřad tento upomíná zajisté živě známá, krásná píseň slovenská:

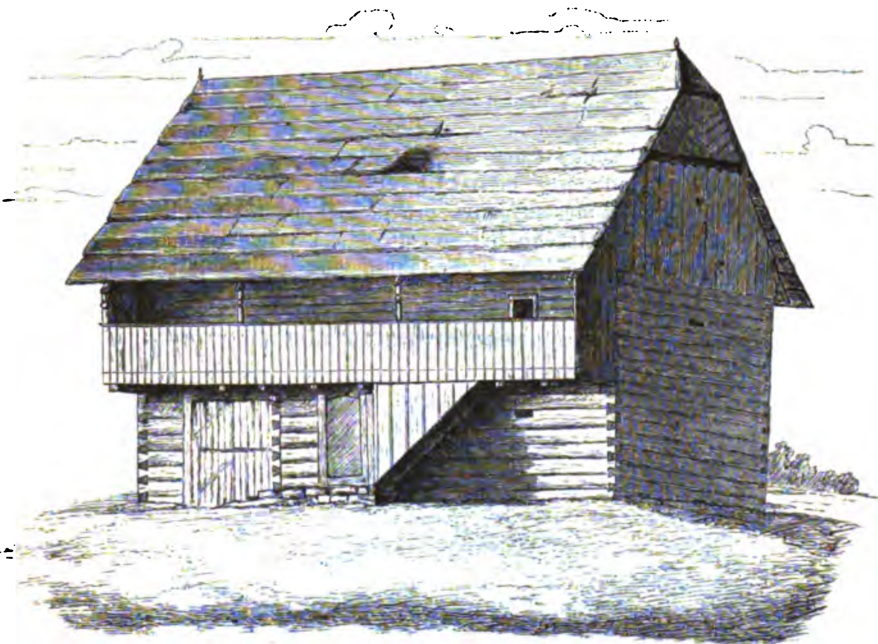
„Soťali brezu, už ju vezú,
už na ňu chlapci nepolezú.

Už se tá breza vyvalila,
čo vel'a l'udí ochladila.

Ej ochladila, kým hor stála,
kým ju sekera nesoťala.

Už se tá breza nezelená,
už je i ztade odvezená“ atd.

Dopátrati se však, zpívala-li se tato píseň tklivého, dumného nápěvu při stavění májí, či týkala-li se, jak se někteří domnívají, zvyku svatojanského, jest nyní velmi těžko, nechceme-li říci nemožno. —

Srub v Poříčí u Hronova. Dle nákresu E. Kolovrátka ryl J. Patočka.

České chalupy a stará stavení městská.

Od **Aloisa Jiráska.**

(Dokončení.)

Jhusta také na bílé půdě lomenice mezi černými lištami viděti pokusy malířské rudkou vyvedené, obyčejně dosti hrubé. Viděl jsem však lomenici, valně již sešlou, jež jsouc ještě zachovalou, zajisté velmi pěkně vypadala. Byla v polovici příčným prknem ve dví rozdělena. Na příčném prkně byl nápis, počínající slovy „Pokoj Pána našeho Ježíše Krista —“ Část lomenice pod tímto prknem byla prostě obílená, ona však nad ním byla všecka omalována. Lišty pokryty byly zeleným listím, mezi lištami na bílených prknech rděly se květy, růže s poupaty a j. dosti dovedně malované, a rovněž ozdobena byla okřídlí, kdežto na prkně kabřincovém udán nápis zvěstující jméno budovatele a rok stavby.

Lomenice městských domů nebývají bíleny, zvláště ty, kteréž jsou hojně ozdobeny. Za to okna v nich, poněvadž jsou okna světničky nebo parádního pokojíčku, bývají zvenčí vroubena pěkně vyřezanými prkny rázu barokového nebo copového. Lomenice městských domů liší se však nejčastěji od vesnických tím, že v nich bývá bedněná pavlač,

na niž se z vnitra vystupuje. Takové pavlače podnes viděti v Nov. Městě n. Medhují i v Rychnově, kdež jich do nedávna ještě několik se zachovalo.

Zajímavo je, že toho druhu pavlače viděti také na vsi, ale daleko na západě v Čechách, na Chodsku, v Postřekově. Tam jim říkají valba (z něm. Walm) a lomenici samé pak peření.

Podstatný rozdíl mezi městským a selským stavením je kromě uvedeného ten, že dům městský mívá pravidelně podsíňku, čili podloubí. Zařízení to původu prastarého bývalo ode dávna velice oblíbeno, a bývaly podsíně či „loubí zdělány u předdomí, aby v čas deště neb ne-

Selské stavení z Přišovic (u Turnova).* Kreslil Jan Prousek.

chvíle mohl každý jíti kamž by chtěl po městě, such a po suše —" jak „Historie Trojanská" vykládá.

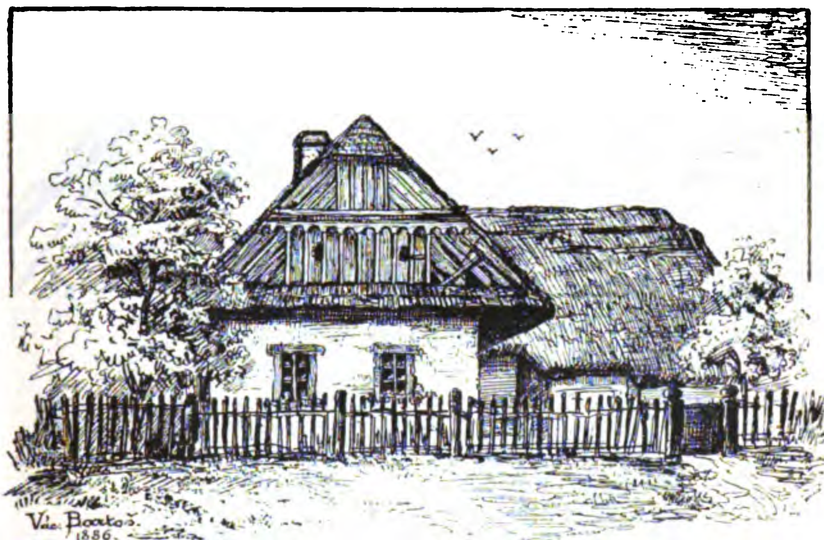
Sloupy těchto podsíní jakož i sloupky pavláček nebývají obyčejně hladky, nýbrž všelijak vyřezávány, snažíce se zhusta nápodobiti i patu i hlavici. Že tesaři nemohli ze dřeva klenouti, alespoň klenbu naznačovali vysekanými oblouky, od hlavice k hlavici se pnoucími, jak patrno na vyobrazení radnice v Železném Brodě.

Z podsíňky vedou obyčejně jedny dveře do krámku, druhé do síně. Odtud se jde do světnice nebo stoupá se po schodech do prvního

ponebí, na sedničku a do komor. Patrové domy v městě nejsou vzácností, ale tu zhusta shledáváme spodek zděný a první patro dřevěné, ač shledáváme i celé dřevěné. Tak bývá někdy i na vsi, kdež však staví se zpravidla stavení jen přízemná.

Při vesnickém stavení pozorujeme tu a tam různosti, hlavně v rozdělení, dle krajiny nebo i dle toho, je-li stavení prostá chalupa nebo selský statek, či příbytek chudšího hospodáře, nějakého „zahradníka“ nebo čtvrtláníka.

Okna mívají okenice, zhusta velmi pěkně a dovedně malované. V tom bývali vesničtí truhláři mistři, o čemž svědčí také nejedna malovaná truhla a skříně. Umění to skoro již na dobro zaniklo, poněvadž

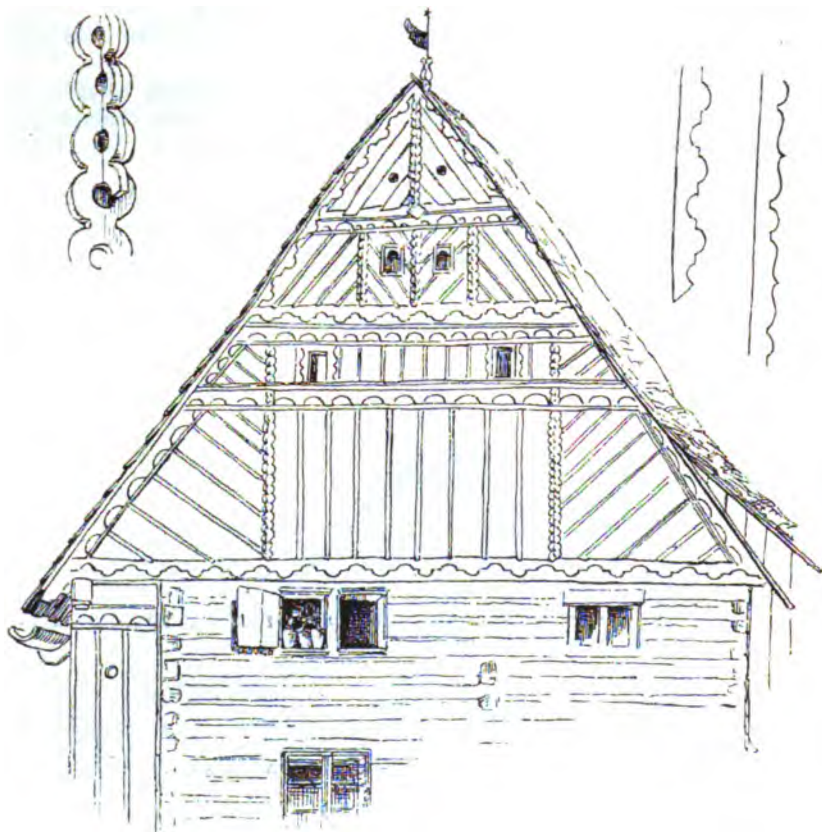

Z Vostřešan u Pardubic. Kreslil Vác. Bartoš.

květovaný nábytek s růžemi, tulipány a ptáky i malované okenice vyšly z mody.

Po „záspi“ či po „záhrobni“ přicházíme ku dveřím uprostřed stavení. Dveře ty bývají buď v celku, nebo ze dvou volných částí, z nichž hořejší je za dne otevřena; spodní však „bránka“ se i za dne zavírá, a to na petlici nebo na háček, a to proto, aby drůbež nevbíhala do síně. Na síni za dveřmi stával špalek na tlučení lnu; na síni je také „poklop“, padací to dveře, jimiž se stoupá do sklepa.

Dříve, dokud se do kamen z venčí přikládalo, kdy v nístěji se vařilo a hrnce se na vidlicích opřených o „vozíček“ do nístěje (pece) strkaly, přicházelo se ze síně zrovna „do kuchyně“, k nístěji a k ohništi pod komínem. Ze síně vedou také schody (za starodávna službu tu konal i prostý žebřík) na půdu, na komoru, na podlážky, na hambalka.

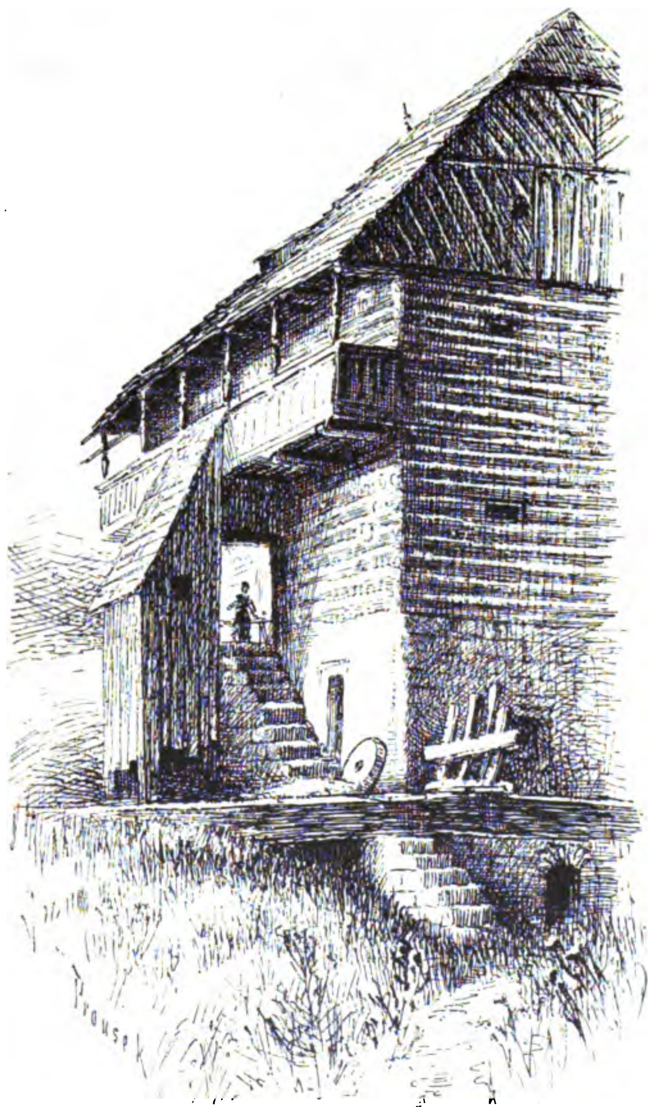

Štít statku v Dolánkách u Turnova. Kreslil Jan Prousek.

Ze síně vedou obyčejně dveře na levo do světnice v čele stavení, na pravo do řezárny nebo do komory, nebo hned do chléva. Na Litomyšlsku bývá v čele hlavního selského stavení konírna (odtud není do návsí žádných oken), prostřed jizba, za ní řezárna a chlévy ostatní. Souběžně s hlavním stavením přes dvůr stojí „chaloupka", obyčejně obydlí výměnkářovo. Mezi těmi staveními v čele brána, dřevěná nebo zděná, s dvojím vchodem: velkými vraty a vrátky. Vzadu stává stodola, nebo kolna, na Litomyšlsku však „srub", neboť tu mívají stodolu zpravidla mimo statek, o sobě a volně.

Na Náchodsku, kdež ostatně srub již řídne, stával o sobě, poblíže hospodářského stavení. Na srubu jsou komory, v nichž uschovává se obilí a jiné zásoby, jako uzené maso, sušené ovoce a p. Do komor srubních se jde po schodech na pavlač, kterouž na Litomyšlsku vůbec „besídkou" nazývají.

Při stavení bývá přistavěna sednička, menší staveníčko, z boku hlavního jakoby vyrostlé, často na sloupích spočívající, jak patrno z vyobrazení sedničky ve Dřevíči u Hronova.

Mlýn Žampach blíže Nosak. Kreslil Jan Prousek.

I takováto sednička i hlavní stavení bývají pavlačí a toto třeba dvojí opatřeny. Vůbec naši staří v městě i na vsi pavlače či besídky velice si oblíbili. Jsou také pavlače jednou z nejvýznačnějších částí

českého stavení. Pavlače bývaly tak oblíbeny, že si je, jmenovitě na venkově, i ve světnici pořizovali. Taková pavláčka ve světnici slula „palanda" nebo také „palác". Palác ten býval nade dveřmi poblíže pece, ze kteréhož dětem a starým milého místa vedly na „palác" stupínky.

„Paláce" dnešního dne na dobro již pominuly, leda že by se na Litomyšlsku a dále v Českomoravském pohoří v nějakém prastarém stavení na vsi tu tam některý zachoval. Vím jen o jednom.

Chátrá-li dřevěné stavení, počínají-li se stěny ven vyvalovati, stáhnou se „kleštěmi", či dají se „do kleští", železných to pruhů; hnije-li roubení někde, vykoná se smělá operace. Hnijící, trouchnivící a červotočivý ten kus se vyřízne a čerstvými trámy se nahradí. Tomu říkají, že stavení „podvlíkají".

Často se dávají dřevěná stavení „do kožichů", a to stará i nová. Do všeho roubení totiž naráží se suchých, bukových floků, mezi ně nahodí se malta, ta se uhladí, obílí, a stavení je „v kožichu", vypadajíc pěkně jako zděné.

Dřevěné stavby vypsaného rázu vyskytují se v Pojizeří, vůbec v Podkrkonoší, při Oupě, Medhuji, na západním úpatí hor Orlických, kolem Vys. Mýta, Litomyšle, Poličky a v pohoří Českomoravském. Není pochyby, že před časy i dále, hloub do Čech sahaly. Ve středních a západních i jižních Čechách, pokud jsem je seznal, podobných stavení bychom však nenašli. Zajímavo by bylo je srovnati s dřevěnými stavbami českými na Moravě a v Uhrách.

Řádky těmito není ovšem všecko o českém stavení vystiženo. Jeť jejich hlavním úkolem, aby sloužily na vysvětlenou obrázkům. Proto také podrobnosti vynechány a jmenovitě pomlčeno o vnitřním zařízení i nábytku.

Dost by tento článek vykonal, kdyby vzbudil zájem některého čtenáře a kdyby jmenovitě přiměl některého odborného znalce, aby si těch chalup povšiml a jak náleží je vypsal.

Mnohý z čtenářů však třeba se usměje a řekne: „Co s tím? Dřevěných stavení již nelze budovati a užiti těchto starých tak, aby byly základem k něčemu novému, to nemožná."

Na to nechť odborníci odpovědí. Já však troufám si tolik říci, že, kdybych byl možným, že bych si vystavěl staveníčko, řekněme v českém slohu, že by bylo v pravdě jako na sloupku a že by stálo za podívanou.

Ale poněvadž český spisovatel nemůže sobě ani hezké chaloupky neřku-li villy vystavěti, doporučuji našim bohatým vlastencům, aby si dali vystavěti zahradní domy nebo villy v českém slohu. Šlo by to; letní ta sídla budou jako klícky, sličná a lépe nežli nějaký ten „Schweizerhaus" budou slušeti našim krajinám. —

Hrdost a slitování.

Napsal Federigo de Roberto.

dokořan otevřených dveří ovládalo oko s vrcholu srázné stráně rozhled do dáli, na nekonečné nebe a moře.

Tři přátelé, sedící kol stolu zpola sklizeného, mlčeli, pohrouženi v hluboké pozorování; spiti lehce, ani tak ohnivým vínem, jež na stole ve sklenicích pod palčivými paprsky slunce se jiskřilo, jako spíše velkoleposti rozhledu a napjetím, s nímž zarývali upřené zraky do nekonečnosti obzoru. Klid byl hluboký: nikde ni hlásku, nikde pohybu; loďky s napjatými vysokými plachtami zdály se nehybny v dáli.

Fricek E., hostitel, vytrhnuv se ze strnulosti, a protáhnuv ruku lesem vlasů, zvolal: „Víte, že měli bychom se scházeti takto častěji? Nebylo by to idealem, utíkati se sem, my tři, dalecí vřavy, žíti v světě ideí, v pouhé abstrakci?... Vzpomínati zašlých dnů; co zajímavějšího nad ty výpravné cesty do říše upomínek, jež konal by jeden k druhému!“

Pak odmlčeli se opět a po dlouhém mlčení, jež zdálo se jako ozvěnou svrchovaného klidu kol, jedno slovo padlo mezi třemi mladíky: žena!...

„O, hovořme o ženě!“ promluvil Fricek E., zdvihaje sklenici ke rtům a klada ji opět před se na stůl. „Byl kdysi čas, kdy dojímal mne osudný konec Edgarda Poe-a...“ — a s toutéž pohodlnou rozvláčností, s jakou před tím hověl povinnostem hostitele, jal se nyní vypravovati jakousi hroznou tragédii lásky ze svého žití — s oním nádechem bázlivé nejistoty, jako někdo, kdo octnuv se kdysi nad propastí a ucítiv mrákoty závratě, není s to připomenouti si nebezpečí bez bázně, že by se mohlo vrátiti. — Franc z K. naslouchal napjatě, lokty o stůl opřené, hlavu v dlani, kdežto Ludvík S. lenivě, s podél židle svislýma rukama, pohledem vzhůru, sledoval modravé kotoučky, stoupající z cigarety. — „A já octil se v děsném případě,“ vypravoval Fricek, „buď zraditi tajemství mého poměru k ní, a tím navždy zničiti pověst její vůči světu, aneb vrhnouti ji, — já sám, do rukou muže, muže, jehož bych byl nejraději sprovodil ze světa... Ah, vidíte, jak při pouhé vzpomínce se mi dosud vlasy ježí? Je s podivením, že dávno nad sníh nezbělely!“

Ludvík S. zahrával si lehounce se svými kníry a jeho růžová, mládím a zdravím kypící tvář zářila spokojeností, jeho očka smavě se třpytila z pod širokého čela.

„Nestěžujte si, to vše slouží ke studiu a pozorování. V takovém bezuzdném výbuchu vášně lze právě nejlépe nasbírati dokumentů lidských, a...“ a pokračoval u výkladu svých theorií jako kritik, jako rafinovaný diletant, jenž jest s to zanechati kus vlastního srdce na

dně zkušenosti za cenu nových, nepocítěných dojmů .... „Ta věčná analysa! Myslíš, že neusmrcuje v nás cítění?“

„Naopak, je s to zbuditi je! Ano, kritikou lze si utvořiti — jak říkáme my Němci, pocítění, jaké se ti právě líbí. Lásku? ano, i lásku. Mohu vzbuditi v sobě cit lásky kdy chci, uměle...“ a mezi tím, co vyprávěl úspěchy všelikých svých složitých experimentů psychologických, vrtěl Fricek hlavou, zavrhuje důkaz za důkazem, příklad za příkladem. A zatím před jejich zraky stoupaly zaniklé postavy žen, bytosti živé, vášnivé, hádankovité — a náhle v překypujícím návalu vzpomínek, hlasy umlkly.

A vzhůru stoupal stále ten nekonečný klid krajiny, stopené v jasu zapadajícího slunce; modro nebes lehounce zastřené zdálo se jako jediná obromná pára z moře; bílé plachty lodí zbarveny purpurově.

S čelem v dlani, stápěje své zraky do nekonečna, zachvěl se Franc z K., když přátelé jeho, vytrhnuvše jej z jeho sladké dumy, náhle se otázali:

„Tys oněměl?“

„Nepovíš nám pranic?“

„Co chcete, abych vyprávěl?“ odpověděl Franc, a v očích jej zabolelo, při náhlém obratu z jasu do přítmí komnaty, z níž slunce bylo zatím zmizelo. „Marně vzpomínám; nenalezám případu, jenž by s to byl zajímati vás jako zajímalo mne vypravování vaše. Případy pozoruhodné končívaly obyčejně tím, co nazýváme významně „fiasko“, a „fiaska“ jest lépe vyprázdnit než šířiti se o nich vypravováním.“ Odbyl přátely tímto všedním vtipem a v jeho hlasu chvělo se cos jako trpkost.

„Mám za to, že vyprázdněno jich už s dostatek,“ rozumoval Ludvík, jenž nebyl milovníkem vína, „a že bylo by na čase ustati.“

„Na usmířenou! Na usmířenou!“ volal Fricek, podávaje sklenici Francovi. „Nejdříve pij — a pak vypravuj!“

„Chcete-li, budiž! Nepřičítejte vinu mně, nebude-li to nic kloudného... Dám volný běh vzpomínkám, budete-li se nuditi, — jste srozuměni? — složím nudu na váš vrub. Znali jste Kabiankovu?“

Fricek a Ludvík na sebe pohledli.

„Tu bohyni? Tu královnu?“

„Ano, tu bohyni, tu královnu krásy dokonalé, idealní! Tu krásku, na niž hleděno mělo býti jen na kolenou, zbožně, s rukama sepjatýma jako k modlitbě. Tu krásku čistou, nedotknutelnou, nedotknutou — já miloval... Pravím to k vám, kteří víte, co to je — milovati, již víte, z jak různých živlů a prvků skládá se pojem: milovati.

Přiznávám se, že z mnoha pohnutek, jež hnaly mne k ní, nebyla poslední zvědavost, moci čísti na dně toho srdce, moci rozluštiti hádanku těch pohledů tajuplné sfingy, nedostižné, hrdé... Ale to nebylo vše: já ji miloval; tím více, tím vášnivěji, tím bolestněji, čím více naděje ubírala mně legenda kolující o této ledové květině. Kdo že prý honositi se směl stykem s ní, komu že přáno bylo nahlednouti do tajů duše, srdce jejího? Já chtěl za každou cenu dosíci toho. Co nejvíce mně bránilo, byl ten božský její klid, to vědomí bytosti vyšší, jíž, zcela přirozeně, náleželo býti zbožňovánu; nic nevyrušilo ji; nic ji nezajímalo. Napadl mně výrok Spinozův: „Kdo miluje boha, nemůže ničeho

učiniti, aby jej bůh navzájem miloval" — Bylo v té její nedůtklivosti, v té její lhostejnosti vůči mému horoucímu zbožňování, vůči mé skromné oddanosti něco, co dotýkalo se živě mé cti; avšak, přemlouval jsem sama sebe a skutečně zdálo se mi, že v moři trpkosti přistřehl jsem někdy vlahý zásvit v kovovém chladu jejích zraků. Často rozumí si dvě duše lépe v mlčení než v dlouhých hovorech — tak byli jsme na terase villy jednou při slunce západu dne podzimkového. Obloha byla nadechnuta barvou bledě růžovou, ztrácející se a měnící se do bledě zelenava . . .

Přemluvil jsem ji, že přečtla proti svému zvyku román lásky . . . nyní hovořili jsme o něm; zdálo se mně, že v hlavě její chvělo se cos pohnutím při vzpomínce na drama lásky . . . Co je žití bez vášně? — Sám lekl jsem se svých slov a byl jist, že podívá se na mne jako na podivína, blázna . . . Ona hleděla na obláčky a sledovala měnící se tóny růžové a zelenavé, budící v srdci převýslovnou něhu . . . Hleděl jsem na ni se strany; tak jak zde byla přede mnou, nehybna v rámci barev západu — byla okouzlující! Já, stáhnuv tiše se své pravé ruky rukavičku, náhle jsem vstal a loučiv se s ní, podával jí ruku; bylo to po prvé, co držel jsem ruku její obnaženou ve své. Byl to chlad večera? — Zachvěl jsem se při dotknutí. Jak dlouhý může býti stisk ruky na rozloučenou? Dvě, čtyři vteřiny. Mně zdálo se, že je nekonečný. Záchvěvu zimy následoval nával horka, ženoucí se z ruky do celého těla . . . . Kdy se setkáme? . . . . Kdy? — V úterý v aleji plátanů. — Co to bylo? Já byl šťasten! Hlasitě volal jsem na ulici, je mou! je mou! — a kolemjdoucí hleděli na mne s úžasem . . . . S jakou touhou očekával jsem úterek — až . . . nu, co až? — Sám jsem nevěděl. Pak čekal jsem, bloudě alejí pod klenbou sežloutlého, podzimkového listí, chvěje se při každém hnutí, při každém objevení se v dáli lidské postavy . . . Nepřicházela . . . Potkával jsem přátele, zastavovali mne; byl bych je zdrtil . . . čas ubíhal; hodiny, se staré věže kláštera dominikánů, odbíjely jedna za druhou . . . stíny se dloužily . . . Nepřicházela dosud. Chlad večerní mne mrazil, nohy se pode mnou chvěly . . . Ona nepřicházela . . . Proč? Co jsem jí učinil? . . . Bože, ó jaké jsem to dítě! Jak snadno že naskytla se příčina, jež ji zdržela . . . Ale, vyšed z aleje, ucítil jsem ostrou, řízkou ránu, uzřev ji v davu lidí jako vždy, chladnou, mírnou, nevšímavou, lhostejně hledící před se, nevšímající si nikoho.

Ty znáš se v magnetismu, Ludvíku? Nuže, já rozkázal jí pohledem mocným — a když, poslechnuvši, obrátila se zrakem ke mně, pomstil jsem se jí, nepozdraviv ji. Plakal jsem zlostí. Cítil jsem se poníženu, zničenu tou její lhostejností, chladností. Viděl jsem se tam v té aleji platanů, očekávající ji — jež nepřicházela, toužiti po ní, jež touhy nechápala . . . Celých čtrnáct dní nešel jsem k ní; pak ale zvítězila opět vášeň. Ona nezdála se o ničem míti tušení. Uvítala mne, jakobych včera byl odešel. Vše bylo by mně bývalo vítanější: ta netečnost vraždila ve mně milence, muže . . . Opustil jsem ji opět . . . ale opět se k ní vrátil . . . Nudím vás? Řekl jsem to. — Nu, jednou zastihl jsem ji samotnou. Jak dal jsem se unésti vášní! Co jsem mluvil? Nevím, kde vzal jsem té výmluvnosti; slova plynula mi z úst bohatě jako bývá

v polosnění, když zdá se nám, že hovoříme s lehkostí, jako čteme knihy . . .

„Vy nevěříte v lásku? Co bylo by s to přesvědčiti vás? Čím dokázati vám, jakých divů je láska schopna? Že dovede i skrze ledy zatvrzelých předsudků propuknouti v plamen!“ . . . Já byl jí tak blízek a její vůně stoupala mi k mozku . . . hleděl jsem na ni prosebně . . . Nerozuměla mně . . . uchopil ji za ruku . . . Ah! tu ruku, již kdysi odporně vymknula z ruky mé, nyní mně ji podávala. — Jak? Jako dává se almužna bídáku, dotěrnému bídáku, jehož není sbytí — v pohledu ten stálý božský klid! — Ne, všecka má hrdost, udušená, postrčená, zapomenutá láskou k této ženě rázem se vzchopila hrozná, vítězná. Ne! . . . Kdybych byl chopil se té ruky mně podávané, byl bych stal se milencem Kabiankovy . . . Já nevzal jí . . .

„Ó, tys ji nemiloval . . .“ zvolal Fricek, bubnuje živě prsty na stůl a kývaje hlavou.

„A pak, dovol,“ dokládal Ludvík, zapaluje cigarettu, „pozorovatel nesmí se dáti unésti předsudky. Kam pak by došel fysik, kdyby pod mikroskopem pomýšlel na hrdost lidskou? Nescházelo by věru, než aby fysiolog zříkal se pádných důvodů jen proto, že zdráhal by se nahlednouti do vnitřností živé bytosti!“

„To právě! To přivádí mne k druhému případu,“ začínal opět Franc, dada vymluviti svým přátelům, sledovav zatím let oblaků na dalekém obzoru. „Ano, živé bytosti! Živé! a jak proudivého života! Vy neznali jste jí? Jak se jmenovala? Co po tom? Jmenujme ji Půvab, Kouzlo, Něha! Nic na ní pravidelného, nic všedního. Dav říkal, že je ošklivа. Ona ale byla krásna; krása její byla z oněch nadpozemských, jež mluví k nám výrazem nevýslovným duší zírající z očí, tajem hlasu, pohybem těla . . . Od první chvíle, co setkali jsme se, zavládla mezi námi jakás něhyplná důvěrnost. Nepamatuji se, že byl bych kdy s ní promluvil, leda u přítomnosti jiných, otřepané hovory. Jakou znalost srdce měla! Jak dovedla trpěti, plna ducha, plna fantasie, a jak trpěla! Zakusila ránu v žití — a dosud byla pod vlivem hromové rány, jež jí k nohou sjela. Jak říci čím mně byla? Byl bych si přál moc z nebe, abych napraviti směl všecka bezpráví, jimiž ji ubohou osud stihl; navrátiti jí její sny a tužby, nasypati jí růže na dráhu její . . . Poznenáhla nabýval jsem přesvědčení, že byl bych schopen toho divu. Velká láska rostla ve mně — již každé slovo, každý čin se jevil. O, jaké to kouzlo! Ona rozuměla mně, byla vděčna, milovala mne . . . Jak jinak vysvětliti si změnu, jež se s ní stala, ten úsměv, jenž hrál jí ve vlhkém zraku, to vzkvétání celé její bytosti stlačené a takřka stlumené nevlídným osudem? Konečně jsem byl blízek splnění svých přání . . . . a dlouho kýžená rozkoš rozhostila se nám v srdci . . . O proč tedy stoupala zároveň mlha smutku v srdci mém a kalila poznenáhla každou nejskrytější útrobu duše mé? Proč stále vracela se ke mně vidina běd, jež jí chystám, nových slz, nových utrpení?

Kdysi, bylo to v pátek, v den, jejž zasvěcovávala modlitbě; byla v chrámu. Klečela před oltářem Matky Bolestné. Neviděla mne. Já pil jsem kouzlo jejího zjevu a místo, kde jsem se nalézal a hodina, vše budilo ve mně jakousi tajemnou něhu. Ubohá, zbožňovaná dívka! Jak

byla slabá, jemná a křehká! Jaké stopy nesla její tvář prolitých slz! Jak musilo i nejjemnější dotknutí bolu zachvěti ji až do útrob! Jak bídným by musil být, kdo by ji ublížil — po všem co vytrpěla! ... A jednou, byli jsme samotni a naše čela klonila se nad knihou básní a rty mé dotýkaly se lehounce jejích spánků ... Vyřinul se jí z prsou utlumený výkřik; hrůza hleděla jí z vytřeštěných očí, tvář jí zbledla a těžké vzdechy uvolňovaly vnitřnímu vzrušení ... já vzal ji za obě ruce její, se chvějící, jež ona křečovitě k srdci tiskla; a líbal je, jako dítě ... tentýž večer odejel jsem ... daleko ...“

„Ah, ty's ji ne ...“ chtěl zvolati Fricek, ale pak, vzchopiv se náhle, jako by zahnati chtěl trapný dojem, rychle se opravoval, nedokončiv: „Ne! ne! Ty's ji miloval. Oh, zda-li jsi ji miloval? Ty's slitoval se; to bylo krásné, velké, pravdivé!“

Nebe nyní zbarveno bylo fialově a moře bylo zrýhované temnými skvrnami. Loďky blížily se lehounce ku břehu v dlouhých řadách — a klid vznášel se nad veškerým krajem i mořem. „Jaká poesie v odříkání!“ zvolal ještě Fricek, mávnuv výrazně rukou.

„Buddha! Buddha!“ doložil tiše vypravovatel.

A Ludvík, diletant, odhodiv cigarettu, opřev se oběma rukama o stůl, vztyčen, nehnut, jako nějaký starý bůžek, započal: „Když Sakia-Muni byl ještě králem Sidâstâ, měl všecky vlastnosti, jaké se na pravého rytíře sluší. Nikdo lépe než on neznal se v honbě; jen v jednom lišil se od druhých: v trysku na svém vraníku, s nataženým lukem v rukou, spatřil-li plachou, zuboženou gazellu, ustával v letu, zachvácen tajemnou bázní; a zanechav druhy, odcházel s divným smutkem v srdci plném slitování ...“

„Vy, již chcete kráčeti žitím,“ přerval řeč přítelovu Franc, „poslechněte tyto čtyři hlavní pravdy! Za prvé hleďte seznati bol; za druhé hledejte bolu příčiny: tužby; za třetí, naleznuvše je, přemužte samy sebe, zřekněte se tužeb; a za čtvrté — to poslední — hledejte si cestu, vedoucí k útočišti ...

— Slunce zatím zapadlo a temné stíny rozkládaly se po nebi a moři; tři Buddhisté umlkli, v tužbě po slíbené Nirvâně ...

Z italského přel. Marie Kalašova.

Ve Florencii v měsíci červnu.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

Ó té vzpouře, kteráž udála se r. 1619, zapsáno jest v archivu c. k. místodržitelství. (P. 106. sub 1. P. n. 1.) Toho roku totiž v neděli Invocavit perkmistr Kašpar Loselius s konšely a nákladníky vedle starobylého obyčeje o nájmu a mzdě na viničném díle se usnesli a ty mzdy patentem v známost uvedli. Ale „starší stolní i jiní vinařové nařízení všetečně přestoupili, čeládku v nájmu vejšeji než nařízeno přepláceli, jiným nákladníkům čeleď odluzovali... proti hospodářům tajně pozdvihovali".

„Za tou příčinou pan perkmistr předních vinařů i některých jiných z řádu vystupujících povolati rozkázal, kteříž majíce sami najíti se dáti, jsou podle sebe jiné vinaře a ty, kteří žádným pánům v službě nezůstávají, potáhli, s velikým hlukem u velikém počtu do domu jeho přišli, pravíce, že jsou porozuměli, že by chtěl p. perkmistr některé vinaře, protože jsou dělníkům přidávali, trestati a do vězení dáti — spurně mluvíce — aby je všecky trestal, že všeho díla i vinic pustých pánům svým nechají, nežli by v tom řádu státi měli!

I nemoha pro takový jejich hluk při nich p. perkm. nic nového pořídíti, jest jich zase propustiti musil. Oni pak při tom shromáždění jsou mezi sebou na tom se snesli, aby proti nařízení p. perkm. mužům po 3 bílých groších a ženám po půl sedmém krejcaru placeno bylo a rozejdouce se po takovém snešení, hospodáře své omylně a klamavě zpravovali, že by perkmistr jim takové nařízení učiniti měl. A přes to jsou ještě někteří nákladníci z nabádání vinařů vejšeji přidávati počali a tudy znamenitý neřád sobě zarazili a trestání zasloužili — jakož někteří takového trestání neujdou." Tu vidíme, že revoluce vinařská strhla k sobě i některé nákladníky, takže byla mela obecná.

A vyhrál lid viničný tehdáž! Stojíť ve zprávě dále: „Pan perkmistr nemohouc na takový neřád se dívati, dožádal se konšelů a nákladníků a s nimi druhé toto snesení zavřel. Nejprv, že se toho všeho při prvním nařízení zůstavuje a toliko tato sama věc se vyměňuje: poněvadž na omylnou zprávu vinařů, že by takové nařízení páně perkmistrovo býti mělo, jsou všickni nákladnící mužům po 3 bílých a ženám po půl sedmém kr. platili, aby se při tom tedy zanechalo. (Čtveráci! Tedy jen v tom povolili! Oč pak jiného bylo?") Však žádný vinař víceji aby na rozvodích nájmu nezvyšoval, čeledi nevyzdvihoval druhému . . . Kdyby druhý věda o takovém neřádu, toho perkmistru neoznámil, šatlavou trestán býti má; podruhé jakožto buřič k vejstraze jiným má od města do smrti vypovědín býti. Stalo se v neděli provodní l. P. 1619." Tento-

krát vidělo se i purkmistrům a konšelům všech tří měst Pražských k tomuto perkmistrovskému patentu, málo diplomatickému, přiložiti také svoje napomínání: „Otevřeným listem otcovsky napomínáme a dostatečně poroučíme, aby žádný z nákladníků toho se více nedopouštěl"; a poněvadž k vinařské bouři bezpochyby hodně pobudů pražských se bylo přidalo, skončili páni konšelé všech tří měst svůj patent váznou hrozbou: „Poněvadž se to každého dne na oko spatřuje, že mnozí z obecního lidu mužského i ženského pohlaví moha jak k dílům viničným tak i k jiným pracem se potřebovati, v zahálku se vydávají, po ryncích, ulicích stojí nebo po domích se loudají a žebří — takový každý skrze rychtáře městského do vězení připraven, na pouta dán a ke klizení nečistot a blat po městě obrácen, až také i z měst Pražs. vypověděn býti má. Dtm. ve středu po neděli Jubilate (24. dubna) 1619." Tedy bouř naposled odnesli pražští lenoši.

Ale na pražské lenochy leckdy docházelo i z příčin jiných. Pražské vinohrady zvolna hynuly a vinaři a jejich čeleď nejsouce tu s výdělkem spokojeni, utíkali jinam. Nejobyčejněji na sever, k Litoměřicům. A proto už r. 1664 hnali pobudy místo vinařů na vinice. Možná, že už také dříve. Toho roku píše perkmistr komoře: „Nemálo zahalečů se nachází, ti se protulují, k žebrotě oddávají, jiní po židovských ulicích s dosti špatnou věcí tarmaří, sebe židům v lehkých a jistě křesťanského jména nehodných služebnostech potřebovati dávají a tudy snad ty nynější nemoci vtrušují. J. M. páni místodržitelé poručili, aby se stupkové hnali k viničným a jiným pracem, prosím o assistencí pánů Pražanů, aby to dle obyčeje v obojí řeči provolati dali" (XXIV. 217). Od těch dob bývali lenoši z ulic pražských na vinice tím častěji honěni, čím více poctivých dělníků ubývalo. (Srov. kn. XVI.). Nelze rozloučiti se s vinaři na dobro, abychom nepomněli ještě paměti hodných povah jejich. Byl to dobrý, jadrný, český lid, který se za málo peněz do krve v potlivé práci namáhal a vzepřel se jen tehda, když lakomci ho příliš tuze tiskli. Byl to lid nebázlivý. Jak ochotně chuďasové ti dávali se zbraní opasovati, když ve vojně třicetileté z vinic, od žen a dětí, svolali je pod prapor. Perkmistr r. 1645 jen potřebných věcí prosil, jichž chudí vinaři ze svých kapes mělkých pořídíti sobě nemohou, ale jináče podle rozkazu Colloredova byli všickni hotovi bíti se na život a na smrt se Švédou i s kýmkoli. Perkmistr jen prosil: „Abych vinaře v jednu compagnii pod praporec uvedl, bylo při mně nařízeno. Že pak na praporec, bubny, pantalery a jiné věci nemálo peněz zapotřebí bude . . . žádám, abych směl z perkrechtu J. M. C. okolo 50 zl. rýnských na to vynaložiti" (XXIV. 2).

Za 50 zl. byla „companie" hotova. Pan perkmistr stal se jí hejtmanem, páni konšelé byli důstojníky, komorníček poddůstojníkem a vinaři bušili do nepřátel — obzvláště v hrozném roce 1648 — zajisté s takovou silou a chutí, jako když zdělávali na vinicích kopačku. S pochlubou píše perkmistr komoře: „Zastáváme varty a jistou postu k obhajování vykázanou máme." (XXIV.) Nad to všecko nutil je Colloredo téhož léta 1645, aby zadarmo „ohne eintziger Bezahlung" pracovali na valech městských o zlepšené opevnění. I to tedy konali, aby obhájili město krásné, v kterémž přec lepší vídali druhdy časy. Proto císař

prešpurským majestátem r. 1649 uznávaje, že pražští měšťané „věrně a rytířsky život vážili pro Nás a vlast svou milou", mezi pochválenými jmenoval všecek personal úřadu perkmistrského, předem ovšem samého perkmistra Felixe Hada z Proseče, jenž byl vinařské armády hejtmanem. R. 1663, v němž znovu připadlo na mysl vojanským pánům do zbraně zavolati vinaře pro nějaké hrozící obležení švédské, kterého však nebylo, postavili se, ačkoli už málo bylo vinařů, přece zase všickni ochotně. Perkmistr zpravil o tom pány dosti mrzutě řka: „Vyšetřil jsem spůsobnost jich k tomu a nalezl jsem 270 osob, ale odkudž zbraň jim opatřena bude, nevím" (XXIV. 205).

Poněvadž to byl tenkráte poprask jen planý, nepřipadá na mysl nám, abychom o tom slůvko jen jediné zmařili. Jenom ještě to si na konec řekněme, že s pýchou vzhlíželi ti zbytkové vinařů v 18. stol. na rozedraný praporec a rozbitý buben, svědky to chrabré mysli svých předků. Tu chloubu vyčísti lze zcela jasně ze zprávy perkmistrovy r. 1729, kdež dí, že vinaři v švédském obležení městu „alle mögliche Hilf" — seč byli pomoc učinili, čehož památku že až dosud chovají — praporeček — (Fähnlein) v úřadě perkmistrovském.

Ale ještě něco pověděti jest z povah vinařských. Vinaři mívali pověsť písmáků a kacířů. Náboženství, pod Bílou horou poražené a potom z Čech násilně vymítané, poslední a trvalé útočiště nalezlo ve vinohradech, v budách prostých lidí viničných. Ti lidé kladeni bývali až do nejposlednějších dob za tvrdohlavé kacíře a pro tuto pověst až do vydání tolerančního patentu přes tu chvíli mívali vinaři s úřady světskými i církevními nesnáze a oplétání.

I o tom knihy perkmistrovy povídají ne řídkokráte. Roku 1711 „v kostele v Podolí z poručení appellací tři vinaři Matěj Řezáč, Václav Stehlík, Jan Vonáš, přísahali, že katolickými zůstanou." (XXV.) A takového rozumu poznámek v knihách viničných pohledáš hromádku snadno. V knize XXII. připojen bývá při jméně kacířského vinaře i úryvek přísahy, totiž slib, že „jakožto jeden katolický křesťan v spravedlivé a samo v sobě spasitedlné křesťanské římské víře až do smrti pozůstávati chce." Některý vinař podezřelý neodbyl však podezření jen tím, že odpřísahal, co páni kázali. Některého i zavřeli. Jiřího Hrsinu, vinaře z revíru Libeňského, ku příkladu poslal roku 1720 perkmistr do šatlavy staroměstské, aby se „spíše poznal a vyznal". Perkmistr zprávu o něm dává vyššímu ouřadu tu, „že by netoliko kacířem býti, jiné osoby k témuž bludu vábiti, anobrž i proti sv. Janu Nepomuckému rouhavě a bezbožně vyrejvati a mluviti měl. Teď že zapírá a in negativis zůstává".

Zde udeřilo se na vinaře obzvláště, když dekretem císařským, daným 9. pros. 1723, zřízena jest komise, jíž vedl hrabě Nor. Kolovrat Libštejnský, za vyšetřování kacířství a stíhání knih z ciziny do Čech tajně nošených a tu šířených. (Schaller Büchercensur.) Tenkráte nejvíc na vinaře ukazováno, a podle nich ovšem i na onačejší pastuchy, mlynáře a jiné samotáře, že jsou soukupy a spoluvinníky. A v té obecné honbě nejvíce namířeno bylo na pražské vinaře. 17. listop. 1725 psali z Vídně, že „v Čechách kacířství (allermeist um Prag herum unter denen Weinerleuten weilen) — nejhustěji kolem Prahy mezi vinaři bývá a ti právě, bydlíce různě na horách, že nejlepší mají k tomu volnost, ka-

cířské schůze u sebe míti a emisary (totiž z ciziny) pokrývati". Tímže listem z Vídně nařízeno, aby vinaři tak roztroušeně nebydleli, než aby byli do vsí hnáni na obyt společný pro lepší dozor. Magistráty pražské s perkmistrem se o to dlouho naradivše, prosili vysokých pánů, aby zůstalo tak, jak jest. Prý musí lid viničný na horách býti, půda tu prý není úrodnou a proto že se tu chová stále dobytek pro hnůj a ten musí hlídán býti. Vinařům vystavěny prý jsou domky za drahý peníz, co s domy pak? Lůza zlodějská by odnesla za nebytí tu vinařův všecko všudy z vinice a vinohrady, jimiž se živí „mnoho tisíc lidí" by zhynuly. Tím by přišly chrámy o rozličné platy, kterýmiž jim vinice mnohá ode dávna povinna, císař by nedostával více vinného tácu (daně), věřitelé by potratili půjčených kapitálů. Mimo to bylo by shlučení vinařů na jedno místo ještě více s pováženim, kdyby vůbec bylo možným ve vsích. Sedlák prý si postaví jen tolik, kolik sám nejpilněji potřebuje a vsi by tudyž nepojaly v sebe ze šesti set vinic vinaře ani několik těch tisíc viničných dělníků. A kterak by prý z denních šesti krejcarů spravovali nájem nového bytu?" Proti těmto důvodům nebylo lze nic moudrého namítnouti a proto vinaři pražští zůstali ve svých budách. Pan perkmistr ovšem s pány purkmistry pražskými usnoval i positivný návrh, kterak předejíti kacířstvo na pražských vinicích. Ať prý „páni dominikáni, faráři pražští a páni jesuviti v neděli a ve svátek hloupý ten lid víře učí. Jeden spolehlivý vinař ať prý hlídá deset jiných, pilně-li se do kostela na učení scházejí čili ne. Ať se pohrozí, kdo je husitského náboženství anebo jinačího bludu, že práce viničné bude zbaven a jí na věky věků neschopen" („in perpetuum unfaehig"). (XIX.)

Zda páni, jichž se týkalo, ujali radu perkmistra a purkmistrů, nevíme. Ale že by pražští faráři byli o to dbali, aby zadarmo několik tisíc vinařů v neděli na víru obraceli, o tom slušně pochybujeme. Jesuité prý chodívali na vinice pilně.

Teď dosti bude o vinařích. *) Popojděmež k pánům jejich, k nákladníkům. Pražští nákladníci na vinice nakládali, užitky z nich brávali a čím dále to více na těžkosti naříkávali. Jakou cenu vinice mívaly, bylo by lze za všecky doby pověděti, kdybychom pročetli knihy gruntovní v soudě vinohradském složené. V knihách perkmistrových jsou zprávičky o tom jen kusé. Roku 1591 jsou koupeny totiž dva strychy vinice za sedmdesát kop česk. — a téhož roku bylo vědro vína trženo za tři tolary bílého a za 3 tol. 22 gr. č. červeného — toť bylo by v našich penězích 6 a 7 zl. R. 1560 koupena vinice na Skalách ve 2 strychy míry za 130 kop míš., což od sumy svrchu psané liší se jen 5 česk. kopami. To by svědčilo o stálosti.**)

Při trzích o viničky dávali si závdavky, platívali na chudé nějaký „boží peníz", přávali sobě štěstí, aby pán bůh viničku zdařil a konečně píjeli litkup.

---

*) Ze seznamu jmen vinařských, kteráž bez přetrží vždy jsou dobře česká, aspoň pod čarou uvedeme tři jmena poněkud divná. Jsou to: „vinař Jan Dobrámysle, Vít Pulpit a Vavřinec Vosel.

**) V době konfiskací pobělohorských kdosi prodal dva korce vinice za 700 kop, jiný 4 korce za 1500 zl. rýnských. Ale to byla doba neobyčejná.

Že vinice bývaly na svou dobu výnosny, toť patrno z toho, že se k nim přečasto židé dotírali. V knihách nejedna zapsána obligace, jíž se ten onen nákladník za půjčený náklad zavazuje, že zanechá židu „víno na košer“, kterýž poraže sobě půjčku, ostatní zaplatí „v té ceně, po čem víno prodáváno bude z okolních hor“. (XXVI.) Nejčastěji míval v té příčině obchody se židy urozený Jiří Hrobčický z Hrobčic a na velkém Palči, až ho r. 1605 žid Nosek opálil. Kniha XX. vypravuje: „Žid poslal tři židy na vinici, ti to víno sbírali a sami tlačili a do sudu lili, potom pan Hrobčický dal je svézti do sklepa na Pálči; ti židé od něho klíče vzali a na tři zámky zamkli a Marek žid tam poslal žida, který ta vína několik neděl hlídal“ — a potom pánovi vína nevzali. Mohl si víno, židy tlačené, vypiti sám.

Teď abychom podívali se do některých sklepů pražských a popatřili, které mívali zásoby nákladníci doma a jakou starost s vínem. O Janovi Bartouškovi, jenž byl řemeslem sladovník, vypravuje kniha inventarní (č. 1172, fol. 116.), že měl 4 vinice a v domě v dlouhé třídě, když umřel r. 1572, spočtěno šestnácte sudů obojího vína. A sudy bývaly tehda i po desíti vědrech. Toť nejstarší sklep, o němž knihy mluví. Zikmund Freylich měl čtyry domy (jeden u zlatého půl kola vedle železných dveří) a v nich čtyři sklepy na víno. Po jeho smrti (1582) nalezeny v sklepích: „tři věrtele červeného, věrtel tarantu nepříjemného (z čehož znáti jest, že pan Freylich nepřestávaje na vínech domácích, vozíval si cizí víno třeba nepříjemné), 7 sudů červeného vína, dreylink *) vína na ocet, 13 sudů svídnických vína bílého a dreylink bílého.“ Na porozuměnou dokládáme, že svidnický sud držel čtyři džbery čili 256 pinet; džber tedy držel 64 pinet a slul týnský; půl džberu bylo vědro a to držívalo tehdy 32 pinty. (Jan z Bytýšky 1574 ve Smolíkových Mathematicích).

Jan Skrejšovský z Lovčic, pražský měšťan, jehož všecka živnost jen ve vinařství byla, měl při své smrti (r. 1603) ve sklepě „u zlaté podkovy“: čtyři sudy čtyřvěderní, tři sedmivěderní, 3 věrtele červeného vína; v prostředním sklepě: tři sudy osmivěderní, sud sedmivěderní a věrtel vše vína červeného. Při tom byl též „soudek rejnský“. V předním sklepě měl: 5 sudů sedmivěderních vína bílého v ceně 650 kop, 24 sudy „pražské“ — což bude asi tolik jako „týnské“. (Kn. arch. praž. č. 1174 fol. 159). Toto víno většinou bylo z košířské vinice „na věnečku“ řečené. Soukenník Prunar, jenž měl vinici „Nebozízek“, umíraje zanechal r. 1610 svým dědicům hromadu vína nejen z „Nebozízku“ urostlého, než i cizího. „V sklepě pod zemí, v němž jest na ulici okno, složeno bylo 6 desítek moravského vína bílého a tři desítky moravského červeného. V druhém sklepě osm sudů sedmivěderních vína lounského dvouletého a jeden sud patnáctivěderní dvouletého vína domácího a soudek čtyrvěderní domácího dvouletého. Konečně v sklepě třetím v síni za dveřmi domovními měl 6 desítek bílého vína domácího r. 1609 rostlého a nedozralého.“ (Kn. č. 1174 fol. 353.)

Veliký vinař pražský býval Jan starší Goliáš, jemuž byl dům v osadě sv. Jiljí nákladnický od starodávna u Horských řečený (proti

*) Dreyling = 20 věder. Brat. glos.

pivovaru u „Sladkých"), druhý na Nov. Městě „u Hrubých" a třetí ve Florenci. Míval vinice dvě na gruntech libeňských, kdež v prostřed popluží nad Špitálskem a za mezihořím slulo. Z těch dvou vinic ročně vycházelo držiteli panství libeňského 12 kop. 50 gr. č. Třetí vinici míval Goliáš za Vysočany na gruntech sv. Apolinářiše, z níž ročně platíval 10 kop grošů. Když Goliáš r. 1611 zesnul, ohledavše páni městští víno jeho, napsali v knihu (č. 1174 fol. 370): „Na vinicích r. 1610 pán bůh všemohoucí z štědrosti a dobroty své svaté naděliti ráčil vína bílého a červeného nádob dvacet, každá sfizýrována, číslována a bylo v těch 20 nádobách 191 věrtel a 1 pinta." Dluhů zbylo po nebožci na 800 kop a jemu dlužni jsou lidé na 1146 kop. V dluzích počítali páni též 30 kop za službu sládkovi a třem vinařům po pěti kopách.

Předposlední sklep pražský, jejž ohledáme, byl soukenníka Víta Bohemického. Bohatý měšťan tento, v jehož domácnosti neshledali jsme knihy ani jediné, míval dům na uhelném trhu, tři soukenické sklepy v kotcích, několik kusů polí (na věnečku a v hliništích u Volšan) a konečně vinici „na červeném lise řečenou". Z té vinice nalezli páni po smrti soukenníkově v sklepě 147 věder vína, což v sumě 1452 kop a 26 groších ocenili, některé vědro počítajíce za 2 kopy, jiné za 6. (Kn. arch. praž. č. 1174, fol. 498, rok 1616).

Výborný a vůbec známý pan Jan Kropáč z Krymlova, z největších vinařů před Hospodinem, majitel tří domů (Kropáčovského na uhel. trhu, Proksenovského a třetího v koutě proti sv. Martinu slul Potencianovský) majitel mlejna Kropáčovského při jezu Šitkovském, majitel tvrze Letek řečené, chalupy u sv. Jakuba v zahradách a jiných pěkných příjemností toho pominutelného světa, tenť míval čtyry vinice, kdes za Holešovicemi dvě, třetí mouřenínku za oujezdskou branou a čtvrtou Růžovskou čili Hřebenku za koňskou branou. Když odebral se pán na budoucí svět r. 1613, shledáno ve sklepích jednoho domu 28 sudů vína čili 252 věder bílého i červeného moravského a domácího. V druhém domě složeny byly 23 sudy o 176 vědrech. Vědro šacovali páni ve třech i v šesti kopách. (Kn. č. 1174 fol. 429—439). A jakoby nebožtík pán od svých sklepů vinných odloučiti se nemohl, zhasnuv, složen jest na tu dobu krátkou, než kněz přišel s kantorem svatohavelským — do sklepa, kde „byly kantnýře, necky, radlice, krojidla a sudy."

Na těchto návštěvách dosti buď. Vybrali jsme k nim sklepy vinné, jako bývaly v době slávy pražských vinic. Viděli jsme, keraká veliká moc vína bývala v domech pražských nákladníků. Že v pozdějších zlých dobách pobělohorských v Praze všeho toho umenšeno jest až na míru žalostně skrovnou, o tom nebude nikdo na pochybách.

V sklepích mívali nákladníci s vínem potíž. Sklep sám působívá v jakost drahocenného toho „stvoření božího" na dobré i na zlé! A víme z knih perkmistrových o tom, že neřídkokráte měl nákladník na zlost a lítost svou víno v sklepě „vláčkovité", „zmantlované", trpké čili zavřeskle", nehodné, „barvy dunajské" anebo jináče zlé a nepříhodné k pití ani k trhu. O vláčkovitém víně čteme v Paprockém již k r. 1447: „Pražané množství sudů vína vláčkovitého vytáhnouti dali z sklepů na rynk a poručili všecko osekati, aby se ním lidé netrávili, takže struhami teklo." Epitheton „dunajské barvy" k označení kalnosti a nečistoty

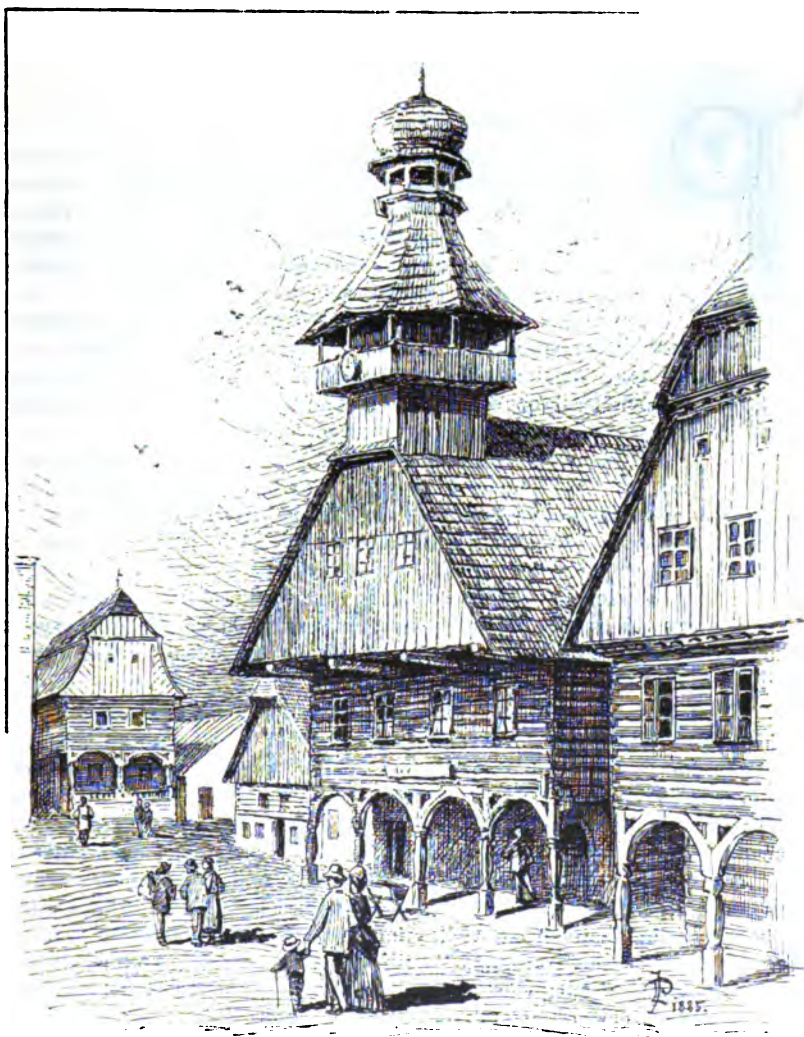
13*

nalezli jsme v kn. XX. Paní Dorota Hebnštrejtova poslala vinaře Strnada o víno k sousedovi, že by koupila sud. Strnad „okoštovav“, vyřizoval paní: „To víno je „kalny, dunajsky barvy“, kdybys ho chtěla ujíti, drážeji přes bílý groš šenkováno býti nemůže.“ Naši dobří sousedé vídeňští by mohli z tohoto výroku Strnadova poznati, že už roku 1609 neměl Dunaj té „krásné, modré“ barvy, o níž dnešní valčíky jich s pochlubou pějí. Nákladníci v sklepích vína opatrovali, dolívali a k nim často dohlídali, obzvláště na to péči majíce, aby se na sudech obruče nespukaly.

Když pak víno přese všecku starost se zkazilo, opravovali je, čistili a všelijaké podle knížek*) procedury podnikali. Vláčkovitost zaháněli větráním sklepa. Alespoň k tomu radil Šebastian Pero podle zprávy Jana Güncla, rychtáře na právě Matky Boží pod řetězem, kteráž zní: „Fizýroval jsem víno Boloniovi a když jsem fizýr z sudu vytáhl, viděl jsem, že víno vláčkovité bylo. Šebastián Pero řekl, že nic není, jen aby Bolonio dal brzy okno u sklepu otevříti, aby vítr do sklepu vjíti mohl. (XXI. 108. r. 1632). Apatyka Huberova radí, aby se vláčkovité víno opravovalo mechem zemským do sudu pověšeným anebo trnkami v moždíři stlučenými a do vína uvrženými.

Některé rady na opravu vína přečteme sobě z knihy starobylé v Musei českém chované; dovíme se, že naši otcové nebývali ani v těch věcech vybíraví a že tak leccos snesli. „Aby víno v sladkosti zůstalo, dej do něho čtyři kusy volova.“ Toť prostředek opravdu dravý. Nevinnější byly tyto recepty. „Kalné víno učisť stlučenými mandly nebo popelem rývovým; smrduté víno oprav třískami jalovce, yzopu, lejkem dřeva smrkového; vláčkovité — to jest, když vláčky neb rosol co niti nebo co kolomasť táhnou se ze sudu — oprav vinštýřem a popelem anebo vezmi charpy žitné hrst a pověs do vína. Vápenosť vínž odejmeš bukovým dřevem, to mi pověděl jeden němec z frangony země, a tu jsú vína velmi dobrá, kdo je rád pije jako já. Které víno se bouří, míšej je a dej mu písku drobného.“ Slanský měšťan Václav Kněževský zapsal si v paměti svého života na „šmakovité“ víno tuto opravu: „Hrst šalvěje, chmele spraženého hrsť, to zašij do pytlíku a pusť hrdlem do sudu“. (Manuscr. univ. knih. 54. A. 61.) (Pokračování.)

*) V inventáři Samuele Lavína r. 1595 ku příkl. čteme: „Stará knížka psaná o víně.“ (1173 335 arch. praž.) Tiskem vydal takové knihy Jan Had z Proseče, známý perkmistr.

Radnice v Železném Brodě. Kreslil Jan Prousek. (K článku „České chalupy a stará stavení městská“.)

Stromy.

Črty od **Aloisa Jiráska.**

(Pokračování a dokončení.)

V.

Přítel vypravoval:

Šel jsem jako nekonečnou silnicí, vroubenou tu tam zaprášenými stromy, nejvíce třeslavou osykou nebo stříbrolistým, košatým topolem. Cíl mé cesty, odlehlá ves se starými duby, byl ještě daleko přede mnou; pak jsem ho již ani nevyhlížel nedočkavým zrakem, poněvadž jsem poznal, že ho toho dne sotva dojdu.

Blížilať se za mnou bouře a to kvapem. Ta mne posléze zapudila ze silnice do mohutné, topolové aleje při cestě vedoucí ku nějaké staré, opuštěné, veliké zahradě. V ní nebo za ní jsem tušil ochranu před ženoucími se mračny, jež všechen kraj za mnou již pokryly tmavým stínem.

Také mne vábilo husté její a patrně staré stromoví rozložitých košů pnoucích se vysoko nad zčernalým, místem už omšeným plotem laťovým, stojícím na kvadrové, dosti vysoké podezdívce, v jejíž puklinách a skulinách bujily netřesk a bejlí.

Železná, kovaná brána s tepaným erbem pěkného díla minulého věku se volně otevřela, jak jsem se jen o ni opřel rukou. U brány trčela v rezivém, jinak však řemeslném kování stará svítilna. A v té jsem ptačí hnízdo zahlédl!

Když jsem se prve blížil, stkvěla se opuštěná, tichá zahrada ještě v plném světle slunečním. Ale jakmile jsem vstoupil, doletlo sem mračno, a nebe se nad ní zatemnilo tak, že pod hustým krytem košatých stromů uložilo se hustější šero. Jím probělávaly se tu a tam mezi stromy a houštinami jako velicí motýlové rozložité květy bezové. Těžká jejich vůně naplňovala vlažný, dusný vzduch. Kolem bylo ticho, jako mrtvo.

A přece jsem nepospíchal. Líbiloť se mi v tom zanedbaném parku, jenž opuštěn, zapomenut mlčky očekával, bůh ví po kolikáté, rozrušující ho bouři. Cesta dosti široká vedla jím uprostřed. Místem byla zavlhlá nebo travou a metlicí zarostlá. Vystihl jsem na ní čerstvé stopy koles. Už jsem se deště nebál; vlastně jsem na něj zapomněl. Tak zvolna kráčeje, chvílemi jsem se zastavil, abych si prohlédl drsné kmeny starých velikánů nebo zadíval se do šera a spousty jejich korun.

Pak jsem na dlouho stanul, a to opodál cesty pode třemi duby neobyčejné síly. V šeru jejich, z části zakryt jasmínovou, zbujilou houštinou, probělával se zahradní domek s průčelím slohu imperialního. Nad antikisujícím vlysem ve štítu bylo napsáno vypouklou římskou literou, kdysi vyzlacenou:

„Friderikenruhe —“

K červotočivým, zavřeným dveřím toho domku vedlo několik schodů travou zarostlých. Prořídlé, rozpadávající se a kdysi zeleně natřené žalusie zakrývaly zaprášená okna. Jen jedno z nich nemělo záclony; bylo však zašlého skla, bez jedné tabulky, kterou zajisté ruka nějakého zvědavce, mně vděk, vyrazila. Pronikl jsem k tomu oknu jasminovou houštinou a nahlédl do vnitř.

V neplném tam světle rozeznal jsem nevelký stolek tenkých nožek, za ním u zdi starou pohovku stativa kdysi bíle natřeného a nad ní přichýlenou starou harfu beze strun. Stěny byly vyzdobeny rytinami buď černými nebo illuminovanými. Na některých, jež dále ke koutům visely, skoro nic jsem pro šero nerozeznal; na některých jevily se dámy z doby konsulatu a císařství, ve krátkých, vystřižených živůtkách a volných šatech. Davidův Napoleon ve vlajícím plášti jel nad nimi na bělouši za bouře přes alpská temena, vedle Theodor Körner, básník vojín, na smrt raněný s koně klesal a vedle něho se v šero tratil nějaký výjev osob v idealním historickém kostymu, na němž u dam nejpatrnější byly vysoké krajkové límce od ňader do týlu se pnoucí.

Všechna ta místnost, její nábytek, její obrazy působily živě na mou obrazotvornost samy sebou i temnosvitem, kterým se mně jevily. Romantika let tak 1800 zanechala své stopy v tom odlehlém koutečku, jenž byl zajisté posvěcen mladé, a doufám i sličné šlechtičně z nedalekého sídla.

Friderikenruhe!

Tu asi kochala se Tieckem, Novalisem a ostatními hvězdami romantických nebes německých, trávíc tu chvíle sladké samoty, snad plná sentimentálnosti, jatá citem nekonečné, nevyslovné touhy. Snad tu toužíc po tajuplné „modré květině“ vyluzovala za svitu plného měsíce tam z té harfy žalobné, třesoucí se zvuky, kterým z daleka, z hlubiny lesní tichou nocí zvučel v odpověď mírně a konejšivě stlumený, jímavý hlas lesního rohu, bez něhož se tenkráte žádná slušně poetická noc neobešla.

Co všecko ty věkovité duby pamatovaly a vyslechly!

Vídaly ještě statečné šlechtice, kteří německy neuměli a dbali domácího mravu i přirozeného svého jazyka, viděly vnuky jejich už už si cizotu ve všem, i v řeči, oblibující, pamatovaly, jak vnukové těch už svého původu zapomínali, vlastnímu lidu, sami sobě, své minulosti nerozuměli a německy smýšleli i německy cítili, jazykem svých předků jen někdy a to dosti chatrně a jako z milosti mluvíce.

Z těch dob tu ten stánek samoty — Friderikenruhe.

Tenkráte již počaly se zardívati nad českým krajem červánky nového rána. Tu však jako skoro ve všech jiných panských sídlech starodávných našich rodů bylo tma. Od té doby rozhořely se červánky nad krajem v plné a živé světlo národní uvědomělosti. Mnoho-li se změnilo od těch dob v panských sídlech v tom ohledu? Nejsou-li namnoze pořád ještě ostrovy cizoty v našem národním životě, zřejmé již i zevnějškem svým, nedbající skoro nic nebo málo o rozvoj našeho života a naší vzdělanosti? Kdy asi budou tam zase smýšleti a cítiti po česku? Kdo může a kdo má v to působiti, aby se tak stalo?

Tak jsem uvažoval u opuštěného pavillonku pod věkovitými duby. A tu v nich vítr zahrál. Vjel do jich korun náhle a mocně, až se hlasno

rozšuměly. S nimi se rozezvučely všechny stromy kolem. Bouře byla tu. Ouvertura její zvučela mi nad hlavou a ohlas její nesl se za mnou i když jsem vyšel ze spustlé zahrady.

Přede mnou se rozkládal nedlouhý, mělký ouval, jehož travnaté břehy v pravo v levo byly vysázeny samými ovocnými stromy. Obrovitou hradbou stály nade břehy za stromovím hrady černých mračen, a nebe přede mnou za bílými staveními rozlehlého dvoru cihlových i šindelových střech byla jedna, hrozná černava.

Rád hledím na zatažená nebesa a na divý hon mračen; ale tentokráte dlouho jsem jich nepozoroval. Stavení stojící něco málo přede dvorem, více však k jeho rohu, uvábilo mé zraky. Jakby ne! Bylť to kus starodávné tvrze, dosti dobře zachovalé. Vysoký násep kolem ovšem byl ten tam, skopán, ale kruhový parkán zůstal a nad to ne such a na polo zasypán, nýbrž plný vody. Na ostrůvku jím tak zavřeném stálo staré stavení podélné s kamennými štíty, pěkně rozčlánkovanými, na užších stranách budovy; na zdích pak zřejmy byly z pod bílení sgrafittové čtverhrany, zbytek někdejší rustiky. Jen malá vížka červeně natřená, copového rázu, pnoucí se prostřed střechy, rušila pěkný celek, jemuž malebnosti dodávalo husté křoví od vody v příkopě až ku samým zdem stavení husto rostoucí. I tu se v něm probělávalo mnoho bezových květů. — Dosti jsem se divil tomu panskému sídlu.

Nebylo rozlehlé aniž zvláště výstavné, ale těšilo mne svou polohou a hlavně svou zachovalostí. Příkop plný vody nesloužil arci obraně, ale choval jako již za starodávna kapry. Svoditý most také zmizel, místo něho však vedl ku hlavním dveřím mostek kamenný o jednom oblouku, spojující tak panské sídlo se dvorem.

Kolem nebylo ani človíčka. Jen ze dvora se ozývaly hlasy. Zamířil jsem zrovna přes kamenný mostek do „tvrze", jak jsem v duchu říkal panskému domu. Nad jeho vchodem byl vytesán zrovna takový erb, jaký jsem viděl nade vraty panské zahrady. S dobrou jsem se potázal, že jsem zrovna sem si zašel. Bylť jsem dobře přijat. —

Stařičký pán, vdovec, někdy správce tohoto zámečku i dvoru, ochotně a srdečně vyhověl mé žádosti a poskytl mně nejen přístřeší, ale vyzval mne hned, abych tu přenocoval, že jemu bude také veseleji, an zeť jeho s veškerou rodinou odjeli do města a nevrátí se teprv až zítra. Vzpomněl jsem hned na kolej ve staré zahradě. Zmínil jsem se o tom, a tím jsem přišel, kam jsem chtěl, zase do zahrady, k opuštěnému domku i k zámečku samému.

Venku zatím strhla se bouře. Hřmělo, a proudy prudkého deště oplakovaly rachotící okna. My však nedbali. Správce vypravoval o majetnících dvoru a zámečku, a to velmi ochotně a obšírně. Vědělť mnoho, a mnoho znal ze své zkušenosti. Sloužilť tu sám přes čtyřicet let. Tu jako písař či praktikant nastoupil a tu také zůstal. Tenkráte, když se sem dostal, bydlila tu ještě vrchnost, stará baronka podivná a velice pobožná. Bratr její, potomek starodávného rodu českého, zahynul v nějaké potýčce ve Francii, když táhli spojenci na Paříž.

On byl budovatelem onoho pavillonku „Friderikenruhe". Dal jej vystavěti, když si na osamělý ten zámeček přivedl mladou paní.

O starých dubech v zašlé zahradě můj hostitel nic nevěděl; ale když uslyšel, proč se po nich tak vyptávám a že mne staré stromy nemálo zajímají, vzpomněl si, že u kláštera sedlického stávala prastará lípa, jejíž listí mělo podobu mnišských kápí a to od husitských válek, kdy na její haluzích zvěšeno bylo mnoho mnichů cisterciáků. Byla to tedy taková lípa jako ona u kláštera zlatokorunského a jako onen obrovský dub v Poděbradech, padlý v minulém století, jenž stával poblíže popraviště, kde r. 1496 deset horníků bylo nevinně sťato. Na tom dubu rostly od té doby každoročně žaludy s kápěmi havířskými.

Tak jsme se rozhovořili o stromech, abych děl historických. Já se zmínil o neobyčejném dubu u Chodova na Šumavě, jehož haluze dle svědectví Balbinova samy byly jako veliké stromy tlusty, i o věkovitých lipách u Klatov a Albrechtic, o nichž Balbin také vypravuje.

Správce pak si vzpomněl na Žižkovu lípu, na kterou se on sám tuze dobře pamatoval. Stála asi půl hodinky od zámečku v mělkém dolci travnatém mezi selskými poli háje opodál. Žižkovou proto sloula, poněvadž prý Žižka, táhna kolem se svým vojskem, pod ní odpočíval. Tak si lid vypravoval.

„Jakou měl slávu u lidu, jakou vážnost tento náš hrdina, když ani čas ani úsilí jeho i našich protivníků nebyly s to, aby památku jeho vyhladily!“ mínil správce. A já v duchu pomyslil: „Nač na všechno náš lid zapomněl! I na dobu své samostatnosti a slávy i na nejhlubší pokoření a na smrtelné rány! Ale toho, jenž nejvíce přispěl „ku pomoci zvláště jazyka českého i slovenského“, zachoval si v dobré paměti.“ Od pokolení do pokolení ukazovali si tu to místečko, na němž slepý hrdina odpočinul ve stínu košaté lípy. A když ji věk nebo vichr sklátil, vysadili tam jinou, a Žižkova lípa se nepřestala zelenati, připomínajíc lidu, že v Čechách jinak bývalo. Pod lipou se pak jeden čas sedláci tajně scházeli, jak správce dále vypravoval.

Bylo to v minulém století, když se měli nejhůře. Ve vsi nesměli se scházeti, bálit se, aby nebyli trestáni pro „puntování“ a zvláště ten, u něhož by se schůze dála. A tak, že ten starý strom byl o samotě a na příležité cestě pro všechny, stal se jejich shromaždištěm. Přicházeli ovšem v noci a tu se také jednou usnesli, že podají úřadům stížnost na vrchního. Dutý kmen lipy byl jim kanceláří. Tam při světle lojové svíčky podepsali slovy i křížky stížnost, ale tak, aby nikdo nebyl prvním podpisovatelem. Do kolečka napsali svá jména.

Listinu tu, za kterou pak panský mušketýr všechny řádně vyplatil, ale ne do kolečka, nýbrž jednoho po druhém, měli tu na zámečku ještě v první polovici našeho věku, a pan správce sám ji viděl a četl.

Tak zašli jsme bezděky do patrimonialních dob, o nichž správce, sám jsa jich svědkem, věděl mnoho zajímavého.

„Byl jsem také panem Francem,“ pravil usmívaje se a dodal „Ale já již nebyl z těch pravých. Za to můj první představený, nebožtík Tobiáš Borowiczka. Ten tu byl správcem, když jsem tu nastoupil jako praktikant.“

V tom ohlásili večeři. Odešli jsme do vedlejšího pokoje. Hřímání umlklo, ale dešť šuměl stále, ač už tišeji. Zatím také nastal soumrak. Přinesli světlo, dvě hořící svíčky. Pěkně setu sedělo po dlouhé pouti;

také jídlo bylo chutné, a pivo jako křen. A správce staroušek vypravoval, to o nebožtíku Tobiáši Borovičkovi, správci, svém prvním představeném, patrně rád si vzpomínaje na léta svého mládí. Také se rozesmál, když mu připadlo, jak tu občas strašilo.

Tenkráte ještě tu přebývala stará baronka, a to v prvním patře, nemajíc tam nikoho kromě své společnice Leni, staré to panny, statné silné postavy, a ve všem velice rozhodné. Ta byla tu druhou baronkou; se starou šlechtičnou se modlila, radila jí, někdy jí vzdorovala, často šidila a po každé a ve všem svou u ní provedla. Jen v jednom nesměla jí ani slovem odmluviti, a to, že zbožná baronka vyžadovala střídmost v pití až přemrštěnou, majíc pijany u veliké ošklivosti. Panna Leni pak znajíc tuto slabinu své velitelky, dle toho si vedla, střehouc každý téměř džbánek piva služebníků a čeládky. Běda tomu, o kom by zvěděla, že se opil! I sami úřadníci byli na suchu, neboť pivní deputat byl praskrovný, a jinak aby si ho nahradili, nebylo dovoleno. Bylať v tom baronka velmi rozhodná a proto Leni neúprosná. —

Proto když starý správce, můj hostitel, tenkráte nastoupil, první bylo, co slyšel od baronky, an se jí představoval, aby žil střídmě. V druhé pak audienci a to mnohem důležitější u panny Leni mu totéž bylo řečeno, ostřeji však a důrazněji s obalenou vyhrůžkou.

Po té zašel do kanceláře svého představeného. Zhrozil se tu. Zdě byly nad obyčej tlusty, tvoříce u okna hluboký výklenek. V tom výklenku seděl u stolku černě natřeného, plného lejster, brkových per a kaněk, pan správce, dlouhý, přitloustlý, flegmatický, v tmavomodrém fráčku s krátkými šosy a se žlutými knoflíky tak trochu à la Werther. Kouřil z dlouhé dýmky a hleděl do zaprášeného okna, na předpotopní největší ze všech tu visících pavučin, vlastně na velikého pavouka, jenž se v ní proháněl. Správce snad k vůli němu nikdy nedopustil, aby se tu smýčilo, ba aby se okno otevřelo!

V tom výklenku u okna sedal tu sám jako pavouk, kouře z dlouhé dýmky se sádrovou hlavičkou, buď odpočívaje nebo snad „přemýšleje". A tak také seděl v dýmu u zaprášeného okna v pavučinách, když mladý praktikant vstoupil. Správce, že snad hluboko přemýšlel, nechal ho dlouho státi, až pak ho oslovil, sotva se k němu obrátiv. Když zvěděl, kdo mladý muž je a co chce, kynul, aby mu nabízené vysvědčení položil na stůl a když je sám přitížil velikými nůžkami, bylo první co promluvil, aby se pan praktikant varoval pití, sice že by hned letěl, kdyby se „jen krapet střikl."

Zpočátku se mladému praktikantu valně nevedlo. Panna Leni byla mu sice dosti nakloněna, ale to mu právě škodilo. Poznaltě záhy, že mezi ní a správcem byl tajný a tichý boj. Tobiáš Borovička byl ctný a šlechetný panic, ovšem trochu podivný; nicméně se panna Leni o něj kdysi pokoušela, s úplným však nezdarem. Tolik mladý praktikant vyrozuměl z toho, co mu lidé na zámku i ve dvoře naznačili nebo nadhodili. Všem pak bylo divno, že Leni, mající takovou moc u baronky, nebyla s to, aby Borovičku z úřadu a z jeho koutku pavučinného vystrnadila. Sočila dosti na něj, ale k úplnému vypuzení jeho se přece neodvážila.

On pak si jí nevšímal, klidně kouřil a zapřádal se v myšlení nebo se oddával pozorování svého pavouka v předpotopní pavučině. Žil nad obyčej střídmě. Stravoval se doma, kdež mu posluhovala stará příbuzná jeho, ještě nemluvnější nežli on a větší ještě pavouk nežli on. Jako Borovička, tak také ona ráda nehnutě seděla, obyčejně v koutku kuchyně. Byla všecka vráskovitá, tvář měla jako mumie a jen když žlutozelenavé oči obrátila, bylo znáti, že je živa. Borovičkovi, jemuž před lidmi říkala „pane správec“, byla však zcela, se slepou poslušností oddána.

Tak se mladému praktikantovi u správce špatně dařilo, třeba že se dost varoval, aby ani slovíčkem nikde nezavadil, a třeba že se dost vynasnažil, aby si dobyl spokojenosti páně správcovy. Až mu pak strašidlo pomohlo.

Za nějaký čas počala si čeládka zase šeptati o tajemném světle, o oběšeném sedláku, o duchu, jenž nemá pokoje — Zkrátka strašilo a to zrovna v klenuté jizbě poblíže kanceláře, dole ve přízemí, kdež bývala prý selská temnice za starodávna, a kdež se prý nějaký sedlák oběsil. Za to pak chodíval jeho duch nepokojný pány strašit. Stávalo se to ne každého večera, ale tak v neurčitých obdobích. Baronka i Leni byly pověrčivy a bázlivy, tím více pak služky jejich, a ve dvoře čeládka ta tomu svatě věřila. Správce neříkal jako vždy jindy nic, ale vyčetli mu ve tváři, že to nepokládal za hloupou báchoru. Mladý však praktikant tomu nevěřil a v duchu se strašidlu smál.

Když za nějaký čas z okénka onoho sklepení na novo se prodírala slabounká zář, padajíc na husté křoví nad příkopem, když tedy bylo jisto, že strašidlo bude zase dva, tři večery svůj rej prováděti, praktikant paklíčem, který si dříve opatřil, otevřel si z večera dvéře a zavřel se v bývalé šatlavě. Byla to klenutá, vybílená jizbice se starými kamny, o jednom okénku. V koutě stála červotočivá černá almara se zaprášenými svazky listin, ve druhém koutě, naproti, stranou okénka byl stůl.

Praktikant se pro všechno ozbrojil.

Dlouho čekal, až pak, když se setmělo a noc nastala, ozvaly se vedle od kanceláře kroky; klíč zarachotil, a vešel vážným krokem pan správce sám.

Praktikant, jenž uskočil do černé skříně, žasl. Co tu chce? Jde-li sem za tím účelem jako on sám? Má-li se mu ohlásiti? Však jen pomyslil, už to zamítl. Čekal, co bude dále. Hle, správce usedl ke stolu jako vždy vážně, jako prkenný.

A slyš! Vedle v tu stranu, kde byla správcova kamenice, v níž choval na zimu zeleninu v písku, zaskřípaly dvéře, a po té již vešla stará Háta v bílém čepci, nesouc v jedné ruce lojovou svíčku, ve druhé kamenný plucar. Postavivši obé mlčky na stůl před pana správce, přinesla ze zákamní skleničku.

Praktikant ovšem žasl, tuše divné věci. A splnilo se to! Zátka vytažená mlaskla, a již klenutou, tichou prostorou ozývalo se žbluňkání moku z kamenné butelky se řinoucího. Již je sklenička plná, již ji pan správce pozdvihl proti světlu. Rdí se krásně, majíc líbezný čepec bělostných pěn! Pohladil ji opocenou, přihnul, oči přimhouřil. —

Praktikantovi se sbíhaly sliny v ústech. Pak přistoupila stará Háta v bílém čepci, nesouc od kamen nacpanou dlouhou dýmku se sádrovou hlavičkou a tu si správce vážně a důstojně o svíčku zapálil, nepromluviv ani slova.

Háta také mlčela a mlčky pak usedla na lavičku u kamen. Seděla tam nehnutě, snad ani nemrkajíc; ve vráskovité, strnulé tváři jakoby nebylo života. Jen žlutozelenavě oči jednou obrátila, a to když „pan správec“ nalil z plucaru poslední skleničku. Tu mlčky vstala, odešla tiše ven, a než správce dopil, stál před ním na stole čerstvý plucar. Byl jako ten první mázový. A zase zátka bouchla, a zase hrnulo se pivo žbluňkajíc do sklenice, jenže nyní rychleji nežli prve. A zase stará Háta seděla u kamen, a zase obrátila oči, když vážný, mlčící a kouřící příbuzný doléval skleničku. A jak se na stole objevil třetí mázový plucar plný, stal se div divoucí! Správce promluvil!

„Tak, nynčko budeš ty oficírem, a vy jste sprostí!“

Tak mluvil k plucarům. Ty prázdné dva postavil vedle sebe jako vojáky a plný před ně jako důstojníka.

Pak zavládlo zase ticho klenutou jizbou, přerušované leda jen tím, jak správce naléval, nebo jak si občas hlasitě odplivl. Při čtvrtém plucaru nastalo nové promluvení správcovo. Jím ohlásil třetímu, vyprázdněnému:

„Infam kassiert! Degradyrován na sprostého!“ a postaviv ho ke dvěma prázdným, oslovil čtvrtý plný: „Tak, nynčko budeš ty oficírem!“

Sláva jeho však také dlouho netrvala. Shasínala, jak stará Háta sebou u kamen hnula a shasla, jak po té pátý kamenáč přinesla. Byla zase degradace, ke třem sprostým přidán čtvrtý, a ten pátý, plný, stal se oficírem.

Lojová svíčka při tom mrkala svým rudým, neutřeným světlem, a nad cvičištěm páně správcovým, jež bylo již navlhlé tu tam rozlitým pivem, vznášela se oblaka tabákového dýmu. A stará Háta, nikterak nejsouc dojata tím rychlým a tyranským sesazováním s důstojenství, klidně, s úplnou lhostejností ano necitelností tomu pomáhala, přinášejíc přes tu chvíli čerstvé pretendenty hodnosti velitelské. Sprostých přibývalo. —

Jak se vojsko na stole množilo, vzmáhal se také ve správci vojenský, přísný duch. Už mu nestačilo, že obecní vojáci stáli v řadě, již je začal přestavovati, rovnati, po dvou a divně a jinak, sumou nastala execírka, při níž bylo jenom to zvláštní, že se důstojníci tak často střídali. Nejvyšší však velitel byl neuprosný, a povely jeho, z počátku jen skrovné, čím dále tím častěji a tím jadrněji se ozývaly, tak že Háta, jak klel, u kamen několikráte obrátila po stole své žlutozelenavé oči.

Mladý praktikant dávno již vyšel ze strachu a ducha nabývaje, rozevíral směle dvéře své skrýše víc a více. Už se pak v duchu smál.

A když už dodavací sbor v bílém čepci u kamen počal poklimovati, když pro dým sotva bylo viděti plamen svíčky, když nejvyšší velitel byl v nejlepším, an se cvičícímu mužstvu buď nahlas smál nebo mu hlasitě nadával, když po čtrnácté se ozvalo jeho neuprosné: „Infam kassiert!“ a když už operoval s mužstvem tak hojným, hle, z nena-

dání vyrazil nepřítel tam ze zákoutí, z černé almary, a náhle, jako s nebe spadlý stál tváří v tvář rozčertěnému panu správci. I nastal zmatek k nevypsání. — Nejvyšší velitel jak ze židle vyskočil, povalil několik svých mužů a od kamen ozval se také hlas, toho večera poprvé, Byl to výkřik leknutí, úžasu i zlosti. —

Ale všecko to dobře dopadlo. Tobiáš Borowiczka, přesvědčiv se, že jeho praktikant nemá proti němu nepřátelského úmyslu, smířil se s ním, jsa nad obyčej rozjařen, a snad také z válečné lsti, aby nebyl prozrazen. Nutě ho, aby si sedl, nutil ho také, aby pil a pořád, usmívaje se, a červený jako krocan blábolil:

„Víš-li to já jen tak někdy za čas. — V kvartále, víš-li — co to je. — A baronky se nebojím — ta nic nezví — a Leni, víš ta stará — — ta musí mlčet — já ji stihl sám jednou v pokojíčku opilou — samé likérky — víš-li a ještě s kým! — — Od té doby byla infam kassiert — a bojí se mne — mám na to svědky — Tak se neboj — A budeme strašit! —“ zkřikl vesele a rozchechtal se.

A zatřás kamenným důstojníkem, vyvalil oči a přísně zkřikl:

„Infam kassiert!“

Háta, již opět pokojná, mlčky šla pro patnáctý. — Kolik jich pak té noci ještě bylo degradováno, kolik posléze měla armáda mužstva, to nevěděl ani správce ani sám praktikant. —

Ráno se baronka a všechen její fraucimor hrozně křižovaly, jak prý té noci strašidlo vyvádělo, jako ještě prý nikdy. Netušily ovšem, že zlý duch sídlí vlastně v zelenině a v písku kamenice páně správcovy.

Toť se ví, že se praktikant měl pak dobře, a že se svým představeným znamenitě srovnával.

Později byl dán na druhý menší dvůr a po letech stal se správcem tu, kde jako praktikant nastoupil. Tenkráte již Leni byla se svou kořistí ve Vídni a baronka i správce na pravdě Boží. Dědic barončin, jenž zůstával napořád ve Vídni, nechal starou Hátu ve dvoře jako na výměnku. Dlouho však ho neužívala. Ze své komůrky skoro ani nevyšla; tam ji také našli jednou u kamen o zeď opřenou, strnulou. Když na ni promluvili, i když jí zatřásli, neozvala se, aniž obrátila svých žlutozelenavých očí. — —

Bylo již hezky pozdě, když stařičký správce, dokončiv svá různá vypravování a mnohé vzpomínky, zavedl mne do ložnice. Bouře zatím už přestala i dešť. Osamotněv otevřel jsem okno a hleděl ven na příkop, a přes stromnatý ouval dále ku staré zahradě, nad níž ze strhaných mraků vycházel měsíc. —

VI.

Rozžehnav se se starým pánem na „tvrzi“, vydal jsem se na další pouť. Jitro bylo po včerejší bouři překrásné a tak jsem, abych ho v polích více ještě užil, podnikl pobočnou vycházku ku březovému nejvíce háji. Na jeho pokraji stála kdysi ona stará Žižkova lípa, v jejímž kmeni za noci při mihavém svitu lojové svíčky podepisovali týraní sedláci stížný spis „do kolečka“.

Pastevci pak v dutém kmeni jejím nejednou si oheň zatopili, tak že uvnitř všecka ohořela a zuhelnatěla. Až jednou se zanítila a přehořevši vzala za své. Jen lípové mlází zůstalo na jejím kdysi místě bujně se zelenajíc.

Odlehlé to místečko upomenulo mne živě na Lažanské dolce lučinaté v polích, vroubené několika duby a lipami, kdež také ukazují místo, nad nímž rozkládala košatá, mocná lípa někdy svou korunu. Pod ní v její koření zakopal V. Klejch za minulého století zděděné, staré své knihy. Učinil tak tajně, nežli opustil veliký svůj statek, nežli objev naposled na koni všechno své polstvo a prostřeliv železné vrátko na střeše, s ženou a dětmi uprchl do Žitavy, nemoha doma stajiti svého přesvědčení náboženského, bratrského a zraditi ho nechtěje. Pro ně opustil vše, a volil klopotný život v cizině. Odtud pak tajným bratřím v Čechách donášel v cizině tištěné knihy, jichž měli ve vlasti veliký nedostatek, přestrojen, v ustavičném nebezpečenství.

Na tuto sílu našeho lidu myslil jsem pak za nedlouho, když mířil jsem do vesnice při moravských hranicích, abych se podíval na „zpívavou lípu“. Slyšel jsem o ní, že za minulého věku před vydáním tolerančního patentu uchyloval se do ní stařeček, tajný Bratr, aby v její dutém kmeni vykonával pobožnost po spůsobu svých otců. Tu měl ve skrýši bibli a kancional, tu si čítal, modlil se a zpíval, a nikdo neměl o tom tušení.

Až jednou sám se prozradil komissi kolem do vsi se ubírající. Zpěv z lípy zvučící uvedl pány na stopu.

Hluch jsa, příliš nahlas zpíval a neslyšel ani kroků již již se blížících. „Zpívavou“ lípu obstoupili, stařečka pak odvedli na zámek. Vytrestali ho tam citelně, ale nic ho tak nebolelo, jako že mu vzali drahé jeho knihy, v nichž bylo „vznešené přeříkávání“, jeho jediný a největší poklad.

Památný ten strom jsem uviděl. Vypínal se opodál vsi ve travnatém, táhlém břehu, maje ve společnosti několik mladších jasanů a javor. Bylo to pěkné místečko.

Chudinka lípa stará! Z daleka jsem ji poznal, babičku sešlou, kmene trouchnivého, div že se nerozpadl, s korunou z části jen zelenou. Ale žila a zelenala se, jakoby se těšíc z krásného, letního jitra, jaké právě bylo, když jsem k ní docházel.

A divnou náhodou byla mně také zpívavou. Z nitra jejího ozýval se mladý, svěží hlas, jenž jasně zahalekal a pak vesele zazpíval. Poslouchal jsem, pak blížil jsem se opatrně, abych ptáčka nesplašil. A tak jsem přistihl tam pasáčka bosého, jehož dvě kravky se opodál pod jasany na zarosené trávě popásaly.

Dal jsem se s ním do hovoru. O „zpívavé“ lípě věděl i o stařečkovi kdysi tu zajatém. Viděl jsem také na starém stromu, jak ho mají vesničané v lásce a vážnosti. Byloť patrno, že se snažili, aby ho udrželi, aby mu věku prodloužili, obmazujíce ho i obvazujíce, kde toho bylo nutno. Těšilo mne to.

Usednuv na chlapcovo místo, když poodehnal, hleděl jsem se zalíbením do kusé koruny zpívavé lípy, na dol, na ves ve stráních pode mnou.

Vzpomínal jsem na Václava Klejcha, na stařečka kdysi tu zatknutého a na četné ty sedláky a chalupníky, na všechny ty „sprosťáčky“, jimž se na zámcích smáli a jež bili a snižovali, kteří pro své přesvědčení tolik vytrpěli a jemu přese vše soužení věrni zůstali.

V těch dobách největšího ponížení tolik síly v opuštěném a zanedbaném lidu! V té síle lidu byla naše spása a život. V té síle je útěcha pro budoucnost. —

VII.

I stromy mají svá neodhalená tajemství.

Mnohý snad, kdo až sem dočetl, očekával vysvětlení onoho nápisu na starém buku, o němž bylo hned na počátku vypravováno, a nenajda ho, zamrzí se. To již učinil snad mnohý hned jak k tomu místu došel, domnívaje se, že to je obyčejný novellistův úskok na podráždění čtenářovy zvědavosti. Věru, neměl jsem takového úmyslu.

Onen neúplný, v kůře napolo zarostlý nápis zůstal nevyjeven, nevysvětlen. A snad je to tak lépe. Kdybych všecky ty litery teď tajemné, mohl jak náleží doplniti a vysvětliti, pošlo by snad z toho veliké sklamání. Takto alespoň zůstaly se záhadou šedého buku různé domněnky jako ta, že vysvětlení nápisu je snad v zemi, mezi kořeny starého stromu. — — —

Stromopisná mapa přítelova není dokončena a zápisky jeho nejsou vyčerpány. Leccos se v nich také opakuje, nejedno místo podobno druhému jako strom stromu. Nicméně z toho něco vyberu:

„Starý buk nad nehnutou tůní divě zarostlou, lesem obklopenou. Na kmeni obrázek od deště sešlý k nepoznání. „Smutné místo“ jak lid říká, vypravuje o divných zjeveních, jež se tu udála za noci nebo o pravém poledni.

Starý buk na pokraji lesa s obrázkem Anděla strážce na kmeni, na připomínku, že tu boží posel stihl a do smrti ubil chudou ženu ze vsi i její dvě dítky, když před bouří se sem utekly.

Písčitá, bělavá cesta v pustém lese. Šero a ticho. U cesty veliká omšená skála, ostružinou skoro všecka zahalená. Vedle ní starý habr velikého kmene a na tom obrázek panny Marie. Vystupovali tu, obírali a formana zabili.

Nahrbená borovice rudokmenná poblíže srázu. Kolem mladý les, ona sama „matka“, ze starých, dávno poražených pokolení. Ušetřili ji, aby připomínala neštěstí, jež se poblíže ní u srázu udála a jež ona pamatovala.

Samé přirozené pomníky neštěstí, lidské bídy a zvrhlosti a zároveň pěkní důkazové lidského soucitu, jenž nedal, aby utrpení ubohých a nešťastných upadla v zapomenutí.“

A jinde bylo napsáno, patrně na závěrce jedné z ferialních cest:

„Nuže s Bohem, vy osamělá, tichá, dumná místa v širém poli, i v lesích a v hájích, stíněná obrovitými korunami starých mých známých! S Bohem, vy věkovití velikáni rozoraných, doupnivých, omšených kmenů! Na vás budu v životním rozruchu a klopocení vzpomínati, na vás se těšiti. Vaše poesie jedna jest, jíž proudy a směry nemění. Kéž

bych měl váš klid i konejšivý ševel vašich orosených korun v ranní záři, nebo v tichém, zlatorůžovém svitu hasnoucího dne nebo v čarovném, básnivém světle měsíčních paprsků! Kéž by duši mé často tak bylo, jako když jsem naslouchal za vlažných soumraků harašení a líbeznému šumění tichého deště ve vašich korunách, kdy všecko kolem osvěžující vlahou jeho oživovalo, mladlo, plno síly, jarosti a blaha! — —

Královna ze Sáby.

Román.

Napsal **Th. B. Aldrich**,

přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

Noc byla se snesla na Ženevu zatím co přátelé hovořili. V pokoji bylo tak temno, že se více neviděli. Avšak Flemming věděl, že v temnu obrací se k němu bledá vážná tvář, tak jako si byl vědom, že zmizevší bílá podoba Mont Blanku neviditelně strmí v dálce před ním.

V pokoji bylo temno, avšak dole na ulici proudil hlučný veselý život letní noci. Nekonečné řady svítilen třpytily se na mostech a nábřežích. Okna kaváren na protějším břehu Rhôny zářila plynovými světly. Čluny plovoucí s nákladem veselých lidí k jezeru a od jezera, jely po vodě i proti vodě, ulice, jež se táhla pod balkonem hotelu, hemžila se procházejícím množstvím a v anglických sadech hrál hudební sbor. Ob čas zaletělo několik taktů hudby až k oknu, kde oba mužové seděli. Nikdo z obou již hodnou chvíli nemluvil, konečně tázal se Lynde svého přítele, kde se ubytoval.

„Ve švýcarském dvoře," odpověděl Flemming. „Vyberu si vždycky hotel, jenž je stanici nejblíže. Myslím, že je málo navštěvován Amerikány. Je to hotel podivuhodně, strašlivě švýcarský. Vešel jsem sem, abych se podíval do seznamu, nenaleznu-li zde jmeno nějakého Amerikána, a nalezl jsem tebe."

„Učinil bys nejlépe, kdybys dal svoje zavazadla dopravit sem."

„Nestálo by to za práci. Odjedu zítra večer do Paříže. Nede — jeď se mnou."

„Nemohu, Flemmingu, slíbil jsem Denhamovým, že pojedu s nimi do Chamouny."

„Nejeď tam!"

„Toť jakobys radil umírajícímu hladem, aby nejedl svoje poslední sousto chleba. Mám předtuchu, že tam všemu bude konec. Neměl jsem ještě nikdy předtuchy."

„Já měl jednou předtuchu," pravil Flemming důmyslně. „Měl jsem předtuchu, že na jisté číslo — bylo to číslo sedmadvacet — v jisté loterii připadne hlavní výhra. Šel jsem do kanceláře a číslo sedmadvacet bylo jedním z obou neprodaných dosud losů! Koupil jsem jej okamžitě, snil tři noci o sedmadvacítce a v den tahu nepřipadl na sedmadvacítku ani haléř."

„Toť přece jen starý Flemming," zvolal Lynde s nenuceným smíchem. „Těší mne, že se mi nepodařilo proměnit třpytivé zlato tvého veselého rozmaru v olovo. Nejsem vždycky tak nudným, omrzelým společníkem, jakým jsem byl dnes večer se svými rozmary a předtuchami. Je tím snad částečně vinna okolnost, že jsem slečnu Denhamovu neviděl, protože teta její měla bolení hlavy."

„Když jsem tě nalezl, nezdálo se vskutku, jako bysi chtěl radostí metat kozelce."

„Procházel jsem se po celé dopoledne křížem krážem po městě, podnikl jsem útoky na museum Folovo, na botanickou zahradu a židovskou synagogu. Během odpoledne stroskotal jsem se na ostrově Rousseau-ově, kdež jsem seděl na lavičce a díval se na Pradierovu prostřední sochu Jana Jacquese, tak dlouho, až se mi zdálo, že ten ošklivý bronzový bubák se na mne pošklebuje. Pokaždé, kdykoli má teta bolení hlavy, odnesu to já. Flemmingu, ty musíš viděti miss Denhamovu, třeba na okamžik."

„Zajisté že milerád ji spatřím, Nede."

„Ty chceš odejet teprve večer," pravil Lynde po krátkém přemýšlení. „Myslím, že zýtra budu moci uspořádat malý oběd. Teď pojďme trochu na čerstvý vzduch. Znám nejpodivnější starý kout v ulici Chantpoulet, kdež je znamenité bavorské pivo a kdež celá společnost kouří z ohromných porculanových dýmek. Trefil jsem ti do noty?"

„Trefil jsi dvě mouchy jednou ranou."

Kapitola VII.

Denhamovi.

Když se Lynde oné noci vrátil do svého hotelu, rozloučiv se s Flemmingem u vchodu do křivolaké ulice, nad kterou se klonily rozviklané lomenice, jež vedly ku Švýcarskému dvoru, litoval toho mladý muž, co byl pravil o Denhamových, či spíše, že se byl zmínil o trapné oné podobnosti, která ho pronásledovala jako strašidlo. Přátelé byli strávili spolu velice veselý večer, sedíce u malého stolu, potaženého zeleným voskovaným plátnem v koutě hostince plného dýmu. Při pivě a sýru hovořili o minulých dnech, jež byli spolu strávili na ústavě a na vysoké škole a styk s bodrou zdravou povahou Flemmingovou, jež zaháněla sklíčenost jako slunce mlhy, zahnal i vrtochy Lyndeovy. Nic nebylo se změnilo v okolnostech, které jej skličovaly, přece však, nevěděl ani jak, bylo mu, jakoby mu byl spadl kámen ze srdce. Litoval, že se byl o této smutné věci vůbec zmínil. Když kráčel pustými ulicemi — byloť již dávno po půlnoci — osnoval si plán k hostině, kterou druhého dne hodlal uspořádat ve svém pokoji a skládal v duchu

zvací lístek pro dámy, který chtěl napsat, až se vrátí do hotelu a připravit jej, aby časně z rána odeslán byl dámám.

Lynde nalezal se v onom veselém lehkokrevném rozmaru, jaký se v tomto proměnlivém měsíci nezřídka objevoval po dni plném pochybností a neklidného zoufalství. Když se obracel k nábřeží des Bergues bzučel dokonce pro sebe arii z nějaké opery. To se nebylo stalo již po šest neděl. Byly to pro Lyndeho týdny plné nevýslovné trýzně a nevylíčitelného blaha.

Byl opustil svoji vlast ještě zarmoucen smrtí Davida Lynde. Od nerozvážného sňatku strýcova byly styky mezi nimi, jak čtenáři známo, skorem úplně přerušeny; byli se setkali jen jednou a tu se loučili jako by na věky, ale přes to byli spojeni nejvřelejším přátelstvím. V týdnech, jež následovaly bezprostředně po smrti strýcově, neměl mladý muž, zaměstnaný pořádáním pozůstalého jmění — byltˇ jedním z vykonavatelů závěti — ještě žádného tušení o ztrátě, která jej stihla; avšak když se vrátil do Rivermouthu dolehl naň tísnivý pocit opuštěnosti. Šťastné domácnosti, hosty přeplněné, do nichž měl volný přístup, zdály se mu býti výčitkou, že nemá příbuzných. Stál ve světě samoten, neměl příčiny zdržovat se na jednom místě déle než na druhém. Postavení jeho v bance, jež nyní se stanoviska peněz bylo zbytečné, stávalo se mu nudným, ticho v městečku jej tísnilo; umínil si tedy přetnout lano, jež poutalo lodičku jeho ku břehu, a vyjel si do ciziny. Vzdělaný Amerikán, jehož netísní hlubší zármutek než onen, jejž měl Lynde, nemůže, aspoň na poprve, netečně cestovat Evropou. Tři měsíce v Německu a ve Francii započaly u Lyndeho léčení, jež dovršil zimní pobyt v jižní Italii. Byl nabyl opět bývalé pružnosti ducha a život jej opět počínal bavit, když odjížděl do Ženevy; zde seznámil se s Denhamovými způsobem, jak to byl vylíčil Flemmingovi. Vrozená ostýchavost a snad i pochybnost, je-li Flemming schopen, pocítit účastenství s ním, bránily Lyndemu, aby svému příteli sdělil více než obrysy celé situace. Ve svém sdělení byl Lynde opomenul různé věci, jež bude dobře zde uvést.

Onoho prvního dne při table d'hôte a příštího dne, kdy byl s to zkoumat mladou dívku s větší rozvahou, nepochyboval Edward Lynde o tom, že to táž osoba, kterou byl viděl v okolnostech tak různých a tak dojemných. Byla to nade všechnu pochybnost ona. Byl dokonce jat neurčitou obavou, že by jej mohla poznat a padl mu kámen se srdce, když spozoroval, že v cudném, bezstarostně netečném pohledu, jenž několikrát k němu maně zaletl, nebylo ani zdání, že by jej opět poznávala. Nikoli, byl jí vymizel z paměti, — s ostatními zjevy a stíny! Jak podivno, že se tu opět setkali, tisíce mil od Nové Anglie! jak podivno, že on jediný, z celého tohoto města, plného lidstva, věděl, jaká to pochmurná episoda nalezala se v životě této dívky! Jaká to slova byla k němu promluvila a zapomenula jich, a teď tu před ním seděla oděna krásou svého rozumu!

Bylo to zcela přirozené účastenství a vážné účastenství, jež pohnulo Lynde-ho, aby se hleděl seznámit s dámami. Třetího dne umožnila mu malá služba, kterou byl prokázal starší dámě — bylať na stole zapomněla rukavičku a šátek a Lynde byl je přinesl za nimi z jídelny — aby zapředl s dámami hovor. Byly jeho krajankami, on náležel

k lepší třídě a tak zjednány brzy mezi nimi přátelské styky. Tři dny na to přistihl se Lynde, kterak pochyboval o prvotním svém přesvědčení. To nebyla ona dívka! Podoba byla nepopíratelna: týž skvěle černý vlas, tytéž dlouhé brvy, rys to u ní velice význačný. Také hlasem a držením těla připomínala miss Denhamova nápadně onu druhou, a ono znaménko na tváři miss Denhamové — znaménko od narození — bylo dosti zvláštní. Avšak zde končily shody. Miss Denhamova byla mladou dámou, která patrně byla viděla velký kus světa, mělať vzdělání, jakého bylo lze dosíci toliko neustálým učením; mluvila francouzsky, italsky a německy neobyčejně bezvadně. Tento duch tak pevný a jasný jak křišťál, nemohl být nikdy postižen pohromou třeba jen dočasnou. Počínal se divit omylu, jakého se byl dopustil, když pojednou jednoho večera jakýsi přízvuk jejího hlasu, provázený jakýmsi pozvednutím víčka očního — pohyb to, který spozoroval poprve, ale který mu byl známý — uvrhl Lynde-ho u velké rozpaky. To byla ona dívka! Kterak bylo možno, že se snažil býti slepým vůči pravdě! Ostatně proč si to přál, a proč skutečná totožnost dívčina jej znepokojovala takovým spůsobem?

Příští den však miss Denhamova opět zhatila tuto jeho jistotu připomenuvši mimochodem, že ona a teta její strávily část jara r. 1872 ve Floridě. Avšak to bylo datum dobrodružství Lyndeova, ono jaro 1872. Bylo tedy nyní naprosto zjištěno, že miss Denhamova nemohla býti v oné době v Nové Anglii. Lynde nevěděl, co si má myslet. Byl to zajisté omyl, musil to býti omyl — a přece! Byly okamžiky, kdy se nemohl podívat na miss Denhamovu, aniž by očekával, že uvidí toho chlapíka Blaisdella, šukajícího někde v pozadí. Pak zase byly dny, kdy Lyndeovi nebylo možno představit si ji nějak jinak, než jak ji viděl teď. Avšak nechať se ve svém přemítání došel k jakémukoli konci, ihned povstaly v něm pochybnosti.

Zatím co takto zmítán byl z jedné nejistoty do druhé, uplynulo čtrnácte dní a důvěrná známost jeho s Denhamovými denně vzrůstala. Dámy byly v Ženevě na neurčitou dobu, čekajíce dalších ustanovení mr. Denhama. Nečetné pamětihodnosti města byly brzy prohlednuty, zajímavější místa v okolí nemohly navštívit dámy samotny bez průvodu pána, a tak stalo se, že Lynde provázel dámy Denhamovy na různých krátkých výletech, — do Petit a Grand Sacconex, do villy Tronchin, do Pregny a Mornixu. To byly dny, které si Lynde poznamenal v kalendáři jako svátky. Avšak ku konci měsíce nalezal se v témž stavu trapné nejistoty ohledně miss Denhamovy. V jediném ohledu nebylo mu třeba nijakého vysvětlení, — cítil nejživější účastenství s ní, tak živé vskutku, že se bylo stalo otázkou, dotýkající se veškeré jeho budoucnosti, byla-li onou osobou, kterou na svém výletu koňmo před třemi lety potkal čili nic. Byla-li jí . . .

Avšak Edvard Lynde byl tuto otázku pustil mimo sebe, když se vracel onoho noci z hostince. Obě jeho arie z oper stačily mu až ku schodům hotelu. Ačkoli bylo pozdě, — velký zvon odbíjející kdesi na blízku druhou hodinu, vysílal ohlas svých zvuků po jezeře, když otvíral dveře svého pokoje — usedl Lynde ku stolu a napsal svoji pozvánku Denhamovým.

Flemming byl slíbil, že přijde k němu na kávu druhého dne časně z rána, to jest o deváté hodině. Dříve než Flemming přišel, bylo pozvání Lyndeovo odesláno a přijato. Přečítal si právě znovu několik těch řádků, jimiž miss Denhamova přijímala jeho pozvání, když slyšel přicházet svého přítele na druhém konci chodby hlučnými kroky.

„Přicházím pozdě o tisícinu minuty!“ volal Flemming vraziv do dveří. „To není omluvou pro mne. Žije-li člověk v městě, kde se zhotoví sto tisíc hodinek ročně — což činí jednu a čtvrt hodinek na každých pět minut, ve dne i v noci — má povinnost dodržovat přesně čas. Nede, ty vypadáš svěží jako karafiat, který dostal na výstavě dnes ráno první cenu.“

„Vyspal jsem se znamenitě. Mimo to zakusil jsem také rozčilení sestavuje jídelní lístek pro náš oběd. Nebesa, zapomněl jsem na květiny! Nu, obstaráme to po snídani! Tu je tvoje káva, chceš smetanu, starý brachu? Mám strach před tím obědem, abys věděl. Je to můj první pokus. Mimochodem řečeno: Flemmingu, přál bych si, abys zapomněl, co jsem ti včera vypravoval o miss Denhamové. Nesmysl.“

„Vždyť jsem to řekl; co se stalo?“

„Nic. Promyslil jsem pouze věc ještě jednou a nahlížím, že bylo hloupé, že jsem se dal tím poplašit.“

„Věděl jsem to hned z předu.“

„Někteří lidé,“ pravil Lynde rozmarně, „vědí vždy všecko hned z předu. Ty náležíš k rodu: „Vždyť jsem to řek'“, ale náležíš k veselejší jeho větvi.“

„Chvála Bohu! Veselý názor světa široko rozložený jest přece jediným naším řádným deštníkem v tomto slzavém údolí.“

„Budu si muset zapůjčit tvůj, bude-li silně pršet, neboť já nemám při sobě ničeho takového.“

„Vezmi jej, hochu, moje jméno se nalezá na držadle.“

Když byli vypili kávu, zapálili si mladí mužové doutníky a spěchali vykonat procházku po břehu jezera, sledujíce pobřeží až k místu, kde Rhôna splývá s Arvou, na cestě pak zastavili a učinili objednávku u květináře. Vrátivše se do hotelu chvíli po poledni nalezli květiny již připravené v saloně Lyndeově, kdež sluha již prostíral na stůl. Byly tu kytičky k talířům pro dámy, velkolepá kytice doprostřed stolu ve formě pyramidy a množství nevázaných květin.

„Co si počneme s těmito?“ tázal se Lynde ukazuje na neznámé květy.

„Rozděl je tu a tam po pokoji,“ pravil Flemming s rozmarnou neurčitostí.

Lynde rozdělil květiny po pokoji dle nejlepšího svého úsudku; zavěsil některé na skleněné kapky lustru, ozdobil kyticemi obě pozlacené sošky stojící v rozích a nahromadil zbytek kolem podstavce monumentálních hodin na římse krbu.

„Toť vskutku skvostná myšlenka, není-liž pravda? — ozdobit čas květinami,“ připomenul Flemming záviděje upřímně svému příteli hlubší poetický cit.

„Zdálo se mi, že to bude velice pěkné,“ odpověděl Lynde, jenž ani byl nepomyslil na ono podobenství.

Jestliže během této hostiny přelétl přes tvář miss Denhamovy nevysvětlený tichý úsměv, mohl se nepřímo vztahovat na tuto květinovou ozdobu, ačkoli se jí patrně líbila lépe, než kdyby byla bývala v ní patrna ruka ženská.

„Flemmingu," pravil Lynde s přísným vzezřením estetika, „nezdá se mi, že by úprava krbu shodovala se s ostatním zařízením pokoje."

„Mně také ne," na to Flemming, jenž této úpravě byl po deset minut věnoval němý obdiv.

Ohniště krbu bylo totiž naplněno dlouhými jemnými hoblovačkami, ozdobně stočenými, postříkanými kočičím stříbrem a vločkami vyziny a pokrytými bledě modrým flórem.

„Rozžehni sirku a zapal celý ten krám," radil Flemming.

„Kdybychom měli ještě více květin, ale tak . . ."

„Máš pravdu, půjdu a nakoupím jich, mnoho-li třeba."

Hodinu na to přišel Lynde opět sledován hochem, jenž nesl ohromný koš květin. Lynde odstranil alpský vodopád do vedlejší komory a sestrojil mohutnou výheň z planoucích růží červených a žlutých. Oba přátelé stáli uprostřed pokoje pozorujíce vážně, jaký to činí dojem, když sluha otevřel dveře a ohlašoval paní a slečnu Denhamovu. Na prahu bylo slyšet šustění šatů, načež vstoupily obě dámy oděné obřadně v slavnostní toilettu.

Lynde nebyl nikdy viděl miss Denhamovu jinak, než v cestovním obleku anebo prostém šatě, v jakém se skromná slušná dívka objevuje při table-d'hôte. Zůstal na chvíli nepohnut úžasem, když ji spatřil v šatech s vlečkou z měkké látky barvy kukuřicové, s kyticí nachových růží na živůtku a s diamantovým křížkem na šiji. Neměla nijaké jiné ozdoby. Barva šatů znamenitě přiváděla k platnosti její vlas, její oči a její pleť. Lynde byl hrdý na to, že ji Flemming viděl v této podobě, jakkoli on sám byl jat podivným pocitem, jakoby tato mladá dívka královského vzezření nebyla ani prostou rozmilou dívkou, jakou byl až doposud znal. Byl uveden v rozpaky neočekávanou její elegancí, avšak zakryl svoje rozpaky a svoji radost a představiv dámám svého přítele, dal sluhovi rozkaz, aby se ihned strojilo na stůl.

Rozpaky Lyndeovy trvaly toliko okamžik a ostatní neměli o nich ani tušení. Flemming ovšem byl příjemně překvapen spozorovav, že teta jest dáma pětatřiceti až osmatřicetiletá, jejíž krása dosud byla zachovalá. Dle vypravování Lyndeova byl si představoval starší osobu s brejlemi. Co však se týče miss Denhamovy, ta se tak nelišila od obrazu, jaký si byl o ní učinil Flemming ve své mysli, — což by jej bylo mělo překvapiti. Avšak kouzla neb půvaby ženy nedovedly Flemminga překvapiti. Považovalť to za věc, jež se rozumí sama sebou; pro něho byly všechny ženy rozkošny, jen že různým spůsobem. Mělť onu vnímavost pro krásu všech, jež spůsobuje, že plemeno starých mládenců nevymírá. Jsa stálou obětí celé řady drobnějších rozechvění, byl chráněn před velkou vášní. Byl jakýsi kavalírský spůsob kamaradství v jeho chování vůči ženám, jež dříve či později si jej oblíbily; dámy Denhamovy oblíbily si jej okamžitě. Ještě než polévka odnešena se stolu, shledal Lynde, že oběd jeho se vydařil. „Kuchaře může ranit mrtvice, je-li mu libo," pravil Lynde sám k sobě, „nemůže ničeho více pokazit."

„Nejste nám zcela cizím, pane Flemmingu," pravila paní Denhamova hledíc naň přes květinovou pyramidu, jež měla ten znamenitý účinek, že oddělovala osoby sedící proti sobě. „Jest tu kdosi, kdo cestuje po cizích zemích, nemaje patrně jiného poslání, než aby hlásal vaši chválu."

„Třeba značnou část toho připočísti na vrub dětinné vděčnosti," odvětil Flemming, „bylť jsem našemu příteli skorem otcem."

„On mi pravil, že přítomnost vaše zde jest pouhou náhodou."

„Byla to jedna z oněch šťastných náhod, madame, jež někdy se přiházejí osobám beze vší zásluhy, jakoby tím měla být vyvrácena theorie o zvláštní Prozřetelnosti pro jednotlivce."

„Naopak, pane Flemmingu," — teď promluvila miss Ruth — „bylo to patrně zařízeno s nejobezřetnější předvídavostí; neboť kdybyste byl přijel o den později, snad byste nebyl více nalezl svého přítele v Ženevě, — má-li totiž pan Lyde v úmyslu, jíti s námi do Chamouny."

„Dostaly jste tedy zprávu od pana Denhama?" tázal se Lynde obrátiv se k tetě.

„Dostaly jsme dnes ráno od něho dopisy. Pan Denham jest v Paříži, kdež hodlá pobýt týden neb deset dnů, aby ukázal znamenitosti města starému našemu příteli z Ameriky, jenž se chce připojiti k naší společnosti. Myslím, že jsem vám již o tom vypravovala, pane Lynde. Domnívaje se, že se zatím v Ženevě již nudíme, radí nám pan Denham, abychom jeli dále do Chamouny a posečkaly zde na něho. Nechala jsem v tom rozhodnout Ruth a ona se prohlásila pro odjezd na zýtřek, bude-li pěkné počasí."

„Nenudily jsme se v Ženevě," pravila miss Denhamova, „byla by to nevděčnost k panu Lyndemu, mluvit o tom, ale toužíme po bližším pohledu na skupinu Mont-Blancu. Měly bychom ji ovšem dosti dobře znát, když jsme se po šest neděl neustále na ni dívaly; avšak změny v ovzduší činí určitější pozorování nemožným v této vzdálenosti. Nové řady hor zvedají se a mizí, linie mění se skorem každé hodiny. Byl jste kdy na ostrovech u mělčin, pane Flemmingu?"

Flemming se poněkud zarazil. Od té chvíle, co miss Denhamova vstoupila do pokoje, jedva že pomyslil na pochmurnou domněnku Lyndeovu. Jednou neb dvakrát ovšem vynořila se v jeho mysli, ale on ji okamžitě zapudil. Otázka dívčina ohledně jednoho místa v New-Hampshiru náhle mu ji opět připomenula a zároveň vzpomněl si, co bylo podnětem, že Lynde tuto hostinu uspořádal. Flemming zardě1 se nevolí, vzpomenuv si, že se byl sám k tomu propůjčil.

„Strávil jsem na ostrovech u mělčin po dvakráte část leta," odpověděl.

„Pak jste zajisté spozoroval podivné změny, jež se dějí na pevnině, hledíme-li na ni od Appledore. Vzdušné přeludy nad pobřežím u Rye a Newcastlu — je to přec Newcastle? — spůsobují časem báječné věci. Často vidíte velká města prostírající se na pobřeží, některé domy vystupují z vody jako v Benátkách. Jindy zase vidíte lodi plující obráceně, stožáry dolů; pak opět řetěz hor s příkrými hroty a skalními stěnami, které se před vašima očima rozplývají nezanechávajíce ničeho než plochou čáru pobřežní."

Flemming byl vše to viděl a zdálo se mu, že to vidí opět prostřednictvím zvučných slov dívčiných. Bylť též svědkem podobných optických přeludů v pouštích, jež jí počal nyní popisovat. Pak připomenul Flemming podivné zjevy odrazu světla, jež byl spatřil na Mount-Washingtonu a pojednou stalo se, že se otázal miss Denhamovy, zná-li vnitřek státu New-Hampshiru. Bylť položil tuto otázku bez stínu nějakého úmyslu; avšak hned na to byl by si nejraději ukousl jazyk.

Lynde, jenž projednával s paní Denhamovou podrobnosti zýtřejší cesty pozvedl náhle oči a vyslal na Flemminga zuřivý pohled.

„Nebyla jsem nikdy uvnitř země,“ odpověděla miss Denhamova. „Moje známost New-Hampshiru obmezuje se na okolí mělčin a pobřeží Rye a Hamptonu. Přiznávám se, že navštívivši nejprve Alpy, dopustila jsem se velké nezdvořilosti proti horám a vrchům své vlasti.“

„Ruth, drahoušku, pan Lynde a já právě jsme se smlouvali o povozu na zýtřek; má býti otevřený či zavřený?“ tázala se teta.

„Na každý spůsob otevřený povoz, tetičko.“

„To však by mělo v zápětí nepříjemnosti, kdyby nastala prška,“ pravil Lynde; „odchází-li duben z Alp, zanechává prý zde všechnu svoji proměnlivost a nestálost. Navrhuji povoz částečně uzavřený, střecha nad ním bude nám vždy příjemna, ať prší nebo ať svítí slunce.“

„Pan Lynde myslí na všecko,“ připomenula paní Denhamova. „Neměl by připouštět, aby mu neprozřetelné ženské rozkazovaly, co má činit.“

„Přiznám se vám ve vší důvěře, milostivá paní, že jsem samozvaně ujal se této věci. Skorem před týdnem již nalezl jsem povoz, který zajisté byl vystaven schválně pro nás. Vozkou jeho jest velký chlapík urozeného zevnějšku, se šedým vousem a příjemného spůsobu, — patrně nějaký přestrojený francouzský markýz.“

„Je to prohnaný chlapík, tenhle Ned!“ pravil Flemming sám k sobě. „Divím se, že s veškerou svou chytrostí mohl míti tak nesmyslnou domněnku o této dívce.“

„Musíme mít tohoto francouzského markýze za každou cenu,“ pravila miss Denhamova.

„Mám-li mluvit pravdu,“ připomenul Lynde, „já jej již získal.“

„Vyjedeme o osmé hodině, Ruth.“

„To jest, že budeme snídat o sedmé hodině. Je pan Lynde s to, provést cos podobného, tetičko?“

„Poněvadž mám v úmyslu po celou noc zůstat vzhůru, myslím, že mohu slíbit, že budu v pravý čas na místě.“

Když byla tato záležitost vyřízena, stal se hovor, jenž až dosud veden byl většinou v duettu, všeobecným. Flemming brzy se sprostil výčitek pro svoji nevhodnou otázku, či vlastně mrzutosti nad myšlenkou, že zranil Lyndeho, jenž se mohl domnívat, že měl jakýs tajný úmysl při tom.

Lynde sám byl v nejlepší míře. Miss Denhamova byla naprosto roztomilou ku svému příteli, po svém vážném a upřímném spůsobu, — spůsobu to, jenž byl rovněž vzdálen škrobené zdrželivosti, jako vynucené čilosti našich současných, prostředních mladých dívek. Řídký její úsměv byl příjemnější než smích u jiných. Flemming sám nebyl dalek toho,

aby se zamiloval do ní i do její tety, pokud to jen připouštěla věrnost k příteli a úcta k panu Denhamovi, jehož posud neznal.

Po chvíli spuštěny záclony okna a přineseny svíce, jakkoli se venku jedva smrákalo. Pak podávána zmrzlina a po té káva, a pak hodiny na římse u krbu, jakoby cítily zlomyslné uspokojení nad tím, kterak rychle mijí čas, který byli ověnčili květinami, počaly stříbrným hlasem — znělo to jako klekání zaznívající od vzdálené věže dómu — oznamovat Flemmingovi, že hodina jeho se přiblížila. Bylo třeba, aby se odebral do svého hotelu a zaměnil zde černý oblek za šat cestovní. Paní Denhamova chtěla stůj co stůj, aby Lynde provázel svého přítele, jakkoli byl Flemming prosil, aby mu bylo dovoleno odejít, aniž by společnost vyrušoval, ba aniž by dal sbohem.

„Neuznávám obyčej loučení," pravil, „jest beztoho dosti smutných loučení na světě. Já k tomu nikdy nikoho ani za mák nepovzbuzuju."

Avšak dámy nedaly si vzít, že je oběd u konce, načež oba přátelé dovedli dámy Denhamovy ku dveřím jich pokojů a rozloučili se s nimi.

„Nuže?" tázal se Lynde usedaje k Flemmingovi do vozu. „Co jí říkáš?"

„Neobyčejně příjemná ženština," odpověděl Flemming bezstarostně. „Jest jí osmatřicet, vypadá jak šestadvacetiletá a je příjemná jako devatenáctiletá."

„Myslím miss Denhamovu!"

„Nede, nenapadá mi mluvit s tebou o miss Denhamové. Považím-li, že jsi roztomilou tu dámu uvedl ve spojení s potrhlou bytostí, kterou jsi tu nebo tam viděl, počínám pochybovat o tvém rozumu."

„Avšak já ji více neuvádím ve spojení s onou nešťastnou dívkou. Vždyť jsem ti pravil, abys to pustil s mysli."

„Nezdá se mi to tak snadné, Nede; je to příliš nestvůrné. Nebyl-liž tento oběd nastrojen pouze proto, abych spatřil miss Denhamovu a jaksi ji posoudil?"

„Nikoliv, Flemmingu; pouze na okamžik měl jsem včera večer onu divokou myšlenku. Byl jsem se stal mrzutým a melancholickým, neboť jsem byl po celý den samoten a hloubal jsem o oné podobnosti, kteráž bezděky nepříjemně mne dojímá. Této podoby pro tebe není a tys nebyl schopen, abys se vmyslil na moje místo. Nyní vše to minulo a nebudu se proto na dále rozčilovat. Jestliže jsem pozval dámy Denhamovy k tomuto obědu, stalo se to pouze proto, abych tě seznámil s dívkou, s kterou se chci oženit, bude-li mne chtít."

„Ona je příliš dobrá pro tebe, Nede."

„Vím to. Toť jedna z příčin, proč ji miluji. Obdivuji se lidem, kteří jsou lepší, než já, toť jedinou mojí dobrou vlastností. Nedovedl bych se odhodlat k tomu, vzíti si bytost, jež by mi byla rovna. Ale, Flemmingu, co tě to posedlo, žes se jí počal vyptávat o New-Hampshiru?"

„Mluvili jsme o Bílých Horách a otázka byla zcela přirozena, přišla sama sebou. Nemyslel jsem na tvoje dětinské nápady, nemysli si to. Doufám, že tě její odpověď upokojila. Avšak co si chceš počít nyní?"

„Půjdu s nimi do Chamouny."

„A potom?“

„Mám v úmyslu vyčkat, až přijde strýc.“

„To by byl znamenitý plán, kdybys se chtěl oženit se strýcem. Kdybych byl na tvém místě, šel bych a promluvil bych s miss Denhamovou a pak s tetou, která váží tolik, jako tucet strýců, podaří-li se ti, dostat ji na svoji stranu. Zdá se, že ti není nepřízniva.“

„Učiním to, Flemmingu,“ odpověděl Lynde zamyšlen. „Nejsem jist, bude-li mne miss Denhamova chtět za muže. Rozhodujeme zde o ní, jako by byla k dostání na pouhou poptávku. Mohl bych ztratit vše, kdybych jednal ukvapeně.“

„Ukvapeně! Já bych měl chuť zůstat zde a sám se do ní zamilovat. Provedl bych to za půldruhého dne a tys se s tím pachtil po celých šest neděl.“

„Šest neděl! Někdy se mi zdá, že jsem ji miloval po celý svůj život,“ pravil Lynde.

Od Švýcarského dvora odejeli oba mladí muži nemluvíce k nádraží, kam dospěli právě v čas, aby Flemming mohl vstoupit do svého vlaku. Vyměnili kvapně sliby, že si budou psát a rozloučili se na perroně.

Pak Lynde v nejšťastnějším rozmaru dal se dovézt do ulice des Pâquis, kdež stanul před „hradem“ francouzského markýze, jenž měl podivnou podobnost se stájí pronajímatele koní a vozky, a zařídil to tak, aby jistý cestovní povoz příštího jitra o osmé hodině stál před vraty hotelu.

Kapitola VIII.

Ze Ženevy do Chamouny.

Je-li na celém světě tak rozkošného výletu v povoze, jako cesta z Ženevy do Chamouny, může to být jen cesta z Chamouny do Ženevy. Lynde byl by ani to nepřipustil, když druhého dne ráno kočár s těžkými koly obsahující tři cestující a tažený čtyřmi statnými savojskými oři, hrčel přes velké náměstí a hustým obloukem dýmu dal se po silnici k Bonneville.

„Nemyslela jsem si, že mi Ženeva tak přirostla k srdci,“ pravila miss Denhamova nakloniviši se z okna kočáru na zad ku malému hlavnímu městu švýcarskému, jež tak pěkně tulilo se ku břehu modrého jezera Lemanského; „nemyslila jsem, že mi bude těžko s ním se rozloučit; teď však opouštím toto místo s lítostí, jakoby bylo mojí otčinou.“

„Příčinou toho jest bezpochyby, že jste zde nalezla úplný klid,“ pravil Lynde. „Ženeva jest přede všemi cizími městy požehnaná tím, že nemá bohatých obrazáren, slavných kathedral a plesnivých zřícenin, jež jsou celé obrostlé mechem a historií. Na jiných místech, to víte, je člověk rozčilován věcmi, které nezbytná povinnost velí prohlednout, kdežto přece cítíme, že celý život by nestačil, aby bylo lze náležitě je ocenit. Přijdete-li z velkých měst italských do Ženevy, je vám, jako byste usínali po neustálém duševním namahání. Nenamítám ničeho proti tomu, že se nyní probouzím a odjíždím. Nedělal bych si dokonce pranic z toho, kdybych musel opustit ráj, kdyby to bylo ve společnosti tak příjemné a za takového jitra, jako dnes.“

„Společnost a dovoluji si říci i jitro, jsou vám povděčny za vaši pěknou poklonu, pane Lynde."

Jitro bylo bezvadné a společnost aneb aspoň ona její část, kterou zastupovala miss Ruth Denhamova, měla více barvy na tváři než jindy a temné její oči hleděly mezi dlouhými brvami velice temně a unyle do světa. Také tvář paní Denhamové byla zardělá, avšak majíc více praktického smyslu zaměstnávala se spíše otázkou, zda-li kufry, jež se kupily jako nějaký monument na zadním stupátku kočáru, jsou bezpečně připevněny. Vůz byl prostranným pohodlným přístrojem, jehož kola červeně a černě natřená a hnědě natřené těleso, seděly na složitém systemu per. Zadní sedadlo, jež zaujaly dámy Denhamovy, bylo chráněno koženou střechou, jež nechávala přední část vozu otevřenou. O protější sedadlo dělili se přátelsky Lynde a spousta nepromokavých plášťů a vlněných houní, jichž ve Švýcarsku nezbytně třeba, jimiž však by se byly zajisté dámy opatřily také, kdyby se byly nalezaly pod rovníkem. Na vysokém kozlíku seděl kočí, jenž občas tichým důvěrným hlasem pobízel čtyry velké vraníky, jichž náčiní hojně ozdobeno bylo kamzičími oháňkami a vesele zvonilo nesčíslnými rolničkami.

V posledních čtrnácti dnech byl hleděl Lynde s netrpělivostí vstříc této cestě. Myšlenka, že mu bude možno po celý den býti s miss Denhamovou v důvěrném styku, jaký se sám sebou dostavuje mezi osobami, jež cestují v témž voze, byla zmírnila smutek při vzpomínce na loučení v Chamouny. Avšak nyní neměl v úmyslu, rozloučit se tam s ní, jest-liže ona sama ukrutně tomu nechtěla. Kterak miss Denhamova na něho hleděla, bylo Lyndemu záhadno. Ona byla k němu upřímná a přívětivá, jako k nějakému bratranci neb k osobě starší než ona. Jak byl vypravoval Flemmingovi, nebyl s ní dosud ani na okamžik o samotě. Teta byla je povždy provázela na jich krátkých výletech do okolí Ženevy; kdykoli nebylo jí to možno, sešlo s výletu. Mimo jiné příjemné věci při dnešním výletu spatřoval Lynde také slibnou příležitost v rozmluvě mezi čtyrma očima se slečnou Denhamovou. Tu a tam, kde silnice v oklikách vystupovala do hor, naleznou se postranní svůdné stezky, krátké poboční cesty mezi skalami zastíněné jedlemi, kterými bylo by lze pěšky předstihnout povoz. Tyto procházky na pět neb deset minut pokaždé přizdobeny nějakým neočekávaným hájem, neb jeskyní, neb vodopádem, o tom nebylo lze pochybovat, uvedou slečnu Ruth v pokušení, aby šla pěšky. Pak ji bude mít pro sebe, neboť paní Denhamova nerada chodila pěšky, nemuselo-li to být. Aby si tuto čáku dvojnásob pojistil, byl by jí Lynde skorem přál jeden z oněch zoufalých záchvatů bolení hlavy, kterými dosud tak velice trpívala.

Prvních několik mil vedla cesta řadou vill a pečlivě upravených zahrad, neboť tyto zahrady a villy táhnou se po cestě až ku Chêne, kdež potok Foron, jako tenká stuha, tvoří hranici mezi kantonem ženevským a Savojskem. Na tomto místě počíná již krajina býti malebnou, třeba ne spůsobem úchvatným. Naleznete tu několik pěkných pohledů na Voiron a pohoří Jury, táhnoucí se po pravé straně. Dále jest vesnice Annemasse, a zámek Etrambière se svými čtyřmi věžemi zvedá se v modravé dálce na úpatí vrchu Petit-Salève. Mont Blanc lze zříti jen ob čas tu a tam. Tu a tam visí skupina jednotlivých

dvorců neb malých statečků na stráni, porostlé jedlemi anebo hledí se skrýt v lůně úžlabiny. Všechny tyto alpské vsi jsou si podobny as jako knoflíky stejného tvaru a různé velikosti. Každá z nich má kostel podivného tvaru, bíle omítnutý, obklopený skupinami šedých nebo špinavě bílých náhrobních kamenů a křížů jako pastýř uprostřed stáda. Každá má blátivou náves se stopami po dobytku a velkým kamenným korytem, do něhož neustále teče proud vody jak led studené a kdež statné mladé ženské s důkladnými širokými kotníky, se světle plavým vlasem, spleteným ve vrkoče spadající na záda, neustále perou prádlo. Každá ves má svého žebráka s voletem nebo dřevěnou nohou, jenž na vás číhá a každá, jedna po druhé, svými modrošedými, neb zelenými neb červenými cihlovými střechami vás okouzluje, když se jí blížíte a naplňuje rozkoší, když odcházíte.

Silnice, opustivši Annemosse jde údolím Arvy vzhůru a přechází přes most nad Menoge. Pak přijde vesnice Nangy, potom Contamines, za níž na hrdé příkré výšině zvedají se obě rozryté, rozpadávající se věže starého hradu Faucigny, po němž tento kraj má jmeno.

V Nangy potkalo naše cestující pěkné dobrodružství. Na nejkrajnějším konci vsi potkali šedesát neb sedmdesát školních dítek, táhnoucích v trojstupu. Děvčata — každé v hrubé, modré neb žluté sukni, se sněhobílým šátkem, složeným přes prsa a malým copánkem, visícím na ramena jako vepřový ocásek — podobaly se na vlas malým stařenkám a ani jediný z těchto drobných mužů nezdál se míti na zádech méně než stopadesát let. Připomínali sbírku Semů a Jafetů se svými ženami vybranými z arch Noemových, jež jsou hračkou pro děti. Když povoz jel mezi oběma jejich četami, učinily šprýmovné drobné ženské současně poklonu a všichni ti staromodní panáčkové smekli současně s nejneodolatelnější vážností, jakou lze si jen myslit, svoje klobouky.

„Pomyslete si, že by se cos podobného přihodilo ve Spojených Státech!“ pravil Lynde. „Kdybychom doma potkali takovýto zástup, ihned by půl tuctu těchto kloučků viselo vzadu na voze a někteří šprýmovnější chlapíci bezpochyby obdařili by nás několika kameny nebo sněhovou koulí, podle roční doby.“

„Tu přichází také farář,“ pravila miss Denhamova, „bude to nějaká slavnost nedělní školy.“

Když farář, květoucí to statná postava, učinil svoji poklonu a přešel ovívaje si tvář svým širokým kloboukem, připomenula kulatá, prostomyslná jeho tvář Lyndeovi nešťastného starého pána, jehož onoho jitra, tak dávno již tomu, byl považoval za vesnického pastora. Ihned celý onen výjev vzrostl před zraky Lyndeho. Snad přispíval k tomu také ráz krajiny, kterou jeli, aby vzpomínka naň stala se velice živou. Nebylo ani mráčku na bledě blankytném nebi; tu zvedaly se rozsáhlé vrcholky hor s posněženými místy, tam zas táhly se tytéž rozervané osamělé pahorky, pokryté kosodřevinou a střežené strašidelnými jedlemi. Podivný výraz přeletl zvolna přes tvář Lyndeovu.

„Čemu pak se usmíváte, pane Lynde, takovýmto nanejvýš sobeckým způsobem?“ vyptávala se paní Denhamová, hledíc naň z pod slunečníku s dlouhou rukojetí.

„Cožpak jsem se usmíval? Pak to platilo těm šprýmovným lidičkám. Klaněli se a smekali tak lhostejně dřevěně, jakoby byli pohybováni obratně sestrojeným hodinovým strojem švýcarským. Také přísně upnutý farář zdál se, jakoby byl býval natažen klíčkem a uveden v pohyb. Slyšel jsem skorem vrzání hlavního pera. Usmíval jsem se snad tomu a přemítal, jak silně ráz krajiny v některých částech naší vlasti podobá se této části Švýcarska."

„Myslíte? Já to nepozorovala."

„Toto na příklad nikterak se nepodobá čemukoli v obvodu adirondackém," připomenula miss Ruth.

„To může být pouhá moje domněnka," odvětil Lynde. „Avšak máme podobné geologické útvary v hornatých krajinách Nové Anglie; tytéž vzdorovité jakoby gotické jedle, tutéž zimní pustotu, jež zanechává svůj dojem i uprostřed leta. Proud vody, spadající v New-Hampshiru, musí se podobat vodnímu proudu, spadajícímu roklinou někde jinde."

„Zajisté, že mají všechny hornaté krajiny mnohé rysy společné," pravila miss Denhamova, „avšak dejme tomu, že bych spadala zvolna nad Bílými Horami v nějakém balónu, poznala bych hned v první vteřině, že nejsem ve Švýcarsku."

„Přál bych si, abych to mohl jednou zkusit s vámi na místě, které znám," pravil Lynde.

„Nepřála bych si, abych nyní byla podrobena této zkoušce," odvětila paní Denhamová. „Jsem velice skromna ve svém vkusu a Alpy jsou mi milejší."

„Kdež byste v Nové Anglii viděl obraz, jako tento?" tázala se slečna Ruth, ukazujíc na vesnici, jež ležela v srdci údolí, uzavřená po pravé straně příkrými vápencovými skalami Brezonu, po levici pak travou porostlými stráněmi hory Môle.

„Našim venkovským obcím nedostává se barev a architektury," pravil Lynde. „Jsou to většinou sbírky čtvercových nebo podlouhlých krabic, bíle natřených. Přál bych si, abychom měli aspoň jedinou ves, jež by sestávala výhradně z domů s růžovými střechami, se schody, běžícími na zdařbůh po vnější stěně domu, oken, vykukujících z dřevěných přístřešků a vzdušných balkonů, vystupujících tu a tam, kde jich neočekáváte. Prominul bych i to, že se naprosto nedostává odtoku vody u těchto vyřezávaných okapů a lomenic, natřených modře, hnědě a žlutě. To zde, kam přijíždíme, bude as Bonneville. Zde se přepřahují koně."

Několik minut na to uháněli stromořadím ušlechtilých stromů a zastavili před vraty hostince, kdež bylo plno cestujících poštovního vozu, jenž právě byl přibyl ze Sallanches na cestě do Ženevy.

Lynde počínal být poněkud ve zlém rozmaru. Cesta byla doposud celkem velice příjemná, avšak nesplnila zcela jeho očekávání. Dámy Denhamovy byly zabrány pozorováním krajiny, nebyly příliš nakloněny k hovoru a Lynde nebyl nalezl příležitosti býti jim nějak obzvláště příjemným. Mluvilo se několikrát o Flemmingovi, a sice velice pochvalně. Lynde miloval Flemminga; avšak Flemming jakožto předmět hovoru nevynikal valně nad krajinu. Miss Denhamova nikdy dosud

v očích Lyndeho nevypadala tak rozkošně, jako tohoto dne; těšil se, že ji má opět před sebou v těsně přiléhajícím soukenném šatě cestovním, jenž až ku pěkně rýsované šíji byl pošit krajkami. Pocit velkého blaha jej opanoval, když dvakrát neb třikrát opřela se o podušku povozu, spočinuvši na okamžik zamyšleně na něm svýma óčima. Počal nenáviděti paní Denhamovu a pojal smrtelnou zášť na Bonneville, kdež mnohojazyčný dav turistů shrnul se do malé čekárny právě když miss Ruth upravovala si svůj vlas a bezděčně zanechala pro Lyndeho v rámci malého prasklého zrcadla venkovského hostince nezapomenutelný obraz.

Cestující poštovního vozu obyčejně obědvají v Bonneville, okolnost tu byl Lynde zvěděl, když si byl vybral Cluses, devět mil odtud, jakožto místo odpočinku pro sebe. Byli brzy opět na silnici, zaměnivše čtyři vraníky za rovněž tolik červenavě skvrnitých bělounů a projížděli nyní lučinatou rovinou mezi Brezonem a Môle. Každou mílí nyní krajina nabývala nové krásy a divokosti. Hrdé vrchy — některé s věžemi trčícími do oblak, některé vypínající k nebesům zasněžené stráně a jiné vybíhající jako v ocelové hroty — pozorovali na všech stranách.

Zde také nacházeli častěji pochmurné hromady kamení, na nichž pnul se dřevěný kříž s nečitelným již nápisem a zvadlým věncem, naznačující místo, kde rolník neb horal roztříštěn byl sřítivším se skaliskem anebo zasypán nemilosrdnou zimní vánicí. Když se vůz blížil ku Cluses, plazila se silnice po kraji propastí a byla v pravém slova smyslu překlenuta závratnými stěnami Brezonu. Když byli překročili Arvu, — každé chvíle bylo třeba překročit Arvu nebo některou jinou ztřeštěnou bystřinu, — přibyli cestující do městečka Cluses a sestoupili před jedním z oněch malých švýcarských hotelů, které povždy vzbuzují obdiv svou čistotou a výtečnou obsluhou.

Navzdor větru vanoucímu ob čas z končin nad čarou sněhovou, bylo v poslední části jízdy veliké parno. Chladný, stinný pokoj, kdež prostřeno bylo na stůl k obědu poblíž okna, opatřeného dřevěnou mříží, byl příjemnou změnou pro tři cestující pokryté prachem, když sem byli uvedeni hostinským Němcem, jehož kulatá hlava, pokrytá řídkým bělavě hnědým vlasem, dodávala mu vzezření, jakoby jej byli nechali přes noc posypat jinovatkou. Bylo již samo sebou občerstvením pohlednout naň, jak tu stál statný a chladný, kdežto oslňující žár odpolední spočíval na rozpálených horských stráních.

„Mohla bych tu zůstat celý měsíc,“ pravila paní Denhamova, sejmuvši klobouček a posadivši se do výklenku u okna.

„Náš markýz dovolí nám toliko tři čtvrti hodiny,“ připomenul Lynde, „praví, že se nemáme dlouho meškat, chceme-li se dostat do Chamouny před sluncem západu.“

„Chamouny na nás počká.

„Ale slunce na nás nepočká.“

(Pokračování.)

Lomenice měšťanského domu v Náchodě. Dle nákresu Ant. Fuchsa ryl J. Patočka.

„Sednička“ dřevěného stavení ve Dřevíči u Hronova. Dle nákresu Ant. Fuchsa ryl J. Patočka. (K článku „České chalupy a stará stavení městská“.)

Zmatení jazyků.

Motiv biblický.

„Hospodin ruší rady národů
a v nic obrací přemýšlování lidská.“

Kniha žalmů.

Děl pravdu moudrý Šalamoun: což bylo,
i nyní jest, což bude, bylo již;
neb obnovuje bůh své každé dílo,
jež dechem času v prach se rozptýlilo,
a projdi pod sluncem kde jakou říš,
nic nebývalého tu nespatříš.
Jen slupku najdou lidé tu tam novou,
leč k jádru novému se neproklovou.

Aj, projdi tuchou dávno zašlé říše
a prozpytuj jich snahy, příhody,
pak prozpytuj, čím tvoje doba dýše:
nalezneš ve všem jenom obrody
snah zaniklých a dějů dokonalých.
Že nové nejsou, toť jen novým na nich.

— — — — — — — — — —

Podivný smutek, jemuž jména není
zachvátil kdys jak rána morová
to celé jedno lidské pokolení,
jemužto bohem určen ku bydlení
kraj Sinear, zem někdy Kainova.
Podivný smutek! Muže viděl's zdravé,
mohutných plecí, svalů, obry pravé,
že skály, hory mohli přenášet,
ze hlubin mořských světy vynášet,
a přece vratkým krokem, schlíplí celí
se životem jak stíny potáceli.
Druh míjel druha. Hluch a slep a něm
dlel každý jenom v nitru, světě svém:
co kde neznělo, vůbec neznělo,
co zde nesvitlo, svitu nemělo.
A co zde znělo, bylo jako zvuky,
když trhají se v tichém lese suky
jen vlastní tihou, touhou po smrti,
neb v němé kobce spuštěného chrámu,
když s vyvětralých stěn a stropních trámů
omýtka zvolna puká, prýská, padá,
až o tvrdou se dlažbu rozdrtí
a sypký hrobní příkrov na ni skládá.

A co zde svitlo, bylo jako svity,
jimižto topol starý, mechovitý
hruď svoji rozjizvenou, zpráchnivělou
příšerně ozařuje po noc celou.
Lesk očí vyhas', spadla svěžest tváří.
I děti časné zmrzačilo stáří.
Jich smích a povyk při hrách ve světnici
urážel, rušil otce dumající
nad vlastní bídou. Spurně přísným slovem
jim uložili pouta klidu, ticha.
I vleče se v nich dítě, jedva dýchá,
do kouta z kouta pod domácím krovem,
jak mrtvola by tady ležela
a nikdo nesměl hlesnout z vesela.
Tou němou tiší všude rozhostěnou,
tím důtklivější ozýval se čas,
ten lačný dravec, davič všechněch nás,
a děsil svojí dásní vyceněnou.
Zabráni v práci, v povinnosti denní
my nepozorujem, jak z poblízka
obchází stále, k nám se přitiská,
a neslyšíme, prací ohlušeni,
jak naším dechem vyje, větrem skučí,
jak jektá zuby každým šramotem,
a netušíme, jest-li krok náš prudší
nad mravenečka rozhod' životem,
že se to právě vraždě na nás učí.
Dědicí Kaina práce sytí byli,
cítíce jenom hořký její kvas,
tož myšlénkou, že proto pudí nás
bůh stále k práci ostnem tajné síly,
o jeho dílech bychom nemyslili.
Kam vzhlédli, po čem maně ruce vztáhli —
vše zdálo se být plno lstivých hrůz.
I otřásli se vždy, neb v jícen zpráhlý
jim neodbytný dotíral se hnus.

Vše krásy života a krásy světa,
jakoby v kostry zvadly jedním dnem
a kostnicí jen širou byla zem,
nad níž drak smrtonosný — slunce — vzlétá
a co den nový zanáší v ni lup,
prchali plaše v pochmúrný svůj srub
před nebes pohledem a tváří země
a zdusili hned každé citu sémě,
jež vzklíčit chtělo v jasný, vonný květ
obdivu, žasu nad tím, co má svět.
Ni lásky nešetřili, s citem v boji
a zpřetrhali, prosti lítosti,

ty čaromocné svazky, které pojí
dvé různých, slabých lidských bytostí
v jedinou bytost silnou, svěží krásnou,
jak osidla, v něž člověk chycen byv
hadiskem v ráji, ztratil z očí jasnou
rozumu cestu: věčně chce být živ!
A proč, proč býti živ? se každý ptal
zoufale sebe sama a jen vzdechem,
tím němým bolu výmluvného echem,
po dlouhé chvíli odpověď si dal . . .

Čím dál, tím otravnější vůní vlálo
to dusné mrtvo zemí Sinear,
až takou zhoubou vzduch ves obtěžkalo
že muži, divý v hrudi stesku žár,
se vraždili, že ženy šílely
a děti hrůzou, strachem kvílely.
Pojednou hlas se ozval v těchto tmách,
jako když zvonem bijí na poplach,
a kde kdo byl, tím hlasem vytržen
ze snů svých těžkých, spěchal ptát se ven,
co se to děje? svit'-li spásy den?

„Již dosti, bratři, toho čekání
a dosti muk těch! Marné volání
otázek našich. Neodpoví na ně
bůh bezcitný. On jistě mne si dlaně
v jízlivé rozkoši, tak ztrápené
a zoufalé nás proto nyní vida,
že nemožno nám stéci kamenné
ty hradby nebes, za kterými hlídá
lakotnou rukou vše svá tajemství —
proč, dobře věda. Kdyby lidem nám
se podařilo toto hájemství
otrocké země, kde nás ke svým hrám
užíti může — jakož užívá
a jeho hra je vždycky strašlivá,
štve, honí nás a řeže za živa! —
přestoupit jednou, vzepnouti se k němu
do zářivých hvězd šumotného sněmu,
samy by všechny závory ty sjely,
jež od pravdy nás nelítostně dělí,
bez nás by nemoh' být pak nebes trón —
my bohy bychom byli jako on!
A co nám vlastně brání nyní, bratří,
dobýti, co nám plným právem patří?
Bůh není tak, jak myslí, bezpečným
před slabým lidským zrakem všetečným!
Ach, jak je bloudem krátkozrakým sám!

Hle, naučil nás cihly hníst a pálit
a lepkou zemí stavbu zdokonalit.
Na města výstavu jsme napálili
těch cihel celé hory — leží ladem —
Aj, zkusme, bratři, lidské svoje síly:
vystavme věž, jež smělých schodů vpádem
dobude rázem nebes klenutí
a boha k řeči hezky přinutí!
My musíme znát, co tam za oponou
těch oblaků a mlžin, mléčných dráh
vyvádí měsíc na odiv v noc vonnou,
co stírá časem s hvězd ten zlatý prach,
my musíme znát, proč se všechno děje
nad námi, pod námi i kolem nás,
proč sníh se bílou barvou vždycky skvěje
a pšenice proč má vždy žlutý klas,
proč vše je tak, jak je a není jiné,
i bohu řeknem: proč jsi, Hospodine?
my musíme znát každé síly původ,
každého zjevu dostatečný důvod —
nuž k dílu, bratři! Člověk povznesa
sám svou se silou, schvátí nebesa!“

Radostný souhlas, šumný ryk a ples
jak bouře zemí Sinear se nes.

Hned do práce se dali. Jaký spěch
a jaká síla zmocnily se všech!
I ženy, děti, starci pomáhali
upravit stezku do hvězdnaté dáli.
Nadšení jenom velké, neúmorné
plnilo žárem hrudi tyto vzdorné,
myšlenka jenom příští moci, slávy
plnila jasem chmurné tyto hlavy,
vše ostatní, co nějak prachu syna
na červí původ jeho upomíná,
vymřelé z lidstva pojednou se zdálo.
O hladu, žízni, celé dny a noci,
pokud jen světlo jaké s nebe plálo
a větrové se vzduchem nesli krotcí,
stavěno stále, bez oddechu dále.
Ve praskot lešení, ve kladiv hřmot,
ve skřipot koleček a smetí kot
jen vůdcův hlas zněl k rozkazu neb chvále.

Tak němou pílí tisícerých ruk
věž rostla — rostla na základě širém
jakoby živý zemské kůry puk —
Již mraky kol ní chumelivým vírem

se zapředly a v hluku jejich čirém
zanikl zcela zemské řeči zvuk . . .

A když tak nyní dědicové Kaina
mimoděk z rukou dílo pustili
a pohlédli v ta světla cizokrajná,
k nimž smělejším vždy vzletem mířili,
jak odhalují roucha svoje bájná
znenáhla všecka, všecka před nimi
a zjevují se jako známými,
když pohlédli pak na ten obor světa
pod svojí nohou, který na konec
jich lidské vůle poslušen je přec,
neb ochotně, čím sobě přejí, zkvétá,
ať pohankou, ať mákem prostřed léta —
tu zdálo se jim stále jasněji,
že již již k nim se samy sklánějí
ty zlaté plody, po nichž mocnou rukou
sáhnout chtějí nebes na vrcholi
a zdálo se jim, že snad strachu mukou
pohnutý bůh se lidem vzdáti volí . . .

Krev rozžhavila hruď a tvář a skráně
při této myšlence jak blesku ráně,
jež starý svět jim v hlavě zbořila
a nový, krasší kouzlem stvořila.
Hoj, chápou tě, ty velký tajnůstkáři,
jenž upjal jsi se do mystických září,
bys imponoval hloupé lidstva chátře
a zabránil jí říkat tobě: „bratře“!
Hoj, chápou tě v tvé celé velikosti,
jež nadutou jest jenom maličkostí!
Co víš, co znáš, ty bože na zemi,
co nevěděli bychom také my?
Kde je ta hradba, přes niž silou svojí
nemoh' by člověk dále k pravdy zdroji?
Vše před námi je kniha otevřená:
ten vzduch, ty hvězdy, moře, celá zem
i naše hruď teď hněvem rozjitřená
a všude svoji velikost jen čtem!

Druh druhu nyní jme se vykládati
ty všechny taje života a bytí —
však v brzku klidný rozhovor se hatí
a oči proti sobě meči svítí.

„Tys blázen! Mateš věci nejprostší!“
„„Ty pravdu biješ zrovna do očí!““

„Kdes přišel na to, že jsi světů střed?“
„„On myslí, měsíc že je led!““
„Jste všichni tupí, myslet neschopní!“
„„Patrně tobě ve všem podobní!““
„Hůl jedině by, chaso neznalá,
vám jiskru v hlavě ještě rozňala!“

I strhl svár se, prudší vždy a prudší,
až vůdce jednoho chyť do náručí
a shodil dolů mžikem s lešení . . .
Nestáli druzí dlouho kamenní.

Zamihla vzduchem cihla — druhá — třetí
a ve chvíli již se věže jich letí
lijavec celý, ostře štípavý
starcům a ženám, dětem na hlavy . . .

Za hodin několik při slunce sklonu
bylo již ticho — ticho v Babylonu.
— — — — — — — —

Děl pravdu moudrý Šalomoun: což bylo,
i nyní jest, což bude, bylo již,
neb obnovuje bůh své každé dílo,
jež dechem času v prach se rozptýlilo
a projdi pod sluncem kde jakou říš,
nic nebývalého tu nespatříš . . .

Ant. Šnajdauf.

Azalky.

Napsal **Catulle Mendès.**

Poeta-milenec, na potulce květnicí, patřil s rozkoší na skupinu azalek v plném květu se skvících.

„O květiny,“ pravil, „růže jest vás krásnější a lilie hrdější, vy však jste hezčí lilie i růže! Z úsměvu proslavených těchto květů vane jakási nádhera; jich vítězoslavné vzezření pečlivě zachovává znak dvornosti: jsouť královnami v hávu obřadním a i když v plné rozvinutí dospívají, zachovávají poněkud upjatost poupěte, toho živůtku. Vy, azalky, volnými se cítíte v té mačkanici, spletité a husté, se svými jiskrnými lupeny, jimž jakoby vzduch lůžkem květním byl; se svou, abych tak řekl neučesanou grácií, — vy jste květinami v nedbalkách. A ještě jiné kouzlo jest vám vlastním: nejste ani zcela růžové, ani zcela bílé; jevíte barvu neurčitou, barvu jedva vůbec, barvu as takovou, jakáž prosvítá na lících uzdravujícího se

děcka. Odkud dostalo se vám tohoto nevýslovně miloučkého odstínu barevného, ó azalky něžné, růžovostí bledoucí a bledě narůžovělé, rety mléčím zmočené, sněhu lehýnce krví zbarvený?“

Poetovi-milenci odpověděl hlásek tak jemnounký a drobňounký, že sotva jej bylo slyšeti, — zpěv, jenž nezvučí, — a, jelikož v květnici nikoho jiného neviděl, neodporoval svému domnění, že mu odpovídá motýlek na jednom listu se houpající.

„My, motýlkové žlutí, byli jsme druhdy motýlky růžovými, kdežto tyto květiny, tehdáž bledé, neměly ještě toho zbarvení, jež se ti tak líbí. I událo se jednoho parného odpůldne, že jsme usnuli na keři rozkvětlém a mezi tím co jsme spali, přikvačila bouřka s prudkým deštěm. Když jsme se byli probudili, byla naše křidélka zvlhlá a zbledlá a nepodobala se více, o běda! lístkům nachorůžovým; za to ale azalky, na něž kanuly kapky zbarvené nachem křídel našich, rozvíjely pak květy své, před tím bílé, s nádechem růžovým.“

Poeta-milenec nebyl by váhal uspokojiti se tímto vysvětlením, venkoncem dosti pravděpodobným, kdyby nebyla pěnice černohlavá, kteráž poblíž na balsamínách křidélkami nervosně třepotala, zlostným křehotem svým projevovala, že nikterakž nesouhlasí s pověstí vymyšlenou motýlkem zbledlým; a pěnice, co první z nich na božský trn usedla, vědí o všem, co se kdy událo jak na zemi tak i na nebi.

I pěnkala takto:

„Jednou, v ráji, — máme ve zvyku usedávati tam na nejvyšší kolíček basetlu serafinova, — chystaly se velké slavnosti za příčinou sňatku jedné duše, právě se země přiletělé, s její duší sbratřenou, kteráž ji byla už po tři milliardy staletí v jedné uličce oblačné, ustanoveného to rendez-vous, očekávala. Objednána hudba u andělů muzikantů, kteříž tak příjemně zpívat umějí, jako slavíci, ba skorem i tak pěkně, jako pěnice; jeden prostorný sál, o stěnách ze světla a se stropem ze slunci, byl znovu upraven; k vyzdobení trůnů vladic a křesel blahoslavených, cherubové natrhali a u věnce uvili nejkrásnější z hvězdiček a v radě desíti tisíců panen usneseno uspořádati velkolepý ples. Ano ples! avšak kteraké upraviti toiletty? To činilo svatým pannám nemalou mutaci. Jelikož již drahně dob uplynulo, co z pozemské své pouti na věčnost se byly odebraly, neměly již ani potuchy o panujících modách a jakkoliv věděly, že nic nedovede vyvážiti nepomíjející ozdobu jich mladosti a svatosti, přece se obávaly, aby nevzbudily posměch u duše nově vyvolené, jejíž tělo krátce před tím vyhlášenou snad modistkou šatěno bylo. I vedly se dlouhé o tom úrady. Svatá Chloë navrhovala obléci lněné tunyky, barvené krví korejšů týrských; svatá Cattula pronesla náhled, že by věnce z růží tuze pěkně vypadaly ve zlatě rozpuštěných vlasů. Namítáno jim právem, že mysl jejich příliš živě zaujata jest spůsobem oděvu a účesu hezkých starověkých Římanek a že zatím ženy jiných asi prostředků ku zvýšení krásy své vynalézti dovedly. Po tisícerém přetřásání ustanoveno se na tom, že ozdoby lidské v ničem napodobovati nebudou, — což ostatně ani dobře možno nebylo, — a že se ošatí, jak svatým přísluší, po spůsobu rajském. Což může býti skvostnějšího nad bledou růžovost obláčků jitřní zoří políbených! A z té průsvitné mlhy, stoupající jako z výparu bělostné pěny na roztavené

perle růžové, usnešeno upraviti sobě šat a šerpy bálové; a když, takto ošaceny, k slavnostním hodům spěly, v bezpečném tonuly mínění, že každému porovnání vítězně odolají. A přece se, ach! mýlily. Ani jediná z desíti tisíců panen nebyla k tanci vyzvána. Kdežto nevěsta, přivezši sobě ze světa nízkého, jsouc prozíravou, plné bedny úprav dle nejnovější mody, pozornost všech serafínův k sobě poutala, kteříž v unešení stále jen kolem ní kroužili. Není třeba vyličovati, jak se cítily svaté panny pokořenými. Rozmrzelost jejich byla tak veliká, že nehledě ostychu svlékati se před společností, dobře pochopitelném u mladých vyvolených, svlékaly, ba trhaly a na kusy drtily své živůtky ze soumraku a sukničky z barvy zořina nachu. Ano, tak velký byl jich hněv, že házely i přes zdi ráje zbožňované tyto cáry; jako peří prachové kroužily prostorem ty hadříčky něhy růžové i flíčky jasu bělostného až, zachyceny větvemi keřů azalových, dosud bezkvětých, po nich se rozestřely."

Poeta-milenec vyslechl vypravování to s důvěřivým mlčením a odcházel s přesvědčením v srdci, že květy azalkové upraveny byly z mouselinových cárů Zořiných, leda jestliže by snad přece jen nebyly sobě přivlastnily jemňoučkou tu barvu od zmoklých křidélek motýlků.

Když však večer u své zbožňované dlel, vyprávěla mu, roztomile ramenoma krčíc, takto:

„Motýlek se chlubí a pěnice neví, co švitoří. Mnou se dozvíš pravdy. — Jednoho dne, kdežto jsem Evou byla v blájiplném edenu, usnula jsem ve stínu velikého stromu mezi stromečky mnohem menšími, zcela malounkými, na nichž se bílé květy rozvíjely. Snila jsem divný sen a ač dojmem toho snu záhy probuzena, snila jsem, bdíc, sen dál. Had pokušitel nepromluvil ke mně tehdáž ještě svůdnou řeč svou v plodu jabloně skrytou a přece mnohdykráte již zachvíval nitrem mým něhyplný nepokoj: předtucha sladkého hříchu toulila se ve mně jak růže v poupěti než rozvíjí. Nikdy jsem však nepocítila mocnějšího vzrušení, než v oné chvíli. Jakkoliv jsem věděla, že Adam daleko jest vzdálený, dlel kdesi na přehlídce tvorby šesti dnů, domnívala jsem se přec, že leží poblíž mne na loži mechovém, že sahá po rukou mých, že rámě jeho mne objímají a já pociťovala ve vlasech, na šíji i na rtech dechu jeho žár. To celování, jež mnou prochvívalo a mne oslňovalo, jež vzbouzelo ve mně nepoznaný stud a nepoznanou rozkoš, — to celování byla bych tak ráda chtěla jemu opětovati, — a já se ostýchala. Roztoužení zvítězilo konečně nad obavou! Smělým rozmachem sáhla jsem po něm a horoucně jsem jej tiskla k sobě, hledajíc zrakem svým zrak jeho a ústy svými ústa jeho. — Ó přeběda! já byla sama v tom větvoví květnatém a co jsem k srdci svému tiskla se vším té bázně a v nadmíře opojení, — to byly pouze stonky azalek a co mé rty horoucně líbaly, to byly toliko jich květy! Od té chvíle zbělely a zrůžověly, protože se dotkly cudnosti líce mé a rozechvěné žádostivosti mých rtů."

Přel. *Aug. Švagrovský.*

Kapradí květ.

Májová kresba. Načrtal **Alois Dostál.**

dyž Dvořkovic Mařenka poklidila ve světnici, jak obyčejně si zaskočila na zahrádku, již vlastní rukou pěstila. Však tu bylo krásně, příjemně! Kvítí na záhonech vonělo, večerní větérek povíval lupeny, noční můry bzučely, poletujíce od květu ke květu a na nebi proskočila první hvězda. Právě tak poskočilo Mařence srdéčko.

Dnes se také lépe oděla v květovaný živůtek, zánovní sukni, bělavou zástěru a kolem bílého hrdla leskl se jí límec dovedně vroubkovaný. Vrkoče plavých vlasů splívaly po zádech. A v obličeji byla jako růže v rozpuku, červená s nachem nevinnosti, s tajenou radostí. Čelo jako jasná hlaď vodní a oči jako právě ty dvě blízké hvězdy na nebi.

Mařenka si zazpívala, poskočila jako srna. Zalévati nebylo dnes třeba, odpolední déšť občerstvil květiny a napojil žíznivou zemi. Každá travička se napřímila, ba i povadlý květ upravoval si lupeny, jakoby byl omládl nebeskou vlahou.

A jako v omlazené přírodě, tak v srdci dívčině. Bylo jí jako ptáčeti, chycenému do těsné klece a pak propuštěnému na svobodu. Zaplesala veselou písní, až se v křoví probouzela ptačí rodina a drozd zapískal.

Mařenka přistoupila k plotu, porostlému zeleným křešťanem, a zadívala se na silnici. Nedaleko hrčel potok, ovroubený hustým křovím. Po obou stranách stály domky, statky a baráčky pod doškovými střechami. Tu a tam blikala světla, odjinud bylo slyšeti hlasitý hovor, smích a ze vzdáli klapot mlýna.

Po silnici se procházela chasa. Buď zpívala, buď se křížkovala, žertovala nebo se bavila jiným spůsobem. Již z daleka oznamovali svoji přítomnost. Některý se odtrhl od společnosti a zamířil do statku nebo do zahrady u baráčku.

„Pozdravuj!“ volala chasa.

Již se blížili Dvořkovic chalupě. Mařenka se skrčila za plot, ale tak, aby ji bylo dobře viděti. Chasníci živě rozmlouvali. Měli patrně mezi sebou nějakého vzácného hosta ze sousední vesnice nebo vůbec cizího chasníka, který měl hlavní slovo. Vypravoval o světě, o vojenském životě, o kasárnách, o městech vzdálených, příhodách, zažilých za delší dobu odloučeného života. Do zahrady bylo slyšeti každé slovo. Ký div, že Mařenka naslouchala a to velmi pilně a pozorně. Sáhla si k srdci a podržela ruku dlouhou dobu na květovaném životě. Kdyby bylo lépe viděti, každý by byl poznal, že zbledla a se zachvěla.

Nebylo divu. Do zahrady zalétla slova, pronesená jasným, mužným hlasem: „A děvčat vám tam bylo na kvítí černookých, hovorných, ne

jako jsou venkovské husy. A jak uměly člověka pobaviti; i kdyby voják krejcaru neměl, musil se točiti v kole a připíjeti na zdraví. Slovem nestýskalo se mi i při tvrdém komisárku a tuhé kázni vojenské. Vycházka byla ob den —"

Mařenka více nezaslechla. Musila si usednouti na drnové sedátko pod rozkvětlou olivou. Tak se jí náhle ze vší radosti udělalo nanic. Zpěv dávno ustal, čelo pokryto vráskou, z očí vytryskly slzy. Snad to byla večerní rosa.

„Co jsem se natěšila," zavzdychala šeptem, „a tak jsem se sklamala!" Mařenka se naklonila k sedátku, složila hlavu do dlaní a pod čelem jí táhly myšlenky jako černá mračna po obloze. Ještě před chvílí tak veselá, celá minulost v osiřenosti zapomenuta, a teď každý den jakoby znovu se vracel se všemi stesky a bolestmi. Co se načekala, navzdychala, navzpomínala, pozdravů navzkazovala! Mohla si pomysliti, bláhová, že Jiří na vojně zapomene, jak tady s ní u plotu stával, zde pod olivou sedával, jí o lásce své ujišťoval. Pak ho odvedli. Žel toho pláče, té touhy, toho čekání.

Mařenka se mohla za tři léta vdáti za hodného člověka. Vždyť měla chalupu s několika korci polí a Dvořkovic nebyli také bez krejcaru. Ale Mařenka každého odbyla hned při prvním slově a sousedka odmrštěného těšila slovy: „Čeká Stadíkovic Jiříka." Když se s Mařenkou rozzlobila pro slepici, do cizího přístodolku zanášející, dodávala: „Jen abys se nesklamala! Za tu vzdorovitost by ti to patřilo. Proč nebereš, když tě chtějí?"

Však Mařenka čekala přece. Tři léta nejsou věčností. Když odcházel Jiří na vojnu, sliboval právě pod touhle olivou, že až se vrátí, Mařenku odvede od oltáře. Pak líčil slasti společného života. Mařenka uvěřila. Vždyť to mluvil Jiří, a ten nemůže přece klamati, vždyť slova jeho byla Mařence jako písmo!

Co se načekala, natoužila! Ani k muzikám nešla, leda když Jiří měl dovolenou. Co se navzpomínala, a teď si jí Jiří ani nepovšiml, chase vypravuje o ledajakých městských děvčatech, u ní se nezastavil a přece věděl, že Mařenka čeká a touží bolestně.

To si tedy vyčekala! Odmrštěna, odkopnuta. Nebohá!

Mařenka se dala do usedavého pláče. Již to nebyla večerní rosa na očích, ale horké, veliké slzy. Chasa vesele přecházela, a hvězdy mile svítily. V srdci Mařenčině však bylo temno. Dnešní den tak slibný, tak horoucně čekavý, ji sklamal.

„Zapomněl," zašeptala a větřík zavanul v korunách stromů, jako by opakoval: „Zapomněl, zapomněl . . ." Mařence spadl olivový květ na klín. Vítr jej shodil ještě čerstvý, sotva rozkvětlý, jako tu lásku její ovanul osud dechem smrtonosným.

Jako ten květ, uvažovalo děvče, tak život lidský. Opadá, uschne, dříve nebo později. Mařence nikdy nepřišla taková myšlenka do hlavy. Zaháněla je zpěvem. Jí život teprve se otvíral, stála na jeho prahu. Doufala do budoucna, čekala.

„Mařenko," ozval se náhle hlas za plotem. Děvče vyskočilo srnou. Jak by nepoznala tak náhlého hlasu! Slyšela ho i ve snách, na poli,

v zahradě — všude. I když zpívali v kostele, poznala hlas ten — Jiříkův. Byl jasný, zvučný.

Bodlo jí u srdce. Nahnula se přes plot a tváří v tvář se ocitla sousedovic Jiříku, který dnes ráno od vojska se vrátil na vždycky a teď s chasou přecházel po silnici.

„Však jsem myslila, že se ani nezastavíš, Jiříku."

Ve slovech těch byla mírná výčitka, ale hned z nich vyznívalo odpuštění.

„Také jsem se nechtěl staviti," řekl voják a odvrátil se od plotu do pole, jakoby skutečně hrozbu svoji chtěl splniti. Dělal se rozzlobeným, uraženým. Chlapík to byl, to bylo pravda, u vojska zmužněl, a pod nosem se mu černal malý vous. Oči mu jen blýskaly a čelo bylo hrdě vypjaté. „Vojna" udělala z „domácího" Jirky Jiříka — chasníka jako lusk. —

„A proč, Jiříku?" ptala se Mařenka hlasem až úzkostlivým.

„Že se můžeš ještě ptáti! Slyšel jsem vše," utrhl se voják.

„Nalhali ti něco —" bránila se Mařenka.

„Že nalhali? Tedy mi řekni na dobré svědomí, neměla jsi již s Dobovým Václavem ohlášky napsané?"

„Kdo ti to vše pověděl, lhal. O ohláškách nebylo ani řeči."

„Aha, slevuješ! Tedy přece za tebou chodil," usmál se škodolibě Jiří.

„Mohla jsem mu bránit, by nechodil, když je s otcem za dobré?"

„No a neříkal o tebe?"

„Arci že říkal, po věně se vyptával a svatbu strojil; ale když došlo mne, já mu řekla jednoduše, že ho nechci a bylo po všem."

„Možná, že tomu bylo jinak, snad Dub nechtěl —"

„Ó, jistě se chce, nešlechetník, pomstíti a vše ti nalhal!" rozhorlila se uražená Mařenka.

„Jen mne vyslechni, Mařenko. Bylo prý tomu jinak. Dub za tebou chodil, u vás byl pečený vařený, až pak ho to přešlo, když —"

Voják váhal. Díval se do cesty, k Mařence očí neobrátiv.

„No, jen dopověz, když —"

„Když se tě nasytil," vyhrklo to z Jiříka.

Mařenka div nevykřikla. Zachytila se plotu, sklonila hlavu k olivě. Srdce jí bušilo, ňadra se dmula. Byla nanejvýše uražena, pokořena. Necítila se. Rychle oddychovala, dech se jí však krátil.

Jiřík chvíli pozoroval bývalou milenku. Přetvařuje se, nebo je opravdu nevinna? Na perutích lásky spěchal domů, hned by se byl u Dvořákův v chalupě zastavil, ale Dubův Václav ho zastavil a všechno mu vypověděl. Jiří miloval Mařenku, než odešel k vojsku a o lásce její byl tak přesvědčen. Jak hrozné bylo tedy sklamání! Spěchal, aby za to, že ho Mařenka zrádně zanechala, hodně ji vytrestal. A po čem bažil, docílil. Mařenka zde stála jako zlomená lilie.

„Ty ještě zde stojíš, se mnou, osobou znectěnou, mluvíš?"

Slova ta byla jak ostrá dyka. Pálila do duše.

„Dub mne sám ujišťoval —"

„Jen mu věř, jen ho následuj."

Nastala trpká přestávka. Měsíc se několikráte skryl a opět se objevil na nebi ve vší kráse. Vítr povíval listy, mlýn klapal a v lese houkala sova.

„Dobrou noc, Jiříku," řekla Mařenka a starým zvykem chtěla bývalému milenci ruku přes plot podati. Však utrhla a jen uslzeným zrakem pohledla na jinocha. Stál zaražen, v sebe zatonut.

„Proč tak rychle odcházíš?" tázal se.

„Co bych tu dělala? Ještě bys se mnou přišel do špatné pověsti."

„Co jsem slyšel, to povídám. Dub sám se chlubil před chasou —"

„Nešlechetník!"

„A ty sama dosvědčuješ, že u vás často býval."

„Však já se očistím, já svoji nevinu dokážu!" zvolala Mařenka hlasitě a rychle odskočivši od plotu, ještě rychleji se ztratila ve dveřích.

Přiblížila se noc Filipojakubská, noc tajemná, noc plná duchů a kouzel. Z celé vesnice sběhla se chasa na vrch Kotoč, aby tam ohněm uvítala toužebně čekané léto. Co tu bylo těšení, shánění a běhu na kopec! Byl již zelený, travou pěkně porostlý a z lesů sem vanula příjemná vůně květin a smolnatých stromů. Sluníčko již zapadalo a na temeni nakupena hranice polen a roští. Oheň musí býti nejméně na dvě míle kolkolem viděn, aby se chasa přespolní nevysmála, že na Filipa a Jakuba blíkalo loučí. Kde kdo byl, ulomil cestou větvičku, nejvíce smolou oblitou, by ji přiložil na oheň a nebyl „ohnivarem".

Dívky a mládenci se scházeli za zpěvu a veselí. Časem zavýskli, až to lesy opakovaly trojí ozvěnou. Šli hromadně, všem radost z obličejů zářila. Byli nastrojeni svátečně jako v neděli. Děvčata v krátkých sukních, aby mohla rychle oheň přeskočiti.

Jenom dvěma nebylo do veselí. V předu kráčel Jiří voják. Dnes odložil zcela vojenský šat. Smál se sice, žertoval, ale ob čas upadl v zádumčivost. Teprve když ho chasa upamatovala, vzchopil se a zavýskl. Však hlas mu v hrdle uvázl a Jiří se zajiknul.

Vysmáli se mu, že na vojně všechno zapomněl, že se musí přiučiti všemu znova. Aby věděl, jak si počínati, dva chasníci se ho chopili a zatočili jím k nemalé veselosti ostatních.

Za děvčaty v zadu šla Dvořkova Mařenka. Naslouchala ledabylo vypravování o čarách noci Filipojakubské, jak o půl noci čarodějnice sněmují, jak obletují stavení a na křižovatkách se scházejí. Děvčata pojímala hrůza. Každá řádná hospodyně vykropila již sice dům třikráte ještě za dne, na dveřích udělala po třech křížkách a zavřela sklep na dva západy, by se ani kapka mléka z domu nedostala, ale což aby voda nebyla dobře svěcena, křída ne třikrálová a čarodějnice vletěla komínem?

Této obavě, jednou z dívek pronesené, zasmáli se chlapci i děvčata. Jen Jiřík mlčel. Snad věřil tomu. Mařenka již ho podezřívala, že dobromyslnému děvčeti nadržuje, by si její přízeň získal. Žárlila.

Vysloužilý voják chtěl asi Mařenku ještě více podrážditi. Proto se otočil a tváří opravdovou jal se vypravovati: „To je všechno nic proti tomu, co jsem od horáků na vojně slyšel."

„No a co to jest?" ptala se dychtivě chasa, zvědava na čáry.

„Slyšeli jste, že kvete kapradí? Neslyšeli. A přece tomu tak. Kvete, však jenom dnes o půl noci zlatým kvetem. A která dívka je poctiva, hochu svému věrna, do bílé zástěrky si může skvostného květu nasbírati."

Chasa se divila, rokujíc o divné pověře té a Jiřík se usmíval. Pak potměšile dodal: „Která z vás, děvčata, chcete se odvážiti pro kapradí květ na stráň k potoku? Nebo snad nepotřebujete takových důkazův? Mluvte . . ."

„I ty stará vojno, kouká z tebe ještě vojančina," zlobila se děvčata.

„Já vím ještě něco jiného," ozvalo se nejveselejší děvče.

„Tam hle na občině roste bodláčí; který chlapec je svému děvčeti věrný, ať dnes o půl noci jde si nasbírat z něho do vojenské čepice stříbrného květu."

Děvčata i chlapci se rozesmáli a Jiřík rozehnal se po řečnici, by ji hned pádnou pěstí hotovými vyplatil. Vrátiv se mezi chasníky, dosvědčoval pravdu svých slov.

„Vy se smějete, ale když jsme se rozmluvili dnes rok v kasárnách o noci Filipojakubské, každý na domov se rozpomínajíce, kdesi od Deštné voják hodnověrný o kapradím květu pranostiku vypravoval, dušuje se, že tomu tak, a že jedno děvče milána svého tím spůsobem o lásce své přesvědčilo. Nechcete-li věřiti, nevěřte."

„Že bodláčí květe květem stříbrným, kdo nemá za pravdu, ať jen se přesvědčí na občině. Prsty mu to stříbro rozpíchá," dosvědčovalo děvče svoje narážlivá slova.

„Proč ne? Všechno je možné."

Zatím co se podobným spůsobem chasa dále bávila, Mařenka se o hodný kus cesty opozdila. Slova Jiříkova jí utkvěla v paměti. Bylo by možno, by kapradí kvetlo, a je pravda, že tím spůsobem lze poctivost, lásku k hochu dokázati?

„Kdyby tomu tak bylo!" zatoužila.

A proč by nebylo? Tak ozýval se vnitřní hlas. Vždyť to tvrdil Jiřík, jemuž kdysi Mařenka věřila, jako písmu! A ještě hodnověrný horák to vypravoval, který přece nelže. Snad zakusil sám sladké ovoce pranostiky té, snad jeho děvče květ kapradí přineslo. Mařenka se opozdila za ostatními o hodný kus. Proč by spěchala? Netouží po radosti, s Jiříkem letos nebude skákati přes oheň. Vždyť si ji cestou ani nevšimnul. Mařenka se zamyslila. Poslední děvče na ni volalo, by si pospíšila. Neodpověděla. Když byla podruhé tázána, proč nejde, nespěchá, řekla, ani nevědouc co. Jí v hlavě vězel kapradí květ.

„A kde asi je?"

Mařenka se zastavila a zadívala k lesu. Tam na stráni, jak řekl Jiří, tam je květu toho dost. Kolem potoka roste bujně, až na cestičku dosahuje. Kolikráte se nad ním zastavila a zamyslila! Každá bylina má v letě i sebe nepatrnější kvítek, jenom kapradí ne. Líbívalo se jí listí dlouhé, třásnaté, jako brčal zelené, utrhla je bezpočtukráte a opět zahodila.

Takovou že má kapradí květ sílu, tak čarovnou moc?

Děvče stanulo na rozcestí. Polní širokou cestou šla chasa na Kotoč, malá, úzká stezka vedla k černým lesům — ke stráni.

Mařenka se zastavila. Oči jí zvlhly. Jiřík si jí opravdu nevšímá, když ji nevinnou Václav tak očernil. Ano ještě jí utrhá na cti, podezřívá. Kdyby aspoň mohla mu ukázati svoji nevinnost, ať již ji pomíjí.

Kapradí květ — znělo jí v uších, pálilo ji v duši.

Maně pustila se stezkou. Spěchala. Noha bořila se do mechu, vstříc kynuly duby a buky. Vítr jimi povíval, tancuje v jejich korunách. Potok hučel, sova se již ozývala asi po desáté.

Mařenka se opět zastavila. Vzpomněla si na nebožku babičku, která vypravovala, že na stráni straší bezhlavý, že bezbranné do víru strhuje, na bedra lidem usedá a do smrti je uhoní. Děvče se zatřáslo. Váhalo.

Však vnitřní hlas nutkal, Mařenka neodolala. Dál a dále spěchala, jakoby jí tráva pod nohama chytala.

Na Kotoči zatím bylo veselo. Veliká hromada dříví zapálena, kolem chasa udělala kolo, točila se v pravo v levo, zpívala veselé písně, výskala, poskakovala, až hranice klesla a oheň se zmenšil. Teď chytil chlapec nejmilejší děvče v bok, rozběhli se a — hop, přeskočili oheň, až se plameny rozplazily po zemi a kouř se zatočil. Za prvým párem skočil druhý, třetí, čtvrtý pořadem. Oheň šlehal, kouř se točil, chasa výskala.

Naposledy zbyl Jiřík — však samoten. Teď teprve se sháněl po Mařence Dvořkovic. Až po tu dobu měla trvati zlost, až sem měl trvati hněv. Přes oheň bude skákati jenom s ní, s Mařenkou, smířen, udobřen. Však kde je?

„Mařenko?" volal Jiří a běžel na druhou stranu. „Kde je Mařenka Dvořkova?"

Nikdo nevěděl, nikde jí nebylo. Ani jí nespatřili u hranice.

„Řekla mi, že jde pro kapradí květ, když jsem ji zvala, aby pospíšila."

„Vrátila se snad domů, udělalo se jí nanic," mínila chasa a dále se veselila. Kdo chce, ať sedí doma, kdo má mladou, bujarou krev, jak by odolal, aby znova a znova hranici nepřeskočil?

Jen Jiří se neveselil, neradoval. Hrklo to v něm, svědomí zavolalo. Vzchopil se a v nočním temnu nepozorovaně se vytratil. Při všeobecné radosti kdo by postrádal zamrklého jinocha?

„Šla pro kapradí květ," hučelo Jiříkovi v uších, „aby dokázala svoji nevinnost, svoji ke mně lásku. A já se dovedl zlobiti, já ji podezříval, já se na ni zlobil. Bláhovec!"

Jiří se pustil roklinou k lesům. Hučely hrozně, chlad příjemný vanul z nich. Tu a tam sklouzla nočnímu poutníku noha, však nedbal toho. Vždyť Mařenka — plachá dívka — pro ně se odvážila do lesa, vyčkati chce do půl noci, vydati se čarodějnicím na milost a nemilost. To vše dělá pro něho — pro Jiříka.

Znal každou stezku, kráčel jistě, bezpečně. Za ním zpěv, oheň májový, radost, před ním pustý les, v něm dívka milená, dívka uražená na své cti, panenské hrdosti.

„Musím ji najíti, odprositi. Je nevinna. Vácslav lhal. Tento její čin to dokazuje."

Jiří byl již u potoka, přebrodil se chladnou vodou, šlápl na — kapradí. Kde pak by bylo kvetlo zlatým květem! Pověra, pouhá pověra, ale jemu dnes tak milá. V kasárnách se jí smál, před hodinou Mařenku jí škádlil, teď mu je neklamným znamením, že na něj Mařenka nezapomněla, že ho miluje jako dříve.

Znovu šlápl na kapradí; sehnul se a utrhl dva krásné, dlouhé listy. —

V tom se něco bílého mihlo v lese. Je to ona, ano je to jeho Mařenka! Má bílou zástěru založenou v klín. Hledá, ubohá, hledá až nalezne ne květ, ale svého Jiříka.

Předstoupil přímo před ní. Nelekla se, ale zvolala s pláčem a hlasem plným touhy a lásky:

„Jiříku!“

„Zde kapradí květ.“

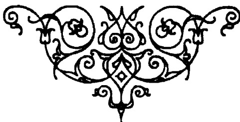
Jiří ovinul děvče mocným ramenem —

Na Kotoči již oheň klesal, dohoříval. Však také již opuštěn všemi. Zpívajíce, vcházeli chasníci s děvčaty do vsi. Nesli léto, otevírali máj — nejkrásnější dobu květu, radosti a lásky.

U hranice stanul ještě jeden pár — poslední.

Jinoch vzal dívčinu v bok a mžikem přeskočili dohořívající oheň. Při skoku vypadly oběma z ruky zelené listy do ohně. Zasyčel, zaplápolal a uhasl.

„Kapradí květ —“

Otcova naděje.

Napsal **Václav Hes.**

Na malém nádraží pohorského městečka zastavil osobní vlak.

Okolní krajina byla nade vše půvabna, nehyzděna dosud ni jediným čadícím továrním komínem a hluk letícího vlaku i pískot lokomotivy zanikal táhlou ozvěnou v zeleném moři jedlových a smrčinových lesů, pokrývajících s jedné strany širokou pahorkatinu, s druhé úbočí dlouhého pásma horského. V tomto útulném zákoutí ostala příroda dosud „pánem situace", shlížejíc s velikomyslnou útrpností s výše své na železný vynález lidského ducha, jejž jakoby trpěla pouze ku zvýšení dojmu své majestátnosti.

Průvodčí vlaku oznamuje pouze minutovou zastávku, přiskočil k jednomu z řady vozů a otevřel dvéře, jimiž lehce seskočil mladý muž a za ním s pomocí jeho mladistvá, sličná dáma. Sotva že rukou v ruce vkročili na peron, vyběhl jim vstříc malý, bělovlasý stařeček.

„Nu, že konečně jedete, dítky," zvolal radostně, „dali jste na sebe dlouho čekati."

Mladý muž padl stařečkovi do náruče a jal se jej vroucně líbati.

„Jak jsem rád, tatínku, že vás nalezám zdravého a svěžího." Na to obrátil se k mladé dámě a pravil:

„Hleď, Boženko, toť můj drahý otec" — a uchopiv ji za ruku, představil ji starci hlasem, chvějícím se radostí: „Toť moje předrahá ženuška, tatínku; buďte jist, že vás bude milovati tak jako já."

Stařeček přitiskl ženušku svého jedináčka do náruče a vrátil jí srdečný polibek její trojnasobně.

„A to ostatní si nechme až doma. Nyní pojďme, děti, jsme již na příchod váš úplně připraveni. Stará Veruna se tě, hochu, nemůže již ani dočkat; slíbil jsem jí, že se přimluvím, abyste ji podrželi ve službě. — Víte, Boženko, ona totiž tuhle Jeníka vychovala a patří již, jak se říká, k rodinnému nábytku. Stará Veruna a Vořech — náš starý hafan — musejí u nás zavřít oči. Buďte ostatně bez starosti, my tři vám nebudeme již dlouho na obtíž."

Boženka nedala starci ani domluviti. Zakryla mu svojí malou, bílou ručkou ústa a zavěsivši se mu druhou v rámě, hopkovala po boku jeho od nádraží k městečku.

S Boženkou přistěhovalo se do Suchomelovic domu štěstí a nový život. Přízemní tento domek stál na náměstí a okna jeho, přeplněná pestrými květinami, vesele vzhlížela na kolemjdoucí. Okny těmito zazníval od Boženčina příchodu od rána až do noci zpěv a veselý zvuk

piana, po jehož klavesách neunavně hopkovaly růžové prstíky mladé ženušky nového místního obecního lékaře, Jana Suchomela.

Nebývalo tak povždy. Byly doby, kdy okna malého domu byla pusta, kdy vnitřek jeho byl tichý, tak tichý jako hrob. Bylo tak do nedávna, po celých čtrnácte roků, od smrti paní Suchomelové, matky Janovy. Od této smutné události nastaly zlé doby otci nynějšího šťastného místního obecního lékaře.

Jakž by ne. Prosím vás, byl denním písařem u obecního úřadu, s platem, při němž, jak se říká, nelze ani umříti, ani živu býti. Vedlo-li se jim přes to dosti dobře, bylo za to děkovati dovedným a pilným rukoum paní Suchomelové, jež byla místní modistkou; šila totiž klobouky a podobnou parádu místním i okolním slečinkám a jich matinkám. Závod paní Suchomelové kvetl tak utěšeně, že jednoho dne, — Janovi bylo tehdy právě deset let — po krátké manželské poradě ustanovila se se svým manželem na tom, že svého jediného syna nedají na řemeslo, jak s počátku zamýšleli, nýbrž do krajského města na studie. Tak se taky stalo.

Jeník vystudoval „první latinskou“ s výborným prospěchem, leč o prázdninách, kdy se počínal vpravovati do skvělejší hodnosti sekundána, přikvačila na šťastný domek na náměstí netušená, hrozná pohroma. Matka Jeníkova ulehla — a — zemřela.

Co teď? Příjmy otcovy ostávaly tvrdošijně na téže zoufalé výši, jako dosud, jsouce pouze malým — ač ovšem vítaným — příspěvkem pro domácnost. Co však nyní s takovouto směšnou trochou? Naděje na postoupení v platu neb úřadu, nemohla se vlouditi ani do nejbujnějších snů obecního písaře a — skutečnost byla hrozná.

Zbyla ovšem nějaká částka, již byli šťastní a spořiví manželé ukládali pro strýčka příhodu, leč pohřeb paní Suchomelové, krásný železný kříž na její hrob a četná ostatní vydání, jimiž byl manžel zesnulé nucen zaříditi se pro své nastávající vdovství, jak vzhledem k sobě, tak i vzhledem ku svému synovi (což bylo mnohem horší), pohltilo poslední zahospodařený haléř.

Zlé, krušné časy dolehly po smrti Jeníkovy matky na ubohého denního písaře; leč vůle nebožky byla mu svatým odkazem. Ustanovil se pevně na tom, že Jeníka se studií nestrhne a kdyby se sám třeba obmeziti měl až do krajnosti.

A musil se obmeziti.

Co na se vzal ubohý denní písař Suchomel, bylo snad přílišné, leč pevná vůle učinila nemožné možným. Nelze pérem vypsati historii onoho neslýchaného dlouholetého strádání, oněch krutých zápasův ducha s tělem, z nichž však vždy jako vítěz vycházel ubohý denní písař, otec Janův. Byla to ovšem vítězství „Pyrrhova“ a bledé, zapadlé tváře, umdlévající a klesající krok jeho byly jasným svědectvím zoufalého zápasu otcovského srdce s lidským žaludkem.

Leč myšlenka, že přece jednou bude konec této době nadlidské zkoušky, sílila jej k dalšímu zápasu a přes úsměšky, pochybnosti a konečně i zlomyslné řeči lidské, dočekal se přece před časem sestárlý, vyhublý, leč na duchu svěží písař ovoce své otcovské lásky, obětavosti a bezpříkladného sebezapření.

Syn jeho, jediná naděje jeho stáří, udělal s výborným prospěchem doktorát a usadil se pro začátek ve svém rodném městečku, kdež se bylo úmrtím právě uprázdnilo místo obecního lékaře.

Oh, s jakou radostí, s jakými nevypsatelnými pocity, s jak překypujícím srdcem uváděl starý Suchomel syna svého do své domácnosti. Syn tento mohl nyní vrchovatou měrou nahraditi mu veškeré nesmírné oběti, jež byl s to přijímati pouze s vědomím, že přijde čas, kdy se otci svému bude moci odměniti měrou nejvyšší.

Štěstí otcovo i synovo mělo býti však ještě dovršeno. Jeník měl nevěstu. Seznámil se v Praze s dívkou chudou sice, leč sličnou a hodnou a když se ve svém domově poněkud zařídil, odejel poznovu do Prahy, odkudž si za několik dní přivezl roztomilou ženušku a vzornou hospodyňku.

— — — — — — — — — — — — — — —

S nevýslovně blaženými pocity léhal si dnes starý Suchomel ku spánku. Ku štěstí nescházelo mu již pranic. Dnové útrap minuli a se vším půvabem svým kynuli mu nyní vstříc dnové blaženého, bezstarostného stáří, jichž lesk byl dovršen tím, že zřel i svého syna šťastným.

Avšak štěstí jest prchavé ptáče a zle jest, otevře-li mu kdo v přílišné důvěře klec.

Asi za týden po příjezdu začala si Boženka, ženuška Janova, stěžovati na bolest hlavy; v zápětí dostavila se horečka a nežli se obyvatelé domku na náměstí vzpamatovati mohli z prvého leknutí, konstatoval Jan, že Boženka onemocněla spálou.

Stala se tedy Boženka prvním vážným pacientem nového obecního lékaře. Praví se sice, že lékař nemá nikdy léčiti osob, jemu blízkých; leč Jan neměl, komu by svěřil osud své drahé ženušky a za druhé, nebyl by tak učinil ani za celý svět. Průběhem své posavádní trním a bodláčím hustě porostlé životní dráhy naučil se účtovati se všemi možnými okolnostmi a takž i tato událost, ač se ho neobyčejně bolestně dotýkala, shledala jej poměrně dosti chladnokrevným, pokud se týče správného pochopení situace. Bylť Jan z druhu oněch lidí, již prošli všemi školami osudu dříve, nežli na dvéře jich zaklepalo štěstí a proto, nechť již láska k Božence byla sebe větší, přece nedovedla zjednati si na něho takového vlivu, aby manžel ku své škodě nabyl převahy nad lékařem.

Za týden byla Boženka mimo nebezpečí a za čtrnácte dní směla již opustiti lože.

Kdož by mohl popsati radost všech v domě, nevyjímaje ani starého Vořecha, když Boženka v růžových svých šatečkách zasedla opět poprvé k rodinnému stolu poblíž okna, jímž pronikaly veselé paprsky ranního slunce.

Což bylo hovoru!

„Nu, pán Bůh na nás poslal ještě jednu zkoušku,“ tvrdil s veselým přízvukem stařeček, „byla to snad již ta poslední a nyní bude již dobře “

Boženka se usmála na Jeníka a ovinuvši svoji bledou ručku kol jeho šíje, zašeptala: „Kéž dá pán bůh!“

Hlavinka její přitulila se na ňádra lékařova a šťastný muž zulíbal vášnivě svoji spanilou ženušku.

„Však si to nyní nahradíme, o co nás tato ošklivá nemoc připravila,“ pokračovala Boženka, „hned zítra započnem. Uvidíš, Jeníčku, jak uznalým bude tvůj první těžký pacient!“

A Jeníček ovšem uvěřil na slovo své Božence.

„Nezapomněla-li's hráti na pianě?“ pravil s úsměvem.

„Zkusím to ihned,“ zvolala Boženka a již se brala, vedena Janem, ku svému oblíbenému nástroji.

„Kterou ti mám zahráti?“

„Tu tvoji, mé dítě.“

„Ah, ta jest příliš smutna.“

„Právě proto; prosím tě.“

Piano zazvučelo pod bledými prsty Boženčinými a světnicí zazněl krásný nápěv písně, jež všecky přítomné pohnula až k slzám.

Jan přikročil k oknu, obrátil se zády k ostatním a zamyslil se tak, že ani nepozoroval, že Boženka ustala ve hře, ba nevšiml si ani, že se tiše přiblížila až těsně k němu. Teprve, když se mu zavěsila o rámě, vytrhl se ze svých myšlenek.

„Co jest ti, Jeníčku?“ zašeptala Boženka. „Aj, hleďme, ty máš plné oči slzí; vidíš, řekla jsem hned, že jest má píseň smutná. Počkej, zahraju ti nyní jinou, víš, tu, již hrála vojenská hudba, právě když jsme jeli v Praze do kostela.“

A již seděla opětně u piana a světnicí zněl veselý vojenský pochod, jenž účinkoval na starého Suchomela tak elektricky, že by se byl málem dal se starou Verunou do tance. I Jan tvářil se opětně veseleji, ač bedlivému oku Boženčině neušlo, že jakási chmůra tísní jeho mysl.

Po celý den až do pozdního večera vedla Boženka slovo a činila disposici do daleké šťastné budoucnosti, jež by byly musely každého manžela naplniti pravou rozkoší. Leč Jeník, ač se co nejvíce přemáhal, nebyl s to, ubrániti se jakési dotěravé skličenosti, až posléze musil, chtě nechtě, vydati první heslo ku spánku, ač jindy chodíval poslední na lože.

Minula noc. Časně ráno, když starý Suchomel přikročil k loži svého syna, shledal jej horečně rozpáleného a v polospánku, v polobdění. Pochopitelno, jaký způsobil ihned povyk.

Leč ani jeho nářek, ani slzy Boženčiny na věci ničeho nezměnily. Jeník byl nemocen a když se stav jeho průběhem dne horšil, musila se Veruna vydati dráhou do sousedního města pro lékaře. Tento přišel, prohlásil stav Janův ihned za velmi vážný a vyzvěděv všecky okolnosti, vyslovil domněnku, že se Jan patrně nakazil při léčení Boženky. — —

Jsem hotov se svým vypravováním a ukončil bych milerád, neboť co ještě mám dodati, jest velmi smutné a ještě více nesnadné.

Kde vzíti dosti síly, bych vylíčiti vám mohl výjev, kdy z malého Suchomelovic domku na náměstí vynášeli za všeobecného vzlykotu všeho městského obyvatelstva žlutou rakev s tělesnými ostatky mladého lékaře Jana Suchomela, syna starého obecního písaře a manžela Boženčina. Neznamená to nic, pranic, pravil-li jsem, že nad rakví touto

plakalo celé městečko, že plakala Boženka, avšak znamená to vše — vše, dodám-li, že nad ní plakal i starý obecní písař Suchomel.

Když se vracel ubohý sklíčený stařeček tento z pohřbu domů, po boku Boženky a staré Veruny, podoben jsa spíše mrtvole, nežli bytosti živé, obrátil se k mladé vdově a zašeptal: „Mé dobré dítě, těžce vás Bůh navštívil, nu, vynasnažíme se ze všech svých sil, abychom zármutek váš umírnili.“

„A což vy, můj dobrý tatíčku?“ zasténala Boženka.

„I což já — já jsem uvykl již podobným věcem — o mne se nejedná — mimo to jsem stár — a —“ dále nebyl s to. Bylo mu, jakoby mu byla praskla v srdci struna a poslední zvuk její jakoby celé jeho nitro byl naplnil.

Když je na prahu domu vítal starý Vořech, pohladil jej starý písař a prohodil s dětinským přízvukem:

„Viď, starý, začnem zase od repetice!“

Více ho nezaslechl nikdo zastěžovati si. — —

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

Turci naopak uzřevše, že i ta hrstka ruského vojska ustoupila, dostali tím více odvahy a řítili se jako hejna divokých šelem dolů do města. Z pozůstalých bulharských obyvatelů prchal arci každý kam jen mohl, ale jen málo kterým podařilo se bez úrazu uprchnouti, neboť město bylo téměř kolem do kola bašibozuky obklopeno a utíkající hnali se jen tím rychleji do náručí děsné smrti. Nastalo hrozné vraždění před městem. Muži odnášeli odrostlejší, úzkostí umírající děti a starce, matky nemluvňata a bratři slabé sestry, ale děsný je všechny čekal osud. Bašibozuci a vojáci vrhali se na ně jako lité saně, vraždili matkám nemluvňata v náručí a trýznili strašným způsobem rodiče před očima jich odrostlejších dětí. Rozparovali jim břicha, soukali z nich vnitřnosti, uřezávali jim údy a teprv když k nepoznání zohavené trupy známky života jeviti přestávaly, uřezávali s nich hlavy a házeli těmito po vetchých třesoucích se starcích. Kulek a prachu užívali jen na vzdálenost a když jatagany nemohly stačit. Však netoliko smrti a zkomolování, nýbrž i nedotknutého života užívali co mučidla svých obětí. Učitel jeden, který sem ztrápen a téměř bez ducha přiběhl, vypravoval na příklad, že jsa vdovcem, své jediné a vroucně

milované dítě v náručí odnášel, aby je zachránil. Ale bašibozuci, kteří ho schvátili, vyrvali mu je a zabili, ale jeho sama zabit nechtěli. Také v jiných případech mířili vždy nejprve na děcka a teprve když je byli usmrtili aneb ohavně utýrali, vrhali se na omdlévající matky, aby zase větším dětem hrozné divadlo spůsobili. Žalostné úpění trápených a chrapot umírajících, kvílení trhaných a čtvrcených nemluvňat, truchlý nářek starců a zoufalé štkaní povyrostlých dětí mísily se s divokým řvaním rozkacených a vřelou krví vždy více drážděných Turků v tak děsný a hrůzyplný hlomoz, že by snad i řev pekla nebo krutých avárských bitev úžasem byly umlkly.

Když pak okraje města krví již přetékaly a lidskými trupy i údy posety byly a lidé jen již v ulicích, v domech a sklepích svou hroznou záhubu očekávali, posunuli Turci porážku do samého Lovce. Také zde valily se záhy proudy vřelé krve, ale mrtvoly začaly ucpávat uzounké ulice a bašibozukům stávala se „práce“ příliš namáhavou. I ustali tedy ve vraždění, ale jen proto, aby rozvážiti mohli, jak by si konec krveprolití usnadnili a „zajímavějším“ učinili .... I napadla jim tu myšlenka, za kterouž by se ani Belzebub nemusil styděti. V tichu, kteréž bylo po onom děsném ryku nastalo, rozlehl se pojednou klidný a slavný, jako mír a spásu hlásající hlahol zvonu, kterýž obyčejně bulharský lid k velké pobožnosti do hlavního chrámu svolával. Nábožný a prostý, v divy a zázraky pevně věřící lid pravoslavný myslel skutečně, že nějakým zázrakem ruka katanů byla ochromena nebo zadržána, že je konec vší hrůze a velký zvon že snad sám se rozzvučel, aby zachráněné věřící k modlitbě a díkůvzdání do svatyně shromáždil — ale jak strašné bylo jeho sklamání! Sotva že se byly kostel, hřbitov kolem něho a okolní prostranství Bulhary naplnily, vyřítili se z okolních domů bašibozuci, zatáhli všechna východiště a zahájili snad jednu z největších řeží, jaké kdy svět viděl. Sekajíce a bodajíce do stlačených davů vraždili všude s neomylnou jistotou a aby živých rychleji ubývalo a aby zděšené chumáče lidu snad přec opět do ulic a úkrytů se neprotlačily, začali Turci z obsazených oken a pavlánů okolních domů do tlačenice chrliti takový dešť kulek, že lid šmahem padal, pod zabitými živí se svíjeli a sami mnozí bašibozuci o život přišli. Z řeže této, kteráž arci jen krátkou dobu mohla potrvat, spasili se přece dva lidé a od těch slyšeli jsme, co tuto vypisuji.

Když pak prostranství před chrámem už jen mrtvolami bylo pokryto, otevřeli Turci dvéře chrámové, poručili lidu tam se uchylivšímu, aby ven vycházel a zabíjeli pak vystupující buď střelnými ranami aneb pažbami ručnic. Na to nechtěl lid z chrámu vycházet, ale Turci začali střílet do vnitř a zapálili posléz kostel, takže, kdo ven pro smrt si nevyšel, uvnitř chrámu zahynul.

Město Lovec obráceno bylo tudíž v děsný, otevřený hřbitov, ve kterémž bašibozuci co dokonalé hyény žíti se nestrachovali a odklízení mrtvol obvyklým spůsobem snad jen krkavcům, supům a psům zůstavili.

Počet ubitých tu Bulharů určiti se nedal, poněvadž nikdo z „nevěřících“ do města odvážiti se nemohl a Turci ovšem sami žádnou statistiku svých ohavností nedělali. Avšak uprchlíci tvrdili, že tam povražděno dojista prý asi 3 nebo 4 tisíce osob!

Podobné řádění a krveprolití opakovalo se pak v několika vesnicích kolem Lovce, kteréž nyní jen co černé ssutiny hromady mrtvol pokrývaly. Tak bojovala „evropská velmoc“ turecká, aneb chcete-li národ turecký tam, kde jen s prostým a odvěkými útisky zmalátnělým lidem bulharským se stýkala. Tento pak byl arci v dvojím ohledu politování hoden, předně, že je vražděn, a za druhé: že se téměř bez odporu a obrany vraždit nechával.

* * *

Mezi tím, co jsme na odchod ze Sevlijeva se chystali, přirazil malý oddíl „červeného kříže“, vyslaný na ošetření raněných, kteří z Lovce sem byli unikli a neb pomocí okolních rolníků byli dopraveni. Pět hrubých vojenských povozů, každý o čtyřech, jednou řadou zapřažených koních stanulo nedaleko našich — ovšem již složených stanů — a první, kterýž s vozu seskočil, byl známý nám již doktor Makušev z trnovské polní nemocnice. Věděli jsme tedy ihned, odkud tato lékařsko-lékárnická pomoc přichází. Ale překvapení mé bylo ještě větší, když jsem mezi sestoupivšími ženštinami poznal slečnu Annu Davidovnu. Pospíšil jsem k doktoru Makuševu a pozdraviv se s ním, jako s nějakým už starým známým, prohodil jsem s líčeným podivením:

„Aj, vizme: Anna Davidovna zde! Pokročila již tak daleko, že se jí svěřuje samostatné komando?“

„Ach nikoli,“ odtušil s úsměvem Makušev; „Anna Davidovna má se však k dílu velmi horlivě, a kněžna Šachovská přidělila jí na tuto malou výpravu nejzkušenější ošetřovatelky. Jest to pro ni jakási cvičná exkurse.“

„A myslíte, doktore, že má Anna Davidovna přirozené nadání ke službě, kterouž si v nynější válce vyžádala?“

„Zajisté že má! A nejenom nadání, ona má zcela patrně i lásku k té neveselé službě, a vsadil bych se, že si do konce války vyslouží brillantovou hvězdu svatého Vladimíra — nebude-li okolnostmi na jinou cestu svedena . . .“

„Nechtěl byste mi, doktore,“ — pravil jsem prosebně — „blíže označiti, čeho se obáváte?“

„Neobávám se ničeho,“ odpověděl s obvyklým úsměvem doktor Makušev, „proč bych se zrovna obával? Ale myslím jenom, že by se její mysl a láska snadno na jiný předmět mohla obrátit . . . Anna Davidovna je hezké, mladé a nezkušené děvče, — ale proč pak se vy o ni staráte? Vždyť se mi ani nezdá, že byste se znali . . .“

„Anna Davidovna mne arci nezná,“ odtušil jsem, „ale já znám dobře ji. Starám-li se poněkud o ni, činím tak jenom z přirozeného interessu, neboť byl jsem náhodou zasvěcen do slastného tajemství jejího srdce.“

„Jakže?“ zvolal poněkud překvapen doktor a podíval se ostře na mne. „Do slastného tajemství — to nemůže býti nic jiného, než láska.“

„Ano, láska,“ přisvědčil jsem vesele; „znám její lásku a také toho, jejž Anna Davidovna miluje.“

Doktor pohledl zase na mne pátravě a prohodil přidušeným hlasem: „Víte-li o tom více, než já, bude dobře, když se zachováte jako byste pranic nevěděl... Není radno, o takových věcech zde na bojišti mluviti."

„To bych také rád věděl, proč!" zvolal jsem skoro rozpustile. „Vždyť je od nepaměti pořekadlem: „Ubi Mars, ibi Venus" — kde je vojsko, tam kvete láska. Proč pak by zrovna zde nebylo dovoleno, mluviti o slabostech a rozkoších srdce?"

„Znáte opravdu muže, jehož oko — jak básníci říkají — s něhou a milostí spočinulo na lepých tvarech té krasavice?" otázal se mne polou žertem, polou vážně doktor.

„Znám! Jest to mladý, velmi hezký důstojník."

„A kavalír?"

„Každým coulem!"

„Muž patrně vznešeného ducha a ušlechtilého mravu?"

„Zajisté — nepochybuji o tom ani dost málo."

„Jehož jste poznal teprv zde, na bojišti?"

„Tak jest!"

„Pak vás důrazně napomínám, abyste se do celé věci ani myšlenkami nepletl," pravil mi ostře do ucha Makušev. „Na jazyk pak dejte si už dokonce dobrý pozor!"

„Ale proč pak?!" namítl jsem, nemoha udržeti smíchu. „Chtěl jsem vás naopak poprosit, abyste mne s Annou Davidovnou osobně seznámil, neboť mám sto chutí, konati oběma milencům čas od času, jak se příležitost hodí, služby prostřednické. A vy varujete mne s ustrašenou tváří, abych se chránil o tom zajímavém poměru i jen přemýšlet. Proč pak, proč?!"

„Protože je ten mladý důstojník a kavalír, o němž mluvíme" — doktor Makušev nachýlil se při těchto slovech k mému uchu a doložil šeptem — „vévoda Leuchtenberský."

„Chyba lávky, doktore!" zvolal jsem, maje hrdlo plné smíchu, „to je někdo zcela jiný: jmenuje se Mikuláš Vladimírovič Potačev, je dosud poručíkem třetího gardového jízdného pluku a nosí zcela řádně na ramenné pásce tři zlaté hvězdičky."

„Opravdu?" podivil se Makušev a hleděl mi zase pátravě do očí. „Víte to jistě?"

„Zcela jistě, vždyť se znám s Potačevem osobně, a on slíbil mi, že mne s Annou Davidovnou seznámí."

„A víte jistě, že Anna Davidovna Potačeva miluje?" vyzvídal dále Makušev.

„Nade všechnu pochybnost jistě!" odpověděl jsem s veselým pathosem. „Ona ho miluje jako Ariadne Thesea, jako Markéta Fausta, jako donna Elvira Fausta. Vždyť se jenom proto ucházela o přijetí do sboru dam červeného kříže, aby mu blíže byla než doma, aby do jisté míry s ním společně snášela strasti válečné, aby se s ním čas po čase mohla viděti."

„A Mikuláš Vladimírovič miluje také ji?"

„Ne-li šíleně, jistě aspoň vášnivě," odtušil jsem.

Makušev naklonil se opět k mému uchu a zašeptal:

„Pak vyřiďte Potačevu, aby svou milenku odsud hleděl odstranit, neboť zde hrozí jeho lásce velké nebezpečí. Force majeure — vyšší moc nezůstává bez účinku ani na ženu nejpevnější povahy, a ten, jehož přízeň se k Anně Davidovně naklonila, září nad ubohého poručíka jako večernice nad svatojanskou muškou.“

„Ale, prosím vás, doktore, vysvětlete mi přece . . .“

„Tiše!“ zvolal doktor. „Volají mne. Začnou se stavět stany pro raněné. Zbude-li mi později volná chvíle, domluvíme si tu kapitolu. Ale radím vám ještě jednou, nemluvte o tom mnoho!“

Doktor Makušev odkvapil ku svému zaměstnání. Sotva že byly medikamenty vybaleny a první stan postaven, začali přinášeti raněné; nebylo jich z počátku mnoho, ale proto přece měl doktor Makušev se svými dvěma mediky plné ruce práce. Ježto pak moji společníci na odchod naléhali, musil jsem se vzdáti kýženého ukončení své rozmluvy s doktorem.

Však věděl jsem vlastně již dosti — ta růže, již ondy vévoda Anně Davidovně v trnovském lazaretu podal, přišla mi opět na mysl a vysvětlila takřka všechno.

XV. Bombardované Ďurděvo.

Ustavičné slechy, že se mezi Ďurděvem a Ruščukem co den opakuje prudký dělostřelecký souboj, každý den zprávy, že Ďurděvo hoří a hořet nepřestává a posléz telegramy sem došlých vídenských listů, že se u Ďurděva velkolepé přípravy k tajemné jakési operaci konají, vzbudily ve mně navzdor všem pochybnostem takovou zvědavost, že jsem si umínil navštíviti Ďurděvo a podívati se na ty „velkolepé přípravy“, ať si už Turci bombardují, jak chtějí a mohou.

Se mnou vydali se na tentýž výlet korrespondenti dvou ruských listů, Viktor Petrovič Burenin, spolupracovník žurnálu „Novoje Vremja“ a Dimitrij Konstantinovič Giers, redaktor listu „Sěvernyj Věstník“, ku kterýmž se cestou ještě dva ruští důstojníci připojili. O polednách dne 28. června blížili jsme se k Ďurděvu a Ruščuku. A vskutku viděli jsme již z daleka, že se z tureckých baterií přes vodu střílí a že v Ďurděvě tu a tam plameny a sloupy dýmu vystupují; ale že by město en masse hořelo anebo již bylo shořelo, nepozorovali jsme. Naopak viděli jsme pomocí binoklů, že je město dosti zachovalé, ba zdálo se nám, že je více zachovalé, než jsme později na místě samém shledali.

Přijížděli jsme k prvním ruským bateriím, rozestaveným podél vozové cesty za křovinami a hustým stromovím, kteréž je před zrakem tureckých dělostřelců pečlivě ukrývají. Turecké baterie hřímaly ustavičně a jen v krátkých přestávkách; slyšeli jsme již hučení letících a rachocení dopadajících a střechy prolamujících bomb, ale neslyšeli a neviděli jsme, že by ruské baterie odpovídaly aneb jen k odpovědi se chystaly. Byli jsme již ochotni věřiti výkladům, že prý ruské baterie jen proto dosud neodpovídaly a neodpovídají, aby za křovinami a stromy ukryty jsouce, nepříteli svého rozestavení nevyzradily, což prý je pro další boje nad míru důležité.

Hádanka se nám brzy vysvětlila spůsobem v tak vážné situaci velmi veselým. Přijeli jsme totiž až k samým ruským bateriím a uviděli jsme sice náspy na bourací děla, dělostřelecké vozy, stráže a pozorovací hlídky za křovinami, ba i na kolmo zaražených žerdích upevněné a k zapálení připravené smolné a dehtové signály, také dále od břehu, na kraji bukového lesíka stráže a hlídky, ale žádných příprav ke střelbě, ba vůbec žádných děl! Ačkoliv bylo nebezpečno na těchto místech prodlévati, zastavili jsme přece a naši důstojníci žádali stráž za vysvětlení. Uniformy obou důstojníků a naše, na levém rameni upjaté, černo-žlutě-bílé a červeně vroubené pásky s vyšitým stříbrným ruským orlem a nápisem: „Korrespondent“ zaplašily všechnu nedůvěru a strážný poručík odpověděl se smíchem: „Nás je tu jen několik mužů s dvěma děly — všechna ostatní děla jsou v Zimnici, a ti hlupáci v Ruščuku myslí, kdo ví co se tu chystá a střílejí sem ustavičně, do větru a opuštěného města!“ A věc měla se vskutku tak, jak poručík ujišťoval. V celém Ďurděvě a okolí nebylo předevčírem téměř pražádného vojska, ani mostového a vůbec válečného materiálu a byla tam jen dvě děla — ale to byla jen okamžitá výjimka, poněvadž se týž den pro případ potřeby, odkud jen možná bylo, s největší rychlostí dělostřelectvo a vojsko do Zimnice svolalo, poněvadž se byla roznesla pověsť, že přitrhl ke Svišťovu jakýsi sbor turecký, který přes ruský pontonový most o vpád do Rumunska se chce pokusit. Dnes pak jsou již ďurděvská děla i s dělostřelci opět na svém místě, a snad zejtra již začne ostré bombardování Ruščuku, zlá odveta za zbytečné pustošení Ďurděva.

Dosud bylo arci jen toto stranou trpící.

Nařídili jsme, aby jel kočí do nádraží k vůli restauraci. Najednou zahučela vysoko nad námi, jako když drak letí, turecká puma a dopadla někam daleko do háje. Když jsme do nádraží přijeli, dopadl právě, asi na 50 sáhů za ním, velký projektil, zaryl se do země a praskl. Vešli jsme do nádražní restaurace. Tam sedělo několik hostů, kteří zcela klidně obědvali. Patrně už tomu bombardování uvykli. Následovali jsme jejich příkladu, a poněvadž tím časem turecká střelba ustala, vyšli jsme si na procházku a obhlídku do opuštěného města. — Zvláštní to pohled a elegický dojem, vidět opuštěné město s tichými a pustými ulicemi, s uzavřenými domy, krámy a okenicemi, město, z něhož všechen život se vystěhoval a na něž zvolna, ale ustavičně záhuba se řítí! Všude prázdno, jen tu a tam sedí na zápraží stařec s huňatým psem, nebo na dvoře plačící žena s dítětem. Ob čas kráčí také přes ulici silný muž s dvěma nádobami vody, na ohnutém rahně přes rameno zavěšenými. — Každých několik kroků vidíme střechu projektilem prolomenou, aneb zdi proražené, aneb celou budovu granátem roztrhanou. Stopy požárů jsou řídké. Některé ulice jsou velmi silně porouchány a vidíš zcela jasně z děr ve zdech, jak bomba parabolickým obloukem letěla a letem třeba dva, tři domy prorazila, než do posledního se zabořila. Ba našli jsme jednu z nejpěknějších ulic, v níž snad ani tři celé domy nezůstaly. Všechny téměř mají rozbité střechy, probořené stropy a roztrhané stěny, a dlažba byla po celou délku ulice pokryta vrstvou roztříštěného skla z oken, kusy tašek, šindely a hřeby. Nejvíce utrpěl tu „Hôtel d'Europe“ — z toho zůstala jen malebná rozvalina. Ulice tato

byla patrně dlouho stálým terčem některé turecké baterie. Na náměstí nalezli jsme asi 20 lidí, kteří jakoby se pranic nedělo, z části ve stínu požárné věže klidně hovořili, z části u prodavače ledové limonády se chladili. Ba objevil se tu i vůz s dvěma přespolními koni!

Šli jsme dále a po pustém boulevardu až na břeh Dunaje, naproti samým tureckým bateriím tam za vodou, kteréž jsme si pomocí binoklů prohlíželi. Ale vojáci, kteří tu ve stínu stromů na stráži — leželi, prosili nás, abychom se pod stromy schovali a odtud Ruščuk a jeho baterie pozorovali, „neboť“ — pravili — „jakmile Turci uvidí, že jsou tu lidé a zejmena důstojníci, začnou sem ihned střílet.“ Sehnuli jsme se tedy za keře a stromy. A vskutku viděli jsme, že si Turci u jedné baterie na místo začali ukazovat, kde jsme před chvilkou stáli, a zdálo se nám, že proti našemu úkrytu i dělo zařizují. Uznali jsme tedy za dobré odejíti. Ale dříve ještě prohledli jsme si hromádku granátů a dlouhých projektilů, kteréž, poněvadž nepraskly, vojáci sebrali a zde pod stromem uložili. Potom obdivovali jsme se chvíli zvláštnímu letu tureckého granátu, který přiletěv, po široké a drobnými kamínky posypané cestě boulevardu jako koule po kuželníku letěl, pak na konci boulevardu do země se zaryl, zde na několik kusů se roztrhl a větve s okolních stromů surážel. Společníci moji sebrali si menší kusy granátu na památku; na mne zbyl jen veliký kus, který jsem ale pro jeho velkou tíži nechal ležet.

Z boulevardu odebrali jsme se nazpět na náměstí a vystoupili tu po velice krkolomných slepičích schodech na balkón požárné věže, která uprostřed náměstí stojí a odkudž je rozsáhlá vyhlídka na Ruščuk a daleko na dunajské břehy. Ruščuk, město a pevnost, kterýž v čas míru přes 40.000 obyvatelů čítá, rozložen je amfitheatrálně a nad míru malebně na svahu vysokého, hojně porostlého a příkře k Dunaji spadajícího břehu, první to krásný obraz, když od Svištova dolů k Brajlovu jedeš. Opodál něho je turecký břeh na obou stranách jednotvárně vlnitý a smutný. — Ďurděvo samo, kteréž do začátku války asi 25.000 obyvatel čítalo, rozkládá se na pobřežní rovině, je město velmi úhledné a čisté. Tvoříc přístav Bukurešti, s kterýmž železnou drahou je spojeno, bývalo vždy tak živé a hlučné, jakoby se tu ustavičně odbýval nějaký veletrh. Ale nyní je veliký jeho bazár tichý a prázdný, a před opuštěnými krámy a boudami povalují se na slunci jen opuštění psi. Obyvatelů zůstalo tu nesmírně málo a ti bydlí většinou v odlehlých částech města. Výstavnost je jako ve všech rumunských městech nepatrná; převalná většina domů nemá ani jednoho patra. Dvě patra jsou velikou vzácností. Okolnost tato je nyní zajisté výhodná, neboť turecké granáty nemohou spůsobiti tak velkou číselnou škodu.

Zvláštní a příjemnou výjimku tvoří na náměstí, mezi uzavřenými domy, krámy a okenicemi otevřená — cukrárna s čerstvým a velmi lahodným zbožím! Rozumí se, že jsme ji sestoupivše s věže navštívili, abychom se zmrzlinou, ledovou vodou atd. z krutého parna občerstvili. Mladý cukrář vypravoval nám, že mu včera turecký projektil byt za krámem prorazil a probořil, „ale to nic nedělá“ — doložil — „dokud mi nerozbije cukrárnu, nezavru krám. Jsem tu nyní somojediný a dělám

aspoň s ruskými vojáky dosti slušný obchod. Nevydělám arci mnoho, ale je to přece lepší, než abych někde jinde z hotového žíti musil."

Tím časem udeřila naproti do hostince „u města Petrohradu" puma, ale neudělala žádné škody; vyrazila jen u dveří několik cihel a zůstala tiše ležet. My pak, tušíce, že bombardování zase plnou silou se rozvine, odešli jsme zvolna na blízké nádraží ke svým povozům a odjeli asi za půl hodiny, spokojeni s tím zajisté dosti zajímavým dobrodružstvím, že jsme v Ďurděvě pod tureckými bombami na náměstí svačili zmrzlinu a pili sodovku s bílým syrupem.

XVI. Z domácnosti bulharského městečka.

Na svých potulkách zabloudil jsem v ony dni do městečka Leskovice, nedaleko Trnova a myslím, že stojí za to, abych místu tomu a jeho obyvatelům jeden list věnoval.

Městečko Leskovica má asi 1300 bulharských domů a okolo 10.000 obyvatelů, vynikajících neobyčejnou pracovitostí, průmyslovou dovedností a slavným pohostinstvím. Při tom jest obzvláště pozoruhodno, že zde ženy v letě, když mužové mimo dům a městečko meškají, samy celou domácnost a polní hospodářství spravují, ba při tom ještě i obchod provádějí. Jsou tu dívky, kteréž buď samy aneb ve spolku s některými muži rozsáhlý obchod vedou s vínem, vodkou a smíšeným zbožím. Ženštiny jsou zde vůbec tak pracovité, že si každý rok prací rukou svých vydělávají po 500 až 1000 rublech. Co všechno ony nedělají! Tkají koberce, plátna, sukna a tryka, šijou šaty pro sebe, muže a děti, provozují zahradnictví, jsou tesaři, krejčími a modistkami, vzdělávají pole, jsou hospodyněmi a pečlivými matkami. Muži pak rozjíždějí se po světě za obchodem aneb provozují v cizině zahradnictví. Najdeš je ve Vídni, v Pešti a celém Uhersku, v Srbsku, Rumunsku, Besarabii, v novorossyjském kraji, na Krymu atd. Obyvatel leskovický jest jako mravenec a včela. Leskovica dala Bulharsku poslední dobou mnoho učených synů s universitním vzděláním, kteří studovali v Rusku, Rakousku, Srbsku a Rumunsku.

Obyvatelé leskovičtí jsou většinou zámožní a bydlí skoro veskrze v jednopatrových pěkných domech s okny na ulici obrácenými. Uvnitř každého stavení nalezneš malý lesík ovocných a jiných listnatých stromů, záhony a květináče s libě páchnoucími květinami, oleandry atd. Každý dvůr má tři oddělení: stavení k obývání, špejchar a chlév s plevníkem, kdež se stranou od rohatého dobytka nalézají seno, sláma a jiná píce. Obyčejný hospodář leskovický má pár volů, bohatší dva páry a jednoho jezdeckého koně. Koně se tu z pravidla do vozů nezapřáhají. Skoro všechno vozí se volským potahem, jehož pár tu 100 až 200 stříbrných rublů (jeden = 4 franky nebo 2 zlaté) stojí. Koně mají skoro tutéž tržní cenu. — Obyvatelé leskovičtí vyvážejí svými volskými potahy na sousední trhy, obzvláště do Trnova, hedvábí, víno a zahradnické plodiny, ale obilí jen velmi málo. Jest tu pět nových, zinkem pokrytých kostelů s kopulemi a zvonicemi známého pravoslavného slohu, jedna věž s hodinami, pět obecných čili prvopočátečných škol a jedna „hlavní škola"

se 7 učiteli. Žáků čítá se v zimě průměrem 1000, ale v letě, v čas polních prací, jen asi 300. Učitelové mají téměř veskrze gymnasiální vzdělání.

Leskovica platila tehda Turkům rozličných přímých a nepřímých daní na penězích a v naturaliích (obilím, vínem, hedvábím atd.), celkem ročně 100.000 stř. rublů, tak že na každý dům 800 až 1000 rublů připadalo, nemluvě o tom, co každý hospodář platil na duchovenstvo, školy, kláštery atd. Takové platy mohl opravdu vydržeti jen hospodář a vůbec obyvatel leskovický, pracující takřka ve dne v noci od svého 6. až třeba do 90. roku.

Obyvatelé leskovičtí trpěli nejvíce útiskem a vydíračstvím svých turkofilských čorbadžiů, kteří všelikými prostředky a rozmanitými úskoky své spoluobčany olupovali. Tak spachtovali si na příklad od guvernéra leskovické daně a poplatky a vydírali pak z obyvatelstva třikrát tolik, než samou tureckou vládou na městečko bylo uvaleno. Ba mnozí dospěli až na tu spekulaci, že si ve spolku s guvernérem a trnovskými čorbadžii vymohli právo monopolu na prodávání hedvábí a vína v Leskovici! To když se bylo stalo, zamezovali žandarmové brannou mocí soukromý obchod s vínem a hedvábím, a obyvatelé leskovičtí byli pak nuceni prodávati čorbadžiům hedvábí a víno za cenu, jakou si tito sami určili, tedy za mizernou fatku.

Když byli Rusové do Trnova vtrhli, vzbouřili se obyvatelé leskovičtí se zbraněmi v rukou proti Turkům, jejichž úmyslem bylo: opevniti se v Leskovici, zůstaviti tam svoje ženy a děti a podnikati pak bašibozucké výlety do okolních vesnic a — kdyby možná bylo — hlavně do Trnova, kdež ruská posádka v prvních dnech jen několik set mužů čítala.

Avšak Leskovičtí, jakmile od Trnova střelbu uslyšeli, zahradili všechny ulice barikádami vozů, naplněných zemí a kamením a začali pak z této vozové hradby ostře a hustě střílet na Turky, kteří od Trnova prchali a v Leskovici žáhu schladiti si chtěli. Vojsko turecké, bojující ještě u Trnova proti Gurkovým dragónům, slyšíc za svými zády ostrou palbu puškovou, nemyslelo jinak, než že Rusové s druhé strany také již do Leskovice a Oréchovice vtrhli, a následkem toho nastal v jeho řadách takový zmatek a postrach, že všechno zděšeně utíkalo a Rusové v opuštěném táboře asi 1000 stanů, mnoho děl, náboje, prachu a potravin nalezli.

Turci, utíkající z počátku kolem Leskovice, přišli tu do nového ohně ozbrojených venkovanů a hledali prý jako štvaná zvěř nějakou cestu spásy. Asi 30 dragounů pronásledovalo je od Trnova, ale ruští jezdci vidouce, že leskovický lid sám o další postrk tureckých rot se postaral, vrátili se klidně do města. Leskovičtí provázeli prchající Turky střelbou až za vesnici Kožaravicu, zabili asi 60 vojáků, zajali 2, ukořistili 250 pušek a 10 vozů s patronami, ranci, kotly a t. d. Sami pak ztratili jen dva muže, jež byli Turci schvátili a na kusy prý rozsekali. Ještě několik dní po tom hledali a nalézali Leskovičtí v okolních vrších a roklích ukryté Turky, jež bez milosrdenství zabíjeli. V jednom mlýně nedaleko Leskovice schovalo se 7 Turků; ale mlynář zatarasiv je, vrhl

se v noci s chasou na ně, ubil je do jednoho a sházel pak těla jejich dolů do vody.

Čorbadžiové, kteří až do příchodu Rusův Turkům ze všech sil pomáhali, potraviny jim dováželi, ba i peníze pro ně sbírali, chtěli pak Rusy „vyhladovět“ v ten spůsob, že všechny dříve skoupené a shrabané zásoby ukryli a sami se vzdálili. Ale taktiku tuto záhy změnili a začali naopak na Rusy spekulovat. Když na př. ženy leskovické ruským vojákům chléb a všelijaké jiné potřebnosti poslali, přicházeli pak čorbadžiové k velitelům rot a žádali o peníze za zboží, jež prý oni vojsku poslali. Jeden z nich vylákal takto ruskému kapitánu 200 stříbrných rublů za chleb, který několik Bulharek pro vojsko napeklo a darem poslalo. Když pak se tento až ku podivu smělý podvod začal hatit, jali se čorbadžiové přemlouvati selky, aby Rusům nic nedávaly a darem nedonášely, nýbrž čekaly, až vojáci sami přijdou a kupovat budou, k čemuž se arci za jednatele a prostředníky nabízeli. Nyní obcházeli a zabírali, pokud jim síly stačily, od Turků opuštěný majetek. Ve dvou tureckých farmách na př. zůstalo přes 15.000 měřic rozličného obilí. To osvojili si čorbadžiové všechno a prodávali pak mírku po 3 až 4 francích. Mimo to sklízeli, jak jen mohli, co sami neseli, totiž přezralé obilí z opuštěných tureckých polí, ba drancovali i v domech svých uprchnuvších někdejších spojenců, což arci na vrub bulharského lidu se dělo.

* * *

Vycházky tohoto druhu byly pro mne a mé cizí kollegy velmi poučny, neboť ukazovaly nám, v jak potupné a kruté porobě bulharský lid úpěl, než přišlo osvobození ruskými prapory, a vzbuzovaly radostnou předtuchu, jak tato požehnaná země vzkvete, až dozná účinkův spořádané, moudré a spravedlivé vlády. Že by se Bulharsko již za několik let po svém potoky ruské krve docíleném osvobození státi mohlo rejdištěm divých zmatků a rozbrojů, nebyli bychom tehdá nikdy uznali za možné. Tehdáž kynula Bulharsku jenom šťastná, klidná, skvělá budoucnost, a všechen lid bulharský žehnal ještě svým osvoboditelům —.

(Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Po práci nohou zemdlenou
jsem hájem kráčel domů,
kde v jarní náruč zelenou
mne jaly větve stromů,
kde podléštky a fialy
ze svěží trávy vzhlédaly
a zněla píseň kosa,
kde loudilo se do ducha
cos jako ráje předtucha
a v oči sladká rosa.

Ó dotknula se ňader mých
svým kouzlem jarní krása,
jež s velkých křídel motýlích
pyl hvězdný na zem střásá;
svit lahodný a vonný vzduch,
much zlatých rej a poupat ruch,
vše divnou rozkoš věstí,
báj vane lístků šepotem
a srdce burným tepotem
ždá po neznámém štěstí.

Duch člověka se poddává
té kouzelnici zmámen,
jež poutem květův otkává
i mrtvý sluje kámen;
tu mlčí chladná rozvaha
a ruka tajná zasahá
jen v citů tklivé struny,
z nich láká divný ples i stesk
a v oči sype snivý lesk
jak stříbro jarní luny.

Mne petrklíčů zlatý vděk
jal blahou jarní tísní,
jež plodit bude věků věk
bez počtu starých písní —
tu jako jinoch blouznivý
v peň buku stříbrošedivý
jsem vyryl jmeno její
a zpovědí tou v němý peň
sám sobě vyznal zároveň
svou lásku bez nadějí.

Nadarmo rozum volá: zpět!
a mužný stud se vzpírá:
ta láska jako vesny květ
mne kouzlem obestírá,
tak bláhová jak jarní sen,
jenž z vůně, záře narozen
hrá duhou bez podstaty,
však také stejně líbezná
a nezdolná a vítězná
jak vesny pohled zlatý.

Mně splývají v rej mlhavý
těch tváří bledé rysy,
ty matné dívčí postavy,
jež poutaly mě kdysi —
to býval vždy jen plachý sen,
jejž novým změnil příští den,
jen hříčka krátké touhy;
však mezi nimi jedna líc
vždy zářila mi jasně vstříc,
ač byla přelud pouhý.

Teď ideál ten luzných krás
mi září v živém těle —
leč běda! propasť dělí nás . . .
Když k ní se náruč stele,
zas pouhý přelud obmyká,
jen vidinu, již snění tká
do stínu jarních stromů,
a v neúkojném toužení
zřím na hvězd jasné hemžení,
jež provází mne domů.

Zas rozhrnuji větve mladých buků dvou,
jež do stínu mne často na kraj lesa zvou,
kde listy hebounké mi ochvívají skráň
a průhled otvírají na Boreckou pláň.

Ta milá rovinka se sluncem zaskvívá
a jarní zelení se všecka usmívá,
v ní potoky se lesknou stříbrem rozlité,
jimž blatouch vroubí zlatem břehy točité.

Od zámku mnohou řadou do luk, do polí
se rozbíhají v dálku štíhlé topoly
a jako nadechnuty v nebes okraji
hor ladné obrysy se v zadu modrají.

Báň lazurná se bělá chmýřím oblačným,
vzduch nad krajinou září zlatem průzračným
a s rozkoší v něm koupá křídla bělavá
roj holubů, jenž družně výší pohrává.

Mé myšlénky s tím rojem krouží pospolu
tam nad tou rudou bání v kole topolů
a závistivě hledí na holoubků shon,
jimž ruka bílá sype drobty na balkon.

Ach, pro ně jediného není zrnka tam,
je zpozdilý tam vábí jenom srdce klam,
by s prázdnem, bez naděje odlétaly zpět —
a příštím jitrem znovu tam se daly v let!

Za pluhem vzpřímila se šije;
dlaň suší skráně, z nichž se lije
proud velkých krůpějí —
Hle! oblak prachu tam se zdvihá
a v něm se pyšný povoz mihá
blíž starou alejí.

V tu chvíli mrzký stud mě sklíčil
za hroudy rmut, jenž tvář mi líčil,
a za chudobný kroj,
stud za to rádlo, za tu roli,
za čestnou práci, za mozoly
a horký potu zdroj.

Já, nízký červ, se prachem vleku,
co zatím ona v jasném vděku
jak motýl přeskvělý
kol uniká ve hravém letu,
zdob hrdých plna, plna květů
a záře, veselí.

Já stěží jen, jak mimo jela,
svůj širák hrubý stáhl s čela,
jsa k zemi přimrazen,
když ona hlavou kynouc živě
a zdravíc rukou přívětivě,
kol přelétla jak sen.

Můj pohled provázel ji v dáli
a myšlenky mou duší vlály,
tlum teskných dotazů:
Kam jede as? Do městské vřavy,
kde obklopí ji hlučné davy,
rej pestrých obrazů?

Kde vítat bude v síních skvoucích
tu perlu děv sto zraků žhoucích
a pochlebníků sbor?
Kde zapomene v šumném víru
niv rodných, venkovského míru,
luk, hájů, vod a hor?

Kam odjíždí? A kdy se vrátí?
Ó směšno topolů se ptáti
a jinde mlčí ret —
Co tobě dráhy panské krásky?
Svět dal by bloudu na otázky
jen posměch za odvět.

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
co na mne volá z vás?
Co duši moji zve,
co srdce tužbou rve
za hvozdnatou tu hráz?
Zda nemůže mi plně kvésti
pod krovem rodným tiché štěstí,
zda nestačí mi dol ten známý,
kraj utěšený mezi vámi —
ó rcete, mlhavé
vy hory, modravé,
co znáte jiných krás?

Tu bílou cestu tam,
jež klikatí se k vám
a v mlhu zachází,
můj roztoužený zrak
v ten dálný modrý mrak
tak často provází.
A duch můj dále po ní chvátá
přes tisíc dědin, města zlatá,
kde život v bujný vír se mění,
číš sterých rozkoší se pění —
Jak často chtěl bych spěť
v ten širošírý svět,
v tu dálku bez hrází!

Tu ve bláhovém snu
jak rytíř dávných dnů
vyjíždím do světa,
ve zlaté svobodě
a pestré příhodě

den za dnem přeletá;
tu v zápasech a slastech žiju,
kol čela vavřín, růže viju,
dál, dále smělý rek se řítí,
kde cena vítězná mu svítí:
Již dobyt zlatý hrad,
kde nyje plná vnad
princezna zakletá.

Pryč, liché bubliny!
Klín tiché dědiny
dán tobě za podíl.
Ne v dálkách mlhavých —
zde v roli předků tvých
je žití tvého cíl.
Té věnuj skrovné svoje síly
a v čestné práci, zdárné píli
zde hledej sobě žití vnady —
nech větrům v plen ty vzdušné hrady,
ta vidma daleká,
kde žádná nečeká
tě z jasnorouchých víl.

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
ty bílá cesto tam,
nadarmo kynete,
v mou duši vinete
svých slibů třpytný klam.
To, čím sen zpozdilý mne šálí,
bych nedostihl světa dálí —
spíš oblačnou bych lapil stvůru,
jež nad vámi vlá po azuru,
vy hory mlhavé,
vy lesy modravé,
ty bílá cesto tam!

(Pokračování.)

Světlá. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

Výlet na Sázavu.

Líčí **Jos. D. Konrád.**

(Dokončení.*])

Nazejtří brzo z rána chystali jsme se na další pochod. Také Kutnohorští výletníci byli již na nohou; chtěli navštíviti Rataje a Sázavu. Pán s blýskavým obličejem a s tabatěrkou vyřkl rozhodné slovo, že nepůjde nikam. Nutili ho, prosili, zaklínali, ale on měl tvrdou hlavu a nešel. Někdo pohanil mu Ratajská i Sázavská piva. A ve Šternberce bylo přece dobré — — —

Již několik prvých krokův uvedlo nám na paměť radosti pěšího cestování. Naše citlivé nohy nemálo byly otlačeny a uondány včerejš chůzí. Avšak nermoutili jsme se příliš. Což nohy, jen když hlava byla ve spokojené míře! Za půl hodiny jsme se rozešli, a bylo po bolesti. Vykračovali jsme si zase hbitě a pružně, jakobychom byli několik dní odpočívali na měkkých pohovkách.

Pohoda i cesta nám přála. Bylo sice poněkud chladno, jako obyčejně bývá v časných jarních ránech, ale tím lépe kráčelo se nám po rovné, suché silnici, která ze Šternberka vybíhá směrem ke Kácovu. Klikatý tok Sázavin nechali jsme tentokráte valný kus na pravo; slíbili jsme mu, že opět v Kácově s ním se shledáme. Kdybychom mu chtěli býti věrni, protáhla by se nám cesta dvakráte více a kromě toho bylo by nám pohřešovati rovné silnice a schůdné cesty.

Pěkná silnice slouží nám asi hodinu, pak zmizí a nahradí se prostou cestou. Libujeme si, jak nohy rychle uvykají další chůzi a jak

***) Viz str. 17. a násl. v sešitě červencovém.**

vše vůkol nás pyšní se jitřní svěžestí. Chladný navlhlý vzduch všecek jest opojen silivou pryskyřičnou vůní z blízkého jehličnatého lesa. Vysoké smrčiny dotýkají se levého kraje silnice, a v jejich štíhlých nepohnutých vrcholcích steré zvuky lesního ptactva ozývají se již jako o překot. Zrzavá veverka s rozčepýřeným ohonem slídí pod stromem v šiškových slupkách a pak ubíhá kousek před námi příkopem podle silnice. Dvě pestré sojky s šumotem přelétají z pole do lesa před našimi zraky. Na pravé straně zvedá se mírné návrší se zelenými i hnědými obdélníky polí. A nad tím vším obloha jako azur modrá se prostírá a slibuje pěkný den. Slunce již vystupuje na ni a vysušuje ve vzduchu vlhkost a zapuzuje chlad. Na půdě lesní jest dosud temno, ale koruny smrčin jsou již od východní strany pozlaceny slunečními paprsky, jako by byly ovinuty řeřavou pavučinou.

Procházíme vísku Otruby, jejíž některé domky teprve se probíraly ze spaní, mijíme asi čtvrt hodiny dále myslivnu, a než se nadějeme, jsme v jiné vesničce Vranicích. Odtamtud zahneme trochu na pravo a pospícháme zase v lesním stínu ke Kácovu. Šternberská káva nespokojila zúplna naše vyprahlé žaludky, i těšíme se proto na druhou vydatnější snídani.

Hned za vesnicí dohonila nás mladá ženština, všecka červená a zahřátá. Byla čistě oděná, nesla šátek a košík v ruce a dala se hned do hovoru. Byla patrně ještě svobodná, a jak se zdálo, měla dobrou vyřídilku. Rozumí se samo sebou, že byla hezká. Neboť jest povinností každého cestovatele, který chce zvěčniti se cestopisem, aby na své pouti sešel se s několika mladými ženami nebo dívkami a ovšem vždy také rozhodně hezkými.

„I dej Pánbůh dobré jitro!“ začala hned na nás. „To jsem se proběhla! Oblékala jsem se teprv, když pánové šli podle našich oken vesnicí. Pospíchala jsem, abych nešla sama. Pánové jdou zajisté také do Kácova?“

„Ano, mlaďoučká, do Kácova! To jsme rádi, že půjdete s námi, aspoň cesta snáze nám uběhne. Proč jste nezaťukala na okno, byli bychom počkali. Nebyla byste musila tak pospíchati s oblékáním a se snídaní —“

„Haha! Až podruhé! Však mám dobré nohy a brzo jsem vás dohonila.“

„Dobrá, tedy až podruhé, nezapomeneme. A jste, panenko, ze Vranic?“

„Nejsem, ale mám tam tetu. Neviděla jsem ji už asi deset let, i zašla jsem ji navštívit, když náhoda mne sem zanesla. Kdož ví, kdy sem zase přijdu.“

„Myslili jsme, že jste zdejší rodačka, a vy zatím snad z daleka?“

„Jsem až od Prahy a v Praze sloužím,“ vypravovala nám mladice.

„Vyjela jste si také na svátky nebo na výlet? A co v Kácově?“

„Také tam mám tetu, i nesu jí od Vranické jakési vyřízení. Jinak bych tam byla ani nešla. Byla bych se pustila hned k Divišovu a do Benešova na dráhu. Ještě dnes musím býti v Praze, paní na déle mne nedovolila. Ba, páni, vyjela jsem si na výlet, ale na smutný. Nohou div

jsem si neuběhala a hlavu mám plničkou starostí. Stokráte raději byla bych zůstala v Praze. Považte si, co podivného mne potkalo. Měla jsem holčičku —"

Rudolfek podíval se soustrastně na naši spolucestovatelku. Bylo znáti, že vypravování její vzbudilo v něm všecek dar šlechetného sou-

Hrad Ledečský. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

citu a účastenství. Potom zvážněl a pravil s nejroztomilejší mladickou prostotou:

„Máte kříž, viďte! Což muž vám umřel, že jste nucena nyní sloužiti?"

Ženština po té všetečné otázce se zarděla, ale hned dala se do smíchu. My s ní.

„Jsem, mladý panečku, ještě svobodna," pravila k překvapenému Rudolfkovi, který se počínal rdíti jako pivoňka. „Ale na zimu mám se vdávati. Mám v Praze milého, jest krejčím, ale ještě dosluhuje na vojně."

Rudolfek již neposlouchal, jak se podobalo. Zůstal několik kroků za námi a pojednou velmi bedlivě počal či všímati Kácovské květeny. Avšak když jsme se občas za ním ohledli, viděli jsme, že přece není tak příliš daleko, aby neslyšel —.

„Byla jste tedy podívat se na svoji holčičku?" nastavoval pan starosta přerušený hovor. „A co při tom, Marjánko či Kačenko, podivného? Vidíte, již se známe alespoň čtvrt hodiny, a dosud nevíme, jak Vám říkají. Jak se jmenujete?"

„Jako svatá Terezie," odpovídala naše společnice se smíchem nad svým vtipem.

„Nu tedy, Terezko, abychom nezapomněli, co jste nám chtěla říci o své holčičce."

„A pánové jsou také z Prahy, je-li pravda?" tázala se na místě odpovědi.

„Ano, také z Prahy, a ani se neznáme. Musili jsme proto dojíti až sem."

„A od banky?"

„Arci, od banky. Vy máte šotka u sebe. Hle, jak znamenitě umíte hádati."

„Hned jsem si to myslila. Aspoň mi, pánové, lépe porozumíte, až vám povím svoji příhodu. Měla jsem tedy před rokem v zimě holčičku. Dala jsem ji jednomu baráčníkovi nedaleko Divišova na hlídání. Věřte mi, měla jsem z holčičky radost. Platila jsem na ni Javůrkovům šest zlatých měsíčně, a někdy chudák i můj hoch Frantík lecos přidal, jen aby ji měli rádi. Před rokem jsem dostala lepší službu, i chtěla jsem hned od té chvíle pro svoje dítě spořiti. Někdo mi poradil, abych dala holčičku u Slavie pojistiti. Učinila jsem to hned ráda; platila jsem tři zlaté měsíčně, a holka byla by dostala, až by dospěla, tisíc zlatých věna. A já jsem se na to již těšila, jakobych byla jí uhospodařila nejméně milion. Dala jsem ji pojistiti loni o Velikonocích. Platila jsem svědomitě a svědomitě posýlala také Javůrkovům peníze na výchovu. Stálo mne to dost; od úst jsem si utrhovala každodenně, jen aby dítěti pranic nescházelo, a aby je pěstounové měli rádi. Ani, pánové, nemůžete si pomysliti, jakou jsem měla radost, když mi Javůrkovic psali, že holčička má již čtyři zoubky, že se spouští a že obchází již lavici; a později, co všechno již umí mluviti: mama, tata, papat, a všechno to, při čem jsem se mohla zbláznit radostí. Chtěla jsem se tam pustit už loni na zimu, ale oni nedali. Hned mi odepsali, abych ještě nechodila, abych prý si nemyslila, že snad dítě dobře neostříhají, a na místě šatečkův, které jsem mu chtěla přivézti, abych prý raději poslala peníze, že tam mají obratnou i lacinou švadlenu, ta prý šatičky sama nejlépe ušije, a bude prý jisté, že nebudou veliké ani malé. Já bláhová poslala jsem tedy peníze a odložila návštěvu svoji na letošní jaro. Na Vánoce jsem ještě sehnala kde co bylo pro holčičku i pro Javůrkovou,

a můj Františk ke všemu koupil také Javůrkovi dýmku za půldruhého zlatého. A Javůrkovic opět psali o dítěti samé noviny a samou chválu. Už jsem nemohla dočkati se ani jara. Pak jsem jim psala, že na Velikonoce dozajista přijedu. Zdržovali mne sice opět všelijak, ale já nedala již za jinou; že přijedu a přijedu, a že bych snad se rozstonala, kdybych holčičku brzo neuviděla —. Tu, pomyslete si, pánové, najednou dostanu od Javůrků psaní, abych se nelekala, že mne potkalo neštěstí i úleva: holčička moje prý jest už andělíčkem. Umřela prý rychle na záškrt. Co prý se jí nalitovali a u lůžka jejího naplakali, neboť si ji zamilovali tak, jakoby byla jejich vlastním dítětem. Pak mne těšili, a brali při tom ještě jméno boží nadarmo, podvodníci! — Nu, poplakala jsem si a pak jsem šla do Slavie říci, že mi holčička zemřela a že jest po pojištění. Jeden pán mne také politoval, zakýval hlavou a řekl: ‚Tak, tak, přineste si jen úmrtní lístek, abychom měli důkaz, že vám dítě skutečně zemřelo, i vrátíme vám všechno, co jste sem zaplatila.‘ — Psala jsem tedy o úmrtní lístek, a když mi jej Javůrkovic poslali, donesla jsem jej onomu pánovi ve Slavii. Tu on chvilku se dívá do lístku i do knihy, vrtí hlavou, směje se, diví se a pak praví: ‚Prosím vás, matko, co jste nám tu spletla? Hleďte: dala jste pojistiti holčičku svoji loni o Velikonocích, a ona zatím zemřela již loni o masopustě!‘ — Teprve pak všimla jsem si úmrtního lístku a shledala na vlastní oči, že tomu jest tak. Vidíte, pánové, Javůrkovic klamali mne déle než rok, brali ode mne plat na výchovu dítěte, psali mi, jak už běhá, jak mu rostou zoubky, a ono zatím dávno hnilo, ubožátko, v zemi. Když jsem jim psala, že jsem přišla na jejich podvod, aby mi vrátili aspoň peníze, které jsem jim posýlala zbytečně, zapírali, že prý holčička umřela teprve až letos, že jest na úmrtním lístku nejspíše chyba, ale pán v bance mi radil, abych jen nedala se ošáliti, ale abych si dojela raději sama se přesvědčit. Vrátil mi také všechno, co jsem na dítě splatila. Předevčírem jsem se vypravila k Javůrkovům. Ale nejdříve jsem si tam došla na faru. Úmrtní lístek byl správný, toť se rozumí, ale Javůrkovic lhali. Měla jsem s nimi hodně křiku i hodně vády, ale nic naplat, nezbude mi, než je žalovati. A kdož ještě ví, zdali na konec dostanu svoje trpce vydělané peníze zpět —“

„Hle, malý román, skorem k neuvěření!“ divil se pan starosta zajímavé historce dívčině. „A což váš milý, co asi on říkal, když o tom se dověděl?“

„Františk? Ach, milostpane, tomu to nesmím pověděti, Pán Bůh chraň!“

„Tak! A on přec jako muž nejlépe by mohl vás se ujati a vám poraditi. Jeho pohrůžka pomohla by zajisté také u Javůrků mnohem víc nežli vaše. A proč novinu o smrti dítka skrýváte před ním jako největší tajemství?“

„On by si mne nevzal, kdyby zvěděl, že nám holčička zemřela —“

Nad tímto pádným, přesvědčujícím důkazem až jsme se pozastavili. Pak při vší jeho vážnosti i opravdovosti nemohli jsme se zdržeti a vypukli jsme do smíchu. Co o tom více vypravovati? Řeknu-li, že jest to skutečná událost a že sto, ba tisíc jiných jí podobných naleznete na

našem venkově, přemýšlejte, kdo máte nitro přístupné dojmům a hlavu zdravým úsudkům — — —.

Za řeči s hovorným děvčetem dorazili jsme do Kácova. Ještě před městečkem hnedle za řekou seběhla se silnice, na kterou jsme asi před půlhodinou zase vkročili, rozloučila se s námi a pospíchala pak nejpřímějším směrem k domku své tety.

My jsme pobyli ve starobylém městečku asi půl hodiny. Prohledli jsme si jeho pamětihodnosti, ukojili pak také touhu svoji po druhé snídani, načež čtyřstupem vydali se chutě na další cestu, počítajíce v duchu, že tak právě na oběd dorazíme do Zruče. Neboť pan Charašo, mimochodem řečeno, dobrou kuchyni pokládal za jednu z nejkrásnějších vlastností každé cesty, a dle jeho náhledu rozkošné krajiny posázavské nebyly by ani desátý díl tak vábivy a půvabny, kdyby je měl obzírati s prázdným žaludkem a se suchým jazykem. Na štěstí hostinec Kácovský dokonale ho uspokojil, i mohl tudíž náš zruštilý druh obrátiti všechnu svoji pozornost i vnímavost úplně ku svému okolí, svému krásnému okolí, plnému vonných lesův, divokých malebných skal a blankytu nebes. Viděli jsme sice již nejednu krajinu českou ano i krajiny cizí, které jsou také ve vlasti naší proslulé svými přírodními krasami, ale tak sličných zákoutí, zastrčených jako Popelka a téměř zcela zapomenutých, jako jest dvouhodinná cesta z Kácova do Zruče, viděli jsme dosud málo. Zdá se nám věru, jakoby ta mohutná skaliska, lemující místy tok Sázavy, ty šumící jehličnaté lesy po stranách a každá píď kvetoucí půdy podle nás byla až do té chvíle skryta, a teprve nyní, nedotknuta ještě ani jediným podiv vzbuzujícím pohledem, vyskočila před naše nenasytné, okouzlené oči. Jsme mimovolně nuceni pokloniti se všemu tomu, co vidíme vůkol sebe, a vzdáti svůj opravdový hold ústy i pouhými myšlénkami.

Pan starosta říkal jenom: „To jest krása, to jest krása!“ a rozpínal kabát, aby ta krása a ta všechna lahoda jarní měla blíže k jeho potěšené hrudi.

Pan Charašo usmíval se jako při nejlepším obědě, a Rudolfek prohodil něco po francouzsku, po latinsku a ještě nějak, čemu jsme ani za mák nerozuměli.

A tak, než jsme se nadáli, byli jsme ve Zruči, ačkoliv nebylo ještě zúplna poledne. Však byli jsme rádi, že tak bude nám možno nastoupiti brzo po polednách další cestu. Zatím co umění kuchařské zkoušelo um svůj připraviti nám chutný oběd, prohlíželi jsme si městečko. Neopomenuli jsme projíti dvakráte nebo třikráte neúhledné náměstí, a kdykoliv jsme došli na konec, byli jsme již na lukách. Měli jsme v úmyslu podívati se také do kostela sv. Kříže, kdež jest znamenitý starý náhrobek jednoho z pánů ze Žampachu; ale kostel byl zamčen. Obrátili jsme se tedy a šli obhlednout Zručský zámek, jehož příkopy, hradby a věže jsou velice zachovalým obrazem staročeských pevných hradův.

Když jsme se vrátili ze své prohlídky do hostince, stůl prostřený již čekal. A tu stalo se něco, co učinilo pana Charašo pro ten čas

nejblaženějším člověkem na světě. Pan Charašo na své pozemské pouti práhl a toužil vždy toliko po dvou darech božích: po nějakém potomku a pak po dokonalé „kejdě". Kejda jest totiž znamenitá kyselá smetana, kterou zadělává se na příklad zvěřina a kterou na venku oblévá se okurkový i hlávkový salát, bílá, hustá, nade vše lahodná kašička, které bychom marně a marně hledali u Pražských mlékařův. My všickni ostatní tři spolucestovatelé byli jsme si vědomi dobře tajných vzdechův, které pan Charašo za lakomým čápem posýlal, jakož i nejednou byli jsme svědky jeho kromobyčejného nadšení, když horoval o nefalšované venkovské kejdě, jejíž pouhé pojmenování přivedlo mu hned spoustu slin na mlsný jazyk.

Osud konečně nad panem Blasiem se smiloval. Štěstěna usmála se na něho aspoň polovinou své blahostné tváře; nedala mu sice ještě žádného malého Charašátka, ale dopřála mu kejdy, pravé, spravedlivé kejdy — — —.

Nádvoří hradu Ledečského. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

Nikdy neviděli jsme v lidské tváři tolik soustředěného blaha a štěstí jako na usměvavém obličeji pana Blasia, když při našem obědě ve Zruči po třetí se otevřely dvéře z kuchyně, a paní hostinská přinášela v pravici talíř s pečenými, vonnými holoubaty a v levici vrchovatý talíř hlávkového salátu, který spíše se podobal beztvarné, trochu tu a tam nazelenalé smetanové hroudě. Však než paní hostinská odešla, požádal jí vroucně, aby mu připravila zvlášť ještě jeden řádný talíř salátu s kejdou, jelikož talíř jeden pro čtyři osoby nadarmo by podráždil jeho nedočkavou a lačnou chuť po tomto skvostném venkovském jídle.

My tři druhové stolovníci uznali jsme v té chvíli za zcela slušné a přiměřené vstáti a blahopřáti panu Blasiovi k jeho nevýslovnému štěstí, a pan starosta jménem nás proslovil k němu krátkou řeč, v níž

toužil, aby i druhý předmět snův a přání jeho přinesl v brzku sladkou starost na jeho omšenou hlavu. Byla to řeč, při kteréž pan Charašo téměř až plakal, Rudolfek se zardíval, a sám pan řečník dostával chuť rozšířiti ji tiskem, ačkoliv jinak, krátce řečeno, byl velikým nepřítelem všech tištěných věcí, zejména časopisův, neboť pro pána se slušným služným bylo by nedůstojno kupovati některý český časopis, který kupuje leckterý chudý student nebo řemeslník — — —.

O druhé hodině opouštěli jsme Zruč s myslí povznešenou. Cesta nebyla sice již tak schůdna jako dříve, ale za to byly schůdnější naše myšlénky. V hlavě cítíme úplnou spokojenost, v prsou volnost, a srdce buší utěšeným, radostným tepotem. Zdá se nám, jakoby zvláštní nevysvětlitelná tíha, která spočívá na našich bedrách ve městských zdech, pojednou spadla, oči se vyjasnily, údy osvěžily i vzpružily a hruď se rozšiřovala. Jest to pravda. Tam na prostém venkově, na pravém českém venkově dýše se mnohem lehčeji nežli v těsných Pražských ulicích. Tam všechna příroda jest mnohem čistší a méně, abych tak řekl, obnošená než po Pražských okolích. Tam můžeš, kdykoli se ti zlíbí, zastaviti se na cestě, hleděti vůkol sebe na lesy a na kopce nebo na modrotu oblohy, vdychovati plnými doušky osvěžující čistý vzduch, uleviti slovy svému podivu, nadšení i vzrušení, aniž se nakupí kolem tebe hejno zevlujících zvědavců. Tam můžeš po vůli zazpívati si některou národní píseň českou — nezapoměl-lis ještě jejích slov a nápěvu — a netřeba ti obávati se, že po prvém slově zastaví tě některý pokoje milovný občan nebo strážník a řekne ti zdvořile, abys mlčel —. Tam neklopýtáš přes kostrbatou dlažbu, neunikáš jenom jako náhodou několikráte za den nebezpečí přejetu býti švarnou drožkou nebo fiakrem, nevdychuješ parfumu velkoměstských stok, nebojíš se promluviti hlasitěji volnou myšlénku. Tam neobtěžují tě při cestách drzí žebráci a rozvrzané kolovrátky, nepronásledují tě kollegové dlužníci ani páni věřitelé. Tam konečně nebýváš před každým lesem a lesíkem na všech pěšinkách zaražen lidumilnými a výstražnými tabulkami:

„Vkročení do tohoto lesa tresce se pokutou 5 zlatých.“ — —

Není tedy divu, že jsme byli nadšeni a že výlet na opravdový venkov vynášeli jsme až do nebe i že jsme se hrozili přímo návratu do málo vzdušných, zakouřených Pražských ulic a sadův. Cesty ubývalo nám značně, jakkoliv jsme se zastavili na několika místech vždy na chvíli buď obhlednouti tamější rozmanité zajímavosti a památky, buď abychom s některým venkovanem zapředli hovor. Na blízku jedné vesničky poseděli jsme na kamenech několik minut u starého ovčáka, který nám vypravoval, že byl za časů Napoleonových vojákem a že již byl toliko na pět hodin před Paříží. Vypravování tomu naslouchal také jistý pán, který se přidružil k nám na cestě a jenž potom, když jsme se zvedli k dalšímu pochodu, zakývl několikráte moudře hlavou a pravil vážným hlasem:

„Těchhle vojínů ze třicetileté války jest už velmi málo na živu.“

Neřeknu, čím pán ten byl, ačkoliv se nám představil; neboť tak mohlo by snadno se státi, že by se vyhrnulo na mne najednou několik

jeho kollegův s výčitkou, že jsem se dotekl nešetrně stavu, jenž zasluhuje úcty národa.

Když jsme míjeli zříceniny hradu Chřenovického, maně připadli jsme v myšlenkách na zříceniny Talmberka nedaleko Sázavy, v jejichž zdech včera touž chvílí jsme hověli krátkému odpočinku, a jenž tomuto polohou i svou vysokou kulatou věží beze střechy nápadně se podobá. Chtěli jsme navštíviti také tyto Chřenovické trosky, ale krátkost výletnické doby jakož i šetrný ohled na naše nohy, nutily nás nejkratším směrem v před. Však omlouvali jsme tuto nevšímavost upřímným slibem, že v brzku zase, jakmile podaří se nám uloviti tři nebo čtyři dny dovolené, podíváme se do krajin těch opět a prohledneme si každý koutek a každý kámen svědomitě a mnohem důkladněji. A díky této nevšímavosti o šesté hodině byli jsme již na vrchu, s něhož spatřili jsme před sebou cíl téhož dne, Ledeč, a vůkol města roztomilý obraz svěží, lahodné krajinářské krásy. I tentokráte nemohli jsme na chvilku nezastaviti se. Vše, co skvělo se před našimi zraky, mluvilo nám zřetelně k duši a okouzlovalo mysl naši tisícerými vnadami. Co veliká města dala by za to, kdyby měla takové okolí, takovou vyhlídku! Ledeč i okolní krajina jest prý chuda. Snad, ale za to jest bohata svými nesčetnými půvaby. Ty jsou někdy lepší než kouřící komíny továren; když nic jiného, aspoň vzduch jest v nich čistší — a lidé také čistší.

Za chvíli byli jsme v Ledči. Bylo teprve čtvrt na sedm. Slunce hřálo ještě příjemně a ozařovalo vše svojí mírnou šikmou září. Obloha byla tmavomodrá, téměř všude čistá, toliko na východě při obzoru několik bělavých obláčků viselo nepohnutě nad malebnou krajinou. Zdálo se, jakoby pěkná pohoda čekala jenom na nás. V minulých dnech skorem ustavičně pršelo, ale když jsme opustili Prahu, vydrželo stále příznivé počasí. Chválili jsme se, že pán Bůh nás má ještě rád.

Ačkoliv ze Zruče vykonali jsme po polednách již čtyřhodinnou pouť, necítili jsme skutečně skorem žádné únavy. Ba ani Rudolfek, nejslabší a nejméně otužilý z nás všech, nestýskal si na žádnou nepříjemnost, jakéž obyčejně každý nezvyklý výletník jest nucen s nemalým sebezapřením překonávati. Proto dříve než uznali jsme za nutné uchýliti se pod svůdný krov hostinský, prohledli jsme si město i hrad a vše, co vůbec obyčejným výletníkům krátce prohlednouti lze. Mezitím uběhla zase dobrá hodina, aniž jsme to pozorovali.

Dobrá náhoda dopřála nám zasednouti hned potom k připravené již večeři. Při té vzpomněli jsme si také na Kutnohorského výletníka, který ráno nechtěl se ani hnouti ze Šternberka, jak asi v Ledči dobře by se mu dařilo. Bylť tam znamenité pivo, tak znamenité, že druh druha byli jsme nuceni napomínati, aby se pamatoval. Zejména Rudolfek neměřil žízně a chuti se svojí statečností pijáckou a přihýbal si tak často a řádně, že toliko zdvojenému úsilí našich přátelských napomenutí podařilo se učiniti konec jeho mladické ukvapenosti.

Právě když jsme si libovali v nejlepším míru a spokojenosti, když tváře se nám rděly nevím čím, a oči svítily nevím proč, pan starosta Endrych, osvěčený řečník z minulého poledne, dopil svoji sklenici a pravil rázně:

„Hoši, chci k vám míti malou řeč, poslechněte mne dobře! Dle rozvrhu našeho máme zejtra doraziti ještě do Německého Brodu a odtamtud drahou do Prahy. Nevíme, jak k chůzi pěší nám budou nohy sloužiti, a jak k několikahodinné jízdě po železnici bude se tvářiti naše svěžest tělesní. Myslím, že na zejtřek zbývá nám trochu mnoho. Hle, dnes cítíme ještě všickni dostatek síly ve svých bujarých údech. Večer bude tichý, příjemný a jasný. Navrhuji, abychom ještě dnes vydali se na cestu do Světlé. Nebude třeba popilovati si příliš, a budeme tam snadně do jedenácti hodin. Za to spokojeně si odpočineme. Myslím, že návrh můj je rozhodně moudrý. Kdo s ním souhlasí, zvedni ruku!"

Tři pravice po těch slovech zvedly se nad hostinský stůl. Ruce mluvily, ale ústa mlčela. Bylo viděti, že svorně uznáváme i přijímáme rozumnost páně starostova důvodu a návrhu, ale že bychom byli snad přece raději zůstali pokojně seděti za stolem, postřeným bělomodrým ubrusem, se dvěma páry sklenic před sebou. Leč zapřeli jsme se, aby snad někdo z nás neměl příčiny vysmívati se někdy tomu neb onomu, že odhodlal se ke třídennímu Sázavskému výletu jenom z té příčiny, aby se napil po chuti Ledečského piva.

Schylovalo se již k večeru, když jsme se postavili zase na nohy k další chůzi. Nedělali jsme dlouhých okolků. Vykročili jsme hned směle a odhodlaně, jakoby každý z nás měl tisíc chutí uraziti té noci ještě deset mil cesty. Ostatně z počátku kráčelo se nám znamenitě. Cesta byla ucházející, beze prachu a bez přílišného kamení. Nad lesnatou krajinou Ledečskou vzrůstal pomalu jarní soumrak, dlouhý jarní soumrak, který trvá vždy hodinu. Tráva a metlice při silnici rostoucí byly již zcela smáčeny rosou, a když jsme o ně zavadili nohou, leštily nám naši šedou zaprášenou obuv. Čtyrnohé žáby nehezkého vzezření lezly a skákaly nám přes cestu, jakoby nás chtěly zdržeti v pochodu. Leč byly zticha. Jejich družky nedaleko v jakési mělčině za to prováděly svoje tklivé májové schůzky jako Benátčané na svých lagunách, ovšem nepotřebovaly k tomu žádných kocábek; a při tom plným hrdlem vyzpěvovaly svoje něžné erotické písně, které člověka jen trochu básnického dohánějí k nadšení. Vždy po chvilce potkali jsme člověka, vracejícího se s role nebo odkudsi jinud do městečka k tichému odpočinku. Několik dětí, které se vracely s kravkami z pastvy, prozpěvovalo si hlučně všechny možné písně.

Bylo velmi krásně. Po stranách ve stromoví prozpěvoval ještě tu a tam pták, ačkoliv už valně se šeřilo. Snad zkoušel umění svojí písně teprve nyní v podvečerní době, když nebyl jinými sterými pěvci vytrhován. Vše vonělo, ať to byl strom kvetoucí, nechť tráva, nechť křovina teprve rašící do listův. Vše páchlo svojí zvláštní příjemnou a sladkou vůní, která jest nad míru význačným příznakem jara. Vzduch byl vlhký, svěží i lahodný, a dýšíce jej, pozorovali jsme, jak zdravě účinkuje na naše prsa.

Všickni jsme si libovali, že nepociťujeme dosud pražádné únavy a že se nám kráčí mnohem volněji a pohodlněji než z rána. Ano, Rudolfek zcela vážně i opravdově tvrdil, že nohy samy jaksi posunují se

mu ku předu, a že ani nepozoruje, jestli se při tom země dotýká. My citliví přátelé ovšem nechtěli jsme ho vyvésti z toho půvabného klamu, ale mrkli jsme jenom na sebe beze slova na souhlas, že mladý společník náš snad trochu více v Ledči se napil, než shodovalo se s jeho zvykem, který bez odporu byl vždy chvalitebný.

Ale pojednou, když už jsme měli asi půl hodiny cesty za sebou, začínala zmocňovati se nás podivná zamlklost. Opravdová zemdlenost a ochablost hlásily se houževnatě k svému právu. Údy naše rychle ztrácely svoji pružnost, jazyky svůj hovor, toliko Rudolfek postěžoval si trpce, že nyní zcela znatelně cítí, jak nohy jeho v chůzi až příliš citlivě půdy se dotýkají. Ale co naplat? Dali jsme se již na cestu jako do boje, i bylo by nedůstojno hledati ochrany a spásy v návratu. Uznali jsme tedy za nejmoudřejší býti zticha, stisknouti zuby, zakopli-li jsme prudčeji do některého ostrého kamene, a dodávati si zmužilosti pomyšlením, že podle sebe máme jestě tři podobné druhy jako jsme sami, unavené, nohy vlekoucí a trpící.

V tom náhle pan starosta Endrych vytrhl nás z naší zmalátnělosti. Zastavil se rázem, zabodl deštník svůj do země a zraky svoje do Rudolfka.

Zastavili jsme se také, neboť byli jsme povděčni těm okamžikům odpočinku. Tři dlouhé, hluboké vzdechy vydraly se zároveň z našich prsou stísněných.

Avšak pan starosta nepomýšlel na odpočinek. Jeho starostlivá, v pravdě starostovská hlava vypátrala něco, co bylo zrakům nás ostatních tří pocestných zahaleno neproniknutelnou rouškou. Pak zvedl ruku a pravil něžně:

„Rudolfku, kočičko, drahoušku, pro pána krále, kde pak jste nechal svrchníček?"

Podotýkám, že při všem, co týkalo se našeho jemného Rudolfka, utíkali jsme se ke slovům zdrobnělým.

Rudolfek po odhalení páně starostově trhl sebou a podíval se na sebe, kam jenom mohl očima dohlednouti. Potom ohledal také svoje ruce a vrhl nedůvěřivým pohledem po nás, jakoby se dokonce domníval, že my při své vlastní únavě měli bychom dosti chuti nésti mu žertem jeho svrchník. Ale svrchníčku svého neshledal. Neřekl ani slova, ale oči jeho pravily zřetelně:

„Co teď? Já bych měl myšlenku, ale jako nejmladší netroufám si ji vysloviti."

Pan starosta patrně jeho němé řeči rozuměl, neboť dobrácky se usmál a pravil:

„Hezky chutě čelem v zad! Svrchníčku v Ledči nenecháme, dojdeme si pro něj sami. Kdybychom chtěli pro něj poslati až ze Světlé, kdož ví, potkalo-li by se to s úspěchem. Jakáž pomoc! Chtěli jsme ještě přeskakovati hory doly, ale nemělo to být. Co není v hlavě, musí býti v nohou. Však nedělejte si z toho nic!"

Rozumí se, že jsme si nedělali a že jsme si nepustili tu nehodu nikterak vážněji k mysli. Obrátili jsme se na podiv hbitě a kráčeli zrychleně tam, odkud jsme před chvílí přišli. Hovor náš zase nalezl

cestu k jazyku, a i nejeden vtip a žert připletl se k němu. Neřekli jsme si to sic, ale byli jsme v duchu o sobě přesvědčeni, že máme všickni tajnou radost z Rudolfkovy nehody. Pan Charašo usmíval se blaženě, naklonil se a šeptal tiše:

„Pán Bůh vás račiž, Rudolfku, pozdravit, že jste v Ledči ten svrchníček zapomněl.“

Vrhli jsme se do Ledečského hostince přímo nedočkavě; snad jenom proto, abychom už se přesvědčili, neodnesl-li někdo pohřešovaného svrchníčku. Ale vděkuplný ten šat visel na háčku nad sedadlem docela klidně a jaksi zadumaně; nejspíše stýskalo se mu již po jeho mladistvém majetníkovi.

Bylo by snad zbytečno podotýkati, že jsme ještě jednou večeřeli se stejnou chutí jako poprve, ale toť rozumí se samo sebou. Pan Charašo, namlsaný ze Zruče, sháněl opětně kejdu, ale nedobyl jí ani sladkými slovy ani penězi. Bylo mu tedy spokojiti se konečně vědomím, že nejenom samou kejdou živ jest člověk, a že kejda a děti jsou dvě věci — totiž věc a osoba — kterých nevždy opatrná a moudrá prozřetelnost dopřává zhojna každému smrtelníkovi.

Vyspávali jsme dlouho. Jako večer i všecek den předešlý měli jsme chuť na dlouhý pochod, tak z rána se nám nechtělo. Vstali jsme teprve před osmou hodinou. Ani slunce, které nám už brzo ráno svítilo do oken, neprobudilo nás ze tvrdého spánku. Teprve když dvě malé děti s povykem padly do dveří naší ložnice, a když hluk jejich na blízku našem ani na zakřiknutí naše neustával, opustili jsme neradi lůžka, plná peřin, v nichž spalo se nám jakoby nás do vody hodil. Poznali jsme, že na venku v nabitých peřinách spí se mnohem lépe než v Praze pod nejlepší a nejpohodlnější přikrývkou.

Po snídani měli jsme cestovní poradu. Usnesli jsme se jednohlasně, že pro krátkost času do Brodu Německého tentokráte již nepůjdeme, nýbrž že dorazíme toliko do Světlé a odtamtud nejbližším vlakem obrátíme se ku Praze, ku své zlaté, slovanské Praze, po níž věru ještě nám se nezasteskl, ačkoliv už třetí den neviděli jsme umouněných střech a ulic a neslyšeli ani slůvka němčiny.

Veselé sluníčko plálo nám na cestu. Půl hodiny za Ledčí obhlédali jsme s pohnutím místo, kde včera pan starosta zpozoroval nepřítomnost Rudolfkova svrchníčku. Obrátili jsme se ještě jednou na cestu, po které večer jsme se vraceli, plašíce žáby a jsouce za terč dotěrným chroustům, kteří nás obletovali. Vše zdálo se býti už jinaké, zvučnější a usměvavější.

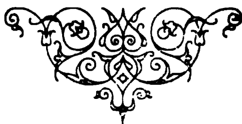
Po jedenácté hodině dostihli jsme posledního cíle své pěší výpravy, Světlé. Nezbývalo nám již mnoho času k prodlévání. Chvíli strávili jsme prohlednutím osady a zámku, chvíli obědem; pak také navštívili jsme pomník vojínův, zemřelých ve Světlé za válek Napoleonských. V tom malém prostranství hrobových pahrbečků, na mnoze již srovnaných se zemí, zarostlých travou a pokrytých kamenim, odpočívá

prý dvanáct set mužů z rozmanitých končin země, kteří zemřeli opuštěni v nejlepších letech svého mužského věku. —

Brzo po polednách vyšli jsme ze Světlé a kráčeli k stanici železnice, k níž cesta jest dosti slušnou procházkou. Za příjemného dne jarního a podvečer jest jakž takž příjemna, ale za parného léta, za deště nebo v protivné zimě téměř každý tamtudy cestující žaluje, proč nádraží jest od osady tak příliš vzdáleno. Vida, jak lidé jsou nespravedliví. Dokud nebylo železnic, chodili daleko pěšky, štrachali se po nepohodlných vozech a byli spokojeni. Nyní, jsou-li nuceni dojíti si na stanici půl hodiny vzdálenou, reptají a nejraději by nejeli už nikam.

Náhodou obsloužil nás kondukter poněkud zdvořilý. Dovedl nás k vozu, kde nebylo ještě žádných pocestných, i bylo nám tak možno věnovati aspoň trochu péče svému pohodlí, jakéž ovšem na dráze mysliti si lze. Měli jsme také času dosti rozmlouvati o svém právě ukončeném výletu, který zcela po přání našem se vydařil, rozpomínali jsme se vesele na jeho mnohé zajímavé jednotlivosti, které nás cestou potkaly, i slibovali jsme si v duchu poznovu, že neopomeneme při nové příležitosti vyletěti osvěžit svých prsou i pokochat svých očí zase do luzných krajin sázavských.

Teprve v Čáslavě a v Sedlci u Hory Kutné vagon náš naplnil se cestujícími, kteří skorem vesměs jako my směřovali ku Praze. Míjeli jsme rychle Kolín, Poděbrady, Nymburk, Lysou, a asi po páté hodině přijížděli jsme Libní do Pražského nádraží. Zraky naše setkávaly se všude s tlupami výletníkův, kteří šli do některé nejbližší hospody napit se kromě piva také svěžího vzduchu. Jak jsme jich litovali! Jak jinak byli by v mysli povzneseni, kdyby se byli vraceli s námi z výletu na Sázavu!

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

Nebylo divu, dával li Ruprecht spletené odpovědi anebo žádných Horákovi, jenž s ním se snažil rozmlouvat. V tom rozpoložení byl, když Rynková k němu přistoupila a na Annu jej upozornila. Anna, Anna! Tak byla mu teď zas bližší s jedné strany? Ale s druhé stál tu jeho syn, o němž posud nevěděl, měl-li se hlásiti k němu a nepřivede-li jej v tom případě na mizinu. Co mohl by pak Anně nabídnouti? Odpustila by mu toho syna? Jaké bylo by to všecko? Či měl uchopiti se jí a její milé ruky a ponechati nemanželského syna jeho osudu?

O, kde byly ty klidné doby, kde žil toliko svému tlakoměru a tomu kousku oblohy nad Veleslavínovým domem?

Nyní začaly paní Vašatová a Tekla pobízeti Filomenu ku zpěvu a Pavlovský byl odsouzen, aby ji doprovázel.

Pro něho bylo nezbytí, neb Filomena stála již u piana a rozbalovala noty, dychtiva jsouc okouzliti schladlého milovníka svými pokroky ve zpěvu.

Tak zavzněly konečně první krásné zvuky z Teklina milého pianina pod prsty Pavlovského. Po jeho předehře dala se Filomena do zpěvu s tímže špatným vkusem a přeskakujícím, pokaženým hlasem, kterým byla častovala společnost svatební u Horáků.

Pavlovskému bylo do smíchu, zlobil se zároveň a bylo mu skoro zle. Ale nic naplat. Musil odehrávati jednu píseň za druhou, až skladatele jejich nenáviděl. Obecenstvo shluklo se kolem umělců.

Též Anna přistoupila a naslouchala roztržitě. Mělať příliš mnoho jiného na srdci. Život kabonil se na ni. Budoucnost neměla pro ni nic lákavého. Přítomnost měla pro ni jen trudné chvíle a těžké zápasy. Přec drželo ji něco. To byla láska k práci a s tou láskou . . . ta stará Nany, která jí vždy tak rozuměla a ji sílila.

Tyto vánoce byly by pro ni bývaly přesmutné, kdyby si nebyla uchystala tu radost, že nadělila dětem Horákovým. Prve viděla dobře, jak Ruprecht na ni byl hleděl. Snad bylo jí přece jen souzeno jemu se obětovati. Ale, bylo to smutné, přesmutné. Kde byly ty časy, kdy jí Leopold nebyl ničím a kdy byla šťastna s otcem v tiché domácnosti. Ale ten Leopold byl jí posud tak drahý, že jej měla pořád na mysli a že vždy znova a ráda doufala, kterak se vše zas vyjasní, zavdal-li jí k tomu jen trochu možnosti. Leč to přiházelo se nyní zřídka a její doufání bylo pořád kratší.

Což dnes večer? Co tu byli, posud Leopold na ni nepromluvil, ani se na ni neohledl. Ona byla příliš hrdá, aby jej byla stihala, co

dělá, s kým mluví. Ale tu zatahala ji Matilda za rukáv a když Anna se ohledla, viděla za Matildou Viléma, který jako šíbal se smál.

„Pojď se na něco podívat," řekla jí Matilda.

Anna dala se vtáhnouti dále od skupiny poslouchajících a viděla ve výklenku okna Leopolda, který držel Mínu kolem pasu a právě ji políbil, čemuž jen lehce se bránila. Anna trhla sebou a vzdálila se hned zase.

Nepromluvila ani slova a posadila se blízko pianina do stínu etažerky, za niž hlavu mohla ukrýti.

V téže chvíli byl program horlivé pěvkyně prozatím vyčerpán a utržila bouři potlesku, který jí nadobro hlavu popletl. Nyní byl čas jíti k večeři, ale posud nebyl Rynek doma. Bylo deset hodin. Paní Rynková prošla skrze všecky pokoje, zeptala se služek. Ty dosvědčily, co sama viděla, že pán posud se nenavrátil. To bylo příliš nápadné.

Tekla nestarávala se jindy o něj a bývalo jí jedno, kdyby se byl celou noc někde pozdržel. Jí přicházel vždy ještě až příliš brzo. Ale dnes, ku podivu, nebylo jí to lhostejno. Bylo jí úzko. Divila se sobě. Což by ho byla měla přece ráda? Domnívala se, že snad se roznemohl třeba na ulici, že upadl a byl odnešen do nemocnice mezi tím, co v jeho domě byla hostina, a viděla jej v duchu, jak padá do mdlob venku opuštěn, v zimě, v noci, zatím co zde zářila světla a lidé se bavili.

Krutý bol její nad tím, že nemohla býti tak dobrou, jak k tomu byla stvořena, opět v ní se ozval a tenkráte nesnesitelně. Ohlédla se po pokojích a chvíli zdálo se jí, jakoby v nich bylo vše černým florem zavěšeno. Co měla dělati? Sdělit společnosti své obavy, vyslat někoho muže hledati? Stojíc mezi otevřenými dveřmi salonu, opřela se o veřeje.

Tu zavznělo znova její pianino zvuky nebeskými. Pavlovský hrál nyní sám.

Nebyl ovšem virtuosem, ale hrál správně, sběhle a s citem. Rynková neslyšela nikdy takto hráti anebo slyšela-li, neměla před tím tolik smyslu pro to. Její mysl, schopná zušlechtění, pracovala a zápasila k tomu v těch nepříznivých okolnostech, ve kterých žila.

Teď vyhrkly jí slze z očí. Málokdo as dovede si představiti mocný ten dojem, který na ni měla Pavlovského hra. Sklonila hlavu a naslouchala hudbě, ssála ji do sebe a v její mysli zvonilo a znělo to umělým tonům vstříc jako snoubí-li se vání větru a šumění stromů s choralem zavznívajícím do lesů z blízkého kostela.

Tu bylo venku zazvoněno a za malou chvíli vstoupil Rynek.

Jeho žena vykřikla nelíčenou radostí a letěla mu vstříc jako gazela. „Jsi zdráv?" tázala se. „Co tě tak dlouho zdrželo?"

Chvíli měla tu sladkou illusi, že to ctihodný člověk, k němuž lnula vděčností a úctou.

On odpověděl cosi nesrozumitelného po svém zvyku ve větší společnosti. Neukázal, zdali jej těší vřelé přivítání ženino ani zdali jej mrzí Pavlovského přítomnost. Přiznal se, že má hlad, a společnost usadila se za stůl k večeři.

24. Poslední akt.

Opravdu měl Rynek velký hlad, ale když zasedl za stůl, cítil se světlem oslněn a hlukem společnosti omámen.

Byl strašně uběhán a unaven.

Po svém posledním záchvatu byl sice opět zdráv, ale velké úzkosti, před tím nikdy nepoznané, zmocnily se ho a nemohl se jim nikterak ubrániti.

Za prvé pronásledovalo jej jako vidina, že onen žalobce, jenžto žalobu na něj vzal zpět, znovu ji podá. A ne-li toho, obával se, že bude odjinud žalován, neb k tomu bylo příčin dosti.

Zatím, co takové obavy jej hryzly, došel ho list od Leitnerova otce, plukovníka na odpočinku, v odpověď na jeho psaní, ve kterém Rynek jej žádal o zapravení synových dluhů, o čem Tekla ovšem nevěděla. Plukovníkův list byl výhrůžný. Též on chtěl jej žalovati pro lichvu. Krom toho věřil nyní, že jej žena jeho s Pavlovským podváděla, ale netroufal si proti němu vystupovati, aby se mu nemstil. Měl takový cit, jakoby byl nepřátely obklíčen.

Jeho právní zástupce měl s ním nekonečnou trpělivost. Rynek seděl pořád v jeho kanceláři a byl omrzelý otázkami, nemůže-li býti stíhán z té neb z oné strany.

Když advokát jej co možná upokojil, bral si zas do hlavy, že musí brzo umříti.

Tu oblažil zase svého lékaře nekonečnou návštěvou. Co zbývalo tomuto, než upokojiti jej co možná, aby se ho zbavil.

O Sylvestrův den Rynek vstal časněji než obyčejně a hned po ránu běžel o podporu a ochranu právnické a lékařské fakulty. S tím strávil dopoledne a sotva se naobědval, spěchal zas do města. Nesl lékaři skvělý honorář a platil ochotně velké palmare advokátovi, aby si oba jen dojista získal.

Pak šel kolem kostela, vzpomněl, že jest poslední den v roce, a vešel do vnitř. Ale tu soustředily se všecky jeho obavy a všecek nepokoj v nejhroznějším strachu ze soudného dne. Cítil se jako k zemi sražen a padl na kolena. Chtěl se modliti a v modlitbě pánu bohu vyložiti, že jednal docela správně a nikomu že neublížil. Ale myšlénky pletly se mu. Tu viděl zástup lidu kolem zpovědnice a zajásal v duchu.

Ano, ano, zpovídat chtěl se. To byl nejbezpečnější prostředek k ukojení svědomí. Tlačil se ke zpovědnici, ale ta byla obléhána dušemi rozhřešení žádostivými. Nebylo možno se dotlačit.

Náhle napadlo mu, že musí přece ještě k advokátovi dáti mu jisté plnomocenství, proti němuž dříve se bránil. Teď uznával je za tak nutné, že se bál zmeškání každé minuty.

Ustal tedy od zpovědi prozatím a chtěl přijíti později. Dojel k doktorovi práv a zařídil záležitost. Pak vzpomněl si, že je třeba zeptati se lékaře, má-li ještě dnes večer těch a těch pilulek užívati. Hnal se tedy k lékaři a od toho do lékárny, načež zamířil nazpět ke kostelu a ku zpovědi.

Ale kostel byl mezi tím zavřen. Co činiti teď? Vždyť bylo tolik kostelů v Praze. Hnal vozku k jinému. I ten byl zavřen. Dále, dále!

Byl v zimničném napjetí. Sjezdil celou Malou Stranu, klepal na vrata všech kostelů. Nikde nebylo mu otevřeno. Byl jako ve blouznění. Mínil po této sběsilé cestě několikrát, že jest již mrtev a že hledá jeho duše spásu a odpočinek, aniž jí ho bylo dopřáno. Z očí draly se mu horoucí slzy a takto přijel domů mezi hosti. .

V tom omámení smyslů cítil hlad, jedl a pil a nestaral se o svou společnost. Neviděl dobře, kdo jest přítomen. Nemyslil teď ani na Pavlovského a tento netroufal si blížiti se mu, jakkoli po tom toužil.

Ostatní však společnost necítila se nikterak puzena všímati si jeho více, než on jí.

Tekla byla nyní v nejlepší náladě a pravila: „Hned po večeři navrhuji, abychom sestavili čtverylku a jí zahájili náš domácí ples, který opozděním Rynkovým beztoho se pozdržel. Na piano bude nám hráti starý muzikant, jenž bydlí u nás v domě a chvíli už čeká v zadním pokoji, brzo-li začneme. Vyzývám tedy pány, aby zatím se zadali a panu Vašatovi ukládám, aby laskavě tuto čtverylku pořádal.“

„Což mi nevýslovně pochlebuje,“ odvětil Vašata hbitě a galantně. „Doufám, že mi naše nejmilostivější domácí paní neodepře, požádám-li ji o tuto čtverylku.“

Tekla přiřkla mu ji vlídně a půvabně a on žádal Pavlovského za protějšek. Tomuto nezbývalo než zadati se s Filomenou, ježto se to od něho přímo očekávalo. Těšil se však tím, že bude protějškem té mladé ženy, pro kterou co chvíli více a blouzniněji byl zaujat.

Ubohá Anna pozdvihla při Teklině návrhu hlavu a lehký ruměnec přeletěl jí tváří. Tančilať jakživa jen málo, ale měla tanec i hudbu v krvi. Prve, co poseděla nepozorována v koutku, umínila si, že Leopoldovi tu hubičku Míně danou odpustí, že mu odpustí všecko, vrátí-li se k ní jen zase. Bylať vlastně ráda, že jeho malá nevěra k ní neutkvěla na jediné osobě. Zdálo se jí být skoro štěstím, že se jeho dvoření rozptylovalo. Pohlédla k němu vlídně očekávajíc, že ji každým spůsobem vyzve k této čtverylce. Vždyť to mělo býti poprve, co by spolu tančili, a dávno netěšila se na nic tak, jako na tento tanec.

Ale on ani na ni nepohleděl. Řekl, že je zadán již se slečnou Mínou, a ohlížel se jen po protějšku. Poněvadž tu nebylo více žádného mladého tanečníka, obětoval se Jan Horák, který byl tak vděčen za pozvání paní Rynkové, že se chtěl za to osvědčiti výborným společníkem.

„Jsem posud dosti dobrým tanečníkem,“ řekl hladě si bradu ješitným posuňkem, „a mohu-li vypomoci při čtverylce, doufám, že ji nepokazím.“

Uklonil se Anně, která musela vzíti za vděk tímto tanečníkem.

Matilda cítila trpce, že byla opominuta při pořádání této čtverylky. Pro ni byla vůbec tato společnost trýzní a přemýšlela o tom, jak by tomu všemu ušla. Rovněž mlčelivá jako ona a v mysli trpící byla Viktorka. Pozorovala s žárlivostí počínání Leopoldovo a Míny. Nicméně těšilo ji, že též Anna žárlí a trpí, a přála Leopolda přec raději Míně, nežli jí. Seděla vedle svého muže a chovala se tenkráte tak, že jí nic nemohl vyčítati ve svém srdci. Nicméně byl mrzut a nespokojen v této společnosti, kde se docela necítil mezi svými. Proto nedivil se také

Ruprechtovi, že nemluvil ani slova, či vlastně divil se mu, že se pozvati dal.

Mezi mlčenlivými členy společnosti, ve které však následkem rozjařenosti ostatních převládala hlučná zábava, byl Rynek nejmlčelivější, ba více než to, on nezdál se býti sám sobě živoucím tvorem a rozhlížel se jakýmsi podivně cizím pohledem. Promluvil-li naň někdo, díval se naň s podivením ještě rostoucím. Otevřel ústa a nemohl je dlouho zavříti, aniž promluvil.

Když byla konversace u stolu nejživější, vstoupila za jeho židli služka Tyny. Postavila před něj znova naplněnou sklenici, které on ihned se uchopil a kterou k ústům zdvihl. Avšak než ji ke rtům přiložil, pošeptala mu Tyny: „Milostpaní hovořila nesmírně dlouho s tím panem Pavlovským, ještě než ostatní hosté přišli. Poslouchala jsem. On jí děkoval za nějaký list a také vám, milostpane, rád by prý děkoval za veliké dobrodiní, které jste mu prokázal. Paní zapovídala mu však, aby nic neříkal. On chlubil se pak, že vás zachránil od nějaké žaloby . . .“

Rynkovi vypadla plná sklenice z ruky. Vykřikl: „Jsem okraden, vyloupen! Pomoc! Pomoc! Chtějí mne zabít!“

Hlas mu selhal, dusil se a padl fialový v obličeji ve hrozných křečech pod stůl mezi střepy rozbité sklenice.

Hosté vyskočili v děsném nepořádku, paní Vašatová strhla ubrus a s ním část nádobí.

Tyny křičela nahlas a rvala si vlasy. Pavlovský a Tekla byli rázem u nemocného. Odnesli jej spolu do ložnice, kam za nimi vnikla část hostů.

Rynek byl bez sebe. Pavlovský, nakloněn nad ním, křísil a ošetřoval jej. Tekla vzdálila k jeho žádosti všecky zbytečné osoby z ložnice.

Bylať polekána, nikoli však znepokojena. Vrátivši se do společnosti, pravila, že Rynek již častěji takové záchvaty měl, že mu to však vždycky rychle přešlo. Ovšem, pro dnešek omluvila se svým hostům, ale rozloučila se s prosbou, aby jí všickni co nejdříve nahradili, oč toho večera byla oloupena.

Pak ponechala je již, aby sami odešli, a spěchala zas ke svému manželu.

25. Půlnoc nového roku.

Společnost octla se tedy sama v saloně, jehož dvéře, souvisící s vnitřními pokoji, byly uzavřeny. Tento salon poskytoval obraz divého zmatku. Ubrus byl posud stržen, sklenice a talíře válely se na zemi s vylitým a vysypaným obsahem, aniž kdo na to myslil tu spoustu ukliditi. Naopak ti lidé v tom přecházeli a zvyšovali každým hnutím nelad a zmatek okolo sebe.

Jmenovitě paní Vašatová lítala po obou salonech spínajíc ruce, naříkajíc a bědujíc: „Jaká to hrůza! Co se to stalo! Nebudu moci spáti několik nocí. Pořád budu viděti před sebou toho nešťastného člověka. Ach, z toho nevyjde, z toho nevyjde. Jak může být Rynková tak klidná! To je viděti, že ho nemiluje. Mně se tohle stát s mým drahým mužem.“

„Co mohla bys jiného dělat než teď?“ tázala se jí mrzutě její dcera Matilda a prosila ji, aby se oblékla a domů šla.

„Což ty,“ pravila k Matildě Filomena, „tobě je tato nehoda vítaná, protože se tu nebavíš a že bys byla šla ráda domů bez toho. Ale já začala jsem se bavit, jak dávno ne. A nyní je vše zkaženo. Ale já nechci odejíti, dokud nevyjde Pavlovský. Vím, že nás chce domů doprovodit. Byl by uražen, kdybychom naň nepočkali.“

„Toť se rozumí,“ svědčil jí Vilém. „Jen ještě počkejme trochu, vždyť se ani nesluší, abychom tak utekli.“

Tak byla Matilda zas jednou ve své rodině přehlasována.

Rodina Jana Horáka byla zatím ve vší tichosti na odchod se vypravila. Oba manželé byli spokojeni s tím, co toho večera užili.

Též druhý Horák spěchal odsud. Půda pálila jej pod nohama. Ale Viktorce bylo vskutku špatně z děsného divadla na Rynka. Seděla na pohovce bledá a chvějící se na celém těle.

Horák domlouval jí, aby se měla k odchodu. Byl trochu netrpěliv a k jejímu utrpení ku podivu bezohledný. Ona mu zpočátku neodpovídala. Ale když na ni dotíral, pozdvihla k němu hlavu a podívala se na něho těma očima, kterýma jej druhdy tak očarovala, a on zalekl se.

Co bylo v těch hrozně krásných očích? Jaké myšlenky sídlily v té duši, že z nich vycházelo také temno, takový stín, taková hrozba? A tato žena nosila pod srdcem jeho dítě. To živilo se záští toho srdce jeho otci cizího. Ubohý starý manžel sevřel rty, stiskl zuby. Odvrátil se od ní. Nedaleko něho stál Ruprecht, rovněž neodhodlán, má-li jíti neb ještě pobýti. Jeho srdce bylo té chvíle rozděleno mezi jeho synem a Annou. Pavlovský byl posud u nemocného; za chvíli musil však přijíti lékař, pro něhož byly obě služky vyslány. Ruprecht byl o svého syna znepokojen pořád více. Byl nyní přesvědčen, že vězí nejen v tenatech lichvářových, nýbrž i v osidlech jeho ženy. Poznával hlodavou starost otcovskou. Avšak to nebránilo mu přece pozorovati Annu a urážky, kterými její ženich ji zasypával.

Teď ku příkladu pomáhal co nejdvorněji Míně se oblékati, což ona činila se zimničním chvatem. O Annu nestaral se. Navlékl také sebe do zimníku a pravil pak k Anně: „Doprovodím slečnu Mínu, musila by jíti sama a ty máš tatínka zde a celou společnost, která jde na Staré město.“

Anna, přemáhajíc se, jak jen možno, pravila k Míně na oko klidně: „Vy necháte svou sestru samotnu v tak smutném případě? Nebylo by jí to milé, kdyby vás tu měla u sebe? Já na vašem místě nehnula bych se odsud, dokud by nebylo panu Rynkovi lépe.“

„Ó to já nemohu, to nemohu,“ děla Mína, vypuknuvši v pláč. „Nemohu vidět nemocné a kdyby měl Rynek dokonce zemříti, padala bych z jedné mdloby do druhé. Možná, že bych také umřela.“ Byla roztomilá, mluvila trochu dětinsky, ale jí slušelo to neskonale.

Těkavý Leopold byl nyní zas do ní po uši zamilován.

Mína, utírajíc si slze, dodala pak jemně jako beránek: „Ale nenamáhejte se k vůli mně, pane Rojku. Já dojdu sama domů. Není to tak daleko.“

„Vždyť může Vilém jíti se slečinkou,“ navrhovala jeho neostražitá matka, která té chvíle Anně se chtěla zavděčiti a nic jiného neuvažovala. Avšak Vilém byl uražen pro přednost, která byla od Míny Leopoldovi dána, a otočil se na patě, dělaje, jakoby toho neslyšel. Leopold byl však popuzen Anniným napomenutím a stál na svém, že Mínu doprovodí.

Anna nenamítala ničeho víc a poroučela se oběma rychle odcházejícím. Pak přinesla své maceše šaty, oblékala ji sama a podala též otci kabát. Naposled chtěla sobě přehoditi plášť, když cítila, jak se jí nadlehčil a jako sám od sebe navlékl. Ohlédla se udiveně a viděla nad sebou státi Ruprechta, který ji takto strojil s obličejem přísným a jako neuprosným.

Teď nemohla se zdržeti slzí. Ten nabízel se jí v náhradu za mladého a krásného Leopolda? Bídně, prabídně začínal pro ni ten nový rok.

Nemohla však nepřijmouti jeho služeb a děkovala mu za ně.

V tom přišel lékař a než dále šel, prosil přítomné, aby laskavě se vzdálili, leda že by tu někdo chtěl zůstati u paní Rynkové k podpoře a k útěše.

„Neb že to zle dopadne s panem Rynkem, je skoro jisto,“ dodal odcházeje do ložnice.

To přimělo konečně paní Vašatovou a její rodinu také k odchodu a konečně octla se celá společnost na ulici.

Vilémovi podařilo se přivolati kolemjedoucího fiakra, do kterého naložil své nespokojené dámy. Horák vzal svou ženu za její chladnou ruku a kráčel s ní mlčky ku předu. Anna šla za nimi vedle Ruprechta. Šli také mlčky vedle sebe asi sto kroků. Zatím to pracovalo a zápasilo v duši Ruprechtově jindy tak nehnuté.

Najednou sklonil se k Anně a nastaviv k ní rámě, ptal se jí, nebylo-li by jí libo se vésti.

Cítil pak její ruku ve svém lokti a jak se chvěla.

„Nebojte se, slečno,“ pravil k ní, „že bych se vám chtěl vtírati svou osobou. Vy jste mi udělila jednou košík a já nejsem takový, abych si přišel pro druhý. Ale když tomu náhoda či osud chtějí, že tak jdeme vedle sebe v této slavné noci, chci vám říci, kdybyste byla mou ruku přijala, že bych si vás byl velmi vážil. Neb já znám vaši cenu. Tu nezná ten, kterému jste své srdce zadala. Pro mne byla byste bývala světicí. Vy byste byla bývala paní v domě jako druhdy moje matka a jako jí, tak byl bych učinil vám také všecko k vůli. Nikdy nebyla byste slyšela z mých úst zlého slova a svou Nany byla byste si mohla vzíti k sobě a držeti jako blízkou příbuznou. Neb rozumím i tomu, jakou cenu má taková věrná duše. Leč to je nyní vše nemožné a věčná je toho všeho škoda.“

Anna plakala tiše a řekla: „Odpusťte mi to, pane Ruprechte.“

„Nemám co odpouštět. Kdybyste mne byla poctila přijetím mé ruky, měla vy byste mi co odpouštět a možná, že byste neodpustila. Tak je tedy snad vše jedno.“

Anna netroufala si tázat se, co mínil. Byla napjata. Stiskla mu jen rámě, aby věděl, že jest pozorná.

Ta slabá známka účastenství těšila jej, nelitoval, že začal mluviti o tom, co jej nyní přemáhalo.

„Vzdor tomu, že vám do mne a do mých záležitostí nic není," pokračoval v jakémsi horečnatém rozčilení. „Vzdor tomu přiznám se vám, co to jest. Chcete-li mne totiž vyslechnouti?"

„Nemohu se domysliti," odpověděla mu, „co by to bylo a lituji upřímně, že jsem vás urazila. Chtěla bych vám dokázati, že si vás vážím. Máte-li mne za hodnu svěřiti mi nějaké obtíže svoje, jsem vám povděčna. Uvidíte, že nikterak nezneužiju vaší důvěry."

„Tedy zkrátka. Mám syna... již dospělého, nemanželského. Nevěděl jsem, že ho mám. Byl jsem nerozumný kluk, když jsem měl známost s jeho matkou. Pak jsem ji celý čas neviděl a dověděl jsem se zase o ní, když je už mrtva. Byla to mučennice a prosím vás, nesmýšlejte o ní špatně."

Tato zpověď a slze, jež nyní mu do očí přišly, byly mu velkým dobrodiním.

Anna stiskla mu opět mlčky rámě.

Šli zticha vedle sebe celým mostem. Hvězdy svítily té noci leskem plamenným.

„To byste mi nebyla mohla odpustit?" Ruprecht tázal se náhle.

„Odpusťte," odpověděla mu teprv za hodnou chvíli, „že nemohu tak rychle rozhodnout, co bych v takovém případě myslila a činila. Zdá se mi, že bych se tím nezviklala, kdybych se byla rozhodla býti vaší ženou. Jenom..."

„Jenom?"

„Jenom že by mi bylo milejší, kdyby bylo vaše dítě ještě malé. Pak musilo by mysliti, že jsem jeho pravou matkou."

„Kdežto dospělý syn by stál mezi námi?"

„Naopak já stála bych mezi otcem a synem."

Ruprecht vzdychl si nahlas. Byl to druhý košík, který od Anny dostal.

Ona cítila, že jej ranila po druhé, a to nebyl její úmysl. Naopak, hleděla naň teď docela jinak než před tím a nebyl jí nyní dokonce protivným více.

„Poslyšte, pane Ruprechte," děla. „Půlnoc odbíjí. O věřte mi, že vám přeju od srdce, abyste byl šťastným. Snad vám syn váš bude působiti radost. Ať je šťasten také on."

„Přeju vám totéž navzájem."

„Ach bože, bože! Já jsem k politování! Jsem odstrčena... ale tomu bude učiněn konec tímto rokem. Vytrhnu si tu první a jedinou lásku ze srdce!"

Tak splatila mu důvěru důvěrou. Srdce div se jí nerozskočilo hořem, kdežto Ruprechtovi trochu naděje do něho vtáhlo.

Byli u domu a rozešli se co dobří přátelé. Půlnoc odbíjela na jiné starodávné věži. Řekli si upřímně: „Šťastný nový rok."

A tento nastal vleka za sebou osudné zmatky a matné osudy.

Lidé, ty ubohé hříčky osudu a oběti jeho zmatků, přejíce si vzájemně štěstí, měli snahu býti lepšími než osud.

A kdož ví, není-li to právě účelem málo uhodnutým, někdy jen pochopeným těchto tvorů tak malých, tak křehkých a přece schopných velikosti úžasné.

26. Před smrtí a životem.

V tutéž hodinu otevřela Tekla Rynková okno ložnice mrazivé a hvězdné půlnoci. Její manžel skonal v rukou povolaného lékaře a Pavlovského.

Teď oba odešli. Pavlovský netroufal si pobýti u mladé vdovy, ačkoli jej srdce bolelo, že ji měl nechati tak o samotě. Nabízel jí, že ji odveze buď ke příbuzným, neb že jí dojde pro někoho z nich. Tekla všemu odporovala. Chtěla zůstati sama. Poslala služky na lože. Neměla nikoho kolem sebe.

V ní chvěl se každý nerv. V krvi jí to bouřilo a bohudíky, mohla plakati. Ano, plakala hořce. Bylo jí líto toho muže, který tu ležel nyní bez hnutí po těžkém zápasu smrtelném.

A ona blahořečila těmto slzám a té lítosti. Nebyla tedy přece tak špatná, tak lehkovážná a necitelná, jak se domnívala o sobě, když říkala druhdy, že čeká na smrt svého muže. Teď byla by se nenáviděla, kdyby byla mohla na něco jiného mysliti, než na to zmizení člověka ze řady živoucích, na to prázdno po něm, na to, čím mu byla povinna.

Nebylo ho tu více. Vše, co mu milé bylo, musil opustiti. To bylo zde, obklopovalo jej, ale on toho nepotřeboval více.

Tekla mohla pro něho plakati, mohla zapomenouti na jeho zlé skutky, mohla vzpomínati na jeho dobré chvíle a jak ji měl rád. On byl na věčnosti a Rynková představovala si jakousi šedou mlhu, do níž po smrti duše se nořila. Ta jeho hříšná duše! Klekla a pomodlila se za ni. Ale myšlénky mátly se jí. Nevěděla, jak se má modliti. Byla při tom roztržita. Začala nyní mysliti přece na svou budoucnost, na svou svobodu.

Leč netěšila se, spíše bála se obojího. Co nyní dělat, co počít? Užíti mládí a bohatství? Hledati lásku? Obávala se, že jí nenajde. Cítila, že by se měla učiti znova a jinak žíti. Byla by chtěla býti jinou, docela jinou, ale nevěděla dobře, komu by se byla chtěla podobati. Nevěděla, koho by mohla milovati, a pak si zas vyčítala, kam myšlénky její zabíhaly.

Vrhla se znova k oknu, klekla před zástupem jasných hvězd a její duše klesala před smrtí i před životem.

Tu odbíjela půlnoc ze všech věží a hvězdy spěly dále, lidé s nimi, ale každé uhození půlnoci na orlojích lidského důmyslu, lidské práce zdálo se býti mladé vdově jakousi vážnou a velkou otázkou.

Díl druhý.

1. Novoroční jitro.

Zle, ach zle začínal pro Annu ten nový rok. Nemohla se déle klamati, že byla Leopoldovi lhostejnou, že ani úcty ani šetrnosti k ní neměl, že by tohle bylo časem ještě horší, že na ni čekalo neštěstí v manželství s ním. Nezbývalo jí tedy nic než učiniti tomu konec. Ale to bolelo tak, že život sám ztratil pro ni půvabu a ceny.

Tyto trapné myšlenky rozrývaly nitro Annino, když se Ruprecht v Sylvestrově půlnoci s Horákovými před jejich domem rozloučil a otec její ohromným klíčem vrata domovní otvíral. Doma čekalo na ně překvapení. Nany vyšla jim vstříc se zprávou, že mají hosti: paní Rojkovou s dvěma dceruškami, Karlou a Verunkou. Přichystala prý jim všechno k pohodlnému noclehu, ale nemohla je přemluviti, aby šli spat. Stály na tom, že vyčkají návrat domácích a Leopolda.

Mladá paní, která po celou cestu mlčela a zimou se chvěla, pravila teď, že jí není dobře a že musí ihned ulehnouti. Vypadala skutečně jako nemocná. Horák odvedl ji tedy do spacího pokoje, kde se uvrhla ustrojená na postel. On sám odešel přivítat hosty s obvyklou pohostinností.

Ony zatím líbaly a objímaly Annu, které při tom volno nebylo. Verunka seznamovala se s ní.

„Těšila jsem se na tebe jako na sestru," pravila držíc ji za obě ruce a její hlas byl mírný, tichý, pohled upřímný a pevný. „Tys dobrým andělem našeho Poldíka. Uznáváme to všickni, mluvíme o tobě každý den a přejeme si, abys k nám zavítala. To bys pak viděla, jak bychom si tě vážili ... Ale snad se nehněváš, že tobě tykám bez ptaní. Odpusť mi, ale přišlo mi to maně. Zdálo se mi nemožno, abych ti kdy jinak říkala."

Verunka byla Poldíkovi podobna. Měla jen tmavší vlasy, oči spíše sivé než modré, ústa trochu větší. Nebyla takovou kráskou jak on, jemuž venku říkali: obraz.

Anna nemohla se zdržeti a padla jí kolem krku s pláčem. Nemohla promluviti a zdála se proto Verunce zpočátku chladnou, ba pyšnou snad, ale nyní uhodla tato hned, že se tu něco dělo.

Přivinula Annu pevně k srdci a rozhlížejíc se chvíli, opakovala po své matce, která již dvakrát totéž se tázala: „Kde je Poldík?"

Nany krčila ramenoma, když při tom na ni se dívaly.

„Nany nám přece řekla," podotýkala paní Rojková, „že šel s vámi do té společnosti k paní Rynkové."

Pan Horák vmísil se teď do toho řka: „Ano, byl tam s námi. Ale po celý večer nejen že dělal, jakoby tam mé dcery nebylo, nýbrž když společnost se rozešla, doprovodil domů jinou slečnu. Proto tu není . . ."

Nastala přestávka. Všecky přítomné byly zaraženy. Anna nespustila se rukou Verunčiných. Její hněv k Leopoldovi mizel. Byla by jej ráda omluvila. Ale než jí bylo lze promluviti, pokračoval její otec:

„Je mi líto, paní Rojková, že vás takovou nepříjemnou zprávou vítati musím, ale není jiné pomoci a raději ihned s pravdou ven. Jsem vůbec nejvýše nespokojen s tímto nastávajícím zetěm. Přál jsem svému jedinému dítěti, aby volilo z lásky, avšak u Leopolda byla tato láska, zdá se mi, klamem. Aspoň nechová se dokonce tak, jakoby si vážil mé dcery a jakoby ji opravdu miloval."

Anna plakala tiše za jeho řeči a kladla si hlavu na Veruněina ňadra se slabou jakousi nadějí, že tato dobrá duše věci snad sprostředkuje.

Vedle ve spacím pokoji slyšela Viktorka všecko. Zpamatovala se úplně. Malátnost jí přešla. Zdvihla se, odhodila plášť a zimní čepec, a stála uprostřed pokoje krásná jako demon. Jakás temná radost šlehala jí z očí. O, jaké to štěstí! Spojení Annino s Leopoldem mělo býti zrušeno. Na Mínu nebyla žárliva, té nebála se co sokyně. Ale co chtěla žena ta bídná? K čemu měl býti Leopold svoboden? Což neprobouzel se v ní žádný lepší cit, aby byl káral její rozpoutané chtíče a obraznost? Nač myslila? Což nadarmo se chvělo její děťátko v útrobách její bytosti? Neměla pro ně myšlénky? Zapomněla příroda na cit mateřský u ní, když dopustila, aby se stala matkou?

Za to cítila paní Rojková mateřský bol v míře veliké. Jala se nahlas naříkati a plakati: „Co to slyším, pro jakou zprávu přijela jsem si to do Prahy. Ah, to mi srdce utrhne. Byla jsem tak šťastna od té chvíle, co jsem se dověděla o tomhle zasnoubení. Vstávajíc, lehajíc děkovala jsem bohu za tu Aničku a když jsem ji seznala, tu bylo mi dokonce, jako by byla s mou Verunkou druhou matkou našich dětí. O toho Leopolda, který nám vždycky trochu starostí působil, nemusila jsem se teď starati nic. Toť bylo nějaké ulehčení . . ."

Po krátké přestávce ve svém žalozpěvu spráskla ruce a vykřikla: „A co řekne teta Peroutková? Co řekne? Co řekne? Jen aby ji z toho neranila mrtvice. Ale já mu povím! Jen kdybych ho tu již měla. Škoda, že tu není tatínek. To by se měl chlapec nač těšiti."

„Matinko," řekla Anna. „Vy mluvíte o něm jak o malém dítěti. Ale doufám, až by přišel, že jej nebudete snad honiti metlou do známosti se mnou. Právě než jsem teď přišla domů, rozhodla jsem se, že mu vrátím svobodu, a při tom zůstanu. Nemám mu pranic za zlé. Mýlil se, když myslil, že mne miluje, a to není hřích. Na štěstí je posud čas, abychom se rozešli. Mně jen je líto, že se o tom vyjednává hned teď. Byla bych vám to chtěla říci šetrněji a později."

„Ach ne, ach ne! Dítě, to si ještě rozmyslete," prosila ji Leopoldova matka.

„Ne, nerozmysli si to," zvolal její otec. „Zůstaň pevna. Pak bysi litovala."

S tím odešel do ložnice a nepodívav se na svou ženu, padl na svou postel.

Verunka podporovala matku. Řekla tichým a přesvědčivým způsobem: „Leopold není zlý člověk. Je někdy jen nerozvážný, někdy mluví a jedná zpozdile. Ale časem si to odvykne. Že tě má nesmírně rád, o tom jsem přesvědčena. Až se mu vysvětlí, že tě bolí jeho bezohlednost, bude zas jiný. O, jen kdyby přišel! Myslím, že se potom vše vysvětlí,

že se omluví. Co říkáte tomu vy, Naninko? O pojďte mezi nás, řekněte, co myslíte. Viďte, že máte důvěru v našeho Leopolda?"

Nany pravila, že je tu těžko něco říci. Radila všem, aby se uložily a na to se vyspaly. Příští den že tu věc snad objasní. Ale paní Rojková nechtěla o spaní ani slyšeti. Byla odhodlána počkati na Leopolda a promluviti s ním ihned, jakby přišel.

Toliko Karla dala se přemluviti a ulehla na divan v Anninu pokoji, kde měla ustláno. Verunka nechtěla si lehnout, dokud matka bděla, a Anně nezbývalo nic než zůstati u nich.

Nany mínila, že se snad Leopold stavěl v některém hostinci, ješto byly té noci do rána otevřeny.

Nic na plat. Paní Rojková chtěla naň čekati. Usadila se znova za stůl s Annou a Verunkou a Anně bylo líto, že neměla přijíti do tohoto příbuzenstva, kde ji tak rádi viděli. Ovšem bylo v tom u paní Rojkové hodně zištnosti. Anna nemohla toho nepozorovati. Ale neměla jí za zlé, neb všecky její snahy otáčely se kolem jejích četných dětí a k vůli těm byla s to hory přenášeti a moře vysoušeti. Anna to omlouvala. Hleděla ji trochu upokojiti a mluviti o jiných věcech. Ptala se Verunky na její známost s mladým rolníkem, o které slyšela od Leopolda. O tu se však právě jednalo. Rodiče tohoto mladého muže, jehož jmeno bylo Štěpán Boubinský, dlouho se zdráhali dáti mu povolení ke sňatku s děvčetem beze jmění. Verunka následkem toho se mu vyhýbala, nechtěla do rodiny bohatých rolníků se vnutit. Teta Peroutková sice namáhala se všemožně, aby jí sehnala nějaké věno třeba na úkor ostatních dětí Rojkovic, ale starým Boubinským byly k smíchu nějaké dva neb tři tisíce zlatých. Štěpán ze zoufalství chtěl se dáti na vojnu, ale poslali jej zas domů, protože mu něco scházelo v šířce prsou do míry. Vyhrožoval pak, že si udělá smrt. Při tom všem Verunka se chovala tak rozumně a rozšafně, hleděla milého ukonejšit, od sebe odvrátit a napomínala jej, aby s rodičemi dobře jednal, až staří o tom se dověděli.

Když pak též uslyšeli, do jaké rodiny Leopold se dostane, povolili synovi jednoho dne nenadále. Neb opatrné ty lidi strašilo také nemálo, co bude lesní Rojek se všemi dětmi dělati. O Poldíkovi bylo známo, že za mnoho nestojí a ostatní děti mimo Verunku byly nedospělé. Co mělo býti z těch? Teta Peroutková měla hezkou usedlost, ale ob čas hlásil se jí nějaký ženich, nedbaje, že byla již v letech. Nezdálo se jim zcela jisto, žeby se na stará leta třeba ještě nezasnoubila. A kdyby ne a měla-li by i zachovati Rojkovům svůj majetek, co pak to bylo na tolik dětí?

Verunka byla tak hodna a měla takovou dobrou pověst, že tedy nemínili již hleděti na jmění, jelikož měli toho sami dost. Ale co s tou rodinou někdy? Kdyby Rojek oči zamhouřil, co s nimi se všemi?

Leč jestliže Leopold dobře se oženil, bylo trochu pomoženo. V okolí znali rodinu Horákovic, která ovšem druhdy přišla o statek. Ale zároveň bylo známo, jak dobře se zaopatřil Bernard Horák a že měl jedinou dceru. S tou rodinou do přátelstva přijíti bylo jim tedy vhod.

Paní Rojková, ač byla výbornou matkou, nevyznamenávala se nikterak velkým důvtipem, ale za to jí také nikdo nemohl nazvati

lstivou. Následkem toho vypravovala o těchto věcech a líčila tyto poměry s božskou naivností. Pověděla Anně vše tak upřímně, jen že mnohem obšírněji, jak jsme to naznačili.

Verunka neměla nic proti tomu, ačkoli sama byla by snad ledacos zamlčela. Ale bylo-li to jednou venku, stalo se. Bylať to povaha zvláště přímá, bezelstná a prostá.

Jí nebylo nic na světě za těžko, co uznávala za dobré a spravedlivé. Jakkoli měla Štěpána vášnivě ráda, byla by se ho odřekla beze všech zápasů. Dovedla si tiše zaplakati, nikdo-li ji neviděl, a pak snášeti osudu tíž zádumčivě, ale oddaně, a činila, co chtěla činit, pevně a bez váhání, aniž byla při tom urputná neb prchlá.

Bylať to perla, zasazená do poměrů skrytých, mezi povahy více méně obyčejné. Mezi nimi skvěla a bělala se. Oni uznávali její cenu, byla po zásluze milována a tato láska měla dojíti nyní šťastně cíle. Takové štěstí nebývá vždy souzeno osobám šlechetným. Také hrozilo nyní jejímu osudu zas nové úskalí, kdyby se měl zmařiti Leopoldův sňatek. Anna to uvažovala a nic jí neuráželo, že se na ni nalehalo také z této příčiny. Bylať zvyklá vše prakticky pojímati a netrápila se subtilními ohledy. Ostatně vítala tajně každý důvod sebe vzdálenější, aby se mohla smířiti s Leopoldem.

Verunka přijela do Prahy kupovat různé věci do výbavy a do nové domácnosti, k čemu teta Peroutková byla poskytla peněz. Tak měla se aspoň ukázati v bohaté rodině ženichově s výbavou slušnou, po městsku pořízenou.

„Jen aby se mi to všecko zas neshatilo,“ řekla smutně, když to všecko Anně vypověděla.

„Snad ne, snad ne,“ chlácholila ji Anna.

Aby raději o něčem jiném opět začala, tázala se: „Karla bude si také něco jednati?“

„Teta dovolila jí, aby si koupila na nové šaty na mou svatbu,“ řekla Verunka. „Krom toho má ještě něco za lubem . . . jen že teď to asi nepůjde . . . a ostatně byla jsem vždycky proti tomu.“

Rojková přejala slovo. „Karla touží nesmírně něčemu se přiučiti. Viděla jiný mrav a způsob, když tu byla. Slyšela slečnu Filomenu tak krásně zpívati . . . Tu chtěli jsme prosit. Vlastně byli bychom prosili, kdyby vše bylo ještě při starém (slze přišly jí do očí), abyste si ji, má drahá Aninko, tady trochu ponechala, aby se vycvičila. Nežádali bychom toho zadarmo, chraň bůh. Teta Peroutková zapravila by všecky výlohy. Jen že teď to asi nepůjde.“

„Proč by to nešlo?“ řekla Anna. „Vy nemůžete přece za Leopolda a kdybych se s ním i rozešla, můžeme zůstati dobrými přátely. Přejete-li si, nechám si Karlu tedy zde.“

To byl balsam na poraněné srdce mateřské. Teď plakala Rojková zas radostí. Také zdálo se, že Anna silně se zviklala ve vysloveném předsevzetí. Jen kdyby byl Leopold přece přišel. Ale on nešel a nešel. Byly dvě hodiny s půlnoci. Nany dělala nové pokusy, aby hosté se uložili. Nadarmo. Rojková neměla pokoje, dokud by nespatřila Leopolda.

Rozpovídala se o svých dětech. Z dvanácti devět jich zůstalo na živu. Jmenovala Anně všecky ty děti. Po Karle přišel Michalek, ten prý byl krásný jako jeho patron svatý archanděl. Po něm byl Josef, dobré dítě, jen že trochu slabé. Tonička a Faninka byly dvě rozpustilé holky, které se nechtěly učiti. Byly jen deset měsíců od sebe. Ale časem jistě zmoudřejí, věštila jejich maminka. Posléze jmenovala Cyrilka a Metinka, dvíčátka nedávno teprv odstavená, ačkoliv jim bylo půl druhého leta.

Byla by nechala Michala tak ráda studovat. Byl to její miláček. Ale Josífek byl také nadán a byl pilnější Michálka. Na to nyní již pořád myslila a k tomu byla by se jí tak dobře hodila Annina domácnost a její vlídná mysl. O Karlu měla nyní také starost, aby ji provdala. Karla nebyla by se hodila do statku, ani do chalupy, spíše prý za úřadníka a proto měla míti mermomocí vzdělání a pochytiti je i s jádrem i s obalem za několik měsíců. Vlastně vězel té žabce Vilém Vašata v hlavě a její matka byla pošetilá dost, že s ní ten sen sdílela a pěstovala.

Netroufala si ovšem říci také o tom něco. Ptala se jen velmi naléhavě na rodinu Vašatovu.

Tak nadešla hodina třetí. Tu měla Nany šťastnou myšlenku: „Že mi to dříve nenapadlo," zvolala. „Vždyť pan Leopold ani nemůže domů přijíti. Nemá domovního klíče. Mámeť sice zvonec u vrat, ale on by nezvonil. Ví, že by musil někdo od nás vstát a jít mu otevříti. Je tedy v nějakém hostinci ve veselé společnosti a přijde asi domů, až budou domy otevřeny. Proto nedělejte si už zbytečných starostí, paní lesní, a dopřejte si trochu spaní. Zítra se vše vysvětlí a snad napraví. Tedy dej pánbůh dobrou noc. Jdu si také lehnout."

Konečně ulehly tedy všechny.

2. Pomsta sokova.

Anna vstala první, ještě za tmy a spěchala z pokoje, aby venku pomohla Nany starati se o hosti. Otevřela chvějící se rukou dvéře s otázkou na rtech, vrátil-li se již Leopold.

Jakmile vyšla, byla příjemně překvapena. Viděla na chodbě v šeru mužskou postavu zády k ní obrácenou a měla toho nevěrce posud tak ráda, že jí to radostně trhlo, jen co jej mínila viděti. Mimovolně vyklouzlo jí radostné „Ah" rychle však utlumené vzpomínkou, že se ho chtěla vlastně navždy odříci.

On mluvil s Nany, která držela světlo v ruce. Když ji bylo slyšeti, Nany rychle umlkla. On obrátil se na její Ah! . . .

Ale nebyl to Leopold. Anna poznala Pavlovského.

Soudila, že přišel od paní Rynkové, a popošla mu několik kroků vstříc. Podala mu ruku na přivítanou.

On slyšel ještě v duchu její zpola utlumené radostné Ah! a věděl, že platilo Leopoldovi. Záviděl mu ho trochu. Ten výkřik byl tak sympatický. Důmyslnému pozorovateli prozradil ten zvuk její srdce. Bylo mu také líto, že měla míti tento klam.

Anna uspořila mu rozpaky prvního oslovení a řekla: „Smím se tázati, jak jest panu Rynkovi?"

„Ten dokonal, slečno, brzo po vašem odchodu."

„Ah, to bude matku dojímati. Byla včera velmi polekána tou nehodou. Což paní Rynková? Jak snáší ten případ?"

„Je docela sama se služkami ve svém bytu. Bylo by snad dobře, kdyby ji paní matka navštívila. Ale ona teď snad ještě spí?"

„Právě chtěla jsem vás prositi za odpuštění, že vás nevedu dále. Máme také hosti, jež také posud spějí, matku a sestry pana Rojka."

„Ah, to je dobře!" zvolal Pavlovský obrátiv se k Nany a teď viděla Anna, kterak byla Nany bledší než jindy a jak se jí chvěly rty. Snad ji tak nedojímalo Rynkovo úmrtí? Anna ohlédla se na Pavlovského a viděla v jeho pěkném obličeji určitý výraz soucitu, který patrně platil jí.

Ustoupila o krok nazad a náhle se tázala: „Stalo se ještě něco?"

Pavlovský sklonil malounko hlavu a pohnul rtoma. Anna řekla tiše: „Stalo se něco Leopoldovi?"

„Brzo zas bude zdráv, jak doufám," odpověděl Pavlovský s přízvukem šetrným a srdečným.

„Nějaká nehoda?" tázala se bez dechu.

„Ano, něco málo přihodilo se mu."

Anna nemohla se déle držeti, vzala Pavlovského za ruce.

„Nezamlčte mi nic," prosila zápasíc se slzami. „Posud jsem mu zaslíbena, ještě jsme se nerozešli. Posud bolí mne jeho bolest, posud chvěju se o jeho život."

Jak byla pravdivá, umírněná, silná ve své slabosti! Pavlovský dovedl to oceniti.

„Vím, že jste nevěstou toho pána," řekl. „Ostatně mi to řekl také a uložil mi, abych sem došel. Chce vás vidět . . ."

„Naposled?"

Řekla to s přízvukem srdce rvoucím, pořád tiše, ale tím důtklivěji.

„Ne, ne, tak zle nebude. Upokojte se. Rána již je zavázána, není nikterak smrtelná, krvácení brzo se zastavilo."

„Byl tedy raněn? Kde? Jak? Čím?"

„Povím vám to všecko zvolna."

„Máte pravdu, místo marných otázek poletím hned k němu."

„Což jeho matka? Neměla by jíti s námi?"

„Ta ubohá! Na ni jsem zapomněla. Ale bojím se jí to říci. Což aby jí to Nany pomalu sdělila. Zatím půjdu k němu napřed."

„Vy nevíte, slečno, kde jest?"

„Ne. Povězte mi to, prosím. Kde je?"

Pavlovský proklínal okamžik, který na něm žádal, aby byl mučitelem té upřímné mladé dívky. Ale ona nalehala. Musil mluviti. Váhal ovšem chvíli a ona bledla každou vteřinou více. Viděl, že ji nejistotou trápil rovněž, jak ji musil raniti jistotou.

„On leží v bytu slečny Míny Řepkové."

Anna zkameněla. Dívala se na něho, aniž ho viděla. Nany vložila se do toho. „Na tohle už nic nedávej, děvenko," řekla kladouc jí ruku na rameno. „Co se stalo, stalo se. Pro tu chvíli odpusť všecko. Vždyť

víš, že Leopold tu slečnu domů doprovázel. Nu, a tam čekal na ni její ženich. Teď víš všecko a hleď míti rozum. Že Leopold z toho nebude míti smrt, je prý jisto. Ztiš se tedy jen a jednej co možná klidně. On tě chce vidět. To nemůžeš mu snad odepřít. Což kdyby přece... to bylo naposled. Pak bys to sobě vyčítala, kdybys k němu nešla v takovém okamžiku. Vždyť pyká teď dosti za své hloupé kousky."

Anna neváhala. Oblékla se mlčky. Podívala se na Pavlovského tázavě a on nabídl se, že ji doprovodí k nemocnému, kam beztoho zamýšlel se vrátit.

Zimní jitro slabě se šeřilo. Pavlovský nabídl Anně rámě. Za nějakou chvíli tázala se ho, jak věci se udály.

Pavlovský vypravoval jí, že setrval u paní Rynkové až do skonání jejího muže. Když pak dům její opustil, vkročila mu u vrat do cesty Mína a padla před ním na kolena.

Když ji zdvihl, prosila jej, aby ji sleďoval, že se stalo u ní neštěstí. Ačkoli nebyl s to rozuměti jejím nesouvislým slovům, sledoval ji. Pak shledal a dílem dověděl se od domácí Míniny, že Leopold byl napaden právě před domem, kde Mína bydlila, Leitnerem, který byl přijel téhož večera a na Mínu v jejím bytu čekal. K Rynkovům do společnosti nechtěl za ní jíti.

Pak napadlo mu, že asi před půl nocí Mína se nenavrátí, a rozhodl se, že půjde zatím sám někam do hostince.

V té chvíli však přicházela ona ve průvodu Leopoldově domů. Leitner skryl se za roh, nechal je přejíti a slyšel prý laškování, viděl jak si dali políbení, jak umlouvali dostaveníčko. To Pavlovský zamlčel. Řekl Anně jen tolik, že byli viděni žárlivým poručíkem, že se vyřítil, šavli tasil, proti Leopoldovi se hnal a do žaludku jej ranil. Leopold klesl jako mrtev na dlažbu. Na štěstí přiběhla k tomu výjevu Krejzová, totiž Mínina domácí, a zachránila Leitnera před veřejným poplachem a zatknutím. Poručila mu, aby ihned uprchl, což také učinil, a sama s pomocí Míninou dopravila krvácejícího Leopolda do svého bytu ještě dříve, než lidé k tomu přišli. Viděla, že ještě žije, že bude moci dáti svědectví a že na ni nepadne tedy podezření zločinu. Kdyby jej byla nechala venku ležeti, byl by Leitnera prvnímu strážníku prozradil. Tomu Krejzová chtěla zabrániti. Teď nastaly však pro obě ženské hrozné chvíle. Byly tu samy s člověkem snad umírajícím. Co měly činit? Než na tom se usnesly, přetrpěly smrtelná muka. Mína nevěděla si rady. Ale rázná žena mluvila do ní tak dlouho, aby k něčemu se odhodlala, až si vzpomněla na sestru a že tam jsou lékaři, sestřini známí. Od těch dalo se očekávati, že by pomohli věc zatajiti a zároveň raněnému pomoci poskytli.

Proto spěchala Mína tam a štěstím bylo, že s Pavlovským se setkala. Tento opatřil nemocného, zůstal u něho a vzal pak na sebe dojíti k Horákovům.

Mína odešla zatím ještě v noci ke svému otci. Leopold byl s Pavlovským sám a přišel k sobě tak, že mohl mluviti. Byl velmi malomyslný, kajícný, prosil Pavlovského, aby se zaň u Anny přimluvil. Přísahal, že se bude držeti nyní již jen jí a na žádnou jinou ženskou že se již nepodívá. Všecky jsou prý falešné, jediná Anna prý tvoří výjimku.

Nebyl k ukonejšení, až mu bylo slíbeno, že mladý pan doktor, jak Pavlovského nyní už nazýval, co nejdříve možno pro ni dojde.

To poslední Pavlovský věrně vyřizoval. Tak uvedl k soku svého otce tu, která by se byla měla státi otcovou ženou a jeho macechou po přání otcově.

Anna posadila se u Leopoldova lůžka, podala mu ruku, nechala mu ji, když ji tiskl k ústům. Zapovídala mu, dle přání Pavlovského, aby mluvil. Slze tekly jí po lících, padaly jí na ruce.

Pavlovský odešel potom k Rynkovům se slibem, že k Leopoldovi brzo se navrátí.

Leopolda trápily bolesti. Anna chladila mu čelo, dávala mu píti, domlouvala mu, aby se utišil, tak dlouho, až usnul. Dech jeho byl krátký a spánek nepokojný. Stenal těžce ze spaní.

Anna seděla vedle něho šťastna návratem jeho lásky a plna úzkosti o jeho zdraví. Musila však oči zamhuřovati, aby neviděla předmětů okolo sebe, jež jí připomínaly Mínu a jí náležely. Leopold ležel na její posteli. Musila přec jen mnoho odpouštěti. Chtěla však odpustiti.

Teď dočkala se asi za hodinu příchodu Rojkové a jejích dcer. S nimi zároveň vrátil se též Pavlovský.

Rojková přicházela k lůžku synovu nejistým krokem. On spal. Anna podívala se na ni a znova jí slze vyhrkly nad bolem mateřským, jevícím se v té dobromyslné tváři.

Rojková sklonila se nad svým synem tiše, aby ho nevzbudila, avšak Leopold přece se probudil a bylo vidět, jak okřál jejím pohledem. Nebyl zvyklý sentimentalním projevům něžnosti této matky až do krajnosti obléhané starostmi. Býval od ní hubován, někdy nevlídně přivítán, ale o její lásce nebylo pochyby. Teď položil si hlavu na její prsa a zdálo se mu, že jest zachráněn.

Také sestry ho obstoupily. Anna pustila matku na své místo.

„Jak je ti teď, Poldíčku?“ ptala se Rojková.

„Ach, maminko,“ řekl místo odpovědi, „hleďte jen, aby mi Anna odpustila. To víte, že nemám rozum. Byl jsem pobláznĕn, když jsem viděl, že i ta Mína mne má ráda a že by snad k vůli mně toho Leitnera nechala. Myslil jsem, že není možná být k ní chladným a nevlídným. Teď za to pykám, a ona, když mne umírajícího sem vlekla s tou babou, myslila při tom jen na sebe. Se mnou neměla útrpnosti. Když jsem řekl: Míno, umírám pro vás, odpověděla: ‚Nemluvte takových hloupostí. Vy jste mne učinil nešťastnou, proč vetřel jste mi svůj průvod. Leitner mne zabije také anebo mne aspoň dozajista zanechá.‘ Tak naříkala a o mne se nestarala. Krev tekla mi proudem z rány a ta stará baba měla jen strach, aby jí podlahu nepotřísnila. Měla jen starost, aby se mne zbavila. Spílala Míně až strach. Myslil jsem, že ji sbije, a Mína před ní klekala a prosila ji, aby měla s ní slitování, slibovala, že jí dá vše co má, jen aby jí poradila, co má dělat, aby Leitnera smířila. Pak chtěla Mína utéci k otci svému a nechati mne tady samotného s tou babou. Ale ta jí pohrozila, nepřivede-li jí sama lékaře, že ji najde u otce a všecko celému světu vyjeví. Tím ji teprv donutila, aby běžela hledat pomoci pro mne. Nebyla-li milosrdnější, byla ta stará aspoň svědomitější Míny.“

Nedal si brániti ani matkou ani Pavlovským, aby to vše nevypověděl, a prosil, aby byl odsud co nejdříve jinam dopraven.

K tomu vešla právě Krejzová, zamračena, až z ní šla hrůza.

„Právě jsem lila vodu na to místo před naším domem, aby nebylo znáti stop krve," řekla. „Dostala jsem to novoroční nadělení od toho mladého pána."

„Za to můžete se však panu Leitnerovi poděkovat," odvětil jí Pavlovský. „V noci prosila jste mne pěkně, abych ho neudal. Slíbil jsem to, ale teď jsem slyšel od nemocného, jak zle jste s ním zacházely, a nemám již chuti šetřiti pana Leitnera."

Tím ukrotil její pobouřenou mysl. Stala se mžikem ku podivu mírnou.

V průvodu Pavlovského a Rojkové byl pak Leopold dovezen do nemocnice a Pavlovský vzal na sebe, že zamezí v té věci soudní vyšetřování. Slíbil to Krejzové ještě jednou.

Anna pomáhala při dopravě raněného do kočáru, načež odešla domů s Leopoldovými sestrami.

3. Nová domácí nehoda.

U dveří byla Anna přivítána od Nany novou Jobovou zvěstí.

„Má drahá dušinko!" pravila k ní stará služka. „Pytel roztrhl se u nás s nehodami v ten nový rok. Až uslyšíš, co zatím doma se stalo, co jsi byla vzdálena. Když páni vstali a ke snídani zasedli, na tebe a na naše hosti se ptali, kde všickni jste, řekla jsem jim, že jsme hned po ránu dostali zprávu, že p. Rynek zemřel a že byl p. Leopold raněn od poručíka Leitnera.

Paní při té dvojí zprávě vykřikla, vstala, potácela se a omdlela. Nemohli jsme jí několik minut vzkřísiti. Běžela jsem pro doktora. Ten přišel hned. Ale poručil, abych běžela hned také pro bábu. Ta je zde posud. Paní má velké bolesti a bezpochyby skončí to zle pro děcko."

Anna poslala Verunku a Karlu do kostela. Vešla do pokoje. Nemohla nic říci v prvním okamžení na zprávu Naninu. Stiskla jen ruku své staré přítelkyni. Ke své maceše nešla v tomto stavu jejím.

Našla otce v jizbě sklíčeného, bledého, bez útěchy. On pozdvihl k ní hlavu a hned ji zase sklopil. Ani on nemohl nic říci. Měl ztratit naději na dítě, na něž bez toho se netěšil. Byl k němu lhostejný a bolelo jej to, jak Rynkovou někdy bolívalo, že nemohla ctíti svého muže. Ano, vlastní lhostejnost bolívá srdce lásky schopné a každodenně cítí to lidé všude a vždycky.

„Jak je?" ptala se Anna. „Trpí tvá paní mnoho?"

Pokrčil ramenoma. Anna byla by tak ráda řekla:

„Škoda, těšila jsem se na to děťátko," ale jazyk jí v tom jako umrtvěl, neb teď napadlo jí něco jiného a sice byla by chtěla znáti pravou příčinu macešina leknutí. Chtěla nyní zas ptáti se: „Což měla Vikyčka toho nebožtíka Rynka tak ráda, že k vůli tomu se roznemohla?" Ale i tato slova zamlčela. Cítila, že tohle nesmí říci. Pozorovala při otci, že se trápí tímtéž, co jí teď napadlo a o čem se nesmělo začít mluviti, aby z té doutnající nebezpečné jiskry nezplál požár.

Anna tušila, že též Nany měla divné své myšlenky. A tak nezbývalo nikomu kdy želeti toho nedávno započatého žití, kterému bylo zas odejíti ještě než vyšlo na světlo světa.

A nejméně mezi všemi záleželo na něm vlastní matce. Její mysl dlouho zmítaná, zatemnělá, zdivočilá zápasem o slušné postavení ve společnosti a z druhé strany o blaho lásky, byla otřesena dvěma smutnými zprávami, které Nany bez obalu byla Horákovům podala.

Ale pravou příčinu tohoto silného otřesení, které zachvátilo její ústrojí, přece nikdo neuhodl té chvíle.

Nebylo pravda, co veškerá rodina Horákovic se domnívala, že Leopoldova nehoda jediné ji takto schvátila. Nikoli, nikoli, propast v její duši dosahovala hloub. Její sestra byla vdovou, konečně byla svobodna, svou paní, paní jakéhosi jmění. Ubohý Horák, jenž byl myslil, že by mohl býti ještě milován, jehož neuspokojilo posavadní klidné štěstí, který hledal k stáru ještě závratné blaho, bláhové štěstí, nepoznané požitky! Teď byl v cestě té, kterou miloval zápalem mladistvým. Ta nepřála mu toho vzduchu, v němž dýchal, nepřála mu toho pobytu pozemského dosti perného. Byla by chtěla, aby se jí s cesty klidil jako Rynek její sestře. Ano, lekla se také o Leopolda, ale více ještě zuřila, že Anně bylo dopřáno k němu spěchati, že bezpochyby mu odpustila, že s ním nebyla rozdvojena.

Před tím nebyla přece nikdy neobyčejně zlá nebo mstivá. Jsou však doby, kde v duši se otevírají kratery, jež by byly zůstaly ve příznivějších okolnostech navždy neznámými téže osobě.

Teď přerůstalo tohle všecko dávno ten stín dobré vůle a svědomitosti, kterým až doposud se byla řídila. Její tak zvaná láska nebyla nic než žárlivostí a závistí k Anně. Nyní trpěla krutými bolestmi tělesnými tak, že prosila svou ošetřovatelku, aby ji raději zabila.

Ale Kavková — tak se jmenovala bába — zůstala zcela chladna: „Má drahá milostpaní," domlouvala jí svým tenkým hláskem. „To musíte se učit trpělivosti. Ale, ale, kdo by tak bezbožně mluvil. Jen počkejte, však to přijde ještě horší! Tohle to není ještě nic. Inu něco za něco. Chcete-li býti paničkami, vy hezké slečinky, musíte se připravit na samé utrpení. K tomu je žena zrozena. Kdybych vám chtěla vypravovati svoje zkušenosti! Vlasy by vám vstávaly! Nu, až někdy jindy. Co naplat. Kdykoli mi bývalo nejhůře, pravila jsem si: Proč jsi ženskou? Proč vdala jsi se a to dvakrát? Žena je k utrpení zrozena. Tak, tak, jen se trochu stište. Vidíte, že nemusíte takhle řádit."

Horáková jí neposlouchala. Cítila pozvolna úlevu. V té úlevě tělesných bolestí jakousi oblevu citů.

Myslela nyní lidštěji na svého chotě, bylo jí lhostejněji, je-li Anna u Leopolda čili nic. A konečně myslila také na to své děťátko. Snad odcházelo proto již teď, že se na ně ani chvilku ještě netěšila? Co táhlo nyní tím temným srdcem? Bylo to jemné a utěšené jako nejslabší hvizdot ptačí před svítáním. Než si byla vědoma, je-li to lítost neb zábřesk lásky, usnula.

Za chvíli vyšla bába po špičkách s důležitou tváří z ložnice a pravila k Horákovi, jenž posud na témže místě seděl hluboce zadumán: „Doufám, že to děťátko zachováme."

Opakovala to Anně a Nany a nikdo netěšil se z toho než ona jediná, ta cizí ženská. Ovšem, ona proto hlavně, že se těšila na další výdělek při jeho pravidelném narození.

Nikým nevyžádáno, nedrženo žádnou vroucí modlitbou neb úzkostí a touhou, bylo to žití zachováno. Toliko příroda chtěla tomu, aby setrvalo, na svět přišlo a někdy s vrozenými pudy, s poměry, s přátely a nepřátely zápasilo, aby někdy se tázalo: Proč jsem přišlo na ten svět?

4. Vdovin smutek.

Již byl Rynek vložen do rakve a ukryt v ní navždy. Jeho ostatky byly uchystány k odplutí z tohoto žití, z něhož tak hrabivě kořistil.

Jeho vdova v černém obleku octla se sama u jeho rakve, jež stála na povznešeném katafalku mezi svícemi a palmami. Dalať choti vystrojiti skvostný pohřeb. Salon byl ověšen černými čalouny. U nohou rakve ležely věnce, jejichž vůně vítězila nad dýmem rozžatých svící.

Tekla opřela si čelo o stupně katafalku. Nikdy nebyla by si pomyslila, že je život tak vážný, přísný, že ji bude někdy tížiti. Až doposud připadal jí tak trochu jako veselá maškaráda, kde lze všemu se vysmáti i hoři, strastem, mrzutostem a nejvíce starému žárlivému manželu.

Nikdy nebyla by si pomyslila, že bude o tohoto opravdově někdy truchliti.

Ale ona truchlila skutečně. Co zvýšilo její zármutek, bylo množství smutných zpráv, jimiž byla téměř zasypávána od úmrtí Rynkova. Skoro bála se, přišel-li k ní někdo, že jí zas cosi nového a hrozného poví.

Neboť bylo toho ještě více, než nám posud známo jest.

Když Tekla z krátké dřímoty v nějakém křesle blízko pianina se probudila, byl již u ní její otec, který hned po ránu přišel se podívat, jak jest Rynkovi, neb posud nevěděl, že jest již mrtev. Pavlovský nebyl měl času Míně to říci, když s ní spěchal k raněnému Leopoldovi. Byloť mu vyslechnouti spíše od ní, co vlastně se přihodilo, o ona přišedši v noci ke svému otci, byla by málem zapomněla, zmíniti se mu o Rynkovi, kdyby se nebyl s udivením tázal, jak to přišlo, když celá společnost, jak mu vypravovala, od Rynků odešla, že jediný Pavlovský tam zůstal.

Tak věděl tedy Řepka pouze, že jeho zeť jest nebezpečně nemocen, a letěl tam jako havran na bojiště kořisti žádostiv.

Stál pak před ovdovělou dcerou s výrazem cynickým, že s hrůzou od něho hlavu odvrátila.

„Tedy po všem?“ cenil se.

Tekla kývla. Sklonila hlavu a cítila, že nesmí před ním plakati ani truchliti, aby to neměl za pokrytectví.

On cítil zas naopak, že musí zachovati jakousi důstojnost v tomto okamžiku, i když s ní byl sám. Viděl na ní, že si toho žádala.

„Zkusila jsi s ním mnoho, když to šlo ke konci?“ tázal se.

Zavrtěla hlavou. Zápasila s těmi upřímnými slzami, kterých si nesměla dovoliti, jejichžto ulehčení nebyla hodna pro dřívější lehkovážnost.

„Jsi unavena, není-li pravda? Měla bys si lehnouti. Jak vidím, neodstrojila jsi se posud. Zůstanu teď již u tebe. Postarám se ti o všecko.“

Tekla pozdvihla hlavy. Dívala se na něho s nevýslovnou úzkostí. Milovala jej a přece věděla, že byl jejím škůdcem. Její mravní vědomí nedávno probuzené, vzletající nesměle k výšinám, kde jako oslněný motýl se třepalo, nečinilo ji urputnou neb zatvrzelou, neb hrdou a domýšlivou, jak často se děje, a proto také nebyla s to otci se vymknouti, jakkoli viděla, kterak v této slabé chvíli se mu zadává na milost a nemilost, aniž kdy více se ho zbaví.

Ptala se ho, kdo mu přišel dát zprávu o úmrtí Rynkově. Řekl jí, že k němu Mína přišla v noci, an také z nějaké společnosti se vracel, a vypravoval jí, co Leopoldovi se stalo, čím Leitner se provinil, co následkem toho Mínu stihlo.

Tekla vyskočila. Byla velmi polekána. Ta nešťastná Mína! Co si to zpomněla? Nechtěla-liž sama jíti domů, což nemohla zůstati u ní?

Teď směla konečně zaplakat a slze lítosti o Rynka vkrádaly se jí do slzí nad sestřiným neštěstím.

Otec pustil uzdu své rozhořčenosti pro Mínino jednání.

„Co je mi teď platno, že chovám Leitnerův list jako zlato a diamanty na bezpečném místě?“ pravil. „Dokáže-li jí věrolomnost, nemůže jej nikdo donutiti ke sňatku s ní ani k náhradě, kdyby ji opustil. Avšak vzdor tomu nebude tak zle,“ dodal náhle umírněn s protivným úsměvem. „Jak pak dokáže, že Mína mu byla neb chtěla býti nevěrnou? Nic mu to nebude platné. Ostatně doufám, že jej Mína zas uprosí, udobří. Vždyť ji má nesmírně rád. A pak nestalo se vlastně nic zlého. To celé nestojí za řeč a on může býti rád, nebude-li soudně stíhán. Pavlovský prý slíbil, že zprostředkuje, aby se nic neudalo ani neuveřejnilo. Ale kdyby Leitner Míny chtěl zanechati, vezmu já zas na sebe, že bude obžalován.“

Když Tekla se zhrozila, řekl: „Nu ano, proto jsem tu já, abych se jí zastal. Jsem člověk nešťastný, který o všecko přišel, nemohu vám dáti věna. Ale to, doufám, uznáváte, že své dcery dovedu zaopatřiti a býti jim ochrancem.“

Tekla tomu věřila do nedávna na dobro a posud věřila tomu trochu. Nezbývalo nyní také času, aby vážila, jak dalece otec tento jednal dobře nebo špatně.

Měla nyní také starost o Leopolda, s nímžto si také ráda zakoketovala jako obě její sestry. Myšlenka, že by měl snad zemříti a to spůsobem násilným, pro její sestru, byla jí kruta. Bylať jí tak znepokojena, že se rozhodla dojíti sama do bytu Mínina, aby na vlastní oči se přesvědčila, jak věci se mají.

Bylať již na odchodu, když v předpokoji slyšela mužský hrubý hlas.

Služky nechtěly patrně do pokoje pustiti člověka, jenž se tam dral. To nebylo nic neobyčejného, neb od rána dělo se tak, kdy lidé se hlásili k nějaké službě při pohřbu a po zvyku neblahém jako hladoví vlci místo smutku obléhali. Leč nyní musila Tekla přijíti do styku s neodbytným člověkem, jelikož chtěla vyjíti. Nedbala té malé nepříjemnosti a vykročila z pokoje.

Viděla, že to jest fiakrista, a on vida paní přicházeti, obrátil se k ní hned se svou žádostí, odstrkávaje služky i Řepku, kteří mu v tom chtěli brániti. Nebyl nikterak nezpůsobným a řekl zdvořile:

„Račte mi odpustit, milostpaní, že tak obtěžuji, ale včera nebyl jsem od milostpána zaplacen a bojím se, že o ten povinný plat přijdu dokonce, nechám-li to dlouho. Přivezl jsem milostpána totiž asi mezi desátou a jedenáctou domů a on byl tak divný, tak rozčilen, že zapomněl mně platit. Nechtěl jsem jej obtěžovat. Co bylo na tom? Vozil jsem jej často a to jsem si nepomyslil, že si ho zatím Pánbůh vezme."

Tekla sahala do kapsy pro peněženku řkouc:

„Co jsem vám tedy dlužna?"

Při tom kynula otci a služkám, aby jí nebránili, že nechce míti povyk.

Ale kočí jmenoval takovou částku, že se jí zdála přece jen přepjatou, jakkoli neuznávala tu chvíli za vhodnou smlouvati se s někým o nějaké peníze. Proto váhala poněkud, než se měla k placení, a on pozoruje to, omlouval se takto: „Vozil jsem milostpána celé odpoledne sem a tam z Malé Strany na Staré město a zas nazpět. Potom, když už bylo pozdě, vzal si do hlavy, že chce ještě do kostela. Ovšem byl kostel již zavřen. Jeli jsme k druhému, třetímu kostelu a on chudáček pořád vedl svou: ‚Musím se dnes ještě vyzpovídat, chci se zpovídat.' Měl asi nějaké tušení o své náhlé smrti . . ."

„Přestaňte, věřím vám," vytrhla jej Tekla a dala mu co chtěl.

Vrátila se do pokoje a div neudusila se pláčem. Smutek její zahloubal se jí do srdce. Cítila, jak se jí přitížilo. Otec šel za ní, divil se jí: „Upokoj se přec," řekl. Ona děla: „Nebudu nikdy více veselá, nikdy."

„To se ti jen tak zdá. Nebuď přec dětinská," těšil ji.

Ale jí bylo Rynka líto, tak líto, jakoby ho byla milovala. On chtěl činiti pokání. Cítil, že měl toho potřebí, a nemohl, nemohl. Přišel domů, měl třeba útěchy, klidu a nenašel ho. Zemřel mezi jídlem, před douškem piva, ve svém svědomí neukonejšen. Zdáloť se jí to hrozné. Umínila si, že mu objedná modliteb a mší co jen možno, že mu dá poslední poctu tím větší, čím méně mu dala lásky a šetrnosti za živa.

Zapomínala mezi tím na Leopolda a byla by úplně zapomněla, kdyby jí ho nebyl otec připamatoval v úmyslu, aby ji přivedl na jiné myšlenky. Vytrhla se z nich skutečně a vyšla tedy, aby se podívala, jak věci se mají. Než však došla do příbytku Mínina, byl Leopold už dopraven do nemocnice.

Byt byl uzavřen, neb i Krejzová jej opustila. Bylať v nepokoji o Leitnera a šla tohoto vyhledat.

Rynková vrátila se zas ode dveří Krejzové, slyšíc od sousedky, že nemocného pána již odvezli. Nevěděla tedy nic, bylo-li možno jej zachrániti. Došla na faru, aby nyní již zamluvila velký počet zádušných mší za svého muže. Pak bylo jí jíti nazpět zas kolem Krejzové a zastavila se tam znova. Dvéře tenkráte povolily. Rynková vešla. Krejzová stála uprostřed pokoje se šátkem na hlavě. Ohledla se na ni zmateně a když ji poznala, vrhla se zuřivě na ni tak, že Rynková ucouvla a jen ztěží jí se ubránila. Myslila nic jinak nežli že ta ženská sešílela.

Ohlížela se všecka zděšena o pomoc, ale Krejzová upustila náhle od útoku na ni a řekla pomalu: „Jen si pomyslete, jen si pomyslete, co se stalo. Můj Richardek, můj mazánek je mrtev. Sáhl si na život, zastřelil se. Já jsem ho odkojila, na svých rukou odchovala, hejčkala, sloužila jsem mu . . .“

Řvala bolem a hrůzou. Dále naříkala: „Když tomu jinak nechtěl, než abych vzala vaši sestru do bytu, byla jsem mu po vůli. Nemohla jsem mu nic odepříti. Kdyby to byl věděl pan plukovník, nevím, co by mi byl za to udělal. A nyní vidím, že to bylo jeho neštěstím. Co jen si počnu, co si počnu! Měla jsem ho ráda jako své dítě. Jak jen tu ránu vydržím. Byl ke mně dobrý, štědrý, měla jsem celé živobytí od něho. Ubohé dítě zkusilo tak mnoho již za dětství od otce. O svátcích byl doma na dovolené, ale neužil tam žádných radostí. Povídal mi, že pan Rynek jeho otci psal hrozné psaní pro nějaké peníze, které mu půjčil. Pan plukovník sděsil se, jak Richardek mohl tolik utratit. Bylo to prý více než mohl sehnati. Ale Richard sděsil se ještě víc. Nedostal do ruky ani třetinu toho, čeho lichvář na něm si vyžadoval. Pak divme se tomu, co se stalo. Pan plukovník sám chtěl se prý zastřeliti zoufalstvím, že má přijíti na mizinu. Někdo mu však poradil, aby sám žaloval toho pana Rynka. Tím upokojil se a Richard přijel do Prahy s úmyslem, že bude rozumný, že bude co možná málo utráceti. Když tu chudáček u mne seděl sám o ten nešťastný Sylvestrův večer, radil se se mnou, jak by uspořil. Byla tu ovšem zlá rada, když se nemohl zbaviti té čisté slečny . . . Pak stalo se mu tohle neštěstí. Myslil bezpochyby, že se to přece jen udá, že bude žalován, že otce znova zarmoutí a rozhněvá. A tak utratil ten mladý život. Moje dítě, moje dítě! . . .“

Rynková neslyšela už poslední ty nářky. Byla ta tam a zarmoucená žena žalovala své hoře do prázdna.

Leč Rynkové bylo zajisté ještě smutněji. Přiběhla domů, vrhla sebou na zem a nemohla se upokojiti. Pro takovou potupu sama si došla. Takové řeči musila poslouchati, takové výčitky metaly se jí do tváře. Zdáloť se jí, že je to vše již nad její sílu. Pak dověděla se také ještě o chorobě své sestry Horákové, viděla Mínu hořem pološílenou.

Jí zdálo se, že se jí život už nikdy nevyjasní, že ten hrozný první leden ani nepřečká. Zatím děly se přípravy k Rynkovu pohřbu a ona mu záviděla, že měl již pokoj, vyčítala mu v duchu, že na ni svou hanbu uvalil. Již nebyla více měkká a smířliva k jeho památce. Málem byla by mu klnula. Tak byla zmítána z jedné protivy ve druhou. Nicméně pokračovala ve přípravách k nejskvostnějšímu pohřbu. Oděla se ve hluboký smutek a tak stála v den pohřbu u rakve toho muže, jemuž bez lásky, bez úcty se byla zaprodala, jen aby mohla žíti tak, jak jedině se jí zdálo, že život za něco stojí. Velká lítost padala na ni bez přestání jako těžký olověný jakýsi dešť s oblohy smutkem zatažené.

5. Lichvářův pohřeb.

Tekla klonila těžkou hlavu níž a níže. Slze padaly jí na ruce opřené o katafalk. Někdo přicházel do pokoje a ona schovala si obličej v šátku, aby ji nikdo neviděl v tom pohnutí a nejméně služky, jejichžto drze nedůvěřivých pohledů snésti nemohla, kdykoli ji zastihly ve smutek pohříženu.

Avšak osoba, jež do pokoje byla vešla, přistoupila až k ní, vzala ji něžně za ruce, stáhla jí je s obličeje a řekla: „Dovolte a odpusťte mi tuto smělost."

Byl to Pavlovský. Ten jediný věřil v její bol, ačkoli věděti nemohl, v jaké míře jí srdce rozrýval. Dala se mu odvésti do vzdálenějšího pokoje. Posadila se a on naproti ní. Do pohřbu scházely ještě dvě hodiny a ty byly jí nejtrapnější. Pavlovský to tušil a přišel k ní. Byl u ní od úmrtí jejího muže denně několikrát. Sdílel s ní vše, co ji a její rodinu mezi tím potkalo. Dověděl se ovšem také o neštěstí Leitnerově. Tekla vypravovala mu doslovně celý výjev s Krejzovou, nezamlčela, jaké urážky tato žena jí metala ve tvář vzhledem k jejímu muži a k sestře. Neostýchala se před ním, naopak bylo jí potřebou žalovati mu všecko a neskrývati mu nikterak, v jakých žila poměrech. Vždyť věděla také o něm, jak byl ubohý, jak musil žebrati o nějakou půjčku a snižovati se před lidmi jakým býval Rynek. Viděla ť jej tehdáž skrze sklo ve dveřích, jak před tímto byl sdrcen. Když znal takovou bídu, nemohl nad ni se vypínati a kdyby se byl i vypínal, co bylo by bývalo na tom? Zoufalá lhostejnost k úsudku lidí vystřídávala se nyní chvílemi u ní s lítostí a studem. A bylo jí přece úlevou, mohla-li někomu vše říci, kdo ji vlídně k tomu vyzýval.

Leč veškeré tyto návštěvy Pavlovského u ní byly jen krátké. Jejich rozmluvy byly všecky záhy přerušeny jinými osobami.

Pavlovský cítil k Tekle nevýslovnou něhu, jež v jeho srdci se množila po každém setkání s ní a kterou toužil ji zasypati.

„Prosím vás," pravil k ní, „abyste se trochu šetřila a svému hoři tak příliš neoddávala. Chtěl bych býti výmluvnějším těšitelem. Bohužel nemohu vám nic jiného říci, leda že se člověk musí vpraviti v nevyhnutelnost. Leč krom toho vím také, že je velkou útěchou, jestliže jsme přidávali něco ku štěstí neb ke spokojenosti toho člověka, kterého smrt nám urvala. A vy jste byla zajisté dobrým andělem nebožtíkovým."

„Ne, ne, v tom se mýlíte. Jen jednou chtěla jsem, aby byl dobrým a nezištným . . . jindy zaváděla jsem ho k nesmyslným vydajům."

„A tenkráte, když jste ho měla k dobrému skutku, vykonal jej, byl tedy aspoň jednou dobrým . . ."

I to byl omyl. Ale Tekla naslouchala mu roztržitě. Nebyla nikterak potěšena jeho slovy. Její zrak utkvíval na jediném bodu. „Nevěděla jsem," řekla, „že je život tak smutný, tak těžký."

„Vy jste mi život můj ulehčila. Kýž jste za to odměněna. Doufejte, že též vám zas bude ulehčeno. Jen buďte statečná! Ty zlé chvíle přejdou, lepší přijdou."

„Snad tedy přejdou. Též vám přešly prozatím. Jen kdybych už byla přestála tenhle pohřeb. Bože můj, jak mohla jsem jindy takové

věci brát lehce! Mluvívala jsem o smrti jako o nějaké procházce za město. A zatím je to taková trhlina v životě, která za sebou unáší všecku radost, klid a bezstarostnost. Jak bylo by mi teprv, kdybych byla toho muže milovala?“

Pavlovský divil se této ženě víc a více. Jeho zkušenosti až posud těžké a trpké byly přece jen obyčejné a všední. Teď nahlížel v nový svět citů, ve spletené klubko špatnosti a dobromyslnosti, v poměry složité, o jakých neměl zdání ve prosté rodné chýži u své matky.

Celou bytostí projela mu však její otázka: „Kdybych byla toho muže milovala?“ A on ptal se v duchu: Milovala jsi někdy jiného?

Tato otázka tak jím otřásla, že byl na chvíli zbaven slov.

Když chtěl znovu promluviti, zaklepáno na dvéře a do pokoje vešla protivná ženská. Byla to půjčovatelka Macourková. Objevila se dnes ve svátečním vystrojení. Na jejím hubeném těle visel kožich, který byl šitý na tělnatou osobu. Byl ze silného sukna sem a tam od molů chyceného, s kožešinou někdy drahou, nyní vypelichanou. Honosila se podobným nechutným rukávníkem a mastným kloboukem z aksamitu druhdy černého, nyní zrzavého. Vešla s ošemetným úsměvem a s nemotornými úklonami.

„Jsem první, která se dostavuji k pohřbu. Bála jsem se však, abych nezmeškala. Hodiny zastavily se mi. — Má drahá Tekličko! Bůh tě potěš, bůh tě potěš!“ štkala a vynutila si skutečné slze. Při tom roztáhla náručí a chtěla ji obejmouti. Tekla vstala a ustoupila před ní. Pavlovského zmocnila se taká nechuť, že by byl tuto ženskou nejraději vyhodil. Jakým právem opovažovala se tykati té bytosti jemu posvátné?

Macourková viděla dobře jeho výbojný pohled a obrátila se nyní k němu svým nejpodlízavějším způsobem: „Snad jsem vyrušila v lékařské konsultaci? Račte odpustit, že jsem vstoupila . . . Znám však Tekličku od dětství. Bylať ještě takhle malinká, když ke mně chodívala.“

Pavlovskému obracelo se srdce nad touto známostí Teklinou. Mimovolně tázal se, jakou to školou tahle krásná žena prošla. Byl by si přál, aby Tekla Macourkovou zkrátka odbyla. Ale tato stála lhostejně proti ní a neříkala nic, a ona mluvila dále: „Služky venku řekly mi, že je zde pan Pavlovský, že je zde denním hostem a že myslí, kterak je nebožtíkovi velkými díky povinen za nějaké peníze, za nějakou obětavou pomoc. Takový dobrý skutek nebyl však panu Rynkovi podoben, dej mu pán bůh nebe, ačkoli to byl znamenitý muž . . . Mám tedy čest mluvit s nastávajícím panem doktorem?“

„Dovolte, paní, co se tu osmělujete mluvit? To přece je nejvýš neslušné, a vám do toho nic není, ani služkám.“

„A přece,“ odsekla ona s rychlostí úžasnou Pavlovskému, „kdybych tak velice neměla ráda Tekličku, kdybych jí tak ráda nesloužila, byl by Vašnostin doktorát ještě v oblacích . . .“

„Macourková, vy jste ošklivá baba,“ řekla Tekla. „Prosím vás, odejděte zas, odkud jste přišla.“

Toho rozkazu uposlechl však dříve Pavlovský, jenž s úklonou Tekle zmizel. Nebyl s to vytrvati a ukončiti tuto hnusnou scenu. Spěchal se schodů dolů a bylo mu skoro do pláče.

Uprostřed děsné sprostoty viděl však vztyčovati se jako bílý a skvělý přízrak šlechetnost a obětavost Teklinu. Nemohl teď nepochybovati, že ona samojediná jej zachránila, že k vůli němu vzala útočiště k této ženě, na niž ani dívati se nemohl.

Uprchl tedy jen se schodů a chtěl vytrvati a pohřeb doprovoditi přese všecko. Mínil však čekati jen dole. Setkával se na schodech a v předpokoji s hloučky navštěvovatelů, kteří ku pohřbu přicházeli. Mezi těmi pozoroval s nelibostí množství osob mužského i ženského pohlaví, které nesly vesměs ráz Macourkové na čele, v drze podlízavých způsobech, ve blikavém pohledu, v úlisném úsměvu. Člověku dostačovalo viděti jednu ukázku tohoto druhu božích tvorů, aby týž typ ve druhých snadno poznal.

To byli tedy známí Rynkovi. Mezi nimi objevovaly se slečny a mladé paní, které patrně nenáležely elitě společnosti, jež se jí však chtěly mermomocí podobati. To byly bývalé přítelkyně Tekliny. Ty draly se k ní s hlasitým nářkem.

Bylať obklopena jimi a částečně známými mužovými, když se přihrnula rodina Vašatová, valně se lišíc od ostatních přítomných. Mimovolně všickni ustoupili před důstojností paní Vašatové ve skvělý aksamit, vzácnou kožešinu a skvostná pera oděné.

Tekla, trpící trapnými dojmy, cítící se poníženou a jako v prach sešlapanou, vrhla se paní Vašatové v náručí a tulila se vášnivě k její vznešenosti nad ostatními, jejichž pohled jí připomínal bídné její postavení.

U ní hledala útulek, ochranu, s ní byla by chtěla uprchnouti svým poměrům. Děkujíc jí, že přišla na pohřeb, políbila jí ruku. K účastenství Pavlovského byla chladna. Mnohem více vážila si, že se mohla honositi známostí s Vašatovými. Paní Vašatová byla dnes úplně spokojena s jejím počínáním a rozplývala se s ní v slzách. Držela ji za ruku po celý obřad náboženský a přehlédla divnou společnost pohřební pro skvostné čalouny, stříbrné třásně, tlusté svíce a kovovou rakev.

Konečně hnul se průvod. Řepka nedal si vzíti, aby svou dceru nevedl k povozu. Ze sester Tekliných nebyla žádná přítomna. Od Horáků objevil se pouze Horák sám ve společnosti Ruprechtově, jenž měl za to, že jest povinností jeho jíti na pohřeb člověku, od něhož přijal pohostění.

Oba netlačili se však v popředí a drželi se stranou. Pavlovský ocitl se maně vedle nich a pozdravil. Měl za slušno promluviti k panu Horákovi a řekl: „Panu Leopoldu Rojkovi vede se ku podivu dobře. Doufám, že z toho určitě vyjde.“ Horák naklonil se, zamumlal cosi nesrozumitelného. Ruprechtovi vstoupila k hlavě všecka krev. Jeho zraky setkaly se s pohledem Pavlovského a byly to s obou stran pohledy nejisté, cizí. Cosi chvělo se v nich a nemohlo z nich vzletět. Gabriela byla přítomna, nemohla se však zjevit.

Oba ustoupili před rakví Rynkovou. Ruprechtovi bylo úzko. Připadal sobě starým, myslil na svou smrt a že jí nebude nikdo oplakávat, že zmizí někdy z řady živoucích, aniž naň kdo vděčně vzpomene. Kolem úst pohrávala mu křeč. Kdyby jej byla mohla Gabriela viděti, byla by plakala nad ním horké slzy.

Václav Pavlovský viděl jej, nerozuměl však jeho fysiognomii. Jemu zdála se ledová. Cítil v srdci dětskou vzpouru naproti ploditeli svému. Pak nemohl jinak a musil vzpomínati Tekly. Viděl ji stoupati v idealní výši s jedné strany a s druhé strženu ve špínu. O jak ho to pálilo, že si dlužila peníze pro něho od té ženy. Teď bylo to mezi lidmi a mezi jakými! A on nemohl splatiti je hned. Což bylo to trpké! Jak rád by byl býval, aby se nebyl dočkal těchto zkušeností, toho zahanbení a snížení, jemuž nebylo možno uniknouti ani samovraždou. Teď cítil se tisíckráte nešťastnějším než tehdy, když chtěl učiniti konec tomu žití až příliš těžce dobytému. Měl úmysl vzdáliti se hned, jakmile by byl průvod spořádán.

Venku byla toho dne silná obleva a v ulicích bylo bezedné bláto. Drobounká zmrzlá mlha padala.

V okamžiku, kdy rakev byla dávána do vozu, ozval se pekelný lomoz v ulici. Dav lidu, v jehož čele byla Krejzová, vrhal se k rakvi a házel na ni blátem a kamením s rykem tak divokým, že ho nikdy nezapomene, kdo jednou ho slyšel v rozpoutané vášni davů.

Lidé v pohřebním průvodu odpověděli pokřikem hrůzy a leknutí a kde kdo mohl utíkal z místa. Mnohý byl však též zasažen blátem a potřísněn. Tekle vletěla hrst bláta přímo do obličeje. V tu chvíli byl Pavlovský u ní a vše, co jej urážello, bylo zapomenuto. Uchvátil ji v náručí, tiskl tu rozkošnou drahou postavu k srdci a nesl ji jako dítě do domu. V téže chvíli klesl před ním otec jeho na zem zasažen kamenem v levou skráň. Než upadl, pozdvihl očí k synovi a ten vykřikl: „Můj otec.“

Odnesl Teklu do bytu, položil ji na pohovku a věda, že není raněna, letěl k otci nazpět, jehož Horák s namáháním zdvihal ze země. Policie zatím zakročila, rozptýlila rozlícené davy, pohřební průvod rozprchl se na všechny strany. Ulice byla prázdna.

Pohřební vozkové práskli do koní a uháněli s úmrtním vozem tryskem. Najaté kočáry sledovaly jej s prázdnem. *) Jen Řepka skočil do jednoho z nejzadnějších a sledoval takto sám jediný s obličejem nejapným ještě od strachu, ale již zas prohnaným svého milovaného zetě k poslednímu odpočinku.

Ruprecht se zavázanou hlavou, Horák a s nimi Pavlovský ujížděli krokem do Sirkové ulice k bytu Ruprechtovu. (Pokračování.)

*) Podobný výjev při pohřbu boháče, který byl znám pro své vydírání, pamatuji ze svého dětství, z let čtyřicátých.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. Zikmund Winter.

(Pokračování.)

trach míval nákladník o víno své nemalý, když blížila se bouřka nad Prahu. Věřili tomu, že také hřímáním se víno kazí.

Předcházeli tu zkázu podle tohoto receptu: „Aby se víno nezměnilo hřímáním, vezmi kvas z těsta a jím a lněným šátkem zacpi díru v sudě“ (Mus. 61. K. 14).

Bývalo tedy víno velice choulostivé stvoření boží, kteréhož musíval dobře šetřiti nákladník, nechtěl-li, aby mu naposled „zvoctělo“ nebo dokonce nechtěl-li jeho dle Paprockého dáti vylíti na rynk neb do stružek pražských ulic.

Nákladníci ovšem také snažívali se nejen opravovati zlá vína než i zlepšovati dobrá. A na to četli jsme leckde recepty. Dávali do vína lekořici, ořechy vlašské — ba i starý sejr. V musejním rukopise (4. H. 15.) čteme: „Chceš-li míti víno lahodné, dej bílé hořčice 1 libru do svidnického sudu; vezmi hrnec mléka a hrst čisté mouky a soli, zmíchej to všecko, vlej do sudu a míchej dřevem i kvasnicemi a bude lahodné.“ Neměli jsme tohoto receptu opisovati. Naši nynější vinaři, bojím se, že k svému obyčejnému bryndání také těchto starých rad užijí. Běda pak! Ovšem dobré a poctivé víno už také tenkráte dobře poznávali.

Versiculi salernitani, zdravotní veršíky lékařské proslulé školy vlašské, v té příčině anglickému králi povídaly: „Vina probantur odore, sapore, nitore, colore —“ což náš Adam z Veleslavína r. 1587 takto českým veršem vyjádřil:

„Barva, kořen, chuť, vůně, čistota:
vína dobrého jistota.“

Rozumí se samo sebou, že nejvíce naši otcové šetřívali toho, aby, kupujíce víno na celé sudy, neopálili se. Tať ztráta byla by z větších. I protož radívalo se kupujícímu, aby nešel kupovat vína ni o žaludku lačném ani o plném, sic že chuti dobře nepozná — a chuť hlavní znamení.

Kniha tištěná od perkmistra Hada dí: „Kupci vína bývají opatrni, nekoštují, leč ústa vymyli a snědli tři skyvy chleba vomočené u vodě.“ Při tom ohledávání i toho šetřiti bylo, kteraký odkud vál vítr. „Při větru poledním vína se proměňují a ukazují mdlobu, mají-li jakou,“ tak dí vinařská kniha Musejní, „když vítr půlnoční věje, tehdy jsou vína při své chuti.“ I protož prý snažívá se prodati nákladník víno o půlnočním větru, ale kupec nechať víno „koštuje“ za větru poledního.

Tedy takové všelijaké péče mívali se svým vínem páni nákladníci. Ale nejen vláčkovitost, dunajská barva, zlý sklep, lstný kupec, polední

vítr' bývaly pražských nákladníků nepřátelé odvěcí a spřisáhlí, nade všecko větší nepřítel bývala pražským pánům vína cizí, jimž říkávali hostinská.

Od založení pražských vinohradů až po jich záhyn bývala vína hostinská zdejším vínům na překážce.

Už to bývala zlá věc, že sám císař kázával, aby pro dvůr a cizí dvořeniny vína hostinská do Prahy se vozila. Tím kladena bývala cizí vína nad Pražská. A že kladena bývala za lepší, to vyčísti lze z majestátu Ferdinandova (r. 1562), v němž se káže, „aby přes celý rok pro dvořany, pro přespolní a z jiných zemí legáty, posly, nemocné dobrá cizí vína nalezena býti mohla“ (arch. praž. č. 332 f. 188).

Dokavad Pražané sami v rukou měli správu viničnou, zakazovali, kdykoli se jim vidělo, vozbu cizích vín do Prahy. R. 1496 purkmistři i rady tří měst Pražských a s nimi Martin od Svině, perkmistr hor viničných, i nákladníci „znamenavše mnohé nedostatky, které běží při horách viničných a škody“ svolení a snesení rozmyslně učinili toto: „Aby do měst Pražských žádných vín neznámých nevezli, jakožto vína uherská, rakúská, moravská, lithoměřická, anižto z hor jiných, kteréžto by hory nepřiležely k horám okolo těch měst Pražských ležícím a to od sv. Havla až do Svátosti *) (arch. praž. 994 fol. 81).

S tím zase nebyli obzvláště vyšší stavové spokojeni. Čteme v letopisech svobodného pána z Neuberka (fol. 184), kterak r. 1502 „žalovali páni, rytíři a města králi, že Pražané vína hostinského do Prahy vézti nedadí, ješto jest toho jindy nebývalo a k tomu vína rozličně čistí a kazí, ješto pro to mnoho lidí k nemocem přivodí“. Oporu těchto překážek, jimiž nákladníci Pražští spolu s úřady stíhali vína cizí, brávali sobě z královských majestátů, z nichž nejstarší před rukama z roku 1370 a 1373. Král v nich zapovídá vozbu cizích vín „od vinobraní až po provodu“. (Ve sbírce Čelakovského 147, 153.) A král Vladislav, z jehož kanceláře vyšlo majestátů nepočítaných, aby ten nevydal Pražanům k libosti majestátu cizím vínům nepříznivého! R. 1497 v červenci tak učinil opakuje v zásadě zákazy Karlovy. Cizímu vínu vyřknut v Praze čas a opozdil-li se kdo s cizím vínem do sbírky, mohl snadno ke škodě přijíti; perkmistr chodíval dům od domu, šenk od šenku a konfiskoval víno cizí, čehož dva díly poslal do sklepů královských a dílu jednoho zanechal sobě. Z těch příčin už za starší doby bývalo mezi měšťany druhdy hojně křiků a nevole. V knize archivu pražs. č. 1128 f. 45 zapsáno jest na příklad toto: „Když jest (r. 1500) byla nesnáz mezi Janem Pytlíkem, perkmistrem a súsedy staroměstskými a novoměstskými, kteříž na hory viničné nakládají, s jedné a těmi súsedy, kterýmž vína hostinská (cizí) po svatém Havle byla pozůstala, s druhé, kdežto nákladníci žádali sú, aby ta vína, která jim pozůstala, podle privilegia nebyla více po sv. Havle šenkována, ale aby byla ven z města prodána“, tenkrát všecky rady a purkmistři se snesli: „aby ta vína pozůstalá šenkována nebyla až do dvú neděl po sv. Jiří a potom

*) O svátek „Svátosti“ druhdy ukazovány bývaly obecenstvu v krásném chrámě, uprostřed dobytčího trhu stávavším, říšské svátosti — odtud jméno zůstalo i když po vojnách husitských ukazování přestalo.

aby se při těch vínech tak zachovali, jestliže jich kto do sv. Havla nevyšenkuje, aby je z města vyvezl".

Za přespolní vína pokládal majestát r. 1373 tato: Uherská, rakouská, moravská, franková, švábská, slašská, římská. Ze zápovědi týž majestát vymiňoval víno „wernatsche", malvazí, romanie, vlaská vína, pocinské, rivoli. Stran českých vín, která by se za cizinská klásti měla, v tom kancléř Zdeněk z Lobkovic r. 1607 sněmu, komoře a perkmistru se takto vysvětlil: „Toliko vína okolo měst Pražských zrostlá za vína domácí se pokládají a sbírky sněmovní se osvobozují a to proto, že nákladníci perkrecht dávají, jiná vína, v království Českém zrostlá, buď litoměřická, třebenická, mělnická a jakákoliv ta že se za vína přespolní pokládají a z těch sbírka sněmovní se má odvozovati." (Lib. rer. memor. v arch. praž. č. 326 fol. 240.) Vozívána bývala do Prahy mimo vína tu jmenovaná, též lounská, rýnská, tarant, turecká (XVI. r. 1758), řecká (r. 1566), sremská (1526).

U Pavla Žlutického z Třebokova r. 1575 v sklepě bylo v domě u Hřebena: víno slove tarant, a sud vína „slove puntwein"; (kn. arch. pražs. 1172 fol. 159) a Martin Šmertoš z Risntalu měl r. 1625 s komorou při, že prodává ve svém domě na rynku (proti radnici) vína španělská. (Kn. perk. č. XXI. 33.)

Také nějaké sladké víno, jež slulo felklimer, sem do Prahy vozívali. (Kn. arch. praž. 324 fol. 495.)

Cizí víno přiváželi obchodníci cizí sami anebo pražští měšťané jezdívali si do Lipska, Normberka, Zhořelice, až kam jim cizí víno bylo dopraveno. Do Uher a na Moravu jezdívali Pražané sami přímo k prameni.

Někdy přivezli zboží falešné! V knize perkm. XVII. naříká kdos r. 1611: „Muškatel víno nebylo to, to bylo ňákým kořením opravované víno."

Císař Ferdinand I. potvrzuje privilegia pražská, ještě to nadal r. 1549, aby ze všech cizích vín, mimo vlašská, ze žejdlíku platilo se k dobrému obce po jednom penízi, z kteréhož důchodu aby perkmistrovi co rok 15 kop se vydávalo. Důchod byl dosti hojný, a přes to neustávali Pražané stěžovati si do hostinských vín.

Když r. 1548 někteří z nich arciknížete Ferdinanda prosili, aby směli ke slavnému příjezdu císařovu opatřiti se víny cizími, protestovala proti tomu Pražská obec listem, v němž patrný jest strach Pražanů z vína cizího. Nejprve naříkají na ten „nešťastný a těžký pád, kterýž z dopuštění božího na ně přišel a je zavedl" — míní se revolucí roku 1547 — a pak dí: „Proti předešlým létóm příliš mnoho jest ve všech řemeslích a obchodích lidu zmenšeno a již žádných jiných živností než samé ty bídné viničné nemáme a těmi toliko jakž takž ještě v městech Pražských chudý lid se drží ... a kdyby jiné jaké v městech Praž. živnosti byly, nadějeme se, že by mnozí opustíce ty stížné a nejisté práce a náklady viničné raději by se něčeho jistšího a bezpečnějšího chytili ...; častokráte s strachem škody od krup a jiných neřestí očekávati musíme, jakž pak i letos mnozí z nás od krup škody na svých vinicích nemálo okusiti jsme musili." S následující do budoucnosti podívanou končí se dlouhá lamentací pražská: „Což jest jiného očekávati,

než jakž Hory Kuthny pro předešlou nesprávu a nešetření nákladů, tak také okolo měst Praž. pro cizích vín uvozování vinic spuštění; neb již jiné městské živnosti jako piva vaření nám jsou odňaty, takže již všudy okolo měst Praž. pivovarové se stavějí a řemeslníci se po vsech sadí, že sotva sladovníci, což svaří piva, toho doma odbývají, jinam vystavovati nemohúce." K tomu odvětil arcikníže po přání opatrných Pražanů, že „povezeli kdo cizí vína, aby vezl na svou škodu." Co se touto řečí rozumělo, pochopil dobře jakýs Jan Maryn, jejž postihli, že nočně a ukrytě drahně sudů do Prahy vpravil. Sebrali mu je — a vypili pro jeho zdraví. (č. 331 fol. 151).

Také císař Rudolf vydal r. 1593 (pondělí po sv. Petru a Pavlu) přísný majestát, aby vína uherská, rejnská, rakouská a moravská perkmistr s dvěma konšely „po sbírce v týmdni pořád zběhlém" po domech sbíral v pokutě. V témž majestátě dožila se česká vína mimopražská nemalé urážky ani k tomu nehledíc, že jim vstup do Prahy stížen velice. Dít o nich majestát:

„Strany vín českých mimo pražská jako litoměřických, lounských, mělnických a všech jiných, poněvadž ta na žádný vyměřený čas, ale hned někdy přes celý rok do měst Pražs. pro záhubu týchž měst a falšování nimi vín pražských i přespolních, ta vezena býti sem „na věčnost" nemají." Kdo prý chce pro sebe cizího truňku, ať jde o dovolení k perkmistrovi. Lze mysliti, že lounští vinaři i mělničtí zlostí pukali, čtouce tuto pochvalu. Vždyť mají dosud Lounští paměť toho, že sám Vácslav král — a ten byl přec trošku znalec — dopsal si do Loun o víno, an prý dostal nějaké hosty — a teď tohle úřední prohlášení, že mělnickým a lounským „falšuje" se pražské!

Tedy Rudolf císař vzal pražská vína pod svoji ochranu. Ale proto přece hojně dával císař těm, kdož byli přátely jeho nešlechetných komorníků anebo že v komoře za to poplatili, privilegia na vozbu cizích vín. Ku příkladu v budišínském rukopise fol. 101 čteme, že Adam Lehnar z Kouby, doktor v lékařství a Jan Škréta ze Závořic dostali r. 1586 šenk a vozbu vína uherského tak totiž, „aby vína ta dobrá z Uher vozili a ne tady kupovali a toho vždy dostatečnou jistotu ukázali, že vína ta moravská a rakouská nejsou než právě uherská." A Pražané Staroměstští sami ve svém sklepě obecním na rychtě vždy k čepu mívali také vína cizí a podle nich „šenkovali" královským majestátem (r. 1560) i sousední dvě města Pražská v obecních sklepích vína cizí. Ba roku 1616 dává purkmistr a staroměstská rada samému panu perkmistrovi, Kašparu Loseliusovi, list fedrovní, aby nikde, chtěje vypraviti se na skoupení cizích vín do Moravy, Rakouska i Uher, nebyl cly ani daněmi anebo dluhy cizími stěžován podle privilegií císařů římských a králů českých.

Také na postranních právech cizí vína bývala přichraňována a to tak tuze, že ku příkladu r. 1570 prohrál při pan perkmistr i purkmistr s konšely Malostranskými soudě se s velebnými pány Maltánskými o cizí vína i piva. Vácslav Zajíc z Hazmburka a na Strakonicích, nejvyšší mistr převorství sv. Jana „Jerozolimitanského" ukázal totiž při komorním soudě majestát prvního Vladislava z roku 1100 a majestát druhého Vladislava na svobodu cizího vína, které rytíři Jerusalemští

dávali šenkovati po Újezdě a jinde leckde kolem kláštera svého. A soud nalezl: „Poněvadž ukázali majestáty, že kostelu konec mostu ležícímu ty požitky věčným právem“ dány jsou a „provedli svědomím, že jsou v těch místech na Oujezdě vína přespolní a piva stará více nežli od 40 let bez překážek šenkovali, proto dává se jim za právo tak, že jsou purkmistr a rada na ty grunty vysílati a pivo bráti dáti neměli.“ (arch. praž. 994. 120).

Lépe dařívalo se cizím vínům v Praze, když vinohrady zdejší některého léta neurodily. To lokální neštěstí událo se ku příkladu r. 1593, v kterémž roce přinuceni byli nákladníci, perkmistr, purkmistři a obce Pražské v společném shromáždění snésti se a veřejně dáti vyhlásiti a vybubnovati cizímu vínu milost. „Že těchto časů velmi těžkých již po několik let pořád veliké neúrody vína na vinohradech pražských byly, protož my purkmistr a rada Starého města pro dvůr, cizí národy ke dvoru přicházející, ano i pro domácí obyvatele v tomto Starém jakožto předním z měst pražských, a nad to aby se J. M. C. důstojenství neurazilo, anobrž také sněmovnímu snesení o contribucí zadosti se stalo, některé prostředky jsme obrali a J. M. C. k resolucí podali a od J. M. C. při nich zůstaveni jsme takto: nejprv, kdokoli ještě která vína hostinská podle předešlého dovolení do města navezená má, tomu se milost činí, aby je do památky tří králů l. 1594 vyšenkovati mohl; druhé, že taková vína hostinská mimo dům obecný, jenž slove stará rychta, ještě na dvou místech, totiž v domě slovutného Jana Plateyza z Platnštejna, u Holců řečeném, blíž kostela sv. Martina a v domě Jana Meykha z Maywertu u Žábův, v osadě sv. Mikuláše ležícím, s kterýmiž osobami o takový šenk obecní jistá smlouva učiněna, dávána a v hojnosti za peníze dle náležitosti každého času nalezena býti mají.“ Datum v pond. po Moudrosti boží 1593. (kn. arch. pražs. 326. fol. 49). Kterému měšťanu za této neúrody povoleno bylo do Prahy vnésti cizí víno a šenkovati je dáti v neobvyklý čas, každý takový šťastný muž vydal od sebe z poručení panského revers obšírný, z něhož jen toto vyjímáme: „Že roku devadesátého druhého pro hříchy naše vína jsou se neobrodila, anobrž i ta, která bůh komu nadělil, na větším díle nedošla a nedozrála, pročež p. purkm. a páni . . . některým měšťanům toliko za jeden rok až zase do sbírání vína v létu přítomném 1593 dovoliti jsou ráčili, podle čehož mně dovolení se stalo, abych taková vína do domu svého uvésti a vyšenkovati dáti mohl. Připovídám, že takového dobrodiní za budoucí příklad na jiná léta sobě bráti nemám; druhé, že jakýkoli počet sudů se poveze, že to před tím při úřadu p. purkmistra opověděti a v mírnosti lidem šenkovati chci, třetí, jak se který sud prodá, hned k úřadu šestipanskému se dáti najíti, z každého žejdlíku po dvou penězích malých k obci odvésti nepominu.“ (kn. č. 326. fol. 45.).

Viděti, že i při té milosti vozba cizího vína byla na útraty zajisté jen konsumentů velmi stížena, neboť co tu platu jen městu! Mimo to bývalo za každý čas clo mostní z koní po třech krejcarech, ze sudu po 10 krejc. A k tomu ještě bylo přinésti cedulku z ungeltu, od perkmistra, což také nedělo se zadarmo.

Že pak si přes reversy od sebe vydané mnozí v obyčej vzali vína hostinská na škodu domácích, i když byla se obrodila, do měst sem voziti, byly zákazy Vladislavovy obnoveny a to r. 1599 a 1604 zase. A když konkurence neubývalo, zase valná obec staroměstská a malostranská s perkmistrem a s konšely i s oběma purkmistry sešli se roku 1610, aby to stavili.

Novoměstští přistoupiti k schůzce nechtěli.

Příčinu mrzutě napsal písař na okrajek knihy v arch. pražs. č. 326., fol. 91. v těchto slovech: „Protože na privilegia samých staroměstských se to vztahuje a oni s námi jak o handl vinný tak i o sklad soli na soudu zemském vejšeji nad třicet let činiti mají: proto se toho společného užívání strhli; to jich oddělení nám k lepšímu sloužiti má.“ Usnesení této schůze přes všecken zlostný náběh zase obsahuje milost cizímu vínu. Jsouc poněkud zkráceno zní: „Že mnozí pro neúrodu vín domácích byli v tom ušetřeni (že nemusili hned po sbírce pražských vín svá cizí vyvézti z města), to jsou sobě již zobyčejniti chtěli, neohlídajíce se na to, že by hory pražské viničné, kterýmiž na tisíce lidu vyživení své má a řemeslníci a obchodníci odbyty a živnosti své tím hojněji vedou, k dokonalé zhoubě přijíti musily, a poněvadž roku tohoto pán bůh dobrou naději k zdárnějšímu zrostu vín před oči představovati ráčí, bylo by za slušné, aby všecka vína přespolní do nastávající sbírky vyvezena byla. Však pro dvůr J. M. C. a pro šťastnou a dlouhotrvající přítomnost některých kurfiřtů sv. říše, též arciknížat rakouských nemálo vín cizích potřebovati se a k tomu to vůbec vědomé jest, že vína pražská roku tohoto zrostlá — poněvadž let předešlých zrostlých docela žádných se nenachází — hned po samé sbírce k užívání a pohodlí zdraví všechněm se nehodí“ . . . „proto dáváme lhůtu na odprodání cizích vín do sv. Ondřeje.“ V téže schůzi ustanovili si ještě, aby nikdo o vína se židy a s cizozemci, kteří s městem trpící nejsou, obchodů ni spolků neměl; neboť oni z pouhé všetečnosti tu svobodu sobě zosobiti chtěli, že pod rozličnými praktikami a partytami vín jakýchkoli docházejíce, jich do domů svých fortely svými židovskými dostávají: . . . oni lidé glejtovní toho hodni nejsou . . . privilegia slavná od J. M. C. potvrzená na samé měšťany pražské a ne na tu glejtovní sběř se vztahují.“

Tehdáž také snažili se zákazem přítrž učiniti „formanskému handli“, majíce moudře za to, když už musí ta neplecha konkurenční býti, ať ji požijí pražští měšťané a ne cizinci. Ustanovili tedy: „Mnozí handléři neb formané, zvláště cizozemci o to pokusiti se směli, že skupujíce jinde hostinská vína, v času privilejími zapověděném je přivézti dávali. Kdoby za branami aneb na kterémkoli právě vína přivézti dal, v pokutu mu pobrána budou.“ Rovně zapověděli podvody dvořanů a pánů, kteří „zhusta k svému trunku cizí vína vyjednávali, a potom se našlo, že jsou více jich k vyšenkování a k zisku svému prodávali.“ Na cedulku prý smí sobě každý pro své požití 1 neb 2 soudky přivézti dáti, nic víc.

Bdělým strážcem vín cizích býval pan perkmistr. Ne proto, aby se do měst pražských nedostala a domácích vín nedusila, ale míval pilnou péči na ně proto, aby dostal za cedulku, pak aby nepřišel „o košt“ toho vína a konečně aby dostal odměnu za pošacování cizího

vína ku prodeji. Pražského vína nešacoval. Stojí ve spise Staroměstských k Lichtenštejnovi r. 1624: „To k instrukcí pana perkmistra přináleží, aby on vína přespolní šacoval, domácí pražská vína šacována nebývají, protože někdy větší, někdy menší náklad na hory viničné bývá a začasté od mrazů a povětří škody se stanou, že za rok i tři léta užitku žádného nenesou.“ č. 326 fol. 210).

Bývalo zvykem, že perkmistr s dvěma konšely, po čemby cizí víno na žejdlíky prodáváno býti mělo, společně uvážil a tu sazbu pak na rathouze dal přibiti anebo vybubnovati. (Chaos v arch. pražs.)

Aby bez cedulky nedostal se s vínem nikdo do Prahy, na to býval celný v bráně přísežný.

Tenť přísahal: „Jakož jest J. M. C. mandátem svým naříditi ráčil, aby žádná vína do měst Praž. bez jistého dovolení p. perkmistra a p. purkmistra uvozována nebyla, že jsa za celného (branného) též při šrancích zvolen, v té práci věrně se chovati chci, žádnému bez dovolení a cedulky vín ani pálených buď na vozích vozených aneb v putnách nošených nepropouštěti ani pro přízeň atd. (kn. perk. XXI. r. 1625). Což bývala to radost v bráně i na úřadě perkmistrově a naposled i v komoře královské, když někoho chytili, že víno vezl oukradí a bez cedule!

Zapsali jsme si několik takových nešťastníků, kteří s tím obmyslem špatně pochodili. Z doby starší povědom jest nám Jan Kameník, měšťan novoměstský, jemuž na osm dní vozy dva s pěti sudy před branou obstavili a když se domlouval, naposled ho i zavřeli. Ze suplikace stížné, kterouž zaslal r. 1559 arciknížeti Ferdinandovi, vynímáme: „V městech pražs. je pořádek, že po svátosti vína cizí sem vézti se mohou a já chudý soused chtíce se s manželkou a sirotky (sic!) živiti dva vozy vína přivezl jsem chtíce do ungeltu k vyclenění.“ Ale „dali mne do šatlavy novoměstské na noc, a na rathúze přes druhou noc sem seděl; nevím, proč se mi ten posměch stal, leč proto, když perkmistr s dvěma konšely za město chodil koštujíce vín, jeden konšel, Jiřík Jehlář, kmotr můj, vždy pravíc, že ta vína jsou rakouská a já sebou jist jsouc, že jsou uherská, řekl jsem proti tomu: pane kmotře, kmotrovství a ouřad vymínic, mohl bych říci, že to není tak. Tak se mi vidí, že sem mu neublížil.“ V posléz prosí poníženě, aby arcikníže dovolil mu „do města s těmi víny, která se rozsechají a tekou, vtrhnouti“. Arcikníže uložil perkmistru Medařovi, aby to víno ohledali. Není-li uherské, jak oustně zprávu činí, aby je pobrali k ruce císařově. Pak se ptá, proč ho zavřeli? (kn. č. 332 fol. 98., v arch. pražs.)

Roku 1576 sebral perkmistr Jan Ornys z Paumberka jakémus Fraňkovi deset sudů vína, jež si byl objednal důstojný opat Strahovský, kněz Jakub z Šternovic. Spolu s touto kořistí chycena jiná. Šest sudů totiž v týž čas vezl Hanuš Milešauer do domu k bílé labuti „na dláždění k Strahovu jdouc.“ A nedlouho potom sebráno víno mělnické, jež vezeno komusi na Poříč.

Poškození pánové, kteří se na lacinější víno užuž těšili, nedostavše nic, stížnost podali do komory. Strahovští ukazovali nějaký přípis majestátu královny Anny, císařové římské (1363), jakoby svo-

bodu měli a právo na hostinská vína. Ale nic platno. Propadli, a páni „dolejšího“ i „hořejšího“ úřadu víno vypili. (Budišínský rukop. fol. 103.)

R. 1584 sám císař — bezpochyby na něčí udání — poručil perkmistrovi, aby obstavil honem vína cizí, „která proti mandatům nemalým počtem zvláště do ulice židovské k prodaji uvežena byla.“

Když pak perkmistr některým židům víno sebral, vytasili se všickni, že mají od samého císaře na to práva a milosti, což ukázalo se býti s pravdou. Tedy tak řečená „blamage“. (Rukopis český v Budišíně. fol. 104.)

Stalo se i, že šťastný pašerák obratně s vínem do města proklouznuv, měl už kořisť ve sklepě, ale v tom ho nějaký dobrodinec udal — a už tu byl perkmistr s konšelem a panem písařem, kteří vrť sem vrť tam vína spečetili a v malém čase potom se svolením komory vybrali. To stalo se na příklad Křištofu Křížovi r. 1592. Spečetili mu sklep nic nemluvíce. Když pak přišel k soudu perkmistrovu a maje vstoupení, ptal se, co a jak — učinili mu páni dictum krátké a moudré toto: „Poněvadž jsou úkrytě ta vína v slámě vezena proti jisté zápovědi, jsou v pokutě J. M. C. propadena.“ (Kn. perkm. XII. fol. 211.)

Čím více scházely hory pražské, tím žalostnější a marnější bývaly nářky na cizí vína. Poslední lamentací opsali jsme sobě z r. 1729 a s tou skončíme kapitolu. Jest německy psána, psali ji v samém úřadě perkmistrském, v těchto slovech na česko přeložených: „Poněvadž škodlivá vozba a šenk cizích vín nejen skoro ve všech hospodách, nýbrž teď i docela v klášteřích a panských domech za celý rok proti privilejím na škodu pražských nákladníků víc a více se množí, takže nákladníci nemohouce se svými zdejšími víny nijak zniknouti, sukcesive k záhubě přicházejí.“ Proto žádá perkmistrovský úřad na konec, aby stará zápověď o hostinských vínech byla zase obnovena. Ó Pražáčkové mlsní — dnes pijete už jen vína hostinská, proti nimž otcové vaši tak tuhý boj sváděli! Domácí jsou ta tam! (Pokračování.)

Motiv z okolí Sychrova. Kreslil Konst. Bušek.

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal **Josef Kořenský.**

(Pokračování.)

Tu v plné síle bují statné kmeny břízy visuté (Betula verrucosa), tu družka její, Betula glutinosa, větve široce rozkládá. Nejdále na severu Čuchonska a ve výšinách horských krajů bříza nízká (Betula nana L.), chladem zmořená, jenom při zemi se plíží.

Ve vlhkých březích Uleelfu, zamrzávajícího počátkem listopadu až do prvních dnů májových, tedy asi po 180 dní, šedá olše (Alnus incana) nachyluje se k vodě, výše na pobřeží osyky se chvějí, jívy a jeřáby rostou, v bařinách černají se bobule, vlochyně (Vaccinium uliginosum), dozrávají také zarudlé plody klikvy bahenní (Oxycoccos palustris), jahody, ostružiny, lahodné chuti morušky (Rubus chamaemorus L.) a j.

Pokud Finsko oplývati bude rozsáhlými lesy, potud zdatné příjmy plynouti budou do pokladny zemské i soukromníků, neboť téměř dvě třetiny půdy náležejí lesům. Polovice všeho vývozu záleží v produktech lesů: v prvé řadě ve dříví zpola zpracovaném (plaňky, prkna), ve druhé řadě v dobytém dehtu.

V borových lesích při Uleelfu všudy založeny jsou dehtové milíře, z jejichž hranice roní se dehet ze smolných pařezů. Dobytým dehtem naplňují se do roka nesčetné sudy a vyvážejí se z nitrozemí po jezerech, řekách a průplavích. Peřeje sebe divočejší nelekají plavce, jenž s dehtovým nákladem ubírá se ke přístavišti, vrhaje se obratně s dlouhou lodicí, obtěžkanou asi dvacíti sudy, do rozpěněných vln.

„Vizte ty zdravé borovice,“ děl ke mně milý průvodčí, „kterak všecky kloní se na stranu jihozápadní!“

Kompas potvrdil výrok jeho.

Borovice jest Čuchonci kompasem spolehlivým a neklamným, a borový háj určuje strany světa jako nějaká námořská růže. Neboť v těch severních krajích polední slunce mocněji a silou zrychlenou probuzuje všecko k životu, stálým záhřevem denním rozvíjí puky k ratolestem. A když krátké noční chlady vanou ze severu, tu zase teplejší jih rostlinstvo zahřívá. Z jihu přichází život, ze severu noc a smrt. Účinek ten zvláště sosny a stromy jehličnaté ukazují na sobě, odívajíce se na straně jižní hustými výhonky a bohatým jehličím. Na straně východní a západní skrovněji vyzdobují se ratolestmi, nejméně však jich vyráží na straně severní, kde větve jejich zakrňují, usychají a hynou.

Zatáčíme na levo k šumnému Uleelfu, opouštíme drkotavou taratajku a vstupujeme do lodice asi 12 metrů dlouhé, štíhlé jak Indianův člun a ohebné, jakoby z kaučuku byla. Po ní zkusit chceme plavbu

v divokých peřejích uleelfských, řečených Pyhäkoski a majících v délce asi patnáct kilometrů. Katarakt s kataraktem se střídá, hučí tu slapy mírné i divoké, vody jekotem pění se ve hlubině, v ní vše víří a syčí, vlny dmou se nad rozmetaným úskalím, skokem pádí ve súženém žlebu vyčnívajících skalisek, nebo nárazem zpět se vrací a v mocnější vlnu splývají novým přívalem. V před i v zad, na dél i na šíř celá řeka se dme, vlní a bouří.

Zkušený plavec odrazil lodici od břehu a zasedl na zad svého člunu. Lodici síle proudu ponechal, klidně řídil kormidlo mezi úskalím, my pak místo zaujali u prostřed kocábky.

Již blížíme se k prvním peřejům. Několik ještě vteřin a ocitneme se v propasti vodní, jež před námi se otvírá jako hrozný jícen.

Dech se mi tají úzkostí. Marně dodávám si odvahy v hučivém živlu.

Proud rychle unáší rybářský člun, jediný mžik, lodice pozvedá se vlnou na přídě a hned na to vrhá se ve hlubinu peřeje a bez nehody letí novým vírem k novému prahu.

Přiznávám se, že prvým skokem ve vodní propasť byl jsem jako smyslu zbaven. Ale vida, kterak lodice dále spěje bez úrazu, vzpružuji mysl, obzírám děsné divadlo a tulím se k milému druhu jako přítel k příteli v neštěstí a bázni. Nicméně stále měl jsem na jazyku výkřik „Utoneme!“ a ve strachu hledím vstříc jako jisté smrti. Voda třeskotem opírá se o člun, jenž prohýbá se jako pružná blána na všech místech, roztříštěné vlny vysoko vytryskují, jako strom rozšiřují se ve bělostné větve, a krůpěje jejich deštěm smáčejí nitro lodice.

Trosky pohřbeného člunu, vyčnívajícího před námi na skalnatých bradlech uprostřed peřejů, děsí člověka ještě více jako nějaký přízrak, a novými obavami nás naplňují.

V několika minutách projela lodice řadu peřejů a proudů několik kilometrů dlouhých, z nichž poslední jest Merikoski t. j. mořský peřej, ježto vytvořen jest téměř při samém moři, do něhož Uleelf se vylévá.

Štěstím dýšeme, opouštějíce ta místa plná zkázy a vystupujíce na břeh nedaleko mostu uleaaborgského, u domku, kde prodávají se ryby veřejnou dražbou, jakož děje se tu každého dne. O sedmé hodině večer a ráno otevírá se skladiště, v němž nabízí se veliká zásoba ryb, vylovených toho dne v Uleelfu a chytaných mezi příčným hrazením do lapáků, zvaných čuchonsky „pato“.

Zvláště vylovuje se tu převeliké množství lososů jako v řekách švédských, jichž šetření veliká péče se věnuje. Vedle Uleelfu slynou bohatstvím lososů také Torneaa, pohraniční řeka mezi Švédskem a Čuchonskem, potom Kemi, Kumo, Kymmene a Vuoksen. Pouze v Uleelfu vyloví se ročně asi za 50.000 zl. lososů, pstruhů, candátů, úhořů a j.

O Umeelfu, mohutné řece v severním Švédsku (při 64° s. š.), a o čuchonské řece Kumo říká se:

Umeaa lax och Kumo sik
fins ej gerna i verlden lik

t. j. Umejský losos a Kumejský sik ne tak snadno najdou se jinde v světě.

„Sik“ jest ryba příbuzná lososu, řečená mořská maréna (Coregonus lavaretus). Maso „sika“ není sice chutnější nežli lososí, ale proto přece opěvuje se švédskými verši jako opěvuje se losos verši čuchonskými v Kalevale, v němž mění se i sličná panna Ains (Runa V.). A Ilmatar, dcera vzduchu, vynořujíc se z moře, kde jen nohou se dotekla, tam víry oživly lososy:

Jaloin maahan kääntelihe,
siihen loi lohiapajat.

(Kalevaly runa I. v. 270., 271).

Lososů vyváží se z Čuchonska do roka za několik set tisíc zlatých zvláště do Petrohradu. Zasýlají se v ledu naloženi. Deset kilogramů ryb prodává se veřejnou dražbou na místě asi za 6 zl.

Dražebníci přihazují po jedné marce nebo po dvou markách, a v hodině bývá po dražbě. Cizinec má tu nejlepší příležitost naučiti se alespoň hbitě po čuchonsku počítati. Podnes zní mi v uších: yksi, kaksi, kolme, neljä, viisi, kuusi, seitsemän, kahdeksan, yhdeksän, kymmenen (jedna, dvě, tři atd.)

Pozdě za „noci“ opouštěl jsem Uleaaborg, a malým parníkem ubírám se k zakotvené „Vase“. Vypluje z přístaviště uleaaborgského ranní zorou po odpočinku šestatřicítihodinovém. Červánky ranní objeví se na nebi brzy po půlnoci. Již před druhou hodinou vzchází nové jitro, a krvavá záplava věští blízký příchod sluneční koule. Sotva že červánky večerní opustí čuchonské kraje tou letní dobou, již nové jitro svitáním se oznamuje. Vždyť jsme vzdáleni od polárního kruhu pouze půl druhého stupně. Při samém kruhu polárním zapadá slunce ve druhé polovici června deset minut před půlnocí, vycházejíc deset minut po půlnoci. Poutníci, toužíce viděti „půlnoční slunce“ vydávají se obyčejně na cestu přes nordické Atheny, Štokholm, do Haparandy a potom dále na horu Avasaxu, ležící na čuchonské půdě asi 78. km. severněji.

Ve dnech 21—25. června oživnou hory Avasaxy, jindy opuštěné a utlumené jako vůbec vzdálený sever. Oživovali je přítomností i duchem svým znamenití myslitelé jako Linné, Celsius, Maupertius, Karel XI., věhlasní učenci i vladařové. První z nich byl Francouz Reignard roku 1681, napsav do pamětní knihy kostelíka v Jukkasjärvi (pod 68° s. š.) slova: Sistimus hic tandem, nobis ubi defuit orbis — tu zastavili jsme se konečně, kde svět scházel nám.

Nechtěje daleko na sever putovati, vyjdi na Avasaxu, vysokou přes 200 metrů a uzříš slunce tak, jako bys prodléval o několik kilometrů severněji. V době, prvé naznačené, zříti lze z Avasaxy sluneční kouli nepřetržitě tři dny a tři noci.

Za polárním kruhem ostává slunce na obzoru ještě déle, nezapadajíc po několik dní a několik nocí.

Naše skrovná společnost na „Vase“ rozhojněna byla dvěma Arměny, kteří prodávajíce koberce a rozličné vyšívání, vraceli se z Čuchonska do Petrohradu. Zaujali místo na palubě, vábíce k sobě sice dosti diváků, ale málo kupců.

Než procitl jsem ze spaní, dávno vířil parní šroub v bothnických vodách, jichž širá pláň bez konce jevila se na západě. Za to nízké

břehy finské ani na chvíli neztrácíme z obzoru a po jednotvárné plavbě opět k nim přirazíme u Kokkoly (švéd. Gamla Karleby), kteréž zámožné městečko vzdáleno jest od přístavu asi hodinku cesty. Loď blíží se ke přístavu s největší opatrností mezi písčinami, bradly, ostrůvky a balvany, jež z pola vyčnívají z mořských mělčin. Také pobřeží jest samý písek, jakoby včera byl sem mořem zaplaven. Ale staré borovice, které tu v písečné půdě dobře prospívají, ukazují ke mnohaletému stáří vynořeného dna mořského. Na jiných místech rozseta jsou křoviska jalovcová, a ve stínu jehličnatých ratolestí hustě vyrůstá šicha černá (Empetrum nigrum), roztomilý keříček chladnějších krajů a vyšších pásem. Svěží zeleň čárkovitých jeho listů co nejdříve pomine, všecko tělo jeho v bařině se utopí a ve hnědou mumii se promění. Šicha černá, odumírajíc ve své kolébce, vrací půdě ostatky své, a ukládajíc tam setlelé tělo, přispívá hlavně ke skladbě rašelin.

Blízko přístaviště vystaveno jest nádraží, železnice, která spojuje Uleaaborg s městem Vasou, jakožto nejsevernější trať čuchonská a vůbec na zemi. Trať tato odevzdána byla svému účelu v říjnu roku 1886.

Z nákladní lodi, jež připlula do Kokkoly z Hullu, skládaly se za mé návštěvy koleje určené pro jmenovanou trať. Loď „Vasa" přivezla do Kokkoly náklad mouky z Ruska a odveze na vzájem notný náklad dehtu, jehož připraveno jest u přístavu na tisíce sudů.

Přístav kokkolský, jsa pouhou samotou, oživuje poněkud tehdy, když parolodi tu zastavují, a těch bývá velmi poskrovnu. Ze Švédska přijíždějí sem parolodi ne vícekráte než jednou v témdni nebo ve 14 dnech, rovněž i zřídka plují koráby podél finských břehů.

Krátká zastávka v Kokkole stačila zcela rozhlednouti se po smutném okolí. Kapitán „Vasy", jenž kdysi byl ve službách rakouskouherského Lloydu, upozornil mě na zvláštnost staré domácnosti čuchonského hospodáře. V Kokkole naskytala se nejlepší příležitost poznati koupelnu, jíž Čuchonci užívají od nepamětných dob, pokládajíce ji podnes za nezbytnou potřebu vedle jiných stavení hospodářských. Čuchonský hospodář dostavuje se do koupelny s celou rodinou a se vší domácí čeládkou. Tu pohromadě osvěžuje se společnost od nejútlejšího děcka až k vetchému starci. Za léta činívá tak večerem každého dne, za zimy jednou nebo dvakráte týdně. Ale v koupeli panuje rajská nevinnost a rovnost mezi všemi. Každý skoro v adamské prostotě plným dechem ssaje parnaté ovzduší vytopené lázně. Za koupelnu slouží zvláštní domek roubený ze dřeva, v jehož nitru umístěna jest veliká záhřevna, složena z valounů a balvanů, ostatek vyplněn jest lavicemi a stupni, po nichž společnost se rozsadí. Horká pára způsobuje se poléváním vypáleného kamení, mísíc se s kouřem vycházejícím ze záhřevny tak, že těžko lze pochopiti zálibu v takovéto lázni. Nicméně jest ona lidu čuchonskému požitkem nejblaženějším. Sebe chudší baráčník pořizuje si zvláštní koupelnu, vida v ní svatyni domácího spokojení. Ani tuhý mráz neodstrašuje koupající se vyjíti si po lázni před koupelnu. Ba, jakož vypravuje již dávný cestovatel po severní Evropě, Acerbi *), vycházejí mladí i staří

*) Joseph Acerbi: Travels through Sweden, Finland and Lapland to the North Cape. London 1802. — Reise durch Schweden und Finnland bis an

z horké páry, vrhajíce se za zimy 20 až 30° do sněhu a provozujíce při tom všeliké veselí. A přijíždí-li snad právě pocestný, žádaje služeb sedlákových, vychází tento nebo někdo z jeho čeládky z lázně nahý, obstará čeho pocestnému třeba, vypřáhne koníka, zapřahaje do taratajky čerstvého, a opět spěchá do koupelny. V koupelně šlehají a trou Čuchonci své tělo březovým proutím, posilujíce se lázní více než samým spánkem — jakož sami říkají. Zvykajíce již od mladosti náhlým změnám teploty, zřídka se nachlazují, a katarrhy a bolesti rheumatické jich netrápívají. Koupelna jest pro Čuchonce nejlepším lékem proti všem chorobám. Do koupelny přivádí se i matka v požehnaném stavu, v šeru koupelny spatřuje novorozeně poprve sporé světlo světa. Jméno pirtike (šestinedělka) a pirttivaimo (porodní bába) odvozeno jest ze slova pirtti, znamenající v čuchonštině chatrč bez komínu, koupelnu.

V Čuchonské koupelně hnětlo se tělo již ode dávna a moderní massáže nejsou pro čuchonského chalupníka žádnou novinkou. Mezi čuchonskými Karely zvláště starší ženy rozumějí dobře takovému léčení. Dovednost jejich chválí sám anthropologický badatel Retzius *) ze Stokholmu, jenž podnikaje vědecké cesty po Finsku v letech 1873, častěji užíval osvědčené té methody.

Koupelny čuchonské jsou starého původu. Mluví se o nich již v Kalevale. Finští ethnografové domýšlejí se, že Čuchonci přijali ty zvyky od národů sousedních, snad od slovanských, gotských nebo skandinavských. Professor Ahlqvist **) z Helsingforsu přivádí čuchonské slovo pirtti v souvislost s ruským парить, pariť, a паръ, par, pára. Zajímavo jest, že již Herodot mluvě o skytských kmenech, zmiňuje se o jakési parní lázni.

Kromě koupelny čuchonské starobylosti má kokkolský hospodář také koupelnu mořskou, založenou na písčitém dně pobřežní mělčiny blízko přístaviště. Užijeme jí i tentokráte a osvěživše se v mořské lázni asi 16° C teplé, vstupujeme opět na „Vasu". Dobrý její kapitán již nás očekával. Hned na to vyjíždíme z přístavu kokkolského a vyzíráme na širé moře, za něž slunce se sklání. Rok před tím zřel jsem stápěti se slunce v oceánu atlantickém, když plavil jsem se pobřežím norským a letos po uplynulém roce v moři bothnickém. Koráb stále pluje v nebezpečných skärách (vysl. šérách), mezi bradly, ostrůvky a písčinami a zakotví v moři, až mlha jej obklopí. O desáté hodině večerní potkáváme se s „Avasaxou". Spěje až do Tornea, nejsevernějšího městečka čuchonského asi s tisíci obyvateli. Z daleka pozdravují se obě lodi vypalováním raket a prskavek, blíže potom rozléhá se mořem obapolný pozdrav hip, hurrá — hip, hip, hurrá, hurrá — hip, hip, hip, hurrá, hurrá, hurrá!

---

die Grenzen von Lappland in den Jahren 1798 und 1799. Berlin 1803. (Přel. Weyland.)

*) Finska kranier jämte naagra natur och literaturstudier inom andra omraaden af finsk antropologi. Stockholm 1878. — Finnland von Retzius. Berlin r. 1885.

**) Dr. Aug. Ahlqvist: Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen. Helsingfors 1875.

Z rána zakotvila „Vasa" v přístavě téhož jména. V celém pobřeží vynikají staré balvany z mořských mělčin jako příšerné nestvůry.

Lahodnější jest sám břeh, zakrývaný hustými korunami smrků a mohutných bříz, pod nimiž červenají se budovy celního úřadu. K těm pojí se letohrádky, rozseté mezi háji, luhy a parky podél pobřeží, při němž kolébají se pestrobarevné čluny bohatých měšťěnínů švédské národnosti. Obývajíť na březích finských od Kokkoly (při 64° s. š.) až k Björnebergu (čuch. Pori, pod 62° s. š.) vesměs Švédové.*)

Vasa (nebo též Nikolaistad, čuch. Nikolainkaupunki) založena byla jakožto město roku 1606 za panování Karla IX., jenž před tím Finsko procestoval. Rok před tím (1605) vzalo původ město Oulu (Uleaaborg), obě pak osady byly prvními městy kraje, řečeného Österbotten.

Vasa slula prvotně Mustasaari, obdrževši městská privilegia r. 1611. Nyní jest městem krajským, pěkně vystaveným. V širokých ulicích šelestí břízy, jinde jeřáby a kolem luteránského kostela, zbudovaného z cihel v souladné gotice uprostřed náměstí, pučí pečlivě pěstovaný sad, v němž prokmitají červené bobule chebdí a kaliny. Tam zlaté květy čilimníků k zemi se nachylují, lípy odkvetají, bělá se květ tavolníku a rostou jilmy, jasany, modříny.

Lázeňské místo nemohlo by lahodněji vypadati, ač jest Vasa městem obchodním a průmyslovým, majíc přes 6000 obyvatelů převahou švédských. Ale čuchonské a švédské nápisy svědčí o rovnoprávnosti obou národů.

Na prostranném náměstí vyložili prodavači chleby, ovoce, žvýkavý tabák, maso. Na dvoukolových taratajkách přivezli okolní hospodáři brambory. Pouliční kavárnice vaří čerstvou kávu v měděných konvicích.

Staré město Vasa („Gamlastaden") leží od nového asi sedm verst na jihovýchod. Požár zničil starou Vasu roku 1852 úplně, a nová Vasa, Nikolainkaupunki, založena byla potom výhodněji při nynějším přístavě.

Všecken okolní kraj pozvedá se nad hladinu mořskou jen nepatrně, ale po celém kraji rozmetány jsou ohromné balvany žulové, pamětníci geologické minulosti, zvané dobou ledovou. Vynikají na všech stranách z močálů, z hájů, z lučin, z pevniny i z moře, jako by sem byly zaneseny báječnými obry a rozsypány po finské vlasti. Jsou to naši staří známí, s jichž rodáky setkáme se na mnohých místech nížin severoruských. Mnohé zaneseny byly z Finska plujícími ledovci až ke Karpatům, odpočívajíce na úpatí jurských kopců nedaleko Krakova. Jiné ze Švédska přišedše utopeny byly na někdejším dně nynější nížiny severoněmecké.

Bludné balvany jest jméno kamenných těch gigantů, kteří velikostí převyšují tu lidské budovy a sloužíce jakožto přetvrdý material k výtvorům uměleckého ducha. Z bludných balvanů finské žuly budují se monolity, jež bez pohromy přečkají mnohá tisíciletí jako odvěké obelisky a jehly ze země Faraonů.

Sotva že dostaneme se na hbitém koníku za novou Vasu, objeví se obrovská těla bludných balvanů jako moře trosek a rozvalin, mezi

*) Inberg: Kartbok öfver Finland 1878.

nimiž roste smrčí, olše, bříza a nízké stromoví. Některé stojí při samé silnici, povlečeny jsouce kožovitou vrstvou žlutých lišejníků.

Brzy potom objeví se stará Vasa, ležíc v rumech a ssutinách, z nichž trámy vyčnívají jako rakev ze zapadlého rovu. Po někdejší osadě pouze přízemní zdivo zbylo, obrostlé travou a býlím, nejvýše pak povznášejí se nad vymřelé město rozvaliny chrámové a dále od nich u prostřed lipové aleje bývalá budova soudní, nyní za kostel sloužící s nápisem: Deo dicatum anno 1863.

Okolí Vasy stalo se geologicky památným již v polovici osmnáctého století, kdy geometr Klingius zaznamenal nápadnou záměnu moře s pevninou. Sedlák Šimon Matsson vypravoval mu, že maje věku 75 let, viděl roku 1697 spočívati tuleně na balvanu, jenž tehdy vynikal nad hladinu mořskou pouze asi půl metru, kdežto týž balvan vzdálen byl za návštěvy Klingiovy přes dva metry od moře. Roku 1855, kdy Sternereutz*) navštívil ostrůvek hamnskärský s památným balvanem, byla hořejší hrana kamene povýšena nad hladinu mořskou 1·82 m. Nyní vzdálen jest balvan od moře asi 5 metrů. Výpočtem bylo zjištěno, že v těch místech ocitla se hladina moře prodlením 88 let o 1·14 m. níže, tedy průměrně za rok o 1·3 centimetru a 1·3 metru za sto let.

Druhým místem jest Vargö nebo-li Bergö, ostrůvek (= ö), ležící jižně od Vasy, kde vypočtěno bylo průměrné snížení hladiny mořské o 98 cm. za sto let.

Na protějších březích švédských konal ta pozorování geologická Celsius již roku 1724 a později jiní, domnívajíce se, že moře opadává. Ale teprve Leopold Buch rozřešil záhadu, vysloviv se, že pevnina z moře se vynořuje, ne pak že hladina moře se snižuje. I lze prorokovati, že za nemnoho let nynější přístavy čuchonské ocitnou se na suchu a nové budou se zakládati jako v Torneu, Hudiskvallu, Piteu, Luleu a jinde v bothnickém zálivu, kdež nejen ubývá víc a více moře ale také slanosti jeho. Mořská voda v okolí Vasy obsahuje pouze $^1/_2$ procenta soli.

Nepatrné množství soli v moři baltickém jest příčinou, že v severních jeho zálivech mizí znenáhla někteří živočichové mořští. Tak na příklad slavky (Mytilus edulis) přestávají již u Vasy (při 63° s. š.) srdcovky (Cardium edule) u Kristinestadu (nad 62° s. š.), Tellina baltica nad 63° s. š., jiní měkkýši jako Hydrobia ulvae a Mya arenaria již při Aalandských ostrovích (nad 60° s. š.).

Železniční síť finská spojuje nyní také Vasu s nitrozemím, čímž město Tammerfors, finský Manchester, výhodnější nabyl situace. Nádražní budova byla tou dobou právě dostavena. Vypadá úhledně, opatřena jsouc uvnitř mohutnou vasou, z níž otočením kohoutkem vytéká čerstvá voda k pití. Všeliká upozornění psána a vyvěsena jsou v řeči švédské, ruské, čuchonské, německé, francouzské a anglické.

Nyní má Finsko 1191 km. železnic. Roku 1870 bylo železných drah pouze 483 km., roku 1880: 885 km.

---

*) Sternereutz: Uppgifter rörande vattenmärken vidd bottniska viken. Acta societatis scientiarum fennicae. Tomus IV. Helsingforsiae 1856. —
Dr. Ackermanns Beiträge zur physischen Geographie der Ostsee. Hamburg 1883.

Po osmihodinové zastávce ve Vase vyplula naše loď do Aabu. Četné ostrůvky a nebezpečná bradla, provázející celé západní pobřeží finské, zabraňují jeti plnou parou. Nad to rozvlnilo se moře, a jižní vítr tím více zdržoval koráb ve plavbě.

Ranní dobou objevovaly se na obzoru ostrovy Aalandské, jež tvoří řetěz, spojující břehy finské s protějšími břehy švédskými. Místy přibližují se k sobě těsně jakožto úzký průliv, jinde vzdalují se daleko od sebe, souvisíce nejvíce s pevninou finskou. Ke straně švédské ubývá jich a přestávají potom docela. Ale v dřívějších dobách geologických zajisté souvisely s pevninou švédskou, nežli utonula ostrovní pevnina silurská, po níž ostaly pouhé trosky mezi přístavním městem Geflem a ostrovy Aalandskými.

Ostrovů Aalandských, zvaných po čuchonsku Ahvenamaa, počítá se přes 300, ale obydleno jest jich pouze 80. Všecky složeny jsou hlavně ze žuly, souhlasíce ve všem s povahou země finské.

Než veplujeme mezi Aalandské souostroví, přijímáme zkušeného lodivodu z námořské stanice, by bezpečně vyvedl loď z labyrintu mělčin a úskalí, na nichž tu onde tuleňové se vyhřívají.

Na větších ostrovech Aalandských zelenají se bory a jedliny, bělají se břízy, a brav se pase na pobřežních lučinách.

Vjíždíme do sundu, v němž ukrývá se město Aabo (vysl. Obú), čuchonsky Turku (ze švédského Torg = tržiště) a do něhož vylévá se Aurajoki.

V sundě kotví četné lodi nákladní, pohlcujíce v sebe hromady latí, planěk a prken, vyrovnaných na pobřeží a přivážených železnicí až do samého přístaviště.

Sund vroubеn jest holými skalami, porostlými místy křovím jalovcovým, a na skalnaté pláni točí se ramena mohutných mlýnů větrných.

Níže při lesnatém pobřeží zrcadlí se ve vodách letohrádky a koupelny, kolem nichž husté rákosí bují, a na pevnině a četných ostrovech statné duby rozkládají mohutné své větve, tvoříce tu staleté doubravy. Zvláště veliká jest doubrava na ostrově Runsala.

Dub (Quercus pedunculata) jest vzácným stromem ve Finsku. Objevuje se pouze v nejjižnějších krajích čuchonských. Ale ještě vzácnější jsou dubové lesy, vyskytujíce se nejseverněji při $60^1/_2{}^0$ s. š. Vypěstované duby ovšem rostou až při 63^0 s. š. (Pokračování.)

Královna ze Sáby.

Román.

Napsal **Th. B. Aldrich,**
přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Pokračování.)

ynde měl lepší důvod, proč si přál, aby se odjezd urychlil. Mezi Cluses a Maglandem, či vlastně hned za Maglandem bylo místo, kdež si byl umínil, že požádá miss Denhamovu, aby šla kus pěšky. Záminkou měl být obdivuhodný vodopád Arpanazský, jakkoli bylo lze vidět jej dobře s vozu. Rozumí se, že byl by nucen pozvat také paní Denhamovu a měl dostatečné zkušenosti o nedůslednosti ženské, aby se příliš nespolehal, že najisto zamítne. „Poněvadž nikdy nechodí, bylo by dosti snadně možno, že by chtěla jít právě teď," uvažoval Lynde mrzutě.

Nebyl se ještě rozhodl, co řekne slečně Ruth, až budou samotni. Na cestě, jež by trvala deset minut, jež se bude skorem rovnat prvnímu setkání, nemohl by jí mnoho říci. Mohl jí říci, kterak těžce nese myšlenku, že den rozloučení se blíží a mohl jí to říci spůsobem takovým, že by nemohla pochybovat o jeho pocitech. Ale půjde-li třeba jen tak daleko, bylo pro něho problemem, jehož rozluštění chtěl ponechat náhodě.

Lynde stál na stupních hostince, kouřil svůj odpolední doutník a odfukoval zamyšleně kotouče dýmu, když kočár od stáje zatočil kolem rohu a dámy Denhamovy objevily se ve dveřích. Mladá dívka podala Lyndemu ruku bez rukavičky, když jí pomahal do vozu. Lehké stisknutí jejích rukou a dotknutí se jejích prstenů bylo proň pokladem, který jej dlouho ještě blažil, když vjížděli úzkým průsmykem blíže krápníkové jeskyně v Balme, kdež několik dotěrných chlapíků mermomocí chtělo vypálit malé dělo, aby vzbudili velice neutěšenou starou ozvěnu, která naprosto neopakuje vícekrát než dvakrát. Jaké to kouzlo spočívá v ruce, — v některé ruce! Lynde by byl mohl držet ruku paní Denhamové čtrnácte dní, aniž by byl měl z toho cos tak patrného, jako po lehkém dotknutí se miss Ruth.

„Stojí jeskyně za to, podívat se na ni?" tázala se paní Denhamova se žádostivým pohledem ku horské stráni.

„Jest to hodina namahavého vystupování a krajina za to nestojí," odpověděl Lynde nemálo polekán tímto náhlým příznakem alpské podnikavosti. „Navštívil jsem ji poprve, když jsem jel touto silnicí. Jest pěkný rozhled na stráně Mont Douronu na protější straně údolí; jeskyně sama není nikterak pozoruhodna. Ale myslím, že bude stát za to, abychom zastavili na chvíli, až přijdeme k vodopádu u Nant d'Arpanaz. Tu je vskutku báječný. Praví se, že je skorem tak krásný, jako Staubbach."

Miss Ruth byla opřena o polštář vozu a zapínala si jehlicí z vlasů poslední knoflíček u rukaviček. Očima jejíma, jež hleděly mladému muži do tváře, kmitl zcela lehounký záblesk veselosti. Byla čtla v jeho myšlenkách, věděl to. Znala černý jeho záměr ohledně vodopádu, jenž byl pro ni bezpochyby tak čitelný, jakoby byl vytištěn velkými literami na jeho čele. Při dvou neb třech příležitostech v Ženevě uhodla myšlenky jeho, dříve než byly vyjádřeny slovy, s toutéž čarodějnou snadností.

Lynde vyhnul se jejímu pohybu a prohlížel věžovité horské vrcholky po levici. „Budu nyní vypadat, jako bych byl přistižen při nějakém lotrovství, až se jí otážu," pravil sám k sobě. „Toť první stín koketerie, který jsem na ní spozoroval. Přijme-li moje pozvání bez tety, bude se mnou buď koketovat anebo dá mi příležitost, abych s ní promluvil vážně. Co to bude, slečno Ruth? Rád bych věděl, bojí-li se paní Denhamovy. Někdy se mi zdá, že by byla jiným děvčetem, kdyby teta nebyla přítomna."

Poznenáhlu na záhybu cesty za Maglandem objevoval se v dáli vodopád. Vodopád u Nant d'Arpanaz jest jedním z nejvyšších pádů ve Švýcarsku a třeba nebyl nejkrásnější, přece velmi snadno můžete oželet ostatní, prohledli-li jste si tento. Není to velká spousta vody, leda je-li rozvodněn velkými dešti, jako bylo náhodou onoho dne, avšak jeho pád ze závratné výše hnědého skaliska jest nejpůvabnějším pohledem na světě. Sráz propasti, prostoupený podivnými vrstvami skalními, jest prohnut do vnitř a voda spadá s výše několika set stop než dosáhne dna či spíše zdá se, že ho ani nedosahuje; neboť dříve než potok dospěl do polovice pádu, jest rozprášen v jemnou pěnu a poletuje volně ve větru jako závoj z nejjemnějších krajek, aneb svítí-li slunce, jako perská šerpa nejdrahocennější práce. Zdá se, jakoby zázračně zavěšen ve vzduchu se vznášel, kdežto ve skutečnosti spadá v neviditelných parách na dno propasti, kdež opětně nabývá své podoby a stává se zuřivou bystřinou, jež se žene pod mostem přes silnici a vlévá se do Arvy. Silnice táhne se podle úpatí vrchu a poskytuje četné pěkné pohledy na vodopád, když se mu blížíte i když se ho vzdalujete. Bylo to právě před vodopádem, as půl anglické míle od něho, jakkoli se to nezdálo tak daleko, když kočí, podle předchozí instrukce Lyndeovy, zastavil koně. V tom okamžiku proniklo slunce svými paprsky skrze vodopád, jenž se zatřpytil duhovými barvami.

„Toť pohled skorem až příliš nádherný," pravila paní Denhamova, „člověk pochybuje o vlastním svém zraku."

„Já viděl jej jednou s místa," pravil Lynde, „kde se mi zdál efekt ještě krásnější. Příjemná společnost několika Angličanů přiměla mne, abych strávil noc v Maglandu a šli jsme sem při východu měsíce. Nedovedete si představit nic tak rozkošného, jako tento dlouhý pruh babího leta, když se rozprostírá v záři měsíční. Byl s námi anglický jeden umělec, jenž zhotovil náčrtek vodopádu, avšak co o něm pravil, bylo hezčí než jeho obraz."

„Co pravil?" tázala se miss Denhamova.

„Nazval jej tkanivem Penelopiným, poněvadž se stále trhá a stále obnovuje."

„Tento umělec minul se se svým povoláním.“

„To stává se dosti často,“ pravil Lynde. „Znám malíře, kteří by měli býti básníky, a básníky, kteří by měli tlouci štěrk na silnicích.“

„Proč tlouci štěrk?“

„Poněvadž se mi zdá, že k tlučení štěrku je třeba méně obraznosti, než ku kterémukoliv jinému zaměstnání. Poněvadž pak již mluvíme o básnících a vodopádech, vzpomínáte si na odvážné podobenství Byronovo v Manfredu? Přirovnává jistý vodopád k ohonu plavého koně v Apokalypse, na němž jede smrt. Avšak, milostivá paní,“ pravil pojednou Lynde, „markýz mi pravil, že zde se nalezá rozkošná poboční cesta přes skály, jež as míli odtud připojuje se zase k silnici.“

„Nuže, dejme se tudy,“ odpověděla paní Denhamova, usedajíc pohodlně na sedadlo.

„Je to stezka pro pěší,“ vysvětloval Lynde.

„Ach!“

„Naše pověst jakožto slavných cestujících amerických tím utrpí, milostivá paní, opomeneme-li projít kousek Švýcarska pěšky. Než bych toho dopustil, podniknu raději výpravu sám. Bylo by to bez průvodu ovšem hotovým mučednictvím.“

Když Lynde otočil klikou dvířek u vozu a vstoupil na stupátko, odvážil se pohlednout na miss Ruth, jež tu seděla s tváří neproniknutelnou jako Sfinx memfisská.

„Ovšem, jde-li o naši pověst,“ pravila paní Denhamová a rychle povstala.

Lynde nemohl se zdržet, aby se tvář jeho nezakabonila.

„Ne,“ dodala paní Denhamova zvolna opět usedajíc, „já nemám ctižádosti státi se objevitelkou neznámých krajin. Věru, to ne.“

„A miss Denhamova?“ tázal se Lynde, uleviv si jedva utajeným oddechnutím.

„Ach, Ruth může jít, je-li jí libo,“ odpověděla paní Denhamová, „ovšem, není-li to daleko.“

„Jest to jedna osmina míle,“ pravil Lynde. „Naleznete nás na druhém konci stezky, kdež vás budeme očekávat, nepojedete-li příliš rychle. Jest to po silnici více než míle.“

„Chceš jít, Ruth?“

Miss Denhamova se chvíli rozmýšlela, pak zodpověděla otázku, povstavši rychle a podávajíc Lyndemu ruku. Patrně byla měla z počátku v úmyslu, odepřít. Okamžik na to stála vedle něho a vůz plazil se zvolna vzhůru do kopce a paní Denhamová dívala se svým kukátkem na vodopád.

As tucet hrubých stupňů, zřízených polou uměle, polou spůsobených vrstvami vápence, vedlo od silnice vzhůru ku stezce. V délce as třiceti neb čtyřiceti loket byla stezka, vroubená kapradinami, tak úzká, že nebylo lze, aby dvě osoby šly na ní pospolu. Miss Denhamova shrnuvši sukně do jedné ruky, kráčela napřed, hledajíc cesty po drobných viklajících se kamenech, jež vlhký mech činil kluzkými a Lynde následoval ji mlčky, neodvažuje se ani věřit, že se zdařila válečná lest jeho, jež tak snadno by se byla zhatila. Také průvodkyně jeho byla zamyšlena. Jednou zůstala stát, až se Lynde přiblížil, vyprošťujíc svoje

šaty od trnité větve, na které byly uvázly, podruhé trhajíc jedno z oněch bleděžlutých jakoby voskových kvítek, jež neohroženě objevují se mnohdy i mezi sněhovými závějemi ve vyšších končinách Alp. Vzduch byl plný pryskyřičné vůně jedlí, jichž větve ve výši se stýkajíce a splétajíce, tvořily arabeskami zdobené skupení, jehož otvory pronikalo odpolední slunce jakoby barevným sklem. Štíhlé kmeny, jež se v pološeru zvedaly po obou stranách, činily lesík ten podobným lodi chrámové. Zdálo se být svatokrádeží promluvit na takovémto místě. Lynde byl by mohl věčně kráčet takto ve spokojeném mlčení, kdyby ona štíhlá, pružná postava ve svém těsně přiléhajícím šatě byla kráčela stále před ním. Pozoruje bezvadné obrysy jejího těla, obrážející se od přitlumeného světla lesíka, připomenul si barevný basrelief, který byl viděl na jedné egyptské vase v museu neapolském. Nyní se stezka rozšířila, potůček zurčil někde před nimi mezi skalami a lesík byl náhle u konce. Když Lynde stanul po boku miss Denhamové, ulevil si hlubokým, bezděčným povzdechem.

„Jaký to vzdech, pane Lynde!“ zvolala Ruth obrátivši se pojednou k němu s udiveným pohledem, „to asi sotva bylo poklonou.“

„Nebylo to právě poklonou, bylo to bezděčným truchlozpěvem na smrt tohoto dne, jenž tak rychle minul.“

„Vy jste velice rychlý se svými truchlozpěvy; vždyť chybí ještě tři neb čtyry hodiny do západu slunce, kde by bezpochyby mělo přijít bědování. Co mne se týče, těší mne vše to příliš, než abych čeho litovala.“

„Víte-liž, že jsem se domníval, že vás to netěší, — myslím cestování. Nepromluvila jste ani sto slov od té doby, co jsme opustili Ženevu.“

„Toť byl důkaz, že mne to velice těšilo, věděl byste to, kdybyste mne lépe znal. Krásná krajina působí na mne vždy jako hudba a jako Jessika „nejsem nikdy veselou, slyším-li sladkou hudbu“. Mimo to, pane Lynde, osnovala jsem plán.“

„Plán?“

„Ponuré spiknutí . . .“

„Jest přítomen duch Lucrezie Borgie?“

„ . . . při čemž jste měl být náčelníkem spiknutí, pane Lynde.“

„Miss Denhamova, dotyčná osoba je synem smrti, ať dýkou, ať jedem; mně je to jedno, jsem obeznámen s oběmi methodami.“

Když dívka pozvedla k němu oči polou vážně polou vesele s pohledem, v němž se jevila podivná směs něžnosti s jakýmsi stínem hrdosti, zalekl se Lynde bezděčně. Byl to zcela pohled nebohé malé královny ze Sáby.

„S vaší číší jedu a dýkou s truchlozpěvem vězíte dnes odpoledne v samé vysoké tragice,“ pravila miss Denhamova, vypuknuvši v řídký u ní hlasitý smích. „Obávám se, že moje nevinné spiknutíčko bude se vám zdát velice krotkým vůči takovýmto hrozným věcem.“

„Slibuju hned z předu, že je budu považovat za nejdůležitější věc na světě. Co jest to?“

„Nic více než toto: přeju si, abyste stál na tom, bychom teta Gertrud a já vykonali výlet do Montanvertu a navštívili Mer de Glace — dříve než přijde strýc Denham.“

„Jakže, namítal by něčeho proti tomu?"

„Myslím, že by nic na světě nedovedlo jej pohnout, aby některé z nás povolil vstoupit na úzkou tu stezku pro mezky."

„Ale vždyť každý koná výlet na Montanvert, jakoby se to rozumělo samo sebou. Cesta pro soumary jest úplně bezpečna."

„Strýc Denham byl kdysi svědkem politování hodného neštěstí na Wetterhornu — on sám vskutku jen zázrakem při tom unikl smrti a každý návrh na výlet do hor, který nelze vykonat ve voze, setkává se u něho s odmítavou odpovědí. Mám podezření, že teta moje rovněž nebude valně přízniva tomuto návrhu, ale učiním-li jej, spolehnu se na vaši podporu."

„Zajisté, že se vám jí dostane, slečno. Já sám již po dlouhou dobu pomýšlel na tento výlet."

„Tázala jsem se, kterak se mi naskytne příležitost, požádat vás o tuto laskavost, když ona obzvláštní Prozřetelnost, ve kterou váš přítel pan Flemming prý nevěří, upravila vše ve prospěch můj."

„Nebyl jsem to tedy já, nýbrž Prozřetelnost, jež vás pozvala ku procházce pěšky?"

„Zdá se skorem, pane Lynde."

„A přece z počátku byla jste nakloněna, zamítnout pomoc Prozřetelnosti."

„Zdráhala jsem se nechat tetu Gertrudu samotnu."

„Kdybyste mi byla odepřela, bylo by bývalo moje sklamání velice kruté. Tato procházka, jakkoli je o šedesát neb sedmdesát mil příliš krátká, jest nejlepším na celé cestě."

„Hleďme, pane Lynde, to zní trochu lépe, než váš vzdech."

„Povážila-li jste, že to je poprve za tolik neděl, že se nám podařilo býti samotnu?"

„Ano," pravila miss Ruth prostě, „je to poprve "

„Jsem velkým obdivovatelem paní Denhamovy . . ."

„Nenahlížím, proč byste jím nebyl; jest roztomilá a jest vám nakloněna."

„Ale někdy bych si přece přál, aby . . . aby zde byl pan Denham."

„Proč pak?" tázala se miss Ruth hledíc mu přímo v tvář.

„Poněvadž snad by se pak méně věnovala vám."

Miss Denhamova chvíli neodpovídala.

„Moje teta velice mne miluje," pravila pak vážně. „Nemá to nikdy ráda, jsem-li třeba jen na hodinu od ní vzdálena."

„To pochopuju," pravil Lynde s nevinným přízvukem.

Dívka letem naň pohledla a pokračovala:

„Přijala mne za vlastní, když mi byly teprve tři leta, a od té doby jsme se nerozloučily. Žila v Paříži po celou dobu, co jsem tam byla ve škole, jakkoli se jí pobyt v Paříži nelíbil. Ona je s to přinést mi každou oběť, jako matka pro svoji dceru. Ona mi byla matkou i sestrou. Nemohu jí oplatit její oddanost ke mně ani sebezapřením sebe větším."

Zatím co mluvila, viděl Lynde k nemalé své mrzutosti již kus silnice mezi kmeny jedlí. Zdálo se mu, jakoby tomu bylo teprve dvě minuty, co stoupal s miss Denhamovou po kamenných stupních na do-

lejším konci cesty, a teď již měl ji opět ztratit. Byla s ním samotna snad dnes naposledy.

„Slečno Ruth!“ pravil Lynde s náhlou vážností v hlase. Doposud nebyl ji nikdy oslovil jejím křestním jmenem.

Ona pokradmu zvedla oči k jeho tváři.

„Slečno Ruth —“

„Ach, zde je vůz, pane Lynde!“ zvolala miss Denhamova pustivši se ruky Lyndeovy, kterou několik kroků před tím byla přijala, a spěchajíc dolů po stezce, která se zde opět zužovala jako na druhé straně při vchodu. „A tu je také teta Gertruda,“ dodala polou obrácena k Lyndemu a do temna se zardívajíc, „hledí tak starostlivě, jakobychom byli spadli do nějaké propasti. Ale to se nestalo, není-liž pravda, pane Lynde?“

„Ne, my nespadli do žádné propasti,“ odpověděl Lynde usmáv se. „A přece bych si toho byl přál,“ zamručel sám při sobě. „Ona mne táhla tím lesíkem a těmi skalami a aniž mi v tom bránila, zamezila přece, že jsem ani nevzdechl o lásce. Nevím, kterak to dovedla. To děvče jest nejdokonalejší koketou, jakou jsem ve svém životě viděl. Jsem dítětem v jejích rukou. Počínám se jí bát.“

Miss Ruth byla okamžitě v povozu a zastrkovala paní Denhamové za pas kytici alpských kvítků, když Lynde přicházel k povozu. Tvář paní Denhamové, pokud mohl seznat, nejevila nijaké značnější znepokojení ohledně osudu, jaký byl snad potkal oba na cestě. Miss Ruth to patrně jen předstírala. Lynde opět usedl na přední svoje sedadlo a koně se hnuli. Byl rozjařen a zároveň rozmrzen neúspěchem své rozmluvy s miss Denhamovou a nevěděl, má-li se docela radovat neb docela mrzet. Aspoň byl učiněn počátek a zdálo se mu, že nyní bude moci snáze promluvit, naskytne-li se mu jiná příležitost. Ostatně ona mu byla porozuměla a neodmítla jej, toliko se mu vyhýbala. Snad se dopustil nějakého nedopatření snaže se získati ji za okolností, které jí nebyly příznivy. Byl příliš šetrným, než aby jí na novo učinil návrh, aby šla kus pěšky. Postranní stezka, odbočující od silnice, nebyla zajisté nejpřímější cestou dosáhnout slečny Denhamovy.

Byla nyní v čilejším rozmaru než před tím po celý den.

„Pohyb ti posloužil,“ připomenula paní Denhamová, „lituju, že jsem rovněž neposlechla pozvání pana Lyndeho.“

Také pan Lynde spůsobně toho litoval a miss Ruth vyslovila svoje politování s takovou vřelostí, že byla Lyndemu nápadna jakožto zlomyslná a přepjatá.

Krátce před tím, než přijížděli k sv. Martinu, vytasila se miss Ruth se svým návrhem na výlet do Montanvertu, kterýž, jak byla předvídala, teta její uvítala velice chladně. Lynde pospíšil ujistit paní Denhamovou, že výlet není ani nebezpečný, ani obtížný. Ani průvodčích není prý zapotřebí, ačkoli je pohodlnější, míti je s sebou, aby vedli mezky. Na cestě jsou znamenité pohledy na Fligère a Brévent. Na vrcholi jest výtečný hostinec, kdež lze podruhé posnídat a se skaliska za hostincem lze se podívat přímo dolů na Mer de Glace. Pak se odvolával Lynde na cestovní knihy Murrayovy a Baedeckerovy. Zde meškal za různých dob professor Tyndall, zkoumaje theorii pohybu ledovců, a chýše Angli-

čana, o které se zmiňuje Goethe u příležitosti své návštěvy r. 1779, stojí tu dosud. Miss Ruth prosila toužebně očima, teta váhala a konečně svolila. Poněvadž nebylo lze spolehnout se, že krásná pohoda potrvá, usnešeno, aby výlet do hor podniknut byl již příštího jitra, hned jakmile se rozední. Pak zábava ustala.

Nádherná krajina, kterou se nyní cesta jejich vinula, počala je úplně zaměstnávat. Zde přejeli přes most, jenž se klenul nad temně modrou rozsedlinou skalní, v níž bylo slyšet hadovitě se vinoucí vodu potoka hrčící ve hloubi asi sto stop mezi ostrými troskami skalními. Teď hrčel povoz ospalou vesnicí, jež mimo svoji malebnou polohu a vzezření nemohla udat podstatného důvodu pro svoji jsoucnost. Teď plazil se povoz zvolna klikatou příkrou cestou, nad níž visely hrozivé balvany skalní, a nyní táhla se cesta na míli podél srázu, nad jehož okrajem mohli vidět vrcholky vysokých jedlí z údolí, podobné oštěpům.

Na mostě mezi sv. Martinem a Sallanches objevily se náhle cestujícím oslňující stříbrné vrcholy Mont Blancu, zvedající se nad planými pastvinami u Forclazu, tak že se cestujícím na chvíli zdálo, že se nalezají přímo před samou horou. Byla však vzdálena od nich ještě dvanáct mil v přímé čáře. Od tohoto místa neztrácíte více z očí obrovské jeho kužele a příkře vystupující hroty skalní. Zvolna jako broskve dosud na stromě se nalezající počaly se všechny ty báječné výšiny zardívat a zapalovat.

Když se cestující blížili k cíli své cesty, bylo jim vždy méně a méně do hovoru. Při každém záhybu cesty mnohonásobně se vinoucí jevily se jim stále nové nádherné obrazy. Poznenáhlu počaly se objevovat ledovce; nejprve Gria a Taconay, pak ledovec des Bossons, jenž byl vyslal daleko do údolí výběžek ocelově modrého ledu a pak — jen jedva patrný následkem dálky a zdánlivě pokrytý jen z šíří dlaně sněhem, vroubeným temným srázem, ledovec des Bois, zmrzlé poboční rameno ledovců Mer de Glace.

Šero snášelo se nad kraj. Po celou poslední hodinu a snad déle nebyli tři cestující ve voze promluvili takřka ani slova. Neodolatelně bylo je kouzlo času a místa sobě podmanilo. V údolích a hlubších rozsedlinách a skalních propastech zhušťovalo se šedavé šero večerní v temnou noc; avšak vysoko nad nimi zapalovaly se vrchole a hroty horské každým okamžikem ve žhavějších odstínech barevných od růžova do fialova. Zdálo se, jakoby slovo hlasitě neb neopatrně pronešené zničilo kouzlo těchto alpských červánků. To vše bylo jako sen a jako přelud ze sna byl také kočí, když se náhle na kozlíku otočil a ukázav rukojetí biče přes ramena, pravil:

„Chamouny!“

Kapitola IX.

Montanvert.

Mlha rozkládala se ještě po údolích, ačkoli vzdálené vrcholy již déle než hodinu zardívaly se dotknuty paprsky vycházejícího slunce. Lynde přecházeje před průčelím hotelu „u koruny“, vytahoval chvílemi

hodinky a hleděl pln očekávání ku vchodu hotelu. U vchodu toho stálo několik průvodčích, kteří drželi za uzdy tři mezky, z nichž dva opatřeni byli dámskými sedly. Bylo skorem půl hodiny přes smluvený čas a dámy Denhamovy, jež o osmé hodině včerejšího večera odebraly se na lůžko, aby byly připraveny k časnému výletu do hor, nedaly ještě známku života. Lynde sám byl tohoto jitra dal dobrý příklad skřivanu, posnídav při svitu svíce. Bylo již třicet minut ztraceno. Urychlil svoje kroky přecházeje před hotelem, jakoby vlastní jeho rychlost mohla míti tajný nějaký vliv a pobídnout ku spěchu meškající. Avšak minulo ještě čtvrt hodiny, než se objevily.

Lynde po dvacáté díval se netrpělivě na hodinky, když se konečně objevila zarmoucená tvář miss Denhamovy ve dveřích.

„Není to velice mrzuté, pane Lynde? Teta Gertruda nemůže jíti!"

„Nemůže jíti!" zakoktal Lynde.

„Má bolení hlavy od včerejší jízdy. Vstala a oblékla se, ale byla nucena opět ulehnout."

„Je tedy po všem, myslím," pravil Lynde sklíčen. Pokynul jednomu z průvodčích.

„Nevím," pravila miss Denhamova v postoji, jenž vyznačoval nerozhodnost, stáhnuvši své obloukovité obočí, podobné dvěma cukrujícím kosům, a nehybajíc se s hořejšího stupně přede dveřmi. „Nevím věru, co si mám počít . . . teta chce, abychom šli samotni. Nemohu si nikdy prominout, že jsem dala na sobě znát, že se cítím sklamánu ve svém očekávání. Přičtla moji starostlivost o její chorobu mé lítosti nad nezdarem výletu a takto se jí zdálo, že jsem mrzutější nad nezdarem mého plánu, než jsem skutečně byla. Pak prohlásila, že půjde navzdor svému bolení hlavy . . . totiž kdybych já nešla."

Zamračený výraz, jenž se byl rozložil po tváři Lyndeově, zmizel.

„Není to žádný z jejích povážlivějších návalů," pokračovala miss Ruth přestavši konečně jako socha na podstavci zdobit vchod domu a sestupujíc zvolna po schodech s nepromokavým pláštěm, jenž jí visel přes levou ruku, „a jest věru s to, provést svoji hrozbu. Co si máme počít, pane Lynde?"

„Myslím, že učiníme nejlépe, pokusíme-li se o výlet — k vůli ní," odpověděl Lynde, „vždyť nepotřebujeme jít až ku Mer de Glace, to víte; to možno nechat na jiný den. K vystoupení třeba pouze dvou hodin, k sestoupení o půl hodiny méně; můžeme být zcela pohodlně zpět ke druhé snídani."

„Nuže tedy učiňme tak."

Lynde zvolil z obou mezků opatřených sedly pro dámy zvíře, jehož vzezření bylo nejroztomilejší, propustil jednoho z obou průvodčích po krátké rozmluvě a pomohl miss Denhamové do sedla. Konaje tyto přípravy, dovedl se Lynde dosti opanovat, aby neprozradil nevhodným způsobem velké svoje uspokojení nad obratem, jaký se stal. Štěstěna dala mu ji do ruky na pět hodin! Tentokrát musila poslouchat, co jí řekne, a kdyby se měla nebesa zbořit.

Na znamení Lyndeovo dali se ostatní průvodčí před nimi na cestu městem čile se hemžícím. Před různými hotely stály hlučící tlupy turistů, chystajících se na pouť. Někteří měli namířeno k sousedním

ledovcům a vodopádům, jiní chystali se na delší a odvážnější podniky. Byl to hotový Babel hlasů — frančina, skotština, němčina, italština i angličina, s hlaholy všech možných podřečí — nad nimiž pronikavé basy mezků chvílemi nabývaly vrchu. Není mnoho míst, jež by byla tak čilá jako Chamouny na vrcholi sezóny.

Přátelé naši zanechali brzy za sebou tuto vřavu a zmatek a ubírali se po kraji půvabných lučin za městem. Minuvše cestu vedoucí k anglickému chrámu, přešli na druhý břeh Arvy a za několik minut dosáhli vesničky, položené na úpatí Montanvertu. Pak vzal průvodčí mezka miss Ruth za uzdu a vystupování počalo. Silnice táhne se k hoře řadou oklik s ostrými záhyby. Tu a tam jest stezka vytesána do vzdorné tvrdé skály; na některých místech jest terassa několik loket široká a hustě porostlá lesem, ale většinou jest to pustá, holá plocha, na jejíž jedné straně zvedá se zubatá stěna, kdežto na druhé zeje prázdná rokle. Výše stávají se tyto rokle zcela slušnými propastmi. Minuvše as tucet záhybů cesty za stálého mlčení, octli se cestující ve výši několika set stop nad vysočinou.

„Nevím, zdali se mi to tak docela líbí,“ pravila miss Ruth, držíc se knoflíku svého sedla a dívajíc se dolů do údolí, kdež se prostírala pole jak na šachovnici a všemi směry probíhaly třpytivé potůčky. „Proč jen ta zvířata tak tvrdošíjně ubírají se vždy po samém kraji propasti?“

„To je jejich vrtoch, který pochází odtud, že jsou zvyklí nosit koš. Váš mezek domnívá se, že jste košem a starostlivé zvíře nechce vás shodit, kdyby zavadilo o skálu. Podívejte se na mého mezka, neustále sklouzá zadní nohou přes okraj propasti. Ale on nesklouzne a nespadne, má krok tak bezpečný jako kamzík a spadnutí se skály je mu rovněž málo po chuti, jako nám. Ti mezci jsou obdivuhodně důvtipni. Hleďte jen, kterak obezřele kladou nohu na viklající se kámen a dokola jej ohmatávají.“

„Přála bych si, aby bylo dosti důvtipno a dalo se vést do prostřed stezky,“ pravila miss Ruth, „ale myslím, že to průvodčí dovede.“

„Můžete mu důvěřovat, člověk ten má mnoho výtečných vlastností, z nichž nejznamenitější je ta, že nerozumí anglicky. Můžete mluvit cokoli vám libo, aniž byste se musila ostýchat. Zvolil jsem jej proto,“ doložil Lynde s přívětivým úsměvem. „Soudruh jeho byl znalcem jazyků.“

„Až budu chtět říci něco nepříjemného,“ odpověděla miss Ruth, s týmž přívětivým úsměvem, „řeknu to francouzsky.“

Průvodčí, jenž znal čtyři řeči a anglicky též, nepohnul ani brvou. Lynde před samým odjezdem byl zkoušel oba průvodčí ohledně jich jazykových známostí — a podržel nepravého.

„Doufám, že nebudete mít příležitosti, slečno, býti jinou než roztomilou a že počnete tím, že mi prokážete jakous milost. Chcete?“

„Cela dépend.“

„Už mluvíte francouzsky! Snad jsem vás neurazil?“

„Nikoliv. Jaká je to milost? — po anglicku.“

„Abyste mi dovolila říkat miss Ruth na místě miss Denhamova.“

„Nenamítám toho nejmenšího, pane Lynde.“

„Díky. A nyní bych si přál, abyste —“

„Jakže, ještě jednu milost?“

„Toť se ví. Slyšela jste kdy o jediné milosti?"
„Ovšem. Jaká je ta druhá?"
„Přál bych si, abyste byla trochu smutna, až to půjde ku konci."
„Myslíte, až opustíme Chamouny?"
„Ano."
„Ano, budu potom smutna," pravila miss Ruth upřímně, „avšak nechci být smutna již z předu."

Pro Lyndeho bylo cos neobyčejně sladkého v této upřímnosti, ale bylo v ní také něco, co mu radilo pro tento okamžik promluvit s ní tím spůsobem, jak to měl v úmyslu. Jel chvíli dále mlčky, pozoruje dívku, když mezek počínal zatáčet kolem ostrého úhlu cesty a znovu pak vystupoval vzhůru. Tento pohyb přiváděl je vždy na chvíli k sobě tváří v tvář — ona byla nahoře, on dole. Miss Ruth zvykla si na novou svoji situaci a nedržela se více knoflíku sedla. Seděla tu s rukama složenýma do klína a oddávala se klidně nepříjemným pohybům zvířete. Přes obvyklý svůj cestovní šat měla přehozený nepromokavý plášť, dosahující až k nohoum.

Když seděla tak polou snivě v sedle, byla skutečným obrazem královny ze Sáby, kterak seděla na kobyle staršího Twombleye. Lynde nemohl se ubránit, aby to nepozoroval, ale poznenáhlu zvyknul si na tuto nahodilou podobu. Byla bolestna, ale nezbytna a domníval se, že konečně přece nebude naň působit tak nepříjemně.

„Snad že," přemítal, „kdybych nebyl měl dobrodružství s onou nebohou chorou dívkou, nebyl bych se podruhé podíval na miss Denhamovu, když jsme se setkali — a nezamiloval se do ní. Byla to nebohá malá královna, která upravila můj osud, nesmím býti nevděčným."

Umínil si, že tuto historii jednou poví miss Ruth, bude-li k tomu vhodná příležitost.

Toliko když ona podoba namanula se Lyndemu jakoby bleskem, jak se bylo stalo v lesíku minulého dne, měla nyní moc, polekat jej. V bezúčelném přemítání shledal, že muž, jenž vedl mezka, spadá v jedno s obrazem jeho vzpomínky. Muž ten byl Morton a mezek byla Mary! Lynde usmál se sám sobě, připomenuv si, že by Mary nepřijala milostivé toto porovnání, kdyby o tom zvěděla. Tak dostal se v myšlenkách do Rivermouthu, pak si vzpomenul na Popelčin pantoflíček, jenž uložen byl ve starém chlupatém kufru v komoře, a kterak dokonale by se hodil onen střevíček na jednu z oněch nožek, jež třepetavá řasa nepromokavého pláště na chvíli odkrývala — a byl opět ve Švýcarsku.

„Miss Ruth," pravil, pohlednuv rychle vzhůru a popohnav svého mezka, aby byl za ní tak blízko jak jen možno, „jaké máte záměry, až přijde váš strýc?"

„Až přijde můj strýc, nebudeme mít nijakých záměrů — teta Gertruda a já. Strýc Denham osnuje pro všecko plány sám."

„Nezdá se mi, že by osnoval plán také pro mne," pravil Lynde smutně. „Přál bych si toho, neboť nebudu vědět co počít."

„Myslela jsem, že se chcete odebrat do Petrohradu."
„Vzdal jsem se té myšlenky."
„Tedy do severního Německa?"

„Ne, upustil jsem od toho záměru. Zůstane zde pan Denham delší dobu?“

„Bezpochyby ne dlouho.“

„Co si mám počít, až vás zde nebude!“ zvolal Lynde. „Považím-li, kterak pan Denham přiletí do Chamouny, aby vás unesl, nejraději bych sehnal tohoto mezka přímo přes okraj propasti.“

Dívka se naklonila, podívala se mezerou mezi jedlemi na skalní stěnu Flégèru a neodpověděla.

„Slečno Ruth,“ pravil Lynde, „musím promluvit!“

„Nemluvte,“ odpověděla otočivši se k němu s posuňkem polou velitelským, polou prosebným, „zakazuji vám to!“ Pak pokračovala laskavěji: „Zůstaneme tu ještě čtyry nebo pět dnů, snad týden a budeme pospolu; jsme věrní a přímí přátelé. Nechať je tomu tak až na konec.“

„Toť slova milosrdně ukrutná,“ odpověděl mladý muž pocítiv v srdci krutou bolest. „Je to sladký spůsob říci trpkou věc.“

„Je to spůsob, abych vám dala na jevo, že vaše přátelství jest mi velice drahé, pane Lynde,“ na to ona vzpřímivši se v sedle, zatím co v očích jejích přibylo záře a tmavosti. „Ráda bych věděla, jsem-li s to dáti vám na jevo, kterak si vás vážím. Život můj nepodobal se zcela životu jiných dívek, jednak že jsem mnoho žila v cizině, jednak že jsem byla od svého dětství zdraví velice chatrného. Měla jsem tehdáž vážný plicní neduh, jenž mne neopouštěl. Nevěřil byste tomu, když se na mne podíváte nyní. Snad že úzkost, kterou pro mne teta Gertruda přestála, spůsobuje v ní ke mně takovou láskou, že mi jedva bylo dovoleno uzavřít důvěrné styky, jaké mívají dívky mezi sebou. Neseznámila jsem se s nikým — se žádným pánem — tak důvěrně jako s vámi. Ona mi dovolila, abyste byl mým přítelem.“

„Ale, slečno Ruth —“

„Pane Lynde,“ na to ona, přerušivši jej, „pouze vašemu přátelství mne teta moje dnes odevzdala. Sklamala bych její důvěru, kdybych vám dovolila mluvit tak — tak jako jste právě mluvil.“

Lynde spozoroval svůj přechmat. Měl se patrně především obrátit k tetě. Byltˇ opomenul šetřiti náležité zvyklosti, nevzpomenuv, že vychování slečny Ruth bylo jiné než ostatních dívek amerických. U nás v Americe, milujeme-li dívku, jdeme a řekneme jí to; zde v Evropě jdete a řeknete to babičce.

Lynde svěsil hlavu a setrval v mlčení; umínil si, že pokud možno ještě tohoto večera požádá paní Denhamovou o rozmluvu. Po nějaké chvíli pozvedl opět hlavu.

„Slečno Ruth,“ pravil, „kdybych měl volbu, byl bych raději vaším přítelem, než milencem jiné ženy.“

„To je tedy odbyto,“ odpověděla zarděvši se. „Nebudeme o tom více mluvit!“ a odehnala motýlka, jenž pyšný na svůj nový zlatý kabátek ji obletoval.

Zatím kráčel průvodčí, maje opratě Ruthina mezka volně přehozeny přes ruku, netečně dále. Při svých letních pochodech nahoru i dolů po horách byl muž tento, znající čtyry řeči, bezpochyby němým svědkem mnohého pokradmého milkování a mnohé manželské potýčky. Nevšímal si valně hovoru obou mladých lidí; jeho patrně více zajímal černý pruh

mraku, jenž se byl objevil před půl hodinou a byl se zavěsil nad Aiguille du Dun.

Stezka a jízdní cesta od Chamouny spojují se u Cailletu, pramenu to chladivé vody na poloviční cestě k hoře. Zde jezdci sestoupili a odpočinuli pět neb šest minut v hrubě tesané chýši, jež se byla přitlačila pod skalisko jako velký hnědý pták.

„Měl bych chuť, vykonat zbytek cesty pěšky,“ připomenul Lynde, pomáhaje slečně Ruth opět do sedla.

„Pak vám dám vést mezka, chcete-li,“ pravila Ruth. „Nebojím se pranic.“

„Toť znamenitá myšlenka! Proč jste na ni nepřipadla dříve? Ale budu očekávat zpropitné, jako každý jiný průvodčí, abyste věděla.“

„To vám dám hned napřed,“ pravila rozmarně, nakloniviši se k němu a dělajíc, jakoby mezi ukazováčkem a palcem držela peníz.

Lynde chopil se její ruky a podržel ji chvíli ve své ruce, ale neodvažoval se stisknouti ji. Měl smrtelnou úzkost, jakoby mohl cosi ve své dlani rozmáčknout jako květinu.

Mladý muž přehodil opratě přes ruku a hnul se ku předu, ohlížeje se ob čas, zdali je vše v pořádku u té, o kterou pečoval. Když se blížili k vrcholu hory, činila stezka příkřejší záhyby a byla proryta na mnohých místech drahami zimních lavin, jež byly pokácely velké jedle, jakoby to byly traviny. Tu a tam táhly se také suché stružky vodní jako vrásky přes rozrytou tvář hory.

„Podívejte se přec, miss Ruth!“ zvolal Lynde zastaviv mezka a ukazuje na stráň daleko pod nimi.

Příroda, jež ráda tvoří něco roztomilého i ve svém nejdivočejším rozmaru, byla se ujala jedné z oněch prázdných stružek a naplnila ji od jednoho konce ke druhému pomněnkami. Když vítr zadul do těch milionů kvítků, zdál se být tento květinový záhon, jen několik palců široký, ale skoro míli dlouhý, jako třpytivým potokem blankytné vody, jež spadala na druhé straně vrchu.

Pozvolna ozývalo se slabé znění zvonků na šijích krav daleko nahoře, oznamujíc poutníkům, že se blíží k vysočině. Tu a tam zpozorovali také salaš pastýřovu, jež přilepena byla v koutě na pokraji propasti, chráněném před větry, anebo visela jako vosí hnízdo na samém pokraji skaliska. Po čtyrech neb pěti krátkých záhybech cesty prošla společnost skupinou sukovitých, větrem pocuchaných jedlí a octla se náhle na vrcholu Montanvertu.

Několika kroky dospěli k Pavillonu, malému to hostinci, jehož majitelem jest průvodčí Couttet. Zde odevzdali mezky podomkovi a miss Ruth a Lynde na čtvrt hodiny si odpočinuli, prohlížejíce si sbírku krystalů, mechových achátů a řezeb z parohů, které má tatík Couttet vystaveny ve světničce, jež mu slouží za salón, kavárnu a museum. Pak odebrali se oba opět na skály prohlednout ledovce.

Skála vystupuje příkrým srázem do výše stopadesáti stop nad zmrzlé jezero, jehož záhyby bylo lze sledovat do vzdálenosti pěti mil až ku stěnám Grandes a Petites Jorasses. Hledíte-li naň s této výše, poskytuje Mer de Glace pohled ohromného zoraného pole, pokrytého sněhem, jenž se stal již poněkud špinavým. Zvláštní svraštění povrchu

jedva je znatelné, nevidíte ničeho z oněch obdivuhodných rozsedlin v ledovci, úzkých to, ale mnohdy nevyzpytatelně hlubokých trhlin v ledě. Díváte-li se do nich, jakobyste hleděli do rozštípnutého safíru. První pohled se skály způsobuje sklamání, ale brzy doléhá na vás obdivuhodný celkový dojem a dojímá vás neodolatelně.

„Měla bych chuť sejít dolů na led,“ pravila miss Ruth, když byla několik minut mlčky hleděla na toto divadlo.

„Musíme to odložit na jiný den,“ pravil Lynde. „Sestupování na morénu je velice obtížné v těchto místech a dámy se jen zřídka o ně pokoušejí. Ostatně kdybychom tu něco počali, bylo by nutno přejít přes ledovec a vrátit se domů cestou přes Mauvais Pas. Podnikneme to jednou. Teď si sedněme na tento balvan a hovořme trochu.“

„O čem máme hovořit? Není mi do hovoru.“

„Budu vám vypravovat. Nevím sic o čem . . . budu vám vypravovat povídku.“

„Povídku, pane Lynde? Miluji povídky, jakoby mi bylo šest let. Ale nemám ráda povídky, které počínají „bylo jednou jedno malé děvčátko“, a na konec vyjde na jevo, že to ono malé děvčátko, jež poslouchá.“

„Moje povídka není toho druhu,“ odpověděl Lynde s úsměvem, veda miss Ruth za ruku, aby mohla usednout na balvan, „a přece dotýká se vás nepřímo. Udála se před dlouhou dobou.“

„Týká se mne a udála se již dávno? Počíná mne již zajímat. Počněte!“

„Bylo to v letě r. 1872. Byl jsem tehdáž úředníkem v bance v Rivermouthu a ředitelé povolili mi dovolenou. Najal jsem si starou potrhlou klisnu a vyjel si na výlet do New Hampshiru. Neměl jsem nijakého určitého cíle, nýbrž předsevzal jsem si, že pojedu vždy dál a dále, až toho budu mít dost, a pak se zase vrátím domů. Počasí bylo krásné a první tři neb čtyry dny byl jsem tak rozjařen, jak nikdy ještě ve svém životě. Květiny pučely, ptáci zpívali — čermáčkové v záři sluneční a slavíci za šera — a hodiny míjely mi jako letem. Někdy jsem se sám pozval k večeři do selského statku, nebyla-li na blízku hospoda, a nebylo-li tu ani selského statku a já byl velmi hladov, sedl jsem pod strom a četl v knize veršů.“

„Ach, to bylo zajisté rozkošné!“ pravila Ruth, složivši obě ruce nad kolenem a naslouchajíc mu s onou dětskou oddaností, která Lyndeho tak okouzlovala.

„Čtvrtého dne . . . tu jde několik lidí přes led,“ pravil Lynde, přerušiv sama sebe.

„Prosím, nevšímejte si lidí na ledě!“

„Čtvrtého dne octnul jsem se v divoké krajině uprostřed Ragged Mountains, kdež nebylo viděti ani lidského stvoření ani domů. Byl jsem ráno vstal dříve než snídaně byla hotova a toužil jsem velice, abych spatřil kroužící se dým z komína některé kuchyně. Tu když šla cesta do vrchu, přetrhl se popruh pod sedlem a já seskočil, abych jej znovu připevnil. Tu, nevím více, jak se to stalo, učinil můj kůň skok, vytrhl mi z rukou opratě a uháněl o překot nazpět k Rivermouthu.“

„To nebylo příliš příjemné,“ připomenula Ruth.

„Ani za mák. Nemohl jsem zvíře chytit a měl jsem tolik rozumu, abych se o to ani nepokusil. Vystoupil jsem na vrchol hory a nehněval se, když jsem spatřil v údolí pěkné městečko.“

„Jaké to bylo městečko?“

„Nevím to podnes zcela na určito. Nezvěděl jsem to hned tehdáž a později mi nezáleželo na tom, zvědět to. Nuže, naložil jsem si svoje svršky na ramena a vydal se na cestu k oné obci, abych si opatřil jiného koně, neboť jsem nebyl zvyklý nosit sám sedlo. Bylo mi dosti krušno, než jsem tam došel; ale o tom nechci vypravovat. Na cestě do městečka setkal jsem se s mladou dívkou. Tato mladá dívka jest zajímavou částí mé historie.“

„Tak to bývá vždy, to víte.“

„Byla to nejkrásnější bytost, kterou jsem kdy viděl — až po onu dobu. Byla oděna celá bíle a vypadala jak anděl. Očekával jsem, že rozepne perutě a zmizí dříve, než jsem se jí jen z polovice mohl vynadivit, ale ona toho neučinila. V tom okamžiku, co mne spatřila, šla přímo k místu, kde jsem stál a pohledla mi upřeně do tváře.“

„Nebylo to trochu nespůsobné — na anděla?“

„Nebyla byste tak myslela. Učinila tak jako mladá bohyně podle vznešeného práva,, aby takto zdrtila bleskem svého pohledu smrtelníka na silnici.“

„Ach, byla tedy rovněž mladou bohyní jako andělem.“

„Když mi byla pohledla chvíli do oka,“ pokračoval Lynde, nevšímaje si tohoto vyrušení, „pravila — co si myslíte, že pravila?“

„Kterak se toho mohu domyslit?“

„Nedovedla byste toho, ani za tisíc let. Na místě aby řekla: „Dobré jitro, pane,“ a učinila mi poklonu, vzpřímila se hrdě a pravila s velkolepou důstojností: „Já jsem královna ze Sáby!“ Představte si to. Pak obrátila se na špalíčku a spěchala silnicí vzhůru.

„Ach, to bylo velice nespůsobné. Jest to pravdivá historie, pane Lynde?“

„Toť smutná její část, miss Ruth. Nebohé to dítě, jak jsem později zvěděl, bylo pozbylo rozumu. Uklouzla ze sousedního blázince. Po nějaké chvíli přišlo několik lidí a přivedlo ji nazpět — na mém koni, kterého byli chytili na silnici.“

„Nebohá, nebohá dívka! Jest mi jí od srdce líto. Vaše historie počínala jako skutečný román; jest to již všechno? Je to dosti smutné.“

„To je všechno. Ovšem jsem ji nikdy více nespatřil.“

„Avšak vzpomínal jste na ni a litoval jste jí?“

„Po dlouhou dobu, miss Ruth.“

„Jste hodný za to. Ale co má ta historie činit se mnou? Pravil jste . . .“

„Že se ta historie dotýká vás?“

„Ano.“

„Nuže, je tomu tak. Povím vám to hned. Nebohá ta dívka byla po svém spůsobu dosti krásna, aby mohla být vaší sestrou, a když jsem vás poprve spatřil . . .“

„Monsieur,“ pravil průvodčí, pozvedaje uctivě ukazováček ke klobouku, když se přiblížil, „myslím, že to vypadá na dešť.“

Muž ten mluvil anglicky. Ruth zarděla se až po uši a tvář Lyndeho vzala na se komický výraz zděšení.

„Vypadá na dešť," opakoval mechanicky. „Zdálo se mi přec, že jste pravil, že neumíte anglicky?"

„Monsieur nerozuměl. To Jean Macquart nemluví anglicky."

„Dobrá," pravil Lynde; „bude-li pršet, bude nejlépe, vydáme-li se na cestu. Nebylo by příjemno, abychom byli zde nahoře obleženi nepohodou — či spíše bylo by to velice hezké! Jsou zvířata připravena?"

„Čekají dole na stezce, monsieur."

Lynde neztrácel času, spěchal pomoci slečně Ruth do sedla a společnost sestupovala s vrchu, při čemž průvodčí opět jal se vésti mezka dívčina. Na cestě dolů museli nezbytně hledět do propasti a silnice zdála se jim mnohem příkřejší než při vystupování.

„Bude to vítr, či dešť, co myslíte?" tázal se Lynde dívaje se na hrozivý černý mrak, jenž s bílými okraji, zlostně se dmoucími, zvolna se nížil na údolí.

„Myslím, že obojí, monsieur."

„Jak brzy?"

„To nelze vědět. Dříve než za hodinu najisto."

„Snad jsme neučinili dobře, že jsme se pokusili sestoupit," pravil Lynde.

„Monsieur by se mohl zdržet u Coutteta, den, dva — tři dny. Ale přeje-li si toho monsieur, půjdu a oznámím přátelům slečny, že nemůžete dolů."

„Ach nikoliv!" zvolala Ruth polekána tímto připomenutím. „My se musíme vrátit. Nebojím se deště, přijde-li."

Zatím co mluvila, spadla hrst jednotlivých velkých kapek s praskotem větvemi jedlí nad jich hlavami a rozstříkla se pleskajíc o skalní stěnu.

„Už přišel," pravil Lynde.

„Mám svůj nepromokavý plášť. Vyváznu zcela dobře. Ale vy..."

Tato věta byla přerušena zablesknutím, na něž následovalo těžké zaburácení hromu, jenž zaduněl údolím a odrážel se minutu neb dvě mezi horami. Průvodčí chopil uzdu mezkovu těsně při tlamě a přinutil zvíře, aby rychle klusalo ku předu. Obloha se vyjasnila a chvíli zdálo se, jakoby bouře byla bývala zahnána jinam. Avšak jedva že společnost urazila dvacet kroků, ozvalo se podivné šumění v povětří a dešť se snesl. Průvodčí strhl rychle ze sebe hrubý vlněný kabát a přehodil jej dívce přes ramena, svázav jej rukávy pod bradou.

„Ach, to nesmíte učinit!" zvolala, „mohl byste mít z toho smrt!"

„Mademoiselle," odpověděl on směje se a zavazuje rukávy na uzel, „osmatřicet let, co hoch i v mužném věku, nechal jsem na sebe pršet a sněžit — et voilà!"

„Vy jste statný hoch, třeba že mluvíte anglicky," zvolal Lynde, „a doufám, že některé švarné děvče poznalo to již dříve."

„Monsieur," odvětil muž poznamenav se křížem, „ona i maličké jsou již v nebi."

Dešť řítil se nyní přívalem; tloukl o skalní stěny jako broky; rozrážel vzduch v údolí na mlhu. Mimo stezku právě před sebou a kolmou skalní stěnu brzy po pravici, brzy po levici, nemohli cestují ničeho rozeznat v dešti, jenž je oslepoval. Brzy počal vát vítr, jenž hvízdal do nepodajných sosen jako ve ztuha napnutém laňoví lodě za bouře. Ob čas vyrazil také kolem výstupků klikaté cesty a hrozil porazit mezky. Blesky následovaly rychle za sebou a hrom burácel neustále v roklinách. Zdálo se, jakoby velké kužele a skalnaté pahorky se všech stran ve zmatku řítily se do údolí. (Dokončení.)

Ze staročeské domácnosti. Kreslil Mik. Aleš. Ryl J. Patočka.

Alexandrit.

Přirozená událost v mystickém osvětlení. *)

Napsal N. S. Leskov.

Z ruského přeložil Karel Štěpánek.

V každém z nás, obklopeném světovými tajemstvími, existuje náklonnost k mysticismu a jedni z nás při známé náladě nalézají skrytá tajemství tam, kde druzí, otáčejíce se ve víru životním, nalezají vše jasným. Každý lístek, každý krystal připomíná nám existenci tajemné laboratoře v našem vlastním nitru.

N. Pirogov.

I.

Dovolím si učiniti malé sdělení o jednom podivném krystalu, jehož nalezení v ňadrech ruských hor spojeno jest s upomínkou na zesnulého panovníka Alexandra Nikolajeviče. Jedná se o krásném, tmavozeleném drahocenném kameni, jenž dostal název „alexandrit“ ku poctě zesnulého panovníka.

Podnětem k udělení tohoto jména řečenému nerostu stalo se, že kámen poprve byl objeven dne 17. dubna roku 1834, v den plnoletosti Alexandra II. Nalezištěm alexandritu byly urálské doly smaragdové, ležící v osmdesáti pěti verstách od Jekaterinburgu po říčce „Toková“, vlévající se do řeky „Bolšaja Revť.“ Název „alexandrit“ dal kameni známý finlandský učený mineralog Nordenšild zvláště proto, že kámen nalezen byl jím, p. Nordenšildem, v den plnoletosti zesnulého panovníka.

Jak Nordenšild nazval nově nalezený krystal kamenem“ Alexandra“, tak jmenuje se i po tuto dobu. Co týká se vlastností jeho přirozených, známo o nich následující:

„Alexandrit (Chrisoberil Cymphone) jest odruda uralského chrisoberilu. Je to nerost drahocenný. Barva alexandritu je tmavozelená, dosti podobná s barvou temného smaragdu. Při umělém osvětlení kámen tento ztrácí svoje zelené zbarvení a přechází do malinové barvy.

Nejlepší krystaly alexandritu byly nalezeny ve hloubce tří sáhů v Krasnobolostké báni. Alexandrit velmi zřídka bývá zasazován a pěkné krystaly bez vady jsou největší řídkostí a nepřevyšují váhu jednoho karatu. Následkem toho alexandrit v prodeji jest velmi řídký, ba někteří klenotníci vědí o něm jenom z doslechu. Pokládá se za kámen Alexandra II.“

Svědectví toto vypsal jsem z knihy Mich. Iv. Pylajeva, vydané Petrohradským mineralogickým spolkem r. 1877 pod názvem: „Drahokamy, jejich vlastnosti, naleziště a upotřebení.“

---

*) Povídka tato, jež může býti nazvána rusko-českou črtou, jest velmi zajímavým zjevem v novější ruské literatuře. Již z této příčiny zasluhuje našeho povšimnutí. *Překl.*

K tomu, co vypsáno ze spisu p. Pylajeva o nalezišti alexandritu, dlužno dodati, že vzácnost tohoto kamene ještě více se zvětšila ze dvou příčin: 1. zakořeněnou pověrou mezi hledači kamenů, že kde zjevil se alexandrit, tam již marně hledati smaragd, a 2. proto, že doly, kde nalézaly se nejlepší exempláry kamene Alexandra II. — byly zaplaveny vodou prodravší se řeky.

Takovým způsobem prosím míti na mysli, že alexandrit velmi zřídka lze nalézti u klenotníků ruských, a cizí klenotníci a brusiči, jak praví M. I. Pylajev, vědí o něm jen z doslechu.

II.

Po tragické a velice truchlivé smrti zesnulého panovníka, při němž uplynuly teplé, jarní dni lidí naší doby, mnozí z nás, podle dosti rozšířeného v lidské společnosti obyčeje, toužili míti na drahého zesnulého jakou kdo mohl, hmotnou „památku“. K tomu různými ctiteli zesnulého panovníka vybírány byly rozličné věci, hlavně však takové, které by možná bylo míti vždy při sobě.

Jedni získávali miniaturní podobizny zesnulého panovníka a zasazovali je do svých zápisníků nebo hodinkových medalionů; druzí ryli na svých snubních věcech den jeho narození a úmrtí; třetí činili rovněž něco v tom spůsobě a nemnozí, jimž dovolovaly prostředky a jimž naskytla se příležitost, získávali věci, v nichž byl zasazen kámen Alexandra II. Z nich nebo s nimi dělali prsteny, aby nosili a nesnímali tuto památku s ruky.

Prsteny s alexandritem byly z nejmilejších a z nejvzácnějších a možná i z nejvýznamnějších památek, a kdo si takovou získal, již se s ní nerozloučil.

Prstenů s alexandritem však nikdy nebylo mnoho, neboť, jak spravedlivě řečeno u p. Pylajeva, pěkné alexandrity jsou vzácné a drahé. A proto v prvních dobách byli lidé, kteří vynakládali neobyčejně veliké úsilí, aby vyhledali alexandrit, a často nenalézali ho ani za žádné peníze. Vyprávěno, že tato úsilovná poptávka vyvolala též pokusy padělati alexandrit, ale padělati tento originalní kámen ukázalo se nemožným. Každý padělek najisto musí se vyzraditi, neboť „kámen Alexandra II.“ vládne dichroismem čili změnou barev. Opět prosím míti na mysli, že alexandrit při denním světle je zelený a při večerním — červený. Dosíci toho žádným umělým spůsobem nelze.

III.

Mně dostalo se prstenu s alexandritem, jenž pocházel z ruky jednoho z nezapomenutelných lidí panování Alexandra II.

Získal jsem prsten velmi prostým spůsobem — koupí po smrti toho, jenž věc tu nosil. Prsten prošel rukama kupce na trhu a dostal se mně. Byl mně vhod a jak jsem jej navlekl na ruku, tak jsem s ním i zůstal.

Prsten byl zhotoven dosti dovedně a s ideou — se symbolismem: kámen zesnulého panovníka Alexandra II. neseděl sám, ale obklopovaly

jej dva průzračné brillianty. Ty měly zde naznačovati dva skvělé skutky uplynulého panování — osvobození sedlákův a ustanovení lepšího soudního řádu, jenž změnil „starou křivdu".

Pěkný, sytězelený alexandrit byl nemnoho menší karatu a brillianty každý jenom po půl karatu. To opět patrně proto, aby brillianty, znamenající skutky, nezakrývaly hlavní skromný kámen, jenž měl připomínati osobu samého vznešeného působitele. Vše to bylo zasazeno v čisté, hladké zlato beze všeliké pestrosti a ozdob, jako činí Angličané — aby prsten byl drahou upomínkou, ale aby od něho „penězi nepáchlo".

IV.

V létě r. 1884 naskytlo se mi býti v Čechách. Maje nepokojnou náklonnost všímati si rozličných odvětví umění, zajímal jsem se tam poněkud místními klenotníky a brusiči.

Barevných kamenů v českých zemích je nemálo, ale všecky jsou nevysoké hodnoty a vůbec ve mnohém ustupují cejlonským a našim sibířským. Výjimku činí jediný český granát (pyrop) čili „ohnivý granát", jenž se dobývá na „suchých polích" Měrunic. Nad tento granát není nikde lepšího.

U nás pyrop byl kdysi ve vážnosti a za starodávna vysoko se cenil, ale nyní pěkného zrnatého českého granátu skoro není možná nalézti ani u jednoho klenotníka. Mnozí z nich nemají o něm ani ponětí. U nás nyní shledává se v levných klenotnických věcech buď kalný, temný tyrolský granát, nebo „granát vodní", ale zrnatý ohnivý pyrop ze „suchých polí" Měrunic nikoliv. Všechny lepší starobylé exempláry tohoto překrásného, sytě barevného kamene, broušeného z větší části křížovou rosettou, drobně hráněnou, skoupeny jsou za nicotné ceny cizinci a vyvezeny za hranice a znova nalézající se v Čechách granáty přímo jdou do Anglie nebo do Ameriky. Tam jest vkus stálejší a Angličané velmi milují a cení tento překrásný kámen s tajemným ohněm v něm uzavřeným („oheň v krvi"). Angličané a Američané ostatně vůbec milují charakterní kameny jako na příklad granát nebo jako „měsíční kámen", jenž při každém osvětlení září jenom jediným svým světlem měsíčním. V jejich malinké, ale velmi užitečné brošurce „Pravidla uctivosti a slušnosti" jest též poukázáno na tyto drahokamy jako na více důstojné vkusu pravého gentlemana. O brilliantech tam praveno, že je „může nositi každý, kdo má peníze". V Rusku je na to jiný vzhled: ani symboliky, ani krásy, ani záhadnosti barev kamene u nás nyní si neváží, ani „zápachu peněz" tajiti netouží. U nás naopak cení jenom to, „co přijímá se do zastavárny". Proto tak zvané oblíbené kameny pro milovníky drahokamů ani k nám nejdou a našim nynějším milovníkům drahocenných věcí nejsou známy. Ano, jim možná zdálo by se býti podivným a nevěrohodným, že rozkošný exemplář ohnivého granátu pokládá se za jednu z nejlepších ozdob rakouské koruny a stojí úžasnou cenu.

V.

Jeda za hranice, měl jsem mezi jiným svěřeno od jednoho Petrohradského přítele přivézti mu z Čech dva nejlepší granáty, jaké bude možná jenom u Čechů nalézti.

Vyhledal jsem skutečně také dva kameny velmi pěkné velikosti a dobré barvy, avšak jeden z nich, nejpříjemnější svým tónem, k mé nevoli byl pokažen velmi nedokonalým, hrubým zbroušením. Měl formu brilliantu, ale vrchní jeho plocha byla jaksi neobratně, přímočárně seříznuta a proto kámen neměl ani hloubky ani lesku.

Provázející mne při výběru Čech poradil mi koupiti tento granát a pak dáti jej přebrousiti jednomu známému místnímu brusiči, dle jména Václavu, kterého průvodčí můj nazýval největším mistrem svého umění a při tom velice originalním.

„To je umělec a ne řemeslník," pravil Čech a vyprávěl mi, že starý Václav je kabalista a mystik a také z části nadšený poeta a veliký pověrčivec, ale člověk velice originalní ano někdy i velmi zajímavý.

„Vy ne nadarmo se s ním seznámíte," pravil můj přítel. „Kámen pro dědečka Václava nejeví se bezduchou, ale oduševnělou bytostí. On cítí v něm odlesk tajemného života horských duchův a — prosím, abyste se nesmál — vchází s těmito prostřednictvím kamene v jakési tajemné styky. Někdy vypravuje cosi o získaných zjeveních a slova jeho nutí mnohé mysliti, že u chudáka starce není všecko již v pořádku pod lebkou. Jest již velmi stár a svéhlavý. Sám nyní zřídka chápe se práce, pracují u něho dva jeho synové, ale jestli že ho požádají a jestli že kámen se mu zalíbí, sbrousí jej sám. A učiní-li to již sám, bude to výtečné, neboť opakuji vám, Václav je veliký a při tom nadšený umělec ve svém díle. Jsme spolu dávno známi a píváme spolu pivo u Jedličky. Já ho požádám a doufám, že vám opraví ten kámen. Bude to pak pro vás velmi pěkná koupě, kterouž, jak ani nelze více, zavděčíte se tomu, kdo vás o ni požádal."

Uposlechl jsem a koupil jsem granát a ihned pak nesli jsme jej ku starému Václavu.

VI.

Stařec žil v jedné z mračných, úzkých a těsně zastavených ulic židovského předměstí nedaleko od známé historické synagogy.

Brusič byl vysoký, hubený stařec, nemnoho shrbený, s docela bílými, dlouhými vlasy a s bystrýma hnědýma očima, jejichž vzezření jevilo velikou soustředěnost s odstínem čehosi takového, co pozoruje se u chorobných lidí, trpících hrdou pomateností. Jsa sehnut v páteři, nesl hlavu vzhůru a hleděl jako král. Herec, patře na Václava, mohl by výtečně líčiti se za Leara.

Václav ohledal koupený mnou granát a kývl hlavou. Z toho pohybu a z výrazu líce bylo lze porozuměti, že shledal kámen dobrým, ale mimo to starý Václav počínal si tak, že od této první minuty, ačkoli vše jednali jsme o granátě, hlavní interess pro mne vlastně soustředil se na samém brusiči.

On dlouho a dlouho hleděl na kámen, mlaskal bezzubými čelistmi a pochvalně mi kýval; potom mnul pyrop mezi dvěma prsty a sám hleděl mi přímo a ostře do očí a mračil se, mračil, jako by byl právě snědl zelenou slupku ořechovou, a pojednou pravil:

„Ano, to je on.“

„Pěkný to granát?“

Místo přímé odpovědi Václav prohodil, že on tento kámen dávno zná.

Mohl jsem velmi vhodně přispůsobiti se Learovi i odpověděl jsem:

„Jsem tím nad míru šťasten, pane Václave.“

Uctivost má starci se zalíbila a on ukázal mně místo na lavičce a zatím sám přiblížil se ke mně tak, že stiskl svými koleny moje kolena a jal se mluviti:

„My jsme spolu známi dávno . . . Viděl jsem jej ještě v jeho rodném kraji na suchých polích Měrunic. Tehda byl ve své původní prostotě, ale já jsem jej cítil . . . A kdo mohl mně říci, že ho postihne jeho úžasný osud? Ó, vy můžete seznati z něho, jak duchové hor jsou prozřetelní a bystrozrací! Jej koupil zbujník Šváb a Švábu dal jej brousiti. Šváb může dobře prodávati kámen, protože má kamenné srdce; ale brousiti Šváb neumí. Šváb je násilník, vše chce podle svého. On neradí se s kamenem — čím tento může býti, a český granát jest i hrdý k tomu, aby odpovídal Švábu. Nikoliv, on rozmlouvati se Švábem nepočne. Nikoli, v něm a v Čechovi jest jeden duch. Šváb z něho neučiní to, co se mu usmyslí. Hle, oni chtěli učiniti z něho křížovou rosettu, vy to vidíte (já nic neviděl), ale on se jim k tomu nepoddal. Ó ano — on je granát! on užil lsti, raději dovolil jim, aby Švábové mu uřízli hlavu, a oni mu ji uřízli!“

„Nu ano,“ přerušil jsem jej, „on tedy zahynul.“

„Zahynul! Proč?“

„Vy sám jste řekl, že mu uřízli hlavu.“

Dědeček Václav útrpně se usmál.

„Hlava! Ano, hlava — to je vážná věc, pane, ale duch . . . duch je ještě vážnější než hlava. Málo-li hlav uřezali Čechům, a oni jsou pořád živi! On učinil vše, co mohl učiniti, když se dostal barbaru do rukou. Kdyby Šváb jednal takovým podlým spůsobem s nějakým zvířetem, s nějakou perlí nebo s nějakým „kočičím okem“ *), které nyní přišlo do módy — nezůstalo by z nich nic. Stal by se z nich nějaký ploský pekáč, jejž zbývalo by toliko vyhodit. Ale Čech není takový, jej tak rychle nestlučeš ve švábské stoupě! Granát má zakalenou krev . . . On věděl, co má činiti. Přispůsobil se jako Čech pod Švábem, dal svoji hlavu, ale svůj oheň uschoval v srdci . . . Ano, pane, ano! Vidíte jej? Nikoli! Ale já jej vidím: hle, ten hustý, neuhasitelný oheň české hory. On je živ a — vy mu odpusťte, pane — vysmívá se vám.“

Starý Václav sám se zasmál a zakýval hlavou.

VII.

Stál jsem před tímto starcem, jenž držel v ruce můj kamének a rozhodně nevěděl jsem, co mu odpovídati na jeho svéhlavé, málo po-

*) Silex catophthalmos.

chopitelné řeči. A on, zdá se, pochopil moji nesnáz: vzal mne za ruku a druhou uchopil pomocí kleštiček granát, pozdvihl jej ve dvou prstech vzhůru před svým obličejem a pokračoval povýšeným hlasem:

„On sám je český kníže, prvotní bohatýr Měrunic. On věděl, jak uniknouti nevědomcům: převlekl se jim na očích za kominíka. Ano, ano, já jsem jej viděl; viděl jsem, kterak výdělkář žid nosil jej ve své kapse, výdělkář, a vybíral podle něho jiné kameny.*) Avšak proto on nezářil v prvotním ohni, aby se třel jako mrzák v kožené mošně výdělkáře. Omrzelo jej choditi jako kominík a on přišel ke mně pro světlý šat. Ó, my rozumíme druh druhu, a princ Měrunických hor zjeví se princem. Nechte jej u mne, pane. My spolu požijeme, my se spolu poradíme — a princ bude princem.“

S tím Václav dosti neváženě kývl mně hlavou a ještě nevážněji hodil prvotního bohatýra na velmi špinavý, mouchami obsypaný talíř, na němž válelo se několik na pohled úplně podobných granátů.

Mně se to nelíbilo, ano já jsem se i obával, že můj granát smíchá se s ostatními horšími.

Václav to zpozoroval a svraštil čelo.

„Počkejte!“ pravil, a zamíchav rukou všecky granáty na talíři, hodil je všechny neočekávaně do mého klobouku, potom jím zatřásl a sáhnuv do něho a nedívaje se, vyňal právě „kominíka“. „Chcete to stokráte opakovati, anebo stačí vám tato jedna zkouška?“

Cítil a rozeznával kámen podle hmotnosti.

„Dostačí,“ odpověděl jsem.

Václav hodil opět kámen na talíř a ještě hrději kývl hlavou.

Na to jsme se rozloučili.

VIII.

Ve všech slovech a v samé postavě starého brusiče bylo tolik rozmarného a zajímavého, že jej těžko bylo pokládati za normalního člověka a v každém případě válo to od něho pověstí.

Hle, přišlo mi na mysl, kdyby s takovým originalním znalcem kamenů setkal se ve své době takový veliký milovník rubínů v přirozených barvách jako byl Ivan Hrozný! Hle, s kým by on s rozkoší pohovořil a možná že by jej sám uštval nejlepším medvědem! Nyní Václav není již pták naší doby, nehodí se k okolí! V milé zastavárně sedí znalci, kteří najisto musí chovati se k němu aspoň s takovým pohrdáním, s jakým on se chová k nim. Co mně namluvil o nějakém dvacetirublovém kameni! . . . Český princ, prvotní bohatýr, a pak sám jím mrštil na špinavý talíř . . .

Nikoliv, je šílený.

---

*) Prohlížíme-li dlouho barevné kameny jednoho druhu, „oko se přitupuje“ a pozbývá spůsobilosti rozlišovati lepší druhy od horších. Aby obnovila se tato spůsobilost, kupci kamenů mají při sobě „regulator“, t. j. takový kámen, jehož barva jest jim známa svojí hodnotou. Přirovnávaje k němu cizí kámen, kupec ihned vidí rozdíl v jeho osvětlení a může pravidelně souditi o jeho hodnotě.

Avšak Václav jako na zlo nevycházel mně z hlavy a nejen to. Počalo se mi o něm i zdáti. Lezli jsme pořád po Měrunických kopcích a cosi skrývali jsme před Šváby. Pole byla nejen suchá, ale i horká, a Václav brzo tu, brzo tam padal k zemi, přikládal dlaně k zaprášenému štěrku a šeptal mně: „Zkus to, zkus to, jak horko! . . . Jak tam planou! Nikoli, nikde není takových kamenů!“

A pod vlivem všeho toho koupený mnou granát skutečně počal se mi zdáti čímsi oživeným „od prvotních ohňů“. Sotva že jsem zůstal sám, ihned mně přicházely na mysl cestopis Marka Pola za dětství čítaný a rodná vypravování Novgorodců „o kamenech drahých, ku mnohým věcem příhodných.“ Přišlo mi na mysl, jak, stávalo se, čteš a divíš se, že „granát obveseluje srdce lidské a zkormoucenost vzdaluje a kdo jej při sobě nosí, ten že řeč i mysl napravuje a lidem se zamlouvá.“ Později všecko to pozbylo významu, na všecka ta vypravování počali jsme hleděti jako na pouhou pověru, počali jsme pochybovati o tom, že „diamant možno změkčiti, smočíme-li jej v kozlí krvi“, že „diamant zlé sny odhání“ a jestliže k nosícímu jej „otrava se přiblíží, že počne se potiti“, že „amethyst srdce sílí, rubín štěstí množí, lazurový kámen nemoci odnímá, smaragd oči uzdravuje, tyrkys od pádu s koně chrání, červený drahokam nepěknou mysl zžíhá, topas vaření vody překracuje, achát čistotu panen chrání a bezoar kámen každý jed vyhání.“ A hle, naskytl se stařec se silným blouzněním a sám jsem hotov znova s ním blouzniti.

IX.

Spíš a všecko se ti to zdá . . . A jak pěkně, jak je to vše syté a živé, ačkoliv i víš, že je to blouznění. Není to nesmysl — to je to, co ví oceňovatel kamenů v zastavárně. Ó, ano, to není blouznění. Je to ocenění . . . je to faktum . . .

Ano, vždyť i to bylo svého času faktem . . . . Vždyť patriarcha Nikón faktum psal caru Alexeji, když stěžoval si na své zlomyslníky. Docela jej chtěli zahubiti a zlou otravou jej na smrt otráviti, ale patriarcha byl zásobený — měl při sobě „bezoar kámen“ a bezoarem se zachránil. Dlouho lízal bezoar kámen, který měl zasazený na hůlce, ale za to mu bylo pomoženo a zlomyslníci jeho utrpěli. Pravda, že to vše bylo za starodávna, kdy i kameny v ňadrech země i planety na výšině nebeské — všechny byly starostlivy o osud člověka, a nikoli nyní. Nyní i nahoře v nebesích i pod zemí — vše ochladlo k osudu synů lidských a není jim odtud ani hlasu, ani vyslyšení. Všechny nově odkryté planety nedostaly již žádných hodností pro horoskopy; mnoho jest též nových kamenů a všechny jsou změřeny, zváženy, srovnány podle tíže a hmotnosti a zatím nic nevěstí a k ničemu neprospívají. Prošla jejich doba mluviti s člověkem a jsou nyní totéž jako „řeči mnohověstné“, jež staly se „jako ryby nemluvné“. A starý Václav zajisté v žertu opakuje jakési staré pohádky, jež se mu popletly ve slábnoucím mozku.

Avšak jak mne mučil tento blouznivý stařec! Kolikráte jsem k němu zašel a můj granát nejen že nebyl hotov, ale Václav se ani

k němu neměl. Můj „prvotní bohatýr“ jevil se „kominíkem“ na talíři v nejnižší a v nejméně důstojné pro něho družině.

Má-li se aspoň poněkud, ale vroucně věřiti pověře, že v tomto kameni přebývá jakýsi horský, hrdý duch, jenž myslí a cítí, tedy zacházeti s ním takovýmto nevážným spůsobem rovněž jest barbarství.

X.

Václav mne již nezajímal, ale zlobil. Na nic neodpovídal rozvážně ano zdálo se časem mně, že v něm vězí nestoudnost. Na nejzdvořilejší poznámky, že příliš dlouho čekám na malé otočení jeho brusičského kola, on melancholicky čistil své vydrobené zuby a počínal rozumovati, jaká to je věc kolo a kolik je rozličných kol na světě. Kolo při mlýně, kolo u selského vozu, kolo u vagonu, kolo u lehkého vídeňského kočáru, hodinové kolo do Bregeta a hodinové kolo po Bregetu, kolo v hodinách Denise Blondela a kolo v hodinách Lui Odemara. Slovem, čert ví, jaká rozumování rozvedl a konec je ten, že kočárovou osu snáze je vykovati než zbrousiti kámen a proto: „čekejte Slované.“

Pozbyl jsem trpělivosti a žádal Václava, aby mně vrátil můj kámen, jaký je, ale na to odpověděl stařec laskavě:

„Nu jak je to možná? Proč dělati takové svévolnosti?“

Přiznal jsem se, že mne to omrzelo.

„Aha,“ odpovídal Václav, „a já myslil, že jste se již stal Švábem a naschvál chcete nechati českého knížete kominíkem . . .“

A Václav se zasmál, široce otevřel ústa, tak že z nich po celé světnici zapáchlo chmelem a sladem.

Zdálo se mi, že stařec tohoto dne vypil více sklenic plzeňského piva. —

Václav mi též počal vypravovati jakousi hloupost, jakoby bral jej s sebou na procházku na Vinohrady za Nuselské schody. Tam oni jakoby spolu seděli na suchém vrchu proti Karlovu Týnu a on jakoby konečně zjevil jemu, Václavovi, celou svoji historii „od prvotních dnů“, kdy ještě nejen nenarodil se ani Sokrates, ani Platon, ani Aristoteles, ale nebylo sodomského hříchu a sodomského ohně — právě až do té hodiny, kdy sám vylezl na stěnu jako stěnice a vysmál se bábě . . .

Václav jakoby vzpomněl si na něco velmi směšného — znova se rozesmál a opět naplnil světnici zápachem sladu a chmele.

„Dosti, dědečku Václave, já ničemu nerozumím.“

„To je velmi divné,“ poznamenal s nedůvěrou a vypravoval, že bývaly případy, kdy výtečné granáty nalézali prostě v omítce stěn na chalupách. Bohatství kamenů bylo tak veliké, že válely se na povrchu země a dostávaly se s hlínou do omítky.

Václav bezpochyby měl to vše v hlavě, když seděl v zahrádce pivnice při Nuselských schodech, a odnesl to s sebou na suchý vrch, na němž hluboce a pokojně usnul a viděl zajímavý sen: viděl chudou českou jizbu na kopcích Měrunic, v jizbičce seděla mladá žena sedlákova a předla kozí srsť a nohou houpala kolébku, která při každém pohybu tichounce narážela na stěnu. Omítka tiše se olupovala a odpadala jako prach a . . . „on se probudil“. To jest neprobudil se

ani Václav, ani dítě v kolébce, ale on — prvotní bohatýr, zamáznutý do omítky. Probudil se a vyhlédl na povrch, aby pokochal se nejlepším divadlem, jaké bývá na světě: mladou matkou, jež přede srsť a kolébá svého chlapečka.... Matka Češka uviděla na stěně granát a pomyslila: „vida, štěnice," a aby ošklivý hmyz nekousal jejího chlapečka, udeřila jej ze vší síly svým starým pantoflem. On vypadl z hlíny a skulil se na zem a ona uviděla, že to je kámen a prodala jej Švábu za hrsť hrachových zrn. Všecko to bylo tehda, když zrno granátové stálo jednu hrsť hrachu: To bylo dříve než se přihodilo to, co popsáno v divech sv. Mikuláše, když granát spolkla ryba, která dostala se chudé ženě a tu obohatil tento nález...

„Dědečku, Václave," pravil jsem, „odpusťte mně, vy vypravujete velmi zajímavé věci, ale já nemám času poslouchati je. Pozejtří časně z rána odjíždím a proto zítra přijdu k vám naposledy, abych dostal svůj kámen."

„Překrásně, překrásně!" odpovídal Václav. „Přijďte zítra za soumraku, až začnou rozsvěcovati světla: kominík uvítá vás jako princ."

XI.

Přišel jsem právě v naznačenou dobu, když rozsvítili světla a tentokráte můj granát skutečně byl hotov. „Kominík" v něm zmizel a kámen pohlcoval a vydával ze sebe proudy hustého, temného ohně. Václav na jakousi nepatrnou linii sbrousil kraje vrchní plochy pyropu a střed jeho homolovitě se pozvedl. Granát vzal do sebe oheň a zazářil: v něm skutečně zářila v ohni očarovaná kapka neshořitelné krve.

„Což? jaký je vítěz?" vykřikoval Václav.

Nemohl jsem skutečně dosti se pokochati granátem a chtěl jsem to Václavovi zjeviti, ale dříve nežli jsem mohl říci mu aspoň jedno slovo, dovedný stařec vyvedl neočekávanou a přepodivnou věc: náhle uchopil mne za prsten s alexandritem, jenž nyní při světle byl červený, a zvolal:

„Synu můj! Češi! Rychle! Hleďte, hle, hle, to je věští ruský kámen, o kterém jsem vám vyprávěl! Úskočný Sibířan! pořád byl zelený jako naděje a k večeru zalil se krví. Od prvopočátku je takový, ale pořád se skrýval, ležel v zemi a dal se nalézti jenom v den plnoletosti cara Alexandra, kdy šel ho hledat do Sibíře veliký kouzelník, čaroděj, černokněžník..."

„Mluvíte hlouposti," přerušil jsem jej. „Tento kámen nenalezl čaroděj, ale učenec — Nordenšild!"

„Kouzelník! Já vám pravím kouzelník!" zvolal hlasitě Václav. „Hleďte, jaký je to kámen! V něm je zelené jitro a krvavý večer... To je osud, to je osud vznešeného cara Alexandra!"

A starý Václav odvrátil se ku stěně, opřel hlavu o loket a... zaplakal.

Synové jeho stáli mlčky. Nejenom pro ně, ale i pro mne, jenž tak dávno viděl jsem neustále na své ruce „kámen Alexandra II.", jako

by kámen tento byl naplnil se náhle hlubokým věštím tajemstvím a srdce sevřelo se hořem ...

Jak chcete — stařec uviděl a vyčetl z kamene cosi takového, co jako by v něm i bylo, ale co dříve před ním nikomu do očí nepřišlo. Hle, co znamená někdy pohleděti na věc zcela obyčejnou náladou fantasie!

O lidském štěstí.

Causerie od **Františka X. Procházky.**

idský život podoben jest hádance. Prof. G. A. Lindner postihuje ji známou Rückertovou pohádkou o Arabovi v syrské poušti. Arab prchá před velbloudem bídy. Nevida jiné ochrany před bídou, která již dosahovala jej vyschlým ramenem, skočil do studnice neštěstí. Na dně studnice spatřil však draka smrti a zachytil se proto v úzkosti své keře plané trnky, která zapustila v terase kořeny. Když tak visel mezi bídou a smrtí, shlednul, že myš, jako vtělený úklad, ohlodává kořeny křoviny, které se zachytil. Co počne asi ubohý v trapné situaci?

Rozhodl o tom hlad. Pocítiv trýzeň hladu, zapomíná Arab na bídu i smrt, zapomíná na úklady, které mu hrozí, a počne chutě pojídati zralé ovoce trnky. Takový jest náš život. Zapomeneme na všecku bídu, zapomeneme na jistou smrt i úklady světa a žijeme pro ten okamžik. Těšíme se z hodiny, která nám jest právě popřána, a radujeme se z požitku rozkoše, jehož v hodině té dosáhnouti lze. Jak mnoho lidí nezná jiného cíle a jak mnoho jich žije ten život vídeňský dle rady krále Šalamouna řkoucího: „A tak chválil jsem veselí, protože nic nemá člověk lepšího pod sluncem, jedině aby jedl, pil a veselil se.“ (Eccl. 8., 15.)

Avšak jídlo nechutná člověku sytému, odpočinek není rozkoší tomu, kdo nepracoval, a všecky zábavy velikých měst neukrátí lidem nečinným dlouhou chvíli. Co jest tedy štěstí?

Každá radost předpokládá utrpení. Abych se mohl radovati z nalezení, musil jsem pocítiti dříve zármutek ze ztráty; aby se člověk těšil z dobrého zdraví, musil zakusiti trápení nemoci. Zlaté slunko volnosti ocení nejvíce vězeň v žalář vržený a rodnou matičku vlast nikdo tak nekochá vroucně, jako vyhnanec, jako vystěhovalec, který se po letech z Ameriky přes daleký ocean k rodnému krbu vrací.

Taková jest povaha lidského citu, že se rodí změnou a trvá jen potud, pokud trvá změna. Duševní život náš podobá se proudu, ve kterém představy protivné vedou stálý boj. Čím větší předcházel útlak, tím více pociťujeme úlevu. City člověka nic jiného nejsou než libost z úspěchu

nebo nelibost z útlaku. Kde je klid, přestává cit, tam je prázdnota, která se stává novým zdrojem nelibosti. Každá změna duševního života má v zápětí cit; jako na vlně střídá se vrch a dol, tak střídá se v proudu života libost a nelibost, slast a trýzeň. Libost a nelibost citu určuje lidské štěstí. Je-li cit následkem a stálým průvodčím změny, nemůže míti stálosti ani delšího trvání, jako ho nemá změna. Dnes jsem vyhrál 100.000 zl. a mám z toho radost velikou, za čas mi však jmění zevšední a je mi lhostejným. Radujeme se z nabytého zisku a nikoli už z trvalého majetku. Ten státi se mi může zase zdrojem radosti, jestli jej zachráním před hrozící ztrátou, pocítím-li trýzeň strachu před schudnutím.

Jest tedy štěstí podobno vlně nahoru a dolů stoupající. Nikdo nepocítí radost, dokud neokusil hořkého kalichu strasti. Polykrates hází proto do moře zlatý prsten, aby řadu radostí i žalem přerušil a tak stal se chápavějším pro nový požitek.

Podobá se v tom chytrému labužníku, který dobrovolně sáhá před obědem k hořkému nápoji, aby zvýšil požitek vybrané tabule. Takovým hořkým lékem mravním je nám každé utrpení, každá svízel a útrapa; okusivše jich můžeme zase užívati radosti, které bychom bez léku toho nezažili.

Kde není změny, není mocného citu, a bez citu život nás nepoutá. Pohrává-li s námi chytrá koketta, upoutá nás proměnami svého chování třebas více, než upřímná láska oddaného děvčete, o kteréž se nebojíme. Jean Paul dobře vystihl, že malá žárlivost zvyšuje zajímavost a utužuje lásku, i praví žertovně, že k lásce tak náleží, jako citronová šťáva na vídeňské řízky. Žena v evangelii raduje se jenom z groše dříve ztraceného, pastýř raduje se z ovečky nalezené a nemyslí na 99 v ohradě uzavřených. Ba i andělé v nebesích mají větší radost z jednoho hříšníka pokání činícího, než z 99 spravedlivých. Není vůbec radosti bez předcházejícího žalu, jako není růže bez trní. Citový život náš je stálou oscillací žalu a strasti.

Kdybychom soudili o štěstí jenom dle statku a majetku, bylo by štěstí rozděleno nestejně. Avšak ta nestejnost zdánlivá se výkladem naším vyrovnává. Nechť si vlna se kolébá ve studni nebo na vysokém jezeře alpském, vrch i dol se stejně střídají; a je-li někdy vyšší vrch, jest nutně potom zase hlubší dol.

Dle statku se štěstí měřiti nesmí. Kus chleba jest něco jiného lačnému, než sytému, a drobná mince může více radosti způsobiti chudákovi, než boháči tisíc dukátů. Není třeba tedy, abychom záviděli boháčům a vysokým hodnostům. Ačkoli jsou statky vůbec rozděleny nestejně, jest bilance štěstí přece poměrně stejná, a tuto rovnováhu ve štěstí zavádí sama příroda.

Každý má své radosti a každý má i svůj křížek, třebas my nevíme, kde ho vlastně střevíc tlačí.

Vidíme tedy, že se radost ve světě se žalem střídá. Snad bylo by lze i spočísti obě stránky a udati, čeho je ve světě více, žalosti a trápení, nebo radosti a štěstí. Schopenhauer a Hartmann domnívají se, že jest na tom světě více bolu než radosti, více trýzně nežli blaha a že by tedy bylo člověku lépe, kdyby se byl ani nenarodil. Takový

názor o světě nazývá se **pessimismus**. Avšak i opačný náhled má své zástupce. Ti hlásají, že jest na světě více radosti, než bolu a že přichází člověk strastí i únavou vždy k žádoucímu cíli, vnitřní spokojenosti. Jejich názor světa nazýváme **optimismem**.

Vědeckou jistotu nám žádný z obou názorů nedává, každý soudí o celém světě dle své osobnosti, dle subjektivního měřítka. Jeden praví, že svět je nejhorší, neboť i ta růže na světě má trny. Druhý vynáší svět do nebe a vyhlašuje jej za ten nejkrásnější, neboť i na tom trní rostou růže. Jak těžko tu nalézti a jak obtížno dokázati pravdu! Jsou ovšem lidé krutým osudem stíhaní a bolu je ve světě více, než slovy lze vysloviti, avšak i radosti je na světě mnoho a spokojenost vládne v millionech srdcí. Jsou v životě lidském okamžiky tak blažené, že jediná minuta vyváží celé roky strádání, a štěstí nelze měřiti pouze dobou citu, nýbrž také jeho hloubkou. Střídání citu libého s nelibým je v každém životě a kdo si přeje stálou trvalou radost a jenom radost, ten si přeje věc psychologicky nemožnou.

Čeho však člověk každý sám dosáhnouti může, jest vnitřní spokojenost, spokojenost s vlastní osobou. Kdo si je vědom, že vždy a všude jednal dle svého nejlepšího přesvědčení, ten jest vždy spokojen sám sebou, nedělá si výčitek a necítí trapné lítosti, která vzniká ze špatného svědomí. Člověk bude tedy tím spokojenější, čím lepší jest. Pohledne-li na svůj život, na ty činy dobré, jež vykonal, na ty úmysly šlechetné, které prováděti stále se snažil, musí pocítiti zálibu čistou, radost vnitřní a nebeskou spokojenost. Čím šlechetnějším učiníte srdce svého dítka, čím lépe je vychováte, čím dokonalejším bude ono člověkem, tím bude i šťastnější. Kdo zušlechťuje ducha a srdce svých spolubratrů, ten zvyšuje i rozmnožuje ve světě to jedině možné a to jedině pravé štěstí. A v tom smyslu pravíme, že každý člověk na světě šťastným býti **může**. Jaká útěcha v tom jest, že toto štěstí nezávisí na statku pozemském! Spokojenost nelpí na penězích ani na vysokých úřadech, spokojenost jest výtvorem každého jednotlivce, ona má zrovna tolik místa v nejmenší chatrči, jako ve zlatém paláci. Ona jest odměnou blahovůle, odměnou ctnosti, ona ozařuje lopotnou práci dělníka a oslazuje hořký kalich vezdejších nedostatků.

Všecko ostatní, co nazýváme štěstím, mění se a trvání nemá. Hodnota citů libých a nelibých má cenu jenom vedlejší. Rozmanitost jich jest nekonečná a jest psychologicky nutna. Promluvme si o rozmanitosti té, abychom takto doplnili svůj obraz o životě lidském.

Řekli jsme již, že každý zdar nebo útlak představovací činnosti vůbec provázen je citem. Nedaří-li se mi myšlení, jsem stísněn, ochabuji a stěžuji si na tlak, kterého bych se rád zbavil. Takové stísnění pozoruji, když si nemohu na něco vzpomenouti, když nemohu něco pochopiti. Jestli však si vzpomenu a pochopím, ohlašuje se úspěch ten citem opačným, libým. Cítím uvolnění, veselost, mám radost.

Zdravým jest duch jenom ve zdravém těle. Chorobnému člověku se myšlení nedaří, on jest stísněn, mrzut a každá maličkost se stává příčinou mocné nelibosti. Nemocný člověk bývá proto mrzoutem. Špatné trávení neškodí jenom tělu, nýbrž i duchu.

A naopak, co zdraví našemu slouží, to i duchu prospívá. Sklenička vína uvádí nejen krev, nýbrž i myšlenky do rychlejšího proudu. Člověk se rozjaří, rozveselí a libůje si v čilosti své. Každý pohyb přivádí v činnost nejen ústrojí tělesné, nýbrž i představy v duši. Ta zvýšená činnost duševní jest příčinou citů libých, kterými se zvyšování její vždy ohlašuje. Zvláště to platí o pohybech rythmických, pohybem dle taktu odměřeným spotřebuje se méně energie a tím vzniká taková snadnost pohybu, že se tím zvyšuje náš sebecit. Čím snadněji něco vykonáme, tím větší radost máme ze své síly. V tom spočívá hlavní jádro záliby v jezdění koňmo nebo na želízkách. Vojsko si dle taktu turecké hudby vykračuje veseleji a útlocitná dáma, která by pěšky došla sotva z Prahy do Nuslí, uletí ve víru tanečním za noc čtyři míle, jak učenci kdysi vypočítali. A jak mocné city vznikají rythmickým pohybem; kolik jenom byste napočetli za taneční noc projevů lásky a kolik srdcí se tu ponejprve rozehřívá sladkým kouzlem dívčích zraků!

Podaří-li se nám úmysl nějaký, vzniká zvláštní sebecit, cit síly. Čím větší byly překážky, čím více lopoty jsme podnikli, a čím krutější protivenství přemohli, tím větší máme nyní radost a tím blaženější jest vítězství. Vizte jen tu zářící tvář hráče v karty, který přese všechno úsilí spoluhráčů udělal — řekněme jenom 26, a představte si radost advokáta, který vyhrál šťastným nápadem skoro již ztracený process. Jak vesele běží domů žák s dobrým vysvědčením, který se včera ještě strachoval pětky, a jak rozjařené jsou city mladého spisovatele, když ponejprv vidí jméno své vytištěné na sbírce lyrických písní.

Docela jiné jsou city člověka, když se činnost představovací nedaří. Takové jsou city při čekání.

Když myslivec celého půldne na mýtině ztráví a nic mu na ránu nepřichází, když v divadle dlouho nezačínají, když vlak na nádraží dlouho nepřijíždí, když o štědrém večeru Ježíšek dlouho zlaté dárky nenese, jaká tu rozmanitost v citech a jak nemilé bývá čekání!

Člověk si v duchu již napřed vytvořuje obraz, který přijíti má, avšak skutečnost zůstává za myšlenkou, to básnění se nám nedaří, musíme zastaviti proud myšlenek a vrátiti se v duchu zpět, opět a zase. City naše jsou tím mocnější, čím větší jest náš interess, čím déle to čekání trvá. Také tempo pochodů duševních zde působí, čím povaha je živější, tím trapnější a nesnesitelnější čekání. Trýzeň čekání roste i nejistotou. Slíbili jsme si dostaveníčko na prvního máje, nebude-li pršet. Stane se však, že jen trochu mží. Nevím teď, bude-li dívčina to mžení považovati za dešť či nebude-li, přijde-li nebo nepřijde-li? Jednou myslím: přijde jistě, hned na to mi napadá, že jistě nepřijde. Ta nejistota mi tak představy hatí, že nejsem jasné myšlenky schopen a trýzeň čekání mocně na mne doléhá. Pěkně líčí výjev čekání Shakespeare v dramatě Romeo a Julie. Julie, to děvče odvážné, v jehož žilách koluje ohnivá jižní krev a které miluje Romea silou a vášní první náruživé lásky, jak se nedočkavostí třese! Poselkyně vrátiti se mohla od něho za půl hodiny, a za tři hodiny ještě není zpět, někde klepá.

Jak si tu ubohá Julie naříká.

„O ona chodit neumí!
„Za posly lásky hodí se jen myšlenky,
„Jež rychlejší jsou slunce paprsků.
— — — —
„O kdyby měla srdce, mladou moji krev,
„Jak míč by cestou letěla.
„Já bych ji slovem k němu hodila,
„On hned zas hodil by ji nazpátek.

O, Julie, jaká mocnost lásky jest v tom čekání!

Očekáváme-li bolest a žal, jest očekávání spojeno s úzkostí a slove obava. Očekávání radostné jest naděje. Naděje jest cit libý, cit nebesky jasný, ať to důvěřuje muž ve svou sílu, nebo žena v dobrou vůli a sílu mužovu, vždy jest naděje sladkou, říkáme jí naděje zlatá. Dokud má člověk naději, není ztracen, ona jest mocným kouzlem, které zlatí a oslňuje všednost i útrapu života. Je-li přimíseno k naději trochu nejistoty a pochybování, dostane elegický nádech a slove touha. Touha jest cit smíšený, libost se s nelibostí střídá. Touha nevýslovná tísní a zase oblažuje srdečko zamilované. Děvče se těší na příjezd milého, ale naděje se stále chmuří starostí, aby se mu snad cestou neštěstí nepřihodilo, aby se snad, — nedej bože — do jiné nezamiloval. Než slovy nadarmo jest líčiti city podobné, kdo jich sám nezakusil, ten je nikdy nepochopí.

Změny v duševních pochodech jsou druhdy tak náhlé a mocné, že člověk ztrácí duševní nadvládu, jest bez sebe, jak říkáme nezná se, necítí se. Jest rozvášněn. Urážka, neočekávaná zpráva, nenadálý zjev spůsobuje takové hnutí mysli, porušuje duševní rovnováhu. Takovou vášní jsou zlost a vztek, zanícení a rozechvění, jásavá rozkoš a rozpustilost. Mezi vášně patří také záchvaty, jako zděšení a hrůza, leknutí, zoufalý žal a zármutek.

Poněvadž člověk ve vášni myšlení své rozumem neovládá, stává se, že dopouští se činů, které se s vlastním přesvědčením jeho nesrovnávají a on později hořce jich lituje. Co jsem to učinil, naříká a rozervanosti duševní darmo uniknouti hledí. Vášeň tedy nejen že jest sama stavem trapným, ve kterém člověk v porobu upadá, nýbrž bývá i příčinou trvalé nespokojenosti vnitřní. Proto hledíme z pravidla k tomu, aby se člověk výstředností varoval, a nalézáme klidnou spokojenost jenom na zlaté cestě střední. Jenom ta přináší život volný, tichý, blažený.

Naprosto však vášeň zamítnouti nemůžeme. Rozhorlení nad nepravostí světa, zanícení v boji za vlast a svobodu jsou také vášně, vášně mohutné, ale jsou očištěny a posvěceny vznešeným motivem. Člověk, který v zanícení pro pravdu a volnost zapomíná na sebe, slepě se vrhá v boj a podniká činy odvážné bez rozmyslu, hoden jest obdivu a úcty. Nejslavnější činy národních bohatýrů jsou vykonány v posvátném tomto zápalu vášně.

City i vášně, které obsahem svým člověka šlechtí, přispívají hlavně ku pokroku mravního vzdělání; jimi člověk přibližuje se idealnímu vzoru svému, čisté lidskosti, humanitě.

Sem náležejí city aesthetické: cit práva a spravedlnosti, cit pravdy a cit blahovůle nebo lásky. Promluvme si o lásce. Láska jest zvýšený soucit. Člověk jeden podrobuje city svoje tak citům člověka druhého, že ho jenom to těší, co druhého těší, a jenom to jest jeho strastí, co i druhému strast působí. Člověk tu žije pro jiného — matka žije jenom pro své dítě. Co dobrého jste jejímu dítěti učinili, jí jste učinili. Obrazem takové lásky čisté jest Kristus uprostřed dítek, když praví: „Cokoli učiníte jednomu z těchto maličkých, mně jste učinili."

Slova „láska" užívá se však i ve smyslu širším. Slovo to má vlastně v životě obecném tolik významů, že jest pravdivým známý popěvek národní: „Žádný neví, co jest láska." Všeobecně znamená láska utkvění značnějšího tlumu představ, zalíbení v něčem takovou měrou, že se předmět ten stává středem mocného tlumu představovacího. Všecko naše myšlení a konání směřuje pak jenom k tomu jednomu předmětu. Tak si zamiluje někdo pěstování květin, jiný přilne láskou k vlasti a rodnému jazyku, a opět jiný žije pro tuto neb onu osobu. Všecky věci ostatní mají pro něho jenom cenu relativní dle toho, jestli zamilované představě prospívají anebo ji utlačují. Láska k určitému předmětu rozhoduje nad představami ostatními, tkví hluboko v nitru člověka a dává celé osobnosti jeho určitý ráz. Láska má tím vliv na celý život, na jeho stránku tělesnou i duševní. Proto zůstává láska nevyčerpatelnou pokladnicí básníkům i filosofům, učitelům i kazatelům, vůbec všem, kdož své spolubratry mají vésti a vzdělávati. City lásky jsou city nejmocnější a bez nich život stal by se pustým.

„Kdyby všecko bylo pravda,
„A láska jenom snění,
„Ku spaní bych se položil
„A nechtěl probuzení.

Nejmocnější vliv na osudy člověka mívá láska ku osobě druhého pohlaví, láska jinocha k děvčeti, láska muže k manželce. O této lásce pověděl nám J. E. Erdmann mnohé pěkné pravdy. Již přírodou určen jest každý člověk k této lásce a Plato žertem vyslovuje pravdu, že jest člověk vlastně jenom člověka polovicí. Každý teprve hledati musí ve světě polovici druhou, a jestli ji nenalezne, nenalezl štěstí, jež nalézti měl. — Muž a žena (vůbec) doplňují se navzájem psychologickou zvláštností povahy.

Jako na muži vidíme obyčejně tvary hranaté, a samé přímky, tak má i činnost jeho stálý směr na venek, pohyby bývají rychlé a snadné. Žena připomíná kružnici formami okrouhlými a jsou i uzavřenost, klid, trpělivost hlavními jejími cnostmi. Na muži žádáme sílu, odvahu a smělost; bázlivý muž jest všem lidem k smíchu. Ženu smělou však nemáme rádi, jí sluší lépe zdrželivost a stud, rychlý pohyb jí nikdy nesluší.

Muž se řídí jen rozumem, jest důsledným ve svých zásadách a přichází tím v životě ve mnohé spory. Žena nemiluje abstraktní rozumování vůbec a logiku zvlášť, ale vpravuje se pouhým taktem do každé situace a lépe se vyhýbá nárazům, než důsledný muž.

Muž hledá ve světě slávu a čest, žena jenom lásku; ona se chce jenom líbiti a chce býti milována.

Muž pěstuje mimo lásku k ženě ještě přátelství, a to bývá někdy citem velmi mocným. Do kochanky svého přítele se muž nezamiluje, kdyby byla i krásnější než princezna Helena. Ženy takového přátelství nemají, jim jest láska nade všecko. Pro lásku k muži opouští žena všecky svoje přítelkyně.

Muže vábí u ženy hlavně krása a půvabnost. Zamiluje se do pěkného vlasu, do krásného hlasu, do oblých ramen, do hladké tváře, do černých očí. Rozumné ženy vytýkají mužům, že se zamilují tak nerozumě třeba do husičky k vůli hezké tváři. Avšak to jest již přirozeností mužů a nelze jich proto kárati. Podobně nesmíme vyčítati ženám, že se dle přirozenosti jejich jim líbí síla, odvaha a moc. Ony milují více udatného vojáka a mocného úředníka, než sebe lepšího jiného smrtelníka. Do slabocha, „bačkory", žádná se nezamiluje. Duchaplnost a šlechetnost vysoko necení a hledí jenom na to, jakým spůsobem muž vystupuje. Hromotluk a bramarbas mívá u žen více štěstí, než svědomitý, ale ostýchavý poctivec.

Jsou arci i výminky četné a i ty vedou někdy ku šťastnému manželství, celkového pravidla však nemění.

Mladý muž zamiluje se do starší ženy pro duchaplnost, obdivuje a koří se jí. Poměr jejich jest potom poměrem synovské úcty k mateřské pečlivosti a rozšafnosti. Anebo se zamiluje mladé děvče do starce k vůli šlechetnosti jeho a dobrotě srdce. Láska její podobá se tu lásce dcerušky k milovanému otci. I takové sňatky bývají šťastné a jsou rozhodně lepší, než stav starého mládence nebo staré panny. Tyto ztrácejí obyčejně psychologickou zvláštnost svého pohlaví. Starý mládenec stává se rozmazleným jako žena a stará panna stává se drsnou a příkrou, jako muž. —

U nás jsou nutny někdy i sňatky sprostředkované. Ženich musí vyženiti deset tisíc a děvče s penězi chtějí rodiče dostati na statek. Z toho vznikají mladým lidem mnohé obtíže. Dohazovači je trápí, nemohou ženicha oženiti a nemohou děvče provdati. Naleznou-li konečně partii hledanou, tu si mladí lidé oddechnou, jsou si vděčni navzájem a zamilují se třebas dodatečně. On je rád, že se konečně oženil, a ona je ráda, že se konečně vdala. Dostavuje se pak i u nich štěstí rodinné, jestli povahy nejsou úplně nesouhlasné a jestli každý rozumí svojí úloze, on hospodářství a ona domácímu pořádku. Muž zastupuje dům, vládne na venek a rodina má jeho stav i jméno. V domácnosti řádné jest tomu naopak. Doma vládne paní, ona vede domácnost, ona rozhoduje o tom, komu zameziti do domu přístup a koho pozvati k obědu. Domácnost jest ženě celým světem a šťastnou jest každá rodina, ve které se paní obětuje tomuto světu a žije jenom pro domácnost. „Žena má zůstati v domě, jako srdce v těle," praví přísloví a v přísloví tom jest zrno zlaté. V domácnosti muž nikdy ženě nemá zkracovati práva, ba její domácnosti musí podrobiti se nejen sám, nýbrž i celé jeho příbuzenstvo. Matka mužova nikdy neplatí v domě tolik jako matka ženina. Vždyť to již nařizuje kniha knih starého zákona, aby muž k vůli ženě opustil otce i matku. Není to tedy jenom tak věcí vedlejší.

Rozdílná povaha muže a ženy ukazuje se také jich láskou k dětem. Matce jsou děti krví z vlastní krve, tělem vlastního těla; ona je tedy miluje nutně a nemilovati jich vůbec nemůže, ač není-li přirozenosti docela zvrhlé.

Otec nezdárné děti zavrhuje, matka jich neopouští nikdy. Otec bývá přísným a matka na děti slabou, otec děti trestá, matka je chrání a omlouvá. Za to ubohá mnohdy ještě s nimi zkouší. Děti si na tu mateřskou lásku dělají právo a proto nejsou za ni ani vděčny, ba ony mívají více rády otce, ukáže-li jim laskavou tvář. Za tu laskavost jeho jsou mu vděčny proto, že se jim zdá, jakoby je otec zrovna rád míti nemusil. To platí všeobecně. Zvláště pak mívá matka nejraději syna a otec nejraději dceru. Otec se někdy na to až horší, že je maminka do kluka tak zblázněná a křivdu jí tím činí. Ona vlastně ani sama neví, že v hochovi miluje obraz svého muže, jako zase muž miluje v dceři někdejší obraz svojí manželky.

Dle toho přeje si muž anebo vlastně měl by si přáti po své přirozenosti dceru, jak si žena přeje míti syna. Že se to vždy neděje a často i muž si přeje míti syna, mívá příčiny vnější. Jedná se někdy o zachování slavného rodu po meči, nebo rozhoduje snadnější zaopatření hochů než dívek. Z veliké míry jest to však také zbytek a dědictví starého barbarského věku, ve kterém muž platil všecko a žena nic. Narodí-li se Arabovi syn, pozve sousedy, strojí hody a přijímá blahopřání, narodí-li se mu dcera, ani nevyjde ze stanu a nemluví o ní. Pokrokem vzdělanosti se rozdíl ten ztrácí a žena se stává rovnoprávnou a zasluhuje také ve svém oboru úcty nemenší, než muž. Rovnoprávnost tu si ovšem nemyslíme tak, aby ženy vzaly na sebe práci a činnost mužů. Jako se práce ženská a uzavřenost domácí nehodí pro muže, tak se zase mužova činnost veřejná a klopota nehodí pro ženu.

Nikomu by se nelíbilo, aby měla žena mluviti v parlamentě a její muž zatím doma vařil.

Žena zůstaň královnou domácnosti a oddanou družkou svého muže, tím působí více, než kdyby vystoupila na veřejnost. Erdman přirovnává manželství k hodinám. Ručičky ukazují světu, kolik je hodin, jako manžel zastupuje dům na venek, ale paní jeho je hodinový stroj, kterým se ručička řídí a který celek v pořádku udržuje. Tak a jenom tímto způsobem zmůže žena mnoho a někdy všecko. Avšak žena, která rozumuje a mužům učené výklady dělá, nepořídí ničehož. Muž má býti hlavou a žena srdcem, muž řídí se rozumem a žena taktem. Nevykládej tedy žena muži své rozumy a nepoučuj muž nikdy ženu o tom, co se sluší nebo nesluší. Tak zůstane každý ve svém povolání, zůstane tam, kam ho postavila sama příroda. Oba členy pak bude vázati vždy jemná páska lásky i úcty, a to jest základem rodinného štěstí.

Zaběhli jsme daleko. Počali jsme o štěstí vůbec a končíme štěstím v rodině, ku kterému každý člověk přírodou je povolán. Nechybujeme snad, že štěstí rodinné klademe tak vysoko. Vždyť jest rodina základem spořádané obce a podmínkou zdárného vývoje každého národa a každého státu.

Illusionista.

Napsal **Václav Kalous.**

Mohu-li si vylétnouti na několik dní do kraje, cestuju nejraději pěšky. A to nazdařbůh, bez určitého rozvrhu a cíle. Z rána sice prohlédnu si mapu a vytknu zhruba nějakou denní rutu; ale některý zamodralý chlum s rozkotaným hradem, tajemně vábivá vyhlídka do táhlého údolí s nějakou kostelní vížkou na dalekém záhybu nebo nějaká slibná příhoda svedou mě rázem od vytčeného směru a z večera octnu se na místě ležícím třeba v opáčné straně od vyhlédnuté mety. Ó vy ubozí otroci jízdních řádů, jak málo vám závidím vašich houževnatých nádražních kotletů, úzkostlivě shltaných mezi druhým a třetím zvoněním, vašich besed s obchodními cestujícími v parní lázni vagónů, vašich starostí o jízdní lístek, zavazadla, pléd a konečnou stanici, vašich potýček s nosiči a drožkáři, kteří vás na noc odevzdávají smečce fádních sklepníků, abyste z rána běhali ulicí natažených ruk, s krvavým Bädekkrem v ruce, do úpadu po všelikých galeriích a památnostech, z nichž vám zůstane v hlavě naposledy jen strakatá mlha! Dostanete se dále, pravda, než my pěšáci a můžete pak blýskati ve společnosti slezením Panny nebo vydati stotisícátou kytici pomněnek z Italie — ale za jakou cenu si kupujete ty krásy dalekých končin!

I já podíval jsem se trochu do světa a kdybych mohl, hned bych vlezl zase, třeba na několik dnů, do mučírny zvané železničním vlakem, aby mne rozlámaného a stlučeného vychrlila někam pod fíky Krimu nebo na práh Alhambry; ale prozatím jest mi zůstati hezky pěkně ve vlasti a těšiti se tím, že i v ní jest krásy dosti a že po ní mohu volně křižovati nejpříjemnějším spůsobem cestování: per pedes apostolorum. Ó rozkoši, můžete-li vyjíti, kdy vám libo, zamířiti v kteroukoli stranu k lákavému modravému obzoru, pohovořiti cestou, s kýmkoli se vám zachce, usednouti si kdekoli do mechu a do stínu, zahleděti se po chuti na obláčky nebeské nebo na rybky jasného potoka, pozdržeti se do libosti, kde vám (proč bych pokrytecky zapřel i tu dobrou prósu?!) zachutná pivo nebo udělá veselé oko krčmářovy dcerušky, nezakoušeti tyranie lokomotiv, koňských vrtochů, sterých cizích rozmarů, zkrátka míti cestovním maršálkem jen svou vlastní suverénní vůli — Snadno tu chápete tajemné kouzlo, jež zmítá nestálými kibitkami a stany volných nomádů —

Dlouhý úvod a nepatřil skoro ani k věci. Stačilo prostě říci, že jsem jednou na volné potulce brdským krajem odbočil od pohodlné silnice na lesní stezku, ač nebyla vyznačena na mé mapě a třeba že jsem neměl ani tušení, kam se po ní dostanu. Snad právě proto jsem na ni odbočil. K tomu hřálo sluníčko trochu nad potřebu a leskle zelené lupení buků zvalo tak svůdně do příjemného pološera.

Hodnou chvíli kráčím lesem, rozhrnuje místy haluze lískového a habrového podrostu, pnoucí se nad pěšinu, a poddávaje se volné hře plachých, jedva v jasné vědomí vystupujících myšlenek. Však znáte to příjemné polobdění polosnění, kdy duch, upouštěje myšlenkové nitky přítomnosti i minulosti, ponechává zvůli hravé fantasii a jaksi ve sladkém odpočinku přihlíží, jak před ním pohání své lehounké stvůry, jež sotvy zpola se ohranivše novým ustupují a jedna s druhou splývají jako stíhající a míchající se různobarvé obláčky na jarním nebi. Jen jako ze sna spatřoval jsem tou mlhavou přízí jednotlivé zjevy okolní skutečnosti: tu hlemýždě, vlekoucího po mechu svou pruhovanou budku, tam stříbrosivý hladký kmen buku, ostře vynikající z jasné zeleni a šerého stínu, onde rozchlípenou červenavou korunku ozdobného zlatohlávku.

Náhle upoutal mou pozornost záblesk vody stranou v houštině. Bezděky prodral jsem se tam podrostem. Byla to umělá nádržka, zřízená bezpochyby k vůli zvěři. Vyvýšený okraj byl řídce porostlý penízkem, jehož niťovité lodyhy s řadami drobných vejčitých lístků a se zlatými kvítky plazily se dolů až k samé vodě. V této rostly rozličné vodní byliny. Byl to malý svět pro sebe. Kolem poletovalo několik velikých motýlů; časem usedli na kmen osyky a skládali i rozkládali svá krásná černá křídla s bílým pruhem dokola.

Záře sluneční proniká větvemi na tůň. Nad ní pozoruji kmitavé šídlo. Jest neobyčejně veliké. Poletuje trhavě semo tamo; někdy stane nepohnutě na jednom místě ve vzduchu a pak mohu pohodlně pozorovati jeho dlouhé, válcovité, v předu silně naduřelé tělo, jako ze smaragdu a stříbra utvořené, u něhož s obou stran kmitavě se třepetají lehounká křídla jako z mizivě tenkého, průhledného skla. Jedva dovede zrak rozeznati míhavé jejich obrysy; ale chvilkami, ve příhodném osvětlení, zaskvějí se pojednou zlatem a duhou a celé šídlo jest pak podobno báječnému drahokamu čarovné záře. Ať se mi směje kdo chce: dobrou čtvrthodinu dovedl jsem se baviti těkavým letem toho tvora a přechody jeho z matné jednobarvosti v rozkošnou hru nejskvostnějších pestrolesků.

Mrak zahalil slunce. Veselé světlo nad tůní ustoupilo zádumčivému pološeru, v němž i zajímavé šídlo ztratilo se mi s očí. A rázem změnila se také moje nálada. Pojednou vynořila se z úkrytu duše nějaká bolná upomínka a podporována teskným tichem té hluboké lesní samoty, začínala jasnou mysl moji obestírati závojem smutku. Abych ji zaplašil, povstal jsem z kamene, na který jsem byl vedle nádržky usedl, a vykročil k odchodu.

Ale v tom zastavily mne lidské hlasy. Blížily se s téže strany, odkud jsem přišel. Chtěje neznámé chodce pustiti napřed, usedl jsem znovu na kámen. Hlasy umlkly, za to ozývaly se blíže a blíže kroky i šustot větví.

Za chvíli objevil se na pěšině obstárlý muž v městském, ale trochu zanedbaném oděvu. Stanuv obrátil hlavu do pola nazad. V tom právě vysvitlo opět slunce a jasně ozářilo jeho obličej. Byl přisnědlý, tahů ani pěkných ani zrovna ošklivých, mnohou tenkou vráskou znamenaný, hodně zvětralý, ale s čilým okem a svěžími dosud rty, na nichž dlel výraz trochu smyslný. Hlava, právě obnažená, byla hustě pokryta temnohnědým, silně prokvetlým vlasem, vlasem toho druhu, jemuž spíše sluší

volný nelad, v jakém zde vysoké čelo objímal, než pečlivě přihlazený účes; silně prokvetaly též krátké, ale rovněž husté, temnohnědé vousy.

„Jdu ti příliš čerstvě, viď?“ zvolal chodec za sebe zvučným, příjemným hlasem, otíraje si šátkem spocené čelo. „A ty větve ti také překážejí? Pěšina je skoro zarostlá. Nevím, nevím, jdeme-li dobře.“

V tom pohledl náhodou k nádržce a spatřil mne.

Změřiv mne bystrým pohledem, pokročil blíže a pravil zdvořile: „Prosím, pane, jdeme tudy dobře do —“

Jmenoval místo mně neznámé.

„Nejsem povědom v této krajině,“ odvětil jsem vstávaje.

„Řekli nám, abychom se dali v lese první pěšinou v levo, pak od kříže v pravo a pak od nějakých kamenů zase v levo — ale ďas věř té prostonárodní topografii,“ mluvil muž, více k sobě, s veselým úsměvem.

„Moje mapa, jinak velmi podrobná, neví sice o té pěšině ničeho,“ řekl jsem, vytahuje svou cestovní pomůcku; „ale snad podá přece nějakého světla. Tu hle silnice — zde někde odbočuje naše stezka, asi tímto směrem — vida, tu máme kříž! — od něho je skutečně vyznačena lesní cesta na pravo — od té pak vybíhá pěšina na levo, ale dále rozbíhá se zase na dvé — a tu je celý labyrint stezek — však počkejme — ahá! — zde máme vaši vesnici!“

„Díky! Nuže, především dále za křížem, v tomto znamení zvítězíme!“ řekl neznámý.

„Ostatně, dovolíte-li, půjdu s vámi,“ vyklouzlo mi z úst. Bezděky, jakožto člověku úslužnému, jenž pokládá za svou povinnost vykonati do konce a do své možnosti službu, kterou konati začal. Neboť za lepšího rozmyslu byl bych raději volil chůzi o samotě tím krásným lesem.

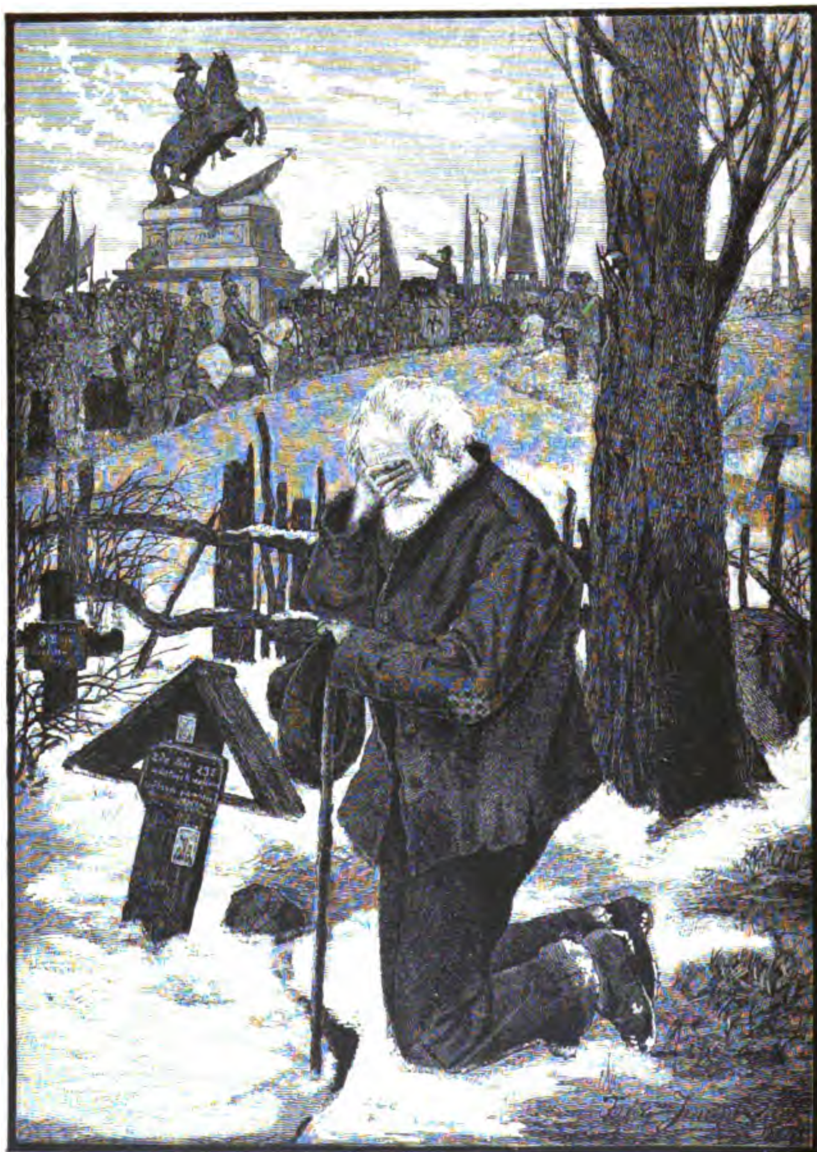
„Ah, nikoli. Nerad bych, abyste si k vůli nám zacházel. Jak vidím tady na mapě, třeba jen od kamenů držeti se stále v levo.“

„Nezajdu si, poněvadž nemám žádného určitého cíle. Toulám se nazdařbůh těmi lesy a je mi zcela jedno, kam se dnes dostanu.“

„Cestujete tedy jen pro zábavu? Pak přijímám vděčně Vaše nabídnutí a navrhuji, abyste si zvolil pro dnešek stejný cíl s námi. Mohu Vám ten městys, kam jsem před lety připutoval s jiné strany, směle odporučiti za cestovní stanici. Leží romanticky mezi skalami a lesy a chová perlu venkovských hospod, víte z těch starých důkladných zájezdních hostinců, kde se můžete nejen slušně navečeřeti a vyspati, nýbrž i přenésti do zašlých časů formanské a dostavnické slávy.“

Jak vidíte, nevynikal jeho popis ani novostí ani jinak; ale zvuk hlasu a celý spůsob, jakým byla ta všední slova pronešena, dodával jim neobyčejně živé a svěží barvitosti. Celá tvář mluvícího oživila se při tom odleskem skvělé vnitřní vidiny a zářící oči upíraly se do prázdna s výrazem tak radostně vnímavým, že jsi tam bezděky spatřoval nejmalebnější horské zátiší a nejsvůdnější starou zájezdní hospodu, na jakou se vůbec jen zmohla tvoje obraznost.

Pravil jsem sobě, že náleží muž ten k lidem, kteří jsou obdařeni zvláštním druhem samorostlé výmluvnosti. Každý z vás poznal alespoň jednoho. Člověk takový řekne vám věci nejvšednější — řekne na příklad,

Výroční den bitvy. Kreslil Fel. Jennewein. Ryl J. Patočka.

že si pochutnal cestou na třešních právě se stromu natrhaných, — ale řekne to tak, že se před vámi zardí šťavnaté koraly takové svůdné krásy, jakých byste marně hledali ve skutečnosti, a že se vám sliny sbíhají v ústech, třeba byste o třešně ani dost málo nestáli. Člověk takový prostě působí na vás nakažlivě živostí své fantasie a svěží silou svých smyslných popudů nebo citových vznětů.

„Hleď, Milo, našli jsme společníka, který nám pomůže hledat a krátit cestu," zvolal obrácen ku pěšině.

Již dříve zahledl jsem tam ženskou postavu, která patrně čekala na výsledek naší rozmluvy; ale její obličej zastíraly mi větve. Nyní okázala se celá. Byla to ženština mladistvá, po městsku skromně sice, ale s jakous prostou koketerií oděná, nejspíše jeho dcera — pravil jsem k sobě. Její tvář a postava mohla uspokojiti i přísnějšího kritika. Byla to blondýnka, leč nikoli fádní, pleti sice přibledlé, ale čerstvé; bělorusý vlas měl rozkošný nádech do zlatova; v měkkých tazích četl jsi tichou ženskou oddanost, leč v oku prozařovalo lehkým flórem zádumčivosti cosi jak odlesky skvělých snů a smělých tužeb.

Naše oči se potkaly. Okamžik pohlížela na mne pátravě; pak sklopila rychle řasy a její tváří zašlehl ruměnec, mocně vynikající na přibledlé jemné pleti. Mně prokmitlo hlavou, že jsem tu tvář již někde viděl, ba že ji dobře znám; ale hned jsem si řekl, že je to pouhý klam; a když ke mně znova pozdvihla oči, pozdravil jsem ji toliko němou zdvořilou poklonou.

„Ta pěšina dovoluje nám jen husí pochod a Vy s mapou musíte převzíti vůdcovství," řekl neznámý, pouštěje mne před sebe na stezku. „Nuže — bez ceremonií — avanti!"

Kráčel jsem tedy napřed, ale stanul po nějaké chvíli, shledav, že dáma zůstala kus za námi.

„Jen dále, dále," pobídl mě muž. „Po — po mojí se neohlížejte! Ta má pro našince příliš volné tempo a, jak pozoruji, začíná si také všímat, že se jahody právě nejkrásněji červenají. Však jí neztratíme."

Závažné „mojí" pronesl trochu ostýchavě, jakoby tušil, že shledám zde to přisvojovací zájmeno poněkud nemístným.

„Tedy jeho žena!" pomyslil jsem si. „Trochu nerovný párek. Ale za našich dnů — kdo by se již divil mladé hezké hrdličce ve spárech starého opršalého luňáka?!"

„Zdá se, že jsme v jednom směru duševně příbuzni," začal muž opět rozprávku. „Oba milujeme totiž volné potulky. Ale je přece i v tom veliký rozdíl. Vy rozběhnete se do světa jednou za čas, když vás chytne cestovatelská horečka, já kočuju bez přestání dvě třetiny svého života; já se toulám za chlebem, Vy pro zábavu; Vy jste nějaký malíř na cestách, nebo professor užívající prázdnin nebo něco podobného, v mé osobě představuje se Vám světoznámý Oskar Fantaso, mistr vyššího karetního umění, moderní kouzelník a zaklínač duchů."

Tonem posledních slov prozníval posměch nad sebou samým.

Zastavil se na chvilku proti mně a pokračoval: „Překládáte si ten bombast správně: potulný kejklíř, a myslíte si jistě: Do jaké společnosti jsem se dostal!"

„Ó prosím — nikoli —" namítal jsem nuceně, vskutku překvapen.

„Nebraňte se! Vždyť jsem opravdu pouhý kejklíř, třeba bych své kejkle pokřtíval sebe vzletnějším jmenem. Na plakátech nazývám se arci nejraději: illusionista. Pro vzdělanější obecenstvo zní to rozumněji a nevzdělanému imponuje to právě tak jako professor vyšší magie nebo nekromant nebo jiný nesrozumitelný černokněžnický titul.“

„Illusionista — není to název trochu široký?“

„Máte skoro pravdu. Z illusí bližního živí se mnohý stav, který by slavně protestoval proti titulu kejklířskému. Nemusím věc tu šíře rozváděti; však mi rozumíte. A vidíte, nalezám v tom jakousi útěchu, že mám ve světě spoustu obecně vážených kollegů, kteří netahají sice lidem dukáty z vousů, ale umí jiným, na pohled velmi vážným hokuspokusem plniti své kapsy.“

Pěšina šířila se nyní tak, že jsme mohli kráčeti podle sebe.

„Správné jest arci také,“ pokračoval nástupce Boskův, „tušíte-li za Oskarem Fantasem nějakého Martina Procházku nebo něco podobného. Ale pro nás je zvučné jmeno právě tak důležité jako pro herce nebo pro básníky. U nás musí to býti zároveň jmeno cizokrajného zvuku. Patří to také k illusí. Ani nejhloupější sprosťáček neuvěří, že by uměl čarovati a citovat duchy nějaký rodák ze sousední vesnice, a také vzdělanější člověk u nás, věřte, bude se více obdivovat chatrnému kousku Alfonse Malaventury z Lisabonu nežli divům a zázrakům Matěje Brázdy z Kouřimi . . . Avšak, tu jsme u kříže. Milo!“

Žena, trhající právě kus cesty za námi nějakou květinu, vzpřímila se a zrychlila kroky. Ale hlavu měla k natrhané divoké kytici tak hluboko sehnutou, že jsem jí tentokrát viděl jen málo do tváře.

Znova zabýval jsem se jejím osudem. Zadala tedy svou mladost a krásu starému kočujícímu kejklíři, k níž ji nemohly lákati ani výhody hmotné. Nebylo to tak zvané „zaopatření“, k vůli němuž dívky leckdy přehlížejí šedivé vlasy a jiné třeba ještě horší vady. Dle slov a zjevu jeho nezdálo se alespoň, že by Fantaso provozoval své umění z pouhého přepychu. Ale kdož ví, nebyla-li před sňatkem v takových poměrech, že i toto spojení stalo se jí vykoupením! Nebo snad právě nimbus fantastičnosti a dobrodružné těkání světem přivábilo spřízněnou její povahu. Pohledl jsem znovu na ni a pochyboval: nemělať ničeho z typu dobrodružných světoběžnic.

I ona pohledla v tu chvíli plaše na nás a mnou probleskla opět myšlenka, že ji nevidím poprve.

Fantaso ukázal jí na kříž a pak na pravo, kde se táhly vřesem slabé koleje lesní cesty. Ona kývla mlčky hlavou a znovu sklonila ji ke kytici.

Muž, nedočkav jí, dal se cestou a pokračoval: „Dnes rozbiju svůj kočovnický stan v tom romantickém městyse. Poslal jsem tam již ráno napřed svou čarodějnickou kuchyni, která se vešla právě na trakař. Ó černé umění pokleslo hluboko! Kde jsou doby, kdy dovedli jsme pobouřiti samu svatou inkvisici a celé krajiny valem hrnuly se k hořícím hranicím, aby s hrůzou patřily, jak ďábel v kotoučích dýmu odnáší duše svých služebníků! Teď musíme sháněti hlouček obecenstva bubnem a probírat i tiché kouty venkovské, kde jsme posud tak hanebně nesevšednili jako v blaseovaných městech. Ostatně, cíl mé nynější výpravy

je cizina a cestou činím jen několik malých zastávek. Po dlouhých letech vrátil jsem se domů, pobyl zde nějaký čas a teď chvátám zase ven, kamkoli ven do širého světa. Nemohu Vám říci, jak se těším opět na tu pouť do modra, na ty měňavé scenerie cizích krajin a krojů, ohromná města, pestré přístavy mořské, nepřehledné kvetoucí stepi, rozkošné doliny — jeden olivový sad a vinohrad, nad nimi v dálce démantové hrany ledovců v růžové záři — — Ó, mám smysl i pro takové věci!“

Jeho postava, jinak trochu nahrbená, vzpřímila se dokonale, chřípí se rozšířila, tvář zdála se prosta vrásek a nabyla mladického rázu, oči rozjiskřily se jako v nadšení a hleděly blouznivě na skrovný modravý kousek dalekého obzoru, jevící se před námi v lesním průseku. Co všechno viděl ten starý sankvinik dosud ve světě, kolik ještě krásy a rozkoše sliboval si v něm! Zářící jeho obličej byl v okamžiku tom skoro krásný navzdor šedinám, které v nepořádku rozlétly se kolem vzpjatých skrání.

Znovu podlehl jsem duševní nákaze. Vidím před sebou v nekonečné perspektivě překrásné krajiny, města, vesnice, tlupy zubatých věží na skalách, safírově modrá jezera v lůně nebetyčných hor, bělostné letohrádky ve stínu pinií s laškovným sborem pestrošatých krasavic — vše v onom magicky luzném osvětlení, jakým jenom sen umí obedchnouti své prchavé výtvory.

„Cestoval jste asi mnoho?“ tážu se bezděky.

„Ano, viděl jsem hodný kus světa. Za mladších let jsem se podíval i za moře. Ale tehdáž nedovedl jsem ještě uchopit příležitost za pačesy. Nyní vycházím s jasně vytknutým plánem. Zajdu si do končin, kde naše řemeslo dosud neztratilo zlaté dno, kde ještě naše kouzelná hůlka dovede otvírati skutečné poklady.“

Zpozoroval v mém obličeji patrně výraz pochybnosti, neboť uhodil v jiný ton: „Nemyslím ovšem, že se stanu přes noc boháčem. Avšak znenáhla přece možná sehnati slušný kapitálek, snad kapitál. Dříve nehleděl jsem na zadní kola. Ani mi nenapadlo, kaziti sobě dnešek starostí o zítřek. Žil jsem jako pták v povětří. Ale nyní mám povinnosti k ženě, která se stala nedávno mojí družicí na bludné pouti. Musím jí uchystávati nejen příjemnou přítomnost, nýbrž dle možnosti pojistit i slušnou budoucnost. Cagliostro musí pečovati o svoji Lorenzu. Ostatně nemyslete, že jí zneužívám za somnambulu nebo cosi podobného. Koná při mých produkcích jen některé pomocné služby, které by dovedlo každé dítě. Leda že jsem jí vpravil kousek s vějířem a papírovými motýlky, který lépe sluší ženské.“

Poslední část své řeči mluvil tlumeným hlasem; pak pokračoval opět hlasitěji: „Ale — když jsem se Vám již začal zpovídati, slyšte všechno. Což se mi může státi? Leda že zavrtíte hlavou nebo v duchu se mi vysmějete. Nuže, vězte: Kejkle po hostincích nepokládám za své jediné a pravé povolání. Ačkoliv se za ně nestydím. Spisovatel nebo herec může třeba s pohrdáním pohlížeti na člověka, který několika skrytými klapkami a dvojitými dny, červenou oponou, obratností svých prstů, dobrou vyřídilkou a kopou illusí dovede skromnému obecenstvu po denních starostech připraviti zábavný večer. A přece pracují mnohdy

oba za stejným účelem a velmi podobnými prostředky. Avšak řekl jsem, že pro mne jongleurství není hlavní věcí. Jsem trochu fysik; udělal mi duch mechaniky, který je pomocný spiritus familiaris našich kouzelnických laboratoří. Ujišťuju Vás, že provádím některé zcela originální kousky pomocí přístrojů, které jsem sobě sám vymyslil a zhotovil. Než, to jsou hříčky. Má hlava je zároveň plna jiných, vyšších cílů. Rojí se tam ustavičně zárodky důležitějších vynálezů. Již několikrát vyhranil se některý téměř do poslední linie, avšak nedostávalo se mi právě prostředků, abych si opatřil pomůcky, potřebné přístroje, konal pokusy — a zatím vystoupil někdo jiný s hotovou věcí. Opět křižuje se mi hlavou několik takových záblesků — zvláště jeden — nechci kdákati o vejci, dokud není sneseno, ale ubezpečuji Vás, že je to věc, která může přinésti světu i vynálezci znamenitý prospěch. Chybí pouze jediná spojovací nitka — jediná slabá nitka, která by ukončila důmyslnou přízi — ta může zítra, ve šťastném okamžiku prokmitnouti mozkem — a pak — pak s bohem, kejklířské hamparátí, pak nebudu se potloukati po vesnických hospodách a Mila ovine si kolem šije místo falešných perel nejkrásnější skutečné smaragdy a diamanty — viď, drahoušku?"

Upřel své oči, blyštící se skutečně jak odleskem briliantů a smaragdů, na Milu, která zatím došla ke „kamenům", kde illusionista se mnou se zastavil.

„Věru, illusionista!" pomyslil jsem si. „Baví illusemi nejen obecenstvo, nýbrž i sebe." — —

Městys, do něhož jsme za hodinu došli, poněkud mě sklamal. Bylo tu sice trochu skal a lesa, avšak celek zůstával hodný kus za obrazem, jaký si před tím fantasie má vytvořila skvostnými barvami s palety kejklířovy.

Hned na stěně prvního stavení vítal nás obrovský plakát, na němž byl křiklavou strakatinou barev vypodobněn dav šeredných ďáblů, kostlivců a jiných příšer, sápajících se na člověka, který měl vzdálenou podobnost s mým průvodcem. Tento vysvětloval mi, že ráno poslovi s kouzelnickým náčiním i tyto strakaté vějíčky odevzdal, aby je již napřed po městečku roznesl a rozvěsil.

Vykonaly patrně svou povinnost. Se smíchem a křikem rozběhl se před námi chumáč mládeže a zevšad obracely se po nás zvědavé obličeje, na nichž tu a tam s veselostí jevilo se zároveň trochu pověrčivého ostychu. Myslím, že tehdáž i na mne padla část pekelného nimbu.

Vychvalovaná relikvie formanské a dostavnické slávy byla prostě jednopatrový, šindelem krytý, hodně otlučený a zamazaný venkovský hostinec s několika žlábky na skřížených nohách před vraty a s několika kaštany v zanedbané hostinské zahrádce po boku. Pivo nebylo valné, kuchyně prostřední. Za to měl hostinský nahoře dva pokojíky, dokonce i jakž takž zařízené, které mohl nabídnouti hostům na noc. Byly vedle sebe. Kouzelník se svou družkou najal jeden, já druhý.

Fantaso konal v „sále" hostince přípravy k večernímu představení. Já potuloval se městysem a nejbližším okolím.

Večer navštívil jsem představení. Se sklopenou hlavou, ostýchavě přijala Mila u vchodu skrovné vstupné a já si vyhledal „číslované sedadlo", totiž rozviklanou, ošoupanou židlici hospodskou, na jejímž tří-

hranném lenochu byla vzadu křídou namalována příslušná číslice. Tím doplnil jsem řadu shromážděné honorace, za níž tlačilo se v nepořádku obecné publikum, sedíc pomíchaně na dlouhých lavicích nebo stojíc za těmito v hustých chumáčích. Galerie na oknech zaujala mládež obojího pohlaví.

Z úkrytu tajemné opony vynořil se Fantaso s malou černou hůlkou v ruce a v nezbytném fraku, který však na švech a jinde zářil již podezřelým leskem. Přistoupil ke stolku, pokrytému rozmanitými přístroji a tretami, a pokloniv se hluboce spustil obvyklou úvodní řeč.

Avšak obsahem i přednesem vynikala nad takové naučené neb improvisované řečnické výkony. Prohlásil sice s úsměvem, že jeho umění spočívá na základech čistě přirozených, ale začal pak mluviti o neznámých silách přírodních, o mysteriích kabaly, o fantastickém učení a zázračných výkonech starých mistrů magie, o magnetickém spánku, o mesmerismu a spiritismu s výrazem tak opravdovým, hlasem tak divně přitlumeným a s posuňky tak tajemnými, jako když pověrčivá starucha vypravuje strašidelné historie, kterým sama věří. Vycházelo od něho jakési neviditelné fluidum, jež prosycovalo okolní atmosféru i mysle posluchačů dechem mysticismu a kolem něho skutečně tkalo zvláštní kouzelný opar. Můj rozum smál se arci všemu tomu, ale přes to poddával jsem se volně illusi, která mi oživovala řasnatou oponu za kejklířem pitvornými stíny a vzduch kolem naplňovala čímsi jako vanutím „nečistých sil".

Hluboké ticho nastalo v sále.

Fantaso prováděl kousky většinou známé, sice dosti obratně, ale hlavní jejich účinek spočíval přece jen v duchu a tonu slov, pak ve hře posunků, kterými je provázel. Když s pošmournou vroucností šeptal nějakou nesmyslnou čarodějnickou formuli, tu pokus úsměšku bezděky zanikl ti na rtech; když napřáhl svou černou hůlku a zaryl vytřeštěné zraky do temného kouta, odkud měl živ a zdráv opět vyletěti holub před chvilkou zabitý, tu mněl jsi tam postřehovati stín příšerné postavy. Leč nepůsobil jen náladou mystickou. Teď začal úvodem k novému kousku líčiti nějaké své dobrodružství ve španělské krčmě tak živě, že obecenstvo rázem zapomnělo na slíbený kejklířský výkon a přeneslo se celou myslí v nevlídný pyrenejský brloh k čadivému ohništi s šedovlasou megérou a tlupou podezřelých Basků; tu zahájil zase jiný kousek báječným popisem nějakého nádherného paláce se všemi divy Golkondy, že se posluchačstvu před oslněným zrakem jen kmitaly diamanty, rubíny a safíry; jindy naladil je vzdušným výletem do říše pohádky, v duhové lastuře tažené zlatými beránky, z níž v dětinském údivu se rozhlíželi po křišťálových lesích a vílách z měsíční záře; nebo vypravoval anekdotu o Balsamově zázračném elixiru tak poutavě, že jsme s rozkoší stopovali mládnutí zvráštělých markýzů a nalíčených markýzek, které jsme takořka viděli před sebou v jejich květovaných oděvech a napudrovaných vysokých příčeskách; nebo konečně prováděl některé kejkle s takovou groteskní veselostí, že mi připomínal rozpustilého harlekýna.

Po dlouhé řadě kouzel a čárů, za které sklidil vděčný smích a potlesk protřelého a výkřiky udivení naivnějšího obecenstva, ohlásil slavnostně „nejgraciosnější číslo programu, obdivuhodnou hru s vějířem

a oživenými papírovými motýly", které hned před očima shromáždění z útržků bílého papíru jakž takž sformoval. Podal je pak Míle, která vyšla z ukrytého pozadí.

Jestliže jsem hned na první setkání uznal její hezkost, jevila se mi teď ve světle ještě příznivějším. Úbor poněkud fantastický, v jakém na jevišti obyčejně vystupují rozličné víly, diadem ze skleněných tret, zářící rozčechranou a třepetavou záplavou zlatorusých vlasů, třpyt jiných falešných drahokamů, zdobících její uši, hrdlo, ramena, kmitavá záře lamp a reflexy červené opony — vše to přidávalo ztepilé postavě a jemné, pěkné tváři živějšího půvabu a poetického kouzla. Povšiml jsem si tentokrát i svůdného útvaru jejích útlých nožek a liliových, až po ramena obnažených rukou, z nichž jedna držela veliký, pestře pomalovaný vějíř a druhá delikátně jímala papírové motýlky, kteří hodili se tak výborně za hříčku štíhlých, jemných, jako z běloskvoucí slonoviny nejněžněji vysoustruhovaných prstů.

Zdvihajíc motýly, obrátila lehce zamlžené oči stranou, kde jsem seděl. Naše pohledy se střetly. V tu chvíli prosvitlo ve mně úplné, určité přesvědčení, že ji znám. Ano, není o tom nejmenší pochybnosti: viděl jsem ji dříve již, mluvil s ní. Ale kdy? kde?

Znovu pohledl jsem na ni. Zastihl jsem opět její pohled, dosud na mne upřený. Byl jaksi bázlivý a rozpačitý. Zarděla se nápadně a hned zase zbledla. Odvrátila jako s úsilím ode mne hlavu a začala hru s motýly. Ale ruka se jí chvěla — oči její, jako tajemnou mocí puzeny, znovu zabloudily ke mně — motýlové vypadli jí z ruky. Neobratně shýbla se pro ně — všecka uzardělá obnovila své pokusy — ale ty se nedařily — v obecenstvu ozývalo se zlověstné šuškání, nepokoj, smích . . . Nešťastná víla byla zmatena nadobro a stála tu v největších rozpacích.

Tu přiskočil k ní Fantaso, který byl podav jí motýly odstoupil stranou, a vzal či spíše vyškubl jí vějíř z ruky. Postřehl jsem hněvný blesk, který při tom na Milu zasršel z jeho oka. Rychle promluvil k ní několik slov ztlumeným hlasem, načež se sklopenou hlavou unikla za oponu.

Illusionista obrátil se potom k obecenstvu, nutě zlobnou tvář do úsměvu, a pravil hlasem, jímž chvělo se tlumené pracně rozčilení: „Víly jsou vrtkavé bytosti a napadne-li je právě vrtoch, nechají smrtelníka bez milosti na holičkách. Nuže, pokusím se sám, dovedu-li roztancovat pohádkové motýly svými nemotornými prsty!"

Provedl kousek s největší hbitostí a grácií, tak že byl odměněn hlučnou pochvalou usmířeného obecenstva.

Závěrkem představení byly zjevy duchů a ďáblů, kteří učinili na obecenstvo dojem největší, ale mne nedovedli upoutati do konce svého příšerného reje. Odebral jsem se do svého pokoje.

Hledím oknem do jasné noci, kde nebeský illusionista měsíc provádí čarovnou hru s obrysy divotvárných skal i rozptýlených bříz a sosen. Avšak napolo jen vnímám ty kouzelné proměny stříbrných svitů a tajemných stínů. V mé paměti ryje mučivé hloubání, kdy a kde jsem viděl tu známou neznámou zlatovlásku. Marně!

Konečně jsem ulehl. A tu náhle, jako bleskem vzešlo mi plné světlo.

Přede dvěma asi roky navštěvoval jsem po nějaký čas jednu pražskou kavárnu, kam v tutéž odpolední hodinu přicházel také mladý, hezký muž velmi slušného zevnějšku. Jednou dal se do rozmluvy se mnou a posléze otázal se, hraju-li v šachy. Když jsem přisvědčil, nabídl mi partii. Od té doby hrávali jsme spolu den co den.

Vídali jsme se pouze v kavárně a naše hovory dotýkaly se tu jen šachů nebo všedních věcí, o jakých se obyčejně mluví mezi neznámými. Zvěděl jsem toliko jeho jmeno a že je soukromý úředník s místem jistým a pěkně placeným. Všechno na něm jevilo člověka opravdového, rozumného, skromného, ale cti své úzkostlivě dbalého, rozšafného a pořádku milovného. Tiché veselí, zářící v jeho klidném obličeji, vydávalo nepochybné svědectví, že je šťasten.

Po čase přestal jsem kavárnu navštěvovati a sympatický šachista zmizel z mého obzoru.

Tu jednou sedím v jedné z lepších zahradních restaurací, naslouchaje koncertu vojenské kapely, když objeví se nedaleko mne pán s dámou, pátraje po příhodném místě. Zraky jeho padly na prázdné židlice u mého stolu a pak na mne. Byl to můj šachista. Po přátelském pozdravení představil mi svoji choť, hezkou rusovlásku. Přisedli ke mně. Bavili jsme se spolu výborně celý večer. Hledě na přítulnou žínku s měkce lahodným obličejem a s tichým okem, z jehož čisté hlubiny však časem vyzařovaly rozkošné sny a touhy, pociťoval jsem skoro závist.

Od té chvíle spatřil jsem mladého úřadníka jen ještě jednou. Asi před měsícem zabloudil jsem do předměstské kavárny a tam seděl samoten, v šerém koutě. Hlavu maje opřenu o dlaň, druhou rukou bubnuje po stole, hleděl zádumčivě kamsi do prázdna. Pozoroval jsem na něm nápadnou změnu. Oděv, jindy co nejpečlivěji upravený a bezvadně čistý, jevil známky zanedbanosti; vlasy, jež vypadaly stále, jakoby právě byly vyšly z rukou nejpřednějšího friseura, vlnily se v nepořádku kolem zvráštělého čela; s jeho tváře zmizelo tiché veselí — byla bledá, přepadlá, zasmušilá a rozrušená.

Když jsem ho pozdravil, skoro se ulekl; pak vztáhl ke mně zvolna, melancholicky ruku. Usedl jsem naproti němu. Odpovídal mi roztržitě; zdálo se, že jen z pola naslouchá mým slovům.

Ale když jsem se optal, jak se vede jeho spanilé choti, tu náhle sebou trhl a vytřeštil na mne oči.

Teprve po chvíli je sklopil, přejel si rukou tvář, na níž vystřídala se žhavá červeň s chorobnou bledostí, a začal mluviti, tu v horečném rozčilení, tu v malátné sklíčenosti, hlasem chvějícím se a přerývaným: „Ah, vy nevíte! Vy nevíte. Vy neznáte moje poměry. Ale nač bych tajil před Vámi své neštěstí, které Vám zítra může s posklebkem sděliti jiný. Nemám více choti. Ta zvrhlá žena utekla ode mne, vydala mne světu na posměch a sebe v hanbu. Ó netušil jsem, že je srdce ženské schopno takové ošemetnosti, takové nevděčnosti! Pečoval jsem o ni jak o zřítelnici oka svého, činil jsem jí pomyšlení, miloval jsem ji jak jen muž milovati může ženu, neodpíral jsem jí žádné zábavy, které smí užívat počestná paní, měla u mne všechno pohodlí, vážnost lidí, pojištěnou budoucnost. A za vše dala mi tu ránu do srdce,

všechno obětovala své mrzké vášni! A kdybyste věděl! Kdybyste věděl, s kým se takto zahubila a zhanobila — O je mi to dosud strašnou hádankou! Slyšte jen: uprchla s ohyzdným, starým chlapem, s dobrodruhem nejbídnějšího druhu —"

Sklonil jako zdrcen tvář a zakryl ji oběma dlaněmi. Mlčky, v upřímné soustrasti hleděl jsem na něho.

Po chvíli pokračoval bolestně: „Mohl jsem ji arci stíhati. Ale co bych byl získal! Jen hanbu svou a její šíře rozhlásil, k sobě leda mocí znovu připoutal ženu bez lásky a studu, která by snad zítra uprchla s jiným poběhlíkem nebo stále otravovala mou domácnost. Jsem bez pomoci ztracen. Mohu leda klnouti té, která zničila klid a štěstí mého života . . . A přece —" hlas jeho se třásl a do očí vstoupily mu slzy — „a přece — kdyby se vrátila kajícně ke mně, kdyby litovala skroušeně svého hříchu a slibovala opět věrnou lásku — Myslete si o mně, co chcete — nevím, jestli bych odolal. Ach, miloval jsem nevěrnici upřímně a bůh ví, miluju ji posud —"

Znovu se zamlčel těžkým hořem. A já nemohl přerušiti trapné ticho — těžko těšiti v takovém případě.

Tak jsme se rozešli.

Tato scéna tanula mi nyní živě na mysli. A bylo mi divno, že jsem nevěrnou ženu hned nepoznal. Ovšem, spatřil jsem ji před tím jedinkrát a za okolností tak rozdílných.

Ba, těžká to byla hádanka. Tam krásný, mladý muž, příjemné a vážené postavení, klid a dostatek všeho, spokojená budoucnost — a zde hanba, snad i nouze po boku starého dobrodruha, který ji snad ještě i týrá, svízelné kolotání světem a v budoucnosti — —?!

Zdá se, že již poznává se v hříchu a bludu svém, že probouzí se v ní trestající svědomí. Poznala mne jistě. Vynořil jsem se náhle před ní jako němě kárající svědek lepší minulosti a ji to zatřáslo. Proto hleděla na mne tak vyděšeně, proto chvěly se jí ruce, proto nemohla provésti svůj kousek s motýly! — —

Z těchto myšlenek vyrušilo mne zaskřípnutí dveří. Fantaso vcházel se svou obětí do vedlejšího pokoje. Ubírali se po představení do najaté ložnice. Ale dlouho panoval tam nepokoj. Zdí nepronikal ke mně obsah slov, ale rozeznával jsem vádu, na konec pak vzlykot . . .

Nazejtří vstal jsem pozdě a sešel na snídani do hostinské zahrádky.

Po chvíli objevila se tam také Mila, s lící bledou a s okem nevyspalým. Zočivši mne, na okamžik se zarazila, plamenně se zardívajíc a hned zase blednouc; ale pak zamířila zvolna přímo ke mně, usedla stranou na kraj prosté lavice a pravila tiše s plachým, postranním pohledem: „Vy jste mne poznal?"

„Ano," odvětil jsem suše.

„A co jste si myslil?" tázala se dále, hledíc na mne zmateně.

Já mlčel.

„Vím, co si myslíte! Vím, že mne odsuzujete!" vybuchla pojednou a mluvila v rostoucím stále rozčilení: „Řadíte mne k ženám nejhorším. Jsem vinna, jsem! Ale hlavním původcem všeho je on, můj svůdce. Žila jsem s mužem spokojeně a šťastně — tu vloudil se mezi nás on, vetřel se do naší společnosti a — Vy nevíte, jak umí mluvit! Začal

vypravovat o svých cestách, líčit ohromná města, jejich divy a šumné zábavy, překrásné cizí kraje, život plný ruchu a pestrých změn, volnosti a rozkoše — a ty řeči mne omamovaly, vstoupaly mi do hlavy jak opojné víno. Pojednou viděla jsem všechno v jiném světle. Znechutilo se mi dosavadní okolí, jevilo se mi bledým a prostým všeho vděku, muž fádně střízlivým a chladným, odměřený a klidný život v tiché domácnosti nekonečnou nudou, — a nový svět, plný čarovných lesků a nepoznaných rozkoší, neodolatelně vábil mne k sobě zvukem jeho hlasu, jako zpěvem kouzelného ptáka, divnou mocí jeho pohledů. Ó zrak ten mi udělal, opředl mne satanským kouzlem. Muž ten jest opravdu zlý čarodějník, démon. Byla jsem ztracena. Opustila jsem dobrého muže a klidnou domácnost, potloukala se s ním po vesnicích celými Čechami, podvolila se pomáhat mu při jeho kejklech, ba vystupovat sama v krčmách před ledajakým obecenstvem a teď chystám se s ním bůh ví kam do cizích zemí, kde nás očekávají snad jen trampoty a nouze. Mluví sice stále o nějakých vynálezech, o skvělé budoucnosti, která mu z nich vykvete — ale již tomu nevěřím. Poznávám, že jsem si uchystala bídný osud. Včera dočkala jsem se již také, že vztekle na mne se osopil, že mě peskoval jako služku — Nemiluje mne ani. A také já ho nemiluju. Ano, teď poznávám, že jsem ho nemilovala nikdy. Bylo to jen zlé kouzlo, divné zaslepení, které stěží chápu při jasném rozmyslu. Ó já nešťastná, nešťastná!“

Zastřela si rukama obličej; slzy protékaly jejími prsty.

Byl jsem pohnut.

„Což osud Váš nespočívá vždy ještě ve Vašich vlastních rukou?“ připomenul jsem jí. „Co Vás poutá k tomu člověku? Pravíte sama, že ho nemilujete. Nuže, opusťte jej z krátka a vraťte se k choti.“

„Vrátit se? Vrátit po tom, co jsem učinila! Zdaž mi může odpustit? Ne, ne, je po všem.“

Vypravoval jsem jí scénu v kavárně s opuštěným manželem, opákoval jeho slova a zvláště závěrek, kde vyznal, že by navzdor všemu nevěrné odpustil, kdyby se kajícně vrátila.

Mila rozplakala se ještě více.

„Ach, můj dobrý, dobrý muž!“ vzlykala. „Jak jsem se proti němu prohřešila! Ach, ano, vrátím se k němu, klesnu před ním na kolena a zulíbám jeho nohy jako kající Magdalena. Ale je-li to jen možné?“

„A proč by nebylo. Ještě dnes můžete býti opět u něho.“

„Ještě dnes?“ zvolala, jakoby oslněna možností tak náhlého obratu.

„Ano, ještě dnes. Odsud na železniční stanici je pouze malá procházka.“

Mlčela, jakoby dosud nechápala.

„Mohla bych arci bez překážky odejíti,“ pravila po chvíli zvolna. „On odešel s udicí k potoku a před obědem sotva se vrátí. Chce tu zůstati přes poledne. Ale což kdyby mne přece dříve pohřešil, kdyby mne hledal a stíhal —?“

„Což má k Vám nějaké právo? Zanechte mu prostě v pokoji lístek s oznámením, že se vracíte ku svým povinnostem.“

Opět mlčela, cupajíc zimničně nějakou třásní svého oděvu.

„A což, bude-li moje cesta přece marná?“ vyjádřila znova své pochybnosti. „Nedosáhnu-li u muže odpuštění, vyžene-li mne od svého prahu?“

„Ne, to se nestane, jistě nestane, ručím Vám za to,“ tvrdil jsem horlivě, avšak náhle i mne samého zarazila možnost opaku. Než, útrpnost s opuštěným manželem, s nešťastnou ženou a touha, dokonati ten dobrý skutek, přemohly mé rozpaky. „A chcete-li,“ doložil jsem tedy, „pojedu s Vámi a promluvím napřed sám s Vaším chotěm. Připravím jej na Váš příchod a jsem přesvědčen, že Vám odpustí. A kdyby snad mimo nadání na okamžik se zatvrdil, na dlouho jistě neodolá. Pro ten nejhorší případ mohu Vám nabídnouti zatímný útulek v jedné příbuzné rodině. Ostatně, hledíme-li ku hmotným otázkám, co ztratíte zde?“

Byla přesvědčena.

Jen chvilku ještě přemítala, pak uchopila mou ruku a mluvila jako v radostném rozčilení: „Díky, díky Vám! Vy jste mne zachránil. Hned poletím nahoru, napíšu ty dva řádky, vezmu klobouk a pak rychle pryč, pryč odsud, z blízkosti toho člověka!“

Nezdálo se mi radno, abychom spolu zároveň vyšli z hostince; smluvili jsme tedy, že půjdu napřed a počkám na ni za městysem, v blízkém lese.

Odkvapila nahoru a já, zaplativ řád hostinskému, kráčel cestou k lesu.

Les byl řídký a většinou nízký. Po jedné straně stoupal do stráně; po druhé pásal jen úzkým pruhem cestu a propouštěl mezerami vyhlídku do širokého, lučinatého údolí. Od vetché kapličky v záhybu cesty odbočovala stezka na stráň. Mapa, na níž jsem našel kapličku i stezku, poučila mne, že si tudy značně nadejdu k nejbližší železniční stanici. Arci vedla pěšina z počátku do vrchu, ale za to šla téměř až ke stanici lesem, kdežto u cesty les brzy přestával. Dále poskytovala i tu výhodu, že jsme byli bezpečnější před okem Fantasovým, jestliže si náhodou právě tu stranu vyvolil k rybářskému sportu.

Hned za kapličkou zdvihala se stezka příkře na skalnatý výstupek, s části porostlý habřím. Vystoupil jsem tam a sedl do stínu, odkud jsem mohl dobře viděti na cestu.

Po chvíli čekání jsem vstal, abych vyhledl přes nízké habří po Mile. Skutečně, již byla v lese. Přicházela v myšlénkách, s hlavou spuštěnou. Chci sestoupit, abych jí popošel vstříc, ale v tom, obraceje pohled na druhou stranu, vidím, že se odtud vynořil ze záhybu cesty — Fantaso.

Kráčel bystře, mladicky pružným krokem, s čelem hrdě vztýčeným, s obličejem zářícím, živě máchaje rukama a pohybuje rtoma, jakoby mluvil sám s sebou. Na rameně nesl dlouhý prut s udicí; po boku viselo mu několik stříbrolesklých ryb.

Nebylo již možno zameziti setkání obou.

Fantaso zpozoroval Milu a zrychlil ještě krok; také ona spatřila jeho a zarazila se.

Nechtěje, aby kejklíř i mne zahledl, usedl jsem opět za habří. Co činiti? Ženská lest ji zajisté neopustí. Řekne, že si vyšla na pro-

chásku, a zbude se ho nějak. Nebo snad mu zjeví přímo svůj úmysl; nastane-li pak srážka a bude-li Fantaso jednati násilně, mohu jí přispěti na pomoc. Zatím počkám, jak se situace rozvine.

Setkali se nedaleko mého úkrytu. Mezerou větví viděl jsem dobře na ně.

Ona stála před ním zaražena, v rozpacích a hleděla stranou k zemi. On však hleděl na ni laskavě a mluvil rychle svým zvučným, příjemným hlasem, chvějícím se radostným pohnutím: „Milo! Drahá Jarmilo! Štěstí začíná se na mne smáti celou tváří. Včera jsme měli pěkný příjem, dnes chytil jsem za chvilku tyhle krásné ryby a při tom — poslyš! — při tom namátlo se mi ještě cos, co má větší cenu než zlatá rybka pohádky. Jsme šťastni, Jarmilo! Sedě s udicí u potoka, přemýšlel jsem o potřebném ještě doplnění vynálezu, o kterém jsem ti vypravoval, a tu náhle probleskla mým mozkem nová, velkolepá myšlenka, vyskočila mi z hlavy hotova téměř do poslední tečky. Onen vynález nebyl ničím proti tomuto novému. Tím teprve nastává rozhodný, skvělý obrat v mém osudu. Hleď, rozhodl jsem se, že opustím již domov bez prodlení; nechám toho nevděčného plahočení po Čechách a dnes ještě usedneme do vlaku, který nás rychle zanese do krásnějších krajů. Za krátko uvidíš safírovou oblohu, moře, olivy s quirlandami vína, budeš dýchati rozkošný vzduch jihu i vůni věčně kvetoucích sadů a poznáš teprve, jak je ten svět krásný. Brzy opatřím si tam prostředky, abych učinil tělem svou velikou myšlenku, a pak — ó nemysli, že je to planý přelud! — pak ozdobím svoji drahou, krásnou Milu démanty, zahrnu ji vším přepychem světa a zjevím jí život plný netušených krás a rozkoší — Nu což, moje zlatá?“

Ona mlčela zasmušile a když se pokusil pozdvihnouti lehce za bradu její svěšený obličej, ucouvla od něho.

„Či se dosud hněváš?“ pokračoval Fantaso prosebně. „Chceš mne trestati za mou včerejší prudkost, za tu malou neshodu, jíž ze srdce lituju? Vzpomeň si, že to byla první drsná slova, která jsem v okamžitém záchvatu pochopitelné mrzutosti k tobě promluvil, a věř mé přísaze, že nikdy již nedotknu se tebe ani jediným nevlídným pohledem. A včera vystoupila jsi naposled; lituju vůbec, že jsem tě kdy vydal za terč lelkujícímu davu. Ničeho, praničeho nežádám od tebe; jen svoji lásku mi zachovej! Vždyť bych bez ní nemohl žíti. Nevěříš mým slovům? Nuže, pohleď do mého oka!“

Shodil prut s ramene a rozestřel náruč, upíraje na ni vroucně planoucí zrak.

Ona dosud neodpovídala; ale zdvihala k němu pomalu oči.

„Usměj se na mne opět!“ pokračoval on dojímavým tonem. „Pojď na srdce, které jenom pro tebe bije! Zde vysměješ se všem lichým předsudkům a najdeš plné štěstí. Místo nudného živoření v malicherných poměrech, ve všedním jhu, které se nehodí pro tebe, kyne ti zde pravý život, volný a jarý, skvělý a rozkošný. Či chceš se odvrátiti ode mne? Zůstaviti mne zoufalství? Nedůvěřuješ mým slibům? Ó věř: ač tě miluju neskonale, nechtěl bych připoutati ku svému osud tvůj, kdybych neměl plnou jistotu, že mi brzká chvíle poskytne možnost obsypati tvou

dráhu růžemi a zlatem. Povýším tě na skvoucí trůn a sám budu tvým oddaným otrokem do posledního vzdechu. Nuže mluv, drahá, mluv!"

Znovu rozestřel náruč a Jarmila klesla do ní, položila hlavu na jeho rameno. On odšinul klobouk její a vtiskl jí na skráň vřelé políbení. Pak ovinul ztepilou postavu těsně ramenem a vedl ji s něžnými slovy a laskáním nazpět ku městysu. Ona ohledla se jen ještě plachým pohledem po cestě, po níž mu chtěla před chvílí uniknouti, a vracela se pak volně do nečestného jha.

Její nedávná zpověď, slzy, pokání, vše zůstalo tedy jen planým, chvilkovým výkřikem kárajícího svědomí, snad výkřikem posledním! pravil jsem k sobě. Starý illusionista zvítězil.

Hlas Fantasův zanikl v dáli; i postavy obou zmizely již mezi domky městyse. V tichém, prázdném údolí zněly jen lahodné hlasy kosů, k nimž družilo se vzdálené volání kukačky.

Dal jsem se pěšinou do vrchu. Ale, pohroužen v myšlenky, zabloudil jsem v lese, až pojednou zasvitla z houštiny táž vodní tůň, kde jsem se bavil včera poletem pestrolesklého šídla. I dnes kmitalo se nad vodou. I dnes pohlížel jsem drahnou chvíli na prchavé skvosty jeho křídel a z mých prsou vydral se vzdech: Ó křídla illusí, jste pouhý prázdný vzduch, ozářený čarolesky bláhové fantasie, a přece unášíte nás tu do hvězdných výsostí, tam do propastí bídy a hříchu!

Jarní dešť.

Pám jarní deštík rád,
ať padá jen, ať padá
na trávník, stromů řad,
ať padá také v lada;
ať padá na hřbitov,
na nízký, malý rov,
kde spí má láska mladá!

Já zatím poslouchám,
jak o dlažbu to zvoní,
když jako drahokam
se krůpěj tříští o ni
a cítím květy v něm,
jež zítra skryjí zem,
jichž dechem napřed voní.

Petr Jasmín.

Památka Husova

ve starých minucích a kalendářích.

Podává Fr. Vlst. Jurek.

do zná, s jakou láskou lid český lnul k velikému reformatoru svému a statečnému obhájci volného myšlení ještě za živobytí jeho, shledá zcela přirozeným, že tragická jeho smrt na hranici Kostnické otřásla celým národem, a že týž lid nadšený a vděčný povýšil miláčka svého mezi národní světce a mučedníky, zasvětiv památce jeho den 6. července jako svátek národní, po přednosti český. Smýšlení národa tlumočili také vydavatelé starých minucí a kalendářů, kladouce až do roku 1620 s řídkými toliko výminkami den 6. července za „památný M. Jana Husa“ a vyznačujíce na ten den jméno Husovo i přítele jeho M. Jeronýma Pražského tiskem červeným. Trvalo dlouho, než jména obou zasloužilých mužů z kalendaria vymizela, a procedura ta nebyla jen tak snadná a náhlá, jak se všeobecně za to má.

Spůsob, jakým označování v jednotlivých kalendářích a minucích se dálo, nebyl stejný, jako nebyla stejná forma a vydání jich. Už v nadpisu dotekli jsme se rozdílu mezi minucemi a kalendáři. Minuce vycházely obyčejně v 16listovém formátu či sedecimu od 6—12 archů, kalendáře pak vesměs ve quartu ode 3—9 archův. Obsah minucí byl mnohem pestřejší a zajímavější než kalendářů, zvláště pak významnými byly při minucích předmluvy a přípisy. Mezi kalendáři důležité místo zaujímaly „kalendáře k psaní“, v nichž byla ponechána jedna strana proti běžnému měsíci prázdna, aby tam majetník pro svou potřebu mohl si zanášeti paměti a příhody všeliké. Jak minuce tak kalendáře byly buď soukromé neb officielní; tyto vycházely z učení pražského, ony byly podnikem osob a nakladatelů soukromých. Za doby Rudolfovy vzrostla totiž důležitost astrologie a pranostik či prorokování z planet tou měrou, že byl ustanoven zvláštní astronom universitní (Václ. z Pacova, M. Pavel z Příbrami, M. J. Zahrádka a j.), jeden to z professorů, jehož úlohou bylo vydávati na každý rok tak zvané minuce a pranostiky, jež nesly na titulním listu poznámku „z učení pražského“ a byly jaksi normalními pro celé království české.

Trojí byl hlavně spůsob kladení památky Husovy v těchto minucích a kalendářích.

Někteří, jako na př. M. Salamon v „Pranostyce nové s podivnými proroctvími od r. 1541—50“, Petr z Proboštovic v „Almanachu k Lethu Pána Jezu Krista 1544“, M. Mik. Šud ze Semanína, jenž vydal 7 minucí (1540—44, 1553—58), M. Jan Zahrádka či Hortensius, Jan Straněnský, M. Tad. Hájek z Hájku v „Minuci a Pranostice na r. 1561“, Petr Kodicill (Knížka) v některých ze svých prvních minucí a j. mají na den 6. čce. vytištěno červeně celé jméno Husovo: M. J(an) Hus. Ano zmíněná „Pranostika nová“ počítá vedle Husa a Jeronýma i Žižku za svatého.

Jiní zase, jako Tomáš Petrkovský v „Minuci a Pranostice Krakovské k l. P. 1562“, Hájek v minucích na rok 1565, 1568 a 1594, Jan Kodicill v „Minuci a Pranostice k l. P. 1577“, Petr Kodicill na rok 1582 a j. vytiskli na den 6. čce. jméno Husovo jen počátečními literami červeně: M. J. H. nebo Mi: Ja: Hu: Ostatek titéž spisovatelé střídali hned celé jméno se skratkami, jak viděti při Kodicillovi, Hájkovi, Šudovi a j.

Jiní konečně přičiňovali jen historickou poznámku o upálení nebo počítali v pranostice dni červencové po „památce M. J. Husa“.

Když však katolicismus nad utraquismem počal nabývati převahy, vyskytli se i mezi vydavateli strany pod obojí někteří, již od kladení obvyklé památky upustili. Tak Jakobei Kurelovský v „Minuci a Pranostice Krakovské k l. 1576“ má na 6. čce. „ochtáb sv. Petra a Pavla“, stranou však přece: „Mi: Ja: Husý“, o měsíci pak v červenci prorokuje: „Plný ve středu po památce M. Jana Husi k 5. hod. kormutlivý a větrný bude.“ Zvítězila tu tedy ještě památka Husova nad oktávem apoštolů Petra a Pavla. Teprve Petr Kodicill (nar. r. 1543 v Selčanech, umřel r. 1589) vypustil zřejmě svátek Husův a Jeronýmův v kalendáři svém na r. 1585, jejž po zavedení Gregorianského kalendáře v Čechách byl vydal a pp. bratřím Bořitům z Martinic připsal, avšak se zlou se potázal, neboť skutkem tím velice pohoršeni byli Čechové pod obojí a nevole všeobecná proti němu propukla, tak že necítě se v Praze bezpečným, ujel z města a zdržoval se nějaký čas u pana Jana Bořity na hradě Okoří. Co vinu Kodicillovu v očích lidu stupňovalo nemálo, byla zajisté okolnost, že kalendář ten vydal jako rektor akademie pražské, což asi Kodicill předvídaje vynechal na tituli zmínky, že by kalendář jeho z učení pražského byl.

Jan Mikuláš Dačický z Heslova, který v téže době žil, píše o tom následovně: „V Čechách mistr Petr Codicillus, astronomus vznešený, jenž kalendáře a pranostiky vydával, a v tom od lidí pod obojí pochvalu měl, učinil sobě pokřik a hanění, že k vůli straně odporné památku mistra Jana Husa a m. Jeronyma Pražského, mučedníků českých, z kalendáře svého vypustil, a tak po chvále hanění dostal, totiž že o něm takto vůbec zpívali:

Stal se Čechům protivný kus,
Vyletěla jim z Prahy Hus,
Prodal ji mistr Kodicillus.“

(Rukopis Kutnohorský dle Balb. Epit. fol. 604).

Podobně zaznamenal Josef Bartsch, který sbíral látku k dějinám českého knihtiskařství k všeobecnému slovníku čes. učenců a sestavil seznam všech až do r. 1650 v Čechách vydaných knih, že měl v ruce kalendář Veleslavínův, do kterého Jan Laetus (Veselý), farář podobojí nejprve v Čáslavě, potom na Pace a spisovatel mezi r. 1580—1590, připsal „Jidáš prodal svého mistra za 30 stříbrných a Kodicill za jednu kopu“ (Ruk. v knihovně hrabat ze Šternberku). Ano i latinské verše

na něho skládány. Sem zajisté odnáší se eleostichon, které Dobrovský nalezl v knížecí knihovně Lobkovské:

EJeCtVs fastIs est HVssVs CzeChIa noster,
O! In peCtorIbVS ne eMaCVLetVr, habe.

(Vyvržen, Čechie, Hus náš z kalendáře, hleď, aby ze srdce nevymizel!)

Že by pokusem Kodicillovým památka obou mužů slavných z kalendářův učení vysokého byla zmizela, jak někteří tomu chtějí, nezakládá se na pravdě; zůstaloť jméno obou mistrů ve všech pozdějších minucích a kalendářích učení pražského až do r. 1620 vždy červenou barvou jako svátek tištěno. Ale také vydavatelé soukromí dílem nehodou Kodicillovou poučeni, dílem od nakladatelův a tiskařů, kteří kalendářů bez památky Husovy odbyti nemohli, doprošeni, povolovali nátlaku veřejného mínění a památku obou mistrů zanášeli. Vždyť sám Petr Kodicill z týchž důvodů v minuci na r. 1590 ke dni 6. čce opět červenou barvou položil v kalendariu začáteční litery M. J. H. a v minuci na r. 1588 v pranostice napsal o měsíci v červenci: „Plný ve čtvrtek po památce M. Jana Husy". Tím však přece podezření nezbyl, že více přeje víře katolické, než se na muže pod obojí sluší a patří.

Zajímavo je stopovati, jak si s památkou Husovou vedl Dr. Adam Huber z Risenpachu, životní lékař císaře Rudolfa, jeden z defensorův, konečně r. 1612 na krátko před smrtí rektor university pražské. V kalendáři na r. 1590 netroufal si Husa položiti za svatého, ale také nepoložil na ten den žádného jiného svatého, nýbrž ponechal to místo prázdné a připojil historickou poznámku tohoto znění:

„L. P. 1415 dne 6. v pondělí ochtáb svatých Petra a Pavla M. Jan Hus nechtěje učení svého prve, než by z písem svatých lépe vyučen byl, a bludové jeho ukázáni byli, odvolati a potupiti, toho dne na koncilium Konstantském za arcikacíře odsouzen, kněžství zbaven, moci světské vydán a upálen jest."

V kalendáři na r. 1591 vyznačil už památku Husovu červeně literami M. J. H. a při pozorování meteorologickém v „druhé stránce pranostiky o spůsobu povětří a proměnách jednoho každého měsíce vedle nového kalendáře a orloje celého země české" při červenci čteme: „Plný (měsíc) s zatměním v sobotu památnou M. Jana Husa."

Tolikéž Ondřej Mitýska v kalendáři na r. 1593 Husa zjevně za svatého nepokládá, jakkoli se nerozpakoval na titulním listě vytisknouti erb kutnohorský: korunovaný kalich a pod ním havířská kladívka.

Vypadá z rámce této rozpravy, kdybychom vykládati měli, kterak i písařové městští, panští a krevní psávali datum červencové v listinách, kronikách a pamětech svých podle památky Husovy, a že také lid, jako podnes určuje čas roční podle připadných svátků svatých a světic, také podle úmrtního dne Husova čas odměřoval. Stav ten potrval až do bitvy bělohorské. Po ní změnily se poměry politické, náboženské i společenské, a jí za oběť padla i památka i svátek Husův. Nejen že jesuité, jimž protireformace v Čechách byla odevzdána, hleděli všemožnými prostředky vyhladiti každou vzpomínku na reformaci českou a vynaložili

všecko své umění, aby postavu Husovu do pozadí zatlačili, nýbrž i vláda sama jala se zakazovati přísně slavení svátku Husova. V jakém světle představoval se v té době Hus lidu našemu, illustruje skrovná ukázka z kázání jesuity Jana Krausa, jež vyšlo r. 1714 tiskem: „Nepřátel církve boží bylo čtvero: židé totiž, pohané, kacíři a Turci.“ Vylíčiv po svém způsobu vznik husitismu a spousty husity způsobené dodává: „Takovouto bědu prorokoval sv. Václav kolem r. 1417., když se objevil p. Oldřichovi z Rosenberka, jenž přidal se také k Husitům. Tomuto pánovi ukázal se v témž čase také Kristus, byl na celém těle zraněn, a pravil k Oldřichovi: ‚Viz, to mi učinili táborští kněží!‘ Na to ukázal se sv. Václav a představiv mu kacíře Husa stojícího v smrduté tekutině pravil: ‚Viděl jsi takového psa?‘ a připojil: ‚Velký Bůh přísahal, že čes. zemi po dvě stě a sedmdesát čtyři leta všelikým trestem bude navštěvovati.‘ Tu viděl zároveň pán z Rosenbergu na hoře Blaník muže neobyčejné velikosti, který ohromný požár roznécoval. Tyto věci pohnuly jej, že se navrátil ku katolické církvi.“ Podotýkáme, že líčení to je z nejmírnějších.

Než ani zloba protivníkův ani nátlak vlády nedovedl úplně ze srdce čes. lidu vyrvati památku Husovu. Na něm splnila se slova Smilesova: „Jmena a památky velikých mužů jsou dědictvím národa. Osiření, porážky, opuštěnost, ba i poroba nemohou mu odníti tento posvátný odkaz. Kdykoli národní život počne se osvěžovati, tu povstávají zemřelí bohatýři v památce lidu, a zdá se, jakoby stáli nad živými jako vznešení diváci a soudcové. Žádná země, která je si vědoma tak slavných svědků, nemůže propadnouti záhubě.“

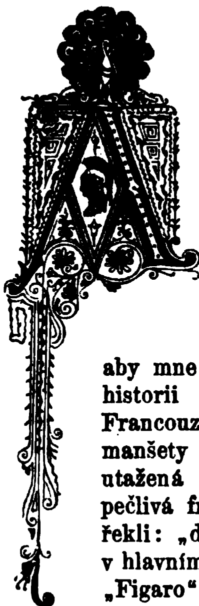
Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

XVII. Korrespondenti v ruském táboře.

by vypsání bojiště, jak na ruské straně se jevilo, úplnější bylo, musím ještě obšírněji promluviti o dopisovatelích, zejmena o korrespondentech velkých žurnálů anglických a amerických. Také o ostatních se ještě zmíním, avšak o těch není lze vypravovati nic zvláště zajímavého nebo velkého. Do kategorie těchto nezajímavých dopisovatelů náležel jsem i já.

Čtenář se asi podiví, řeknu-li, že jsem byl na bulharském bojišti — bašibozukem! Avšak prosím, aby mne proto nikdo dříve nezatracoval, než celou tu smutnou historii vyslechne. Přijel tedy do hlavního stanu elegantní Francouz: lakované botky, černé pantalony na štruplích, frak, manšety s krajkami, diamantové knoflíky v košili, bezúhonně utažená kravata, hladce oholená tvář s navoskovanými kníry, pečlivá frisura na hlavě a takto samá voňavka — Berliňáci by řekli: „dokonalý Louis". Jmenoval se Iwan de Voestyne a byl v hlavním stanu pověřen jakožto dopisovatel pařížského žurnálu „Figaro". Tento Iwan de Voestyne koupil si v Bukurešti za 20.000 franků krásnou ekypáž se všemi potřebnostmi a příslušnostmi pohodlného cestování po bojišti a zařídiv se takto na všechen možný comfort postoupil do kategorie „velkých" korrespondentů. Ale tato událost byla by snad zůstala zcela nepovšimnuta, kdyby ji Iwan de Voestyne sám nebyl zvěčnil „okřídleným vtipem": prohlásil totiž slavnostně, že korrespondenti, kteří nemají vlastních ekypáží, jezdeckých koní, sluhů a vůbec toho zařízení, jako on a dopisovatelé angličtí, nic jiného nejsou, než „les bachibozouques de la presse," bašibozuci tisku. Mezi „neekypovanými" korrespondenty, kterých byla náhodou většina, spůsobil tento vtip velké pohoršení a když pak týž Iwan de Voestyne za nedlouho na to obdržel lístek, na kterémž napsáno bylo, že si velký kníže Mikuláš přeje, aby opustil bojiště, považoval to tábor „bašibozuků" za jakési zadostučinění, ačkoliv Voestyne za zcela jinými příčinami pozván byl — ven z bojiště, jak později ještě vyložím, poněvadž vyhoštění tohoto pána z bojiště s romantickou osnovou těchto kapitol souvisí.

Já neměl jsem Voestynovi vynález „tiskových bašibozuků" pranic za zlé, neboť cítil jsem už dávno před tím a uznával zkroušeně, že jest mezi pány dopisovateli listů anglických, amerických a některých francouzských a námi ostatními asi takový poměr, jako mezi sultánskou „nobigardou" a rozptýlenými „nepravidelnými", kteří bez cíle a plánu po bojištích se potloukají. Přezdívka nám uštědřená byla arci frivolní,

ale což mohlo se žádati od zástupce listu, který se považuje za orgán p. vévody do Broglie a pařížských kokotek?

Před dopisovateli listů anglických a amerických měl ovšem i pan Iwan de Voestyne patřičný respekt, neboť u porovnání s nimi byla i jeho výprava velmi skromnou. Šťastní tito kollegové naši byli opatřeni spůsobem, kterýž jsme jim právem záviděti mohli i musili.

„Daily News“ na př. vyslaly do ruské armády takřka celou redakci, kterouž střídavě řídili pp. Magahan a Forbes, oba ruskými řády již ověšení. Redakce tato (pokud vím, pětičlenná) měla svého sekretáře a kasíra, několik kočárů a při každém kočáře dva jezdecké koně, zřizovala si na užívaných cestách stanice k podkládání tažních i jezdeckých koní, platila si na telegrafních úřadech v Bukurešti a v Rakousku zvláštní úřadníky a měla smlouvou vyhraženo, že může v čas potřeby sama jeden telegrafický drát 4 hodiny denně zaměstnávat. Zkrátka lze tedy říci, že měli dopisovatelé časopisu „Daily News“ své vlastní zřízení poštovní, kurýrské a telegrafní. S nimi drželi stejný krok (dva) dopisovatelé amerického žurnálu „New-York-Herald“. — Jaké obrovské sumy anglické a americké listy na korrespondence vynakládaly, lze poznati z těchto několika, ačkoli nesouvislých cifer. Dopisovatelé „New-York-Heraldu“ přibyvše do Ploješti, na první dobu penězi s dostatek zásobeni, obdrželi z Bukurešti aviso, že dostala Banque de Roumanie (rumunská banka) pro ně poukázku na 250.000 franků, a když jsem za tři měsíce na to v téže bance svou skrovnou částku si vyzdvihoval, vypravoval mi kasír, že je poukázka pánův z „Heraldu“ již vyčerpána, za necelou čtvrť roku!

Dokud neměli ještě zařízeno vlastní spojení kurýrské, platili Angličané najatým pro každou posílku kurýrům za dopravu listů na nejbližší rakouskou nebo uherskou telegrafní stanici (do Ršavy, Brašova nebo Ickaně) po 2 až 300 francích. Dlužno totiž vědět, že v celém Rumunsku (vyjma Bukurešť, Ploješti a Kraljevo) telegrafní úřady od vypovězení války nikde žádných soukromých depeší nepřijímaly a že na řečených hlavních stanicích žurnalistické depeše předně přísné kontrole podrobeny byly a při návalu státních nebo vojenských depeší často třeba dva dni ležet zůstávaly aneb vůbec ani se neexpedovaly. Každá tedy depeše, na které dopisovateli záleželo, musila se poslati na některou pohraniční telegrafní stanici rakousko-uherskou. Z Bukurešti bylo lze telegrafovati jen „nezávadné“ referáty o událostech již dokonaných a to ještě s obtízemi, jež překonati dovedly často jen napoleondory nebo imperiály. Z Bulharska nebylo lze vůbec telegrafovati, poněvadž polní telegraf ani úřadní službě nestačil. Každým spůsobem musil tedy kurýr nebo korrespondent sám s depešemi aspoň do Bukurešti dojíždět a dopisovatelé angličtí telegrafovali z pravidla všechny své „dopisy“. Dne 26. srpna telegrafoval na př. Forbes z Bukurešti 6000 slov o bojích nad Šipkou a zaplatil dle mého počtu jen telegrafního poplatku přes 1000 zl. Za američana Lindera zaplatila rumunská banka jednou ve 3 nedělích telegrafních poplatků 40.000 franků. Všichni tito korrespondenti měli mimo to, co na bojišti spotřebovali, ještě velké měsíční platy, kteréž se jim doma účtovaly a po návratu jakožto remunerace za práci a štrapace vyplácely. Mnoho-li pánové od „Daily News“ dostávali, nevím; ale p. Brackenburymu, korrespondentu „Timesů“, účtovalo se měsíčně 1000

liber šterlinků (tedy skoro 10.000 zl.) remunerace. Za telegrafický referát o druhé bitvě plevenské dostali zpsavodajové „Daily News“ 3000 liber šterlinků čili 30.000 zlatých mimořádné odměny!

Znalci anglických žurnalistických poměrů ujišťovali mne, že „Daily News“ nikterak nejsou nejbohatším listem londýnským a že jednotlivým svým dopisovatelům méně platí, než na př. „Times“ svým korrespondentům v ruském táboře: generálu Grantovi a plukovníkovi Brackenburymu, o dopisovatelích téhož listu v táboře tureckém ani nemluvě. Ale „Daily News“ nevyslaly do tureckého tábora žádného zpravodaje, obmezily a soustředily se na tábor ruský a byly tudíž v ruském táboře listem nejčetněji, nejlépe a nejdráže zastoupeným. Pokusím se o přibližné vypočtění nákladu, jejž „Daily News“ na své korrespondence z ruského tábora činily. Řekl jsem již, že tvořili dopisovatelé žurnálu „Daily News“ na bojišti malou, sorganisovanou redakci, úplnou žurnalistickou výpravu. Denní vydání této výpravy (na kuchyň, garderobu, vydržování ekypáží, tažních a jezdeckých koní a vůbec na sustentační potřeby) dělalo průměrně 1000 franků, t. j. asi 500 zl.! Kolosální to zajisté cifra, povážíme-li, že obnášelo na př. denní vydání známého velkého Carréova cirku 3 a 400 zl. Pouhé vydržování pp. korrespondentů „Daily News,“ jejich sluhů, ekypáží a jezdeckých koní stálo tedy měsíčně 30 000 franků nebo 15.000 zl. Telegrafování zpráv a popisů stálo při nejmenším měsíčně 20.000 zlatých (telegrafní poplatky, remunerace telegrafním úředníkům, diéty kurýrům a jízdy korrespondentů s obzvláště důležitými depešemi do Bukurešti nebo do Rakouska atd.). Gáže (počítám je naschvál o polovici menší, než platily „Times“) činily měsíčně při nejmenším 20.000 zl., o mimořádných remuneracích za obzvláště velké, brillantní a rychlé zprávy ani nemluvě. Korrespondence z ruského tábora stály tedy „Daily News“ měsíc co měsíc nejméně 55.000 zl.! Při tom není ani vzpomenuto cesty korrespondentův z Londýna na bojiště a nazpět, ceny koní, kočárů, stanů a vůbec celého cestovního zařízení a mnoha jiných mimořádných výloh, jež poměry na bojišti korrespondentům působí, zkrátka vydání žurnálu „Daily News“ na korrespondence z bojiště páčilo se na 500.000 zl. půlletně. Nu, s takovými penězi mohli již pánové korrespondenti něco pořídit! Však jim nepomáhaly toliko peníze, nýbrž i veliký interes Rusův, aby tento jediný veliký anglický list, který ruské a slovanské věci přál, co nejlépe byl zpravován. Věc je zcela přirozená, neboť předně mělo veřejné mínění v Anglii pro Rusy tehda největší důležitost a za druhé byly telegrafické korrespondence. „Daily News“ tak zařízeny, že nejdříve a nejúplněji na místo docházely a tudíž v celé Evropě uváděny a otiskovány býti musily. Proto starali se o dopisovatele „Daily News“ sami generálové a vojevůdcové ruští, poskytujíce jim rychle a ochotně autentická, zcela spolehlivá dáta a všechnu možnou podporu. Není tudíž nic divného, když někdy generalní štáb ruský obšírný referát „Daily News“ prozatím za vlastní, oficielní zprávu uznal a otisknouti dal, poněvadž jádro této zprávy právě v generalním štábu bylo rychle sepsáno. Ale pánové z „Daily News,“ jsouce si vědomi své veliké důležitosti právě pro Rusy, nezadávali přece nikterak své samostatnosti a projevovali své mínění mnohdy tak svobodně a bezohledně, že by si toho

mimo ně žádný jiný dopisovatel v ruském táboře nebyl směl dovoliti. Proto měly jejich depeše důležitost opravdu světovou. — Mimo „Daily News“ a „Times“ vypravily do ruského tábora dopisovatele z anglických listů ještě „Standard,“ „Daily Telegraph,“ „The Scotsman“ (v Edinburgu), pak „The illustrated London-News“ a „The Graphic.“ Z amerických seznal jsem toliko dva dopisovatele „New-York-Heraldu,“ pány Jaksona a Lindera. Všichni tito dopisovatelé pracovali s takovým kapitálem, že konkurence s nimi naprosto byla nemožna i zástupcům tak velikých a bohatých listů, jako jsou „Kölnische Zeitung,“ augšpurská (nyní mnichovská) „Allgemeine Zeitung,“ pařížský „Le Temps“ a t. d., o rakouských listech ani nemluvě.

Tato nemožnost konkurrence s Angličany (ve spolku s okolnostmi, o nichž se níže stane zmínka) rozmrzela větší část pověřených korrespondentů v ruském táboře tak velice, že po druhé plevenské bitvě šmahem bojiště opouštěli. Celkem přijal a pověřil velký kníže Mikuláš asi 70 korrespondentů, při čemž jich nejméně jednou tolik bylo odmítnuto. Ale po velké plevenské bitvě nezbylo (mimo Angličany) v ruských táborech více korrespondentů, než deset; ostatní vrátili se buď docela domů anebo zůstali v Bukurešti, odkudž ale svým listům hrozně málo mohli prospěti. Když byl ještě hlavní stan v Ploješti, valil se tam celý proud korrespondentů, kteří všechny síly napínali, aby byli pověřeni. Všichni byli plni chuti a každý byl přesvědčen, že si získá žurnalistické zlaté ostruhy, t. j. že se brillantně vyznamená. Ale sotva že válka do opravdy začala, vyšvihli se hned samojediní Angličané do výše a ostatní nabyli smutného přesvědčení, že je také korrespondentům na vojnu (a obzvláště v tak necivilisovaných zemích, jakými jsou Rumunsko a Bulharsko) potřebí 1. peněz, 2. mnoho peněz a 3. velmi mnoho peněz. Byli mezi námi korrespondenti, kteří již několik válek (zejména války pruské) prodělali a tudíž zkušenosti měli, ale i oni doznali téhož sklamání, jako my začátečníci.

Avšak ne sama peněžní stránka, nýbrž ještě jiné okolnosti způsobily mezi korrespondenty deroutu. Předně nenadál se nikdo, že budou strapáce a svízele na bojišti tak veliké, jaké se skutečně dostavily. Každý měl na mysli válku pruskofrancouzskou — strašný to omyl! O slunečním žáru 45 stupňů dle Réaumura bez stínu a ochlazení, o prachu na cestách a v osadách, jakým asi jen některé arabské pouště honositi se mohou, o nedostatku pitelné vody (v Rumunsku) a všeho, co by ji mohlo nahradit, o bezpříkladné drahotě povozů a všeho k živobytí potřebného, o nedostatku přístřeší a nouzi o potraviny, o nevlídnosti a naprosté neúslužnosti lidu v Rumunsku a nedůvěřivé bojácnosti Bulharů, o strašných všude cestách, o egyptské psotě s hmyzem v příbytcích i ve vzduchu pod šírým nebem atd., o tom všem neměl asi nikdo ani sebe menší předtuchy. K tomu ke všemu přidružilo se ještě zrovna kouzelnické tajemnůstkářství hlavního štábu, kteréž spůsobilo, že korrespondenti často několik dní koňmo i vozmo po bojišti na zdařbůh proháněti se musili, jen aby armádní stany nebo generalní štáby nalezli, poněvadž tyto obyčejně v noci a v největší tajnosti stanoviště svá opouštěly a posléz způsob, jakým se — obzvláště v hlavním stanu — s většinou korrespondentů zacházelo.

Však nemysli nikdo, že se hlavní generalní štáb choval snad nevlídně nebo neslušně. Zrovna naopak: sama zdvořilost, vlídnost, ale bohužel pranic jiného. Kde na kterém křídle se nějaká akce chystá, jaké změny v rozložení vojsk se dějí, kde a kdy nějaká ostrá obhlídka se podnikne, kdy a kam přední voje ku předu se hnou atd. atd. — to všechno musili si korrespondenti fakticky vyšpehovat, neboť v hlavním štábu byla na všechny toho druhu otázky vždy jen jediná odpověď: „Ničevo něizvěstno“ (nic není známo, nic nevíme), a výsledky těch kouzelně tajemných operací byly v prvních měsících takové, jako by pánové skutečně nikdy nic nebyli věděli. Vůbec zdálo se, jako by byl generalní štáb co nejjemnějším a nejdelikátnějším způsobem docíliti chtěl, aby mimo Angličany všichni korrespondenti dobrovolně bojiště opustili. To zavdalo také podnět, že jeden z francouzských dopisovatelů zcela do opravdy dělal návrh, aby korrespondenti z ruského tábora šmahem přešli do tábora tureckého. „Když pánové zde nechtějí pochopit, jaká to pro ně výhoda, že přes padesát žurnálů evropských z ruského tábora a tudíž Rusku příznivé zprávy chce dostávat, nechť se tedy o ruské válce píše jenom z tábora tureckého“ — pravil Francouz odůvodňuje svůj návrh. Návrh ten nebyl arci přijat, poněvadž byl příliš — francouzský a pro lidi pevného přesvědčení nemožný, ale v jeho odůvodnění byl kus pravdy.

Neboť tolik je jisto, že první generalní štáb v poslední válce rusko-turecké (po druhé nešťastné bitvě u Plevna byl generalní štáb přeměněn) důležitost evropského tisku nepochopil a proto nikterak se nepřičinil, aby ochoty a dobré vůle tolika korrespondentů všech téměř národností na prospěch ruské armády a tudíž také na prospěch dobré věci využitkoval. Tajemnůstkářství a nesdílnost vůči korrespondentům byly zbytečny a rozumu prosty, 1. poněvadž připuštěni byli jen korrespondenti s nejlepšími doporučeními a tudíž lidé úplně spolehliví; 2. poněvadž tito dopisovatelé (většinou bývalí důstojníci) nikdy nic asi nechtěli vědět, co v každé armádě tajemstvím zůstati musí; 3. poněvadž se korrespondenti, majíce všude volný přístup, o věcech již hotových aneb připravovaných konečně přece vlastním úsilím dovídali; 4. poněvadž se tím úzkostlivým zatajováním fakt nejvíce živily a v oběhu udržovaly pověsti liché a falešné, a 5. posléz, poněvadž se tím většina dopisovatelů, k spravedlivé ruské věci spravedlivých, rozmrzela, z čehož arci ani Rusům, ani slovanské věci žádný prospěch nevzešel. Tyto a podobné okolnosti odpudily z ruského tábora valnou část dopisovatelů... Abych však předešel možné snad nedorozumění čtenářův, ujišťuji, že jsem poslední dva odstavce nikterak nenapsal pro domo sua. Mne netísnila nesdílnost generalního štábu, poněvadž jsem vůbec na žádnou konkurenci s velikými žurnály evropskými ani nemohl pomysliti, a jinak dostávalo se mi všude mezi důstojníky přízně opravdu bratrské. Však to čtenáře zajisté nebaví. Ukončím tedy své vypravování o dopisovatelích anglických.

Byl jsem několikráte pozván ke stolu těchto pánů i seznal jsem, že naši v každém ohledu šťastní kollegové z Albionu o málo skromněji žili a hodovali, než sám velký kníže Mikuláš nebo car.

U cara a velikého knížete bývala tabule takováto. Ve velkém, vzdušném stanu, kterýž se nazýval „stolovaja palatka," nalezaly se tři stoly pro 60 osob (u velkého knížete jedna velká tabule pro 30 osob). Ráno mezi 8. a 9. hodinou podávaly se tu čaj a káva, se smetanou, malými jemnými houskami a suchary. V poledne scházela se do „stolovoj palatky" celá družina carova k snídani, a udeřením dvanácté přicházel car a zasedal za stůl. Nejprve podávaly se, jakožto „zákuska," tři druhy vodky, pak kaviar, švýcarský sýr, paštiky, sardinky, slanečky atd. Na to přicházela polévka a pečeně, a po té černá káva nebo čaj.

Snídaně trvala obyčejně asi hodinu a pily se při ní francouzské červené víno a madeira. V 6 hodin se obědvalo. Oběd pozůstával pravidelně ze čtyř jídel: z polévky, zadělávané skopoviny, teletiny nebo hovězíny, z pečeně (kuřat atd.) se salátem, pak moučné krmě a kompotu z ananasů, melounů, broskví a jiného ovoce. Víno jako při snídani. Po obědě pil se pohár šampaňského. Večer v 9 hodin pil car zase čaj a kladl se k 11. hodině na lože. U velkého knížete Mikuláše byl celkem týž pořádek. S ním zasedalo však ke stolu obyčejně 30 generálů, štábních důstojníků, vojenští zástupcové velmocí a t. d. Tabule velkého knížete stála denně 2000 franků. Při obědě velkého knížete hrávala kapela kozáckého gardového pluku.

Nuže — korrespondenti anglických listů stolovali skoro zrovna tak bohatě, jen že více po anglicku a bez hudby při obědě. Za to bývala společnost v jich stanech někdy zrovna tak četná, jako u cara.

(Pokračování.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

7.

(Setkání v háji.)

O dni, buď veleben, buď navždy vryt
v mou paměť blaženou tvůj zlatý třpyt,
tvůj vlažný jarní vzduch, tvůj blankyt čistý,
jenž shlédal na mne zelenými listy,
tvých fial vonný dech, tvých tůní jas,
tvých mušek shon, tvých kosů libý hlas,
jenž hymnem jásajícím opěvoval
ty rajské chvíle, které's pro mne choval!

Když nyní dávno v zamodralý bor
tvé slunko smavé kleslo za obzor
a v nachu, zlatě na večera práhu
jsi skončil důstojně svou skvělou dráhu;

když jarní noc již vystřídala tebe,
hvězd rojem věčným zažíhajíc nebe,
a já zde v těsné jizbě zmaten zírám
na vetchý zpěvník, péro v prstech svírám,
jež pokouší se darmo v chudé řádky
cit zahrnouti nevýslovně sladký:
tu váhám uvěřit, že tolik štěstí
dnem jediným se může na zem snésti,
tu strach mne jímá, nejkrasší mých dnů,
že's pouhou stvůrou čarovného snu.

Já bloudil svěží zeleností luk,
v níž zkvetlým blatouchem se vily stružky,
jak stříbrné se zlatým krajem stužky;
vrb nakřivených, statných olší pluk
táh' středem lučin kolikerou řadou,
jak potoku by strážný průvod skytal,
jenž províjel se hustou travou mladou
a nad nímž vážek modrolesk se kmital.
A zářným sněhem kvetoucího sadu
mlýn šedostřechý prokukuje vzadu,
svým pilným kolem zveseluje dol.
Dál za ním krásný lupenatý les
vše halí údolí a stráně kol
v bříz, buků, jasanů a habrů směs.
Tam hustším bylinstvem se potok šatí
a leckde pod zeleným sítin tlumem
a listův okrouhlých se zcela tratí,
že tichým jen se vyzrazuje šumem.
Most vetchý z kmenů březových a latí
je minulosti svědkem zádumčivým,
kdy háj ten upraven byl parkem divým.
Teď stezky zarostly a není vzdechu
po stolech kamenných a lávkách z mechu,
kde asi mnohdy zníval šepot sladký.
Zbyl ze všeho jen můstek onen vratký
a gloriet výš stráně na záhybu,
jenž podobu má obrovského hřibu;
kdys výhled skytal do širého kraje,
leč nyní zarosť kol do kola houští,
že zraky z šeré skrýše nepropouští,
sám po krov oblý v haluzích se taje.

Kol něho chodívám po stezce stinné,
již sotva vidné v bujném křovin shluku,
na místo drahé pod skupinou buků,
zkad výhled na lán Borecký mně kyne.

I dnes tam noha nedočkavá spěla,
než blízko hřibového pavilonu
jak ztrnulá na mechu poutkvěla.
Hled pronik' lupenů a větví clonu
a spatřil na sedátku, které vroubí
kol kolem stvol té gigantické houby,
tu, o níž ve dne v noci snívám s touhou.
Den zvědavý sem v úkryt polotmavý
vnik osamělou zlatou světla prouhou
a gloriolou věnčil krásu hlavy,
jež k otevřené knize nachýlena
svůj profil jevila mi divujemný.
Houšť měkkých vlasů volně rozptýlena
kol skláněla s ní mnohý prsten temný,
an klobouček jak hříčka roztomilý
sňat odpočíval na sedátku stranou;
kol něho zlaté primulky se vily
s viólek zdobou čerstvě natrhanou.
Klas bělozářky svoje hvězdy sněžné
za hříčku poskytoval ruce něžné.

Snad přece blízkým vyrušena krokem,
zrak pozvedla. Já v tom již před ní stanul.
Tu lehce vzkřikla, s lávky vzletla skokem,
nach broskve dozrálé jí v lících planul.
Já klaněl se a pomateně zdravil —
střet náhlý téměř rozmyslu mě zbavil.

Řeč dívka začala: „Aj, kde mě znova
hra náhody, můj pane, svedla s Vámi!
Mé kroky stará alej topolová
v ten úkryt zvábila, již dříve známý,
kde vanou dechy zašlé poesie,
kde tak se milo sní a čítá v tichu
a právě jaro v nejvábnějším pychu
kol této trosky tisíc šperků vije.“

„Týž kouzelník mne vedl jako Vás,“
já promluvil. „Klid nedělní mi přeje,
bych také pokochal se divy krás,
jež vesna po lukách a hvozdem seje.
Znoj všední práce neutlumil ve mně
cit pro přírodu, tiché vděky země,
ba leckdy okouzlí mne kvítek prostý —
Hle, příkladem ta bělozářka krásná
ve Vaší ruce! Toť Vám něžná hlásná,
že kraj náš také plodí vzácné skvosty.
Kdo kráskou líbeznou by nenazval
to milé dítko našich brdských skal,

tu štíhlou lodyhu a květný klas,
hvězd nejsličnějších čistý bělojas!“

„Ach, ano, pane!“ potvrdila živě,
„jest mnoho půvabů na české nivě;
však také duch ji dražším květem zdobí,
než zdáli tušila jsem do té doby.
Ta kniha zde mi právě otevřela
sad vašich poetů, svět duchů nový;
v ní uchvácena tone duše celá,
v té básni o Jarmile, o Hynkovi,
tak plné stesku temného i žele
a přec i čarovného krásy pele.
Ta dívka na skále, ten večer luzný,
stín věže v hloubi vod, sen vězně hrůzný,
rej smrti nad líbezným jarním kvítím —
Ač chápu ledaktery verš jen zpola,
přec ve všem kouzlo poesie cítím,
jíž věru žádné srdce neodolá.“

„Ah, český poeta ve Vašich rukou?“
já zvolal knihu malou otvíraje,
jíž vdechl s raněného srdce mukou
náš Hynek vůni nesmrtného máje.

„Až dosud řádek český v našem domu
byl hostem neznámým. Jen ze rtů chůvy
znám jazyk váš a z prosté vesské mluvy.
Však ondy — ondy — přiznávám se k tomu —
mne podnítila Vaše slova vřelá —“
hlas její v rozpacích se chvěl a tich',
zrak v zemi tkvěl, tvář ohnivě se rděla —
„že koupila jsem hrstku českých knih,
když ondy v městě návštěvou jsem dlela.“

„A začátek byl šťastný. On mi ručí,
že dále půjdete. Ó v našem sadě
již vedle skromných nezabudek pučí
i růže s liliemi v pyšné vnadě.
A kdyby třeba ku posměchu soků
jen hrstku chudobinek skytal oku,
já lnul bych přece větší láskou k němu,
než k pantheonu světa veškerému —
neb trudem nesčíslných drahých ruk
je zryt, je svlažen slzami a krví
a popel svatých ostatků jej mrví,
v něm cítím srdcí milovaných tluk,
dech vlasti své a lidu svého ducha,
v něm jasná, radostná mi vzchází tucha,

že květem čarodějným také nám
kdys otevře velebný slávy chrám — —
Leč odpusťte, že porušil jsem směle
sen poetický, sladké chvíle vám
svou řečí nejapnou a meškal déle,
než z laskavosti vlídné těžit sluší —
Jsem prostý rolník; neznám vašich mravů
a kladu slovo, jak mi vzniká v duši.“

„Ó vzdálena jsem směšné pýchy stavu
a nemiluju hladkých třpytných frází —
mně vaše řeč i přítomnost je milá —
ó věřte, pane —“

Vpadla do nesnází,
krev znovu nachem ohnivým se lila
v líc pochýlenou, chvěly se jí rety
a třásla ruka, drolíc bílé květy.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Jan Krejčí.

Patriam, quam nactus es, orna!

Tímto heslem Svatopluka Presla zakončil Jan Krejčí v květnu 1880 svou slavnostní řeč o sjezdě českých lékařů a přírodozpytců v Praze a věru málo mužů přispělo k ozdobě a povznesení vlasti své takovou měrou, jako sám Jan Krejčí, nad jehož čerstvým rovem národ český v smutku se sklání.

Účelem řádků následujících nemůže býti, aby zobrazily *úplný* život muže, jenž neunavným pěstováním věd přírodních a rozšiřováním výsledků jejich v českém národě o národ tento nesmrtelných zásluh si získal, jméno jeho ve světě vědeckém zvelebil a půdu této historicky staroslavné země ve spolku s několika nadšenými soudruhy na klasickou půdu zoologicko-palaeontologického bádání povznesl.

Účelem jejich také nemůže býti, aby dokonale ocenily vědeckou, učitelskou, spisovatelskou, politickou a vlasteneckou činnost *Jana Krejčího*; takové ocenění vyžadovalo by obšírného vylíčení celého rozvoje českého přírodoskumu, v jehož ohnisku Krejčí stál, ono by vyžadovalo vypsání celého povznesení se národa v posledním třicetiletí, neboť Krejčí, jeden z nejzdárnějších synů tohoto národa, nescházel nikde, kde se jednalo o prospěch a zvelebení jeho.

Krejčí nenáležel k oněm učencům, kterým jest věda jen „sama sobě účelem“; jemu byla mnohem více; byla mu prostředkem k rozmnožení blaha a cti toho lidu, z jehož lůna byl vyšel.

Řádky těmito budiž jen věnována krátká, ale vřelá vzpomínka otcovskému příteli, muži, jenž slučovav v sobě v jediný krásný harmonický celek: ideální názor světa, pravou vědu, pravý humanismus a pravou lásku k vlasti, vysoko nad obyčejnou míru smrtelníků vynikl a dokonav blahodárný život svůj dne 1. srpna t. r. pod skálou posvátného Vyšehradu, místo své mezi ostatními nesmrtelníky národa našeho na českém Slavíně zaujal.

Krejčí narodil se 28. února 1825 v Klatovech z rodičů chudých a nalezl prvního vzdělání v elementární škole pražské invalidovny. Gymnasialní studia konal s počátku u Piaristů v Praze, později na akademickém gymnasiu, kdež také filosofická studia byl dokonal. Po absolvovaných studiích filosofických studoval přírodní vědy na polytechnice pražské a stal se 1848 asistentem proslulého mineraloga Zippe. Pro studium věd přírodních jevil Krejčí v nejútlejším věku svém lásku velikou a používal každých prázdnin k výzkumným cestám po Čechách, Moravě a Slovensku, sbíraje bez únavy materiál pro své bádání. V tomto vědeckém snažení svém vešel záhy v přátelské styky se *Svatoplukem Preslem*, *Opicem* a zejména s *Františkem Zippem*, jemuž „za hlavní základ svého přírodnického vzdělání zavázán byl, jehož zásady a zkušenosti četnému svému žactvu vštípiti se snažil a jehož následovníkem v opatrování vědeckých pokladů musejních“ se stal. Roku 1849 jmenován byl Krejčí kustodem mineralogických sbírek českého musea a učitelem přírodopisu při tehdáž nově zřízené c. k. české vyšší reálce v Praze. Roku 1850 a 1851 působil též jako suplent mineralogie na pražské polytechnice. R. 1859 a 1860 účastnil se geologického mapování Čech, kteréž byl tehdáž c. k. říšský geologický ústav podnikl. Do této doby mezi 1850 a 1860 spadá celá řada jeho přírodovědeckých děl, z nichž uvádíme: *Počátkové nerostopisu* (v Praze 1851), *Obraz květeny* (v Praze 1852), *Přírodopisný průvodce po okolí Pražském* (v Praze 1854), *Theorie o složení molekulárním vyhraněných těles podle zákonitých řad číslových* (1856 ve Zprávách), *Přehled soustavy živočišné* (1853, 2. vyd. 1863), *Přírodopis kovů a jejich rud* (Praha 1858, 2. vyd. 1873), *Horopisné obrazy okolí Pražského* (Praha 1857); tomuto poslednímu dílu předeslal již r. 1847 *Zeměznalecký přehled okolí Pražského a Zeměznalecká procházka z Prahy do Jílového, Příbrami atd.* (1852). O českém horopisu jednají práce: *Nástin horopisu českého* (1855), *Některé poznámky k pokusu plastického vyobrazení horopisných poměrů* (1856 ve „Zprávách“), o horopisu na Slovensku: *Nástin horopisu severozápadních Karpat* (1858 ve Zprávách). R. 1860 odebral se k žádosti několika osvícených měšťanů píseckých do Písku a založil tam vyšší reálnou školu, kterou v letech 1860—1862 sám řídil. V městě tomto získal si velikých zásluh o vzdělání řemeslníků a vychovávání chudé opuštěné mládeže. Humánní snahy jeho nejen že nedošly uznání, nýbrž vzbudily v části měšťanstva píseckého i zjevný odpor, takže Krejčí rozmrzen a roztrpčen po dvou letech Písek opět opustil a v dřívější svůj úřad učitelský při vyšší reálce v Praze se uvázal. Roku 1862 vyslala jej obec Pražská na světovou výstavu londýnskou. Krejčí výstavu prostudoval a procestoval za touto příležitostí též Německo, Belgii, Francii a Švýcary. Předmětem studií a pozorování jeho v zemích těchto

bylo zejména zařízení škol průmyslových a vychovatelských ústavů pro chudou, opuštěnou mládež. Výsledky těchto svých pozorování složil pak v díle: *Cesta po Německu, Švýcarsku, Francii, Belgii a Anglii* (v Praze 1863).

Vydav v letech 1860—1863 jedno z nejdůležitějších svých děl, totiž: *Geologie, čili nauka o útvarech zemských se zvláštním ohledem na krajiny českoslovanské* (roku 1877 vyšlo přepracované, doplněné a opravené vydání, v Praze), byl povolán r. 1864 za professora mineralogie a geologie na nově zřízenou českou vysokou školu technickou. Zde počíná nejskvělejší doba nadšené jeho učitelské činnosti a v dějinách české techniky zůstane působení jeho po všechny časy zlatým písmem zaznamenáno. Krejčí získal si nehynoucí zásluhy nejen o organisaci této vysoké školy, nýbrž i o zřízení a obohacení jejích mineralogicko-geologických sbírek, kteréž v krátkém čase téměř z ničeho byl vytvořil. Jeho oblíbenost u kolegů i studentstva, kterémuž byl opravdovým otcovským přítelem, stala se pověstnou a přednášky jeho bývaly vždy četně navštěvovány. V letech 1867, 1871 a 1878 byl Krejčí rektorem české vysoké školy technické. V těchto dobách vydal důležité, horlivému příznivci a podporovateli přírodních věd Janu Michalovi Šárymu věnované dílo: *Krystallografie čili nauka o tvarech hmoty vyhraněné* (1867, 2. vyd. 1879 v Praze), kteréž mělo býti především učební pomůckou českým posluchačům mineralogie na polytechnice a vyplniti mezeru ve vědecké literatuře české.

Methoda, podle níž tvarosloví krystalů v díle tomto vyloženo jest, ač od dosavadních, zejména co se týče nové symboliky se liší, opírá se v podstatě o základy eklektické methody Naumanovy. K oboru tomuto se druží nejnovější, vytištěný, ač dosud nevydaný spis Krejčího: *Mathematická krystallografie* a sem dlužno též vřaditi *Klíč nerostopisný* (Praha 1865).

Jeho horlivému přičiňování se na sněmu zemském — do kteréhož byl r. 1861 za okres prachaticko-netolický zvolen a kterémuž až do své smrti náležel — podařilo se získati stálou zemskou podporu pro přírodovědecké vyzkoumání Čech, při kteréž on sám geologickou část prací řídil. V *Archivu pro přírodovědecké vyzkoumání Čech* vyšly v tomto ohledu z péra jeho mnohé vzácné práce vědecké, z nichž nejdůležitější jsou společně s prof. drem *Ant. Fričem* spracované *Studie v oboru českého útvaru křídového* (1869), první důkladný to popis celého tohoto útvaru, jenž v českém přírodozkumu nad míru důležité místo zaujímá.

S Joachimem Barrande-em, tímto velebným posvěcencem vědy, byl Krejčí v stálém vědeckém a přátelském styku. Z tohoto styku vzniklo dílo jeho *Zemězn. popis českého siluru s geologickou mapou téhož útvaru.*

Musili bychom vypočísti ještě dlouhou řadu spisů a pojednání, kdybychom si chtěli utvořiti jen přibližný obraz o jeho neúmorné veleobsáhlé vědecké a spisovatelské činnosti. Zde budiž pouze ještě podotknuto, že krom shora uvedených děl, sepsal ještě: *Geologický popis železitých hor s mapou geologickou, Geologický popis okolí Pražského* (s velkou mapou), z dřívějších let: *Počátkové silozpytu dle Baum-*

gartnera (1851), *Základové zeměznalství pro hornickou školu v Příbrami dle Grimma* (1852), *Přírodopis pro reálné školy* (1853), *O jedlých a jedovatých houbách* (1859), *Přírodopisný atlas živočišstva s výkladem* (1863. 2. vyd. 1866), *Cesta kolem měsíce* (Matice lidu r. 1870) a množství příspěvků vědeckých do *Živy* (kterou byl od roku 1853 s přestávkou dvou let společně s Purkyněm redigoval), *Musejníka*, *Slovníka Naučného* a j. příspěvků populárních do různých sborníků a časopisů. Vůbec dlužno přičísti Krejčímu za neocenitelnou zásluhu, že se zálibou sestupoval s výšin přísné vědy k lidu, kterýž populárními články a zejména četnými rozpravami a přednáškami poučoval, získav si tím pro zobecňování vědy přírodní v Čechách zasloužený vděk celého národa. Řeči jeho, obsahem jadrné, formou dokonalé, které při rozličných slavnostních příležitostech míval, vyzařovaly lásku k vědě, spojenou však s láskou k vlasti a kladly vždy největší důraz na *osvětu národní*, podmínku to zachování se národa samého. Pravou perlou v tomto ohledu byla jeho řeč *„O účastenství Čechů v pěstování přírodních věd“*, kterouž přednesl r. 1880 v Praze o sjezdu českých lékařů a přírodozpytců, jehož prvním předsedou byl.

Vedle své obsáhlé činnosti vědecké, spisovatelské a učitelské věnoval se též horlivě záležitostem obecním; byltě členem obecního zastupitelstva pražského, pracoval v četných komisích a věnoval se zejména studiím otázky o zásobení Prahy vodou pitnou.

Asi po dvě leta zasedal Krejčí též v radě říšské, do které byl 22. dubna 1881 za okres Slané-Louny-Rakovník zvolen. Jako politik hlásil se Krejčí k zásadám liberálním a byl zastancem jednoty v národě.

V dubnu r. 1881 jmenován byl řádným professorem mineralogie a geologie při české universitě, při kteréž r. 1884 zastával úřad děkana fakulty filosofické.

Podotkneme-li ještě, že byl čestným doktorem filosofie, skutečným členem král. české společnosti nauk, dopisujícím členem c. k. říšského geologického ústavu ve Vídni, čestným měšťanem měst Netolic, Husince, Elhenic, Vlachova Březí a veškerých obcí venkovských okresu Píseckého, čestným členem akademického spolku čtenářského, nabudeme malého obrazu o životě a činnosti muže, jehož význam sahá hluboko do celého kulturního života našeho národa.

„A až jednou se bude psáti kulturní historie naší doby“ — slova tato pronesl prof. Frant. Studnička o sjezdu českých lékařů a přírodozpytců — „až líčiti se bude náš heroický boj proti hladovému cizáctvu a pragmaticky odůvodňovati naše namahání za udržení prvního znaku lidskosti, totiž národnosti před dotěrným egoismem do roucha kosmopolitického se schovávajícím, pak zlatými literami uznání zastkví se jméno *Jan Krejčí.*“

František Brábek.

Václav Štulc,

spisovatel český, probošt kapitoly vyšehradské, zemřel dne 9. srpna 1887.

Václav Štulc narodil se dne 20. prosince 1814 na Kladně. Studoval v Praze, kdež mu Jos. Jungmann a Frant. Svoboda první dali podnět k působení vlasteneckému. Prodlením let seznámil se Štulc s celou řadou stejně nadšených mladíků a mužů, jako s Pichlem, Havlíkem, Sabinou, Štrobachem, Václ. Svobodou, Frant. Trojanem, Podlipským, Máchou, Amerlingem, Šohajem, Vrťátkem, Kavkou, Tupým a j., s kterými setrval povždy v přátelském svazku.

Roku 1839 vysvěcen na kněze a poslán za kaplana do Kvílic (na Slánsku), kdež setrval do r. 1843. Na to vstoupil za duchovního správce do ústavu pro dospělé slepce pod Bruskou v Praze. R. 1846 ustanoven v téže hodnosti v pražském ústavu choromyslných. R. 1848 ocitl se Štulc jako tak mnohý z jeho souvěkovců, v proudu činnosti politické. Velmi blahodárné působení zahájil brzy na to, když byl povolán za učitele náboženství na akademické gymnasium; setrval tam i po roce 1853, kdy ústav ten přeměněn zase na německý a dosavadní sbor učitelský z veliké části rozptýlen. Teprve r. 1860 rozloučil se s působištěm tím, když zvolen byl za sídelního kanovníka na Vyšehradě. Zde provedl velezáslužné dílo obnovou kollegiatního kostela sv. Petra a Pavla. Myšlénce té věnoval se hlavně od r. 1870, kdy stal se proboštem a vydatnějších prostředků nabyl k jejímu provedení. Za života věnoval na tento chrám bez mála čtyřicet tisíc zlatých a v závěti své učinil kapitolu vyšehradskou za pokladnu sv. Václava na dobudování chrámu hlavním dědicem nemalé své pozůstalosti. Činnost tato nebyla prvním zjevem přízně proboštovy k umění výtvarnému: románská basilika sv. Cyrilla a Methoděje v Karlíně vystavena hlavně přičiněním Štulcovým (v letech 1854—1863).

Literární činnost Štulcova počala velmi záhy a rozproudila se širokým tokem.

Na poli literatury náboženské, ku kterémuž odboru již svým povoláním směřoval, vydal Štulc dlouhou řadu děl, jednak životopisy svatých, zejmena sv. Cyrilla a Methoděje, sv. Cecilie, sv. Vincence de Paula, sv. Prokopa, opata sázavského, sv. Martina, biskupa tourského, pak obrázky ze života blahosl. Anežky Přemyslovny pod názvem „Z paláce a z kláštera". V Praze 1875; — jednak sbírky modlitební (Hvězda Betlémská. V Praze 1864 a 1866. — Posvátný věneček ku poctivosti sv. Václava. V Praze 1869.) jednak spisy směru apologetického, jako: Renan a pravda čili: Úvahy o knize Renanově „Život Ježíšův". V Praze r. 1865. V poslední době vedl redakci textu Písma Sv., jež vychází s Doréovými illustracemi nákladem Ottovým.

Básnických sbírek vydal Štulc několik. „Pomněnky na cestách života" r. 1845. „Perly nebeské čili podobenství a propovědi Páně". V Praze 1865. „České Dumy". V Praze 1867. [Vyšly anonymně se chiffrou V. Š. K. (ladenský).] Posléze „Harfa Sionská".

Čtvera vydání dožilo se jeho „Padesáte bájek a několik vážnějších básniček", v Praze 1852. 1858. 1862 a naposled r. 1868, kteréž asi mnohému z dospělé nyní generace byly první lekturou básnickou.

Jak sám spisovatel soudil o básních těch, svědčí místo z předmluvy k 1. svazku „Sebraných spisů básnických". V Praze 1874. „Nikdy jsem toho sobě sám netajil, že čím lépe poznávám cenu pravé poesie, tím skromněji jest mi smýšleti o pokusech a plodech svých básnických. Nic však méně mám za to, že ve květnici na různých záhonech vedle královské růže stolisté a spanilé lilie druhdy ovšem i konvalinky a zvonky, pomněnky a macošky, chudobky a sedmikrásky vděčí se oku a mysli duší krasocitných." V tomto svazku „Sebr. spisů básn." obsaženy jsou sbírky „Harfa Sionská", „Pomněnky na cestách života", „České dumy" a mimo to veršované vzpomínky z cest „Na Tatrách a pod Tatrami".

Velmi sympatický oddíl spisovatelské činnosti Šulcovy tvoří jeho překlady z polštiny.

Shodou okolností (hlavně přátelstvím s knížetem Jiřím Lubomirským) přilnul Štulc upřímnou láskou k národu polskému a záhy (r. 1834 ve „Květech") počal z jazyka toho překládati. Z básníků polských zamiloval si nad jiné Mickiewicze. Plodem těchto poměrů jest překlad Mickiewiczowa „Wallenroda", jenž vyšel r. 1837 v Praze, téhož „Grażyny", jenž byl čten svého času v Umělecké Besedě a tiskem vydán v 2. sv. „Sebraných spisů básnických" (V Praze 1878.) zároveň s „Konradem Wallenrodem", dále převodem „Sonetů krymských", „Balad", „Dziadů" a několika drobnějších básní a bájek.

O „Dziadech" přednášel Štulc v „Um. Besedě", kdež čítal také ještě o Jungmannovi, Procházkovi a Markovi. Přednášky ty byly asi základem literárních článků, vyskytnuvších se později v „Kritické příloze k „Národním Listům" ročník I. (1863—1864) pod názvem „Ráz a povaha literatury polské", jakož i spisu „Josef Jungmann" vydaného společně s J. B. Pichlem v Praze 1873. (a dříve již ve „Světozoru".) K těmto literarním studiím řadí se ještě článek: „Pohled na literaturu českou věku Karla IV." v programu akad. gymnasia na rok 1856.

Významem svým ne poslední byla Štulcova činnost redaktorská.

R. 1847 jal se Štulc vydávati časopis obsahu náboženského „Blahověst", který až dosud vychází. Později vedle „Blahověsta" vydával „Občana", časopis politický, jenž nepřízní poměrů brzy zašel. Od roku 1850 do r. 1864 vydával katolický kalendář „Poutník z Prahy". Roku 1860 počal vydávati „Besedy katolické", jež obsahovaly výbor povídek jeho. Za změněných poměrů politických jal se vydávati list „Pozor", v němž uveřejnil články, za kteréž odsouzen byl k dvouměsíčnímu žaláři a ztrátě tisíce zlatých z kauce . . .

Přehlédneme-li takto veškerou činnost zesnulého spisovatele, uznáme, že zanechal po sobě v životě našem literárním stopu jasnou a trvalou.

Š.

Karel Vít Hof,

zasloužilý český spisovatel, zemřel v Kundraticích dne 9. srpna t. r. v 61. roce věku svého. Již za let studentských přispíval rozmanitými pracemi do časopisů belletristických; později redigoval „Pražského Posla“ a „Rodinnou Kroniku.“ Sepsal některé povídky, „Dějiny velikého národního divadla v Praze,“ četné monografie památných kostelů českých a množství drobných článků obsahu historického, humoristického a polemického. — Poslední leta bránil mu v literárních pracích nezhojitelný neduh oční, který jej také přinutil, vzdáti se úřadní činnosti při magistrátě pražském a odebrati se na odpočinek.

Ferdinand Náprstek,

vřelý národovec a horlivý podporovatel našeho umění dramatického, zemřel v Praze dne 16. srpna t. r. ve věku 63 let. Pocházel ze zámožné měšťanské rodiny pražské, jež i zásluhami jiných dvou členů svých, totiž vzácnou lidumilností matky zesnulého a obětavým vlastenectvím jeho bratra, pojistila sobě trvalou vděčnou památku v národě našem. Ferdinand Náprstek účastnil se od svého mládí horlivě všech vlasteneckých podniků a přilnul zejmena vroucí láskou k českému divadlu a dramatickému písemnictví, kteréž podporoval vypisováním cen na práce zdařilé. Sám přeložil některé divadelní kusy z frančtiny. Ještě v závěti své odkázal značnou sumu na zřízení nadac pro vypisování cen na česká díla dramatická.

Opravy.

V podpisu vyobrazení na str. 62. v sešitě červencovém mělo státi „Hostinec ve Ktové“ a na str. 179. v sešitě srpnovém „Mlýn Žampach blíže *Trosek.*“

KROJ MORAVSKÝCH SLOVÁKŮ.

Svatého Pavla poslední cesta.

Legenda od **Otokara Mokrého.**

oj života jsem dobrý dobojoval, —
teď koruna mi věčné slávy kyne!
Já víru v Tebe skálopevnou choval,
nejsladší Mistře, čisté Panny syne —;
když církev Tvoji divé hnětly boly
a z těl Tvých věrných v krvelačné zlobě
sveřepý césar pochodně si robil:
já vyznával Tě veřejně a slavně
a kříž Tvůj těžký nosil neunavně...
já skrýval Tebe v srdce svého kobě,
jak poutník ten, jenž v dutině své holi
schovával démant, který v čárném rdění
kdys oční důlky modly jeho zdobil.
V Tvé hluboké jak moře zřítelnici
mně jiskry žhavé, jako hvězdy plály,
když na úpatí hrdé Petra skály
jsem lovil duše spásy na udici,
jejížto osten — ne smrt hrůzyplnou,
však nebes ráje čárnou věstil záři:
tu glorioln očistnou a svatou,
v níž Lazaru i dceři ze Samaří
odplatu stejně dáváš vrchovatou
v litostném Boha, Hospodina klínu!"

Tak svatý Pavel, vězeň v Mamertinu,
přemítal, upjat těžké ve okovy,
na dlažbě vlhké, kde na jeho slova
před chvilkou teprv ruka andělova
ze země pramen vody křišťálový
vyvedla tryskem, aby krůpěj vlahá
křtem spásným skropit mohla strážce řasy,
jenž při pohledu na světcovo čelo,
vznícené jasem nadzemského blaha,
obrácen rázem na Kristovu víru.
Pohanských bludů liché bělmo spadlo
a srdce, které v pustých vášní víru
jak lístek smokvy v slunném žáru vadlo,
milostnou touhou hned se pozachvělo
k Tomu, jenž bratry sytil chlebem spásy
a lásky zrnko rozsil po vesmíru.

Den rozbřeskal se v čarolesklé vnadě
po Tibeřině usměvavém dolu; —

paprsek slunce, zlíbav hřeben zlatý
Nerona zámků v palatinském sadě,
protkával nachem střechy Kapitólu,
pak těkav chvíli sloupů hlavicemi
a hvozdem soch těch kyprých, plných vděků,
jež jak sny luzné zapadlého věku
na fóru bílou tísnily se řadou,
zalehl v temno cirku pod arkádou,
sbrocenou svěží krve šlépějemi,
jež v písku tu tak purpurově plály,
jak venku čárná opona ta z nachu,
již gladiatorů ruce rozepjaly,
by tyran, chráněn od slunce a prachu,
ssát mohl douškem vražed kratochvíli.

Vězňové v celách Mamertinu jatí
z těžkého snu se rázem probudili,
když na nádvoří shromážděni kati,
by na popravu s jásotem a křikem
odvedli slepé snílky z Galileje,
jimž líbat kříž se hnusným stalo zvykem.

Stál již tu Pavel brány u veřeje,
k poslední cestě hotov, přepásaný,
když z kobky tam se od protější strany
postava známá jemu vynořila.
Stařeček vetchý, — řasnatý plášť žlutý, —
tunika modrá tělo schřadlé kryla
a nohy tvrdý střevíc sandálový,
řetězem těžkým těsně ovinutý.
V soumraku ranním bílé starce čelo,
rozryté vráskou bolu nesčíslnou,
jak mramor desky hrobové se skvělo. —
Od lící jako skála vyvětralých
v klopotách žití, strastí ve příboji,
vous kučeravý bílou splýval vlnou
na prsa věkem k zemi nachýlená . . .

Jak shleď' jej Pavel, v toužném rozechvění
vztáh' ruce k nebi jako ku modlení;
nedbaje stráží, pitkou rozespalých,
ku předu bral se hučícími roji
a před starcem pad' zbožně na kolena.

Byl Petr to — jej tatáž ruka vrahů
oveček stádci odervala náhle,
od zbožné obce apoštolských prahů
a uvrhla sem do hlubiny spráhlé
ve tvrdém, vlčím lůně Kapitolu.

Tu dlouho oba v objetí si dleli,
až ozvalo se polnic temné hřmění,
a z šumných davů chátry zlolající,
jež kolkolem se bílým fórem tměly,
Ostijskou branou vyvedeni spolu
za milník zlatý, pustou na silnici,
hrobovců řadem tmavým lemovanou.

Tu vůdcův povel tesknou karavanu
zastavil náhle v zádumčivém chodu:
„Odlučte vězně! — Každý jinou stranou
nechť volí cestu k nebeskému brodu,
kde hvězdy spásy věčné se mu lesknou
a židovský král s otrněným lebem
jej očekává s těla svého chlebem!"

Po bohopustém, rouhavém tom slově
přimknul se Pavel oddaně a vřele
naposled k věrné hrudi soudruhově
a šeptal k němu: „Bratře, v teskné chvíli
sám zvol si cestu v lůno Spasitele;
půjdeš-li v levo — na pravo se schýlí
poslední kročej tvého tovaryše; —
my stádce svoje věrně rozdělili, —
nesnáze nechať i v té chvíli není,
když Mistr na nás hledí s nebes výše . . ."

Se slzou v oku Petr v levo kráčel
a Pavel bral se k vodám Salviovým.
— — — — — — — — —
Již přiblížil se světec ku kameni,
jenž míli třetí v pusté cestě značil,
když kmitla se tu křovím vavřínovým
postava dívčí, vzdušná, mihotavá,
jak přelud, jejž sen zlatý spřádá v spaní,
ovátá kouzlem čarotklivé něhy,
tak tajemné, jak nádech mlhy ranní,
jenž duhobarvým, průsvitavým hávem
mladistvou líci broskve obetkává . . .
Šat křtěnců bílý, jako padlé sněhy,
rozčeřen hybkou kyprých ňader vlnou,
přiléhal těsně k úbělové šíji,
po níž jak ručej v proudu burném, tmavém
vlas černý splýval, čechrán něhyplnou
větérků ranních paží dovádivou.

Apoštol Pavel zdvihl zraky v žasu
a bolest žhavá duší jeho snivou
zachvěla, když zřel v slunném růžojasu

Plautillu žačku . . . dívku bohumilou,
jak vzpíná k němu bílé ručky svoje,
závojem halíc líci uslzenou.

Vzpomínek něžných zlatokřídlé roje
vířily hrudí sladce rozteskněnou,
však po chvíli již bědné skutečnosti
mrazivá vlna duši obestřela
a na rtech slova truchlivá se chvěla:

„Ten závoj hebký, družko čarovnadná,
odepni, prosím, z liliových skrání,
bych obvázal jím oči svoje mroucí,
on pohledu mne příšerného zhostí,
až smrtným bleskem kmitne ocel chladná,
však vrátím ti jej — třeba po skonání! . . .“

Plautilla závoj s temným sňala kvílem
a přitiskla naň políbení vroucí,
s ním žhavorudý kvítek granátový
se svanul na vlas Pavla kadeřavý,
když vinula jej světci kolem hlavy . . .
— — — — — — — — — — —
Pak zmizela zas v hustém lauru křoví . . .
— — — — — — — — — — —
Na mramor zimný, v dumné zhřížen snění,
položil Pavel mučenické skráně,
pak meč se blýskl — v červánkovém rdění
vytryskla krev! . . . Než jaký taj to žasný! . . .
Sotva že krůpěj pusté, sprahlé pláně
svým tmavorudým nachem porosila: —
na místě tom, kam dívčin závoj řasný
se smekl s kalných apoštola zraků,
pramenů tré tam divném ve zázraku
mrtvého světce ruka vykouzlila . . .
Když pak noc tichá vnadou čarotklivou
věčného města prahy obestřela
a Plautilla ve bolném rozechvění
na lůžko kladla hlavinku svou snivou:
jí Pavel svatý objevil se v snění
a závoj, v němž se krůpěj krve rděla,
s povzdechem teskným svinul jí kol čela . . .

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal Josef Kořenský.

(Pokračování.)

ělčiny sundu stále vyhloubávají se baggrem, aby usnadněn byl vjezd k pobřeží. Dále bylo třeba založiti průplav, aby lehčí lodi přiraziti mohly až do samého města. Těžké koráby zakotvují v sundě.

Památný Aabohus nebo Aaboslott, pevný hrad, založený na přímořském návrší, z daleka se již ukazuje. Byl někdy místem, z něhož přicházela podpora a pomoc křesťanství proti pohanským Čuchoncům. Ale nemaje výhodné polohy strategické proti palné zbrani, pozbyl časem důležitosti. Hostil v sobě správce zemské a přechovával ve svých žalářích královského vězně Erika XIV., onoho Hamleta, jenž v šílenství spravoval říši švédskou, až 25. února 1577 dokonal život, plný ohavností a vražd. Za páchané skutky odsouzen byl k smrti vlastním bratrem a otráven merkuriem přimíchaným do polévky. V Aabohusu švédský Karel IX. a Gustav Adolf II. míval svoji residenci, zavítal-li návštěvou do Finska, ve zdech pevného hradu toho obýval nejslavnější z finských guvernérů, hrabě Pehr Brahe, z pevnosti té vyšel slavný průvod do města, když v něm přede dvěma sty a čtyřicíti šesti lety finská universita se zakládala.

V Aabohusu vystřídalo se mnoho pánů. Hrad brzy byl v držení švédském, brzy zase zmocnili se ho Dánové, nebo hájili ho Čuchonci, Němci, Poláci, byl svědkem mrzké zrady i hrdinských činů.

Když roku 1614 Gustav Adolf hodoval ve hradě, tu oheň vypukl v hořejších síních, a nejstarší díl zámku lehl popelem před očima královýma. O málo let později byl však Aabohus zase restaurován a po knížecku vyzdoben. Rokem 1693 přestal býti residencí náměstka králova, a sídlo tohoto přeneseno jest do města. To byl počátek úpadku někdy slavného Aabohusu. Čeho živelní nepohody, bouře a blesky nedokonaly, to dovršila vojska ruská roku 1714. Síně, v nichž vystrojovány bývaly tabule královské, proměněny jsou teď v obilní skladiště, jiné pak prostory slouží za kobky žalářní.

Město Aabo, majíc nyní přes 25.000 obyvatelů, nabylo úhlednějšího vzezření po velikém požáru, jenž před padesáti lety srovnal se zemí téměř všecka stavení. Od té doby má Aabo domy kamenné, některé velmi vkusně vystavené. Ale dláždění není nám po chuti. Naříkáme každým krokem, chodíce po špičatých valounech, jimiž město jest vydlážděno. Proto, konajíce delší procházky městem, užíváme za laciný peníz raději lehkého povozu jako každý měštěnín. Koníka řídívají tu obyčejně hošíci sotva škole odrostlí, nosíce po způsobu ruských izvozčíků dlouhý kaftan s opaskem a plochou čepici.

Město spjato jest s obou stran příkrými stráněmi, ležíc v kotlině při řece Auře. Nejvýše na žulovém hřbetu položena jest observatoř

s navigační školou u prostřed sadů a parku, odkud jeví se rozhled na okolní pláň, posetou žulovými balvany a pustou jako vysoké fjeldy norské. Pod námi samá haluz a zeleň, a výše na horské pláni kamenná poušť, močály s jalovcem a černou šichou.

Na úpatí rozkládá se velebná stavba dómu, ostiňovaná košatými lipami a kleny, a naproti portálu vypíná se pomník, posvěcený památce s věnováním: Aeternae memoriae viro Henrico Gabrieli Porthan patria memor. Socha předního křisitele národa čuchonského spočívá na žulovém soklu, držíc v rukou list a péro, jímž slavný dějepisec vynesl na jasné světlo minulost svého národa.

Aabo bylo kdysi střediskem vědy a umění, z akademie aaboské vycházely červánky vědeckého vzdělávání. V ní působil rostlinozpytec Hellenius († 1820), chemik Gadolin († 1852), fysik Hallström († 1844), matematik Lexell († 1784), básník a vědec Elevberg († 1821), Calonius († 1817), proslulý právník a j. K těmto družil se také Porthan, tehdy professor římské literatury a humanista nad jiné vynikající, jenž svým vědeckým obzorem a zanícením vlasteneckým stal se miláčkem akademické mládeže a učitelem celé země finské. Zvláště učinil cílem svého bádání svůj vlastní národ, všímaje si jeho starožitností, řeči a obyčejů. Porthan byl první, jenž dějiny finského národa vymanil z odvislosti švédské, vyprostiv je zároveň kritickým duchem ze zastaralých domněnek. Též sbíral pečlivě vědomosti geografické, a podávaje zprávy ty na veřejnost, způsobil, že tou dobou proslulý Schlözer v Göttinkách vydal roku 1779 tiskem poprvé obšírnější pojednání o Finsku (Finland, das europäische Kanada).

Velikou milostí nakloněn byl akademii aaboské král Gustav Adolf, když upsalská akademie upadla v nemilost královskou proto, že studentstvo její obviňováno bylo z jakobinismu. Roku 1803 prohlásil král, že dá vychovati „velkoknížete“ v aaboské akademii. Oddělení vojska jakožto tělesní stráž princova přeloženo bylo hned na to do Aabo, ale malý velkokníže zemřel již roku 1805.

Za požáru shořela také knihovna akademie o 50.000 svazcích, načež vysoké školy přeloženy byly do Helsingforsu.

Důležitou instancí, jíž lepší časy vzešly zemědělství finskému, bylo zřízení ekonomické společnosti v Aabu roku 1797, nazvané „kongelige Finska Hushaallningssällskapet“, nyní „Kejserliga Finska Hushällningssällskapet“. Úsilím jejím vysušovány jsou bařiny a močály, založeny banky, školy odborné a jiné ústavy. Zvláště užitečnou osvědčila se snaha jednoty zvelebiti v zemi pěstování bramborů a to udílením vládních podpor od roku 1801. Tou dobou zavázán byl rolník pěstovati na svých pozemcích 5—10 měřic bramborů.

Nyní jest nejvyšším ochrancem hospodářské společnosti finské v Aabo sám ruský cár. O činnosti své vydává spolek ročenku nadepsanou „Kejserliga Finska Hushällningssällskapets Handlingar“, řídě se ve mnohých věcech zemědělskou radou království českého.

Hospodářská jednota aaboská vytkla si také úkolem šířiti ruční práce ve školách finských, majíc odbornou školu (Slöjdskola, čuch. käsityökoulu), v níž odrostlé dívky dojíti mohou výcviku v práci

slámové, plétařské, lepenkářské, lýkové a j. chtějíce těmto pracím samy potom vyučovati.

Večerem dostavuje se obecenstvo aaboské do sadu, kde bavívá se pozdě do noci při zvuku skrovné hudby. Za mé návštěvy rozléhal se restauračními sály zpěv český. Několik otrhaných harfenic od Králové Hradce zabloudilo na své umělecké pouti až do Aabu.

Cestu z Aabo do Helsingforsu vykonáme opět po moři. Trvati bude asi 15 hodin. Tentokráte bylo každé místečko na lodi obsazeno. Kdo později přišel, přenocovati musil na palubě.

Obrysy malebně položeného Helsingforsu ukazují se již z daleka. Na sta bradel, skalisek a ostrovů obklopují břehy, na nichž vystaveno jest hlavní město finské země, pojíce se k sobě místy těsně a tvoříce úzké průliny a mělčiny, jimiž sotva lodice mohou projeti. Veliké koráby nákladní proplaviti se mohou do přístaviště pouze jediným průlivem Gustafssvärdssund, chráněným se všech stran bateriemi „nordického Gibraltaru". Tak nazývá se pevný Sveaborg, rozložený na čtyrech ostrovích. Nejvíce opevněn jest Vargö (švéd. *ö* = ostrov) s městem Sveaborg, ve kterém však žije pouze tisíc obyvatelů, ostatních 6000 jest vojenská posádka s námořskými obrněnci ruského loďstva. Druhým opevněným ostrovem jest Stora-Öster-Svartö, třetím Lilla-Öster-Svartö a čtvrtým Vester-Svartö.

V několika minutách za řetězem těchto ostrovů zakotví loď v přístavišti, vystaveném z pevné žuly a svíraném na sever ostrožnou, na níž rozkládá se předměstí Skatuden s povýšeným chrámem pravoslavných Rusů. V Söderhamnu — tak sluje přístaviště helsingforské — soustředěn jest všecken život, zvláště o ranním trhu. Tou dobou přirazí ke břehu rybářské barky, lodi a čluny, a celé přístaviště proměňuje se ve plující město. Rybáři mají na lodi druhý svůj domov s celou domácností. V prázdné chvíli zhotovují sítě, opravují plachty, čistí svou loď, nebo vykládají rybářské zboží. Na jiných člunech prodává se mléko, máslo, v nádobkách z březové kůry nabízejí se jahody a jiné ovoce lesní. Na palubě to praská a plápolá. Rybářky vaří tu jídla a připravují všecka krmě.

Na prostranném tržišti vyloženy jsou veliké ryby sladkovodní, zvláště lososovité. Kupci okoušejí syrové kousky ryb a podle chuti kupují více nebo méně. Menší rybky odnášejí si hospodyně v malých síťkách. Kramáři mají tu boudy na kolách a stěhují se s pohyblivým krámem kam je libo. Mezi nimi usazeny jsou prodavačky kávy, čaje, mléka, limonad, kaše a rozličného pečiva.

Na blízku tržiště jest palác císařský a na nábřeží památník Alexandrův.

V tržiště nábřežní vybíhá nejskvělejší ulice residence finské, Esplanadgatan, posázená čtverou řadou statných javorů a vyzdobená skupinami ozdobných keřů a pestrého kvití, u prostřed nichž vypíná se nyní pomník nejslavnějšího pěvce finského, Runeberga, modelovaný jeho vlastním synem. Pěknou okrasou esplanady jest výstavné divadlo. V parku produkují se za teplých večerů hudebníci*), z nichž mnozí jsou českými

*) Tou dobou jsou v Helsingforsu bratři Hřímalové, Hrabě, Sitt a j.

krajany, libujíce si v Helsingforsu již po mnohá leta tak jako soudruzi jejich v bohatém Göteborgu ve Švédsku.

Druhou skvělou ulicí jest Unionsgatan s palácem sněmovním, Riddarhuset, v němž finská šlechta zasedává, majíc rokovati o záležitostech zemských. V předsíni sálu rytířského shromážďuje se ke sněmování stav duchovní. Zástupcové měšťanstva zasedají v radnici, selskému pak stavu spokojiti se jest prozatím síněmi najatými tu onde v domě soukromém. Než brzy shromažďovati se budou poslední tři stavy v nové sněmovně, pro niž vyhlídnuto jest malebné místo na nejvyšším návrší helsingforsském řečeném Kasaberg nebo Ulrikasborg. Jakkoli povznáší se Kasaberg pouze asi 30 metrů nad hladinu čuchonského zálivu, přece lze z tamní observatoře rozeznati za jasného dne Olafův kostel na protějším břehu chobotu v Revalu.

Pod Kasabergem založilo město rovněž svěží sad (Trädgaard), kde rostou vysoké břízy, jeřáby, lípy, javory. Měšťané helsingforšští, užívajíce volné přírody za krátkého leta, usedávají v sadu na pažitu, aby občerstvovali se kávou, již sami přinášejí si z domu v láhvích, obložených šátky a húněmi.

Největší budovy a ústavy vystaveny jsou na náměstí, jež sluje Senatstorget. Tu velebně pne se chrám svatého Mikuláše, spočívající na žulové skále. Široké schodiště, jež vede k mohutnému portálu chrámovému, a pět modravých kopulí byzantské té stavby, jeví se pozorovateli jakožto dílo velikolepé. Mezi ostatními stavbami vyniká tu monumentální budova universitní s bohatými sbírkami a universitní knihovna nádherně upravená, čítající nyní půl druhého sta tisíce svazků.

Helsingforsská universita jest zařízena podle vzoru švédských škol vysokých, rovněž i vyučovací řeč jest posud švédská. Novější dobou došlo také na to, že přednášejí se po čuchonsku finské dějiny, čuchonská literatura a bohosloví.

Vysoké školy helsingforsské obsahují v sobě fakultu theologickou, právnickou, lékařskou a filosofickou (se sekcí historickofilologickou a fysikálněmatematickou), na něž vynaloženo bylo r. 1884 přes 870.900 finských marek (= franků). Roku 1885 působilo na helsingforsské universitě 70 professorů, docentů a lektorů. Studujících přítomných bylo tou dobou 805, mezi nimiž také 1 studentka. Nejvíce studujících připadá na fakultu filosofickou (408), na právnickou 200, na theologickou 119, nejméně na lékařskou (78). Všech studujících zapsaných má universita helsingforsská přes půl druhého tisíce. Promovující studenti vyznamenávají se zlatým prstenem, v nějž vyryta jest ratolest vavřínová a lýra, nad to pak dostává se jim bobkových slávověnců, uvitých mladistvými dcerami professorů nebo dcerami mužů, jichž postavení souvisí se studiemi universitními.

V polytechnické škole helsingforsské bylo předloni 128 studujících. Ústav dělí se v sekci architektonickou, inženýrskou, strojnickou, chemickou a zemědělskou, ve kterých vyučovalo celkem 26 učitelských sil.

Studentstvo vysokých škol helsingforsských, pečujíc o zachování starodávných památek svého národa, dalo podnět k založení musea ethnografického. Sneseny jsou tu hynoucí kroje národní v přehledný celek dle území, vystrojeny jsou tu i věrné modely čuchonského oby-

vatelstva, podle zaměstnání s celou domácností, zachovanou tu onde ještě ve své prvotní neporušenosti. Tak zabezpečeny jsou výtvory minulých věků, vyšlé z rukou lidu domácího, a vystaveny na odiv pro zpomínku, až nynější doba setře s čuchonského lidu zděděné zvyky a obyčeje, zaměňujíc je za přetvary nynější civilisace.

Procházejíce se mezi ethnografickými sbírkami musea helsingforsského, rozpomínáme se na velezasloužilého sběratele Hazelia ve Stockholmě, jenž neúmornou prací a obětavostí soustředil v museu svém pravé poklady národní, učiniv sbírky své vzorem pro všecky země.

V ethnografickém museu helsingforsském poprvé měl jsem příležitost poznati starodávný hudební nástroj čuchonského lidu, kantelu, při níž národní písně zpívaly se od nepamětných časů, vyplývajíce — jakož dí Lönnrot — ze dvou pramenů: z opuštěnosti a smutku. Za dlouhých večerů zimních bývaly zpěvy ty vábným kouzlem, v nich obrážela se minulost praotců čuchonské vlasti, jimi přecházely pověsti a báje na mladé ratolesti starých rodů. Jednotvárnou hudbou předváděly se posluchačům zbytky národní té poesie, plné vnímavého ducha a původního rázu, uchovávaného zvláště mezi Karely, z jichž úst také sebrány byly nejvíce zvěčnělým Eliášem Lönnrotem a vydány na světlo asi před padesáti lety jakožto Kanteletar, obsahujíce v sobě rozličné zpěvy, nebo-li runy.

Ale významnější byly runy epické, v nichž věrný podán jest obraz bájesloví čuchonského. Lönnrot sebral veškeré ty pověsti o zázračných a mythických hrdinách, pokud zachovaly se v podání lidu, maje tušení, že tvoří epický celek. Prochodiv kraje své vlasti a gubernii archandělskou a oloneckou v letech třicátých, vydal sebrané zpěvy jmenem „Kalevala taikka vanhoja Karjalan runoja, Suomen kansan muinoisista ojoista". Helsingissä 1835. (Kalevala nebo-li staré karelské písně z dávnověkosti čuchonského národa.) Později snesen byl nový material studujícími a mladými učenci z odlehlejších krajů, a vyšlo nové vydání Kalevaly roku 1849, skládající se ze 22.793 veršů v 50 runách (zpěvích) a obsahující tedy mnohem více veršů než Iliada a skoro tolik jako obě Homérovy básně dohromady.

Objevení „Kalevaly" vzbudilo úžas a obdiv v literatuře všech vzdělaných národů, kteří překvapeni byli vzácnými krásami velikolepé epopeje. Jediná „Kalevala" postačuje, by Čuchoncům pojištěno bylo rovné právo a rovné postavení mezi rodáky švédskými.*)

---

*) Jméno Kalevala znamená sídlo nebo vlast Kalevovu. Přípona *ala*, *ela*, *ola* označuje místo, zemi, na př. Pohjola t. j. země severní (Laponsko), od čuch. pohja = sever; Tuonela, t. j. sídlo zemřelých od čuch. Tuoni = bůh smrti. Kaleva znamená božského obra nebo hrdinu, Kalevala zemi hrdinů. Veliký počet hrdinů zove se syny Kalevovými, z nichž Väinämöinen, Ilmarinen a Lemminkäinen jsou hlavními osobami v epopeji, jsouce původu božského ano prvotně bohové sami, kteří znenáhla vzali na se lidskou podobu, by mocí svou působili věci nadpřirozené a zázračné. V Kalevale líčí se jejich dobrodružství a podniky, vedené proti Pohjole, jež jest obydlím krásné dcery a odkudž snaží se unésti zázračný poklad sampo. Podivná to zajisté shoda se slavnými básněmi epickými jiných národů. Báseň začíná stvořením světa podle názorů pohanského pravěku a líčí vedle mythických dobro-

Z několika málo míst Kalevaly jde na jevo, že starobylé runy zpívávaly se střídavě dvěma pěvci, kterýž zjev zachovává se již vzácně jenom v některých krajích. Švédský ethnolog Retzius uvádí ve svém spise kraj Suojörvi při ruských hranicích.

Cestovatel Skjöldebrand*) a jeho soudruh Vlach Acerbi podali ve svých spisech vyobrazení dvou runových pěvců, jakož i popis hudebního jejich varyta, píšíce o tom asi v tato slova: „Posluchači obklopí improvisatora a jeho pomocníka, načež improvisator zpívá verš, který jeho pomocník opakuje v téže tonině, přebíraje poslední slovo od pěvce, aby potom celý verš po něm opakoval. Tím nabývá improvisator času ke přípravě verše nového, což opakuje se do nekonečna. Chvílemi pěvci ustávají ve zpěvu, občerstvujíce se pivem nebo pálenkou." Pěvci zasedají při zpěvu runovém na stolice a dotýkajíce se kolenoma, berou se za ruce a vážně k sobě se nakloňují, při čem kantelista doprovázívá je drnkáním na kantelu.

Původ starodávného varyta čuchonského splývá s dobou bájí. Dle Kalevaly jest sám hrdina Väinämöinen tvůrcem kantely, již učinil „pro zpěv a radování" z čelisti mohutné štiky. Zubů její užil za kolíčky a ze hřívy koňské struny splétal na varyto. A když jal se hráti na kantelu, tu vše živé, ba i božské blížilo se k hudbě kouzelné a k slzám pohnulo se dojemně. Celý vesmír žasl ve sladkém opojení. Sám Väinämöinen plakal, slze jeho kanuly do moře a učiněny jsou z nich modré perly. Ale když za strašné bouře kantela v moři utonula, Väinämöinen novou vytvořil ze dříví březového, dal jí kolíčky ze zlata a stříbra, jež vypadlo ze zobáku žežulčina, a z vlásků dívčiných připravil pět strun.

Acerbi poznamenal o finské kantele tuto povrchní zprávu: „Varyto skládá se z pěti strun. Více strun na kantele lid nemůže si ani představiti, vida, že také na ruce pouze pět prstů máme. Struny jsou kovové. Pět jejich tonů postačí k tanci a k doprovázení všech zpěvů a deklamací."

Lepší jest zpráva Čuchonce Jakuba Tengströma: „Kantela sluje čuchonsky k a n d e l e t. Majíc v déli asi tři čtvrtě lokte a zšíří asi čtvrt lokte, jest na jednom konci širší. Struny jsou naladěny na G, A, B, C, D, průvod jednohlasný. Terckvintakord zabere se jen tehdy, hodí-li se ku zpěvu."

Professor Retzius poznal na své cestě Finskem starého kantelistu, jenž mnohou runu jemu zapěl v březovém háji. „Hrál a pěl jednu za druhou. Unyle zněly jako tajemný záchvěj v ovzduší světovém. Naslouchali jsme jako děti zbožně, oddávajíce se z celé duše zpěvu tomu. Stařec znamenal naše pohnutí a brzy byl náš celým srdcem. Splnil naše přání, dal se fotografovati a drahou svou kantelu dal nám na památku. Nyní jest vzácnou památkou nordického musea štokholmského. Později naskytla se mi častější příležitost slýchati kantelisty mezi Karely; ale podoba varyta valně byla tu pozměněna."

---

družství nejdůležitější momenty kulturního vývoje národa čuchonského (na př. původ orby, zpěvného umění), až konečně báječný její svět zavírá se vznikem křesťanství.

*) A. F. S k j ö l d e b r a n d: Voyage pittoresque au Cap Nord. Stockholm 1801.

V helsingforském museu ethnografickém chová se několikero kantel, z nichž nejstarší mají po pěti, novější po více strunách. Celkem podobají se poloviční citeře.

Ale stařičkého otce národa, Eliáše Lönnrota, jenž lidu svému vynesl na jasné světlo nejdražší poklady národního ducha, není již více. Ještě před pěti lety slavili Finové osmdesáté narozeniny svého miláčka, vydavše k uctění jeho památky slavnostní list.*) O dva roky později rozžehnal se Lönnrot se světem, skonav 19. března 1884 v rodném místě svém. Dědina Sammatti v Nylandě jest jeho kolébkou a hrobem. Narodiv se 9. dubna 1802 z chudých rodičů, učil se řemeslu krejčovskému, kteréž vyměnil maje osmnácte let za učednictví v lékárně tavastehusské. Tam vystudoval zároveň tolik, že vstoupiti mohl na akademii v Aabu, obíraje se tu zvláště jazykozpytem, filosofií a přírodními vědami. Později oblíbil si medicinu, stav se roku 1833 okresním lékařem v Kajaně, malém městečku severočuchonském. Po smrti slavného Castréna přijal r. 1853 professuru čuchonského jazyka na vysokém učení helsingforském, kdež potrval až do roku 1862. Velice záslužným dílem jeho jest slovník čuchonsko-švédský, práce botanické (Flora fennica — Suomen Kasvisto 1860), bájeslovné, publicistické, sebral též mezi lidem 652 poetických legend, asi 7000 čuchonských přísloví a upravil spisovný jazyk svého národa, zbaviv jej všeho cizího a vymaniv jej z nářečí švédského a ruského.

Helsingforsská universita byla a jest ohniskem vědeckého bádání, z něhož jasná záře vzchází osvětě finské, ozařující světlem svým i národy nejpřednější. Tu působil proslulý Matiáš Alexandr Castrén (nar. v Tervole 1813) jakožto první professor finského jazyka (r. 1851). Vykonav veliké studijní cesty mezi spřízněnými národy severoevropskými a sibiřskými, podal základ k bádání jazyků uralskoaltajských. Teď slavně zastoupen jest (od r. 1863) znamenitým finologem, professorem Ahlqvistem, jenž naučil se také jazyku našemu, prodlévaje před lety v Čechách. Jakožto nadaný básník lyrický (jmenem Oksanen) přeložil do mateřského jazyka některé ukázky z Rukopisu Královédvorského.

K vědeckým badatelům helsingforsské university druží se někdejší její docent, Jan Runeberg, největší básník švédský († 1877), potom prof. dějin Zachariáš Topelius jakožto vynikající novellista, prof. Fredrik Cygnaeus, prof. Jan Nervander († 1848) a j. Láskou k mateřskému jazyku přibývá nyní plodů čuchonského ducha, tak že literatura čuchonská vyrovnává se s literární produkcí finských Švédů. Originalní Anthologii moderních básníků vydal Leimu: Väinöla. Unsi helmivyö suomalaista runoutta. Borgaa 1884. (Dokončení.

*) Elias Lönnrot. Ett minnesblad. Den 9. April 1882. Helsingfors.

Na prahu smrti.

(Psáno v nemoci r. 1884.)

a prahu smrti stál jsem zamyšlený
bez přítele a ženy,
když kolem tměl se život
jak mlhavé a nepohnuté moře.
A nebylo tam u mne,
kdo se mnou stál by v této chvíli dumné,
kdo řekl by mi: — život nemá ceny
a nikde na obzoře
tu není hvězdy, ani hvězdy jedné,
vše soumrak a vše tma je
a ten, kdo stojí u života kraje,
zář svého cíle přece nezahlédne —
A v této chvíli bědné
hluboká lítost sevřela mi ústa
a zrosila mi oko.
Tu, jak ten tmavý, teskný stín kol vzrůstá,
jsem cítil přehluboko,
jak je ten život krátký
v ten hon, kde člověk boha svého hledá,
jak z kraje nebes vždy se vrací zpátky,
co jeho skráň je unavením bledá
a do večera z rána
už pochybnostmi k smrti utýrána.
Já cítil jsem, jak lidský
je život hrozně, k nesnešení dlouhý,
když člověk v moci nenasytné touhy
má zmítán býti vždycky.
Tu procítil jsem všecka muka hrozná,
když člověk sklamán pozná,
že jeho srdce, velké lásky schopné,
tu každý jenom kopne
a naučí je záhy
pohrdat bídnou tlupou
těch, kdo jdou kolem v prostřednosti hávu
a s neznalostí tupou
na nízkém čele v světě hledat slávu.
Ó pak se srdce chvěje
i bolestí a hanbou, hanbou za ně,
ó pak tu trne v mukách beznaděje,
když čelo padá v dlaně,
když člověk denně vídá,
jak hloupá pýcha s tupou prostředností
vše lidská srdce hlídá,
jak v těchto srdcích mrazný leden hostí; —

jak vždycky doba každá
své věštce má-li, má i svoje katy,
jimž rozkoší je vražda
a nenávist, jež jako jedovatý
a krutý vichr všecko rázem zničí,
co ve volnější hrudi
a v čele kdy se volnou písní vzbudí
a v krvi srdce vzklíčí;
že je tu stádo pronajaté zvěře,
jež krvelačná slídí
po myšlence, než v skráni tvé se zrodí;
že vždycky ze všech lidí
být musí jeden, který jiné vodí
jak medvěda, jejž tluče,
by tančil mu a skákal do obruče
a chytal jeho rány
a co on bije šelmu,
by tento medvěd ohromný a dravý
šel mezi lidí davy
a peníze a chleba přinášel mu —
Ó běda, třikrát běda,
mně všecko táhlo stínem kolem čela,
divoká chátra, zpitá, zdivočelá, —
i jedna tvář tak bledá:
stín oné, jež mou milou byla kdysi,
teď tváře kryl si chvatem —
i toho zřel jsem usmívavé rysy,
jenž milou básníkovu
si koupil leskem kovu —
ah, básníkovu milou koupil zlatem . . .
Oh, srdce rvalo mi to
a v ohni hlava byla —
ó milá, moje milá,
ach jak mi toho líto!
A stíny teskné dál šly kolem hlavy,
těch stínů celé davy,
já jako hoch — a jako muž — pak u ní
snů krátkých na výsluní
a potom všichni oni
kol mlčky, volně táhli,
před nimiž v smutek velký, neobsáhlý
mdlá hlava s pláčem nad hroby se kloní . . .
A mně se zdálo náhle,
že srdce v prsou pojednou mi stydne
a že je jako spráhlé
a hlava že je jako bez myšlenky . . .
A v rukou náhlá zima
a v hlavě mdlo a smutno . . . před očima
ohnivá, rudá kola . . .

a zdálo se mi, že mne někdo volá, —
hlas bolestný a sladký
a mrazivý jak z rakve: hlas mé matky,
jež umřela, teď kolik tomu roků — —
a já ji vidím zase
s poslední září v potrhaném oku,
s posledním slovem v zakřiveném retu,
jak leží v rakvi, v dechu jarních květů,
na ústech úsměv trpký
s tím, co nám dětem ještě chtěla říci...
Ó matko drahá, jdu již,
já k tobě jdu, jsem zvolal s pláčem v hlase,
neb náhle úzkost, bolest s odříkáním
a lítost zoufající
si usedly k mým skráním
a do srdce mi zaťaly spár ostrý...
Já slyšel smrt, jak nížila svá křídla
a hrozným smíchem kostry
cenila na mne bezzubé své dásně
a příšerně a mrazivě se smála.
— — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — —
Leč z její klína, jak tam u mne stála,
květ vypad prostý s dechem této básně
a s dechem našich lesů.
Teď po létech tu píseň srdcím nesu,
z nichž básníkově písni
se žádné nezavírá,
ať píseň jeho víří,
jak žlutý lupen svátý v podjeseni,
v májových lístků chvění
dech opojný ať šíří,
ať dýše v jara něhu,
či dechem růže, vzrostlé na Sibíři, —
krvavé růže v mrazném, bílém sněhu...

Bohdan Kaminský.

U vody. Kreslil V. Lindner.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

6. Otec a syn.

Pavlovský držel po celou cestu Ruprechta ve svém náručí. Náhodou viděl Horák svého domácího lékaře jíti mimo. Dal zastaviti, sestoupil s povozu a poprosil lékaře, aby místo jeho zaujal. Byl to též lékař Ruprechtův. Ohledal tomuto ránu, obvázal ji, předepsal potřebných léků a odešel. Hospodyně Ruprechtova byla mu k ruce zároveň s Pavlovským.

Když bylo vše zařízeno, sklonil se Pavlovský k nemocnému a řekl: „Poroučím se vám, pane Ruprechte. Přeju, abyste se brzo pozdravil.“

Ruprecht nastavil mu ruku. Pavlovský podal mu svou, ale onen nechtěl jej pustiti a držel jej. Čekal, až hospodyně vyšla, a pak řekl, drže Pavlovského pořád za ruku:

„Pane Pavlovský, jaké jest vaše křestní jmeno?“

„Václav . . .“ váhavě dodal: „Ferdinand.“

„Nechoďte ještě odsud,“ prosil Ruprecht. Chtěl mluviti, ale slabostí usnul.

Václav posadil se vedle něho a nechal mu svou ruku. Ohlížel se nyní teprv po pokoji, po těch místnostech, kde druhdy jeho matka žila, odkud byla tak nelítostně vypuzena. Byl to smutný, pochmurný byt. Bylo mu zde úzko. Všecko nářadí a celá úprava věstily domácnost spořádanou, ale mravů přísných, zvyků skromných. Pavlovský viděl stopu mnohých desítiletí jednotvárně minulých v těchto zdech. Představoval si živě to všední žití beze vzletu, bez proměny, uspokojené nejjednoduššími potřebami a kterak této pravidelnosti vše bylo obětováno. Každý výminečný náhled, každá nevšední vášeň, každý cit nebezpečný těmto poměrům musil padnouti za oběť tyranii toho pořádku, v němž celá kasta těchto lidí velkých výhod užívala, jehož si hájila takořka jako fideikomissu jakéhosi.

Tu napadlo Václavovi, že snad pro svou osobu, pro svého ducha pranic neztratil, že tu nebyl vychován.

Ale z těchto trpkých reflexí vytrhl jej sladký zvuk, který od okna přicházel. Byl to zpěv kanárkův, jemňounký a táhlý, jak jej zkoušívá ten zlatý malý zajatec zas poprve po přestálém pelichání, nesměle a snivě, jakoby se tázal, smí-li tedy ještě žíti ve své kleci a radovati se ze světla a ze zvuků kolem sebe, pokud mu toho osud dopřává.

Václavem to trhlo. Ohlédl se. Jeho matka povídávala mu o jakémsi kanáru, kterého měla tak velmi ráda za svého pobytu u Ruprechtů. Bylo mu, jakoby ona se ozývala v tom srdcejemném zvuku.

Svým hnutím probudil Ruprechta, který zastténav oči otevřel. Nevěda, že mezi tím spal, mínil pokračovati v rozmluvě a řekl: „Tedy přece Ferdinand, aspoň druhým jmenem.“

Pavlovský mlčel. Pták zpíval hlasitěji. Ruprecht zas promluvil: „Vy jste mi přinesl psaní od . . . Gabriely?“

„Ano, byl jsem to.“

„Jste její syn?“

„Jsem.“

„Proč odešel jste tak náhle? Čekal jsem, že zas přijdete.“

Václav nechal ptáka zpívati a ten jásal nyní. Nemocnému dmula se ňadra, ohlížel se na Pavlovského, pokud mu bylo možno hlavu obraceti. Vypadal bídně, byl bled, měl ústa jak dítě k pláči stažena. Tiskl mu ruku.

„Václave, synu,“ řekl, „ty jsi se mne ujal v nebezpečí. Tys volal: můj otec! když jsi mne viděl raněného.“

Václav sklonil hlavu a položil čelo na jeho ruku.

„Slyš,“ pravil otec. „Chci okamžitě učiniti poslední pořízení. Vím, že umru, a ty jsi mým jediným dědicem. Jdi teď, spěchej. Chci to míti ještě dnes v pořádku. Obstarej mi právního zástupce.“

„Mýlíte se, otče, že byste musil umříti,“ odpověděl Václav. „Vaše rána je zevnější, ztratil jste jen trochu krve a zdá se, že jí nemáte mnoho nazbyt; odtud vaše slabost. Též nervy vaše jsou vzrušeny, k čemu bohužel já asi přispívám. Ale otřesení mozku neudálo se ani nejmenší. Buďte tedy klidný. Ostatně nechci, abyste se přenáhlil s posledním pořízením. Vy mne neznáte. Kdo ví, až byste mne blíže poznal, zdali by vás nemrzelo, že jste mne učinil svým dědicem. Byly by to pak zbytečné výlohy, kdybyste znova pořizoval.“

„Ale já tomu teď chci,“ zlobil se Ruprecht. „Poslechni mne přece.“

„Nehádejme se, otče, prosím vás. Je to má první prosba, abyste s tím pořízením počkal. Ještě jsem vám o nic neříkal a budete-li stát na svém, odejdu a nepřijdu více.“

„To je věru po synovsku řečeno,“ durdil se starý. Stíhal jej však žárlivým okem, když vstal a pokojem přecházel, zdali opravdu neodejde. „Ty tedy nic nechceš ode mne?“ zlobil se dále Ruprecht, ale jen na oko. „Ó, věděl jsem hned na první pohled, žes hrdý, že nemáš pro mne citu.“

„Dal jste mi už všecko,“ odpověděl Václav. „Řekl jste mi synu a nebráníte mi, abych vám říkal otče.“

Ruprecht byl okouzlen jeho ušlechtilostí. Ejhle, to ještě neznal za celý život, že lze těšiti se z někoho tak, že lze býti hrdým na přednosti bytosti jiné více než na vlastní. Jak pěkně to řekl ten hoch, jak dobře to cítil, jak upřímně to znělo!

„Jak jsi své matce podoben,“ řekl s povzdechem. „Ale její povahu nemáš. Jsi tvrdošíjný, nevím po kom.“

„Mám jedno přání,“ řekl Václav, „a to jest, abyste mne tu nechal přes noc u sebe. Víte, že jsem medik. Třeba bych neměl ještě právo léčiti, mohu vás přec lépe ošetřovati než někdo jiný. Proto nemusí nikdo věděti, že jsem váš syn. Nebudu vám říkati otče před nikým. Chcete tedy?“

„Děkuji ti za to a prosím tě o to. Ale proč nyní odcházíš? Zůstaň tu hned. Hospodyně připraví ti večeři.“

„Tu přijmu velmi rád. Nyní však podívám se k paní Rynkové. Položil jsem ji na pohovku a nevím nic, jak nešťastná ta žena tu hroznou potupu snesla.“

Ruprecht zasmušil se nesmírně.

„Půjdeš-li tam, nepřijdeš ke mně více,“ řekl.

„Proč to myslíte?“

„Řekni mi, jak jsi se dostal do toho domu? Neodpovídáš. Povím ti to tedy sám. Vypůjčil jsi si tam peníze a žena lichvářova se ti zalíbila.“

„Nuže uhodl jste. Mohu-liž za to? Peněz jsem potřeboval.“

„A otce nemáš, viď, abys mu o ně řekl.“

„Otce bál jsem se, nedůvěřoval jsem mu, neznal jsem ho ještě.“

„Václave, jdi tam, jdi hned. Ale jen proto, abysi dluh svůj zaplatil. A to ještě dnes. Teď. Hned na místě.“

Zdvihl se z postele s mladistvou obratností a přese všecko úsilí synovo, aby jej v posteli udržel, skočil rovnýma nohama na zem. Stál tu v bílém prádle, podoben kostlivci zahalenému v rubáš, s ubohou hlavou obvázanou, vlasy posud husté maje velmi rozcuchané. Bylť na něj pohled směšně žalostný a byl by býval tím směšnějším, kdyby jej byl viděl na př. Leopold s pomyšlením, ten že by chtěl býti Aniným manželem.

Ale Václav, jenž ho držel v náručí, pořád s úmyslem, aby jej v posteli udržel, nemohl odolati, tiskl jej k srdci a políbil jej na drsnou, špatně holenou tvář.

„Tak mne přece pusť,“ velel otec, „či raději doveď mne tam k mé skříni. Ani muk. Teď musíš poslechnout, sic ti umru.“

„To nechci,“ řekl Václav. „Buď pro mne živ. Ale poslechni ty ne-li syna, tedy lékaře.“

Přec musil povoliti jemu. Objal jej tedy, vložil mu ruku pod loket a tak jej zpola nesl, kam si přál.

Ruprecht otevřel skříň. „Moc-li?“ tázal se zas jednou urputně.

Václav to řekl a otec na to: „To mne nezničí. Chtěl jsem si za to hrobku dát vystavět. Myslil jsem pořád jen na to při tom dnešním pohřbu a pak zas, když jsem byl raněn. Ale teď si to vezmi a buď ty mým pomníkem. Sám můžeš mi někdy hrobku vystavět. Jen mi slib, že to tam hned doneseš.“

Václav nemohl promluvit. Líbal otce znova a donesl jej do postele jako pírko. Tento dar byl vskutku otcovský. Ten zbavil jej tíže nesnesitelné a přicházel vhod a v pravý čas. A jak rád podával mu to ten skrblík, ten chladný sobec. A ten nechtěl otcem býti? Ten neměl odvahy hlásit se k ženě a k dítěti a žil až posud jako ryba bez hlasu lásky ve studeném živlu samotářství.

„Vidíte, otče,“ pravil Václav, „že nejsem hrdý, jak jste myslil. Přijímám váš velkomyslný dar a těším se, že vám budu moci být hluboce vděčným. Ano, teď poslechnu a jdu svůj dluh na místě zaplatit. Teď daroval jste mi víc nežli život, dal jste mi svobodu, abych radostně žil a klidně pracoval. Za hodinu mne tu máte.“

7. Nezapomenutelná šťastná noc.

Václav odešel. Bylo ticho v pokoji, ani pták se nehnul. Stmívalo se. Teď nemohl Ruprecht více usnouti. Byl rozčilen. Naslouchal hodinám. Pravil pro sebe: „Nepřijde. Jsem jist, že nepřijde. Nenamítal nic, když jsem řekl, že se mu Rynková zalíbila. Je do ní zamilován, ona vdovou. Kdyby si ji vzal, byl by pro mne zas jako ztracen, neb to je divná a podezřelá rodina ti Řepkovic. Čím více je člověk zná, tím horší věci vidí... On nepřijde...“ opakoval si, kdykoli odbila čtvrt za čtvrtí. Konečně byla tomu již vskutku hodina a Václav nešel.

Hospodyně strčila hlavu do dveří: „Přijde tedy ten mladý pán anebo nepřijde?“

Ruprecht jí neodpověděl. Obrátil obličej ke zdi. „Nepřijde, nepřijde,“ tak tikalo mu to v mozku a všecky žíly se mu chvěly.

Pomyslil si, aby sebe trochu utišil: „Nuže co na tom, nepřijde-li? Byl jsem dříve sám a budu zas. Vždyť jsem byl také spokojen. Učinil jsem k němu svou povinnost. Teď nemůže naříkati, že jsem pro něj nic neučinil.“ Ale nadarmo těšil se tak. Jiný dříve dřímající cit byl v něm probuzen a kdyby byl měl býti opět umrtven, bylo by to stálo velký zápas a hluboký bol.

„Nepřijde,“ vedl si svou dále. „Ó, jak přečkám tu noc. Proč sliboval mi, že přijde, když zná svou slabost a přijíti nemůže.“

Tu někdo trhl zvoncem tak, že pták se probudil a zaštilipal jak před východem slunce. Jak lahodně zavzněl ten křapavý zvonec, jak rozzvučel se celý vzduch kolem kol, jakoby v něm pluly jarní písně.

„Je to on?“ tázal se bláhový tlukot srdce starého mládence. „Je-li to on... pak, ach pak bude to štěstí.“ A mezi tím zněly v chodbě venku lehké pružné kroky. O Bože! Byl to šťastný okamžik. Ruprecht zdvihl se na loktě, díval se na dvéře, očekával, že mladý muž vejde.

Slyšel nyní určitě jeho hlas, kterak venku se ptal: „Co dělá pán? Dřímal trochu? Nenaříkal?“ A to přízvukem starostlivým a upřímným. Ba věru, Ruprecht cítil se šťastným, že o tom nikdy neměl tušení.

Teď otevřely se dvéře. Milá tvář, postava, drahá bytost objevila se a vše vůkol zářilo. Otcovo srdce jásalo: „Hle, on přišel přece!“

Bylať to právě požehnaná chvíle. Václav měl jasné oko, spokojenou tvář, připadal otci krásným jako mladý bůh. A on řekl dívaje se na něho téměř zbožně: „Myslil jsem, že nepřijdeš.“

Václav usmál se na něj. Teď byl zas ku podivu matce podoben.

Hospodyně pobízela jej, aby jedl. Prostřela mu vedle v pokoji. Ruprecht zlobil se na to: „Zde v pokoji je také stůl. Mohla jste tady přistrojit. Co myslíte, pane Pavlovský?“

Místo odpovědi přenesl si „pan Pavlovský“ sám celou večeři do otcovy ložnice a zasedl za stůl nedaleko něho.

„Říkám ti pane Pavlovský před tou ženskou,“ omlouval se otec, „proto že jí nechci teď vykládati, co a jak.“

„Dobře tak,“ odpověděl Václav dobromyslně a pustil se do jídla.

Jedl poprve u otce a čeho otec mu poskytl. Ten nespouštěl ho z očí. Nemohl ani pochopiti, jak jej tak mohlo těšiti, že jej viděl jísti,

ale jisto jest, že mu to bylo požitkem. Ptal se přes tu chvíli: „Je to dobré? Nepřesolila to? Nevysmahlo to čekáním? Chutná ti to, Václave?"

Ten usmíval se na něho. Jednou zasmál se dokonce: „Což nevidíte, otče, že jsem hladov jako vlk?"

A tak ušel ten večer ve štěstí a spokojenosti toho starého srdce. Ruprecht zapomínal, že jest churav. Cítil to jen v blahu, jež mu působilo ošetřování synovo.

Václav přál si, aby byl klidný, nemluvil, aby hleděl usnouti. Vyhýbal se tedy rozmluvám. Po večeři četl v nějakých starých novinách. Kdykoli však hlavu pozdvihl, viděl otcův pohled k sobě obrácený s výrazem skoro zbožným.

Pak pravil otec: „Myslím, že budu míti klidnou noc. Budu později zajisté spáti a ničeho nebudu as potřebovat. Chci, abys si dal ustlati a pořádně se uložil. Není třeba, abys bděl."

Pavlovský rozhodl se, že se položí na divan. Přál si jen něco čísti před usnutím. Otec ukázal mu skříň s knihami v témže pokoji.

„V těch knihách čítala také tvá matka," řekl.

Václav stál u kněh, bral jednu za druhou do ruky a četl v nich dějiny minulých desítiletí, jakož i dějiny vzdělanosti Ruprechtovy rodiny. Našel tam Čelakovského a Jablonského a v nich podtržená místa, zajisté od Gabriely. Shledal se s Tylem, Janem z Hvězdy, s Vocelem ve svazcích roztrhaných od četných čtenářů, s Bambasovým překladem Věčného žida, — Ruprecht čítal vždycky něco u večer, než chodil spat, neb v neděli odpoledne. Poslední dobou zaujaly však pouze denní listy jeho pozornost a nevěděl nic o nových tehdy básnících.

Pod vrstvou českých spisovatelů z let čtyřicátých našel potomek té skrovné rodiny vrstvu německou v dlouhých řadách, Kotzebue, Ifflanda, Houwalda, a různé almanahy s jemňounkými ocelorytinami. To bývala četba otce Ferdinanda Ruprechta. Ještě doleji byly opět české knihy, vesměs náboženské, tištěné švabachem na černavém papíře. V těch čítala druhdy nějaká prababička, jejíhož jmena již určitě nikdo neznal. Jen ty knihy zbyly po ní a mezi nimi starý růženec.

„Jak ho všecko zajímá," myslil si otec, dívaje se pořád na každé hnutí Václavovo. „Je to zvláštní člověk. Teď prohlíží ty prastaré knihy, jakoby v nich byla obsažena moudrost světa."

Ozval se: „Ty knihy chtěl jsem už prodati, ale antikvář za ně nic nedá a spálit je mi jich přece líto. Ale je to staré haraburdí, že ano?"

„Což ještě nespíte, otče? Jsem přece hodně zticha."

„Nespím, ale není mi zle. Však usnu za chvíli. Těší mne, že tě ty knihy zajímají . . ."

„Velmi. Smím si je ještě trochu prohlížet?"

„Smíš-li? Všecko je tvoje, natož ty knihy . . . Kde pak bydlíš, Václave?"

„Nedávno vzal jsem si pokojík na Větrově, blízko sv. Apolináře. Je šeredný dost. Až odbydu doktorat, přestěhuji se však do všeobecné nemocnice."

„Jak se ti líbí zde, v našem domě?"

Kdyby byl měl býti upřímný, byl by Václav řekl, že ani trochu. Neměl však za velké provinění zalhati si: „Ah, zde je to velmi . . . příjemné.“

„Mámeť ten dům dlouho v rodině,“ řekl Ruprecht s pýchou. „Jsmeť uprostřed města, na velké Náměstí i na Ryneček máme několik kroků. Ovšem jsme tu mezi samými Židy. Ale před lety bývalo tu více pražských měšťanů usedlých. Tak se ti tu líbí?“

„Velmi,“ svědčil Václav a byl by chtěl, aby tomu bylo tak, an viděl otcovu zálibu v tom starém hnízdě.*)

„Ovšem vchod do domu je zatarasen těmi boudami,“ omlouval se Ruprecht. „Ale co dělat? Ty boudy tu byly od starodávna a pak vynášejí dosti. Počkej, někdy ukážu ti účty.“

„Jen těch bud nechte. Komu pak překážejí? Je tím veseleji a živěji.“

„Tak se ti líbí ty boudy?“ těšil se Ruprecht skoro dětinsky a zachechtal se tiše. „Myslíš, abych je tu ponechal?“

„Ale ovšem, ovšem. Co řekly by ty ubohé babky, kdybyste je s těmi krámky vyhostil?“

„Zde v mém bytu je přece také místa dosti? Prohlédl jsi všecky tři pokoje?“

„Ještě ne. Zítra se podívám.“

„Je to pro mne příliš velké. Ale po smrti matčině nemohl jsem se odhodlat něčím hnouti. Nechal jsem ji vládnout a chtěl bych, aby tu byla ještě, byl jsem dobrý syn.“

„A dobrý otec,“ řekl Václav, rozuměje, proč se zamlčel. „Jsem vám hluboce vděčen.“

Po přestávce, kde bylo slyšeti jako stlumené štkaní Ruprechtovo, ujal se slova zas:

„Měl bys tu místa dosti, kdybysi chtěl bydliti tam v zadním pokoji.“

„Děkuju od srdce. Bydlil bych tu rád a někdy budeme zajisté bydliti spolu . . .“

„Proč ne teď?“ vyjel Ruprecht zlostně.

„Vy si to musíte rozmysliti. Nyní jste ve měkké náladě. Později bude vám třeba zas za těžko znáti se ke mně.“

„A tobě znáti se ke mně, ke sprostému punčocháři, ty, pan doktor, který bude chtít jezdit s vlastníma koňma.“

Václav uzavřel zvolna dvířka velikánské jarmary s knihami a podržev v ruce knihu některou posadil se k posteli. Položil ruku na otcovu pokrývku a usmál se na něj. Koketoval s ním nyní věda, že jej ten úsměv krotí a tiší.

„Já a mít vlastní koně! K tomu je daleko. A jestli k tomu dojde, nezapomenu přece, že vy jste mi byl podporou v těžkém zápasu o začátek. Chcete-li tedy, přistěhuji se třeba zítra k vám a strčím si své knihy k těm vašim. Ta stará jarmara je k tomu vskutku znamenitá. Krom těch kněh nebudu míti velkého stěhování. Myslil jsem jen, aby

*) Onen dům ustoupil nedávno novějšímu na škodu znamenité fysiognomie onoho koutku Starého města.

vám nebyla má osoba závadou. Ale neměl jsem to říci tak příkře. Odpusťte mi. Co nemám matku, zdivočil jsem.“

„Nestydíš se tedy za mne?“

„Můj bože, proč?“

„Za můj bídný krámek?“

„Nebudete-li vy se styděti za mne, dokážu vám, že si ho naopak vážím. Budu tam třeba s vámi prodávat.“

„Stydět, stydět se za tebe?“ divil se Ruprecht.

„Vy teď na všecko zapomínáte. Ale až se budou lidé divit, smát, krčit nad vámi rameny, že máte nemanželského syna . . . budete se přece jen stydět.“

Ruprecht vzdychl těžce.

„Prosím vás, otče, nemyslete však na to. Jen když si spolu rozumíme. Hleďte nyní přec jen usnouti. Vidíte, miluji vás teď, ctím vás a jsem vám vděčen. Nechci žádných těžkých obětí od vás. Nebudu neskromnějším, než má ubohá tichounká matka bývala. Spěte teď! Kdyby nás mohla vidět, byla by spokojena, žehnala by nám oběma.“

Domlouval mu ještě trochu sfouknuv svíčku. Pak spali oba.

Ale před svítáním dostavila se u Ruprechta silná horečka. Václav vstal k němu a nehnul se od jeho lože. Vyčítal si, že jej nechal večer tolik hovořit. Leč co bylo platno. Kdyby se nebyl vyslovil, nebyl by se dokonce utišil.

Když se mu zas trochu ulevilo, bylo opět všecko domlouvání marné, rozhovořil se znova a nebylo pomoci; bylo třeba nechat ho i tenkráte, aby se vyslovil.

„Ještě pořád divím se,“ prál, „žes přece přišel od té Rynkové, že tě tam nepodržela.“

„Vy myslíte, že mne miluje? V tom mýlíte se. A pak je po pohřbu jejího muže. Tu by přece ani přítele u sebe neponechala.“

„Ona tě nemiluje? A ty ji?“

„Já? Nevím sám. Jsem v její přítomnosti hluboce dojat. O samotě myslím na ni, opakuji sobě, co mi řekla. Obdivuji se jí neskonale.“

„Ty ji miluješ. Vidím to. Prosím tě, Václave, měj rozum. Nechoď tam více. Slib mi to.“

„Slibuju vám, že se vám se vším svěřím. Jste s tím spokojen?“

„Ale mé rady neposlechneš, není-li pravda?“

„Přece ji budu od vás žádat, budete-li mne mít trochu rád.“

„Ten hoch mi udělal,“ myslil si Ruprecht a bručel: „On se táže, budu-li ho míti trochu rád. Jen ty buď ke mně hodným.“

Dal se tím však prozatím upokojit a neměl pokoje, Václav musil hospodyni, paní Katy vzbuditi, aby vařila snídani.

Ona tázala se: „Půjdete do krámu, pane Ruprechte?“ a Pavlovský rozhorlil se, jak jen možno takhle se tázati.

„Tak mám já tam být?“ tázala se stará Katy mrzutě. „Řeknu vám upřímně, že k tomu nemám chuti. Vím ještě, jak jste mne posledně vyhuboval, že jsem něco jinak prodala, než jste si myslil. Proč nemáte někoho k ruce? Vždycky vám to říkám, že to sám nezastanete, že stárnete, že teď budete častěji stonat. Ale vy jste takový nevrlý na každého a učenník byl by u vás jistě mučenník. Vím sama nejlíp, co

u vás zkouším a byla bych bohu děkovala, kdybyste se byl oženil s tou slečnou Horákovou. Pro mne nebyl byste se musil od ženění zdržovati. Ostatně nebudu u vás věčně sloužit. Dcera chce si mne vzít k sobě a já toužím už také po odpočinku."

„Co to dnes do vás vjelo?" zlobil se Ruprecht. „Proč nemohla byste mne zastat aspoň jeden den v obchodě? Za matky byla jste tam častěji zaměstnána. Jsem prý nevrlý. Těžko být veselým, když vy jste taková mrzuta. Nevadil jsem se ani tak, že jste mi spletla cenu při prodeji, ale že jsem slyšel od pana Horáka, jak jste mi zrazovala zákazníky, jak jste každého posílala pryč, jak jste se osopovala a nic hledati nechtěla."

Pavlovský zamezil další hádku. Zvolal vesele: „Což, abych já šel do krámu? Co myslíte, pane Ruprechte, dovedl bych prodávat? Jsem sice medik, ale co na tom? Mohu toho nechati a jíti k obchodu."

„Já tam nepůjdu," hájila se hospodyně, majíc Václavův návrh za nejapný žert. S tím vyšla ven.

Ruprecht měl obočí nejvýše vytaženo, zdál se však klidným a řekl: „Nechám krám zavřený pro dnešek. Co myslíš, dítě, jak dlouho může ta nemoc trvati?"

„Čtrnácte dní nesmíte mi s postele."

„Čtrnácte dní! Pak mohu nechat na dobro zavřeno, anebo postaviti se tam jako začátečník. Čtrnácte dní mám žíti z hotového. Je to těžké."

Na návrh Václavův nebyl dal ani odpovědi. Byl tím skoro uražen. Zdál se mu špatným žertem.

Václav netroufal si ho také opakovati. Cítil, že to sám as nemyslil opravdu a kdyby jej byl vzal otec za slovo, že by byl musil přinésti velkou a trochu snad směšnou oběť. A přece byla by to bývala věc tak přirozená, jako aby Ruprecht jeho uznal za syna.

Leč přes vítězné probuzení otcovské lásky, Ruprecht váhal s tímto vyznáním před celým světem. Co se mu zdálo tak sladké a milé v průběhu této nezapomenutelné noci, vzalo na sebe jiný ráz ve dne, kde měl vykročiti ze zátiší svého srdce na forum před hospodyni, před veškeré sousedstvo, před příbuzné a známé, před intimnější zákazníky. Jemu byl tento svět stejně důležitý jako ministrovi nějakému soud veškerého vzdělaného obyvatelstva zeměkoule. A tomuto byl by prošel lehčeji ten nemanželský syn než malému obchodníkovi v malém okrsku města, v malém kruhu rodin hrdých na svou zachovalost.

Bylo-li jemu za těžko takto sebe zapřít, bylo rovněž tak absurdností, aby z ničeho nic mladý doktorand prodával celý den bavlnu a punčochy. Ale s druhé strany, co bylo by bývalo na tom zlého? Nebylo-liž to čestnější než žebrati u lichvářů o peníze? než vyučovati rozmarné slečinky hře na piano? než zoufati si před obtížemi postavení bez prostředků? Nuže, kdo z nich přinese svou oběť? Kdo bude neohroženým k předsudkům?

Václav kladl si tyto otázky tak dlouho, až z toho usnul na sedadle vedle otcova lože.

Též Ruprecht klesl ve dřímotu. Byl rozhodnut, že nechá krám pro tento den zavřený. Pak byl příliš unaven, aby byl dále myslil.

Tak spali spolu až do devíti hodin a nebyli by se ještě probudili, kdyby je nebylo vyrušilo zaklepání na dvéře.

Po vyzvání Pavlovského, jenž očekával lékařovu návštěvu, vstoupil k nim však na místě toho soused Bernard Horák.

8. Dvě perly.

V den Rynkova pohřbu odjela Rojková šťastně se svou dcerou Verunkou do svého domova, když této byla nakoupila vše, čeho jí bylo třeba z Prahy k její výbavě. Rojková byla spokojena stavem svého syna Leopolda, neb lékaři souhlasili, že vyjde zdráv z poranění, jež nebylo tak hluboké, jak zprvu se zdálo. Před svým odjezdem neušetřila syna důtklivou domluvou a dala se upokojiti i v tom, že jí svatosvatě sliboval teď, že se bude již jen držeti Anny. Ona na vzájem líčila mu znova výhody tohoto sňatku a utvrdila jej v jeho nynějších úmyslech. Pak pokračovala pečlivá tato maminka ve své úloze a domlouvala spůsobem nejsrdečnějším Anně, aby mu odpustila, vyřizovala jí, co říkal, jak ji nazýval světicí, svým dobrým andělem a jedinou láskou. Anna nevěděla, jak by se ubránila takovým důvodům, jež ráda slyšela. Bylať výroky Leopoldovými okouzlena a zdálo se jí, jakoby se byla vrátila ta sladká doba počátků její lásky, kde k ní vzlétala jak čarovný pták, kde celý den v jediném slově, v nyjícím pohledu milovaného jinocha se kochala. Nyní mohla zas tak činiti a nic trapného nemísilo se jí do toho se strany Leopoldovy, jest-li jen smazala účet starý. Přilnula velmi k Leopoldově matce, k jeho sestrám, slíbila, že pro Karlu učiní, seč její síla bude, aby něčemu se přiučila. Dále ujednala s Rojkovou, až Leopold se pozdraví, že mu bude poskytnuta příležitost, aby do ciziny se podíval, načež by se mohl usaditi s vlastním obchodem v Praze asi za rok.

S tím rozloučila se s ní a doprovodila ji na nádraží, načež otce zastávala v krámě, aby mohl jíti na Rynkův pohřeb. Odtamtud otec vrátil se k ní všecek polekán bouřlivým výjevem pouličním, o němž Anně hned vypravoval. Ona prosila jej, aby ho ženě své prozatím zamlčel, neb tato uzdravovala se zvolna, a byl strach, aby znova neochuravěla.

Viktorce bylo známo, že Anna nepřerušila poměr s Leopoldem, ale že bylo určeno, aby do ciziny odcestoval. Slyšela také, jak kajicně k Anně se vracel a potácela se nad tím v nepokoji, jehož ovládati nezkoušela. Cítila nyní rozhodnou nenávist k Anně, měla hrůzu před svým mužem, vzteky na Nany a byla odsouzena žíti mezi nimi osudem, jehož strůjcem sama byla.

Toto poslední uznávala. Uznávalať také, že by nebyla mohla býti ani ženou, ba ani milenkou Leopoldovou i kdyby byla posud svobodna. Prohlížela lépe než kdokoli jeho sobeckou povahu a věděla, že by on pro ni nic nebyl obětoval. Sama nemohla se také již udržeti v zápasu o život, nemajíc píle ani vytrvalosti, obtížena jsouc neodbytnými a vášnivými touhami po příjemnostech a zábavách, vydána jsouc také ještě nesvědomitému otci, který ji vydíral.

Ale kde octla se nyní? Každý pohled a úsměv platící jinému muži než manželu byl jí ve zlé vykládán, svoboda byla jí vzata, manžel odsuzoval její chování a nebyl dokonce slabým, aby se jí dal ovládati ani tak slepý, aby věřil déle v komedii její lásky. Viděla, jak Anna jí pohrdá, Nany jak ji odsuzuje, pozorovala, že sám Leopold byl vzdálen věnovati jí lásku opravdovou.

Jaký půvab měl tedy život pro ni? Vylévala v proudech slzí svůj bol, udávajíc svému okolí, že tak pláče o toho „dobrého“ Rynka. Zatím neostýchala se před sebou záviděti sestře, že byla vdovou. Při tom nevěnovalo to bídné stvoření ani myšlenky svému děcku, jež se jí mělo naroditi. Musila-li na ně mysliti, cítila jen strach před nastávajícím porodem a před smrtí.

Mazlila se déle než bylo třeba, stavěla se churavější než byla a cítila se nejšťastnější, odešla-li Anna i její muž. Nany byla pak v kuchyni a ona v pokojích sama. Karla chodila do nějakého šití a také jí nepřekážela.

V té samotě, ničím nezaměstnána, myslila tedy stále na Leopolda, na svou budoucnost, na nějaké osvobození z nynějšího stavu. Svoje sestry neviděla od nešťastného Sylvestrova večera. Připomínala si všecky výjevy v oné společnosti, pak vzpomínala, jak Ruprecht a Anna spolu důvěrně se bavili na cestě domů. Toho jediného světla v mlhách své mrzuté nálady držela se.

Ptala se svého manžela, proč nikdy Ruprechta nezve k obědu neb k večeři. Když ochuravěla, myslila na to pořád. Zótavujíc se, snažila se býti k Horákovi vlídnější než před tím a to jen, aby si získala vliv ohledem spojení Anny s Ruprechtem.

Byltě to triumf pro ni, že otec docela nesouhlasil s Aniným smířením s Leopoldem. Netroufala si mluviti mnoho do toho, neb věděla, že Horák nyní na ni nic nedával. Prohodila jen jaksi nesměle: „Ten ubohý Ruprecht dělá si však zas nové naděje na Annu.“

Horák dal jí za pravdu mimo její nadání. Zapomněl v té chvíli viděti úskok i v tomto jejím slově. Ona si to pamatovala a pracovala opatrně dále v tom směru. Přes otcovu nespokojenost přímo vyslovenou jednala Anna samostatně dále. Mělať prvější svolení otcovo a toho držela se. Jemu nepodařilo se odvrátiti ji od její úmyslů a nechal Rojkovou odjeti, aniž znova proti Leopoldovi se vyslovil. Viděl velmi nerad, že Karla zůstala v domě, ale ani to nezamezil. Bylť jaksi malátný, rozladěn a nešťasten v nedůvěře k ženě. Bylo mu tak, že jej mrzelo promluviti, že si netroufal jednati. Styděl se nyní za svůj druhý sňatek před dcerou. Zdálo se mu, že ani nemá práva více jí rozkazovati, když sám sebe nebyl lépe ovládal a řídil.

Po svém návratu od pohřbu vypravoval jí tedy nejdříve o tom, jak lid rakev Rynkovu kamenoval a blátem poházel, jak Rynkové hrst bláta také vletěla do tváře. Posléze zmínil se teprv o tom nejhorším, a sice o poranění Ruprechtově.

„Můj bože!“ zvolala Anna. „Což nebude konec nehodám a hrozným událostem? Jaký to začátek nového roku! Ten ubohý pan Ruprecht, ten přišel přece bez viny k tomu neštěstí. Co myslíš, tatínku, nebyl-li dokonce snad nebezpečně raněn?“

Horák nemohl to říci, věděl jen, že Ruprecht cestou ve mdlobách se potácel. Chválil velmi ochotu Pavlovského. Anna svědčila jeho chvále. Líčila otci, jak vlídně se choval k ní, když ji vedl k Leopoldovi taktéž raněnému, a oceňovala, co pro tohoto učinil.

„Což ten!“ rozhorlil se Horák a mínil Leopolda. „Ten dostal jen, čeho zasluhoval. S tím nemám a nebudu mít soucitu. Kdyby...“

„Tatínku,“ Anna prosila, ale on neumírnil se a řekl: „Nediv se mi. Cos ty mohla odpustit, nemůže za tebe tvůj otec prominout. Věř mi, že se nebudu moci naň podívati, až vyjde z té nemocnice.“

„Lidé říkají, tatínku, že jsou všickni muži takoví, každému že se musí něco prominout.“

„V tom je, mé dítě, velký rozdíl. Máš pravdu, že často nejvážnější muž vyvede někdy hloupost, za kterou do smrti pyká.... ale takový, má-li ženu opravdu rád a je-li hodna, může-li ji ctít, váží si jí vždycky a nešlape nohama její cit. Jdižiž, nemohu tě pochopit, že nemáš trochu ženské pýchy. V tom nejsi své matce podobna.“

Anna tiše plakala. Jejich rozmluva byla pak přerušena několika kupci. —

Když opět bylo prázdno v krámě, otec otázal se: „Nevíš, kdo je v obchodě u Ruprechta dnes odpoledne?“

Anna věděla, že bylo zavřeno. Když tam prý byla posledně jeho hospodyně na několik hodin místo něho, vznikla z toho mrzutost. Paní Katy stěžovala si Anně, jakým podivínem je pán a zapřísahala se, že mu tam nikdy více nepůjde.

„To bude hezké,“ mínil Horák, „poleží-li si, bude musit zatím zavřít. Kde pak by mohl cizímu člověku všecko svěřit.“

Anna řekla: „Jak jen to pan Ruprecht udělá? Jak je mu asi? Měl bys k němu hned ráno se podívat, zdali z toho vyjde. Je to smutné, že nikoho nemá. Ještě kdyby měla ta jeho hospodyně aspoň žilku od naší Nany. Ale teď napadá mi něco... Tatínku, neslyšel jste nikdy, že má Ruprecht syna?“

„Ruprecht? Co ti napadá? To byl by nemanželský syn? Kdo pak troufal si udělati tento mrzký klep na toho vzorného muže. To je vidět, že pomluva si troufá na každého.“

„Tatínku, on sám mi to řekl v Sylvestrové noci. Myslím, že jsi slyšel, co jsme spolu tehdy mluvili.“

„Jen něco bylo slyšet a hlavně slyšel jsem s potěšením, že chceš Leopolda se odříci, což bohužel se nestalo. Opravdu ti to řekl? A tobě by to vadilo, kdyby ti obnovil návrh o tvou ruku?“

Zas přišel kupec a uspořil Anně odpověď. Pak bylo pozdě a otec i dcera šli domů.

Cestou Horák pravil: „Zítra nastoupí mi ten nový skladník na roznášení velkých balíků, a budeš-li ty v obchodě nadál tak pilná, mohu býti dobře bez příručího. Leopolda dokonce nepohřešuji a doma může Viktorka ujati se domácnosti. Není-li pravda?“

Anna byla s tím zařízením spokojena. Litovala jen při tom Nany. Ale ta byla tak moudrá, že do všeho se vpravila. Proto byla Anna hned příštího rána s otcem zároveň v obchodě a neměla pokoje, dokud

se nešel k Ruprechtovi podívati, neb oba viděli, že jeho krám zůstával zavřen i tohoto dne.

Za půl hodiny asi Horák vrátil se od Ruprechta se svazkem klíčů. Jeho obličej byl dosti jasný. Dal dceři zprávu, že Ruprecht byl toliko lehce raněn, že jej ošetřuje se vzornou péčí mladý Pavlovský.

„Ten mladý nastávající doktor je nějaký přičinlivý," pravil o něm. „Bezpochyby chce si teď už získati nějakou praxi."

Pak vytasil se s tím, že Ruprechtovi navrhl, aby Anna mu zatím zastávala obchod, coby někoho spolehlivého nenašel do svého uzdravení. Horák uvolil se hledati mu takového a proto doufal, že nebude Anně za těžko prokázati sousedovi tuto malou službu, kterou on by jistě splatil v podobném případě.

Anně projelo sice hlavou, bude-li Leopold s tím spokojen, až to uslyší, ale nebylo možno otci s něčím podobným přijíti. Ostatně byla tak ráda úslužná, že jí bylo pravým potěšením vyhověti tomuto nepatrnému požadavku. A pak bylo směšno pomysliti sobě, že by mohl býti Leopold žárliv na starého ohyzdného Ruprechta, jemuž teď mělo přibýti ještě šerednosti velkou bezpochyby jizvou na čele.

Měla jen námitku, nebude-li její nepřítomnost otci obtížna, kterážto námitka byla odstraněna příchodem skladníka, spolehlivého to člověka, který mohl vždy Aninku přivolati, kdykoli by bylo nutno, a trochu počkati v Ruprechtově krámě, až by zas přišla. Za chvíli byl tedy krám otevřen k nevýslovné vděčnosti nemocného Ruprechta, jenž sobě v duchu tento dojímavý výjev představoval na své posteli. Anna ocitla se na skrovném tom místečku jeho přičinlivosti a Ruprecht byl by jásal, kdyby ji byl mohl viděti, jak nejprve si prohlížela jeho tlakoměr, jak potom s prací se usadila na místo, kde druhdy jeho matka trůnila a vůlí svou rodinné osudy řídila.

Pavlovský chystal se zatím k odchodu do svého bytu a ke svým knihám se slibem, že k obědu již zas přijde a že si přinese práci, aby odpoledne i večer a také příští noc u otce mohl zůstati.

„Prosím tě, dítě," žádal jej Ruprecht, „podívej se do toho krámu. Vždyť Annu Horákovu znáš. Vyřiď jí moje poručení a díky, že zůstanu navždy jejím dlužníkem. V poledne řekneš mi pak, nemrzí-li ji to, co se opovažuji od ní přijímati."

Pavlovský šel a vešel do otcova krámu, kde věrně otcovo vzkázání vyřídil. Pak nabídl se Anně, že zajde do nemocnice k Leopoldovi, aby jí navzájem posloužil. Tázal se, co by tam měl vyříditi.

Anna dávala Leopolda pozdravovati, prositi, aby se šetřil a brzo se uzdravil. Neubránila se při tom slzám. Musila tyto vysvětliti a řekla Pavlovskému, že právě dnes od otce mnoho trpkého musila vyslechnouti ohledem k Leopoldovi, že se ho chtěla odříci, pak že mu odpustila a s ním se smířila.

„Není to však žádná maličkost," pravila, „jak nyní jsem živa, ve sporu s otcem a trochu také se svým rozumem."

„Máte-li však pana Leopolda opravdu ráda, nedbejte ničeho," radil jí Pavlovský. „Ani já bych nedbal ničeho, jen kdybych byl také milován. Ale co naplat, ti, kteří nemilují, nemohou nám rozuměti, není-li pravda?"

Podal jí s úsměvem ruku. Byl mladistvý a rád byl teď na světě. Díval se dosti zvědavě na Aninku. Zaslechl včera od hospodyně, že kdysi se jednalo o sňatek mezi ní a otcem jeho, viděl na otci, jak si jí vážil, jak všecek zmládl, když o ní mluvil. Pavlovského nemálo to bavilo: Mohl tedy dostati v ní macechu. Komu měl jí přáti? Chudáčkovi otci? Či tomu nejapnému Leopoldovi?

Odešel v náladě veselé a měl takovou chvíli, že rád nechal běžeti věci, jak běžely, jen když z proudu a vlnění jejich někdy perly loviti se daly. A on lovil perly dvě. Otcovu lásku již vydobyl a na Teklinu mohl a směl mysliti s city svěžími jako jarní lupení.

9. Tajná láska.

Jako dítě těšil se Ruprecht, že syn bude s ním obědvati. Stál na tom, že musí býti k obědu nějaká pečeně, čeho hospodyně se hrozila co nesmyslného vydání, za nebožky paní neslýchaného. Ostatně byl pátek, postní den. Od nepaměti vařívala se v ten den bramborová polévka a pekly se buchty. Paní Katy nahlížela jen ztěží, že bylo nemocnému třeba hovězí polévky a že bude musit tudíž maso vařiti. Svolila, ač nerada, že Pavlovský také té polévky a masa dostane. Ale pečeni koupit zdálo se jí přestupkem neslýchaným.

„Tak jděte koupit rybu,“ nařizoval Ruprecht.

„Rybu? Což pak je štědrý večer aneb velký pátek? Rybu. Vy snad nejste dobře při sobě, pane Ruprechte?“

„Když vám to nařizuji, tak to udělejte!“ hněval se Ruprecht. „Což pak mohu hosta jen tak odbýti?“

„Jaký pak je to host, tenhle pán? Je to nějaký student, který je rád, dá-li mu někdo nějaký ten oběd.“

V Ruprechtu všecko se vařilo: „To není pravda,“ zahřměl. „Vážím si toho pána. Bude z něho někdy nejhledanější lékař v Praze. On mne uzdravil. Co mi předepsal náš starý doktor, nebylo by mi pomohlo. Ten byl by mne tenkráte doprovodil na onen svět. A já posud nemám hrobky.“

„Přece nemusil být dnes pozván na oběd,“ bručela paní Katy. „Takoví hosté zvou se v neděli, kde se bez toho něco lepšího strojí. Ale musí-li to býti, koupím tedy nějakou tresku.“

„Opovažte se přivítat... Pavlovského s takovým smradem. Chci, aby měl smaženého kapra, a dost.“

Měl na rtech říci syna a bylo mu líto, že nesměl říci to slovo před hospodyní. Pamatoval náhle, s jakým hrdým přízvukem jeho matka říkávala o něm: „Syn.“ „Syn tohle nechce, doneste to synovi. Až co řekne syn.“ S větší hrdostí nebyla by mohla říci Jeho jasnost korunní princ.

A on roztoužil se jako mladík po milence, aby takto mohl říkati. Ale jak bylo to možno? Vždyť to byl syn nemanželský. O takovém nemluví se přece s hrdostí? Raději mlčí se o něm a je-li to nutno, přiznává se k němu otec neb matka s uzarděním. Najednou Ruprecht bál se hospodyně, aby na to nějak nepřišla, že to byl jeho syn, a když

znova odporovala proti smažené rybě a na místě ní navrhovala rybu na černo s knedlíkem, jelikož to je vydatnější, nechal ji už při tom.

Celé dopoledne zmítal se ubohý v duševních zápasech mezi láskou k tomu synovi a mezi předsudkem, proti němuž nikdy nebyl měl před tím námitky.

Pak trápily jej zase pochybnosti, jak to vyvésti s ubytováním Václavovým u něho. Toužil nade všecko míti jej u sebe. Vždyť byl ten třetí pokoj prázdný. Proč mělo „to dítě" drahé peníze platit tam na tom divokém Větrově, o němžto Staroměstští obyvatelé tehdáž ještě pohrdlivě smýšleli a jehož jmeno přepjatě cudné slečinky se ostýchaly vysloviti. Bylať tam ještě porodnice a mnohá dáma zpečovala se přiznati se, že ví, kde tenhle ústav jest.

Kdyby tedy tento otec, nedávno pasovaný na tuto důstojnost, nebyl sobě připustil, že chce míti z lásky svého syna u sebe, dovolil si chtíti toto zařízení ze stanoviska úspory. Tato povinnost byla tak posvátná v zákonníku toho druhu aristokracie, k nížto náležel, že se tímto zcela upokojil a rozhodl, co má činiti.

Pravá však noblessa jeho a s ním stejně smýšlejících rodin záležela za jedno v tom nemíti dluhů, za druhé platiti hned, co komu náleží, za třetí vybaviti a zaopatřiti děti důstojně třeba za cenu velkých obětí. Za to pak nestyděli se hospodařiti až do krajnosti jak v šatstvu tak ve stravě, že byli třeba o suchých bramborech a o vodní polévce.

Jelikož veškeré tyto tradice tak pevně platily, jakoby byly bývaly vryty v okamžení jakéhosi božího vnuknutí do kovových desek, nesměly scházeti také klausule, jak ku příkladu jednati s členy rodinnými v případě nějakého odrodilství od vznešených zásad rodinných. Těm bylo dáváno i více než co jim patřilo, třeba jinak je stihla kletba, třebať byli vyloučeni z kruhu rodinného. Nesměli si pak stěžovati, žeby byla rodina provinila se s nimi. Nemanželských dětí nebylo ani v těchto poměrech. Ale jestliže tak se stalo, byly sice odstrčeny, nikdy však bez pomoci nechány. Rodiče k nim se nehlásili, avšak starali se, aby byly zaopatřeny a to slušně. Nechtěli je vidět, ale byli by se dvojnásob styděli a rmoutili, kdyby byly bývaly spustlými.

To vše Ruprecht znal a měl to ještě více v krvi. Nyní však přemýšlel o tom, vydaří-li se nemanželský syn tak jako ten jeho, zda-li platily všecky ty tradicionelní zákony právě jako pro jiného? Lámal si hlavu, přinášel-li nemanželský syn otcovu domu čest a slávu, zdali měl zůstati nadále neznámým a bylo-li jeho žití i v tomto případě hanbou rodičů?

Jeho hlava málo zvyklá trudnému přemýšlení rozbolela jej nad tím, byl jak omámen a neodolal spánku, který jej přemohl.

Z tohoto vytrhla jej hospodyně, křičíc po způsobě hluchých osob: „Oběd je hotový. Kdy pak přijde ten mladý pán?"

„Až tu bude, dovíte se to," odsekl jí Ruprecht, jenž nyní zas přemohl rozpaky svého otcovství.

Ona strojila na stůl a Ruprecht tázal se jí: „Co pak jste přichystala k večeři pro toho pána?"

„Jakže?" divila se. „K večeři tu bude zas? Po chvíli bude se u nás stravovati?"

„To stane se bezpochyby!“ hlásal Ruprecht jaksi velkolepě. „Nevím, zdali to přijme. Nemá toho zapotřebí. Nabídl jsem mu také za byt třetí pokoj. Ale ani to není posud jisto, udělá-li mi to potěšení bydliti u mne.“

Paní Katy byla teď překonána a dosti usvědčena důležitostí hosta tohoto. Měla za to, že bude snad pánovi nějaké nájemné platiti a jemu že se takhle vynahradí to hostění.

Řekla tedy dosti lidským způsobem: „To, abych ten pokoj dala vyčistit. Proč pak by ten pán ho nevzal? Takový pokoj může hledati po celé Praze.“

„On zasluhuje ode mne největších ohledů. Zachránil mi život,“ odvětil Ruprecht.

Paní Katy mrskla po něm okem: „Toť je, jakobyste si ho chtěl přijati za vlastního.“

Aj, jaká to byla myšlénka. Katy byla by za ni zasluhovala hubičku. Chytil se jí hned a pravil: „Kdo ví, co se nestane. Ale jemu bude sotva na tom záležeti. Člověk, který to již přivedl tak daleko, neprosí se více o nějakou ochranu.“

Tím uspokojil Ruprecht tedy svou otcovskou pýchu a teď přišel ten jeho znamenitý syn, v němž viděl pravý zázrak učenosti a jehož v pravdě šlechetné srdce měl štěstí poznati.

Zas obědval jemu na blízku a černá ryba přišla na stůl jakožto sváteční lahůdka. Otec ptal se, zdali si to Václav rozmyslil s ubytováním u něho. On ptal se naopak, zdali otec si to nerozmyslil, a konec toho byl, že se stalo usnešení. Václav slíbil následkem toho, že zítra jistě se přistěhuje. Zůstal také tuto noc u otce, jakkoli paní Katy podotkla, že se pán příliš mazlí, jindy že býval celý jiný, měl-li nějakou bolest.

Přestěhování uskutečnilo se šťastně a Václav nebyl by si pomyslil ani před týdnem ještě, že bude bydliti se svým otcem tak nenadále.

Ovšem byla to tajná láska mezi otcem a synem. Před lidmi říkali si pane, a Pavlovský byl považován za nájemníka Ruprechtova. Nikdo nedivil se, že se náhle tak seznámili, neb známo bylo, jak laskavě mladý medik raněného se ujal a jak starého mládence, odkázaného na hluchou, mrzutou hospodyni, ošetřoval.

Jen Anna dívala se na to trochu jinak, neb ona jediná znala tajemství Ruprechtovo, které jí ve své poctivosti sdělil, když doufal, že by se mohl podruhé o její ruku ucházeti. Krom svému otci Anna nesvěřila tuto věc nikomu a otec nezmiňoval se již o tom. Měl touž domněnku o Pavlovském jako Anna a mrzel se na tuto překážku velmi, neb byl by dal půl zbývajícího života za to, aby Anna Leopolda se zbavila a Ruprechtovi přec jen se naklonila. Byl by ji měl na blízku, dobře zaopatřenu a s Ruprechtem věděl, že by vždy dobře vycházel.

Pavlovský stavěl se u Anny v krámě dopoledne i odpoledne, aby podal otci zprávu, jak to tam chodí. Poseděl tam chvíli po každé a jednou to zkusil, přiskočil a pomáhal jí prodávati. Smáli se tomu pak spolu, ale starý Ruprecht plakal radostí, když mu o tomto pokusu obchodním vypravoval. Václav nemohl jeho pohnutí pochopiti, až mu je vysvětlil řka, že nyní teprv věří, kterak za něj se nestydí. Ale Václav znova se divil. Zač byl by se měl styděti? Teď kladl si za úlohu ují-

mati se malého obchodu otcova a nestálo jej to již pražádného přemáhání. Ať lidé se tomu divili jak chtěli. Tito říkali a byl to jediný hlas: „Ten mladý muž spekuluje asi na dědictví Ruprechtovo." Také roztrousila paní Katy mezi lidmi, že Ruprecht přijme toho mladého pána za vlastního. I to bylo lidem víře podobné. Nenadále přicházeli k Ruprechtovi bratři jeho s rodinami na návštěvu, jichž po celý čas nevídal. Slyšeli prý, že stůně, měli s ním útrpnost, nabízeli mu svých služeb.

On choval se k nim tak, že víckráte nepřišli, neb rozuměl dobře, co znamenalo znova oživené jejich přátelství.

Po těchto návštěvách byl mu pak Václav tím milejší, držel se ho tím úzkostlivěji, poznával cenu rodinných svazků z pravé lásky utkaných.

Václav chystal se v těchto poměrech k poslednímu rigorosu a zadal již o udělení hodnosti doktora. Bylo tu ještě trochu práce, jež vyžadovala celý čas. Václav přestal tedy denně docházeti k paní Rynkové, jak sobě byl navykl po úmrtí Rynkově. Šetřil jejího citu, její pověsti, nahlížel, že nesmí ukázati, jak vzrůstala jeho náklonnost k ní, aby ji neurazil ve hlubokém smutku jejího srdce. Ponechal ji tedy společnosti jejího otce a Míny, kteří oba u ní se ubytovali. Nutil se do práce a pravil si ke svému ukonejšení, že to jest k vůli ní. K vůli ní chtěl nyní býti hlavně u cíle.

Ruprecht směl pak již vstávati, choditi po pokoji. Václav ubezpečoval jej, že pranic ho nevytrhuje, díval-li se na něho, jak studoval a Ruprecht vydržel státi po celé hodiny na prahu jeho pokoje, jako až posud na prahu krámu svého stával.

Jak dříve ten kousek oblohy nad střechami a citlivou rtuť ve tlakoměru, tak pozoroval nyní napjatě, s interessem a láskou ten kousek tvorstva v lidské bytosti jemu nejbližší, ten svět pohyblivých rtuťových citů v bytosti té až tajuplně drahé.

Ale bylo to jiné pozorování, jiné, ach můj bože, jak jiné živobytí!

10. Hanba nebo čest.

Byl den ve druhé polovici února, lehce mrazivý. Po ránu padal sníh. Pak vyjasnila se obloha a slunce mělo již jarní lesk. Vrabci radovali se na střechách a štěbetali tak, že přehlušili městský hluk. Kanárek zpíval na okně Václavově, že se mu div prsíčka nerozskočila. Patřil nyní Václavu. Musel od otce přijmouti tento dar. Pochopil, jak to starý muž myslil a jaká v tom ptáčku byla upomínka. Ale bál se, že by někdy zapomněl jej krmiti a prosil otce, aby i nadále sám o ptáčka se staral.

To přicházelo Ruprechtovi vhod. Měl záminku vejíti do toho pokoje, pobýti tam, dívati se na svého Václava.

Chodil nyní už dávno zas do krámu a byl úplně uzdraven. Byl také již klidnějším ohledem k Anně a snášel to bez reptání, že byla Leopoldovi věrna. Byl by sobě sice velmi vážil sňatku s ní a nemohl se posud zbaviti úplně tohoto přání, ale hlava šla mu kolem při pomyšlení, kdyby teď jeho ruky přijala, jakby se dalo to všecko sloučit? Jakby jí mohl předvésti tak dospělého syna a jemu tak mladou matku.

Také zdálo se mu, žeby snad tolik štěstí ani nevydržel. V jakési skroušenosti soudil, že by ho nezasluhoval.

Tak skroušeným byl nyní často a onoho dne zvláště. Byl to den povýšení Václava Pavlovského na hodnost doktora. Ruprecht nespal ráno již od čtyř hodin. Byl jako omámen touto slávou. Myslil, že toho dne ani se nedočká. Pamatoval na ubohou Gabrielu a to stále a ne jinak než s rukama jako k modlitbě sepjatýma a přitisknutýma k srdci. Že ona toho dne se nedočkala, ona, jež v bolestech to dítě porodila, ve slzách odkojila, s láskou nesmírnou, s obětmi nevýslovnými vychovala. Ona nedočkala se toho dne, kde její syn vstoupil na stupeň hodnosti ve společnosti, kde byl vyznamenán titulem a budoucnost čestnou si založil na základě svých vědomostí.

Naopak Ruprecht, jenž se svou matkou žil, od ní hejčkán a jako mazlíček ošetřován, zaopatřen a postaven bez vlastního namáhání k hotovému, kde mohl dále se přičiňovati bez vysilujícího dobývání začátku; jenž ani nevěděl o svém dítěti, o ně se nestaral, nic mu neobětoval: on měl užíti ovoce oběti té trpící ženy, sklízeti radost, čest, míti oslazení starých let, jejichž trpkostí už byl okoušel. Ne, ne, ne, uznával sám, že to nebylo spravedlivé, a proto byl tak skroušen. Čím více těšil se, tím více lítosti cítil z druhé strany o Gabrielu. Hádal se s Prozřetelností, že nespravedlivě udílí dobrodiní a utrpení. Uznával, že nebyl hoden toho dnešního štěstí svého.

To nedalo se mu však zkaliti ničím. Každým okamžikem naopak stoupalo. S klepajícím srdcem dočkal se, že se rozednilo a nevydržel déle na loži. Vstal a vzbudil hospodyni. Měl velký chvat. Václavu dopřál, aby se vyspal a posilnil ke slavnému obřadu. Měl však starost již od šesti hodin, aby nezaspal a pak hotov nebyl do dvanácti hodin se všemi přípravami.

Václav uslyšel jej však skrze zavřené dvéře, kterak se vadil s paní Katy a na ni pospíchal, jak jí dával rozkaz za rozkazem a chvílemi si zoufal pro její hluchotu a svéhlavost.

Václav vstal tedy také, aby otci usnadnil ten domácí boj, a byl přivítán od něho jako jarní slunce.

Toho dne snídali u Ruprechtů o celou hodinu dříve než jindy. Pak spěchal Ruprecht, aby sám otevřel krám, kde si počkal na svou novou krámskou Kristinu Novohradskou, kterou mu byla Anna doporučila. Té svěřil pak pro ten den obchod a zase spěchal domů, jakoby to nebylo šlo bez něho a jakoby měl kdo ví co práce. Ta záležela však jedině v tom, že vlastnoručně oblékal mladého doktora do nových černých šatů, že ještě se přesvědčil, je-li náprsenka jeho bez vady a nedopustí-li se nějaké nedbalosti v oděvu, čemu byl trochu nakloněn.

Pak měl se mladý muž k odchodu. Otec podával mu sám klobouk a svrchník. On odhodil obojí a padl Ruprechtovi kolem krku.

„Jeť obyčejem," pravil, „při promoci veřejně děkovati rodičům za jejich lásku a přičinění, já nemohu veřejně to učinit, nemohu vás nazvat otcem. Bylo by to pro vás hanbou a ne ctí. Přijměte mé díky teď. Nemám ani stínu trpkosti proti vám. Vy jste mi dal a dáváte mi

celé srdce. Miluju, miluju vás. Kéž mohl bych věřiti, že matka moje nás teď vidí, že je mezi námi, že líbám spolu ji, když vás objímám."

„Můj Václave, můj synu, mé dítě," štkal Ruprecht. „Více než půl života ztratil jsem, že jsem neměl tebe a tvou matku. Nevím teď sám, že jsem mohl takto žít. Teď jsem ve svém nejvyšším štěstí však krutě potrestán tím, že se nesmím k tobě hlásiti, abych neutržil posměch a pomluvu, abych se nestal pohádkou veškerého sousedstva. Ale já toho již nechci dbát. Ano, řeknu to dnes každému, žes můj syn!"

Pozorovaltě však, jakoby stín přeletěl při posledních slovech obličejem Václavovým, když vymknul se z jeho náručí a jaksi chladně se oblékal. Co bylo mu jen najednou? Ruprecht spěchal, aby mu klobouk ještě překartáčoval, ale Václav vytrhl mu jej z ruky skoro nezdvořile. Strčil bílé rukavice do kapsy a měl se k odchodu s chladným pozdravem.

Ruprecht porozuměl mu najednou. Václava bolelo, že se chtěl k němu hlásiti nyní, když to vlastně žádnou obětí nebylo, naopak ctí a radostí. „To mi patří," myslil si skoro spokojen, že se také dočkal trestu a že jej snad má odbytý tímto okamžikem hodně trpkým.

Zdržel Václava: „Počkej," pravil, „neučiním to přece. Ale nikoli teď, že bych nechtěl být pomluven. Nýbrž potrestám sebe. Bude to mé pokání."

Řekl to přízvukem srdce rvoucím, hlas chvěl se mu a slze tekly mu po tvářích.

Václav vrátil se k němu, položil mu hlavu znova na prsa a řekl taktéž s pláčem: „Probůh, otče, nemluvme už o té věci. Nemluvme o tom nikdy více. Buďme rádi, že jsme se našli zázračnou náhodou. Milujme se. Jeť to tak sladké. Hleďme, abychom se zas neodcizili jeden druhému. Nemysleme při tom na lidi jiné. Dělejte jak chcete, uznávejte neuznávejte mne veřejně. Mám vaši lásku a jsem šťasten, že vás smím nazývati přítelem mezi lidmi."

Objímal jej zas a zas a hladové srdce otcovo nasycovalo, napájelo se jeho láskou.

Ruprecht běžel za ním až na schody, aby jej viděl sejíti. Pak utíkal od schodů chodbou a pokojem k oknu, nechával dvéře všecky za sebou otevřené, vyrazil okno, při čemž roztloukl tabuli, a vyhnul se z něho tak, že hospodyně vykřikla leknutím myslíc, že pán se zbláznil a že chce vyskočiti oknem na ulici.

On zatím neměl jiného úmyslu, než viděti ještě jednou mladého muže, jak vstoupí do kočáru naň čekajícího. Ale kdyby ho nebyl už spatřil, byl by býval s to plakati jako malé dítě. Proto tak bouřil k oknu. Václav běžel tak rychle se schodů, že byla vskutku obava, aby mu neujel. To bylo by se jistě stalo, kdyby jej nebyly v domovní síni zadržely slavným blahopřáním všecky babky, jež tam měly své stany. Aby oslavily jeho čestný den, nevyložily tohoto dopoledne svých krámků, aniž toho od nich domácí pán žádal, neb věděl příliš dobře, co jest obchod a že snadno utrpí nejmenším omeškáním. Tímto spůsobem nebyl by mohl fiakr pro mladého doktora až k domu, nýbrž byl by musil čekati opodál v ulici, kde jest nejužší. Velkomyslností prodavaček kalounků, bačkor, hraček a čepic bylo však možno povozu zajeti do sle-

pého odvětví ulice, obrátiti tam a čekati u samých vrat domu, který mohl Václav nyní přec jen nazývati domem otcovským.

Václav děkoval prodavačkám za přání, skočil do vozu, pozdvihl hlavu a viděl v okně otcův poctivý obličej, pláčem a dojetím podivně stažený, s úsměvem, který činil ten obličej ještě nehezčím, ale předobrým. Václav kynul mu kloboukem. Viděl kanára, na němž slunce zablesklo. Myslil na matku, jak tu žila, chodila, milovala, trpěla.

Povoz s ním odhrčel. Slunce svítilo. Nebe bylo jako pomněnka, bílá obláčka plula po něm jako plachty vzdálených lodí na povrchu utišeného moře.

Jeho otec daleko z okna vyhnutý díval se na něho, jak odjížděl a sledoval jej, kterak zahnul za roh ulice. Pak pozoroval chvíli prodavačky, jak svoje stany na obvyklé místo vytahovaly a mezi sebou hlasitě rokovaly:

„Je to človíček jako obraz,“ bylo slyšeti až do okna. „A pranic není pyšný. Z toho bude doktor, kterého budou mít lidé jako otce, ba jako pána boha. Mně prořízl tak pěkně ten podebraný prst, že mne to ani nebolelo. Mně také poradil, mně také. Jen že ještě nesměl předpisovat. Nu, ode dneška může ho každý zavolat a na očích je mu vidět, že cítí s člověkem . . .“ Avšak co dále bylo řečeno, to přecházelo již v šepot. Stará „Granatýrka“, jak jedné babce se říkalo, pozdvihla k Ruprechtovi trochu hlavu a upozornila ty druhé bezpochyby, že je poslouchá.

Ruprecht byl by dal něco za to, kdyby byl mohl doslechnouti, co si povídaly. Jestliže měly tušení, že byl Václav jeho syn, bylo mu to jen milé. Byl by to chtěl hlásat s tohoto okna.

Oblékal nyní sebe do nových černých šatů a všecek se třásl, jakoby on měl promovovati, anebo jako by na něj každý měl upnouti zraky aspoň tak, jakoby byl po právu otcem toho muže, v němž jeho otcovská pýcha viděla zázrak světa.

Byl oblečen, jakoby byl býval ženichem. Pak díval se na hodiny nástěnní, na kapesní, naslouchal, kdy budou bíti hodiny věžní.

„Což pak ten kočár ještě nepřijede?“ tázal se paní Katy, která mrzutě mu odpověděla: „Což já vím, na kdy jste si ho objednal?“

Ale kočář přijel v pravý čas, pět minut dříve ještě, než byl objednán, a Ruprecht sepjal znova ruce: „Gabrielo, Gabrielo! Tys měla jen ty těžkosti. Ale já pamatuji na tebe v ten slavný den.“

Hrnul se se schodů. Pro něho kočár nemohl už zajeti ke vratům, musil čekati za rohem v ulici, protože krámky mu překážely. K vůli němu prodavačky neuznávaly, že by se měly také kliditi s cesty. Nu ovšem, ony nevěděly, že půjde také na promoci. Šel okolo nich se slavným vzezřením, oblékaje si bílou rukavici na dlouhou ruku. Pozdravily jej jako obyčejně. Žádná nepodala mu však blahopřání jakožto otci.

Vyjel ze Sirkové ulice na Náměstí sluncem ozářené. Přihrčel k budově Karolina, sestoupil a byl přivítán jako každý host slavnou fanfarou. Ubíral se po hlavních schodech k velké síni a na prahu vítal jej Václav. Vedl jej k prvnímu místu.

„Sem patříte,“ šeptal mu. „Jste můj nejlepší přítel. To nemůže říci každý syn o svém otci.“

Jaký byl to den! Jaká závrať! Ne, ne, Ruprecht neuznával, že by toho zasluhoval. Slze stoupaly mu do očí a on neptal se, má-li právo veřejně tu plakati.

Síň plnila se hostmi. Horák přišel doprovázen svou ženou, nyní už docela uzdravenou, jež použila příležitosti zaskvíti se v elegantním polosmutečném obleku. Vašatovic přihrnuly se zaplavujíce místnost skvělými látkami svých oděvů. Velice poctěn a uspokojen pozváním Pavlovského přišel také Jan Horák s neocenitelnou manželkou v průvodu dvou synáčků a dcery Adelky. K domluvě Anny nechali tenkráte aspoň malou Lauru doma, ač velmi neradi. S nepokojem v srdci vyhlížel však nastávající doktor mezi davy jiných ještě hostů tu jedinou, po které toužil.

A hle, tu přicházela ve hlubokém posud smutku oděna, který však z obličeje již byl úplně vymizel a ustoupil nejskvělejším barvám, lesku v očích a zářícímu úsměvu na rtech.

Pavlovský uklonil se jí oslněn její krásou, omámen svým citem, šťasten a pln zlaté naděje.

Vedl ji do síně s takou šetrností a úctou, že div před ní na kolena neklesl, když jí nabídl místo.

Byl však již čas. Slavný obřad nastal. Rektor, professoři, pedelové ve středověkém kroji uvedli mladého učence do síně, promoce měla svůj průběh a mladý doktor byl ozdoben zlatým řetězem, prstenem a za doktora vyhlášen.

Nikomu nebylo nudno poslouchati latinské rozmluvy a řeči. Oči byly obráceny s interessem k zajímavému občanu v oboru vědy.

Ale Ruprechtovi kanula slza na slzou za kabát a v duchu mluvil k sobě takto: „Ach, bože, když si pomyslím, že jsem ho neviděl, když se narodil, že jsem mu při křtu své jmeno nedal, že jsem jej neviděl růsti, že jsem si s ním nikdy nehrál na koně, že jsem mu žádnou hračku nedal.“ — —

Václav děkoval professorům a promluvil vše, co bývá obyčejem při také příležitosti. Děkoval svým přátelům, svému příznivci, jehož však nejmenoval. Na konci řekl: „Nemohu jinak, než s díky svého srdce vzpomenouti také nebožky své dobré matky . . .“ Více nemohl o ní říci a v síni bylo zašeptáno: „O svém otci nemluví. Zná se k původu svému nemanželskému.“

Ale on pozdvihl hrdě hlavu po krátkém dojetí a jeho pohled volný a smělý zdál se odpovídati: „Ano. Jsem hrdý na tu ubohou, ve své slabosti silnou matku.“

Ale otec jeho sklonil hlavu a pomyslil si: „On má dobře. Ale teď jsem snad svou vinu již odpykal.“

11. Konec lásky.

Ačkoli byla Anna zejména též pozvána na tuto promoci, nešla na ni. Dílem nemohla vzdáliti se z obchodu za nepřítomnosti otcovy a usoudila, že spíše jemu náleželo býti mezi obecenstvem tohoto obřadu nežli jí.

To však nebylo jedinou příčinou, že se odřekla tohoto pozvání. Hlavním důvodem jejím bylo, že očekávala co den návrat Leopoldův z nemocnice. Lékaři slibovali mu propuštění již po celý týden, avšak

co den zdržovali jej ještě pro velkou nepohodu, jež by mu nebyla svědčila.

V den Pavlovského promoce bylo po ránu ještě zlé povětří. Anna pochybovala tedy, že by byl její milenec propuštěn. Přes to nebyla by se z domova vzdálila ani za svět.

Po čas Leopoldovy choroby navštěvovala jej týhodně dvakráte. V neděli neznala jiné vycházky než k němu. Byl zpočátku velmi trpící a málomyslný. Čím byl málomyslnějším, tím více jevil radosti z Aniných návštěv. Nechtíval ji ani pustit od sebe. Nazýval ji rád svou „maminkou", kladl si horké čelo na její ruce, které líbával vyprahlými rty. Svěřoval se jí se svou netrpělivostí, že se uzdravení jeho protahuje, se svou lítostí, že tak nejapně a vlastní vinou do toho přišel. Byl neustále rozhorlen na Mínu, nebyl pranic dojat samovraždou Leitnerovou a když mu byl vypravován pouliční skandal při pohřbu Rynkově, nemohl odolati smíchu dosti surovému. Ruprechtovi, jehož pohrdání dobře cítil, přál dokonce jeho poranění.

Takovým jevil se nyní. Anna neznala posud při něm tuto škodolibou náladu jeho povahy. Nemohla s ním nikterak souhlasiti, avšak nemyslila, že by bylo jejím povoláním jej kárati aneb opravovati, anebo dokonce odvrátiti se od něho, protože byl méně ušlechtilým než by si byla přála. Byla slaba k němu, tím slabší, čím byla její láska silnější. Ze slabosti k němu dávala se naopak strhnouti někdy s ním v jeho banalnost. Smála se, když on se smál, a přál-li Ruprechtovi jeho poranění, zatvrdila se k tomuto také.

Takové to nebývalo dříve mezi nimi. Anna, i když jí Leopold zanedbával a urážel, zachovala naproti němu svou důstojnost. Teď, co mu tak mnoho odpustila, byla nakloněna odpouštěti mu všecko. Ať si byl jaký chtěl. Byla k němu měkká jako vosk. Jeho slabost a choroba hnuly jí srdcem tak, že se v něm ozývaly v skutku mateřské struny, a nebylo pouhým nahodilým rozmarem Leopoldovým, když ji maminkou nazýval a k ní lnul po nezpůsobě rozmazlených a sobeckých dětí. Anna neodporovala mu v ničem, vyhověla každému jeho přání.

Někdy ovšem, když z nemocnice se vracela z návštěvy u něho, nevěděla sama, co jí bylo, že se jí kladla taková trapná tíseň na srdce.

Jednou zastavila se na rohu vojenské nemocnice při takovémto návratu, aby se dívala na slunce ve zlatě a purpuru zapadající za Emauzy. Slze vstoupily jí do očí. Ale to nebyly sladké slze lásky a touhy. Byly to slze jakéhosi studu, že zapírala v sobě to nejlepší, aby milenci se přizpůsobila, že mluvila proti svému přesvědčení, že mu svědčila, kde její srdce a rozum odporovaly. Viděla, kterak se začala měniti z lásky k němu, kterak klesala, zatím co její bystrý jinak duch po povznešení prahl. Nebylať dosti uvědomělá, abysi byla mohla to vše jasně vysloviti. Dívala se toliko se žhoucími slzami na večerní planoucí nebe. Spěchala pak domů pohroužena v tyto zápasy, avšak doleji, v temných již ulicích Starého města dopřála zas plného vítězství své lásce, vždy horoucnější, nerozumnější a smyslnější.

Kdyby jí byl nyní ještě někdo bránil v lásce k Leopoldovi, byla by svou vůli dala vášnivě, snad urputně na jevo. Ale otec nechával jí už její vůli, neb přesvědčil se časem, že byl Pavlovský přece jen

synem Ruprechtovým. Dověděl se, že Ruprecht dal sepsati závěť a v té že jmenoval Pavlovského jediným dědicem. Do čeho byl by tedy dceru nutil, kdyby byl ji přemluvil vzíti si Ruprechta? Byltě doma dosti již trudný poměr mezi macechou a dcerou. Byl by Annu litoval, kdyby se byla dostala sňatkem zase v poměr podobný. Litoval ji ovšem také, že byla Leopoldu zadána, a představil si velké neštěstí v tomto sňatku. Ale tu nemohla naříkati na něho a na tom musilo se přestati.

Po ránu onoho dne, pro Ruprechta a Pavlovského tak šťastného, odešli Anna a její otec jako obyčejně do obchodu.

Viktorce byla nyní odevzdána domácnost, o kterou méně se starala, než v ní bouřila a Nany trápila. Krom takových nepříjemných výjevů neohlížela se po žádné práci a Nany měla přetěžký úkol sama vše zastati, kdežto jindy Anna s ní zároveň pracovala i tehdy, kdy bylo méně osob k obstarání.

Ale tato věrná osoba osvědčovala nyní svou vzácnou povahu. Nejen že neodmlouvala, nereptala, ani se nevadila, ona zachovala tak důstojný klid, že byla její velitelka před ní zahanbena, jakkoli se k tomu ani sobě nepřiznávala.

Jako obyčejně zůstaly tedy téhož dne paní a služka samy doma. Byla sobota, den domácího nakupování po trzích. A tu navlékl osud zas tutéž hru jako v jinou sobotu před půl rokem, když Nany se omeškala při svých chůzích, kteréhož času za její nepřítomnosti Leopold použil ku vyznání lásky Anně.

I dnes Nany vzdálila se a paní udělila jí různých komissí ještě krom kupování. Nany podotkla: „Jen abych pak nepřišla pozdě," začež byla sice plísněna; avšak mladá paní nahlížela tenkráte přece, že Nany má pravdu a slíbila, že zatím v kuchyni sama vše upraví. Nany jen odešla a u vrat zastavila se drožka. Mladá Horáková vyhlédla z okna a viděla vystupovati bledého a sesláblého mladého muže, ve kterém poznala s vášnivým zachvěním srdce Leopolda.

Bylať sama doma a na dosti dlouho. Bylo to tušení, jež jí vnuklo, aby Nany z domu odeslala?

Leopold vešel do bytu všecek udýchán od stoupání na schody. A zatím Anna neměla žádného tušení, že miláček srdce jejího se navrátil.

Leopold vcházeje a vida Viktorku, ohlížel se nepokojně. Tázal se hlasem, který jeho utrpení a slabost prozrazoval: „Což Anna není doma?"

„Anna, v tuto hodinu? Kde by se tu vzala?" odpověděla paní. „Teď bývá již od rána v krámě. Neřekla vám, že je tam nyní pořád? Ale sedněte si přece, přinesu vám trochu kávy."

On byl nyní stále hladový a přijal rád ten návrh. Posadil se, oddychnuv si těžce. Řekl však mrzutě: „Anna mohla si přece pomysliti, že teď přijedu. Věděla dobře, že mne propustí."

„Tak? To věděla?" Viktorka protáhla tato slova s podivným důrazem, který se hned chytil nedůtklivé mysli toho nerozumného člověka. Pak mladá paní zmizela do kuchyně.

Leopold zůstal sám. Posud byl ještě rozhořčen na Mínu a následkem toho na její sestry. Posud nahlížel, že Anně byl křivdil k vůli

všem třem sestrám Řepkovým a nenáviděl je za to. Byl přesvědčen, že Anna byla nejhodnější děvče na světě a že mu měla co odpouštět. Nebylo mu tedy pranic milé, že s mladou paní přede vším se setkal, a na její vlídné přivítání a radostné blahopřání k jeho uzdravení choval se jako medvěd. Hněval se nyní pořád na Annu, že jí tu nebylo.

Zatím vešla opět Viktorka, ozdobena rozkošným krajkovým čepečkem, který v rychlosti si dala na hlavu spolu s nějakým roztomilým límečkem, jejž kolem krku připjala.

Nesla vysílenému rekonvalescentu nejen kávu, ale též sklenici vína, pečivo a studenou pečeni. Posadila se pohostinsky proti němu, sloužila mu, pobízela jej k jídlu a k pití. Ale on mezi jídlem pořád vedl svou: „Ona přece věděla, že přijedu některý den v tom týdnu. Mohla zůstati doma, ale to jí asi pan Horák z krámu nepustil.“

„To ani ne,“ řekla Viktorka, „ale dnes má pan Ruprecht slavný den, půjde na promoci tomu Pavlovskému, kterého si teď tak oblíbil, a tu musí Anna též v jeho krámě dohlížeti. Je to na ni mnoho, na chudáka.“

Leopold nechápal, co tím Viktorka myslila. Dal si to vysvětliti a Viktorka vypravujíc mu, jak Anna Ruprechtovi za jeho nemoci obchod vedla, tázala se ho:, „Což pak vám Anna tohle neřekla?“

Leopold postavil vyprázdněnou vinnou sklenici tak prudce, že se div neroztříštila. Viktorka byla by ráda zatleskala radostí, že její věci se dařilo.

„Neřekla?“ tázala se ještě jednou. „Ale to je divné.“ A přízvuk její sesílil u velké míře její slova.

Pravda bylo, že Anna se bála říci o tom Leopoldovi. Věděla, že by jí to byl chtěl zapovídati a že by mu nebyla mohla oddolati, načež by zas měla mrzutost s otcem.

„Ale co pak je Anně do toho Ruprechta, že mu dělá krámskou?“ zlobil se Leopold.

„Je to divné. Také jsem to řekla. Leda kdyby z toho sbližování přece jen měla býti svatba?“

„Jaká svatba? Kdo s kým má míti svatbu?“

Viktorka umínila si, že bude dělati, jakoby nic nevěděla o opětném zasnoubení a smíření jeho s Annou. Jásala ve propastech svého srdce.

„Jak se tážete? Snad nemyslíte ještě teď na svatbu svoji s Annou? Vím sice, že vás v nemocnici navštěvovala, avšak ona je již taková milosrdná sestra. Tuším, že slíbila vaší matce, že bude choditi do nemocnice za vámi. Divila jsem se jen, zdali to bylo Ruprechtovi vhod. Či tomu snad zas neřekla, že chodí k vám? To je jí podobné.“

Tak hrubé nařknutí byl by každý jiný muž rozhodně odmítl, kdyby byl Annu znal jako Leopold.

Ale ten neměl právě pražádný úsudek. Krev, posud chorobně rozčilená, stoupala mu k hlavě. Se zbytkem dobré vůle řekl však ještě: „Vždyť mi Anna odpustila, rozhodla se, že za rok se stane mou ženou.“

„Tak?“ divila se Viktorka zase s tímtéž pobuřujícím přízvukem.

„Vy jste to nevěděla?“ vykřikl Leopold.

„Mně nikdo nic neřekl,“ tvrdila. „Měla jsem za to, že naopak platí, co si řekli Anna s Ruprechtem v Sylvestrově nóci, když spolu se vedli domů.“

„Oni se vedli?“

„Proč ne? Vy jste se vedl s Mínou?“

„Ale o ní jsem myslil, že je světice, že je věrna, že by to nepřečkala, kdybych jí zanechal.“

Někdo jiný na Viktorčině místě byl by se ptal: „Jak jste ji mohl tedy urážeti?“ Ale Viktorka dala se do smíchu. „Ti svatouškové jsou právě nejhorší,“ a jeho chytla se tato nevhodná poznámka hned.

„Ale co tedy se dělo v té Sylvestrově noci?“ tázal se.

„Ruprecht a Anna šli tedy spolu a ona mu řekla, že se vás odříká. On obnovil svůj návrh k sňatku a ona neřekla ne. Jen se jí na to ptejte. To nemůže upříti. Pak našli jsme však vaši maminku zde a ta se za vás přimlouvala. Anna má dobré srdce, bála se, abyste z toho neměl smrt, kdyby vás opustila. Tak vás snad až posud chlácholila. Ale teď připravte se, že se vám asi řekne co a jak. Anna je s Ruprechtem velmi za dobré. Tak se věci mají a já jsem vskutku šťastna, že vás mohu připraviti na to, co vás očekává. Nezapomenu nikdy, jak vlídným jste ke mně vždy býval, jak jste mne litoval, že mám tak nevrlého muže, že musím trpěti tu Nany v domě, že nejsem svou paní, nýbrž otrokem všech a nejvíce té Anny, o které každý myslí, kdo ví jaká je dobrá a upřímná, zatím co jen se tak staví na oko. Oh, já ji znám, já ji znám a vím, co jsem už od ní vytrpěla, co ještě utrpím.“

Viktorka plakala. Leopoldovy oči tkvěly již celou chvíli na vnadách té ženy, pro které již častěji na Annu byl zapomněl. Jeho nebylo těžko přemlouvati. Byl již docela její.

„Ach, vy jste dobrá,“ řekl, „to vím, nikdy jsem neviděl, žebyste něco zlého někomu řekla neb učinila. Jste tady utiskována, o tom jsem se přesvědčil. Vy nejste falešná jako Mína.“

„Ani jako Anna,“ dodala Viktorka, podávajíc mu svou bílou hebkou ruku. Leopold podržel ji ve své ruce s rozkoší.

„Vy myslíte tedy, že teď dostanu kvinde od slečny Anny?“ tázal se.

„Ba věru. To je skoro jisté. Sám říkáte, Anna že věděla o vašem příchodu dnes. Proč není tedy zde? To přece něco znamená.“

„A já si to mám dát líbit?“ Leopold vstal a chodil nepokojně sem a tam.

„Ona vám to řekne šetrně, to uvidíte.“

„Ať se opováží. To uvidí, co já jí řeknu na to. Můj bože! Jak mne ubezpečovala o své lásce a že jsem její jedinou myšlenkou! Ještě minule řekla mi to při loučení.“

„Tak se snad mýlím,“ řekla Viktorka, pohrávajíc si s jeho lehkověrností. „Sloužila Ruprechtovi jen z ochoty jakožto sousedovi, anebo, aby otci vyhověla. Neřekla vám o tom, abyste nebyl zbytečně žárliv, a teď přiběhne, až uslyší, že jste tady, a všecko vám to vysvětlí a vy uvěříte, že jsem lhářka.“

Tuto ryzou pravdu dovedla pronésti takovým spůsobem, že jej ve klamu nadobro potvrdila a že viděl posměch již napřed v každé omluvě, kterou mohla Anna pronésti, a bylo ku podivu, s jakou obratností krásná ta žena dovedla popichovati a pobuřovati tuto mysl málo pronikavou.

Teď přišla konečně Nany domů, když jed již byl puštěn do krve a hned v ní účinkoval a se pěnil.

Nany byla vskutku již zpola utrápena svou velitelkou a někdy myslívala si již, že toho nevydrží. Mělať nyní již pouze tu naději, že bude z toho očistce vysvobozena sňatkem Aniným s Leopoldem.

Proto přivítala jej od srdce, s velkou radostí. Viděla sice v kuchyni, že nic nebylo připraveno, ale nahlížela, někdy že musí domácí pořádek přece jen ustoupiti dějům rodinných osudův. Řekla tedy se zářícím obličejem: „Inu, to nechám tedy všeho a půjdu pro Aninku. Již jdu, již jdu."

„Nikam nepůjdete," zakazovala mladá paní. „Anna prý ví, že pan Leopold přijede. Až uzná za dobré, přijde tedy sama domů."

„Ona že to ví?" odporovala Nany. „Ne, to neví s jistotou. Čeká pana Leopolda již od pondělka a mám přikázáno, kdyby přijel, abych na místě pro ni doběhla."

„To není pravda," hněvala se paní, „za jedno vám nemá Anna co rozkazovat, jsemť já paní v domě, a za druhé Anna nemůže ani přijíti, když náš pán jde na promoci a musí-li ona též do krámu pana Ruprechta dohlížet. Vy si jděte do své kuchyně a nepleťte se do věcí, do kterých vám pranic není."

Tenkráte překypěla Nany žluč a měla odpověď na rtech, pro kterou by pak nebyla mohla déle zůstati v domě. Ale její povaha jí pomohla. Opanovala se. Opravdu, šlo to.

Nebožka paní Horáková měla tedy pravdu, když jí říkávala: „Jenom to zkus, Nany, držet jazyk za zuby, uvidíš, že to jde a že je člověk potom rád a sám sebou spokojen." Tato milá upomínka na onu, kterou milovala místo matky, zableskla se jí v mysli jako po tmě diamant. Byla teď hrdá na to, že dovedla mlčeti v čas. Bylo-li jí tedy velitelkou zakázáno býti přítelkyní a strážným duchem domu, šla a byla pouhou služkou.

Odešla mlčky z pokoje. Poznala, že něco se kulo proti Anně, a byla by běžela přes zápověď paninu pro Annu, kdyby byla bývala jista, že pán s ní bude souhlasiti. Ale míti toho také proti sobě, bylo by ji přece jen navždy odtrhlo od Anny. Jak věci posoudila mžikem a podivuhodným bystrozrakem, nezbývalo pro tu chvíli než nechati běžeti všecko a chystati se k zasažení do událostí až ve vhodný čas.

Když Nany opět se vzdálila, Viktorka řekla: „Tak vidíte, co si ta osoba dovoluje. Vítá vás, jakoby byla ona domácí paní, mluví do všeho, jakoby nebyla zde služkou, ale nějakou snad vážnou příbuznou. Kdyby se nebyla bála vás, byla by mi také ještě ke všemu odpověděla."

„Nu, mne se asi nebojí," mínil Leopold.

„Naopak, bojí. Viděla jsem, jak před vámi sklopila oči a bylo by také zlé, kdyby před vámi neměla míti úctu. Vždyť už nejste žádný chlapec."

Zas byl ten dětinský člověk úplně chycen do sítě ješitnosti. Nechal platiti, co tu Horáková pronášela, s nadutým obličejem. Jestliže se trochu zviklal a ku starému přesvědčení vracel, když Nany k němu mluvila, byl nyní zas obluzen a ošálen, jak tomu jen Horáková chtěla. A ona jej dovedla v tom utvrzovati vtipnou dovedností, pro kterou sama sobě se obdivovala.

„Ostatně," pravila tedy, „je vidět, že je ta Nany její důvěrnicí. Pozoroval jste to také? Proto chtěla běžeti pro Annu hned, abyste ještě nic netušil, abyste ji snad nepřekvapil u Ruprechta, kdyby vám napadlo vyhledati ji sám v krámě."

„To je pravda, to je pravda!" zuřil Leopold, „ale já se pomstím."

A pomstil se. Potácel se se schodů a jelikož byl posud příliš sláb, vzal si opět povoz a dojel nyní do Sirkové ulice k Horákovu krámu.

Cestou křižoval se s panem Horákem, který šel domů, aby ku promoci se oblekl. Viděl Leopolda v drožce, zastavil se, díval se na něho, ale Leopold, ačkoli jej taktéž viděl, nepozdravil jej v urputném pobouření své mysli.

V takové náladě vešel do krámu, kde Annu našel.

Ona vyskočila. Zdáloť se jí, jakoby ji štěstí zatopilo od skráně až k patám. Ňadra dmula se jí, srdce se jí chvělo. Nemohla promluviti radostí. Jen sladké zasténání vydralo se jí z úst.

Jak mohl se v ní milenec klamati? Opravdu milující srdce bylo by rozeznalo ten lásky zvuk a bylo by přilnulo k srdci bez otázky a podezření. On odstrčil ji, když k němu ruce natahovala. Anna byla naposled šťastna.

Na její hlavu sypalo se krupobití výčitek, podezřívání, urážek. Nic nebylo jí platno se omlouvat, prosit, vysvětlovat. Leopold byl bez sebe a vrhl se na pohovku blízek mdlobě.

Té chvíle vešel kupec. Ten nesměl nic poznat. Anna obracela uplakaný obličej do stínu a vyhověla jako stroj své povinnosti. Po odchodu kupce zavládlo ticho mezi milenci. Anna viděla v žárlivosti Leopoldově přece lásku a přemýšlela o tom, co by mohla říci, aby jej umírnila. Ale než mohla znova promluviti, ujal se slova. Byl tehdy na vrcholi své pošetilosti, která jej někdy unášela přes neurčité meze příčetnosti.

Ukončil sám známost s ní. On dal jí nazpět slovo, nechtěje čekati, až jemu se to stane od ní.

„Je konec mezi námi navždy, abys to věděla," řekl. „Nedám se již uprosit, ani obměkčit. Ty nejsi, jakou se děláš. Jsi falešná jako Mína a jako všecky jiné ženské. Vezmi si svého Ruprechta. Budete krásným párkem. Já jdu, já jdu. Nechci tě nikdy vidět."

Patrně myslil v té závrati hněvu, že sám již byl někdy prošen, že sám již odpouštěl. Odešel. Drožka na něj po jeho rozkazu posud čekala. Dojel do bytu Horákovic a složil na rychlo své věci do velkého Karlina kufru. Tím byla otázka jeho bot náhle rozluštěna a zbytečně o ní jindy přemýšlel. Nepromluviv ani k Nany, ani ke své sestře Karle slova, odejel na nádraží, odkud zaměřoval do svého domova.

Anna zůstala o samotě potupena, odstrčena, neuznána.

Její otec a macecha našli ji sinavou v pozadí krámu, když tam se zastavili po promoci.

Otec viděl hned, že se jí něco stalo, a vyptával se jí, ale ona nebyla s to snésti trpělivě tuto ránu. Obrátila se ke své maceše a řekla s vášnivými slzami: „Tos ty mi nastrojila. Vím to dobře. Ty jsi Leopoldovi něco naklepala, že jsem za jeho zády s Ruprechtem se zasnoubila. On mi to řekl, že má všecky ty krásné zprávy od tebe."

„Nu, a co se děje?" tázal se Horák ostře, ještě než mohla se jeho žena hájiti.

„Jsme s Leopoldem navždy rozloučeni," řekla Anna zoufale.

„Tomu jsem rád!" vzkřikl Horák. „Ať se to stalo jakoukoli příčinou, již se nezlob. Děkuj bohu, že ti uspořil později ještě větší lítost. Hleď se porovnat s Viktorkou, domlouvej Nany, aby byla ke své paní uctivější a toho holobrádka nech, ať si běží, odkud přišel."

Viktorka vítězila. Dobře naladila cestou svého muže. Posmívala se Leopoldovi, vyslovila se, že bude ráda, až bude ten licoměrný člověk z Prahy vzdálen. Krátce, podařilo se jí tenkráte štěbetati a lichotiti se k Horákovi jako druhdy.

Starý muž byl teď zas její.

Anna ztratila Leopolda, otce aspoň na čas, ne-li navždy. Ztratila lásku a naději ve štěstí.

Zbývala jí jen suchopárná povinnost, domov nesnesitelný, sdílený s rozhodnou nepřítelkyní, kde jí zbývala jediná těšitelka: stará Nany.

Pak přišlo něco hrozného do žití Anina. Poznalať nenávist. Nenáviděla macechu. To byla hrozná a smutná výměna za lásku náhle ztracenou.

Až posud byla jí Viktorka jen trapnou a nepříjemnou. Teď žáhlo to Annu v srdci. Místo lásky zahřívající záře měla v sobě požár hněvu. Na rty vstoupala jí zlá slova, v srdci měla přání zla místo dobra. Bylať žárliva na otcovu přízeň, jež se chýlila k maceše.

12. Dobročinná teta.

Na masopustní neděli byl položen den sňatku Verunky Rojkové se Štěpánem Boubinským. Jelikož dle listů Aniných určitě se doufalo v uzdravení Leopoldovo, byla Anna pozvána za družičku a on za družbu. Scházel nyní do toho dne týden.

Krom Anny rozumí se, že byli též pozváni Horák i jeho choť na tuto svatbu.

Po nehodě Leopoldově, když jeho matka s Verunkou po koupích chodila v Praze, nelenila a získala si dosti času, aby došla k Vašatovům v průvodu obou dcer. Ačkoli nebyl tehdy posud určen den sňatku, zvala již napřed celou rodinu Vašatovic, aby se ho účastnila. Neb chtěla se pyšniti před Boubinskými nastávajícím příbuzenstvem svého syna. Neopominula zavděčiti se také nějakým pernatým dárkem z chovu tety Peroutkové Vašatovým. Ti že ho nepřijmou, že nevědí, jak by k tomu přišli, že nebudou míti příležitosti odsloužiti se. Tu dala paní Rojková něžně na srozuměnou, že by jí bylo velkým potěšením a Karle že by sloužilo ku prospěchu, kdyby tam směla někdy přijíti, dokud bude

bydliti v Praze. Karla prý toužila hlavně po krásném zpěvu slečny Filomeny a po její hře. Karla, ujavši se také slova, potvrzovala to s ohněm poněkud příliš divokým. Stěžovala si pak, že by se ráda také hudbě učila, ale že Anna nechce o tom slyšeti. Lichotila se k Filomeně a tázala se jí za radu. Tato slíbila jí, že vyzkouší její hlas a kdyby jej shledala dobrým, že se přimluví, aby učiti se mohla.

Mezi tím vešel též Vilém k návštěvě této a byl jako obyčejně dobré mysli. Nepohrdal ani tenkráte kořiti se té malé divoké Karličce a Rojková odešla s podotknutím, že dá svým časem věděti den dceřina sňatku, při čemžto pozvání obnoví.

Karla nedala se pak zváti dvakráte k Vašatovům a stala se tam denním hostem. Spřátelila se na život a na smrt s Filomenou, s kterou pak zpívávaly děsná duetta, ježto Filomena převzala sama z laskavosti vyučování její ve zpěvu.

Ob čas dostávalo se pak Pavlovskému pozvání k čaji od Vašatů. On dostavil se jednou k dopolední návštěvě a omluvil se pro vždy, že nelze, aby před svou promocí návštěvy konal. Slíbil však, potom že nynější nezdvořilost napraví. Vyslovil prosbu, aby jej rodina Vašatovic poctila přítomností na jeho promoci.

S tímto malým, dosti chladným sblížením Filomena uspokojila se prozatím a živila tím naději v obnovení staré lásky bývalého chudého studenta.

S Karlou mohla pak mluviti neustále o Pavlovském. Dostávala od ní stále nových zpráv o něm, neb Karla slýchala mluviti o něm a o Ruprechtovi u Horáků a vídala jej sem i tam v Ruprechtově krámě, když tam za Annou vcházela.

Lstivé děvčátko vymýšlelo si tu lživé zprávy beze vší podstaty, jen aby se udrželo ve přízni Filomeny. Tak vyřizovala této přes tu chvíli poručení od Pavlovského. Pokaždé ptal se prý s patrným dojetím na Filomenu, chtěl věděti, ovšem dle zpráv Karliných, co nyní zpívá. Načež Filomena zas nařizovala, to a to aby Karla Pavlovskému řekla.

To nebylo však nikdy vyřízeno, za jedno, že Karla ho ani nevídala tak často, jak říkala, za druhé i když jej viděla, že neměla odvahy k němu promluviti, jelikož si dokonce nevšímal její přítomnosti, vcházela-li do Ruprechtova krámu a postála-li trochu vedle Anny, neb mezi dveřmi.

Karla byla pak šťastna, dobývala-li si touto malou intrikou právo častějších návštěv u Vašatů, Filomeniny důvěry a při tom všem stýkání se s Vilémem.

Karla nesla těžce, že neměla také přístupu do velké síně Karolina ku promoci Pavlovského. Den před tím mluvila o tom u Vašatů a stěžovala si, že ji Horákovic nechtí vzíti s sebou. Takové žáby že prý tam nemají co hledati, řekla jí paní Horáková, která ji sice jinak měla ráda. Za to nepromluvil k ní pan Horák až posud jediného slova, což ji však právě nesoužilo. Anna byla k ní sice dobrotivá, ale přísná dosti a Karla nemohla si ani vychváliti, jak mnohem šťastnější se cítí u Vašatů než u Horáků. Chtěla dosíci, aby ji Vašatovic vyzvali k této slavnosti, která ji lákala mocně, jako vše, co se podobalo zábavě, co

bylo nového, co ji mohlo uvésti mezi lidi slavnostně naladěné. Přimlouvala se proto neunavně k tomu.

Ale její nová přítelkyně neměla chuti ukázati se s ní veřejně, k čemu toiletta malé venkovanky dokonce nebyla spůsobilá.

Karla byla Vašatovům právě dobrá dost pro domácí potřebu, aby rozptylovala nudu rozmazlené Filomenky, začež měla u paní Vašatové vždy vlídné oko. Ale vzíti ji do Karolina! Jak mohlo to Karle jen napadnouti? Matka i obě dcery vymlouvaly jí to všelijak, ale Karla byla houževnatá. Nedala se odbýti, vstoupilyť jí už dokonce slze do očí.

Jelikož Vilém přišel do toho, pošeptala mu jeho matka, aby on jí to nějak rozmluvil. Jemu nebylo nic snadnějšího nad to. „Co že?" smál se jí, „vy chcete jíti na promoci? Bezpochyby abyste tam usnula. Já tam nejdu, vidíte, a kdyby pro mne přijel rektor sám se čtyřmi koňmi."

Namluvil toho více a šťastně jí tu věc rozmluvil a to hlavně tím, že mezi jiným prohlásil, protože se bude u nich ten den později obědvati, že použije toho času raději k nějaké procházce po nábřeží. To dostačilo dobrodružnému děvčátku a Vilém měl ten výborný žert, že ji tam čtyřikráte potkal a po každé poctil poklonou až k zemi k velkému obveselení několika přátel, kteří s ním se procházeli.

Po této procházce přišla Karla domů právě v tu chvíli, když Leopold se vrátil od Anny, s níž se byl rozešel navždy.

Karla viděla jej ovšem poprve, co z nemocnice se vrátil. Chtěla jej přivítati, ale pochodila špatně. Leopold ji odstrčil v zuřivé posud náladě.

Ani jí, ani Nany neodpověděl k otázkám jejich, kam a proč odjíždí. Vyběhl z bytu, nerozloučiv se s nikým, nevzkázav nikomu nic, a byl ten tam.

Karla nebyla k tomu, aby si nad tím dlouho hlavu lámala. Když jí Nany k jejím otázkám odpověděla, že ví tak málo jak ona, nepátrala dále, nepozorovala také hlubokou starost na obličeji jejím. Šukala sem a tam bez určitého zaměstnání a když Horák a jeho mladá žena domů přišli v patrném rozčilení, také ničeho nepozorovala. Obědvala s nimi, zatím co byl Anně oběd do krámu odnešen. Karla vyzvídala na paní Horákové, jaké to bylo na té promoci, ale nedodělala se žádoucích odpovědí a popisů. Paní Horáková dívala se naopak na ni podivně, tázajíc se v duchu, co s tím děvčetem nyní se bude díti?

Nany oznamovala pak Horákovi, že Leopold se odstěhoval, aniž promluvil. Karla dívala se chvíli na Horákovic manžele, co tomu řeknou. Ale jejich ledová lhostejnost také jí nebyla zřejmá. Karla řekla pak: „Vždyť za týden beztoho pojedeme všichni na Verunčinu svatbu. Leopold myslil si asi, že pojede napřed." A tím mínila, že věc tu vysvětlila dostatečně jak sobě tak jim. Že se tomu výroku paní Horáková divně zasmála, bylo Karle jen chvíli nápadné. Po jídle sebrala se a šla k Vašatovům, kde doufala nalézti lepších zpráv o Pavlovského promoci.

Také nemýlila se. U Vašatů byla ještě k tomu návštěva. Na odchodu z Karolina pozvali Vašatovic paní Rynkovou, aby šla s nimi a u nich obědvala, načež jí ještě od sebe nepustili. Byloť mezi nimi a Rynkovou nyní přátelství nerozlučné. Od smrti jejího muže navště-

vovaly ji ty dámy pilně. Byly sice velmi poplašeny skandálem, který se udál při Rynkově pohřbu, jemužto šťastně unikly, ujedše rychle ve svém kočáře. Ale za dva dni na to přijela k nim Rynková děkovat za účastenství a vylíčila jim tu věc tak, že vznikla návodem šílené osoby, pradleny to Leitnerovy, která prý si vzala do hlavy, že Rynek zavinil samovraždu Leitnerovu. Zatím, jak Rynková tvrdila, zprovinil se sám útokem na toho „dobrého Leopolda“, který přece pranic zlého nemyslil, když její nešťastnou sestru domů doprovodil.

Rynková dovedla to vše líčiti a točiti co nejpříznivěji pro sebe. Pak zvala opět Vašatovic k sobě, oni zvali ji a tak vídaly se nyní každý týden několikrát.

Jí záleželo na nich velmi. Cítila se jimi povznešena nad své nekalé poměry, jež ji tak hnětly, že byla s to velkou oběť přinésti, aby jim unikla. U Vašatů zdálo se jí, že jest jinou osobou, tak váženou jako paní Vašatová sama, nad špatnou pověst a nad ponižující útoky všelijakých pradlen a půjčovatelek daleko povznešenou. Bylo jí dobrodiním unikati na čas otci a sestře, již v domácnosti její nyní vládli, služkám, kterých se posud nezbavila, jakkoli věděla, že se dávaly používati za špehounky od jejího nebožtíka muže.

Lichotila tedy z dobrého srdce a bez pokrytectví Filomeně, mluvila rozumně s Matildou a domlouvala jí, aby se provdala, bavila paní Vašatovou, hovoříc chutě o všem, co ji jen zajímalo, byla mateřsky vlídná k Vilémovi, svůdná, objevil-li se starý pan Vašata, aniž však měla úmysl vzbuditi žárlivost paninu. To vše činila, jen aby si tuto rodinu získala. Tohoto dne, když Karla tam zavítala, otáčel se hovor ovšem kolem Pavlovského a Rynková věděla, že se nejvíce zavděčí, bude-li jej Filomeně přáti a doporučovati. Škádlila ji tedy s ním, tvrdila, že na ni velmi často se zadíval mezi slavnostním obřadem, a celá společnost byla veselá. Též Matilda dala se vyjasniti trochu a mluvila přec také a sice o nejlepším předmětu svém, že muži nestojí za nic a že je děvčeti lépe, neprovdá-li se.

Karla byla jako vždycky dobře přivítána a posadila se za stůl mezi ostatní. Ssála žíznivou duší, co slyšela o tom světě, do kterého se drala, kde by byla tak ráda se skvěla v jakémsi příjemném postavení vlohami, uměním, krásou, láskou a štěstím. Při tom byla tak trochu podobna veselému bzučícímu chroustu ve přírodní slavnosti májových květnatých dnů. Mělať mnoho podoby s bratrem Leopoldem. Oba toužili vzlétati hodně vysoko a oběma bylo souzeno padati s toho nemotorného vzlétání do rukou osudu jako chroust do ruk nerozumných dětí.

Zatím blížil se Leopold už svému rodišti a po cestě vlakem schladil se tak dalece, že se obával výčitek své rodiny pro své přenáhlené jednání. Jmenovitě bál se slzí matčiných a zármutku Verunky. Obojího byl však jist. Proto umínil si, že raději zůstane ve městečku, kde teta Peroutková bydlila, jež bylo poslední stanicí železniční jeho rodiště. Věděl, že od tety utrží také velkou vádu, ale na tu chtěl se odvážiti.

Zanechav tedy kufr na stanici, kráčel nejistým krokem k domku tetinu a byl rád, že již bylo tma, že tudíž nemusil s nikým cestou se zastaviti a hovořiti.

Vešel do dvorečku, plného kurníků, ve kterých drůbež ještě se hnízdila, šustila a kvokala, než to všecko žití, líhnutí, ta radost a starost domácího ptactva nadobro se utišila a v lehký ptačí spánek se pohroužila. Mladá děvečka šla přes dvorek se světlem do chléva a posvítila si na příchozího s podivením. Pak zmizela opět se světlem, neuznávajíc za dobré ani ohlásiti jej, ani mu posvítiti. Na štěstí byl Leopold u tety povědomý a dohmatal se skrze síňku, naplněnou bednami, posadami, klecmi, truhlami a almarami všech druhů, až ke dveřím světnice, odkud vycházel hovor mužského a ženského hlasu.

Leopold zaklepal a když teta zvolala: „Aj, kdo to může býti ještě tak pozdě?“ vstoupil.

Za stolem na divaně seděl mužský. Naproti němu na židli teta Peroutková. Oba pochutnávali si na klobáscích se zelím.

Teta ohlédla se a poznala Leopolda. „Tys to, hochu?“ zvolala. „Kde pak jsi se tu vzal? Jsi už zdráv? Pustili tě z nemocnice? Byl jsi už u rodičů?“

„Ne, přijíždím nejdříve k vám z Prahy rovnou cestou, jelikož jsem ještě sláb a že bych dnes už nedošel do myslivny.“

„Tak vítám tě tedy, posaď se u mne a jez s námi.“

Leopold odložil svrchník, klobouk a deštník na vysoce vystlanou postel tetinu a blížil se ke stolu, na němžto stála malá začazená lampa, která prostor dosti mdle osvětlovala.

Teď, když Leopold se dostal blíže, poznal přítomného hosta tetina a ucouvl před ním nazad. Ohlédl se tázavě na tetu a nevěděl, neměl-li by zas odejíti a blouditi dále.

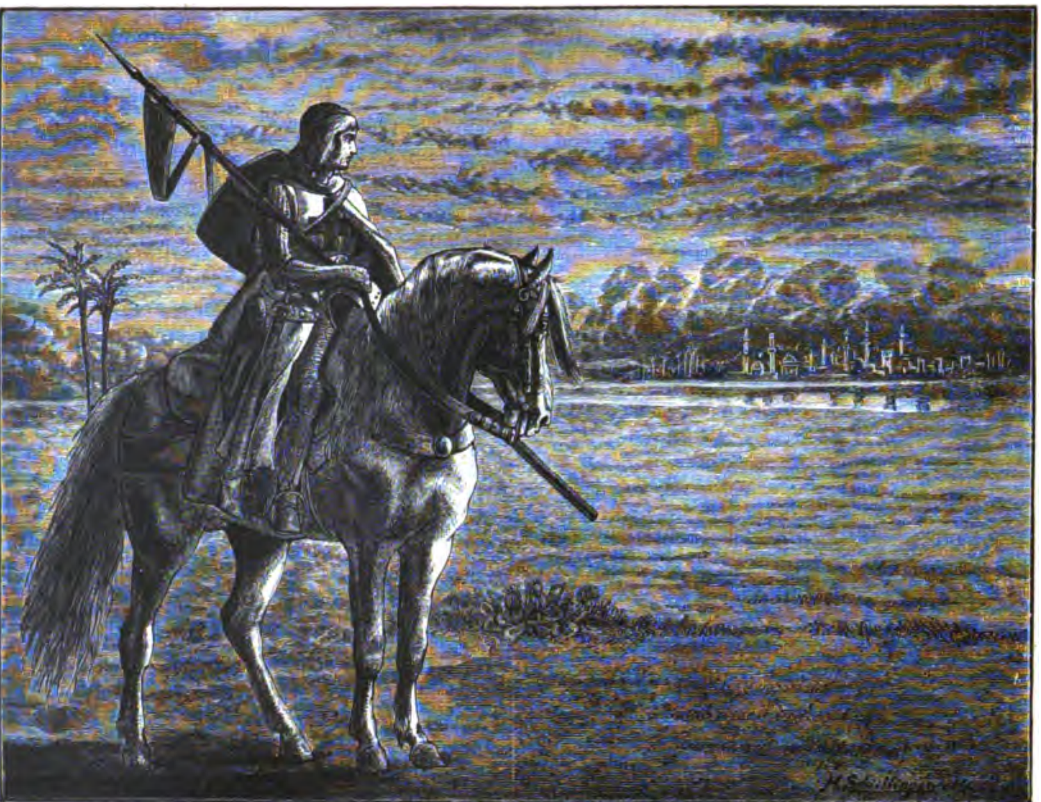
„Nu co?“ řekla teta, vidouc jeho nápadnou nelibost. „Toho pána přece znáš. Je to pan Řepka, otec paní Rynkové. Časem budeš s ním v příbuzenstvu. Proč nepodáváš mu ruku?“

Řepka, jenž nebyl přestal bráti si na talíř klobásů a pochovávati je ve svém žaludku, ušklíbal se při tomto výjevu a řekl: „Jakoby se stalo. Jakoby se stalo. Nenamahejte a nepřemahejte se k vůli mně, pane Leopolde. Nežádám si žádných komplimentů. Jen si sedněte a jezte, dokud zde čeho bude.“

Když Leopold ještě váhal, drže se lenochu židle od tety jemu nabízené a ohlížeje se nerozhodně na svůj kabát a klobouk, což tetu velmi popouzelo, pravil Řepka dále:

„Nedivte se, paní Peroutková, že mne zde pan synovec nerad vidí. On myslí posud, že moje ubohá dcera Mína zavinila jeho poranění. Ale ona chudák snáší krutější osud. Ztratila ženicha bohatého a krásného a to vinou jeho.“

(Pokračování.)

Fata morgana. Kreslil H. Schüllinger. Ryl J. Patočka.

Ukázky z nové anthologie moderní poesie francouzské.*)

Podává **Jaroslav Vrchlický.**

A. V. Arnault.

(1766—1834.)

Lupen.

tržený od haluze,
uschlý, větrem sdraný tuze
kam jdeš, lístku? — Nevím sám,
dub sklátila bouř svým dechem,
teď mnou zmítá sem a tam
zefír tiše, sever spěchem
v nestálé dál svévoli
prohání mne plání, mechem,
po horách a v údolí;
za větrem jdu aniž vzdechem
zalkám, jak se pošinu,
jdu, kam všecko v světě spěje,
kam se lístek růže schvěje
a kam lupen vavřínu.

F. de Chateaubriand.

(1768—1848.)

Horal ve vyhnanství.

Co chová sladkých vzpomínek
kraj, kde mi dětský plynul věk!
Dny ve vlasti, o sestro, jsou
jen vděk!
Ó vlasti, budeš láskou mou
vždy jedinou!

Zda vzpomínáš na chudou chýš,
kde máť nás tiskla k srdci blíž?
Ó slyším posud její hlas,
ó víš,
jak líbal její šedý vlas
ach, každý z nás!

*) Překlady dosud netištěné z díla k tisku připraveného.

Zda, sestro, ještě vzpomínáš
na zámek, jenž byl Dory stráž,
na Maurskou věž, zkad hučel zvon,
zda znáš,
jak věstil jeho vážný tón
dne vznik a sklon?

Znáš tichou pláni rybníka,
jíž vlaštovka se dotýká,
víš, na pobřeží chumáč třtin
jak zavzlyká,
když západ zžehne na rubín
vod temný klín?

Kdo vrátí mi mou sestru jen,
náš dub a srázy skalných stěn?
Ach, vzpomínky jsou mukou zlou
v můj sen!
Ó vlasti, budeš láskou mou
vždy jedinou!

Charles Nodier.

(1780—1844.)

Sloky Alfredu de Musset.

Četl jsem tvou Odysseji
v rhytmů reji,
znělky tvé mi hrály v sluch;
zaplať bůh!

Pro tebe má Musa ještě
písní deště,
sladkodyšná dá se v let
na tvůj ret.

Vyhostěna vkusem špatným,
letem chvatným
zahalena slétá níž
ve tvou chýž.

K tvému uklání se uchu
v sladkém ruchu,
konejší tě ve spánek
její vděk.

Pohádek zná poklad sterý
jako Peri,
harmonii, tonů dech
druhů všech.

Pastýřů zná obyčeje,
hry a reje,
dědů vděkuplná zvěst
její jest.

To jsou její chvíle šťastné,
v jitro jasné
můžli u tebe svůj byt
prodloužit.

Na voze když ze opalu
zora v cvalu
honí do slují a hor
šotků sbor,

Jitro překvapí ji nachem,
ihned strachem
leká se a prchá již
v mračnou skrýš

Nechávajíc ve prostoře
vůně moře,
melodický „s bohem!“ vzdech
na tvých rtech!

Jako ona prchej chvatem
prosy blatem,
román nech i novin změť,
výše leť!

Zanech dlouhé periody
podle mody,
hovory, z nichž zívá jen
nuda, sen.

Zanech mistrů gramatiky,
metrů šiky,
v barbarském jenž nářečí
největší.

Zanech paedagogův řády
moudré rady,
jejichž tuhé jarmo rve
vděky tvé.

Raděj přijdi bez ostychu
večer v tichu
druha, který má tě rád,
skolébat.

Ch. J. Chênedollé.

(1769—1833.)

Mroucí gladiator.

Hle, marná hříčka římské zuřivosti,
zde hrdý gladiator mroucí padá,
v areny písek tiše zmdlené kosti
svým zrazen mečem skládá.

I sbírá v posled všecku sílu svoji
a sklání se a na ruku se vzpírá,
ví o své smrti, však ji deptá v boji,
svým vrahem zhrdaje on zmírá.

Umdlévá zvolna a svou hlavu kloní,
umdlévá zvolna, krev svou v sporém toku
zří prchat bez bázně, hle jak se roní
a volně kape z jeho boku!

Smrt bledá nad jeho se čelem zjeví,
on umře, nezalká však vzdechy, slovy,
on umře, slyší pokřik, potlesk, řevy,
jenž v úděl jsou teď vítězovi.

To slyší lhostejně — co víc by cítil?
Laur cirku věru nemá ceny žádné.
Chtít darovat mu život bez msty, vznítil
by jeho pohrdání chladné.

On jinde v dáli myšlenkou svou těká,
na otce svého myslí pod let tíží,
zří Dunaj, chatu, žena jak ho čeká,
na děti svoje v duchu shlíží.

U nohou matky vidí syny svoje
a umírá zde — nelze přijít k slovu,
na cizí půdě cedí krve zdroje
jen pro zábavu Římanovu.

Tak člověka uráží člověk. Hlavu
již vzhůru, barbaři, sem rychle spějte!
smrt synů padlých Říma pro zábavu,
vy děti severu, mstít dbejte!

Charles H. Millevoye.

(1782—1816.)

Padající listí.

Hle, kořistí již našich lesů
zem vlhkou přikryl podzimek,
háj ztratil kouzlo své a vděk
a slavík utichnul v svém plesu.
Tu v květu mládí umíraje
jun chorý vyšel naposled
v ty drahé lesy, rodné kraje
mu drahé v květu mladých let.

„Ó drahý lese, podlehám,
tvůj smutek věstí, co mne čeká,
v tvém každém listu psaný mám
svůj ortel smrti, jenž mne čeká.
Tak osudné zněl věštby hlas:
Hleď, listí hvozdů sžloutne zas
jen jednou ještě před tvým zrakem
a zhlcen budeš smrti mrakem.
Ach, bledší nežli podzim již
ty do hrobu se ukláníš,
tvá mladost svadne mnohem dřív
než svadne tráva rodných niv,
než réva pozná hroznů tíž! —
A pravdu děla chladným rtem,
mne dotk se vítr škodlivý,
má zima tu, co bouřlivý
máj mládí vzplál mi úsměvem.
Jsem keř, jenž uvad v jeden den,
pár květů bylo zdobou mojí,
však zeleň mroucí v jeho chvoji
bez plodů bude větrům v plen.
Ó padej, lístku, dítě mžiku,
a zahal zraku cesty nudu,
a ukryj matky mojí vzlyku
hrob, v kterém zítra spáti budu.
Leč do aleje osamělé
až moje děvče osiřelé
si přijde za'kat, lehkým stenem
můj probuď stín v té chvíli stmělé
snad útěcha mým bude věnem!“ —

Jak děl to, pro vždy odešel,
poslední list, jejž vítr schvěl
den jeho věstil poslední.
Pod dubem jeho hrob dnes ční.

Však dívka v alej nezbloudila,
by jeho kámen navštívila,
jen pastýř jdoucí údolem
svých kroků rušil hlaholem
tiš, v které hrobka jeho snila.

Ulrich Guttinguer.

(1785—1866.)

Do lodě!

Nuž rychle, v přístavu loď leží
a kolébá se ve třtinách,
je čisté nebe, vánek svěží
a jilmy chví se ve vlnách.
Bůh, jenž ty břehy v rozkoš ladí,
nad námi bdí a hlídá nás;
nuž moudří, blázni, staří, mladí,
do loďky v ráz!

Ku břehu z dálky chvátám, k vzmachu
již veslo prudce uchytím.
Nač, drahá, tonula bys v strachu,
ó jen mne strhni k ňadrům svým!
Ty bojíš se, když bouře řádí?
Mřít spolu blaho jest a jas;
sem blázni, moudří, staří, mladí,
do loďky v ráz!

Sem rovněž rychle, plachý dave,
vy děti ze vsi spějte k nám;
na čisté vodě loďka plave
jak kolébka teď sem a tam.
Na chvilku odsud spějte rádi,
zpět přivedu vás všecky zas;
nuž blázni, moudří, staří, mladí,
do loďky v ráz!

Na ostrov tance, písní zpátky
chci přivésti vás všecky sem,
kde odpovídá ohlas sladký
na jmena těch, jež milujem.
Na cesty rozkoš ráda pádí,
můj milující slyšte hlas
a blázni, moudří, staří, mladí,
do loďky v ráz!

Antoni Deschamps.

(1800—1869.)

Trest Jidášův v pekle.

Když pokryt krví svojí oběti,
spad Jidáš v peklo s osudného stromu,
k dnu propasti se svalil v hukot hromu
od stupně k stupni v děsném prokletí.

V svých kostech cítil tuk svůj syčeti
a maso vápeněti v pekla lomu,
spár cítil duchů zlých, jak na pohromu
jej v Satanovo vlekli objetí.

Ten jak jej spatřil na pekelném prahu,
hned zjasnil šklebem příšernost svých tahů
a zatracence stisknul v páže pádné.

A milenec jak dívku tiskne k sobě,
mu tlamou kouřící v té vtisknul době
to, jež dal Kristu, políbení zrádné.

Alfred de Vigny.

(1797—1863.)

Sloky.

Ty ptáš se, pro koho ve novém lesklém peří
si vylít veršů mých, těch mladých ptáčat, sněm?
Vždyť křídla roztáhly jen v ňader tvojich šeři,
zrak nikdy profaní je nestih pohledem.
Pro tebe, nevděčná, v tom vzlétly okamžení,
jsou děti vzdechů mých a tvojich políbení
a jako obraz tvůj, tak spaly v srdci mém.

A chceš-li, pro tebe jen v stínu osamělou
pět budou po tichu; tvá ňadra zvlněná
jak hnízdo ukryjí druž jejich sladkou, ztmělou;
či není libo ti, hvězd dcero vznešená,
jich smělý stíhati let hvězdami a mrakem
a zvolat: Láska má, já zřím to snivým zrakem,
pod jejich křídly jest s mým jmenem stajena?

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

V.

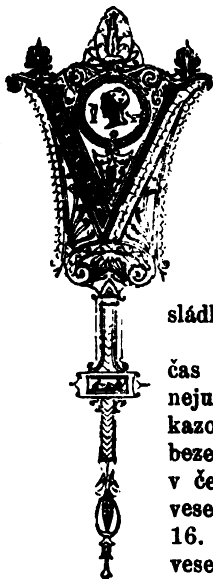
V piterně.

Inpium lenite clamorem, sodales!

Horatius.

Opilci království božího dědicové nebudou.

Sv. Pavel.

Víno pilo lidstvo již v dětství svém, již za nejprvnějších červánků lidského rána. Ať už Noemu pratatíkovi nebo pohanskému Bacchusovi patent na vynalezení vína přísluší, ze všech zpráv starých vysvítá, že víno jest nejstarší opojný nápoj, starší piva, třebas prý první pivo vařil Osiris, jsa tím spůsobem podle naší písně národní „blahoslaveným sládkem“.

Nejkrásněji opěvoval víno Horatius a za všecken čas lidé bývali přesvědčeni, že víno jest nápoj nejlepší, nejušlechtilejší a protož uctivost svou mu přemnozí prokazovali všude tím, že nemírně mu dávali téci přes splav bezedného hrdla svého. V 16. věku sám i lékař Kopp v českém překladě Čechům oznamoval: „Víno duši obveseluje, ji velikomyslnou a pyšnou činí,“ a protož i v tom 16. věku Čechové pívali vína hodně mnoho, aby duši obveselili. Ale píti nad míru Čechové naučili se už z dávna od sousedů Němců, kteří v tom od jakživa tak znamenitými byli chlapíky, že volá r. 1609 Guarinoni: „Čím to, že německý národ přede všemi jinými zbytečnému pití oddán?“ (str. 698). „Ten německý národ, jemuž vážnost přede všemi národy světa jest vrozena, čím to, že ten národ bezpotřebným pitím za blázna jest a za posměch dětem na ulici, komediantům za hru a žert, celému světu za pomluvu?“ (str. 700). Konečně, aby národ „před jinými vážný“ byl drobet očistěn, Guarinoni po některém přemítání ukázal, že Němci naučili se z míry píti — od Řeků a Římanů. Tedy zkazil se druh od druha a — všickni rádi. —

I u nás tedy píjeno hrubě mnoho. „Jest nesčíslný počet lidí všudy na všecky strany,“ tak naříká Rvačovský, „kteříž praví, že opilství není hřích než obveselení a kratochvíl. Neb proto prý nám pán Bůh víno dává. A to již sobě v takový zvyk vzali, že žádné přátelské shledání nemůže se vykonati bez toho ďábelského, hanebného, bezmezného ožírání a kdež toho není, tu také žádného veselí není. — Toť naše jediné obveselení, abychom pili od jitra do svítání, ažby jedni druhých před sebou neviděli a jedni druhých pitím duši z těla vytopili.“

V Němcích i u nás lili víno už do dětí „pravíce, že mu přivykati musí.“ (Kopp Regiment zdraví).

S touto nepřirozenou věcí souvisí, že v oněch dobách i ženské pohlaví z míry vínu a jinému pití přávalo, čehož jsou knihy české i německé plny výčitek. Guarinoni (str. 779) píše, že vídá ze svateb ženy a dívky domů jdoucí tak zpité, že sotva na nohou stojí. Silnější pohlaví — tak posmívá se tirolský doktor — klátí prý se na tu stranu, slabší na onu stranu — a uličníci mívají ze svatebčanů švandu. A náš Rvačovský líče tento pěkný hřích, napomíná: „Báby ať chodí v oděvu poctivém, nemnoho vína v krčmách pijíce, a za dobrý příklad střídmosti mladším býti hledíce.“ K tomuto napomenutí připsala stará ruka nějaké rozzlobené babičky v knihu velebného pána Rvačovského, v universitní knihovně chovanou, tuto pernou špičku: „Mladí již sami odpijí.“

Ale stará, neznámá babičko, nezlob se, pan pater do těch mladých také výčitkami vjel, čti jenom dále: „Mladice vdané do krčem po pití vína běhají“ a o vdovách: „Zahálka zajisté a opíjení nedá jim doma seděti, než bode je, aby dům od domu běhaly, klevetaly a opíjely se, což netoliko na vdovy, ale na žádné poctivé ženy křesťanské nenáleží.“

Tedy i ženy druhdy, berouce sobě v tom muže za vzor, přebíraly v pití. Známý jest v té příčině na ně posmíšek tehdáž oblíbený, že prý Noe, když už byl svrchovaný čas, aby utekl se do archy, musil pro ženu svoji honem poslati — do hospody, kdež s klepnami píjela. A prý se jí odtud ani nechtělo!

A tohle nemírné pití ženské nebylo jen v stavech nižších. I urozené dámy to umívaly dobře. Filipina Welserova, žena velice ctihodná, podle „trinkbuchu“ ambrasského dovedla vypiti na dno k pochvale pánů tak ohromnou číši vína, že by dnes i náčelník nejopilejšího spolku mohl v té práci a zkoušce snadno propadnouti, a přece klademe tu dobrou paní, čtouce, že jediný doušek červeného vína zbarvil jí granátem svým i všecku něžnou šíji, za přímo etherické, poetní stvořeníčko.

Příčinou velikého pití bylo ovšem nejprve víno samo, čert, jenž v něm sedí a svádí. Také jídla nemírně kořeněná jistou vinu toho mají, že naši předkové musili palčivost kuchyně hasiti větší měrou, nežli dnes toho potřeba. Ale největší příčinu opilství vídali karatelé tehdejšího života v nemírném „připíjení“. My vstupujíce do hospody v besedu přátelskou, vítáme se prostičce slovem „na zdar“ a mrzout nebo blaseovaný příchozí neřekne ani těch dvou slůvek. Ale předkové naši tenhle vstup vítali obšírnou ceremonií, příchozímu dávajíce druh přes druha „poctu“ a „připíjení“. Píti musil, nechtělli na smrt uraziti přátel svých. V nejstarší době zajisté to byl křesťanský a zbožný zvyk žehnati se při vstoupení, rozžehnávati se na odchodě a mezi tím požehnávati si mísu i číši. V 16. věku to žehnání už dávno bylo vedlejší věcí a pití — a to pití až na dno — bývalo kusem nejpilnějším. Žalujeť Rvačovský: „Již to v přísloví přišlo, že za jménem Božím všeliká nepravost na světě se provozuje. Jako ku příkladu: pobídnou se dobří lidé (jakž říkají), pojďme ve jméno Boží na dobrou vůli k tomu neb onomu příteli! dobrý to začátek. Jdou ve jméno Boží a za tím nic není než zhovadilé obžerství až do ustání.“

Kdo v takové besedě nepřipil, urazil, kdo nedopil, byl na smích. Ale při tom bývala ještě jedna zlá věc. Páni pívali o závod! Kdo víc, kdo s koho!

Praví Rvačovský, spisovatel Masopustu, že mnozí „nestydí se opíjeti se do skuckání; neboť z velikých nádob sobě připíjejí obzvláštní právo v tom zachovávajíce, kdož z nich zvítězí, ten pochvaly z hříchu dochází.“

Tomuto zvyku divnému velmi horlivě nakloněni bývali všickni stavové v Čechách a ovšem také v Němcích. Pijáci sázeli se o „plnou“ neb o „polovici“. Kdo nedopil, platil všecko. Zpíváť píseň v kopiáři třeboňském r. 1546 (Sedláček):

„Kdo chce dobrým býti,
musí čistě píti —
o plnú i o pólovku,
vodvaž se pohlavku,
korbel ve čtyři pinty,
to čisté rekovství!“

Píjeno bývalo tak nemírně, že i sněmovní zákazy hledívaly je staviti, ovšem marno. V artikulích „proti opilství“ na sněmu r. 1545 u přítomnosti Ferdinanda krále svolených čteme: „Což se nemírného a zbytečného pití a ožírání dotýče, poněvadž předešlými sněmy za hanebnost položeno a zapsáno jest: to aby ode všech stavů skutečně drženo bylo a takového pití aby se více nedálo, tak aby takové svolení a chvalitebný skutek, poněvadž dckami zapsán jest, v své stálosti zachován byl.“ Ale přes ty „dcky“ a svolení sněmovní i officielní nadávku, že opilství stavův jest hanebnost — pilo se dále. Marna též bývala horlivost kněží líčících zlý původ vína i zlé jeho následky. Marně volali: „Voda jest lepší vína. Spiritus domini ferebatur super aquas — duch boží vznášel se nad vodami — a ne nad vínem. Voda jest viditelný dar boží, pršívá s nebe — ale víno pochází ze země — tedy jakoby z pekla pošlo.“ A doktor Guarinoni marně na ten konec přivádí ve své knize naše rozkošné údolí sv. Ivana k obecné slávě, řka, že světcům žíznivým nikda Bůh nezjevil pramene, z něhož by víno bylo teklo, než jako sv. „Joanu Ivanu u Prahy v Čechách (Böhem) v jeskyni výborný a dosavad tekoucí z tvrdé skály pramen vodní.“ (str. 606).

V Němcích marně psali mravokárci „saufteufle“ a Čechům marně kázal Zámrský: „Opilci slzavé a krhavé oči, ruce třesavé, žaludek žíznivý, nohy otekly, šaty usmolené aneb podagru, vodnatelnosť mívají — dle řeči Šalamouna krále: Komu bývá běda, komu krhání očí? Jediné těm, kteří kvasí na víně a učí se, kdo lépe svou číši vypije“ (str. 420). Ne méně plasticky — ovšem také marně — volal Rvačovský, že z velikého pití „svárové pocházejí, odtud i rozmanité a potvorné tance a skoky, z toho i cizoložství a mordové. Opilci jakoby šlakem poraženi byli nemohouce na nohách jíti, na rukou jiných spat nešeni bývají. Z toho jim přichází mrákota očí, závrať, bolest hlavy, loštická a uhrovitá tvář, všech oudů ustání a třesení a duše tupost!“ (str. 99).

Ani také platnosti neneslo kázání laiků. Rancovius ve svém regimentu zdraví hrozí obecným příslovím a zkušeností, „že více lidí mře od pití než od meče.“ Marné počínání, když Mikuláš Dačický v Prostopravdě*) hroznými verši tepe opilce, jichž opilstvo nic není než dobrovolné zbláznění se.

A co káže doktor Guarinoni Němcům: „Chcešli Ovidiovy metamorfosy viděti? Pohleď k hospodě, kterak do ní lidé v lidské postavě i dobří a přívětiví a rozumní vcházejí — aby pak jako šelmy divé, nerozumné, zuřivé a jako vepři ven vycházeli.“ Z toho si nedělali mnoho; také asi nikde neujali rady téhož moudrého doktora, jež přála sedlákovi a řemeslníkovi po pintě vína a to jen v neděli, měšťanské osobě aby prý šenkéř více nenaléval na jedno posezení nežli pintu a kdyby dva dni měšťan po sobě na víně seděl, třetího dne aby ho do hospody nepustili. (Guarino. 821).

Pijáků bylo všude mnoho a bývali nepolepšitelni. Svůj hřích vymlouvali všelijak a chytávali kněze i doktory za slovo i za skutek. Čítali i říkávali veršíky doktorské školy salernské, kteréž jim pan Adam z Veleslavína na česko přeložil:

„Kdož za stolem pije vodu,
mívá z ní nejednu škodu:
žaludek sobě zastudí —
zažití překážku dělá,
nemocmi naplní těla.“

Nu tak tedy! Tohle dala psáti celá škola vlašských mediků nejvýbornějších a ti to přece vědí dobře, co je zdravé a co nic. O kazatelích vědělo i četlo se v knihách, „když sú chtěli před velikými pány anebo sic před neobyčejným počtem lidu kázati, že sú prve dobrý a silný trunk malvazí udělali.“

To si zajisté leckterý pijan vzal za posilek. V knize doktora Koppa na česko vyložené, kterouž jsme v pražských inventářích dosti často nalezli, tu přátelé vína čísti mohli černé na bílém: „Někteří praví dobře býti, aby se člověk každý měsíc jednú neb dvakráte opil, poněvadž to mysl lehčejší činí a potom, jakž Seneca praví, dílo a práci tím lehčeji nésti dopouští.“ Kopp (str. 22.) s tím docela se nesnáší, ale přes to má za to, „že některým dobře to býti může, ne všem.“

---

*) Exemplář v Musei z r. 1620. Paroduje opilce dí Dačický:

„Pijmež tedy přece čistě!
Však jsme pak zde v dobrém místě,
Zvlášť když pan farář s námi,
Nebudem z toho kárání
A trestáni na kázání.“

Na konci pak vyznává pan Mikuláš Dačický upřímně sám o sobě:

„Nedbám o jich připíjení,
neb jsem toho také zkusil,
o mnoho přijíti musil.“

A že Kopp má pravdu, to věděli tehdejší horliví přátelé vína ze zkušenosti a zajisté ne bez úmyslu rádi vypravovali o tom či onom statečném piteli, jenž v samém dobrém pití stáří došel velikého. Náš slovutný kulturní historik Rybička četl v kronice jisté, že koncem 16. století býval v Brně měšťan Jan Sendl, jenž „s německou stálostí“ na posezení vypil 12 pint vína — a s touže stálostí vydržel na světě devadesáte let! (Lumír r. 1861, 495).

Takové a podobné povzbuzující příklady znali naši pijáci taky a znali jich více než kronika a proto bylo marno všecko kázání. A když se přece událo, že ten onen zlé měl následky z pití, zavírali páni „pitelé“ své „krhavé oči“, jakoby neviděli a pili dále. Guarinoni ze své zkušenosti uvádí čtoucímu dva příklady stálých a horlivých pijáků na odstrašenou. Nám jsou oba veselými genry. Jeden muž národa Vlašského opiv se důkladně, sepral se. V bitvě přišel o nos. Výtečný chirurgus Tagliacoccia nějaký falešný nos mu našil, tak uměle, že nebylo rozeznati. Ale když milý Italian po té operaci slyšel, že nesmí za některý čas vína píti: honem utrhl nový zdárný nos volaje, že milejší mu víno než nos! Item druhého podobného hříšníka nalezl v nějakém městě severním — možná že v Praze. Ten statečný pijan, když uslyšel, že mu dům hoří, zanechal sic vína a šel do ulice podívat se. Tu lidé křičeli zoufale: vodu, vodu sem! Pijan vzkřiknuv mezi ně z plna hrdla: mně víno, mně víno! obrátil se a pospíchal k svojí osiřelé baňce do vinárny.

Zajímavo jest, kterak i právo užilo té nechvalné náklonnosti k pití, která byla v 16. věku všude zobecnělá. Náš český zemský soud, nejvyšší a nejslavnější v zemi právo, na prosbu kurfiřta Saského daroval urozenému vrahovi Jiřímu z Královic hrdlo, ale odsoudil ho k tomu, aby v Daliborce poseděl půl léta, tři léta aby bojoval proti Turku a konečně — aby nepil žádného vína více! (Desky zems. kv. 178. M. 28 roku 1604.)

Velmi humoristický pendant k tomu stal se v Mělníce r. 1611. Tu smířena jest soudci ubrmany jakás urážka. Viník — měšťan mělnický — měl uraženému dáti „vědro muškatele“. Ale poslal „tvrdé a ničemné víno“. Dvojnásob uražený poslal do Mělníka list: „Aby té připovědi za dost učinil, nás za nos nevodil a víno muškatele dobré nám zejtra do Roudnice odeslal. Nestane-li se toho, jeho za lháře a podvodníka vyhlašovati a takový list zde skrze biřiče na planýři přibiti dáti chceme.“ (Lumír 1855. 815.)

Tím vším tedy ukázáno, že i naši milí otcové rádi pili víno a že přerádi píjeli z míry. S tím přirozeně souvisí, že i Praha piternami a hosténicemi, kde víno se pilo, až se hory zelenaly, oplývala hojně. „Všude jest jich,“ stěžuje Guarinoni, „věru nepočítaných, města jsou piternami plna, skoro všecky ulice jsou jimi znešvařeny, tak že člověku nelze očí pozdvihnouti, aby neshledl nějaké hospody hanebné.“

A že tak i v Praze bylo, o tom svědectví týž doktor vydává (str. 1308), ale Pražané po té stránce nebyli ostudnou výminkou: čtěte jen, co vypravuje Aeneas Sylvius r. 1450 o Vídni! Že prý skoro každý měšťan má tavernu, do níž zůve lehký lid na pití dávaje jídlo zadarmo, leda by se více pilo — a při tom že má každý neupřímnou míru.

Po těchto úvodech, snad trochu dlouhých, abychom se už podívali do pražských vináren. Některé byly stálé po spůsobě našich hospod, jiné byly jenom na ten čas, dokud nákladník hor viničných svého vína u Prahy zrostlého neodbyl. I protož nebude lze vypsati pražské vinárny na jedno brdo. Ani stálé místnosti na pití nebývaly rázu stejného, tím méně vinárny soukromé, jichž povaha visela na povaze a sáčku nákladníka viničného.

Některý na ten čas, kdy víno na čepě měl, otevřel hostům ve svém domě ledajakou komůrku neozdobenou, prostou a Pražanům to bylo jednostejné, jenom když víno bylo dobré. Některý dal vítati své hosty v sednici pěkné a všelijak vystrojené. Překrásnou, ba nádhernou gotického rázu síňku lze po tu chvíli spatřiti v domě „v ráji“ řečeném na Pražském rynečku. Jest to při zemi chladivý sklípek, jehož strop na spůsob hvězdy sklenutý překrásně ozdoben jest elegantními žebry a pásy asi té povahy, jako umíval dělati mistr Rejsek. Žebra splývají dolů na malé ouhledné sloupky a v stropě velice vkusně ozdobena a propletena jsou révovím a hrozny. Slovem překrásná síňka, perlička archiktektonická. Škoda, že pronajata jest za sklad železníkovi. Ačkoli znalci, navštěvujíce ten roztomilý skvost, hlasitým podivováním dobrým oněm mužům, železný sklad spravujícím, s dostatek prozradili, kterakou vzácnost v rukou mají, čímž oni patrno se řídí, tož přec přítel našich českých památek nemůže než starost míti, aby krásná staročeská ona vinárnička nezahynula.

Není pochybnosti, že o podobné sličné úpravnosti bývalo v Praze hostěnic více, a že by dosavad lze bylo napsati o „umění v hospodě“, jak u nás bývalo, tak pěknou monografii jako napsal Francouzům Grand-Carteret. U nás obzvláště cechové hledívali si pěkné úpravy svých — řekněme — spolkových místností, kamž chodívali splakovat potu a prachu obzvláště v sobotu a v neděli — a kdež se scházívali k společnému shledání čtvrtletnímu čili, moderně řečeno, k valným hromadám. Již ten cechovní džbán, jenž o slavnostech míval úlohu a práci největší, byl umělecké dílo. Byl z největších džbánů v městě, slon mezi džbány, a hrnčíř i konvář i flašnýř ukázali na něm, co umějí.

V nádhernějších piternách mívali kolem velikého stolu s trnoží řadu stolic a všecko uměle a řemeslně řezané. Obzvláště lenochy stolic bývaly tvářnosti a figury zvířat všelikterakých, v podobách velice vtipně modelovaných. Tehdejší truhlář neměl za to, že vyřezal a sklížil kdo ví co. Byl sice hrd svým kumštem, ale zaplatiti si ho dal jen málo groši. Šla-li jarmara do několika kop, to už byla jarmara podstatná. To bylo na ní dosti prokládání i malování všelijakého i hodný kus umělecké architektoniky.

Ale nepravíme, že by pokojíky pro pití v Praze většinou bývaly nádherné. Obzvláště stálé hostěnice a sklepy vinné příkras bývaly daleky. Nejvkusněji snad bývalo v té síni, kde obec mívala šenk vína. V Němcích ba i leckdes po našem venkově bývala taková místnost pro šenk v samé radnici. Dí Weber (Gastron. Studien), že proto nebyli tehdejší radní páni, majíce vinárnu v samém rathouze, tak „fádní“ jako jsou dnešní jich nástupci.

Jiného nejobecnějšího spůsobu piterny bývaly ty, kteréž dosavad spatřiti a ohledati lze v starších domech nákladnických pražských. Ty hostěnice pražské — ať v nich pito bylo víno nebo pivo — anebo, což téměř vždy, ať v nich pito bylo obojí zároveň — bývaly nejprve v průjezdě nákladnických domů; z průjezdu šlo se do síně veliké, holé, obílené, v níž při zdech a v oknech přibity bývaly lavice na posezenou a před nimi dlouhé stoly stály obstoupené stolicemi hrubými se zábradly. Toť typus obyčejných hostěnic, jemuž popisy v knihách inventárních dobře svědectví vydávají. V koutě kdes roztahovala se neskromná kamna s Adamem a Evou, na mnohém kachli v obraze povydaném zeleně nabarvenou; na kamnech líně natahovala se kočka — v kamnech pro vodu bývaly dvě tři veliké medenice, nade dveřmi na římse řada talířů cínových a na „štoku" armáda velkých i malých konvic, hubatek a žejdlíků plechových. Anebo bývaly tyto cínové, plechové a hliněné věci složeny v almaře „koutní". Tať podoba nejobyčejnější.

Navštivme tedy už několik pražských hostěnic!

V domě Sylvestrovic „proti jezuitům", jenž náležel paní Kateřině z Vlkánova až do r. 1608, byly „v piterně dva stoly červené, jeden dlouhý štoček, tři stolice dlouhé, červené. V druhé piterně tři štočky a stolic koliks". (Kn. arch. pražs. 1174 fol. 326.)

Toť piterny dvě v jednom domě a obě hodně prostičké! Stoly nebo štočky, nějaká lavice — a dost.

Půjdeme jinam. Třeba ke známému Janovi staršímu Goliáši, jenž víno na čepě míval v domě u Horských. Tu bývala hospoda veliká. „Ve světnici, kde hosté sedají, jest stolů sedm, stolček jeden, židly dvojnásobní k stolům tři, prostých stolic sedm, šrák tuplovaný jeden, almara zelená při stole v koutě a ve vejstupku vedle též světnice almara bílá, veliká." Z toho pokoje chodilo se „na altan". (č. 1174 fol. 370.)

Tentoouřední stručný výpis inventarní svědčí, že i největší hostince pražské bývaly v 16. století velice prosty. Inventář tu vyčítá jen stoly, stolice — třeba dvojnásobné, totiž s dvěma sedadly o jediném dlouhém lenochu — nějakou almaru a nic více. Bylo-li co více v síni té, „kde hosté sedali", to nestálo asi za řeč, neboť by se bývali o tom vyslaní konšelé, kteří i malou stříkačku mosaznou svědomitě všude zapisovali, zajisté zmínili. Tedy jinak nerozumím, než že hostěnice u Horských bývala hola, holička. Zajímavo bylo by, kdybychom dozvěděli se, že hosté smívali choditi „na altan", do něhož se šlo ze síně, toť by bývala letní místnost.

(Pokračování.)

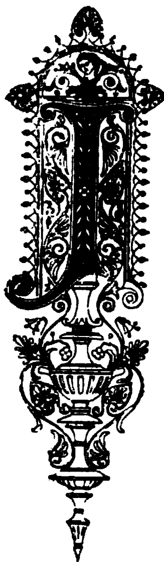
Procházka v zátiší. Kreslil R. Zahálka. Ryl J. Patočka.

Královna ze Sáby.

Román.

Napsal **Th. B. Aldrich**,
přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

(Dokončení.)

akkoli situace těchto tří osob na hoře byla nanejvýš nepříjemna, byly přece vydány pouze jednomu skutečnému nebezpečí, — že by se sřítila země aneb skalní balvan se utrhl a svalil se na ně. Při každém desátém kroku díval se průvodčí na promoklou skalní stěnu a naslouchal. Sami mezkové měli jakés tušení o tomto nebezpečí. Při nejostřejším blesku ani nemrkli, ale při sebe skrovnějším šramotu, jejž spůsoboval oblázek aneb úlomek skály kutálející se přes cestu, stavěli uši v ostrém uhlu ku předu. Stoupání počalo být brzo obtížno k vůli malým potůčkům dešťové vody, jež se řinuly přes cestu. Navzdor své úzkosti o Ruth nemohl Lynde než obdivovat se, s jakou obezřetností moudrá tato zvířata ohmatávala cestu. Každé přední kopyto, když se dotklo země, zdálo se být nadáno citem jako prsty.

Lynde sestoupil se svého zvířete, jakmile počalo pršet a kráčel vedle mezka dívčina. Jednou, když nad hlavami jejich zaburácela neobyčejně silná rána hromová, sáhla bezděčně po jeho ruce; on se jí uchopil a držel ji dosud, zahalenou v záhyb pláštíku, podporuje ji takto. Byl promoklý až na kůži, avšak dvojitá pokrývka dívčina chránila ji doposud před vlhkem.

„Jest vám zima?“ tázal se. Ruka její byla jak led.

„Ne příliš,“ odpověděla hlasem jedva slyšitelným v zaburácení hromu, jež zachvělo horou. Kule temněrudého plamene visela okamžik na temně zamračené obloze a sjela pak do údolí. Průvodčí pohledl na Lyndeho, jakoby chtěl říci: „Uhodilo.“

Nechali nyní rychle vítr nad sebou; ubývání jeho bylo patrno, když se blížili ku Cailletu. Také dešť byl nyní pozbyl své prudkosti a padal klidně a pravidelně. Tu a tam jevila se jasně zelená místa v rovině skrze rozervané oblaky par.

Ruth nechtěla zastavit v Cailletu; teta její prý by si zoufala a bude tudíž lépe použít přestávky v bouři a ubírat se dále. Zastavili tedy před chýší jen na tak dlouho, až Lynde obstaral sklenku cognaku a přinutil dívku, aby také několik kapek vypila. Pak pokračovali znovu ve své nepříjemné cestě.

Když se Lynde opět podíval na svou společnici, spatřil, že rty její jsou takřka modré a že má zuby zaťaté. Tentokrát vyznala se, že jest jí velice zima. Dešť byl na konec pronikl i husté její pokrývky, tak že byla až na kost prostuzena. Lynde si zoufal a počal si trpce vyčítat, že podnikl výlet bez paní Denhamové. Přítomnost její ovšem

by nebyla bouři zaplašila, avšak byla by společnosti poskytla možnost, aby odložila sestoupení až na příznivější pohodu. Zajisté bylo jeho povinností, aby zanechal miss Ruth v hostinci a vrátil se samoten do Chamouny. Nebyl na to pomyslil, když průvodčí učinil narážku v ten smysl. Teď nezbývalo než si pospíšit.

Poslední část cesty s hory do roviny vykonána v tempu, jež opatrným mezkům nenechalo pokdy, aby si rozmyslili, kam kročit. Zvíře Lyndeovo, ponecháno samo sobě, následovalo je opodál, ohryzujíc trávu deštěm svlaženou. Avšak cesta nebyla zde tak divoká, místa stromy zastíněná nalezala se v dobrém stavu. Dříve než za tři čtvrtě hodiny urazili cestující polovici cesty od chýše k úpatí vrchu, kdež nalezli uzavřený povoz, který jim byla paní Denhamová obezřetně poslala vstříc. Skřehlá zimou a schvácena křečí v nohou, poněvadž po takou dobu byla nepohnutě seděla, nebyla dívka s to postavit se a musela být se sedla snešena. Lynde donesl ji do povozu a zaobalil ji do těžkého pláště, jenž ležel na sedadle. Cesta až k hotelu minula, aniž vyměnili slova. Lynde byl příliš rozechvěn a Ruth byla příliš vysílena, než aby mohla mluvit. Naklonila se nazad s očima polou zavřenýma a neotevřela je, dokud povoz nezastavil. Paní Denhamova stála ve vratech.

„Pane Lynde! Pane Lynde!“ pravila vzavši dívku do náručí.

Tón výčitky v jejím hlase bodl jej u srdce.

„On není ničím vinen, tetičko,“ pravila Ruth hledíc vyloudit úsměv na své bledé tváři, „já sama chtěla stůj co stůj zpět.“ Podala mu pokradmu, aniž toho paní Denhamová pozorovala, ruku. Lynde zvedl ji vděčně ku svým rtům a když ji opět pustil a odvrátil se, pocítil pojednou náhlou, nevysvětlitelnou bolest, — jakoby jí byl dal navždy s bohem.

Kapitola X.

Ve stínu Mont Blanku.

Zatím co Lynde svoje promoklé šaty odkládal, změnil se dešť v lenivou plískanici, jež jako nějaká záclona zahalovala údolí. Mont Blanc se svými skalními spoustami, kupícími se do nebetyčné výše, trčel mlhou jako beztvárný nesmírný výtvor mračen, v jehož stínu mělo městečko strávit následující čtyry dny ve tmě, stavši se polou neviditelným.

Lynde strávil odpoledne mezi svým pokojem a čítárnou hotelu, chodě od jedné místnosti ke druhé, nenalezaje poklidu a neodvažuje se zastavit přede dveřmi paní Denhamové a otázat se, jak se vede slečně Ruth. Jakkoli se sám považoval skorem bez viny na tom, co se stalo, přece byly mu káravý ton a posuňky paní Denhamové nesnesitelny. Nemohl se dočkat, aby zvěděl, kterak se daří Ruth a každou chvíli stával se úzkostlivějším, pováží1-li nanejvýše útlé její ústrojí tělesné a povážlivé nebezpečí, jemuž byla vydána, avšak nedovedl toho, aby došel hned teď k paní Denhamové a pozeptal se. Umínil si, že posečká, až ji nalezne u table d'hôte, avšak paní Denhamová nepřišla ke stolu.

Šero nastalo tentokrát dříve než obyčejně a počal dlouhý večer. Lynde těžkomyslně kouřil svůj doutník u otevřeného okna jdoucího na

ulici, jež byla pusta a temna. Ani ve krámech naproti, kdež prodávány alpské hole, řezbářské práce a různé trety z hlazených kamenů, nebylo nikoho, kdežto za pěkného počasí byly stále plny kupců.

Nevlídný vítr vzdorovitě hnal dešť do tváře Lyndeovy, když vyhlednul z okna. „Quel temps de loup!“ zavzdychal spůsobný francouzský pán drobné postavy, žádaje za oheň pro svůj vyhaslý doutník, aby mohl Lyndeho oslovit. Spůsobný francouzský panáček zmíral takřka touhou, aby mohl říci někomu na tisíce pěkných věcí, ale Lynde neměl chuti, dát se častovat vtipy. Podal pánovi ohně a odvrátil se.

V jednom rohu čítárny byla ohmataná sbírka románů vydání Tauchnitzova. Lynde vzal jeden svazek a pokusil se číst, avšak drobné litery kmitaly se mu před očima a on nechápal jich smysl. Počal pochopovat, že tohoto večera se nesejde více s Denhamovými, neuchopí-li se sám iniciativy.

Napsal tužkou několik slov na rub navštivenky a poslal ji do pokoje paní Denhamové. Sluha vrátil se s lístkem na táce. Dámy byly se již odebraly na lůžko. Na to učinil Lynde rovněž tak, jsa pln zoufalství.

Bylo skorem devět hodin, když se druhého jitra probudil. Nepohoda nebyla dosud přestala, z bezbarvých oblaků padala dosud jemná mlha, jež vše zahalovala. Jakmile posnídal, odebral se Lynde do pokoje paní Denhamové. Na zaklepání jeho přišla mu otevřít osobně a vyzvala jej němým posuňkem, aby vstoupil do pokoje. Viděl dle nevyspalé její tváře, že byla po celou noc bděla.

„Ruth jest nemocna,“ odpovídala šeptem na dotaz Lyndeův.

„Nechcete tím snad říci, že je velice nemocna?“

„Obávám se. Strávila hroznou noc. Poslala jsem pro lékaře.“

„Jest to tak povážlivé? Co pravil lékař?“

„Pravil, že je to silné nastuzení s příznaky zánětu plic; ale nemyslím, že by tomu rozuměl,“ odpověděla paní Denhamová zoufale. „Musím poslat rychlého posla ku svému manželi, náš starý domácí lékař jest nyní s ním v Paříži. Dostala jsem právě dopis, oni tohoto týdne ještě nepřijdou. Avšak je třeba, aby přišli bez odkladu. Nevím, mám-li jim telegrafovat, neboť hodlají se přestěhovat do jiného hotelu. Mimo to myslím, že odsud nelze odeslat telegram; nejbližší telegrafní úřad jest v Ženevě. Musím vyslat nějakého posla, jenž by měl tolik důvtipu, aby nalezl pana Denhama, nechať je kdekoliv.“

„Já tam půjdu.“

„Vy?“

„Proč ne? Promrhám méně času než jiný. Nestane se nijaký omyl při doručení poselství. Placený kurýr by se mohl opít aneb vyvést nějakou hloupost. Já zde nejsem k ničemu platen. Kdyby nebylo bývalo mne, snad by se ta nešťastná příhoda byla nestala. Jsem odhodlán odejet, ať svolíte či nic.“

„Budu vám za to po celý život vděčna, pane Lynde. Nebylo by mne napadlo, žádati od vás takovouto laskavost. Ruth pravila, že jsem byla včera k vám nezdvořilá. Nebylo to mým úmyslem. Byla jsem bez sebe úzkostí při pomyšlení, že je venku v takové bouři. Zasluhuje-li kdo pokárání, jsem to jedině já. Odpouštíte mi?“

„Není čeho odpouštět, milostivá paní; nikomu nelze čeho vyčítat; ani vy, ani já nemohli jsme předvídat tento dešť. Napište několik řádek panu Denhamovi zatím co já připravím svůj vak; budu za deset minut připraven. Kdo jest jeho bankéřem v Paříži?"

„Myslím, že žádného nemá."

„Kterak adresujete svoje dopisy?"

„Psala jsem teprv jednou od příchodu pana Denhama do Paříže a tu zaslala jsem dopis do hotelu Walterova."

„Bezpochyby tam zanechal novou svoji adressu. Ostatně buď jak buď, naleznu jej beze všech obtíží. Milostivá paní . . ." doložil Lynde nesměle.

„Pane Lynde?"

„Mohl bych ji na okamžik spatřit?"

„Spatřit Ruth?"

„Otázka moje zdá se vám podivnou, není-liž pravda? Nezdála by se vám podivnou, kdybyste věděla vše."

„Vše? Nerozumím vám," odpověděla paní Denhamová opřevši ruku o lenoch stolice a hledíc naň zornicemi, jež se zvolna zvětšovaly.

„Kdybyste věděla, kterak jsem zarmoucen — a kterak vroucně ji miluji."

„Vy milujete Ruth?"

„Více, než mohu vyslovit."

„Řekl jste to již *jí?*" tázala se paní Denhamová.

„Nikoliv slovy."

Paní Denhamová zvolna klesla na židli a zdálo se, že na několik okamžiků úplně zapomenula na přítomnost mladého muže. Pak obrátivši se náhle k Lyndemu vzpřímila se na polo a pravila skorem hněvivě:

„Ví o tom Ruth?"

„Myslím, že žena vždycky ví, je-li milována. Miss Denhamova věděla to bezpochyby dříve než já."

Paní Denhamová učinila netrpělivý posuněk a sklesla opět zvolna na židli. Zůstala chvíli zamlklá hledíc upřeně na vzorek koberce u svých nohou.

„Pane Lynde," pravila konečně, „nebyla jsem na to připravena. Ovšem, že z počátku tanula mi na mysli možnost, že by neteř moje mohla vzbudit u vás živější účastenství. Bylo mi příjemno, když jsem se přesvědčila, že známost vaše na konec změnila se v pouhou přátelskou zálibu. Povolila jsem poněkud ve své ostražitosti, poněvadž chování vaše zdálo se mi upřímným. Důvěřovala jsem vám. Vy jste byl pouze dvakrát o samotě s mou neteří — jednou pouze na deset minut. Musím se přiznat, že jste znamenitě použil obou těchto příležitostí."

„Použil jsem obou těchto příležitostí velice málo," pravil Lynde zamyšlen.

„Myslím, že jste se zachoval — zrádně."

„Nenahlížím, jaká v tom může být zrada, obdivuji-li se miss Denhamové," odpověděl zarděv se. „Já se nikterak nezavázal, že se jí nebudu obdivovat."

„Pane Lynde, pan Denham to neschválí."

„Z počátku snad ne . . . ale později?"

„Ani teď, ani později, pane Lynde.“

„Proč pak ne?“

„Má jiné zámysly s Ruth,“ odpověděla paní Denhamová chladně.

„Jiné zámysly!“ odpověděl Lynde zbledmuv. „Myslel jsem, že je svobodna.“

„Není svobodna v tomto smyslu.“

Ujištění, jež mu byla dala Ruth předešlého dne na stráni, že nikdy neměla tak důvěrnou známost s některým pánem, jako s ním, kmitlo se pamětí Lyndeovou. Měl-li pan Denham s ní zámysly, buďto Ruth o nich nevěděla aneb byla proti nim.

„Jest miss Ruth zpravena o zámyslech pana Denhama, jež se jí týkají?“ tázal se.

„Odpověď na tuto otázku musím vám odepřít, pane Lynde,“ odpověděla paní Denhamová povstavši spůsobem poněkud hrdým.

„Máte pravdu. Nečinil jsem dobře, že jsem promluvil právě nyní. Nepochopuju, co mne k tomu pohnulo; nebylo k tomu zde ani místa ani času. Prosím, abyste považovala, jako bych slova ta byl neřekl, můžete-li, zejména pak prosím, abyste se o této rozmluvě nezmínila ve svém lístku panu Denhamovi. Nejdůležitější nyní jest, aby vaší neteři bylo opatřeno přiměřené lékařské ošetřování. Ostatní půjde samo sebou.“

Lynde poklonil se poněkud chladně a upnutě a chtěl právě odejít, když paní Denhamová prstem lehce se dotkla rukávu jeho kabátu.

„Jest mi líto, že jsem vám spůsobila bolest,“ pravila, jakoby byla jata výčitkou svědomí.

„Vyznávám, že mne to bolí,“ odpověděl Lynde se slabým úsměvem, „ale nepozbyl jsem odvahy.“

Čtvrt hodiny po té byl Lynde na cestě do Ženevy. Život a svět byly se pro něho zasmušily během poslední hodiny. Zdálo se mu nemožným, že by to byla táž silnice, po které byl jel před dvěma dny tak radostně rozjařen. Vzedmuté bystřiny hučely nyní zuřivě pod oblouky kamenných mostů; kalné mraky, hluboko se sklánějící, tísnily vzduch; v melancholickém šedém světle jevily deštěm promočené vrchy bolestný stesk, jakoby lidský. Nelitoval toho, když mlha zahalila okno povozu jako jinovatka a zakryla mu pohled na krajinu.

Bouře byla v Ženevě a v sousedstvu zuřila strašlivým spůsobem. Celá silnice až ku městu byla jevištěm spousty. Většina stromů ve předměstí měla listy úplně od krup otlučené a co ještě viselo na pochroumaných větvích, vypadalo, jakoby bylo prostříleno srnčími broky. Nejsmutnější pohled však byl, kterak na všech polích daleko široko obilí bylo pokoseno několik palců nad zemí oněmi rychle pracujícími ledovými srpy, jež žádná ruka nedržela. V oné části města, kudy Lynde jel k nádraží, byly ulice v pravém slova smyslu posety rozbitými taškami, břidlicí a cihlami z komínů. Na mnohých místech ležely tyto rudohnědé a modrošedé zlomky až po kotníky jako listí na podzim. Za jedinou noc bylo na sto domů zbaveno střech a tisíce jiter půdy spustošeno. Chudina v kantonu bude mít zapotřebí padesát let, než zapomene na letní bouři roku 1875.

O polednách příštího dne byl Lynde v Paříži. Když vystoupil z nádraží a stanul pod modrým nebem ve slunečním jasu ovzduší pa-

řížského, zdály se mu pochmurnost a spousta, jež byl za sebou zanechal v Ženevě a v Chamouny, jako upomínka na zlý sen. Na chvíli byl zapomenul na svoje smutné poselství, ale pak nalehlo naň celou svou tíží, zdvojnásobenou tímto kontrastem. Hodil svůj tlumok na zadní sedadlo fiakru, stojícího na blízku, a dal se dovézt do kanceláře Galignaniovy v ulici Rivoli, této poptávárny, kdež každodenně vyložena jsou jména všech cestujících cizinců pro přátele, kteří se po nich ptají. Již třetí jmeno, s kterým se Lynde setkal, bylo „William Denham, hotel Meurice". Mladý muž pokynul vozkovi, aby jel za ním a zastavil u vchodu hotelu, jenž byl jen několik kroků opodál naproti sadům Tuilerií.

Pan Denham seděl u snídaně v malém salonu, odkud byla vyhlídka na dlážděný dvůr, který tvoří vnitřní zdě budovy hotelu. Byl právě usedl ku stolu, na němž bylo prostřeno pro dvě osoby, když mu sklepník přinesl lístek paní Denhamové a navštivenku Lyndeovu. Pan Denham pohledl nejprve na navštivenku, pak na lístek, pak rozpečetil obálku s rozpačitým výrazem, jenž se ihned stal velice starostlivým.

„Přiveďte toho pána sem," pravil mluvě přes okraj papíru ku sklepníkovi, „a přineste ještě jeden příbor."

Pan Denham byl muž výrazných rysů, as padesáti neb pětapadesátiletý s počátky lysiny na hlavě a mimo silný šedý knír pečlivě oholen. Povstal ze svého sedadla a šel vstříc Lyndemu, když vstoupil. Jméno Lyndeovo bylo známo panu Denhamovi, neboť zaujímalo vynikající místo v dopisech jeho manželky v poslední době jejího pobytu v Ženevě.

„Jsme vám všichni zavázáni k nekonečným díkům, pane," pravil pan Denham s úsměvem, v němž se rozplývala přísnost jeho rysů.

„Já vám jsem zavázán k díkům, pane," odvětil Lynde, „jsem zavázán paní Denhamové za četné projevy přízně. Přál bych si, abych byl nalezl šťastnější cesty, vyslovit svoje díky za to, než tímto způsobem."

„Doufám z plna srdce, že nebylo odůvodněno, poslat vás na tak dlouhou cestu. Prosím, vypravujte mi, co se přihodilo. Paní Denhamová nebyla nikterak obšírna ve svém líčení."

Bylať pouze oznámila, že Ruth ochuravěla, ponechavši Lyndemu, aby panu Denhamovi pověděl podrobnosti. Tento gentleman několikrát bezděčně svraštil čelo, naslouchaje vypravování Lyndeovu o jeho výletu do hor s Ruth samotnou a o jeho následcích.

„Od té doby jsem slečnu Denhamovu neviděl," pravil Lynde, konče svoji zprávu, ve které byl několikrát politování hodným způsobem klopýtnul a odbočil. „Doufám bezpečně, že úzkost paní Denhamové přepínala povážlivost stavu své neteře."

„Ruth není nikterak silna," odpovídal pan Denham, „a moje manželka se o ni bojí způsobem vskutku chorobným. Ale jsme vlastně oba takoví. Víte, jaké je železniční spojení se Ženevou? Je možno dostat se tam dříve než večerním rychlíkem?"

Lynde nevěděl.

„Poučíme se o tom po snídaní," pokračoval pan Denham. „Zajisté jste dosud nesnídal. Dostal jste bezpochyby zatím hlad. Já jsem dnes ráno neobyčejně pozdě vstal a můj přítel, lékař, ještě později.

Unavili jsme se včera pořádně při výletu do Fontainebleau. Doktor je nepolepšitelným ve svém pachtění se po znamenitostech. Ah, zde jest! Pane Lynde, můj přítel, doktor Pendegrast!“

Lynde sebou netrhnul, slyše toto jméno, jakkoli projelo mu sluchem jako ostrý hrot. Byl na chvíli ohromen, oči jeho obestřely se mlhou, a cítil, kterak mu ruce i nohy stydly. Navzdor tomu snažil se povstat a pozdravit starého pána, jenž přistoupil k němu a srdečně po amerikánsku podával mu ruku.

Patrně dr. Pendegrast nepoznal více Lyndeho, jenž ve svém zevnějšku během tří let dosti se byl změnil. Avšak lékař nebyl se v ničem podstatném změnil; nalezal se v onom období lidského života — mezi rokem padesátým a šedesátým, — kdy pustošící čas dopřává nám na nějakou dobu oddechu. Jakmile byl Lynde nabyl opět rozvahy, pohlednul na dra. Pendegrasta se slabou nadějí, že to není jeho doktor Pendegrast; avšak byl to on, byly to tytéž kulaté oči, podobné drobným táckům z modré majoliky, a tatáž drobná, ale svalnatá postava. Kdyby se v mysli mladého muže byla skrývala ještě nějaká pochybnost, byla by pominula, když lékař vytáhl tytéž zlaté hodinky a položil si je na dlaň, právě jako onoho dne, kdy byl Lyndeho pozval, aby s ním posnídal v blázinci.

„Aj, u všech všudy, Denhame!“ zvolal přiloživ ucho ku křišťálovému sklu časoměru, jakoby chtěl ohledávat podezřelé plíce, „moje hodinky došly — to se mi nestalo už dvacet let.“

Když tu tak stál s hlavou stranou nahnutou, spočinula veselá očka doktorova pojednou na tváři pana Denhama a poznala v ní neobyčejný nepokoj.

„Pan Lynde přibyl právě ze Chamouny,“ pravil pan Denham, odpovídaje na němou otázku lékařovu. „Zdá se, že Ruth jest nemocna.“

Dr. Pendegrast pohledl na Lyndeho a obrátil se opět k panu Denhamovi.

„Myslím, že je to pouhé nastuzení,“ pokračoval pan Denham. „Byla přepadena v horách deštěm a bouří a při tom notně promokla. Moje manželka ovšem má velkou starost o ni a pan Lynde byl tak laskav, že vážil dalekou cestu do Paříže, aby nám o tom podal zprávu.“

„To byla vskutku velká laskavost.“

Dr. Pendegrast přitáhnul židli ku stolu a počal se Lyndeho vyptávat. Lynde pokud mohl, uspokojil zvědavost lékařovu, ale jinak po celé snídaní nepromluvil slova. Podařilo se mu vypít šálek černé kávy, jenž jej poněkud osvěžil, nebyl však s to, požít jediného sousta. Zprávy, které byl přinesl, tak zaměstnávaly jeho spolustolovníky, že ušlo jich pozornosti, kterak mladý muž byl velice rozčilen a stísněn. Po několika minutách povstal pan Denham a žádal oba pány, aby klidně dokončili snídani, on že se zatím podívá v kanceláři hotelu na jízdní řád, aby věděl, kdy vlaky odjíždějí.

„Doktor ať vám dá pravé havanské,“ pravil k Lyndemu, „přijdu za chvíli za vámi do pokoje pro kuřáky.“

Zatím co dr. Pendegrast mlčky popíjel svoji kávu, sbíral Lynde rozptýlené svoje myšlenky. Co si měl počít? Měl se svěřit doktorovi anebo vyčkat, až co náhoda přinese? kterak mu mohl býti lékař ná-

pomocen za těchto okolností? Ruth byla šílenou. Co mohlo odstranit toto příšerné faktum, jehož objevení naplňovalo jej nyní takovou hrůzou, jakoby je nikdy nebyl tušil? Ruth, Ruth — již pouhé to jmeno bylo osudné! Slova Flemmingova zněla mu v uších: „Ty bys ji přece nepojal za ženu!" Onoho večera, kdy vše to bylo pouhou domněnkou, pouhou možností, nebyl Flemmingovi odpověděl. Ale teď — teď zdálo se mu, jakoby nikdy nebyl Ruth tak miloval, jako v tomto okamžiku. Vědomí jejího neštěstí vzbudilo mimo jeho lásku také hlubokou soustrast, o které byl mluvil se svým přítelem. Ale mohl-liž ji pojmout za ženu? Neodvážil se položit si tuto otázku určitě a rozhodně, neboť neodvažoval se přiznat si, že nemůže bez ní žít. To tedy byl klíč ku chladnému odmítnutí paní Denhamové na jeho ucházení. Tím vysvětlovalo se též, že Ruth nechtěla, aby s ní mluvil o své lásce. Kterak mučivá byla as úzkost její onoho dne, na Montanvertu, jestliže jej měla ráda! Ona jej milovala — kterak mohl o tom pochybovat? Ale ona byla se smířila s beznadějností svého stavu. Ve svém nitru obviňoval ji z koketerie při procházce k vodopádu u Nant d'Arpenaz. Prohledl nyní vše; šupiny spadly mu s očí. Ona byla skrývala svoji bídu pod hladkou bezstarostnou tváří, jako každá žena. Náhlá myšlenka spůsobila, že se Lynde zachvěl: což jestli že jej poznala již onoho prvního dne při obědě v Ženevě a po celou dobu se přetvařovala. Pak byla nejobratnější herečkou světa a první hrdinka z „Théâtre Francais" vskutku mohla se od ní učit, jak byl pravil Flemming. Tato myšlenka zachvěla Lyndem. Nepřál si, aby žena, kterou miloval, byla takovouto herečkou. Sdělila Ruth všechno tetě a hrála tato též komedii? Při různých poznámkách o doktoru Pendegrastovi byla jej paní Denhamová nazývala prostě „doktor" aneb „dávný přítel naší rodiny", ale nikdy nepronesla jeho jména. „Bylo to náhodou anebo zúmyslně?" tázal se Lynde. „Musil jsem se nezbytně s ním setkat, dříve či později. Snažila se snad co možná nejvíce zabránit tomu, abych dra. Pendegrasta nespatřil? Nutnost sejmula jí škrabošku."

„Tak tedy, pane Lynde, jsem k vašim službám."

Lynde sebou trhnul, jakoby byl doktor vedle něho náhle spadl s nebe.

Dr. Pendegrast odstrčil svoji židli nazpět a kráčel napřed přes čtyrhranný dvůr, kdež několik osob požívalo kávu u malých stolků, rozestavených tu a tam pod oleandry v kbelíkách zeleně natřených. V salonu pro kuřáky nebylo nikoho. Lynde zůstal chvíli stát nerozhodnut uprostřed pokoje, pak položil ruku na rámě doktorovo.

„Nepamatujete se více na mne?"

„Ach, tedy jsem vás přece již někde viděl!" zvolal udiveně doktor přestav vytahovat z kapsy doutník. „Vaše jmeno a vaše tvář nedaly mi pokoje, ale nevěděl jsem, kam vás mám dát, a tak jsem se o tom nezmínil. Odpusťte starému muži špatnou jeho paměť. Jsem všecek zmaten. Kde a kdy měl jsem potěšení spatřit vás?"

„Bylo to sotva potěšení," pravil Lynde trpce.

„Vskutku! Nemohu se na to upamatovat, ale teď je mi to potěšením," odpověděl lékař dvorně.

„Byl jsem před třemi lety ve vašem blázinci. Vzpomenete si zajisté, byl jsem tam dopraven následkem nedorozumění onoho dne, když pacienti —“

„Nastojte!“ svolal doktor, upustiv rozžehnutou sirku. „Kterak jsem mohl na vás zapomenout. Pojal jsem tehdáž velkou náklonnost k vám. Myslil jsem tisíckrát na tuto mrzutou historii. Ale věru, že se s vámi setkám způsobem tak neočekávaným —“

„Myslím, že jsem se poněkud změnil,“ přerušil jej Lynde. „Doktore Pendegraste, nalezám se zde v podivném postavení. Jest nezbytně nutno, abyste byl ke mně naprosto upřímným. Promiňte mi moji ukvapenost, ale pan Denham může se vrátit v nejbližší chvíli a co vám chci říci, nemohu říci v jeho přítomnosti. Vím, že miss Denhamova byla pod vaším opatrováním jako pacientka. Zvěděl bych rád více než pouhé to faktum.“

Lékař ustoupil o krok. „Ovšem,“ pravil, zotavuje se ze svého úžasu, „musil jste ji poznat.“

„Setkal jsem se s jejími přátely před šesti neb sedmi nedělemi v Ženevě,“ pokračoval Lynde. „Poznal jsem slečnu Denhamovu ihned, ale pak počal jsem pochybovat a později více nevěřil, že jsem ji kdy byl již někde viděl. Vzpíral jsem se uvěřit svědectví zraku a sluchu protože — protože tolik mého štěstí zakládalo se v tom, abych je zamítal.“

„Ví paní Denhamová, že znáte faktum, o němž se zmiňujete? Denham ovšem o tom neví.“

„Nikoliv, mé setkání s vámi teprve znovu změnilo moje pochybnosti, jichž jsem se již byl vzdal, v jistotu.“

„Pak prosím vás,“ pravil dr. Pendegrast, rozhlednuv se po dvoře, „neprozraďte se ani slůvkem; ani na to nemyslete. Bylo to skrýváno přede všemi — i před nejdůvěrnějšími přátely rodiny. Ruth sama neví, že byla choromyslná.“

„Miss Denhamova o tom neví?“

„Nemá ani nejmenšího tušení o neštěstí, jež ji bylo zastihlo před třemi lety.“

„Miss Denhamova o tom neví?“ opakoval Lynde zmaten. „To — to se mi zdá nemožným! Odpusťte mi. Kterak je to možno, doktore Pendegraste?“

„Předpokládám, že se mne nevyptáváte z pouhé zvědavosti,“ pravil lékař hledě naň pozorně.

„Důvody moje jsou nanejvýš důležité, doktore.“

„Nenahlížím, proč bych vám to neměl říci, když již tolik znáte. Ruth byla po několik měsíců churava, k vůli ní odebrali se na jih. Byl to částečně plicní neduh. Když se vrátili na sever, musila Ruth ulehnout, byla zachvácena nervovou horečkou. Pozdravila se z ní, ale duch její byl podivným způsobem porušen. Duševní neduh vzrůstal, čím více se pozdravovala z nemoci. Denham a já byli jsme staří přátelé; on důvěřoval v moji obratnost a svěřil ji mému ošetřování. Dopravili ji do mého blázince, poněvadž jinde bych se jí nebyl mohl věnovat. Považoval jsem případ ten z počátku za povážlivý, ba beznadějný. Lidské tělo jest dosud tajemstvím, třeba o něm věda pronesla poslední své

slovo. Avšak duch lidský jest záhadou ještě větší. Zatím co já pochyboval o jejím pozdravení, ona se pozdravila. Na první zprávu o tom, že se zdraví její opět vrací, byla vzata do svého domova a když se zbloudilý její rozum opět k ní navrátil, byla ve svém pokojíku u své rodiny. Pamatovala se jen, že byla velice nemocna, dlouhou dobu nemocna; měla neurčitý dojem, jako bych ji byl léčil, ale jinak nepamatovala se na nic víc. Neměla zvědět o svém truchlivém stavu, mělo to zůstat tajemstvím pro ni — bylo to neprozřetelné, zdá se mi. Odkládali to a odkládali tak dlouho, až konečně bylo nepříjemno, říci jí to."

Lynde se zaleknul, když si vzpomenul na svoji rozmluvu s miss Denhamovou na skalisku, vypínajícím se nad Mer de Glace. S neprozřetelnou krutostí byl vypravoval slečně Ruth vlastní její tragický osud a ona nevědomky litovala sama sebe! Svíralo se mu hrdlo, když na to pomyslil.

„Byla to neprozřetelnost, nepovědět jí to," pravil Lynde násilně se přemahaje.

„Ošklivá neprozřetelnost. Spůsobila mým přátelům nesčíslné trampoty a rozpaky."

„Jak dlouho byla choromyslna?" "

„Ne celé dva měsíce."

„Byl to následek horečky?"

„To především."

„Nebylo to tedy — dědičné?" tázal se Lynde položiv důraz na poslední slovo.

„Ne."

„Pak není pravdě podobno, že by se choroba vrátila?"

„Nemohu si myslet nic pravdě nepodobnějšího," odpověděl lékař, „leda žeby se spojily tytéž okolnosti, což s těží lze předpokládat, jakož vám snadno mohu dokázat. Pochopíte, pane Lynde, že to byla krutá zkouška pro Denhama a jeho paní; neměli spolu nijakých dítek a přilnuli s celým srdcem k Ruth. Obava, že by se těžká ta choroba mohla vrátit, pronásledovala je dnem i nocí navzdor všem mým důvodům a námitkám, jež jsem uváděl, abych je upokojil. Trpí tím, čemu francouzští naši přátelé říkají utkvělá představa. Děvče mělo by se provdat — každé děvče mělo by se provdat, toť jediným jejich účelem životním. Avšak kolísajíce mezi svou láskou a svými obavami neposkytli moji přátelé Ruth nijaké příležitosti, aby se s někým seznámila."

„Jsem tomu rád," pravil Lynde klidně.

„Tak, těší vás to," zvolal lékař nevrle, „mne nikoliv. Přál bych si, aby se jednoho dne provdala. Prozatím bych se těšil, kdybych viděl kolem ní tucet lidí, kteří jsou do ní zamilováni. Jest to pro mladou dívku tak přirozeno, trochu koketovat, jako kanáru zobat semenec a brousit si zobáček o bidýlka v kleci. Je zle pro děvče i pro kanára, když se jim v tom brání."

„Je přece jen cosi lidského v tom neomaleném starém doktoru," pravil Lynde sám k sobě, pak doložil nahlas: „Tedy pan Denham nemá nijakých záměrů ohledně vdavek jejích."

„Nijakých. Od pozdravení Ruthina byla rodina stále na cestách, brzy u nás doma, brzy v cizině, Ruth strávila většinu svého života zde.

Spoléhám na vaši mlčelivost. Uznáte sám, že je nutno, abyste vše to podržel pro sebe."

„Pochopuji. Nahlížím nyní, že cesta vaše s Denhamovými nikterak nesouvisí se zdravotním stavem miss Denhamovy."

„Ani v nejmenším, pane Lynde. Jsem u nich jen proto, poněvadž jsou mými dávnými přátely. Byl jsem se ve svém zaměstnání udřel a vyplul na moře, abych se zotavil. Je štěstí, že jsem tak učinil, neboť zdá se, že Ruth potřebuje mé pomoci."

Lynde chvíli přemýšlel, pak tázal se náhle: „Ví paní Denhamová, že jsem se kdysi již setkal s její neteří?"

„Nikdy jsem se nezmínil ani slovem paní Denhamové o útěku Ruthinu," odpověděl lékař. „Bylo by ji to zarmoutilo, aniž se věc tím napravila. Mimo to nebyl jsem nikterak hrdý na tento případ."

Tedy to, že paní Denhamová zamlčela jméno doktorovo, když o něm mluvila s Lyndem, bylo patrně pouhou náhodou.

„Čím lze vysvětlit podivnou představu slečny Ruth, v její chorobě — že se domnívala býti královnou ze Sáby?" tázal se Lynde po malé přestávce.

„To ví samo nebe. Ona v oněch dobách mnoho čítala ve starém zákoně. Považoval jsem to mnohdy za vysvětlení. Stává se nezřídka, že bludné představy mají původ svůj v tom, co choromyslný četl, myslel nebo zažil, když byl ještě při rozumu. Tak na př. v případu onoho Blaisdella, — pamatujete se na něho a na jeho mramorovou loď? Byl dříve podnikavým stavitelem lodí. V čas války odštěpenské uzavřel smlouvu s vládou na vystavení několika obrněných lodí, čímž získal značné jmění. Později jej přivedly na mizinu stísněné poměry plavební — a připadl na stavbu mramorových lodí! On zatím zemřel. Ale divil bych se, jestliže nabyl opět rozumu — na onom světě."

Lynde neodpověděl ihned a lékař zapálil si vyhaslý doutník.

„Doktore Pendegraste," pravil Lynde konečně, „vy jste sňal těžký kámen s mého srdce. Nemohu vám tuto věc vykládat nyní a na tomto místě; ale dozvíte se o tom jednoho dne."

Dr. Pendegrast se usmál. „Nevzpomenul jsem si z počátku na vás, pane Lynde; moje paměť pro jména a tváře jest po čertech chatrna, ale většina ostatních mých duševních schopností nalezá se v stavu dosti slušném. Mluvil jsem s vámi beze všech okolků, poněvadž se nejen domnívám —"

Věta doktorova byla přerušena zjevením se pana Denhama, jenž právě vešel do salonu pro kuřáky. Byl zvěděl, že neodjíždí žádný vlak do Ženevy před večerním rychlíkem. Lynde zapálil si doutník, který byl po celou tu dobu bezděčně držel mezi prsty a pod záminkou, že si musí vyzvednout peníze na směnku u svého bankéře, opustil oba pány.

Roztržit procházel se po náměstí de la Concorde, přešel přes most přeplněný lidstvem a zabral se do úzkých uliček Latinské čtvrti. Nalezнuv as po hodině zpáteční cestu a octnuv se na druhém břehu Seiny, usedl na malou železnou židli, které zdají se býti pavouky spustivšími se s lip Elysejských polí, a setrval zde chvíli v hlubokém dumání.

Setkání s dr. Pendegrastem rozechvělo Lyndea tak mocně, že nedovedl ihned nabýt duševní své rovnováhy. Příšerný stín, jaký byla

na okamžik naň vrhla přítomnost lékařova, sice minul, avšak zanechal Lyndea strnulého a ohromeného navzdor lékařovým slovům útěchy. Pozvolna však Lynde opět se rozehřál; pochmurný jeho rozmar mizel a rozplynul se v neklidném proudu života, jenž se zmítal kolem něho. Byla to hodina, kdy Paříž sedává u malých zelených stolků před kavárnami a srká absint neb cassis, kdy boulevardy jsou plny lidí a bohaté ekypáže přejíždějí sem tam. Nebylo jediného obláčku na jemně modré obloze, od níž se obrážel červenavý obelisk luxorský jako smaltový sloup. Vodomety na náměstí de la Concorde šuměly a v sadech Tuillerií tam opodál potřásal větřík snivě vrcholky stromů, jež zakrývaly očím Lyndeovým šedé průčelí pobořeného paláce, kteréž od požárů Komuny pokryto bylo struskami a rozerváno trhlinami. Brzy počalo jej zde všechno bavit a když se vracel do hotelu, byl v rozmaru, jenž by byl býval poměrně klidným, kdyby se nebylo mezi Paříží a Chamouny prostíralo tolik mrzutě dlouhých mil.

Seznal, že pan Denham a dr. Pendegrast čekali naň s obědem. Poněvadž Lynde neměl naděje, že by po obědě mohl znovu promluvit mezi čtyrma očima s doktorem, zabil čas tím, že napsal obšírný dopis Flemmingovi, jehož jméno byl nalezl při problížení seznamu cestujících parníku, jenž dle dotyčnéhó oznámení za dva dny měl opustit Liverpool.

Když Lynde usedal tohoto večera do železničního vozu, bylo mu, jakoby od počátku dne bylo uplynulo několik století. Každý okamžik byl mu měsícem, než mohl přibýti do Chamouny. Myšlenka, žeby Ruth mohla být nebezpečně nemocna, jedva měla místo mezi myšlenkami, jež mu kmitaly mozkem. Byla svobodna, on ji miloval a nebylo příčiny, jež by mu bránila, aby se pokusil získat si ji, nechať se tomu Denhamovi sebe úsilovněji vzpírali. Byl v tom ohledu úplně bez starosti: oni neměli práva nechat stroskotat budoucnost dívčinu na mělké, bezdůvodné obavě. Oba jeho spolucestující brzy usnuli věsíce hlavy, ale Lynde nezavřel oči po celých deset nudných hodin až k Mâconu. Odtud až do Ženevy bylo ještě dalších pět hodin plných nedočkavosti. V Ženevě nezastavili déle než bylo zapotřebí ku občerstvení v hostinci poblíže stanice a najmutí povozu do Chamouny, kam dostihli hodinu po západu slunce. Město leželo tu dosud tiše, jak je byl Lynde opustil, v mohutném stínu hory a stálý drobný dešť dosud padal s nebe.

Lyndemu zdálo se znepokojivým znamením, že paní Denhamová nesešla, aby je přivítala. Nyní poprve se mu počalo zdát, že by Ruth mohla být nebezpečně nemocna. Pan Denham v průvodu dra. Pendegrasta spěchal do pokojů své paní a Lynde postavil se u posledního stupně schodů na chodbě, kdež čekal v nesnesitelném napjetí skorem celou hodinu, než se doktor vrátil.

„Co jest, doktore?“

„Zánět plic. Ne,“ dodal uhodnuv nevyslovenou myšlenku Lyndeovu dříve, než se v jeho mozku pevně utvářila, „není to to druhé.“

„Zakrýváte mi pravdu,“ pravil Lynde, jemuž srdce prudce bušilo. „Ona jest mrtva!“

„Ne, ale jest velice slabá. Nemoc blíží se ku krisi, zýtra musí nastat změna. Upřímně řečeno, obávám se té změny. Nezakrývám před vámi ničeho.“

„Nebylo by žádné naděje? Přece to nemyslíte takto?“

„Obávám se, že si to myslím. Snad proto, že ji mám tak rád, obávám se vždy nejhoršího, jde-li o ni. Druhý lékař smýšlí o tom příznivěji, ale on také nemiluje Ruth jako já.“

„Snad byste ji byl zachránil vy!“

„Bylo učiněno vše, co bylo lze učinit. Je to muž neobyčejně obratný, ten pařížský lékař. Nebyl bych nařídil nijaké změny v jejím ošetřování, i kdybych byl býval od počátku na místě. Toť věru mnoho, řekne-li to jeden lékař o druhém. Ale učinil byste dobře, kdybyste si šel lehnout,“ doložil dr. Pendegrast změněným hlasem, polekán tváří mladého muže bledou jako smrt. „Obě vaše noční cesty vám daly co proto.“

Lynde odebral se mechanicky do svého pokoje a vrhl se oblečen na lože. Nebylo mu do spaní, ale tělesná a duševní zemdlenost jej přemohly, aniž toho pozoroval, a přimhouřil oči zatím co tu ležel a naslouchal větru, jenž hučel horskými roklemi a jednotvárně rostl neb klesal s hukotem podobným mořskému příboji. Bylo to také vidění moře, jež naplňovalo neklidný jeho spánek. Ruth byla mrtva, byla zemřela v jeho náručí a on pln bolesti stál na palubě lodi, plující k domovu, zatím co se kolem dokola rozkládala šedá, nekonečná pustina vodní.

Lyndeovi se zdálo, jakoby bylo kolem půlnoci, ale bylo vskutku již krátce před rozedněním, když byl probuzen někým, jenž zvolna zaklepal na jeho dveře. Rozžal sirku a spatřil při zaplápolání jejím pana Denhama stojícího na prahu.

„Ruth přeje si spatřit vás,“ pravil nezřetelně a s nejistým vzezřením. „Pokud jsme mohli uhodnout z jejích pohybů, jest to jejím přáním. Pojďte rychle!“

Nečekaje odpovědi, obrátil se pan Denham a kráčel chodbou. Lynde jej mlčky následoval. Byl více rozčilen než překvapen tímto vyzváním, neboť bylo z téhož kusu co sen, z něhož byl probuzen.

Na římse krbu v pokoji hořely svíce a ranní šero osvětlovalo tabule oken bělavým svitem. V tomto příšerném smíšeném světle obrážela se tvář nemocné dívky jako pobledající hvězda. Lynde nevěděl, že tu ještě někdo přítomen, jakkoli paní Denhamová a dr. Pendegrast s třetí osobou stáli poblíže krbu. Ruth pozvedla k němu svoje oči a usmála se naň, když vešel, pak se oči její zavřely a neotevřely se více, avšak úsměv v rysech jedva znatelný setrval na její tváři a též na rtech jejích objevil se slabounký úsměv. Lynde sklonil se nad ložem a chopil se její ruky. Ona obrátila poněkud hlavu na podušce a po chvíli pohybovaly se její rty, jakoby se snažila promluvit. Lynde zůstal nepohnut stát, obával se oddechnout, aby sluchu jeho neuniklo jediné slůvko. Avšak ona nemluvila. Když tu tak stál a naslouchal ani nedýchaje, planul plamen svíček vždy slaběji a slaběji v denním světle, jehož jasnost stále vzrůstala; někde zašvitořil pták; pak vpadnul proud slunečního světla okny a venku všechny výšiny náhle byly vroubeny zlatem.

Dr. Pendegrast přiblížil se k Lyndeovi a položil mu prst na rameno. „Učiníte nyní lépe, půjdete-li," zašeptal lékař rychle, „přijdu brzy za vámi."

Lynde seděl v jasném světle denním na posteli ve svém vlastním pokoji. Seděl tak bez pohnutí hodinu — snad dvě hodiny, nemohl říci, jak dlouho, — když dr. Pendegrast otevřel dvéře, aniž by byl zaklepal. Lynde cítil, kterak jej zamrazilo až u srdce.

„Doktore," pravil zoufale, „neříkejte ničeho."

„Pane Lynde," odpověděl dr. Pendegrast, přistoupiv k posteli a mluvě velmi zvolna, jakoby pochyboval o svých vlastních slovech a bylo mu těžko vyjádřit se, „nastala změna, ale je to změna k lepšímu. Myslím, že Ruth zůstane na živu."

„Zůstane na živu!"

„My mysleli, že se blíží poslední její hodinka; ona sama to myslila, nebohé dítě. Vy jste jí pomohl lépe než tisíc lékařů, to je mým přesvědčením. Paní Denhamová obávala se říci jí, že jste se odebral do Paříže, abyste nás zavolal, domnívajíc se, že by ji to rozčililo. Ruth pak domnívala se, že teta její vás urazila a že jste navždy odejel."

„Ach."

„To ji zarmucovalo ve stavu, v jakém se nalezala, — velice ji to zarmucovalo. Mohla nyní již požít několik lžic polévky," pokračoval lékař klidně, „tepna se polepšila a nenastane-li recidiva, pozdraví se."

Lynde ohledl se na chvíli jako bez sebe; pak si zakryl tvář dlaněmi. „Myslil jsem, že umírá!" pravil šeptem.

Toho dne a ještě příštího visel život dívčin na nitce; pak nebezpečí minulo a pozdravení její stalo se otázkou pečlivého ošetřování. Dny, jež následovaly hned na zjištění toho, byly nejšťastnější, jakých Lynde kdy zažil. Snad proto, že pokoj jeho nalezal se právě nad pokojem Ruthiným, sedával po celý den u okna a čítával od rána do noci. Byl u ní tak blízko, jak jen se jí mohl přiblížit. Během tohoto týdne viděl málo pana Denhama a ještě méně paní Denhamovou, ale lékař strávil každého večera hodinu neb dvě u Lyndea a nikterak jej nemrzelo, že nemluvil o ničem jiném, než o své pacientce. Jednotlivosti jejího pozdravování nacházely tak pozorného posluchače, že by tím byl býval dr. Pendegrast získán, kdyby již dříve nebyl pocítil značnou sympathii k mladému muži. Někteří přátelé Lyndeovi v New-Yorku, jak vyšlo na jevo, byli starými známými doktorovými, — tak na př. dr. Dillon s rodinou a Delaneyovi. Rozmluva mezi Lyndem a drem. Pendegrastem v hotelu Meurice v Paříži byla spěšná a nesouvislá a v tom ohledu nedosti uspokojivá, avšak dlouhá historie dřívější choroby Ruthiny, kterou vypravoval Lyndemu za těchto dlouhých letních večerů, úplně uspokojila jeho mysl.

„Nechať tomu bylo jakkoli, já nikdy bych byl nedovedl upustiti od ní," pravil Lynde sám k sobě. „Miloval jsem ji po tři leta, ačkoli jsem o tom nevěděl. Byl to přece jen střevíček mé ženy," doložil, vzpomínaje těch dob, kdy onen střevíček v noci bděl na jeho psacím stolku v Rivermouthu, očekávaje jeho návratu a kdy jej často zachmuřil tragickou svou vzpomínkou. „Střevíček mé ženy!" Opakoval tento výrok klidně v sobě samém. Nyní to nebylo nikterak tragické.

Pozvolna zdálo se mu, jakoby se hodiny velice pomalu vlekly. Nemocná nemohla se dosti rychle pozdravovat, aby se srovnala v kroku s jeho netrpělivostí. Den, kdy poprve byla s to, usednout chvíli do lenošky, která byla přistrčena k jejímu loži, byl svátkem pro čtyry Amerikány v hotelu „u koruny". Jestliže Lynde nepromrhal celé svoje dědictví na květiny a kytice pro tuto příležitost, stalo se tak jen proto, že dr. Pendegrast se opřel tomu, aby se taková spousta květin přinášela do světnice nemocné.

„Nužc, kdy ji budu moci spatřit?" tázal se Lynde toho večera, když lékař vešel k němu do pokoje, aby jak obyčejně podal mu zprávu.

„Počkejte, rozmyslím si to. Dnes je úterý — snad vám dovolíme, abyste ji uviděl v pátek neb v sobotu."

„Spravedlivé nebe, proč to neodročíte hned na třicet neb čtyřicet let?"

„K tomu mi nezbývá času," odpověděl dr. Pendegrast se smíchem. „Ale mluvme vážně, ona nebude dříve dosti silna, aby mohla přestát rozčilení sebe menší. Mohu vás ujistit, že se nechci odvážit nijakého ukvapení u slečny Ruth. Vy ovšem jste velice netrpělivý. Dám vám utišující prostředek."

„Co je to?"

„Dávku informace."

„Vezmu ji."

„A dávku dobré rady."

„Také tu vezmu; avšak mne nepolekáte."

„Jest to s mé strany porušení důvěry," pravil lékař zvolna, jako by si svoji nabídku chtěl znovu rozmyslit.

„Nic nedělá."

„Nuže, když se Ruth onehdy po vás tázala, vzbudilo to poněkud u Denhama podivení, když o tom klidně uvažoval, a paní Denhamová uznala za dobré svěřit se mu s rozmluvou, jakou měla s vámi ráno před vaším odjezdem do Paříže. Denham ještě více žasnul. Ona se byla pokusila vyléčit jej z podivení novým úžasem. Ale v tom případě se neosvědčilo pravidlo „Similia similibus curantur". Pak přišli oba ke mně na poradu a já jim pravil, že dle mého zdání případ slečny Ruth vyžaduje spíše doktora theologie než doktora lékařství."

„Řekl jste to vskutku?"

„Zajisté, že jsem to řekl. Radil jsem zcela vážně k operaci a označil anglický kostel zdejší za příhodné k tomu místo. Dále, poněvadž by změna vzduchu působila čím dříve, tím také lépe, radil jsem, aby pacientka co nejdříve podnikla krátký výlet do Ženevy — ale ne s příliš četnou společností. Milý hochu, nemusíte mi děkovat. Myslím při tom jediné na štěstí Ruthino — vaše při tom může také dobře pochodit, chce-li. Paní Denhamová jest vaším spojencem."

„Vskutku? Zdálo se mi to jinak. A Ruth? —"

„Ruth," přerušil jej doktor, zamžourav chytrácky očima. „Ruth jest hodným malým děvčátkem z první čítanky, jež nepromluví dříve, dokud není tázáno."

„U všech všudy, ona nemluví ani pak!“ zvolal Lynde. „Pokusil jsem se o to dvakrát, jednou se mi vyhnula a podruhé nechtěla mne slyšet.“

„Následky špatného vychování,“ pravil lékař důmyslně.

Lynde dal se do smíchu.

„Jakého mínění v té věci je pan Denham?“ tázal se.

„Denham není tak nerozumný, jakým býval, ale jest poněkud vyjeven, věc ta přišla mu tak neočekávaně.“

„To by tedy byla zpráva, teď vaši radu, doktore.“

„Moje rada jest: promluvte s Denhamem při první příležitosti, jež se vám naskytne. Budete mít příležitost k tomu ještě dnes večer. Dovolil jsem si požádat jej, aby přišel sem pokouřit s námi doutník, jakmile dopije svoji kávu.“

Lynde pokynem hlavy schválil tento návrh a lékař pokračoval:

„Zanechám vás oba chvilku o samotě, pak musíte záležitost svoji uspořádat s ním sám. V tu chvíli není s to, odepřít Ruth ničeho; dá jí rovněž ochotně ženicha, jakoby jí koupil pár naušnic. Radost jeho, že unikla smrti — a byla jí po čertech blízko, věřte mi, — učinila jej málomocným. Mimo to její nemoc, při kteréž se neobjevil ani jediný příznak bývalé její choroby, upokojila jej v otázce nanejvýš pro něho trudné. Zkrátka, vše jest vám neobyčejně příznivo. Myslím, že to jsou kroky Denhamovy venku na chodbě,“ doložil dr. Pendegrast kvapně, „můžete mu říci cokoli chcete o slečně Ruth; ale chraňte se, milý hochu, promluvit za těchto okolností jediné slovo o královně ze Sáby — ona je svržena s trůnu, pamatujte si to!“

Kapitola XI.

Z Chamouny do Ženevy.

Jednou z rána v září, měsíc po všech těchto příhodách, stály tři osoby, dáma a dva páni, na nejhořejším stupni schodů k hotelu „u koruny“ a mávaly šátky s bohem povozu, jenž právě byl vyjel ze vrat a vesele dal se cestou k St. Gervais-les-Bains směrem k Ženevě.

Chladné fialové světlo rozprostřelo se po údolí a zvedalo se po stráních až ku hranici věčného sněhu. Koruna Mont-Blanku, zahalená v mlhový závoj, byla neviditelna. Starý monarcha byl v onom mrzutém rozmaru, jaký trvává u něho mnohdy po několik měsíců. Z nebezpečných těch výšin snášel se proud vzduchu, jenž ochlazoval ovzduší a zmírňoval účinek záře sluneční padající na Chamouny, jež bylo nyní tiché a opuštěné, neboť sezona byla skorem již minula. S ptáky byli také jich soudruzi, letní turisté, odlétli na jih při prvním zašustění podzimního lupení. Tu a tam některý z průvodčích opíral se nečinně o hůl před prázdným hostincem. V hlavní ulici nebylo více nijaké známky života mimo onu malou skupinu, o které jsme se byli zmínili, kterak se loučila s odjíždějícím povozem.

Tento povoz, tmavohnědě to natřená archa na kolech černých a červených, tažen byl čtyrmi bělouši a řízen „markýzem“. Lékař byl předepsal bělouše a nemálo si na tom zakládal tohoto jitra, když na

stupních hotelu stál vedle pána a paní Denhamových, kteří dosti zamyšleně sledovali povoz očima, až zahnul kolem rohu úzké silnice a zmizel jejich očím.

Když koně uvolnili krok na cestě stoupající do výše za městem, chopil se Lynde ruky Ruthiny. Zdravá barva byla se opět usídlila na jejích lících, ale oči její nebyly dosud pozbyly části onoho podivného žáru, jenž se v nich jevil po čas nemoci. Záře štěstí rozjasňovala její tvář, když se k němu obrátila.

„Nevěřím jedinému slovu z toho všeho," zvolal Lynde, „toť hotový sen, pitvorný úryvek z knihy báchorek. Tito koně jsou prostě čtyři bílá, proměněná koťata. Před hodinou zajisté byl tento povoz melounem, povalujícím se u krbu kuchyně hotelu. Kočí jest nějaký dobrý skřítek v průhledném přestrojení s tím velkým pláštěm. Ba pochybuju dokonce, jsi-li to ty. Nejhorší věcí jest sklamání. Nezdá se mi to možné. Teď zajisté ten skřítek vjede do nějaké krápníkové jeskyně, zmizí nám pojednou a kouzlo se rozprchne."

„Kouzlo se nerozprchne, dokud mne budeš milovat," pravila Ruth něžně. Usmívala se blouznění Lyndeovu, avšak slova její rovněž jevila pochybnost, zdali to vše jest skutečností.

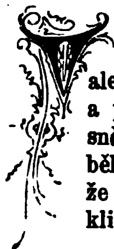
Tu kočí naklonil se ku předu a zapráskal bičem nad ušima předních koní a povoz ujížděl opět rychle v modravém vzduchu zářijovém. A zde končí naše historie — na pravém místě, neboť se domyslíte, jaký život nyní započal pro tento párek.

Na pokraji Sahary.

Touristovy dojmy na potulkách po Alžírsku.

Píše dr. Jiří Guth.

I.

V aleji „des acacias" na cestě z Lancy do Genevy mladé akacie a platany rozpínaly holé větve do chladného vzduchu. Jura zasněžen byl po celé délce, ano i na temeni malého Mont-Salévu bělal se sníh. V dálce Alpy se svým vysokým veteránem sotva že pronikaly zamženým obzorem; zimní páry a mlhy zastíraly klidný kraj... a modrý Lac Léman dřímal svůj krásný sen...

Bylo to v únoru, když oba moji soudruzi vyprovázeli mne na nádraží genevské. Setřásl jsnm denní starosti z umdlených beder, zašněroval touristický tlumok a odebíral se na jih. Nemohl jsem se dočekati jara. Letos zima zvláště byla dlouhá, i na březích jezera genevského; jindy přec už koncem února odložili jsme kožešiny, které ostatek více pro parádu než pro potřebu odbývaly si tady zimní službu.

Už v Marseilli bylo jináče. Slunce o všecko pryč pralo do vypálených skal cesty de la Corniche a v parku za palácem Longchamp-

ským a na promenadě Pierra Pugeta širokolisté květiny jižní koupaly se v prohřátém ovzduší; záliv marseillský v té záplavě zlata jižního slunce jen se třpytil, jak oltář při slavnosti vzkříšení páně. Ani se nezdálo, že před několika dny celá tahle krásná Riviera roztřásla se až do základů a že tolik pohrobila životů lidských.

„Ville de Rome" stál již připraven k odjezdu v Joliettě; mělť vyplouti v jednu hodinu s poledne. — Teď spojení s Alžírskem převnáramně je zjednodušeno: lodě odjíždějí buď z Marseille nebo z Cetty každodenně a rapidní parníky generalní společnosti transatlantické urazí vzdálenost 417 mořských mil, které dělí Alžír od Francie, za krátkých 28, ano i 26 hodin, arci při dobrém počasí. Věru připadalo mi to jako malý výlet: ve středu večer vyjel jsem ze Genevy a odpoledne v pátek viděli jsme již břehy africké. Počasí ovšem nemohlo být krásnější a kdybych se té trochy hyperboly neštítil, napsal bych, že moře bylo jako zrcadlo. Říká-li se, že čert nikdy nespí, mohlo by se říkat snad ještě lépe, že moře nikdy nespí. Díval jsem se dlouho, dlouho na jeho povrch a pořád a pořád byly na něm změny; a když někdy silný vítr dul do vodních těch spoust, což tu bylo rozmanitosti — a někdy i hrůzy!

Byli bychom přijeli do Alžíru snad ještě dříve, ale v pátek odpoledne, dokud ještě byli jsme na širém moři, kormidelník najednou zarejdoval šroubem, vlny jím rozčeřené zasyčely a loď rázem se zastavila. Bylo to jako když mlýn najednou přestane; nepříjemný pocit: veliký parník na širokých vodách tiše, nehybně. Všichni cestující hrnuli se ke kapitánovi, vystupujícímu ze strojírny. Před chvilkou on sám s uděšenou tváří tam pospíchal: zastavilť strojník bez jeho vědomí, takže byl stejně překvapen jako my ostatní. Na štěstí nebylo to nic závadného; sluha pozapomněl namazat jakousi páku, která rychlým pohybem rozpálila se do žhava i musili jsme vyčkati, až dopálené železo opět vychladne a bude moci býti nahraženo jiným. Brzy také stroj začal hučeti znova; páku teď myslím namazali důkladně.

Čas ubíhal rychle. Po výtečné snídani nebo po obědě stejné jakosti společnost první třídy, asi 50 osob, bavila se buď v saloně neb v kuřárně nebo na palubě. Z dálky někdy vynořila se loď nějaká a buď zmizela brzo, buď přiblížila se. Není nic krásnějšího na moři širém, klidném a při obloze modré nad plovoucí loď plachetní. Parník hučí, dělá rámus a znečisťuje vzduch šeredným kouřem, ale ona tiše, beze hluku rozrývá hladinu a věru jako labuť s rozpjatýma křídloma, poeticky jako staré, zlaté časy, které neznaly páry a elektřiny. Blíží se pořád víc a víc, ale pořád tiše, pak je blízko už jako na dostřel, obě lodě vymění pozdravy a parník rychle ubíhá dále; ale plachetní loď jakoby stála. Pak přece zvolna mizí v dálce, nevidíte než plachty bílé, těch pořád ubývá, až jen dalekohledem ještě rozeznáte špičku stožáru. Až posléz sklesne za obzor docela . . .

Sotva že nejvyšší vrcholky Atlasu začaly se objevovati, lehký větřík jal se rozkolébávati nám půdu pod nohama, nováčkové v plavbě námořní bledli a pomalu ztráceli se do svých kabin. Dlouho však jejich trápení netrvalo: za krátké asi dvě hodiny „Ville de Rome" zajel do zálivu alžírského.

Už z dálky obrážel se od zelenavých strání Alžír, ležící na svahu severních výběžků Sahelu při půvabném zálivu a v poloze přerozkošné. Bílé domky arabské čtvrti a křivolaké její ulice jasně rozeznati lze od staveb moderních evropských, zejména od mohutného nábřeží. A v pravo i v levo všude porozsety jsou domky a villy, tu srážejíce se v malé skupiny, vesnice a městečka, tu porůznu roztroušeny jsouce uprostřed olivových sadů a palmových hájů. Nad Sv. Eugènem, městysem kousek severozápadně od Alžíru, na vysokém kopci bělá se veliký chrám panny Marie Africké, aby chránila ta matka boží africké břehy. Na výšinách všude olivy, dole palmy, aloe, eukalyptus, sykomory, kaktusy a plno rostlin tropických; to všecko v jasné, šťavnaté zeleni, pod nebem modrým, beze mráčků, — a po tom širokém panorama slunce rozlévalo všechen svůj lesk plným proudem. Evropu opustil jsem v zimě, a za dva dny byl jsem v plné jarní kráse jižních krajů...

Parník víc a více blížil se přístavu a již nesčetné čluny a bárky blížily se s osmahlými lodivody a veslaři v arabských krojích, s tarbušem na hlavě. Jakmile potřebné formality byly odbyty, sestoupili jsme. Ale málem byl bych se stal obětí veliké úslužnosti arabských člunkářů: jeden popadl můj vak, druhý cestovní pokrývku, třetí zmocnil se mého pravého, čtvrtý levého ramene tak, že jsem se vznášel nad vodami jako nebeský otec, když napadla mu myšlenka udělati něco, na čem někdy bychom se raději ani neviděli. Já byl však na tom trochu jináč a kdyby pátý z těch přeochotných tvorů mne nebyl strhl do svého království, šeredně bych se byl omočil. Soudruzi o kořist oloupení neměli ani času k nadávkám a tahali se zas o jiného.

První krok na africkou půdu byl ovšem celní a finanční úřad. Mnoho oklik nedělali, jenom tři pomeranče musil jsem tam zanechati, — pod žádnou výminkou prý není dovoleno vnášeti toto ovoce do kraje, který na vývoz jeho jest odkázán. Pasu nežádali, hovorný úředník jenom na jmeno se mne zeptal, — co mu to pomohlo, nevím. Po celou cestu ostatek živá duše se o mne nestarala, ani v hotelích. Za to v Evropě jsou Francouzové ostražitější; pokaždé, když přejížděl jsem švýcarské hranice, musil jsem v Bellegarde podrobiti se důkladnému výslechu, kdo jsem, kam jedu, co tam chci, nejsem-li pruský důstojník atd. —

Z celnice vystoupíte po širokých lámaných schodech na terasu, která tvoří prostranné a vysoké nábřeží, ovroubené se strany města vysokými, až pětipatrovými domy, opatřenými ve přízemí arkadami, v poschodích pak balkony. 19. září r. 1860 císařovna Eugenie položila základní kámen ku nákladným těmto stavbám nábřežním, jež zprvu nazývaly se Boulevard de l'Imperatrice, po pádu císařství pak překřtěny byly, jak ostatek mnoho ulic, boulevardů a promenad v jiných městech francouzských, na Boulevard de la République. Je to jedno z nejkrásnějších nábřeží, které znám. Četné kavárny a restaurace se stolky posunutými daleko na trottoiry, bohaté a rovněž četné krámy, kanceláře paroplavebních společností, úřady, omnibusy přejíždějící do Aghy, předměstí Mustafy a vesnice Hussein-Dey, povozy soukromé, vojsko pěší a důstojníci na koních, stáda mezků a oslů hnaných kolem, pak procházející se obecenstvo oživují místo to neustále, — vyjma ovšem hodiny odpoledního horka. Na chodníku zevním pořád je dosti zevlu-

jících: Arabové kradou pánu bohu čas a Evropané, nečekají-li na přijíždějící parník, taky.

Město skládá se ze dvou částí: z části horní či města starého, „čtvrt arabská", „quartier arabe", a z části dolní, evropské, která čím dále, tím více se šíří zahlazujíc starý, orientalní ráz města. Pro civilisaci francouzské kolonie je to snad prospěch, pro touristu je to škoda. Ale přes to prostý Evropan, jako já, nalezá zde tolik věcí nových, zajímavých, že cítí se dobře na cizí půdě, v cizím vzduchu, zkořeněném omamující vůní tropické vegetace.

Alžír není městem vzniklým s novou kolonií a historie jeho dodává mu půvabu a zajímavosti zvláštní. — Herkules lybický putuje tímto místem, zanechal prý zde svých dvacet soudruhů, kteří zvolili sahelské svahy za místo odpočinku a zbudovali na nich město, jež obehnali zděmi — podle obyčeje zakladatelů měst mystického původu. Aby však žádný nemohl pyšniti se, že město jeho jméno nese, nazvali je prostě dle počtu zakladatelů Eikosi, po řecku „dvacet", z čehož později udělalo se Ikosion a Ikosium. — Z časů poddanství římského v Alžíru mnoho zachovalo se památek, — zbytků staveb, soch, nejvíce však nápisů atd., — z nichž některé chovají se v městském museu. Stopy římských vojsk nalézti ostatek i na jiných různých místech kolonie alžírské, až i v písku saharském. Arabové pobořili staré Ikosium a na jeho místě založil Bologuín v 10. věku město El-Džezair-Beni-Mezr'anna, jež brzy znamenitě vzkvétalo a udrželo se s většími či menšími změnami až do dnes. Ssutiny starého Ikosia, o kterých arabský spisovatel El-Bekri prý r. 1067 propověděl, že „jsou stejně krásny jako stary, obsahujíce velikolepé pomníky starožitné, brány přeumělých staveb . . . že nádvoří divadel jsou dlážděna malými kameny rozmanitých barev, jež podobají se emailu a které představují všecky druhy zvířat, kteráž práce provedena jsouc s velikou péčí, tolik věků vzdorovala zkáze" — zmizely teď docela.

Byly asi krásné ty stavby římské, když stavitelé Alhambry granadské, Alcazaru sevillského a mešity kordovské dovedli o nich blouzniti!

Za časů arabských a v soupeřství různých arabských kmenů Alžír prodělal mnohou krvavou episodu a trpkou chvíli. Jedna vláda stíhala druhou, každá byla horší než všechny předcházející a jedna krutěji než druhá vymstívala se na obyvatelích; dřívější květ vadnul a město klesalo. Po vypuzení Arabů ze Španělska prováděli Španělé nadvládu i na březích severní Afriky a v Alžíru, ale ne na dlouho. Počátkem 16. věku začali zde komandovat turečtí pašové, volení od janičárů a doba jejich smutnější byla než panství arabské a nejsmutnější ze všech; trvala až do let třicátých věku našeho. Když totiž r. 1830 konsul francouzský Deval stěžoval si poslednímu pašovi Husseinovi na různé nepřístojnosti, Hussein rozzloben udeřil diplomatického agenta vějířem ve tvář. Francie ovšem žádala zadostiučinění, toho se jí však nedostalo a loďstvo francouzské pod velením kapitána Colleta jalo se obléhati město a přístav alžírský. Ten byl dobyt 5. července 1830, vojsko francouzské vstoupilo na půdu africkou a během několika let podmanilo celý kraj, učinivši z něho žírnou kolonií a zásobárnu Francie.

Celá kolonie dělí se nyní ve tři provincie: alžírkou, konstantinskou a oranskou. Hlavní správa občanská je v Alžíru, v rukou generalního civilního guvernéra, generalního tajemníka a vrchní státní rady; posádka tvoří 19. sbor francouzské armády. Kolonie vysílá tři senátory a šest poslanců jakožto své zástupce do parlamentu pařížského. Správa civilní ovšem je přispůsobena správě francouzské a každá provincie dělí se v departementy, jež skládají se z arrondissementů, spravovaných podprefekty. Zvykům, mravům a obyčejům obyvatelstva domácího co možná nejvíce je hověno a pokud jen s civilisací se srovnává. Tak mají domorodci své vlastní soudce, zvané kadi, a aduly, tolik asi co úřední sluhy. Otroctví dávno je zrušeno, ačkoli Arabové tomu nějak nechtí rozuměti. Jistý cestovatel byl prý domorodci tázán, proč že Francouzové netrpí otroctví? Cestovatel odpověděl otázkou:

„Kdo jest otcem všech lidí?"

„Bůh!" zvolal interpellant, Arab od písma a od knih.

„Po Bohu, kdo jest otcem?"

„Náš Pán, Adam."

„Poněvadž jsme všichni synové Boha a Adama, jsme tedy všichni vespolek bratří. A stojí-liž kde psáno, že je dovoleno, zavléci bratra svého do otroctví?"

„Ale pohany?"

„Pohané jsou pohany, protože jsou nevzdělaní; povinností vaší, kteří něco víte, jest, poučovati je, a neučiníte-li toho, Bohu jste z toho zodpovědni. Co byste řekli vy, na příklad, kdyby Prorok, — budiž jméno jeho velebeno! — místo aby byl učil otce vaše pravdám Koranu, je byl zavlekl do otroctví pod záminkou, že jsou nevěřící? — Nebuďte tedy přísnějšími vůči jiným, než byl Prorok vůči otcům vašim!" —

V kolonisaci Francouzové všelijak se zkoušeli. Nedařilo se jim valně a nedaří se dosud, jak cizinec by očekával. Francouzský lid venkovský nerad opouští půdu rodnou a což divu, že mezi kolonisty mnoho, mnoho je Nefrancouzů; kolem Setivu na příklad je celá kolonie původu švýcarského. Elsasané a Lotrinčané našli zde po roce sedmdesátém vítaný útulek a založili několik kvetoucích osad. Posledně upraven byl zákon kolonisační r. 1878 a různými výhodami emigrantům poskytnutými kolonisaci trochu na nohy pomoženo.

Praobyvatelstvo alžírské jsou Berberové či Kabylci. K domorodcům čítají se pak také Maurové či Arabové, žijící ve městech, Kulurliové, potomci Turků a žen maurických, teď prý skoro na vymření, černoši přišlí z Afriky střední a posléze Židé. Všichni tito liší se (vyjma černochy) spíše jen způsoby a zvyky, než typem, jejž nezkušený cizinec snadno si poplete. Obecně a beze všeho rozdílu domorodci zváni bývají společným názvem „Arabové", kteréhož označení později také pro krátkost budeme užívati, — trochu také z opatrnosti, abychom ve svém ethnografickém pozorování někde neškobrtli.

Berberové tvoří, jak už napověděno, podstatnou část domorodého obyvatelstva alžírského. Jsou ostatek rozšířeni po celém pobřeží severoafrickém a obývají dílem hory pěstujíce plodiny různé nebo zabývajíce se řemesly, dílem zůstávají v planinách, obírajíce se zemědělstvím nebo ještě více chovem stád; jižnější národové berberští, obývající při poušti

a dělící se na mnoho tříd a kmenů, obchodují. — Jsou vesměs postavy prostřední, dobře rostlí, tváře bílé, intelligentní, leda opálené sluncem, vysokého čela, modrých očí, silných pysků a silní, dobří pracovníci. O svém jazyku povídal mi jeden z nich: „My Arabům rozumíme dobře, ale Arabové nám ne, nebo jen stěží.“ Já sám ve svých známostech afrických jazyků nepřivedl jsem to nad několik nejpotřebnějších slovíček a těm i Arabové sami sotva porozuměli. Kabylci, s nimiž cizinec se styká, rozumí a po většině i mluví francouzsky, někteří z nich velmi dobře, s dokonalým přízvukem a hbitě jako vlastní řečí, což platí zejména o průvodčích. — Mají smysl pro život rodinný a nemilují mnohoženství.

Arab je také z plemene bílého: vysokého vzrůstu, důstojné tváře, černých očí, úzkých rtů, vousů a vlasů černých. Chodí vezdy s hlavou pokrytou, což ne vždycky činí Kabylové. Jako tito obléká se velikou bílou halenou, bernusem či burnusem, přehozenou přes levé rameno. Evropský kroj nepronikl u domácího obyvatelstva; leda že sem tam některý dělník oblékne šat darovaný od evropského pána nebo některý gamin dělá parádu se starým, šosatým kabátem, který je delší než kluk sám. — Arabové jsou líní tělem i duchem; jsou úskoční a rádi prý kradou. Při tom jsou náramně lakomí a žluté napoleondory střeží velmi úsilovně; raději si dají koleno vrtat, než by jeden vydali. — Žena netěší se té vážnosti jako u Kabylů a není než otrokyní svého manžela. O poměru jejím svědčí ostatek tato anekdota ze starších časů, kterou dosud vypravují si v okolí Konstantiny. Náčelník arabského kmene Haraktů odebral se do Konstantiny na koupi střevíců. Vrátiv se po několika dnech, — bez střevíců, — zavolal svoji ženu a kázal jí přinésti čtyry kolíky a provaz. Když se tak stalo, divoký muž povalil ženu nic netušící, spoutal ji a přivázal ke kolíkům do země zaraženým. Na to jal se pán a mistr nebohou polovici nemilosrdně tlouci holí. Žena nesnášela svoje trápení mlčky a na její volání sběhla se brzo celá vesnice, nevědouc opravdu, co se to u náčelníků děje a kterak vysvětliti si krutost vladařovu. Posléz odvážlivec jeden táže se, co mu přece udělala žena, „perla kmene, matka výborná a vzor manželky věrné?“ — „Co mi udělala? Nic, já si jen odlehčuji!“ Když už sám toho měl dost a ruce ho bolely, ustal a jal se vypravovati, že viděl v Konstantině ženu, která přivlekla před soudce muže svého, stěžujíc si na něho pro jakousi věc a kadi dal ženě za pravdu! Tato neslýchaná, hrozná věc tak dopálila náčelníka arabského, že střevíce z mysli pouštěje a nedbaje cíle daleké své cesty, honem spěchal pomstíti uraženou čest svého pohlaví.

Přijde-li Arabům na svět hoch, říkají: „To je boží požehnání!“ přijde-li děvče: „To je neštěstí!“ — Ostatek k takovým propovědém není ani Araba zapotřebí: deváté děvče žádný tatík vůbec jako boží požehnání a veliké štěstí nepřivítá.

Ženu mohamedánskou na ulici viděti zřídka a když, tedy arci jen zastřenu; bez závoje chodí jen dívky špatného řemesla. Jen někdy černé žhavé oči, nad nimiž klene se divukrásné čelo, prozrazují, kolik pod tím bílým závojem ukryto půvabu a vnad; to jen zřídka, nebo ty hezké sedí nejvíc doma, v harému. Po většině poznáš hned i z toho kousku

scvrklé tváře, vykukujícího pod závojem, že to je stará babka, před kterou veškerá poesie mizí jako pára nad hrncem. A když ještě k tomu někdy takový špinavý tvor svého závoje užívá na to, nač my lidé civilisovaní béřeme kapesní šátek, pak — fuj!

Mně jen velmi zřídka podařilo se proniknouti ve svatyni či domácnost domorodých obyvatelů a opravdu nemohu za to, že znám arabské krásky jen z ulice a to skoro jen ty, které se nezakrývají. Ochotné ty dívky upozorňují na sebe jak jen mohou, nejvíce křiklavým červeným šatem. V Alžíru pletou se jim také evropské Sireny do řemesla; kraje vniterné zaplavují děvčata arabská z kmene Ulad-Naïl. Uličky starých čtvrtí alžírských měst jen se hemží těmi nebohými tvory. Není divu: rodiče, zvláště chudí, považují dceru za břemeno, jehož co nejdříve hledí se zprostiti a děvče jen co trochu povyroste, utíká z domu a odevzdává se prostituci, jest-li že rodiče sami již dříve je neprodali.

Je to jen vinou musulmanských předsudků, že žena zůstává u Arabů otrokem, jeť schopna a intelligentně vyvinuta právě tak, jako ženy naše. Jistá dáma francouzská založila v Alžíru pensionat pro dívky musulmanské a žákyně prý prospívaly znamenitě. Nevím, existuje-li ústav ten dosud. Do škol francouzsko-musulmanských posýlají své děti jen rodičové chudí: za prvé, poněvadž se jich zprostí, za druhé, že dostávají odměnu!

Kulurliové ničím neliší se od Maurů, s nimiž mají také stejný kroj: široké kalhoty u kolenou sevřené, z bílé, lehké látky, lýtka nahá, opálená, krátký kabátec a vestu, obé namnoze bohatě vyšívané, na hlavě turban a na nohou široké střevíce čili pantofle ze žluté nebo červené kůže. —

Černoši více na jihu se zdržují. Ve městech jsou pracovití a zabývají se nádeničením. Jsou vysokého vzrůstu, — i ženy — a silní k neuvěření.

Židé vypravují o svém příchodu do Afriky tuto pohádku: Dokud Musulmané vládli ve Španělsku, dovolili Židům vésti obchod a volně vyznávati svoji víru. Maurové však byli vyhnáni z evropské vlasti a židé brzo po nich pronásledováni pro svoje veliké bohatství. Roku 1390 (?) veliký rabbín Ben-Smia uvržen byl do vězení spolu s náčelníky předních rodin židovských, ale když všichni měli býti popraveni, Jehova velikým zázrakem se nad nimi ustrnul. Ben-Smia byl již odevzdán svému osudu, když tu pojednou oči jeho zazářily ohněm, tvář oživla a okolo ctihodné hlavy skvělá rozložila se záře aureoly. V tom okamžiku rabbín vzal kus uhle, nakreslil na stěnu loď a obraceje se k naříkajícím spoluvězňům pravil: „Všichni, kdož věříte ve všemohoucnost boží a kteří chcete uniknouti odtud, položte prst svůj na tuto loď.“ Rozumí se, že nechtěl tam zůstat žádný, všichni poslechli vyzvání rabbínova, loď nakreslená proměnila se ihned v loď skutečnou a zázračný tento prostředek dopravní odvezl židovské shromáždění do přístavu alžírského. Musulmané udělili jim všecky svobody, jimž těšili se ve Španělsku; ale když přišli Turci, štvaný národ israelský stal se otrokem více, než kdy před tím: pronásledováni byli ubožáci tak, jako všude. — Teď daří se jim zase dobře; svým obchodnickým a čilým duchem obohacují se i zde tak,

jako v Evropě. — Odívají se dosud jako Arabové, od nichž liší se jen černým šátkem na turbanu; na nohy oblékají punčochy a střevíce. —

Sotva že jsem v hôtelu de l'Oasis trochu si pooddechl a se posilnil, vybral jsem se na procházku po arabské čtvrti. Pomalu stmívalo se. Chodím rád z večera po cizím městě: krámy, hostince a kavárny jsou osvětleny a člověk vidí mnohou díru, do které za dne by se ani neodvážil. O arabských částech alžírských měst zejména to platí a nepozorován jsa pozorovati můžeš skrytosti jejich veřejného života. — Z hôtelu cesta vedla mne přes nábřeží, Boulevard de la République a place de Gouvernement, středisko Alžíru. Ve večerním chladu pookřívali zde procházeči, domorodci leželi buď na lavičkách anebo seděli prostě s nohama skříženýma na holé zemi a roznášeči novin vyvolávali Le Petit Journal, Le Petit Marseillais, Figaro a jiné listy přišlé právě s parníkem. Omnibusy sjíždějí se pořád a rozjíždějí se na všecky strany; mají zde také svůj střed. Před kavárnami seděli Evropané popíjejíce kávu s koňakem aneb absinth. Mimochodem řečeno, platil jsem v jedné takové kavárně či restauraci — obě instituce v jedno bývají spojeny, — za malou skleničku špatného piva 30 centimů; — jak bych se byl za 15 krejcarů napil dobrého skalického! — V jednom koutě náměstí, u mešity de la Pécherie točil se kolotoč a pískal flašinet, kolem rozestaveno několik kramářských bud, jakoby Arabové slavili pouť. Uprostřed náměstí, vysázeného platany a palmami, umístili r. 1845 sochu vévody orleanského, ničím nevynikající.

Sem ústí všecky hlavní ulice; čtvrť arabská přiléhá na straně západní. Rozkládá se, jak jsme už řekli, na silném svahu; odtud příčné ulice skoro všecky nejsou než pouhým schodištěm, rovná však není z nich ani jedna, ani z příčních ani z podélných. Bloudil jsem v nich dlouho do večera; opravdu bloudil, nebo nemožno se vyznati v té klikatině uliček, z nichž nejširší sotva má 4 metry. Dejme tomu, pravil kdosi, že by nějaký nový Daidalus měl vystavěti město dle proslulého labyrintu: věru, že výsledek jeho práce bylo by něco podobného, jako starý Alžír! — Arab co možno zakrývá svůj soukromý život, — proto domy svoje obrací do ulice zády; neviděti než dveře, většinou úzké, pobité hustě železnými hřeby a nanejvýš ještě malé, hustě zamřížované okénko ve výši prvního patra. Nízká poschodí protějších domů k sobě se přibližují, domy jakoby navzájem o sebe se opíraly, až skoro splývají v jednu klenbu; ostatek nezřídka celé části uličky jsou překlenuty. Tento způsob stavby není však bez účelu: úzké uličky poskytují v horkém létě stálého stínu a chladu; mimo to v zemi, kde zemětřesení bývá zjevem obyčejným, není radno stavěti domy vysoké. — Ze starých jmen ulic zachovala se jen některá a to ještě zpitvořená k nepoznání, tak ze jména El-Achdar Francouzi udělali rue du Locdor, ze Suk-ed-Džama Soggemah. Ulice Ben-Kur-Ali podržela z počátku a náhodou svoje jméno a také na nároží jméno bylo správně napsáno. Po několika létech dům znova byl obílen a nešikovný natěrač přebílil první čtyry písmena tak, že zbylo ur-Ali (Ourali). Později když nápisy byly obnovovány, z Ben-Kur-Aliho stalo se — Orali. Topograf a dějepisec alžírský bude míti za málo let nesmírnou práci a výsledek ještě bude hodně pochybný.

Ve hlavní ulici, tuším Bab-Azzún, umístěny jsou krámy hokynářů, kramářů, prodavačů ovoce, řezníků a řemeslníků, pak arabské kavárny. Všude jen samé mužské tváře: muž prodává, kráji zeleninu, odvažuje, muž kupuje, pracuje, šije košile, burnusy, šaty, sedí na verpánku resp. na zemi, — nikde pomocné ruky ženské. Krámky vesměs jsou polo ve přízemí, polo v podzemí, malé, úzké, nízké, v nich prodavač nebo mistr se skříženýma nohama líně pokuřuje cigaretta. Dílny řemeslníků, ševců nebo krejčích stejně jsou na ulici otevřeny a dle potřeby buď větší nebo menší, ale veliké nikdy. Hokynář prodává zeleninu, papriku, vejce, mléko čerstvé nebo kyselé, oranže, citrony, košťata (u Arabů pravý objet de luxe), svíčky, olej olivový, papírové lucerničky, jakýsi druh lampionů, a trochu hliněného nádobí. Daří-li se takovému hokynáři dobře, sestoupí někdy do čtvrtě evropské, zařídí se tam trochu pohodlněji a dělá pána. — Krámky řeznické odporný skytají pohled: kusy nebo kousky masa skopového nebo hovězího navěšeny jsou na laťkách a vystaveny na pospas mouchám a všemu hmyzu, prachu a vzduchu. Dříve, za vlády Turků, řezníci arabští poráželi prostě před svým krámem, ale všeho mnoho vždycky škodí, i té pohodlnosti a proto musí to teď odbývati v obecní porážce. — Před jiným z těchto závodů stojí malá plotýnka, na které špinavý prodavač smaží v olivovém oleji malé ryby nebo kousky masa, nevím jakého, jež Arabové pojídají se zvláštním, mně nepochopitelným gustem. Tento výrobek umění kuchařského rozšiřuje daleko široko odpornou vůni, ať neřeknu smrad, který až hrdlo stahuje. Podstatnou částí každé takové butiky, dílny nebo kavárničky je zrcadlo; visí v každé, proti vchodu, v „pozlaceném“ rámci, velikosti různé, vždycky však je špinavé.

Ulicí vzhůru dolů pohánějí domorodci Mzabiové churé a malé mezky, obtížené různým nákladem. Ta ubohá zvířata věru že nedělala své příslovečnosti hanbu, víc trpělivosti nemožno na nich žádati. S takovou filosoficky odevzdanou „tváří“ dovedou snášeti rány obušků a kopání svých arabských pánů, že by toho ani rozumný člověk nedovedl. Jdou ulicí docela volně a vyhýbají se chodcům sami zdvořileji než leckdos.

Každým desátým krokem narazíš na nějakou kavárničku. Jen ty největší z nich mají sotva 30 čtverečných metrů prostory. Obyčejně je to kumbálek ne mnohem větší než všecky okolní krámy a krámečky. Arabové staří mladí sedí tu podél stěn s nohama skříženýma, buď na zemi nebo na nízkých lavičkách a srkají černou kávu, kterou kavárník — zřídka žid — roznáší v malých koflících. Je to husté mokka, jež některým Evropanům chutná dosti dobře, jiní odvrací se od něho s odporem; já byl z těch prvních. Všichni v kavárně bez rozdílu kouří cigaretty, líně a netečně. Ve večerních chvílích obcházejí tato společenská střediska veřejné dívky a provádějí zde svoje tance. Myslil jsem, že zde najdu plno ohně a žáru, ale zatím všecko bylo líné, netečné, omamující. —

Hned při příjezdě, z přístavu padne vám do oka bílá mešita na náměstí de Gouvernement, nápadná svou stavbou. Je to Džama-Džedid, obecněji známá pode jménem mosquée de la Pécherie. Je vystavěna ve formě řeckého kříže, s velikou vejčitou kupolí uprostřed a se čtyřmi

kupolemi menšími. Vypráví se, že stavitel její, který odvážil se dáti mešitě podobu křesťanského chrámu, byl za živa upálen. Bude to asi sotva pravda, jinak by mu ani nebyli dali mešitu dostavěti; již pouhý plán musil beztoho býti schválen a předložen beyovi. Vnitřek mešity neposkytuje nic zvláštního.

Za to mnohem velikolepější je Džama Kebir, nejstarší mešita alžírská prý z XI. věku po Kr. Celá čtyrhranná budova zaujímá 2000 čtverečných metrů a se strany hlavního vchodu okrášlena je vkusným sloupením z bílého mramoru. Vstupujíce, musili jsme ovšem zouti obuv, třeba že bychom byli obuti jsouce, snad méně poškodili vzácné koberce, jimiž podlaha mešity po celé prostoře je pokryta, než lecjaký arabský pobuda bos. Nebo ta trocha omývání před vkročením do svatyně mnoho k čistotě nepomahá. Ve veliké síni, do níž vniká světlo jen otevřeným sloupením ze dvora, panuje stále tajemné šero a příjemný chlad. Koberce, prostřené po zemi a ovinuté kolem sloupů a stěn z výši asi jednoho metru, jsou jedinou okrasou mešity a sloupy, držící kříž na kříž klenbu, dodávají zvláštního, pochmurného rázu té modlitebně. Ženy mají po straně svoje zvláštní, zamřížované oratorium. — Chvílemi přicházeli věřící povznésti zbožnou mysl svoji k Mohamedovi, potom schoulili se někam do kouta, zabalili se ve svůj burnus a chrněli rovněž tak nábožně, jako se byli pomodlili.

Mimo tyto dva chrámy mohamedanské je jich v Alžíru menších ještě 19, — to všecko, co zbylo ze dřívějších 166. Nevynikají ničím zajímavým, jakož vůbec veřejné arabské stavby v kolonii alžírské nejsou nic monumentalnými, ani palác beje konstantinského nevyjímaje, a nijak nemohou rovnati se čarokrásným zbytkům arabského umění stavitelského ve Španělsku.

Domy arabské všecky stavěny jsou na jedno brdo a liší se leda jen velikostí. Nejlepším a nejúplnějším typem starého domu arabského v Alžíru je dům Mustafy Pašy, přístupný veřejnosti, poněvadž je tam teď umístěno museum a bibliotéka. Žádný dům maurický nemá façady, jak jsme již pověděli, a místo střechy zaujímá plochá terassa; všecky jsou bíleny vápnem. Někdy tvoří vchod malý, otevřený průjezd či spíše předsíňka vykládaná na stěnách asi do metru zvýší plotýnkami z pálené hlíny, jež jsou omalovány různými arabeskami. V předsíňce bývá zděné sedátko. Ani v domech bez předsíňky domovní dveře nevedou přímo do příbytku, nýbrž vstupuje se do vestibulu, v němž pán domu přijímá své hosty; dále málokdo pronikne a to leda jen za zvláštních příležitostí, za slavností rodinných atd. Nade dveřmi či nade vchodem domovním je obyčejně v kameni vytesána ruka lidská, nebo aspoň nemotorně červenou barvou namalována, pro odvrácení všeho zlého dle pověry arabské. Někdy je obraz ten jen prostě otisknut rukou skutečnou, namočenou v krvi beránčí. — Z vestibulu přichází se do otevřeného dvorce, připomínajícího rozkošná patia domů sevillských. Dvorcem vniká také světlo do světnic, kolem pod galeriemi rozložených, podobně asi jako bývalo v domech římských. Nad čtyřmi galeriemi přízemními vypínají se galerie prvního poschodí, dle zámožnosti majitele vše více nebo méně je okrášleno. Dům Mustafy Pašy svědčí ovšem o nádheře a přepychu. Na terase nebo ploché střeše s vyhlídkou na moře pro-

cházejí se mužští ve dne, ženské večer anebo v noci, zapřádajíce tam milostná dobrodružství, jež často se strany oklamaného manžela nemilostně končí. Mimo to slouží střechy tyto k účelům méně poetickým — suší se na nich prádlo. Dříve vyhlédávali z nich obyvatelé alžírští, vrací-li se již jejich korsarové z námořského lupu.

Vnitřek světnice velmi bývá jednoduchý. Stěny okrášleny jsou plotnami z majoliky, strop z řezaného dřeva, nábytek skládá se z koberců, zrcadel, divanu, který slouží ve dne za sedadlo, v noci za lůžko, a veliké truhlice s klenoty a šatstvem. Kamen a krbů není, leda v kuchyních. — Plotnami z pálené hlíny, na nichž často překrásné arabesky, okrášleny jsou také chodby a schodiště. Také stavby domů privatních stojí daleko za překrásnými stavbami maurickými v Andalusii.

Na svých potulkách arabskou čtvrtí alžírskou navštívil jsem také arabskou školu. Už z daleka slyšel jsem hluk a šum, pronikající dveřmi do kořán otevřenými a upomínající na příslovečný rámus škol israelských. Překročil jsem bez rozpaků práh školní světnice, síně dosti prostranné a vysoké, povýšené nad přízemí o několik stupňů. Lavice tady jsou věcí docela zbytečnou, jenom pro učitele je při stěně malý výstupek a kathedra. — Ani pan učitel, držící v ruce ohromný, asi 3 metry dlouhý prut, ani žáci nic nedivili se návštěvě neočekávané a neohlášené a také nedali se vytrhovati. Na můj pozdrav učitel odpověděl vážným úklonem hlavy a levou ruku pozdvihl k turbanu. Žáci seděli nebo leželi po zemi, každý s jakousi tabulkou v ruce; učili se číst, beztoho že nějaké verše z Koranu. Byli to hošíci čiperných tváří, živých očí, neposedové vzácného druhu. Brebentili jeden přes druhého a když uviděli cizího návštěvníka, křičeli ještě víc a cenili na mne bílé svoje zuby šelmovským smíchem; tahali se za třapečky svých tarbušků, šťouchali se do zad a dělali koninu právě tak jako mládež civilisovaná. Učitel jen občas vzhlédl ze své knihy a sem tam některého ze svých žáčků milých přetáhl; nejčastěji však zůstalo při pouhém úmyslu, myšlenka dobrá byla, ale provedení pokulhávalo. Nežli totiž konec dlouhého prutu dopadl, hříšný kluk obratně se uhnul a trest stihl některého spolužáka docela nevinného. — Vzadu sedělo také několik „starých, omšených hlav“, kteří měli už pár semestrů za sebou, víc než mnohý německý student: učili se také číst!

Alžír je město opevněné a chráněné (jakož i přístav) několika pevnůstkami, většinou ještě z panství tureckého. V pevnosti zvané Bab-el-Ued, kde nyní jest arsenál, r. 1587 byl mučen a popraven blahoslavenec Jeroným, pokřestěný Arab, jehož kosti, nalezené teprve r. 1853, odpočívají teď v kathedrále alžírské. Tato stojí na místě bývalé mešity; právě ji opravovali a přístup do vnitř nebyl dovolen. Myslím, že nemám mnoho co litovati, alespoň dle chatrného zevnějšku soudě.

Že v hlavním městě francouzské kolonie je vojenská akademie, arcibiskupství, veliké divadlo francouzské (pro 2030 osob), podotýkám jen mimochodem.

Okolí Alžíru poskytuje překrásné procházky, zvláště při břehu mořském. Podnebí mírné samo činí zde pobyt příjemným. Nad městem na vysokém vrchu, vznáší se chrám Matky Boží africké, Notre Dame d'Afrique, který už při příjezdu pozornost naši upoutal; je to krásná

basilika ve slohu byzantinském. Nad hlavním oltářem je nápis: „Notre Dame d'Afrique, priez pour nous et pour les Musulmans". V jedné z postranních kaplí visí meč maršálka Pelissiera a meč generala Yusufa a po všem kostele rozvěšeno je mnoho různých předmětů, věnců atd., darovaných námořníky ze všelijakých slibů; mezi jiným v jiné postranní kapli socha svatého Míchala z massivního stříbra v ceně prý 50.000 zl., kterou darovali rybáři neapolští. S vrcholu, na kterém kostel stojí, je širý rozhled přes celý ten krásný záliv alžírský až k mysu Matifú, přes pláň Mitidžu až k vysokým horám Atlasu.

S okolními vesnicemi Alžír má spojení omnibusové, jehož i domorodci rádi užívají. Arci také drožky a jiné povozy snadno lze dostati. Na všech cestách, zejména však na hlavní silnici přímořské potkáváš neustále malá stáda soumarů, nesoucích různé zboží a plodiny na prodej do města neb odtud se vracejících a poháněných osmahlými, roztrhanými a špinavými domorodci.

Na cestě z Alžíru do vesnice Hussein-Dey, nedaleko od vojenského cvičiště je náhrobek čili kubba marabúta Sidi-Mohamed-Abder-Rahman-Bu-Kobriua. Nositel tohoto pěkného jmena a člen kněžské šlechty byl koncem minulého a začátkem tohoto věku zvláštním předmětem zbožňování věřících, kteří podivné věci ještě o jeho mrtvém těle si vypravují. Marabú Sidi Mohamed atd. uchýlil se od svého rodného kmene ke kmeni Kabylů Beni-Ismail, u nichž zemřel. Žárliví a opuštění soukmenovci ukradli prý mrtvolu posvátného kněze Kabylům a pochovali ji mezi sebou, v kubbě zvané Hamma. Když Kabylové zpozorovali rozdrancovaný náhrobek, rozčilili se arci přenáramně, ale utišili se zas brzo znamenajíce, že tělo je neporušeno a na svém místě. A přece totéž tělo měli také rodáci zemřelého! Krátce dobře, znamenitý ten sluha páně Mohamedův zázračně se zdvojnásobil a odpočíval tady i tam. Tím způsobem oběma stranám moudře bylo pomoženo.

Kubba Kobrinova Hamma těší se veliké vážnosti. Kolem ní rozkládá se mohamedanský hřbitov se svými prostými hroby. Arabové nekladou svých mrtvých do rakve, dávajíce je prostě do nehlubokých hrobů, jež přikryjí na příč několika plochými kameny a na ty nasypají trochu hlíny. Pomníků nemají, jen každý hrob je opatřen jakousi obdélnou dřevěnou truhlicí, vpuštěnou do hlíny, v níž je něco květin; na vniterné straně truhlice je arabský nápis. Hroby bohatších jsou obloženy vkusně plotnami z pálené hlíny a truhlice ony jsou z bílého mramoru. — Na hřbitov hammský přicházejí každý pátek ženy arabské potruchlit na hrobech svých přátel a blížních, ale taky pobrebentit si trochu mezi sebou.

O něco dále od tohoto hřbitova je Jardin du Hamma čili Jardin d'Essai, rozsáhlá a krásná zahrada zkušební na prostranství 80 hektarů. Patří společnosti zvané Société générale Algérienne, která v zahradě zařizuje veřejné promenady, štěpnice a školky pro květenu domácí a evropskou, zkouší, které květině či rostlině průmyslové nejlépe ve zdejším podnebí se daří a výsledky pak užitkují se na prospěch průmyslu a obchodu domácího; vedle toho zahrada má zvláštní oddělení vědecké a akklimatisační. Promenády skládají se ze dlouhých alejí nejkrásnějších palem přerozmanitých druhů, ze řad vysokých platanů, magnolií,

jinde fíkovníků, bambusů a jiných stromů bujné květeny tropické; mezi jednotlivými alejemi jsou široké záhony různých květin. Je to nad míru pěkný pohled na dlouhé dvě řady palem, vysokých, štíhlých, pnoucích se k jasné obloze v mírných, nestejných křivkách, s širokými, bujně zelenými a šťavnatými listy, a v pozadí jich, na konci té aleje probleskují modré vody zálivu alžírského ... Tam zas palmy nízké, s korunou jako rozčechranou a vějířovitými listy, jichž paprsky široko do cesty se derou ... Ve zvláštním rybníku umístěny jsou květiny vodní. — Do vyšších částí velikého toho sadu přesazeny jsou rostliny z nového Hollandu a Kapska, mezi jinými krásný druh Eucalyptu globulu. Také africká zvířena se zde se zdarem pěstuje a zahrada chová nyní stádo asi 50 pěkných pštrosů; stejně dobře daří se australskému kazuaru, alpakám, lamě, zebře a gazelle.

K Hammě víže se také historická upomínka: 23. října r. 1541 přistály zde voje Karla V., čítající 24.000 mužů, tři dni po té loďstvo ztroskotáno bylo u mysu Matifů. (Pokračování.)

Stránka nesmrtelná.

Monolog literátův.

Excelsior (to bylo válečné jméno mladého jednoho literáta) byl napsal toho večera vytoužené slovo konec na poslední stránce nového románu. A jal se potom převraceti rukou křečovitou těch 475 lístků svého díla, jež měl zítra ráno odevzdati nakladateli. Přebíhal zrakem po těch stránkách, které jej byly stály tolik měsíců neúmorné práce, zdržel se někde u momentů dramatičtějších, opakoval nahlas některé fráze a snažil se uhodnouti účinek, jaký as budou míti na ducha čtenářova. Zatím hodiny míjely, petrolej v lampě klesal a když Excelsior dospěl konce své přehlídky, byly již dvě hodiny po půlnoci. Pozdvihl hlavu od svých papírů, podepřel bradu dlaní a zůstal dlouho nepohnut, v zamyšlení. Nekonečný žal obrážel se na líci jeho; on vstal ze sedadla a jal se rozčilen přecházeti po pokoji.

„A i ty,“ zvolal obraceje pohled k rukopisu na stolku ležícímu, „také ty dospěješ konce svých starších bratří. Vydáš se do světa uprostřed pochlebného šepotu; budeš pozdraven několika vlídnými články, snad od nakladatele objednanými; zjednáš mi stisknutí ruky některé hezké čtenářky ... a pak ... a pak nalezneš čestný hrob ve skříních knihoven. Proto jsem tedy tolik přemítal, tolik studoval, živil s takovou láskou svatý oheň ideálu? Proto jsem přijal pseudonym Excelsior? Ba skoro se v duši styděti musím za toto své válečné jméno!

— Jest cosi tragického v osudu většiny knih, jež míjejí jako stíny před očima obecenstva a zdá se, že mají na rtech volání římských gladiatorů: Ave, Caesar, morituri te salutant. Morituri! Ano,

to jest to slovo. Morituri! Avšak nejsou to gladiatoři, nezápasí prve než umrou. Jak? Umírají ohniparou.

— Ah kdyby ti červové, kteří se nazývají knihovníky, byli lidé duchaplní, jak ostrých epigramů mohli by napsati, ani dostávají do rukou a zapisují tyto prvotiny. Musila by tu býti pro ně příslušná rubrika jako v listinách úřadních pro mrtvě narozené. Jaká to ironie pro knihu, která se tu nalézá ve své svěží vazbě, se svým papírem ještě mokrým, svým formátem ladným, elegantním, se svým pěkným listem titulním, jenž nese datum nejnovější, která se nalezá tu vedle svazků červivých, několik století starých, a musí říci: jest mi jen rok, jest mi jen měsíc, den snad, a jsem již mrtva a pohřbena, kdežto mezi těmito staletými starci jsou věčně mladí, jsou nesmrtelní!

— Jest tedy mezi knihami toto pokolení nesmrtelných, jsou ti privilegovaní, kteří kráčejí stoletími s čelem zářícím od světla olympického, tito přátelé, tito utěšitelé všechněch generací?

— Oh, jsou-li!"

Excelsior vrhl pohled na svou biblioteku a ihned rozeznal mezi ostatním množstvím dvacet nebo třicet svazků, ve kterých sám nejčastěji stránky převracel.

„A tajemství vaší životnosti," dodal pokračuje ve svém monologu, „dovedete mi je odhaliti? Mezi knihami, které se již po dlouhou dobu nečtou, nebylo by nižádné, která by se vyrovnala Vám? Nebude nižádné mezi knihami, které se píší dnes a nebudou více čteny po jediném lustrum? Štěstí, náhoda snad i při slávě působí? Či jest sláva právě dcerou zásluhy? A je-li tomu tak, odkud vane dech, který vás uchová od zpráchnivění? Z mysli či ze srdce? Ze strasti či ze slasti? Z lásky či z nenávisti? Z víry či ze skepticismu? Z klidu či z bouře? Kdož to může říci? Snad jest zákon, který vládne stejným způsobem všem lidem, který dává za stejných okolností rozvíti se květu jich nadání? Jeden nalezl v hlubokém intellektu to, co jiný nalezl v čisté duši. Pro jednoho byly pramenem nadšení přetrpěné bolesti, snášené urážky, touha po pomstě, strádání vyhnanství, trýzeň hladu; jiný pocítil růsti křídla své fantasie uprostřed úplného klidu, v svatostánku domácím, mezi veselým žvatláním dětským. Ten se cítil větším v modlitbě, onen v pochybnosti. Ten měl potřebí přísnosti klášterní a jiný měl potřebí ženy. Avšak žena neznamenala pro všechny totéž. Byla Beatrice, byla Laura a byla Fiammetta. Byla materie a byl duch. Mnohým žena znamenalo ženy. Göthe a Byron nebyli by věděli co počíti s láskou ideální, která stačila muse Petrarkově. Přes nejrůznější změny, poslouchajíc nejrůznější kriteria umění, nedbajíc pravidel všech škol zrodilo se dílo výtečné, zrodila se kniha nesmrtelná . . ."

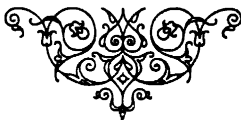
Excelsior zastavil se uprostřed pokoje přemítaje, zamlčel se na okamžik a pak jako uchvácen nenadálou myšlénkou dodal: „Kniha nesmrtelná! Nebylo-li by správnější říci stránka nesmrtelná? Ano, tu jest klíč ku všemu. Nesmrtelnost knih často jediná stránka pojišťuje. Může býti úsměvna jako nejkrásnější slunce paprsek, srdcervoucí jako výkřik matky, která ztratila své dítky, klidná jako jasná noc, bouřná jako oceán v hněvu, jemná jako vzdálená hudba, prudká jako dravá

řeka; může to býti chvalozpěv anebo kletba; na tom nezáleží! na stránce té autor zanechal část své duše aneb ještě lépe duše člověčenstva. A tato stránka neumírá a po dlouhý běh věků, když oko jímavé na ni popatří, kdy duch schopný sympatie se jme o ní přemýšleti, zdá se, že obnoví se tlukot srdce, kterýž ji diktoval, zdá se, že mezi řádkou a řádkou objeví se opět úsměv, objeví se opět slza, kterou sto a sto let před tím dovedl vtěliti jeden člověk v jednu periodu, v jednu větu, v jedno slovo! Stránka nesmrtelná! Šťasten, kdo ji napsal! Ona jest, která drží ostatní pohromadě. Kdyby jí nebylo, rozprchly by se ony jako suché listí, ale když jest tu ona, ostatní stránky se tisknou kolem ní a svítí leskem odráženým. A přece podobných jim bylo napsáno mnoho a celý poklad myšlének byl vysypán ve sta knih zapomenutých. Ale tyto knihy jsou mrtvy, poněvadž neměly stránky nesmrtelné."

„A jí zde není, cítím to," pokračoval mladík s trpkým žalem, „v těchto čtyřech stech sedmdesáti pěti lístcích, které dodám zejtra tiskaři, nebylo jí v oněch, které jsem napsal dříve, nebude jí v těch, které ještě napíši... A proč by jí tam nemělo býti nikdy?... kdybych ještě jednou přehlédl své dílo... kdybych zkoušel..."

V tom okamžiku světlo, jež po nějakou chvíli blikalo, vydalo živou zář a pak shaslo, rozšířivši silný puch po pokoji. Opět zavolán ku pocitu života skutečného Excelsior nahmatal zápalky a rozžal svíci. Pak pohlédl na hodiny. Byly čtyři a nezdravý puch petroleje činil mu nemožným, aby zůstal při práci. Mladík se rozhodl uložiti se a stránka nesmrtelná zůstala mu v péře. Nedovedl jí napsati druhého dne, nedovedl jí napsati nikdy. Dospěv konce života po málu let zavolal k loži svému čistou a krásnou ženu, kteráž byla na vrcholu jeho myšlének a pravil k ní: „Všecky mé rukopisy, všecky mé knihy jsou tvoje. Byl bych ti rád posvětil veřejně všecka svá díla, ale proč pojiti jméno tvé k mrtvole? Očekával jsem stále stránku tebe důstojnou, stránku nesmrtelnou, ale stránka nesmrtelná nepřišla."

Z vlaského *Enrica Castelnuova* přel. Josef Novák.

Exulanti. Kreslil Mik. Aleš. Ryl J. Patočka.

Souboj a smrt A. Puškina r. 1837.

Dle nejnovějších pramenů vypravuje

Dr. Pavel Durdík.

aron Georges Dantes (d'Anthès) přibyl r. 1834 z Paříže do Petrohradu. Byl to krásný mladý rusovlasý muž, veselý, drzý a domýšlivý, povrchně vzdělaný, ale při tom vtipný. Uměl se dvořiti dámám a chlubil se, ne bez důvodu, svými úspěchy u krásného pohlaví. Měl tu zvláštní vlastnost, že se všem zalíbil hned při prvním setkání. Tento parketní lev, jenž mezi vdanými dámami vyhledával příležitost k ukojení svých smyslných chtíčů, zjednal si pomocí doporučovacích psaní přístup do vyšších společenských kruhů. Byl představen carevně a cárovi, jemuž se tak dovedl zalichotiti, že ho přímo jmenoval poručíkem při jízdeckém gardovém pluku. Cár mu ještě určil podtají roční peněžitou podporu. Neboť od pouhého služného nemohl žíti nemajetný dobrodruh.

Dantes měl štěstí v Petrohradě nejen u krásného pohlaví. Nizozemský poslanec baron van Heeckeren přijal totiž mladistvého poručíka za vlastního syna, dal mu své jméno a učinil ho svým dědicem. (Teprv později vyšlo na jevo, že Dantes byl jeho pobočním synem a že k vyzvání otcovu přijel do Ruska. Otec hlásil se k němu teprv, když se stal poručíkem.) Tento baron van Heeckeren nenáviděl Puškina. Byl to starý prostopášník; dotíravý stařeček pořád se jen usmíval a žertoval a do všeho se míchal; vůbec mnoho zlého natropil svým nestoudným jazykem. Ve své mstivosti a zlomyslnosti chápal se i sebe podlejších prostředků, jen když vedly k cíli.

V tu dobu, když Puškin horlivě pracoval pro svůj žurnál „Sovremennik" — žena jeho spolu s dvěma svými sestrami navštěvovala zábavy, kdež se bavila a tančila s Dantesem. Brzo začalo se šeptati, že Dantes prý se dvoří ženě Puškinově. Puškin uslyšel o těchto pověstech, jak to obyčejně bývá v podobných případech — teprv tehdy, když toho bylo plno celé město — i nepřijímal více Dantesových návštěv. Své ženě však úplně důvěřoval, ba zbožňoval ji jako dříve, v ničem nezměniv svého chování k ní. Již to, že klevetníci vedle sebe stavili jméno manželčino a jméno velkoměstského hejska, neobyčejně podráždilo básníka, třeba že na pohled byl klidným. Když slavili přátelé výroční den založení lycea (19. října 1836) — básník jal se čísti svou báseň, složenou k této slavnosti:

Byl čas, kde mladý svátek náš
se skvěl a zněl a růžemi se věnčil atd.,

ale již po prvních řádcích vyhrkly mu slzy z očí. Přestal čísti, sedl u stěny na divan a pokryl obličej rukama. Soudruh místo něho dočetl

báseň, proniknutou tímto hlubokým elegickým tonem: „Dříve bylo veseleji; teď přišla trapná doba.“

A věru krušné chvíle nastaly básníkovi. Puškin nebyl milujícím mužem, nýbrž mužem pořád ještě zamilovaným do své ženy. Byl přesvědčen o její nevinnosti, ale nemohl již snésti ani myšlénku, že vůbec mohl vzniknouti šepot o ženině nevěrnosti. Proto nenáviděl Dantesa, jenž ustavičným a drzým dvořením dával hlavní podnět k těmto klepům. Sebe menší oprávněné podezření o nevěře ženy bylo by urychlilo katastrofu — Puškin by byl nevěrnici zabil, jsa povahy prudké a bezohledné; bylť v této příčině pravý potomek Afričana, pravý Otello. —

Básník navštěvoval s ženou dvorní bály a zábavy, kde býval též Dantes. Tam choval se k Dantesovi jizlivě a žena Dantesovi se vyhýbala. Za to starý van Heeckeren dával se do řečí s ženou Puškinovou a líčil jí, jak Dantes ji miluje, jak se souží, hledě ji přemluviti, aby opustila muže. Žena potom vše vypravovala muži, jenž tím více zanevřel na nestydatého starce.

Brzo na to lehkomyslný kousek několika hejsků velice rozlítil básníka. 4. listopadu r. 1836 dostali Puškin a několik jeho přátel po městské poště anonymní psaní totožného obsahu, napsané toutéž rukou. — Byl to diplom pro podváděného manžela — na diplomu se stkvělo jméno Puškinovo. Kdyby nebylo těchto paskvilů, nebylo by bývalo nijaké srážky mezi Dantesem a Puškinem. Vídeňská dvorní společnost bavila se celou zimu posíláním podobných paskvilů a nějací větroplachové jali se podobné žerty prováděti i při Petrohradském dvoře.

Uvedeme nyní doslovně (v překladu z frančiny) osudný paskvil:

„Velicí kavalíři, komandanti a rytíři nejjasnějšího řádu Rohonosců (cocus) v plném svém shromáždění, za předsednictví velmistra řádu, jeho excellence D. A. Naryškina, jednohlasně zvolili Alexandra Puškina za pomocníka velmistra řádu Rohonosců a za historiografa řádu.“

„Stálý sekretář hrabě J. Borch.“

Uvedený Naryškin a Borch byli všeobecně známi pro nevěrnost svých žen.

Puškin dle podobnosti písma a zahraniční formy obálky listu podezříval barona van Heeckerena, že ten paskvily psal a rozeslal — zcela nesprávně! Neboť paskvily byly psány a rozeslány od Rusů, od několika tehdejších mladých aristokratů. Po smrti Puškinově mnozí pokládali za pisatele paskvilů knížete Gagarina, jenž později na stará kolena vstoupil v Paříži do řádu jesuitského. Podezřívali Gagarina proto, že anonymní paskvily byly napsány na papíru téhož formátu, jakéhož vždy užíval Gagarin. Ale jesuita Gagarin, jenž umřel v Paříži před několika lety, před smrtí se přiznal, že to byl opravdu jeho papír, jen že paskvily prý nepsal on, nýbrž bydlící tehda s ním kníže Dolgorukov (Petr Vladimírovič). Jiní opět podezřívali hraběte S. S. Uvarova († 1885), tehdejšího ministra národní osvěty, který pro báseň Puškinovu „Na uzdravení Lukulla“, namířenou na jeho nedočkavé, lakotné bažení po jistém velkém dědictví, stal se nesmířitelným nepřítelem našeho básníka.

* * *

Buď tomu jakkoli, Puškin byl anonymními paskvily uražen do hlubiny duše, zvláště když se dozvěděl, že několik paskvilů těch bylo posláno současně asi osmi předním šlechtickým rodinám sídelního města. Maje za to, že paskvily rozeslal van Heeckeren, napsal mu velmi důtklivé psaní. „Rty Puškinovy se třásly, oči se mu zalily krví — byl tak strašným, že teprv tu jsem pochopil, že jest afrického původu. Co jsem mohl říci vůči takové zdrcující vášni?“ podotýká hrabě Sologub o stavu Puškinově, když mu Puškin to psaní četl. Puškin prozatím psaní neodeslal, ale Dantesovi poslal vyzvání na souboj (van Heeckeren jako vyslanec holandského dvora nemohl by se byl duelovati — vysvětloval Puškin). Zatím Žukovskij a Sologub uchlácholili Puškina a dosáhli na něm toho, že psaní k van Heeckerenu neodeslal. Puškin schoval koncept psaní do svého stolku.

Tu stalo se něco neočekávaného. Dantes prosil o ruku sestry ženy Puškinovy (Kateřiny) a nebyl oslyšen. Puškin vzal na to vyzvání zpět, ačkoli nevěřil, že ke svatbě dojde, jsa přesvěčen, že Dantes tajně odjede z Ruska.

Takým spůsobem věc byla vyrovnána, ale ne na dlouho. Lehkomyslný Dantes, ačkoli byl již zasnouben, opět začal se dvořiti ženě Puškinově velmi okázale, s roztomilou kasárnickou nenuceností — a činil totéž po svatbě. Básník mu to nemohl odpustiti a nechtěl se smířiti ani se svým novým švakrem ani se starým van Heeckerenem. K starci choval se suše a opovržlivě. Ten se mu mstil tím, že s pomocí nepřátel a nedovtipných přátel básníkových vždy to uměl nastrojiti tak, aby Dantes a Puškin co nejčastěji se setkávali, věda, že takto lze básníka mučiti a dohnati k zoufalství. Spolu, kde jen mohl, dával se do hovoru s ženou Puškinovou, ustavičně jí líčil netuchnoucí lásku syna svého k ní — a ta opět vše povídala muži. Básníkem lomcovala zlost a nenávist, tak že návštěv Dantesových novomanželů ani nepřijímal. To se rozneslo rychle po městě. Utvořily se dvě strany — jedna pro Puškina, druhá — pro Dantesa a van Heeckerena. Proti Puškinovi byla dvorní aristokracie, všickni jeho závistníci a osobní nepřátelé, Uvarov, Benkendorf s tajnou policií. Dámy byly též proti Puškinovi — jen že tyto velkosvětské dámy, jak podotýká svědek Danzas, samy nevynikaly bezúhonným chováním a manželskou věrností. Tito lidé, ač všelijak proti sobě stáli, svorně vrhli se na Puškina; sváděli ho s jeho nepřátely, schválně dávali večery a zábavy, v nichž paní Puškinová nenadále se setkávala s Dantesem. Dámy dvousmyslně se usmívaly, na sebe mrkaly, významně na sebe pohlížely. Puškin vše dobře pozoroval a soptil ve svém nitru. Snášel přes dva měsíce toto mučení. Bylo ku podivu, že to tak dlouho vydržel. Žena, vidouc jeho duševní pobouření, navrhla mu, aby odejeli z Petrohradu. Ale bylo již pozdě. Na odjezd nebylo ani peněz a Puškin beztoho byl u všech svých přátel po krk zadlužen. Rozhodl se tedy, že ukončí svá muka rázem.

Na bálu u hrab. Voroncova tázal se Dantes paní Puškinové (své švagrové), zdali je spokojena s vyřezavačem kuřích ok, jehož jí poslala jeho (Dantesova) žena.

— Le pédicure pretend — dodal — que votre cor est plus beau que celui de ma femme. (Vyřezavač tvrdí, že vaše kuří oko jest lepší,

než kuří oko mé ženy — je tu dvojsmysl ve francouzských slovech při totožném vyslovení — cor kuří oko, corps tělo.)

Puškin se dověděl o tomto neslušném vtipu, jenž nebyl ještě ten nejhorší, jichž si dovoloval Dantes vůči ženě básníkově a jiným dámám. Důtklivé psaní k van Heeckerenu, napsané před dvěma měsíci, měl schované v stolku — změnil některá místa a psaní odeslal.

Psaní, napsané již 21. list. 1836 a odeslané teprv 25. ledna 1837, uvádíme v překladu (z frančiny).

Baronu van Heeckerenu. V Petrohradě (25. ledna 1837.)

Pane barone! Dovolte, abych vám vyložil krátce vše, co se stalo. Věděl jsem již dávno o chování vašeho syna a nemohl jsem býti k němu lhostejným. Spokojil jsem se úlohou pozorovatele jen proto, abych zakročil, až toho shledám potřebu. Případ, jenž by byl v jiné době pro mne velmi nepříjemný, vytrhl mne z nesnáze. Dostal jsem bezejmenná psaní.

Viděl jsem, že přišla chvíle činu, a použil jsem toho. Ostatní je vám známo. Nechal jsem hráti vašeho syna takovou ubožáckou roli, že má žena, zaražena jsouc takovým sprosťáctvím, nemohla se zdržeti smíchu — pohnutí, jež možná cítila vůči této vznešené vášni, obrátilo se v úplně klidné a zcela zasloužené pohrdání. Dovoluji si vám říci, pane barone, že vaše role v této celé záležitosti nebyla právě z nejslušnějších. Vy, zástupce korunované osoby, byl jste otcovským kuplířem svého opravdového nebo domnělého — pankerta (bâtard). Veškeré jeho chování (ostatně dosti neobratné) bylo určeno nejspíše vámi. Nejspíše od vás měl ty komplimenty, v nichž se rozplýval, a ty malichernosti, jež psal.*) Jako stará prostopášnice slídil jste po mé ženě ve všech koutech, abyste jí mluvil o lásce svého syna a když on, stížen jsa nákazou pohlavní, ležel doma a léčiti se musil, — vy jste jí říkal, že umírá z lásky k ní, vy jste jí šeptal: „vraťte mi mého syna.“

Pochopíte, že po těchto událostech nemohl jsem trpěti nijakých styků mezi rodinou mou a vaší. Jen za této podmínky byl jsem hotov, nechati bez následků špinavou tuto věc a nezahanbiti vás u našeho a vašeho dvora, k čemuž jsem měl právo a úmysl. Nechci, aby má žena i na dále slyšela vaše otcovská napomínání. Nemohu dovoliti, aby syn váš po svém hnusném skutku ještě směl ji oslovovati; docela snad ještě se jí dvořiti a uhosťovati ji kasárnickými vtipy, zahrávaje si na věrně oddaného a nešťastného vzdychálka, kdežto není nic jiného než ničema a hanebník. Jsem tedy nucen, pane barone, prositi vás, byste učinil konec těmto kouskům, ač přejete-li si předejíti nový skandal, jejž vám zcela jistě chystám. Mám čest atd. — Alexandre Pouchkine.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Baron van Heeckeren odpověděl písemně, že syn mu pošle svého sekundanta. Dantesovým sekundantem byl Vicomte d'Archiac, sekretář

*) Dantes mimo to posílal paní Puškinové knihy ke čtení a divadelní lístky vždy spolu s několika řádky, v nichž byly hlupácké a drzé výrazy. — Puškin zde na to naráží.

při francouzském vyslanectví. Puškin volil si za sekundanta bývalého svého spolužáka z lycea — byl to podplukovník Konst. K. Danzas, jehož náhodou potkal na ulici. Puškin odvezl hned Danzasa do francouzského vyslanectví, kde sekundanti se domluvili o podmínkách souboje. Chtěje se vyhnouti novým pokusům smiřovacím, pravil Puškin sekundantům rozhodně a klidně:

„Jestli dnes nebude souboj, tož při prvním setkání s jedním z Heeckerenů, s otcem nebo synem, naplíju jim do obličeje.“

Souboj byl ustanoven na večer téhož dne (27. ledna, 8. února dle našeho letopočtu) na pátou hodinu za Černou říčkou. Zbraní byly pistole; střileti měli protivníci na 20 kroků od sebe, každý mohl učiniti vpřed pět kroků a blížiti se k přehražení. Nikdo neměl první ránu, každý mohl učiniti první výstřel, kdy mu bude libo. Chybí-li vzájemně výstřel, nastane souboj znovu s týmiž podmínkami. Podmínky byly určeny písemně. Puškin ani podmínky nečetl, řka: „Svoluji ke všemu.“

Na místo souboje přijeli všickni téměř v téže době. Sekundanti, Danzas a d'Archiac, vystoupivše ze saní, vyhledali příhodné místo, obklopené houštím, a udupali sníh na prostranství, jehož bylo potřebí k souboji.

Počasí bylo jasné, vál silný vítr, bylo 15 stupňů zimy.

Puškin, zahalen do kožichu, mlčel; zdál se býti klidným. Byltˇ klidný i po celou cestu, když jel s Danzasem k souboji. Danzas se ho tázal, je-li spokojen s místem. On odpověděl: „Mně je to jedno, jen si pospěšte.“

Protivníci stáli konečně s pistolemi proti sobě. Přehražení bylo označeno položenými na zemi vojenskými plášti. Danzas máchnul kloboukem. To bylo znamením, že protivníci mají postupovati proti sobě. Puškin první se přiblížil k přehražení a zastaviv se, mířil. Ale v téže době Dantes, jenž ani k přehražení nedošel, již vystřelil a Puškin upadl na plášť Danzasův, obličejem k zemi, řka: „Zdá se mi, že mám roztříštěné bedro.“ Sekundanti vrhli se k němu, ale Puškin řekl: „Stůjte! mám ještě dosti síly, abych vystřelil.“

Dantes se postavil k přehražení bokem a čekal, položiv ruku na prsa.

Puškinovi při pádu upadla pistole a otvor její naplnil se sněhem. Danzas podal mu jinou pistoli. Puškin, leže na zemi, nazvedl se poněkud a opíraje se o levou ruku, mířil a pevnou rukou vystřelil. Dantes upadl. Puškin, vida to, s radostným pocitem, že potrestal padoucha a škůdce své rodinné cti, vzkřikl: Bravo! — a za chvilku — oba protivníci leželi tu na zemi — se tázal:

— Je zabit?

— Ne, odpověděl d'Archiac — ale je raněn do ruky a do prsou.

— To je podivno. Myslil jsem, že budu míti větší radost z usmrcení tohoto člověka, nyní vidím, že tomu není tak — podotkl Puškin.

Rána Dantesova byla lehká. Stál bokem; kulka zavadivši o prsa, zůstala mu vězeti ve svalech ruky.

Puškin byl raněn do pravého boku, dvakráte pozbyl vědomí, ale po několika minutách opět přišel k sobě. Kulka roztříštila stehenní kost, kde se stýká s pánví, pronikla do dutiny břišní, poranila střeva a tam zůstala.

Raněného básníka vezli do města. Na cestě choval se mužně, ačkoli veliké bolesti trpěl při každém otřesení saní. Cítil, že je smrtelně raněn. Jakmile kulka ho zasáhla, nenabyl již úplného vědomí — od poranění až do smrti trval v jakémsi ztupělém stavu, ačkoli ještě měl vědomí věcí pozemských aspoň první hodiny po poranění. Zvláště se bál, aby nepolekali ženu, a radil Danzasovi, co dělati, by se to nestalo. Služebníci přinášeli do domu raněného na rukou; zatím šel Danzas k ženě Puškinově, by jí řekl, že Puškin měl souboj s Dantesem, že je sice raněn, ale jen lehce. Ona přikvapila do předpokoje, kamž právě přinášeli Puškina. Puškin, spatřiv ji, jal se ji těšiti, řka, rána že není nebezpečna, a žádal, by odešla a aby zase přišla, jakmile bude uložen do postele. Byla patrně zaražena a odešla v jakémsi omámení. Byla polekána zcela změněným výrazem obličeje svého muže; — bylo na obličeji tom viděti úzkostlivost, skleslost, beznadějnost, jako to pozorujeme u těch, kteří utrpěli toho druhu střelnou ránu, jako Puškin; hlas jeho se změnil. Vše svědčilo o těžkém poranění.

První slova, jež pak pravil ku své ženě, byla: „Jak jsem šťasten! Jsem živ a tys vedle mne. Buď pokojna! Ty nejsi vinna; vím, že nejsi vinna."

Danzas šel pro lékaře . . .

* * *

Přijel osobní lékař carův Arndt. Puškin prosil, by mu řekl upřímně, co soudí o jeho poranění; prý se neleká, nechť bude úsudek jakýkoli — „třeba mi to věděti, abych mohl učiniti některá poslední opatření." — „Je-li tomu tak," odpověděl Arndt, „tož vězte, že vaše rána jest velmi nebezpečná a že nemám nejmenší naděje, že se uzdravíte —"

Puškin děkoval Arndtovi a žádal ho, by nic neříkal ženě. Arndt louče se pravil, že dle své povinnosti musí vše oznámiti panovníkovi. Puškin nic nenamítal, jen řekl: „Proste hosudára ve jménu mém, by nepronásledoval mého sekundanta Danzasa."

Nyní se sjížděli k Puškinovi přátelé: Pletněv, kn. Vjazemskij s ženou, hr. Vělgorskij, kn. Meščerskij, Aleks. J. Turgeněv. — Žukovskij, jehož nikde nemohli najíti, přišel pozdě večer.

Asi za dvě hodiny Arndt opět přijel a přinesl od hosudára lístek, jejž napsal hosudár vlastnoručně. Obsah lístku napsaného tužkou byl (překlad z frančiny): „Jestliže nám souzeno, abychom se nespatřili více na tomto světě, posílám ti své odpuštění (!!) a přijmi mou poslední radu: hleď umříti jako křesťan. O ženu a děti neměj starosti: o ně se postarám."

Arndt přečetl Puškinovi lístek a dodal, že hosudár všecky jeho dluhy hodlá zaplatiti.

Smysl lístku a slov Arndtem ústně vyřízených byl tento, jak později skutečnost ukázala:

„Dlužno odevzdati policii vše, co jsi mohl napsati tajně proti mé vládě a osobě; jen za touto podmínkou dám zaopatření tvé vdově a dětem a zaplatím tvé dluhy."

Smrtelně raněný básník, jehož obletoval již anděl Nirvany, přijal toto nabídnutí a přenechal policii tajné své rukopisy a soukromou korrespondenci. Prodal policii svého ducha v těchto rukopisech a dopisech — jen aby pojistil existenci své pozůstalé rodiny. Puškin zemřel opravdu jako křesťan a hrdina!

V zimničním blouznění prosil Arndta, aby mu ponechal lístek hosudárův, což Arndt učiniti nemohl, neboť hosudár velel, aby pouze přečetl lístek Puškinovi a hned jej nazpět přinesl.

Po odjezdu Arndta Puškin diktoval Danzasovi všecky své dluhy, na něž nebylo ni směnek, ni dlužních úpisů, a řekl mu výslovně, že nechce, aby pomstil jeho smrt, že si přeje umříti jako křesťan a že odpouští svým nepřátelům.

Ještě týž večer Puškin povolal k sobě kněze, zpovídal se a dal se zaopatřiti svátostmi umírajících. — Velmi záhy začaly se jeviti příznaky prudkého zánětu pobřišnice (peritonitis perforativa) a duch Puškinův byl po celé hodiny jaksi obestřen mlhou — mluvil jen, když chvílemi k sobě přišel a když ho oslovili.

V noci trpěl strašné bolesti. Byly chvíle, že se chtěl zastřeliti. Poručil sluhovi, by mu podal skřínku s pistolemi ze psacího stolku; sluha tak učinil, ale spolu to oznámil Danzasovi, jenž dřímal ve vedlejším pokoji. Danzas přikvapil a vzal pistolety Puškinovi, jenž je měl již schované pod přikrývadlem — odevzdávaje je Danzasovi, pravil, že se chtěl zastřeliti, protože cítí v životě bolesti nesnesitelné.

Na druhý den — 28 ledna — veliký dav lidstva stál před domem umírajícího. Řekli to Puškinovi. Puškina to velmi dojalo. Řekli mu, že lid se hrne do domu, by ho ještě jednou viděli, on však pouštěl k sobě jen své nejbližší známé, říkaje po chvílích: „Rád bych je viděl všecky, ale nemám síly, bych mohl s nimi mluviti.“ Když mu řekli, že přijela paní Karamzinová (vdova po dějepisci), přál si ji viděti, a posílaje pro ni Danzasa, řekl: „Chci, aby mne požehnala.“

O polednách bolesti ulevily. Odpoledne přijel štábní lékař dr. Vladimír Dal (poruštělý Dán a známý leksikograf, též spisovatel několika povídek pod literárním jménem Kazak Luganskij a výtečný chirurg). Puškin podal mu ruku a usmívaje se, šeptal:

— Je zle, bratře!

Dříve nebyl Puškin s Dalem důvěrně znám. Nyní najednou mu začal tykati. Dal zůstal u postele nemocného až do jeho skonu.

Jednou si Puškin vzdychl a řekl: „Škoda, že zde není Puščin a Malinovskij (spolužáci z lycea), mně by bylo snáze umříti.“

Brzo začaly opět bolesti. Puškin snášel muka s podivuhodnou mužností. Žukovskij dosvědčuje, že nevyšlo z úst trpitele sebe menšího nářku, ani jednoho chladného nebo drsného slova. Jestliže v jasné chvíli prosil lékaře, by nehleděli mu prodloužiti život a dali mu rychleji zemříti, bylo to jen za tou příčinou, že věděl o neodvratné smrti své a že trpěl hrozné bolesti. Když v bolestech přece zavzněl jeho výkřik, jejž všemožně se snažil potlačiti, svíraje ústa, dodával vždy:

— Ubohá žena, ubohá žena! — a posílal lékaře, by ji upokojili.

Kníže Vjazemskij vypravuje ve svých upomínkách, že Puškin klidně očekával smrt, klidně se loučil se ženou a s dětmi, znamenal děti zna-

menim kříže, sám si hmatal na puls atd. Často volal k sobě ženu, ale hovořiti s ní nemohl — bylo mu těžko. Šeptal, že cítí, jak slábne. V noci se obrátil k Dalovi s otázkou: „brzo-li bude tomu konec?"

Ráno dne 29. ledna několikráte volal k sobě ženu. Přál si viděti Žukovského a hovořiti s ním o samotě. Žukovskij (jak čteme v jeho psaní k otci Puškinovu) přiblížil se k němu a políbil mu ruku — „říci jsem ničeho nemohl — on máchl rukou a já jsem opět poodešel. On opět mi kývnul, řka slabě, úryvkovitě, ale zřetelně: řekni hosudáru, že s lítostí umírám: byl bych všecek jeho (былъ бы весь его), rci mu, že mu přeji štěstí v jeho synovi . . ."

Potom Puškin slábl vůčihledě. Zánět pobřišnice byl neobyčejně rychlý. Do posledního vzdechu měl jasné chvíle, ale duch jeho po celou nemoc byl stížen jakousi dřímotou. Před samou smrtí zachtělo se mu jísti močenou marošku (horské ostružiny). Danzas hned pro ně poslal. Puškin si přál, aby žena mu je podávala vlastníma rukama, i jedl marošku s velkou chutí — po každé lžičce, kterou mu žena kladla do úst, říkal: „ach, jak je to dobré." — Žena dotekla se tváří svou tváře Puškinovy — Puškin pohladil ji po hlavě, šeptaje: „Je mi dobře, díky Bohu, — je mi dobře, odejdi."

Sotva odešla z pokoje — skonal. Smrt byla téměř okamžitá, vždyť beztoho umíral půl druhého dne. Hasnoucím zrakem obzíral umírající básník skříně své bibliotéky a zašeptal: „Je mi těžko dýchati, dusí mne to, s Bohem, s Bohem!" a tiše usnul na vždy.

U lože zemřelého slzeli: Danzas, Žukovskij, hr. Vělgorskij, Alexander J. Turgeněv, Dal a několik ruských lékařů vlastenců. Před domem stály davy truchlícího lidu v nejhlubším tichu.

Puškin zemřel v pátek dne 29. ledna 1837 ve tři čtvrtě na tři.

Zpráva o smrti Puškinově rozletla se po Petrohradě rychlostí blesku. Nikdo ani ve snu netušil takového předčasného odchodu básníkova. Jistý Rus pamatuje se ze svých dětských dob, kterak jeho matka, uslyševši z nenadání zprávu, že Puškina není více, — omdlela — ani ho neznala, jen byla ctitelkyní jeho básnického talentu. Podobné scény udály se ve mnohých rodinách petrohradských.

Policie vidouc, že car je velmi nevrlý za příčinou všeobecné soustrasti, jíž vzbudila přežalostná smrt básníka — neboť neobmezeným samovládcům jest protivna populárnost lidí soukromých — dosáhla toho, že car zakázal veřejný pohřeb Puškinův. Benkendorf rozeslal totiž své špiony, kteří na pokyn jeho referovali to, co bylo vhod panu chefovi: že se připravuje vzpoura, jež prý vypukne při pohřbu Puškina; přátelé Puškinovi hodlají prý použiti pohřbu k veřejnému osvědčení lidu, neboť prý neoplakávají Puškina jakožto básníka a přítele, nýbrž jakožto člověka svobodomyslného, jakožto náčelníka liberálů, hledících podvrátiti trůn a neobmezenou samovládu. U dvora i na obyčejné přípravy pohřební hleděli s nedůvěrou. Metropolita, jenž slíbil, že bude čísti smuteční mši, k rozkazu policie to odřekl. Puškin byl položen do rakve ve fraku a ne v kamerjunkerské uniformě, kterou vždy pohrdal. I v tom viděla policie — politickou příčinu, svědectví o nedostatečné úctě k samému carovi, jenž prý ze zvláštní milosti udělil Puškinovi kamerjunkerskou hodnost. Místo chrámu sv. Izáka, kdež měla býti

sloužena pohřební mše, naznačila policie Koňušenský kostel, kamž tělo Puškinovo dovezeno bylo v noci, tajně, v ozbrojeném průvodu žandarmů a tajných slídičů. Dům básníkův byl obsazen vojáky, před domem byly rozestaveny vojenské pikety. Lid na rychlo se shromáždil v převelikých davech dne 31. ledna na náměstí před Koňušenským kostelem, kdež na spěch byla vykonána bohoslužba, k níž pouštěli jen ty, kdo se vykázali vstupenkami, které policie rozdávala. Lid před kostelem byl pohřížen v tichý smutek a ani netušil, že policie toho dne očekává povstání v hlavním městě. Všude byl pořádek, jako obyčejně — ale to policie připisovala sobě za zásluhu. Četní policejní úřadníci a tajní dostali odměny a řády za příkladnou osvědčenou horlivost, jakouž se postarali o udržení „ohroženého pokoje a pořádku" v hlavním městě. Mrtvola byla postavena do krypty Koňušenského kostela, načež po dvou dnech byla odvezena z Petrohradu na poštovských koních do Svatogorského kláštera nedaleko Michajlovska v Pskovské gubernii. Odvezení těla stalo se tajně v noci, tu noc mezi 3. a 4. únorem pod konvojem žandarmů. Aleks. Turgeněv byl jediný, jenž dostal od cára dovolení, aby provázel mrtvého přítele spolu s žandarmským průvodem až do Svatogorského kláštera, kdež básník přál si býti pohřben vedle své matky. Týž Alex. Turgeněv přivezl kdysi chlapce Puškina z tohoto kraje do Alexandrovského lycea do Petrohradu — a nyní přivezl ho zase nazpět k věčnému odpočinku.

Cár velel, aby na dopravu těla Puškinova do Svatogorska z vládní kasy bylo vydáno 10 tisíc assignačních rublů a z téže kasy aby byly zapraveny dluhy Puškinovy, tak že vesnice Boldino byla prosta dluhů. Dětem Puškinovým (dvěma synům a dvěma dcerám) byla udělena roční pense šesti tisíc — a ještě vdově roční pense pěti tisíc assignačních rublů. (Assignační nebo papírový rubl je bezmála čtvrtá část stříbrného rublu.) Vydání Puškinových spisů, na něž bylo určeno z vládní kasy okolo 60 tisíc ass. rublů, bylo nařízeno Žukovskému. Vydání bylo nádherné (10 svazků za 40 assig. rublů) svým zevnějškem, ale neúplné, protože censura v něm strašně řádila, vyškrtavši mnohé věci, jež za života Puškinova byly již vytištěny — censorem byl tehdy sám cár.

Dantesa odsoudil generální auditor „za vyzvání na souboj a usmrcení v souboji kamerjunkera Puškina" ku ztrátě vojenské šarže a dosaženého ruského šlechtictví a ku vřadění mezi sprosté vojáky. Panovník to potvrdil dodav: „Sprostého vojáka Dantesa-Heeckerena jakožto neruského poddaného vyprovoditi přes hranice po odejmutí mu důstojnického patentu."

Baron Dantes-Heeckeren je živ dosud; o tom mám zprávy zcela spolehlivé. — Jednou setkal se s ním v Paříži hrabě Sologub, jemuž pravil: „Kurýr, jenž mne dovezl na hranice, vručil mi od caře Mikuláše zapečetěný balíček s listinami o té nešťastné události. Tento balík mám posud ve stole a jest posud zapečetěn. Neměl jsem odvahy jej otevříti."

Nežli bude zjištěn pisatel osudného anonymního psaní, může uplynouti ještě mnoho času — ale konečně pravda vyjde na jevo! Snad sám Heeckeren bude si přáti, aby po jeho smrti listiny, jež dosud chová zapečetěné, byly uveřejněny. Tolik lze již říci na jisto, že zvláštní po-

měry rodinného života Puškinova mnoho přispěly k jeho smrti. Manželé neshodovali se ani povahou ani snahami svými, i bylo jim snášeti tragické následky tohoto vnitřního neladu. Žena ničím nebyla vinna, kromě lehkomyslného koketství. — Vdalať se příliš mláda — šlo jí na osmnáctý rok — a chtěla užívati radostí tohoto světa; muž však, jemuž bylo 32 let, ženil se utrmácen jsa životem a proto toužil po tichém domácím krbu, hodlaje se usídliti s rodinou ve venkovské samotě. Přání ženino však spolu s naléháním dvorních kruhů vzalo vrch — a muž bezděky šel vstříc nekonečným útrapám, jež mu působila jeho žárlivost, objevivší se již v prvním roce manželství. Dantes byl jedním z četných zbožňovatelů, jenž tu drzostí, tu zase něžností chtěl dosíci cíle, ale stěží byl by býval nebezpečným, kdyby starý baron van Heeckeren byl se nemíchal do těchto věcí — kdyby byl nepřemlouval ženu Puškinovu, aby odešla od muže... Takové osobní věci nedají se vyříditi soudně a zbýval tedy jediný prostředek — souboj. A jakmile věc se týkala ženy, muž pozbýval chladné mysli a snadno bylo spiklencům vyštvati ho na souboj.

Bylo to celé spiknutí proti Puškinovi. Nejvíce byli v něm činnými kníže Gagarin, později jezuita, kníže P. Dolgorukov a hrabě S. S. Uvarov. Tito tři šlechticové ustavičnými klepy básníka přiváděli k zoufalství, doufajíce pevně, že on své bezuzdné prchlivosti dá se strhnouti k nějakému skandálu a tím že se připraví o milost a náklonnost cára, který vždy věnoval básníkovi velikou pozornost. Benkendorf jistě věděl skrze své přečetné slidiče o tomto podlém spiknutí, než nemaje Puškina rád, klidně hleděl, jak úklady bez překážky dále se vedly. On věděl i o nastávajícím souboji a poslal žandarmy, aby souboj překazili, jen že ne na Černou říčku, nýbrž do Jekateringofu, prý mýlkou. Dvorní kamarylla, usilující o zničení Puškina, byla četná, jednala svorně, chladně, lstivě a — jako vždy za takových podmínek — dosáhla cíle. Puškin takovým spůsobem sešel násilnou smrtí, byl téměř pokoutně zavražděn. Nešťastný život Puškinův — nešťastný i v domě otcovském i v manželství a při dvoru — a zvláště závěreční akt tragedie jeho života činí dojem nevýslovně žalostný. Nejšťastnějším byl trpitel Alexandr v lyceu uprostřed svých přátel, na něž si vzpomínal po celý život — a vedle své stařičké chůvy Ariny, která v srdci jeho zanechala nevyhladitelný dojem roztomilou směsí dobrosrdečnosti a bručivosti, něžné náklonnosti s líčenou přísností a kterou zvěčnil v několika svých básních, zejmena v postavě chůvy Taťaniny v Oněginu.

Jediné, co ještě kromě lásky blažilo Puškina zde na bídné zemi, byl jeho básnický genius; byl šťasten, když tvořil, — když prohlížeje svůj výtvor, jako „Tvůrce mocný nebes země“, „viděl, že vše je velmi dobré.“

* * *

Řekli jsme, že Puškin na smrtelném loži zvolal:

„Škoda, že zde není Puščin a Malinovskij — mně by bylo snadněji umírati.“

Tento Puščin (Ivan Ivanovič 1798—1859), na něhož si vzpomněl básník, úpěl v tu dobu v Sibíři v podzemním žaláři spolu s jinými

přátely Puškinovými pro účastenství v prosincovém spiknutí.*) — Puškin a Puščin byli velmi dobří přátelé v lyceji — později osud je rozloučil. Puščin zůstal v Petrohradě.

Tu dobu, když náš básník trval ve vyhnanství v Michajlovsku, Puščin stal se členem protivládního Tajného Spolku, načež navštívil Puškina v Michajlovsku 11. ledna 1825. Básník tehdá div si nezoufal ve své venkovské samotě uprostřed nejkrutší zimy a sněžných závějí — tu najednou slyší cinkání zvonků ze silnice — a za krátko oba přátelé z mladých dob leží si v náručí. Přítel přivezl s sebou komedii: „Hoře z rozumu“ od Gribojedova — Puškin byl nad tímto klassickým výtvorem u vytržení. Na tuto návštěvu Puškin vždy s radostí si vzpomínal... Ale Puščin nevypravoval básníkovi o Tajném Spolku, boje se jeho prudké povahy a přísného dozoru, jímž básník byl stížen, tak že ledaco bezděčně mohl by prozraditi z pouhé neopatrnosti buď v hovoru nebo ve verších. Ani ostatní členové řečeného Spolku, rovněž nemajíce úplné důvěry k Puškinovi, o Tajném Spolku nikdy se mu nezmínili, ačkoli on měl podezření, že Spolek trvá, a často na něj se vyptával, nepřímo dávaje na jevo, že by rád k němu přistoupil. — Spiknutí prosincové proti Mikulášovi se nezdařilo přátelům Puškinovým — byli strašně potrestáni. Puščin byl odvezen z pevnosti Schlüsselburku do Čity v zabajkalském okrsku v Asii, kde se setkal se svými soudruhy, kteří dříve než on octli se v tamějším podzemním žaláři a odsouzeni byli k doživotní práci v dolech. Puščin píše: „Co se dělo za těchto let s Puškinem, nevím. Ale vím a hluboce cítím, že Puškin první mne uvítal v sibiřském vyhnanství upřímným slovem. Týž den, když jsem přivezen byl do Čity, pozvala mne paní A. G. Muravjeva (která dobrovolně následovala za svým chotěm do Sibiře) k plotu a odevzdala mi lísteček pápíru, na němž neznámou rukou byla napsána báseň Puškinova ke mně:

Iv. Iv. Puščinovi.

Můj druhu první, drahocenný!
I já osudu díky vzdal,
když na můj dvorek osamělý,
an ve sněhu byl pohřben celý,
tvých saní zvonek zavítal.

I prosím nyní milost boží,
ať hlas můj do tvé duše zní,
by potěchou ji dařil stejnou
a v žalář rozlil blahodějnou
zář lycejských těch jasných dní.“ —

*) Teprvé roku 1856 dostal milost při vstoupení na trůn Alexandra II. V petrohradském žurnále Atoneum 1859 čís. 8. vyšly Puščinovy „Zápisky“, silně probrané censurou. R. 1875 vyšly znovu v Lipsku i s místy, jež censura ruská v Ateneum byla vyškrtla.

Exulanti. Kreslil Fel. Jennevein. Ryl J. Patočka.

Lili.

Drobnokresba od **Vojtěcha Lysky.**

ejsem člověk společenský. I v letní záměstské restauraci, zastíněné starými kaštany, zasedl jsem vždy nejraději do kouta, kde bývalo nejméně hostí.

Za to nahledl jsem tam do malé sklepnické domácnosti. V rohu, chráněném šindelovou stříškou, stál nepokrytý stůl s hojnou zásobou prázdných sklenic, plných slánek a pepřenek, vzorně složených ubrousků a ubrusů — sanctissimum „pana Jakuba“, obstárlého sklepníka s houbovitým obličejem a špetkou prošedivělých vlasů nad uchem, které však uměl velmi dovedně rozčesávati po lebce jinak úplně holé, že prosvítala jen jako luna, zapadá-li za pletivo bezlistých zimních větvic.

Za panem Jakubem přicházela pravidelně každý večer jeho manželka, suchá osůbka s nepravidelným hubeným obličejem zažloutlé pleti, ale čilá a vždy čistotně, ač prostě oblečená. Občasným přestavováním oněch sklenic, slánek, pepřenek a překládáním ubrusů a ubrousků dávala na jevo, že jest ochotna pomáhati manželi v obtížném povolání; ale poněvadž bylo ono přestavování a přebalování čirým přepychem, uvěřil jsem bez rozpaků slovům jednoho dotěrného hosta, že rozšafná panička přichází za panem Jakubem z té jediné příčiny, aby po vykonané denní povinnosti křehkou jeho loď jako zkušený lodivoda rozličnými úskalími a bradly opatrně provedla do přístavu tiché domácnosti.

Pan Jakub, ač se tvářil vždy důstojně jako rada vrchního zemského soudu ve výslužbě, býval totiž v pozdních hodinách nočních podroben některým slabostem, mezi nimiž zaujímala přední místo vášnivá láska k rozličným hrám v karty a to — dle známého psychologického zákona — právě k takovým, které jsou zapovězeny. Stalo-li se někdy, že pan Jakub vyplul k domovu samoten nebo že lodivodu cestou ztratil (což bylo však velmi nesnadné), vracel se jistě teprve k ránu do přístavu co bídný, holý vrak, zbavený noční bouří všeho cenného nákladu, ba vůbec všeho, co nebylo s osobou jeho nerozlučně spojeno. Hrál totiž tak dlouho, až prohrál nejen všechnu svou hotovost, nýbrž i celou výši svého úvěru a byl by pak bez okolků prohrál i svou vzornou ženu, kdyby byl někdo na ni chtěl vsaditi desetník, — byl by ji prohrál tím ochotněji, poněvadž mu po takovém návratu z pravidla zbytečným moralisováním kazila potřebný dopolední odpočinek.

Jinak byl pan Jakub vážný pán, odměřený v každém pohybu, zamlklý a hloubavý. Hosty pokládal za nutné zlo a choval se k nim s chladnou zdrženlivostí.

Celé čtvrthodiny dovedl se oddávati hlubokým meditacím, stoje jako socha na jednom místě zahrady, na jedné ruce ubrousek, druhou

v zadní kapse obnošeného fraku, s dumnou tváří pravého filosofa, nejraději odvrácen od rušivé pestrosti zahradního obecenstva.

„Pane Jakube, pivo!“

Pan Jakub vytáhl zvolna ruku ze zadní kapsy a přesvědčil se lehounkým hmatem na temeno, že je luna řádně zastřena.

„Hej, pane Jakube! pane Jakube!“

Pan Jakub natahoval zvolna ruku, jakoby zkoušel pružnost jejích svalů, a ponořil ji pak opět do vlašťovčích šosů svého fraku.

Cink! cink! prstenem o slánku.

Pan Jakub mrknul pravým okem, pečlivě ukrytým pod masité víčko, a poškrabal se pod bradou.

Řink! řink! slánkou o sklenici.

Pan Jakub spustil se polehounku na nejbližší lavici, rozložil ubrousek na koleně a podepřel dlaní hloubavé čelo.

Konec takové scény býval velmi rozmanitý. Pozorovatel povah a letor lidských míval tu převděčné pole. Flegmatik vzdal se obyčejně marných pokusů a čekal s tichou resignací, až pan Jakub sám na něho zřetel obrátí; melancholik shledával v nevšímavosti sklepníkově potvrzení své truchlivé domněnky, že je všemu lidstvu povrženým psancem, a opustil s trpkým úsměvem zahradu, nikým nepohřešován, nejméně panem Jakubem; sankvinik dal se do vtipkování a bombardoval pana Jakuba kuličkami z chleba tak dlouho, až ho některá konečně přece přiměla, pátrati po šprýmovném střelci; cholerik rozbil hůlku o stůl a doběhl si pak na pana Jakuba s divokým řevem: „Co pak jste hluchý! Či nestojíte o hosty! Hodinu třískám do stolu a na konec abych si doběh' pro pivo sám. Čistá to obsluha!“ načež pan Jakub vážným pohledem pokáral jeho výtržnost a pokrčením ramenou dal na srozuměnou, že se nemůže roztrhat.

Kdybyste dle toho měli uhadnouti vlastní letoru pana Jakuba, vřadili byste ho asi mezi flegmatiky. Nu, možná, že se nemýlíte. Ale jisto jest, že jediné slůvko stačilo, aby se mžikem otočila jeho hlava, aby se rázem oživil nehybný obličej a z pod těžkých víček vybleskla oduševněná očka. Zázračný ten účinek mělo slovíčko: „Lili“.

Abyste snad nemysleli, že někdo loudíval samého pana Jakuba tím něžným kanárčím jmenem — což by byla myšlénka absurdní, — povím vám hned, že tak slulo jediné dítko našeho manželského párku. Nevím, které jméno kalendáře nebo románů na lichotném jazyku mateřském se rozplynulo v tento medový zvuk; dověděl jsem se toliko, že stejně nazývala se malá comteska v panském domě, kde paní Jakubová sloužila, nežli se vdala za libomudrce v číšnickém fraku. Ona doba byla pro ni nevyčerpatelnou studnicí skvělých upomínek a z ní vybrala také jméno pro svého miláčka, kterýž se arci nemohl nazývati jako ledajaké dítě jiné. Neboť malá Lili byla perlou a zázrakem svého pohlaví a věku.

Představu neobyčejné líbeznosti budilo ve mně samo již jmeno, připomínající lilie, Liliput, zpěvné zlatoušky a vše milounké i něžné — budil pak ještě více zvuk, jakým bylo pronášeno.

Když se pan Jakub otázal ženy: „Což pak Lili?“ pronesl to „Což pak —“ svým obyčejným drsným a bručivým zvukem, ale pak

po malé přestávce změnil úplně hlas a slovo „Lili“ vyznělo z jeho jemně zašpičatělých úst jako nejsladčí flétnový tón.

A když manželka odpovídala: „Toť víš, vyprosila si ji paní radová, ta už by ani nemohla žít bez ní,“ nebo: „Učí se, chudáček. Zejtra prý mají nějakou školní slavnost a pan učitel složil pro ni zvlášť básničku, kterou musí přednést za celou školu“ — tu chvěl se její hlas radostným pohnutím a neskonalou pýchou.

Byl jsem dychtiv spatřiti tváří v tvář ten malý soubor všech krás a cností.

Splnění mé touhy dostavilo se brzy, ale přineslo mi sklamání.

Jednou trhnul sebou zadumaný pan Jakub s živostí nevídanou a minuv pohrdavě dva stoly, za nimiž dvé nedočkavců již asi čtvrt hodiny zvučně koncertovalo na prázdných sklenicích, zamířil svižným krokem pod šindelovou stříšku, kam jeho žena, vztyčujíc pyšně hlavu a vrhajíc po nás hostech chlubné pohledy, přiváděla vyfintěnou malou dívčinku. Představte si zobecnělý typ emancipované dámičky, zdrobněte jej na dětskou míru a máte zjev Jakubova klenotu. Děvčátko asi dvanáctileté, suchoučké, hubeňoučké, nehezkých rysů a neduživé pleti, krátce přistřižených bledých vlasů, s černými brejlemi na chorých očkách, s divnými, jako nervosními posuňky, pohybů nad svůj věk odměřených, jaksi směsně mudrlantských — taková byla naše Lili.

Ale měli jste viděti, jak se rozjasnil — přímo jarním sluncem rozjasnil matný obličej pana Jakuba jejím příchodem, jaká něha zazářila na ni z pod jeho napuchlých víček!

Snad právě proto, že se k ní příroda macešsky zachovala, nebo vzhledem ku zvláštním duševním přednostem, o kterých z povrchního pozorování nic neumím pověděti, nebo prostě následkem zhusta se vyskytující hallucinace, která měnívá oku milujících rodičů třeba nejbědnějšího mrzáčka v ideál krásy — buď jak buď, Lili byla svým rodičům pravou modlou.

Musím se přiznati: Tato modloslužba lehtala mne sice k smíchu, ale dojímala mne zároveň tím více, čím bizarnější byl její bůžek.

Bavilo a dojímalo mne zvláště podívání na matku, jak s obdivem sledovala každé hnutí svého idolu, jak byla blažena každým jeho pohledem a slovem, obsluhujíc jej zajisté pozorněji a uctivěji než kdysi malou comtesku.

Naše hostinská zahrada byla dosti dobrá: stín starých kaštanů, pěkná vyhlídka, slušná kuchyně, pivo v pořádku, a přece pokulhávala návštěva z neznámých příčin daleko za přáním majitele. Pak Jakub lámal si často nad tím nevysvětlitelným úkazem hlavu a shrnoval výsledky svého přemýšlení ve slova: „Inu, není-li štěstí, co platno, kdyby se člověk rozkrájel.“

S neblahým tím úkazem souviselo, že nebyly příjmy sklepníkovy příliš skvělé, a část jich mizela ještě, přese všechnu obezřelost paní Jakubové, v lakotném jícnu nočního molocha. Ale na Lili nepadal ani nejlehčí stín těchto stísněných poměrů.

Frak otcův toužil po zaslouženém odpočinku, oděv matčin uskrovňoval se dle možnosti, ale dceruška bývala vždy vyfintěna jako nejhezčí loutka ve výkladní skříni.

Milo bylo pohleděti, když Lili v rohu pod stříškou odbývala svou večeři. Matka setřela jí každý prášek s židle, odstěhovala sklenice, slánky a pepřenky s polovice stolu před ní a postřela jej nejkrásnějším ubrusem z hostinské zásoby. Pak uvázala Lili opatrně kolem krku sněhobílý ubrousek a přinesla jí z hostinské kuchyně večeři, kterou pan Jakub míval bezpochyby nádavkem ku svému služnému. Na to usedla do koutka stranou, pozorujíc neodvratně v blaženém obdivu, jak Lili způsobně bere nůž a vidličku do hubených ruček, jak při tom s aristokratickým posunkem vztyčuje pavučinové malíčky, jak loví z talíře vybíravě několik trpasličích soust a po malé chvíli, odloživši nůž i vidličku, delikátně si otírá ústa ubrouskem — na znamení, že matka může odstaviti vydatné zbytky stranou pro otce. Paní Jakubová sama nejídala za návštěv Liliných ničeho; bývala zajisté syta pohledem na svého miláčka.

„Jí jako ptáček," pravila mi jednou, záříc pýchou a štěstím. „Kdybychom jí nenutili, snad by se po celý den vidličky nedotkla. Comteska si také s jídlem vždy jen hrávala. Dvě děti by se mohly najísti z toho, co Lili nechává. Však se také přiživují. Máme-li v poledne buchtičky — a moje buchtičky se jen rozsejpají — sní jednu dvě a s ostatními šups! dolů k dětem domovníkovým — má tak dobré srdce! Nevidím příliš ráda, že se s nimi přátelí; ale což má člověk dělat? Chodí to na mne a žebrá: ‚Prosím vás, paní Jakubová, dovolte, aby Lilinka chodila s mými děvčaty — jsou do ní celé šťantělé a mohou se od ní naučit způsobům a všemu dobrému.' To věřím!"

Zkrátka, co Lili konala a nekonala, všechno bylo znamenité. Žádné jiné dítě nemohlo se k ní ani z daleka přirovnati. Žádné se tak dobře nemělo, žádné nemohlo se pochlubiti takovými šaty a žádnému tak neslušely jako Lilince. A na dívce mohl jsi pozorovati, že zbožňování matčino nezůstalo na ni bez účinku. Myslila patrně, že okouzluje každého jako matku svými přezrale vážnými posunky, že je každý u vytržení nad způsobem, jakým si rovná své černé brejle, a že je předmětem závisti pro všechny ostatní děti. Bylo cosi tklivého v tomto klamu. Ubohá dívčinka shlížela se v kouzelném zrcadle lásky mateřské a otcovské, které jí ukazovalo rozkošného andílka; kdyby té lásky nebylo a cizí, nelitostný svět s poškleblem jí nastavil zrcadlo pravé, což by zděšeně ucouvla a zkameněla jako před hlavou Medusinou!

Bavil jsem se nějaký čas modloslužbou manželského párku — bavil a strádal zároveň, neboť pan Jakub za přítomnosti malé Lili přijímal každé vyrušení se strany hostí ještě nevrleji než jindy a jeho manželka myslila, že se můžeme nasytit pohledem na milostného andílka jako ona.

Ale pak nastaly chladné dni říjnové, žluté listí kaštanův opadalo a letní restaurace zpustla.

Pan Jakub s chotí a Lili zmizely z mého obzoru.

Když se vrátila opět vesna, úsměvná ta milenka zdravých a nelítostná vražednice chorých bytostí lidských, kráčel jsem jednou z rána předměstím na procházku. Náhle vrazil do mne nepozorný chodec, v němžto jsem poznal Jakuba. Dle jeho vzezření domníval jsem se, že

byl opět jednou zmítán noční bouří a bez vesel i plachet potácí se ku přístavu.

Omlouval se nejistým hlasem: „Odpusťte, pane doktore," — na tuto hodnost povýšil mne již v letě s prominutím tax i rigoros — „dnes nevidím svět —"

„Co pak se Vám stalo?"

„Pojďte, pane doktore — je to několik kroků — musíte ji také vidět —" Hlas mu selhal.

Šel jsem s ním. Vstoupili jsme do domu, před nímž stála tlupa ženštin živě rokujících. I v průjezdě a na schodech kupily se ženy a děti. Všechny zadívaly se na nás upjatě. V druhém poschodí vešli jsme dveřmi dokořán otevřenými do malé kuchyňky, v níž rozstoupil se zástup hostí před panem Jakubem, vpouštěje nás do malého pokoje.

Poznal jsem nyní všecko. Pan Jakub se ztroskotal, ale tentokrát na horším úskalí než obyčejně. Uprostřed pokojíku, na černě potaženém katafalku, obklopeném svícemi se smutečním flórem, u noh velikého krucifixu s párem klečících, postříbřených andělů po obou stranách, ležela v ozdobné rakvi, obsypána kvítím a obrázky, mrtvá Lili.

Byla oděna v krásné šatičky z bílého atlasu, hlavou spočívala na stříbrotkaném polštáři, na vláskách pečlivě učesaných měla myrtový věneček a v tenounkých, alabastrově bílých ručkách spočíval skvostný křížek ze slonoviny s kytičkou sněženek. Vpadlá, mizivě hubeňoučká, chorobně bledá tvářička měla týž předčasně vážný výraz jako za živa; churavá očka byla zbavena černých brejlí a pečlivě zatlačena na věky.

Ubohá Lili! Stalo se, co tušil snad každý již loni při pohledu na neduživou tvářičku, jenom ne přešťastní tehdáž rodiče.

Ze zástupu žen, obklopujících s šepotem katafalk, přivrávorala ke mně, podporována dvěma sousedkami, nešťastná paní Jakubová, oči majíc pláčem zanícené, v rukou křečovitě tisknouc šátek slzami provlhlý.

„Ach, pane doktore, pane doktore," štkala, „vy jste ji také znal — mou jedinou — mou zlatou — mého andílka drahého — A ta — ta chudáček musela — Ó bože! — Hleďte, jak je hezounká — jak vážně a moudře vypadá ještě po smrti — Ó bože, můj bože!"

Upozornění matčino, jak důstojně chová se nevyrovnaná dívka ještě i v ledovém náručí smrti, dojalo mne více, než následující pak výbuchy jejího zoufalství, jež soucitné sousedky stěží dovedly zmírniti útěchou, že pánbůh povolal k sobě malého andílka, jenž nehodil se pro tento hříšný svět.

Obrátil jsem se po otci; ale pan Jakub byl ten tam.

Dostavil jsem se také na pohřeb. —

Zahradní restauraci jsem toho leta nenavštěvoval. Teprve, když listí kaštanů začalo opět žloutnouti, zabloudil jsem tam jednou a vyhledal si obvyklé místo na blízku šindelové stříšky.

Kde byl pořádek, který kdys panovával na stole pod ní! V pusté směsi válely se tu nedbale složené ubrusy a špinavé ubrousky, překocené pepřenky, neladně pomíchané sklenice a slánky. A do toho nepořádku hleděla ztrnulým zrakem paní Jakubová, v zanedbaném obleku, rukama podpírajíc zvraštělé čelo, nad nímž tu a tam již leckterý šedý host prosvital z rozcuchaných vlasů, s obličejem ještě hubenějším a po-

žloutlejším než dříve, pohřížena v pochmurné dumy, jako Jeremiáš nad troskami Jerusalema.

Celá zahrada poskytovala obraz spuštění; jen několik zádumčivých hostů sedělo tu a tam u stolů s ubrusy špatně čistěnými a ledabylo prostřenými, pod starými kaštany, s nichž krouživě slétaly požloutlé a zkroucené listy.

Pan Jakub seděl v opačném koutě zahrady, jako obyčejně zády k hostům, špinavý a schumlaný ubrousek tiskna k čelu hluboko skloněnému. Jeho frak byl již pouhou karrikaturou fraku a hlava — můj bože! hlava pana Jakuba svítila jako luna v úplňku — chumáč prošedivělých vlasů, který ji loni tak cudně obestíral, vlál nyní bezúčelně a prostopášně za uchem v podzimním vánku.

Netroufal jsem si arci vyrušiti sklepníka z rozjímání.

Konečně povšimla si mne jeho žena a vahavě popošla ke mně.

„Ah, pan doktor čeká na pivo," pravila truchlivě. „Hned posloužím!"

Ale bohužel nestalo se slovo skutkem, nýbrž panička dala se do povídání.

„Ach, pane doktore, kam se podívám, všude ji vidím," mluvila, chvílemi vzlykajíc a stírajíc slzy, které jí ustavičně splývaly na vpadlé tváře. „Když jste tu byl na posled, seděla ještě tamhle, zdravá a veselá jako rybička, hezká jako andělíček. A takové dítě musela jsem ztratit! Nemohu, nemohu se vpravit do té myšlenky; pořád se mi zdá, že stojí opět přede mnou ve svém novém kloboučku s konvalinkami, který jí tak roztomile slušel, že potřásá hlavičkou a moudře na mne pohlíží přes své brejličky — srdce mi to může utrhnout... Jakube!" Host u vedlejšího stolu chtěl totiž platit. „Jedinou útěchu mám, že jsme ji chovali jako v růžích, jak bývá chováno málokteré dítě, a že umřela tak lehce, tak tiše. Tak neumíralo jistě žádné dítě. Viděl jste, jak moudře vypadala ještě v rakvi. A také pohřeb jste viděl: byla zasypána kvítím a věnci, měla překrásnou rakev, vůz s anděly, družičky, dva kněze; každý, kdo ji doprovázel, vzpomíná dosud na ten krásný a dojemný pohřeb — Jakube! Jakube!" Host vedle stával se totiž netrpělivým. „A Jakub také není k ničemu. Chodí jako náměsíčník. S Lili opustil ho strážný anděl. Toulá se celé noci — až hanba povídat. Prohrává v kartách poslední krejcar, i věci mi zanáší do zastavárny — Jakube! Jakube! Jakube!"

Pan Jakub se konečně přišoural jako dnou sklíčen a začal psáti na proužek papíru řád vedlejšího hosta.

Jeho manželka dokončila svou elegii: „Ale mně je už všechno jedno. Na světě mne už nic netěší a nějak se přece doklepám k hrobu, kde obejmu zase svou Lili, svou drahou, zlatou Lili."

Pan Jakub škubnul hlavou; zaslechl patrně jméno svého uletlého kanárka. Nachýlil se hlouběji k papírku a psal dále: „Smažené kuře. Něco k tomu?"

„Okurkový salát."

„Okurkový salát —"

Tu zatřpytilo se cosi mezi kuřetem a salátem a pan Jakub zdvihl tázavě do výšky nevyspalé oči, jakoby se ptal jasného nebe, odkud se tu vzala na účtu ta dešťová krůpěj.

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

u s prstů kvítek do mechu se smekl.
Já naklonil se, bych jej podal Stelle,
leč bezděky jsem vedle něho klekl
a rázem zatmělo se v oku, čele.
Cos pojalo mě jako závrať náhlá,
vše mlhou zastřelo se před mým zrakem
a jako hvězdička tím svitl mrakem
jen ručky skvost, jež po květu se vztáhla,
ten démant zářivý na proužce zlaté
kol prstu něžného. Já v této chvíli
jak smyslů zbaven uchvátil vděk bílý
a na ruku jí vtiskl rety vzňaté —
I zachvěla se, ale neprchala
z mých prstů lehounká ta ruka malá
jak hebké pírko andělského křídla,
však plná pružnosti a tepla spolu,
jež trysklo v hruď mou z rozkošného zřídla
a zažehlo mé skráně do plápolu.

Až ruka její z mé se vymkla jemně,
tu teprv rozmysl se vrátil ke mně
i vstal jsem zmaten. Stella couvla stranou;
zrak bázlivý jsem vznesl v její tahy,
zřel, jak se chvěje, jak jí líce planou,
jak pod řasou se kmitá zásvit blahý — —

Slov hledají má ústa bezezvuká.
Tu s bohem! kynula mi něžná ruka
a dodal ret — v tom pohledu a hlase
ráj vzešel pro mne —: „Spatříme se zase."

Jak přelud zmizela za houští lísek
a mladých bříz; já slyšel ještě chvíli,
jak pod nohou jí tiše chrustil písek
a větve šustily kol prchlé víly.

A pod kloboukem obrovského hřibu
jsem zůstal sám, jak rytíř zbloudilý
v říš pohádek; však dosud hlahol milý
zněl v uchu mém, zvuk blaživého slibu
a v mechu leželo zde kvítko zdobné,
s nímž před chvilkou si hrály prsty drobné.

Ten květ jsem pozvedl a v ňadrech schoval
jak něžnou zástavu a svědka štěstí,
v něž uvěřit se duch můj rozpakoval
a probloudil pak mnohé lesní scestí,
než soumrakem kol utichlého mlýna
jsem lučinou se vrátil do Třemšína . . .

Teď, bělozářko, ležíš na mém stole
u veršů zmatených. Leč hvězdy květů
kol kolem povadly na zpráhlém stvole
a nevzkřísí je polibek mých retů —
před chvilkou zářily jak padlý sníh
a teď jsou bledé jak ty moje rýmy,
v něž darmo chtěl jsem slovy plamennými
zář vdechnouti chvil oněch blažených.
Či zvadnou také, sotva rozkvetly,
ty skvoucí naděje, v nichž srdce jásá,
či na chvilku jen duší přeletly
jak vidin stepních potměšilá krása,
jež hroznějším jen činí pouště klín,
kde vykouzlila klamný palem stín?

Snad právě ona v pyšné komnatě
mou smělost kárá, chuďasu se směje,
jenž ruku vztáh' ve slepém záchvatě
přes širou hloub, jež mezi námi zeje — —

Ne! Ne! Zřím posud onen pohled její
a slova slyším: „Spatříme se zase!"
dál duchem světlé vidiny se chvějí —
Zde spočiň ve zpěvníku, květný klase!
Ač uvadl jsi, věřím srdce zvěsti,
že tebou věčné rozkvetlo mi štěstí.

8.

(Vyznání.)

Když pěvců lesních jásající hlásky
den uvítaly na obzoru zlatém,
já dlel tam opět, na tom místě svatém,
kde čarovná mi vzešla hvězda lásky.
A hle! tam na sedadle pavilonu
— jak včera mému pohledu se skryla? —
za sloupem zahledl jsem knihu onu,
jež snící dívce společnicí byla.
Ve zmatku nechala ji zde a jistě
dnes přijde pro ni. Smělý záměr šlehl
mou hlavou. Na uzounkém bílém listě,
jenž vložen stránku nedočtenou střehl,

jsem tužkou v dopis plamenný, ač krátký,
své city vdechl, složil bouři nitra,
a prosbou skončil bezejmenné řádky,
že pro svůj ortel sem si přijdu zítra.

A přišel jsem. Nadarmo pátrám kolem
po knize, odpovědi. Sloup tu šedý,
jenž hřibu, besídky, byl statným stvolem,
na sebe rázem upoutal mé hledy;
jak runy čarupiné v jitřním svitě,
jenž listím vnikal, písmena se skvěla
do dřeva jeho vrytá: „Miluji tě“
a pod tím hvězda.
Miluje tě Stella!

9.

(Fragmenty.)

Jak anděl v nadpozemské glorii
tam vedle hrdé matky klečela
ve starém, šerém oratorii,
kde paprsk jitřní tkal jí do čela
skel různobarvých divné odlesky
a na líci sen dřímal nebeský.

Hlas varhan zněl a chvěl se vonný dým;
já pod kůrem se tratil v prostém davu
a hleděl vzhůru na tu krásnou hlavu,
jež klonila se k řádkům nábožným.
Než posléz dolů přes modlitby sletlo
dvó čistých hvězd, s mým pohledem se střetlo.

A znova, znova zaletaly dolů,
v nich oko mé zvěst divukrásnou četlo;
my v hudbě varhan hovořili spolu
tou němou řečí lásky — —

Již ústa spečetila sladkou zvěst
črt písma bledých, jasných líce hvězd.

Tam kde háj tichý, svatyň mého blaha,
nad stezku skrytou stinné loubí klene,
jsem ptal se: „Miluješ mne, Stello drahá?“
a ona šeptla: „Tvoje navždy, Jene.“

Oknem hledí do světnice
luna, bledá kouzelnice,

kývajíc mi na lučiny,
kde se chvějí v čilém spěchu
její stvůry, lehčí dechu,
ze stříbrné pavučiny;
hle! tu jedna tančí vzduchem,
za ní v patách jiný smíšek,
větrným se chvějí ruchem
jako chmýří pampelišek;
jedna dveřmi ke mně vklouzla,
druhá oknem, zevšad letí
do světnice luny děti,
upadám v síť jejich kouzla.

Vytáhly mne z jizby mocí
do hvězdnaté jarní noci
a tam z měsíčního lesku
stříbrnou mi kladly stezku
přes lučiny, lesa šerem,
přes osení rovným směrem
tam, kde hvězda nevysoko
zářila jak lásky oko.

Světlo její blíž a blíže
větvic oblakem se skvělo —
a již tisknu horké čelo
na studené parku mříže.

Ó vy dítka luny bledé,
ó vy divné, plaché stíny,
které jarní noc si přede
ze stříbrné pavučiny,
víl a šotků sbore něžný,
na motýlích křídlech spějte
do komnaty svojí kněžny,
snivou skráň jí obechvějte,
na ramena, krásnou šíji,
pod kadeře vonné, temné
usedněte do lilijí,
všeptejte jí v ouško jemné
moji touhu, prosbu vroucí,
ať mi zjeví přeletavý
jenom stín své krásy skvoucí,
jenom obrys drahé hlavy!

Ale hvězda rázem zbledla
a pak zhasla v okně stmělém;
jenom fantasie předla
obraz luzný horkým čelem . . .

Než, co tamo na terase
v měsíčním se míhá jase,
jaký stín se chvěje z domu
pod skupiny snících stromů,
zrychluje mi srdce tluky?
Pod zachvěním mojí ruky
povolila vrátka sadu,
bezděky se v houští kradu —

Roucho bílé kol se chvělo
a v líc luna svitla.
„Stello!“

Ulekla se, lehce vzkřikla,
leč tu zrakem v šero vnikla,
rozeznala moje tahy.

„Ty! Jak polekal's mě, drahý!
Tady! V noci! Nespí máti,
někdo zahlednout nás může —“

„Chtěl jsem pouze rozkoš ssáti
tvého blízka, sladká růže,
vzdálen tebe tužbou hynu.
Ó jen chvilku podej ruku,
ať ji zlíbám, ať ji vinu
k bouřlivému srdce tluku!“

V náruč klesá žádostivou
a kol víří hravé stíny
upředené lunou snivou
ze stříbrné pavučiny.
— — — — (Pokračování.)

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller**.

(Pokračování.)

XVIII. Kapitola, ve kteréž se vypravuje.

ednoho krásného odpoledne, bylo to dva dni před druhou bitvou plevenskou, obdržel jsem od korrespondentů žurnálu „Daily News“ pozvání k večeři do velkého jich stanu, asi dvě hodiny cesty za Trnovem, směrem k Plevnu. Pozvání toto přijal jsem tím ochotněji, ježto jsem bez toho na rozpacích byl, kde nastávající noci přespati — večeře znamenala v tomto případě také nocleh. Když tedy soumrak nad krajem se byl rozložil, odebral jsem se do plátěného paláce pana Magahana, kterýž byl nás dopisovatelů velkým mogulem. Někteří z mých kollegů říkali toho dne i jindy, že jsou pozváni „ke dvorní tabuli“ a vskutku putovali jsme tam jako k residenci svého emira, sultána, šacha.

Ve stanu hořelo již několik naftových lamp a kolem dlouhé tabule byla již shromážděna četná společnost civilistův i vojáků. Byli tu mimo jiné plukovník Brackenbury, dopisovatel londýnského žurnálu „Times“, pan Johnson, jiný zpravodaj téhož listu, kterýž byl právě z druhé strany, z tureckého tábora k nám zavítal, většina pánův od „Daily News“, pan Favrikodorov, jeden z hlavních vyzvědačů ruských, Američané Jakson a Linder, poručík Marčenko, archeolog Ivanov, general Sobolev, plukovník Maximov, několik francouzských a německých žurnalistů a posléz — last not least — poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev, jehož byl pan Magahan na mé odporučení k sobě pozval.

Asi za půl hodiny po mém příchodu doplnila se společnost a večeře začala. Byla na bojiště velmi skvělá: želví polévka, pečení úhoři, rosbif s „pekelnou omáčkou“, dušené vodní slípky, pudding, eidamský sýr, nakládané ananasy, zmrzlina, černá káva a červené víno francouzské. Také čaj, šerbet a brandy byly na skladě, ale pily se jen po skrovnu, neboť skoro všichni holdovali jsme „medoku“. Když poprava krmí byla odbyta — při jídle panovalo posvátné ticho, rušené toliko chřestěním talířů a harašením příborů — a nad chutnými zákuskami stále ještě bohatě pokrytého stolu oblaky kořenitého dýmu z pravých havanských doutníků, jako vonná oběť zápalná, k vrcholu bílého stanu vznášeti se začaly, rozzvučel se kolem živý hovor, z něhož zvolna jednotlivé hlasy vynikaly, až posléz všechno umlklo a toliko jednotlivci mluvili. Vypravovaly se věci namnoze velmi zajímavé, takže neváhám některá z těchto vypravování co možná věrně tuto opakovati.

Z hostův odjinud přibylých, kteréž jsme byli požádali, aby nám, co zajímavého kde zažili, podrobně vypravovali, ujal se nejprve slova plukovní pobočník Marčenko a pravil:

„Já jsem, milí pánové, dosud mnoho zajímavého nezažil, avšak něčím vám přece mohu posloužiti a těm pánům, kteří by mého vypravování pro veřejný tisk použiti chtěli, zapůjčím ochotně i své zápisky. Vykonal jsem tyto dni, abych věc stručně označil, cestu do tureckého tábora . . .“

„Je-li možná?!“ vpadl mu do řeči Forbes. „Totě výtečná novinka! Něco takového jsme dosud neslyšeli.“ „Rád věřím,“ odtušil Marčenko; „avšak prosím, abyste příliš mnoho neočekávali . . . . . Dne 20. července o 3. hodině odpolední došel rozkaz, aby vyslán byl některý cizích jazyků znalý důstojník s listem našeho vrchního velitele jakožto parlamentář do tureckého tábora. Byv k vykonání tohoto rozkazu povolán, vybral jsem ty nejlepší a nejvýše vzrostlé, pravé ordonanční koně, pak jednoho poddůstojníka, jednoho trubače a jednoho dragouna, kteří mne doprovoditi měli. O půl 4. hod. vyjel jsem ze Soleníku, provázen přáním svých soudruhů, abych nepadl do rukou bašibozuků nebo Čerkesů. Jel jsem cestou ze Soleníku do Konstancie a odtud údolím nahoru do Sadiny, kdež jsem potkal patrolu 8. husarského (lubenského) pluku, od kteréž jsem se dověděl, že v Adarkijoj a Kisilmuradu bašibozuci a Čerkesové se zdržují. Avšak bylo důležito, abych právě tímto směrem jel a dříve, než na nepřátelský kordón narazím, ještě malou obhlídku místnosti vykopal.

Poněvadž už bylo $7^1/_4$ hod. večer, jel jsem střídavým krokem do Kisilmuradu směrem na Razgrad. Odbočiv na levo, přímo na Kisilmurad, potkal jsem dav Bulharů, většinou ženských. Obklopili mne a křičeli, že v Kisilmuradu bašibozuci a Čerkesové nelidsky řádí a ukazovali mi na důkaz toho šestileté dítě s hlubokou krvácející ranou na krku a tolikéž jednoho poraněného starce.

Nadešla mi chvíle trapného rozpaku — nikdy jí nezapomenu . . . K tomu přidružilo se ještě, že poddůstojník mé vlastní myšlenky začal tlumočit. — „Vaše blahorodí,“ pravil, „když děti zabíjejí, nebudou dbáti ani naší bílé vlajky.“ — Proti správnosti jeho slov nedalo se ovšem nic namítati, ale čest a povinnost rychle ve mně zvítězily. Louče se v duchu se všemi svými přátely pravil jsem ku svým lidem: „Bratří, musíme dále klusat, abychom se do tureckého tábora dostali. Pamatujte si, budou-li na nás střílet, neopovažujte se odpovídat!“ Na to jeli jsme klusem dále. Byla suchá povětrnost a kolem nás zvedaly se celé oblaky prachu. Z vesnice vyřítil se proti nám na koních roj bašibozuků a Čerkesů. Poručil jsem trubači, aby zatroubil signal „k appellu.“ Ale čerkesové ihned obrátili a ujížděli pryč. Patrně myslili, že se za námi valí značná síla vojska. Jel jsem volným krokem k vesnici a poručil trubači, aby troubil. Tím spůsobem projel jsem Kisilmuradem, kdež obyvatelé majetek svůj skládali a na odchod se chystali. Poradil jsem jim, aby odešli do vesnice Sadiny. Kisilmurad zdál se mi býti bohatší vesnicí, než všechny ostatní, kteréž jsem dosud měl příležitost viděti; domy byly o jednom poschodí, na každém dvoře bylo viděti několik stohů obilí.

Mimo vesnici klusal jsem dále a zůstavil stranou v levo slušně vysoký lesík. Šlo již na desátou hodinu. Cesta skláněla se do úzkého údolí a poněvadž už bylo zcela temno, přidržel jsem se bělavé pěšiny

a jel vzhůru na vysokou a velmi příkrou horu. Ježto jsem byl dosud koňské kroky počítal, mohl jsem určiti, že jsme se od Kisilmuradu již asi na 6 verst vzdálili. Velikým napínáním zraku seslábli mi oči tak, že jsem předměty kolem sebe již téměř ani rozeznati nemohl. Minul jsem horský hřbet, který ještě vyšší byl, než onen první. Zde zpozoroval můj poddůstojník na levé straně od cesty lidské postavy, kteréž jako by byly ze země vyrůstaly. Dal jsem zatroubit. Zástup asi dvacíti lidí přiblížil se k nám na 20 kroků a zastavil se; my zastavili jsme se již dříve. Volali na mne něco tureckým jazykem. Odpověděl jsem, že nesu Mehmedu Alimu list našeho vrchního velitele. Jeden ze zástupu oslovil mne opět tureckým jazykem. Odepjal jsem svou zbraň a hodil ji do výšky, aby to mohli lépe zpozorovat. Totéž poručil jsem učiniti také svým průvodčím. Na to přiblížili se Turci docela a obklopili nás. Jeden z nich začal mluvit a opakoval několikráte slovo „paket.“ Vyrozuměl jsem, že chce vlastníma očima vidět ono psaní a ukázal jsem mu je. Rozžehl sirku, přečetl adresu a odeslal pak jednoho ze svých lidí nazpět. Sestoupil jsem s koně a zapálil si cigaretu. Ze všeho vysvítalo, že jsme se setkali s vojskem řadovým. Za nějakou chvíli přicválal někdo, seskočil s koně a přistoupil ke mně. Byl to turecký důstojník. Přiložil ruku k čepici a povídal mi něco; z jeho posunků vyrozuměl jsem, že mne vyzýval, abych vsedl zase na koně. Já pak prosil jsem, aby sebrali nase zbraně, aby se neztratily. Splnil ihned mou prosbu a spočítal v mé přítomnosti zbraně. Moji vojáci zůstali na místě a já odejel jsem s důstojníkem dále, provázen třemi jízdnými Turky. Tím spůsobem minuli jsme tři řady stráží, kdež se nás všude vyptávali, nejspíše stran účelu naší jízdy a průchodu. Na pravo od cesty objevily se na jakémsi pahorku četné ohně. Ale nedaleko třetí řady stráží zabočili jsme na levo a klusali po polích kolem pasoucích se koní; koně tito byli osedláni a kolem malých ohňů seděly skupiny lidí. Dále jeli jsme kolem jakýchsi temných mas, kteréž jsem považoval za tábořící pěchotu. Přejeli jsme 15 dvojatých brázd, kteréž se k vrcholu táhly a patrně těžkými děly spůsobeny byly, jež ke druhé řadě stráží byla vyvežena. Konečně utkvěl můj zrak na pravo na něčem temném; psí štěkot ozýval se s té strany a kohout dvakráte zakokrhal. Po mém mínění byla to asi vesnice Alifederman nedaleko Razgradu. Viděli jsme před sebou světlo. V tu chvíli přicválal někdo prudce k nám, promluvil zlostně s provázejícím mne důstojníkem a odejel zase nazpět. Důstojník zadržel mne a prosil posuňkem, abych si zavázal oči. Splnil jsem ochotně jeho přání. Páskou viděl jsem jen tolik, že se blížíme k světlům. Několikráte vedli mne okolo těchto světel a sice tak, že po levé straně zůstávala, a zastavili pak. Slezl jsem s koně; turecký důstojník uvedl mne do jakéhosi stanu, kdež jsem si pásku s očí sňal. Ve stanu nebyl právě nikdo, ale důstojník pravil, že náleží brigadnímu generálovi. Byl kruhovitý, vysoký a vybíhal nahoře do špice jako kužel; na středním dřevěném sloupu vysela papírová lucerna, po stranách stály železná postel a několik polních židlí.

Za nějakou chvíli vstoupil do stanu silný generál prostředního vzrůstu s rozepjatou uniformou; na ramenou měl místo epaulet čtverce

z červeného sukna se zlatým vroubením. Představil jsem se mu. Generál podíval se na psaní a pravil mi lámanou frančinou, že musím jíti k Jonidu pašovi. Na to prosil jsem, nebylo-li by možná vzkázati předním strážím, aby mým koním sena a mým lidem na noc nějaké přístřeší daly.

Paša slíbil mi zdvořile, že žádosti mé vyhoví. A opět zavázali mi oči, posadili mne na koně, vodili mne 20 minut oklikami sem a tam, zastavili zase u nějakého ohně a uvedli mne do jiného stanu. Když mně pásku s očí sňali, uviděl jsem před sebou vysokého muže asi 40 roku; měl na sobě jednořadovou uniformu šedohnědé barvy s vyšíváním na rukávech, jako mívají rumunští důstojníci, vysoké boty a červené jezdecké kalhoty s černými pruhy. Také byli přítomni, jak se později ukázalo, dva pobočníci Jonida paše; jednoho z nich jmenovali „master Annesly" (Angličan), druhý byl Turek, ale jméno jeho jsem zapomněl. K těmto přidružil se ještě třetí, pobočník tureckého vrchního velitele Mehmeda Aliho paše, jakýsi Osman bej, který mi vyhotovil kvitanci, že psaní bylo přijato.

Jonid paša bavil se se mnou velmi líbezně. Pravil mi, že jest mu nad míru příjemno viděti ve svém stanu co přítele muže, s nímž prý se snad zejtra již na bojišti sejíti může, při čemž podotknul, že si turecká vláda práci dává a toužebně přeje, aby válku zcela evropským spůsobem vedla. Připomenul jsem mu bašibozuky a Čerkesy. Odpověděl mi na to: „Tito bašibozuci a Čerkesové jsou naší armádě pravým neštěstím. Dávám Vám čestné slovo, že jsem jich sám už přes patnácte dal zastřelit. Dost možná, kdybyste byl cestou sem do jejich rukou se dostal, že bychom zde takto spolu neseděli, a celá potupa z té vraždy byla by arci padla na naši hlavu."

Později mluvili jsme o koních. Generál pravil, že je velkým milovníkem koní a že byl dříve dvorním štolbou egyptského místokrále. Poručil, aby přinesli jeho sedlo, ukazoval mi je a připomenul, že jsou takováto (anglická) sedla pro celou řadovou kavalerii objednána. Pak začal mluviti o věcech ještě zajímavějších, já ale dával jsem bedlivý pozor a odpovídal jsem na každou jeho otázku opatrně a s rozvahou. Na konec prohlásil jsem mu zcela přímo, že nemám práva odpovídati na podobné, již příliš vojenské a strategické otázky, a paša omlouval se ihned spůsobem co nejdvornějším, vyznávaje, že se dal proudem řeči trochu daleko unésti. Z této rozpravy seznal jsem, že velel Jonid paša v bitce u Obreteníku dne 7. července, ve kteréž také náš pluk byl zaměstnán. Tolikéž velel Turkům v čas ostré obhlídky velkého knížete Vladimíra Alexandroviče. Jeho velení byl totiž podřízen přední voj, který měl chránit transport 700 povozů, jedoucích z Ruščuku na Razgrad. Konečně komandoval také v šarvátce, kterouž svedli naši dne 22. června s Turky u samého Ruščuku.

Zatím přinesl sluha čaj. Generál nalil a podával mi dvorně plnou sklenici. Při tom podotýkal usmívaje se, že ten čaj asi poznám; byl prý — ačkoliv ne jím samým — vzat z jednoho našeho vozu, který se dostal do rukou tureckých. Pravil to takovým tónem, že jsem se nemohl cítit uraženým. Ale zaplatil jsem mu přece toutéž mincí, počav zase vychvalovati turecký suchar (galet). Když se pak tázal, kde jsem

ho okusil, odtušil jsem, že netoliko já, nýbrž že celý náš pluk s obzvláštním apetitem turecký suchar pojídá, ježto se nám podařilo vzíti Turkům celý transport spíže s hojnou zásobou výtečného sucharu.

Bylo již půl třetí hodiny v noci, když jsem na smrt zemdlen ve stanu pobočníka Annesleye na lože se odebral. Generál slíbil, že mne dá ráno nazpět provodit. — Zapomněl jsem ještě povědět, kterak mi generál mimo jiné vypravoval, že se v tureckém táboře nikdo na noc nesvléká, ačkoliv prý to je velice unavující.

Nemohl jsem hned usnouti a slyšel jsem, jak před mým stanem stráž postavili. Celou noc přijížděli ostrým klusem jezdci ke stanu generála Jonida paše. Asi ve 4 hodiny probudil jsem se opět a slyšel, kterak generál koňmo odejel a asi za 2 hodiny nazpět přiklusal. Okolo 5 hodiny zazněly na všech stranách táboru rohové signály. V 7 hodin přišli mne budit. Dělal jsem, jakobych spal. Na to povstal jsem; přinesli mi vodu k mytí. Umyv se, odešel jsem do generálova stanu — „abych se se svým přítelem ještě jednou rozloučil," jak se paša večer vyjádřiti ráčil. Podali mi čaje ve stříbrných nádobách; zároveň poctil mne generál výtečným cigarem. Mluvilí jsme zase o tom a onom. Generál chválil i mé vojáky i koně, kteréž si byl vyjel prohlednouti. Pak poroučel se mi paša řka, že musí dohlednouti, jak vypadá rozestavení vojska. Vykázal mi k službám 60 mužů řadové jízdy pod komandem jednoho kapitána a pobočníka Annesleye. K těmto obrátil se generál ještě v mé přítomnosti a pravil, že mu ručí svými životy za každý vlas na mé hlavě i na hlavách mých průvodčích. A opět loučil se se mnou a prohodil, že se snad brzy zase uvidíme. Odpověděl jsem: „Doufám, Vaše Excellencí!" Na to zavázali mi oči, posadili mne na koně a odjížděli se mnou.

Uzdu mého koně měl v rukou jeden jezdec z průvodu. Snažil jsem se zachovati držení těla co nejvíce martiální a rytířské, poněvadž jsem věděl, že mne provedou na ukázku celým táborem. Bylo lze očekávat, že se podél naší cesty všude Turci rozestaví a v skutku slyšel jsem ustavičně dušený hovor. Jen jednou zaslechl jsem, že někdo z vojska ze sebe potupně vyrazil slovo „ďaur!" — ale v tu chvíli rozlehlo se také silné mlasknutí, provázené jakousi hrubou tureckou nadávkou. Pobočník, který vedle mne po pravé straně klusal, vysvětloval mi, že to vyťal kapitán ostrou facku vojákovi, který se byl opovážil pronésti křesťanům urážlivé slovo „ďaur". Čtyři hodiny vodili mne takto všelijakými oklikami sem a tam, tak že se mi následkem parna a zavázaných očí hlava začala motat. Zapomněl jsem na všechno rytířské držení těla a seděl jsem na koni drže se za hřeben sedla.

Konečně stanuli jsme. Odvázali mi pásku s očí, a stranou uviděl jsem své tři statné muže. Co nejradostněji opětovali můj pozdrav. Kolem nás stálo oněch 60 jízdných Turků na malých, ale bystrých konících. Každý z nich držel u boku „magazinovou" pušku. Po krátkém odpočinku vydali jsme se opět na cestu. Cesta vedla nyní lesem, který jsem včera jeda z Kisilmuradu, na levé straně zůstavil. Záhy na to sjeli jsme dolů do Kisilmuradu, kdež se bašibozuků a Čerkesů jen jen hemžilo. Drancovali a zavraždili před našima očima několik obyvatelů, kteří již neuspěli uprchnout. Upozornil jsem na to Annesleye.

Odvrátil se a pravil, že se proti tomu nic nedá dělat, že je sám nad tím velice rozhořčen a že při první příležitosti tureckou armádu na vždy opustí.

Po prvé viděl jsem bašibozuky a Čerkesy „při plné práci“ tváří v tvář — také oni pozorovali mne, ti draví vlci, a divili se nejspíše, že mne co Rusa už dávno nezabili. Jeden z nich hnal se na mne s krvavým jataganem, ale kapitán zahřímal na něho a bašibozuk s nepořízenou odešel. Čerkesové měli na sobě vesměs národní kroj rozličných barev a těžké huňaté čepice na hlavách. Někteří měli také hlavy jakousi závojovitou látkou ovázány. Všichni byli ozbrojeni „magazinovými“ puškami, šavlemi a dýkami. Bašibozuci byli přioděni všelijakými hadry a ozbrojeni pistonovými puškami s bodáky a jatagany. Všichni měli bestiální vzezření, obzvláště starší muži.

Za Kisilmuradem rozloučil jsem se co nejpřátelštěji se svým průvodem. Turci stáli ještě nějakou chvíli na vršku a jeli pak nazpět do Sadiny. — Ja projel jsem kordónem našich předních stráží a dorazil konečně ke svým soudruhům.

Moji vojáci vypravovali mi, že je Turci včera od předních stráží se zavázanýma očima odvedli do jakéhosi stanu, ve kterémž prý nějaký tlustý generál zůstává (patrně týž paša, u kterého jsem já dříve byl). Vyčastovali je večeří, kávou a tabákem. Také byl prý tam jeden, který se lámanou ruštinou na rozestaveni naší armády začal vyptávat — ale oni odpovídali stále, že nic, ale pranic nevědí. Nabízeli jim kořalku — ale oni, pamětlivi přísné zápovědi, kterouž jsem jim cestou v pamět byl vštípil, nabízenou vodku odmítli. Později odvedli je do jiného stanu, kdež jim na pytlech sena lůžko připravili. Ulehli si. Ale jeden z nich, dragoun Bujko od 4. škadrony, r. 1876 odvedený, chlap silný a veliký, nemohl prý usnouti. Vypravoval mi: Vaše Blahorodí, nemohl jsem celou noc ani oka zamhouřit — bál jsem se o Vás. A k tomu stalo se ještě, sotva že jsme se byli ku spaní uložili, že strčila jedna z těch černých bestií hlavu do stanu a vlezla pak celá k nám. Zuby se jí jen svítily! Pořád jsem myslil, že nás chtějí uškrtit.“ — Na mou otázku, co by byl učinil, kdyby ho byli skutečně chtěli uškrtit, odpověděl můj dragoun: „Vaše Blahorodí, ano, já bych mu byl, tomu nekřesťanu, při nejmenším do očí naplival!“ (Pokračování.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše *Bedřich Katzer.*

(Nové malé oběžnice a hledání jich pomocí fotografie. — Rozložení hvězd na jižním nebi. — Ze statistiky uhození blesku. — Vliv lesů na krupobití. — Trvání dotyku kladívka a struny při pianě. — Zdánlivé zvětšení předmětů pod vodou. — Čistění vod. — Bakterie a přímé assimilování dusíka vzduchového. — Světélkování stonožek. — Samovražda štírů. — Tuhý život měkkýšů. — Vývoj pulců žabích. — Teplota kůže lidské. — Vliv činnosti duševní na práci svalů.)

Nedohledné hlubiny nebes stále odhalují dalekohledům hvězdářů novotiny, které v souhrnu poskytují pořád dokonalejší obraz přístupné pro nás části všehomíru, ale soudobně poučují nás, že nikdy nedoděláme se poznání úplného. Výmluvným dokladem pro to jsou objevy nových *drobných oběžnic*, které mezi Marsem a Jupiterem kolem slunce krouží. Před stoletím neznali z nich ještě žádnou, dnes blíží se počet členů této poběhlické rodiny ke 300. Průběhem loňského roku (1886) objeveno jich bylo jedenáct, od čísla 254 do 264, a to většinou (7) od *Palisy* ve Vídni a *Peterse* (3) v Clintonu; letos jedna. Číslo 258 odkryl 4. května *Luther* v Düsseldorfu a pokřtil je Tyche. Z ostatních obdržely jména: (254) Augusta, (255) Oppavia, (256) Walpurga, (257) Silesia, (260) Huberta, (261) Prymno, (262) Valda, (263) Dresda, (264) Libuše, (265) Anna. Ostatní jsou dosud nepokřtěné.

Všechny asteroidy skoro pohybují se mezi 9. a 14. velikostí, pročež nalézti je, když jejich místo na nebi není úplně přesně známo, vyžaduje mnoho zkušenosti a trpělivosti, a zjistiti některý drobný plamének na nebi co malou oběžnici podaří se často teprve za několik večerů. Tudy pokusil se *J. Roberts* vynalézti malou planetu Sappho v lednu letošního roku ve velmi hvězdnaté končině nebes *pomocí fotografie*, což výborně se mu podařilo. Desku exponoval hodinu, ve kteréž době svit stálic arci účinkoval pořád na totéž místo, kdežto oběžnice postoupila ku předu. Protož také nejevila se jako bod, nýbrž jako slabá čárka, jejíž poloha úplně přesně shodovala se s polohou na jiných stanicích ustanovenou přímo. (Monthly Not. of the Royal Astr. Soc. 1887, pag. 265.)

Pohlédneme-li na hvězdnou oblohu, nemůže nám ujíti, že jasných světel nebeských směrem k mléčné dráze přibývá, ve které jaksi skupují se dohromady nejhustěji. Skutečná souvislost hojnosti hvězd s mléčnou drahou na severní polokouli byla od *H. Seeligera* už před léty číselně zjištěna. Když pak r. 1885 vyšel *Schönfeldův* seznam polohy a velikosti 133.659 hvězd, nacházejících se na jedné části jižní oblohy, sestavil *H. Seeliger* i tato udání, aby určil, jaký vztah na jižní polokouli vládne. Přesvědčil se, že i tam hvězd čím blíže k mléčné dráze tím více přibývá a sice asi v téže míře jako na polokouli severní a že hvězd vykazuje jižní nebe asi stejně mnoho jako severní. (Sitzb. d. Münch.

Akad. d. Wiss., 1886, pag. 220.) Kdyby tedy, jak *Herschel* k vůli výkladu mléčné dráhy učil, naše soustava sluneční byla vskutku jednou z těch soustav, které dohromady skládají shluk tvaru čočkovitého, jehož tenký obvod právě drahou mléčnou jest vyznačen; pak musila by naše soustava při poněkud souměrném rozložení soustav ostatních ležeti asi uprostřed shluku, nikoli blíže k jednomu kraji, jak *Herschelovi* se podobalo.

Blesky ať snesou nás s nebe k zemi! Poslední léta meteorologové velikou věnují pozornost statistice *uhození bleskem*, z nichž snaží se odvoditi jakousi zákonitost, k čemuž vedeni jsou povšechným rozmnožováním případů, kdy blesk zhoubně řádí. Všeobecného povšimnutí hodných výsledků na základě dosti obsáhlého materialu, týkajícího se Šlesvík-Holštýnska, Badenska, Hessenska i knížectví Lippe, nabyl *G. Hellmann.* Zjistil především, že v širých krajích celkem sice přibývá případův uhození blesku, však v jednotlivých menších okresích že jich leckde ubývá. Dále že uhození blesku projevují roční i denní periodu, které odpovídají dobám nejhojnějších bouřek. Na př. na pobřeží Holštýnském nejvíce zapálení bleskem připadá na první hodiny po půlnoci, kdy také nastává maximum bouřek. Poměrně vzrůstá nebezpečí uhození bleskem, čím více domů kde stojí pohromadě. Ve zvlněném kraji více jsou ohroženy doliny než vrcholy horstev. Veliký vliv na hojnost uhození má geologická skladba půdy. Položí-li se nebezpečí na půdě vápenné = 1, tedy při slínu jest = 2, při jílovité půdě = 7, při písčité = 9 a na hlinité půdě = 22. Zvláštní, dosud nevysvětlitelný jest úkaz, že ze všech stromů nejčastěji duby bleskem bývají zasáhnuty, kdežto buky nebeskými šlehy trpí nejméně. Číselně uhodí blesk do jehličnatých stromů 15krát, do lupenitých stromů 40krát, ale do dubů 54krát častěji než do buků. Hojnost uhození blesku však nijak nesouvisí s periodami skvrn slunečných, neboť na počet jejich nemají vlivu kosmické, nýbrž pouze pozemské poměry. (Zeitschr. d. k. preuss. stat. Bur. 1886, pag. 177.)

Stromy však z mračen neodvádějí elektřinu pouze rázem bleskovým, nýbrž také tichým výbojem, což má význam při posudku *vlivu lesů na bouře a hlavně krupobití.* Už v prvních desítiletích našeho století činili ve vinohradech francouzkých, švýcarských a v severní Italii ve velikém pokusy, chrániti vysokými tyčemi kovovým hrotem a odvodným drátem opatřenými vinohrady proti krupobití. Fysikalní theorie těmto pokusům za podklad sloužící není úplně zavržitelna, pročež jsou dosti zajímavy výzkumy *Colladonovy*, jimiž ukázáno, že při suché pohodě odvádějí umělá opatření velmi malinko elektřiny ze vzduchu, při vlhké pohodě pak že *stromy* účinkují docela stejně jako tyče s kovovými hroty. Však vliv stromů, jmenovitě lesů na umírnění nebezpečí bouřek a krupobití může nastati pouze, když mračna táhnou nízko. Jsou-li vysoko, přestává vliv ten úplně, z čeho vidno, že zvláště jednotlivé ochranné tyče proti krupobití ničeho nesvedou. (Bull. soc. vand. nat., XVIII., pag. 88.)

(Dokončení.)

ÚMRTÍ.

Berta Mühlsteinova.

Dne 24. srpna t. r. skončila život zachmuřený chorobou a strádáním spisovatelka, která cituplnými lyrickými básněmi a novellami pojistila sobě v literatuře naší místo trvalé.

Berta Mühlsteinova (nar. ve Velvarech) vydala o sobě sbírku básní „Pohrobky", „Povídky, novelly a arabesky", „Na březích Nežárky", „Nové povídky", „Vlasti a Tobě. Román dívčího srdce." Kromě toho jsou jiné její práce roztroušeny po časopisech.

Zemřela v Praze ve věku 44 let.

Rudolf Pokorný.

V Rudolfu Pokorném klesl nám předčasně do hrobu horlivý pracovník literární, nadaný básník, vřelý vlastenec a nadšený bojovník za myšlénku slovanské vzájemnosti.

Zvěčnělý narodil se dne 18. dubna 1853 v Heřmanově Městci, studoval v Chrudimi a Pardubicích, pak na obchodní škole v Praze a po odbyté vojenské službě stal se úředníkem obce Žižkovské. Později věnoval se výhradně literatuře a přijal teprvé letos opět místo samosprávního úředníka v Libochovicích, kdež ho zachvátila smrt dne 19. září t. r.

Z původních básnických prací Pokorného uvádíme sbírky: „Z jarních luhův", „Básně", „Pod českým nebem", „Z hor", „S procitlým jarem", „Vlasti a svobodě", veršovanou pověsť „Mrtvá země", „Nemilostné písně" a „Vlastenecké šlehy", z překladů: „Písně moskevských cigánův" a „Básně Bohdana Zaleského". Roku 1879 vydal „Povídky."

Zvláštní láskou lnul zesnulý ku Slovensku; láska tato obráží se všude v jeho básních a z ní vznikly také dva díly „Potulek po Slovensku" a brošura „Literarní shoda československá."

Po mnohá leta byl Pokorný redaktorem „Palečka."

Samo Tomašík,

zasloužilý spisovatel a vlastenec slovenský, skladatel naší národní hymny „Hej Slované . . ." zemřel dne 10. září t. r., stár jsa 74 roky, v Chyžném na Slovensku, kdež byl evang. farářem.

Chaloupka. Kreslil V. Lindner.

Sbírka kamejí.

Nápisy **Jaroslava Vrchlického.**

(K. B. Mádlovi.)

Vstupní.

**á nachytal v síť pouhé nápady,
však sotva verš se dotknul křídel jich,
ty mračily se v těžké záhady,
těch zvonil jizbou dovádivý smích.
Myšlenek třísky, tvůrčí dílny trosky,
kéž vzorů vašich svit vás zjasní božský!**

Amor co světlonoš.

**U hollandského zřel jsem peněžníka
tvou sošku, nesla kahan v pravici
a v jizbu, kam jen sporé světlo vniká,
jas rozlévala dvojí, zářící:
Ten jeden z kahance mu na stůl tek,
z linií tílka božský paprslek
se druhý linul jako hudba tichá,
co suchá duše jen se usmívala
a kupony své klidně počítala.
Hrám lásky zvyklé jen a rozkoši
viz, dítě božské, co svět pustoší!
Kde syrinx nymf? Teď pouze světa pýcha
jsou peníze, jež scvrklá duše strží;
k jich součtu Amor sám pak svícen drží.**

Spící Dyonis.

**Po orgii ve chladu myrty stinné
jej nechte, ať si odpočine!
až lad a souzvuk, kterým dýše
to čarokrásné tělo jeho,
se vrátí v duši ztýraného!
Ó sečkejte jen chvíli,
již mír se v hruď mu chýlí,
již usmívá se tiše . . .**

Fresky Pompejanské.

Dob zašlých skrovní svědci! Ale přeci
dost výmluvní jak duši dojímáte!
Kde Olympičtí, nymfy a kde reci,
kde věstců žár a zanícení svaté?
Rci, kde je míza kypící a živná,
jež z Homérovy proudí epopeje?
Jen Hermafrodit, sám otázka divná,
se divně při své toiletě směje.

Venuše Kallipygos.

I bohům trochu koketnosti sluší.
Sem pohleď, mravokárče zachmuřený:
to luzné tělo ukrývá též duši,
taj krásy oživuje tělo ženy,
té věčné krásy, která vilnost kruší,
že bádavý duch i v ní božství tuší.

Spoutaný Amor.

Ten že je spoutaný? To věru nevěřím!
Dva právě milenci šli hvozdu zášeřím
a motýlů dvou let jim nad hlavou se nes;
dva ptáci zpívali, až rozlehal se les!
Ty růže, jimiž spjat, mu clonou byly,
zkad ještě lépe po vesmíru střílí.

Adonis Vatikánský. *)

Ne souzvuk údů tvých, ne krása hlavy,
víc láká mne, co podstavec tvůj praví:
Štědrostí papežovou v zářném květu
své gracie tys zachován byl světu.
Jak nezamyslet se nad dobou šťastnou,
kdy papežové rukou, jež se chvěla,
ze rmutu minulosti hlavu krásnou
a torsa zvedali a nahá těla
cítíce, božství skryté za oblaky
že stálo tenkrát ryzí před jich zraky!

*) Adonis tento má nápis: Munificentia Pii VI. P. M.

Heraklee s růží.

Ký nápad divný v dlaň mu dáti růži?
Hle, kterak patří na ni rozpačitě!
On, potvor zhoubce, před růží je dítě.
Strach neobvyklý ňadra jemu úží
a k zemi klesá kyj mu se lví kůží . . .
Ó jaký div, zří v růži zářící
rty Omfaly tak plné, bující!

Letící Merkur.

Hle těla vzruch a svalů napjetí,
vše praví ti, že s milou chvátá zvěstí.
Co nese as, zda ženy objetí,
či výzev k hodům, radost, ples a štěstí?
Ten blaha okamžik zde zachycen
v té štíhlé postavě, jež zářic letí;
žel, štěstí prchavější nežli sen
lze pro vždy pouze takto zadržeti!

Torso Amora.

Té krásy snivé! — Souzvuk, něha, klid!
Ó třikrát žel, že torso lze jen zřít!
Kyn bohů čtu v tom s myslí rozechvělou:
Kdo lásku viděl, prožil, objal celou?

Silén s měchem.

Má dost a sotva že se potácí
a ještě měch svůj na rub obrací,
zda kapka spráhlým retům skane ještě?
A tak je při tom směšný ubožák,
vše dělá naopak
a vína tekou mimo celé deště.

Ikarus.

Jak řítí se! — Pád velký jako vzlet!
Kam směřoval, tam toužil básník mnohý,
výš ku Olympu prahu, mezi bohy,
leč křídla nestačila — spadl zpět.

Ó kéž by aspoň letě do nebes
jak já každičký básník kles
tak měkkých, sladkých ňader na samet!

Hoch trn z nohy si vytahující.

Jak s pohodou a v luzném hlavy sklonu
si vytahuje zarytý trn z nohy!
Tím dětským tělem táhne souzvuk tónů,
že snadno bys jej řadil mezi bohy.
Hoch šťastný bolest svou necítí posud
a hračkou jest mu trn si vytáhnouti,
hůř bude jednou, až jej zraní Osud,
až Láska hruď mu protkne žití v pouti.
Ó, hochu, její trní z ňader muže
smrt jediná pak vytáhnouti může!

Gracie.

Bozi! V jakém rychlém tanci krása jejich přelétá!
Nedivím se, jestli stále takto vířil jejich rej,
Hélia co paprsk zlatý ozářil jim obličej,
Gracie že v době naší odletěly ze světa!

Na pokraji Sahary.

Touristovy dojmy na potulkách po Alžírsku. Píše dr. Jiří Guth.

(Pokračování.)

II.

Z Alžíru do Konstantiny dostati se ještě před rokem bylo dosti nesnadno, neb alespoň obtížno: část cesty musil jsi projeti povozem. Teď v délce 464 kilometrů vede tam dráha společnosti de l'Est algérien. Arci dráha na zvyklosti naše mizerná, ale z nouze dobrá dost. Člověk ušetří času i námahy a rychlá přeprava je zde dobrodiním. V okolí Alžíru kraj je žírný a úrodný, života je zde hojně, ale pak někdy po celou hodinu se nezastavíme a daleko široko neuvidíš domečku. Arci, vlak neuhání rychlostí 70, ani 60 kilometrů a někdy opravdu čerstvěji bys došel pěšky, jak o všech špatných drahách rouhavě se říká. Ponejvíce vede dráha krajem smutným a pustým, pahrbkovitým, porostlým nízkými křovinami, z něhož však ruka pilná mnohého užitku dovedla by vydobýti. Okolí tratě je jednotvárné, není co litovati, že projíždíme rychleji než povoz.

Jen jednou bychom si byli přáli, aby vlak zastavil. Asi 70 kilometrů od Alžíru trať proráží skaliny kabylských hor Flissa, jimiž prodírá se řeka Isser; jsou to proslulé gorges de l'Isser, jedna ze znamenitých přírodních krás alžírských. Divokostí svou ještě předčí známější gorges de la Chiffa, o nichž níže se zmíníme. Představte si dvě kolmé skalní stěny do závratné výše, docela blízko u sebe a táhnoucí se do délky asi 3 kilometrů, dole divoký proud; hučení jeho a malé vodopády a sem tam kaktusy a nízké stromoví, rozlezlé po skaliskách, které dodává trochu života té skalní poušti. Znám některé podobné skalní soutěsky alpské, ale tento je mohutnější, drsnější a truchlivější. Potoky a bystřiny alpské tou průzračnou čistotou jsou tak vábny a příjemny! — Isser za to špinavě žlutými vodami svými kalil dno hluboké propasti.

Brzo přijeli jsme zase do krajů vlídnějších. Tehdá, počátkem března, už všecko se zelenalo. A u nás doma padal sníh! . . .

Domorodé obyvatelstvo alžírské mnoho jezdí drahou; vagony třetí třídy obyčejné plny jsou Arabů (řidčeji arabských žen), jimž skoro zúplna jsou vyhraženy. Evropané užívají třídy druhé, jež od naší třetí tím se liší, že na sedadlech je prostý, tvrdý žíněnkový polštář. Cestuješ-li s dámou, musíš jeti ve třídě první, jejíž ceny však nejsou tak vysoké jako u nás. Také často třída první je přeplněna a ve druhé prázdno bývá. — Přímé spojení mezi Alžírem a Konstantinou je jen jednou za den; vlak vyjíždí v 5 hodin ráno, a byli jsme odsouzeni vyseděti v nepohodlném coupé až do půl noci. Náhoda přivedla mi na

štěstí veselé dva spolutrpitele, pana N., fabrikanta likérů z Châlons sur Saône, bodrého čtyřicetiletého mládence, okrouhlé tváře a přitloustlého těla; když promluvil, všecko se třáslo, jak křičel, — a pana Ch., statkáře z Dijonu, tenkého, mladého muže a reservního důstojníka; měli jsme týž cíl, podívat se na Konstantinu a na Saharu, smluvili jsme se brzo a cesta ubíhala nám rychle. Vystupovali jsme na každé stanici, — (vlak vždycky na nás pěkně počkal, než jsme natáhli údy zkoprnělé a zase vlezli do vozu), — na jejímž perroně bavila se celá společnost nevelkého vlaku, mající z větší části také za cíl Konstantinu.

Brzo po ránu slunce teple hřálo a rozlévalo plný lesk svůj na všechno okolí. Africký kraj musí člověk vidět v zářivém slunci, aby měl z něho onen velikolepý dojem kraje tropického.

Náš přítel továrník měl hlad a žízeň; cestoval sic jako živoucí hôtel, z každé kapsy čouhala mu nějaká lahůdka, ale tenkráte měl už z rána všechno vyčerpáno. Konečně asi o polednách malá jakási restaurace či kantina, jejíž zásoby hladová naše společnost sebrala všecky! Potom musili jsme se postit až na konec své pouti.

Do Konstantiny přibyli jsme v čas, o půlnoci totiž. Připomínám to jako zvláštnost, že vlak se neopozdil; jinak obyčejně přidá si hodinu nebo dvě k oněm osmnácti, jež má z Alžíru sem vyměřeno, — cestujícím pro větší potěšení. Když zaplatili, ať toho také užijí. — Grand hôtel d'Orient (tady každá hospoda je „grand hôtel"), ve kterém jsme se chtěli ubytovati, vyslal sic na nádraží svůj omnibus, ale v hôtelu nebylo prázdného místečka; jen aby nějaký groš ještě za převežení vydělali, cestující ať si pak o půlnoci v pracizím městě hledají nocleh! S velikou bídou a za zpropitné ještě větší pomohl nám rozespalý sluha hledati nocleh jinde. Buď bohu chvála, že jsme našli aspoň po malém kumbálku s lůžkem v hôtelu druhého nebo docela třetího řádu. Jaké to lůžko bylo, neměl jsem chuti ani vůle prohlížeti; nač bych si byl kazil noc. Ale za tu štiplavou rozkoš zaplatili jsme dost draze.

Konstantina, hlavní město druhé provincie alžírské, má polohu grandiosní. Leží na skalním poloostrově, spojeném jen úzkým pruhem s ostatní vysočinou. Se všech druhých stran odděluje ji od okolních vrchů hluboká, úzká propast, na jejímž dně šumí bystřina Rumel. Jen jediný most, — dříve jich bylo pět, — přepíná skalní hloubku tak, že Konstantina tvoří přirozenou tvrz par excellence. Na straně západní, na které jedině byla by přístupnou, chráněna je silnou tvrzí; se strany východní vypíná se nad městem vysoký vrch Sidi Meçid. Hluboká propast kolem města se táhnoucí je velikolepé krásy; úzká a srázná, a někdy sotva že dna dohlédneš. Bystřina místy pod zemí se ztrácí a za krátko, ve vzdálenosti 50, jinde až asi 100 metrů se objevuje znova, tvoříc takto v hloubi té propasti přirozené mosty. Na severu sluj se rozšiřuje a Rumel tvoří zde široké, skvělé vodopády, přístupné z dola.

„Na mou věru, teď nelituji, že jsem jel do Afriky," pravil nadšeně fabrikant likérů, sklíčený dosud nepříjemným noclehem a nedostatkem řádné snídaně, při pohledu na vysoké skály, porostlé kaktusem a aloejemi, mezi nimiž hučela voda. A opravdu, že ta cesta za to stála! Vedeni jsouce průvodčím, přešli jsme po velikých balvanech skalních vodopád suchou nohou. Je-li Rumel rozvodněn a naplňuje-li propast do

výše několika metrů, není to věcí ovšem tak snadnou; ale vodopád pak ještě je velikolepější.

Ráz arabský v Konstantině daleko lépe a více vyniká než v Alžíru. Mezi 42,000 obyvateli domorodci tvoří skoro polovičku: Konstantina je pravou kapitolí alžírských Arabů, jichž hemží se po ulicích „všechny druhy". Čtvrť arabská také mnohem je větší a „arabštější" než v Alžíru. Zde soustřeďuje se všechen obchod arabský a všechno jejich umění, zejména ševcovské. Je to hrůza, co je v Konstantině arabských ševců; však také celá provincie zásobuje se výrobky těchto pracovníků v Konstantině. Jako v Alžíru, tak i zde sedí v malých svých krámcích uprostřed zásob svého zboží a pilně přikrajují a píchají dratvemi široké střevíce z kůže červené nebo žluté. V Oranu nabízel mi jeden švec pár pěkných takových opánků nejdřív za šest franků, a když jsem se ke koupi neměl, slevoval po 50 centimech, až posléze přišel na jeden frank. — Mimochodem řečeno, podobně spekulují Arabové na dobrotu cizincovu náramně rádi. Ale nejsou při tom protivní, ani drzí, ani nemile dotíraví. Nabízejí cenu někdy ohromně velikou; dá-li se cizinec napálit, dobrá, ale smlouvá-li, slevují také rádi a bez okolků. Jiný Arab prodával mi přikrývku hezké práce za 22 franků.

„Nekoupím, je příliš drahá," odbýval jsem jej.

„Kolik tedy dáte?"

Neměl jsem ani ve snách v úmyslu tahati se po dlouhé cestě, kterou měl jsem ještě před sebou, s velikým balíkem a chtěl jsem rázem, však bez násilí, odehnati prodavače.

„Pět franků," odsekl jsem.

„Tedy si to vezměte," pravil a podával mi svoje zboží.

Nezbylo mi jiného než pokrývku koupit.

Z pravidla zboží nabízené domorodci, nemá větší ceny nežli čtvrtinu, nanejvýše třetinu ceny žádané. Ostatek dlužno míti se na pozoru; mnohé věci, které prodávají se za práce domácí, vyrábějí se — v Paříži.

V Konstantině kvete tedy nejvíce průmysl ševcovský, pak jirchářský a sedlářský. — Jirchářů a vydělavačů kůže je prý zde doposud 200, obuvníků 500. Jircháři dodávali dříve kožené vaky (na vodu atd.) potřebné pro beye a jeho armádu. Surové kůže poraženého dobytka od Arabů musili kupovati, od Židů brali je zdarma. Po šest určitých měsíců kupovali ovčí kůži za pramalý poplatek, kus po 15 centimech, ale za to dobrodiní musili odváděti beyovi ročně 1800 fr. Teď ovšem taková privilegia přestala a platí se za kůži hovězí 4 až 10 fr., za kozinu 75 ct. až 2 fr., a 50 ct. až 1 fr. za kůži ovčí. Kůže vydělané prodávají se na trhu vedle velké mešity. Jircháři mají dosud práce dost a dělají dobré obchody: ku transportu vody Arab totiž neužívá nádob jiných než kožených vaků; je to zvyk od časů nepamětných a tuším (jistě se na to ze školy už nepamatuji) už Herodot při výpravě Kambýsově se o tom zmiňuje. — Sedláři fabrikují mimo řemení a sedla koňská také jízdecké boty zvané „temak", peněženky „džebira" a různé tašky, jež nosí Kabylové, práce druhdy dosti řemeslné. Celkem vyrábějí prý ročně zboží více než za 600.000 fr., ševci za 8 až 9 set tisíc. Dílna ševcovská o dvou pracovnících může denně zhotoviti až čtyry páry střevíců. — Důležitější však je výroba tkanin a domácího obleku, poněvadž

zaměstnává počet dělníků ještě větší. Vyrábí se zejména oděv sprostšího druhu, nazvaný „haik“, jehož nejvíce horalé užívají; dříve prý až 60.000 kusů ročně! Burnusy tkají se po většině v domácnostech, nebo jako u nás každá pořádná ženská musí umět vařit, tak u Arabů musí umět tkát. Také „telli“, dvojitý pytel z hrubého pletiva ku nosení břemen pro soumary, hotoví se v domácnosti. Výroba koberců vedle výroby tunisské, turecké, perské a smyrenské neobstojí.

Mnohých částí průmyslu zmocnili se ovšem již kolonisté Francouzi, ale domorodci přece dávají svým rodákům přednost.

Celkem je pravda, že Konstantina má ráz, — v arabské své části, — města pracovitého. Všechno je ve stálém ruchu a šumu, řemeslníci ve svých krámcích pilně hledí si svého na nic se neohlížejíce, třeba že jejich otevřené dílny jsou skoro na ulici; na trzích stále je čilý život, ano v Konstantině viděl jsem i musulmanské ženy prodávati a pomahati svým mužům v obchodě.

Poslechněte rady svého průvodčího a sedněte si před některou kavárnu na hlavním náměstí de Nemours. Popíjejte kávu, zapalte si cigarettu, — jste-li kuřáci, — a kuřte zvolna, tak jako Španělé, jen abyste toho požitku měli hodně dlouho, a při tom dívejte se na to pestré živobytí kolem sebe. Je to divadlo, při němž cizinec vydrží celé hodiny. — Průvodčí ochotně na otázky moje odpovídal číně výklady a poznámky k jednotlivým zjevům.

Tu kráčí vážně kadi, soudce arabský, zastávající někdy také úřad notářský, tam Kabylec pohání stádo malých opelichaných mezků, klesajících pod tíží břemena, zvolna, tiše a jako stín plouží se maurická žena, jejíž závoj v Konstantině někdy bývá také modrý, proti obyčejnému bílému, ve skupinách stojí domorodci a živě rokují, na schodišti protější budovy divadelní ve stínu a při stěnách domů v nejparnějším slunci povalují se Arabové v prachu a špíně, vedle nich rozkládají na rohožích aneb úzkých stolcích zboží svoje prodavači pomerančů, datlí, oliv a jiného ovoce jižního, černošky prodávají hrubý chléb, ob čas přichází oddělení zuávů a turkosů v malebných uniformách z polního cvičení nebo z kasáren, spahiové, domorodí to vojínové v červených pláštích, kteří mají právo žíti v kasárnách se svými ženami, tvoříce jakési pojidlo mezi domorodci a Francouzi; důstojníci francouzští na krásných arabských hřebcích a Arabové na velikých velbloudech, — to všecko poskytuje kaleidoskopický, nad míru zajímavý obrázek.

Mezi to mísí se prodavači a vyvolavači novin a cidiči bot, obyčejně to arabští hoši nebo malí černoškové. Těm věnoval jsem se zálibou zvláštní pozornost, jakož uličníkům arabským vůbec. Neviděl jsem nic čipernějšího nad arabského kluka: zdravý, červených, špinavých tváří, lesklých očí, zasměje se a vycení zuby na cizince a má radost, zasmějete-li se také. Ale není dolízavý a dotěrný či spíše dotěrnost jeho nedosahuje nepříjemnosti. Každý cidič bot má malou, prostou bedničku s kartáčem ctihodného počtu služebních let a s trochou leštidla, které slinou trvá a množí se do nekonečna. V Oranu, jakmile jsem ráno vystoupil z hôtelu, sesypalo se na mne několik kluků najednou.

„Cirer, m'sié?“ křičeli se všech stran.

Nemaje ovšem hned z rána služeb jejich zapotřebí, odbyl jsem je zkrátka, ať dají pokoj, až odpoledne . . . Kráčeje po té ulicemi cítím, že mne tahá někdo za kabát: „Cirer, m'sié?“ — Maličký černoch v dlouhém, špinavém burnuse, s temnorudým tarbušem na hlavě otevíral na mne veliké oči, jichž skvělé bělmo obráželo se od černé tváře jako mosaika ze slonové kosti na ebenovém dřevě; tak prosebně, jakoby na mém rozhodnutí jeho mladý život závisel. Usmál jsem se neodpovídaje; myslil, že mu nerozumím.

„Speak you english, Sir?“ doložil hbitě. Zůstal jsem koukat.

„Habla Usted español?“ chlubil se dále svými filologickými vědomostmi a kulturou svojí, k níž nescházelo než „Sprechen sie deutsch, mein Heer?“ Kluk z těch řečí beztoho jiného neuměl. Ale zatím chopil se už mé nohy a než jsem se nadál, položil ji na svoji bedničku a naplil na botu a drbal svým kartáčem o všechno pryč.

„Jako zrcadlo!“ pravil sebevědomě lámanou frančinou, jsa hotov se svou prací; radoval se z toho, až mu oči svítily.

„Jak se jmenuješ?“

„Ali Sadyk.“ — Za deset sous malý Ali udělal přemet a odběhl jinam za chatrným výdělkem.

Odpoledne procházím se opět po náměstí oranském.

„Cirer m'sié? Cirer m'sié?“

„Eh dejte pokoj, ke všem —“

„Ale, vždyť jste nás objednal!“

„Já, kdy?“

„Dnes ráno, u hôtelu de la Paix.“

Na mou věru, byla to celá ta banda ode dneska ráno; moje odbytí vzali do opravdy. Dal jsem jim po několika sous a kluci se spokojili. Opodál stál malý Ali Sadyk a cenil na mne bílé zuby, ale nedral se mezi ostatní. Pokynul jsem mu a hoch znova vrhl se na moji zaprášenou obuv. Měl jsem to odpoledne nejlesklejší boty v celém Oranu.

Jiný obrázek z toho uličnického života. — V Biskře navštívil jsem vesnici arabskou, „starou Biskru“ zvanou. U potoka hrálo si několik umouněných dětí, hoši ve špinavé haleně a s nezbytným tarbušem na oholené hlavě, děvčata v červených sukničkách a různými cetkami ověšená; arciť bez závoje, nebo mládí dovoluje tu licenci a pak, — jsou doma! Jakmile spatřili cizince, kluci hned nechali hraní a utíkali za námi; ale vždycky zůstali v uctivé vzdálenosti.

„N'su, m'sié (Un sous, monsieur)!“ křičeli jeden přes druhého.

„Pour la cours!“ volali ostatní chtějíce, abychom jim hodili nějaký peníz na dračku, jak vysvětloval průvodčí; hodili jsme tedy několik měděných sous. Ale to byla podívaná! Vrhli se na ně, jako kdyby to byly diamanty, do prachu, bláta a špíny, trhali, prali se o to, a váleli se jako bagounčata. Peníz zmizel v prachu a jali se tedy hledati, každý žárlivě střeže pohyby svého druha. V tom jeden z nich spatřil peníz opodál a již již chtěl se naň vrhnouti, však ostatní už ho odstrčili, — vřava začala znova. Konečně jeden čipera maje ruce zaměstnány bráněním, sebral peníz ústy a vítězně ho ukazoval. Jakmile stal se takto jeho majetníkem, ostatní již o peníz se nepokoušeli. Vyházeli jsme takto všecky svoje drobné. — — —

Starší cestovatelé s nadšením píší o Konstantině, která trvá již již od počátku IV. věku, vystavěna jsouc na rozvalinách staré Cirty, v níž sídlil Massinissa a jeho nástupcové a která stala se také útočištěm Jugurtovým. Za doby Římanů zůstala Cirta hlavním městem Numidie, ale upadnuvši do rukou Maxenciových, který pronásledoval usurpatora Alexandra, byla zničena r. 311 po Kr. Konstantin vystavěl ji znovu a zůstavil jí své jméno, které přetrvalo i věky arabského panství. Bylo to prý „město, které obsahovalo krásné zbytky starožitné a budovy čarokrásných slohů, většinou z tesaného kamene.“ Dobyto jsouc Turky, stalo se residencí beyů, místodržících celého kraje za deye alžírské. — Ze vší té dřívější krásy a slávy nezbyla než malebnost polohy.

Kde toho potřeba, Konstantina obehnána je silnými hradbami; ostatek zastupují nedostupné skály a ty příkopy — sluje, o něž příroda se postarala. Část hradeb datuje ještě z prastarých dob, prý římských, ze kterýchžto časů pocházejí ještě mnohé nápisy na kamenných zbytcích, jež Francouzové zde našli. — Také na místě nynějšího mostu, přepínajícího propast mezi městem a protějším břehem, znamenati lze dosud stopy bývalého mostu římského. Most nynější, skládající se z ohromného železného oblouku, pochází z r. 1857.

S dobýváním Konstantiny měli Francouzové krvavou a dlouhou práci: počali ji obléhati v listopadu r. 1836 a dobyli teprve v září r. 1838. Poslední bej konstantinský Hadži-Achmed ještě po jedenácte let vzdoroval a znepokojoval okolí a posádku francouzskou, až posléze byl zajat a převežen do Alžíru. „V úterý 27. režebu 1264 (našeho počtu 30. června 1848) byl jsem představen vrchnímu guvernérovi, který jmenem Francie pravil ke mně slova důstojná toho velikého národa, jejž Bůh oslaviž!“ vypravoval prý později bey sám o spůsobu, kterým generalní guvernér alžírský jej uvítal. Podmaněnému místodržiteli byl připraven v Konstantině dům se vším arabským pohodlím a vykázán mu roční příjem 12000 franků. Hadži Achmed však již v Alžíru se rozstonal z námah svého bludného a dobrodružného života posledních let a zemřel v srpnu 1850. Na svoje přání pochován byl v mešitě Sidi-Abderrahman v Alžíru.

Dlouhá a nově vystavěná ulice de France dělí Konstantinu na čtvrt evropskou či lépe francouzskou a čtvrt arabskou, která ulicí Nationale, rovněž novou, také na dvě části je rozdělena. Zejména však část jižní zachovala svůj čistý původní ráz, jaký popsali jsme již v Alžíru. Tytéž klikaté, úzké uličky s těmitéž malými, úzkými a nízkými krámky a v nich nejvíce ševci, pak krejčí, sedláři, kavárníci, řezníci, zelináři, ovocnáři atd. Tady ještě k tomu všemu na střechách domů, na minaretech mešit a na věžích kostelů čápi, jež z Alžíru docela se vystěhovali. — Za arabskou čtvrtí, na jižním mírnějším svahu konstantinské skály je arabský každodenní trh, rozmanitý asi jako náš jarmark. Sem přinášejí domorodci zboží a mezi sebou je vyměňují. (Trh Evropanů na obilí odtud nedaleko v rozsáhlé Halle aux Grains; plodiny a obilí totižto v okolí Konstantiny dobře se daří a velmi pěstují a ve městě čilý jimi vede se obchod). Zde mají také svoje stánky kováři, pak sedláři, robící vysoká sedla arabská a obchodníci s různým ovocem. Mezi množstvím

lidu klidně prodírají se malí mezci, poháněni surovými ranami. Nej-
z těch ubohých zvířat klesne umdlením na ulici, ale rázné kopnutí
novo znova vzpruží slabé jeho síly. Zacházejí s tím dobytkem nad
nelidsky. Vždyť někdy musí to malé zvíře — nebývát zde mezek
než veliké tele — nésti mimo náklad ještě také jezdce, ano d
i jezdce dva. Nevím, čemu více se diviti, jestli vytrvalosti toho
mara nebo surovosti lidské. — Už zdaleka čpí na trhu pronikavý z
olivového oleje, na němž smaží se v každém druhém stánku ryby
malé kousky masa, v krámech řeznických maso syrové paří se na ho
slunci, všude plno špíny a nečistoty, — honem zadržujeme dech s
káme na volnější vzduch.

Na svahu protějším rozloženo několik stanů Arabů kočov
anebo těch, kteří nemají své domy ve městě. Opodál jich stádo
bloudů odpočívá v stínu. Horký simum vanul z pouště a umdléval
jaro teprve začínalo. — Pozoruješ tato primitivní obydlí jen z d
pro samou nečistotu a špínu dál nemůžeš se odvážiti.

Pravý toho kontrast je bývalý krásný palác Hadži-Achmeda-b
v němž umístěno je teď vrchní velitelství a různé úřady vojenské. P
vystavěn byl krátce před francouzským dobytím Konstantiny. Jano
Schiaffino, obchodník z Bony, dodal větší část italského mramoru a m
jolikových ploten a El-Hadži-ed-Džabri, stavitel konstantinský, a Kabyl
El-Kettabi řídili stavbu, kterou mnozí přirovnávají k báječným palácí
tisíc a jedné noci, ač zevně budova ničím nevyniká. Kdo neviděl dům
Alcazar sevillský, Alhambru granadskou, dojista obdivovati se bu
krásným dvorcům, plným bujných jižních květin a sloupoví v galerií
pak stěnám, vykládaným plotnami s arabeskami přerozmanitých tva
a omalovaným různými naivními malbami, jež představují buď bitvu n
mořní nebo město nějaké, vždy však přísně dle mohamedánského obyčej
na žádné není ani tváře lidské ani postavy zvířecí. — Nad jedněmi dveř
paláce čte se nápis arabský, jejž průvodčí takto mi vysvětlil: „Ve jmen
boha milostivého a milosrdného! Štěstí a mír pánu domu tohoto, s živ
který trvati bude, dokud holubice nepřestane vrkati, a slávu bez u
hany, a radosti bez konce až do vzkříšení.“ Přání oddaných stavitel
však nevyplnilo se, neboť Hadži Achmed obýval svůj palác jen ně
měsíců, nejdříve jako svrchovaný panovník a vládce, potom jako
vězeň. Dům, ve kterém teď je chorobinec, patříval bohaté rodině Be
Lefgúnů, jíž za panování tureckého náležela vrchní moc nábožens
z té příčiny dům byl za nedotknutelný pokládán. Jistý místodrži
alžírského deye v Konstantině upadl v nemilost svého pána a měl b
popraven. Chtěje této nepříjemnosti se vyhnouti, milý místodržitel n
dělal hrdinu, utekl a schoval se do domu Ben-Lefgúnů, kdež žil p
měsíce, až hněv alžírského paši přešel a týž o bezživotí bey
nestál. Od těch dob však, jakmile nějaký bey opět lásku pána s
ztratil, paša alžírský honem poručil, aby dva strážníci postavili se p
posvátný dům a po případě hned zatkli nešťastníka, který by chtěl
sledovati příkladu chytrého předchůdce svého.

Okolí Konstantiny nic neposkytuje, leda krásný pohled na m
bytné město. Zbytky římského vodovodu o něco dále na jih
nejsou nic zvláštního.

Na severním svahu konstantinské skály jsou čtyry bohaté, horké prameny sirné, alkalické a železité, o 38° C teploty; při nich zařízeny jsou jednoduché lázně. Ráno bývají plny, — náležíť k dobrému tónu v Konstantině po ranní koupeli v Sidi Meçidských bassinech posnídati v restauraci při nich vystavěné. Ženy arabské a židovské přicházejí každou středu koupati se a vykonávají při tom svoje pobožnosti, házejíce do vody (do třetího pramene, zvaného Burmat-er-Rabat) koláče medové a zrna obilní, pálíce kadidla vonná a zabíjejíce kuřata. —

Třetího dne pobytu svého v Konstantině znovu vybrali jsme se na cestu, na jih, na pokraj Sahary, — pan fabrikant likérů s náležitými informacemi o pohodlí či nepohodlí cesty a hôtelů. Na to vždycky ptal se nejdříve. — Ještě před rokem můj přítel Dr. R. z Genevy musil polovici cesty, z Batny do Biskry, asi 120 kilometrů, vykonati povozem; teď však otevřena je dráha již až do El-Kantary, kde začíná pustý práh té veliké pouště, táhnoucí se až k Biskře. Dráha je projektována až do Tugurtu a bude asi brzo ukončena.

V El-Gueře začíná jižní odbočka východoalžírské dráhy. — Čím více na jih, tím krajina více pusta. Ráz její pořád pahrbkovitý; zem pokryta nízkými křovinami daleko široko, leda tu a tam stromy olivové a keře jalovcové. Nikde ani domku, ani táboru kočovných Arabů. Zřídka kdy jen nějaká karavanseraj, teď víc a více pustnoucí; pak ob čas rozlezlé stádo ovcí a koz, řidčeji velbloudů. Po dlouhé přestávce konečně dorazí vlak ku některé stanici, patřící k malé kolonii.

„Jest-li takhle nedostaneme ani víno, ani absinth!“ sténal pan továrník už napřed.

„Voda tam bude jistě, vždyť to je oasa,“ dodávám útěchy; „při nejhorším dostaneme palmové víno.“

„Prosím vás, mlčte, kdo pak by pil vodu! A tu palmovou břečku ať si vypijou ti barbaři sami. Kdyby aspoň něco pořádného k jídlu bylo; pomeranče a datle také pořád jíst nebudu. Že jen hôtel Continental ještě nezřídil v Biskře filialku! Vy byste také moh' nějakého Švejcara přemluvit, aby se tam přestěhoval; Švejcaři umějí znamenitě zařizovat hôtely.“

„Upokojte se, příteli,“ konejšil statkář pan Ch., „nejsme první, kteří jedeme do Biskry. Tady vedle v kupé ještě mladý párek, bezpochyby nějaká svatební cesta, také tam jedou.“

„Protože nevědí, co činí. To bych tak, ještě se tahat do Afriky s ženou! Mám se samým sebou starostí dost.“

III.

Už hodinu vlak jel bez zastávky. Z dálky červenaly se rudé skály a mezi nimi široký průzev, jako brána k Saharské poušti, divoké gorges d'El-Kantara. Arabové dobře je nazývají Fum-es-Sahara, ústa Sahary.

Vystoupili jsme. Na nádraží čekala veliká, rozviklaná a zaprášená diligence, konající pravidelnou denní službu z Batny do Biskry. Sedm utahaných arabských hřebců bylo zapřaženo do této staré archy, ve které najde místa i s kočím a konduktérem asi 18 osob: 8 uvnitř,

3 v předním coupé a 7 na banketě na hoře a na kozlíku. Na střeše je místo pro zavazadla, která se přikrývají velikou zelenou plachtou.

Bylo odpoledne, když vyjeli jsme ze skal el-kantarských. Jako rázem krajina změnila se. Před námi široká, úzká kotlina s mírnými, vlnivými pahrbky a první oasa saharská, vesnice El-Kantara, s dlouhým palmovým lesem, čítajícím kolem 20,000 datlových palem. Vesnici obývají jen tuzemci, Evropané mají několik domků na druhé straně skalního průzevu.

Náš povoz řídil silný, mladý Biskrijec, výborný kočí. Z El-Kantary do Biskry měli jsme ještě 52 kilometrů a cesta tím pahrbkovitým, kamenitým nebo písčitým krajem špatná nebo docela žádná. V době dešťů arciť o nějaké jízdě není ani řeči. Kočí však nedbal obvyklých pravidel řízení povozu, a problém, dostati tu okolečkovanou stodolu přes nějaký dolík, rozřešil hravě. S kopce, který často hodně byl příkrý, pohnal koně do největšího trysku a setrvačností dostal se povoz bez namahání aspoň do poloviční výše kopce protějšího, který také v největším trysku byl stečen. Že při tom kára skákala jako kobylka a cestující měli strachy, zdálo se býti věcí docela vedlejší. Jenom jsem se divil, že žádný z koňů při té divoké jízdě ani jedinkrát neklopýtl. Však by to bývalo jeho poslední klopýtnutí, nebo rozjetý vůz nedal by mu času vzchopiti se a celé spřežení brzo by bylo na hromadě; cestujícím asi také výborně by se při tom nedařilo.

. . . Ohlédl jsem se nazpět. Dlouhý hřbet červenavých skal ležel za námi, protať jsa malebnou soutěskou el-kantarskou, pod níž rozkládala se ve stínu palem oasa. Slunce svítilo úkosem a žlutavý jeho lesk zvyšoval kouzelný dojem té předsíně pouště. Saharu ještě viděti nebylo, až z protějšího návrší, k němuž dostaneme se s večerem. Zde byla poušť, ani v šíř ani v dál lidského obydlí, leda že za dlouhý čas potkali jsme karavanu velbloudů. Bývalo jich 10—20 pohromadě, Arabové buď seděli na nich, buď provázeli je pěšky. Je to zvláštní obraz: vůkol žlutavě červený kraj, pustý, a trpělivá ta zvířata vážně, klidně, stejnoměrně, s nataženými krky a rozumným okem, zvolna pohybují se v před . . . Byla to poušť, a přec ještě ne Sahara, — zde ještě tu onde malý, nízký keřík, travina šedé barvy, půda vlnitá, pahrbkovitá, — tam nic než širošírá pláň a žlutý, drobný písek.

Přepřahali jsme jen jednou, v karavanseraji El-Utaja, která teď začíná růsti stavbou dráhy. V hospůdce jsme povečeřeli, za tři franky dost dobře. Pak přejeli jsme ještě malou oasis, či lépe malou skupinu palem tuším jen s jedním domkem, založenou teprve nedávno. — Byl již večer a slunce zapadlo; vůz pozvolna lezl na příkrý svah posledního vrchu, dělícího nás od cíle naší pouti, Džebel-Bu-Rhezal, vrch gazell, — a najednou, když dosáhli jsme temene nevysokého toho kopce, před námi v dálce objevila se Sahara . . .

Povoz zastavil; cestující všichni vystoupili a mlčky dívali se na ten velikolepý, překrásný zjev. Měsíc v úplňku leskl se na obloze, na které nebylo ani mráčku, a rozléval tajemné svoje světlo nad ohromným nekonečnem. Bylo ticho jako v hrobě, žádný z přítomných slova nepromluvil, jen umdlení koně těžce oddychovali odfrkujíce po chvílích. Jen se z nich kouřilo. Na levo rozeznávali jsme obrysy Džebel-Oresu,

na pravo a před námi rovnou, nekonečnou pláň a písek, všude písek. V silném jasu měsíčním a pomocí dalekohledu rozeznati bylo černé body, — oasy; Ptolemaeus prý kraj ten přirovnal ke kůži levhartí. Když francouzské pluky překračovali místo, na kterém stáli jsme my, vidouce Saharu prostírající se do bezmezné dálky, obzor bez pahrbků a splývající bez mála s oblohou, vojáci volali udiveni: „La mer! La mer!"

Opravdu jako ocean je ta nekonečná spousta, a jako na moři ostrovy, tak tady na poušti porozsety jsou oasy...

Ani větřík se nehýbal. Nezdálo se, že druhdy divý vítr pohřbívá v kotoučích a v celých vlnách prachu a písku celé karavany a že poušť rozzuří se také tak divoce jako moře... Blízko před sebou rozeznávali jsme zřetelně roztroušené souostroví oas konstantinských, zvané Ziban, a nejblíže palmové háje a stavení druhé oasy saharské Biskry, kam zbývalo nám ještě dojeti.

„Kde pak je pan N.?" ptal jsem se pana Ch.

Ohlíželi jsme se, ale pan N. Sahaře se neobdivoval. Z vozu ozýval se podezřelý šramot, jako když pomalu pilou řeže, v odpověď na naši společnou otázku. Pan N. spal v coupé jako zařezaný. Probudili jsme ho nechtějíce jej oloupiti o divadlo tak řídké a skvostné.

„Pro Krista Pána, to mám žízeň, už jsme na místě?"

„Ještě ne, budeme tam hned, ale vidíme Saharu."

„Saharu? — to mi tak scházelo, teď! Ach, bože, že jsi mne nestvořil velbloudem! Prosím vás, nemáte ještě trochu vína ve své láhvi?"

Na štěstí mohl jsem posloužiti dobrým tuzemským. Teď teprve pan N. začal se ohlížeti:

„Ach, safraporte, tohle si dám líbit, to je pěkné; Biskra není daleko, jen aby tam byla pořádná hospoda, jak mi slibovali, abych se moh' na to vyspat." — Ubožák, jakoby byl tušil, co naň čeká.

Sjeli jsme s vrcholu a přejevše ještě několik vlnitých vršků, jež s hůry vypadaly jako krtičí hromádky, přibyli jsme za malou hodinku — bylo již 10 hodin večer — do Biskry.

Hôtel du Sahara, nevelká budova v hlavní ulici, byl plný. Prý není ani místečka. Nebylo to arci nesnadno, poněvadž dvacet cestujících k naplnění těch několika pokojů dostačovalo. Tenkrát právě saisona byla v plném proudu; doba dešťů dávno už přestala, počasí bylo příjemné, a horko snesitelné, vegetace pak již silně pokročila. Mimo to mnozí utíkali před zemětřesením z Nizzy a z Riviery, jako na př. náš mladý párek, který však opatrně objednal si pokoj několik dní napřed; ovšem při takové příčině musí se platit třikrát až čtyrykrát tolik, než obyčejně, jinak bychom si byli té opatrnosti také dopřáli. — Na přes rok nouze nebude už tak veliká: hôtelier hodlá přistavěti ještě jedno poschodí a jakmile dráha bude hotova, beztoho že ještě nějaký hostinec přibude.

„Já se vám odtud nehnu, dokud mi někam neustelete," láteřil pan fabrikant likérů, až konečně věc ujednána tak, že nám prozatím ustelou do vedlejší jídelny a zýtra že několik pokojů se uprázdní. Obrátili tedy stoly vzhůru nohama, položili do vnitř rohožky a nějakou tu pokrývku, a lůžko bylo hotovo.

„Za tohle musí hostinský objednat u mne celý sud mého likéru," ozývalo se sténání z hloubi jednoho stolu jako ze šuplete.

„Račte se upokojit, pane," podotkl jsem z hloubi stolu druhého, „pomyslete, že jsme na poušti; jak pak, kdyby zde hôtelu vůbec ani nebylo a vy musil spát pod palmami, kam by se na vás chodili dívat šakalové, lvi a tygři, a musil byste celou noc přikládat na ohníček! Tady spíte pokojně, přikládat nemusíte, lvi sem nechodí, leda že vás pošimrá zvířátko celkem docela nevinné."

„Příteli, vy jste mudrc. Jenom že se vám to pěkně povídá, vy jste tenký jako louč, ale já se tady lisuju jako květinka v herbáři... Ale poslouchejte, vy byste taky trochu přikládal, kdybychom byli venku dohromady, co?"

„Přikládal, Vašnosti, přikládal, dobrou noc!" —

Biskra, která je v rukou francouzských teprve asi od r. 1844, skládá se vlastně ze tří oddělených a nesouvislých částí: první evropské, kupící se kolem pevnůstky Saint-Germain, druhou část tvoří stará Biskra, El-Bekri, vlastní a původní oasa, a mezi oběma leží vesnice černochů zde usedlých. Římané znali oasu pod jménem „ad Piscinam".

Již časně z rána nabízeli se nám službami svými arabští průvodčí, vozkové i majitelé koňů jízdeckých. Chtěl jsem si najati nějakého arabského oře a koňmo prohlédnouti oasu i okolí; smlouvám tedy s majitelem Mahmud-Mass'ud-Taherem, kterého mi doporučovali. Pěkný, arabský kůň, na celý den s anglickým sedlem 7 fr., se sedlem arabským docela jen 5 fr. Nějak podezřele lacino, — v Evropě platíval jsem za dvouhodinnou vyjížďku 6 fr.! Ale nechť, tím lépe; ostatek, pomýšlím, tady je vlasť krásných koňů, a jako pomeranče jsou zde skoro zadarmo, tak to taky bude s krásným koněm. Tvrdým, arabským sedlem jsem opovrhl, nechtěl jsem se odřít.

„Není-li pak příliš líný, tvůj kůň," ptal jsem se, „nemám s sebou ostruh."

„Buď bez starosti, pane, Bohem se ti zapřísahám, nepotřebuješ jej pobízeti. Je divoký jako vítr simum a při tom poslušný jako dítě."

V Alžírsku tyká se domorodcům, aspoň pokud jsou nosiči, průvodčí, sluhové atd. Někdy téže důvěrnosti používají domorodci i vůči Evropanům. Mimoděk připadl mi styk tím volnější, svobodnější.

Za malou chvíli, sotva že jsem vypil trochu pramizerné kávy, ohlašují mi, že kůň stojí před hostincem osedlán. Už jsem se těšil na ten vzácný požitek: půda k jízdě zrovna stvořená, měkká, elastická hebkým pískem, 20 nebo docela 25 kilometrů za hodinu bude pro takového koně hračkou. — Můj ty bože! před průjezdem Mahmud Mass' ud Taher držel za uzdu mrchu starou, opelichanou zpola, s jazykem vyplazeným a hlavou až k zemi sklonénou, nohy schvácené, skroucené jako paragrafy, sedlo jako ten kůň, roztrhané, cucky z něho lezly, třemeny rezavé, úzda rezavá, místo řemení spuchřelé provazy. Na tohohle chudáka ovšem ani ostruh ani biče není zapotřebí, nic by to nezpomohlo. S větrem o závod lítal, možná, ale před dvacíti lety. Darmo jeho majitel pořád se zapřísahal Allahem i jeho prorokem svatým, že prý znamenitě kluše a bůh ví jaké že ještě má lákavé vlastnosti. Byl

bych se musil začervenat studem, kdybych byl záda toho zvířete neváhal obtížiti.

„Dobře's udělal, žes nepřijal, pane," povídal mi v ústraní závistivý konkurent. „Taher koupil předevčírem toho koně za 20 franků. Ale chceš-li, přivedu ti svého, znamenitý Arab čisté krve —"

Taher ještě zaslechl tato slova. „Není pravda, pane," pravil, „jeho kůň je stokrát tohohle horší, — nikdo ani zadarmo ho nechce," dodal jizlivě.

Tenkrát jsem Taherovi uvěřil.

Za takových okolností upustil jsem od zámyslu projíždět Saharu na arabském hřebci a spokojil jsem se s pouhým povozem vespolek se soudruhy. — U Arabů alžírských vůbec málo viděl jsem pěkných koňů, a to jen u bohatších; ostatní mají spíše několik mezků nebo velbloudů. Krásné koně arabské má jen vojsko, zejména důstojníci francouzští.

Biskra-el-Nokkel, „palmová Biskra", je oasou nad míru příjemnou, v níž je několik silných pramenů sladké vody a kolem níž kupí se širý palmový les. Také nám, kteří přec nebyli jsme umdleni několikaměsíční poutí pustinou, pobyt tam byl příjemným občerstvením a rozkoší. — Ve čtvrti evropské, v nové Biskře, založeno je rozsáhlé square, veřejná promenáda a sad nejkrásnějších jižních květin a stromů, palem, cypřiší, oleandrů, gumovníků a j., obmezující jednu stranu hlavní ulice; strana druhá skládá se z rovné řady domů se stinným podloubím a nízkými střechami, stavěných z cihel na slunci vysušených a čistě obílených. Zde jsou také hlavní budovy: hôtel du Sahara a cercle důstojnický, o něco dále pak škola a uprostřed veřejného sadu katolický kostelík. V rovných, širokých a vzdušných ulicích, na náměstích a prostorných křižovatkách, na promenádách kolem tohoto saharského městečka, nebo chcete-li města, všude samá čerstvá zeleň, všude prýští a teče čistá dobrá voda, osvěžujíc příjemně horký vzduch.

Ještě asi před 25 léty toho všeho prý zde nebylo; až když generál Crouzet převzal v Biskře velení jižní armády, z Biskry učiněn byl ten příjemný kout. — Silná pevnůstka Saint-Germain vystavěna byla r. 1849 a tvoří veliký obdélník o osmi hektarech plošné rozlohy, ve kterém všechno evropské obyvatelstvo snadno může nalézti bezpečného útulku pro případ potřeby a nenadálého útoku některého nepřátelského kmene arabského.

Na terasse budovy školní je zařízena meteorologická stanice pozorovací, založená a vydržovaná panem Landonem de Longueville, tuším bankéřem pařížským. Školu navštěvuje 70 dětí arabských a jen 12 francouzských, — vzácný úkaz, že děti domorodců ve škole jsou v majoritě a to ještě tak značné! Příčinou toho jest veliká důvěra, které požívá mezi Araby nynější učitel a ředitel školy pan Colombo.

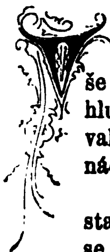
Mezi 1600 obyvateli nové Biskry je asi 400 Evropanů, mezi nimiž 250 Francouzů. Ti zabývají se obchodem a prodávají tkaniny, hračky, zboží osadnické, potřeby domácí, vína a likéry; mnozí vedou rozsáhlé obchody obilní a datlové s Araby jižních krajů. Veliké kryté tržiště na obilí, plodiny a výrobky domácí je uprostřed jednoho z náměstí, kolem něhož rozkládají se domky domorodců. Každý den je tady čilo a dopoledne co chvíli přicházejí a odcházejí celé karavany vel-

bloudů jednohrbých, kteří zatím co jejich pánové odbývají si obchody, buď stojí nepohnutě nebo leží na zemi s nohama svázanýma, přežvykujíce suchou snídani. — Kořalečnictví i na Sahaře je v rukou židovských.

Mezi Biskrou en Nokkel a El Bekri je vesnice černochů, skládající se z chatrčí, stavěných také ze sušených cihel, ale nebílených a seřaděných také v rovné ulice. Na těch batolí se mládež černošská a rve se také o hozený peníz, jen že ještě divočeji než uličníci arabští. Ženy černošské chodí nezakryty a ověšeny celým bazarem naušnic, náramků a jiných ženských tretek. — Opodál černošské vesnice rozkládá se majetek zmíněného již pana Landona: přeskvostná zahrada a letohrádek. Všecky druhy exotické květeny, nejvíce palmy, uspořádány jsou tu v pěkné řady, tam v malebné skupiny a boskety, tu vysoké datlovníky rozvětvují své malebné koruny v nedostupné výši jeden v tu, druhý v onu stranu melancholicky se kloně, jinde zase staré stromy olivové, cedry, bambusy, chlebovníky, tam zase aloe se silnými, tučnými listy až zvýší člověka, a z těch listů trčí štíhlý peň s rozloženými květy, onde celé háje pomerančů zlatým ovocem obsypaných, tu eukalyptus, banan, moruše, palma vějířovitá a což vím, co ještě! Všude protékají potoky čerstvé vody. — Všecko tak pěkně je spořádáno a vydržováno velikým nákladem, že člověk cítí se zde, procházeje se na cestách ze saharského písku, jako v pohádce z Tisíce a jedné noci. (Dokončení.)

Lokaj.

Malá povídka. Napsal **Bohdan Kaminský**.

„Vše v nejlepším pořádku, Osvícenosti," hlásil hubený podkoní, hluboce se ukláněje před starým knížetem, jedním z prvních kavalírů říše, který právě širokým podjezdem přicházel z parku do nádvoří.

Kníže byl nevelký sedmdesátník, který dosud mylně si představoval, že chůze jeho je majestátní. Ale nebyla. Krok stával se pomalu šouravým a nejistým jako u jiných stařečků, zcela obyčejných, jichž rodokmen náhodou nedatuje se z roku 1113. Kavalír žil stále v sladkém domnění, že není-li, alespoň zdá se pořád býti mužem v letech nejlepších, a dvorní rada jeho byl nucen loni ještě z rozkazu na smrt uraženého knížete uděliti přísnou důtku redakci německého listu, v němž při pohřbu jakéhosi hraběte spatřil neopatrný zpravodaj mezi smutečními hosty i „vetchého knížecího stařečka"...

Nepromluviv slova kníže obešel nádherný povoz, jen jen se lesknoucí, do něhož zapřaženy byly dva páry krásných, černých, lesknoucích se koní, na jichž řemení ve slunci májového odpoledne zářily nesčetné korunky. Koně přehrabovali netrpělivě nohama, bijíce podkovami o dláždění a hrdě vzpínajíce krásné, štíhlé krky. Na kozlíku ekypáže v livreji, kterou oblékali jen o největších slavnostech či návštěvách hostí nej-

vzácnějších, seděli kočí s lokajem, oba cylindry majíce v rukou a starostlivě pátrajíce ve tváři knížete.

Tvář tato, zvráskovatělá, ledová a přísná, byla dnes výminečně laskavou. „Jeďte," řekl kavalír blahosklonně, s patrným zalíbením hledě za nádhernou, s vybraným vkusem seřízenou ekypáží, jež zahrčevši portálem vjížděla do dlouhé aleje jehlancovitých dubů, které dopola vroubily dlouhou, rovnou silnici, táhnoucí se anglickým parkem, zářícím nyní v plném jasu slunce a v plné kráse jara. Ode vrat parku v přímé linii s dosavadní cestou vedla stinná alej lip, vysázených čtyřmi dlouhými řadami až k císařské silnici.

Když povoz vjížděl do stínu lip, kočí ohlédnuv se nazpět zapálil si doutník. „Starý je dnes jako máslo," řekl. „Teď ještě se mu všechno daří, je krásná pohoda a zdá se, že potrvá — ale nedej bože, aby přeletělo něco dědkovi přes nos. Má-li tu hosty a zlobí-li se, jde člověku hned o chleba. V tomhle je náš starý jako ďábel, pro nic a za nic vyžene člověka." Kočí narážel tím na záležitost oběma povědomou, jak totiž lokaj Alois byl předloni okamžitě propuštěn ze služby, když za návštěvy vynikajícího kavalíra, jednoho z nejstarších doživotních lordů panské sněmovny, usmál se na komorníka, kterému kníže pro jakousi příčinu řekl „Du Schweinsohr" . . .

„Přišlo Aloisu draho to jedno usmání," dodal kočí. „Člověk v té livreji je jak ten pes. Když se starému zlíbí, odkopne koho chce. Přerazí hůl o někoho, nafackuje — a když zlost přejde, pošle za to třeba desítku, jako tenkrát portýrovi . . ."

Kočí si odplivnul.

Sluha, sedící vedle něho, neodpověděl. Pohlížel upřeně před sebe, kde táhla se nekonečná bílá cesta, vroubená jabloněmi a švestkovými stromy. Po obou stranách silnice táhly se dlouhé panské lány.

Kdo byl by si všimnul tváře lokajovy v zámku před knížetem a nyní, nebyl by více spatřil oné naučené, bezmyšlenkovité, neobmezené úcty a bázně, jaká dříve zračila se v celém obličeji. Na její místo nastoupila zamyšlenost a jakási truchlivá starost, tak cizí tomuto druhu tváří téměř pergamenových, tuhých, naučených jen uctivé, někdy až psí pokoře . . .

„Rád bych se stavěl doma, než dojedem na nádraží," pravil za chvíli.

„Hochu, hochu," řekl kočí, povážlivě kroutě hlavou. „U tebe to byla také sázka na poslední kartu . . . . oženit se přece, nedbat . . . . kdyby se to starý jednou dozvěděl, pomoz ti pánbůh!"

Sloužící, muž asi třicítiletý, byl se před necelým rokem oženil tak, aby kníže nevěděl a proti výslovnému jeho rozkazu, který byl se vší přísností vydán, když před půlšestým rokem žena teď už nebožtíka Vosáhla se svými pěti dětmi vešla knížeti v oboře do cesty a prosila jej s pláčem za zvýšení služného, z něhož její muž s tolika dětmi nemůže prý býti živ. Děti bojíce se knížete plakaly . . . a dětský pláč byl hrozně protivný knížeti, který téměř nad hrobem stál bezdětek . . . Lokajovi vyplatilo se najednou služné za následující tři měsíce, ale řečeno mu, že toutéž hodinou nemusí se více namáhati službou u knížete, když je mu tak protivna. Potom se nad ním ustrnuli přece. Udě-

lali jej — a to jen z ohledu na četnou rodinu — ponocným. Nastydl při té službě hned v prvních dnech ... celý rok potom vláčel se jako stín ... Teď je už to všechno za ním, má to už odbyto ...

Sluhovi, sedícímu nyní na kozlíku, zamihnul se obraz předchůdce jeho mysli.

„Co chceš doma?" ptal se kočí mačkaje doutník, který mu nechtěl hořeti. „Aha, to aby žena také měla radost, v jaké jsi parádě? Chceš se jí ukázat, viď, aby tě viděla v celé tvé slávě? Nebo ...." Umlknul, zahleděv se na souseda, který se zardél.

Oba dva měli nejlepší své livreje, bílý frak se zlatými šňůrami na prsou a levém rameni, cylindr, bílou kravatu, žlutou atlasovou vestu a červené sametové spodky s bílými kamašemi, sahajícími po kolena. Lidé viděli zámecké služebníky tak oblečené v posledním desítiletí pouze třikrát, vždy za návštěvy velkých, tuze velkých pánů ...

Tvář lokajovu přelétl úsměv sotva znatelný.

„Pro Krista," řekl, „jak to bude dnes, to věru nevím. Tabule protáhne se do nekonečna, snad nebudu moci ani na chvíli domů. Žena ..."

„Co, stůně?"

„K dítěti," odpověděl sluha tiše. „Nadešla jí chvíle, Andě ... kdo ví, jak to bude ... Nejraději bych zůstal doma — ale dnes to není možná."

„Není možná," opakoval kočí. „No vida, takové to tedy je." Zakýval hlavou a zasmál se. Úsměv jeho byl zasmušilý.

Dojížděli k vesnici, ležící na cestě. Lidé vybíhali ze stavení. Nemohli se dosti vynadivit, až oči jim přecházely tou parádou, navěšenou na lidech i koních ... Jedna byla o tom řeč, tak vyšňořený jako lokaj Vaníček a kočí Tavyk že o největší parádě není generál. První tak usoudil kovář Janoušek, který v mladých letech sloužil na vojně a generála skutečně viděl.

Kočár zastavil u posledního stavení za vsí.

Byla to nevelká, polo dřevěná, polo zděná a nedávno bílená chalupa, asi třicet kroků vzdálená z císařské silnice a těsně při úvozové cestě, která ze silnice vybočovala a v oblouku táhla se vsí. K cestě té obráceno bylo průčelí s dvěma okny, z nichž na pravém pověšena byla strakatá zástěra či sukně místo záclony.

Na prahu u síně stála holka asi osmnáctiletá, sehnutá a bledá s očima uplakanýma. Spatřivši přijíždějící kočár, začervenala se až do krve a v její tváři zračily se zřejmé rozpaky.

Vaníček spatřiv ji zbledl. Na první pohled všimnul si uplakaných jejích očí a zarazil se jako ona. Byla to jeho švakrová.

Seskočil dříve ještě, než ekypáž zastavila.

„Ale moc řečí nedělej, Josefe," napomenul jej kočí, starší skoro o deset roků. „Pan rada jede za námi a ten jezdí ostře — náš starý si koňmo nadjede snad v polích."

Ale Vaníček už jej neslyšel. Byl jako hluchý a skokem ocitnuv se u švakrové, sotva ze sebe vypravil: „Jak je?"

Ze světnice ozval se tichý pláč. Lokaj poznal hlas ženy své, Andy.

„Já nevím," řeklo děvče, „nebyla jsem tam."

Hošík, asi desítiletý, její bratr, přicházel ze vsi a spatřiv před stavením vyšňořeného pána, zastavil se. Ale poznav strýčka, úprkem hnal se k němu a oči mohl na něm nechat, jak se zadíval na drahé jeho ustrojení. Chlapec ani sám sobě nevěřil, že by jeho strýček byl tak velikým pánem a tak pěkně si chodil. Kníže jezdil často okolo, i mnoho princů, ale ti všickni mívali šaty zcela obyčejné, nikdy ani zdaleka tak hezké a pestré jako strýček.

Hoch zazářil pýchou a radostí, když dotknul se bílého kabátu s velkými zlatými knoflíky, na nichž leskly se korunky . . .

„Jdi, hloupý, máš ruce špinavé," řekla mu sestra, plesknuvši jej přes ruku. „Proč jsi nezůstal u Strnadů? Jen jdi ještě, jdi, ty křikloune, a zůstaň si tam. Řekni, že Anda stůně a že bys tady dováděl."

„Josefe, Josefe," křičel ze silnice kočí.

„Víš co, Pepíčku, ty jsi rozpustilý, teta má pravdu, že bys překážel . . . Tu máš krejcar a jdi si."

„Frantino!" volal ze světnice hrubý ženský hlas.

„Hned," odpovědělo děvče. Lokaj sebou trhnul. „Nechoďte za mnou," řekla Frantina. „Ne, nechoďte," opakovala, když chtěl jí švakr následovat.

Mezi pootevřenými dveřmi objevila se stará ženská hlava s nápadně malým, jako přeraženým nosem. „Pst!" řekla žena a spatřivši lokaje opět přivřela.

„Smím?" řekl on, celý se chvěje.

„Ať jde Josef honem, ale honem," volal kočí netrpělivě. „Že už kočár hrčí, rada je už za námi," křičel a nečekaje odpovědi pobídnul koně, kteří také už netrpělivě s kočárem popojeli vpřed.

„Ježíši," splynulo tiše se rtů lokajovi.

„Necháme vám vzkázat, jak bude. Frantina potom třeba doběhne do zámku," šeptala ženská. „Jděte už, jděte."

„Švakrová, buďte tak dobrá," děl tiše a podal děvčeti ruku.

Ze světnice ozvalo se zasténání. Lokaj šel a zastavil se u okna. Bylo zastřeno. Beze slova vyskočil na kozlík volně jedoucího kočáru.

„No, už máme ale nejvyšší čas," řekl kočí, dobrý člověk a ještě lepší otrok.

„Ještě něco. Frantino!" křikl soused jeho, který marně bránil se horečnému rozechvění.

Frantina přiběhla za kočárem.

„Ještě jsem si vzpomněl . . ." řekl jí švakr, „kdyby snad mezi tím . . . zpátky pojedeme asi za hodinu, kdyby tedy . . . ale ne ne, už nic. S pánembohem," dodal rychle a jemu i jí vyhrkly z očí slze.

Kočí měl pravdu. Dvorní rada, který měl jménem jeho Jasností hosty uvítati na nádraží, jel už za prvou ekypáží, kterou jistě za nedlouho by byl dohonil.

Pobídnutí koně dali se do klusu a poslední stavení brzo zůstalo za nimi. Vaníčkovi, který se stále obracel, záhy zmizelo v jasné zeleni a běli kvetoucích zahrad.

„Chtěl jsem jí říci, aby mně dala znamení, až pojedeme kolem,“ řekl Vaníček zamysliv se.

Byl duchem u své Anny, o kterou se náhle bál... Podivná úzkost sevřela mu prsa, pomyslil si, jak by bylo, kdyby vše hroznou nějakou náhodou obrátilo se k horšímu a kdyby Anna, žena jeho, umřela... Její matka zaplatila také životem svým život posledního svého dítěte. Ubohý muž snažil se mysliti na jiné, ale vzpomínka ta houževnatě a stále vracela se k němu. Vzpomínal doby té, když na kozlíku sedávaje, jezdíval kolem jejich stavení, z něhož oknem dívávala se, vyhlížejíc jej. Seznámili se spolu, a líbil se jeden druhému. Chodíval k nim na návštěvu a díval se, jak sedá u okna a brousí drobná sklíčka, jež drží v hubených, na konci do krve odřených prstech své pravé ruky, při každém otočení brusu skláněje prsa i hlavu. Jako v celém kraji téměř všichni lidé, od nejstarších do dětí, neměli-li co jiného na práci v hospodářství nebo na poli, i ona živila se tím, že pro člověka, kterému se říká „faktor“, brousila skleněné knoflíky, jež dvakráte v týdnu odváděla. Faktor za celý den práce platil jí několika krejcary. Živil podobným spůsobem celé okolí, vždy v neděli odváděje hotové zboží do Jablonce továrníku, který skleněnými těmi skvosty zásobil celý kontinent, hlavně Rakousko a Turecko, jež náhradou za lesklé ty trety vrátilo mu tolik peněz, že šťastný továrník v pěti letech staví pátý dům, který s prvými tvoří v Jablonci do náměstí téměř celou ulici... Kolem Jablonce na kolik hodin cesty nenajdeš téměř baráku ni chalupy alespoň bez jediného brusu. Jdoucímu touto krajinou v každém téměř okně mihne se ti hlava čísi, od rána do večera skloněná nad brusem. Samí lidé, kteří při pilné, nezdravé práci vydělají si denně několik krejcarů.... samí lidé, s kterými „faktor“ na krev smlouvá žebráckou jich mzdu... samí lidé, kterým jablonecký továrník děkuje své domy a hezounkou svou villu... Dvakráte v týdnu z vesnic okolních do té, která je bydlištěm „faktorovým“, jdou za večerů celé tlupy různých lidí, nejvíce dětí a děvčat, s uzlíčky, v kterých odvádějí zboží už broušené. Při tom počítání s „faktorem“, a při podělování mzdy, bývá z pravidla křik a pláč, jeť „faktor“ prostý darebák, jenž libovolně, systematicky a drze okrádá tyto lidi, jichž krvavé prsty jsou obroušeny, bolavy a ve špinavé vodě, která stříká z brusu, tak těžko a zdlouhavě se hojí... Nade brusem musí být člověk skrčený, hluboko nakloněný, z blízka nadýchává v sebe těžký prach... za čas krátký začíná pobolívat na prsou, barva tváří se tratí a oči začínají se lesknouti horečným, nepřirozeným leskem... lidé stávají se mrzáky, zdraví nemocnými, děti zakrňují, jejich život je práce od rána do večera, bezduché a bezdeché otáčení brusu, který se nohou dole šlape... ale i těm dětem, i těmto mrzákům chce se chleba, jako pánům v Jablonci krásných velkých domů, vill a ekypáží...

I Vaníčkova žena byla takovou „šlejfířkou“ jako její sestra i ostatní její kamarádky. Skrovné služné lokajovo nestačilo k tomu, aby z toho mohli býti živi dva lidé. Na zvýšení služného nebylo ani pomyšlení, knížeti se s podobnou prosbou nesmělo ani na oči a lokaj bál se toho, že by se kníže dozvěděl kdy o jeho svatbě. Věděl, že jako jeho předchůdce byl by prostě vyhnán. A co potom?

U vody. Kreslil Konst. Bušek.

Žena jeho den co den, od rána do tmy sedávala schýlena nad brusem, i v hodinách, kde tak potřebovala se šetřiti, až do okamžiku, kdy ulehla . . .

Lokaji, který o tom přemýšlel, krvácelo srdce pod novou, parádní livrejí. Nevěděl ani, co se kolem něho děje, nerozeznával před sebou ničeho z té známé cesty, kudy jeli k nádraží. Lidé, jež potkávali, udiveně zůstávali státi. Všiml-li si jich, byli mu protivni, záviděl jim krásné jejich volnosti a snad poprve cítil se ve svém lokajském kabátě tak nepatrným, tak malým, tak děsně poníženým, — otrokem . . .

Každá minuta uplývala mu tak zvolna, k neuvěření zdlouhavě, každá zdála se mu býti věčností . . .

Bál se toho dnešního odpoledne, byl tak rozčilen a v takovém rozechvění, že trnul strachy, aby u tabule, před vrchností, nedopustil se nějaké nepozornosti.

Musil se násilím probírati z neveselých svých myšlenek a palných starostí... nebylo více pouze o něho, nejen o ženu, šlo tu i o jeho dítě...

Jeho dítě . . . V prsou jeho byl náhle pocit nikdy nepoznaný, tak nějak hřejivý a blahý . . . Cítil, že nyní snadněji bude snášeti celou trýzeň panské služby, i vrtochy starého knížete, i nejistotu svého postavení, ano i bití teď snad bolelo by méně . . . Neřekl by nikdy ani slova, nevyhnul by se políčku, vše by snášel pokorně, jak se služebníku patří a sluší . . . věděl by, pro koho vše to činí: pro své dítě . . .

Knížecí ekypáž dojevši na nádraží, záhy byla obklopena houfem lidí, z nichž hlavně kočové před nádražím shromáždění celý přístroj koní prohlíželi si očima na slovo vzatých znalců. Byli všichni jak náleží spokojeni. Ale panskému kočímu, jak se zdálo, byly lhostejny znalecké jejich úsudky, znal příliš dobře důležitost svého postavení, v němž byl tak vysoce povznešen nad veškery fiakristy a drožkáře venkovského města . . . Tvář jeho nepohnula se při jich pochvale, která se rozuměla sama sebou, a odpověděl-li jim na tu či onu otázku, činil to s celým vědomím své důstojnosti a tak, aby i méně chápaví poznali, jakou jim prokazuje milost.

Tvář jeho vzala na se výraz tím důstojnější, když před nádražím objevil se představený jeho, podkoní na krásném hnědouši, následován mladičkým jockeyem, jehož pestrý oblek celému shromáždění patrně imponoval. Kočové věděli, co se sluší; poodstoupili od ekypáže, aby její vládce pro dotěrnost jejich nebyl představeným svým zbytečně plísněn.

Podkoní v elegantním jezdeckém obleku seskočil s koně, jehož uzdy chopil se jockey. Poslušen rozkazu svého pána, jezdil zvolna před nádražím s oběma krásnými oři, aby si oddechli před jízdou zpáteční.

Podkoní podrobil znovu celý povoz důkladné prohlídce, aby nikde nebylo nejmenší chyby.

Nenašel žádné. Nařídil pouze kočímu, v jakém tempu jeti, a aby byl co možná opatrným na předního náručního koně, který se časem plašívá.

Lokaj zatím stál už na perroně, kde dvorní rada ve fraku s řádovou stužkou zvolna procházel se s vytáhlým přednostou stanice, který se stále díval na hodinky.

A lokaji zase ta každá chvíle byla dlouhou k nepřečkání.

V tuto dobu sjížděli se na nádraží osobní vlaky se tří stran. Stálo tu plno lidí a všichni zvědavě prohlíželi si parádní livrej sloužícího, který s cilindrem v ruce nestačil utírati si krůpěje potu, jenž vyvstával mu na čele. Lidé, kteří si z města na nádraží vyšli jen procházkou, hrnuli se ku vrátkům, jimiž z vlaku vycházelo se na perron, aby co možná blízko stáli těm, kteří s takovou slávou byli očekáváni.

Dozvěděli se záhy, kdo jsou ti přešťastní: byl to synovec a majorátní pán a dědic veškerého panství s mladou chotí svou, rozenou vévodkyní z ***; měla dnes prvně vítána býti v zámku, kde brzo měla se státi paní neobmezenou a vládkyní panství, jež náleží k největším v Čechách. Lidé vypravovali si divy o její kráse, která u dvora přezařovala i hvězdy první velikosti...

Na pražské trati konečně ozvalo se táhlé zapísknutí vlaku. Rada právě dopínal si pravou rukavičku a urovnal si kravatu.

V nádraží ozvalo se první zvonění.

Lokaj dívaje se ku přijíždějícímu vlaku, postavil se rovně, vypnuv ramena.

Buráceje, vjížděl vlak do nádraží.

Lokaj sejmuv cylindr, popošel, upřeně se dívaje na coupé první třídy. Objevila se tam příjemná, hnědým plnovousem zarostlá tvář s důstojnickou čapkou. Lokaj skokem octnul se u coupé, u něhož stál kondukter, maje ruku na klice.

Vlak zastavil, dvířka se otevřela.

Několikráte hluboce se kloně, pozdravoval dvorní rada očekávané hosty. I předseda stanice neomeškal se jim pokloniti co nejuctivěji.

Její Jasnost, mladičká dáma krásy opravdu nevšední, kynula jim přívětivě, princ, který byl rytmistrem u dragonů, vyskočil s vozu, pomohl své choti a podal oběma pánům ruce, představiv oba paní kněžně, jíž pánové políbili světlou rukavičku.

Hluboké poklony lokajovy nikdo z panstva ovšem si nepovšimnul. Jeho úlohou bylo vzíti z coupé šedivý plaid, elegantní černou kabelku a s hlavou stále obnaženou středem zvědavých lidí jíti za panstvem až k ekypáži, pomoci vrchnosti si usednouti, ještě jednou hluboce se poklonit, usednouti vedle kočího, založit ruce a děj se co děj neohlédnouti se více, leda na zavolání.

Úloze té dostál. Princ říkal cosi ještě radovi, který měl jeti v druhém kočáře, paní kněžně představoval se podkoní, dojev se svým hnědoušem na pravou stranu ekypáže — a lokaj seděl už bez hnutí, upřeně a pozorně dívaje se před sebe, ruce maje na prsou založené, zcela dle předpisu.

Komorná paní kněžny a princův myslivec byli zatím vystoupili z coupé druhé třídy. Myslivci bylo starati se o zavazadla, jichž byla celá spousta, komorná vešla do čekárny, kde zatím upravila si toiletu.

Pobídnutí koně počali klusati. Radost byla dívati se na bujná, krásná ta zvířata, jichž podkovy při jízdě bily stejnoměrným tempem. Lokaj viděl se svého kozlíku před ekypáží klusajícího bělouše jockeyova, který průvod zahajoval. Podkoní jel po pravé straně kočáru, do něhož časem se nachyloval, odpovídaje na otázky jejich Jasností a časem nad-

zdvihuje klobouk. Povoz radův jel těsně za panstvem, před kterým zdaleka lidé smekali, zůstávajíce státi a dlouho ještě za ním se ohlížejíce.

„Teprve za nádražím,“ pomyslil si Vaníček. „Co dělá teď, v tuto chvíli Anda?“ Bál se toho, až pojede kolem ní, kolem stavení, kde leží. „Bude už dobře?“ napadlo mu. Těšil se tím. „Gustav je jako opice,“ pravil si hledě na jockeye, který měl červenou čepici, takový též kabátek s bílými rukávy a bílé spodky — obě barvy rodu.

„Opice,“ opakoval si. „A já? Také.“ Nenapadlo mu to nikdy dříve. „Opice, zboží, které jako nepotřebná veteš zahodí se, kdykoli se pánu zlíbí. Co dělat? — Je to strašné, ta nejistota. Pojedu kolem ní, nesmím se ani zastavit, zeptat, ba ani ohlédnout. Co je komu po tom, že lokaji narodilo se dítě? To dítě... co z něho asi bude? Bude sloužit jako já, navléknou je také do červených kalhotek a bílého kabátku jako opičku, budou se mu smát... Ah, teprve jsme u cihelny! Jak líně to běží. A takové drahé koně! Byla by za každého chalupa, tam by se žilo dobře a krásně, žena by nemusila polykati prach toho brusu, koupili bychom si pole a žili sobě, ach jenom sobě a svému dítěti. Chodilo by do školy, snad by se stalo pánem. Tam ten člověk — jak hluboko a z daleka smeká — a klaní se, jednou, dvakrát, stále — a patří mu celý lán polí, je to boháč, sedlák... Že v některých lidech je taková touha, státi se opicí! Nic mu po vrchnosti není, ale je rád, když si může počínati jako lokaj... Vypravoval by ještě dětem, že mluvil s knížetem, že se naň kněžna usmála.“

Krajina se náhle otevřela, na obzoru bylo viděti věže zámku. Princ upozorňoval na ně svoji choť, která rozevírala právě slunečník. Vaníček slyšel klapnutí pera.

Pak objevil se v dálce chumáč stromů, v slunci zaleskla se břidlicová střecha kapličky. Srdce zabušilo v lokajovi hlasitě a krev stoupala mu ku hlavě. Prsa jeho sevřela náhle palná úzkost, cítil, jak se mu nohy chvějí. Vše kolem zdálo se s ním točiti a bylo mu, že vrávorá, že sedí někde vysoko, jako na věži, že ztrácí opory a padá... Myslí kmitnul se mu obraz Anny, ale ne tak, jak ji znal, tak jak se na něho časem usmála... viděl ji nehybnou, nataženou, mrtvou, s rukama skříženýma jako má on... ale s očima zavřenýma, bez pohnutí, položenou do rakve... — Umře, umře, volal v něm nějaký hlas a jemu bylo, že slyší vyzvánění a pláč a tenký hlásek maličkého dítěte... Vzpamatoval se, hleděl tupě před sebe a rozeznával zvolna jednotvárné tlučení podkov a hrčení vozu... Musil si násilím připomínat, pro něho že dnes povinností vedlejší, ba poslední, myslit na ženu a dítě... Ne, ani myslit na ně nesmí, nechce-li se dopustit hlouposti, nepředloženého skutku, který by připravil jej o chleba...

Namáhal se nemysliti na domov. Díval se na pestrou, sehnutou postavu jockeyovu, aby zaplašil z mysli ten obraz umírající své ženy. Jockey jednotvárně nadskakoval v sedle a podkovy jeho bělouše bily v taktu s nohami ostatních koní. Ekypáž jela hladce a vzorně po dobře ujeté silnici.

Minuli osamělý zájezdní hostinec, pustý a jako vymřelý, který už jen bídně živořil od těch dob, kdy dráha zvítězila nad starými formany.

Velký pes vyběhl ze síně, starý a sešlý, a chraplavě štěkaje rozběhl se za druhým kočárem.

Lokaji bylo horko. Cítil, jak pod kloboukem na čele vyvstává mu pot, jehož nesměl setřít. Bylo by to hrozným proviněním...

Minuli i kovárnu, kde kolem uvázaného koně stálo několik lidí, kteří už z daleka zdvořile a nemotorně se ukláněli. Nahé, asi dvouleté dítě mávalo ručinkama, jakoby pobízelo koně k rychlejší jízdě. Nějaká žena přiskočila k němu a pleskla je přes ruce tak, že dalo se do pláče.

V kočáru ozval se smích.

Vaníčkovi zdál se krutým, nespravedlivým výsměchem. Hleděl upřeně před sebe, očima téměř hltal postavu, která stála na prahu prvního stavení. Poznal Frantinu.

Kočí dotknul se levým kolenem pravé jeho nohy. Rozuměli si oba. Vaníček spozoroval, jakoky i jockey zdržoval koně a díval se na ten práh. Uplynula jistě už celá hodina ba více od té chvíle, co tudy jeli na nádraží. Celá hodina, celá věčnost — co asi za dlouhou tu dobu se stalo! Kolem stavení byl mrtvý klid a ticho, jenom Frantina stála na prahu, ale i ona byla jako socha neživá. Vaníček hleděl na svou švakrovou jako šílený, s očima vyjevenýma, v kterých zračila se otázka zoufalá...

Frantina popošla o dva kroky ku cestě, zakývala hlavou.... usmála se... zdálo se mu alespoň, že postřehl úsměv, paprslek, zásvit radosti na její tváři... ale byl to jen okamžik a ekypáž hrčela dále, projela vesnicí, spěla polemi a vjížděla do aleje.

Lokaj nepoznával více krajiny, ničeho kolem sebe, ztratil úplně smysl pro všechno, co nebylo jeho ženou a jeho dítětem. Byl by jásal do toho májového dne, do toho zpěvu skřivanů, do té vůně lip, v které blahem a pocitem nikdy, nikdy dříve nepoznaným zatočila se mu hlava.

Bylo tedy vyhráno...

Věděl, že mu z domova vzkáží do zámku, že snad už posel očekává jej tam se zprávou, která učiní jej člověkem nejšťastnějším. Paní kněžna opět něčemu se zasmála a jemu zdálo se, že hlas její je opravdu krásný. „Je dobrá,“ napadlo mu, a myslil si dále, jak ona sama je teprve nedávno vdána — hlas její zněl tak bezstarostně... je šťastna, jistě šťastna! Poprosí ji jednou, řekne jí jak a co... ona jich jistě neoslyší, pomůže jim, vysvětlí knížeti, že i lokaj, že i člověk v livreji má nároky na trochu toho štěstí. Kdyby se kníže dozvěděl z jejích úst, že jeho lokaj hřešil, že jednal proti zákazu, že se oženil — na její přímluvu jistě by mu odpustil a on více nemusil by žíti v ustavičném strachu o existenci svou, své ženy, svého dítěte...

Jeli už parkem, lokaj nemohl se dočkati chvíle, až budou v zámku, aby se poptal.... a večer, ah večer, jenom co svlékne tu protivnou maškaru, poběhne domů a zavýskne a vášnivě zlíbá svou Annu a vtiskne horoucí, vřelý polibek na drobné dětské rtíčky, přivine k srdci své dítě, pochová je v náručí, zadívá se do jeho očinek, usměje se na ně a zlíbá je zase a zas...

Kníže vyšel svým hostům kus cesty naproti. Líbal a vítal se s nimi, když kočár zastavil. Usedl pak na místo princovo, který sedl si po koních. Mluvili spolu francouzsky.

U vchodu do zámku stáli ve dvou skupinách úředníci v černých oblecích s bílými rukavičkami a kravattami, v rukou držíce klobouky.

Kola zaskřipěla v měkkém písku, ekypáž stála.

Lokaj, seskočiv a sňav klobouk, pomáhal panstvu dolů. Přikvapivší rada představil úředníky příští jejich paní, která blahosklonně podala některým ruku k políbení, se zámeckým kaplanem a nadlesním, který byl ve slavnostní své uniformě, zeleném fraku a třírohém klobouku, vyměnivši několik frásí.

Po krátké zastávce odebralo se panstvo po schodišti, ozdobeném květinami, nahoru do svých komnat. Princezna šla zavěšena v rámě starého knížete, jehož svěžímu vzezření divila se s půvabností, pro kterou kníže opravdu zapomněl na svých sedmdesát let . . .

Byli čtyři hodiny odpolední, v pět hodin se dinovalo. Tabule ve velké jídelně, gothické jako celý zámek, byla uchystána s nádherou opravdu knížecí.

Vaníček oddechl si z celé duše, když se ocitnul opět sám na chodbě. Bylo mu tak volně, jako by po dlouholetém žaláři spadly mu s rukou pouta a on prvně vdechnul v sebe svěží, volný, čistý vzduch.

Seběhl ku vrátnému, že by byl porazil stolníka, který šel ještě cosi upravit do jídelny.

U vrátného čekal Pepíček na svého strýce.

Ten vykřikl spatřiv jej.

Chlapec byl si hrál tím, že dával si na hlavu vrátného čepici s velikým znakem.

„Frantina . . . Frantina vzkazuje," mluvil s patrnými rozpaky, „že Andě přinesl čáp holčičku."

Místo odpovědi chytil sluha svého švakříčka a zatočil jím ve vzduchu.

„A že prý máte být bez starosti," dodával chlapec.

„Je zdráva?" ptal se Vaníček po chvíli, v níž setřel slze, jež maně rozlily se mu po tváři.

„Je," řekl chlapec udiveně. „Za chvíli prý zas přijde Frantina vám povědít . . ."

Hoch neměl více čeho říci. Poselství jeho bylo u konce.

Lokaj odběhl opět nahoru. V celém zámku panoval čilý ruch, stolník, myslivci, správce zámku, komorník, sloužící, kuchař i služebné podávali si dveře.

Na zámecké věži odbila pátá hodina, v nádvoří ozval se pronikavý zvonek, svolávající panstvo k díner.

Kněžna objevila se usmívavá a zářící v jednoduché a elegantní toiletě, která vkusu i dovednosti její modistky sloužila opravdu ke cti. Štíhlá, krásná a okouzlující vešla do jídelny, zavěšena v rámě princovo, který ponechal si stejnokroj, odepjav pouze šavli. Kníže se svým radou objevili se ve fracích, nadlesní, jejž byl kníže vyznamenal svým pozváním, v parádní své uniformě a kaplan v prosté, nové klerice.

Kněžna usedla, pánové následovali jejího příkladu.

Před každým z nich ležel zlatou inicialkou ozdobený lístek s kaligraficky, zlatem psanými slovy:

„Potage à la Julienne.
Mayonnaise au saumon
Viande froide à la gelée.
Dindon farci aux champignons.
Salade de laitue.
Crême Plombière aux abricots.“

Kaplan, sklopiv nábožně oči, díval se po očku na menu, jež bohatstvím nebylo zrovna přemrštěno.

Kníže byl u výtečném rozmaru.

Vše šlo v pořádku vzorném a hladkém; nebylo nikde ani nejmenší příčiny k pohoršení ani k pokárání kuchaře či služebnictva.

V náladě opravdu příjemné a v zábavě, jejíž půvabnou osou byla mladistvá princezna, setrvalo panstvo spolu až do sedmi hodin.

Lokaji nepodařilo se v té době stavěti se u vrátného; teprve po tabuli na chvilku mohl tam odskočiti. Setkal se tam s Frantinou. Čekala na něho. Několika slovy jej potěšila znovu. Holčička prý má jeho oči.

„Přijdu domů k půlnoci, až bude pokoj,“ řekl a když jí podával ruku, cítila, jak se ta ruka chvěje.

O deváté hodině podával se čaj.

Při tom bylo by se málem stalo, že by byl Vaníčkovi vypadl z ruky stříbrný tácek se šálkem, jejž podával její Jasnosti. Starý kníže na štěstí toho nepozoroval, jen ona a princ podívali se na něho přísně... dívala se na ně plachá, do krve zrůměněná tvář s pohledem dítěte, které prosí, aby je nebili . . .

O půl jedenácté se panstvo zvedlo. Přáli si dobré noci a každý odešel do své komnaty.

Půl hodiny po tom zavládlo po celém zámku hluboké ticho. Jenom z kuchyně časem ozval se něčí smích a cinkot nádobí, jež dvě posluhovačky pod vrchním dozorem kuchyňské, „dlouhé Mári“, umývaly.

Nedá se správně říci, co dělo se v duši lokajově, když ku dvanácté hodině, převlečen ve všední své šaty, kradl se ze zámku. Byl to divný, přepodivný chaos různých pocitů, které zmítaly jeho srdcem. Byl by zajásal a zavýskl, když octnul se za zámkem, pod širým, hvězdným nebem, v té krásné, vlahé jarní noci. Tak, jistě asi tak je vězni, když po dlouhé, hrozné trýzni za ním se octne těžký, dusný žalář.

Byl sám na silnici, jež z jedné strany hraničila s litinovou mříží parku, z druhé s rozsáhlými panskými polemi. Měsíc svítil jasně a vrhal přes cestu dlouhé stíny jabloní. Bylo viděti do ohromné dálky, až tam, kde už skoro s mlhou splývaly daleké, mlčící Trosky.

Z prsou lokajových co chvíli drala se nesouvislá slova a zvuky podobné nějaké divné písni. Oh, byl by jistě zpíval, kdyby nebyl téměř letěl . . .

Hnalo jej to mocí šílenou — vždyť byl otcem, který spěl poprvé, poprvé v životě zlíbat své první dítě a tím políbením požehnati je pro celý život a usmáti se na ně a zlíbati drobné, malé jeho rtíky a růžové jeho ručičky a zadívati se v jeho očka, taková, zrovna taková, jako má on, jeho otec . . .

Někdo šel proti němu.

Byla to ženská. Zdálo se mu, že to Frantina.

Nevěřil si a zavolal ji jménem.

Neodpověděla mu. Ale zastavila se.

„Jde mi naproti,“ pomyslil si a doběhl ji skokem.

„Tak, už jdu, konečně,“ křikl a zasmál se.

Obejmul ji a zatočil se s ní.

Ona se mu vymknula a dala se do pláče.

„Už je pozdě,“ řekla a dívala se mu do očí. Chopila se jeho ruky a zašeptala: „Tak vidíte . . . holčička vám umřela . . .“

V záři měsíce, který svítil právě do jeho tváře, byla tato zsinalá jako u mrtvoly. Oči jeho, suché a jako skleněné, byly široce rozevřeny a dívaly se tak, že děvče se třáslo úzkostí a hrůzou.

„To není možná!“ vydralo se mu teprve po chvíli z prsou a bylo to, jakoby mrtvý mluvil z hrobu, který se zvolna zasypává. Nohy se pod ním chvěly a člověk ten sklonil hlavu do rukou a hořce, z celé duše plakal.

Noc byla tichá a krásná, jedna z oněch májových, nevýslovně krásných nocí, kdy zdá se nám, že světem chodí láska a kdy prsa mimoděk šíří se pocitem blaha i teskna, štěstí nejvyššího i touhy bezedné, takové, která nemá začátku ni konce . . .

V parku, někde u orangerie, ozval se slavík táhlým, dlouhým zvukem, kterým zahajoval noční svůj koncert. Po chvíli ozval se druhý a čekal . . . oba hlasy pak víc a více blížily se k sobě a splynuly v podivnou, dumavou, sladkou a nyjící píseň, v níž vyznívalo jásavé, neskonalé, dlouho toužené štěstí . . .

Noc byla hluboká a světlá, cestou, kudy šli, dýchala opojivá vůně stromů, jež kvetly. Z daleka hučely lesy, někde písknul vlak a bylo opět ticho. Vše spalo. Jenom v tom širošírém, velkém moři svítil jasný, klidný měsíc a mrkaly bílé hvězdy — tady dole už dávno všecka světla pohasla . . . . jen v okně posledního, osamělého stavení za vsí hořelo a kmitalo mdlé a zarudlé světlo kahánku . . .

Hořelo u hlavy prostého lože, na kterém v horečce zmítala se a blouznila chorá žena, která byla darovala život drobnému, slabému stvořeníčku, pro které svět náš byl příliš drsným . . . Leželo teď na židli u postele, a jak svit kahánce dopadl na ně, zdála se býti tvářinka jeho tak nějak divně, nepoměrně starou a zvraštělou . . .

Mohlo to dítě, třeba slaboučké, přece jenom počkati alespoň chvíli, alespoň jednou mohlo se usmáti na svého otce, člověka v livreji, ale přece člověka . . .

Té chvíle stála v zámku paní kněžna u okna, jež si byla otevřela, a zamyšleně hledíc do hluboké, májové noci, poslouchala píseň slavíka, který zpíval někde v bezu právě před zámkem. V tom cítila za sebou lehké kroky . . . neobrátila se, poznala svého muže, který jemně ovinul ruku svou kolem její šíje . . .

Za chvíli podívala se mu do očí: porozuměl jí a políbil jí na čelo, na ústa i na oči, v kterých odrážela se záře měsíce i záře hlubokého štěstí . . .

Sen.

Zdálo mi se té noci
na mojí postýlce,
že můj milý odchází
za české hranice.
Odchází, ach odchází,
víc se nenavrátí,
kdo ty zimní večery,
kdo mi je ukrátí!

Illustrace k národní písni. Kreslil M. Aleš. Ryl J. Patočka.

Z cesty po Čuchonsku.

Napsal **Josef Kořenský.**

(Dokončení.)

Novější dobou vyšinul se na přední místo novellistické Pietari Päivärinta. Jsa synem chudobných rodičů, nemohl ani školu navštěvovati, a vyučován byl skrovně v domě otcovském. Když pak rodičové jeho onemocněli, bylo Petru starati se o ně; vydělával žebrotou chléb od desátého roku svého věku. Nicméně z úspor mohl ještě obětovati něco na knihy. Později dostal se za kostelníka a od roku 1882 jest poslancem na sněmu zemském, zabývaje se krásnou literaturou a pracemi politickými a socialními. Jeho obrazy ze života přeložil Hertzberg do švédského (Bilder ur Lifvet. Borgaa 1884). Novelly jeho mají ráz zcela původní, prozrazujíce pozorovatele hlubokých myšlenek.

Než opustíme hlavní město finského velkoknížectví, pohleďme ještě v jeho minulost.

Tou dobou, kdy Martin Luther oslabil vládu papežskou a kdy Karel V. s Františkem I. zápasili o panství v Evropě, vládl na severu král Kristian II., tyranem zvaný od švédského lidu, muž krvelačný, ale odvážný a neustupný u provádění svých záměrů, z nichž mnohé na prospěch byly budoucnosti skandinavských zemí. Pevným záměrem jeho bylo zbaviti říši svou vydíravé Hansy a vyrvati jí kupecký monopol v severních mořích. Protož opevňoval přístavy při moři baltickém, chtěje učiniti je výnosným tržištěm obchodu s říší ruskou. Ale než provedl, po čem práhl, skonal na popravišti. Po něm přejal vládu Gustav Vasa a s korunou také obchodní politiku Kristianovu. Tehdy Reval rozvíjel se utěšeně znamenitým obchodem Hanseatů. Soupeřem Revalu a tržnicí pro celý východ mělo se státi město, jež Gustav Vasa chtěl založiti na protějším břehu čuchonského zálivu a to na ostrůvku Sandhamu. Ale přes všecka privilegia marně lákalo se obyvatelstvo na opuštěné území, kterým ostrov po dnes ostal.

Někteří obyvatelé finští, uposlechnuvše vybídnutí a rozkazu královského, usadili se na pobřeží blízké pevniny, tam kde říčka Vanda proudí, tvoříc vodopád, řečený Helsingfors. Jméno to připomíná v dějinách bojovníky křesťanské, Helsingy, kteří jádrem byli v tažení křižáckém za Erika svatého. Jinde dočítáme se, že odvozeno jest od čuch. helshing = losos a švéd. fors = vodopád.*) V pravdě slynou staré Helsinky (tak nazývají Čuchonci Helsingfors) neboli Gammelstaden (t. j. staré město) hojností lososů a vydatným jich lovem.

*) Ausland 1885 Nro. 47.

Nedlouho po zámyslu Gustava Vasy ocitl se Reval v moci švédské a tudíž nebylo třeba pomýšleti na soutěžitele.

Nová osada však přece se zvětšovala, a obdrževši 1569 první privilegia, byla dějištěm významných událostí. Tu mladý král Gustav Adolf II. rozohňoval svou řečí finské panstvo za války proti Rusku a Polsku roku 1616, a vyslechl mužnou odpověď, že celá země obětovati chce život i statky za svého krále.

Ale sotva uplynulo devadesát let, co Helsingfors založen byl při ústí řeky Vandy, ukázalo se, že blízký přístav prodlením té doby stal se mělčinou v následek vynořující se pevniny. Jako mnohá jiná města finská a švédská, také Helsingfors přenesl svou existenci blíže k moři a roku 1639 založen byl jakožto nová osada asi hodinu cesty západně při hlubších vodách. Někdejší přístav zarostlý jest nyní zpola rákosím, jímž kalná Vanda líně se ploužÍ.

Nový Helsingfors brzy vynikal ze skalnatých bradel a žulových břehů, avšak neminulo ani dvacet let a vyhořel. Po požáru (1657) těžce křísil se k novému životu, ostávaje malým městečkem. K tomu všemu hlad, mor a válka (1713) utlumovaly jeho znovuzrození, a Helsingfors byl pln rozvalin, jichž minulost tráva zakrývala. Vystěhovalci jeho vraceli se v něj teprve roku 1721 a zbudovali město od základů. Významnou budoucnost pojistil Helsingforsu admirál Ehrensvärd, jenž tu na úskalích založil pevný Sveaborg, pod jehož záštitou mohlo město se zvelebovati, neboť nepřátelské lodi za války 1788 kroužiti mohly ve vodách jenom ve slušné vzdálenosti od nedobytné pevnosti. Teprve roku 1808 vpadly ruské voje do země, obléhaly pevnost s zmocnily se jí po kapitulaci. Dva měsíce po tom vyhořelo město, oheň a válka hrozily mu zničením, jdouce ruku v ruce.

Než Helsingfors přečkal všecka neštěstí, až vykvetl ve hlavní město finské země, maje nyní přes 43.000 obyvatelů (Adresskalender for Helsingfors Stad 1885), z nichž jest nejvíce Švédů, méně Čuchonců, asi desetina Rusů, a přes 1700 obyvatelů jiné národnosti, zvláště Němci, kteří tu mají německou vyšší dívčí školu se 188 žákyněmi. Co francouzský spisovatel Marnier napsal o Helsingforsu před čtyřiciti lety*), řka, že město proměňuje se krok za krokem v poušť, pozbylo platnosti již dávno. Opouštějíce Helsingfors a spějíce přes Viborg k peřejům Imatranským, zachováme malebnou jeho polohu v milé paměti.

Dráha do Viborgu (čuch. Viipuri) vede jednotvárným krajem, v němž lesy střídají se s rašeliništěm a s lány vřesovými, v jezerech pak bělají se květy leknínu. Jen zřídka kde ukáže se obilné pole, jehož úroda (žito) snáší se právě (15. srpna) v malých snopečcích do mandelů.

Jízdní lístky psány jsou jazykem čuchonským, švédským a ruským.

Asi na poloviční cestě do Viborgu překročuje dráha mohutnou řeku Kymene, jíž odvádějí se jezerní vody z východního Tavastlandu do zálivu čuchonského. Steré kmeny dopravují se z hlubokých lesů na její pobřeží, vrhají se do širokého proudu a plaví se k moři mezi dvěma svazky klád, jež jako dva řetězy k sobě se pojí, stanovíce tak vodní cestu ke plavení všelikého drva.

*) Lettres sur le Nord 1843.

V osamělých chaloupkách, natřených červeně, neuvidíš tu pěstovaného kvítí. A zakmitne-li se v tom neb onom domku květina pečlivě chovaná, potom zajisté jest hospodář jeho Švéd. Čuchonec nemá lásky ku květinám. Ve Vadsö (při 70 st. s. š.) v Norsku poznati lze po květinách, kde bydlí Čuchonec a kde Nor.

Ve stanici Kaipiais očekává cestující oběd. Každý sám opatřuje si jídelní náčiní, ubíraje se k tabuli, jež vystrojena jest výběrem jídel. Podle chuti beřeme to a ono, a brousíme si před tím jazyk u malého stolečku, opatřeného naloženými rybkami, kaviarem, sýrem, máslem, chleby a kořalkou, kterýž zvyk přijali Čuchonci od Švédů.

Na stanicích nabízejí se cestujícím vaření raci, jichž hojnost přinášejí malé dívky na prodej. Asi dvacet raků v pěkném pouzdře březovém vnucují nám za 25 pennií (100 pennií = 1 čuch. marka = 1 frank). Jezera a řeky finské plny jsou račího rodu, a raci jsou tu jídlem národním.

Večerem přibyl jsem do starobylého Viborgu, někdy hlavního města Karelska. Již v 10. století sjížděly se na blízkém ostrově zvaném Björkö, četné lodi z ciziny, přinášejíce zboží pro kraje východní. Koncem 13. století přirazil do zátoky viborgské švédský velitel Torkel Knutson, podmanil si Karely a opevnil město kamenným hradem (Viborgem), jenž po více než čtyři století vzdoroval nájezdům nepřátelského východu. Marně pokoušeli se Novgorodští, by hrad srovnali se zemí. Zatím na protějším břehu sundu rostlo město pod ochranou silného hradu, obdrželo městské privileje na počátku století patnáctého a obehnáno bylo hradbami kolkolem. Ale car Ivan Vasilievič, jenž Rusko vymanil z hrůzy mongolského plemene, přitáhl také k Viborgu s davy vojsk, jichž bylo „jako stromů v lese“, kázal metat do města balvany, olovo a železo, až dvě věže se sesuly, by potom na samý hrad se obořil. Než statečný Kunt Posse uhájil pevnost, a „spojiv se s čertem“, připravoval v kotlu, „plném hadů, ropuch, rtuti, louhu a soli“, smrtelnou lázeň pro nepřítele, na nějž vrhal hořící dehet tak dlouho, až Rusové byli zahnáni od Viborgu nadobro. Po mnohých jiných utrpeních dohrála pevnost viborgská svou úlohu, když r. 1809 skončila se válečná výprava Ruska odnětím celého Finska, za to však město se zvelebilo obchodem majíc nyní asi 17.000 obyvatelů. Většina z nich jsou Čuchonci, kteří Viborg zovou Viipuri. Kromě Švédů usazeno tu jest asi dva tisíce Němců. Národní ta směs doplňuje se tu Rusy, jichž mnohé významy ujaly se v řeči čuchonské. Chrámové kopule, natřené barvou zelenou, prozrazují již účinky obyčejů církve pravoslavné, kteráž vyzdobila svůj viborgský dóm skvělou nádherou orientalní.

Od té doby, co železná dráha spojuje Viborg s Petrohradem, stalo se okolí viborgské rozptylenou kolonií ruských velmožů, a četné letohrádky jejich, rozseté na pobřeží uprostřed hájů a parků, dovršují lahodu utěšeného kraje. Villami oživla také vzdálenější místa okolí viborgského, zvláště když spojeno bylo nitrozemské jezero Saimanské průplavem, po němž malé i velké parníky rychle brázdí si cestu, vyvážejíce výletníky do svěží přírody a do velikolepé scenerie při peřejích Imatranských.

Sloučiti čuchonský záliv s jezerem Saimanským pomocí průplavu bylo přáním téměř po tři věky. Pokoušel se o to viborgský správce země Erik Thuresson Bjelke již v 15. století, ale pro mnohé překážky technické a pro nesjednocenost náhledů ustalo se od provádění znamenité myšlenky. Na opětovné pokusy došlo po přivtělení Finska k Rusku. Celý národ toužil po uskutečnění velikých plánů, vyslav r. 1826 selské posly z Kuopia a Nilsiä k carovi Mikuláši I. do Petrohradu, by žádali za milostivou pomoc při stavbě průplavu. Ale uplynulo skoro dvacet let, nežli práce skutečně byla začata (r. 1845). Vrchní řízení stavby svěřeno bylo generalmajorovi svobodnému pánu Karlu z Rosenkampffu a po jeho smrti (od r. 1846—54) slavnému staviteli švédskému Nielsu Ericsonovi, jenž také provedl průplav trollhättský a dalslandský ve Švédsku. Průplav slavně byl otevřen v předvečer korunovace cara Alexandra II. v Moskvě dne 7. září 1856. Je tomu tedy nyní třicet let, co Saimanský průplav slouží veřejné komunikaci, vystaven byv celkem za 11 let a maje v délce $55^1/_2$ versty (vlastní průplav vykopaný pouze 30 verst), v šíři dna 11·8 m., v hloubi 2·65 m. Rozdíl hladiny mořské (o 85 metrů vyšší) a jezerní vyrovnává se 28 splavy, z nichž každý jest asi 40 m. dlouhý a 8 metrů široký. Splavy ty jsou ohromnými nádržkami, postupně asi o 3 metry níže a níže ležícími. Vytesány jsou ve tvrdé žule, podobajíce se ohromným stupňům, po nichž koráb k nižšímu místu se spouští nebo opáčně do výše se povznáší. Tu pocítíš respekt před důvtipem lidským. Jednotlivé splavy odděleny jsou dvojkřídlými vraty, pobitými železem. Vrata zapadají do sebe těsně a uzavírají bassin s obou stran. Vpluje li koráb ze zálivu mořského do prvního splavu, uzavrou se první i druhá vrata. Tím okamžikem leží hladina zálivu a nádržky rovně vysoko. Ale potom otevrou se znenáhla vrata druhá, vedoucí do nádržky dolejší. S hladinou první nádržky klesá zároveň koráb, a když obě hladiny (v nádržce prvé a druhé) se vyrovnaly, pluje koráb otevřenými vraty do nádržky druhé (nižší). Vrata slapová otvírají a zavírají se přístroji šroubovými.

„Do vrchu“ plujeme takto: Vjedeme do splavu prvního, uschovány jsouce v těsných jeho stěnách. Na chvíli vidíme ze hluboké nádržky pouze oblohu a skalní stěny průplavu. Vrátní zatím otevírají znenáhla vrata následující (vyšší). Šumotem valí se pěnivé proudy z hořeního bassinu (již před tím naplněného), a za chvíli povstává loď z hlubin skalních do výše. Hladiny obou jsou vyrovnány, effeta! a loď jest o stupeň výše a blíže u cíle. Nicméně nežli loď projde několika slapy (švéd. slussarna), uběhne hodně času, tak že cestující, užívajíce té příležitosti, jdou kus cesty pěšky po nábřeží, po němž druhdy ubírají se tahouni, vlekouce za sebou nákladné lodi.

Celá stavba průplavu Saimanského stála přes 12 millionů finských marek.

Elegantní parníky osobní plují z Viborgu průplavem Saimanským dvakráte denně, kotvíce u rybího trhu (Fiskarstranden). Touže cestou ubíráme se k peřejům Imatranským, o jichž častější návštěvu postaralo se akciové podnikatelstvo, vydávajíc jízdné lístky tam a zpět za 11 marek, v čem zahrnuta jest plavba a jízda povozem.

Také chobot viborgský pln jest balvanů, jež zpola vynořují se nad hladinu. Mezi těmi proplétá se loď, pronikajíc místy úzkou stezkou mezi rákosím nebo zvolna pluje na mělčinách, označovaných pestrými vlajkami. Ostrůvky a břehy zelenají se háji olšovými, na jiných šumí bor a prokmitá osyka a bříza. Les střídá se s paloukem a s jezerními zátokami. Hojnost stulíků a leknínů rozvíjí se v nich plným květem. Loď projede několika slapy a za tři hodiny přirazí ke břehům Rättijärvi (järvi = jezero). Na lesnatém návrší jeho vlaje prapor. Vítá hosty do hôtelu.

Po krátkém občerstvení zasedáme do otevřeného vozu, upraveného velice pohodlně pro šest osob a taženého třemi koňmi.

Moji společníci, mladí dva Rusové, proměnili sedadla v pohodlnou ložnici, nosíce stále s sebou — jako každý Rus na cestách — veliké polštáře (pro lepší pohodlí v hôtelích) a nevyhnutelnou zásobu čaje, cukru a sucharů.

Cesta k Imatranským peřejům vede zhusta krajem lesnatým, jenž znenáhla zdělává se v úrodnější pole. Rozptylení hospodáři vypalují lány lesní, popelem zkypřují půdu, a brzy potom osení vzchází tam, kde ještě před rokem stával hustý les.

Strachem naplněn jest cizinec, vida před sebou požár lesní, jenž předchází hospodářství polní. Horké léto vypražilo haluze černého lesa, a tu jest nejlepší chvíle, by vyschlý les lehl popelem. Jen ještě schází příznivý vítr, a čuchonský farmář počne s hrozným dílem. Již vzplanula hranice chvojí, větví a vyrovnaného dříví, plamen zasahuje již staleté kmeny, kouř jako mrak plíží se žhavými těly smrků a sosen, a v krátké době zachvácen jest ohněm obětovaný les, po němž pouze zuhelnatělé pařezy vyčnívají ze spáleniště. Tak zbavil se hospodář „zla", jež v cestu se staví jeho záměrům, a s radostí dívá se na zhoubné své dílo. I děti čuchonského farmáře dychtivě sbírají vyschlé ratolesti, a metajíce je v šířící se požár, tleskají nadšením rukama. Veliké dílo, připravované přírodou po několik věků, mizí tu mžikem. Věru pravda jest, že největším zhoubcem krásných lesů čuchonských jest sám Čuchonec. Ještě mnoho uplyne času, než čuchonský lid naučí se lépe užívati převelikého bohatství lesního hospodářství.

Kraj, jímž projíždíme, obydlen jest veskrze Čuchonci, z nichž jenom málo kteří přidržují se svého kroje národního. Ještě nejspíše zachovávají se u Čuchonců výrobky z březové kůry. V národním kroji vycházejí si zvláště o službách božích.

Ženy nosívají za leta plátěnou košili, krátký modrý živůtek, bílou kazajku s dlouhými rukávy, tmavou zpodnici, zástěru bíle a pestře na příč pruhovanou, pestré punčochy a nízké střevíce březové nebo kožené. Život opásávají opaskem koženým, zavěsujíce naň řetízek s nožíkem, s klíčem a pod. drobnůstkami. Také krk ovinují si rádi pestrou stužkou nebo bílým šátkem se záhyby v zadu. Živůtek spínají pod krkem kruhovitou sponkou jako dlaň velikou a mající podobu římského štítu. V zimě zaměňuje se lehký oděv za teplý vlněný a za kožich. Dívky splétají si vlasy v copy; paní rozeznávají se od dívek náhlavním šátkem.

Muži nosívají nejraději šedivý oblek vlněný a to buď kazajku nebo dlouhý kaftan, potom březové nebo kožené střevíce řečené pjäxa.

Bez koženého pásu, vyzdobeného kroužky a cetkami mosaznými, žádný sedlák nevychází, opatřen jsa nožem v pochvě zavěsené na opasku. Vous u mužů bývá velmi sporý, nejspíše ještě pod krkem a pod nosem. Ženské krásky bývají zjevem velmi vzácným. Čuchonec jest povahy pevné a dovede snášeti útrapy trpělivě, aniž si zoufá, jsa nesdílný a více méně lhostejný ke všemu počínání.

Na poloviční cestě k vodopádům Imatranským vyměňují se koně za čerstvé, vstupujeme do kraje hornatějšího, hustě zalesněného, a za nedlouho zaléhati nám bude v uši hukot dravých peřejů. Na šest verst do dáli děsivý ten šum zaznívá, zachvívá krajem a stísňuje mysl poutníkovu.

Kolme on koskea kovoa,
kolme järveä jaloa,
kolme vuorta korkeata,
tämän ilman kannen alla:
Hämehess' on Hälläpyörä,
Kaatrakoski Karjalassa,
ei ole Vuoksen voittanutta,
yli käynyttä Imatran.

(Kalevaly runa III., v. 175—182).

(Tři jsou jenom vodopády, tolikéž jest jezer krásných, rovněž tolik hor vysokých pod nebeskou touto klenbou: Mezi Jämy Hälläpyörä, Kaatrakoski ve Karjale, nepřekonán jest Vuoksen, nedostižena Imatra.)

Vodní krůpěje, roztříštěné v bouřlivých peřejích, vysoko vytryskují nad kraj, splývají jako šedý mrak nad lesnatým pobřežím a drobným deštěm dopadají na koruny bělostných bříz a ratolestí jehličnatého stromoví.

Akciový hôtel, velikolepě zařízený, vystaven jest u samých kataraktů Imatranských, a v ložnici naši dere se burácející hukot hrozného proudu, jenž vrhá se přes skalnaté řečiště jako divoká šelma, svírán jsa v těsném žlebu, zbudovaném z nejtvrdší žuly. Rozbité proudy ve steré větve se dělí, narážejí jako střela na skalní stěny, rázem vrhají se jiným směrem, mizíce ve víru a kypících vlnách. Pobřežní skály jak by z ocele ulité oddolávají zhoubným proudům již od věků, ale znenáhla přece mizí jejich tělo, ohlodáváno jsouc silou nepřekonatelnou. Drobnozrný granit nesnadno se podává ocelovému kladivu zeměžpytcovu, ale moci proudu přece podlehne.

Tři momenty dramatického děje vyčísti můžeš v té veliké epopeji přírody: vinu, pád a smír. Široká řeka spěšným tokem posýlá své vody z klidného jezera Saimanského, jako titan rozvášní se k činu a zápasu, trpí na úskalí divokého života a zlomena ve svém odporu na milost se dává širému jezeru ladožskému. Jaký to symbol snažení lidského! Tu víří vlny jako v duši myšlénky, tužby a vášně, v nichž i velicí duchové našli svou záhubu.

Imatranské peřeje vytvořeny jsou výtokem vod z jezera Saimanského, zvaným Vuoksen, jenž spíše podobá se zátoce nežli řece. Jezero, vylévajíc vody do Vuoksenu, sužuje se asi na osmdesát metrů. Vuoksen

potom proudí šumotem přes mírná úskalí, a pěnivé pruhy na hladině prozrazují skalnaté dno. Opět stiší se povrch jeho, by za chvíli nově byl pobouřen a rozpěněn v peřejích zvaných Tainionkoski, až konečně proud před tím 190—336 metrů široký, sevře se ve skalním korytě širokém pouze 40 metrů. Tou průlinou (dlouhou asi 600 metrů) vrhá se do skalních propastí přes million hektolitrů vody za vteřinu a to z celkové výše asi 20 metrů. Voda jako křišťál jasná pozbývá v peřejích své barvy, vypadajíc jako pouhá pěna a výše jako plující páry, v nichž slunce vykouzluje pestrobarevné pásy duhové. Tu každý hlas jiný umlká, přehlušován jsa bouří vodopádů, půda chvěje se pod nohami, koruny stromů kmitají se otřesem, a před očima hýbou se skaliny, poskakují břehy, a točí se s námi celý kraj jako v závratném omámení. Losos, jenž všecky peřeje hravě překonává, marně snaží se raziti si cestu proti kataraktům Imatranským, a břevno, uvržené tu do proudu, tříští se o skaliska v nesčetné části jako oni nešťastní plavci, po nichž sice nalezeny byly trosky lodice a hadříčky oděvu vírem rozedrané, ne však mrtvá jejich těla.

Před lety napjato bylo nad peřeji Imatranskými lano, po němž bylo lze vznésti se v koši nad hrozné to divadlo, ale brzy bylo odstraněno pro malé účastenství hostí, kteří strachy se chvějí na pevné půdě, neřku-li by odhodlali se spustiti se nad samé peřeje.

Pod peřeji proud široce opět se rozlévá, a vody jeho krouží ve spirale, omílajíce hlinitovápenité kaménky ve prapodivné valounky, jež brzy na se berou podobu brejlí, ledvin, popelniček, klik, koncentrických elipsoidů a jiných tvarů, jako by umělou rukou lidskou vytvořených. U lidu slovou čuchonsky I m a t r a k i v e t. j. Imatranské kaménky. Zásobu úhledných těch valounků, jež obdobou jsou našich cicvarů z cihlářských hlin, nabízejí čuchonské děti na prodej již před příchodem do Imatry, obstupujíce povozy a vyvolávajíce: Imatrakivi! Imatrakivi!

V Imatře prodléval před dvacíti lety také Richard Wagner. Na vyplnění jeho slov, že složí operu, jejíž hrdinou měl býti Imatra, ovšem nedošlo.

Peřeje Imatranské vábí k sobě zvláště hosty z Petrohradu, poskytujíce jim blahého požitku ve velkolepém jevišti přírodním, jemuž rovno není v celé Evropě.

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Pokračování.)

vrchu poznali jsme, že Zikmund Freylich byl vinařský nákladník jeden z větších. K tomu půjdeme ohledat piterny u zlatého půl kola vedle železných dveří. V inventáři psáno jest: „V světnici velké při zemi stojí jeden štoček prostý, bílý pro pitele, druhý krátký obšírný, židle tři, stoličky tři, hrnec v kamnech měděný a — vrchcaby kamenné troje.“ (č. 1172 fol. 229.) U „zlatého kola“, tedy u celého kola a nikoliv u půlky, bývala r. 1575 pravá hospoda a ne soukromníkův nějaký výčep. Do té vejdeme. Pánem je tu Pavel Žlutický z Třebokova, jemuž jsou dvě vinice a proto mimo pivo na čepě míval i víno. Dolejší síň bývala velmi prosta. O nábytku inventář ani nemluví. Vyčítá jen hromadu konvic a baňatých žejdlíků. Všech všudy tu bylo 77 — tedy řada docela slušná. My o nich nepromluvíme zevrubně, poněvadž sloužily také pivu a o pivě my dnes nic — až jindy. Jen jediná řádka z knihy (č. 1172 fol. 143) tu stůj pro filology české, aby z ní vyčetli, že žejdlíkem označovali naši předkové ne vždy míru, nýbrž nádobu vůbec. Ta řádka jest: „Dva žejdlíky baňaty po půl pintě k vínu.“ Obsahoval-li tu žejdlík půl pinty, to věru nebyl žejdlík jako žejdlík.

Vedle síně, v níž tato konvicová armáda postavena bývala, míval pan Žlutický pro sebe a své hosty kuchyni. Tu bývaly na hotově cínové talíře dvacet tři, mis sedmnácte; nad ohništěm stály tři měděné hrnce; k rybám mívaly kuchařky 16 kotlíků, což svědčí tomu, že v oustním lístku jídelném přečasto a hojně ryby vltavské se naskytovaly. Rendlíky mosazné byly v kuchyni Sedlčanského 4, moždíře 3, roštů 7, rožnů 15, pekáčů 9, z nichž dva byly „zlé“. Tito dva invalidové mohli s pochlubou o sobě vypravovati, že bývali přečasto „v ohni“. U kamen stály dvě železné podhrabečky, dvě kozy a na polici leželo 8 železných lžic.

U zlatého kola bývala však i vystrojenější sednice, v níž sedali hosté. V té světnici vyčítá inventář pět stolů a šestý štok, židlí šest a stolice tři, což by ovšem nebylo ještě nic — ale na zdi tu bývala paráda! Bývalo tu „na stěně figur osm: Italia, Antverpia, jedna menší, druhá větší, Malta, Zigeth, Gotha, Praga a Fortuna“. Tyto allegorické figury nebyly té síně ozdobou jedinou. Dí inventář, že tu bývalo i několik rohů na stěně přibitých, z nichž jedny byly „rohy jelení visuté s pannou“.

Sečteš-li pak v komorách a pokojích u zlatého kola třicet osm postelí, poznáš, že to byl dosti veliký pražský hotel. A chceš-li v posléze souditi ze zásob vína, jež při smrti pánově v sklepích popsány byly, o velikosti vinného obchodu, jaký býval u kola, čti v inventáři toto: „V sklepě proti krámu jsou tři sudy vína červeného, svidnický

sud též červeného, teynský sud bílého a půl třetího vědra červeného. V druhém sklepě šest sudů velkých uherského vína, ze sedmého se dává, osmý menší. O tom oznámeno, že kal jest. Tři sudy svidnické též uherského vína. V sklípku tři sudy uherského, tři bubníčky a čtvrtce — kal".

Čtoucím slabší paměti zase uvádíme k mysli, že svidnický sud obsahoval 256 pinet a týnský 64.

Na těch příkladech přestaneme. Ovšem přátelům kulturní naší historie nelze nepověděti, že přítomné vypsání netýče se hospod vůbec, nýbrž jen těch, o nichž dověděli jsme se, že víno v nich bývalo naléváno. Pražské hospody pivní zasluhují a dostanou pojednání obšírnějšího.

Z venčí bylo piternu dobře znáti po věnci nad vraty vyvěšeném; ale ne vždycky. Čteme v knize XII. perkmistrovské, že ouřad r. 1592 dovolil „Humlovi šenk bez věnce". Byl tedy věnec jaksi větším právem a předností. Věník ten býval z chvoje, pejře, třísek a lecčehos. Visíval na tyči dosti daleko číhaje do ulice. A měli šenkýř nad piternou štít nebo tabuli, i ta visívala na tyči. Že ty znaky jezdcům na ulici překážívaly, o tom máme bezpečné zprávy.

Ku příkladu za příjezdu císaře Ferdinanda do Prahy, musili je všecky sníti v ulici jezuitské, neboť byly by pánům na koni klepaly o hlavy. Sprostší tyč míval obyčejně ten soused anebo šenkýř, který měl víno na odlívku (čili jako my pravíme „přes ulici") anebo na šenk jenom netrvalý. Však kde byla starousedlá domácí hospoda, tu zajisté bývaly znaky hospodské podstatnější: na domě ve zdi místo našich nynějších čísel domových skvělo se v hrozných barvách některé zvíře — zlatá štika, modrý medvěd anebo jinačí obluda — a nad vchodem tyč ze železa řemeslně ukovaná zámečníkem a pěknými kudrlinkami železnými ozdobená.

A teď k šenkéřům! Povězme sobě už předem, že jest nám vykládati o lidech, kteří mívali za oněch dob ve všech zemích evropských pověst zlou. Už ten jejich patron byl divný svatý. Jméno mu bylo dosti hezké — Julian — ale zabil rodiče a za to prý se pak po celý život kál, posluhuje poutníkům. Šenkéři kladeni bývali za nádoby plné obmyslů a neupřímnosti. Už v starých dobách zlobívali je lidé vtipem, že pán Bůh se sám tomu podivoval, kam čert šenkéře odvádí, neboť za mnoho mnoho let žádného osobně v nebi nespatřil. Guarinoni je viní z oulisnosti k bohatějším hostům, Erasmus Rotterdamský viní šenkéře z hrubosti a všickni zpravodajové svádí na ně nečistotnost.

Nuže, o pražských šenkéřích! Kdo směl šenkovati? K tomu velmi světle odpovídá perkm. kniha (č. XXIV. fol. 46.) r. 1653 těmito slovy: „Před těmi vojenskými neřestmi — tím třicítiletou vojnu míní — žádný měšťan vín přespolních a jiných šenkovati nesměl než ten, který žádné jiné živnosti nevedl; jakož v tom obyčej byl, když kdo z řemeslníků nebo z kunstlířů víno (krom na vinici jeho zrostlé) šenkovati chtěl, tehdy nejprv kunstu řemesla svého zanechati musel; nyní pak skrze vojenské neřesti v šenku také neřád vzešel: když se víno drobet podaří, téměř jeden každý upouštějíc na čas od řemesla svého, ano i ti, kteří vlastních domů nemají, na šenk se vydávají, tak že již téměř

tolik šenkýřů vinných jest, kolik domů v městě se nachází, a když se víno nepodaří, tu zase od šenku upouštějí a řemesel se chytají. Nad to nade všecko tak daleko přišlo, že když krejčí šenkuje, k němu krejčí, když kožešník, k němu kožešníci, když řezník, k němu všickni řezníci a tak dále přicházejí. Když tedy řemeslník u řemeslníka pije, kdo pak u toho, který v čas úrody i neúrody šenkuje a žádné jiné živnosti nevede?" Z přítomné stížnosti trojí spůsob šenkéřů patrn. Bývali šenkéři z povolání, kteří buď o své ujmě koupili sobě něco vína na prodej, buď k té službě dali se najati od nákladníka, aneb bývali nákladníci sami a jiní lidé všelijací, kteří šenkéřům v živnůstku plichtili.

Časem a zvykem vyvinuly se řády, jimiž snažili se nákladníci, úřad městský i zeměpanský šenkéře vinné všelijak vázati a na udidlech držeti. Že by se byli sami v cech a řeholi uvázali jako šenkéři pivní, o tom jsme, schválně pohledavše, nenalezli zhola nic. Nejstarší řády o šenkéřích četli jsme z r. 1490. Tehda — bylo to ve středu před sv. Jiřím — pan purkmistr s pány a staršími obecnými „znamenaje, kterak velicí neřádové se dějí při šenkování vína a jiném pití, na tomto sú jednostejně svolivše se zůstali, aby žádný šenkéř vína domácího ani hostinského ani kterého jiného pití i piva svidnického nešenkoval, leč bude přijat od úředníků v šesti pánech*) a slib učinil, aby se věrně a pravě při tom zachoval; aby jednoho vína s druhým nešplechal, ani jiného pití s druhým neslėval. Item aby žádný šenkéř vína nenačínal, leč bude to pití hospodářem jeho skrze písaře z úřadu šesti pánův zapečetěno a to proto, aby se při takovém pití žádný faleš nepósobil. Item aby žádný hospodář ani šenkéř s hostmi spolkův u víně neb jiném pití nemíval pod pokutú 10 kop grošů pražských. Item kterúžkoli minci šenkéř vezme za víno, aby tu minci hospodáři v cele a bez proměny dal. Item míra pravá a plná aby jednomu každému dávána byla. Jestli žeby se toho více dopustil (podruhé totiž), aby takový města prázden byl." (Arch. praž. č. 994 fol. 80.).

Tyto kusy zůstaly základnými na pořád. Časem bývaly rozhojňovány a doplňovány všelijak a vyhrůžkami obrňovány. Za podmínku šenku vinného kladli nezbytnou tu, aby, kdo chce šenkovati, byl s městem nějak trpící a nikoliv člověk jen tak zhola přiběhlý. Hospodáři ukládáno, aby měl v městě, chce-li víno vydávati, zakoupení; na šenkéřích chtěno, aby došli prve práva městského. Stojíť psáno v knize arch. pražs. č. 994 na listě 240: „Vína všelijaká, též piva přespolní kdožby v Starém městě skupovati a zas prodávati nebo na míry, žejdlíky šenkovati chtěl, dům svůj nebo zakoupení na témž domě měj, tak aby rozdíl mezi měšťany usedlými býti mohl; nájemný šenkýř, ačkoli větším dílem městské právo mající, dosti málo skoušejí" (to jest málo břemen městských nosí). Rozumí se, že toto ustanovení netýkalo se čeledi v piterně posluhující — týkalo se to — mluvme moderně — hostinských a ne sklepníků. Ale při šenkéřích „hostinských" byla to podmínka pilná.

R. 1611 soud perkmistrův Větrovskému, „jenž byl rodič novoměstský, ale zakoupení tu v Starém Městě nemaje," přes to zde šenkovati víno mělnické chtěl, takto za právo nalezl: „Jisté snesení jest,

*) Šestipanští úřadníci řídili věci hospodářské při Pražských městech.

kdoby zakoupení svého neměl, šenk vína jemu že dovolen býti nemá, však k tomu se dovoluje, aby to víno pod obručí prodati směl" (kn. perk. XVII.).

Také bylo pravidlem, aby jeden soused na dvou místech šenkovati vína nedával. Hltavý soused si ovšem nedal zakazovati. V jednom domě šenkoval po sbírce vína sám a v druhém si najal šenkéře. Roku 1610 čteme v snesení městského úřadu s perkmistrem a s nákladníky o tom tato srdečná slova, která padla jako hrách na zeď: „To za dobrý řád v dokázání upřímnosti a lásky jednoho k druhému předkové naši jsou držívali, že žádný té moci neměl v několika domích na záhubu jiných než toliko v jednom domu šenku provozovati."

Nejčastěji do šenkýřů stížně žalováno, že falšují vína. Ten kus prvotního řádu — o vína falšování — přes tu chvíli býval pražským bryndalům k mysli přivozován. Čtouce v knize Guarinonově o šesteru spůsobech vína falšování, pozorujeme, že některou neupřímností byl sám lakomý nákladník vinen, jenž už na vinici při sbírce vína leccos do kádě přihodil, aby vína bylo raději víc; jinou a častější pak falší vinen byl šenkéř. Běda žaludku a hlavě starobylého Pražana, když se spikli oba — šenkéř i nákladník — a oba týmž sudem. Z šestera spůsobů, dotčených svrchu, dovídáme se, že nejčastěji a všude míchalo se nové víno starým, zkaženým, „čehož dopouštějí se skoro všickni hospodští (fast alle Taferner)"; slabé víno prý míchali mlékem, kamencem, kořalkou; jiní zase prý — obzvláště ve Francích — házeli do vína silné přísady, jež i sírou zaváněly.

Právě takové věci přiměšovali i naši čeští šenkéři vínům, jakož vysvítá z mandátů císaře Rudolfa r. 1578 a 1605. Tu dí se s pochopitelnou nelibostí: „Úřad konšelský s perkmistrem mají dohlédati, aby se vína nefalšovala ani neplundrovala ničímž, buď vodou, sírou, cukry, medy, mlékem, hořčicí." Ze všech těchto „falší" bývala našim šenkéřům asi nejoblíbenější voda, už proto, že byla nejlacinější. Aspoň čteme několikráte o zákaze perkmistrově, „kdo bude víno s vodou směchovati, že bude za neupřímného a nepoctivého jmín a držán." A poněvadž sobě z této poslední výhrůžky šenkýř asi mnoho nedělal, i protož přidali koncem 16. století páni ostřejší hrozbu, že takového „neupřímného šenkéře zbaví živnosti." Ale nic neneslo platnosti. Víno směchovali „neupřímní" vinaři galští už za Plinia a víno směchují „neupřímní" lakomci po tuto chvíli, aniž kdy přestanou. Jiný obyčejný hřích šenkéřský, jenž dosud nevymřel, byl ten, že páni Ganymedové připisovali čárky a vruby a mimo to, že někteří vynikali obzvláštní hrubostí. Proti oběma těmto pěkným zvyklostem sám císař Rudolf r. 1578 psal, že „zapovídá ubližovati hostům připisováním a který by šenkéř nebo šenkéřka na lidi nebo čeládku, kterážby pro víno přišla, foukati, křikati a opovážlivě mluviti směl, ten čtyři dni v šatlavním vězení držán býti má." Škoda, že tento kus řádu Rudolfova dnes neplatí.

Aby se lehčí vína těžšími nemísila na oklamání lidské, bylo za všecken čas přísně kázáno, že smí šenkéř míti jen jedno jediné víno: hostinská vína spolu s pražskými domácími prodávati propuštěno nebylo. Za důvod tohoto šenkéřského obmezení kladl řád Rudolfův roku

1605, „aby prý lidé nehodných (smíšených) vín požívajíce, za své peníze nezdraví sobě nekupovali.“

Jiná faleš šenkéřská zlopověstná bývala ta, že mívali míry zlé, nedolívali anebo že nádoby cejnové do vnitř vráželi, aby méně nápoje do nich se vešlo. „Šenkéři nechať mají“ — tak nařizováno ne řídkokráte — „míry spravedlivé, po hřebíky cejchované; který šenkéř by nedolíval neb stlučené a falešné míry měl, aby té živnosti víc nepožíval.“

Proti tehdejším šenkéřům svědčí, že zákazy o falešné míře zas a zase bývaly obnovovány. Císař Rudolf mimo to poručil r. 1578, aby každého kvartálu městští úředníci nádoby přehlédali, „neboť stále veliký nepořád se děje nedolíváním, žejdlíků dna vrážením, po straně stlučením“.

Největší šizení asi bývalo, když veselý šenkýř rozjařeným pánům pitelům vstavil na stůl nádoby forem divných, bláznivých, jakož na to přečasto kazatelé i káratelé tehdejších mravů naříkají. Guarinoni žaluje na Němce, že pijí z „bestialních“ číší: opojivše se, že píti se nestydí z klobouků, bot, střevíců ba i z ledajakých „veselých nádob“. Některé nádoby na pití prý jsou v pravém slova smyslu „bestialní“. Zlatníci prý pořizují za číše medvědy, lvy, sovy, kočky, vepře —. V Anglicku touže dobou pili také rozmařilci z lecčehos, z lodí, mlýnů, luceren, dud, kalamářů, rohů, jablek, pávů, mnichů, jeptišek, sedláků, medvědů, lvů, koňů, labutí, prasat a jiných neobyčejných nádob, které prý si čert vymyslil — i z opic. (Kudriafsky. Hist. Küche.) Takž z opic rodily se opice —

Tyto spůsoby ujaly se i u nás. Píše Veleslavín v Politii: „Nyní jsou tak mnozí nevypitvaní a nestydatí, že myslí, žeby se ze sklenic, koflíků, konvic dosti napíti nemohli, ale berou k tomu standy, kotlíky, škopky, necky, pantofle, střevíce a jiné nádoby, kterýchž téměř poctivě jmenovati nesmím“ —

Tyto a podobné rozmařilosti provozovány bývaly ovšem nejhustěji ve společnostech soukromých a ne v obyčejné piterně: protož obšírnější toho vylíčení zanecháme sobě na jindy.

Z těch zákazů a příkazů svrchu psaných zdá se zajisté, že bývalo kontroly dost. Perkmistovský úřad toho dbal, aby šenkéři nedělali boulí do cínových žejdlíků, mimo to aby též nalévali po hřebík čili cejch, a v tom všem podporu míval i v úředních městských; ba poznáme, že i publikum samo o ty věci pečovalo. Koho šenkýř opálil jen drobet, mnohý naběhl sám na ten či onen úřad žaluje. Nabíjení žejdlíků vzalo za své teprve, když do piteren všudy pořízeny byly nádoby ze skla. O tom, kdy cínové žejdlíky vypuzeny byly skleničkami vinnými, bezpečnou povědomost máme ze XVI. knihy perkmistrovy (fol. 64). Tu píše se r. 1758: „Jest r. 1641 vydán patent, aby každý šenkýř v šesti nedělích u perkmistra dal si nádobí cejchovati a dosavad jest při ouřadě cínový žejdlík, půlka i pinta s vypíchaným císařským znakem, vedle něhož se šenkýřům měří. Ale teď se v cínových nádobách nešenkuje, nýbrž v běhy válečné největší část šenkéřů jala se v láhvích a v skleničích na žejdlík a půl pinty prodávati, čímž lid, obzvláště v Židech, se velice šidí.“

Posléze čteme v řádech na stavení šenkéřských hříchů vydaných i toto: „Veliký nespůsob se nachází (r. 1605), že se vína nad míru draho

načínají; pokud se dotýče pražských domácích vín, tak jakž přísloví jest, podle povahy a příhodnosti v zrostu a sezrání sama se sadí, však kdyby nákladníci nebo překupníci chtěli draho načínati, na to od úřadu konšelského každého roku pozor aby byl." Perkmistr sázel vína a písař cenu jeho psával na sudy. Ale i v tom mívali chytří šenkéři obmysly neupřímné a proto dotírá na ně řád z r. 1610 takhle: „Rozmohl se těchto let mezi jinými neřády tento, že mnozí dadouce nádobu jednu vína hodného za dosti drahé peníze načíti, když touž nádobu hlučně vydají (též se to druhdy vybubnovati dávalo), hned na oklamání lidské druhou nádobu horšího vína za též peníze šenkovati dávají — beze všeho dobrého svědomí." Řády ty psány jsou v archivě pražském (kn. č. 326 fol. 91 a v Chaosu).

Teď abychom ukázali na skutečných osobách a případech, kterak leckterýs pražský šenkéř jsa „beze všeho dobrého svědomí" velice chutně těch řádů nedbával. Začneme třebas od neupřímné míry. Roku 1604 svědčila Eva Stolíkova z Tábora, pražská děvečka, takto: „Přišla jsem k Průnarovům pro víno. Šenkýř nalil ze džbánu do mého žejdlíku a nebyl plný; já řekla: já ho nesmím vzíti, kýž ste mi měřili na váš žejdlík! A on měřil a jeho byl pod hřebík (rozuměj po cejch). Já řekla: A přec není dolitý. On: Vidíš, že jest můj pod hřebík! Žena jeho řekla: Kýž ste jí dolili. On řekl: Bodej bych já se pro ten krapet se džbánem nezdvihal!"

Pro ten malý žejdlík dostali se před soud perkmistrův. Konce nevíme, jeť kniha ortelů ta tam, ale vděčni jsme přítomného svědectví proto, že jest zajímavým příkladem mluvení tehdejšího a po druhé proto, že poznáváme obyčejnou manipulaci při šenku na odlívku.

Druhý příklad jest zajímavější. Nejprve proto, že nepokojného „pitele", jenž se malému žejdlíku podivoval, nejen šenkýř ale i hospodář důkladně sbili, a pak proto bitva ta o nespravedlivé žejdlíky zajímava, že stala se v „starém rathouze" menšího města Pražského.

Bit byl totiž r. 1636 písař radní z Hradčan — vrchního města Pražského — pan Viktorýn Žatecký. Vítězná v bitvě strana byl hospodář paní Evy z Glauchova jménem Daniel Vencl, jemuž šenkéřskou čest statečně hájiti pomáhal služebný šenkýř vinný, jemuž podezřelé jméno bylo — Michal. Tedy Michal s Danielem výtržnosti dopustili se na radním písaři. Kterak bitva se udála, o tom historie nic neví, poněvadž svedena byla při zavřených vratech za nebytí svědků, ale co bylo před bitvou, o tom nejprve svědčí Matěj Barthonides, malostranský písař rychtářský, slovy těmito: „Jest tomu tak, že jsem se s panem Janem Viktorýnem v renthauze na trunk vína pobídl, kdež jsme tři žejdlíky téhož vína vypili. A když jsme jednu i druhou skleničku vína z žejdlíku nalili, poznali jsme, že ten žejdlík malý byl. V tom přišel Jan Prasyn, písař od sv. Jana, a posadil se za jiný štok před světnicí. Já odešel... Na ráno, když jsme se zase shledali, povídal mi Viktorýn, že ho jsou zbili oba dva, hospodář i šenkýř." Po písaři Barthonidesovi svědectví vydal jmenovaný svrchu Jan Prasyn, také písař. Ten pravil: „Rozmlouvali jsme s panem Janem Žateckým o některých věcech starodávních až do devíti hodin německých na noc a při tom on na malost žejdlíku toho nejednou se domlouval a týž žejdlík štrafoval. Byl-li cejchovaný

čili nebyl, toho jsem nešetřil. Potom vyvstavši ze zástolí a nemoha louči dostati, domů jsme (s manželkou) šli.“ Na těch dvou svědomích mohlo by beze snadu dosti býti, poněvadž patrno, že o bitvě samé nedozvíme se ničeho, o příčině její pak víme s dostatek. Ale nepřestaneme. Čtoucí nechať čte ještě třetí, poslední svědectví. Bez valné fantasie každý sobě v duši sám nakreslí velice komické genre, a proto čti. Anna Prasynová, choť rychtářského písaře z Obory sv. Jana, vypravovala totiž soudu perkmistrovu velmi živě toto: „My šest žejdlíků vypili; on Žatecký žejdlík nejednou ohledával, praví, že malý jest, ale já mu řekla, aby toho mluvení nechal, kat po něm! Potom odešli jsme. Než za dveřmi uslyšeli jsme křik. Manžel můj chtěl tam jíti, já mu řeknu, poďme domů, nechme jich, nechť se šidí, jak chtějí!“ Tu věru nemohu nenapsati, že duch můj zcela světle vidí, kterak před vraty malostranského renthauzu tahá paní písařová pana písaře svatojanského za křídla kaftanu, vší silou zdržujíc chrabrého a kollegialního muže, aby nešel si pro několik pohlavků do piterny. Já ho vidím. —

Teď abychom seznámili se s některými neupřímnými šenkéři, kteří šidili tím, že jiné víno ohlásili a horší nalévali. Takový filuta byl šenkýř Daniele Hendrycha, jejž pan perkmistr dosti tuze šatlavou přimknouti dal proto, že jeden sud sobě konšelům „napsati dal a jiný pod tím načal“ (1609). Také šenkýř od tří žaludů roku 1611 pro to v trestání vzat „s doložením, že jemu měla živnost vyzdvižena býti — ale to prominuto pro pláč“.

K tomuto přestupku dobrých řádů nejspíše dávali se šenkéři sváděti tehdy, když jim perkmistr víno ukázané sazbou opatřil nemilou. Někdy přiběhli prosit, aby sazba byla nějak napravena. Krištof Richter ku příkladu r. 1609 žádal, aby mu víno za 7 kr. žejdlík sazeno bylo, neb by musil mnoho na něm škodovati, a předešle nemálo škody vzal. Tomu nalezl úřad krátce a moudře, „má přestati na předešlém posazení“. Tu tedy nemohl šenkéř, byl-li jen drobet k „neupřímnosti“ náchylen, nežli skrze osobu nařízenou vyvolati a na místě příhodném na tabuli poznamenati dáti dobrého vína žejdík za 7 kr., ale „pod tím“ načíti víno mdlejší nebo lehčí, ať řád říkal co říkal.

Chcete-li také poznati některého hříšníka, jenž víno „plundroval“, povím a představím též. Svrchu pověděno, aby ušetřil namáhání, že pán sám někdy šenkýřovi víno tak důkladně „opravil“, že hosté ho píti nechtěli. O takovém dobrodiní na soudě dí Martin Kraus, šenkýř Filipa de Magna r. 1635: „Na ta vína pro barbu (sic) a lehkost jich žádného odbytu nebylo. Musel je pán višněmi opraviti a červenou barvou též jim jinou chuť učiniti.“ Ještě štěstí, že v tu právě chvíli, „když taková vína opravena byla“ zběhl se na bílé Hůře tumult (r. 1634) a „takové víno se hrubě na comendanty bez peněz bralo a oficírů plna sednice se scházeli a všickni darmo pili“ (kn. perk. XXI. fol. 116).

Jindy zaplundroval si šenkýř sám a to ne višněmi, dobře posloužila i voda. Tak příkladem r. 1604 urozené paní Hrzance z Harasova dokazováno, že v šenku jejím u „Voslů“ v Sirkové ulici vodou se víno dolívá. A což chytrák býval šenkýř Jakub Rot, o němž Mouník vypravuje na soudě: „Míval ve dvou škopcích vodu a když jsem mu řekl, nač je ta voda, tu on za odpověď dal, že chladí ní to víno, že jest

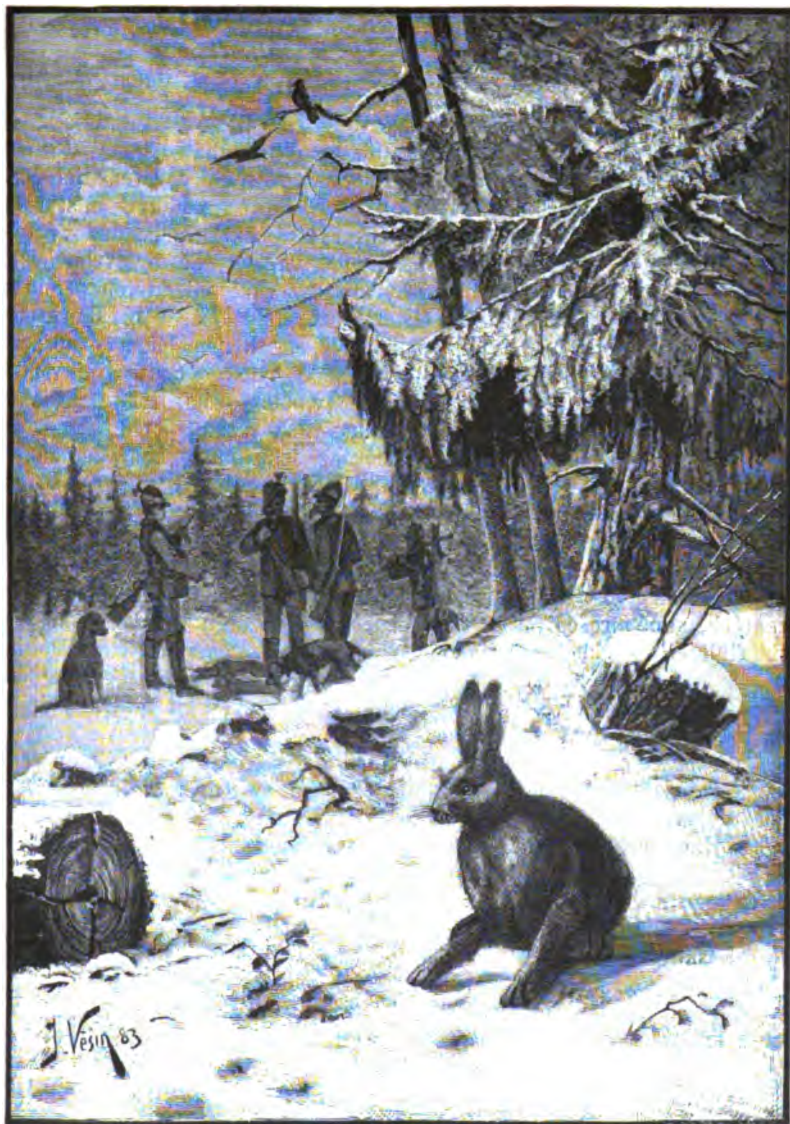
čerstvější, ač kolikráte hosti se domlouvali, že jest víno mdlejší než prve jim dal. Taky domlouvali se o řady připisování.“ (kn. XX. 18.)

Roku 1609 zapečetili šenkéřce Anně Pavláčce všecka vína přes to, „že boha se dokládala, že toto vína, z kterého panu perkmistru košt dala, neplundrovala“. (kn. XVII.) Někdy stalo se zajisté, že víno šenkovali docela nepříhodné a zlé. Takové víno měl r. 1606 ku příkladu Jan Turek Načeradský (na koňském trhu). „Načal je po krejcaru, lidé nemohli ho do hrdla pozhříti, tak zlé bylo. Kateřině Hodíkové těžko bylo po něm; smrdělo plísní velmi hrozně.“ Soused Straka na soudě rozšafně děl: „Byl jest to nehodný statek, někdy za dva denáry lepší jsme pijívali. Dobří lidé je pili, někteří se smáli, po čem že to víno hospodář šenkuje?“ (č. XX. 56.) Toť tedy jen několik příkladů o „neupřímnosti šenkýřské“. Bývalo těch všelikterakých hříchů šenkéřských za všecky časy hojně: vždyť kniha perkmistrova IX. vypravuje při roku 1636 o tom, že i v samém rathouze starém nalezli konšelé žejdlík o půl skleničky menší a víno ledajaké! Když ani tu šenkýř neměl upřímného svědomí šidě lidi žejdlíkem malým, což teprva jinde, od rathouzu dále?

Jako v jiných všech věcech i v šenku nejhorší pověst mívali židé. Bývalo jim propuštěno ve svých ulicích víno prodávati, ale židovský v tom obchod táhl se i na místa nedovolená. Marno bylo, že řád roku 1610 jim zapovídal „partyt a jiných nespůsobů a tálců židovských v tom vinném obchodě aby neužívali“. R. 1591 přivedli perkmistrovi žida Poláka, jenž „sobě zde v městě čtyři domy k šenku pronajal“. Křesťanům lakomost krotil řád příkazem, aby přestali na jednom šenku — Polák žid měl čtyři. O tom, kterak židé víno „opravovali“, zbytečno mluviti. Nejvíce v ochranu bral šenk židovský Ferdinand II., jakož čísti lze v majestátě jeho vydaném r. 1623. Tu dí se, aby z vín od pražských měšťanů koupených v branách ani na mostě cla nevypravovali; víno k šenku aby jim nebylo bráněno a vůbec aby neplatili nic více, nežli křesťan platiti povinen.

Než vraťme se k šenkéřům zase! Svrchu jsme vypravovali jen o jejich neupřímnosti, teď nelze nezmíniti se též o několiku polehčujících okolnostech na jich očistu. Bývali stíženi dosti velikými daněmi, takže leckdy úzkost pociťovali, kterakby s prospěchem sebe menším sud vyprodali. Aby věrně daň odváděli, k tomu je úřady vázaly přísahou a my, ač nevěříme mnoho šenkéřům, přece tvrdíme, že v starých zbožných dobách, kdy lidé boha se bávali, šenkéř nepřísahal křivě. Přísaha šenkéřů zapsána jest v knize perkmistrově (č. XXI.) v těchto slovech, že šenkéř „chce se upřímně chovati, žádného sudu bez vědomí, vykoštování a sazení od p. perkmistra nenačínati, ani jiných fortelů, cožby na ujmu těch sbírek se vztahovalo, se nedopouštěti a z každého sudu vína a nejdéle druhého aby sbírka byla odvozována, k tomu se přičiniti“.

(Dokončení.)

Z honu. Kreslil Jaroslav Věšín. Ryl J. Patočka.

Bigarreau.

Napsal **André Theuriet**. Přel. J. Guth.

I.

Bylo to právě v čas, kdy stavěli „ústřední dům“. — Když žalářní administrace rozhodla se zmenšiti o polovici personál vězení v Cl . . . a to převedením žen, které zde byly uvězněny, do jiných nějakých místností, jeden z vrchních inspektorů ohlásil, že budovy bývalého opatství v Auberivu výtečně by vyhovovaly úmyslům ministrovým. Stát zakoupil za tou příčinou staré panství cisterciacké a započato již s pracemi uspůsobiti opatství novému účelu, — k nemalému rozhořčení vesnických obyvatelů, kterým málo bylo po chuti míti v nejbližším sousedství trestnici a ústav polepšovací. Ředitel v Cl . . ., nemoha dočekati se odchodu svých vězňů, popoháněl práce s horečnou činností, a poněvadž jeho ústav byl vzdálen od Auberivu jen asi osm hodin, strávil polovici svého času na staveništi počatých prací zkoumaje tloušťku zdí, staviteli jen pro zlost, dohlížitelům pro překážku a dělníkům ne pro potěšení. — Ředitel byl silný a zavalitý člověk; surový, temně zarudlý a od neštovic rozjizvený obličej s chuchvalcem kudrnatých, silně prošedivělých vlasů nad čelem, ozářen byl párem šedých očí, slídivých a chladných jako ocel a nad míru energických. Dokud by budovy nebyly zařízeny pro ženské kárance, poručil převésti sem asi padesát mladých vězňův, aby mohlo se jich užiti ku pracím zákopnickým, a právě dnes večer jich očekával.

Procházeje se po cestě nad údolím Auby vykládal výhody této kombinace panu nadlesnímu Yvertovi, s nímž obědvával v jediném hostinci auberivském.

„Hned přijdou,“ pravil s naivní vypínavostí, která mu byla už řemeslem, „za čtvrt hodiny budou tady . . . Přicházejí od Cl . . . pěšky, ve průvodu svých dozorcův, a uvidíte, jak těm chasníkům oči vesele hrají . . . Jsou k pomilování . . . a jak vám jsou spokojeni!“

Laskavým úsměvem pootevřel tenké a jizvou rozpoltěné rty, švihaje bodláčí koncem své španělky s knoflíkem ze slonové kosti.

Krátce po té cesta od vesnice Bay zaprášila se v zapadajícím slunci. Ředitel zastínil si oči širokou dlaní s hranatými, svalovitými prsty a radostně zvolal: „Tamhle jdou!“

Nemýlil se. Brzo bylo je viděti vynořovati se z prachového oblaku. Šli čtyřstupem, starší napřed, mladší za nimi a dozorci naposled. Mezi zelenými křovinami u cesty odrážel se tento průvod zřetelně v šikmých paprscích slunce a blížil se víc a více ku zdím starého opatství. Když přišli asi na doslech, zapěli na znamení vrchního dozorce píseň o rozkoši práce a kráse přírody. Oblečeni jsouce ve svoje uniformní vesty, čepice majíce staženy až po uši přes hlavu krátce ostříhanou, defilovali

jako vojáci před ředitelem a jeho průvodčím. Všichni klopili uctivě oči zpívajíce skoro automaticky svůj mravoučný žalozpěv:

Slunce svítí, kvete kvítí,
pojďte, pojďte, přátelé,
chutě k práci v čerstvém vzduchu!
V modlitbě a v práce ruchu
svěží tělo, srdce veselé!

Na první pohled byly všecky tyto dětské postavy jako na jedno brdo: tytéž pohledy poníženě zdrželivé jako u sbitých psů, tytéž zažloutlé boule, tytéž mechanické pohyby a tatáž veselost na povel.

„Že jsou spůsobni, co?" zvolal ředitel, ťukaje koncem své hole do země; „dobrých osm hodin dnes proběhli... He, he! ani by se nezdálo... Koukejte, jak jsou čilí; čerství jako růže a veselí jako pěnkavy!"

Čilí, — snad, ačkoli někteří sotva se hýbali. Co té jejich veselosti se týká, nadlesní Yvert hned poznal, odkud vítr věje. — Zatím co ředitel hovořil s nadlesním, jeden z mladých vězňů opozdil a zastavil se, jakoby si lesního prohlížel. Jeho obličej silně pihovatý prozrazoval něco jako radostné překvapení a jeho modré oči zazářily na okamžik...

„Číslo dvacáté čtvrté!" křikl hrubě vrchní dozorce, „proč lelkuješ tady, jakobys nemoh' s místa!... Honem do řady a trochu čerstvěji!"

Tvář mladého dareby zakabonila se a Yvert, který dobře mu viděl do obličeje, ulekl se plachého a sestárlého výrazu, pokrytecky poníženého, jejž vyzáblý obličej mladíkův rázem na se vzal.

Hlouček pořád zpívaje přišel na dvůr opatství a železné mříže velikých vrat zavřely se hřmotně za tlupou mladých vězňův, — ale vzpomínka na bledou a pohyblivou masku, mihnuvší se na okamžik při défilé, zůstala vryta v paměť nadlesníkovu.

Večer, přišed domů, vzpomněl na ni bezděky. Zdálo se mu, že se už kdesi setkal s obličejem, majícím jakousi podobnost s číslem dvacátým čtvrtým; ale bylo to tak neurčité, tak dávno tomu, že nemohl a nemohl nalézti jména této postavy. Ostatně věc nebyla tak důležita a druhý den na to zapomněl.

Několik dní potom, když obědval sám, hostinská, která ráda si tak někdy pohovořila, pravila k němu obsluhujíc jej: „Abych nezapomněla, pane Yverte, viděl jste ty děti, co pracují v trestnici?"

„Viděl, proč?"

„Proč? Jeden z nich je z vašeho kraje a jda onehdy okolo poznal vás."

Yvert rozpomněl se znovu na vyvalené modré oči a překvapené tváře čísla dvacátého čtvrtého. Jistě že to byl on. Ale darmo svoji paměť namáhal, nemohl nalézti ničeho určitého vzhledem ke chlapci krajanu, který teď dostal se do káznice. Nicméně příhoda nedala mu pokoje a přál si viděti z blízka svého mladého rodáka, tak brzo dozralého. Věc nebyla nesnadna. Vrchní dozorce pošilhával trochu po paní hostinské a tato slíbila Yvertovi, že jeho pomocí zítra mu vězně přivede, ať sám se ho vyptá.

Večer ředitel centrálky přišel k jídlu okouzlen jsa dobrým chováním „svých dítek“. Neustále o tom vyprávěl.

„Jsou k pomilování,“ opakoval, „a přece, pane nadlesní, máme zde před sebou vyvrhel společnosti. Jsou mezi nimi vrahové a paliči, kteří stali se teď mírnými a poslušnými jako beránci. Ejhle, toť prospěch naší discipliny, fysické i morální!... S těmito zvrhlými lidmi konáme užitečné práce, jako se dělá jemné sukno ze sprostých odpadků. Tu máte rozřešení socialné otázky, pane!... A také, myslím, rozřešení otázky hospodářské... Za moje chasníky platí stát padesát centimů denně za každého a za to překopávají zemi jako nádenníci, kterým bychom musili denně tři franky platiti... Snížení nákladu za ruční práci a moralisce lidstva, — toť dojista veliký pokrok humanity!“

Nadlesní už měl na jazyku některé otázky o čísle dvacátém čtvrtém; ale přes humanní své theorie ředitel s těma svýma krutýma očima a zjizveným pyskem malé mu dodával důvěry. Obávaje se, by pozornost hrozného toho apoštola pokroku a práce za sníženou cenu neobrátil na svého tajemného krajana, umínil si čekati a udělati si o něm úsudek vlastní.

Nazejtří paní hostinská přesně, jak byla slíbila, uvedla do pokoje Yvertova výrostka asi patnáctiletého, s nímž nechala ho o samotě. Ano, bylo to číslo dvacáté čtvrté. Chorobně bledý a tlustý, upjat jsa ve svoji pracovní uniformu, stál s čepicí v ruce před nadlesním. Jeho hlava s bledými, krátce střihanými vlasy vypadala jako kulička; modré, lstivé oči klopily a zdvihaly se střídavě, jakoby jejich majitel prohlížeti a zkoumati chtěl dříve, než sám se dá poznati.

„Už mne nepoznáváte, pane?“ ptal se konečně hlasem bázlivým a vyzývavým zároveň; „vždyť jsem vám více než jednou leccos obstaral, dokud jste byl ve Villotte.“

Pojednou vzpomínky nadlesního oživily se.

„Bigarreau!“ zvolal.

Teď rozpomněl se na osmiletého uličníka s rozcuchanými plavými vlasy, který se potuloval po ulicích malého jeho rodiště, oblečen jsa chatrnou košilí a rozedranými spodky, a který se nesl v těch svých hadrech tak bezstarostně a komicky. Pro svoje buclaté a růžové tváře a rty jako třešně červené zasluhoval přezdívky „Bigarreau“ *), kterou jej lidé pokřtili. Zrozen jsa z otce neznámého a žebračky, která zanechala jej v nouzi, žil z toho, co mu kdo dal, a pro živobytí konal na sto různých řemesel, z nichž nejdůležitější bylo, že donášel milostná psaníčka mladých pánů grisettkám na předměstí. V létě, když nastalo koupání, hlídával obleky koupajících se, sedě ve stínu na vysokém, strmém břehu řeky, žmoulil cigaretty a smával se z plna hrdla, když některý plavec začátečník ztratil svůj svazek měchýřův a když „hodně se napil“. V zimě nalézal útulek v boudě prodavače kaštanů; štípal louče, udržoval živý oheň v děravých kamnech a ulovil tu a tam několik pečených kaštanů, jimiž nejdříve ohřál skřehlé prsty a pak uchlácholil pánovité požadavky vyprázdněného žaludku. — Všecky tyto podrobnosti přišly teď docela zřetelně na pamět Yvertovi. Prohlížel si tu naduřelou tvář,

*) Druh třešní. P. p.

z níž vymizely růžové barvy a na níž pobyt ve vězení už označil pod očima a v koutech pysků známky předčasné zkázy. Nadlesní tázal se teď sama sebe, zda-li sám první, posýlaje kdysi toho osmiletého uličníka s milostnými dopisy švadlenám vilottským a podporuje toulavé jeho zlozvyky, nezavedl jej na cestu, která končí centrálkou... Vinu této korrupce přičítal sobě a jat soustrastí pohlížel skoro něžně na mladého ničemu, který sebou klátil potměšile, mačkaje v ruce čepici. —

„Jakže, jsi to ty, Bigarreau?" opakoval nadlesní.

„Ano, já to jsem!" odpověděl vězeň a obličej jeho se rozjasnil úsměvem a oči nabyly odvahy.

„Ubohý hochu! — A ty jsi se dal zavřít?"

„Eh, to je tak," odvětil Bigarreau bez nejmenších rozpaků, „všecko mně šlo křížem!... Pamatujete se, že jsem v létě hlídával věci pánům, kteří se koupali v Zátoce?... Jednou, když jsem oklepával kalhoty, vypadl z nich pětifrank... Jakživ jsem tolik peněz neviděl, pálilo mi to prsty.... Hlava mi šla kolem, vzal jsem peníz a utekl jsem... Věru, že sotva měl jsem jej v kapse, chtěl jsem se vrátiti a dáti jej opět do kapsy. — Na neštěstí viděli mě, chytili, a ani jsem se nenadál, seděl jsem v díře, pak ocitl jsem se před soudem, kde mě páni odsoudili do klece až do jedenadvacátého roku... Tomu se říká mít nehodu, je-li pravda, pane?"

Vyprávěl to hlasem již drsným, promíchaným netečností a drzostí. Yvert tázal se ho, jak se mu daří při správě ředitelem tak vychvalované. Bigarreau vyhrnul spodní pysk, obličej se mu zachmuřil k významnému posuňku.

„No, no! Není to tak skvělé, nemyslete!... Z Cl... nás pustili pěšky, s polívkou v žaludku, a od těch čas, co jsme přišli, pracujeme o zákopech u lesa, tam, kde bude vězeňský hřbitov. Deset hodin odvážet hlínu v slunečním úpalu! A ještě k tomu špatná strava: pokaždé lusky a štulce jako zákusek. Dozorci tlukou, jako by neměli kouska citu v těle.... Oh, pane! kde jsou ty časy, kdy jsem se potuloval podél řeky tam u nás dívaje se na vodní pavouky, jak nohama si pomáhají v bystřině... Také bych si rád „nohama pomohl"... Ale pan ředitel nechce to slyšet; nechce, aby se řeklo, že se nám špatně vede v jeho škatulce... ‚Všichni čerství jako růže a veselí jako pěnice!' Chce, abychom zpívali, aby lidé myslili, že jsme bůh ví jak spokojeni... Pěkná komedie! K tomu to pomyšlení, že toho mám užívati ještě celých pět let! Ale věřte, pane, nemám chuti dostáti té nájemní smlouvě."

Oko jeho zablesklo se, mžoural tajemně a ukončil svoji řeč prose svého krajana o několik sous „na tabák".

Yvert dal mu stříbrňák a okořenil svůj dar několika mravoučnými zrnky. Bigarreau strčil peníz do podšívky své čepice, naslouchal tomu napomenutí s ironickým úsměvem a za záminkou, že už nejvyšší čas vrátiti se k práci, rozloučil se s nadlesním.

II.

Nový ženský hřbitov měl zaujímati veškeren úhor sousedící s okrajem lesa montgérandského. Z místa, kde mladí vězňové kopali příkopy ku

základům, bylo lze přehlednouti celé údolí Auby. Bylo viděti jako v pozadí nějakého úvozu malý kostelík, dvě cesty vinoucí se od vesnice kolem lesnatých vrchů, břidlicové střechy bývalého opatství, vystupující z chumáče smrkovin, pak křivolakou Aubu, stříbrnou, třpytící se ve slunci mezi květnatými lučinami, směrem ku Bay, kde nová hranice vrchův a lesů zastírala rozhled. Radost bylo pohlížeti na tyto smavé louky, na bystrou vodu, na vzdálené skupiny modravého loubí. Skřivánci zpívali vysoko na nebi, hučení jezu, kokrhání kohoutův a dětské hlasy zaznívaly z vesnice. Bylo veselo podívati se na údolí koupající se ve slunečním moři letního rána, ale mladí zákopníci na úhoru montgérandském se z toho netěšili.

Střeženi jsouce argusovým zrakem vrchního dozorce Seurrota kopali zemi, a nedopřáno jim chvilky lelkovati. Starší pracovali motykou, nejmenší po dvou vozili kolečka. Záda majíce zahalena hrubým plátnem a hlavy pokryty slaměnými klobouky, neustále pracujíce, hemžili se na zašedivělé a kamenité půdě jako bílí mravenci. Když někdy některý z hochů se pozvedl, utíraje si čelo, oslňující pohled na zelenavý údol, jenž dojista neúčinkoval truchle a konejšivě, vzbuzoval v těch dětských prsou tiché pokušení. To vyzvání k radosti, naplňující veškeren vzduch, mělo pro ně cosi ironického a krutého. Volný vzlet skřivánků, vlaštovky sem a tam se křižující po hladině řeky, skoro s hořkostí přiváděly jim na mysl nucenou práci, herdy strážců, závory žaláře a vzněcovaly v nich touhu po vzpouře a volném živobytí.

Mezi těmi, kteří nejméně podrobovali se disciplině, nejnetrpělivěji snášejíce to jho, byl náš přítel Bigarreau. Vycházeje včera z bytu nadlesního, užil honem části svého jmění a koupil si balíček cigaret a škatulku sirek. Schoval obojí do kapes svých spodkův; od rána jedno po druhém ohmatával s otcovskou starostlivostí, slibuje sám sobě, „že si jednu zapálí", jen co Seurrot záda ukáže.

Denní práce byla přerušena půlhodinným odpočinkem a pro tu chvilku dozorce sprostil se trochu své úzkostlivé dohlídky. Seurrot měl měkké srdce a zářivé oči paní hostinské od „zlatého lva" neodolatelně vábily jej k zahradě, která trochu níže pod hostincem ležela. Toho Bigarreau očekával. Sotva že vrchní dozorce zamířil ku zahradě, číslo dvacáté čtvrté plížilo se jako had do jalovcových keřů na úboří, ufouklo pěkně a vyhledavši očima mezi stromy na okraji nějaký s vysokým pněm a košatým vrškem, vyšplhalo se naň jedním rázem jako veverka. Sedě rozkročmo mezi dvěma vysokými větvemi a zakryt jsa nejhustším loubím, vytáhl teď svoje cigaretty, zapálil jednu a kochal se zvolna slastmi zapovězeného ovoce. Bylot člověku tak volno tady nahoře v zeleni a chládku! Mezi větvemi bylo viděti střechy vesnice, odlesk Auby na lučinách a pak na obou svazích údolíčka jemně rozvlněné lány žita a ovsa, střídající se s pestrými polemi vičence a červeného třilistníku. Kosové zpívali na pasece, čížíci štěbetali ve vrbách u potoka a čerstvý větřík kolébal vás jako v rohoži . . . Bylo zde tak krásně, že Bigarreau zapomněl sama sebe. Když Seurrot se vrátil mačkaje růži mezi prsty a svůj malý houfec přehledl, poznal hned, že jeden z vězňů chybí.

„Kde je číslo čtyři a dvacáté?" zvolal.

Hoši potají na sebe pohledli a odpověděli pouze pokrčením ramen. Nejdřív připadlo vrchnímu dozorci, že Bigarreau utekl, a zbledl při tom pomyšlení. Nepokojné jeho zraky prohledávaly hustý výsek; najednou rozeznal na vrcholku ve mlázoví lehké obláčky modravého dýmu. To nebylo samo sebou, ten zlolajník jistě sedí tam nahoře. Seurrot vyskočiv na úbočí, v okamžiku stál u stromu a bez velikých nesnází objevil zde visící nohy Bigarreauovy.

„Aha, lumpe!“ zvolal, „vyšel sis na čerstvý vzduch a kouříš ještě k tomu! ... To je proti všem pravidlům. Slezeš, šibeničníku!“

Bigarreau byl chycen, ale za to měl výhodnou posici a pokusil se také ji využitkovati.

„Slezu,“ odvětil, „ale dříve mi slibte, že mě nebudete trestati.“

„Ty mi dáváš ještě výminky, co?“ odpověděl Seurrot všecek zuře. „Slez dobrovolně, nebo se ti povede ještě hůř.“

„To raději zůstanu!“ odvětil tvrdohlavý Bigarreau.

Strom byl příliš slabý a vysoký, a vrchní dozorce příliš nemotorný, aby vylezl nahoru, darmo třásl silně stromem, zlolajník se ani nehnul.

„Oho! ty tedy vzdoruješ mé důstojnosti, ničemo! Hola, vy tam, přineste mi sekeru, ale hezky z čerstva!“

Po tomto přísném rozkazu, proneseném hřímavým hlasem, dva vězňové poslechli. Seurrot vztekle popadl sekeru, kterou mu podali, a nedbaje, že vlastně provádí lesní pych, porážel strom hned u kořene. Po prvních ranách strom z dola až k vršku se zatřásl, ale Bigarreau, jakoby se ho to ani netýkalo. Hbitě dopadala rána za ranou, kůra a dřeň byly již roztřískány, pot lil se nadstrážníkovi s čela. Dva z mladých vězňů, jež to divadlo náramně bavilo, dychtivě sledovali, jak zásek vůčihledě se šíří do pně mladého stromu, který už silně začal praskati. Teď teprve Bigarreau rozvažuje, že je lépe ze dvojího zla vyhnouti se horšímu, svezl se do větví a pak dopadl jako balík na zemi, vystlanou na štěstí hebkým mechem.

„Já tě naučím, ty čeládko, vzdorovat!“ láteřil Seurrot a popadl jej za rameno. Býval dříve policejním strážníkem a prsty jeho svíraly jako kleště. — Zároveň druhou rukou štulcoval Bigarreaua do boků, strkaje jej ku staveništi.

„Ty tedy kouříš podloudně!“ pokračoval strážník, dodávaje každému slovu důrazu notným štulcem. — Prohledávaje kapsy vězňovy, rozházel cigaretty po vykopané hlíně. — „Kdes na to ukradl peníze?“

„Dostal jsem je,“ namítal Bigarreau.

„Mlčíš! — Chop se motyky, galejníku! ... Vyšetříme tu věc zítra při rapportu, až pan ředitel se vrátí ... Však on tě pošle zahálet do „černé díry“! ... Prozatím dnes večer dostaneš jen suchý chléb.“

Odpoledne smutně ubíhalo Bigarreauovi. Když v devět hodin večer mohl rozložiti se na své rohoži, s prázdným žaludkem a rukama od ran sedřenýma, jal se trpce přemýšleti o bědách minulého dne a o tom, co se asi zítra stane. Ředitel měl přijíti ráno a ten byl ještě krutější než dozorci. Bigarreau věděl ze zkušenosti, jak hrozný ten náčelník tresce nejmenší přestupek proti disciplině.

„Ne,“ uvažoval, choule se ve své rohoži, „už ho mám až po krk a nebudu čekat, až se vrátí.“

Myšlenka na útěk znova zavířila mu hlavou. Ložnice, prozatím pro vězně zařízená, jen nedostatečně byla zavřena; dozorci tvrdě spali; k půlnoci snad by bylo lze uniknouti, slézti zeď a dosíci lesa? Na každý spůsob stálo by za to podniknouti to dobrodružství.... Noc už nadobro nadešla; Bigarreau slyšel jednoho z dozorců, kterak obchází, jak se svléká a jak těžce uléhá na svou pryčnu. Brzo silný chrupot ozýval se v prostorné ložnici. — Hbitě jako kočka Bigarreau opustil rohož, oblékl spodky a kabát a zavěsil na krk svoje dřevěnky, svázané provázkem; pak bos a ani nedýchaje, doplížil se až k oknu, jež zůstalo otevřeno na provětrání ložnice, která byla v prvním poschodí. Hoch vyšplhav se na okenní pilíř, vystrčil hlavu oknem. Pod sebou, v temném jasu červnové noci, rozeznal záhony zeleniny. Půda, čerstvě zarosená, byla asi měkka. Bigarreau, rukama drže se římsy pilíře, odvážil se ke skoku a upadl na hlávky zelí, které utlumily náraz. Vstal, hmatal vůkol sebe a naslouchal; — ani hlásku, vyjma jasný šumot Auby, tekoucí kolem zahrady. — Šel tedy kolem řeky až ku překlenutému otvoru, pod nímž řeka opouštěla park; po té bez rozmyšlení vstoupiv do vody, dosahující mu jen asi po kolena, ubíral se podél bystřiny a došel takto širého pole.

III.

V ten čas, ve tři hodiny z rána, vyjel z Auberivu kurýr, který dopravoval dopisy do Châtillonu nad Seinou. V okamžiku, když těžká bryčka, tažená párem koní, zatáčela kolem starých hutí na cestu, jež vede do kopce ku Recey nad Ourcou, chlapec jakýs, dřevěnky své maje přes ramena přehozeny, skokem vyšvihl se na záď vozu a zachytiv se provazů, kterými zavazadla byla přivázána, usedl vzadu s nohama volně dolů svislýma. Pro drčení kol a dupot koní kočí polou spící nepozoroval přítomnosti tohoto náhlého a nenadálého cestujícího. Bryčka klopotila se dále v oblaku prachu až na vrchol stráně; projela rychle vesnicí Germaine, ještě tichou a ponořenou ve tvrdý spánek, pak zvolna vystupovala podél kraje lesů colmierských.

Byly čtyři hodiny a slunce vycházelo za lesem auberivským ze spousty lehkých růžových mráčků. První šikmé paprsky, prorážejíce temnotu lesní, stříbrnými puntíky pronikaly tu břečtanový koberec, onde chumáče divokého vína, kdežto dole cesta vinula se dosud v modravém stínu mezi úbočím, jež bylo pokryto vlhkým malinovím a rozkvetlou třezalkou. Ptáci rozčechrávali svoje peří štěbetajíce v houštinách. Kokrhání kohouta jako hlahol polnice zaznívalo ze vzdáleného dvorce. Bryčka dojela na vrchol vysočiny.

Bigarreau — snad uhodli jste, že on to byl — drže se provazů na zádi vozu, rozmýšlel bezpochyby, že by bylo nerozumno odvažovati se na širou planinu, když vysoké sousední lesy poskytovaly mu útulku příjemnějšího a jistějšího zároveň. Na jednom místě, kde kola již skoro dotýkala se náprstníků na úbočí cesty, opouštěje bryčku, která začala se drkotati po rovné cestě a zmizela brzo ve prachu silničním, spustil

se do vlhké trávy v témže inkognitu, v jakém byl vstoupil Bigarreau sleduje okem prachový ten oblak, jenž menšil se a zase znova zavířil v růžovém světle vycházejícího slunce, přeskočil příkop, obul dřevěnky a zašel v hluboký les, někam na zdař bůh.

Šel přímo před se. Všecek jsa opojen nabytou svobodou, kochal se bezstarostně v tom rozkošném toulání, tak docela podle vůle, netázaje se ani kam jde ani jak bude živ. Nejhlavnější věcí bylo pro okamžik svésti dozorce se stopy; nadběhl si dobré dvě hodiny a hodně je pomátl, než uhodnou směr, kterým se dal. Urazil tak hodný kus cesty lesem, vyhledávaje houštin a mýtinám se vyhýbaje. Asi za hodinu půda stávala se značně sráznou a když rychle sestoupil průrazem podél příkopu, Bigarreau ocitl se v hlubokém úvoze, kterým protékal potok.

Okolí bylo velmi pusto. Se dvou stran zalesněné stráně vypínaly se bezmála kolmo vzhůru, jemně zapřádajíce ve chladný stín úzký pruh louky, jímž potok si hloubil svoje koryto vonným kyprejem, růžovými vrbovkami a tužebníkem. Dva nebo tři kosové, jediní to obyvatelé této doliny, koupali se právě v potoce, když Bigarreau objevil se na břehu. Sotva že dali se vyrušovati. Tato ranní koupel patrně poskytovala jim rozkoše, což asi přimělo vězně, že následoval jich příkladu. Rychle shodil se sebe šaty a nahý pohroužil se do čisté vody, zavánějící řeřichou a kozí bradou. Když se byl do syta vybrouzdal, sušil se na výsluní a koulel se po travnatém koberci; pak zvolna se oblékal. Když bral na sebe kalhoty, skvělá myšlenka projela mu hlavou. Místo aby přehodil přes sebe vězeňský kabát, složil jej do balíku a zahrabal pod veliký ploský kámen pod křoví. — Tato část jeho oděvu nesla totiž matrikulovanou známku a měla předepsaný střih, na němž patrně znáti bylo vězení — mohla by jej tedy prozraditi; kdežto v košili a plátěných spodkách mohl býti pokládán za venkovana.

Když byl takto všech pravidel moudré opatrnosti užil, hladově kolem se rozhlížel. Včera špatně večeřel a koupel před chvilkou ještě více mu vyprázdnila žaludek. Hledaje trochu, našel v trávě na výsluní jednoho úbočí zralé jahody a v houštině poblíže potoka ostružiny. Snídaně byla skrovná, ale za to znamenitá a když byl obral všecky jahodníky a malinové keře, náš pan Bigarreau opět se trochu rozveselil. Rozložil se na trávníku, hlavou do stínu a nohami na slunce, a kolébán jsa zurčením potoka, zlehka usnul.

Tak spal sladce asi hodinu, an šustot lámaných větví a zejména čerstvý ženský hlas, jejž jakoby již ve snu byl zpívati slyšel, jej vyrušil. Pootevřel oči; ale s onou schytralostí, které nabyl v centrálce a která se mu stala takořka druhou přirozeností, ani sebou nehnul, aby viděl co možná nejvíce a sám nebyl viděn. Opatrnost ostatek zbytečná; neboť již asi dvě minuty sám byl pozorován.

Zdálí desíti kroků spatřil zpěvačku, jejíž hlas jej byl probudil. Bylo to děvče asi patnáctileté. V jedné ruce majíc košík zpola naplněný jahodami, ve druhé kus domácího chleba, stála na břehu potoka a prohlížejíc neznámého spáče, zapomínala jísti. Bigarreau, stále bez hnutí, dělal, jakoby spal dále, rozvažuje, co říci a co dělati za takových okolností, a potajmu slídil po nové příchozí.

Byla oblečena prostě košilí ze hrubého plátna, sepjatou u krku tkanicí, a vlněnou suknicí dosti krátkou a roztrhanou, zakrývající sotva až ke kolenům holé noby s lýtkama od trní zjizvenýma a obuté v polobotky nad míru veliké. Nahá a suchá její ramena byla sluncem do temna opálena, rovněž jako obličej, jehož tváře nicméně chůzí a horkem zčervenaly. Hnědé vlasy bujného vzrůstu a jen nedostatečně spjaté koštěným hřebenem splývaly v kučeravých vrkočích na její šíji, na čelo až ku dvěma velkým, černým očím, které dívaly se zvědavě a zároveň nedůvěřivě na Bigarreaua, válejícího se ve vysoké trávě. — Zkouška nedopadla celkem příliš nepříznivě. — Ex-numero čtyři a dvacáté nebylo právě špatnou figurou v tomto rámci vysokých, zelených stonků. Lázeň, zdálo se, očistila vězeňskou špínu; tváře a rty jeho nabyly oněch čerstvých barev, pro něž dostal svoji přezdívku „Bigarreau“ a nenucená poloha spáče dodávala mu výraz dobromyslného děcka. Děvče, dodavši si trochu odvahy, popošlo několik kroků blíže ku chlapci, kterému zdál se teď příznivý okamžik, ustati v líčené ospalosti. Protáhl se, jakoby se byl právě probudil, mnul si oči a podepřel se o loket. Šibalským smíchem otevřela holčice veliká svoje ústa:

„I pro pána,“ zvolala, „vy nějak tvrdě spíte!“

„Ale ba,“ odpověděl Bigarreau drze, „když člověk je umdlen, víte, tak . . . (už chtěl říci „tak chrní“, ale z opatrnosti ještě spolkl ten zlodějský výraz) . . . spí jako pařez . . . . Dobré vyspání stojí za snídaní.“

„Vy jste se přece docela nepostil,“ namítalo děvče, pohlížejíc ironicky na ostružníky ještě od rána česáním polámané; bylo tady plno malinových keřův a ani na jednom ničeho nezůstalo,

Po té dala se do hlasitého smíchu a tento výbuch dobré nálady přiváděl Bigarreaua na cestu doznání.

„To je jako úkrop!“ povzdychl mžouraje po skyvě černého chleba v její ruce, „to se neudrží v žaludku.“

Holka zdála se rozuměti výmluvnosti tohoto žádostivého pohledu.

„Máte-li hlad,“ prohodila rychle, „jen řekněte . . . Ráda vám dám polovici svého chleba.“

„Toho neodmítnu, neb ode včíra večer neměl jsem sousta v ústech.“

Dívka rozlomila krajíc chleba ve dví a podala jej ochotně svému protějšku i s košíkem jahod.

„Neostýchejte se,“ dodala, „mám jich dosti.“

Bigarreau nedal se prositi a chutě zakousl. Jedl hltavě. Holčice posadila se do trávy a dívala se na Bigarreaua s udiveným úsměvem, kterak polyká chleb a jahody. Dojídaje, zastyděl se trochu za svoji nenasytnost a když zapil svoji snídani douškem vody, nabraným do hrstě, zamumlal: „Uf! Už je mi lépe . . . Děkuji! Však už byl čas, byl bych málem umřel hlady.“

„Opravdu? . . . Což se u vás do syta nenajíte?“

„Ne pokaždé,“ odpověděl lakonicky.

„Jste z Colmiersu?“

„Ne.“

„Snad z Val-Serveux?“

Bigarreau trochu pomaten na ni pohledl; upřímné, jasné a smělé oči děvčete dodávaly mu důvěry.

„Jsem od Auberivu,“ odvětil... „Znáte ten kraj?“

„Nebyla jsem tam nikdy, ale otec to tam zná... V Auberivu je trestnice, viďte?“

Při této nepředvídané otázce rozpaky hochovy zdvojnásobily se.

„Ano... mně se zdá,“ koktal vyhýbavě.

Rozpaky jeho neušly děvčeti. Pohlížela naň upřeně s nepokojnou pozorností, a Bigarreau cítil, jak se mu krev žene do tváře ostrým pohledem mladých, zpytavých očí. — Chtěje řeč jinam obrátiti, začal se vyptávati sám: „Co dělá váš otec?“

„Je dřevěnkář... Pracujeme právě na pozemku, který má být vykácen, v lese u Val-Serveux... V loni měli jsme svou dílnu v lese v Gurgis.“

„Je vás mnoho ve vaší dílně?“

„Ne, jenom otec, já a Champenois, náš společník.“

„Jak vám říkají?“

„Norina... Norina Vincartova... A vám?“

„Mně?... Bigarreau.“

Ústa děvčete znova sešpulila se ke hlasitému smíchu.

„Tak se jmenují třešně, ale přece ne žádný křesťan!“

„To je jen přezdívka,“ vykládal Bigarreau stručně.

„Ah tak!... Jak se jmenuje váš otec?“

„Můj otec?... Nikdy jsem ho nepoznal.“

„Ale vaše matka?“

„Umřela,“ odvětil drsně Bigarreau.

„Moje také,“ zašeptala Norina, „umřela, když mi bylo deset let.“

Na několik minut nastalo ticho. Bigarreau nepokojně kousal stéblo máty a děvče máchalo se rukou ve vodě, spouštějíc lesklé kapky po nahém svém rameni. Upírajíc pronikavý zrak na svoje vis-à-vis, jala se vyzvídati znovu.

„Sloužil jste v Auberivu?“ tázala se.

„Ano.“

„A utekl jste svému pánu, co?“

„Uhodla jste dobře,“ odvětil Bigarreau spěšně, doufaje takto nejlépe sprostiti se protivných otázek, ale zapomínal tvrdošíjné zvědavosti dcery dřevěnkářovy.

„Jak se jmenoval váš pán?“ pokračovala.

Bigarreau, nejsa připraven na tuto otázku, hledal honem nějaké pravděpodobné jméno, ale nenašel hned; pak si pomyslil, kdyby jmenoval někoho z Auberivu na zdař bůh, že by jeho lež snadno mohla býti objevena tímto vyšetřujícím soudcem v sukničkách. Jat netrpělivostí, podrážděně odpověděl: „Na mou věru, už se nepamatuji.“

Nedůvěřivý výraz přelétl přese rty Norininy... „Máte krátkou paměť,“ prohodila suše.

Zaškaredivši se, pohrozila prstem a upřeně pohlížejíc nešťastnému Bigarreauovi do očí, pravila: „Poslouchejte, vy lžete!... Mně se zdá, podle všeho, že přicházíte z vězení v Auberivu, odkudž jste asi bez dovolení práskl do bot...“

Zároveň vstavši, rychle ustoupila tři nebo čtyři kroky nazpět, kdežto Bigarreau, všecek jsa pomaten, také povstal.

„Oh," pokračovala neohroženě, měříc okem uprchlíka, který opět divoce se tvářil, „nekoukejte na mne, jako byste mne chtěl spolknout! Mne nepostrašíte; mohu jen křiknout, abych zavolala naše lidi."

„Nekřičte," prosil Bigarreau tlumeným hlasem, „řeknu vám raději holou pravdu . . . Ano, utekl jsem z vězení, ale nebojte se mne . . . . Nechci nikomu ublížiti, vám méně než komu jinému . . . Prosím vás, neprozrazujte mne!"

Pak chvatně vypravoval svoje příhody, neopomíjeje včerejšího dobrodružství. Vypravoval o správě káznice, kterak dozorci špatně s ním zacházeli, a ukazoval svoje ruce dosud opuchlé modřinami.

Norina víc a více se k němu přibližovala, posléze poklekla do trávy. Poslouchala s rostoucím napjetím vypravování o bědách Bigarreauových; její černé oči brzo zarosily se, brzo zase plály nevolí. Vzala uprchlíka i za ruku, prohlížejíc s útrpností zamodralé známky, svědčící o krutosti dozorců.

„Divoši!" zvolala, „tloukli vás? . . . To je zbabělé, když jich je víc, stlouci takhle jediného chlapce! Kolik je vám let?"

„Jde mi na šestnáctý."

„Mně taky . . . A vy jste uprchl? . . . Docela dobře jste udělal. Byla bych učinila totéž na vašem místě! . . . Ale co počnete nyní?"

Bigarreau odpověděl, že teď nejvíce se bojí, by ho nechytili, protože by pak byl strašně potrestán. Že se chce za dne skrývati v lese a v noci pak jíti dál, až by byl hodně daleko od centrálky . . . Pak že se vynasnaží, aby dostal práci v nějaké dílně.

„Jsem silný," doložil, ukazuje svoje ramena, „a mohu snadno vydělat si chleba . . . Neštítím se práce."

Norina se zamyslila. Rozložena jsouc ve trávě, jejíž stonky dotýkaly se hubených prsou, podepírala se loktem, prsty majíc zabořeny ve vlasech. Kolmé vrásky, pod čelem skreslené svraštělým obočím, svědčily, že obírá se vážnými myšlenkami.

„Počkejte," pravila konečně po několika minutách, „myslím, že vám mohu pomoci . . . Zdá se mi, že by můj otec rád nějakého učenníka . . . Potřebuje ho zejména teď, co Champenois odešel na čtrnáct dní domů . . . Chtěl byste učiti se dřevěnkářství?"

„Chtěl dost . . . Pracoval jsem tolik různých řemesel, že se mohu pustit i do toho."

„Budete zde dobře ukryt . . . Jest už něco zvláštního potkati zde někoho jiného než dřevaře z údolí Val-Serveux, vyjma na podzim, když jsou honby, a do těch dob opustíme toto místo . . . Buďte jist, četníci vás tady nebudou hledati."

„Ano, ale bude váš otec chtít vzíti k sobě uprchlíka z káznice?"

„To je moje věc!" odpověděla Norina rozhodně a roztomile s jakýmsi malým nádechem ješitnosti. „. . . Pojďte jen se mnou."

Vzala jej za ruku a oba šli podél břehu potoka až ku záhybu, odkudž bylo viděti mýtinu a ležení dřevěnkářů.

Zde Norina pokynula svému chráněnci, by usedl za skupinu vrb, ukládajíc mu, by zůstal zticha, až by za dobré uznala jej zavolati.

„Promluvím s otcem Vincartem,“ pravila, „nehýbejte se! . . . Až uslyšíte mě zahouknouti třikráte jako kukačku, bude to znamením, že věc je vyrovnána. Nepotřebujete pak než vystoupiti na mýtinu a já vám přijdu naproti.“

Přešla potok, skákajíc hbitě po velikých kamenech, a ubírala se hranicemi narovnaných polen až ku záhybu onoho místa, za kterým byla dílna. Závod dřevěnkářů skládal se ze široké, kuželovité chýže, pokryté mechovitou zemí a z chaloupky s chvojovou střechou, kde na tucty dohotovených dřevěnek leželo na hromadě hoblovin. Vlastní dílna byla pod šírým nebem a v okamžiku, kdy Norina sem přicházela, otec Vincart sedě rozkročmo na svém špalku, vydlaboval dlátem pár dřevěnek z kusu bukového dřeva. Rozhalenou košilí bylo viděti opálená, zarostlá a šedivá prsa. Byl to malý, shrbený muž asi padesátiletý, velmi živé letory, s ohrnutým nosem, chtivými ústy, usměvavým a vlhkým okem.

Při šramotu kroků Norininých pozdvihl hlavu a přivítal svou dceru schytralým úsměvem, který utvořil malé vrásky kolem jeho očí.

„He,“ pravil, „moje maličká, — bez výčitky, dala sis čas na snídaní, co?“

Děvče tvářilo se co nejvážněji, odpovídajíc tónem rozhýčkaného děcka: „Tak, tak, ještě mě hubujte: zabývala jsem se jen vašimi věcmi.“

„I snad ne? Jakými pak?“

„Neříkal jste ondyno, že byste měl rád učenníka?“

„Arci, arci, postrádám velmi Champenoise a rád bych přibral někoho na pomoc... Ale učenníci nerostou v lese jako houby po dešti!“

„Ale přece jsem jednoho našla, u Studánky, a přivedla jsem vám jej.“

„Hé!“ zvolal dřevěnkář všecek udiven, „mně se zdá, že jsi se trochu překvapila, drahoušku; to nejde, zjednat jen tak leckoho.“

„To není jen tak leckdos,“ rychle a rozhodně odpověděla dívčice, „je to hodný hoch, který bude řádně pracovati.“

„A odkud je ten klučina?“

Norina sklopila na okamžik hlavu, pak vzpřímivši se pravila: „Je to hoch, který sloužil u košíkářů, ti jej trýznili a on jim utekl . . . Potkala jsem jej u Studánky: měl hlad, dala jsem mu tedy svou snídaní.“

Dřevěnkář potřásl trochu udiveně hlavou.

„Pěkné doporučení,“ zabrumlal; „— tak, tak, Norino, jen se dej omámit od lecjakého poběhlíka.“

„Nedám se omámit; obracela jsem jej na všecky strany a ručím vám za to, že budete s ním spokojen . . . Ostatek, nedůvěřujete-li mi, neberte ho! Vyvedete hloupost, arci, a ubohý hoch umře hlady někde na cestě.“

Poslední slova pronesla hlasem stísněným, dodávajíc jim důrazu mrzutou tváří. Chytrý ten manévr nikdy neminul se s účinkem na dobráka Vincarta.

„Kdo ti povídal, že ho nevezmu?“ odpověděl, již na polo jsa pohnut. „Nepovídám, že ne, nechci jen koupiti zajíce v pytli a rád bych jej viděl... Kde vězí ten tvůj hoch?“

„Ukáži vám jej . . . Ostatně nebudete spolu oddáni a až Champenois se vrátí, můžete každou chvíli propustit — Klauda Pinsona, nebude-li vám jeho práce po chuti.“

Za této rozprávky, v níž rozhodovalo se o jeho osudu, Bigarreau za skupinou vrb sedě čekal s tlukoucím srdcem. Už dávno nebyl takou měrou a zároveň tak příjemně rozčilen. Setkání s Norinou, způsob, jakým mu pomohla, byly pro toho mladíka, s nímž lidé dosud zacházeli jako s pariou, událostmi docela novými a skoro zázračnými. Obával se, by tato neočekávaná náhoda pojednou nezmizela jako modré libelly, jichž křídla viděl okamžik mihotati se nad potokem a které pak zmizely, aby již nevrátily se. Minuty zdály se mu nad obyčej dlouhými a ačkoli čekal teprve čtvrt hodiny, pozbýval již odvahy.

„To už mne asi nechtějí . . .“ pomýšlel.

V témž okamžiku zaslechl od dílny hlasité volání třikráte za sebou: „Ku — ku! ku — ku! ku — ku!“

Bigarreau v okamžení se vzchopil a vycházeje ze svého úkrytu, objevil se na mýtině. Brzo rozeznal mezi dvěma pařezy Norinu, která přibíhala k němu.

„Pojďte,“ povídala všecka udýchána, přicházejíc k němu, „otec souhlasí a vezme vás na zkoušku . . . Povídala jsem mu, že se jmenujete Klaud Pinson a že jste sloužil u košíkářů, kteří vás tloukli . . . . Pamatujte si to všecko dobře, byste se nepodřekl, až se vás bude ptát.“

Zastavila se, by nabrala dechu, a vlhké její oči zdlouha zadívaly se v modré oko Bigarreauovo.

„Musila jsem otce obelhati, abych se mu zalichotila, a tíží mi to srdce, že jej klamu . . . Ať toho tedy nelituji . . .“

Ponejprv ve svém životě Bigarreau uvažoval, co to je dobrota, a ponejprv oči jeho zarosily se slzami, které nebyly vynuceny ani bolestí ani hněvem. Pramen citu, skrytý v srdci každé bytosti lidské, nevázaně vytryskl z jeho nitra. V návalu vděčnosti chopil se ruky Norininy a stiskl ji svými hrubými, ztýranými prsty.

Děvče podrželo ruku uprchlíkovu ve svojí a oba šli takto k dílně pod širým nebem, kde tatík Vincart zase dále robil svoji dřevěnku.

„Tady je Klaud Pinson,“ pravila Norina.

Dřevěnkář pozdvihl nos a měřil od hlavy až k patě Bigarreaua, který rozpačitě drbal se po kalhotech.

„Nějaký štvanec!“ zabručel konečně dřevěnkář uspokojeně, „a má-li tak dobrou chuť ku práci jako má dobrou tvář, nějak to uděláme . . . Hochu, Norina mi o tobě povídala, a vezmu tě tedy na zkoušku; uvidíme, co dovedeš . . . Zde musíš hodně pracovat, ale nikdo tě nebude tlouci . . . Chceš tedy?“

„Ano.“

„Tedy dobře! Pro dnes uvede tě do řemesla holka; nebo rozumí tomu jako mužský a nemá sobě rovného ve vykrajování a úpravě dřevěnek. — Zítra dám ti do ruky nástroj a dovíme se hned, čeho jsi schopen.“ —

IV.

Dvě hodiny. Okamžik, kdy les je jako opojený žárem letního slunce a zdá se, že usnul. — Na velikém kameni, strmícím nad hladinou potoka, velmi zúženého a bystrého na tom místě, u Studánky, seděli Norina Vincartova a Bigarreau, nohy majíce volně svislé nad bystřinou. Byli bosi a voda ve kvapném svém běhu smáčela jim nohy lehounce bublajíc. Falešný Klaud Pinson už déle čtrnácti dnů sloužil za učenníka otci Vincartovi. Týž dával mu štípati a řezati bukové pařezy, a poněvadž Bigarreau byl silný a dovedný, přivykl této práci ku podivu snadno. Zdálo se mu, že těch čtrnáct dní je stvořeno jen a jen neskonalému štěstí. Otec Vincart, třeba prchlivý a málo trpělivý, nebyl zlý člověk; Norina pak oblíbila si svého chráněnce a kdežto, jsouc dítě zhýčkané a svéhlavé, svého otce jen za nos vodila, novému příchozímu činila život co nejvíce příjemným. — Ustrojila jej ve starý jakýsi kabát dřevěnkářův, upravený na míru Bigarreauovu, a upravila mu lože v chýži, kde skládány dřevěnky, vedle šitu slámy a kapradí vyhraženého nepřítomnému společníku. Zde zaobalen v koňskou houni bývalý vězeň spával, ruce v pěsť maje zaťaty, až do božího rána, pak se probudil se zpěvem drozdův a s hlasem Noriny, která už dávno byla vzhůru.

Ačkoli v dílně otce Vincarta ztuha se pracovalo, přece bylo lze nalézti prázdný čas a den měl také svoje hodiny osvěžení a odpočinku. Práce počala za svítání a trvala až do svačiny. Za velikého horka dřevěnkář měl odpoledne siestu a v díle pokračováno zas až ve čtyři hodiny. Norina a Bigarreau využitkovali toho, prohánějíce se spolu v okolních lesích. Holčice svižná jako had a živá jako veveřice uváděla svého druha ve všecky radovánky lesního života. Uměla klásti oka na zajíce a chytati rukou pstruhy a raky v potoce. Znala na planinách a porostlých stezkách dobrá místa hub, kde vždycky byla hojná žeň hříbkův a lišek. Tento osamělý pobyt prostřed lesní zdravoty, tyto dny práce pod širým nebem, střídající se s prázdnými chvílemi na mýtinách, rychle přeměnily Bigarraua. Nebyl to již ten bázlivý a zarputilý vězeň, na jehož záda sypaly se štulce dozorců centrálky, ničema porušený několikaletým tuláctvím a nakažlivou směsí ve vězení; povaha dobrého a bezstarostného dítěte dostala vrch. Denním stykem s malou divokou vílou, která se stala jeho družkou a učitelkou, Bigarreau teď vynášel ze svého nitra sémě jemnocitu a vnímavosti, jíž sám se divil. —

Bigarreau právě s rozkoší máchal svoje nohy v bystřině u Studánky a zároveň vniterná jeho bytost tonula v blaženosti, občerstvující mnohem více než voda pramene.

„Což, Klaude!“ pravila Norina, pohlížejíc naň z dola, „to horko vám nějak podvázalo jazyk. Mlčíte jako ryba.“

„Není to horkem,“ odpověděl, „jsem tak spokojen. Zdá se mi, že sním, a obávám se, bych se neprobudil. Někdy, když jsem tak spal ve své rohoži v centrálce, zdávalo se mi, že jsem svoboden; pak když jsem se na novo probudil, spozoroval jsem, že to není než sen a zkoušel jsem pak usnouti znova, by to déle trvalo ... Teď je to právě tak: nechci se ani hnout obávaje se, by najednou to všecko nezmizelo jako

dým, — Studánka, dílna naše a vy sama, Norino, a abych najednou neocitl se v pařátech vrchního dozorce."

„Záleží pouze na vás, aby to tak zůstalo... Otec je spokojen a ujišťuje, že vám ničeho nechybí k dovednosti v našem řemesle... Rád vás podrží... leda," dodala mžourajíc šelmovsky okem, „leda, nenudí-li vás to, zůstati s námi."

„Ale, Norino, jak to můžete říci?... Jsem spokojen jenom u vás."

„Pak tedy nemějte strachu," odpověděla rozhodně Norina, „a nehledejte nesnází, kde jich není... Dnes jsme volni až do večera... Otec nevrátí se z trhu až za soumraku... Až do toho času můžeme dělat co chceme; ráda bych toho také užila a prospím se trochu v trávě."

Vzpřímila se na kameni, protáhla ramena, osušila na slunci svoje malé rudé a mokré nožky; pak rozhlédajíc se po okolí potoka, spozorovala na stinném svahu koberec mateřídoušky. Rozložila se tam, nohy skrčeny majíc v suknici a ramena skříživši kolem prostovlasé hlavy. Bigarreau sledoval ji a kleče několik kroků opodál, stopoval její počínání. — Čekajíc, až spánek jí oči sklíží, na svém travnatém lůžku Norina s pootevřenýma očima a s lehkým úsměvem na rtech pozorovala ospale skrze víčka svého zamlklého druha, nehybné stromy a oblohu mezi větvemi; znenáhla hnědé její obrví docela se sklonilo, víčka se spojila a rty ospale pootevřely se. Norina usnula.

Bigarreau stále kleče přiblížil se ku spícímu děvčeti. Svlékl svůj kabát a opatrně položil jej na bosé nohy Norininy. Pak utrhl široký list kapradí a vál jím jako vějířem, zaháněje mouchy, by nerušily její spánek.

Měl mnoho práce. Mouchy od potoka, horkem ještě dotěrnější, stále litaly kolem, jednotvárně bzučíce, a usedaly tvrdošíjně brzo na rámě, brzo na krk, brzo na brunatně zrůžovělé tváře holčiny. — Chvilkami učenník přestal, pozoruje jako u vytržení Norinu, věru okouzlující v polou rozvité, prosté své kráse. Tancující mušky zdály se usedati zúmysla na nejjemnější obrysy spící dívky, jakoby ještě označiti chtěly jednotlivosti toho krásného dívčího tílka, dospívajícího v ženu. Dotýkaly se černými křidélky víček s dlouhými řasami, holých a opálených ramen, bílých prsou sotva že rozvitých, jichž útlé formy prorážely košilkou jen špatně přitaženou.

Ovzduší, v němž Bigarreau až do nedávna byl, věru nepřispívalo k vypěstění zásad zdrželivosti a počestnosti. Porušen jsa z mládí a záhy uvržen do bahna vězení, kde neřesti hemžily se jako pijavky v močále, v patnácti letech Bigarreau znal už všecko a neostýchal se ničeho. Přes to pohled na Norinu spící a chatrně oblečenou nevzbudil v něm ani nešlechetného pocitu ani zvířecího chtíče. Pohnutí, které cítil, mělo do sebe něco instinktivně uctivého a sladce údivného: jako úžas divocha před něčím krásným, dosud neznámým. Tomuto tuláku, který vyrostl mezi přezralými, oplzle zkaženými ničemy, zjevil se najednou ženský půvab a panenské kouzlo. A tento nový dojem, spojený s pocitem vděčnosti a vroucnosti, uvrhl jej u vytržení žádostivé a zároveň cudné. Pozoroval Norinu s podivením a toto pozorování žasnoucí a upřené dostačilo učiniti jej šťastným.

Okolo něho a spícího děvčete hluboký les rozestíral svoje loubí, jako by oba uzavříti chtěl ve své zelené, klidné bezpečí. Tento mír nebyl vyrušován než bubláním potůčku, který spěchaje ubíhal v podlesí, a vzdálené hlasy lesních holubů vrkaly neustále tutéž milostnou píseň. Kapradí zčervenalé sluncem vydávalo vůni silnou jako zralá meruzalka, stonky kručinky tu a tam vzpřimovaly svoje černé lusky a zlaté květy; modrý motýl tiše slétal z houštiny, posadil se na purpurový květ kypreje, pak znova dal se do tichého letu. — To trvalo hodiny; pak Nori na potřásla svým vlasem, osypaným lučními květy, a protáhla ramena; úsměvem pootevřela ústa.

„Už jste se probudila?“ zašeptal Bigarreau.

„Oh, už dávno nespím . . . Pozorovala jsem vás.“

„A nic jste nemluvila?“

„Ne, byla bych vás vytrhovala a přece byla jsem tak ráda, že klečíte vedle mne.“

„Opravdu?“ zvolal červenaje se.

„Ano, díval jste se na mne tak dobrácky a zůstala jsem docela klidně ležet a ani jsem se nehýbala vědouc, že jste na blízku . . . Vás se nebojím, vy nejste jako ten Champenois.“

„Champenois?“

„Ano, tovaryš mého otce . . . Je mi neustále v patách, když jdu do lesa a pronásleduje mne všude . . . Nemohu ho ani cítit.“

„Vrátí se brzo?“

„Bezpochyby! Odešel jen na čtrnácte dní . . . Kdyby jen zůstal raději doma, já bych pro něho ani slzičky neuronila! . . . Ale on se vrátí; mimo to otec Vincart mnoho naň dává, protože je dobrý dělník.“

Tvář Bigarreauova se zasmušila. Už předem nenáviděl toho Champenoise, který běhal pořád za Norinou a který měl vpadnouti do domu jako kazimír.

„Vidíte, Klaude,“ pokračovalo děvče, „až se vrátí, nedůvěřujte mu, nýbrž mějte se na pozoru před ním! Je závistivý a potměšilý, a kdyby se na vás rozhněval, byl by schopen vám ublížiti.“ —

Dali se cestou nazpět k dílně. Slunce již sestupovalo na obzoru a dloužilo stíny vysokých stromů na nakloněné pláni mýtiny, jejíž ostružiny a houštiny zdály se pláti ve zlatém prachu. Otec Vincart měl se vrátiti se soumrakem a Norině bylo připravovati večeři. Když byla nabrala vody z pramene, zatím co Bigarreau rozdělával oheň pod širým nebem, přivázala si zástěru a vybírala zeleninu do polévky. Učenník krátil si chvíli štípaje polena, pořád při tom pošilhávaje po děvčeti, zabraném docela do vybírání zelenin. Seděla na kládě, prostovlasá, a práce šla jí rychle od ruky; rozkrajujíc řepu a brambory na čtvrtky, trilkovala úryvek jakési písně.

Slunce víc a více sklánělo se za vysoký les. Veliká, ohnivě červená jeho koule probleskovala jen úsek po úseku mezi vysokými větvemi a v trávě tu a tam voda potoku barvila se touže oslňující červení. V zenithu nebe zúplna čisté halilo se barvami tyrkysovými. Pod loubím ptáčkové usazovali se tiše štěbetajíce, kdežto sojáci hašteřili se ještě hřmotně v houštinách. Znenáhla soumrak na zemi se snížil; slunce zmizelo docela, vysoké kvetoucí zvonky neměly už než jen slabý fialový

nádech a žlutý lakušník táhl se podél rozmarného potoka, jehož zurčení zřetelněji vynikalo ztichlým lesem.

V hrnku nad ohněm zvolna se to vařilo. Bigarreau opustil svůj pařez a rozložil se do suché trávy, k nohoum Norininým, vedle ohně, který modral se nad popelem. Nemluvili již ani jeden ani druhý; hlavy vzhůru majíce a s očima k nebi obrácenýma pozorovali, jak hvězdy odrážejí se od temnajícího se obzoru.

„Proč," zvolal pojednou Bigarreau, „proč nejsme sami dva v naší chaloupce? . . . Bylo by to tak krásné, kdybychom mohli pracovati dohromady, Norino! . . . . připravovati pro nás dva večeři a čekati noc jako tuto tak pěkně vedle sebe."

V tom, na okraji paseky, směrem ku lesní cestě bylo slyšeti hlasy ještě vzdálené, pak zvučné „Haho!" zavznělo ve výseku.

„To je otec," pravila Norina zvedajíc se, „ale mně se zdá, že není samoten . . ."

A opravdu, tatík Vincart přicházel, provázen jsa výrostkem v modré blúze, s nímž živě rozprávěl. Když přiblížili se asi na dvacet kroků, pronikavé oči Norininy poznaly nově příchozího.

„Oh!" zamumlala, „to je zlý Champenois!"

„Nu tak, děti," zvolal Vincart, „je polévka připravena? . . . Přivádím vám posilu. Považte, opouštěje cestu Gurgiskou, potkal jsem tady kamaráda, který se vracel k nám."

„Dobrý večer vespolek!" odpověděla Norina, patrně s nevrlostí. „Mějte trochu strpení, polévka se uvaří hned."

„Dobrý večer, Norino," průvodčí na to slaďounkým přízvukem, odkládaje svůj ranec. „Daří se dobře?"

Zároveň spozoroval Bigarreaua, který směle prohlížel si nově příchozího. Při posledním jasu soumraku rozeznával učenník zavalitého mladíka se zchytralou tváří, zlými ústy a pokryteckým pohledem. Řídký a nespořádaný vous obrůstal jeho bradu. Měl lesklé tváře a nad očima dvě červené, skoro holé prouhy místo obočí.

„To je Klaud Pinson, náš učenník, o němž jsem ti vypravoval," pravil dřevěnkář v odpověď na němou otázku průvodčího. „. . . Synáčku Klaude, to je Champenois, který povede dále tvoje vychování; budeš ho poslouchati jako mne samého . . . Nu tak, když jste se už poznali, sedněme a dopřejme si nějakého sousta."

Norina přinesla misky ze hnědé a bílé majoliky a nakrájela do nich skyvky chleba, na něž nalila polévku. Hodnou chvilku nebylo slyšeti nežli šelest mlaskajících úst a tikot lžic. Když první hlad byl zahnán, otec Vincart obrátil se k Champenoisovi:

„Nic nového u vás?" tázal se.

„Nic . . . . ale vraceje se zastavil jsem se v Auberivu; tam je všecko vzhůru, že jeden z káranců, kteří pracují o novém vězení, uprchl; všecka krajina je tím pobouřena."

Bigarreaua, sedícího na pařeze, projel mráz a Norina musila jej silným stisknutím pobídnouti k opatrnosti. Už hodně se setmělo tak, že nebylo lze pozorovati rozrušené tahy učenníkovy; ale týž ve zmatku nechal upadnouti svou misku, která rozbila se na oblázku.

„Mizerný nešiko!“ rozkřikl se otec Vincart, „takhle šetříš mých příborů!“

„Doufejme,“ připomenul Champenois potměšile, „že dovede nástroj lépe držet v ruce! ... Ano, mistře, jeden z jejich vězňův ufoukl, ale dostanou jej ... Rozeslali všude jeho popis a četníci jsou mu na stopě.“

V.

„Mějte se na pozoru!“ zašeptala Norina druhý den po té Bigarreauovi, který šel kolem ní, veza na kolečku hůlkové dříví. „Když jste včera upustil svůj talíř, krev mi stydla v žilách ... Ztrácíte-li takhle hlavu hned první den, Champenois, který je chytrý jako liška, vyslídí hned naše tajemství a jistě toho proti vám využije.“

„Ten člověk se mi nelíbí,“ odpověděl učenník, „a už teď jej nenávidím.“

„Na tom nezáleží, musíte mu však ukázati vlídnou tvář ... Lépe být s ním, než proti němu.“

Bigarreau slíbil, že bude opatrným, ano vděčil se i tomu, který jej měl nyní vésti v jeho práci. Ale bylo už řečeno, že Champenois měl jakousi nechuť k novému hosti. Neustále snažil se přistihnouti jej při nějaké chybě. Třeba že velmi dobře věděl, že Bigarreau je dosud začátečníkem v řemesle, přece mu svěřoval práce nesnadné, a když nešťastný hoch pokazil kus suroviny nebo špatně vykrojoval, Champenois honem přivolal otce Vincarta a dokazoval v ruce maje corpus delicti, že z učenníka jakživo nic nebude.

Norina zase, by zmírnila nevrlost Champenoisovu, začala býti proti němu méně odmítavou, neodměňujíc tak jako dříve kousavými poznámkami nemotorné galanterie toho, jemuž přezdívala „šilhavcův“. Ale účinek nebyl s prospěchem jejímu chráněnci. Champenois vida, že si naň již tak nevyjíždí jako jindy, připisoval tuto proměnu své pěkné tváři domnívaje se, že Norina počíná krotnouti. Stal se tím smělejším a dotěrnost jeho byla teď nesnesitelna. Norina nemohla býti ani na okamžik samotna, nechtěla-li se vydati nejhrubším útokům. Konečně jí došla trpělivost, rozzlobila se, odbyla suše nenáviděného „šilhavce“ a byla znova drsnou a pohrdavou. Tento obrat náramně roznítil mstivého společníka a vzbudil v něm podezření na okamžik utlumené. — Žárlivost vzbuzuje u těch, kterých se zmocňuje, ostrovtip velmi pronikavý; ostří ducha, dodávajíc smyslům zrakovým i sluchovým jemnosti skoro horečné. Champenois čil vůni nějaké lásky v dílně otce Vincarta. Stopoval ty dvé duše mladé a uhodl dříve než oni sami povahu citů dosud neuvědomělých, jimiž na vzájem byli poutáni. Od té chvíle jeho sklamaná žádostivost a raněný útlocit byly příčinou hanebného záští, kteréhož nebohý Bigarreau stal se obětí. Dřevěnkářský tovaryš přemýšleje, kterak ztrpčiti mu život, nešetřil ani nadávek ani trýznění.

Bigarreau, zvyklý jsa ode dávna vězeňskému řádu a pohlavkům dozorců, snášel z počátku dosti filosoficky špatný humor a nespravedlivé počínání společníkovo. Nicméně mnohdy měl toho až po krk a násilně musil spolknouti svoji zlost, aby vyhnul se hádce, která nevyhnutelně by skončila s jeho škodou a spůsobila, že by byl z dílny vyhnán.

„Déle to nevydržím," pravil jednoho rána k Norině, když chytali spolu raky v potoce u Studánky, „bude-li ten šilhavec pokračovati, udělám tomu konec, skočím naň a zardousím jej."

„Mějte strpení, ubohý Klaude," pravilo děvče, vytahujíc z vody svoje mokrá ramena a odhrnujíc z čela spurné vlasy, které jí spadaly až k očím, „to všecko přejde jako jarní přeháňka . . . Champenois nezůstane u nás na vždy . . . . Najdu již příčinu rozvaditi jej s otcem a poslati jej s pánem bohem pryč . . . Jenom až do toho času mějme se na pozoru; neboť on je zlomyslný jako nevím kdo a dokud jsme tady v té krajině, pořád mám strach, že uhodne, odkud jste k nám přišel . . ."

Vztýčila hlavu a obrácena jsouc k Bigarreauovi, hleděla dodati mu odvahy jasným, usmívavým pohledem.

Stála v potoce po proudu, se suknicí podvázanou a vykasanou až po kolena, s vlasy volně splývajícími po ramenou, pokrytých jen úzkým živůtkem, jehož rozpáranými stehy místy bylo viděti bílou její pleť. Zklenuté olšoví, rozpínající svoje větve nad potokem, zahalovalo ji v jasné polotemno, z něhož černé oči její svítily jako diamanty ve stínu.

„Na neštěstí," dodala stichlým hlasem, „obávám se, že jeho zlá hlava už o tom pracuje . . . A právě mi napadá; neřekl jste mi, Klaude, že jste schoval tady někde na blízku kabát ze svého stejnokroje?"

„Ano, pod kamenem tady u Studánky."

„Důvěřujete-li mi, vykopejte jej a hoďte někam do propasti nebo jej spalte, to bude ještě jistší."

„Myslíte, že by náš šilhavec jej vyslídil tam, kde teď je?"

„Obávám se všeho od toho mizerného tvora, jakým je Champenois."

„Eh, co!" odvětil bezstarostně Bigarreau, „chce-li tomu zlý osud, aby mě zase chytili: kdybych se skrýval jak chtěl, třeba v nějakém liščím doupěti, lapnou mne přece . . . Jakživ neměl jsem štěstí, vyjma ten den, kdy jsem přišel k vám . . ."

„Tím spíše hleďte zůstati zde!" zvolala Norina mračíc čelo; rychle vyskočila z vody. „. . . Nemyslíte než na sebe!" pokračovala jemně a s tónem výčitky.

Usedla pak na výsluní, mezi mateřídoušku podle břehu a rozložila se zde, trochu rozdurděna, lokty podepřevši v trávě a prsty zabořivši do rozčechraných vlasů. Bigarreau přisedl k ní.

„Zlobíte se na mne?" tázal se.

„Ano," odpověděla s nevolí, „nechcete a nechcete dopřáti mi sluchu a nestaráte se o to, co trápí jiného."

Bigarreau vzal ji za rameno a snažil se odkrýti jí obličej, jejž tvrdošíjně dlaněmi zakrývala.

„Odpusťte, zlatá Norinko!" žebronil, „nechtěl jsem vám způsobiti bolest . . . Nemyslím-li než na sebe, je to jen šeredný zvyk od dřívějška, dokud vás jsem nepoznal; živá duše nikdy nestarala se o to, co by se mi mohlo kdy přihodit . . . Ale byl bych nejposlednějším z bezcitných, kdybych dobroty vaší kdy zapomněl . . ."

Podařilo se mu chopiti se její ruky a Norina se nebránila. Umlkli oba. Les ukolébal je mateřsky ve svém lůně bzukotem broučků, zurčením bystré vody a dálným šumotem větví. Stlačené stonky mateří-

doušky a majoránu vydávaly vůkol libou vůni, která sladce je omamovala, a Bigarreau cítil rozkošný rozruch, který oněmil jej a skoro dechu mu ubíral.

Norina zvolna obrátila k němu své oči, jichž černé zřítelnice zvlhly jako zarosené moruše.

„Slibte mi, že se budete míti na pozoru, viďte?“ šeptala pohnutým hlasem. „Pořád se mi zdá, že Champenois něco zlého proti vám kuje...“

„Proč?“

„Protože je žárlivým... Má na mne zlost více než kdy jindy... Dnes ráno, jak jsme byli v přístěnku, chtěl mě objati a já vytala mu políček. Potom se pohrdlivě zasmál a povídal, měře mne se strany svým zlým okem: ‚Kdyby byl ten větroplach učenník na mém místě, nedělala byste mu tolik obtíží, co?‘ Trpělivost mne přešla a vyhrkla jsem: Jistě, měla bych ho radši, než takového šeredu šilhavce jako vy jste.“

Bigarreau se zachvěl.

„A — je to pravda, Norino?“

„Nelhu nikdy,“ šeptala, zakrývajíc obličej do doušky mateří.

A pokračovala hlasem, travinami skoro utlumeným: „Mám přátelství k vám více než vy máte ke mně... Viděla jsem hned, že vy se zabýváte myšlénkou opustiti mě, kdežto já... kdybyste odešel!...“

Ustavši dala se do pláče.

„Norino, má zlatá Norino, neplač!“

Vzal do obou svých dlaní hlavinku děvčete a všecek jsa rozrušen jejím pláčem, přichýlil svůj obličej k jejímu. Něžně jako bratr snažil se zadržeti ty slzy, líbaje oči její. Norina náhle a chvatně vzala jej kolem krku a ponejprv a jedinkrát ústa Bigarreauova dotýkala se panenských rtů děvčete. Pocit jediného toho a rozkošného polibku jako čarovný nápoj kapka po kapce stékal v krev dvou těch mladých stvoření, na okamžik nechávaje oba jako v opojení. Šelest větví, bezpochyby od nějaké srny, která přišla napít se ke Studánce a která ulekla se pohledu těch dvou prostých milenců, probudila je z jich vytržení. Norina skokem vzpřímila se a všecka zardělá, oplývajíc rozkoší a pomatená zároveň, utíkala a zmizela v olšoví potoka.

Bigarreau zůstal při břehu sám, srdce mu tlouklo; cítil ještě na svých ústech vlhký a rozkošný stisk rtů Norininých; zdálo se mu, že okraj lesa kolem něho se točí a že půda sama utrhši se, sotva znatelně spadá do potoka, jehož hlučné bublání jakoby se zdvojnásobilo. Nicméně znenáhla přicházel k sobě a vzpomínaje slibu Norině učiněného chtěl využitkovati blízkosti kamene, kde schoval svůj kabát, vzíti zrádný šat a sprostiti se ho na vždy. Ještě polou jsa omámen, obrátil se ku hrázi potoka. Dotekl se již nohou kamene a již jej nadzdvihoval, když opatrně hlavu pozvednuv spozoroval s druhé strany Studánky, opodál na vyvýšenině, vzdálenou a nehybnou silhouettu Champenoisovu. Obávaje se, by nebyl překvapen prostřed práce, spustil opět široký kámen a usedl naň, jakoby měl dlouhou chvíli, dělal, jakoby házel oblázky do bystřiny, uřízl hůl z lískového kmene a pak vzdálil se jakoby nic.

Po celou čtvrt hodinu údolí Studánky zůstalo opuštěno. Srna, kterou ti dva mladí lidé vyplašili, mohla opět sestoupiti se své skrýše,

kam se byla uchýlila, a napíti se u pramene. Kosové, kvíčaly a sojáci ze sousedství také to udělali. Na místě, kde Norina a Bigarreau seděli a kde stlačená tráva nesla ještě toho stopy, mateřídouška a majorán zvolna vztyčovaly zohybané stonky. Na okamžik zdálo se, že příroda opět nabývá obyčejného rázu svého jednoduchého žití, — tu najednou nějaký protiva zase všechno ruší.

Champenois, který zůstal schoulen ve větvoví protějšího svahu, stoupal ku potoku, jejž bez rozmýšlení překročil. Zvědavě šel podél jeho rozmarného toku, až k onomu bílému kameni, na němž Bigarreau seděl a kde společník teď sám se zastavil. Používaje svých ramen jako pák překlopil rychle kámen a zarudlý jeho obličej zazářil paprskem zadostiučinění.

„Aha," zamumlal mezi zuby, zatím co rozkládal kabát vlhkem na polo zetlelý, „teď jsem tomu přišel na kloub!"

Prohlížel oděv, na všecky strany jej obraceje; pod límcem bylo ještě lze čísti známky tiskařské černi. „Ústřední dům v Cl... čís 24." Temně zabrumlal několik slov, strčil kabát do močálovitého úkrytu zpět a přimkl zase kámen.

„Vždyť jsem to věděl," bručel, „ptáček uletěl z člověčí klece z Auberivu... Zvěř z centrálky! Počkej jen trochu, nedáme ti času ufouknouti!"

Strčil ruce do kapes a hvízdaje, přelezl příkop, který dělil les od směru hlavní silnice. Hřmot jeho střevíců okovaných a trillky jeho pískotu doznívaly znenáhla pod stromy a údolíčko znova ztichlo a osamělo...

Champenois přišel k večeři a vypravoval, že byl v Colmiersu u kováře, jemuž dal nějaký nástroj do správky. Zdál se býti mnohem výmluvnějším a mnohem veselejší mysli než obyčejně a otec Vincart mínil, že si asi notně přihnul někde v krčmě. Norina a Bigarreau, dosud vzrušeni jsouce tak náhlým rozkvětem své lásky a zabráni v požitek svých rozpomínek, málo súčastnili se rozhovoru. Večeře netrvala dlouho a brzy všichni šli spat.

Druhý den ráno slunce vyšlo zlatoskvoucí na čistém letním nebi. Práce v dílně kvapila a záhy z rána započato s denním úkolem. Otec Vincart a Champenois, skloněni každý nad svým špalkem, dlabali dlátem dřevěnky už z hruba vypracované, podávajíce je Norině, která je dodělala svým hladítkem. Bigarreau rovnal pak dohotovené dřevěnky pěkně vedle sebe, špičkou vzhůru a podpatkem dolů, pak je zakuřoval po kopách na ohni z čerstvých hoblovaček. — Asi kolem desáté hodiny přestali pracovati, by pojedli sousto a zapili douškem piquettu, a kdežto dříve dílna ozývala se prací rukou, teď hlučně zaznívala mlaskotem úst. Pojednou otec Vincart, chtěje láhev přisaditi ke rtům, pozdvihl hlavu a právě naproti mezi stromy u výseku viděl pohybovati se něco neobyčejného... Větvemi zhurta rozhrnutými prozíraly žluté porty a uniformy.

„O jé," zvolal, „koukejme na to, a ještě jeden!"

Norina viděla všecko to zároveň: — „Četníci," zamumlala; „utec, Klaude!"

Bigarreau byl již na nohou a připraven k útěku, když klopýtl přes nastavenou nohu Champenoisovu a upadl k zemi. V témž okamžiku někdo vrazil zadem do chýže a učenník vstávaje, cítil se sevřena železnou rukou, jejíž majetníka hned uhodl už po tom, jak ty prsty svíraly mu kůži.

„Čeládko nezvedená!" křičel vrchní dozorce Seurrot, potřásáje uprchlíkem, „konečně jsem tě našel... Tentokráte ti zaženu chuť takhle nám paty ukazovat."

S těmi slovy tloukl jej vší silou do zad. Bigarreau zsinalý, se zaťatými rty, dával se tlouci ani nepípaje. Četníci opustili okraj lesa a rychle se blížili.

Norina z počátku tak byla ohromena, že leknutím nebyla s to, by pronesla živého slova. Černé oči její nabyly hrozivého výrazu, ruce křečovitě sevřely se.

„Bídníku!" zvolala vztýčivši pěsť proti Champenoisovi, „to's byl ty, který's ho prodal!"

Společník, zlomyslně se usmívající, pokrčil ramenoma a obrátil se k ní zády.

„Champenois," mumlal otec Vincart roztrpčeně, „nebyl bych nikdy uvěřil, že tohle ty...!" Pak obraceje se k četníkům, doložil: „Odpusťte, pánové, proč pak chcete odvésti tohohle chlapce?"

„Ten chlapec," přísně odpověděl brigádník Fondreton, „je prohnaný kluk, který utekl z trestnice v Auberivu a jehož hned zase tam pěkně posadíme... Co vás se týká, otče Vincarte, neudělal jste dobře, že jste ponechal u sebe takového darebáka nikoho se netázaje, a můžete býti naposled stíhán jako spoluvinník... Vzhůru, pojďme!"

Ale Norina vrhla se mezi ně a Bigarreaua, jehož snažila se vytrhnouti z rukou Seurrotových.

„Pro boha vás prosím, pusťte jej, páni, pusťte jej!" úpěla.... „Vždyť není zlý, pracuje, a s námi tady stane se z něho dobrý člověk, kdežto tam, s těmi vězni, bude ztracen... ztracen! Ručím vám za něj; prosím vás, nechte ho, uděláme z něho dobrého dělníka."

Láska učinila ji ostrovtipnou, poskytujíc jí důkazů, jež, jak se domnívala, přesvědčily by každého rozumného člověka, ale četníci, necitelní, neobměkčili se, jakoby byli z kamene. Norina chtěla jim zastoupiti cestu, ale vrchní dozorce hrubě ji odstrčil.

„Hybaj!" pravil vleka za sebou zajatce.

„Norino, otče Vincarte, buďte s bohem!" ztěží vypravil ze sebe konečně Bigarreau hlasem stísněným, „nikdy vás nezapomenu!"

Eskorta a zajatec vzdalovali se rychle lesní cestou; ale Norina neustále jich následovala a oba četníci měli práci udržeti ji v určité vzdálenosti. Darmo je prosila, by nechali ji objati přítele ještě naposledy. Vidouc, že zůstávají necitelnými, skoro zdivočela.

„Jste lidé bez srdce!" vykřikla, „styďte se, tři mučíte tady ubohého hocha!... Ale nedám vám pokoje, půjdu k prefektovi, k samému císaři!... Klaud je náš, já jej chci, musím jej míti, vraťte mi jej!"

Prostovlasá, se zrakem vytřeštěným naplňovala nářkem svým všechen les; šla takto za nimi až na pokraj lesa; zde, zemdlená, ochraptělá silným pláčem, sklesla u cesty.

„Norino,“ pravil Bigarreau temným hlasem, zatím co Seurrot strkal jej na silnici, „je to zbytečno, vrať se domů! — S bohem, jdi, já tě miluji přenáramně.“

„Klaude!“ volala.

Četníci a vězeň vzdálili se na zaprášené cestě a pořád bědoval za nimi zoufalý hlas Noriny: „Klaude, můj Klaude! —“

„Poslouchejte, četníku Schneppe,“ pravil brigádník Fondreton ku svému podřízenci, kousaje se do kníru, „pláč té holky obrací mi žaludek, jako kdyby naň tambor bubnoval.... Jsou někdy chvilky, Schneppe, kde je nesnadno srovnati službu se svým citem ... na mou duši!“

VI.

Téhož večera ředitel trestnice přišel radostí všecek záře do jídelny hostince, kde nadlesní Yvert ho čekal s večeří. — „Povídal jsem vám, že nepůjde daleko!“ zvolal; „četníci a vrchní dozorce chytili mého uprchlíka v koutě jednoho lesa a hned jej přivedli. Teď odpočívá v černé díře ...“

Ústa zkřivila se mu v krutý úsměv a oko ssinalé se zablesklo; pak významný čině posuněk svojí španělkou s knoflíkem ze slonové kosti, dodal: „Vrchní dozorce zuřil a dříve než sešněroval toho nezbedníka, dal mu pořádný výprask, který mu asi zahnal chuť k takovým vycházkám pod širým nebem.“

Výprask také opravdu vyléčil Bigarreaua — na vždycky. Když jej byl ranami zasypal, Seurrot zavedl svého vězně do cely, ještě celého zapoceného dlouhým během v úpalu slunečním. Bigarreau ocítil se pojednou z teplého a jasného denního světla v temné komůrce, jejíž stěny byly studeny jako led. Černá úzkost této cely zdvojnásobila se vzpomínkou na ty tři týdny svobody a bolestí krutou, že jej tak násilně odloučili od jediné bytosti, která jej byla milovala. Ještě zaznívaly mu v uších zoufalé výkřiky Norininy, a oči jeho neustále viděly ji klečeti prostovlasou na pokraji lesa Colmierského. — A teď tomu všemu byl konec; už jistě vícekrát ji neuhlídá a život nebude proň než břemenem nesnesitelným. Trápení jeho už začínalo. V noci „černá díra“ naplněna byla fantomy: vrchní dozorce, ozbrojený svým obuškem, ředitel s očima neuprosnýma a se svým krutým úsměvem; šklebivý a šilhavý obličej Champenoisův ... Bigarreau zřetelně viděl, kterak vystupují ze stínu a zuřivě vrhají se naň. Zároveň zdálo se mu, že stěny žalářní víc a více se sužují a že dech se mu stahuje. Dusil se, v uších mu znělo, náhlá horkost, provázená studeným potem a mrazením, stoupala mu ke spánkům, a chraptivým hlasem volal Norinu ku pomoci ...

Ráno, když jeden z dozorců vstoupil do cely, nalezl jej zimou se třesoucího a uchváceného návalem horečným. Povolán byl vězeňský lékař, který prohlednuv trestance, konstatoval zápal plic.

Nadlesnímu mrzutý vývoj Bigarreauovy příhody vrtal hlavou. Dělal si výčitky, že byl mimoděk příčinou útěku vězňova; rozhodl se přimluviti se zaň a dosíci aspoň toho, by mu odpustili „černou díru“. Když přišel do kanceláře, ředitel oznamoval mu, že „ten šibeničník“

onemocněl a že jej odnesli do špitálu. Yvert přál si jej viděti a byl tedy uveden do nového stavení, kde umístili nemocnici. Nalezl Bigarreaua celého rozpáleného pod slabou pokrývkou malého erarního lože. Byl silně schvácen, blouznil, oči maje vypouleny. Nepoznával svého krajana, a tento odešel doporučuje jej vřele péči opatrovnice.

Když Yvert zádumčivě procházel mřížovou branou centrálky, zaslechl za sebou ženský hlas prosebně k němu volající: „Pane!“ — Obraceje se, spatřil děvče asi patnáctileté, prostovlasé, oblečené v krátkou suknici šerkovou, obutou velkými střevíci, docela bílými prachem.

„Odpusťte,“ pravila, pohlížejíc naň tázavě svýma velkýma černýma očima, „jste prosím, některý pán z trestnice?“

„Ne, můj drahoušku, proč pak?“

„Ach!“ smutně povzdechla zklamána; pak dodavši sobě odvahy, počala znovu: — „Na koho pak bych se měla obrátiti, abych se něčeho dověděla o jednom z vězňů, který se jmenuje Bigarreau?“

„Bigarreau?“ zvolal Yvert udiveně.

„Ano . . . hoch, který utekl a kterého včera zase přivedli . . . . Našli jej u nás.“

Vypravovala mu krátce o útěku a zatčení mladého trestance.

„Odvlekli nám jej, třeba že jsme nechtěli,“ pokračovala. „Kdyby byli měli srdce a nechali nám jej, byl by vedl u nás počestný život... Ráda bych to řekla pánům z trestnice, mohu-li s nimi mluvit . . . Myslíte, že to možno, pane?“

„Bojím se, že vás nevyslyší, mé dítě,“ odvětil Yvert, pohlížeje překvapeně na Norinu; pak dodal: — „Znám sám Bigarreaua, jsem z téhož kraje a právě jsem jej navštívil.“

Tvář děvčete vyjasnila se.

„Ach,“ zvolala, „jak se mu daří?“

„Leží . . . je nemocen.“

Norina zbledla jako stěna; rty její sevřely se a černé oči zalily se slzami.

„Chci jej vidět!“ pravila chvatně hlasem, z něhož vyznívalo štkaní.

Yvert znal přísnost vězeňských pravidel a neodvážil se dodávati naděje Norině, ale bolest děvčete, násilím zdržovaná, pohnula jej. Slíbil jí, že promluví s řiditelem a že pokusí se dosíci dovolení pro některý následující den.

„Doufám, že do té doby Bigarreauovi se povede lépe,“ dodal; „přijďte za dva nebo za tři dni opět.“

„Jsem sama s otcem v dílně,“ šeptala, „a nemohla bych odejíti než na jisto, pro práci . . . Chtěl byste býti tak dobrý a oznámiti mi, kdy bych mohla jej viděti? . . . Bydlíme na výtoni ve Val-Serveux . . . Jmenuji se Norina Vincartova.“

„Dobře, Norino, přinesu vám odpověď sám.“

„Děkuji vám tisíckrát, pane!“ . . . Zastavila se, nové štkaní stáhlo jí hrdlo . . . „Ale vy jej uvidíte, viďte, pane?“ — Vyňala ze záňadří kytici devaterníku a podala ji nadlesnímu: „Odevzdejte mu tohle od Noriny . . . Řekněte mu, že jsem to natrhala u Studánky a že mu posýlám políbení . . .“

Nadlesní vzal kytičku a slíbil vyříditi poselství. Norina potlačila svoje slzy.

„Na brzkou shledanou, pane, a na brzké zprávy, že?"

Odešla směrem ku Germainu.

Druhého dne Bigarreauovi vedlo se hůře a dozorce jeden oznámil Yvertovi, že číslo dvacáté čtvrté přeje si s ním mluviti. Dodal, že věc kvapí, poněvadž vězeň prý sotva přečká noc.

Yvert spěchal k nemocnici. Nemocný už neblouznil, ale byl velmi sláb a dýchal těžce. Když opatrovnice oznámila mu příchod krajanův, jehož tentokráte poznal, měl ještě tolik síly, že spodním pyskem dodával si obyčejného výrazu.

„Už není naděje," zašeptal sípavým hlasem, „... Kdybych byl býval měl jenom pět minut času, byl bych doběhl do lesa a byl bych se jim pěkně vysmál. Teď už je můj účet vyrovnán, pane, už neuvidím vilottskou zvonici nikdy ..."

„Můj ubohý Bigarreau," vpadl mu do řeči nadlesní, „jsi mladý a silný, vysekáš se z toho."

Hoch dal záporné znamení obočím.

„Mluvme o něčem jiném," počal Yvert, „mám ti něco vyřídit od jistého hodného děvčete, které jsi znal ve Val-Serveux a které na tě nezapomnělo.

„Norina?" zašeptal tiše Bigarreau, jehož mdlé oko zazářilo, „... Viděl jste ji?"

„Ano," odpověděl lesní, vyndavaje z kapsy devaterník; „hleď, tadyhle květiny, které natrhala pro tebe u Studánky ... a posýlá ti hubičku."

Bigarreau vzal kytici, pozvedl ji ke rtům a k nosu, jakoby z ní vydýchati chtěl políbení Norinino a vůni lesů; pak oči jeho zarosily se.

„Děvče milé! ... Ještě jsou dobří lidé na světě, pane Yverte, a kdybych byl zůstal u ní, tam dole, byl bych mohl jako jiní býti pořádným člověkem ... Už jsem začínal měnit kůži, v tom se na mne vrhl vrchní dozorce a ... konec těch dobrých časů! Už neuhlídám Norinu; ale ještě něco mi, prosím vás, udělejte, pane Yverte, doneste jí také něco ode mne na památku ... Podejte mi, prosím, kabát, tady u nohou postele ..."

Prohledával zvolna kapsy a vytáhl z jedné nůž s bukovou rukojetí, malou to pastýřskou kudlu.

„Dáte jí můj nůž," pravil... „Vím sice, že je to chudičký dar ... Říká se, že se tím přeřízne přátelství ... Ale za takových okolností netřeba se báti ... Až jej dáte Norině, ta s kosou už dávno přeřízne mi nitku."

Nadlesní darmo se snažil dodati mu odvahy.

„Ne, ne," odpověděl Bigarreau, „nesmím sama sebe klamat, zasvětím náš hřbitov, na kterém jsem sám dělal zákopy! ... Povídal jsem vám dobře, že nedodržím svého nájmu! ... Ať tomu jakkoli, není to příjemno takhle odcházet .... Vrchní dozorce nelítostně tloukl, tak tvrdě, že odnáším s sebou stopy jeho štulců ... Abychom se vrátili k Norině, až ji uvidíte, nevypravujte jí o smrti a hřbitovu ... Chudák, měla už beztoho dosti nesnází. — Dáte jí nůž. obejmete ji a řeknete

jí docela upřímně, že mne odvedli někam, hodně daleko, kde mi bude mnohem lépe... Tohle jí řeknete a věru, nebude to lež, pane!"

Nával kašle nedal mu mluviti a ošetřovatelka propustila nadlesního, který políbiv svého krajana, vzdálil se.

Druhý den Yvert kráčel smutně ku výtoni ve Val-Serveux. Když šel přes mýtinu u Studánky a podél potoka, zpozoroval na výšině chýži otce Vincarta a obrátil se k dílně snaže se, dodati trochu veselosti své tváři, by tím oklamal Norinu. Poznala jej z dálky a rychle přiběhla. —

„Daří se dobře?" tázala se bez dechu.

„Je mu lépe," odpověděl lakonicky nadlesní, „už ho nic nebolí."

Stálo jej to přemahání, ošáliti děvče, ale myslil, že koná jen poslední vůli Bigarreaua a že ve své prostosrdečnosti ten nebožák se domníval, že tyto lži méně budou krutými pro Norinu.

„Ach, děkuji," odpověděla vydechnuvši z hluboka, „a budu moci brzo přijíti?"

„Bohužel, nikoli, mé dítě... Lékař nařídil změnu vzduchu, odvedli jej tedy daleko odtud... do jeho kraje... Odešel dnes ráno."

Oči Norininy byly plny velikých slzí.

„Odešel!..." vzlykala, „a už ho neuhlídám?"

„Vzpomínal mnoho na vás," pokračoval nadlesní. „Dříve než odešel, prosil mě, bych vám odevzdal tohle to."

Podával jí nůž. Norina vzala jej a zimničně tiskla jej v ruce.

„Také mi uložil, abych vás místo něho políbil."

Dala se do pláče, nastavujíc opálený obličej; nadlesní políbil ji na čelo.

„Konečně," povzdychla, „je-li mu to k dobrému!... Ručíte mi, že mu tam bude lépe?"

„Ručím vám za to." —

A nadlesní nelhal... Na novém hřbitově, na pokraji lesa, kde loubí velikých buků stínilo jeho hrob, Bigarreauovi bylo „lépe". Požíval zde věčného klidu, jejž nemohly již rušiti ani zlé sny, ani štulce centrálky.

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Pokračování.)

eopold chtěl něco vášnivě namítati, ale Řepka měl hromový hlas. Zakřikl a překřičel jej rychle: „Prosím vás, mladý pane, ani slova o tom. Vy neznáte naši rodinu. My jsme lidé šlechetní. My známe odpouštět a nahlížíme, stalo-li se něco bez zlého úmyslu, že se již nemá o tom ani mluvit. V takových moudrých zásadách vychoval jsem svoje dcery a mohu býti na ně hrdý. Když Mína si zoufala, dovedl jsem ji potěšiti. Řekl jsem jí, že slzami mrtvého více nevzkřísí, aby tedy neplakala a oči i svou krásu si nekazila. Řekl jsem jí, když já jí odpouštím, že to tak vyvedla, že může býti ráda. Teď musí hledět, aby se co nejdříve zaopatřila jako její sestry. Rynková nezůstane asi dlouho vdovou, nebude ji moci míti pořád u sebe. Tak jí ukazuji cestu její povinnosti a ona je poslušnou dcerou, dává si říci. O vás, pane Leopolde, mluví velmi šetrně. Lituje vás pro to, co k vůli ní jste vytrpěl. Zasluhuje tedy při nejmenším, abyste vy také ji politoval a dokonce nemáte zapotřebí na mne se mračiti, který vlastně za nic nemohu.“

Leopold již seděl za stolem a byl usvědčen ne-li důvody, zajisté však chvástavostí toho člověka, jenž dovedl dávati svým slovům takový důraz, jakoby pronášel nejvznešenější zásady. Ani Peroutková ani její synovec nebyli tak kritického ducha, aby jeho řeč rozebírali a posuzovali.

Řepka přišoupl Leopoldovi tedy mísu, ze které dříve ještě jednou sobě udělil na talíř a Leopold, jenž nebyl obědval, přijal vděčně nabízeného daru božího. Nebylo mu sice posud volno ve společnosti Mínina otce, ale co měl dělati? V městečku neměl tak blízkých přátel, aby se byl mohl utéci k těmto, a domů putovati neměl ani duševní ani tělesné síly. Aby Řepkovi odpověděl, řekl:

„Neříkám, že za něco můžete, pane Řepko, neobviňuji slečnu Mínu z ničeho. Divil jsem se jen, kde jste se tu vzal? Zdálo se mi, jakobyste byl s měsíce spadl.“

„A přece není nic přirozenějšího,“ smál se Řepka.

„Ostatně jsem tu ve službě vaší rodiny.“

„Jak to?“ divil se Leopold tak, že oči vyvalil.

„Ale tak je to,“ teta ujala se slova hbitým jazykem, nikoli však bez uzardění, byť dosti slabounkého. „Mám tu šperky po nebožce panímámě a babičce. Ty chci dát Verunce, jakožto nejstarší dceři mé sestry. Když mi Bůh nedal vlastních dětí, starám se o vás jako druhá matka, to ty víš dobře.“

„Ačkoli nejste posud tak v letech, abyste se nemohla ještě provdati,“ prohlásil Řepka, načež Leopold se zapýřil sám nevěda proč.

„Pan Řepka,“ pokračovala teta, „je zlatník a vypravoval mi o Horákově svatbě mnoho o tom, co má a kdy co měl v práci. Ty šperky

jsou starodávné, chci je dát předělat a přece je nechci dát z domu, aby se s nimi něco nestalo. Tak zpomněla jsem si na pana Řepku, on že by se mi hodil k tomu. Věděla jsem, že by sem přijel k mému pozvání. Nu, a když tu byl onehdy ten kramář Voříšek, který celý svět sjezdí, a pořád o nějakých ženiších mi povídal a jenom mne zlobil, nařídila jsem mu, aby mi sem poslal pana Řepku místo ženichů, že chci od něho to a to. Při tom zapomněla jsem jako na své hříchy na ten tvůj hloupý kousek, že jsi v noci domů doprovázel tu slečinku místo své nevěsty. Vždyť to s ní zas máš vyrovnáno. Tak hleď na tu svou bolest také už zapomenouti, aby lidé raději o tom nemluvili. Boubinských vyptávali se na to bez toho, jak, kde a koho mohli. Ale já jsem je utišila. Šla jsem k nim v neděli na návštěvu a přinesla jsem jim takovouhle malinkou slepičku živou, zcela nový druh. Pak ukázala jsem jim ty šperky, které Verunce chci dát, řekla jsem, že je dám opravit a předělat. Oni otvírali oči a divili se těm věcem. Byli ke mně velice uctiví. Mluvili jsme také o tobě a když jsem já je ubezpečila, že se vlastně nic nestalo, že naopak tvá svatba s Annou se ustanovila, aby byla již za rok, byli zas docela spokojeni. Jen si ještě nalejte, pane Řepko,“ dodala obracejíc se k tomuto, „je tu piva dosti a pak vám dám ještě skleničku višňovky. Ta se mi povedla. To se podivíte.“

Leopoldovi přestalo chutnati, jak přišla řeč na jeho sňatek.

„A co by řekli ti Boubinských, kdybych Anny zanechal?“ řekl hrubým hlasem. „Co záleží jim tak na tom? Co je jim vlastně do mne?“

Teta podívala se na něho pátravě. Jeho celé chování nelíbilo se jí.

„A co je mně do vás všech?“ vykřikla, popuzena přízvukem, jakým promluvil. „Jsi-li ty tak lhostejný ku štěstí své sestry, nemusím ani já starati se o sestru svoji a o její děti už dokonce. Tvoje matka když se provdala, utratila za několik let svůj podíl. Co měla šperků, vše prodala jeden kousek za druhým. Na štěstí jsem tu byla já, která jsem jí je odkoupila, a proto jsou zde a Verunka je dostane. Provdala jsem se dle vůle rodičů a dostala jsem muže zámožného, s kterým jsme časem něco zahospodařili. Když mi ho pánbůh vzal, ujala jsem se sestry a jejích dětí. Přála jsem jí, že se z lásky vdala, a mám jejího muže ráda jako bratra. Mohla jsem se vdát již asi desetkrát, ale vždycky jsem si to rozmyslila k vůli sestře. Jenže jsem se proto nestala otrokem jejím a těch dětí a kdybych viděla nevděk a neuznalost u nich, nejsem takový blázen, abych to snášela.“

Leopold byl zvyklý podobným a ještě prudčím, někdy zcela nespravedlivým výbuchům tetiným. Neb ona kolísala se stále mezi dobročinností k této rodině a mezi sobectvím. Posud neodřekla se vdávání na dobro, ale odříkala se ho dosti často, měla-li k němu příležitost a to pokaždé proto, že se jí dílem líbila protektorská úloha v sestřině rodině, dílem že se těšila z nynější své samostatnosti, ježto bývala od muže utiskována, aniž jí pomohlo, bránila-li se mu. Měla tedy vždy dosti rozumu, že si to s druhým vdáváním rozmyslila, a pak jí pochlebovala všeobecná vážnost, které užívala pro své jednání.

Nicméně bylo také mnohé zrno ryzího zlata přimíseno k této lidské křehkosti a ješitnosti. Že se byl Řepka k ní uměl přilichotiti zvláštním způsobem, bylo jisto. Z jedné strany opatrná a nedůvěřivá, byla jinak až k nepochopení lehkověrná. Tak uvěřila ku příkladu svatosvatě, že byl Řepka co zlatník pravým umělcem, a nenapadlo jí ve snu nedůvěřovati mu. Ani na mysl nepřišlo jí, že by ji byl mohl podvésti, v čem veškeré zlatníky ostatní měla v podezření, které by jí nikdo nebyl rozmluvil. Nevěděla pranic o zlé pověsti nebožtíka Rynka a měla u velké vážnosti paní Horákovou a všecky její sestry. Nemyslila jinak, než že je otec jejich neobyčejný člověk a velký poctivec. Proto myslila, že bylo znamenitým nápadem jeho povolati.

Leopold snesl její důtku mlčky. Netroufal si nic více namítati proti Boubinským a ještě méně vytasiti se s tím, co mezi ním a Annou se událo.

Pomyslil si, že to nespěchá, že to samo vyjde na jevo a zůstal již po celý večer zamlklým. Teta libovala si zatím u vypočítávání svých ženichů a vykládání svých zásad. Řepka jí svědčil a sám vychvaloval sebe a svou rodinu.

Když nastala noc, bylo ve světnici ustláno Řepkovi na postel a Leopoldovi na divan. Teta sama odebrala se do nějaké komory nahoře.

Pak bylo světlo uhašeno a v dusné, silně vytopené světnici zavládlo temno. Leopoldovi bylo úzko v tom vzduchu mastném a takořka sytém. Řepka sotva ulehl, začal chrápati a mladému muži, posud chorému, zdálo se, že jest vydán jakémusi děsnému nebezpečí.

13. Před svatbou Verunčinou.

Verunka a její matka umínily si přijíždějíce po novém roce z Prahy domů, že zamlčí poranění Leopoldovo všem přátelům a známým. Jediné otci chtěly to říci. Jmenovitě však chtěly je zamlčeti Peroutkové. Ale hned při prvním setkání podřekla se Rojková před svou sestrou a pak musila ovšem s celou pravdou ven. Bylo z obou stran sice naléháno, aby se to dále nedostalo, ale mezi tím přecházela ze dveří a do dveří děvečka Peroutkové, Bára. Ta roznesla o tom téhož dne po celém městečku nejpodivnější bájku. Verunka vidouc, co se děje, pověděla při první příležitosti Štěpánovi celou pravdu, aby to raději od ní slyšel než od cizích lidí. To bylo pravé štěstí, neb mohl pak rodičům vysvětliti a vyložiti, co slyšeli zkrouceného a přehnaného.

Ti uvěřili jemu a Verunce, ale mrzelo je, že nemohli též jiné lidi přesvědčiti. Diplomatická návštěva Peroutkové je však trochu ukonejšila a potěšila. Dovedla si získati u nich velkou vážnost a věřili jí, že se už neprovdá. Nebylať sice bohačkou, ale Verunce dodávala její ochrana, spojená s pěknými dary, přec jen váhy v těch pojmech běžných, dle nichžto se člověk cení tím co má více než jakým jest.

Na štěstí nebylo také vysloveno jmeno Rynkovo v novinářských zprávách, ve kterých se líčil pouliční výjev při pohřbu jeho. Tu byli by lidé hned zas k tomu ukazovali, že tento lichvář byl členem příbuzenstva Horákova a ovšem také brzo Rojkovy rodiny. Pak bylo lze

čísti také v novinách o samovraždě Leitnerově, jež byla připisována nebožtíku Rynkovi. Ale nikdo neznal v onom okolí jmena tohoto důstojníka. Rojkovic chvěli se, když o tom četli v novinách, avšak i tato bouřná mračna šťastně odtáhla.

Časem pak řeči utichly přece a Verunka měla již skutečně před svatbou. Již měla peřiny nasypány a krásné povlaky s vyšíváním nažehleny. Ve statku Boubinských bylo vše připraveno k přijetí jejímu a její výbavy, o niž teta Peroutková skvěle se byla postarala. Řepka byl u této pohostěn, aby šperky nevěstiny v nový útvar přetvořil. Tak dělo se pro Verunku co jen možno bylo a ona byla pravým divem laskavosti a pracovitosti doma mezi svými, úslužnosti a vlídnosti u rodičů Štěpánových. Štěpán tvrdil a nebylo to pouhé slovo, že by nemohl žíti bez ní.

Tak se měly věci, když Leopold přišel k rodičům. Neřekl jim ničeho o tom, co jej domů tak nenadále zahnalo. Myslil si, že jest času dosti, až to samo vyjde na jevo. Ješto matka jeho hádala, spatřivši jej, že ho lékaři asi poslali na čerstvý vzduch, uchopil se toho a potvrdil její domněnku. Jeho zamlklost byla přičítána jeho chorobě. Že nevyřizoval žádného pozdravení ani vzkázání, bylo mu odpuštěno. Vždyť Anna slíbila, že se dostaví dva dni před svatbou v myslivně, že přijede s Karlou. To bylo zcela jisté. Leopold sice říkal, že o tom nic neví, ale on byl teď ještě roztržit a netečný. Matka ustlala mu na komoře a nabídla mu, aby si šel lehnout. On to vděčně přijal. Ihned usnul a byl by nejraději zaspal celý život.

Zatím nová mračna se stahovala na obzoře milujících. Horák sdělil totiž při prvním setkání Ruprechtovi, že je známost Annina s Leopoldem konečně na dobro přetržena, a od Ruprechta zvěděl tu novinu chrochtavý kramář a dohazovač Voříšek, který náhodou v ten den do jeho krámu přišel nakoupit rozličné zboží pro výpravu na venkov.

Kramář odcestoval s nákladem svých punčoch a kazajek, novinek a klepů do krásného okolí Hořovského a první jeho cesta byla do statku Boubinských. Tam pozdrželi jej na oběd. Měl v tom domě velká práva, neb jeho dílem bylo, že se dostali Boubinských manželé za sebe a toto manželství bylo vskutku šťastné. Ona činila, co jemu na očích viděla, on svědčil každému slovu jejímu. Ztratili mnoho dětí a oplakávajíce je spolu dlouho, lnuli k sobě vždy více.

Se Štěpánem mazlili se co s jedináčkem drahým. Že mu z počátku bránili v jeho lásce k Verunce, toho byl z velké části vinen Voříšek, neb dohazoval mu neunavně nevěsty ze všech konců vlasti a lákal jejich bohatstvím a cnostmi obraznost starých.

Když pak synovi povolili, dohazovač dlouho se na ně hněval. Až onoho dne opět se udobřil. Nabízel své zboží panímámě, a povídal při tom, až se rozpovídal jako řeka se rozproudí a rmut a bahno s sebou roznáší.

Jedno přicházelo za druhým. Leopold byl učiněný fláma, který měl bitku s důstojníkem o špatnou ženskou. S Annou Horákovou již se rozešel. Z toho sňatku nebude nic. Ale i kdyby bylo bývalo, byl by přišel do krásného příbuzenstva. Vypravoval o Rynkovi a jeho pohřbu a líčil dcery Řepkovy dle jich pověstí. Povídal o tragické smrti Leit-

nerově a jak otec tohoto prý přísahal pomstu Leopoldovi. Proto skrýval se tento nešťastník na venkově u rodičů. Ale starý plukovník jej najde. Karla byla posud v Praze. Voříšek věděl o ní, že se věšela mladému Vašatovi na paty. Ta začínala krásně. Verunka byla ovšem celá jiná, než její rodina, ale . . . nedopověděl, co si myslil.

Posléze došlo na tetu Peroutkovou. Proč nechtěla se vdávat? Voříšek jí dohodil přece několik řádných ženichů. Aj, to byla ta pravá. Ta krásně žila. Až posud skrývala všelijaké tajné poměry. Ale nyní ani se neostýchala a vzala si do domu toho starého nezbedu veřejně a ještě se chlubila, že to činí k vůli neteři.

To poslední dodalo panímámě Boubinské. Byla sdrcena, poražena, nebyla sebe mocna. Vedle toho nabízel starý pletichář Štěpánovi nevěstu s dvaceti tisíci na hotovosti, dítě jako nevinnosti květ z rodu zachovalého.

Panímáma doběhla k pantátovi, opakovala mu všecko a on věřil jako vždycky, čemu ona věřila, litoval, čeho ona litovala. Oba usnesli se svorně jako vždycky, že již všecko snesou k vůli synovi, ale tak daleko nešla jejich něžnost k němu, aby byli Štěpánovi zatajili, že je ten sňatek mrzí. Když vedl panímámu do nově přistavené světnice, nyní už pro něho a pro Verunku zřízené, nebyla s to mu ji chválit, ani se těšit z pěkné místnosti a z jejího zařízení polo městského, tak že ani pohovka ani zrcadlo tam nescházelo. Štěpán řekl panímámě, že chce Verunka zavěsiti k oknům záclony, že přijde koberec na podlahu a květinové stolky k oknům.

Ona nebyla dokonce nepřítelkyní takových novot, ale teď ho ani nevyslechla. Odešla z jeho příbytku beze slova lásky a žehnání.

Pantáta byl ještě zarytější. Štěpán pochopil, že jeho staří zas nějaké nové klepy slyšeli. Přivedl řeč na to, co je mrzelo, a prosil je, aby pustili lidské řeči mimo sebe, aby si pomyslili, že Verunka všude jest vážená a aby mu ji tedy přáli docela.

Oni neodporovali, nikoli, nechtěli nic říci. Umlkli jen. Nemohli prý za to, že se netěšili. A věru nemohli již dříve za svou nechuť ku sňatku jediného syna s dívkou nemajetnou, z rodiny, která se mohla každým dnem rozpadnouti ve hlouček žebráčků. Jim, kteří byli vychováni na své vlastní půdě nezadlužené, vždy dobře zabezpečené proti nedostatku, jim byla tato vyhlídka děsná.

Verunka byla dobrá, byla vzornou dcerou, druhou matkou bratří a sester. Tím hůře pro Štěpána. Staří už viděli, jak celá rodina Rojkovic bude vyssávati majetek jejich moudře zaokrouhlený, opatrnými sňatky udržený.

Štěpánovi nebylo dáno býti lhostejným k nespokojenosti těch, které miloval. Nejednou padl mu němý tichý žal rodičů na srdce, když je viděl sedící teskně spolu na lavičce u kamen a mlčky držící se za ruce. Byli jako dva siví holubi na větvičce, kterým luňák hnízdo rozrušil. Oba byli sešedivělí a skláněli hlavy k prsům.

Utíkal si pak pro útěchu k Verunce. Také ona pozorovala dobře, odkud vítr věje, ale nevěděla ještě nic, čím vlastně klepy znova se vznítily.

Dosti však, že bylo štěstí mladých roztomilých těch snoubenců strpčeno. Jestliže byli pospolu, hleděli jeden druhého potěšiti. Štěpán jevil pevné přesvědčení, až bude Verunka zcela jeho, že vše se obrátí, že rodiče nebudou moci neuznávati její srdečnou povahu, že ocení její lásku k němu, panímáma že se podiví její pracovitosti a obratnosti. A Verunka uměla dokonce již uzavříti do sebe nepokoj a mrzutost. Dovedla vždy oko vyjasniti, aby z něho mohl zírati vnitřní klid jejího srdce a soulad jejího jasného rozumu.

Takové paprsky pryštící z jejího oka byly Štěpánovi lékem. —

Byl tučný čtvrtek a ve vsi i v městečku veselo. Též v myslivně strojili oběd tučnější než jindy. Teta Peroutková byla k němu pozvána.

Vskutku přišla také v čas. Ale běda, v jakém stavu!

V myslivně měli ji s leknutím nesmírným za šílenou, tak si počínala. Rvala si vlasy, trhala se sebe oděv, měla pěnu kolem úst a oči krví zality.

Přece podařilo se Rojkové a Verunce upokojiti ji tak dalece, že v souvislosti, ač v přestávkách, mluvila. Tu dověděli se, co se jí stalo. Ráno téhož dne, když s komory sešla do světnice, neviděla Řepku nikde. Nebylo tu jeho klobouku ani svrchníku. Bára ho nebyla spatřila, ale slyšela prý v noci vrznout vrátka a hle, ráno také již nebyla uzamčena.

Podezřením jata, běžela Peroutková hledat šperků jemu svěřených. Ty zmizely s ním. Otevřela prádelník. Tam scházely jí všecky peníze a spořitelní knížky. Vše bylo to tam. Byla ošemetně okradena.

Štkajíc a lomíc rukama vypravovala své neštěstí, vypočítávala svou ztrátu, avšak co nalezla na místě ztracených předmětů, k tomu se nepřiznala.

Nalezlať v prádelníku cedulku, na které bylo napsáno:

„Chraňte se mne stíhat neb žalovat. Před soudem nezamlčel bych, jak jsme se měli rádi a jak jste byla ke mně skoupá. Vzal jsem si jen, co mi patří.“

Proto bránila se ubohá zuby nehty, aby nic nebylo u soudu udáno. Bylať znova jako šílená, když lesní a Leopold o to usilovali. A lesní byl první, jenž pochopil, jak věci se vlastně měly, jak ubohá byla asi oblouzena ve slabé chvíli.

Neříkal už ničeho, hleděl ji těšiti, souhlasil už s ní, že nelze nic činiti. Ale zároveň byla celá věc už mezi lidmi a fama rozhlašovala totéž, co lesní ztěží jen a ostatní v rodině dokonce nepochopili.

A již to bylo také u Boubinských ve statku. Verunka nejen že nedostala slíbených šperků, nýbrž odprodala na rychlo tajně něco ze své výbavy, jen aby tetě zjednala trochu peněz a dluhů ji uchránila, a byly to ovšem nejlepší věci, kterých se zbavila.

Ale kde pak bylo možno udržeti tajně cosi podobného, když všecky oči jak ve vsi tak ve městečku k ní byly obráceny.

Boubinských věděli všecko telegrafní rychlostí. Den sňatku se blížil. Již byl pátek. Teta Peroutková byla slíbila, že sama vystrojí v myslivně skvělou svatbu. Již byl nejvyšší čas na přípravy a ona měla jen nejpotřebnějších peněz, aby nepřišla do rozpaků.

Rojek odhodlal se vypůjčiti si nějakých a zas to bylo známo hned.

„To je začátek, to je začátek!“ bědovali staří a to již nebyli

s to před Štěpánem zamlčeti. On zaťal jen zuby, tlačil si pěst k srdci a myslil si: „Jen abych již byl oddán.“

Avšak zdálo se, jakoby čas byl odhodil perutí a lezl hlemýždí loudavostí.

Verunka toužila jedině po Anně a po ostatních nastávajících příbuzných Leopoldových. Od těch doufala jakousi ochranu, od Anny povzbuzení a radu.

S vyprošenou příležitostí z panského dvora jela Anně vstříc na nádraží v určitou hodinu, jak to měla s Annou písemně umluveno hned po určení jejího svatebního dne. Leopold vymlouval se na bolení hlavy, na něž nyní po svém udání častěji trpěl.

Verunka čekala tedy na svou přítelkyni, k níž cítila takovou důvěru, ale na místě ní dočkala se pouze Karly. Od té dověděla se teprv, co Leopold Anně učinil. Karle neřekl to také nikdo dříve, až při jejím odjezdu. V tu chvíli dověděla se také, že Vašatovic na tu svatbu nepojedou a že si Horákovic více nepřejou, aby u nich bydlila.

Karla přijížděla domů s vášnivým pláčem a v nejhorší náladě. Sotva spatřila Leopolda, zasypala jej výčitkami a rodiče byli zármutkem a hněvem zdrceni.

Nicméně chystalo se vše ku svatbě. Leč bylo to chystání liknavé a jaksi bázlivé. Verunka chodila sem i tam s jakýmsi přesvědčením, že se té svatby nedočká. Cokoli chystala, vše zdálo se jí zbytečným. Když v sobotu, den před svatbou se Štěpánem se sešla, padla mu plačíc do náručí. A on byl bledý a zdál se jako z kamene. Oba nyní jen čekali, jak co dopadne. Rodiče Štěpánovi seděli vedle sebe ve světnici, jako k smrti odsouzeni. Čekali také na tu ránu poslední. Někdy jen zasténali pod tou tíží hanby, jež na ně se valila tímto sňatkem.

Byl předvečer Verunčiny svatby, ale ona si nepřála, aby se oslavil. Prosila jen Štěpána, aby ten večer strávil v myslivně.

Vybíhala ven na zápraží, když k večeru se chýlilo, ale on dlouho nešel. Jí bylo tak úzko, že jí nebylo možno doma vydržeti. Přehodivši si šátek, vydala se jemu vstříc. Minouti se nemohli. Doufala, že jej potká aspoň v polou cestě. Když ji zklamala i tato naděje, šla tím rychleji ku předu.

Ve vsi již svítily. Půlměsíc dral se skrze těžká mračna a svítil nevěstě na tuto pouť.

Verunka vešla do dvora k Boubinským. Zastavila se u vrat s těžkým srdcem. Tu vyběhl čeledín ze síně všecek vyděšen.

„Co se stalo, Josefe?“ tázala se.

„Jdu zapřahat. Pojedu pro lékaře,“ zněla odpověď a čeledín byl již u koní.

Verunka vešla do domu, otevřela zlehka dvéře u světnice. Tam přivítal ji hlasitý pláč matky Boubinské, jež stála vedle lenošky, v níž seděl její muž. S druhé strany klečel Štěpán. Měl hlavu skloněnu na otcovu ruku.

Verunka přistoupila blíže. Viděla otci Boubinskému do tváře a zadržela výkřik. Vypadal, jakoby byl mrtev. Ruce visely mu bez vlády dolů, tvář byla žlutá jako z vosku, oči měl přimhouřeny, ústa pootevřena. Z prsou draly se mu těžké vzdechy a sténání.

Verunka klekla vedle zoufalého Štěpána. Ten ucítil její přítomnost, aniž ji viděl. Naklonil hlavu k ní, aniž ji pozdvihl. Ach, jak hrozně plakal!

„On umírá," zašeptal, „a umře vinou mou, Verunko. O, kdo slituje se nade mnou! Co bude ze mne, co bude z nás!"

Verunka objala jej a zlíbala vášnivě jeho hlavu.

„Půjdu zas," odpověděla mu, taktéž šeptem. „Oslaď mu, jak můžeš poslední chvíle. Řekni mu, že mezi mnou a tebou je konec. Nic jiného nám nezbývá. Buď s bohem. Přísahám ti věrnost do smrti. Buď zmužilý." Ještě, ještě líbala jej. Matka to viděla, ale slyšela také, co mluvila. Viděla ji pak odejíti, ale nebyla s to ji zadržet anebo jen s bohem dát. Dělala, jakoby jí neviděla, a Verunka šla.

14. Verunčin dopis.

Za několik dní obdržela Anna od Verunky list, ve kterém jí vypověděla vše, co se přihodilo a ji trápilo. Vyslovila jí lítost celé rodiny nad roztržkou nyní snad již nenapravitelnou mezi ní a Leopoldem. Verunka nepsala, jak matka její chtěla a za to ji žádala, aby Anna ještě jednou mu prominula. Avšak to psala, že nikdo u nich nevěřil, že by pravda bylo, co Leopold uváděl za příčinu roztržky. Naopak, všickni u nich byli přesvědčeni, že Leopold se dal poblázniti pouhým klepem. On sám začal prý už také tomu věřiti. Neměl posud nikde místa a neodhodlal se něco hledati. O svého otce měla Verunka smrtelné úzkosti. Od onoho večera, kdy Verunka domů přišla se zprávou, že z její svatby nebude nic, sklesl v málomyslnost. Vzal si do hlavy, že jeho rodina je k neštěstí narozena. Nevydržel nyní doma ani chvíli. Chodil v nejhorším počasí po lese. Jen venku bylo mu volno. Ani on nestaral se tedy Leopoldovi o místo. Teta Peroutková, jež jindy měla svou pomocnou ruku ve všem, neukázala se nyní u nich. Jestliže ji navštívili, vzdychala jen a naříkala, že celý svět je špatný. Měla myšlénky jen na svém neštěstí a na své ztrátě. Proklínala Řepku, hrozila pěstí do prázdna, mluvila-li o něm. Pro svízele rodiny sestřiny neměla teď smyslu. Sotva vyslechla, o čem se mluvilo. Jediné Verunky bylo jí velmi líto, byla však přesvědčena, že všecko ten Řepka zavinil, že Boubinský se roznemohl jen proto, že byla okradena a že tím přišla Verunka o ten trochu slušné výbavy, s kterou by se byla přistěhovala do statku, do něhož patřila nevěsta s tisíci. Starý Boubinský byl raněn mrtvicí, ztratil řeč, ale pozvolna vracela se mu, jakož i vláda levé ruky prve ochrnuté.

Verunka nevěděla nic, co dále s ní bude. Štěpán k ní přicházel smuten a nerozhodnut. Nemohl zatajiti, že otec při zprávě o ustoupení Verunčině viditelně okřál a pak dále okříval až ku podivu.

Rodiče Štěpánovi přijímali obět Verunčinu a měli rozhodně za to, že vše jest ukončeno, že také Štěpán nahlédl, kterak tohle děvče pro něho není. Byli teď tak spokojeni, jak dávno nebyli. Mazlili se s drahým synem, nosili jej na rukou. On neměl odvahy kaziti jim znova mír starých let. Ale Verunce přísahal, že od ní neupustí nikdy. Jestliže jemu vrátila svobodu, neodpověděl k tomu ani slova, nepřijal toho posud, přísahal, že toho nikdy nepřijme, dokud bude věděti, že jej miluje.

Prosil ji, aby tedy čekala a s ním měla shovívavost. Ona si přála, aby se scházeli co možná málo. Nechtěla býti pohoršením, ani ho dávati. Tak byli posud zasnoubeni a přece zas jakoby nebyli.

Anna obdivovala se jasnému slohu, kterým to děvče vše co chtělo vyslovilo a vylíčilo češtinou správnou bez jediné chybičky pravopisné. Nebylať Verunka nadarmo miláčkem výborného učitele vesnického, jenž v tichém působení svůj život a ducha žákům mnohých pokolení v oběť kladl.

Verunka musela se nyní starati o celou rodinu. Měla pevný plán vyučiti vzpurnou a neučelivou Karlu prácem domácím, aby místo ní matku podporovala a zastávala, sama pak jíti do služby přese všecky námitky rodičů a Štěpána. Žádala Annu, kdyby o nějaké službě věděla, aby ji doporučila. Prosila ji ještě jednou, aby na celou rodinu její nezanevřela, a opakovala, že jí psala jen proto, aby ji ubezpečila nezměněné úcty své a rodičů.

V Anně vyvolal ten list bouři citů a vzbudil v ní znova veškerou její lásku k Leopoldovi, rozzuřil v ní hněv proti maceše.

Pamatovala nyní znova na nezapomenutelnou slast oněch okamžiků, když poprve k ní letěla lásky zvěst z očí Leopoldových a ona tím byla překvapena a vyrvána z trpko-kyselé resignace, do níž tehdy byly pohrouženy city jejího srdce, mravem přísně kroceného.

Bylo jí nevýslovnou slastí ještě nyní pamatovati, jak jí tehdy bylo, jak nový život se jí otvíral, jaké teplo táhlo její duší, jak myšlénky její se staly pružnými. Byť i přišlo hned v zápětí prvního lásky probuzení hoře a strast, přece nic nevyvážilo samým nebem darovaný poklad lásky.

Což pak záleželo na tom všem, jen když opět Leopold na ni se usmál, když u ní meškal, na ni se díval a vracela-li se do jeho pohledu přese všecku těkavost jeho ta divotvorná jiskra lásky. Jí byla tak drahá, vzácná, svatá. Pojímala ji tak zbožně, tak hluboce. Zmocnila se tohoto práva lidského skoro divoce; věděla, jaká v tom byla cena, tušila a také věděla, jaké domácí cnosti by byla schopna touto láskou jsouc ozbrojena, jakých obětí by dovedla přinésti, jak poctivě a věrně by stála do smrti po boku tomu muži, jemuž zadala to přísné a ryzí srdce.

Odpouštěla mu ráda a cítila, že by mu byla mohla i více odpustiti, třebas i skutečnou a velkou nevěru, za cenu návratu jeho srdce k ní.

Jak bývala šťastna, sedávala-li u něho v nemocnici! Čím méně si dovolovala dotýkati se ho, čím zůstávala cudnější, tím prudší oheň šlehal jí z duše jemu vstříc.

Pak bylo rázem vše skončeno. Jeho pohrdání, jeho nešetrnou roztržku, aniž ji vyslechl, nemohla již prominouti. Návrat a smír nebyl více možný.

Kde měla vzíti síly snášeti to klidně? Jak mohla vpraviti se do dřívější resignace, že zůstane svobodnou, jak Nany od ní žádala?

V Anně bouřila se teď bytost veškerá proti tomuto osudu. Její duše žíznila, její smyslové brali jí volnost myšlénky, činili ji churavou. Někdy se lekala sama sebe. Zdáloť se jí, že by snad byla schopna

čehosi hrozného. Již ani sebe neznala, bála se sama nevědouc čeho. Vypadala nemocná a někdy, nestřežila-li se velmi, dokonce jako šílená.

Ale ona to cítila, kdykoli ji zaplavil ten velký nepořádek citů výraz obličeje. Věděla o tom, jaký výraz se jí dral do očí, v divý úsměv, ve vrásky čela.

Se zoufalstvím zápasila potom s nešťastnou vášní svou, ale přišla-li jí macecha do cesty, neměla za nutno přemáhání, ani přetvářku. Z očí šlehaly jí hrozby a nenávist, kolem úst hrálo jí pohrdání neb trpkost. Viktorka stěžovala si pak jejímu otci, že se Anny bojí. A Horák sám, ač se jí nebál, bál se o ni. Nevěděl, co s ní dále bude.

Bývalať nyní drsná i k němu, v obchodě netrpěliva, nikomu nepřístupna. Nikdo neměl nyní klíč k jejímu srdci než jediná Nany, které se vším se svěřovala a která jediná uměla jí poskytnouti úlevy.

15. Otcovy strasti.

Ruprechtovo štěstí otcovské mělo osud všeho pozemského. Když dospělo vrchole, přišly bouře a nepohody, nesouhlas a zármutek, stesk a lítost.

Brzo po své promoci Pavlovský odstěhoval se do nemocnice a třetí pokoj Ruprechtův byl opět prázdný. Na to byl Ruprecht před tím ovšem připraven a těšil se, až bude služba Václavova v ústavě odbyta, že jej skvěle zařídí ve svém domě, že jemu ponechá celé první poschodí a sobě vymíní jen ten jeden pokoj, kde vždycky kanár stával na okně. Tento plán činil jej tak šťastným, že chodil jak na oblacích. Celé dny a noci přemýšlel o zařízení a opravách toho bytu a byl-li doma, chodil stále kolem zdí a měřil je. Tázal se každý den svého „hocha“, bude-li tu spokojen, bude-li tu dobré místo pro lékaře. Václav ubezpečoval jej, že ano, a přijímal milerád jeho plány a návrhy.

Když pak byl Václav opět odstěhován, bylo ujednáno, že bude každý den s otcem večeřeti a v neděli obědvati. To osladilo starému to stěhování a vše bylo dobře. Ale co přišlo dále?

Několik večerů Václav vydržel opravdu u otce až do půl desáté hodiny.

Ale jednou omluvil se, byl pozván . . . u paní Rynkové.

Ruprecht podíval se mu přísně do očí. „Ty tam jdeš? Dáš se zváti od ní, od té . . .“

„Ano, milý otče, nemohu jinak, jdu tam. Není již o tom pochybnosti. Jsem do ní k smrti zamilován. Jak vidíte, jsem k vám upřímný a za svět bych vás nepřelhal.“

Než mohl otec domluviti, zmizel ze dveří a Ruprecht večeřel zas jednou sám po dlouhém čase. Avšak byl hůře než sám. Místo dřívější netečnosti byl s ním teď hněv, lítost a stesk. K tomu byla jeho hospodyně nesnesitelnější než kdy jindy a popouzela jej poznámkami, že se tedy nemusilo tolik chystat k té večeři, že by byla uvařila pro pána trochu polévky a dost. Vylil si na ni veškerou zlost. Řekl jí, že nejdou výlohy z její kapsy a ostatně, on že dobře ví, že jí spadne vždy nějaký groš do kapsy při všem, co kupovala.

Nastala hádka, následkem které hospodyně dala výpověď. Ruprecht ji přijal, ale pak nemohl spáti celou noc rozčilením. Když k ránu usínal, probudil jej kanárek veselým prozpěvováním a on zaplakal hořce.

Ten jediný kanárek zbýval mu zase. Že syna opět ztratí, měl nyní již za jisto. Viděl, že se nedá odvrátiti od Rynkové, a sám nehodlal přijmouti tuto ženu za snachu.

Želel nyní trpce, že neměl k synovi toho práva a té moci co jiný otec, a myslil si to lehké brániti mu ve volbě ženy, kdyby syn byl zcela jeho, jmenem i vychováním. Myslil, že by Václav musil poslechnouti, jak on rodičů poslouchával.

Avšak přes to, že toho práva neměl, chtěl si ho vzíti a zkusiti všemi prostředky zachrániti syna před takovým sňatkem.

Že v tom se přehmátl a synovi říkal věci nepřiměřené a jeho nedůstojné, je snadno k uvěření. Ale Václav to nebral tak lehce. Byl snadno uražen a schladl k němu rychle.

Nicméně přicházel k němu posud každý večer, jenže tu dobu krátil a denně k Rynkové docházel. Poměr jeho k Ruprechtovi byl při tom napjatý. Nebylo o čem mluviti. Byloť to pravé trápení.

Tu stalo se, že Ruprecht zas jednoho dne trochu si pohovořil se sousedem Horákem na nějaké procházce. Mezi jiným přišla řeč na Rojkovic rodinu, a Horák, jemuž byla dala Anna čísti Verunčino psaní, sdělil s Ruprechtem jeho obsah. Netajil se mu také jakožto dobrému příteli, jakou hanbu jemu a celé rodině starý Řepka vyvedl u vdovy Peroutkové. Stěžoval si trpce na celou rodinu své ženy. Ji chválil teď. Změnila prý se ku svému prospěchu. Doufal, že se změní docela, že se mu dá ještě vychovati. Jen kdyby si dala říci a své rodiny se odřekla. Co se týče Řepky, tomu Horák zapověděl, aby k nim nechodil. Byl by rád ještě ty sestry také vyhostil. Mína měla nyní už zase jiného milovníka a v domě Rynkové hemžilo se nápadníky staršími a mladými. Řepka bydlil posud u ní a řídil jí její záležitosti.

Horák chválil si velmi, že Viktorka nyní byla tak rozumná a poslušna jeho, že se odřekla tam docházeti. Uspokojila se tím, že sestry navštěvovaly ji.

Těmito zprávami ozbrojen, Ruprecht zasypal jimi svého syna jako jedovatými střelami. Václav nesnesl, aby byla Rynková takto tupena, zdvihl se, odešel a od onoho dne neukázal se více u otce. A ten poznal nyní, jaká to je trpká radost míti děti, jak užírají srdce, jež se jim oddává a jen pro ně bije.

Hluboký zármutek obestíral teď jeho duši. Ztrácel lásku k životu a pomýšlel na svoji smrt. Chřadl vůčihledě a měl pevně za to, že ho tu dlouho nebude.

Již dříve myslíval na vystavění rodinné hrobky, do které by přenesl ostatky svých rodičů a kde by uchystal i sobě místo věčného odpočinku. Nyní zabýval se ustavičně tou myšlenkou.

Stavěl si v duchu tu hrobku. Dával kámen na kámen, představoval si, jak bude vypadati. Myslil si ji v májové zeleni hřbitovní, anebo o dušičkách za sněhových bouří, vždy tichou, uzavřenou, velebnou. Byl by rád věděl pěkný nápis na ni. A v těchto myšlenkách stával nyní na prahu krámu a díval se na první vlaštovky, hnízdící na střeše Vele-

slavínova domu, na jarní nebe, milosti a lásky plné, rozmarné a proměnlivé, plné slunce i vláhy, požehnání a povzbuzení.

„Zdali pak tu budu státi dnes za rok také ještě?“ myslil si a dále: „Budu-li spáti tam pod kamenem, zdali pak on zpomene někdy toho hrobu? Ach, sotva. Čím pak jsem mu kdy byl? On může žíti beze mne a já už ne bez něho.“

Také napadlo mu, že by dal přenésti do té hrobky popel Gabrielin. A pak měl zas o čem dumati a přemítati.

Posléze byl rozhodnut, vzal svůj nerozlučný deštník a šel k architektovi požádati jej za plán k této hrobce. —

Manželé Horákovic žili za to nyní spolu spokojeněji. Šlo to arci na útraty ubohé Anny, která byla tím oloupena o laskavost otcovu. To těšilo mrzkou duši její macechy tak, že našla opět bývalé něžné lichocení se ku svému starému muži, že dovedla se tvářiti, jakoby jej přec jen měla nesmírně ráda. Okouzlovala jej tím zcela jako před svatbou, ba více ještě o to, čím jemu se jevilo povinností milovati ženu svou, matku svého dítěte. Ona nahledla, že je přece jen pro ni mnohem lépe, vychází-li dobře se svým mužem, a umínila si pevně, že více se neoddá před ním výbuchům vnitřního bouření. Také nestál nyní Leopold mezi ní a mužem jejím. Neviděla ho a mohla se tudíž aspoň opanovati a také spíše přetvařovati. Poslechla tedy Horáka, žádal-li, aby k Rynkové nechodila, a on myslil, že má vyhráno se ženou, že na ten vrtoch s Leopoldem zapomněla a že teď vskutku jen pro něho žije. Odpustil jí z celého srdce vše minulé.

Hněval se prudce na Annu, že nechtěla odpouštět a zapomínat jako on.

Byl k ní nyní přísným, jak ani za dětství jejího nebýval, mluvil k ní urputně, nebyl s ničím spokojen, co vykonala, jak si počínala a co mluvila. Vyčítal jí trpce, že truchlila o Leopolda. Někdy posmíval se jí s Viktorkou společně, že je tak zamilovaná, to že je hanba, že dělala vždy tak cudnou a povznešenou slečnu, ale teď že je směšnou.

„Běž si za ním,“ popouzela ji jednou macecha, „pros jej, aby se zas vrátil, snad dá si říci. Bez toho Verunka psala jen za tou příčinou.“

Anna mrskla jen okem po ní v odpověď a cítila, že to byl pohled jedovatý. Ale ústa, zvyklá od mládí opanovati mluvu vášně, zpečovala se říci, co se jim namanulo, že by tím její choutce bezpochyby nejlépe posloužila.

Ale jindy dopadalo to hůře. Anna přece jen vždycky nemlčela. Řekla mnohé trpké slovo, ač nevyřkla toho nejtrpčího. Činila Viktorce kruté výčitky, ale takovou nevyslovila přece, za kterou by se byla musila sama zastyděti.

To bylo teď jediné její uspokojení. Bývala s otcem v obchodě celé dny, ale nepoužila jediné chvilky k tomu, aby jeho nasazovala na ženu, kdežto věděla, že naopak se to dělo. Anna měla za to, že tohle otec časem přece jen uzná. Ale prozatím toho neuznával. Bylť chudák znova zamilován, těšil se domů k ženušce, vodil ji na procházku, do divadla. Někdy bývala Anna celé půldne sama v obchodě. Namahala se s prodejem až nad svou sílu a odnikud nekynula jí naděje, že by se mohla dočkati šťastnějších dnů.

Jednoho odpůldne, když opět byla sama v krámě, vrazil tam Ruprecht s nějakým svinutým archem papíru v ruce. Přicházel ukázat Horákovi hotový plán své hrobky. Když uviděl, že tu Horáka není, chtěl s omluvou hned zas odejíti, ale Anna ho zdržela.

Vidouc stopu útrap na jeho obličeji, vyptávala se ho po příčinách té truchlivé nálady a on se jí svěřil, jak je opuštěn a jaké neshody má se synem k vůli jeho poměru k Rynkové. Již vyjevil Anně i to, co v myšlenkách dávno uhodla, že tím jeho synem je Pavlovský.

Ona těšila ho a sama navzájem si postěžovala na svoje útrapy.

Konečně ukázal jí Ruprecht plán hrobky.

„Až tam budu spočívat," řekl, „nepřijdete asi nikdy k té hrobce. A proč také? Co záleží vám na mně? Není-li pravda, že nic?"

„Byla bych tam sama ještě raději nežli vy," odpověděla s pláčem a podala mu prudce ruku.

Ruprecht odešel. Nic více si neřekli. On nevěděl, jak by se jí dále blížil a zda-li se měl ještě o to pokusiti.

Večer, když Anna šla domů, viděla zdaleka přicházeti Rynkovou. Po jejím boku šel Pavlovský. Anna zastavila se trochu v podloubí Linhartského plácku, aby s nimi setkati se nemusila, a viděla, jak Rynková vešla do svého domu.

Pavlovský loučil se s ní u vrat, načež dále šel a s Annou se setkal.

Pozdraviv, chtěl jíti mimo, ale ona, jindy přec ostýchavá, osmělila se a promluvila k němu. Divila se sama, co se jí to namanulo. Avšak byla s ním tak za dobře, že to nebylo nevhodné.

„Že je vás přece jednou zase vidět v našem sousedstvu," řekla vlídně. „Právě mluvila jsem o vás s panem Ruprechtem a on mi žaloval, že jej zanedbáváte. Je mu toho líto. Je smuten. Má vás rád jako syna."

Pavlovský, dříve zamyšlen, podíval se na ni pátravě. Viděl, že byla neobyčejně vzrušena, že měla oči uplakané. Znal ji tak dalece, že věděl, kterak by z pouhé povídavosti takto nemluvila. Nemohl však uhodnouti, jaký vlastně měla úmysl a byl by jej rád pronikl.

„Ba pravdu máte, slečno," řekl, „že jsem tomuto milému sousedstvu zde nevěren, ale nemyslete proto, že nemám paměti pro vše dobré, jež se mi tu dělo. A nyní nemohu vám ani říci, jak mne těší, že jste mne tak laskavě oslovila. Mám za to děkovati panu Ruprechtovi, není-li pravda?"

„Bylo mi ho dnes opravdu líto, když mi naříkal, že nemá nikoho na světě. Tu potkala jsem vás hned na to a měla jsem za to, že to má býti, abych vám to řekla."

„Půjdu tam tedy rovnou cestou, aby váš dobrý skutek byl vykonán. Vy jste vskutku dobrá. Je vidět, jak vás to těší, že jste nás znova sblížila. Děkuji vám za to."

„A já vám," odpověděla Anna, kladouc dlaň do jeho nastavené ruky. Chtěla odejíti.

Ale on žádal za dovolení, aby ji k domu doprovodil. Šel hodně pomalu a ona musila říditi se dle jeho kroků.

„Jednou slyšel jsem, nevím ani od koho," řekl, odkašlav si rozpačitě, „že se pan Ruprecht o vás ucházel . . ."

„Ano a byl tak poctivý, že se mi později svěřil, že má dospělého syna.“

„Toho zalekla jste se?“

„Byla jsem už zadána tehdáž.“

„Ale teď...“

„Jsem nešťastna. O mně nemůže býti řeči. Nezapomenu nikdy, co se mi stalo, a pan Ruprecht již nemyslí na to, co zamýšlel, když svého syna ještě neznal.“

„To je škoda. Kdybych já byl tím synem Ruprechtovým a vy byste se chtěla státi mou macechou, zbožňoval bych vás.“

Stáli u domu. On políbil jí ruku a odešel rychlým krokem.

Netrvalo ani pět minut a Pavlovský klepal na dvéře otcovy. Při tom nemohl si vysvětliti, co jej tak náhle, jak se říká popadlo. Ještě před chvilkou příčilo se mu pomyšlení sejíti se s otcem zas. Jeho srdce bylo vskutku odvráceno od něho od posledního nedohodnutí. Pýcha samostatnosti hnula se v něm silně, zpomínky na opuštěnost matčinu a na smutné dětství jeho přeplavily všecky příznivé dojmy nedávného seznámení se s otcem. Krátce, hněval se a bouřil, pěstoval ten trpký hněv a litoval skoro, že se vůbec naklonil k tomuto muži, který si chtěl nyní zahráti na tyrana, když zasluhoval ještě synovo pohrdání.

To vše bylo odfouknuto jako jíní teplým vánkem. Pavlovský nemohl nediviti se sám sobě, jaký byl vrtkavý a proměnlivý. Darmo zkoumal, co jej tak převrátilo, že náhle se těšil na návštěvu u otce, že se nemohl dočkati, až uvidí ten podivínský obličej, který se znal tak zázračně měniti láskou k němu.

Klepal a uvnitř v pokoji zabouřilo ve starém dlouho vyprahlém srdci, drala se z něho naděje a láska a zněla ve chvějícím se: „Dále!“

Pavlovský vešel. Otec vstal za stolem a zavrávoral.

„Můj zlatý hochu,“ řekl se slzami v očích. „Našel jsi cestu ke mně zas?“

„Anna mne sem poslala. Řekla mi, že se vám po mně stýská. Je to pravda?“

„To's nemohl vědět sám od sebe? Pojď, večeř se mnou. Mám teď novou hospodyňku a ta je čipernější, než byla ta stará. Je to Kristinka, kterou mám také v krámě zaměstnanou, víš?“

„Jen dnes už jezte sám, drahý otče. Mám dostaveníčko s paní Rynkovou za půl hodinky. Chtěl jsem ten půl hodiny sedět někde v kavárně. Na místě toho jsem teď u vás.“

Ruprecht sklonil hlavu a odšoupl mísu s povzdechem. Nicméně bál se říci, co si myslil. Ale Pavlovský, ač to pochopil, neměl mu pranic za zlé v té krásné náladě, do níž nenadále byl posunut, jakoby jej byl oblak jakýsi přenesl rychle ze severu v rajský jih.

„Nemračte se, tatínku,“ řekl, „jezte, hle, kousek vezmu si přece, takhle na vidličku. Ah, je to výborné. Zítra zvu se na večeři a nepůjdu od vás nikam. Budete spokojen?“

„Můj zlatý hochu. Co mám dělat? Jen když tě někdy uvidím. Ale vidíš, nehněvej se zas hned. Ji, víš už koho, ji... nebudu moci snésti...“

Nastala přestávka, Pavlovský oblékal si zvolna rukavičku právě svlečenou. Ale nadarmo chtěl se zas hněvat. To bozi věděli, proč nemohl.

„Vždyť jste přece přijal pozvání té paní o Sylvestrův večer," pravil dosti trpělivě. „Vždyť jsme se tam zas poprvé shledali."

„Od té doby však bylo na její rodinu mnoho nehezkého slyšet a pak ten pohřeb! Teď ví každý, co dříve nebylo všeobecně známo, že Rynek své jmění lichvou získal."

„To je všecko pravda. Ale má ona proto býti zavržena, že její okolí je špatné a hnusné? Přiznávám se vám, že se hrozím jejího otce, že vždy odcházím, když on je doma; že je mi Mína protivna s tím pokryteckým obličejem. Ale tím jasněji září v tom kalu Tekla sama. O, vy nemáte pojmu, jaká to je vzácná, šlechetná žena. Tať je vskutku velkých činů schopna a zásluhou bude vyrvati ji z toho okolí, ve kterém její velké vlastnosti se moří."

„Tomu všemu, co tu mluvíš, nerozumím. Jsem u porovnání s tebou nevzdělaný člověk. Ale to cítím a nedám si vymluviti, že tě tahle žena šťastným neučiní. Viděl jsem, jak se svým mužem zacházela."

„Ale já jsem ji viděl, když jí umíral, a byl jsem svědkem jejího upřímného bolu o něho, kterého přece jen nemilovala."

„A řekli jste si už, že se máte rádi?"

„Ona to ví o mně. Je o mé oddanosti přesvědčena."

„A tys také o ní přesvědčen?"

„Upřímně řečeno, posud jí nerozumím. Ale ona také nerozumí sobě sama. Říká to tak roztomile, tak bez přetvářky. Nechává mne posud čekat na rozhodné slovo, ale to právě mne láká a povzbouzí. Ach, tatínku, někdy mne ta vášeň až přemáhá. Musím na tu ženu myslit ve dne v noci. Jsem její otrok."

Ruprecht díval se na něho s úzkostí jako na těžce nemocného, když těžce oddychuje, takto vypravoval.

„A ty si ji tedy opravdu chceš vzíti, oženiti se s ní? A myslíš, že ti bude dobrou ženou?" pravil po chvíli.

„Na to vše ani nemyslím, nemám k tomu kdy. Jsem odhodlán vzíti si ji za ženu. Celkem však žiju jen okamžiku, nestarám se co bude, co může býti, co se hodí a nehodí."

„Přiznej se však, že tohle není rozumné."

„Milerád přiznávám se k tomu. Žiju jako ve snách. Někdy probouzím se na chvíle a myslím, jako vy, že tohle k ničemu nevede. Vidím, že Tekla miluje teď přede vším svou nově nabytou svobodu, že touží po světě, po zábavách, po nových známostech. Bývá všecka okouzlena, kdykoli někoho nového sezná. Uznávám vždycky i v takých střízlivých okamžicích, že je schopna velkého povznešení, že je zcela neobyčejná, zcela svoje v povznešení tom. Avšak nemohu neviděti, že jí to přechází a že je pak docela všední a k tomu dětinská, plna malicherných choutek. Taká smíšenina protiv je v té duši mně předrahé. Ale celkem je tak vzácná. Je to klenot, kterému jen schází ochrance... Teď řekl jsem vám všecko jako nejlepšímu příteli a mohu jíti."

Ruprecht zavzdychal.

„Jen aspoň zas ke mně přijď," prosil jej skoro dětinně.

„Vždyť jsem se pozval na zítřek. Zůstanu celý večer u vás."

„Opatruj tě tedy bůh!" Ruprecht šoural se v trepkách za ním až na schody a díval se dolů dlouho ještě, i když mu z očí zmizel.

Ale Pavlovský zmeškal již dostaveníčko s Rynkovou. Přišel na Linhartský plácek o celých deset minut později, než bylo umluveno. Věděl to hned, podívav se na hodinky, když od otce odcházel. Avšak myslil, že nebude tak zle a že Teklu najde procházející se trochu třeba po blízkém náměstí. Nenalezaje ji na umluveném místě, hledal ji tedy tam a proběhal ještě ostatní blízké ulice. Pak hledal ji tedy doma. Avšak ona posud doma nebyla. Čekal na ni ve společnosti jejího otce. Ale hovor s tímto zapudil jej brzo i odešel konečně do svého příbytku, dosti znechucen a rozladěn nad ní a jejím okolím, nad otcem a veškerými poměry svými.

16. Probuzení matky.

Čas utekl. Kam se jen poděl! Viktorka divila se tomu. Nemohla upamatovati se, co vše se dělo, jak se odpřádaly ty dny a měsíce, které teď ležely za ní. Věděla jen, že v nich přetrpěla hrozné věci. Její srdce bylo přeplněno trpkostí a žalem, byla k smrti unavena přetvářkou a přemáháním sebe. Pravila k sobě, že takto nemůže a nechce dále žíti, že má dosti nenávisti a zášti, nudy a tyranství mužova, dosti jeho protivných polibků. Byla pevně odhodlána zbaviti se toho všeho, býti šťastnou za každou cenu. Chtěla milovati, milovati.

Na své dítě ani nevzpomněla. Cítila jen co velké ulehčení, že šťastně minula chvíle jeho narození. Bálať se té chvíle před tím tak hrozně, že jí vyvstával strachem studený pot na čele. A hle! vše šlo tak lehce. Netrpěla skoro nic. Nemohla to ani pochopiti.

A hle! nyní byla opět krásná, zdráva.

Chodila po svém bytu a očekávala někoho s bušícím srdcem. Teď slyšela venku kroky, letěla ke dveřím, vykřikla a padla v náručí . . . Leopoldovi.

Ano, byl to on, po němžto tak dlouho marně toužila, jejž smutné oči její neunavně hledaly, ať byla doma neb v ulicích, neb kdekoli jinde, ba i v kostele. Hledaly jej, ač věděla, že ho nenajdou. Ale tomu její ubohé oči uvěřiti nemohly. Rovněž tak čekala na něj den co den, ač věděla, že přijíti nemůže. Očekávala tedy aspoň lístek od něho nějakou tajnou, důmyslně nalezenou cestou. Ani toho lístku nedočkala se nikdy.

Ale teď byl zde ten vytoužený drahý člověk. Držela jej, cítila jeho dech. Líbali se, líbali ještě, ještě, dlouze, bez unavení, bez přestávky. A ona brala jej znova za ruce, zas a zas, aby se přesvědčila, není-li to sen?

Ne, nebyl to sen. Bylať to sladká, neočekávaná skutečnost.

Avšak právě, protože to nebyl sen, nýbrž skutečnost, musila tu býti trpkost, překážky, nebezpečí.

Každé chvíle mohla sem vstoupiti Nany, mohl přijíti domů Horák. A což Anna? Ta milovala Leopolda posud. Ano, vždyť právě proto on

tu byl, aby s ní slavil konečně sňatek. Vždyť se smířili, měli zařízený byt ve druhém poschodí. A jak krásně byli zařízeni. Viděla v duchu to všecko. Jejich ložnice měla býti právě nad ložnicí její a Horákovou. Anna dávala si šíti bílé atlasové šaty svatební. Jaký byl to atlas!

Náhoda, pouhá šťastná náhoda uvedla Leopolda jí v náručí právě v okamžiku, když byla sama doma. Právě stalo se zase tak, jako tehdáž, když se jí podařilo odtrhnouti je od sebe.

„Tedy si ji přece vezmeš?" žalovala Viktorka, tisknouc se k němu. „Vždyť nemůžeš přece tajiti, že mne vlastně miluješ a žes mne miloval ode chvíle, kdy jsi se na mne dobře podíval o mé svatbě, že jsi se kořil jenom na oko Míně, abys mohl líbati mou podobu na její tváři. Přiznej se, přiznej, že je tomu tak. O, ty zlý člověče, a tys mi to neřekl nikdy. Proč nepsal jsi mi to alespoň? Ale co na tom, jen když jsem tě uhodla. O, kdybys věděl, co jsem vytrpěla, že jsem nemohla k tobě jíti anebo aspoň znaménko lásky tobě poslati, dokud jsi ležel v nemocnici. Tys o mně tehdy pochyboval, to vím také. Vím a tuším vše, co ve tvém srdci se děje. Mně není třeba, abys mi to povídal, ačkoli mne tím mlčením krutě okrádáš. Neb jiné, ach jiné bylo by přece jen vědomí určité, že jsi celý můj a nikoliv Annin. Nyní, v tomto božsky sladkém okamžiku ti to však ani již nevyčítám. Vždyť jsi zaplesal při mém pohledu, chytil jsi mne v náručí a držíš, tiskneš mne k srdci. Tak líbej mne ještě, líbej! Nebojme se ničeho! Ať přijde třeba smrt po takovém okamžiku! Ať přijde! Ona je lepší než život bez lásky. Co tomu říkáš, miláčku ty drahý, ty jediný. Ach, bože! Jak může být láska kdy nazvána hříchem? Hříchem naopak je vše, co je proti ní. Co myslíš ty o tom?"

Nemyslil snad nic. Nemluvil. Líbal, líbal ji pořád, až byla bez dechu. Myslila, že blaho té chvíle nepřečká.

„Jak budeme tedy žíti? Ty budeš ženat s Annou, já jsem ženou jejího otce. Ti dva budou stále mezi námi a jejich obhájcem, dozorcem, biřičem bude ta hrozná Nany. Budu-li někdy s tebou šťastna jako teď, budu se muset neustále strachovati, že budeme vyzrazeni. Pak neuvidím tě třeba dlouho. Či vlastně uvidím, ale budu musit hleděti, jak s Annou se budeš milkovat, s ní se vodit . . . s ní budeš pořád. A já budu se užírat, trápit, budu zde se starým mužem. Tomu budu musit hráti komedii, jakobych ho milovala.

Ne . . . ne. To už teď neučiním, nemohu. Raději řeknu mu všecko.

Ach, Leopolde, nebuď tak nemluvný. Řekni mi také něco. Poraď mi! Chci být s tebou pořád. Raději zanech ještě toho ženění. Považ si, kdybych se stala vdovou jako má sestra. Jen si považ to ohromné štěstí. Vzali bychom se. Já sama byla bych pak nevěstou, já vzala bych si bílé atlasové šaty. Byla bych tvou ženou a líbali bychom se celý den a celou noc. Proč jsi se tedy smířil s Annou?"

„Abych s tebou se sešel, tobě žil na blízku," odpověděl jí konečně mlčelivý soudruh.

„Ah, opravdu?" zvolala a vyskočila. „O, teď jsem všeho schopna. A uvidíš, jak umím milovat."

Chodila po pokoji. Její myšlénky kroužily, plály, tvořily plány. Dech se jí krátil, pot lil se jí s čela. Leopold seděl za stolem s obli-

čejem v obou dlaních. Snad plakal. Viděla toliko jeho krásné, zlatě vlnité vlasy.

Teď někdo zazvonil. To mohla být jenom Nany. Viktorka umínila si, že jí neotevře, že ji nechá venku státi. Chtěla míti Leopolda pro sebe. Nechala ji tedy zvoniti, ať třeba zvonec utrhla.

Leopold pozdvihl k ní hlavu a ptal se jí, proč to dělá. Nikdy neviděla ho tak krásného. Poklekla před ním, prosila jej znova, aby Anny zanechal a s ní vše znova přerušil.

Tu náhle otevřely se dvéře, aniž věděla, jak to mohlo býti, když venku posud bylo zamčeno. Bezpochyby byla mříž vypáčena.

Její muž stál v pokoji a díval se na ni a na Leopolda.

„Co se teď stane?“ pomyslila si leknutím zkamenělá.

Z očí Horákových sršel hněv. Uchvátil ji za vlasy a mrštil jí do prostřed pokoje.

Ona vyrvala se mu vztekle jako tygřice. Jediným skokem byla u okna, kde na stolku ležely její nůžky z tvrdého ocele, nově nabroušené a špičaté jako dýka, jak jich potřebovala k dělání umělých květin.

Hnala se s nimi proti muži, jenž znova ji také chtěl popadnout, a rázem vrazila mu je do samého srdce skrze měkkou vestu a tenkou neškrobenou košili.

Nůžky vjely tam snadno, hluboce, poslušně, nic nezdržovalo je. Vězely v srdci samém a kostnatý ten muž padl na znak celou tíhou na podlahu k jejím nohám.

Ona stála nad ním s nůžkama v ruce a nemohla očí odvrátit od umírajících zraků Horákových, ve kterých byl výraz přehrozné němé výčitky.

Krev hrnula se mu z rány a postříkala ji celou. A ona viděla se již ve vězení, na lavici obžalovaných a jak ji povedou k mrtvole mužově, jak jí ukážou zakrvácené šaty její, aby ji usvědčily.

Ale ona před soudem vykřikla pronikavým hlasem: „A přece jsem to neučinila. Ne, přísahám, neučinila jsem to.“

Vyrvala se těm, kteří ji domněle drželi, a viděla, že to byl přelud, že před soudem posud nebyla.

Ale, jaký to div. Mrtvola Horákova neležela také více na podlaze před ní. Dívala se na své šaty. Na nich nebylo poskvrny. Kde byl Leopold? Zmizel. Byla tu sama.

Hlava bolela ji nesnesitelně, nohy pod ní klesaly. Posadila se na pohovku a nyní teprv upamatovala se, že prve usínala na témže místě.

Vše bylo tedy snem. Bohudíky . . . či měla říci také bohužel? Ano, bohužel. Neb čas byl posud nemilosrdný a plížil se v nespokojenosti, ve strachu a ve přetvářce. Posud čekala na ni také chvíle, kdy měla dáti život malému tvoru, ta těžká zkouška ženského žití, kterou u ní neusnadňovala láska, z níž nejblaženější všech nadějí nečinila slavnost tak, že se pak stává den této zkoušky navždy rodinným svátkem.

Zbaven všeho, co člověku činí život drahým, stál před ní tento těžký okamžik. A ona myslila ve snu, že jest již za ní. Jak neměla želeti toho? Leč více než to cítila až v kostech posud hrůzu zločinu ve snu spáchaného. Viděla zas tu mrtvolu s krvácejícím srdcem. Viděla

ji tak, že před ní couvala s hrůzou. Měla nyní přelud, jejž považovala za skutečnost a před nímžto prchala do jiného pokoje.

Tam padly její zraky nejprve na rozkošnou malou kolébku, celou vyšňořenou blankytným hedvábím. Byl to dar od Tekly, přinešený zatím co Viktorka po obědě v jídelně byla usnula. Nany dala kolébku postaviti bez hluku do ložnice.

Mladá paní se zalekla nenadálého objevení se té hezounké kolébky. Jak sem přišla? Co znamenalo to? Byla posud pomatena snem, přeludem následujícím ho a nyní bylo jí, jakoby z něžného blankytu kolébky se nořila srdcelomná ta výčitka, kterou viděla ve snu v očích svého manžela, když její rukou umíral.

Stála opodál, dívala se na kolébku a opravdu — Cosi na ni hledělo, dívalo se jí do duše, sáhalo jí do srdce.

Zadržela se sedadla. Vypadala jako smyslů zbavena. Pak najednou natáhla ruce k lůžku jejímu děcku určenému, popošla krok a padla na kolena, vrhla se obličejem na podlahu a štkala: „Odpusť, odpusť!“

Nany slyšela venku její pád a spěchala k ní. Nalezla ji na podlaze, kdež se svíjela ve křečích. Odnesla ji na postel, svlékla a uložila ji. Dala jí užívati a pomalu ji utišila.

Ale značná horečka rozpalovala Viktorce hlavu. Dívala se bázlivě kolem sebe a Nany bylo nápadné, že jí za každou službu zvláště děkovala, což nebývalo jindy ani dosti málo jejím obyčejem. Nany byla za to vděčna na vzájem a Viktorka ucítila její něžnou pečlivost. Horečkou omráčena oddávala se s jakousi rozkoší službám té osoby, jindy tak nenáviděné. Poprve pochopila, čím Nany dovedla býti celému domu, proč nebylo možno vypuditi ji jako jinou služebnou.

Když křeče jí povolily, mhouřila oči a jako jednou již pustila všecku vášeň mimo sebe. Cosi zasvitlo, zabřesklo v jejím srdci a bylo to svěží. Již jednou bylo jí tak. Ale tehdáž to zaspala hned. Teď to držela úmyslně a nechtěla cit ten ztratit.

Dívala se zas na modré záclony prázdné posud kolébky, a hle! výčitky nebylo více v jich nebeském modru.

Jako sladká hudba nesmírně vzdálená, avšak už slyšitelná, blížící se pomalounku, jakoby ji přinášel liknavý člunek přes velkou hladinu vodní, tak znělo cosi v tom srdci jindy tak veselém, pak stísněném, pak bouřícím a bloudícím a klesajícím v bezedno špatnosti.

„Moje dítě!“ šeptala Viktorka nyní s rukama sepjatýma. A Nany to slyšela. Obrátila k ní svůj dobrý obličej a dívala se na ni chvíli, neřekla nic a šla po své práci. Ale Viktorce bylo to tak milé.

Slze vyhrkly jí teď z očí. Jak mohla býti až posud taková? Jak mohla nositi dítě pod srdcem a nebýti celá jeho. Což bylo jí do toho Leopolda! Vždyť jej vlastně neměla ráda. Pronásledovala vidinu, nepřála ho Anně. Ale kdyby byla mohla státi se jeho ženou, byla by poznala jeho sobectví. Bezděčně zasmála se trpce mezi slzami myšlénce, jakého by to měla ochrance a manžela. Vždyť posud byl nezaměstnán doma u rodičů. Slyšela o něm nedávno zas od Voříška nejnovější zprávy.

Tak ležela nyní tiše po duševní a tělesné krisi, v níž její krev a obraznost se vybouřily. Netrpěla žádnými bolestmi. Horečka činila ji slabou jen a klid byl jí potřebou.

Myslila nyní konečné upřímně na své dítě a byla by bývala ráda k vůli němu dobrá. Pamatovala nyní s hrůzou na to, v jakých citech to stvoření bylo zmítáno. Představovala si, že by mohlo přijíti na svět s jakýmsi Kainovým znamením, že bude zlým, že se snad stane vrahem.

Horečka v ní stoupala, dech se jí krátil, nikdy nepoznané úzkosti lomcovaly jí v krvi, stoupaly jí k hlavě. Nany ulekla se, když za chvíli opět k ní vešla, jak její stav se zhoršil. Posadila se vedle ní, neb viděla její strachy. Byla by ji ráda utišila.

„Nebojte se ničeho," domlouvala jí. „Vždyť jsme všickni v rukou božích. Však bude všecko dobře. Vše se podá. Někdy zdá se člověku, že přišel na konec světa, že není cesty dále a zatím otevře se nenadále stezička, byť sebe užší, a ta nás vede přese všecko, a věřte, že se člověk diví, jak se dostal přes trní a hloží, přes kamení a úskalí."

Nany vzdychla si. Byla by sama potřebovala té útěchy. Ale nedával-li jí nikdo, byla schopna dáti si jí sama a ještě rozděliti se o ni s tou, která jí házela kamení do cesty.

Viktorka hltala lačně těch několik prostinkých vět.

„Bojím se, bojím," pravila blouznivě, „že hrozí mému dítěti někdy nějaké nebezpečí, že se s ním stane cosi hrozného."

„K vůli němu však utište se teď. Jinak hrozilo by mu nebezpečí již nyní."

„Myslíte, Nany, že má na dítko vliv můj nepokoj?"

„To jistě. Budete-li veselá, uvidíte, že bude dítko také jasné mysli."

„Dítě sdědí po rodičích pudy a vášně. Viďte?"

„To ví každý. Ale pak je člověk svůj a když dospěl a má-li rozum, opanuje se."

„Také vychování působí na něho?"

„A dobrý příklad a je-li mezi dobrými lidmi, je-li také silný a umí-li zlým se protivit."

„Přece lidé podlehají vášním, dopouštějí se zločinů a někdy snad nemohou za to."

Nany mlčela. Nechtěla rozsoudit, kdo může za své chyby a poklesky. Viktorka myslila na svého otce, na ubohou matku, na to, co po nich sdědila v povaze, co vychováním a příkladem přijala, čím poměry jí ukřivdily, kam by ji to všecko bylo mohlo dohnati, kdyby ji nebyl zpamatoval hrozný sen.

Na to však neptala se, z kterého údělu pokladnice lidstva jí přišla nyní chvíle ta dobrá tak, že se zdála sama sobě změněna. Nepátrala dále, jak šťastně podporovala Nany její rozpoložení. Leč také nevěděla v okamžicích těchto, že bude snáze vrátiti se příležitostně zas do kruhu obvyklých citů, vášní, do té nešťastné nespokojenosti, nežli setrvati na dlouho v tom, co se jí nyní namanulo a její bytost takřka obrátilo na výsluní lásky a spravedlnosti.

Vzchopila se vášnivě na posteli a vlasy černé a lesklé zaplavily jí bílou šíj a ňadra.

„O, kdybych věděla, že to dítě bude zlé a nešťastné, raději chtěla bych, aby nežilo."

„Myslete na ně s láskou, s velkou, nesmírnou láskou," radila jí Nany. „Ať je tou láskou kolébáno, napájeno. Pak bude snad všeho zlého někdy vlastní vůlí zachráněno."

„Vý myslíte, že by mohly míti moje myšlenky takovou moc?"

„Jsem starou pannou, paní moje, nemohu vám tak radit, jakobych byla sama poznala, co je býti matkou. Ale znala jsem dobrou maíku, pravou ženu a vím od ní, jak mnoho kladla do toho citu. Naučila jsem se od ní cítit jako matka s těmi, které mám ráda, a v tom, věřte mi, přišla jsem na velké tajemství. Ale teď budete trochu spáti. Ano? Počkejte, dám vám ještě užívat."

„Děkuji, Nany, děkuji," řekla churavá žena skoro pokorně a užívala s obličejem poslušným jako malé dobré dítě.

Když Horák a Anna přišli domů, našli ji v horečce posud stoupající. Blouznila chvílemi a mluvila o jakési vraždě, o krví potřísněném šatě a křičela, že je té vraždy nevinna.

Jestliže ji zpamatovali, poznávala svého muže dobře a tu zas mluvila o svém dítěti. Říkala, že bude jen pro ně žíti, že je pečlivě vychová. Plakala při tom a chvěla se celá. Byla dojemně krásná v tom pokání svém, v tom zápasu o dobro za dítě, ve kterémžto zápasu za sebe až dosud žádné síly neměla. Anna nemohla jí ani viděti. Nahledla do pokoje a odvrátila se opět s ošklivostí. Každé slovo její naplnilo ji pohrdáním, její krása nenávistí. Nepřála jí péče otcovy, byla i žárliva, že Nany o ni se starala.

Nicméně byla ona první, jež uznala, že je tu třeba lékaře. Věděla od Ruprechta, jenž jí to byl přišel schválně říci, že téhož večera Pavlovský u něho večeří, a nabídla se, že sama dojde pro tohoto, aby se nemusila Nany vzdáliti od nemocné paní.

17. Ortel smrti.

Za chvíli byla Anna na ulici a spěchala pro lékaře. Bylo jí však úzko z toho zoufalého temna, jež v duši její bylo rozloženo. Neměla ovšem zkušenosti v chorobě, kterou Viktorka trpěla, a měla za to, že snad porod již se blíží. Tedy byl již zde ten osudný okamžik, jak ona myslila. Dítě narodí se, přibude do domu. Malinké nevinné dítě.

A teď uchvátilo Annu ještě něco nového v srdci rozervaném. Ke vší žárlivosti, kterou se zmítala, přidala se ještě jedna. Bylať žárliva, že se stane tato žena matkou a jí, Anně, že toho štěstí nikdy nebude dopřáno . . .

Vešla do Ruprechtova domu všecka zmořená a klepala na dvéře právě, když otec a syn sedíce proti sobě po večeři, cítili nesnesitelnou nesnáz.

Neb dnes nebyl již více Václav v roztomilé náladě včerejší, kterou v něm způsobilo setkání se s Annou. Byl včera večer znepokojen, že Tekly nenalezl, že se jí nemohl omluviti pro svoje opozdění, že se nemohl opojiti pohledem na ni.

Nemohl dočkati se dnešního odpůldne a spěchal k ní, aby užil její společnosti dříve, než by po slibu svém k otci odešel.

Zastihl ji ve velké toilettě polosmuteční vzácného vkusu. Byla připravena jíti na návštěvu a nezvouc jej ani, aby se posadil, přivítavši jej veselým hlasem, řekla:

„To je hezké, že přicházíte. Doprovodíte mne aspoň ten kus cesty až na Poříčí.“

„Omlouváte mne,“ tázal se, „že jsem vás včera nechal čekati?“

„Včera? Co bylo včera? Už nevím.“

Řekl jí, kterak mu bylo líto, že nepřišel v čas ke schůzi a dodal, že by byla mohla přece chvilku posečkati, že by jí byl býval za to neskonale vděčen.

Dívala se na něho, hledajíc pracně v paměti tyto nepatrné okolnosti. Konečně řekla: „Ty můj bože, my jsme byli tedy umluveni sejíti se ještě? Vidíte, na to jsem zapomněla asi hned v tom okamžiku. U mé sestry byla právě návštěvou slečna Filomena. Byla již na odchodu, prosila mne, abych ji doprovodila a já jsem šla hned. Annu potkaly jsme na schodech a byly jsme pak rády, že jsme jí ušly. Ona je na nás sestry Řepkovy divná. To víte. Nezapomněla posud Míně, že jí toho Leopolda tak trochu odloudila. Je to s ní těžké. Béře všecko tak vážně a zatím jsou tohle to samé hlouposti.“

„Co myslíte, že jsou hlouposti?“ tázal se jí Pavlovský citlivě již proto, že také brala na lehkou váhu tu pochybenou schůzi s ním.

Tekla dala se do perlivého smíchu: „Jak jste dnes mrzutý! Jděte, to vám nesluší. Pojďme raději.“

„Vy jdete zas k těm Vašatovům?“

„Ale proč ne? Libo-li, pojďte s sebou. Že budete rád viděn, je jisto. Posud netuší Filomena, ani kdokoli, že jste si vzal mne do hlavy. Posud doufají, že k Filomeně se navrátíte.“

„A proto zvete mne, abych tam šel?...“

Tekla oblékala si s velkou trpělivostí těsné, k neuvěření tažné rukavice. Zdálo se tak neb opravdu nepozorovala, že byl jejím chováním raněn. On ustoupil k oknu.

Za dobrých pět minut byla Tekla s oblekáním rukavic hotova. Vzala vějíř.

„Nuže půjdeme?“

„Teklo, řekněte mi, co se mnou zamýšlíte,“ zvolal Pavlovský. „Chcete se mne zbavit? Řekněte mi to upřímně!“

Přistoupil k ní a ona pozvedla k němu ty své krásné oči, které nikdy tak hněvivě, tak demonicky nehleděly jako Viktorčiny.

„Co je vám, Václave?“ řekla tiše. „Proč horšíte se dnes na mne? Co pak jsem vám udělala? Ach, nedělejte to, prosím vás, sice musím mysliti na to, co jsem od Rynka zakoušela a potom ještě. Což pak mám trpět zas? Víte ještě, jak šťastným jste byl, když jste zas poprve slyšel můj smích po těch hrozných událostech, které mne div neusmrtily. Víte ještě, když jsem v tom prvním smíchu přísahala, teď že se už nedám ničím zarmoutit a kdyby se stalo nevím co, jak jste tleskal rukama, jak jste moje ruce zlíbal a mne prosil, abych zůstala při tomto úmyslu. Poslechla jsem, ale vy jste byl od té doby častěji sám nevěren svému vlastnímu přání. Častěji jste se už kabonil, aniž vím proč. A teď hledáte dokonce hádku se mnou. Fi, styďte se. Hádku! Nic není

ošklivějšího a uvidíte, že mne do žádné nestrhnete. Měla jsem právě dosti těch Rynkových."

„Já nechci hádku," odpověděl jí něžně, „chci jen věděti, na čem s vámi jsem. Chcete-li býti někdy opravdu mojí."

Rynková sklopila hlavinku až k jeho rukoum, pak ji vymrštila zas a zasmála se.

„Když to nevím!" jásala. „Chtěla bych, ale je to tak zlé ztratit svobodu, míti zas hádky jako dříve, nebýt svou paní, býti nucena ze všeho se zpovídat, z každé chůze . . . Ah, víte, jak jsem byla u vás v blázinci? To bylo něco. Tenkráte byla jsem šťastna. To byl přece krásný kousek a při tom dobrý skutek. Ale vsadila bych se o všecky ty skvosty, jež jsem tehdy pro vás zastavila, že vy byste byl na mne ještě přísnější než Rynek, kdybych za vašimi zády něco takového vyvedla. Ale pojďte již a nelamte si hlavu nade mnou. Chcete-li mne milovat, vezměte mne jaká jsem."

Přiblížila se mu s gracií nevýslovnou a podala mu svou něžnou líci k políbení. Nechtěla se ho tedy zbaviti, ale nechtěla se také vázati. Nuže! Jiný na jeho místě byl by tuto liberalnost ocenil, byl by jí užil. Měl to takto bráti s ní on, který v ni byl přenesl ideal svého mládí?

Byl pobouřen žádostivostí, ale zároveň sklíčen. Když k ní se klonil, viděl v té lásce cosi posvátného, jakési poslání. Myslil, že ji spolu vyrve všemu nízkému, čím kdy trpěla, a ona tomu nebyla s to rozuměti. Porovnávala jej stále s Rynkem, což jej hluboce uráželo. Hájila si před ním své svobody, jakoby byl býval schopen dáti ji v otroctví, jako by právě nebyl usiloval o to, vymaniti a povznésti ji.

Doprovodil ji mlčky přes most na Staré město. Ona chtěla hovořiti jako jindy, ale viděla, že se hněvá. Tím byla proti němu popuzena, umlkla také a rozloučila se s ním chladně na rozhraní Starého a Nového města.

Tato nejistota nebyla způsobilá zjednati mu příjemné rozpoložení ducha! Jeho vášeň nejen že nebyla schlazena, nýbrž spíše roznícena, ale jeho srdce truchlilo o lásku zcela jinou, v niž nemohl více doufati. Pak vyčítal si zas jakousi úzkoprsost. Obával se, že vssál snad vychováním přílišné šosáctví do sebe, ba že je třeba sdědil po otci a po všech předcích. Toto poslední tanulo mu na mysli zvláště nyní, kdy seděl s otcem za stolem v tom starém šosáckém domě, kde vše upomínalo na samý předsudek, na hroznou jednotvárnost života, na zpátečnický mrav a nehybnost ducha.

Tento směr myšlenek nebyl ovšem jeho otci přízniv a dnes popouzelo jej každé slovo Ruprechtovo k netrpělivé oposici, v níž zcela nevědomky si vyléval na něm mrzutost svého poměru k Tekle.

Nebylo tedy toho večera ani pomyšlení na nějaké sblížení a dorozumění, když Anna u nich zaklepala a pak vstoupila se žádostí, aby Pavlovský navštívil nemocnou její macechu.

Oba byli rovněž mile překvapeni její přítomností, vítali ji stejně vřele, žádali ji, aby si trochu odpočala. Ona neměla však stání a Pavlovský také pospíchal za povoláním. Pozoruhodné však bylo, že zmizela opět náhle jeho příkrost k otci. Slíbil mu, že přijde dojista k němu ještě se podívat téhož večera, a na odchodu zvolal laskavě: „Tedy

s bohem, otče! Mohu vás tak nazvati, jelikož je slečna zasvěcena v náš tajný poměr, není-li pravda?"

Mluvil náramně rychle, aby Annu nezdržoval a ta živost slušela mu tak, že otec měl slze radosti v očích. Anna cítila se osvěžena jeho spůsobem a přijala jeho ramene jí nabízeného, jakoby k němu měla jakési právo. Cítila k němu tu nebeskou důvěru, které užívá dobrý laskavý lékař a která mu bývá velkou odměnou.

Cestou vyptával se Pavlovský Anny na příznaky Viktorčiny choroby a byl jimi patrně znepokojen. Zrychloval své kroky, že mu Anna stěží mohla stačiti.

Zkoumal dlouho ústrojí Viktorčino, předepsal něco k utišení horečky, nařídil, aby měla největší klid a šetrnost. Setrval dlouho u jejího lože. —

Když odcházel, žádal rozhodně, aby byl ještě jeden lékař povolán, jelikož ve svém mládí nemůže ještě vzíti takovou zodpovědnost na sebe. Horák dal na něho, aby sám druhého lékaře zítra přivedl. Anně Pavlovský řekl, že posud není pomyšlení na porod. Díval se jí do očí a řekl s jakýmsi smutným výrazem, že jest velmi pochybno, bude-li to děcko žíti.

Ona cítila, jak bledla. Pavlovský četl v její duši, jak byla nepřízniva tomu novému žití. Věděl ostatně od otce, co Anna trpěla. Omlouval ji, ale bylo mu v tom něčeho líto. To Anna cítila.

Byla nyní tak citliva na nespokojenost každého, byť sebe vzdálenějšího člověka. Připadala si tak zavržena, samým bohem tak odstrčena ode všeho, co člověka těší a povznáší. Zasmušila se tedy ještě více, když Pavlovský se vzdálil.

On však neměl té noci jiných myšlenek než přemítání o stavu své první těžké pacientky. Zastaviv se u otce, vypravoval mu o tom, co u ní shledal a jak jej to pobouřilo. Pak procházel se dlouho v ulicích, oddávaje se zcela myšlence na nemocnou. Poprve stál ve svém svatém povolání před neustupností přírodních zákonů a připadal sobě s veškerým věděním, s dobrou vůlí a snahou, s napjatým důmyslem svým jako pidimužík.

Poprve musil vysloviti, jak lékaři říkají „ortel smrti" nad zajímavou mladou bytostí, jež nosila v lůně svém ještě jedno mladinké žití. I nad tím bylo mu vysloviti hroznou větu: „Tobě nelze žíti."

Kdyby se nebyl styděl, byl by zaplakal v té noční obchůzce pustými ulicemi, v nichžto kroky jeho hlaholily, budíce strašidelnou ozvěnu. Ty malé strasti jeho lásky nezdály se mu ničím u porovnání s tím povoláním, jehož velkost a zodpovědnost dnes mu byla jasnou tak, že se ho bál.

Tam ležela ta krásná mladá žena, Tekle tak podobná, a on viděl, jak bude chřadnouti, hynouti, pracovati k hodince poslední, jak se jí bude brániti, jak její velké oči budou jeho prositi o pomoc a on nebude vědět žádné.

Hluboký bol zaryl se mu do duše a byl jeho pokřtěním a posvěcením na těžký úkol jeho, na dráhu vyvoleného povolání, ve kterém chtěl býti nejen učencem a umělcem, ale přede vším člověkem a přítelem trpících, rytířem, jenž vchází denně se smrtí na souboj.

18. Nové setkání.

Přivolaný druhý lékař srovnával se v úsudku o chorobě Viktorčině docela s Pavlovským. Avšak oba usnesli se, že rodině ještě nevezmou všecku naději v uzdravení její. Dali jen znáti nebezpečí jejího stavu a nařizovali, aby měla největší klid. Nany nedala se klamati tou nadějí, kterou lékaři vyslovovali, a zapomínajíc na vše nemilé a smutné, co předcházelo, cítila velkou lítost s mladou ženou, jež měla zahynouti v květu mladosti a krásy. Těšila však Horáka, jak mohla, aby zcela na mysli neskiesl. On dal se těšiti, dal se klamati, skoro úmyslně, neb pomyšlení, že by měl ztratiti tuto ženu teď, kde se domníval býti od ní milován, bylo mu příliš kruté. Nemohl do něho se vpraviti. Raději přemlouval se, že bude vše dobře, že jej lékaři pouze straší.

Anna nevěřila pak v tyto obavy ani dost málo. Bylať tak zabrána ve svou zášť proti Viktorce, že ji měla za schopnu přetvařovati se tak, aby si získala ještě více lásky, pozornosti a šetrnosti svého muže. Anna nesla těžce, že Nany se také nachýlila k nemocné, že se jí celá věnovala, v noci u ní bděla a o ni plakala.

Nany, jež viděla, co v Anně se děje, řekla jí: „Věř mi, že je paní teď docela změněna. Kdybys byla kolem ní, sama bys to také pozorovala a ona by tě usmířila jako mne. Ale právě proto jsem přesvědčena, že tu dlouho nebude. Jeť známo, že někteří lidé před smrtí tak velice se mění. Vždyť znáš, jak se říká, když ten a ten učinil něco dobrého, co mu není ani podobné: ‚Aj, ten nebude dlouho živ.‘ Ne nadarmo říká se tak, věř mi. Dnes ptala se paní na tebe dokonce a vím, kdybys tam byla přišla, že by tě snad byla dokonce odprosila pro to, v čem ti ublížila.“

„Jen zas jdi k ní, Nany,“ odpověděla Anna. „Buď u ní ty. Ode mne nemůže si toho nikdo žádati. Já nestojím o žádné odprošování od ní, ani o smíření. Oč mne oloupila, nemůže mi nahraditi. Jsem v domě otcovském odstrčena, jsem všecka změněna tou neštastnou láskou, nemám na světě radosti, ani naděje. To nemůže mi ona vrátit a kdyby poklekla přede mnou. Ostatně jsem přesvědčena, že se vystůně. Je mladá a silná. Co může jí scházet? Spíše já odstěhuji se do Volšan a bude nejlépe tak.“

Jak její otec doufal v uzdravení Viktorčino, protože neměl síly pojmouti její ztrátu, tak zamítala ona obavy tyto rozhodně, protože se nechtěla umírnit, ani obměkčiti tou myšlénkou.

Zatím nestačily veškeré léčebné prostředky, aby umírnily horečku nemocné paní. Některý den zdálo se, jako by se to podávalo. Za to zhoršil se stav její příštího dne o značný krok.

Bývalo-li jí lépe, říkala Anna Nany: „Nuže, což paní ještě nevstane?“ A když tato smutně hlavou vrtěla, pravila netrpělivě: „Každý se s ní jen mazlí a ona sama s sebou nejvíce. Jen kdyby se přemohla, šlo by to hned.“

„Ale jdi k ní, podívej se na ni,“ vybízela ji Nany, načež Anna vždy hněvivě se odvracela.

Nevkročila ani na chvíli do jejího pokoje, neviděla jí, co ulehla, a bylo jí ulehčením, že byla zbavena pohledu na ni.

Tak ucházel den za dnem a její srdce nemohlo k maceše se nakloniti. Naopak naplňovalo se novým hněvem a tenkráte nejspravedlivějším.

Rodina Jana Horáka měla těžké živobytí. Výdělky otcovy stačily vždycky tak asi na půl měsíce. Ostatní musila „neocenitelná choť" přivydělati prací rukou svých, což nebylo snadné při čtyřech dětech, na něž měla práce dosti, obstarávajíc domácnost ovšem bez pomoci služebné.

Nájemné platil jim od mnoha let bratr Bernard. Ale minulého čtvrtletí omluvil se jim, měl nyní sám velké výlohy, nemohl jim ho dáti. To byla rána pro ty ubohé lidi. S pláčem srdce rvoucím prodala paní, co kde měla lepšího, aby uhradila aspoň část nájemného za jediný temný pokoj, který byl jejich příbytkem. K tomu churavěla nyní častěji a nebyla s to noci nastavovati k práci. Anna byla jí věrnou podporovatelkou. Zásobovala děti šatstvem, nosila něco z kuchyně k nim a co byla její teta churava, nechávala jí při každé návštěvě trochu peněz v ruce. Posud však nevěděla, že její otec byl zavřel ruku nad nimi. Náhodou vyzradili jí teď, že nedostali od něho nájemného minulé čtvrti.

Nyní blížila se čtvrt sv. Jirská a když Jan Bernarda na to se ptal, bylo mu odpověděno, že mu je méně ještě možno než minule dáti mu tenkráte nájemné.

Anna přišla k Horákovům právě, když nad touto zprávou si zoufali.

Teta Horáková vlekla se s hrozným kašlem z místa na místo, nemohouc sobě dopřáti trochu odpočinku a zotavení na posteli a strýc Jan deklamoval o tom, jaké křivdy se mu kdy děly, čím a kde již mohl býti, kdyby byl dostudoval.

Děti byly nejvíce k politování. Tulily se v koutku každé s knihou v ruce neb nějakou školní úlohou zaměstnané a byly pilné a tiché jako mravenečkové. Jejich utrápené tvářinky jevily nyní již stopy starostí, s nimiž rodiče zápasili, jejich velké oči měly cosi napjatého následkem vštípené jim snahy, aby se pořád vyznamenávaly. Anně svíralo se srdce nad nimi. Zdálo se jí, že byly zvolna usmrcovány.

Byla v hlubinách srdce zarmoucena otcovou tvrdostí k těmto příbuzným a spěchala k němu hned. Bez meškání tázala se, není-li mu opravdu možno pomoci tenkráte bratrovi. Zastala jej však v nových obavách a starostech o Viktorku a odbyl ji zkrátka. Pravil, že má toho svého právě dost, že má výloh po krk. Výdělky byly teď slabé, ona to věděla nejlépe.

Nicméně Anna žádala, aby bylo strýci pomoženo tenkráte a poprve vyslovila, že ona má právo na část jmění, že tedy žádá, aby ta pomoc byla dána z jejího.

Tím otce popudila zas. Byl uražen tou zmínkou a řekl jí tvrdá slova o neuctivosti její jak k němu tak k jeho manželce. Mnohá výčitka tu padla, že jednala a chovala se beze všeho citu. Bylať tu krátce nová mrzutost, která ještě rozšířila mezeru mezi ní a otcem, s nímž byla druhdy jedno, k vůli němuž by se byla odřekla sňatku, kdyby si byl toho žádal.

Anna darovala tehdy Janu Horákovi něco ze svých šperků k ulevení jeho bídy. Měla tu radost, že viděla, kterak ubohá teta z toho se těšila a opět trochu okřála.

Anna docházela nyní každý den k této rodině a nosila churavé tetě trochu polévky neb cosi jiného od jídla k jejímu posilnění.

Ale jak užasla jednoho dne, když otevřevši dvéře u Jana Horáka, našla pokoj plný hostí. Zarazila se pak ještě více, poznavši v nich celou četnou rodinu Rojkovic a k tomu ve smutkovém obleku. Nejprve ze všech zahlédla Leopolda, jenž stál u stolu sklíčen a v nesnázích.

Paní Rojková, vidouc ji, padla jí kolem krku s pláčem. Anna dověděla se, že její ubohý muž, usoužen rodinnými poměry, po krátké nemoci jakémusi nastuzení podlehl.

Byl nyní již čtrnácte dní pochován a posud byli by směli Rojkovic meškati v myslivně, ale Verunka chtěla sobě a bratrovi hledati místa, Karlu chtěla dát něčemu vyučiti a umístiti menší děti do škol. Venku nebylo možno rodině té žíti déle. Neměli tam příbuzných krom tety Peroutkové a tato byla provdána za starého lakomého výměnkáře, k čemuž hned se odhodlala po nemilém povyku, který spůsobila návštěva Řepkova u ní v celém okolí. Tomu starci upsala neprozřetelná žena všecko své jmění, jen aby ji pozdvihl ve skleslé její pověsti. Tento její čin prý dodal Rojkovi. Od svého sňatku byla teta pro rodinu Rojkovu ztracena. Po smrti Rojkově neměla vdova jeho žádných nároků na pensí, jelikož bylo v pravý čas opominuto platiti dlužnou částku do pensijního fondu. Krom toho zaváděny na panství onom ze všech stran úspory a bylo úředníkům spíše ubíráno než přidáváno. Nebylo tedy ani pomyšlení, aby tato rodina mohla žíti venku, kde nebylo pro ni dokonce žádné vyhlídky na výživu. Tak přihrnul se ten hlouček lidí a dětí do matičky Prahy žádat od ní ten kousek vezdejšího chleba, zdražený potřebami velkoměstskými a přece spíše dostižný, ač bůh ví jak těžce, jak zoufalým úsilím.

To vše vyslechla Anna od Rojkové za několik minut vypravování s pláčem smíšeného.

Také bylo jí vysvětleno, kterak všickni se tu vzali.

„To víš, Anna, chudý pomáhá chudému," pravila k ní její teta. „Paní lesní byla k nám vždy velmi laskavá, co jsme se s ní seznámili. Chtěla nás také zváti na svatbu slečny Verunky. Slečna Karla nás častěji navštěvovala, co byla v Praze. Zvala jsem též paní lesní, aby u nás se ubytovala, kdyby u tebe někdy dosti místa nebylo. A ona si na mne zpomněla teď, kde jí bylo nejhůře. Obdařila nás věru skvěle a mně je potěšením, ponechati zde tu ctěnou rodinu, dokud si nenajdou všickni nový domov."

Tak přepadli Rojkovic takořka tuto rodinu a Jan Horák i jeho žena viděli v tom jakýs malý zisk, jehož si vážili, za nějž si dali líbiti neslýchané nepohodlí. Jejich pokoj byl nyní přeplněn košíky a kufry, bednami a vaky. Za to odevzdala paní Rojková své hostitelce veškeré zásoby svého hospodářství. Doma zapravila prodejem krav a jakéhos nářadí své dluhy, pro které ji věřitelé po smrti mužově byli tísnili tak, že i to valně přispělo k rychlému stěhování její rodiny, jež útěku se podobalo.

Anna byla tímto výjevem jako omráčena. Několik kroků od ní stál Leopold, netroufaje si očí pozvednout k ní. Kdyby byla mohla,

byla by dala své celé jmění jemu a jeho rodině. Což měla jej však ještě prositi, aby se udobřil?

„Teď jedná se nám o radu a o pomoc,“ řekla paní Rojková. „Stojím tu samojediná, od svého dobrého muže opuštěná. Ať mi někdo řekne, co si mám počíti s devíti dětmi bez příjmů, bez živnosti, bez podpory? Co se dá zpeněžiti, zpeněžím všecko pro začátek. Ale co mám začíti, můj bože?“

Anna věděla to tak málo jako ona, jako Jan Horák a jeho žena.

„Kde je Verunka?“ tázala se.

„Ta nezdržela se ani minutu po našem příjezdu. Hledá, hledá, nevím co najde a zdali něco najde .... Leopolde, proč nejdeš blíže? Hleď, jak je Anna dobrá, jak s námi cítí.“

On pozdvihl teď hlavu. Slze leskly se mu v očích. Chtěl před Annou kleknouti. Ale ona ustoupila a odvrátila se, jakoby toho neviděla. Tak docela nemohla mu přece usnadniti smíření. Obrátila se k menším dětem, jež po pokoji se proháněly. Cyrilek a Metinek váleli se po zemi, Tonička a Fanynka tahaly se o nějakou pannu, kterou jim půjčila Laura, jež byla proti nim pravým vzorem mravnosti. Michal a Josef byli smutni. Stýskalo se jim nyní už v městě a dívali se oknem na začazené zdi Klementina, proti němuž Horákovic bydlili a které vrhalo hluboké stíny mezi chudé čtyři zdi toho obydlí.

Karla seděla v koutku mezi několika kufry, pojídala přinešené buchty a stála na svém, že půjde k divadlu, že tam udělá velké štěstí, což nyní Anně opakovala.

Promluvivši s každým dítětem několik slov, obrátila se Anna opět k jejich matce. Řekla jí, jak u nich se děje, jak macecha její stůně a že je to u ní doma velmi smutné. Litovala za tou příčinou, že nemohla nikoho od Rojků k sobě pozvati. Žádala, kdyby ji někdo chtěl navštívit, aby k ní přišel do krámu, tam že jest spíše svou paní nežli doma v bytu. Slíbila, že se bude poptávat po nějakém místě pro Verunku, že bude přemýšleti, čím by se mohla paní Rojková obživiti. Pak rychle odešla, vyhýbajíc se Leopoldovi.

Když byla vzdálena, dala se paní Rojková znova do pláče a nářku:

„Celé naše neštěstí jen ty jsi zavinil,“ pravila k Leopoldovi. „Kdybysi se byl držel tohoto děvčete, nebylo by s námi tak daleko došlo a kdyby se i bylo to všecko stalo, teď měli bychom u ní domov, podporu, byli bychom zachráněni. A kdybys hleděl aspoň teď ji udobřit. Vím, že by to ještě šlo. Viděla jsem, jak zbledla, když tě spatřila, jak byla dojata, když jsi k ní chtěl kleknout. Jen kdyby si se nebyl dal odbýti.“

On nedal odpovědi. Byl jako zkamenělý. Pravda bylo, že nemoc v něm zanechala neblahé stopy posud nesetřené. Byl stále ospalý a myšlénka na nějakou vážnou práci byla mu hrůzou. Zaměstnával svého ducha i srdce touhami po nějakém skvělém postavení, po požitcích a zábavách. To vše nemohl míti. Měl tolik zdravého smyslu, že se nevrhal doma do žádného dobrodružství, že nedělal dluhů. Ale tím přemáháním pudů svých klesal tím více v apathii. Neželel již Anny, ani kterékoli jiné známé ženy. Snil o ženách jiných, bohatých a mocných, ku příkladu o nějaké překrásné vdově, jež by byla milionářkou a která by s ním

cestovala po celém světě. Našel na půdě myslivny nějaké roztrhané, tabákem páchnoucí německé romány. V těch čítal a myslil si celý děj jejich, jakoby on byl v něm hrdinou. Otcovou smrtí byl silně otřesen a ke skutečnosti probuzen. Nahlížel nyní, že jest povinností jeho pracovati. Uznával však, že činí dosti, když dovoloval Verunce, aby za něho místo hledala. Bylo tedy ústupkem podobným, když chtěl před Annou pokleknout, a kdyby byla chtěla, byl by se s ní smířil k vůli své rodině. Ale aby usiloval jako druhdy v závrati první lásky o nějaký pohled její, k tomu byl ten ohníček již vyhaslý v jeho srdci a jiný plál na jeho místě. Onen uhasl přece jen na dobro při schlazující vyhlídce na manželství. Tato vyhlídka byla velkou spoluvinnicí Viktorčinou, když Anně zkazila poměr s ním. Kdyby mu nebyli doma činili výčitek pro tu věc, byl by setrval v přesvědčení, že byl v právu proti Anně.

19. Lesní panna.

Bylo prvního května. Den byl pochmurný a chladný. Chvílemi poprchávalo. Nicméně vyhrávali hudebníci prvního máje po domech, a lidé si nosili kytičky střemchy a primulek, tulipánů a narcisků. Kde bylo trochu křovíčka neb nějaká zahrádka, tam byl nádech zeleně, a jarní vůně táhla z luk, z polí, ze zahrad a hájů do ulic městských.

Anna byla již po ránu sama v obchodě, nechala dvéře u krámu otevřené a dívala se do deště. Doma měli zase zlou noc. Horák nehnul se již několik dní od své nemocné ženy. Na Annu nemluvil od minulé mrzutosti k vůli jeho bratrovi. Věděl, že Anna denně tam docházela i teď co u Horáků bydlili Rojkovic. Předvídal, že opět se smíří s Leopoldem, a prohodil mezi zarytým mlčením několik ostrých slov o té věci. Jí bolelo jeho chování víc a více. Kdyby nebyla Leopolda posud milovala, byly by ji doháněly domácí nesváry ke sňatku za každou cenu, jen aby své postavení změnila.

Ano, docházela nadál k nemocné tetě, k dětem jejím politování hodným, přátelila se s Verunkou, jejíž mravní síle se obdivovala. Vídala také Leopolda. Posud však s tímto nepromluvila. On hleděl přiblížiti se jí a ona mu ještě vzdorovala. Nicméně byl její odpor skoro ničím a toliko na oko nastrojený. Znova žila nyní ve sladkém snění o něm, znova oddávala se této nesmyslné lásce a nyní ztrácela v tom poslední špetku rozumu.

Nany věděla o tom, předvídala jako sám Horák, že Anna brániti si nedá, a bylo vše marné, co jí namítala. Viděla, jak celá tato rodina vyssaje malé jmění Anino, které Leopold nedovede ani udržeti, tím méně rozmnožiti. Anna odnášela denně něco ze svých skvostů, dílem aby podporovala rodinu strýcovu, dílem byly to půjčky Rojkovům.

I teď, co se dívala do jarního deště, Anna myslila jen na to, jak by Rojkovům vydatně pomohla. Najala jim byt, jehož čtvrtletní nájemné sama jim zaplatila, posílala Karlu do šití, kde také za ni zaplatila, začež neměla však žádných díků od děvčátka, jež se nespouštělo plánu jíti k divadlu. Sama s Verunkou uvedla Anna Míchala a Josefa do školy a koupila jim školní knihy. Teď starala se o přestěhování celé rodiny a Rojková nemluvila o ní jinak leda se slzami v očích.

Sama však nebyla nečinná a ona první měla již místo za stoličnou v hotelu Vašatovic. Tam měla povinnost stráviti večerní hodiny. Ve dne mohla si říditi domácnost a pracovati na děti. Večer byly tyto odevzdány Karle. Verunka byla také již přijata v závodě pekařském za prodávačku.

Toliko Leopold nebyl ještě umístěn, ačkoli jej výčitky matčiny konečně přiměly, že se začal po něčem ohlížeti. Tvrdil, že má již něco zamluveno. Ale co by to bylo, neřekl, býval domova vzdálen celý den, ani k obědu nepřicházel a i to zůstávalo tajemstvím zahaleno, kde vlastně meškal.

Jeho matka i Verunka uznávaly za dobré o tom nemluviti s Annou, a tato vídala Leopolda nejspíše ráno ještě před otevřením krámu, než na své chůze se vydal.

Hle, teď přestávalo pršeti. Znova zavznívala hudba májová a slunce prodralo se jarními mlhavými mraky. Svítilo skrze bílé závoje mlhy, usmívalo se a hřálo. Děti vybíhaly z domů a jásaly. Anino oko mělo mírný lesk. Její srdce otevíralo se nové naději. Měla nyní mezi Rojkovými nový domov. Tam byla královnou, ctili, milovali ji a Leopold zajisté také, jen že si netroufal.

Nuže, teď právě Anna umínila si, že učiní konec jeho nejistotě a že zruší násilí, které svému srdci činila. Hned zítra hodlala k němu se obrátiti, povzbuditi jej pohledem, pak úsměvem. Již cítila svou ruku v ruce jeho. A pocit v tom pomyšlení byl tak silný, že jí bylo, jakoby blahem umírala.

Co záleželo jí v také závratné chvíli na tom, že Leopold o nic se nestaral, že ničím nebyl a nechtěl býti? Od srdce ráda chtěla jemu a jeho rodině všecko dáti, chtěla býti chudobnou, vyvrženou od otce, chtěla pracovati do únavy, aby razila nové základy svému a jeho postavení.

Jak tu stála, přála si toužebně, kdyby mu napadlo jíti zde kolem, zastaviti se u ní, hledati s ní nové sblížení. Vždyť říkala před ním, že otec teď do krámu nepřichází, a viděl přece po jejím veškerém jednání, že byla celá jeho. Proč neosmělil se? Vždyť míval druhdy smělosti dosti. Proč nepřicházel?

Náhle zastavila se před krámem opravdu mužská postava. Ale to nebyl on. Byl to Pavlovský. Vešel do krámu a posadil se, stíraje si s čela pot. Anna viděla, že nenese dobrých zpráv, a netroufala si ani ptáti se ho na ně.

„Přicházím od vás," promluvil on.

„A posud se to nelepší?" tázala se nyní Anna.

„Dnes nastane obrat. Poslali jsme pro babičku, nemám tam pro tu chvíli co dělat. Ale zdržím se zde, abych byl po ruce."

Annu uchvátila jakási úzkost. „Bude mnoho trpěti?" zeptala se všecka ubledlá.

„Doufám, že ne. Děcko bude slabounké."

„Vy myslíte, že nebude žíti?"

Pokrčil ramenoma.

„A ona?"

Mlčel.

„Budu se báti o otce. Bože, jak ji miluje. To bude hrozné. Co si počne bez ní. Ale ne, ne, posud tomu nevěřím, uvidíte, doktore, že se Viktorka vzkřísí.“

„Přejete jí toho tedy?“

„Máte mne za netvora, doktore?“

„Děkuji vám, že nezapíráte své srdce. Chtěl bych vás viděti šťastnou.“

Anna pousmála se s odleskem blažené a bláhové naděje. On vzdychl sobě z hluboka.

„Slyšel jsem,“ řekl s hlubokým smutkem, „že se vám zas blíží ten mladý ničemný Rojek.“

Anna odvrátila se od něho, velmi jsouc uražena.

„Což jej tak velmi milujete?“

„Tuším, žeť to docela mou záležitostí.“

„A mou také, slečno!“ zvolal s podivným důrazem. Anna podívala se naň s podivením a jejich oči setkaly se. Jeho pohled byl divoký.

„Nerozumím vám!“ šeptala Anna.

„Víte, kde mešká pan Leopold celé dny? Povím vám to hned. U paní Rynkové. Pláčou prý spolu o mladou paní Horákovou. Potkali se náhodou. On svěřil se jí, že hledá místo. Ona jej pozvala, aby ji navštívil. Má pravou vášeň zváti k sobě všecky možné lidi. Leopold nedal se prositi. Šel. Řepka slíbil, že mu vyhledá místo, aby sám se nenamáhal. To líbilo se mladému pánovi a mladé vdovičce také. Ona miluje svobodu, nechce se jí lásky, jež ukládá povinnosti. A Řepka? Ten podněcuje vše, co je nízké a špatné, a vytrhává proklatou rukou z duše své dcery každý vznešený a krásný pud. Hledá teď místo Leopoldovi a udržuje takto dceru ve svém poručenství, je a zůstane pánem jejího jmění. Vládne nad ní jako zlý demon, a ten, který by chtěl dobro té zajímavé, vzácné ženy, ten musí ustoupiti ve své cti jsa uražen.“

Zakryl si tvář v nesmírném rozčilení a neviděl, jak Anna se vrhla vzadu na houf balíků, jsouc kořistí nesmírného bolu.

(Dokončení.)

Podzimní meditace.

Tak z kořene pošlo, zas na kořen padá
to listí ve smrtelném chvění,
je stařenou vesna nedávno mladá
a ví, že usne teď bez probuzení,
má za sebou všecky rozkoše dětství
a před sebou zimní sněhový lán
a času jen strnulé, tiché kmetství,
jemuž pláč její jest nepovolán.

Ó neznámá božstva, v tom sídlící loubí,
s ním jeden vám souzen ukrutný zmar.

Již svadnul věnec, jenž čela vám vroubí,
a zkvetlé růže vám živlů rve spár,
a západ skučí nad hlavou vaší
a líbánků polibky ruší a plaší,
jest těžký slzami, že kanou v zem
a blátem třísní vám šatečků lem.

Již opona padá — lidstvo má dosti —
je konec té přírody komedii.
Kdos pochopil, mlč a tíhy se sprosti,
již hra ta věsí na tvoji šiji.
Buď mudrcem. Umřeli také ti jiní,
co před tebou šli v tu podzimní dál.
Ta jeseň hrob lásky i přírody stíní
a marný byl výkřik a marný tvůj žal.

Hleď, nedávno přísahal's věčnou lásku
a mnil's, tvůj cit že přetrvá svět,
teď ztrhána pouta jsou intimních svazků,
a zámek tvůj vzdušný se řítí zpět.
Ó „na věky, na věky!“ šeptala ústa,
to slovo neměl slyšeti den.
Tvé „na věky“ hrobu teď tma halí pustá,
to „na věky“ v loučení splní se jen . . .

Ba fantasie třeba je mnoho
si vykouzlit z temnice podsvětí toho
tu podobu opět srdci tak milou,
tak svěží, jak před léty kdysi bylou
a přibásnit nahému čelu té lebky
vlas živý a divý, kadeřný, hebký,
té bezmasé čelisti růžové rety
a vyhaslým děrám zraku zas vzněty
a holým lícím masové, růžové květy.

Hrob na konec zmocní se všeho
a zdrtí vše tíží objetí svého
a vyssaje, roztrhá, spálí v prach
ten idol, jenž jásal nám na ňadrách,
a po létech na posměch, bolest a vztek
k nám vyhodí hodů svých ostatek
a ze všech těch tužeb, vášní a prací
nám setlelou lebku jen vrací . . .

Aug. Eug. Mužík.

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Pokračování.)

Vypravování poručíka Marčenka zavdalo podnět k živé vojenské rozpravě, i potrvalo hezkou chvíli, než obecný hovor k nejblíže příbuzné látce dospěl, ku stavu země a bulharského obyvatelstva všude tam, kde Turci ještě panovali. Líčeny útrapy ubohé ráje a vypravováno s velikou rozhorleností, jakých sveřeposti se vojsko i civilní panstvo turecké na Bulharech a Bulharkách dopouštějí.

„A dole za Balkánem, v jižním Bulharsku, jest prý ještě hůře!“ prohodil plukovník Maximov. „Pan Johnson tamo mohl by nás o tom authenticky poučiti.“

Zraky nás všech obrátily se na osloveného, kterýž byl dosud jenom poslouchal.

„Ano, ano,“ zvolal žertovně Archibald Forbes, „náš kollega z nepřátelského tábora chová se dosud tak zdrželivě, jakoby se skutečně obával, že nepovolaným uším vyzradí tajnosti tureckého tábora. Avšak my nestojíme prozatím o informace vojenské, nýbrž prosili bychom pouze, aby nám pan Johnson vylíčil několika črtami stav bulharského lidu tam za Balkánem. Postačilo by, kdyby nám na příklad vypsal některou partii ze zajímavé cesty, kterouž vykonal s anglickými komisary fondu pro podporování nouzi trpícího lidu v Bulharsku.“

„Spokojíte-li se s úryvkem,“ odtušil silným barytonem, ale docela flegmaticky pan Johnson, „učiním vám milerád po vůli; ale souvislého nebo přehledného vypravovati nic nedovedu, poněvadž zde teprve nedlouho se potloukám a dojmy mé ještě příliš svěží jsou . . . Vidím, že jste spokojeni i povím vám tudíž, jak jsme přijeli do Karlova a co jsme shledali v Sopotu.

Bylo nám slíbeno 140 vozů, každý s dvěma voly, ale zatím přišlo jich jen 65. Vozy tyto dali jsme přes noc naplniti rejží, moukou, kávou a tabákem a poslali jsme je napřed. Sami následovali jsme jich zvolna se svými soumary. Všude nalézali jsme stopy války. Tu potkali jsme průvod bulharských zajatců, kteří do Plovdiva se ubírali, aby tam byli oběšeni. Minulo nás 85 takových nešťastníků: všichni byli zbědovaní, hladem umořeni a vespolek svázáni. Pak přišel nepřehledný vozový průvod s raněnými: devět set zkomolených mužů jelo kolem nás na 300 vozech. Na to dohonili jsme dlouhou řadu mezků a koní, nesoucích střelivo Sulejmanově armádě a potrvalo celou hodinu, než jsme se hustými oblaky prachu podél tohoto transportu prodrali. Parno bylo veliké a nemenší naše úzkost před potulnými bandami bašibozuků a Čerkesů,

kteří stranou od nás své válečné umění provozovali a snadno asi dověděti se mohli, že nese jeden z našich koní drahocenné břímě asi 2000 lib. šterlinků ve stříbře na podporu nouzi trpícího lidu. Následkem rozličných nepředvídaných dobrodružství přikvapila noc dříve, než jsme se naditi mohli, že ještě do Karlova dorazíme, a takž rozložili jsme se k noclehu v kukuřicovém poli na úpatí hor. Zde byli jsme téměř na smrt utýráni mouchami, moskyty a jiným hmyzem, tak že jsme jako okamžik své spásy pozdravili chvíli, kdy slunce nad vrcholy hor se vynořilo. Posezení v sedlech bylo nám pak pravým odpočinkem. — Nádherného obrazu přírody, který se kolem nás rozkládal, není lze ani popsati. Růžové háje Kazanlíku a Jenkioje staly se svým nesmírným půvabem již světoznámými, avšak harmonii barev, jimiž kopce jsou obestřeny, bohatství indickým žitem porostlých strání a nádheru vinic dovede oceniti jen ten, kdo je viděl. Každému bilo do očí, že tato země všechno rodí a přináší, čeho k živobytí je potřebí a co život rozkošným činí, a přece musejí cizinci pracně slézati tyto příkré svahy, aby přinesli potravin obyvatelstvu hladem skutečně mroucímu! Tabákové keře s bílými a červenými květy pokrývaly tisíce jiter země; veliké ořechové stromy dodávaly krajině vzezření parku a mezi nimi vlnila se druhá vysoká tráva, která ale pro nedostatek koscû rychle usýchala. Celý obraz krajiny byl tak klidný, že bychom byli na válku docela zapomněli, kdyby nám nebyly oblaky z hor vystupujícího kouře na paměť uváděly, že se tam, nedaleko od nás, tisícové lidí vzájemně vraždí.

Když jsme vjížděli do veliké hromady ssutin, kteráž dříve byla osadou Baniah, umlkaly rychle naše ranní rozpravy a jeden po druhém brali jsme do pysků kousek kafru. Nebylo žádného klamu a žádné pochybnosti o příčině toho morového puchu, který nám vstříc vanul a působil, že se i nejsilnějšímu z nás zle dělalo. Neviděli jsme nic, poněvadž jsme se jako na úmluvu těsně za četníky drželi a ani na pravo ani na levo hledět se neodvažovali. Nebylo tu nic, než hromada ssutin, ale přece zbylo dosti na důkaz, jakým rozkošným místem dříve Baniah býval. Nikde nebylo vidět živého tvora mimo několik psů a vepřů, kteří mezi rozvalinami se hrabali, právě tam, kde smrad byl nejděsnější.

A tak bylo až do Karlova, půvabného, mezi pahorky rozloženého městečka, kteréž ještě před pěti týdny bylo kvetoucím středem zdejšího soukenictví. Jedouce hlavní ulicí viděli jsme, že byl každý dům uzamčen a opatrně zatarasen. Několik Turků stálo ve dveřích jakési kavárny a naši včera napřed odeslaní vozkové váleli se na výsluní a čekali na nás; ale mimo tyty lidi a několik psů a koček bylo město, čítavší do nedávna 10.000 obyvatelů, napohled jako vymřelé. Pravím na pohled, neboť spěchajíce ulicí vzhůru, uzřeli jsme obraz, který i nejotužilejšímu z nás slzy vtlačil do očí. Spozorovali jsme totiž, že jeden pěkně vystavený dům, vedle něhož jsme se zastavili, obydlen býti musí, poněvadž se v hustém dřevěném mřížoví několik bílých nosů objevilo. Na naši turecky pronešenou otázku, zdali se někdo v domě nalezá, zmizely ihned všechny bílé nosy z drobných mezer řetězového mřížoví. Zavolali jsme tedy tlumočníka, který bulharsky mluvil, a nařídili jsme mu, aby řečnil co nejvlídněji, načež se nosíky v mřížoví zase objevily. — „Kolik je vás zde?“ ptali jsme se. — „Deset,“ odpověděl nám jakýsi dětský

diskant. — „Jak dlouho jste už zde uzamčeni?“ — „Bez mála čtyřicet dní.“ — „Ale proč pak zde zůstáváte?“ — „O neptejte se! Zabíjejí každého!“ — „Kde je náš otec?“ zaznělo najednou asi z tuctu malých hrdel. — „Máte co jísti?“ — „Teď ničeho; živili jsme se po celý ten čas hrozny v naší zahradě, ale ty nám už došly.“ Ostatní řeči zmizely ve sboru propuklého vzlykání. Na to objala jakási žena z jiného domu, dokonalý obraz hladu, vysokou jezdeckou botu jednoho z nás a prosila úpěnlivě o nějakou zprávu o jejím muži. — „Odvlekli ho do Plovdiva,“ vzlykala. „O řekněte mi, zdali ještě žije?“ — Věděli jsme, že ten ubožák nejspíše byl oběšen, ale potěšili jsme ji přece a šli dále.

Mudir a komandující plukovník přivítali nás velmi vlídně a předložili nám kávu a několik šťavnatých hrušek. Na to odbyli jsme krátkou poradu, ve kteréž se stalo usnešení, aby se rejže a mouka rozdaly nouzi trpícímu lidu bez rozdílu národnosti a náboženství. Peníze byly nám dány výhradně pro obyvatelstvo mohamedánské. — Mudir vypravoval nám srdcelomné podrobnosti o nouzi zde a v Sopotu panující a poněvadž se zdálo, že Sopot rychlejší pomoci potřebuje, poslali jsme tam ihned deset vozových nákladů rejže a mouky, jeli tryskem na místo a ztrávili jsme tam celé odpůldne.

Když jsme do Sopotu přijeli, objevil se nám obraz nejstrašnější spousty. Uvykl jsem již frázem „do základů sbořeno“, „úplně zničeno“, „surovost“ a „svrchované vandalství“, ale co zbývá mi, abych učinil vám jenom slabý pojem o tom, co v Sopotu se stalo? Pamatuji se, jaký hněv se mne zmocnil, když jsem do hořících trosek Bazeillesu vcházel a jsem dosti starý, že se pamatuji na každou ulici v Sevastopolu, ale pravím bez přepínání, že byla obě tato města ještě zachovalá, ba nedotknutá u porovnání s dokonalou zkázou Sopotu. Každý dům tohoto města, kteréž mělo 5—6000 obyvatelů, byl patrně dobře vystavěn, měl pěkně vypěstovanou zahradu, a každý bulharský dům je nyní obrácen v hromadu kamení a cihel. Musili jsme s koní slézti a pěšky po rozvalinách se drápati. Mrtvoly byly zrovna tak pohřbeny, jak orientálci všechno dělávají — totiž na polovic. Vzduch jest strašně otráven. V jedné zahradě, do kteréž jsem s panem Fawcetem vešel, dostali jsme se bez obtíže k čerstvě naházené hromadě prsti, ze kteréž dva dlouhé krásné copy ženských vlasů visely. Na druhém konci zahrady ležela lidská kostra, která od psů téměř do hola již byla ožraná. Navštívili jsme ještě jednu zahradu a tu zastihli jsme ty strašné psy ještě při plné práci . . .

Našli jsme 640 hladem hynoucích Bulharek, žen a dětí, z nichž jsme asi polovici oněmi desíti vozovými náklady podělili a ostatním na později pomoc přislíbili. Byl to tklivý pohled, jak tito lidé vděčností plakali. S pravým ženským instinktem přinášely ženy své děti na rukou anebo je přiváděly.

Podělování naše dělo se tímto spůsobem: oznámili jsme těm ubohým lidem, že uděláme městem obchůzku a každá hlava rodiny že má státi u svého domu s dvěma připravenými pytlíky, na rejži a na mouku.

Pan Master, jednatel lady Strangfordovy, stál na voze s moukou, když vozy objížděly, a plukovník Blunt vyslýchal křížovými otázkami lidi u dveří s pytlíky čekající ohledně počtu dětí atd., aby se nemohl díti žádný podvod. Pan Fawcet konal s tlumočníkem všeobecnou dohlídku, vcházel tu a tam do domů a dával lidem zcela po tichu peníze, aby si v sousedních místech něco zakoupili, neboť v Sopotu samém nebylo pranic k dostání. — Když dal vyslýchající Blunt znamení, začal pan Master s vyhrnutými rukávy měřit mouku a vysypal do každého pytlíku pět mírek. Mezi tím vzali jsme my někteří druhý pytlík a naplnili jej rejží. Ubozí lidé děkovali nám a usmívali se v slzách.

Ale uprostřed práce musili jsme na chvíli přestat, neboť dva mohamedánští gentlemeni dostávali právě strašné bití. Několik žen stěžovalo si totiž dříve u četnického seržána a poručíka, že je dva mladí vagabundi ze sousední vesnice v jejich vlastních příbytcích hrubostmi zasypali a týrali. Na štěstí šli oba nestydatí pacholci zrovna okolo. Okamžitě popadl jednoho z nich obrovský četník a držel ho, kdežto poručík od zadu s takovou chutí a silou do ničemy tloukl, že by mimo Turka každý jiný člověk pod těmi ranami snad byl duši vypustil. Jakmile bylo číslo první odbyto, přišla řada na číslo druhé, a nikdy nekulhali dva lépe zpracovaní darebáci z místa pokuty, než tito obdrževše před tím ještě výstrahu, aby se nikdy již v Sopotu neukázali.

Pak se v podělování pokračovalo . . ."

„Jak vidíte," ukončil pan Johnson své vypravování, „nejsem zrovna mistrem v líčení; avšak proto přece myslím, že jsem vám poskytl dosti jasný obraz bídy, jakáž na oné straně Balkánu panuje. Ostatně znáte historii Bataku . . ."

„Ba že známe," prohodil plukovník Maximov, „a žel Bohu, že jsme shledali „Bataky" také na této straně Balkánu. Řádiliť patrně Turci všude stejně."

„Bestie zůstává všude bestií," pravil úsečně archeolog major Ivanov, a obrátiv se k panu Johnsonovi doložil: „Vy páni, kteří jste před námi Bulharsko procestovali a světu děsný obraz tureckých ukrutností a bulharské bídy odestřeli, získali jste si o člověčenstvo nesmírné zásluhy. To poznávám vždy jasněji. Ale zároveň nahlížím vždy určitěji, jak obtížný, svízelů a nebezpečí plný jest úřad válečného dopisovatele. Svět nedovede vaši práci nikdy ocenit, poněvadž nemá ani ponětí, co všechno takový korrespondent musí umět a překonávat. O tom mohl by nám tamo pan Forbes zajímavou kapitolu vypravovat."

„Tak jest!" souhlasili všichni kolem.

„Forbes jest na ten čas nejkompetentnější mluvčí válečných dopisovatelů a v oboru tom asi první autoritou," připomenul důrazně Ivanov.

„Lituji," odpověděl Forbes, „že nemohu této poklony přijati. Mým ideálem válečného korrespondenta jest tuto přítel Mac Gahan. Nad něho nebylo a není dosud lepšího. Avšak poklony nehodí se dobře do přátelské naší schůze, protož přidržím se věci."

„Ano, pánové milí, povinnost válečného dopisovatele není snadná. Jest to práce drsná, svízelná, úmorná. Jindy nebývalo tak zle, ale vynalezením telegrafu byla práce žurnalistického zpravodaje nesmírně ztí-

Pronásledování uprchlíků po bitvě bělohorské. Kreslil B. Kutina.

žena. Před časy mohl dopisovatel večer po výpravě nebo bitvě klidně ve svém stanu nebo venku u ohně zprávu svou napsati a první poště odevzdati, kteráž všechny zprávy jeho kollegů odvážela. Tehda nebylo žádného předhánění se. Avšak nyní očekávají čtenářové novin, že budou ráno při kávě už čísti obšírný popis akce, kteráž se včera na vzdáleném bojišti udála. Toho lze arci docíliti, ale jenom pomocí telegrafu. Krom toho znesnadnila práci válečného dopisovatele novověká, daleko nesoucí děla, kteráž nemožným činí, aby se bojující vojska blízko k sobě přiblížila. Bitva jest vždy na rozsáhlém, nepřehledném prostoru rozestřena, jak všichni ovšem víte, a korrespondent musí míti strategický, abych tak řekl čich, kterýž ho dovésti má vždy zrovna tam, kde rozhodná rána padne. Jest žádoucno, aby byl vojensky vzdělán, poněvadž by jinak pohybům vojska porozuměti a jich vykládati nedovedl. Vůbec musí míti, kdo válečným korrespondentem z povolání býti chce, vlastnosti, jakých zřídka kdy u jednotlivce lze nalézti. Má býti mocen všech evropských jazyků ve slově i písmě; žádoucno pak jest, aby znal aspoň půl tuctu jazyků asijských a velmi mu zajisté prospěje, osvojí-li si také žargon Sudanců, Zulukafrů a Křováků. Potom nesmí mu býti obtížno, třebas týden hlad trpěti a řadu nocí všelijak probdíti. Musí vydržet, když toho potřebí, celý den a celou noc na koni a jezdit, jak jen možno rychle, dvacet, třicet zeměpisných mil k nejbližší telegrafní stanici. Válečný korrespondent musí míti andělskou trpělivost dobromyslné dámy a odhodlanost fatalistického Turka. Psát musí umět za všech okolností a musí svá líčení rychleji na papír házet, než by je dovedl diktovat. S jakou rychlostí se válečné depeše čtoucímu obecenstvu podávají, ukáže vám snad nejlépe tento příklad. Za poslední války v Afganistaně, tedy hluboko ve střední Asii, odevzdal jsem depeši o dobytí tvrze Ali Medzidu v Chajberském průsmyku o 10. hodině dopolední. Zpráva má došla do Londýna o 8. hodině dopolední, tedy dle londýnského času o 2 hodiny dříve, než jsem ji na telegrafu odevzdal; z naší redakce telegrafovali ji dále na západ, do Nového Yorku; tam byla o 7. hodině ranní (téhož dne!) do druhého vydání novin vložena, došla pak o 6. hodině ranní do San Franciska, tedy o 4 hodiny (dle tamějšího času) dříve, než jsem ji v Asii odevzdal, a občané města na Zlatém rohu mohli mou zprávu o dobytí řečené tvrze čísti ve svých novinách o 2 hodiny dříve, než se — dle jejich hodin — událost sama státi mohla!

Vůbec ví čtenář novin ráno při snídani mnohem přesněji, co se v popředí válečných šiků děje, než-li dopisovatel na bojišti a mnohdy sám generál. Než Rusové přechod přes Dunaj si vynutili, seděl jsem jednou ráno s generálem Skobelevem v jakési jámě, na rumunském břehu Dunaje, abychom „nepozorováni" pohyby Turkův na protějším břehu mohli pozorovat. Skobelev stěžoval si mi, že není možná sílu protějších nepřátelských sil vystihnouti a že londýnští čtenáři novin v té příčině mnohem více vědí, než on. V tu chvíli zapadla třaskavá kule několik kroků od nás do pobřežního bahna a zastříkla generálovi oči a ústa takovým nálepkem bláta, že Skobelev výklad svůj ukončiti nemohl. Jakých dobrodružství se tu ještě dožijeme, není lze předvídat, ale jsme každým spůsobem a v každém ohledu teprve na počátku."

„Ve francouzsko-německé válce byl jsem první z Angličanů a snad vůbec první cizinec, který po uzavřeném příměří do vyhladovělé Paříže vstoupil. Bylo tu smutné podívání. Měl jsem průvodní list, kterýž mne až ku francouzským předním strážím chránil. Dále musil jsem o sebe sám pečovati. Potloukal jsem se nejspustošenějšími ulicemi města a večer sešel jsem se v jedné restauraci s několika anglickými kollegy, kteří byli obležení Paříže prodělali. Přinesl jsem si v torbě — z opatrnosti! — trochu potravin s sebou, a to bylo velmi dobré, neboť v oné elegantní restauraci neměli nic, než koňskou pečeni a vařené psí maso. Koňskému masu může z nouze i korrespondent zvyknouti, ale psy jísti — nikdy! . . . V Paříži jsem tedy byl, ale záhy přesvědčil jsem se, že bylo snáze do ní se dostati, než z ní zase vyjíti, a nejtěžším úkolem že bylo, odpraviti do Londýna depeši, ve kteréž jsem stav věcí v Paříži popisoval. Z francouzského území po telegrafním drátu depeši odeslati, bylo naprosto nemožné. Odejel jsem tedy nejbližším rychlovlakem, kterýž na německou hranici byl vypraven, do Štrassburku a odtud bez přerušení dále až do Karlsruhe v Badensku, kdež jsem teprve svou depeši mohl odevzdati. Vykonav takto svou povinnost, odejel jsem touž cestou ihned zase nazpět do Paříže, kamž jsem zrovna 48 hodin po svém odjezdu zase přibyl. V Paříži nalezl jsem už také kollegy od jiných londýnských novin, kteříž byli tím časem přijeli a nyní z opozdivšího se zástupce časopisu „Daily News“ úsměšky si tropili. Ale touž dobou asi přibylo do Paříže po dlouhé době zase první číslo našeho listu a v něm moje zpráva o situaci v Paříži — teď smál jsem se já! Krátce na to upadl jsem do rukou jakési roty gaminů, kteří mne přese všechen odpor mých svalnatých paží přemohli. Měli mne za pruského vyzvědače a vlekli mne po dlažbě, chtíce mne utlouci. Na štěstí přišla hlídka národní gardy a vysvobodila mne. Avšak proto přece zavedli mne na nejbližší policejní stanici a vyslýchali mne ve společnosti jakéhosi poberty a jedné nevěstky, kteráž byla zatčena proto, že mluvila s jakýmsi Prušákem. Poněvadž jsem byl od gaminů rozedrán, dal mi soudce starý kabát a prosil, abych Pařížanům tuto malou nepřístojnost odpustil.“

„Tak a podobně mohl bych vypravovati třebas do rána,“ ukončil svou řeč Forbes, „avšak dosti toho. Teď ať vypravuje zase někdo jiný.“

Následovala opět asi čtvrt hodiny šumného hovoru kolem stolu, načež k žádosti pana Mac Gahana slova se ujal poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev.

„Vrátil jsem se právě z malé obhlídky po krajině mezi Razgradem, Osman-Bazarem a Trnovem a jsem s to sděliti vám několik zajímavých drobností, kteréž dobře posloužiti mohou k bližšímu seznání a posouzení spůsobu boje, kterýž nyní na turecké straně vždy více a více zobecňuje a ledacos objasňuje, co i nám zde dosud bylo jaksi záhadným, na př. okolnost, že se vyskytují i raněné (ale vždy jen postřelené) turecké ženštiny, ačkoliv víme a přesvědčeni jsme, že žádný ruský voják bez nevyhnutelné potřeby na žádnou ženštinu nevystřelí. Však o tom později.

Z vykonané obhlídky seznal jsem ku svému arci nevelkému potěšení, že jsme zde ze dvou stran, na východ a na západ, snad až příliš blízko obstoupeni krajinami, kdež turecká vojska ještě táboří

a bašibozuci své známé rejdy provádějí a že máme odsud vlastně jen dva volné východy: nazpět na Svištov a ku předu do Gabrova a na Kazanlík, tedy přes Balkán. Na ostatních stranách bojuje rozptýlené vojsko naše ustavičně proti bašibozukům i řadovým plukům tureckým, vyčisťujíc dle možnosti naše takřka nejbližší okolí a chráníc Trnovo před nepřátelskými nájezdy. Vyjedeš-li odsud na př. na východ nebo severovýchod, octneš se asi za dvě hodiny v mírně hornatých krajinách, ve kterýchž bez ustání malé šarvátky se svádějí a kde vlastně pravá guerilla nebo malá válka se vede. Tato drobná, postranní vojna nedochází, jak se mi zdá, nikde náležitého povšimnutí, ačkoliv by na ni generalní štáb nemenší pozornost upírati měl, než na samy operace hlavních vojů. Hlavním sídlem těchto miniaturních bojů jsou krajiny mezi Bělou (počínajíc od této asi na 2 hodiny cesty), Eski-Džumou, Osman-Bazarem a Trnovem (počínajíc od tohoto také jen asi na dvě hodiny). Zde patrolují a rekognoskují ve dne v noci, lehce i ostře, rozptýlené škadrony několika pluků řadové jízdy ruské (hlavně hulánů) a několik sotní kozáků, zahánějí přední stráže rozličných, proti ruským posicím a armádním sborům postupujících oddělení tureckých, stíhají roty bašibozuků, kteréž od vesnice k vesnici se potloukají, všude vraždíce a drancujíce, a rekognoskují zároveň všechen okolní terén pro další pochody vojsk ruských. Bezpečno tam není nikde, ubezpečuji vás, ani při samé škadroně ruské, jak z dalšího vypravování seznáte, ale zajímavá je taková potulka a poučná nad míru.

Avšak vypravujme. U vesnice Hajdarkijoj narazila dne 26. škadrona rytmistra hraběte Medema, ku kteréž jsem se byl připojil, na silné oddělení smíšeného tureckého vojska, kteréž při nejmenším 6000 m. čítalo. Pěchota tohoto oddělení byla většinou nepravidelná, ale jízda a dělostřelectvo pravidelné. Spatřivši naše hulány a nevědouc, zdali za škadronou více jízdy nenásleduje, zaujalo turecké vojsko ve vesnici pevné postavení a rozestavilo se podle všech strategických pravidel zcela řádně k útoku. Vesnice Hajdarkijoj leží na vrchu. Tam tedy postavili Turci svá děla. Pod děly (a tudíž také pod vesnicí) rozestavila se obloukem pěchota a na jejích obou koncích zaujala místa kavalerie, husaři. Ruská škadrona stanula ve vzdálenosti více než dvou verst čili kilometrů a zaujala, útoku vyčkávajíc, postavení obranné. Turci vidouce, že ruská škadrona skutečně je samotna, dostali odvahu a za chvíli hnala se už jejich jízda s obou konců pěchoty soustředivě útokem na nás. Ale když byla celé dvě versty projela a k naší jízdě se přiblížila, dal hr. Medem také rozkaz k útoku a krutá srážka zdála se nezbytnou nutností příštího okamžiku. Ale tu stalo se, co asi málo kdy se stává: turecká jízda vidouc ruské hulány na sebe útokem hnáti, pozbyla rázem vší chuti k boji, obrátila a dala se na útěk nazpět k vesnici. Naše jízda, rozumí se, za ní a hrabě Medem z revolveru stříleje hnal se tak rychle za prchajícími tureckými husary, že se až mezi ně dostal. Tu obrátil se jeden Turek, ťal po hraběti a usekl mu netasený ještě palaš od pasu. Ale rytmistr, ačkoliv tím časem i poslední ránu z revolveru byl vypálil a tudíž vlastně bezbranný byl, nedbal ničeho a drže prázdný revolver vysoko v pravé ruce hnal se v čele svých hulánů za utíkajícími tureckými husary dále. Těchto pak zmocnilo se takové zděšení, že jako

slepí do vlastní pěchoty vjeli, šik její roztříštili a rozehnali, ba ještě dále přes suché trnité ploty skákali a na kraji vesnice i svou baterii rozejeli. Zde zastavila se ruská škadrona, poněvadž by bylo velmi nerozumné bývalo, vesnice s tak nepatrným počtem vojska dobývat. Nepoměrná většina Turků byla by měla velmi snadnou obranu a mimo to bylo očividno, že by jediná škadrona vesnici jen na kratinký čas obsaditi a udržeti mohla. Spokojila se tedy onou komickou honbou, kteráž turecké husary 5 zabitých a 14 raněných stála. Druhého dne přišla od tří, po krajině rozptýlených pluků posila a Turci vyklidili vesnici bez boje. —

Druhého dne stíhal rytmistr Litvinov mezi vesnicemi Kodžabunar a Čairkijoj s několika jen hulány vozněsenského pluku rotu asi 300 bašibozuků, kteří byli ve vesnicích loupili a vraždili. Po způsobu a obyčeji u našich důstojníků již zobecnělého pádil Litvinov příliš daleko před svými hulány, ale v tom padlo několik ran, z nichž jedna rytmistra do kolena ranila a jiná koně pod ním zabila. Octnuv se se zabitým koněm na zemi, chtěl Litvinov povstati, ale nemohl. Tu pak obskočili ho bašibozuci, uřezali mu nos a uši, usekali obě ruce a obě nohy, a nechali zohavený jeho trup tak dlouho se teteliti, až huláni se přiblížili, načež teprve Turci rytmistrovi hlavu uřízli a zahodili. Netřeba dokládati, že přikvapivší huláni děsnou smrt svého velitele strašně pomstili a asi 50 bašibozuků rozsekali. Ostatní bašibozuci utekli zůstavivše hulánům více než 1500 kusů dobytka a všechno, co s sebou byli vlekli.

Jiná historka.

Já sám měl jsem předevčírem u vesnice Čairkijoj šťastnější afféru. Zkoumaje totiž jakožto komandovaný zeměpisec krajinu a dělaje na mapě generalního štábu některé opravy, vzdálil jsem se od svých sedmi hulánů, kteří za mnou jakožto stráž klusali a jel jsem, zabrán do srovnávání mapy s krajinou, samoten zvolna ku předu. Pojednou padla rána a kulka zařičela mi zrovna u hlavy. Rozhlížeje se kolem, odkud asi rána přišla, spatřil jsem nedaleko ve křoví bašibozuckou rodinu: starý bašibozuk ležel tu na břiše, tváří ke mně obrácen a na zádech seděla mu žena se třemi dětmi nabíjejíc muži znovu pušku — víte, že mají bašibozuci tu a tam ještě staré, vybrakované pušky se zápalkami. Tím časem přikvapilo za mnou mých sedm hulánů. Ale bašibozuk, ačkoli viděl, že proti osmi Rusům nic nezmůže, vystřelil přec ještě jednou na mne a poranil jednoho z mých hulánů. Na to padly dvě rány z naší strany, bašibozuk byl zastřelen a žena jeho poraněna. Ta žena pomáhala svému muži v úkladné vraždě, ale mně jí bylo přece líto . . .“

Potačev odmlčel se, ale za to převzal slovo plukovník Maximov a pravil:

„Mikuláš Vladimírovič nemůže dále; narazil na svou vlastní šlechetnost a o té ostýchá se vypravovat. Vzácná společnost dovolí mi zajisté, abych povídku za něho ukončil. Asi před třemi nebo čtyřmi hodinami vypravoval mi celou věc jeden z poručíkových hulánů a chválil nad míru chladnou krev našeho mladého přítele. Ale huboval zle na jeho přílišnou dobrotu. „Vidíte, vaše blahorodí, pane plukovníku, děl

mi na konec, „takový je ten poručík Potačev. Nejprv Vasiliho a mne až běda vypeskoval, že jsme střelili, dokud ta žena ještě na muži seděla, pak šel k ní, chlácholil ji, dal ji odnésti do nemocnice a obdaroval ji hojně penězi, jakoby jí byl Bůh ví jak ublížil." — Voják tvářil se mi při tom, jakoby se na poručíka zlobil, ale v oku zaleskla se mu slza a ta ho prozradila. Povídám: my ruští vojáci jsme jeden jako druhý. Ale teď mohl by Mikuláš Vladimírovič ve svém vypravování zase pokračovat."

Poručík ukloniv se plukovníkovi jal se dále vykládati:

„Mně objasnila tato událost hádanku, kterou jsem si dosud náležitě nebyl s to vysvětlit, totiž otázku, odkud se berou tu a tam postřelené turecké ženštiny? Onehdy na př. viděli jsme v potoce mladé, napolo vysvlečené děvče, kteréž si tři střelné rány na rameni vymývalo. Kde si je utržilo? Na děvčata přece vojáci z pušek nestřílejí! Nyní jest mi věc jasna: jeť u bašibozuků obyčejem, jsou-li ženštiny jejich při vraždění přítomny, že mužům zbraně nabíjejí a vůbec pomáhají.

Tu pak jest zcela přirozeno, že s mužem i žena často kuli dostává. — Řekl jsem, „jsou-li ženstiny jejich při vraždění přítomny", snad máte chuť udělat zde opravu a říci místo vraždění „v boji"; ale prosím, abyste nechali jak jsem řekl. Neboť bašibozuci neumějí nic jiného, než bojácné vesničany ubíjet a na ruské vojáky ze zálohy úkladně střílet, kdežto z řádného boje vždy utíkají. Včera na př. udál se nám tento případ: Jelo nás několik zcela tichou a na pohled již od Turků vyklízenou krajinou kolem Vodice. V tom bouchla rána a přední kozák svalil se, zrovna do srdce střelen, s koně. V tutéž chvíli ozval se z haluzí blízké hruše radostný výkřik „Allah!" a padla druhá rána, která ale nikomu neublížila. Na hrušce seděl bašibozuk a obětoval svůj život, jen aby aspoň jednoho Rusa úkladně mohl zavraždit. Exekuce byla pak tato: vojáci moji obstoupili strom, shodili bašibozuka dolů a utloukli ho klacky několika ranami řkouce, že takový ničema za střelnou ránu ani nestojí.

Boj s bašibozuky je vlastně velmi nesnadný, nikoliv jen proto, že oni nejraději z úkrytu střílejí, nýbrž také proto, že v boji až do konce nesetrvávají. Bašibozuk na příklad sedí pod keřem a střílí pořád; ale jakmile jsme se asi na 20 kroků přiblížili, zahazuje pušku, skládá ruce do klínu, mumlá cosi a čeká, co se s ním stane. Snad chce, aby byl pak jen prostě zajat. Co máme s takovým chlapem dělat? Zabít ho prostě, proti tomu vzpírá se náš cit, a zajati ho pouze, příčí se zásadám spravedlnosti a zaslouženého trestu. Dříve zajímali je naši z pravidla a proto bylo tak mnoho zajatých; ale nyní musí se ustáliti pravidlo, že bašibozuk není voják, nýbrž sprostý zákeřník a že se tudíž zastřeliti má, i když byl pušku zahodil.

Na konec ještě něco zajímavého. Našli jsme kusy třaskavých kulek, ba i tureckou bambitku, ze kteréž jsme celou ještě třaskavou kuli vytáhli. Nepopíratelný to důkaz, že Turci proti všemu mezinárodnímu a válečnému právu třaskavými kulemi střílejí!" . . . .

Tak a podobně vypravovalo se dále, ale nikoli již za obecné pozornosti. Společnost rozdělila se, jak při podobných příležitostech vždycky bývá, na několik skupin, z nichž každá o něčem jiném se bavila. Okol-

nosti té použil poručík Mikuláš Potačev a přisednuv ke mně, otázal se důvěrně:

„Neviděl jste poslední dobou Annu Davidovnu?“

„Několikráte,“ odpověděl jsem. „Jest nyní velmi zaměstnána, neboť lazarety jsou přeplněny raněnými.“

„A co proslýchá se o ní? Vpravila se do svého úkolu?“ vyzvídal dále Potačev.

„Vyptávám se na ni úmyslně, poněvadž mne její výprava zajímá, a slyším ji obecně chválit. Jak víte, spravovala Anna Davidovna u Lovče sama malou polní nemocnici a osvědčila se výborně. Nyní jest ve velkém lazaretu plevenském a koná prý zrovna divy obětavosti a milosrdné péče,“ odpověděl jsem.

„Nu sláva bohu!“ povzdychl si spokojeně poručík, ale doložil jako smutně: „Že nemám času, abych ji tam navštívil!“

„Nedělejte si z toho nic,“ odvětil jsem chlácholivě; „Anna Davidovna neměla by ani času s vámi se baviti; ostatně —“ doložil jsem žertovně — „kde tak velkolepě se koná vyšší láska k bližnímu, není místa pro podřízenou lásku dvou mladých srdcí.“

„Máte skoro pravdu,“ přisvědčil poručík, „nebylo by zajisté ani slušné, kdybych se přišel miliskovati tam, kde pod stany moji ranění kamaradi sténají a její pečlivé ruky stále potřebují. Ale viděl bych ji přece rád! . . . Však nejde to prozatím . . . . Pošlu jí aspoň zprávu o sobě, krátké psaníčko — nechtěl byste jeho dodání laskavě obstarati?“

„S největší radostí,“ odpověděl jsem rychle; „u Plevna schyluje se zcela patrně k nové velké bitvě, neučiním si tedy žádnou zbytečnou zacházku, navštívím-li lazaret, abych sám list váš odevzdal. Učiním to ostatně tím ochotněji, ježto takto zároveň příležitost si opatřím, seznámiti se osobně s vaší velkodušnou nevěstou.“

„Nevěstou ještě docela není,“ namítl poručík, „ale poznati vás musí. Doporučím vás co nejlépe do její přízně. Byl bych rád, kdybychom se vespolek stali přáteli.“ Na to povstal Potačev a přistoupiv k panu Mac Gahanovi požádal o inkoust a péro. Mac Gahan odvedl jej k malému postrannímu stolku a předložil mu, oč byl požádán. Poručík pak zasednuv psal dlouho, mezi tím co hostitelé svou společnost šampaňským častovali.

Byla již hluboká noc, když pan Mac Gahan se pozvedl a pravil:

„Bylo mi velikým potěšením, pánové, že jste mé pozvání přijali a skromný stan můj poctili. Nyní však bude asi vám příjemno slyšeti, že vás sprošťuji všech ohledů pohostinství a že máte tedy volnost, opustiti mne, jestliže vás čas snad již unavil.“

Za hlučných pozdravů na to společnost se rozešla.

Před stanem odevzdal mi Potačev svůj list.

XIX. Turečtí zajatci před velkým knížetem Mikulášem.

Následujícího dne odpoledne seděl jsem ve stínu košaté moruše na vysoké, mírně spadající stráni vedle zahrady, kdež se nalezaly stany velkého knížete Mikuláše, jeho družiny i generálního štábu a kochal jsem se pohledem na krásný, mne dosud unášející obraz města, jakož

i velkého tábora, který dole v údolí pod Trnovem se rozkládal a téměř každý den svou podobu měnil. V tom zahrčel za mnou kočár — velký kníže Mikuláš to někam odjížděl, dělaje velikou okliku po vrcholu stráně, a záhy za ním vyhrnula se ze zahrady kavalkáda štábního důstojnictva s odvážným velkým knížetem Mikulášem mladším v čele a hnala se nejkratší cestou přímo dolů po stráni. Jeden z posledních jezdců, plukovník A. zahlednuv mne zvolal: „Pojďte se také podívat na turecké zajatce z Kazanlíku! Za chvíli přivede jich bulharská družina asi osm set.“ Nebyl jsem již hrubě zvědav na bezděčné ty turecké hosty, ale maje za svou povinnost, podívati se na všechno, co viděti lze, sestoupil jsem zvolna dolů a pak přímo táborem na cestu do Kazanlíku vedoucí.

Asi za půl hodiny na to zahnulo za skálu k táboru malé oddělení známé bulharské legie (otrjadu) v zelených přepásaných kabátech, takových též, do vysokých bot zapuštěných spodcích a s černými beranicemi na hlavách, a za chvíli na to přivalily se plnou širokou cestou řady pestře oděných Turků, po jejichž obou stranách ve vzdálenosti asi jednoho sáhu bulharští vojáci s nasazenými bodáky kráčeli. Podivná to směsice obleků a tváří, takový transport tureckých zajatců! Jak je vichřice války pod znamením koňského chvostu do boje smetla, tak kráčeli tu pod bodáky bývalé ráje nizam, redif, bašibozuci, mustehafis, Čerkesové, Egypťané, Arabové i žoldnéři z Tunisu a Tripolisu do města, ve kterémž do nedávných dnů půlměsíc hrdě a krutě vládl a kteréž nyní, opět volné „carské město“, co pokořené zajatce do svých ulic očekávalo tak mnohé z těch, kteří mu dosud byli postrachem.

Byl bych se vsadil, že poznám z nich po výrazu tváře mohamedány trnovské, tak nápadně rozličný jevil se na nich dojem. Egypťané na př. a Tunišští bavili se hlučně, laškovali a smáli se, jakoby jen nějaký veselý výlet dělali — patrně byli rádi, že jsou už toho pomáhání Turkům zbaveni a že si po tolikerých štrapácích řádně odpočinou; bašibozuci a Čerkesové, kterých arci ze všech bylo nejméně, stříleli očima kolem jako svázané šelmy, mustehafisové klusali jako tupý, myšlenky a citu prázdný brav, redifové šli se svislými hlavami a jen mužstvo nizamu bralo se cestou zpřímeno, vážně a s výrazem nezdrcené pýchy. Však i mezi těmito byla taková různost vzezření, že bych si byl troufal prstem ukazovat na rodáky trnovské. Byloť do jich tváří cosi vryto, co těžko lze popsati, ale velmi snadno pochopiti. Oni, kteří se co předurčení páni a tyrani bídné ráje v nejkrásnějších čtvrtích města zrodili a odtamtud již co kluci na Bulhary kamením házeli a s opovržením plivali, přicházeli nyní bez zbraně a moci, jakožto přemožení a pokoření zajatci „domů“ — ano to slovo „domů“ je asi nejvíce pálilo na duši!

Avšak stranou všechno rozjímání, ten lid za to nestojí. Zkrátka: Bulharům dostalo se vzácného zadostučinění, že přivedli dav svých pokořených mučitelů k nohoum osvobozeného Trnova. Ruští vojáci sběhli se na obou stranách cesty, nikoliv ze zpupnosti aneb snad s výsměchem na rtech, nýbrž z pouhé zvědavosti, jací to hosté přicházejí a jak si budou počínat. Jest věru s podivením, že při panující rozkvašenosti a vzhledem k tomu, že snad titéž zajatci před několika dny ruským zajatcům a raněným hlavy uřezávali, břicha rozparovali a údy usekávali

— což všechno nepochybně bylo zjištěno a dokázáno — že nikde žádný výbuch nevole, nenávisti nebo škodolibosti se neudál. Jak zcela jinak dařilo se ubohým ruským zajatcům v táborech tureckých! Ale ruský voják umí sobě vládnout a pocity své na uzdě držet. Jsem přesvědčen, že i na zajaté Turky toto důstojné se chování ruského vojska hluboký dojem učinilo.

Když byla asi polovice zajatců kolem nás přešla, předejeli ji veliký kníže Mikuláš v kočáře a jeho družina koňmo. Vrchní velitel byl jim vstříc popojel, aby si je prohledl a vracel se opět do svého stanu, aby tam očekával příchod zajatých tureckých důstojníků. Na konci táboru, tam kde se cesta vzhůru do ulic trnovských a na levo velkým obloukem na druhé straně k hlavnímu stanu a nazpět zatáčí, oddělili zajaté důstojníky od mužstva a odvedli je do „komendantskago upravlenija“, což asi tolik znamená, jako polní vojenskou policii. Všech důstojníků bylo 17 a jeden imam (turecký kněz), rodák trnovský. Na komendantuře vykonán zápis jich jmen, hodností, příslušnosti atd., a když nezbytná tato procedura byla skončena, vedeni turečtí důstojníci vzhůru po stráni k velkému knížeti Mikulášovi. Nadešel jsem jim a zaujal jsem mocí svého odznaku asi na tři kroky od velikého knížete místo takové, abych celou rozmluvu slyšeti mohl. (Dokončení.)

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Pokračování.)

Jak ve snu žiju ... Sotva věřit mohu,
že skutečností jsou ty božské chvíle
ve vonném soumraku, nad květem hlohu,
ve stínech nočních, v záři luny bílé,
že opravdu ty jemné dlaně svírám,
v ty oči temné blahem zmaten zírám
a v ústa dráha, nad něž sladších není,
že plamenná smím tisknout políbení.

Můj život byl jak polní cesta všední,
jež plání střízlivou se nudně vije;
zná jenom drsný skřipot kol; den ke dni
jen mělkou kolej znova do ní ryje;
zří pouze jednotvárné vlny klasů
a svlačec chudičkou má za okrasu.
Teď moje drahá pojednou se noří
v houšť zakletého lesa, každým krokem
div nový budím, vílu s hvězdným okem,
a každá větev zlatým květem hoří.

Mé lásky růže kouzelná tam zkvítá,
stín tajemství jen sladší pel jí skýtá,
tam prchám tajně skutečnosti chudé,
sním božský sen a neptám se, co bude.

Má hlava štěstím závratným se točí,
v mých ňadrech šumí citů skryté moře,
kam hledím, vstříc mi planou krásné oči,
jak ve snu chodím po rolích a dvoře . . .

Jsem jako cizinec ve vlastním domu.
Dnes náhle stanul krok můj před chatrčí,
jež na mém dvoře v pozadí se krčí
za kvetoucími vršky starých stromů.
Mne překvapila netušená změna:
Pod kabřincem a štítem, černým lety,
jak padlý sníh se třpytí čistá stěna,
a v barvách pestrých malované květy
z té půdy bílé živě vynikají:
tu v rohu chrpa s pampeliškou svítí,
tam svlačce nevídané obmykají
dvě okénka svých divných zvonků sítí
a z blankytného podrovnávky pruhu
zříš pučet jiných drobných kvítků duhu.
Ta malba prostičká je, neumělá,
přec zamlouvá se srdci, oko baví —
jak divem omládla jí chatrč celá,
má svěží obličej a pohled smavý.

I zápraží je srovnané až milo
a pavlač opravena, bez mezery,
vše čisto kolkolem — To jistě dılo
jest Běty šedivé a její dcery.
Hle, jak z té vetešiny zasmušilé
si upravily bydlo prostomilé!

V čas dávno uprchlý má paměť letla,
v čas, babička kde chvějící se ruku,
jež zápraží to staré pilně metla,
vstříc láskyplně vztahovala vnuku
a na stupátka tato věkem hnědá
jej vzhůru vedla do náručí děda.
I nyní bezděky jsem vzhůru stoupal
a hle! jak druhdy, něžný domek ptačí
ze dřeva zroben pod štítem se houpal
a kořenáče řadou na pavlači
jak vzdušná zahrádka se tiskly k sobě,
ve květů rozmanitých pestré zdobě.

V tu chvíli obechvělo moje dumy
to kouzlo milé, které v sobě kryje
kraj domácí a lidu poesie,
jež ve zlatých mu klasech sladce šumí
a srdcích prostých. Jako zvony z dáli
mým duchem známé, krásné písně vály
a staré pohádky. Já viděl zase
ty divy všecky báječného světa,
jež kdys nám líčívala snivá Běta:
ty stromy ze skla, kněžky zlatovlasé,
jimž vlála nad korunou péra páví,
a znovu z démantů a perel splítal
své stěny palác pohádkové slávy
i hudbou zvonů stříbrných mě vítal.
Však nyní na prestolu jeho skvělém
pod nachem baldachýnu, pod korunou
tvář jiná zasvitla mi jasnou lunou:
dvé temných očí v lásky svitu vřelém —
Jen Stella všude, Stella! —
Bledne, hasne
síň báječná, ty tam jsou perly jasné,
kol dřevo s červotočí místo zlata,
štít s řezbou chudou zastřel trůnu skvosty
a místo paláce tu sešlá chata,
již vápnem, hrudkou nalíčil vkus prostý.
Sem nemohu ach! svoji kněžku vésti,
zde rajské štěstí nemůže mi zkvésti.

Ó sídlo předků mých, ty chato sivá,
jež pod omšenou střechou v tichém snění
jsi schraňovala mnohé pokolení,
jak mláď svou křídlem kvočna starostlivá,
ty's k blahu postačila prostým lidem,
jichž celý život lopotnou byl prací
a v těsném kruhu plynul všedním klidem.
Zde s dílem stejným každý rok se vrací,
vzlet ducha, citů jemný pel se ztrácí.
Ten selský dvůr, má trpasličí říše,
jak moh' by hostit perlu oněch světů,
kde duch jen rozkoší a krásou dýše
a ruka nezná všedních práce hnětů!
Sem nikdy neskloní se moje Stella.

Až dosud mnil jsem, že v té líše chudé,
kde pouť mých otců tiše k rovu spěla,
i pro mé štěstí dosti místa bude.
Však nyní — co mi lomenice šedá,
kde nikdy skrovné hnízdo nevyvolí
můj ptáček zlatý, co mi hrstka rolí,
jež nikdy plodu sladkého mi nedá!

Sny jinošské mým čelem víří znova,
zas naděje ty skvělé pnou se k výši,
jež upřádala mysl studentova
zde pod tím štítem, v této právě skrýši,
kde o prázdninách tichý stánek míval.
Za dvojicí těch malých oken tady,
jež nyní plní balsamínek řady,
jak často nad knihami veršů sníval
o kráse, slávě, pestrošumném žití,
o velkých metách, jež mu v dálce svítí!

Snů těchto příboj úchvatný se vrací.
Duch, který jednou křídla rozpjal výše,
již nehodí se v jarmo hrubých prací
a nemá zakrnět ve rmutné líše.
Proč opustil já bloud kolbiště duchů
a pohřbil dary své v tom selském hluchu?!

Zda možno zpět? Zda k oněm cílům vyšším
až dosud smělé naděje mi kynou?
Ať jakkoli, hlas mocný v nitru slyším:
Nech otky drsné, zbraň si obeř jinou,
pryč z těsných poměrů, ven z nízké chaty,
kam nepronikne blaha paprsk zlatý! . . .

Z těch myšlenek mě vytrh' švehol ptáčků
ve kleci pod štítem a kroků zvuk —
To dcera staré Běty na pavláčku
sem hopkovala, vrátivši se z luk,
jichž kvítek leckde zbyl jí v rouchu, vlase;
na stupně skákala jak srna čilá,
až srp jí rozkolébán zvonil v pase,
a teď se překvapením zarazila,
kdy zočila mne před komůrkou svojí.
Pak pozdravila, kol se mihla spěšně
tvář její rdící se jak zralá třešně.

Já sešel dolů, zmítán dále v boji
svých myšlenek a citů —

(Dokončení.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Rozhledy přírodovědecké.

Píše *Bedřich Katzer.*

(Dokončení.)

V oboru fysiky, jehož touto zprávou jsme se dotkli, stihá jeden výzkum druhý, a kdyby úkolem naším bylo podati *úplný* přehled nejzávažnějších objevů nových, musili bychom se tu pozdržeti asi nejdéle. Než jak ze všech Rozhledů našich, které už po několik let v těchto listech pěstujeme, vidno, sestavujeme pouze zajímavé jednotlivosti ze všech oborů přírodovědy takovým způsobem, aby čtenář poznal, že vědecké konání přítomnosti vykazuje mnohem menší snahu o řešení záhad velkolepých, jako spíše o ustanovení a dokonalé vystižení méně významných zjevů. Však na těch právě čtenář poznati může, kterak náramně postupuje se do hloubky, když i pro nejvšednější výjevy, se kterými sám den co den se stýká, hledá se určité vymezení a patřičný výklad. Na př. tisíce rukou denně přebíhá klaviaturu piana a snad někomu při tom také napadá, *jak dlouho* asi při vyluzování tónu *trvá dotyk mezi kladívkem a strunou? Helmholtz* svého času ustanovil čas ten na 0·21 doby výchvějné příslušného tónu. Nyní určil délku dotyku toho *Ch. K. Wead* pokusně pomocí kruhu elektrického, jenž uhozením kladívka do struny uzavřen byv, způsobil na citlivém galvanometru odklon, dle jehož velikosti doba dotyku stanovena. Úplně uspokojivého výsledku nabyto pro tón *C* se 34 dvojitými výchvěji, u něhož při obyčejném rázném uhození doba dotyku kladívka obnáší přesně šestinu doby výchvějné, t. j. asi 2 tisíciny vteřiny. Při jemném uhození trvá dotyk asi o 20 proct. déle. Týmtéž přístrojem určená doba dotyku dvou koulí ze slonové kosti, pohybujících se proti sobě rychlostí 78·2 cm· ve vteřině, obnášela 0·0012 vteřiny. (Amer. Journ. of scienc. 1886, pag. 366.).

Každému chytači ryb a raků jest velmi dobře známo, že předměty *pod vodou* se nacházející, jeví se mnohem *většími* než ve skutečnosti jsou. Na př. rak na dně tůně odpočívající zdá se často býti pravý obr, ale když statný lovec šťastně na břeh jej vyhodil, jako očarován najednou nijak nevyniká nad nejvšednější rozměry. Věc jest podmíněna optickým klamem, jejž *F. A. Forel* blíže vyšetřil. Příčina klamu toho jest dvojí, totiž objektivní a subjektivní. První způsobena jest lomem světla, jenž účinkuje tak, že předmět pod vodou jeví se tím větší, čím blíže u hladiny vodní oko se nachází, pak čím hlubší jest voda a čím šikměji paprsky do oka dopadají. Subjektivní příčina klamu zdá se záležeti ve mylném odhadnutí vzdálenosti hlavně následkem toho, že obrysy věcí jeví se neurčitými. Klamné zvětšení může obnášeti více než třetinu skutečné velikosti. (Bull. de la soc. vand. des scienc. nat. XXII, pag. 81).

Při vodě pozdržíme se ještě na chvilku, abychom krátce porozhlédli se po nových opatřeních vynalezených k *čistění vod* zvláště pitných. O téci věci, která velmi tíží mysle starostlivých otců měst, na kterých obecenstvo zatvrzele a ustavičně zdravého nápoje se dožaduje, měli jsme příležitost už v dřívějších Rozhledech referovati, při čemž už vytkli jsme, že jde hlavně o to, aby čistěním z vody odstraněny byly všechny zárodky nakažlivé a bakterie. Nejnověji snaží se vynálezci toho dosíci pomocí dobrých filtrů. *Plagge* činil pokusy s obvyklými v domácnostech cedidly, jako uhlím, železnou houbou, pískem, štěrkem, papírem, i shledal, že žádné se neosvědčuje, protože všechny propouštějí bakterie, ba za jistých okolností přímo přispívají k rozmnožení zárodků, kterých některý filtrát v skutku choval 100 až 1000krát více než původní voda. Mnohem spolehlivější jsou filtry hliněné a asbestové. Ony sestávají v podstatě z rour, jimiž voda prosakuje. *Hesse* (Tagbl. d. 59. Naturfvers., pag. 323) o nich tvrdí, že roury ty, poskytnuvše několik neděl vodu zárodků prostou, jsou už vůbec pro nakažliviny nepropustny. Asbestové filtry připravují se z jakési plsti asbestové, náramně trvalé a podle hodnověrných zkoušek zárodky dokonale zadržující. Vyrábějí se nyní pro domácí potřebu a velmi se doporučují. Nejnověji sestrojili v Berlíně filtry různých rozměrů, v nichž voda cedí se skrze hodně vypálenou hlínu porculánovou. Scezenina jest prý absolutně čista, prosta nejen všech zárodků, výtrusů, mikrobův a bakterií, nýbrž i mineralních součástek, obsahujíc pouze rozpuštěné soli a plyny. Proto prý se hodí také k čistění mineralních vod i kalných a zkažených vín.

Bakterie, které z vody snažíme se všemi prostředky odstraniti a vůbec kde možno ničiti, protože mnohé z nich za příčinu epidemií se pokládají, jinak v přírodě jsou velmi užitečny, jak ostatně už dříve ukázati měl jsem příležitost. Překvapující a velevýznamné jest sdělení učiněné od *Hellriegela*, *Franka* a *Wolffa* na loňském sjezdě něm. přírodozpytců v Berlíně, že bakterie nepochybně pomáhají jistým *rostlinám přijímati a ztráviti přímo dusík ze vzduchu.* Dosud myslilo se, že dusík vzdušný jest bez užitku pro výživu ústrojenců, kteří prý všechen potřebný dusík výhradně berou z dusičnatých sloučenin v půdě, vodě a vzduchu se nacházejících, tedy hlavně z dusanů a čpavku. Jmenovaní badatelé v skutku dokázali, že obiliny potřebný dusík jedině střebají z půdy. Avšak *rostliny motýlokvěté*, jako národohospodářsky velice důležité *luštěniny*, přijímají dusík *přímo ze vzduchu*, pročež daří se výborně v půdě živné, všech látek dusíkatých úplně prosté, jakož i ve vzduchu dokonale ammoniaku, dusanů, ústrojných látek zbaveném. Aspoň pokusy autorů s hráchem za takových okolností znamenitě se zdařily. Ovšem jest velmi možno, že podobně jako rostliny motýlokvěté chovají se také rostliny jiné, což kdyby se potvrdilo, celou nauku o výživě rostlin a ústrojenců vůbec postavilo by na nové základy. U luštěnin hrají při vnímání dusíka vzdušného jistou úlohu nádorky na kořenech, které, jak bylo dokázáno, bakterie obsahují. (Tagebl. der 59. Vers. d. Naturf., pag. 290.).

Vztah mikroorganismů k volnému dusíku vzdušnému doznal ostatně již dříve povšimnutí zkoumatelů, jež vedlo však k výsledkům velmi rozdílným. Některé zeminy dle *Berthelota*, *Schloesinga* a j. vnímají a po-

držují náramné množství dusíka vzduchového, což činnosti bakterií připisováno, protože sterilisované, t. j. bakterií zbavené půdy schopnosti té úplně pozbyly. Naproti tomu snažili se jiní zkoumatelé dokázati, že bakterie při pochodech hnilobních způsobují uvolnění dusíka. Aby tato sobě odporující tvrzení, že bakterie jednou dusík vážou, podruhé jej uvolňují, vyšetřil, podrobil *A. Ehrenberg* věc novému, velmi přesnému výzkumu, při němž omezil se předem na to ustanoviti, zdali vskutku činností bakterií při pochodech hnilobních plynný dusík se uvolňuje. Věc asi sotva dá se rozhodnouti chemickým rozborem vážkovým ústrojných látek před a po rozkladu hnitím, ani plynoměrnou methodou s obyčejnými přístroji. Proto sestrojil si *Ehrenberg* zvláštní důmyslný stroj pouze ze skla, při němž gumové závěry nahraženy byly rtutí, ve kterém látky ústrojné nechal hníti buď v čistém kyslíku, buď v atmosféře kyslíku úplně prosté. Pochod započal obyčejně čilou absorpcí kyslíku, načež teprve později plyny vyvíjeti se počaly a sice výlučně plyn uhličitý a uhlovodík. Však *nikdy neuvolnil se dusík.* Tím zdá se býti dokázáno, že při pochodech hnilobních bakterie nikdy dusíku neuvolňují. Zdali jej přijímají, tím ovšem není ještě přímo zjištěno; ale jest to velice pravdě podobno, takže tvrditi lze, že dusík vzduchový jest živnou látkou nízkých organismů až i vyšších rostlin. (Zeitschrift f. physiol. Chem., XI., pag. 145.)

Od počátků života, jakéž representují bakterie, přejděme k ústrojencům vyšším, o nichž poslední doby zase mnoho zajímavých pozorování uveřejněno. Vybereme arci pouze některé.

Světélkování zvířat jeví se pátravým přírodníkům pořád více jakožto zjev valně rozšířený, zvláště mezi živočišstvem nižším.

Poměrně vzácný jest úkaz ten u *stonožek* i byl od různých zkoumatelů velmi rozdílně popsán. Nejnověji měl *Raph. Dubois* příležitost stopovati světélkování zevrubně u stonožky Scolioplanes Crassipes Koch, která vydává někdy světlo tak silné, že při něm lze tištěné věci čísti a hodinky poznati. Světlo barvy nazelenalé jest na 12 kroků u ojedinělého zvířete viditelno a sálá i z celého těla, i z drobných tělísek, které stonožka ze sebe vypouští tak, že za lezoucí vine se takřka několik centimetrů dlouhý svítivý ohon. Každé tělísko, skládající se z drobničkých zrníček, vychází podobně jako trus z konce zažívací roury a svítí, i když na prst se přilíplo, asi 20 vteřin. Schopnost svítiti celým tělem, jest od vylučování této zářivé hmoty, která arci leckde na tělo stonožky se přichytí, úplně odloučena, i závisí na tom, je-li zvíře podrážděno nebo klidno. V prvém případě jest svit velmi mocný. Proud elektrický neměl na svítění vlivu, snad proto, že stonožka chitinovým krunýřem jest chráněna; však zahřátím na 40 až 50° světélkování potlačeno na vždy, třebať zvíře po té ještě na živu zůstalo. Zrnéčka svítivá jsou uložena ve velikých epithelových bunicích zažívací roury a podobají se dvojlomným tělískům povahy guaninu, jež u jiných zvířat příčinou světélkování byly shledány. Zdá se tedy, že u stonožek rozrušením bunic vylučují se látky svítivé asi tak, jako u světélkujících hmyzů. (Compt. rend. de la soc. de biol., T. III., pag. 518.)

Zajímavé sdělení o štíru učinil nedávno *Alfr. C. Bourne.* Podle staré pověsti, nověji často potvrzené a v ozvucích všeobecně známé,

usmrcuje se štír sám ranou svého jedovatého bodce, když byl položen do věnce žhavého popelu, z něhož vyváznouti nadarmo se byl pokusil. Na zkoušku toho konal *Bourne* s četnými skorpiony tří druhů v Madrasu v Indii pokusy, jež vedly k tomu výsledku, že *štír samovraždu ani spáchati nemůže.* Neboť jed jednoho zvířete neškodí ani jemu samému, ani jednotníkům téhož druhu, ba ani štírům vůbec. Však štírky a pavouky usmrcuje uštknutí štíra rychle, pomaleji hmyzy. Bojují-li dva štíři spolu, bodají se sice notně navzájem, ale bez výsledku. Silnější zhubí slabšího vždy tím, že ho roztrhá na kusy. Teplotu nad 50 st. štíři nesnesou a zhynou záhy. Tím jest pověst svrchu dotčená snadno vysvětlitelna. (Proceed. of the Royal Soc., 1887, Nr. 251, pag. 17.)

Dokladem, kterak často mimoděk lze přispěti k bližšímu poznání přírody, sloužiž tato zpráva o *tuhosti života měkkýšů*: Slečna Emma Waltherova — stojí to dámám za povšimnutí! — nasbírala na pobřeží New Jersey jisté vrše (Nassa absoleta) nepochybně pro úhlednou ulitu na památku. Celý rok zůstaly na suchu, několik měsíců dokonce poblíž teplé stěny — a zůstaly na živu. Jest to nejvíce vynikající případ tuhosti životní dosud u mořských měkkýšů pozorovaný. O sladkovodních a pozemních tvorech vědělo se již déle, že dovedou se zcela mimořádným okolnostem přizpůsobiti. (Proceed. of the Acad. of natur. scienc. of Philadelphia, 1886, pag. 280).

Vývoj žab v podstatě asi jest všeobecně znám. Záleží v tom, že z vajíček ve vodě zúrodněných líhnou se pulci, počátkem poněkud rybkovité podoby. Mají rohovité čelisti, dlouhý, se stran sploštěný ocas a na přídě nitkovitá volná vlákna žaberní. Nejprvé dostávají zadní nohy, pak jim vyrostou přední okončiny a na konec zakrní a opadá ocas. Tím jest proměna dokončena a žabka hotova, která však potřebuje skoro tři let, než dospívá úplně. Tento *vývoj pulců* učinil *D. Barfurth* předmětem zevrubného výzkumu, jenž vedl k následujícím výsledkům. Potvrzeno, co už dříve známo bylo, že chlad vývoj pulců sdržuje, teplo však jej podporuje. V podobném poměru stojí znepokojování pulců a klid. Zajímavo jest, že hlad vývoj ukracuje a sice hlavně v posledních stadiích. Předčasné umělé odstranění ocasu nemá na vývoj vlivu leč zdržujícího, protože ocas i skoro ještě před samým dokončením vývoje dorůstá. Vliv hladu na urychlení vývoje pulců záleží nepochybně v tom, že část kůže žaberních dutin, pokrývající přední okončiny, rychleji se resorbuje než při dostatečné výživě, pročež nožky dříve se provalí. Názor ten jest v úplné shodě se sběhem pozorovaným od slečny *Marie de Chauvin* na pulcích čolků i s tím faktem, že pulci žab v poslední době vývoje vůbec méně žerou než dříve. Umělým vyhladověním jich se tedy vlastně pouze přirozený pochod stupňuje. (Anatom. Anzeiger, I., pag. 314. — Archiv f. mikr. Anatomie, 1887, XXIX.)

Na konec ještě několik zajímavých novinek o „mluvícím zvířeti“, o člověku! — *Kunkel* pospolu s *Kellermannem* a *Wiedemannem* měřil pomocí citlivého a rychle ukazujícího kovového thermoelementu s galvanometrem spojeného *teplotu kůže lidské*, což poskytlo dosti zajímavé výsledky. U mužů 20—30letých shledána teplota kůže na tváři průměrně 31° C, která na odstávajících částich hlavy, jako na špičce nosu a boltci ušním, sklesla až na 24 i 22°. Teplota ruky obnášela 27—29°,

a sice jest temperatura vyšší na místech, kde jsou svaly, než tam, kde jsou kosti a svazy. Rozdíl obnáší asi 1°. Stahováním svalů zvýšuje se teplota asi o půl stupně. Na těle shledána temperatura 30 až 32°, na noze 26·5 až 28°. Poměr teploty a postup její od šatstva ke kůži jest vyznačen následujícími případy: Na vzduchu při 19.5° tepla měl letní kabát teplotu 25·3° C, košile plátěná 27·8°, košile vlněná 28·9° a kůže 31·4° C. Při 21° C v pokoji měla vesta teplotu 23·7° C, košile lněná právě tolik, košile vlněná 27·3° a kůže 31.5° C. Nejvyšší teplotu kůže vykazuje statný mužný věk. Dvouleté dítě mělo kůži pouze 25—28° teplou, 14letí hoši 27 až 29° C. (Sitzb. d. phys.-medic. Ges. Würzb., 1886, pag. 79).

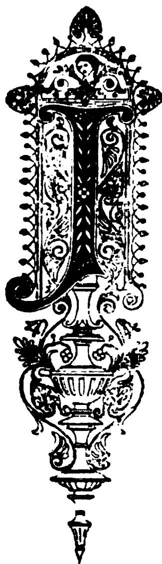
Povšechně zajímava jest zpráva, kterou *J. Loeb* uveřejnil o *vzájemnosti práce svalův a činnosti duševní.* Jestiť dávná zkušenost, že nedovedeme vydatně pracovati tělesně a mysliti zároveň, nýbrž že každé zvýšení činnosti duševní umenšuje naši činnost svalovou. Aby vztah ten číselně vyznačil, užil autor dynamometru, jenž ručičkou na děleném oblouku udává, jak veliký tlak naň vykonán, i tlačil naň jednou prostě, jednou za soudobného nějakého výkonu duševního. V obou případech snažil se vykonati tlak největší, však vždy přesvědčil se, že maximum tlaku za soudobné činnosti duševní bylo mnohem menší než při tlaku prostém. Na př. levou rukou docílil odklon ručičky na dynamometru při pouhém tlaku o 80°; čítaje zároveň tak, aby všemu úplně rozuměl, o 12°, čítaje s rozumem, o 24°, při sběžném čtení o 70° a zanechav čtení o 86°. Pravou rukou vykonaný tlak dal při témž postupu tyto úhly: 82°, 25°, 58°, 17°, 47°, 75°. Podobně v jiném případě při násobení z hlavy jevil se značný rozdíl tlaku při výpočtu namahavějším a běžném a bez počítání. Na př. prostý tlak ukazoval 90°, tlak při násobení 8 × 9 = 72 činil 89°; jindy prostý tlak dal 95°, při násobení 12 × 17 = 204 však pouze 34° na dynamometru; nebo prostý tlak poskytl 88°, při násobení 67 × 67, ale jen 10° atd. Vidno z toho, že stará zkušenost zakládá se úplně na pravdě, že ten, kdo duševně pracuje, nemůže zároveň býti vydatně tělesně činným a naopak. (Pflügerův Archiv f. Physiol., XXXIX., pag. 592).

Na pokraji Sahary.

Touristovy dojmy na potulkách po Alžírsku.

Píše dr. Jiří Guth.

(Dokončení.)

Je to rozmar milionáře, který na zimu vyjíždí z Paříže do teplých krajin saharských. — Zahradu svoji pan Landon cizincům a Evropanům v Biskře usedlým ochotně otevírá a zdarma udílí kolonistům rostliny v zahradě akklimatisované.

Náš průvodčí, Ali Fazel, zavedl nás teď do svého rodiště, do staré Biskry, El-Bekri, vlastní to oasis, zakryté skoro docela palmovým lesem. Zde viděli jsme arabskou vesnici beze všeho přídavku evropského: hnědé, hliněné domky a chatrče bez oken na venek, klikaté dlouhé uličky, mezi tím zahrady a lesy palem a potoky sladké vody, ve vesnici samé ovšem špinavé a znečistěné; vždyť protékají každým stavením! Místa, která v jiných domech jsou v koutech nejskrytějších, přeložena jsou na ulici, soudě aspoň dle stop všude zanechaných, jež nutily nás k rozličným prostocvikům, tlustému panu továrníkovi zvláště s obtíží. S vysokého minaretu staré mešity Sidi-Ben-Ferdha kochali jsme se pohledem na Saharskou poušť, skvějící se teď v záři poledního slunce. Dalekohledem viděli jsme veliké ty záděje písku, jako zkamenělé vlny mořské, jež přesahují však mnohdy i výšku několika set stop, a jež často tvářnost svoji mění.

Byli bychom rádi prohledli vnitřek některého domu, Ali Fazel tedy ochotně nám nabídl vlastní svůj byt a klikatou cestou nás k němu dovedl. Vešli jsme krytou předsíní, v níž na suchých listech palmových povaloval se mezek sousedův, také pohostinství užívaje, z předsíně pak na malý dvůr, kterým protékal zmíněný již potok. Dvůr obehnán se dvou stran nízkou zdí, stranu třetí tvořila předsíňka, kterou jsme vešli, a čtvrtou posléz, při vchodu v levo, světnice obývací do dvorka docela otevřená. V ní uvítala nás choť Fazelova, nimravá žena s děckem-kojencem na rukou, prý 18letá, ale dle vzezření hádali jsme jí asi 35 let! Ženy jižního podnebí velmi rychle stárnou. — Ze světnice vedly dveře do spací komory, tmavé to díry bez oken, jejíž jediným nábytkem bylo široké lůžko. Nad obydlím místo střechy terassa s malou zelinářskou zahrádkou; za dvorkem posléze zahrada či místo s pěti vysokými palmami datlovými, jež nesou majiteli ročně průměrem asi 50 franků.

Ali Fazel vysvětloval a vykládal, že hodlá dům přestavěti, že přikoupí pozemek sousední, zahradu rozšíří a domek urovná. Ptali jsme se, proč raději nekoupí si pěkný domek ve čtvrti evropské, v nové Biskře a tam se neusadí? Jemu, který přec je trochu civilisovaný (jak z náhledů a poznámek jeho zřejmě vysvítalo; mluvil plynnou frančinou)

a s cizinci tolik se stýká, lépe by to svědčilo. Prý by to neudělal za nevím co, tady že už je zvyklý, všichni obyvatelé ve vesnici se znají a žijí jako rodina. Konservativec, jako všichni Arabové, a mimo to, jak politisoval, také monarchista; v republice prý každý chce poroučet a každý jinak . . .

Obyvatelé staré Biskry živí se pěstováním a prodejem datlí. Palma datlová — po latinsku Phoenix dactylifera, — je jim vším. V celém okrsku zibanských oas je jich přes 556,000, na Biskru samu připadá přes 74,000, mimo to asi 6000 oliv. Datlí rozeznávají dva druhy: obyčejné, určené pro výživu a potřebu obyvatel domácích, a jemnější, jimž zvláštní věnuje se péče, pro vývoz; různých druhů datlových stromů vůbec je prý kolem 80. Ale v Biskře samotné, ačkoli člověk je u pramene, ovoce to příliš laciné není. Pařížští a marseillští obchodníci skoupí už napřed veškeru žeň tak, že často v Evropě datle jsou lacinější než v Biskře; poměrně dojista. — Palma mimo to dává listí svoje ku krytí střech a stromů, z lýčí pletou se koberce, košíky a klobouky, ze silných větví vyrábí se hole; z ovoce pak jakýsi druh medu a ze suchých zbytků mouka na chléb. Pňů užívají sice ke stavbám, ale jen ke stavbám slabým; nejsouť veliké nosnosti a ohýbají se snadno pod větší tíží. Palmové víno je dvojího druhu, sladké a kyselé. Nechutnalo mi ani jedno ani druhé; je ostré, vůni má nepříjemnou a stahuje jazyk jemu nezvyklý.

Výrobky domorodců prodávají se v Biskře hojně a ne tak draho; jsou to ty, jež poznali jsme již v Konstantině. Mimo to zvláště hojná je výroba nožů v kožených pochvách, jak nosívají je Arabové.

Vycházek v obyčejném smyslu Biskra neposkytuje. Můžeš navštíviti nejvýše nějakou sousední oasu, místo s palmami a pramenem sladké vody. Zde, na pokraji Sahary, oasy nejsou od sebe příliš vzdáleny, někdy jen 25—20 kilometrů. Podnikli jsme několik takových výletů po smutných zkušenostech dříve uvedených jen vozmo. Tlouci se na velbloudu totiž také se mi nechtělo; ochuravěl jsem trochu a nechtěje vážně onemocněti, šetřil jsem se.

Nejobyčejnějším výletem touristů jsou sirné lázně Hammam-es-Salhin, lázně svatých, jimž Francouzi méně nábožně říkají Fontaine chaude, asi 7 kilometrů od Biskry. Sirný pramen o 44° C. dává 2400 litrů vody v minutě a má moc léčivou proti rheumatismu a nemocem příjičným. Prý bude zaveden blíže k městu a zařízeny pořádné lázně, nebo nynější, vystavěné kolem pramene, jsou velmi primitivní a nečisté. Nedaleko Fontaine chaude jsou dvě malá solná jezera.

Pan N. chtěl mermomocí viděti lva. „Vždyť by se mi doma vysmáli,“ povídal. „Jedu-li do Říma, musím vidět papeže.“ Ale král pouště tady se neobjevuje; poslední, který zde byl viděn, byl snad lev Tartarinův. — Z večera jen šakalové a divocí psi přibližují se vesnici a slyšeli jsme jasně za večerního ticha jejich vytí. —

Když zapadne slunce a vzduch trochu se ochladí, nastane v Biskře-en-Nokkel čilý život zvláštního rázu. Domorodci i Evropané procházejí se po městě, hlavně však ve dvou nebo třech ulicích, kde soustředěny jsou kavárny a domy nechvalné pověsti. Na znamení visí u každého takového chrámu Venušina lucernička s rozžatým světlem, buď nade

dveřmi nebo nad malým okénkem, jež opatřeno bývá balkonem. V obou ulicích skoro každý dům byl takto poznamenán; ty bez lucerničky bys byl mohl na prstech jedné ruky spočítat. Ulice poskytují takto obraz slavnostní illuminace. Dívky s tváří nezastřenou oblečeny jsou v pestrý, obyčejně červený šat, často z hedvábné látky; účes tvoří velikou, více širokou než vysokou frisúru, kolem krku mívají nákrčník ze zlatých penízů, desíti a dvacítifranků, často v ceně několika set franků. Těžké náušnice spadají někdy až na ramena, ruce ovinuty jsou až pod lokty různými náramky, nehty nohou i rukou, někdy i celé ruce mají obarveny zvláštním barvivem na temně rudo a také obočí a obrví tímto mazadlem si znešvařují (což ostatek činí všechny domorodé ženy tamnější). Sedí na prahu nebo jsou vyloženy v okénku čekajíce. Nikdo se nad tím nepozastaví, nikdo neurazí; — jiný kraj, jiné zvyky! Myslím však, že by přece bylo odvážno souditi z toho na nízký stupeň veřejné mravnosti. — Hlúčný život panuje v kavárnách a kavárničkách, hlučnější než v místnostech toho druhu alžírských. Vlezli jsme také do jedné z nich a popíjeli kávu. Síň, výminečně dosti prostranná, naplněna byla domorodci. Uprostřed volný prostor, na němž produkovaly se tanečnice při zvuku píšťaly zvané „raëta“, podobné hoboji, a bubínku „bandir“; hudba tato náramně jednotvárná — více než pět tónů celá píšťala neobsahovala, — provázela tanec ještě jednotvárnější. Tanečnice pohybovala se do předu a stejně do zadu krokem zvolným, zdlouhavým; byly-li pohyby noh rhytmické, nesnadno bylo uhodnouti: dlouhá suknice splývala od krku až k zemi tak, že ani forem těla nebylo lze rozeznati. Slyšeti bylo jen cvakání stříbrných obručí, jimiž i nohy mají ověšeny. Holé ruce provázely tanec jednotvárnými pohyby. Tančila buď jedna nebo dvě; později jeden z přítomných, mladý, vysokorostlý Biskrijec, neostýchal se tančiti s nimi. Ale naše střízlivá polka je proti tomu divoké honění a proti ústroji našich balerin ústroj tanečnic arabských je pravou klerikou klášterní. — Celá produkce měla spíše ráz náboženský, tak byla vážná a jednoduchá; jenom jisté pohyby spodní části trupu tomu odporovaly a v tom také, zdá se, záleží dovednost tanečnic. Přítomní Arabové, mezi nimi také jeden marabút, seděli při tom netečně a děvčat si ani nevšímali; pan fabrikant likérů blýskal očima nejvíce.

V jiné kavárně viděl jsem malou, asi 6letou dívku, v tomže přístroji jako starší: cvičili ji a učili pro nastávající, nepěkný život, jejž dědí po své matce. — Jen nepatrná část této dívčí kohorty rekrutuje se z dívek domácích; většina přichází až z dalekého okolí Laghouatu a přísluší špatně proslulému, již zmíněnému kmeni Ulad-Naïl. Děvčata vracejí se po několika letech domů s bohatým věnem a — vdají se, někdy lépe než ty, které nikdy neopustily stanu otcovského.

Podnebí v Biskře z jara je rozkošné. V létě teploměr ukazuje arciť až 40° C ve stínu, v zimě však oscilluje mezi 10° a 30°. Žně počínají již v květnu a vinobraní děje se dvakráte do roka. Prý voda Evropanům je nezdravá a působí na těle zvláštní vředy, známé pod jménem „clou de Biskra“, které trápí člověka až 5 měsíců. Ale novější bádání lékařské snaží se dokázati, že ne voda, nýbrž píchnutí malého

hmyzu jakéhosi je toho příčinou, neb i ti, kteří střeží se vody biskrijské, vředům těm neujdou.

Nemohl jsem se v Biskře zdržeti dlouho: parník z Oranu do Malagy jede jen jednou za 14 dní a zmeškám-li, sedím na suchu! Také oba moji soudruzi spěchali nazpět do Alžíru.

V den odjezdu musili jsme si přivstat. Dostavník odjížděl ve dvě hodiny z rána, aby v čas dorazil k rannímu a jedinému vlaku do El-Kantary. — Noc byla jasná, jako skoro vždycky na Sahaře. Hvězdy třpytily se neznámým leskem, ani jeden šakal nezavyl v dálce a jen potoky rozsáhlého sadu šeptaly si noční svoje sny . . . Zas viděli jsme Saharu při měsíčním jasu, — a myslím, že naposledy jsem se kochal tím obrazem, nebo sotva kdy tam opět přijdu . . .

IV.

Než vrátili jsme se — touže cestou, kterou jsme byli přišli, — do Alžíru, zastavili jsme se na polou cestě v Setivu, hlavně jen proto, abychom trochu poodpočinuli po zdlouhavé jízdě na železnici; neboť město samo, vystavěné sice na místě starého římského Setifis, je docela moderní, asi o 12.000 obyvatelích a neposkytuje nic zvláštního. Leží v kraji velmi úrodném, vzdělávaném také od domorodců, kteří zde více klidu a pracovitosti ukazují než jinde.

V Alžíru rozloučil jsem se s oběma soudruhy své cesty.

„Neříkám vám s bohem, nýbrž na shledanou v Paříži," pravil pan N. „Vy přece jezdíte každou chvíli do Paříže? Z Genevy nemáte tam daleko," dodal.

„Nebyl jsem dosud v Paříži . . ."

„Cože, vy jsťe nebyl v Paříži?! Příteli, poslouchejte," obrátil se k panu Ch., „on nebyl v Paříži! — A vy jezdíte do Afriky dřív než do Paříže? Pane, vy jste hříšník. Vidíte, já nejsem Pařížan, ale žiji tam více než doma . . . . Musíte tam přijet; co nejdříve, já Vás tam provedu a ukáži vám všecky znamenitosti."

„Přijímám s radostí a s povděkem," odvětil jsem. „Na zpáteční cestě chci tam beztoho zajeti na několik dní. Přijedu asi kolem 10. dubna, jestliže mému rozvrhu nic v cestu se nepostaví."

„Dobrá, budu na vás čekat. Hôtel du Louvre, Grand Hôtel . . .?"

„Je mi lhostejno. Kde myslíte, že nejlépe?"

„Rozhodně v Grand Hôtelu, jsme zrovna u Opery, uprostřed Boulevardů."

„Dobrá, na shledanou!"

Per parenthesin připomínám, že bodrý fabrikant dostál slovu. V kanceláři Grand Hôtelu v Paříži mi oznamovali, že pan N., přibyvší do téhož hôtelu před nedávnem, již několikráte po mně se ptal. Dal jsem se hned k němu uvésti.

„No, konečně, že jdete! Čekám už dva dny. Ale nic si z toho nedělejte, udělal jsem dobrý obchod a pojistil si několik odběratelů svého likéru. Zvu vás hned ke snídani, hlad máte beztoho, a žízeň také. Ale uděláme nejdříve procházku a cestou vám okáži hned některé znamenitosti."

Po krátkém zotavení vstoupili jsme do připraveného vozu a jeli skvělou Avenue de l'Opera.

„Tady je restaurace Bignon ... tamhle Café de Paris ... zde Palais Royal," vykládal můj milý cicerone, „tam v těch krámech jsou pěkné věci na prodej a v prvním poschodí jsou dobré restaurace, ... ale tam nepůjdem, nejsou to ty nejlepší." — To bylo všecko, co věděl o paláci královském.

„A, zde naproti ..."

„To je hôtel du Louvre, také dost dobrý, a znamenitá kuchyně! Jen že tam nemají můj likér."

„Já mínim zde ten palác na pravo," pravil jsem ukazuje na Palais du Louvre.

„Ah, to není nic, jen veliké stavení; restauraci tam nenajdete žádnou, ani vinárnu. Pár obrazů tam ukazují, ... kdo pak by tam lez', škoda času! — Koukneme se nejdříve na ulici Rivoli, pak na náměstí Bastilly a posléze projedeme Boulevardy. Snídaní objednal jsem na 12 hodin, máme tedy ještě hodinu času."

Žádná znamenitější kavárna, lepší restaurace neměla ujíti mé pozornosti, jakobych byl přišel studovat hostinské poměry v Paříži.

„Což zde ta krásná budova ...?"

„Prosím vás, ... s těmi vašimi budovami, ... proto jste přece do Paříže nepřijel? — To je radnice."

„Ah, zde je tedy to náměstí, k němuž se víže tolik krvavých upomínek ..."

„Jaké krvavé upomínky? ... Nepamatuji se věru, že by zde kdy byli poráželi dobytek. Od jakživa zde bylo pěkné, čisté dláždění. Proč na to tak koukáte? Na tom přece není nic zvláštního. Jeďme raději dál, ať ještě něco užijeme z Boulevardů, a potom k snídani. To budete koukat, co Paříž dovede! — Po snídaní pojedeme do boulognského lesa, obědvat budeme v hôtelu a večer půjdeme do Opery; ale jenom na chvilku, pak Vám teprve okáži Paříž ve vší slávě. Nebo v Paříži žije se vlastně jen v noci. Teď, to není nic."

Poznával jsem brzo, že pro pana N. největší a jedinou znamenitostí Paříže byly restaurace a jejich výtečné kuchyně. Snídaně, kterou mne laskavě častoval v Café du Helder, nenechávala mne déle v pochybnostech ... Chtěl-li jsem poznati Paříž dle vlastního vkusu, nezbývalo mi, než předstírati nějaké „nutné záležitosti", dát si rendezvous na pozdějšek v Genevě a odejet — do jiného hôtelu.

„Bože, to je škoda, že jedete pryč, taková příležitost se vám nenaskytne tak hned, věřte mi, já znám Paříž lépe než mnohý Pařížan ..."

— — — — — — — — —

V Alžíru dlouho jsem se již nezdržel, spěchaje do Blidy.

Dráhu z Alžíru do Oranu má ve správě francouzská společnost Paris-Lyon-Mediterranée a díky této, všecko je lépe zařízeno než na drahách východoalžírských. — Trať od Maison-Carrée zabočuje na jihozápad a začíná probíhati širou a žírnou pláň Mitidžu, rozepjatou na prostoře 210,000 hektarů, a kontrastující živě s pustými kraji východu a jihu alžírského. Na sever obmezuje ji moře a hory sahelské, na jihu Atlas, až čtyřikráte vyšší Sahelu (1640 metrů). — Bystřiny atlaské

pláň hojně zásobují vodami; v létě však vysýchají a proto zařizují se teď po různu mohutné nádržky vodní.

Vanul vlažný, teplý vítr na tu širokou zelenou rovinu, porostlou bujnou, divokou vegetací jižní, od vysokých palem až do nízkých šťavnatých travin. Osení všude už bujně vyráželo, — a z domova mi psali, že tam, v milém kraji na březích divoké Orlice, ještě pořád padá sníh, že mrzne a že zima nechce míti konce ... Tady dýchal jsem vonný, jarní vzduch, kořeněný květy všech druhů, ten vzduch, který naplňuje nás rozkoší a roztoužením, — a zde vzduch ten mnohem je silnější, omamující skorem tak, jako když vstoupíme v zimě do přeplněného skleníku. Jen že byl čerstvý, jasný a líbezný ...

Stanice nebyly již tak řídky a také vlak hybněji vpřed uháněl.

Rozsáhlé zahrady oranžové oznamují, že blížíme se k Blidě, rozkošně položené na úpatí předhor atlasských, při hlubokém údolí, a chráněné před horkými větry saharskými širokou stavbou vrchů, které jí vysílají hojnost čerstvých vod, svlažujících zahrady a oranžerie. A Blida leží mezi nimi jako kvítí v mechu; tak její bílé domy a zdi odrážejí se od zeleného okolí. — Blida, El-Boleida, značí „malé městečko“. Mohamed-ben-Jussef, cestující jakýs marabut, o němž domorodci sobě vyprávějí, prý povídal o Blidě: „Nazývají tebe malým městečkem, ale já tě nazývám malou růží.“ Blida, místo rozkoše, nazývala se také la Kaba, kurtisána. Ale r. 1825, od 2. do 7. března, hrozné zemětřesení řádilo v tomhle ráji, pohrobivši pod ssutinami mešit, synagog a domů skoro polovici obyvatelů, 7000 osob. R. 1867 zemětřesení přišlo znova; na některých domech, jež neopatrní stavitelé a špekulanti vystavěli až do výše pátého poschodí, znáti stopy strašné katastrofy: jedny z nich mají trhliny chatrně spravované, druhým snesena byla vyšší poschodí a zůstal jen přízemek nebo nejvýše ještě první patro.

Blida je Francouzům důležitým strategickým bodem a chová silnou posádku; obehnána je zdí a chráněna nad to pevnůstkou Mimich na vysokém vrchu po pravé straně říčky el-Kebiru. Uvnitř poskytuje město pohled příjemný; široké ulice, v nichž stavby evropské tvoří valnou většinu, střídají se s náměstími pěkné úpravy. Na největším z těchto, place d'Armes, stavěli právě ohromnou prkennou boudu pro kočující společnost divadelní, která „obracela na sebe pozornost celé Paříže a teď také pozornost celé Blidy na sebe obrátiti doufá“. Nevím, jest-li se jí to podařilo. — V jižní, vyvýšené části města jsou ještě některé stavby arabské, zbytky města starého.

Mezi znamenitosti blidské patří v první řadě vojenský hřebčinec, Depôt de Remonte, s 500 překrásnými arabskými hřebci, mezi nimiž také několik syrských, jeden ušlechtilejší než druhý, kus v ceně 6, 7 až 8 tisíc fr. Škoda, že zde nepůjčují za 7 franků na den jako v Biskře! Kdybych byl měl vybírat, opravdu bych nevěděl, kterého vzít, — snad bych se rozhodl pro všecky. Důstojník du jour velmi ochotně všude mne provázel a jednotlivé koně dal mi předvésti, vysvětluje jich vynikající vlastnosti. Stáje jsou docela otevřené, jen kryté střechou tak, že koně jsou po celý rok na volném vzduchu.

Jistý knížecí princ kdysi začal filosofovati a pravil: „Co by si počali lidé bez koně?“ a končil: „Nic!“ Princ ten nazval by Blidu a její Dépôt de Remonte rájem člověčenstva.

Za hradbami městskými je sklad tabáku pro milion kilogrammů tabákových listů.

Veliká část oranžerií, jimiž Blida jest obklopena, byla zničena dílem ve válce v létech třicátých při dobytí Alžírska vojskem francouzským, dílem k vůli upravení cest a dráhy. Ale i ty, které zůstaly a v nichž čítá se asi na 100,000 stromů pomerančových, mandarinových a pomerančů řečených čínských, dodávají ročně 5 až 6 milionů pomerančů, jež vyvážejí se do Francie. Ovoce to vyniká zde zvláštní lahodou a vůní.

Za branou, zvanou Bizot, je neveliký sic, ale nádherný městský sad, pravý skvost toho druhu. Dlouhá alej vysokých, starých platanů pak vede ku posvátnému háji, bois sacré, také veřejné to zahradě. Uprostřed staletých oliv je hrob nějakého mohamedánského svatého, k němuž v určitých dobách Musulmané hojně putují, vzývajíce mrtvého světce. Celý den kouří se z toho mausolea vonné kadidlo, naplňující všechen sad. —

Ale hlavním cílem touristy, který navštíví Blidu, jsou skalní průrvy řeky la Chiffa, vzdálené od Blidy asi 7 kilometrů. — Za vůz tam a zpět fiakrista žádal nejdřív 20, pak 15 franků, konečně slevil požadavek na 10 franků, — a když vůz již byl smluven, tu ještě jiný se mi nabízel, že mne doveze za 8 franků! Do vesničky la Chiffa vede rovná, přímá silnice na úpatí Atlasu příjemným tím krajem. Poručil jsem kočímu, aby jel zvolna, a užíval jsem plným douškem jižního jara; pak sedl jsem si na kozlík k vůli širšímu rozhledu a k vůli informacím, jež nejraději brával jsem od lidí prostých, možno-li domorodých anebo těch, kteří dlouho mezi lidem domorodým žili. — Od Chiffy odbočíme v levo a už z nevelikè dálky otevírají se soutěsky chiffské. Řeka prodírá se tu na příč mohutným hřbetem skalním, několik kilometrů z délí; po levém břehu sdělána je pohodlná silnice, jediná to cesta vedoucí z Blidy resp. z Alžíru do Medei, Bogharu a Laghouatu. Prý tudy až do Laghouatu hodlají vystavěti železnou dráhu.

Jako řeka Isser, tak i bystřina chiffská prodírá se úzkými skalami, hluboko dole pod silnicí, a skály vysoko nad ní pnou se k modravému nebi. Vegetace má ráz severnější: po srázných stráních vyrůstají keře a nízké stromy, ano výše i dubové lesy; tu i tam srázné vodopády, — z nichž jeden může míti výše 100 metrů, — vlévají své vody do hučící dole řeky. A v této divokosti prohánějí se stáda opic v divokém stavu, vždy asi 40—50 pohromadě. Nezvyklé oko cizincovo nerozezná tu tmavošedou drobotinu mezi skalami skoro stejné barvy a teprve kočí mne na ně upozornil. Ukazují se ostatek zřídka a mnozí navštěvovatelé ujišťovali mne, že tam ani žádných opic není, leda ty, jež namaloval žertovný umělec-důstojník Girardin na stěny jídelny malého hostince u Ruisseau des Singes. — Kočí vyprávěl, že ve skalách chiffských objevuje se občas i divoká zvěř, levharti, pardalové, ano prý i lva tady kdesi viděli. Ostatní možná, ale na tom lvu mnoho pravdy nebude. Jistě některý ziskuchtivý Arab by si už vydělal těch 40, někdy

až 60 franků, jež vláda na štvaného krále pouště vypisuje. Za ostatní divokou družinu platí se méně, 5—15 franků.

Z Blidy do Oranu, hlavního města třetí provincie alžírské, jede se dlouhých těch 370 kilometrů z jara ještě dost příjemně, ale v létě není nijak možno než za nočního chladu a společnost P.-L.-M. s výhodou zavádí po ten čas (od června do září) vlaky noční. — Kraj má ráz vzdělanější a ne tak divoký jako krajina mezi Alžírem a Konstantinou. I ta veliká rovina du Sig květenou svojí přece byla živější.

Vlak jede rychleji a nezastavuje se dlouho na stanicích, — domorodcům nevhod. Mnohý nábožný Musulman totiž hledí často použíti času zastávky, sleze s vagonu, vyhledá východ slunce, rozprostře svůj koberec buď někde u pumpy nádražní nebo třeba na perronu, začne svoji modlitbu a klátí se při tom na všecky strany, hned vstávaje hned lehaje. Často se stalo, že uprostřed tohoto sic nábožného, ale přec jen podivného výkonu dáno znamení k odjezdu. Čas nerespektuje ani Mahomeda a milý Musulman honem musil nechati všeho, sebral koberec a utíkal do vozu. —

Upřímně jsem si oddechl, když vstoupil jsem v Oranu do jídelny hôtelu de la Paix. Zase jednou pěkná, dlouhá síň, dobře osvětlená, uprostřed dlouhý stůl s řadou čistých příborů s náčiním stříbrným, a na něm vysoké vásy s vonnými kyticemi a široké mísy s desertem; zase jednou, díky bohu, pořádná francouzská table d'hôte. Sklepníků v černých fracích jen se hemžilo. Ani v Alžíru jsem tak pěkně nepoobědval; kuchyně francouzská a po oleji ani památky!

Oran podobá se polohou Alžíru, jen že leží na stráních dvou v koutě zálivu oranského, velikolepěji sic, ale přec ne tak malebně jako Alžír. Se strany jedné dominuje tvrz de la Moune, se strany druhé fort Ste Thérése, uprostřed obou v pozadí města stará Kasba. Pohled s moře. také je krásnější než pohled s pevniny; rozhlídka sahá až k mysu Ferratskému.

Z arabského rázu Oran nejméně zachoval: z 60.000 obyvatelů jen asi 9 či 10 tisíc jsou domorodci. Za to má do sebe něco španělského, ještě zbytek starých časů. Bylť Oran skoro po 250 let, od r. 1509 do 1708 a po druhé od 1732—1791 v rukou španělských. V západní části jen je něco domů maurských a židovských; na ulici pak uslyšíš víc španělsky než francouzsky. — Sem bývávali vypovídáni grandové i negrandové španělští, jimž ostatek vyhnanství šlo dosti k duhu: žili tady sybaritsky a veseleji než doma. Veliká část španělských otroků galejních odbývala si zde krutý svůj trest a pomahala zadarmo při různých nádherných stavbách. Vojáci, kteří je hlídali neb aspoň hlídati měli, nebrali si svoji povinnost příliš k srdci a často mnohý galejník prý ufoukl do Marokka, kde jeho soudruhů bývala plná města, některá výhradně podobnou cháskou obývaná. Obyvatelstvo oranské nad míru pěkně prý snášelo se jak s vojáky tak s galejníky a Oran byl dle líčení současných kronikářů rájem na zemi. Ve dne v noci jen se tam hrálo, tancovalo, pořádaly se býčí zápasy, pannám dělaly se serenády a všecko dobrou vůli spolu mělo. Říkali Oranu „la corte chica“, malý dvůr. Bylo to vězení veselé.

Teď tomu arci je jinak: Oran přestal být podobným místem výletním a zábavným a přispůsobil se zvykům početného města francouzského, v němž obchod znamenitě kvete, o čemž už zevně svědčí čilý ruch hemžícího se obyvatelstva. Židů je zde mnoho, asi na 4000, a všichni, neb alespoň starší v kroji židů marockých: s širokými spodky po kolena a černým turbanem. Mladší pokolení, zejména mladí pánové, rádi oblékají se po francouzské módě pour faire chic. — Domorodců různá plemena zde viděti, zejména také černochy, kteří na jihu města mají své zvláštní předměstí, village nègre.

Pod panstvím maurským Oran, jako skoro všecka města maurská, velmi byl veliký a bohatý. Čítal prý 6000 domů, skvostné mešity a znamenité školy. Bohatství však pokazilo mravy tak, že učený Sidi Mohamed-el-Haûri prý zhrozil se té zkázy a bolestně zvolal: „Orane, Orane, město cizoložstva, ejhle proroctví, které se naplní: cizinec přijde ve zdi tvoje a zmocní se tebe a v moci jeho zůstaneš až do dne soudného!“ — A smutné proroctví se vyplnilo, už po 70 letech po smrti učeného Maura. R. 1505 po padesátidenním obléhání Španělé dobyli Mers-el-Kebiru, malého místečka před Oranem, a vůdce té výpravy, která byla považována za jakési tažení křižácké, Don Gonzalve de Ayora psal kardinalu Ximenovi, že dobyl Afriky již z polovice. Nějak podivná to polovička! Kardinal moudřeji pokládal ten nepatrný úspěch jen za pouhou díru do pobřeží afrického a radil králi Ferdinandovi postupovati dále na Oran. Když však na to peněz se nedostávalo, Ximenes půjčil Ferdinandovi opětně, jak to byl učinil již při výpravě první na Mers-el-Kebir, a počátkem r. 1509 vybralo se loďstvo čítající 80 lodí velkých válečných, 10 galejí a jiných více s armádou 15,000 mužů; Ximenes šel s vojskem. Vojáci přistáli k zemi, seřadili se, a dříve než dali se na pochod, kardinal sloužil mši svatou, dal požehnání ke krvavé práci a pobádal horlivě k udatenství. Ale namahání nebylo tak hrozné, neboť ještě týž den večer Oran vzdal se po slabém odporu. Za tu povolnost vítězové, kteří přišli jménem křesťanství, pokoje a míru, v čele majíce věrného sluhu páně, nekřesťansky v ubohém městě si počínali: vraždili a loupili hůře než divoši a pohané. — Město bylo vydrancováno od vítězů až úzko; zajatců čítáno více než 8000. Ximenes „skromně“ nechal si z bohaté kořisti jen několik rukopisů arabských a některé cenné předměty, které daroval kathedrále toledské a klášteru svatého Idelfonsa v Madridě.

Z dobytí Oranu nastal mezi Maury nesmírný postrach. Malá města v okolí byla okamžitě opuštěna a všecko utíkalo před vítěznými křižáky. Sultán tlemcenský zavřel se do své pevnosti a obyvatelstvo zuřivě mstilo se na obchodnících křesťanských, kteří povražděni byli bez milosti.

Ximenes pokračoval ve svatém svém díle a zaváděl horem pádem křesťanství, hlavně ovšem inkvisicí. Ale učení, které takhle začínalo, nelákalo mnoho. — Zvenčí zatím pořád znepokojovali Arabové, a Španělové měli práci dosti nesnadnou udržeti se v Oranu, což se jim podařilo však jen do r. 1708, kdy zmocnil se města dey alžírský. Avšak Filip V. nedal si pokoje, až r. 1732 dostal Oran na novo. — V noci ze dne 8. na 9. října 1790 Oran stižen byl hrozným zemětřesením: obyvatelstvo a veliká část posádky byla pobita bořícími se domy, zbytek

pak zůstal ve stavu velice zbědovaném; nebylo přístřeší pro nemocné, nebylo potravin ani zásob střelných. Té ouzkosti použil Mohamed-el-Kebir, bey maskarský, a postavil se proti sklíčeným Španělům. Ti však bránili se v ssutinách udatně několik měsíců, až posléze podlehli v srpnu r. 1791 opět panovníkům alžírským, kteří od těch dob usazovali v Oranu své místodržitele. Těch vystřídalo se za 40 let jenom 33. — R. 1831 Oran přešel v ruce francouzské.

Přístav oranský teprve za posledních časů nabyl své důležitosti a musil býti rozšířen; význam jeho stoupá ode dne ke dni. Přístav Mers-el-Kebirský reservován je loďstvu válečnému. — Čtvrť La Marine při nábřeží, v níž jsou také veliká skladiště, vznikla nověji z několika bídných chatrčí rybářských. — Že Oran je chráněn několika tvrzemi, pověděli jsme již dříve, dodáváme; že Francouzové i hradbami postarali se o náležité opevnění města.

Z promenády de Létang, která pěkně leží na svahu pode tvrzí Château Neuf, hezká je podívaná na staré město španělské a přístav, nade kterým trčí příkrá skála Murdžadžo s pevnůstkami da la Moune, Saint-Grégoire a Santa-Cruz. Na sever zas to krásné moře středozemní, do veliké dálky, do nedohledna, dřímající tiše, klidně. Sem tam bílé plachty lesknou se v slunci nebo temný pruh označuje plovoucí parník. Blíže, zrovna pod námi záliv oranský, na levo ty červené, rudé skály a na pravo zelené, smaragdové břehy se vzdáleným pohořím, Arcola, pointe de Canastel, hory lví, Christel a pointe de l'Aiguille. A kolem všude bohatá květena jižní, silné kaktusy, smokvoně a melancholické palmy, které šustily zvolna a docela jinak než naše borové lesy a palmy...

Ulice oranské bohužel také nezachovaly jmen arabských, ani ne španělských. Názvy ulic de Vienne, d'Austerlitz, de Wagram, de Dresde snad hlásají Africe slávu zbraní francouzských? — Klikatých, úzkých uliček arabských zde už není, leda tuze pořídku a jen krátkých. I village nègre, Džalis, má ulice široké, vzdušné a rovné, — za to špíny je tam dost; — arci datuje se tato čtvrt z r. 1845 a byla založena jen proto, aby Oran sproštěn byl špinavých stanů a brlohů, jež kolem se rozkládaly jako dosud kolem Konstantiny. Village nègre jest obývána nejen černochy, než domorodci vůbec a židy; všichni zabývají se zemědělstvím. — Stavitelé oranští ještě nemají dost na poučení z roku 1790 a staví domy jako babylonské věže; nebylo by ani potřeba takového otřesení jako před sto lety a všecko sesype se znova.

Velká mešita, mosquée du Pacha, má jeden z nejkrásnějších minaretů z celé Alžerie, vysoký a štíhlý. Vnitřek je temný a neposkytuje nic zvláštního; nádržka fontány s vytesanými ozdobami byla prý přivezena ze Španělska za 5000 fr. — dost draho. Mešita pochází z roku 1796. — Tři léta potom vystavěna jiná, na počest velikého onoho světce Sidi Mohameda-el-Haúriho, který Oranu tak šeredné věci předpovídal. Týž prý již v desátém roce uměl celý Koran z paměti. Po velikých cestách po poušti, po Arabii a Palestině usadil se trvale v Oranu a hlásal tam slovo Mohamedovo, při čemž rozličné zázraky mu pomáhaly, jak lid dosud si vypravuje. Tak na př. ženě jisté odvezli syna jediného do Andalusie a uvěznili tam; ubohá matka spěchala k El-Haúrimu postěžovat si a hledat pomoci. Svatý ten člověk rozkázal

ženě, aby přinesla talíř polévky a kus masa. Stalo se arci bez meškání a El-Haúri dal sežrati přinesená krmě své chrtici a pravil k ní: „Jdi do Andalusie a přiveď syna ženy této!“ Chrtice odběhla hned a všemohoucí Allah převedl ji přes moře. Přišedši ku břehům andalúským, potkala otroka-vězně, o kterého šlo a který právě byl koupil na trhu maso pro křesťana, pána svého. Chrtice jedním skokem vytrhla mu maso a pádila směrem k moři. Vězeň ji pronásledoval, přeskočil jako ona hravě širokou řeku, až doběhl k pobřeží. S pomocí Allahovou oba přešli opět širé vody a tak byli zachráněni. — El-Haúri odešel do Edenu r. 1439 a umíraje prosil Boha, aby vyplnilo se proroctví jeho o pádu města, jež proslovil prý také trochu z pomsty za smrt svého syna, zavražděného od obyvatelů oranských. Allah vyslyšel věrného sluhu svého.

Teď v Oranu už nikdo nedělá zázraky a v dobách bídy a nouze nelze k nikomu se utéci, ani ne k panu purkmistrovi. Tak aspoň souditi bylo možno z tohoto výjevu. Procházeje se ulicemi, pozoroval jsem tu a tam, na vratech domů nebo na zdech nápisy psané křídou. Nevšímal jsem si jich, až náhodou na nábřeží, tedy na místě velmi navštěvovaném, vidím statného muže, patrně dělníka, právě cvičiti se tímto spůsobem v krasopisu a kolem něho houf lidí. Dobrý muž ten těžkou rukou psal tato slova: „Byl jsem po dva měsíce těžce nemocen a ztratil práci. Uzdraviv se, darmo sháním se po poctivém spůsobu života. Prefekt, k němuž jsem se o pomoc obrátil, mne vyhodil.“ Následoval podpis a plná adressa. Muž po té klidně odešel, aby totéž napsal jinde. — Že se pan prefekt z této apellace k veřejnému mínění asi mnoho neradoval, není nesnadno uhodnouti. —

Oran byl mojí poslední stanicí alžírskou. Škoda! Zbývalo toho ještě tolik a tolik zajímavého. A cestovati v Alžírsku není nepříjemno, nehledě k té trošce nepohodlí v hostincích a také drobet na drahách. Však velikým komfortem Alžír ztratil by zase svůj ráz, svůj interess. — Jinak cesta neposkytuje obtíží mnoho: hlavní místa spojena jsou železnicí a kde není té, je aspoň veliký omnibus; zavedením okružních lístků po moři a po souši cestování není příliš drahé. Pošty jsou zařízeny mnohem lépe než na př. ve Španělsku a síť telegrafní je větší ještě nežli železniční a obé roste neustále. — Podnebí alžírské je zdravé a příjemné; arci, krajiny vniterné poblíže Sahary činí horkou výminku. Místa bařinatá teď z veliké části jsou odstraněna; nezdravota mizí a zmizí docela. Mnozí bohatí Francouzi mají na pobřeží alžírském svoje villy a zimní sídla jako jiní na Rivieře. —

Loď paroplavební společnosti transatlantické „Bastia“ stála již pohotově v přístavu. Opouštěl jsem Oran večer a přístav oranský v půl noci. Druhý den z rána viděli jsme ještě divoké břehy africké: loď přistála v Nemoursu a v Melille. Pak stihla nás krutá, veliká bouře a dlouho zmítali jsme se na rozkacených vodách, až posléz šťastně přišli jsme ke břehům krásné Andalusie, do krajin bájí a zkazek, kde krásné paláce a skvostné mešity ještě vypravují o zašlé slávě králů maurských.

Ze Španělska zas mezi francouzský lid, a pak v ten svobodný kraj švýcarský . . .

A když jsem se vrátil, akacie a platany na cestě „des acacias“ z Genevy do Lancy byly už v prvním rozpuku. Země dýchala vlažným vzduchem a ptáci z jihu mne předběhli. Zpívali se všech stran svoje jarní melodie a připravovali svoje hnízda. Sníh z Mont-Salévu již sešel a na jeho svazích tu i tam louky a pole začaly se zelenati. Jen slabý zelenavý nádech, — u nás v údolí již bylo zeleněji. Na Alpách sněhu bylo ještě plno a bude ho tam po celý rok, — toť věčný sníh! Na horách jurských jen tak ještě poprašek, — jako když máti naše sypala nám bábovku cukrem, — jen docela střídmě. Když jsme si mohli úkradkem posypati sami, hned byl z té veliké buchty Mont-Blanc; přáli jsme si a sypali, až bábovka byla samý cukr . . .

Oba moji soudruzi, jež zanechal jsem v Genevě, netrpělivě mne očekávali na nádraží. Připravili mi překvapení: před nádražím stáli tři koně připraveni k jízdě. Poslali jsme zavazadla napřed; byli jsme volni svým časem a s radostí přijal jsem návrh projeti se na pobřeží jezera. Lac Léman probouzel se ze svého zimního snění. Lehká bíza laškovala s modrým jeho povrchem a zdouvala třírohé plachty latinských člunů rybářských . . . Velkolepá přírodo alpská!

Bylo krásně na pobřeží středozemském, bylo krásně i v jiných krajích, které jsem vídal, ale na březích tohoto skvostu přírody, v té volné zemi, v rozkošné jara předtuše a uprostřed dvou milých druhů bylo krásněji mnohem víc . . .

A přece tiché domoviny jsem se rozpomínal!

Z knih perkmistrových.

Vypravuje dr. **Zikmund Winter.**

(Dokončení.)

aň nebývala ovšem vždycky stejna. Svrchu kdes dozvěděli jsme se, že i krejcar platiti bylo z každého žejdlíku! Toť jsou naše tři krejcary! Ovšem, že už tenkráte se šenkéři znali v „národním hospodářství“ aspoň tolik, aby daň svalili moudře na konsumenty — ale tu zas byl perkmistr, který víno sadil, jak se mu vidělo! Leckdy tedy býval šenkýř v úzkých. A kdyby perkmistr snad byl chtěl někdy přivětšiti v sazbě: zas proti tomu promluvila komora, ba i král sám. Tak ku příkladu Rudolf r. 1578 nařizuje: „aby perkmistr sadil víno, avšak aby česká, bílá vína nad šest velikých, červená nad sedm velikých peněz, moravská a rakouská také nad 7 peněz, uherská a rejnská nad 8 bílých peněz šacována nebyla“. Počítejme, kolik výdělku mohl šenkéř z vědra míti. R. 1592 usadil perkmistr prodej rejnského vína žejdlík za 6 krejcarů, „poněvadž vědro v Norimberce kupuje se za 10 zl. rýnských“ (našich asi 20 zl.). Když tedy šenkéř v Norimberce koupil vědro za 10 rýnských, podle sazby perkmistrovy za ně vybral v Praze — žejdlík po 6 kr. — 12 zl. 48 kr. Rýnský zlatý držel totiž 60 kr. O dva zlaté 48 kr. přijal tedy víc nežli vydal. Ale z těch dvou zlatých bylo platiti za dovoz z Norimberka do Prahy, ungelt, za cedulku perkmistrovi, košt — což to scvrkly se ony dva zlaté v malý zbyteček! A při tom ještě zapomněli jsme čínže šenkéřovy a všelikteraké možné škody při vozbě a šenku. Šenkýř Havel r. 1606 platil nájmu z pokoje za rok 15 kop grošů míšenských v domě u zlatého kohouta; za sklep na víno pod světnicí a za krám, kde šenkoval, platil ročně k tomu ještě 50 kop! (kn. č. XX. 75.) To přec není málo! Svrchu zmiňujíce se o možné škodě při vozbě měli jsme na mysli tuto velesměšnou příhodu, která udála se r. 1625 Kateřině Davidové.

Paní Kateřina smluvila s Vondrou Fíkem, že jí přiveze sud vína. V sudě bylo půl třetího vědra. Odkud to měl vézti, nevíme; ale z daleka nevezl, poněvadž záplatou mělo mu býti za tu vozbu jen 37 grošů.

Milý Fík tedy jel, naložil a vracel se. Ale, bůhpomozi, kterak se vrátil! Cestou byl se potkal s veselými kumpany, načal sud, spil se, převrhl vůz — ej, vari, nechať vypravuje to jeden z toho veselého spolku, kterýž na silnici besedoval z cizího vína, alespoň čtoucí bude míti znamenitou tu historii z první ruky. Adam Turek svědčí jakožto dobrý přítel o Vondrovi Fíkovi na soudě perkmistrově takto: „Když jsme jeli od Jinočan, na půl cestě ssedl s koně Vondřej Fík, vyňavši hřebík a kladivo, vzal z nůše korbel a vedle obroučky vrazil hřebík,

ním díru prodělal a víno točil a mně a jiným připíjel.*) Dále on sám vopilý na vůz vsedl a já zase na koně. V tom pohřešil jsem peníze, kteréž jsem ztratil. Spátkem jsem hledati těch peněz šel a nenalez peněz, zase toho Fíka jsem dohonil — a převržený vůz jsem našel. Takový vůz jemu nápomocen zdvihati byl a co potratil od konvic cínových, ty jsem sbíral a to viděl, že jest z toho soudku víno teklo. Potom on dále jel a já, kde převrhl, na tom místě jsem přes noc zůstal." Co tu povídá Turek, toť zajisté působí právě tak jako veselé obrázky genrové, které malovali Nizozemané v 16. věku. Ale vrch všeho teprve následuje. Měříc totiž Kateřina Davidova víno hůlkou v přivezeném sudě, poznala s podivením ihned, že někdo pustil boubelatému soudečku žilou. I dotazovala se Fíka, „kam jest víno poděl?" Čtoucí myslí, že Fík Vondra přemožen jsa zlým svědomím, něco odpověděl skroušeného nebo že si aspoň z nouze zalhal. I toto! Vondra vstaviv ruce v bok drze děl: „Inu, to jsou to víno vypili — Petrovští." Řád za ty Petrovské musil zaplatiti Vondra — bylo to 8 rýnských zlatých — a soud perkmistrův nemaje toho dosti, poslal ještě Vondru do Staroměstského „očistce".

Na omluvenou hříchů tehdejších vinných šenkéřů jest dosti často jich vlastní hospodář, jenž si je k vyšenkování vína za těžkých podmínek najal. Koncem století 16. jakýs pan Ruf jest skoro ob list v knize perkmistrské jmenován, že honí šenkéře na soud pro víno vyšenkované a nezaplacené. Šenkýři se vymlouvali, že hospodář jim dal víno kalné a že nikdo toho rmutu nechtěl píti. Jinému zase dali šenkéři na dluh, nařezali to na vruby a dlužník ušel — vruby měl šenkýř na památku. Některý šenkýř byl ovšem opatrn tak jako Kašpar Horník, o němž dí kniha roku 1604, že vydal Kamzíkovic dceři víno ne na dluh a vrub, alebrž na prstének a to vždy jen 5 žejdlíků, „takže kolikrát Kamzíkovic ten prsten vypláceli a zase zastavovali".

Někdy se dostal dlužník s šenkýřem před pana perkmistra. V knihy úřadu viničního o tom dosti zhusta zapisováno. Vybéřeme na ukázku jen některý zápis. R. 1591 soudil se šenkýř Simon o půl sedmé kopy s Absolonem — malířem. R. 1592 viní Alžběta šenkéřka Dorotu hodinářku z dluhu 17 kop za vína rejnská, uherská, která vypil její nebožtík muž Jindřich — někdy správce hodin velikého orloje na zámku. Také doktor — nevíme diplomovaný-li — Krištof Škvorecký dostal se na soud pro 79 kop za vína vypitá. Vodilť do lázně nemocnou vdovu Váňovou. Než se vykoupala, pil doktor pro její zdraví nějaký žejdlíček před domem lázeňským a když vzrostl dluh na 79 kop — dostala se pacientka i s doktorem před pana perkmistra, poněvadž z obou žádný šenkýři nechtěl dáti, což jeho bylo. Váňové to bylo mnoho, co vypil doktor. On zas, že prý mu kázala píti do vůle. Naposled pravil rozhorleně: „Já ji na tu nemoc — petrefactiones (kámen) — hojil, o češ soud mám s ní na Malé Straně, zač sobě sto dukátů jsem položil a ne-

*) Zajímavo jest přirovnati tento divný případ se způsoby cizími. Guarinoni vypravuje (str. 694), že to kočí a plavci vůbec za právo a svobodu mají, upiti na cestě z každého vezeného a plaveného vědérka, kolik dosáhnou palcem. Mnozí z těch lidí prý mívají dlouhý palec — Vondra Fík patrno byl z nich —, při tom prý dávají na silnici též píti ledakomus a před městem pak soudek vodou dolívají.

nadál jsem se, aby za to dobrodiní mně se tak odsluhovati měla." Jak jim nalezl perkmistr, není psáno. S některým dlužníkem měl šenkýř soužení. Šárecký krčmář pravil na soudě o Duchkovi: „Já bych mu těch 21 kop rád sečkal, ale on je nekonečnej." Ne řídkokráte stávalo se, že se šenkýř hojil na dlužníku sám. Vypravuje Martin Rosl, pohnav na soud Martina Sobíše a ženu jeho: „Do domu, kde šenkují, přátelským během jsem vešel, jsa jim za víno povinnovat, abych se s nimi spokojil. V témž domě jsem přes noc zůstal a ráno chtěje z domu jíti, Martin plášť a kožíšek otáhlý mně vzali a já pak musil s hanbou bez pláště lidem na vodivu jíti." Právo městské zakazovalo, aby „věřitel na dlužníka sáhal", z té bezpochyby příčiny pomohla si Mariana z nové lázně roku téhož poněkud chytřeji. Vidouc, že tři bratří z mokré čtvrti u ní vína vypili na několik málo posezení 209 pinet, vyloudila na jednom pod dobrou měrou tři tolary a košili; když pak druhý piják dal tolar, aby ho směnila, ona jej k sobě přijala a nevydala víc a třetímu, jenž jí žertem prstének na prst dal, nevrátila jeho. Tím spůsobem sobě zaplatila. Když pak páni, přišedše zase k sobě samým, prožalovali Marianu z lázně: šla pěkná Mariana na soud perkmistrův a pohnala na odvetu trojici hostí svých z 209 pinet vína vypitého a neplaceného. A byla ta Mariana z lázně nějaký advokát. Řekla na soudě velmi moudře po právnicku, „že je viní z těch pinet, o prstýnku že neoznamují, jaký jest byl, mosazný či stříbrný — strany pak nějaké košile, to sem na soudě perkmistrově nenáleží rozsuzovati". A ta košile zlobila Jana Krausa nejvíc: „stála ho nemálo, neb jí sobě k veselí dal dělati." Co mu as řekla nevěsta, když přišel bez košile svatební?

Tak tedy mívali hosté se šenkýři a šenkýři s hosty mnohdy kříž. Aniž lépe bylo za zlatých dob ještě starších. Čteme v knize svědomí archivu pražs. č. 1046 tuto z r. 1499 Vondřeje Hasila, šenkýře od Ratajských, zprávu: „Přišel na víno Uher, kuchař páně hofmistrův, a s ním Václav nožíř a pili spolu do sedmi žejdlíků. Když platiti měli i pobízeli se, zaplať ty a on zase zaplať ty. I ponechtíval Uher zaplatiti, víno bylo po groši malém. Tehdy Uher přebíraje se v měšci, neměl víc než pět peněz královských a ty mi dal a nedodal mi peníze malého, že víc nemá." Co bylo šenkýřovi činiti. Mluv s ním, když je Uher!

Mívali tedy šenkéři vinní z hostí nejedenkráte škodu, obzvláště z takových, kteří jako onen Uher „ponechtívali platiti". Někdy se dokonce šenkéři událo, že mu host utekl docela, jako to udělal Václav Vlha Janovi Bílkovi, kováři, jenž víno šenkoval r. 1511. Smutně děl na soudě Bílek: „Přišel ke mně ten Vlha v čubě a sedě u mně pil víno až do dvou hodin na noc a potom uhlédav chvíli otevřel sobě vrata a ušel pryč, než kto zvěděl, za víno nezaplativ a domu po sobě nezavřel." (Kn. č. 1046 fol. 101.) Za takových případností nejhůře bývalo tomu šenkéři, jenž na užitek najal si soudek od nákladníka, sám svého vína nemaje. Tu pán chtíval vždy: šenkéř zaplať víno beř kde beř. Slabé pohlaví, šenkéřky, majíce od nejstarších dob srdce daleko měkčí nežli šenkéři, do ouzkostí a soudů pro sudy nezaplacené přes tu chvíli se dostávaly. Paní Salomena Hadova z Proseče r. 1606 pohnala Annu šenkýřku o víno nedoplacené. Ale bývalo u Anny proti

Ungeltu za Týnem veselo! K ní chodívali nejraději vojáci a sládci, u ní muziky nezamlkaly a tance každodenní bývaly. „Anna šenkýřka vdovou se dělala, za ní vojáci chodili, bylo tam vojáků plno a sládků plno — a nejednou viděl jsem,“ — tak vypravuje v soudě perkmistrově kdosi — „když měli za víno platiti a ptali se jí: Anna, co jest na řádě? a ona jim pověděla: tu oni jí řekli: Napiš to, počkej! Někdy celý den pili a nedali jí malého peníze.“ Když paní se přišla jednou učítat, shledala dluh; na vrubě bylo navroubeno sto deset kop, Anna svrubovala ze dvou sudů a v kornoutku nenalezlo se než 24 kop 8 grošů. Paní Salomena tenkráte zle vyčítala měkké Anně levity: „Vopice, řkouc, vopice, že se pána Boha nebojíš, lidi o statky připravuješ a vojákům rozdáváš!“ Tu Anna vždy dávala se v pláč, poněvadž taková slova jedovatá na dobrou chvíli dovedla ztrpčiti veselý život i zmařiti poesii rozpustilé piterny vojanské. Ale sama žádostiva jsouc zisku, paní zase a zase věřila Anně dvou i tří sudů — až konečně víra došla konce. Paní jala se křičeti: „Jest má dlužnice, dám jí spečetiti komoru, založím právo na ni na všech městech, dám ji do vězení po své libosti, že světla neuhlídá za dvacet nedělí!“ A to paní Hadová všecko udělala, o posledním Annině šenku takto vypravujíc perkmistrovi: „Opět dala jsem jí sud vína načíti, když do kroužku honili a opět měla platiti i řekla: ‚Mám ještě půl sudu vína červeného.‘ Poslala jsem Marušku dolů, aby od něho míru vzala a ono vína nebylo na dobrou píď. V tom jsem zavolala kočího v tu neděli, když do kroužku honili a on pomáhal mně toho vína ve sklepě navažovati; v tom Anna šenkéřka řekla: Hromaliž děláte, že to víno přivažujete?“ A to byl konec všemu. Veselá Anna, přítelnice sládků a vojáčků, byla poslána perkmistrem do radnice odsedět dluhů v šatlavním vězení. A škoda Anny, ta měla přirozený šenkéřský talent, jakož patrno ze slov Maruščiných, v knize perk. č. XX. zapsaných: „To vím, že i med milíčský jesti šenkovala po 6 kr., a přišla jsem na ni, že do toho medu lila počepky, já ji z toho trestala.“ Škoda toho talentu! Doufejme, že Anna v pražském „očistci“ nezplesnivěla, alebrž pod jinou přívětivější paní jinde vojáčkům a sládkům, když muziky hrály a „do kroužku se honilo“, víno a med zase vesele šenkovala a — bryndala „počepky“ čili slévky.

Paní Kateřina Elsheimová, rozená Platenštejnka, jsouc bezpochyby přesvědčena, že šenkýřky u vězení dluhů nevysedí, zatočila svou dlužnicí, Zuzankou Slavkovskou, drobet jináče, moudřeji. Dala ji panem perkmistrem sobě přiřknouti na čas — nu řekněme, jak to opravdu bylo — za otrokyni. O tom v knize perkmistrské (č. XIII.) r. 1655 zapsáno: „Zuzana Slavkovská stojíc osobně při úřadu oustní přiznání učinila, jakož jí víno k vyšenkování svěřeno bylo, ona za takové víno peníze stržené 25 rýnských zlatých zmrhala a nemajíc odkud peněz shledati, jí, paní Elsheimové, tu sumu i s outratami odsloužiti se zakázala s tím při tom doložením, že, jak na dobrou, poctivou děvečku náleží, chce se chovati, zbytečné chasy v domě netrpěti, se neožírati — že se dává i v moc, aby ji paní vedle své líbezné vůle trestala.“ Komorník úřadu perkmistrského nastavil ruku, a Zuzanka, šenkýřka z Platejzu, svou rukou dáním učinila připověď, že bude děvečkou.

Nemalou zlost a svízel mívali samostatní šenkéři vinní obojího pohlaví z konkurence, kteráž měrou velikou vždycky po sbírce vína pražského vznikala. Nic ať nemate nás čtoucí v jakéms privilegium r. 1707, že v Malé Straně sumou jen dvě hospody jsou (Čelakovský. Sbír. 687); ovšem tu byly jen dvě veliké hospody, ale malých šenků a piteren mívala i klidná Malá Strana po sbírce vinní tolik, kolik skoro domů, a v jiných živějších městech Pražských bývalo tím živěji. Čteme v knize arch. pražs. č. 1049 zprávu, že roku 1568 v jednom jediném domě i dva šenky byly zaraženy. Toť ovšem na klidnou konkurenci příliš těžká žádost, tím těžší, jestli že v obou šencích nalévaly ženské. Aby ty sobě nevjely do vlasů! Dům ten dvojího šenku byl kdes v Kotcích nedaleko sv. Havla a náležel Markytě Třeštíkové. Ta v něm dala čepovati víno Marianou, šenkéřkou najatou. Ale Anna Kokerská z Koker, podle jména něco urozeného, v témž domě najavši sobě sklípek s pokojíkem, jala se také víno prodávati. Obě šenkéřky škorpily se pořád, že pak naposled bojem se střetly litým, tím vinni byli velební páni svatohavelští, kteří posílali k panně Anně a ne k paní Markytě. Mariana, šenkéřka Markytina, dí na soudě: „My načaly a panna Anna taky načala. Od ní hrubě brali. Já šla k paní: Jakejžto šenk bude, ona víno dává a já sedím?“ I rozzlobila se Markyta a přiběhši k panně zkřikla: „Šenku jsem vám nejednala, než jen pokoj!“ — a zamkla sklep její na zámek. Panna stloukla zámek sekerou a volajíc za Markytou: Larvo lotrovská — vyšla před dům, „zatřáskla rukou a pravila, já když budu pískati, že budou někomu boky třeštiti!“ Za to zavíraly obě konkurentky na noc schválně brzy dům, aby aspoň v noci k panně nemohl nikdo na víno. A tu přihodilo se, že jednu noc přišli tři zvoníci — Jan od sv. Havla, Václav od sv. Mikuláše a Šebastián, zvoník z Tejna — pro víno. A tu nastala katastrofa, o níž ať vypravuje Šebastián sám. „Když pan praelat s jinými pány praelaty byl u sv. Havla, i poslali nás jakožto služebníky pro víno a když jsme přišli k domu Markety, řekla její šenkýřka: Chcete-li vína, mám dosti! My řekli: Vašeho nechcem, než od ty panny, kteráž je dává, tak jsou nám poručili páni farářové! Tedy ta panna Anna řekla: Přinesu, a když nemohu dveřmi, podám vám oknem! A měříc na půl pinty nám do našich konvic nalévati počala. My sázeli peníze na okně; ihned přiběhla sama Třeštíkova s dcerou, nadala jí, peníze s okna i s lucernou shodila, políček jí dala a na nás chtěla vzíti kej.“ Ale nevzala, poněvadž hrdinové asi utekli. Pro ty věci dostaly se dámy i se zvoníky k městskému soudu. Komu ten za právo dal, nenalezli jsme, ale snadno lze domysliti se, neboť ani v starých časech nesmíval konkurent sobě na pomoc bráti pohlavky.

Toho budiž o šenkéřích dosti.

Jen k historii šenku vinného v Praze budiž ještě přidána smlouva „handle vinného v rychtě“. Svrchu podotknuto, že všecka tři*) města Pražská králem sobě od r. 1549 povoleno měla, poříditi si na cizího

*) Malostranští žalujíce, že jim Pasovští vypili vína za 5000 kop, připomínají ve své suplikaci brzy po vpádě lotríků těch, že za šenk vína a ingrosování jeho v desky dali 1000 kop. míš. (Chaos v arch. praž.)

vína šenk vlastní sklepy „tak jakž toho v jiných zemích užívají s touto při tom znamenitou vejminkou, aby každého času dobrá a pravá vína jmívali“ (arch. praž. I. 79).

To právo výlučného šenku jim zrušil teprve císař František r. 1808. Staroměstští zřídili si šenk obecní v rychtě. R. 1610 učinili o ten šenk „kontrakt“ s Janem starším Petráčkem z Vokounštejna, spoluradním, a tu smlouvu na ceduli řezané napsanou vyjevíme aspoň v hlavních kusech trpělivým čtoucím. Byla na tři leta. „Co se skupování vín dotýče, to v jeho opatření státi bude, takže on Petráček snesouce se s osobami z prostředku našeho (s Melich. Haldiusem, Šimonem Humberkem, kancléřem naším, a Lorencem Štarkem), s inspektory toho handle, bude se moci k skupování vypraviti nebo faktora víry hodného za mzdu poslati.“

Co se přiveze, „inspektoři znumerují a přísežnému měřiči po vydání každé numery, co která nádoba míry drží aneb odtud droždí odejde a na dolívku ujde, zvizírovati a vyměřiti společně nařídí.“ Sudy pražské i s droždím jemu „pasírují se a s strany vlastního trunku nebo dolívky coby sraženo býti mělo, to se při uznání pana purkmistra zůstavuje.“ Šenkýř v rychtě aby byl přísežný, který by každý měsíc, co se utržilo, Petráčkovi spočítal a ukázal, po čem která nádoba a pod kterou „numerou“ se vyprodala. Peníze „do jednoho štoku neb truhly železné“ skládati se mají, odkudž p. Jan Petráček jeden klíč a osoba radní druhý míti má. V půl letě nejméně aby učiněn byl hlavní počet. Co se vyhledá v pokladnici, buď na nová vína bude, buď se rozdělí. Posléze dali psáti páni v řezanou ceduli, „aby v domě rychetním nebylo nic proti kázni, studu a řádu.“ Výpověď mohla býti oboustranná, pololetní. (Lib. rer. memor. 326. fol. 106. v arch. pražs.)

Petráček v rychtě šenkoval do r. 1613. Potom smluvili se páni o to s Theodorem Sixtem z Ottersdorfu.

Leckohos by mohlo zajímati, v kterých kdy cenách bývalo všelikteraké víno. Aby se nikomu nepostesklo, předem díme, že nepřipadá nám k mysli, psáti čísel celou litanii. Jen některá tu stůjte. Největší láce vína a všeho všudy jiného v době pohusitské byla vedle zprávy kronikářů r. 1454. Tenkráte, když prodávali 13 vajec za peníz, strych žita za půl druhého groše, putnu břeskví za 2 peníze, putnu hrušek za 4, libru lososů za tři peníze, kožich liščí za tři kopy a „ocasy od kun a lišek na břehy metali“: tenkráte žejdlík malvazí byl za 6 peněz, žejdlík vína uherského za 4 a vína domácího za peníz. Takové láce už potom nebylo nikdaž.

Na počátku století 16. tržili sud vína za 8 kop míš. Bylli to sud svidnický o 256 pintách a platila-li tenkrát míšenská kopa naše 3 až 4 zl., byla vína pinta za 9 nebo 12 kr. našich. R. 1520 prodávali sud pražského vína po 12 kopách, tehda byla by pinta vína v našich 14 i 18 krejcarech. Pozorujeme, že tedy vínu přiskočilo. Kteraký byl rozdíl ku konci toho století? R. 1590 strženo domácího vína vědro za 7, 6 tolarů. Jiné za 5 zl. rýnských, jiné za 3 tolary — a pintu prodávali tenkráte nejlacinější za 2 groše bílé — tedy za našich asi 16 krejcarů; ale byla pinta vína lepšího i za našich 31 krejcarů; a cizí víno vzácnějšího rázu bylo i dvojnásob draho. V Normberce

vědro rýnského vína bylo r. 1590 za 10 zl. rýnsk.; což 20 našich. Drželo-li vědro 32 pinet, byla pinta v Normberce za 62 kr. našich. V Praze prodávána za 72 kr. našich. Toť proti začátku století ceny i několikeronásobné! Ve století následujícím r. 1607 koupil kdosi vědro normberské za 12 kop míš. a za vědro českého vína dal 5 zl. rýnsk. Toť by tedy po sedmnácti letech víno cenou drželo se na míře stejné.

Touže dobou byl v Lounech sud červeného vína za 20 kop a sud piva bílého byl za 4 kopy a 53 grošů. Mívalo tedy víno cenu piva čtyřikráte větší.

Rok potom následující (1610) dal Jiří Aman za půldruhého vědra rakouského vína k svatbě „podle námluvy“ 42 kop míšeňských — toť jest nad 100 našich zlatek! Věc přímo nepodobna k víře. (č. XVII., fol. 27.) Ať tak, či jinak, viděti, že cizí vína v Praze dosti draho se cenila, ale ne všecka: moravského vína vědro téhož roku koupil kdosi za 8 kop míšeňských! Láka vlašského vína červeného a láka španělského koupena byla r. 1623 po 21 tolarech. Láka držela v sobě 40 pinet a tolar r. 1620 platil, jakž podle zrna spočítal prof. Smolík, asi náš zlatý a 42 kr. Byla by tedy pinta toho cizího vína bývala v půl tolaru.

Lichtenštejnovi, jenž krotil Čechy po bitvě bělohorské, Pražané píší r. 1624 v dobrém zdání svém o víně, „že domácího i přespolního žejdlík za 7 kr. (21 našich) prodáván býti může“ (kn. č. 326, fol. 199—204). Tato cena docela shoduje se s hořejšími tolary a čtoucí dobře vidí, že víno v ony doby pobělohorské už nebylo lacino.

Roku 1639 kupován vína domácího sud o sedmi vědrech za 64 rýnských — tedy vědro za 9 rýnských — a před bitvou bělohorskou bývalo vědro za 5 rýnských! Na té míře průměrně zůstalo až do polovice století. V knihách perkmistrových čteme v létech 1640 až po rok 1647, že stálo vědro nejlepšího vína 7, 8 i 9 rýnských zlatých. Ale i v té drahotě najdeš rubriku v knihách, že strženo víno po třech rýnských! To byla asi zbarvená vodička nějaká.

Ale už těch cifer dosti! Pozorovati světle, že ceny vína vždy za dlouhý čas bývaly stály, potom že jim přiskočilo a přiskakovalo čím dále to více, takže v předešlém století víno bylo po 12 i 15 rýnských za vědro a kdybychom dnes počítali rýnskými, řekli bychom, že vědro poněkud slušného vína jest v naše doby ve 20 rýnských, kdež ještě na počátku století sedmnáctého po 5 rýnských chodívalo!

Na konec abychom vypsali z pražských vináren některou scenu, kterou spůsobilo víno. Dokud píjeno bývalo s měrou, bývalo stvořením božím. Lidé rozjařovali se a nejeden pomlaskávaje volal jako r. 1568 Hříbek, jemuž v sudího domě o svatbě dali dole v čeledníku z hrnce píti: „Dobry to víno, vínečko — když se ho napím, všecky žíly začervenají se i ruce!“ A zajisté dosti bývalo moudrých lidí, kteří pívali po malíčku. O takových dvou moudrých lidech vypravuje perkmistrova kniha: „Matěj Kubelka založil se s ňákým sládkem o pintu vína a prohrál ten základ; potom pili to víno — tu pintu — celý den.“

Ale jakmile vína přebráno, vyskočil z číše čert, povědomý už druhému praotci našemu Noemovi, a vstoupiv do „hořejší světnice“ pitelovy, tam rozsvítil a tropíval kousky všelijaké — jenom ne pěkné —

jimiž staré knihy soudní jsou plny. Guarinoni o těch pěkných věcech takto nezdvořácky píše: „Žádný člověk střízlivý není tak hloupý, aby se od zvířete nebo bestie nechal skousati, než každý se brání a podle možnosti zmaže (abbleut) zvíře: tak stává se opilým zvířatům lidským, že zuříce, zasloužeuou odměnu berou, čehož jsou v Německu všecka města, všecky vesnice, všecky kouty plny.“ (str. 712). A v Čechách nebylo jináče. Čteme ve Rvačovského Masopustě o zlých následcích, které spískával Bacchus v Čechách, líčení perem právě tak nezdvořilým a plastickým jako psal Guarinoni o Němcích. Snad neurazí se čtoucí malou ukázkou. „Když víno i pivo ožralce dobře vnitř oplákne, právě z něho udělá vzteklého bejka, takže bude bouřiti, trkati, hlavou stěny, dveře, zdi proráželi, žádnému pokoje nedati, až za tím vyleje z hlavy hojný déšť láni, přísahání, hromování, nestoudná mluvení, sváry, lotrů, zrádce, šelmy každému spílání, lží nadávání, až po lži přijde na políček; z políčku chytíc se za vlasy, budou se rváti, šmejkati. O čemž jak slyší hospodář, popadne kej aneb stolici, jako lev mezi ně přiběhne. Hrozí, že je rozkáže do vězení pobrati.“ Potom prý se upokojí, sedí „co panny klidně“, ale vrčí na sebe „co kočky a psi“. Pak jdou domů. Cestou „víno jimi hází a strká jednak na tuto stranu ulice, jednak na onu, chtějí jednak tento dům, jednak onen hlavou rozbořiti.“ Doma prý pak ženu bije. Ona „chudá přes celý den s dítkami doma sedíc a hladem mrouc vodu pije a, což může, dělá, aby toliko měla zač dítkám chleba koupiti: jakž uzří tuto ožralce, všecka zlořečí, laje, křičí, šelmy, lotry spílá a jak štír jedovatými slovy štípe; on pak rozpálen jsa ďáblem a nemoha déle té pašije poslouchati, popadne přeslici, bije, tluče a hejbá okolo hlavy, až se čert té jejich hře směje.“ Ostatek ličby Rvačovského nelze tisknouti znova. Nám nepřipadá, abychom tu podali seznam všech křiků a bitev anebo kousků nezbedných, co pošly z mozku vínem obtíženého, neboť na to aby zas byla knížečka zvláštní. My vybéřeme pro charakteristiku doby a lidí jenom případnosti některé.

Na počátku 16. století nalezli jsme v pražské knize soudní jednoho českého Alboina. Umrlčí hlavu za číši bylo tehda dostati snadno, poněvadž kolik větších pražských kostelů, tolik skoro hřbitovů a málokterý tak zdí obehnaný, aby do něho všetečka nemohl, kdykoli se mu zalíbilo. A tak se mohlo snadno státi, že r. 1511 Petr kloboučník sbořív napolo kamna v piterně „na Hřebenku“, došel si pro lebku na hřbitov, aby do ní veselým pijanům nalével. Ať to vypravuje očitý svědek: „Petr kloboučník najprv soudkem bouřil u pana Petra na víně, potom prorazil kachlík a votrhal piléříky. Paní přišla a lála mu řkúci: Uzříli pán, vystrčí tě po hlavě! Potom přinesl hlavu umrlčí, nalil do ní vína, kázal nám píti. My nechtěli a on chtěl nám je mezi oči léti. Pán přišel a řekl: Slyšíšli, Petře, nechci, by mi to dělal, s těmi obyčeji nechoď ke mně, buď mne prázden! (kn. č. 1046 arch. pražs. fol. 76.) Tedy Petr kloboučník pil z lebky jako kdysi král Alboin surové paměti germanské.

Trochu veselejší a méně hrubá jest tato scena, kterou vypravuje Václav Cecek, krejčí, r. 1527 na soudě v radnici staroměstské: „Když sme byli na víně u Slivenských, poručili mi, abych sbíral za řád za víno, a Martin Karpíšek seděl s Janem Špičkou. I hladil Špička Kar-

píška po bradě; v tom Karpíšek potrhši bradu, učinil tak: ham, ham, jakoby jej chtěl ukousnouti. Špička mu dal políček a prali se." Doplniti slušno, že to byli samí krejčí, z nichž jeden v bitvě křičel na šenkýře: „Křivko, jdi, rozvaď je!" a Špička krejčí nade všecky s hrdinskou myslí a odhodlaností volal: „Prve než odejdu, někoho sobě uspím z našeho řemesla!" Tato řeč krejčího Špičky jest pozoruhodný poetický eufemism!

A teď k poslednímu obrázku! Ačkoli nejsme přátelé dlouhých praeludií ani předmluv, tu nemůžeme nepověděti prve, že obrázek ten bude vysoce zajímavý. Ne ani proto, že byl bit sám písař perkmistrův a tudy že na konci dospěli jsme maní k nejdůležitější osobě úřadu perkmistrského, od něhož jsme tuto práci byli začali, alebrž proto, že v historii té, kterouž jsme nalezli zastrčenu v knize svědomí č. 1047 archivu pražského, mluví a jednají osoby jména historicky vůbec povědomého, a pak naposled proto, že vypravování to světlem síly elektrické osvítí život v tehdejší nejlepší společnosti pražské. A když jsme čtoucího zvědavost pořádně napjali, uvedeme ho teď už bez odkladu do vinárny Jana Rauše. Jest pátek před sv. Martinem r. 1525. Mátě Raušova, ctná paní Brigita, pozvala nahoru do světničky, kamž vína chodívali popíjet lidé stavu „lepšího", několik dobrých pánů „na kolací". Mezi nimi byli Krisostom a Cyprian, synové pana Jana Hlavsy z Liboslavě, královského „offrychtéře", muže v české historii nad jiné známějšího.

Při víně a kolací té shledali se ještě nějací kupci a když se jedlo i pilo, přišli ještě do pokoje jakýs Aleš a s ním Jiřík Velík, písař úřadu perkmistrského. Noví příchozí usedli na dlouhou lavici a sednice hlaholila hovory veselými a „dvornými". Nejvíce dvořili se pánové manželce hospodářově, pěkné Zuzaně.

V tom přinese na stůl stará Brigita „ňáké regály s tatrmánky" či „konfekty a mezi těmi konfekty vobrázky z cukru udělané".

Syn páně Hlavsův Chrysostom vzal tatrmánka čili obrázek a dvoře se pěkné paní Zuzaně děl: „Paní Zuzano, nedávejte ho žádnému, ani manželu vašemu (sic!), než chovejte ho sobě!" Tu nedal písaři perkmistrovu čert dobře dělati, vztyčiv se z lavice nahnul se přes stůl a „uchytil paní za tu ruku s tím tatrmánkem a trhaje se s ní o ten obrázek, dávil jí tu ruku, až toho tatrmánka všeho zdrobil a v ruku ji zdrápal až do krve". I vece manžel písaři perkmistrskému: „Proč to činíš, kdyby tobě někdo zase konví dal?!" Ale pan Jiřík, všecek kavalír a bystrý perem, bystrý jazykem, odvetou děl: „Od tebe bych nepřijal, než kdyby mi paní konví dala nebo políček, to bych od ní rád přijal." Zatím v Chrysostomovi všecko hrálo. „Pane Jiříku, to jest všetečné!" zkřikl. Odpověděl Jiřík písař rovně tak: „Já, pane Kryzostome, chci s vámi zejtra o to mluviti!" „Já s vámi nic činiti nemám, však proto chcete-li mi co pověděti, já rád uslyším." Tak promluvil syn Hlavsův a potom nastala trapná pausa. Páni se všickni chystali zajisté ke rvačce, ale před ženskými neučinili toho. To jedino dobré svědectví vydává o bujné společnosti tehdejší. Jiřík s Alešem vstali, zaplatili víno a řkouce: „Buohdaj zdrávi spali!" odcházeli — ale dole pod schody počkali na syny Hlavsovy, kteří nahoře s kupci a paními

ještě dobrou chvíli poseděli — až posléz spolu ven všickni z domu vyšli. Na soudě potom vypravoval Jan Rauš: „Když vyšli z domu, vyhlédl jsem voknem z mazhauzu; tehdy Kryzostom na mne zahvizdl a já zase k němu. A on řekl ke mně: Bratře, budeme míti spolu dobrú vůli, nechť jest komu libo nebo žel! A já řekl: Ba tak, milý bratr! Tehdy Aleš přiběhl pod vokno tu, kdež jsem vyhlédal, drže se za tesák a mluvil: Jeď (svou mateř), kdoby chuť ke mně měl! *) A lál velmi. Já šel z vokna pryč.“ Ale zatím už dole nastala mela. Písař perkmistrský křičel, že by měl „chuť čistú s někým se práti“ a v tom již také do sebe se pustili chytajíce se za sukně a dobyvše tesáků i šavlic tepali na sebe — a to všecko činili pro pěknou paní a cukrovaného tatrmánka rozjařeni jsouce vínem. Cyprian, Hlavsův mladší synek, první utržil ranku. Ale zdá se přes to, že vítězil Hlavsův rod, poněvadž Aleš i písař perkmistrův, který „měl čistú chuť s někým se práti“, utíkali honem do perkmistrova domu, který byl nedaleko. Jak v boji pokračováno, o tom svědčil Matouš, šenkéř z domu perkmistrova. Vypravoval na soudě: „Když jest nejprv přišel písař páně pergmistrův k domu páně pergmistrovu i zazvonil a já sešel dolův s svíčkou, i otevřel jsem jemu a Alešovi. Oni stáli mezi dveřmi a já jim řekl: Pane Jiříku, poďte nahoru! Tehda sú přišli synové paně Hlavsovi i řekli Jiříkovi: Což nás pobízíte? A po té řeči mladší syn Hlavsův strčil tak Jiříka písaře v hlavu a v tom hned potom pošli v kordy z toho. Já vskočil s tou svíčkou do síně a položil jsem ji na štoku. I vskočil hned za mnú do domu pan Jiřík a za ním Aleš. I vostala Alšovi sukně ve dveřích. Tehda já pro tu sukni nemohl jsem dveří dovříti, potom se píchali ještě skrze dvéře i vytrhl jsem tu sukni a zavřel jsem.“ Po několika marných ranách do dveří boj tedy přestal a ranění opustivše bojiště ohledávali rány. Cypriana Hlavsu odvedli k bradýři, aby zavázal ránu — a v domě perkmistrově sám pán ohledával svého notariusa, škodně-li raněn. Ale nebylo zle. Písař měl sice na ruce žíly přeťaty, ale chodě před panem perkmistrem po světnici sem tam „vayskal pravě: Ó Alši, to já vše pro tebe mám, ale však buohda ještě dobře bude, když jedno (jenom) budu moci psáti a že není na pravé ruce!“ To si chválíme pana Jiříka písaře! To je úředník dbalý svých povinností! Jde do vinárny, rozmačká tatrmánka, poškrábe paní Zuzanu, dá si přesekati žíly, až krev chlípí — a naposled má upřímnou radost z toho, že bude moci zejtra v knize úřadu perkmistrského psáti vedle povinnosti svojí. To se nám líbí! Ale kdo ví, psal-li přece. Raněn byl asi nemálo. Sám Chrysostom páně Hlavsův měl z toho ranění strach. Nazejtří ptal se lidí z domu perkmistrova jdoucích: „Kterak se Jiřík má, hrubě-li jest raněn?“ Kdosi mu odpověděl: „Má ránu na tváři a druhú přes ruku.“ Toho odpíraje Chrysostom děl: „Není raněn ve tvář, však sem já ho kolmo udeřil, až se šavlice sehnula.“ Dostal tedy, když se šavlice ohnula, notarius dosti. A kdyby se synové pana „offrychtéře“ Hlavsy byli dostali do perkmistrova domu, byl by asi něco toho utržil sám pán — aspoň to perkmistr lidem potom vypravoval. Svědčiť o tom kdosi v soudě takto: „Přišli jsme k panu perkmistrovi na víno; tu kázal nám

*) Toť obyčejné v ony doby pobízení k souboji, k pračce.

k sobě za stůl sésti a tu nám počal rozprávěti o příhodě služebníka svého, že jest zraněn od synů Hlavsových, potom pak že jsú na jeho dům sekali, pravíc, tak snad, kdyby se do mého domu dobyli, že bych já podle svého čeledína utrpěl; ač já v tom Jiříka nezastávám, než o svú věc sem já dnes panu purkmistrovi žaloval."

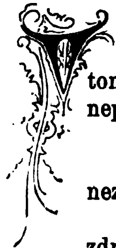
Co učinil purkmistr anebo konšelé, o tom knihy svědomí v archivě pražském (č. 1047) nepraví. Snad věc nějak po dobrém narovnána.

Prodleli jsme poněkud déle při této bitvě z vína, poněvadž z ní patrn ráz tehdejších lidí pražských. Byli velice ohniví. Pro málo, pro slovo sváděli bitvy do krve. Nejvíce zápisů v knihách soudních je o bitvách. A chtěl-li by se někdo hněvati na předky naše v Praze proto, že jim po víně nebo českém pivě krev zkypěla varem, chtěl-li by některý mudrc snad z těch bitev o nějaké nižší kultuře českého národa souditi, ten prosím nejprv odsuď celou tehdejší vzdělanou Evropu a pak sobě přečti jednu z nejkrásnějších básní Horaciových (I. 27), jejíž rozum ten, aby bujní Římané, když vína požili, neházeli sobě poháry na hlavu — „inpium lenite clamorem, sodales!" napomíná výborný básník římský druhy své opilé — a Římané — toho nelze příti — byli i v úpadku svém chlapíci!

Anna.

Studie všednosti. Od **Sofie Podlipské.**

(Dokončení.)

V tom okamžiku vrazil Horák do krámu, bledý, nevyspalý, k sobě nepodobný.

„Co jest?" tázal se Pavlovský, rychle vstávaje.

Horák zablabolil něco, čemu nebylo rozuměti, a Pavlovský neztrácel času opakováním otázky, ale spěchal odtud.

Na Annu otec její ani se neohlédl a Pavlovský zapomněl pozdraviti ji odcházeje. Zůstala sama nevědouc, co se děje doma. Věděla, že byla nyní úplně zničena, že jí štěstí nebylo souzeno ani za cenu velkých obětí, nesmírné shovívavosti. A ta, která jí po třetí milence vyrvala, byla sestrou její macechy. O tuto Leopold prý nyní truchlil. Ona byla předmětem lásky, soucitu všech a jí, Anně, bylo ještě ve zlé vykládáno, že byla lhostejnou k její chorobě.

Tohoto dne nebraly hodiny konce. Čas vlekl se a přece nezáleželo Anně na tom, aby ubíhal. Neb co čekalo na ni v příští chvíli, v budoucnosti?

Čas obědu minul. Nikdo na ni nevzpomněl s jídlem. To bylo povážlivé znamení. Nany byla jindy správná jako hodiny. Anna neměla hladu a nepohřešovala jídla. Myslila, že se ukáže aspoň Pavlovský, ale ani on nepřicházel. Tu zvolna ustupoval Leopoldův kvetoucí obraz do pozadí v její mysli a cítila se přede vším členem otcovy rodiny třeba

rozervané, třeba byla odcizena. Nepokoj a starost o to, co se dělo, nedaly jí klidu. Rozhodla se zkrátka. Zavřela krám již ve čtyři hodiny odpůldne a šla domů.

Na chodbě padla jí Nany kolem krku plačíc a štkajíc. „Ach, Aninko! To byly zlé hodiny. Ale teď právě narodila se ti malá sestřinka."

Anna plakala též. „A je to dítě živo?" tázala se s dechem zatajeným.

„Je čerstvé a zdravé jako rybička."

„Jak vypadá?"

„Jdi se tam podívat."

„Ne, ne, ne!" křičela Anna a znova plakala. Styděla se nevědouc čeho. Bála se to dítě viděti. „Prosím tě, Nany, probůh, nechtěj, abych se podívala na to dítě."

„Nany," volal Pavlovský uvnitř a tato vběhla do ložnice.

Anna vstoupila druhými dveřmi do jídelny. Chodila sem tam, lomila rukama, rvala si vlasy. Zdálo se, jakoby na světě už pro ni místa nebylo. Byla všecka pomatena. Nemohla myšlénky pojmouti.

Z vedlejšího pokoje bylo slyšeti tlumené hlasy, rychlé přecházení. Pak ticho. Hrobové ticho. Co to? Snad neskonaly matka i dítě?

Anně klepalo srdce hlasitě. Netroufala si vejíti a přec ji to tam táhlo. Stála u prahu ložnice. Tu náhle něco se ozvalo žalostně, slabounce zvukem jí nepovědomým a tak divně dojemným.

„Co je to?" tázala se polohlasitě a v tu chvíli vyšli ze dveří Nany a Pavlovský po špičkách.

„Co je to?" tázala se Anna zas.

„Dítě pláče," řekla Nany.

„Dítě? To je jeho hlas?"

„Ano," řekl Pavlovský, „a je velmi hladové. Musí dostati brzo něco silného. Jinak podlehne hned své vrozené slabosti. Je ovšem pochybno, zdali vůbec se zachová, ale proto musí se přece všecko činit pro ně."

„Ale toť se rozumí," řekla Anna bez dechu. Bylať nejvýše napjata. V ní pracovaly, lomcovaly nové vášnivé city a zračily se jí v tazích ubledlého obličeje, v jiskřících očích. V prvějším rozčilení spadly jí vlasy a rozpletly se jí. Ona o tom nevěděla.

„Půjdu něco koupit pro ně. Co pak jí takové dítě? Uvařím mu kaši. Nebo mám běžeti pro biskvit, pro suchary? Bude dost, koupím-li libru?"

Byla rozkošná ve své panenské nezkušenosti a Pavlovský byl by ji zlíbal a byl by se od srdce zasmál, kdyby to byl ten okamžik dopustil.

„Teď pláče zas," zvolala Anna úzkostlivě, „a má hlad a je slabounké." Již neváhala, vešla do ložnice. Chvěla se na všech údech. Tam stála kolébka tak hezounká, že již nad ní srdce tálo.

Viktorka otevřela oči. „Anna," zvolala. „Anna! Přicházíš sem přece?"

Anně bouřilo v prsou, položila na ně ruce. Šla pomalu blíže a Viktorka, dívajíc se pořád na ni, řekla: „Anna, musím umříti. Zde je . . . moje dítě."

Horák vrhl se s pláčem na ruku své ženy. Anna stála teď u kolébky a řekla:

„Dej mi to dítě, Viktorko. Vezmu si ho. Je moje."

„Buď za to požehnána," řekla mladá matka. „Vezmi, vezmi si ho."

Anna sklonila se nad robátkem a vzala ho do náručí. Ono plakalo a u ní utišilo se. Teď štkala Anna nahlas. Podala ruku šestinedělce a bez promluvení spěchala z pokoje se svou kořistí, halíc maličké do své zástěrky. Vlasy jí lítaly, podobala se lesní panně, jež uloupila pozemské matce novorozeňátko. Líce jí hořely, oči svítily.

Nany a Pavlovský dívaly se za ní s obdivem a ustrnutím. Její otec byl zkamenělý. Jen Viktorka byla klidná a položila mdlou hlavu na podušku s uspokojeným výrazem, zamhuřujíc oči.

Anna nesla dítě do třetího pokoje, který byl druhdy jejím a kde stála posud postel.

„Zde budu s maličkou," pravila k Pavlovskému a k Nany, „a já ji zachráním. Ona nesmí umříti." Náklonila hlavu nad malinkou bytostí a pokřtila ji proudem slzí. V ní plálo a chvělo se veškeré nitro.

Cítila lásku mateřskou k dítěti své nepřítelkyně. Odpustila již všecko, nevěděla o ničem, nemyslila na nic než na tu jiskřičku nového žití, kterou svatá příroda odevzdává rukám matek. Ty neptají se pak, jaký je účel tvorstva, co jest žití, je-li smrt a nicota snad lepší než jeho zápasy. Ony chtějí, aby bylo žití na zemi, aby bylo zachováno, pěstováno a jejich láska, radost a starost je proudem samé věčnosti.

20. Máj.

Viktorka žila ještě čtyři neděle trápena jsouc dnem i nocí kašlem, který nic nebylo s to utišiti. Při tom horečka neustále stoupala. Dřímala ustavičně, byla omráčena, netázala se na své dítě. Žádala si jen každého dne viděti Annu. Jestliže se jí dlouho neukázala, ptala se na ni neustále a neutišila se, dokud ji nespatřila.

Pak nastavovala jí vždy svou horkou malou ruku a říkala: „Děkuji ti, Anna." Nic více neřekla.

Horák byl hluboce dojat Aniným činem. Ještě téhož dne, co dítě vzala k sobě, přišel za ní, vzal její hlavu do obou rukou a plakal nad ní chvíli. Hned příštího dne byly křtiny beze vší slavnosti odbyty. Anna byla po žádosti otcově kmotrou své sestřičky a určila jí jméno Viktorka. Ruprecht byl kmotrem.

Anna stala se tedy pěstounkou maličké, a noc po křtinách již ji oplakávala. Slabost malé holčičky byla tak velká, že nepřijímala více potravy, slabě dýchala a stydla. Nebylo jinak, než jakoby uhasínal plamének jako v lampičce bez oleje.

Pavlovský strávil tuto celou noc v pokoji Anny. Zahříval zevně i uvnitř něžné to ústrojí prostředky nejdůmyslnějšími a hle, plamének zas chytil, vzplál, zastavující se pohyb oživl a tajemství života proudilo znova v žilách, chvělo se v nervech, svítilo ve skráních.

Ráno otevřel Pavlovský okno rannímu slunci a pravil: „Věru, ta dnešní noc zdá se mi býti zázrakem. Nemýlím-li se velmi, je to děcko prozatím zachráněno. Večer nebyl bych tomu uvěřil žádným spůsobem.

Pak ať někdo spoléhá na úkazy a příznaky. Jsou vskutku případy, které i nejzkušenějšího lékaře překvapují.“

„Dle toho mohli bychom přece doufati v uzdravení Viktorčiny matky,“ řekla Anna dívajíc se s mateřským blahem na dítě. „Je teď všecka změněna a kdyby se uzdravila, mohli bychom šťastně žíti.“

„Je to marné,“ vzdychl Pavlovský. „Nemoc její činí obrovské pokroky a vysmívá se mým prostředkům. Jeť to nepřítel, který mi hází zbraně moje pod nohy. Jsem na samém začátku své praxe a není mi tedy divu, jsem-li tímto případem sdrcen. Jaké povolání jsem si to zvolil? Chci prodlužovati život, mírniti bolesti a útrapy člověka. Ale každý den bude mne bezpochyby ubezpečovati, že jsem vzal na bedra slabá dílo obří. Jsem slabý člověk žití pomíjejícího a proti mně stojí příroda, věčné tajemství, mocnosti drtící mne i mou dobrou vůli.“

Anna naslouchala mu s nevšední pozorností. Jakýmsi vnuknutím porozuměla dobře jeho steskům.

„Vy pravíte,“ řekla nesměle, ale jasně, „že příroda stojí proti vám a dnes v noci řekl jste mi jednou, že sama příroda jedná v citu mateřském a v ženské pečlivosti. Ale lékař, jak jsem jej ve vás shledala, lékař je bratrem, vůdcem, učitelem, věštcem tohoto citu, toho pudu pečlivosti. Jeť ve svazku s přírodou.“

Zarděla se, neb odvážila se voliti slova a vyslovovati pojmy, které jí nebyly běžné, s nimiž teprv se seznámila z hovorů s Pavlovským. Přec neměla proč zardíti se. Přijal její poznámku vděčně, a rozuměla-li ona jeho vyššímu vzdělání vnuknutím prostého a velkého rozumu pomocí dobré paměti pro vše, co kdy čtla, byť toho mnoho nebylo, měl on navzájem porozumění vzácné pro rychlou chápavost ženy, je-li srdce její na pravém místě. Byl tak šťasten, že dovedl takto býti srozumitelným své matce a ona měla nekonečnou náhradu za své neštěstí v souhlase svého ducha pouze snivého s duchem plným myšlének tohoto milého syna.

Neodmítal, neodbýval tedy tuto dívku neučenou, když k němu se vzpínala úponkou ducha netknutého pedanterií ani domýšlivostí.

„Ve svazku s přírodou,“ opakoval po ní. „Dobře, ano, je tomu tak. Ale co je příroda? Tvoří život a ničí jej. Sápe se na něj zkázou.“

„Z druhé strany vysílá zas proti té zkáze vojsko a to záleží z těch, kteří se starají o dobro jiných. Válčí sama s sebou,“ tak troufala si Anna vésti dále tyto představy a obrazy.

V tom zavolala je Nany ku snídaní, dokládajíc, že si ji dobře zasloužili za tu dlouhou noc. V ložnici Viktorčině bylo ticho. Nemocná asi k ránu trochu usnula.

Pavlovský s Annou a Nany hovořili při snídaní o malé Vikyčce, jak jí bylo o půlnoci nejhůře, jak už ani nedýchala a jak potom pod pečlivým ošetřováním jejich jako zázračně k životu se křísila. Dech spokojenosti dlouho, ach dlouho postrádaný vznášel se kolem rozmlouvajících a v celém příbytku. Bylo to, jakoby uprchlý domácí skřítek do této domácnosti znovu byl zavítal, byť jen se sporým paprskem, deroucím se skrze mračna zármutku a starostí.

Za krátko rozptýlily se tyto tři osoby opět každá za svým úkolem. —

Jaká to byla úleva, jaké dobrodiní, že otec a dcera zas byli spolu jako kdy jindy. Anna byla radou otci, aby zas obchodu aspoň částečně se ujal. Navrhovala mu, jakým spůsobem spolu by se střídali tak, aby ona mohla dítě ošetřovati.

On svolil. Anna bývala nyní zas více doma. Nespala celé noci s děťátkem a naslouchala slavíku, který se zdržoval již mnohé jaro nad fontanem u Klamova paláce a jehož sladká píseň celé okolí oživovala. Pavlovský trávil nyní mnohou noc u paní Horákové a zvuky slavíčí rozrývaly mu srdce. Neměl času a chuti navštěvovati Rynkovou. Ona přicházela sama k nemocné sestře den co den a shledávala se s ním často.

Odcházela plačíc upřímně. Přece bolelo ji, že nebyla ona vyvolena za kmotru své malé neteře. Zbožňovala to malé stvoření a nabízela se, že ho přijde hlídat.

Když jí to Anna chladně odepřela, neodmluvila ani slova. Odcházela v rozpacích před Annou. Pak setkala se s Leopoldem, jenž na ni čekal opodál, a plakala ještě po cestě, odcházejíc s ním na nějakou procházku. Pavlovský věděl, že s ním takto chodila, že u ní meškal celé dny. Odvracel se od ní docela, či chtěl tak učiniti. Ale cítil, jak to bylo těžké. V každém snu jeho roztržitého spaní vídal její krásný obličej, půvabnou postavu, slyšel její svěží hlas. Ve bdění zpomínal, jak ji poznal velkodušnou. Pravil k ní v duchu, že byla a jest jeho láskou jedinou.

Anna nemohla nyní choditi ani k strýci Horákovi, tím méně k Rojkovům. Teta Horáková posílala si k ní po Aninu zařízení Adelku a někdy přicházela také sama se svým děsným kašlem ptát se, jak se vede mladé paní. Slyšela ovšem, že nic se nelepšilo, a kývala smutně hlavou kladouc si ruku na svá zapadlá prsa. Anna viděla s hrůzou, jak též u ní nemoc pokračovala. Pavlovskému přibyla i tato pacientka do jeho zoufalé praxe. Zas nebyl k potěšení nad ní. Zas musila Anna sdílet jeho zármutek, že tu nebylo pomoci. Ale tento případ byl přesmutný.

„Aspoň ulevit!“ bylo heslem lékařovým.

„Aspoň ulevit,“ kázalo dobré srdce Anino.

Ale osud byl mocnějším snahy jak lékaře tak dobrosrdečné ženy. Namířil ránu na trpitelku, na „neocenitelnou manželku“, — jak jí říkal pathetický manžel —, jež životem za své dobré vlastnosti platila.

Jan Horák, vždy snadno popuzen, býval nyní za nemoci ženy své přímo nesnesitelným, urazil představeného v úřadě a byl na hodinu ze služby propuštěn.

Tuto zprávu přinesl domů, mysle více na svoje pokoření než na leknutí ženino. To bylo tak velké, že spůsobilo u ní chrlení krve.

Děti přiběhly plačíce pro Annu. Ta nevěděla, jak tam dojde, co se stane, co dále bude. Něco jí jen pravilo: Ty jsi zde, Anna. Ty musíš pomoci. Vzala nemocnou matku v náručí a položila si její hlavu na své rámě. Nemohla promluviti, nechtěla ji na licho těšiti.

Najednou vzešlo jí světlo. „Mlč, tetinko, a neplač,“ řekla. „Strýc má již nové místo. A sice u nás v obchodě. Ještě dnes tam nastoupí. Nemohu tam teď sama pořád býti. Otec bude ho potřebovati.“

„Ale on a být obchodníkem! Jeho nadání.“

„Strýčku,“ volala Anna na toho. „Vy byste nechtěl?“

„Ah, s mými schopnostmi je doúčtováno, půjdu třeba za pastuchu. Utiš se, manželko drahá. Moje nesmírná láska k tobě přemůže všecko.“

Přijal tedy s teatralními posuňky Anino nabídnutí a jí zbývala úloha ještě otce naklonit tomu plánu.

Našla jej však povolnějšího než prve si myslila. Učinil jí to k vůli. Za to však přesvědčila se již za několik dní, že oba bratři byli nyní vetchými starci a že byl obchod ztracen v jejich rukách.

Bez rozmýšlení převzala nyní sama jeho vrchní řízení. Objednala zboží, vedla korrespondenci, činila nabídky, rozesílala inseráty. Nevěděla sama, že toho byla schopna. Měla nyní přítomnost ducha za dvě rodiny a byla matkou dvojím dětem. Neb přísahala také tetě, že dětí jejích neopustí.

Byl krásný měsíc máj. Šeřík kvetl. Obilí metalo, tráva bujela plna pampelišek a chudobek. Slavík klokotal.

Anna nosila umírající maceše celý ten máj v kytičkách na lůžko. Říkala vždycky podávajíc jí květin: „Tvá Viktorka je zdráva, sílí. Počkej, až ji uvidíš.“

Mladá matka odpovídala jen: „Děkuji ti, děkuji.“

Ku konci uvolnilo se jí. Spala trochu klidněji.

Jednou pozdržela Annu ještě, když už chtěla odejíti, a ona musila si sednouti. Viktorka děla:

„Anna, tobě to dítě odevzdávám. Nedávej ho nikomu, nejméně Tekle. Jestliže moje dítě do krve vssálo moje zlé myšlenky, doufám, že do srdečka malinkého přijalo také tu lítost nad tím. Snad jsem za ty myšlenky nemohla? Byla bych je však jistě zkrotila, kdybych byla věděla, že je zkrotiti mám. Dej ty příklad takový mé Vikyčce. O nebesa! Co mohu ještě činit pro to dítě?“

Anna klekla vedle ní a líbala jí ruce.

„Odpověď zní: umřít, umřít.“

„Ne, ne, ty budeš žít,“ plakala Anna. „Teď, kde se milujeme, teď se máme rozloučit?“

„Děvče drahé! Tomu ty nerozumíš. Tak velké změny může činit jen smrt, která odpouští. Život je příliš velkým pokušením a život neodpouští nic. Stále je tu ta touha po štěstí, ten boj o ně. Ale žíti bez štěstí nelze. Umříti je lépe. Tvoje je to dítě, Anna.“

Anna čekala na kolenou, že ještě něco řekne. Viděla však za chvíli, že usnula.

Po tomto spánku Viktorka nepřišla více k sobě a posledního máje dobojovala ten vezdejší zápas o štěstí, o světlo a dobro.

Slavík klokotal celou tu poslední májovou noc prastarou píseň o lásce a její touze.

21. Dvě návštěvy.

Když Horák mechanicky z krámu a do krámu svého přecházel, když tam rovněž mechanicky prodával a pracoval, bývalo mu někdy, jakoby bylo bývalo jeho druhé manželství pouhým snem, krásným a kouzelným a zas děsným a černým.

Viktorka opustila jej a nevysvětlila mu hádanku, zdali jej přece aspoň někdy opravdu milovala tou láskou před tím od něho nepoznanou, které on byl schopen k ní.

Shrbený, s vlasy sešedivělými, bezzubý, s rozhojněnými vráskami, druhdy z mládí klidný a rozumný, obíral se nyní ve vší tichosti s tímto problemem. Co večer chodil na hřbitov s velkými kyticemi růží a procházel se kolem hrobu své mladé ženy, až jej noc překvapila a hvězdy s měsícem jej doprovázely domů k jeho dvěma dcerám tak různého věku. Někdy doprovázel jej tam Ruprecht, jehož hrobce byly základy stavěny. Chodili spolu mlčky ven a každý bavil se myšlenkami svými.

Ruprecht měl posud za to, že jeho syn od Rynkové neupouští. Nevěděl nic, čím jej tato žena ranila. Vídal jej však bez přestání zasmušilého, pozoroval při něm jakési utrpení a trpěl s sebou. Bolelo jej, nemohl-li Václav zakrýti, jak u něho se nudí, a neměl dosti otcovského sebezapření, aby mu to vše odpouštěl za cenu, že jej viděl zdravého, že jej měl. Byl by chtěl zasahovati v jeho osud, říditi mu jej, býti mu vším, míti jej pro sebe. Toho musil se odříkati, musil zůstati jemu cizím ve mnohém ohledu a nemohl se ani do toho vpraviti, což bývá osudem rodičů a při čemž, je-li v nich pravý hlas přírody, přese vše neztrácejí nic na svěžesti svého citu, na neunavné radosti ze žití těch potomků, která ničím se neopotřebuje a každým dnem znova se rodí ve srdci radostně stárnoucím, rádo ustupujícím z jeviště života, aby vedl úlohu jejich dále ten, jehož jest budoucnost. Do tohoto vyššího ještě stupně otcovské lásky nebyl Ruprecht posud zasvěcen, ačkoli postupoval rychle z fase do fase toho velkého umění býti otcem.

Měl za svou povinnost navštěvovati někdy svou křestěnku a zároveň její sesterskou pěstounku. Byl by dítěti rád nosil nyní již hračky a mlsky. Rostla mu pomalu, avšak přece ku podivu. Nikdy neviděl vyvinování malého dítěte. Teď sledoval je zvědavě a zároveň s bolestným citem, že to vše zmeškal u syna, který byl teď jeho láskou jedinou.

Přišel-li Václav k němu, mluvívali spolu o tom dítěti a tu měli přece o čem hovořiti.

Jednou mluvili zase o něm; pak přešel hovor na Annu a její ubohou tetu. Václav sdělil otci, že je s touto pacientkou dosti spokojen. Nemoc se zastavuje — ovšem nelze věděti, na jak dlouho. Ale pro tu chvíli chodí zas a obstarává domácnost. Hlavní zásluhu toho příznivého obratu přičetl Pavlovský Anně.

Ruprecht navzájem vypravoval o velkých převratech, které se dějí v krámě Horákově: „Anna dává vše znovu a moderně zřizovat. Nevšiml jsi sobě, že dala starou německou tabuli sundati? Přijde tam nová, česká, červenobílá s jmenem jejího otce. Anna je Češkou, vždycky jí bývala. Má ve všem upřímný cit."

Václav přisvědčil a dodal: „Je věru k nepochopení, že takové děvče není milováno, že si troufá pohrávat s jejím srdcem bezhlavý hejsek. Avšak, co dělat? Děje-liž se mi lépe než jí?"

„Tobě, Václave? Od té... paní?"

„Ano; budu vám to vypravovat. Jsem vám důvěru dlužen, neb pravda je posud, co jsem vám již jednou řekl, že vás uznávám za svého

nejlepšího přítele, a rovněž pravda je, že jste ke mně lepší nežli zasluhuji."

Co otce a syna dělilo, zmizelo v té chvíli nadobro.

Václav vypravoval Ruprechtovi, co Tekla pro něho učinila, jak jej zachránila nad samou propastí zoufalství, jakou láskou k ní vzplanul a jak se marně snažil vyrvati tu krásnou bytost z mrzkých poměrů, které ji dusily.

„Jako voda ubíhá mezi prsty, chcemeli ji do dlaně nabrati," pravil, „tak unikala mi tato krásná duše, kterou má láska lovila. Necítila ke mně lásky vzájemné a přece nebyla nikdy s to říci mi to. Cosi ji ke mně přece poutalo a nebyla to pouhá koketerie. Jsem přesvědčen, že její lepší city byly moje, že měla chvíle, kde jen na mne myslila. Ale jindy byl jsem jí vážným, málo dobrodružným. Bála se mé žárlivosti do budoucna, mých požadavků na její srdce, mých zvyků a mého vkusu. Pak nebyla zas mojí a nechtěla jí býti. Chtěla míti šašky a frašky kolem sebe, pestrý jakýsi bazar lidí sběhlých ze všech úhlů světa. Nevím, co ještě chtěla, bylo toho však více, k čemu bych nebyl měl nejmenší chuti. Možná, že jsem ji trochu týral, snad jsem ji velmi unavoval tím, jaký jsem a jakou jsem chtěl míti ji. Nyní ztratil jsem ji docela. Vy o tom přec víte, že Rojkovic rodina do Prahy se odstěhovala, že Anna zas byla v nebezpečí státi se znova obětí toho Leopolda?"

„Horák mi to řekl, ale posud neví sám, jak a proč Anna se ho zas odřekla. Teď není prý více ani řeči o něm."

„Protože paní Rynková potřebovala inšpektora či sekretáře na své záležitosti. Měla a má prý mnoho peněz mezi lidmi. Otec neumí tak perem vládnouti, ona nemá času zúčtovati si něco a napsati několik listů. Musí či musila míti sekretáře."

„A tím stal se Poldík?" Bylo těžko Ruprechtovi nezasmáti se a Václav nemohl mu to míti za zlé.

„To nechme už býti," pravil. „Jen to ještě vám povím pro větší zasmání, že přišla ubohá paní Rojková radit se s Annou, co tomuto postavení Leopoldovu říká? Bylo skvělé. Měl celé zaopatření a značný měsíční plat. Anna nemohla se ani horšiti pro naivnost té utrápené matky, která opravdu neví někdy, co si má pomysliti o tomto světě a která by dala nejraději svou krev za všecky ty děti."

„A co radila Anna? Něco musila přece říci?"

„Radila určitě, aby si Leopold něco jiného hledal, a ne dosti na tom, když během téhož dne se nahodilo, že se poptával pan Malina, obchodník v železe, po nějakém příručí, a ona o tom se dověděla, vzkázala to Rojkovům hned a uprosila otce, aby dal Leopoldovi skvělé vysvědčení. To zaslala za ním."

„Jemu nechtělo se však asi z teplého hnízdečka u krásné vdovy?"

„To nevím. Byl však z něho vyhozen dosti bezohledně a bylo pravým štěstím, že měl Anino odporučení. Teď přicházím, milý otče, k tomu pravému. Dnes ráno byla mi oznámena dáma ve smutku v mém bytu v nemocnici. A pomyslete si, jak mi bylo! Byla to Tekla, jež ke mně přicházela! Jaký však byl to rozdíl mezi její návštěvou první a touto. Tehdy byla mi andělem, mou spásou. Dnes oloupila mne

o všecko, co mne na světě blažilo. A přece byla to zas ona, tak dobrá a zvláštní a upřímná. Co u mne chtěla? I to je toliko jí podobno. Přišla mne žádat za dovolení, aby se směla zasnoubit s jiným."

„S jiným?" vzkřikl Ruprecht.

„S jakýmsi Vodičkou, přítelem z mládí pana Vašaty. U Vašatů jej seznala. Je mnohem mladší než Vašata, ale přec není více mlád. Ten zahledl ji, zahořel k ní vášnivou láskou a hned po druhém shledání žádal za její ruku. Ona vyžádala si lhůtu k rozhodnutí. Vlastně chtěla prý jen dříve se mnou mluviti."

„A tys jí to povolení dal?"

„Řekla mi, že myslí, kterak mne prý není hodna. Děkovala mi za to, co jsem prý pro ni učinil neb učiniti chtěl. Má prý posud chvíle, kde touží s pláčem býti taková, jak já si ji myslím. Ale pak nahlíží zas, kterak by to bylo nemožné a také nudné a nepohodlné. Krátce nemůže prý chtíti Darmo trápí se potom. Málem byl bych padl před ní na kolena a byl bych ji prosil, aby byla mou a o nic více se nestarala. Ale viděl jsem, že jest zamilována do toho Vodičky, že jí udělal. K němu cítí se vábena. S ním je příbuzna, jeho nebojí se, jak se bojí mne. S ním má odvahy dosti vázati se navždy. Proto nenamítal jsem jí ničeho. Plakal jsem, jak pláču teď. Vzala mne kolem krku, políbila mne a zmizela plačíc také. A já smýšlel jsem s ní tak dobře. Myslil jsem si to tak krásné. To vše a ona celá je pro mne ztracena."

Vzal klobouk a odešel. Otec zůstal sám jako přimrazen. Udeřil se v čelo: „Jak je to těžké býti otcem! A on při tom ani nepomyslí na mne. O, jak se mi zpamatuje z toho? Takovou lásku zahazuje té proklaté ženě."

22. Divy fysiognomie.

Několik neděl po smrti Viktorčině zavítala Rynková zas poprve k Anně, aby uviděla malou neť a zároveň pozvala Annu na svoji brzkou svatbu. Řepka sice zuřil, že Tekla se zasnoubila netázajíc se ho za dovolení, ale ona dovedla býti najednou rozhodná a chladnokrevně se mu opříti jako druhdy svému muži. Vodička ji opanoval. Tak zaujata jinou osobností nebyla posud nikdy. Činila vše po jeho vůli. Nenamítala pranic, že na svatbu spěchal, nebála se pohoršení, které tím spůsobí, že ani do roka ve vdovství nesetrvala.

Leopoldovi, kterého více jen z vůle svého otce a z touhy po zábavě za svého inspektora přijala, byla dána laskavá výpověď, oslazená pěkným darem. Loučil se arci jen velice nerad s její svůdnou společností. Byl nyní již přijat v obchodě železářském.

Tekla rozplakala se dojetím u kolébky krásného děcka, které pod mateřskou péčí Aninou mile zkvétalo a denně podobnější své matce se stávalo, a pak vytasila se s druhou příčinou své návštěvy: oznámilať, že je nevěstou a že má již jen čtrnácte dní do svatby.

Annu, která o tom dosud ničeho neslyšela, tato zpráva překvapila tak, že neměla ustrnutím slov.

„S Pavlovským?" tázala se pak nejistě, neb nechápala v tom případě zármutek, který na něm stále pozorovala.

Tekla zavrtěla hlavou.

„Ne?“ vykřikla Anna skoro divoce, ale nebyla v tom ani výčitka ani hněv, nýbrž nepochopitelná radost.

Tekla sklonila hlavu před Annou, jakoby tato byla její soudcem. Zpovídala se jí ze všech svých citů.

„Vím, že je Pavlovský nejlepším člověkem na světě,“ pravila mezi jiným, „ale přiznávám se Vám, že nedovedu oceniti toho člověka a krátce řečeno, že ho nemohu milovati. Vím, že bych našla s ním bezpečné štěstí, že bych byla v nejlepších rukou, že bych se stala lepší . . . Dokud jsem neznala nynějšího svého ženicha, nutila jsem se pořád, abych Pavlovského milovala, slibovala jsem si, že se vynasnažím býti hodna jeho lásky. Ale to vše zvrtlo se ve mně, když jsem spatřila Vodičku. Tenkráte poznala jsem poprve, co jest láska . . . Jsem zajata, opanována, nemohu míti jiné vůle než on. Při tom uznávám, že snad nebudu šťastna, že budu věčně pamatovati na laskavého a vzdělaného Pavlovského, že budu oplakávati svůj omyl, neb vím již nyní, že je Vodička muž surový, nepodajný, nevzdělaný. Ale co dělat? Jsem přece jen šťastna, hledí-li na mne tak pánovitě a při tom vášnivě, že cítím, jak blednu. Třesu se teď již před ním. Jak bude teprv později? Ale nemohu si pomoci.“

Anna marně jí domlouvala, aby si to tedy ještě rozmyslela, aby ten poměr zase zrušila. Nadarmo líčila jí zármutek Pavlovského a svou starost, kterak šlechetný a cituplný ten muž snese takové sklamání.

Tekla slzela, ale stála na svém, že si nemůže pomoci, že jde za svým osudem.

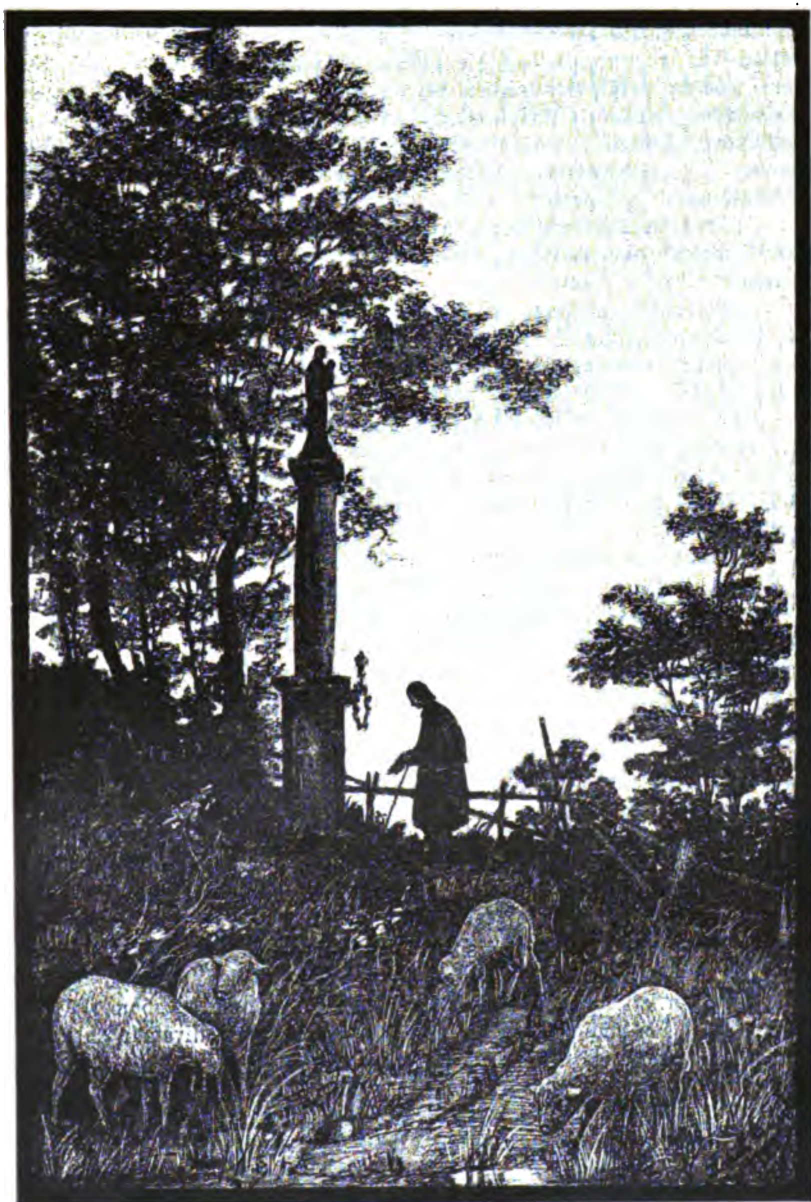
„Přijdete mi tedy na svatbu aspoň do kostela?“ tázala se. „Odjedu potom hned do Karlových Varů. Vodička koupil tam velký dům s byty pro vyšší aristokracii. Tam budu žíti s ním v letě. V zimě doufám, že strávíme vždy několik neděl v mé milované Praze.“

„Váš nastávající manžel je tedy bohat? Budete žíti s ním tedy ve skvělé společnosti?“

„Jak pozoruji, myslíte, že to u mne pomohlo rozhodnouti.“

„Nemyslím to, jen jsem se tak v duchu tázala, a vy jste to hned uhodla. Ale nenapadá mi chtíti v té věci vysvětlení. Osmělila jsem se dáti vám některé rady, ale omlouvám se teď za ně. Neměla jsem k tomu práva. Jenom mé přátelství k Pavlovskému budiž mi omluvou.“

„Nemluvte tak cize, Aninko. Vidíte, mám vás ráda už pro to, co činíte tomu dítěti. Mám vás ráda i přes to, že jste dokonalá a já křehká, nerozumná a lehkovážná. Ale na čem vždycky jsem sobě zakládala, to je, že jsem upřímná a nikdy nelhu. Tedy ano. Jeho bohatství pomohlo rozhodovat. Je to šeredné, ale vidíte, nikdy nemohla jsem milovat člověka chudého, a Pavlovskému pořád ještě u mne vadí, že jsem jej znala v nejkrutější bídě. Měla jsem s ním v pravdě útrpnost převelkou. Ale z té nemohla se u mne zroditi láska. Když jsem však viděla poprve Vodičku s těma jeho krásnýma rukama, plnýma brillantů, objatýma manšetami batystovými, nemohla jsem jinam hleděti nežli na paprsky těch kamenů, jež kroužily malinkými duhami kol jeho prstů. Jeho vlasy a vousy byly uspořádány, jak je nosí v nejvyšších kruzích. A k tomu celý oblek, ta obuv, rukavice, náprsenky s překrásným vy-

Modlitba pastýřova. Kreslil Konst. Bušek.

šíváním, ten krajkový kapesní šátek, hodinky samé diamanty. Ostatně je to krásný muž černých očí a vlasů, postavy mohutné, pohybů elegantních. Vím, že by nedostal košíkem ani od vás snad. Odpusťte . . . Nechci Vás rozhněvati! — Ale vidíte. Filomena si ho sice nevšímala. Ta si začíná proti vůli rodičů novou známost s nějakým studentem, Vilémovým přítelem. Avšak Matilda, vím jistě, přijala by ráda ruku Vodičkovu. Arci na to není pomyšlení. Váš strýc, zdá se mi, je poněkud lakotný ke svým dětem. Nechce slíbiti věna dcerám, nýbrž odbýti je nějakou roční podporou."

„Protože potřebuje kapitálu sám do živnosti. Dle toho počítá však pan Vodička také na jmění vaše? Nevede tedy ani jeho pouhá láska k vám?"

„Potřebuje jakéhosi jmění ještě. To je přirozené. Nemám mu to za zlé. Jsem šťastna, že k němu nepřijdu s prázdnýma rukama. Ale to jsou lapalie. Ovšem, že jsou ty lapalie příjemné, neskonale příjemné, a teď, Aninko, když jsem si přestála vaše kázáníčko, teď těším se již zas jako dítě na ty Karlovy Vary, na ty skvělé uniformy pánů, na toiletty dam, na hudbu celý den. Neb tam hraje prý vskutku pořád, a za hudbu v krásné zahradě mezi skvělými lidmi dala bych duši. Chtěla bych, aby ještě přes můj hrob táhl průvod maškar s pochodněmi a taneční hudbou."

„Vdejte se přece také," pravila Tekla ku konci k Anně. „Vezměte si Ruprechta, když o vás tak stojí. Potěšíte tím i Pavlovského. Vy nevíte, jak o vás smýšlí. Svou matku nemohl ctíti více nežli vás. Nejednou mi řekl, že je přáním jeho nejvřelejším, abyste se stala chotí jeho otce a stáří osladila tomuto, jemu pak abyste vybudovala u otce domov."

„Zde to dítě potřebuje mne více než Ruprecht, jemuž na světě pranic neschází," odpověděla Anna skoro tvrdě. — —

„Matkou, matkou jeho mám být?" mluvila k sobě po Teklině odchodu. „On po tom touží, každý mi to radí, můj otec tomu přeje snad posud? Což vypadám tak stará? Což má každý právo býti mladým a míti touhy mladosti jenom ne já?"

Přistoupila k zrcadlu a dívala se pátravě na svou tvář s otázkou, proč ji nikdo neuznává lásky hodnou. Té tváři nescházelo nic nežli svěžest, nádech barvitosti, lesk v oku, kouzlo úsměvu. Vše to vzalo jí příliš vážné vychování, přísný směr ducha, potlačené touhy srdce. Ctnost vzala jí půvab, rozum unesl ženskou naivnost, usedlost povahy činila ji někdy drsnou. Byla matronou, než byla ještě dítětem. Vzbouzela úctu a důvěru, lásku jen na krátko, jen jednou, jakýmsi divem u mladého hocha, dokud neznal jiných žen.

Po návštěvě Rynkové okoušela trpkost těchto pravd, jež se jí objasnily pohledem do zrcadla. Kdyby nebyla měla Vikyčky, byla by se strpčila docela. Ale to dítě bylo zde, dovolávalo se její nekonečné lásky dnem i nocí a ona učila se usmívati, býti s dítětem dětinnou a pustila mimo sebe lásky klam.

Pavlovský přicházel k Vikyčce, hovoříval s Annou o ní, o tetě Horákové, o různých novinách. Hovoru účastnila se obyčejně také Nany, která se nyní s pravou vášní zabývala politikou. Čítala horlivě noviny, střádajíc denní čísla na neděli. Mívala vždy steré otázky na srdci

vzhledem k evropským událostem a byla by ráda přišla na dno plánům diplomatů. Pavlovského to velmi bavilo. Dovedl se nyní zasmáti toliko jí, staré Nanince. Ale Anna cítila i v tom zasmání hlubokou jeho zádumčivost.

Jednou, v neděli ráno, když bylo již po sňatku Teklině, řekla pro sebe Anna nenadále: „Dobře, má-li to býti a je-li to jediné, co pro něho činiti mohu, stanu se mu tedy matkou a opravdu jí dovedu býti, jelikož mám náhle vnuknutí, čeho mu je nyní třeba.“

Rozhodla se učiniti s malou Vikyčkou návštěvu panu kmotřínkovi. Nany skočila pro chůvičku dítěte, jež měla službu u něho jen několik hodin denně a jinak u svých rodičů v sousedstvu meškala. Ta přišla celá vypraná, vzala opentlenou a vyšňořenou panenku na ruku a mladá pěstounka sledovala je vážně.

Byly přivítány jako královská družina od ubohého sklíčeného Ruprechta, a mezi tím co dítě se bavilo s kanárkem, rozhovořili se Ruprecht a Anna o Václavu, jehož osud otce hluboce rmoutil.

Ruprecht svěřoval jí, jak velice ho bolí synova zasmušilost pro to sklamání s Teklou.

„To vidím, pane Ruprechte, a jde mi to k srdci. Buďte o tom přesvědčen. Proto odvažuji se také nyní přijíti vám s návrhem k jeho vyléčení.“

„Vy byste něco věděla proti jeho stesku?“

„Ano a je to dosti známý prostředek. Cestování. On sám již naň myslil a řekl vám snad, že zadal o státní stipendium, aby mohl na cesty se vydati? Neřekl vám to? Nevíte tedy ani to, že obdržel stipendium jiný? Vskutku to nevíte? Nechtěl vás tím tedy nepokojiti. Anebo se obával, abyste nechtěl sám přinésti peněžitou oběť a dáti mu na cesty.“

„Ah, pravda! To je to! Takový je. Nic nechce ode mne. Musím jej prosit, nutit, hněvati se, chci-li mu něco darovati. On mne přece jen nemiluje jako syn otce. Bože, vzpomenu-li, jak jiní synové své otce vydírají.“

„Kdo by vás teď slyšel, pane Ruprechte,“ řekla Anna s úsměvem, „myslil by, že je vám líto, že vás Václav ještě nepřivedl na mizinu.“

Ruprecht pousmál se také, ale ta poznámka patrně mu pochlebovala.

Prohlásil pak, že Václav tedy musí a bude cestovati, ale dodal s povzdechem: „A já — já zde budu opět sám.“

„Ale vždyť budete míti jeho listy,“ těšila ho Anna. „A dokud se nevrátí, buďte každou neděli naším hostem. Můžete se mnou rozmlouvati o Václavu, můžete se těšiti s Vikyčkou. Můj otec bude šťasten, uvidí-li vás, a zapomene trochu na svůj bol. A na Aninku nesmíme při tom také zapomenouti. Vy ji máte také rád, není-li pravda?“

„Mám, zajisté mám. Málo je ženských, jichž bych si tak vážil, jako jí. Ale co se týče vás, slečinko, je těžko říci, jak smýšlím o vás a co pro vás cítím. Darmo mluvit. Bojím se, abych vás neurazil, ale hleďte na tu slzu v mém oku ... Nebojte se, že budu dělat hlouposti, že budu chtít poutati vaše mládí k mému věku. Měl jsem dosti výstražný příklad ve vaší rodině v té věci. A já jsem vděčen za to, co je, a nebudu loudit na Pánubohu ještě více. Hleďte! Leta a leta sousedíme my

Ruprechtovic dříve s Chodkovými, pak s Horákovými, a nepřivedli jsme to dál, nežli že jsme si někdy nějaké peníze měnili, na prahu krámů sobě pohovořili a na vzájem se zvali na pohřby a svatby. A teď najednou, když se zdálo, že nás na vždy rozdvojí váš košíček, teď jsme teprv přátely."

Když Ruprecht později synovi ten plán sdělil a peněz k tomu skoro prosebně mu nabízel, divil se Václav ovšem velmi. Uslyšel pak o návštěvě Anny a o všem, co řekla. Václav přijal vděčně otcovy oběti a již pouhé pomyšlení na vědeckou malou cestu po čelných městech evropských jej osvěžilo a rozveselilo.

Šel Anně děkovat za její prostřednictví a mezi tím, co k ní vřele a vlídně mluvil, zamlčel se náhle a jeho oko utkvělo na ní s úžasem, jakoby měl přepodivné, ohromující vidění. Díval, díval se a pranic neříkal.

Anna ohlížela se za sebe, není-li tam jakési zjevení. Byla uzardělá radostí, že se jí tak dobře podařila mateřská úloha prostředkující mezi otcem a synem. Měla zvláštní rozmilý úsměv a z očí zářila jí dobrota její žádnými stíny nezacloněna.

To bylo, co naplňovalo Pavlovského úžasem takovým, že jej opanovati nemohl. Bylť mu ku podivu, jak fysiognomie se může takořka rozvíjeti v novou podobu, jak můžeme okolo někoho choditi a nepoznávati jeho cenu, ale i když jsme ji poznali, jak po čase teprv celou duši člověka ve zvláštním okamžiku z tahů obličeje, mistrovského toho díla přírody, vyčteme.

„Co je vám?" smála se mu Anna, neb tolik viděla, že nic strašidelného jej v kámen neměnilo. Ano cítila, tušila slabounce a sladce, že to byla ona sama, jež se stala předmětem jeho úžasu.

A tu jí bylo, jakoby duše její nalezala takořka okénko v její fysiognomii, jakoby to okénko otvírala, jsouc povzbuzena nevýslovným štěstím, jakoby náhle z něho všecku záři rozlévala.

Prostě řečeno, Anna byla dnes krásna a Pavlovský to viděl lépe, než by bylo bývalo dáno komukoli.

Když konečně od Anny oči odvrátil, polil jej tmavý ruměnec a vstoupal mu až pod vlasy.

Nevěděl, co by řekl. Posadil se nemluvně a ona proti němu, ale ona dala se do povídání a slova plynula jí jako nikdy před tím. Musil odpovídati, líčiti jí plán své cesty, ale jemu namanulo se najednou přesvědčení, že mu té cesty dokonce není třeba k jeho vyléčení. Ba dále ještě, zdálo se mu náhle obětí skutečnou odcestovati z domova, kde jej to nenadále drželo pevně a tak mile, že by se byl dal držeti milerád.

Toť byla neslýchaná vrtkavost a nebylo možno dáti ji znáti. A přece jej Anna prohlížela tak trochu, trošinku aspoň.

Zas do ní se zadíval dlouho, dlouho, až se styděl za sebe. Neodolatelná moc táhla jeho zraky k její tváři a ta tvář rozkvétala zázračně, do lící stoupaly jí růže, pomněnky zamodraly se jí v očích a celé jaro pohrávalo jí na čele bělostně zářícím.

Příchod Nany, přinášející číslo novin, přivedl mladé lidi šťastně v rovnováhu.

Vítr zatím již foukal přes strniště. Krásná letní doba byla ta tam, utracená v trampotách. Bylať pravá sezona cestování. Bylo by bývalo nesmyslem, kdyby byl Pavlovský cestu odkládal. Nezamýšlel učiniti tak, ale přece jej jaksi urážela, že se naň, jak se zdálo, pospíchalo s tím, že se ho každý na to ptal a že Anna o jiném s ním ani nemluvila.

Ale o čem měla mluviti, když on každé chvíle se zamlčel?

Byl tedy opět jaksi mrzut, nemohl odhodlati se, kdy ustanoviti odjezd. Měl ovšem výmluvy velmi platné. Byl ku podivu znám již co lékař a mnoho volán. Byly tu těžké případy, které nechtěl dáti do jiných rukou.

„Aspoň nedávejte se teď už volati k novým nemocným,“ Anna mu říkala. „Jinak nedostanete se jakživ odsud.“

Ale jednoho dne přišla sama ho prosit do bytu jeho otce, kde právě meškal, aby navštívil nemocnou, neb bylo to u Rojků, s nimiž nepřestávala cítit útrapy jejich osiřelosti, byť Leopolda již ani vidět si nepřála.

23. Výprava karavany.

Nemocná, o kterou šlo, byla Karla.

Poněvadž Anna nevěděla číslo a bylo těžko dům popsati, nabídla se, že Pavlovského k Rojkovům doprovodí.

Šli spolu u večer ulicemi Starého města, nejprve holem kostela Michalského uličkou zastrčenou s fysiognomií starožitnou a orientalní, spustlou a také romantickou. Vyšli do tiché Michalské ulice mezi staré, jindy patricijské a nádherné domy, točili se uzounkou podivínskou uličkou Míčovou a tam někde v koutku jakémsi zastrčeném to bylo.

„Kdykoli jsme spolu někam šli, bylo to vždy k nemocnému,“ řekl Pavlovský. „Kdyby teď byla romantika v modě, řekl bych vám, že jste Musou mé lékařské praxe.“

„Vy navzájem podporoval jste mne v nejtěžších okamžicích mého života. Prožila jsem zlý rok. Právě tou dobou loni začaly moje zkoušky jedna za druhou.“

„Asi tehdáž to bylo, co jsem začal pomýšlet na to, že se představím svému otci.“

„Netušil jste, co v něm naleznete.“

„On miloval tehdáž vás.“

„Kdybych jej byla znala jako teď, vedl byste se nyní se svou maminkou.“

„Ah, to je něco nového? Začínáte se k němu klonit?“

„Myslím, že neznám lepšího otce.“

Pavlovského ruka třásla se. „Tedy mohu snad doufat, až se vrátím z cesty, že ho najdu šťastného?“

„Jaký to nápad,“ zasmála se Anna. „Zde jsme. „Tu do toho tmavého vchodu a pak v pravo na ty krkolomné schody. Potom v levo do nízkých dveří.“

„Vy nejdete s sebou? Doprovodil bych vás pak domů. Je již pozdě, abysta šla sama.“

„Tedy dobře. Vejdu tam s vámi. Bez toho neviděla jsem dávno Verunku a nyní bude snad již doma.“

Když lékař od Karly se odvrátil, prozkoumav její stav, řekl její ustarané plačící matce:

„Této slečince není pranic. Nemá ani značné horečky, má bolení hlavy po vášnivém pláči, chraptí trochu z téže příčiny a srdce docela zdravé buší jí trochu rychleji pro nějakou netrpělivost či rozmar, či pro cosi podobného.“

Karla sténala však dále a paní Rojková vypravovala, že přijela její ubohá dcera teprve dnes a sice ze Slaného. Tam byla u divadelní společnosti, kde jí byla poskytnuta příležitost vystoupiti poprve na divadle. Včera měla ten osudný výstup a nepřátelství prý ji tam pronásledovalo. Byla to prý zajisté závist nějaké sokyně. Krátce, nemohla ani dohráti . . .

Anna posadila se vedle sténající Karly a domlouvala jí tiše, aby to tak nebrala a matky šetřila. Ale děvčátko snilo před tím o nejskvělejším triumfu a namluvilo matce, že bude co nevidět engažována na Prozatímním divadle národním. Ubohá paní doufala tedy s ní ve skvělý výsledek její mladistvé všetečnosti a obě byly trpce zklamány.

Verunka nebyla posud doma. Anna ptala se na ni a otevřela touto otázkou stavidla pravému kataraktu žalob a nářku.

„Takové je to u nás,“ bědovala Rojková. „Sotva ukáže se zdaleka zásvit nějakého štěstí, hned musí přijíti neštěstí jako divá saně a pohltiti všecko a tak to jde pořád jedno za druhým.“

Vypravovala pak, co se stalo.

Jak známo bylo Anně, odešla Verunka z rodiště svého, aniž se Štěpánem úplně se rozešla. Naopak on přísahal Verunce věčnou věrnost. Občas jí psal. Rodiče byli teď zdrávi, věděli, že Štěpán jinou si nevezme než Verunku a nenutili ho tedy do jiného sňatku. Patrně byli tedy spokojeni, jen když jí si nevzal. Ona psala mu také někdy, vždy s prosbou, aby ten list rodičům ukázal. Odříkala se pokaždé veškerých nároků na ruku jeho. Pravila mu v dopisu, že mu jen píše, aby jej upokojila o svém zdraví. Vypravovala mu pak, jak se jí vede a líčila mu poměry lepší než byly.

S tím chtěla navždy se uspokojiti a říkala s veškerým přesvědčením své trpělivé mysli: „Nuže, děj se co děj. Jednám, jak nejlépe uznávám.“

Štěpán však počítal na změnu v úmyslech rodičů, anebo myslil, že někdy, ažby jich tu nebylo, Verunku přece si vezme, ať by to sebe déle trvalo. Ale ani s touto dojímavou resignací dobrých mladých lidiček nebyl osud spokojen a nastrojil ošemetně nová osidla v podobě velkého štěstí. —

Verunka byla zaměstnána v jednom z nejpřednějších závodů pekařských a stala se miláčkem pána i paní pekařky. Měla tam vskutku příjemné místo. Přes den bylo sice velké namahání, ale večer bývala zvána do rodinného kruhu a v neděli účastnila se výletů celé rodiny. Nejstarší syn, jenž měl někdy převzíti obchod, byl k ní velmi vlídný, vždy vlídnější. Chtěla se mu vyhýbati, ale pozorovala s udivením, že jeho rodiče pranic neměli proti jeho zálibě. Ano, mluvívalo se vše-

obecně o tom, že mladý Procházka dokonce nemusí hleděti na peníze, naopak že hledal již dlouho děvče skromné, srdce výtečného a schopností dobrých pro obchod, načež hned chválili schopnosti její.

Posléze přišla poslední rána v podobě svrchovaného štěstí. Mladý muž i rodiče žádali ji co nejupřímněji o její ruku. Co mohla činit? Vypravovala jim se slzami děj své lásky a jak stojí se Štěpánem. Přinesla jim jeho listy a prosila je s rukama sepjatýma, aby na ni se nehněvali, že odmítá tolik lásky. Oni šli tak daleko, že jí dali lhůtu na rozmyšlenou. Žádali ji, aby Štěpánovi psala, co se jí naskytuje, a jeho žádala, by se jí odřekl. Paní Procházková přišla také ještě na matku Verunčinu s domluvou, aby tu záležitost vzala do ruky. Také chtěla se již Rojková do toho vložiti a sama psáti, avšak nebyla s to učiniti to na zapřenou a Verunka uprosila ji, aby toho nechala. Co chtěla Verunka tedy činiti? Nic. Chtěla ušetřiti Štěpána a zůstati mu věrna. Znala jej. Věděla, čím byla jeho láska. Měla k němu svatou důvěru. Hledala si již místo jiné s úmyslem, že od Procházků vystoupí. Krátce, zavrhla štěstí. To bylo ovšem šlechetné a krásné, pokud o ni se jednalo. Avšak měla-liž právo býti šlechetnou na ujmu své bídné matky? Svých malinkých bratří a sester? Mohla, směla si dovoliti přepych nezištnosti, věrnosti a cnosti vůbec? Krutá, přeukrutná byla tato otázka pro děvče matce oddané a srdce měkkého.

Pavlovský a Anna vyměňovali pohledy nejhlubší soustrasti při vypravování tom ve své prostotě srdcervoucím.

A tu přišla Verunka. Právě byla dala výpověď u Procházků a odřekla jim rozhodně jejich dobrotivou žádost.

Bála se však jíti domů. Plížila se ulicemi, jakoby byla zločin spáchala. Všecka ubledlá otevřela dvéře a přivítala s pláčem a radostí Annu. Pověsila se jí na krk a vyplakala se na její ňadrech. Brzo dověděla se, že Anně již bylo všecko známo, co se jí týkalo.

„Tak pověz ty, pověz ty," volala nyní v rozčilení, „jak bysi jednala na mém místě, a jsem-li proto špatná, že nechci býti špatnou? Věř mi, že o tom sama pochybuji, a když jsem teď všecko skončila, a domů se vlékla, že mne to táhlo nazpět k Procházkovům, abych vše odvolala. Ach, oni jsou tak hodni, tak hodni, že by mne přijali zase s otevřenou náručí."

„Paní Rojková," řekla Anna, obracejíc se k této. „Když máte takovou dceru, hřešíte, říkáte-li, že vás štěstí pomíjí a neštěstí stihá. Teď je na vás, abyste jí usnadnila její nové trápení. Nepřitěžujte jí. Obejmete ji a řekněte jí: Budeme si mysliti, že toho nebylo. Neb nemůže to být. Vím, že si myslíte: Ale moje dítě je obětováno a my všickni. Ti staří mohou žíti ještě dvacet roků. Verunka neprovdá se nikdy a s tímto hodným mužem mohla býti šťastna. To máte ovšem pravdu. Jiná na jejím místě učinila by to také, ale ona nemůže. Nežádejte od ní nemožnosti. Kdyby Verunka se nutila zapříti sebe tak, že by se zpronevěřila milenci tak lásky její hodnému, nemůžete si ani pomysliti, jakby byl život její otráven."

Pavlovský neznal ještě Annu tak důstojnou a moudrou. Nemohl jinak, než vzíti její ruku a políbiti ji. Ale přes to shledával, že Anna

žádala od ubohé Rojkové také příliš mnoho. Zabral se do té záležitosti tak, že sám také vmísil se do toho.

„Slyšte, Anno,“ pravil a oslovil ji poprvé tak důvěrně. „Mám myšlenku. Tam venku znají vás dle jmena. Tuším, že jsem slyšel od pana Ruprechta, že ti staří Boubinští částečně se zradili od sňatku toho proto, že jste se rozešla s panem Leopoldem. Což abyste vy tam dojela, je navštívila a věc tu vymotala. Či ne? Je to dobrodružné, odvážné? Mně však zdá se, že dovedete všecko říci, že vám dostačuje objeviti se, aby se lidé dali pohnouti k dobru. Není tomu tak, paní Rojková?“

Anna byla zaleklá, udivena. Neznala ty lidi. A kdyby byla znala, jak přišla by k tomu mísiti se do toho, teď, kde jí byl Leopold cizím? To rozhodně nešlo.

Ale již se toho držely matka i dcera. Ano, pan doktor měl pravdu. Ona dovedla říci všecko. Jí mohlo, musilo to projíti.

Ale jak tam spadnouti s nebes hůry z ničeho nic?

I to dalo se dělat. Teta Peroutková nedávno psala, aby ji přec někdo navštívil. Zkoušela muka se svým starým novým manželem, který jí stále churavěl a při tom ji týral. Zastesklo se jí teď po sestře a dětech. Žádala si někoho viděti. Posud jí na to neodpověděli. Což aby ji navštívila ku příkladu Verunka. Anna mohla by jíti s ní jaksi na výlet.

„Ach, ano, ano!“ volala Verunka plačíc. „Navštívíme pak spolu Boubinských. Sama bych tam vejíti nemohla.“ A Pavlovský dále dolehal na Annu.

„A vy vezměte Vikyčku s sebou. Potřebuje trochu lesního vzduchu. Víte, že to říkám pořád. Vezměte si třeba záminku, že tam hledáte letní byt na ten zbývající letní čas a zůstaňte tam opravdu nějaký čas. Nikdy jste venkova neužila a toužíte přece po něm.“

Anna, že si to ještě rozmyslí. Nicméně neodporovala, usmívala se vděčné na Pavlovského, a pak odešli oba s vědomím, že svou přítomností v skutku přinesli do té nešťastné rodiny mír a utišení aspoň na tu noc.

Teď nebylo řeči v obou těch spřátelených rodinách než o výpravě na venek. Bylo tu přemýšlení, porad a chystání bez konce.

Posléze přišel Pavlovský s návrhem, který všecky pochybnosti vyvrátil. Chtěl totiž připojiti se k výpravě a vzíti také oba otce s sebou. Páni mohli se vrátiti téhož dne večer domů a nechati tam Annu, Verunku a dítě. Tu napadlo Anně, že by mohla také ještě vzíti s sebou děti Jana Horáka, aby něčeho užili a matka aby si doma trochu oddechla.

Pavlovský přicházel do nejlepší nálady. Anna nevěděla, jakého humoru byl schopen. Její přípravy na tu cestu jej bavily a škádlil a smál se jí. Ptal se jí, koho že ještě vezme s sebou, a konečně hnal sám také ještě útokem na Naninku. I tu chtěl míti s sebou. Měl s ní největší práci, ale nepovolil, až se dala přemluviti jemu, Anně a také pánovi. Na tohoto dala pak nejvíce. Těšilo ji, jak jen její srdce těšiti se dovedlo, že měla od něho takové uznání vzhledem k posledním událostem. A když on řekl: „Nanoušku“ (neslyšelať toho diminutivu dávno od něho) ty potřebuješ také zotavení, neříkej že ne,“ byla ve

třetím nebi a teď nastalo teprve velkolepé chystání. Nejen že se pekly buchty, koláče a pečeně, jakoby se vydávali na liduprázdnou poušť, ale teď bylo třeba opevniti a opatřiti doma byt proti všem možným útokům zlodějů, loupežníků a kdo ví jakých nepřátel.

Skvělá povětrnost, nebe jako z azurového benátského skla, slunce nade všecko porovnání povznešené, vzduch teplý a vlahý, vše podporovalo příznivě útok té malé armády na nepřízeň proti věrné lásce.

24. Jak pověst kráčela.

Teta Peroutková, vlastně nyní Klobásková, stála na svém dvorku mezi četnými svými kurníky a chodila od jednoho k druhému, schraňujíc čerstvě kladené vejce do zástěry. Prohlížela si se zálibou svoje opeřené chráněnce a těšila se, jak všem se dařilo. Hovořila s nimi polohlasně. „To víte, že jste mé jediné potěšení na světě. Co počala bych si, kdybych vás neměla. Ale vy mi rozumíte a víte, že teta Peroutková vám udělá pomyšlení. Vy mne nepomlouváte, nevysmíváte se mi, nemáte mne v opovržení. Glu, glu, glu! Ty můj hezký ťopane, to víš, ty jsi moje zlato!" Tak lichotila bílému krocanu tak vysokému, že se podobal malému pštrosu.

Skrčila se k němu a pohrála si s ním usmívajíc se mu, jak jí ďobal do prstů, do šatů a za šátek ji tahal.

Zamyslila se pak a těžce vzdychla. „To jsem si dala s tím druhým mužem. Jak žila jsem jindy. Bývala jsem jako královna mezi dvořanstvem zde mezi tou drůbeží. Každý pozdravil mne až k zemi, protože jsem byla štědrá a úslužná. Teď jsem ráda, odkoupí-li mi někdo něco a málem budu musit chodit s nůší ještě na stará leta a hokynařit. Ten Řepka, to byl jistě ďábel a pokušitel sám. Ani teď nevím, co mi napadlo, že jsem ho k sobě povolala. Bylo to také ďáblovo vnuknutí. Ano a nikdo mi nevymluví, že je tomu tak."

Vzdychajíc, zadívala se přes plot do slunce, zapadajícího za lesy.

Tam byla myslivna a v ní byli teď cizí lidé. Cestička, kudy tam tak často chodila, pro ni zarostla a sestra její byla kdo ví v jaké bídě v té Praze. K jejímu listu ani neodpovídala. Hněvala se, či nemohl nikdo psát? Srdce táhlo ji k ní, přála si odnésti jí nejlepší kousky své drůbeže. Ale ty časy minuly, kde si mohla hráti na protektorku a býti skutečně dobrodinkou příbuzných. Jediný hloupý, ďáblem nastrojený kousek zkazil všecko.

Tu zatočil se kolem rohu poslíček a zastavil se u plotu.

Přinášel jí psaní z Prahy od sestry.

Rozradovaná Peroutková vedla jej do světnice, nabídla mu hrnec kávy, a nedbajíc starého manžela, který na posteli sténal a huboval, začala před Rackem — tak se jmenoval posel — čísti nahlas dopis Rojkové.

Sestra žalovala jí své trampoty a oznamovala, že příští neděli Verunka k ní na venek návštěvou zavítá s celou společností, která bude záležeti zaprve v slečně Anně Horákové, pak v jejím otci, malé sestřičce, v jejím ženichu a budoucím tchánu. Neb ona je nevěstou, ačkoli to

posud známo není. Přeje si pobýti na venkově s malou osiřelou sestřičkou, kterou opatruje jako nejlepší matka. Její ženich je velmi vážený mladý lékař. Ten chce, aby přišla s dítětem na zdravý lesní vzduch. Rojková prosila tedy sestru, aby někde nějaký hezký zdravý byt pro Annu zamluvila; obědvati že chce celá ta společnost v hostinci.

K tomu byly připojeny některé zprávy o Poldíkovi a Karle; ostatní že jí sdělí Verunka ústně. Ku konci žádala ji ještě Rojková, aby nedala znáti, že něco ví o tom, že Anna a ten mladý doktor jsou nevěstou a ženichem.

Racek nastavoval obě uši a když Peroutková dočetla, zvolal: „Inu, toť je nějakých novin, a v neděli bude nějakého dívání a divení, až celá ta společnost sem přijde. Kde pak budete hledat nějaký ten byt pro tu vzácnou slečnu?"

„Právě lituju, že můj starý stůně. Odstoupila bych jí nejraději zde světnici."

„Kam pak myslíte! Vždyť slyšíte, že má užívati lesního vzduchu. To nebude chtít bydliti v městečku. Kdyby Rojkovic takhle ještě byli v myslivně. To bylo by něco jiného. Počkejte, poptám se vám v okolí. Hned zítra přijdu vám povědít, co jsem vyšukal."

„Tak ano. Buďte tak hodný. To víte, že posavad nic nežádám zadarmo, jakkoli jsem uvedena na mizinu ďábelskými čáry."

Racek vyletěl ze stavení s novinami právě načerpanými a téhož večera rozlétly se po městečku jako okřídlené šípy. V celém městečku svítili pro tyto zajímavé noviny o půl hodiny déle a v hospodách obou jak u zlatého beránka, tak u červeného slunce vypilo se více piva, sedělo se o celou hodinu déle.

Noc rozestřela tmavé perutě nad městečkem i okolím. Též bydliště Boubinských bylo pohříženo v noční klid. Nikde nekmitalo světélko, nikde nic se nehnulo.

Ale řečené noviny rozletovaly se ve vzduchu skoro tajuplným způsobem, jako když bůh ví odkud seménko přilétne a na pustém, nedostupném místě se zakoření.

Hvězdy plály na nebi a hleděly dolů tichým leskem. Stromy tiše šuměly, potůčky šplouchaly a chytaly jako v stříbrné sítě obrazy hvězd. Ať tomu kdo věří nevěří, z vln potůčků zdvihaly Rusalky krásné hlavy s mokrými zelenavými vlasy a v těch leskly se ty zachycené hvězdy. Z očí jejich luzných, proměnlivé barvy, zírala touha po lidském štěstí, byť sebe kratším, sebe dráže vykoupeném na tom pozemském jevišti plném propadlin a nástrah a přece lákavém těm neuvědomělým mocnostem přírodním, jež se derou k myšlénce, ať je již blahem aneb neštěstím.

Rusálky pohrávaly leskem hvězd, svými dlouhými zrádnými vlasy, nebezpečnými člověku, a zádumčivý smích jejich mísil se ve šplouchání šedě lesklých vln.

V městečku bydlila v podruží u chudého ševce stařičká babka. Ta nemohla té noci spát, vstala z lože a vyšla na zápraží. Noc byla teplá, hvězdy svítily jako svíčičky. Babce nechtělo se vrátit se do dusné světnice, kde spalo asi sedm osob krom ní. Podívala se k západu a viděla tam temný pruh. Hádala: Ráno bude mlha a bude méně vidět

před samým úsvitem nežli teď. Což abych se vydala na cestu raději hned? Přijdu-li brzo, posadím se na návsi u kříže a pomodlím se ještě růženec. Abych se bála, není třeba. Mne nikdo neobere. A duchové? Ti bojí se mne více, nežli já jich."

Vydala se tedy na cestu požehnavši se křížem, dala dvéře na petlici a kulhala, opírajíc se o berličku, z městečka ven do čiré noci.

Neříkali babce jinak než Bára a nikdo neptal se na její příjmení. Pravila, že je stoletá a tvrdila to již deset let. Ale něco určitého nevěděl o tom nikdo. Neměla asi křestního listu ani listin jiných. Nikdo nepamatoval, že by byla jinak žila než teď. Živila se žebrotou, bydlila vždy v téže chaloupce, ačkoli se tam nájemníci střídali. Ji přijímali vždy s celým bytem bez rozmyšlení. Nebylo ani zjištěno, bývala-li kdy provdána, mívala-li děti neb vnuky. Bylať polohluchá a nedalo se s ní rozmlouvati. Dala-li se však do povídání, věděla vše, co se událo dnes a včera a co si lidé o tom povídali. Ale co bylo přede dvěma týdny, o tom nevěděla už nic. Co bylo před rokem, to bylo pro ni zapadlé jako dávnověk našich dějin. Co bylo, když byla as padesátiletá, to zjevovalo se jí někdy jako vidění v mlze. Ale neměla pro to slov a nedovedla o tom vypravovati. Co bylo za jejího mládí, to věděla nejlépe ještě. Vypravovala o jakémsi klášteře, z něhož jeptišky s pláčem se stěhovaly. Ona prý plakala s nimi a pomáhala jim nakládati jejich truhly na vozy. Krom toho měla skvělé upomínky, plné slunečného svitu mladosti, které nikoho nezajímaly, ale ptal-li se někdo, kdo byl její otec a matka, zas už to nevěděla. Odpřádala, dopřádala tu tenounkou a mlhavou nitku žití svého v jakémsi polosnění a polovědomí. Tížilo-li ji stáří a její chudoba, modlila se nahlas, aby si ji pán bůh vzal. Pomodlivši se čekala, čekala a pak říkala: „On mne ještě nechce!" a vzdychajíc nesla dále celé století na svých shrbených bedrách a nenapadlo jí rozumovati, k čemu ještě žije?

Dnes měla Bára přese vše tak na pilno, že se nemohla dočkati ani ranného jitra ke své pouti. Inu ovšem, bylóť to její živobytí. Tam ve vsi byla v neděli pouť a dnes chystali se péci koláče a dělati jaternice. To byly žně pro žebráky a ona věděla vždy dobře o každé pouti. Na to jí přece její duševní schopnosti ještě stačily. A teď tam táhla s košíkem na ruce, s nůší na zádech a krom toho… s plným kapsářem nejnovějších novin. Ať k tomu přišla jak přišla, věděla vše, co stálo v dopisu Rojkové, věděla i to, co lidé hned přibájili, a také stoletá její obraznost stačila ještě k vymyšlení nových versí. Patřilo to ostatně k jejímu řemeslu, aby se odměnila zábavou za nějaký ten milodárek. Tak opakovala si cestou jako nějakou lekcí, co pochytila tu v tom domě a tam v té hospodě a u samé tety Peroutkové, kterou večer ještě navštívila, aby jí poradila, kam teď má husy posílat, aby dobře se napásly.

Nikde nikoho nepotkala, nalezala cestu po paměti, šla kolem potůčka, ve kterém Rusálky šplouchaly. Zahlédla jejich zvědavé oči, vlhké dlouhé vlasy a pokřižovala se. Vzala růženec mezi prsty a líbala mosaznou panenku Marii. Brzo přešla jí všecka hrůza a viděla zdáli bělati se vesnici, kde Boubinských bydlili. S ní putovala Pověst temnou, tichou nocí způsobem, jakého si lidé někdy vysvětliti nedovedou. Když došla kříže na návsi lipami stíněného, první kohout teprve zakokrhal.

25. Venkovská idylla.

„Tu jsme," zvolala Verunka, když vlak se zastavil na stanici. Měla oči plny slzí a seskočila lehce, načež pomáhala z vagonu Horákovic čtyřem dětem, které se teď už dle vkusu Anina šatily a trochu lépe vypadaly, co pomáhala rodičům o ně se starati. Za ní sestoupila Nany držíc jednou rukou ohromný koš a ve druhé malou Vikyčku. Anna pomahala jí sestupovat a pak rozhlížely se obě po volném obzoru lesy vroubeném.

„Ah, jak se tu dýchá," zvolala Anna. Nany byla dojata. Tudy cestovala druhdy do Prahy, ale tam z jiné strany. Teď bylo vše změněno. S pohnutím pozorovala tyto změny.

„Pojďme, pojďme," napomínali Ruprecht a Horák a měli se také k odchodu za Verunkou, jež jim cestu ukazovala a kterou Nany brzo dohonila.

Pozadu zbyli Pavlovský a Anna. Šli zvolna za celou společností a vše, co mělo dnes slunce nádhery a záře, zhlíželo se jim ve tvářích. Neřekli si proč a nezkoumali, proč byli tak veselí.

Ruprecht i Horák měli na spěch, ačkoli k tomu nebylo příčiny. Vždyť nemohlo býti krásnější procházky. Oba ohlédli se rázem na oba mladé lidi, proč nejdou. Ale rázem odvrátili se zas. Zastavili kroky, podívali se druh druhu do očí.

A jediné udivení učinilo z nich dvě sochy. Pak přejelo obličejem Ruprechtovým něco úsměvu podobné. A Horákovi zachvěly se rty. Ruprechtovi vystoupilo obočí až pod klobouk. Horákovi sklesla hlava. Pozdvihl ji však opět a oba vyměnili druhý pohled. První pohled pravil: „Viděl jste, sousede, co jsem viděl?" a druhý děl: „Myslil jste kdy na to?"

Oba byli bez odporu rozčilenější než sám mladý párek. Šli dále než oni v myšlenkách a plánech. Nikdy nebylo mezi dvěma otci dvou milujících většího souhlasu, než mezi těmito sousedy. Důkazem toho bylo, že se vzali pod paždí jediným hnutím a neohlížejíce se více, šli statně vojenským postupem ku předu.

Verunka a Nany, vidouce je sobě v patách, spěchaly také a Pavlovský nabídnuv Anně rámě, neuznával za dobré držeti se kroku jejich.

Hleděl na ni. Divil se znova její kráse, dříve skryté. Upozornila jej na krajinu a těšili se, že cesta vedla lesem. Žluva přivítala je hvizdotem a hejno strak a vran veselým krákáním.

„O nespěchejte," prosil ji. „Kdo ví, kdy zas budu tak šťasten jako dnes."

Šla poslušně, krok za krokem, společnost ztratila se jim v záhybu lesním. Byli sami. Dívali se na ptačí hnízdo. Nemluvili.

„Jak je tu ticho," šeptala Anna. „Mně zdá se dnes, že jsem až podnes nežila, až teď. Ach bože, ty lesy! Jak jsem vám vděčna, že jste mne sem dopravil. Jak užiju těch stromů . . . A vy, co budete dělati zatím vy?"

Stiskl jí vášnivě ruku a ona cítila, jak srdce mu bije. To drahé srdce!

„Já? Víte co, já odjedu hned a odbudu si ty cesty, když to má býti. Jak vidíte, ztratil jsem k nim tu první chuť. Ale odjedu přece, ač nerad. Nechám uzráti, co klíčí teď, co musí vzrůsti a uzráti. Tak bude dobře. Co tomu říkáte?"

„Že bych tu chtěla zůstati, dokud budete vzdálen."

„Budete mne v Praze trochu pohřešovati?"

„Pojďme dále," řekla hlasem stísněným. „Nemysleme na loučení, nemluvme o něm. Ani o budoucnosti nemluvme. Nechme to všecko, a co nám nebe dá, za to buďme vždy vděčni jak za tu chvíli."

Byl okouzlen její odpovědí, v níž bylo vše, co věděti chtěl, aniž se přenáhlilo, co nemohlo posud býti.

Po přání Aninu zbystřili tedy krok. Otcové čekali na ně, stojíce proti sobě a majíce každý nevyslovenou otázku na rtech. Teď spatřili ty ztracené děti. Dívali se na ně dychtivě, byli by se tak rádi ptali: „Nuže, vyjednali jste si to? Jste spolu srozuměni? Tak jen pojďme! Překážek, obtíží, ani námitek nemusíte se bát."

Viděli je veselé, byli skoro rozpustilí, počínali si dětinsky, honili se s Bernáškem a s Adelkou.

Ale teď byli blízko města a Anna nechtěla jíti s Pavlovským, že povede ty děti, pravila.

Verunka, která měla oba za ženicha a nevěstu jako její matka, řekla Anně: „Proč by si se nevedla s panem doktorem? Jdižiž, to nemáš dělat."

Anna zarděla se jako višně, ale co měla vysvětlovati či zamítati? Měla-li zapírat, vyvracet, co vlastně vysloveno nebylo? Viděla, co otcové si myslili a jak se těšili. Cítila hluboce, co mluvilo Václavovo a její srdce. Dala tedy již všecko v šanc, co jí ještě bránilo. Vedla se s Pavlovským staň se co staň. V městečku byli vítáni vřelými pozdravy lidí docela neznámých, kteří jako náhodou šli proti nim. Mnozí zastavovali se s Verunkou a ta byla posléze celým průvodem obklopena. Ale teta Peroutková běžela jim přes celé náměstí naproti. Napřed objala Annu a tiskla ji k srdci, pak Verunku, a Naninku nechtěla ani pustit. Tak měla ji posud v lásce od své návštěvy v Praze. Vzala jí dítě i košík z ruky a obojím jsouc jako vítěznou kořistí obohacena, kráčela napřed ke svému domku. Tam běžel hostům hned bílý krocan vstříc jako herolt a Vikyčka jásala, chtíc jej chytit. Pak byli všickni uvedeni do svátečně uklizené a vyšňořené světnice, z níž chtě nechtě sténající Klobásek se musil pro ten den na komoru odstěhovati. Tam byl mu jedinou útěchou slib, že jej přijde mladý doktor navštívit a prohlédnout k prosbám Peroutkové. Tato nedopřála ani zlatému beránku, ani červenému slunci pohostění vzácné společnosti, nýbrž ukázala sama, seč byla posud její domácnost a skrovné hospodářstvíčko. Padloť dnes mnoho z jejích miláčků slavnému obědu v oběť.

Při kávě, když se Peroutková konečně posadila, ptala se jí Anna, jak s bytem se to má a bude-li možno nocovati tam již dnes.

Peroutková odpověděla hladíc si čistou zástěrku: „Jakýsi Racek, tuze hodný člověk, poštovní posel, nabídl se mi, že vyhledá byt hodně blízko lesů. Hledal tedy, hledal a přišel až k Boubinským. Ti mají

ovšem statek svůj na samém pokraji lesa. To je pravda a čisto je u nich, ba více, mají jednu světnici malovanou, zařízenou jako v zámku."

Dívala se s lítostí na Verunku, neb to měl býti příbytek jej' a jejího manžela, kdyby se byli dostali za sebe. Peroutková vzdychla a pokračovala: „Tam bydlila byste jako v ráji, ale odpusťte, nemějte mi za zlé, tam vás nepustím. Řekla jsem Rackovi hned, to že není nic. Ale on hádal se se mnou a s tím rozešli jsme se a já jsem nemohla sama nic lepšího najíti. Na statku potřebují lidé sami všecku místnost pro sebe a jinde zas není dost čisto a také není místa. Zbývá jen ještě myslivna. Tam nemohla jsem však dojíti pro velkou lítost. Ale kdybyste chtěla vzíti zavděk u mne. Snad by vám tu nebylo nejhůře."

„Děkuji vám," odvětila Anna, „přijala bych nejraději vašeho pohostinství, ale myslím, že je nás přece mnoho. Ostatně nevím, proč by bylo nemožno, abych bydlila u Boubinských."

„Tam nevkročila bych za vámi ani za celý svět. Verunka tam také nemůže ukázati se. Tak byla byste tu docela mezi cizími lidmi."

„A což Boubinských? Ti by mne u sebe pohostili. Ano? A vědí, s kým jsem přijela?"

„Myslím, že jim to poslední Racek neřekl. Mluvil jen o nějaké vážené rodině z Prahy a oni jsou lakotni dost, že by pronajali ten pokoj, který . . . nu, darmo mluvit."

„Racek jim tedy vyřídil, že toho bytu pro mne nepřijímáte?"

„Ani nevím, co říkal a dělal ten tvrdohlavý člověk."

Zůstalo tedy prozatím na tom, že Anna se ubytuje aspoň pro tuto noc u tety Peroutkové. Po jídle byla navržena procházka v okolí městečka a než společnost ji nastoupila, vyhověl Pavlovský žádosti své hostitelky a došel s ní k jejímu chorému muži.

Děti probíhaly se po dvorku. Nany seděla vedle spící Vikyčky. Ruprecht a Horák seděli proti sobě za stolem a kouřili. Ob čas pozdvihli očí na sebe a tázali se pohledem: „Tak je to jisté?" Odpověděli si tímže spůsobem: „Beze vší pochyby. Kam jsme jen dříve dali oči?" Pak přeletěla spokojenost dávno nepocítěná, u Ruprechta nikdy nepoznaná, jejich obličeje.

Anna a Verunka vyšly ze světnice také na dvorek. Verunka otevřela v koutku mezi kurníky zastrčenou mřížku a řekla: „Zde má teta malinkou zahrádku. Nic není na ní, pro děti je těsná a vlhká. Přece můžeme se na ni podívat."

Anna vešla napřed na uzounkou stezičku mezi zeleninou. Kolem plotu kvetly slunečnice a sléz. Anne hledala cestu ke plotu a couvla krok nazad. Přes plot hleděl mužský. Než Anna se mohla ohlednouti na Verunku, tato vykřikla: „Štěpáne!" až to srdcem hnulo, a již byla u plotu a oba drželi se za ruce. On přeskočil plot a bylo to divadlo na věrné milence, jak se drželi v objetí s pláčem usedavým. Anna vykradla se ze zahrádky a našla ve světnici již Pavlovského. Nebyl však sám, nýbrž byl obklopen nemocnými, které k němu Racek přivedl. Rozšířil po městečku celé báchorky o dovednosti mladého lékaře a nemocní nahrnuli se k tomuto tím spíše, poněvadž místní starý doktor byl mrzout a každého odbýval zkrátka, ne-li dokonce nevlídně.

Pavlovský potěšil prve Klobáska, že bude zas chodit, a zapsal mu nových léků, k nimž ten měl hned takovou důvěru, že mu bylo již lépe, ještě než je viděl. Teď udílel dále rady, kterým přicházela vstříc slepá víra pacientů tak, že nebylo daleko do zázraků.

Anna viděla jej tak ráda v jeho velebném poslání. Zbožňovala jej, když se tak vlídně klonil k dětem a s nimi pohrával, když pro ženy měl pohledy nebeského soucitu, když hleděl mužům zmužilosti dodat a domněle trpícím se vysmál tak, že se rozesmáli také, když uměl odmítati rázně a důstojně všetečnost a vtíravost. Bylť jí více než hrdinou. S úzkostí myslila si jej v nemocnicích mezi epidemicky nemocnými, všude i v nejbídnějším brlohu mezi nechutnými příznaky špatného živobytí. Všude musil vložiti ruku na rány hnisající a nastavovati nemoci a smrti vlastní prsa, aby s obojím zápasil. Když na ni se ohlédl, nalezl ji s očima plnýma slzí.

Vzal ji za ruku. „Tomuto jste se věnoval,“ řekla a on: „A čemu vy?“ Ukázal na Vikyčku a na děti Horákovy, jež právě vešly.

Mohl ukázati ještě dále, avšak to štěstí, jež nyní vzešlo mezi dveřmi, to bylo jejich společným dílem.

Vcházelť Štěpán a Verunka v důvěrném objetí.

„Co se to děje?“ vykřikla Peroutková. „Verunko? Co myslíš?“

„Ach, já nemohu myslit a nevím, smím-li věřit, jsem ještě všecka omámena,“ řekla Verunka.

„A přece je to pravda,“ ozval se Štěpán podávaje všem přítomným ruce. „Mám čest mluviti . . .“ jmenoval je všecky a představil si je sám a sebe jim.

„Zde stojí má nevěsta,“ pravil pak dále, objav ji znova a tiskna ji k srdci, aniž se mohl zdržeti před lidmi. „Moji staří svolili k tomu dnes sami od sebe, když uslyšeli, že Verunka sem přijede. Poslali mne sem. A jak to může být? Divím se tomu ještě pořád sám. Ale jisto je, že mi slibují, že se už nezvrtkají žádnými lidskými řečmi. Snad litovali už dříve, že mne tak nešťastným učinili, snad pohnulo je, že se opravdu nechci s jinou ženit. Zajisté líbily se jim Verunčiny listy. Ale když uslyšeli, že k vůli mně jiný sňatek zamítla a že jste vy, slečno, k celé rodině tak dobrá přese všecko, čím vám bylo ublíženo, rozhodli se docela. Byloť také mnoho dření na panímámu o žních a naříkala zle, že nemá snachy. Dnes máme pouť, a ona je všecka uchvácena z toho. Hartusila na mne přímo, jen abych sem šel.“

Zval nyní Annu, aby přijala u nich pohostinství. Staří nechtěli tomu jinak a těšili se na ni.

Pak vyzval jmenem rodičů celou společnost i s Peroutkovou, aby k nim přišli na odpolední pouť.

To bylo přijato po některém zdráhání Peroutkové, která však na konec přece roztála a šťastnému Štěpánovi obejmout se dala, a po krátkém radění pánů, kteří musili býti ráno příštího dne v Praze. Těm nabídl mladý hospodář koně a povoz k nočnímu vlaku a tak vydali se všickni překrásnou cestou podél potůčka do vsi, kde Boubinských je přivítali se slovanskou srdečností.

Ale Verunku vzali do náručí a líbali a hubičkovali ji zcela jako vlastní dítě.

Pro vzácné ty hosti byla nová hostina vystrojena. Verunka ujala se posluhy a panímáma mohla sedět rukou v ruce vedle pantáty, jak bylo jejich zvykem. Jen že neklonili dnes sivé ty hlavy jako siří holoubkové. Dnes usmívali se a když později proti nim se usadili ti mladí, také rukou v ruce, plakali radostí a žehnali jim každým pohledem.

Hodiny utíkaly. Loučení nastalo. Koně čekali ve dvoře. Anna doprovázela Pavlovského.

„Tedy s bohem, na dlouho," řekla a on nic a nic. Bylo již tma. Stáli spolu opodál. On objal ji nenadále a políbil ji na ústa.

„Buď mi zdráva! Budu ti psáti. Na shledanou a pak bez rozloučení na věky! Ještě jedno políbení. Ještě do třetice. Jsi má?"

„O bože, jsem."

On zmizel jí s povozem jako přízrak.

26. Dopisování a návrat.

Ještě téhož týhodne Pavlovský odejel, zanechav otce uspokojeného, když se mu vyznal, co si s Annou řekli. Strávili spolu několik večerů opravdu šťastných, kde mluvili jen o Anně.

„Snad nebudete na mne žárliti," smál se Václav, „že jsem vás oloupil o nevěstu?"

„Divím se jen," odpověděl mu otec, „že mi tohle to nikdy ani ve snu nenapadlo. Teď vyčítám si jen znova, že sám užívám veškerého štěstí a moje zlatá Gabriela že je ta tam, neb hleď, nyní dostane se mi také dcery a to na světě nejlepší."

Jakkoli Václav neuznával ještě na čase říkati panu Horákovi o ruku jeho dcery, sdělil se s ním Ruprecht o tyto úmysly a plány. A když konečně slovy bylo vyřknuto, o čem pohledy obou otců již byly se dorozuměly, vrhl se Horák Ruprechtovi na prsa a téhož dne večer pili spolu na bratrství.

Po Pavlovského odjezdu bylo ujednáno, aby jeden večer oba přátelé trávili u Ruprechta, druhý u Horáků a tak střídavě do návratu Anina. Zvykli si hráti v karty spolu a jestliže byla schůze u Horáků, vyzývali Nany, aby hrála s nimi. Když ji k tomu dostali, bývala zábava mnohem živější. Často vypukla malá ta společnost, jinak velmi vážná a solidní, v srdečný smích nad rozmarnými náhodami hry, jak jest nápodobena dle kruté hry našich osudů. Nany měla rozhodné štěstí a obehrávala pány sousedy statečně.

Zatím letěl Pavlovský parovlakem do dálných měst a krajů.

Putoval z nemocnice do nemocnice, z anatomické síně k mikroskopům, do sbírek a kabinetů, z jedné přednášky do druhé, z jednoho ústavu do druhého.

Mezi tím viděl zas také divadla, musea, obrazárny, sbírky. Přicházel do hotelů a skvělých společností, do závratného víru, mezi množství různých lidí, slyšel rozpravy o všem na světě, viděl života trhavý proud. Někdy lapal téměř okamžiky klidu. Do toho přicházely mu Aniny listy a byly mu oasami, neb v nich měl část sebe, svůj asyl, svou rovnováhu. Neznal před tím jejího písma. Překvapilo jej. Nebylo to obyčejné písmo ženské, ale vypsané, lehké a volné, v obchodu cvi-

čené. Sloh byl trochu přesný, nezvyklý výlevům citů a vypravovatelské obšírnosti. Nicméně Pavlovský dovedl vyčísti z milých řádek, co bylo do nich i mezi ně vloženo.

Znenáhla měnil se však sloh listů, až plynul jako vodopád jiskřících, pěnících se kapek. Kde to vzala ta kouzelnice? Jak se stala nenadále krásnou, tak nyní též duchaplnou. To vše dřímalo před tím v tom žití přísně obmezeném těsnými povinnostmi. Z pouště všednosti nořil se vzácný květ dlouho váhající v poupěti.

Anna psala Pavlovskému nejprve o svém pobytu na venkově, pak o návratu do Prahy a o svatbě u Boubinských.

Líčila příjemné večery, které její otec, Ruprecht a Nany trávili společně u nich hrou v karty, politikou a přátelským hovorem. V líčení tom vtipkovala a z listu jejího zvonil smích a dobrá nálada.

Dále střídaly se s veselými zprávami i smutné. Náhle zhoršila se nemoc paní Horákové. Zemřela. Anna byla u ní, dosloužila jí, upokojila ji, že se postará o její děti, které potom skutečně k sobě vzala.

V pozdějším listě ohlašovala Pavlovskému zároveň úmrtí Klobáska a svatbu slečny Filomeny. Ale jaký měl to býti sňatek s mladým mužem ve stáří Vilémově bez postavení? Filomena jednoho dne s ním zmizela. Dala se unésti. Po zoufalém hledání rodiče ji našli v Podmoklí a chystali pak svému miláčkovi svatbu.

Ve příštím dopise bylo již líčení svatby samé, omdlévání a slz paní Vašatové, rozhněvaného vzezření otcova, ale vedle toho nejlepší nálady mladých snoubenců a jejich družby Viléma. Karla byla družičkou; Anně zdálo se, že již dostává trochu rozumu. Chovala se aspoň mírně a příjemně. Matilda vůčihledě stárla. Avšak byla veselejší a spokojenější. Matka ji teď oceňovala a vyznamenávala a dávala jí za pravdu, že se vdávati nechtěla. Též Leopold byl na této svatbě. Anna rozmlouvala s ním chvíli. Vyslovil jí díky, že jeho rodiny tak se ujímala. Tázala se na jeho poměry. Měl nabídnutí dostati se do Vídně k české firmě. Těšil se na tu změnu, usmíval se, byl jako růže, jeho účes byl mistrovským dílem vlásenkáře.

Když si vše dopověděli, uklonil se až k zemi a vmísil se do davu tanečníků, neb na této svatbě tanec nesměl scházeti.

Zatím nastala již zima. Štědrý večer letos a v loni — jaký rozdíl! Co událo se všecko mezi tím!

Anna vystrojila jej slavně a v jejím listu plála světla stromku jejího a radost sirotečků, kterým matku nahražovala; hemžilyť se v něm pestré dárky štědrovečerní.

Pak vyměnilo se přání novoroční s toutéž úvahou: Letos a v loni! Oba si psali totéž o tom, jaké štěstí jim vzešlo. Bylť tomu rok, co u Rynků poprve se viděli, jeden druhého si nevšímali a každý se svým hořem a klamem zápasili. A tak blízcí byli sobě a nepoznali se hned. Anna psala:

„To bůh ví, jaké zakuklení nosíme my ubozí lidé, že je někdy jen zvláštní přízní osudu kus po kuse odhazujeme, načež teprv se poznávají ti, kteří jsou sobě příbuzní.“

K tomu on odpověděl domněnkou, že chodí snad většina lidí v tomto zakuklení po celý život, že snad žije duše duši na blízku aniž

jedna ani druhá pozná, čím si mohly býti, kdežto jinde se nutí do blízkých styků a svazků a bohužel nadarmo. Někdy naleznou se zas ti příbuzní srdcem a duchem příliš pozdě... Bylot bez konce v tom se probíhati.

Zas mohla Anna podati hezké noviny v některém listě po novém roce. Paní Rojková odstěhovala se ke své sestře, po druhé ovdovělé, a obě daly se nyní do velkolepého chovu drůbeže. Malé děti přestěhovaly se ovšem s matkou na venek. Michal a Josef zůstali v Praze. Mladý Boubinský platil na ně a Verunka si na ně dohlížela. Bydlívala vždy u Anny při svých návštěvách u bratrů.

K těmto dopisům odepisoval Pavlovský listy vášnivými, plnými vroucí touhy.

Doba návratu se konečně přiblížila. Pavlovský byl skoro hotov se svým oběhem Evropou. Počítal již jen na několik týdnů lhůtu do shledání s milou dívkou.

Tu dočetl se v novinách, že v Praze se vzmáhala epidemie. Hrůzozvěst o neštovicích obíhala již světem.

Více než tušením, obavou až příliš odůvodněnou jat, rozhodl se náhle a bez ohlášení ku návratu do vlasti. —

Uplynulté týden, aniž měl zpráv od Anny. Její listy byly, jak se domníval, v Londýně a po rozkazu jeho za ním na cestě. Snad cestoval některý ten drahý lístek s ním anebo jej potkával a on nemohl jej zachytiti, aby utišil svůj vzmáhající se nepokoj. Prožil trapné okamžiky, než dorazil k domovu. Nikdo jej nečekal, nevěděli, kdy přijede. Psal jim pouze, že jest na cestě. Spěchal do bytu svého otce, poháněn zlou tuchou.

„Bohudíky," přivítal jej otec. „Tys zde. Teď bude všecko dobře."

„Co je?" Václav tázal se, bledý jako křída.

„Inu, neštovice."

„Kdo je má? Anna?"

„Ona jich nemá, bohu chvála. Ale všecky děti je mají."

„A ona je ošetřuje!"

„Ale ovšem."

„Vy jste to připustili?"

„Co pak jsme měli dělat?"

„Odpusťte, otče drahý, ale já musím k ní, musím ji viděti hned."

„Jak bych neodpustil. Půjdu s tebou."

„Anna, moje Anna," vykřikl Václav a chytil ji v náručí, vedl ji ke světlu, díval se na ni. „Tedy žijete, ještě jste zdráva. A jak krásná! O jak mohl jsem žíti tak dlouho bez vás. Ale nyní unesu vás odsud. Žádám, poroučím, prosím na kolenou. Pojďte k mému otci, on bude šťasten, pohostí vás jako královnu. Pojďte hned, ani chvíli nemeškejte. K dětem opatřím vám ošetřovatelku. Ta bude obratnější vás, ona jim lépe poslouží než vy. Má zkušenost. Pojďte, pojďte, povoz čeká dole."

„Václave můj předrahý, vždyť jsem těch dětí matka. Jak bych uprchla! Nemohu. Umřela bych lítostí. A zde nemám strachu žádného, ani vy ho o mne nemějte. Pojďte, pomahejme spolu, jak jsme již činívali. Věřte, že lékaři a matky jsou chráněny nákazy jako milosrdné sestry na bojišti. A vidíte, budete-li stále doléhati, nestrpím já zas,

abyste byl lékařem. Nepustím vás mezi nemocné. Jen pak přece nahlédněte, že žádáte nemožnost. Chtěl-li jste milovati ženu, která o sebe se bojí více než o své děti, neměl jste zvoliti mne."

Umírnila příkrost tohoto výroku tak sladce lichotivým přízvukem, že byl odzbrojen. Sledoval ji k nemocným dětem. Jakkoli otužen pohledem podobným, cítil tak velkou lítost s ubohými tvory Annou tak milovanými, s hrozným zohavením těch mladých atlasových tvářinek, že mu bylo až mdlo.

Zůstal tedy u nich také. Probděl s Annou zas jednou celou dlouhou noc a měl srdce rozerváno, kdykoli na ni pohledl a chvěti se musil o ten drahý život neb o tu krásu tak zvláštní a milou.

Viděl znova její veškerou obětivost a zapírání sebe, avšak nemohl se těšiti z těch pokladů její povahy. Byl na ty děti žárliv. Bylo mu až do pláče. Jediná Nany měla nad ním tolik moci, že se vždy zas utišil. Pomáhala děti ošetřovat a chránila Annu jak možno. Brala vše co možná klidně, rozveselovala nemocné děti. Vypravila Annu každý den na procházku s Václavem a tu bylo oběma blaze, dělali plány do budoucnosti. Jejich duše letěli jaru vstříc.

U dětí přešlo nebezpečí. Byly tak moudré a hodné, že ve všem poslechly, všeho užívaly. S Vikyčkou bylo ovšem nejhůře, ale Anna i Nany byly plny důmyslu naproti její mladinké, tyranicky probouzející se vůli.

Pavlovského nepokoj o Annu nebyl posud utišen.

Jednou v poledne, když sedla k obědu, nemohla najednou jísti. Vstala od stolu ve tváři změněna. Neodolatelná ospalost kladla se na ni jako pouto. Položila si hlavu na Pavlovského rámě a on cítil, jak jí hořela.

Bylo to zde. Nany říkávala později, že nezapomene do smrti jeho zoufalého pohledu.

Vložil Annu Nany do náručí a letěl sám do lékárny. Šel a byl tu zas. Uložili Annu. Teď cítila poprvé jeho péči tak vřelou a takořka hřející. Otevřela s namaháním oči. Viděla jeho starost. Ach, jak ho milovala! „Nechci stonat," pravila k sobě a užívala, čeho jen si žádal. Oči jí zapadaly, viděla vnitřním zřením pestré pitvorné potvůrky, zavěšené jako do věnců. Ty šklebily se, plakaly, mračily se, vyhrožovaly jí malinkými pěstmi. O ty jejich posuňky, ta ohyzdnost nikdy nevídaná! Kde se berou ty obrazy v krvi? Odkud zná je náš duch? Ve středověkých malbách a řezbách zachycovala je choře podrážděná obraznost umělců mnichů. Odkud to měli? Anna slyšela v tom trapném horečnatém snění: „Anna, moje Anna!"

Vzchopila se zas. Otevřela s namaháním oči. Užívala, poslušně, usmála se. Zas pomyslila si: „Nechci, nechci stonat," a bránila se spánku silou podivuhodnou. Tak strávila celou noc.

Do rána byla ta zbožňovaná tvář osypána ohyzdnými červenými skvrnami, jakoby je byli na ni nasypali ti netvorové jejího snění. Avšak horečku neměla pražádnou; měla i hlad, chtěla mermomocí vstáti a choditi.

Za několik hodin zdálo se Nanince, že červené skvrny blednou. V poledne byly již jen růžové. Večer zmizely úplně a nemocná dala se chutě do jídla, vyčítajíc Václavu se smíchem, že ji chtěl hladem umořiti.

O světe, jaký byl to den pro mladého lékaře! Večer nebylo po celé nemoci již ani stopy.

„Tak co pomohlo?“ tázali se otcové.

„Doktorův lék. O tom přec není pochybnosti,“ zvolala Nany.

„A moje vůle také,“ tvrdila Anna.

„Jděte, jděte, kdo pak co ví,“ řekl mladý doktor zádumčivě a pak doložil: „Jen když tě mám.“

Držel si ji, jakoby se ještě bál, aby mu ji něco nevyrvalo.

27. Epidemie podvodu.

Jednoho dne četlo se ve všech pražských listech:

„Mnohý čtenář našeho listu má asi dosud v paměti, jaké pohoršení způsobil loňského roku v lednu pohřeb pana R*, známého lichváře a vydírače. V týž den, co on zemřel, zastřelil se mladý důstojník, dohnán jsa k samovraždě jeho vinou. Následkem toho zdvihla se pouliční vzpoura a lid házel kamením a blátem na rakev, při čemž byla i choť zemřelého poházena. Tato paní nesdílela se s mužem svým dokonce o jeho zlou pověst. Byląť naopak dobročinná a laskavá.

Asi za půl roku po smrti mužově provdala se za pana V*, meškajícího ve předním městě lázeňském v Čechách, kamž mladá, krásná choť jej sledovala. Jmění a dům svůj odevzdala zatím ve správu svého otce, pana Řepky, zlatníka bez zaměstnání. Když v těchto dnech pan V. se svou chotí do Prahy zavítal, aby sám převzal řízení záležitostí choti své, našel dům prázdný, byt své choti vyloupený, po cenných papírech ani stopy a na domě samém spoustu dluhů, přesahujících jeho cenu. Dlužní úpisy mají vesměs padělaný podpis paní V*.

Policejním pátráním zjistilo se jen to, že Řepka již před týdnem odcestoval s řádným průvodním listem.“

Po přečtení této hrozné zprávy spěchala Anna k Vašatovům, aby se přeptala, co na tom bylo pravdy.

Bohužel nebylo pranic vylháno. Ba bylo ještě hůře, o čem do novin ovšem nic nepřišlo.

Vodička byl dobrodruh. Jakkoli znal se dávno s Vašatou a přítelem jej nazýval, nedůvěřoval mu tento nikdy. On ucházel se zpočátku o Matildu, ale otec její stavěl se schválně lakotnějším než byl, aby ji toho sňatku uchránil. Matilda byla na štěstí rozumná a nehnala se do vdávání. Jak otec usoudil, tak byla spokojena. Byla nyní za to velebena otcem a matkou, stala se nyní teprv jejich mazánkem. Jelikož matka byla sesláblá po krutých dojmech, spůsobených kouskem, jejž Filomena rodině vyvedla, řídila Matilda tu část závodu, jež byla v rukou ženských, a šlo to dobře.

Byloť ujednáno, že se již neprovdá a u rodičů zůstane. Všem bylo dobře tak.

To vyslechla Anna jaksi v parenthesi, ale těšila se od srdce tomu obratu tak, že by byla málem zapomněla na Rynkovou. Sama paní Vašatová vrátila se k věci. Anna dověděla se, že Vašatovic jí ten sňatek zrazovali, což jí urazilo. Pozorovali pak, že Rynková myslila, jakoby

žárlili na to, že nezvolil Matildu. Tak nemohli pro ni více činiti, neb dokázati nemohli jí ničím, že ji ten muž snad podvádí.

Otec její zuřil pro ten druhý sňatek a když jeho poslechnouti nechtěla, zpečoval se vydati jí její jmění na hotovosti. Vstoupila tedy do nové domácnosti pouze s několika sty, jež právě měla v ruce. Nicméně důvěřovala otci slepě a přijala za pravdu, když jí říkal, že jí nechce ničeho vydati jen proto, aby jí to zachoval. Neb on stavěl se, jakoby svému zeti nedůvěřoval. Již první dni nového manželství vypukly bouře mezi manžely. Ty pokračovaly v míře vždy rostoucí, až nyní vyšlo na jevo, že muž a žena byli ošizeni jeden druhým ohledem obapolného jmění. Vodička neměl již původně ničeho a koupil onen velký hotel v Karlových Varech bez peněz. Tekla byla o vše oloupena. Neukázala se nikomu v Praze a bylo jen slyšeti od lidí, kteří ji náhodou potkali, jak byla zmořena. Komusi řekla prý, že Rynek byl ještě anděl naproti tomuto šejdíři.

Jakkoli policie Řepku stihala, nebylo lze vypátrati jej více. Vodičkovic zmizeli pak z Prahy a nikdo o nich nic nevěděl.

28. Kapitola o dětech.

Po nějakém čase, jednou časně ráno stály tři fiakry před známým nám domem na Linhartském náměstí. Obligatní pouliční obecenstvo tvořilo špalír malému průvodu a dočkalo se kýženého divadla předně v podobě dvou pánů, kteří byli svědky chystaného svatebního obřadu. Jedním byl Jan Horák, který již opět nalezal ministerské majestátní a blahosklonné posy, druhým byl kollega Pavlovského s jovialním obličejem a prostinký ve svém chování. Dále přišli oba otcové. Pan Horák s kapesním šátkem v ruce, kterým si slze utíral, a Ruprecht bez deštníku, který poprve jakživ doma zapomněl.

Kočáry odhrčely s těmi pány a pak vyklouzla bílá holubice, nevěsta, vedoucí se s uzardělým ženichem, a mžikem byli ti tam.

Z okna dívala se za všemi věrná Nany s opuchlým od pláče obličejem, tak že měla ty dobré oči zarostlé. Kolem ní tísnila a tlačila se veškerá nadějná mládež toho domu. Na ruce držela dítě andělské krásy s černýma smutnýma očima.

Pouliční obecenstvo čekalo trpělivě v májovém výsluní na návrat svatby. Když vozy přihrčely a svatebčané do domu zmizeli, setrval jeden povoz. A za půl hodinky odnesl mladé manžely, aby je odevzdal parovlaku.

Letěli spolu do světa samojediní. Kolem nich míhaly se pole a sady, hory a lesy, města, vesnice. Dojeli cíle, zeleného zátiší v klínu hor, jeli zas dále k jezerům, k starým hradům, k městům plným divů civilisace. Mezi tím slavili spolu velký svátek vzájemné lásky.

Kolem nich proudilo všední žití s prací a namaháním, s trudem a smutkem, se strachem a hněvem. Jim bylo pouhým divadlem. Byli jako vyňati z osudného jeho proudění. Ale věděli, že do toho zase vpadnou, že vezmou rádi jařmo povinností na sebe.

Přijedše domů byli překvapeni zvláštní novinou. Jan Horák byl zasnouben. Hodlal nenahraditelnou choť svou přece jen nahraditi a při-

znivý osud daroval mu po druhé pravý poklad ženské oddanosti. Bylať to Kristinka Novohradská, hospodyně a krámská Ruprechtova, kterou poctil svou rukou. Ta stala se druhou matkou jeho dítkám a Anna nemohla jinak než souhlasiti s touto volbou.

Mladí manželé stěhovali se do nově koupeného domu na Staroměstském náměstí. Svůj starý dům Ruprecht prodal a ten byl bohužel pak sbořen a v jiný méně zajímavý přestaven.

V prvním poschodí domu byla domácnost a ordinační pokoje Pavlovského. Ve druhém ubytovali se oba otcové. V bytu na Linhartském plácku byl nyní Jan Horák zařízen a děti bydlily s ním. Vikyčka zůstala u Anny. Nany obstarávala domácnost mladých lidí i starých pánů. Byla všude vždy v pravý čas, na pravém místě.

Naše vypravování spěje ke konci.

Konec románu? Toho není, dokud život se hýbe na zemi. Ale obraz jeho musí býti v rámec pojat a ukončen, odevzdán jiným, aby v něm přehlédli lehce ten kousek zachyceného života.

Zvolili jsme staromodní, okrouhlý rámec domácího štěstí, abychom v něm objali boje života. Vždyť je nyní doba jakési renaissance, ve které bývalá renaissance podruhé se křísí. Proto budiž nám schváleno, že jsme takový rámec ze starého haraburdí románové techniky vytáhli.

Avšak do toho rámce ještě je třeba malovati a sice opět dle nynějšího renaissančně renaissančního vkusu.

Myslím, že nebude zle, zvolíme-li za předmět k tomu samé andělské hlavičky.

Vikyčka začne. Jaká to krása kouzelná i nebezpečná rýsovala se tu v tahy dítěte vždy rozmilého, i když bylo svéhlavé. Mělať docela typ sester Řepkových, který u těchto samostatně vystoupil, aniž té krásy dědily po otci nebo po matce. Chtěl-li kdo na to dítě přísným slovem neb trestem účinkovati, podivil se jejím očím. Podivil, sděsil se jich, jak byly zlé a demonické. Anně sklesla někdy odvaha, když pozorovala naznačující se rysy této povahy. Ale Nany, ta to s ní uměla. Vikyčka poslouchala nejlépe ji. Byla nadaná, vše pochopila hravě, ale nadání píle neměla. Ještě méně chtěla seznamovati se se světem povinností. To, to! Bylať to rozená princeznička. Ale Nany uměla býti také zlá, bylo-li toho třeba. Mnoho štěstí tedy k úloze vychovatelské, dobrá, stará Nanynko!

U Boubinských narodil se hezounký klučík zlatovlasý a růžolící. Radost starých nad ním byla téměř šílenstvím. To bylo nějakého mazlení od dědouška a babičky, od tatínka a maminky. A za ním přišla do roka sestřička a potom bratříček a zase někdo a posléze celé hejno diblíků v podobě andělíčků.

I Rojková měla ze svých mladších dětí skoro samou radost. Za to Leopold hrál posud romány, jimiž ob čas své příbuzné nepokojil. Karla pak nemohla se spřáteliti s povoláním chovu drůbeže. Na štěstí zřídilo se v městečku ochotnické divadlo a ona stala se jeho hvězdou. Měla vždy za půl leta jinou lásku.

Dále jsou tu děti Jana Horáka. Ty byly a zůstaly vzory hodných dětí. Jen že mírnila rozumná Kristina jejich předčasnou chorobnou cti-

žádost. Letní dobu trávila mladá paní Pavlovská částečně na venkově a brávala je tam střídavě.

A nyní přibývá nám ještě jedna hlavinka vskutku andělská.

Po několika letech objevila se v Praze zas paní Vodičková, dříve Rynková. Navštívila všecky své známé a byla krásná a kouzelná, vkusně upravená jako kdy dříve. Její chování bylo ještě příjemnější, protože trochu mírnější a mnohem uhlazenější.

Její radost ze sňatku Anina s Pavlovským byla tak srdečná, že bylo znáti její vzácné dobré srdce a že si ji oba manželé zamilovali.

O své minulosti nezmínila se ani slovem. Ani slova neřekla o svém manželu. Nikdo nevěděl, byla-li vdovou neb s ním rozvedena. Ale se zářícím obličejem mluvila o svém synáčkovi Václavu. Tomu byly tehdy tři roky. Byl to div světa. Byl jejím štěstím jediným, pro něho jen žila.

Jak a od čeho žila? Z toho nedělala tajemství. Přišla do Prahy s dvěma sestrami, s Rózou a Amalií, s touže, která byla as deset roků v Rusku. Mína zemřela v Karlových Varech před dvěma roky tímže neduhem co Viktorka.

Ty tři zbývající sestry měly již najatou místnost na Příkopech, kde otevřely skvělý modní závod. Tam dařilo se jim hned na začátku podivuhodně. Jejich vkus vládl elegantním světem, jejich příjemné chování a zevnějšek činily je zajímavými. Všude mluvilo se jen o sestrách Řepkových.

Všecky tři chovaly malého Václava a mazlily se s ním tak zvanou opičí láskou, v kteréžto lásce pisatelka toho nemůže připustiti příhany. Vždyť matka opičí prý umře, je-li jí vzato její chlupaté bizarní mládě.

„Co na tom?“ říkaly veselé tři sestry. „Ať si to lidé říkají. Máme k tomu klučíkovi opičí lásku.“

„Ale jaké dáváte mu proboha vychování?“ řekla jim slečna Matilda Vašatová jednou, když byla celá rodina u Vašatů pozvána na křtinách druhého děcka Filomenina.

„Co z něho bude? Tak to nejde,“ napomínala je. „Již nyní roste vám přes hlavu a vy nejste s to uprositi jej, aby vás trochu jen poslechl?“

Tekla i sestry její smály se. „Vychování, to jsou samé hlouposti,“ řekla Tekla. „My jsme také nedostaly vychování. Nikdo nestaral se o nás. Až dostane Vašíček rozum, vychová se sám.“

„Zatím vychovává on matinku a tetinky,“ smál se Pavlovský a všecky tři mu svědčily, že to uhodl. Tekla řekla také ještě vážně:

„Vy sám nevíte, jakou pravdu jste vyslovil.“

Při tom podívala se na něj tím hlubokým a krásným pohledem, v němž poznal, že v ní žije posud ta idealní žena některých krásných okamžiků jejího a jeho mládí.

Nedlouho po těchto křtinách zalesklo se nové vycházející sluněčko v rodině Pavlovských v podobě zlatovlasé hlavinky dětské.

Brzo batolila se rozmilá Gabrielka mezi otcem a matkou a oběma dědečky, kteří klaníce se k ní spolu s Nany, vypadali zcela jako zbožní svatí tři králové.

A Nany měli jste slyšeti, jakým přízvukem říkala: „Naše dítě.“

29. Poslední věci člověka.

Nany zemřela za několik roků. Byla do smrti věrna jiným i sobě. Nežádala si ani služeb ve své nemoci, nechtěla, aby Anna s ní se namáhala. Nadarmo však bránila se. Anna ji chovala ve svém náručí, až jí v něm usnula navždy.

Zbýval po ní bol jak o matku, mezera, kterou v rodině nikdy nevyplnili, upomínka vždy znova blahodějná.

„Tak Nany říkala. Tak myslila. Tak věci brala.“ Nevyhynulo to, dokud tu byli ti, kteří ji znali.

Ruprecht přenesl dávno do své hrobky rodiče a Gabrielu Pavlovskou.

„Nany tam bude také odpočívati,“ řekl.

„Dáme jí nápis,“ řekl Horák: „Zde odpočívá věrné srdce naší Nany“.

Nikdo, nejméně on věděl, že byl její láskou jedinou, rychle odmítnutou jejím svědomím a rozumem.

Šla spat, ona, jež vždy nejpozději lehala, nejranněji vstávala, jež odpočinku nikdy si nepřála.

Dosloužila ta, jíž nebyla služba pokořením ani jařmem, ale dílem lásky, ta, kterou jsem sama znala a jejíž věrnost, odříkání, pracovitost a obětavost jsem dovedla jen slabě nastíniti v těchto řádcích.

Ti, co po ní zbývali, obohaceni jejím příkladem a službami její věrnosti kráčeli dále tímto stoletím těžce pracujícím ve propastech pochybností.

Jaké nové romány zaplétaly se v různé povahy, ve sděděné pudy a schopnosti, v nedostatky vychování, ve steré omyly, chyby, v zápas o světlo, ve snahy nejlepší veškerých těch zajímavých dětí?

Až to bude líčiti jiné pero, až bude hledati jiné srdce původ a souvislost těch kterých osudů, najde zajisté opět v nudě a v pusté všednosti, mezi špatností a ochablostí velkost dobra, jeho klíčení, vzplanutí, jeho všudybytnost.

Jen výše, výše a světla víc.

Toť odvěké volání tvé, o poesie!

Na židovském hřbitově. Kreslil M. Aleš.

Oda Viktoru Hugovi.

Z »Nových básní« Giosué Carducciho přel. Jar. Vrchlický.

I.

Shor, jež se usmívají v jarním slunci, stéká
epopej Homerova volná, božská řeka,
jíž táhnou labutě v niv Asiatských klín,
a tragoedie Aischylova děsná kouří
a chvěje se a blýská, hřímá v divé bouři,
jak Etna nad mořem Sicilským v noční stín.

A Pindarova óda, orel triumfální,
prostírá hrdá křídla klidně v obzor dálný
ve žhoucím poledni, kde vsi a města sní:
Tak v řadě veršů, Hugo, v jizbě mojí stinné
tvůj portret kmeta bolem stížený mi kyne,
o ruku opřená tvá prorocká skráňční.

II.

O synech sníš, o vlasti své, o lidstva tíži?
Já nevím, když však, věštče, v bol tvůj hříží
se srdce mé i zor,
své staré křivdy necítím i s novou nudou
a myslím na leta, jež byla a jež budou,
co nezdeptá let spor.
Na cestě Appijské jsem na neznámém hrobě
kdys utrh vavřínovou snět a tuto tobě
na skráně kladu již,
tvým triumf nad násilím jest i slepým Fatem,
tys zdeptal zářící svou nohou v hněvu svatém
i caesara i říš!

III.

Čím tobě leta všecka, čím je tobě žití?
Francie s Gallií se v tobě duše třpytí,
jež věky prolétla, by v tobě našla cíl;
v ní hrom je skrytý mořských u Bretaně břehů,
sny plání Normanských, kam sije luna něhu,
žeh Pyrenejských skal ve slunci v ní se slil.

V ní síla vinobraní, v ní se zdraví kryje,
duch slunné Provence, v němž řecká harmonie,
vzlet, Říma výbojům jenž kdysi kladl mez;
na troskách Ilia ta zřela vozy Gallů,
Rolandův slyšela roh lkáti v Roncivalu,
Bayarda, Marceaua, Goffreda duch v ní kles.

IV.

Dub druidský tvé stojí dílo! S bílým šatem
jdou Musy kol a řežou z něho srpů zlatem
posvátný býlí květ,
na větvích plných slunce visí zbroje dědů
a harfy bardů zvučí, z dutých štítů středu
ples slavičí co vzlet,
a dívky tančí v stínu ve májovém dechu
a děti s velkým okem batolí se v mechu,
ve větru zlatý vlas,
co bouře divá půtka v podvečer se ztrácí
a s bouří mstitel bůh se pod starý strom vrací,
s ním hrom a blesků jas.

V.

Ó pěvče! Nad tvou hlavu vtek jsem trikoloru
od břehů Istrianských, kterou od Salvoru
mi poslal starý Terst, ten Říma věrný druh,
vítězství u Brescie na zdi k tobě praví,
čí jmeno, který rok zas asi na štít slávy
ten věčný napíše tam budoucnosti duch?

Bludička hřbitovní tak mizí všecka sláva,
jak starý scenář trůn a říš se rozpadává,
však hrdý archanděl tvůj verš ten hřímá dál
a pěje v nové lidstvo, božský, velký kmete,
zpěv jubilejní věku, Svoboda v němž zkvete,
a Spravedlnost s ní a Láska, Ideal!

Beneficiantka.

Napsal N. A. Lejkin.

Z ruštiny přeložila Klára Šp. Baušová.

V nejkrásnějším čísle hôtelu „Evropy“, stojícím ve Dvořanské ulici gubernského města Bublinska, sedí na pohovce dramatická umělkyně Zvoncovská, která sem přijela na pohostinské hry, a pokuřuje tenkou papírosku. Jest jí asi třicet — oči má podbarvené, brvy taktéž, a na tváři jí leží vysoko pudr. Jest oblečena do županu z turecké látky. Rozkošné vlasy má upraveny na temeni hlavy ve způsobě turbanu, do kterého jest zastrčena velká jehlice, zobrazující zlatý kord.

Nějaký švihácký mladík, módně přičesaný, ve zlatém skřipci na zkřiveném nose, v krátkém kabátci a v límci hodně vystřiženém, sedí za psacím stolkem a v rozpacích či v myšlenkách hryže držátko pera.

„Nu, jak pak? Vzpomněl jste si již, komu bychom ještě mohli poslati loži?“ ptá se herečka.

„Božství mé, již jsem přebral všecky naše „divadelníky““, odpovídá mladík, klada ruku na srdce.

„Kolikráte jsem vám již řekla, abyste mne nenazýval božstvím! Mám přece jméno. Víte, že nemám ráda podobných hloupostí. A pak — k čemu potřebuji divadelníků? Poslyšte, pošlete ji ne divadelníkům — ale těm, kteří platí penězi. Slyšíte, přeji si, by divadlo bylo vyprodáno v den mého příjmu.“

„Vždyť bude vyprodáno, skvoucí Olgo Petrovno! Ctitelé vašeho umění nemohou se již dočkati toho dne, by vám vzdáti mohli svůj hold.“

„I jděte mi! A což ty všecky intriky vaší dřívější beneficiantky Zatvorovské? Hraje zde po celou zimu, a já sem přijela pouze ku pohostinským hrám. Jsem jí — solí v očích. Vidí můj úspěch a je zlostí všecka bez sebe. Jestli pak víte, že se už ani nepozdravujeme? Víte, co mně chce udělati! Chce si v den mé benefice sezvati hosty k večernímu dychánku — a to všecky tak zvané divadelníky.“

„Já jsem prvním, který k ní nepůjde, ač také u ní jako přítel divadla bývám. Proč bych se stavěl před malinkou hvězdičku, mohu-li se dívati na skvoucí a zářící hvězdu první velikosti?“

„Již jděte a mlčte! Abych vás nezdržovala. — Ale napřed mi ještě raději vzpomeňte aspoň na patero míst, kam bych mohla poslati lože a kde bych mohla hned peníze přijmout.“

„Snad kupcům?... Ale město naše jest divné, Olgo Petrovno; zde jsou mezi těmi kupci praví podivínové. Oni by ještě koupili nový kabát tomu, kdo je pomlouvá, jim plvá přímo do brady; ještě devítirublovku mu dají — ale talentu umělkyně — ani ruble nepřejí. Jste-li známa s policejním komisařem, obraťte se přímo na něho: jeho slovo mezi našimi kupci něco vyváží!“

Herečka se ironicky pousmála a zvolala:

„Ach, Bože můj, jaké dítě to jste! Komisař sedí stále u Zatvorovské, a toť víte, ta mu toho asi již napovídala!“

„Ale komisař byl ještě včera u vytržení, když vás viděl...“

„Ano, ano — ale kdyby měl ruku k dílu přiložit, nevím, jak by to dopadlo. Jako nyní: ani vám nevěřím; že byste neznal v městě ještě kupce nějakého, kterému bych mohla poslat loži?“

„Dovolte, pošlu dvěma. Ale ti loži vezmou — a peníze nepošlou.“

„Vezměte poukázky k ložím, a dovezte jim je — a peníze jistě dostanete. Třeba je nějak něčím postrašte, budou-li se vzpírat zaplatiti. Však vy zde v městě máte také nějaké slovo.“

„Pro vás — již letím! Dejte mi lístky!“

„Nu tedy, již za tuto službu pěkně děkuji. Zde máte levou ruku. A vrátíte-li se s penězi — pak smíte políbiti i pravou. Ach, ano! Nemohl byste někde rozdati dvacet lístků na galerii? Dejte je lidem, které dobře znáte, kteří by mne po celý kus drželi tleskáním. Neb, jen si pomyslete, povídá se, že prý si Zatvorovská najmula biskupské zpěváky, aby mne vypískali.“

„To nemůže býti. K takové nízkosti by se snad přece nesnížila.“

„A já vám pravím, že jest to možné. Hned v první den, kdy

počali prodávati lístky na můj příjem, bylo třicet míst galeriových pryč! Ano, — ale vám snad štěstí bude přáti. Zde máte dvacet míst a pak tři lože. Ale prosím, abyste se nevrátil s neprodanými ložemi, — nebo vás ani nepřijmu. Lístky na galerii dejte třeba strážníkům od okresního soudu, nebo . . ."

„Proč zrovna strážníkům? Dejte je raději zámečníkům od dráhy. Tito zámečníci jsou zapřísáhlí nepřátelé biskupských zpěváků."

„Nu tedy dobrá, s Bohem!"

Šibalský mladík políbil rukávník jejího županu a vyskočil z pokoje do síně."

„Dášo!" volá herečka na panskou. „Podej mi sem košíček s umělými květinami, který jsem dostala na trhu v Poltavě. Chci se podívati, jak asi ještě vypadá, není-li zaprášený."

„Ani dost málo, slečno. Račte se podívati," odpovídá panská. „Jenom snad zde, na levo, listy jaksi dobře nezapadají; scházíť zde malá kytička, kterou jste dala na památku jednomu starému hraběti."

„Na levé straně? To nebude pranic vidět. Přivaž tam nějakou širokou stužku a pak vynajdi nějakého posluhu, by zítra košíček odnesl do orkestru, aby mi byl při vystoupení na jeviště podán. Sama ho tam nenos, ale někdo jiný ať ho tam donese."

„Ale, slečno, vždyť jsem beztoho již slyšela, že vám Pavel Pavlovič přinese věnec a kytici z čerstvých květin. Květiny ty objednal pro vás někde až na venkově, odtud třicet verst, kdesi u zahradníka z oranžovny, a nápisy na stužky již švadleny zlatem vyšívají. A bude prý tam napsáno na modré půdě: „Talentu velkému město Bublinsk", a potom vaše jméno a příjmení."

„Podivín! Jak mne rozmazluje! Ale — ať, čím více věnců, tím lépe."

„A to vše bez sbírání, slečno! Dal prý listinu tomu i onomu, ale — žádný nechtěl dát kopejku; pohodil prý tedy rukou, a objednal všecko na vlastní účet. Toho byste si přece jen měla vzíti."

„Ale vždyť jest ženat — jenom že se ženou svojí nežije."

„Tak co naplat? . . . Ale musí mít asi peněz, viďte? Včera mi dal třírublovou bankovku."

„Právě naopak. Vězí v dluzích po uši. Nemá již ani vindry, ale musí míti přece ještě někde nějaký úvěr. Má jedinou sestru, bohatou, — a souchotinářku, a ta již má duši na jazyku. Nepochybně si vypůjčil na ten věnec a kytici peníze na židovské úroky. Jak jsi ještě hloupá, Dášo, sotva tomu věřím! Nic nepoznáš. Člověk má sice sto rubly v kapse — ale na ty musí vydat směnku, která zní na tři sta, a ty pak ještě myslíš, že jest boháčem!"

„Ten váš stříbrný věnec, na němž jest napsáno: „od studentů" si nedáte přinésti?" ptá se znovu panská.

„Dášo! Jsi hloupější než jsem myslela!" zvolala herečka a spráskla ruce. „Což pak jest ve zdejším městě nějaká universita? Zde nejsme v Kijevu ani ne v Charkově. Jací pak by mi studenti mohli věnec darovat?"

„V Oděse vám ho také nedali studenti, nýbrž inženýr od železné dráhy . . ."

„Ale v Oděse jest přece universita . . . A tam by tedy mohl býti od studentů. Ale zde — to bychom si daly! Kdybych si aspoň mohla poslat ten pohár, který jsem dostala v Nikolajevě od bratří Kuporosových s nápisem: „Od pilné mládeže“; to by tak mohlo býti od zdejších gymnasistů nebo seminaristů, ale tam zase jest na neštěstí vyryt rok i číslo s věnováním. Ne, dárků mám dosti! — V klubu prý sbírají na náramek.“

„Právě přišel kupec Bankin a přeje si lístek k vašemu příjmu,“ hlásí lokaj, vstupuje do dveří.

„Že prosím, aby vešel.“

Ve dveřích se objevil mladý kupec s rozčesanými vlasy uprostřed hlavy a v strakaté vestě. V pravé ruce drží bobří čepici, levou si hladí vlasy a chvilkami je mastí slinami. Pak začal:

„Doslechl jsem od pana gubernského Leščova, že ráčíte samy, vlastnoručně prodávati lístky, a protože si vás tak velice vážíme a vás tak hluboce ctíme, přáli jsme si navštíviti vás a osobně nahlédnouti do chrámu slávy vaší, chtěli jsme spatřiti naši bohyni v její přirozené kráse.“

„Chrám slávy mé jest na náměstí, a zde vidíte jenom skromný útulek umělkyně,“ pravila herečka. „Prosím, račte si usednouti.“

„Děkuji, slečno, postojím. V krámu jsme beztoho stále na nohou a proto, stojím-li již o čtvrt hodiny déle nebo méně — to jest jedno. A pak, před takovým krásným talentovaným tvorem státi jako svíčka, není hříchem!“

„Bože, jaké komplimenty! Jaký lístek ráčíte si přáti?“

„Jaký vaše ručky vyberou — ten zajisté bude očarovaný. Arciť že prvého druhu. Já mohu . . .“

„Zde máte křeslo v první řadě.“

„Zrovna vhod, slečno. Snad byste nám mohla dáti pareček? My si je můžeme koupiti.“

„Tož si také kupte loži pro své známé nebo příbuzné.“

„Třeba loži, to jest nám všecko jedno. Jen račte, slečno!“

„A zde tyto lístky na galerii, počtem deset, rozdejte laskavě komukoliv. Jen aby mně ti, co je dostanou, hodně tleskali.“

„I to se může státi. Kupeckým mládencům je rozdám. A jestli jim v buffetu nechám vodky nalíti, utlukou si dlaně. Dvě křesla, loži, deset galerií . . . Mnoho-li vše stojí dohromady? . . . Ale — nač bychom počítali; při počtech lidé schnou. Račtež vzíti nepozorovaně. Budete spokojeny,“ pravil kupec, otevřel tobolku, vzal z ní peníze a uschoval je pod svícnem na stole. — „Ale kdybyste snad jednou ráčila zabloudíti do našeho krámu, nezmiňujte se tatínkovi ani slovem, že jsem byl u vás. Já lnu ke všem ideám divadelním, ale tomu papínek nechce nijak rozuměti. On říkává: „Na divadlo jest dosti času v masopustě, ale v jinou dobu nechci o něm ani slyšet.“ Račte mi odpustiti, Olgo Petrovno. Vidíte, my i vaše jméno známe. Dovolte, bych se i budoucně mohl nazývati vaším známým.“

„Prosím, těší mne. Bude mne vždycky těšit, uvidím-li vás po svém boku,“ pravila herečka, podávajíc mu ruku.

„Smím ji políbiti?“

„Jen polibte.“

„Všecko zlato i stříbro i měďáky všecky byly by málo za tento požitek!“ pravil kupec, líbaje herečce ruku. — „Ale nyní, slečno, prosím již za odpuštění!“ dodal ještě jednou a již zmizel za dveřmi pokoje.

Herečka nadzvedla svícen. Ležela tam blankytná bankovka.

„Jest to hlupák! Sto rublů zde nechal!“ zvolala a zatleskala radostně rukama.

Padova a Petrarkův hrob.

Výletní črta.

Napsal **Quido Mansvet Klement.**

Skvělé náměstí sv. Marka v Benátkách činilo vždy na mne dojem ohromného jeviště, jehož kulisy jsou staré i nové Prokuracie a na němž po tisíc let odehrává se nepřetržité pásmo pestrých a zajímavých dějů.

Ale mám dobře na paměti, že již nejméně sto tisíc cestovatelů nadšeně vylíčilo ten památný kousek země a svědomitě připojilo „stručnou“ jeho historii, — proto, čtenáři, neboj se mne a prodli se mnou chvilku na tom nádherném jevišti, kde účinkuju právě s mnoha tisíci jiných bezděčných herců v. živém obraze, který se tu z večera rozvíjí při zvucích veřejného koncertu vojenského.

Máme dnes 10. června, pátek, osmá hodila odbila a koncert právě začal. Potrvá do desáté.

Večer jest — toť se rozumí — čarovný, venku před loubím nastaveno as po šesti řadách stolů s židlicemi, a zmrzlina, která se zde za ten večer s rozkoší vysrká, tvořila by zajisté slušný ledovec. Na všech stranách ozývá se velice živý hovor a několikrát vyniklo z něho slovo „Padua“, až konečně zavznělo také u našeho stolu a platilo přímo mně.

„A což, signor Francesco, nechtěl byste s námi také putovat do Padovy ku sv. Antonínu? Jedeme již zítra, abychom si zabezpečili přístřeší, neboť dvanáctého a třináctého nezbude snad pro nocleháře ani kousek dláždění pod loubím Padovanským.“

Tak oslovil mne můj dávný přítel benátský, kupec — řekněme Antonio, aby se to také s Shakespearem shodovalo.

Poněvadž jsem po čtrnácte roků slavné to město nejprohnanějších advokátů nespatřil, podal jsem Antoniovi ruku a věc byla ujednána.

Padova bývá Mekkou okolních měst a také cizinců po dobu čtrnáctidenního slavného trhu, který začíná svátkem sv. Antonína, patrona města. Zábavní vlaky z Verony, Vicenzy, Ferrary, Roviga, Bologni, Parmy a Benátek naplňují v tom čase staré sídlo tyranů spoustou „poutníků“, o které Padované jak náleží se starají. Nejpřednější zpěváci a herci, jimiž Italie se honosí, přijíždějí sem na těch čtrnácte dní

Chrám sv. Antonína v Padově.

Este.

ku pohostinským hrám a divadla Teatro nuovo, Concordi, S. Lucia a Garibaldi bývají nabita. Kromě toho počínají zde 12. června proslulé koňské dostihy. Poněvadž pak i tělesná schránka ve výtečných hostincích zdejších řádně bývá obsloužena, jest nám dobře býti v omšených zdech staroslavného města.

Umínil jsem si však podívati se za té příležitosti i kousek za Padovu a navštíviti místo, kde v zátiší Euganejských hor dokončil svou skvělou dráhu pozemskou nesmrtelný Petrarca.

* * *

A tak jsme opouštěli dne jedenáctého června Venecii, v moři světla a vody se koupající, po dvěstědvaadvaceti obloucích slavného železného mostu „Ponte sulla Laguna“ a když jsme za osm minut urazili jeho délku 3601 m., oddechl si mnohý z nás volněji, neboť „pevná země“ je přece jen jistější, než oněch 80.000 modřínových kmenů, na kterých most řečený spočívá.

Vlak uhání dále kolem pevnůstky Malgheri, pak mizí město benátských letohrádků Mestre, před námi prostírá se rovina Euganejská a z dáli pozdravují nás Alpy Friaulské. Útulné „Dolo“ vyhlédá z věnce zahrad, letíme přes Brentu a již již vystupují věže a kopule chrámů Padovanských, zde slavný dóm, tam kostel sv. Antonína, sv. Justýny a chrám Eremitanů.

Branou „Codalunga“ slavnostně vjíždíme do křivolakých, ne příliš širokých ulic města a stavíme v Croce d'oro, kde „náhodou“ jest ještě několik pokojů k zadání.

Na Pražana činí stařičké, jen pomalu k novějšímu žití se probouzející Patavium, dle pověsti Antenorem založené, velice útulný dojem;

neboť v hadovitých zátočkách ulic, se starými, zamračenými domy a podloubími cítí se jako doma. Vzpomíná na Karlovu a jezovitskou ulici v Praze a myslí, že jest na malém staroměstském náměstí pod loubím. Arciť nemá Padova takového uměle roztaženého rybníku, jakému říkáme u nás stříbropěnná Vltava, ale za to protéká městem čiperná říčka Bacchiglione, kteráž rozvedena v několik vodních ramen s 46 mosty — mezi nimiž jsou čtyři antické — skytá mnohý malebný pohled.

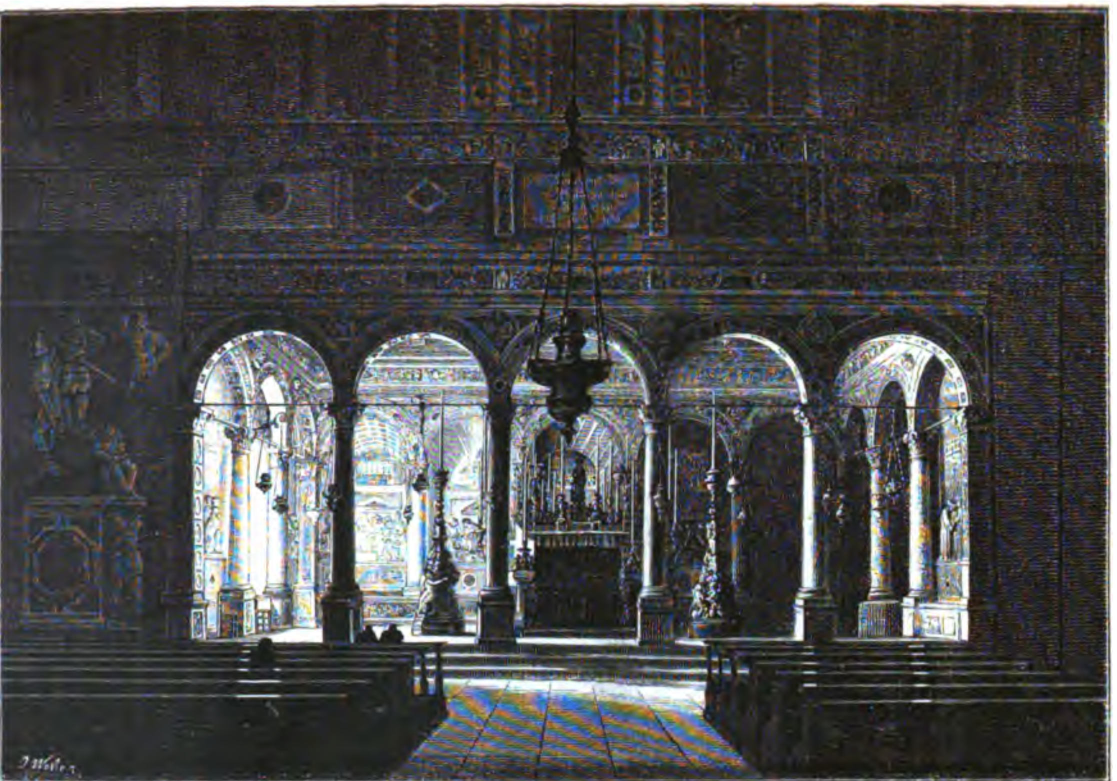
Jsem poněkud pověrčivý a dávám si pokaždé v cizině pozor, koho nejprve potkám při vykročení z hostince, dle čehož pak soudím na šťastný nebo nešťastný pobyt ostatní. V Padově jsem tentokráte měl rozhodně štěstí, neboť vycházeje ze svého hôtelu na náměstí Cavourově ve společnosti Antonia a jeho přátel, zaslechl jsem za sebou své jmeno.

Obrátiv se rychle, spatřil jsem osmahlou, kyprou květinářku s košem plným krásných růží, ana mi podává kytici z nich uvitou. „Maddalena?" ptám se nejistě. — „Si, Maddalena!" odpovídá květinářka. „Poznala jsem vás, pane, hned jak jste vystupoval z vozu a těší mě, že jste nezapomněl na svoji mladou, nyní starou (ach!) květinářku, která vám před lety připevňovala den co den květinky!" — „Ano, Maddaleno, čtrnácte roků uplynulo, co jsme se neviděli, a teď přijíždím opět k vám nemoha zapomenout na Vaše krásné oči. Na shledanou, krásná Maddaleno — viva Padova!" S růžemi v ruce spěchám za přítelem, který se mi s ostatními potutelně vysmívá.

Spanilá čtenářko: Honni soit qui mal y pense! Maddalena byla za mé první návštěvy tohoto města rozvité poupě, čítající šestnácte jar, já pak — začínal jako nemluvné teprve žvatlati sladkou její mluvu a tu mi dobrá ta květinářka pomáhala při časování „Miluji, miluješ atd.," že jsem její zásluhou skutečně italskou konjugaci hravě pochytil, pročež ještě jednou: Hana tomu, kdo by měl o tom zlé myšlenky!

Kráčeli jsme dále ku středu města, jímž jsou od pradávných dob náměstí zelenin (Erba) a ovocné (Frutta). Mezi nimi stojí se všech stran přístupný „Pal. del municipio" (obecní dům) a s ním spojená radnice „Palazzo della Ragione", známá všeobecně pode jménem „il Salone". Projdeme mohutnými a výstavnými dvory obecního domu, abychom navštívili kolossální budovu „il salone", která na každého činí dojem veliký.

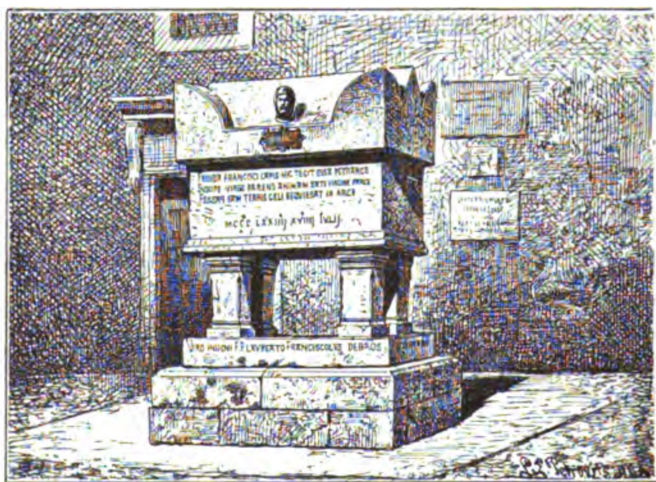
Stodvaadvacet sloupů a stojedenašedesát pilířů více méně silných tvoří v přízemí této budovy krásné loubí a v patře prostornou kolonádu. Zde se nalezá také známý ohromný sál, největší na celém světě. Naše čtenáře bude zajímati porovnání se sálem Vladislavským na hradě Pražském, který jest o 22 metrů kratší, o 9 m. užší a o 24 m. nižší nežli „il Salone". Z počátku to byly arci tři velké prostory, dokončené dle návrhu stavitele Pietra di Cozzo da Limena roku 1219, a teprve 1306 provedl mnich Fra Giovanni degli Eremitani genialní kousek, že sklenul ohromný tento prostor jediným dřevěným klenutím. Když pak střecha i klenba v roce 1420 shořela, bylo vše dle starého způsobu Benátčany Rizzim a Piccinim znovuzbudováno a příčné zdi vyňaty, čímž utvořen sál, který nemá snad ve světě sobě rovna. Všechny stěny této obrovské síně pokryli malíři Zuan Miretto a Agnolo Zoto (1425) freskami, znázornivše velké planetarium, vliv těles nebeských na člověka

Kaple sv. Antonína v „Santu“ Padovanském.

a jeho práce, pak příběhy z nového zákona a ze života svatých, celkem asi 410 obrazů.

Rozhodně nejzajímavější předmět zde chovaný nalezá se naproti vchodu Salonu; jest to proslulý dřevěný kůň slavného Donatella, kterého pracoval jako model k velikolepé jízdecké soše benátského velitele vojsk Erasma da Narni (Guattamelata), jíž ozdobena jest zdejší Piazza del Santo a kterouž lze nazvati prvním výtvorem opět se probouzejícího kovolitectví, ve velkých rozměrech, po době Římanů. Kromě toho sluší jmenovati několik vykopaných náhrobků zde umístěných a dvě sochy z čediče, představující egyptskou bohyni Neith, které městu daroval archaeolog Belzoni, rodák padovanský. Kolem kamene hanby a podstavce, na kterém sedali odsouzení dlužníci, plížíme se ve své nicotě jako pídi-

Petrarkův hrob.

mužíci ze dveří ohromného sálu, pod jehož velebným klenutím nám opravdu není volno.

Návštěva zdejších chrámů vyžaduje delší dobu; zejmena dovede vzbuditi značný interes u výtvarníků, neboť Padova byla od třináctého až do konce šestnáctého století navštěvována vynikajícími umělci, kteří zde mnohé nesmrtelné dílo vykonali. V této zběžné črtě dotkneme se jen výtvorů nejhlavnějších. Giotto di Bondone ozdobil zde (1303) malbami kapli „dell' Arena“ a těchto 38 obrazů al fresco jest rozhodně tím nejdokonalejším, co vůbec jeho štětec vytvořil. V této kapli setkal se s ním Dante. Velký sochař Giov. Pisano zastoupen zde sarkofagem a sochou zakladatele této kaple (1302).

Přeplněn uměleckými výtvory jest kostel sv. Antonína, obyčejně „il Santo“ zvaný; umělci jako Tizian, Minelli, Sansovino, Lombardo, Donatelli, Zeno, Dentone a j. v. pracovali zde v nejlepším květu svého uměleckého rozvoje. Zejmena vyniká v tomto kostele „Capella del Santo“, pravý to skvost slohu renaissančního. Vchod ku kapli jeví štíhlé slou-

poví, kteréž uzavírá pět něžně se pnoucích oblouků, z nichž vynikají při sloučení nad sloupci poprsí evangelistů, pak výše ornamentální okrasy reliefních polí a nahoře ve výklencích pět soch svatých, práce to sochařů Minelliho a Ravenniho. Okrášlení vnitřku jest znamenitě uspořádané. Do rámového vroubení práce stukové, barvy zlaté a bílé, zapuštěno jest ve stěnách devět umělecky provedených reliefů z bílého mramoru, představujících zázraky sv. Antonína. Oltář jest ozdoben sochami a svícny z bronzu. Zkrátka, celá kaple činí dojem co. nejskvostnější.

Jedna relikvie této kaple upamatuje nás na Prahu, totiž jazyk sv. Antonína; arci zachovává se tento zde, že mnoho mluvil, kdežto u nás jazyk sv. Jana naopak mluviti nechtěl.

Petrarkovo obydlí.

Mnohou hodinu prodlí také cizinec v dómu, v Baptisteriu, pak v kostelích „del Carmine“, „Eremitani“, „Maria de' Servi“ a ve velkém kopulovém kostele sv. Justiny, nalezaje všude mistrné práce velkých umělců minulých století. — — —

V předvečer sv. Antonína odbývají se zde na Piazza Vittorio Emanuele první dostihy (il palio), čímž čtrnáctidenní slavnosti na památku vypuzení tyrana Ezzelina se zahajují. Na tomto místě stál bez odporu antický cirkus. Padova jest na toto ohromné náměstí pyšna a nelitovala práce ani nákladu na jeho okrášlení. Na západní straně postaveno 82 soch slavných mužů tohoto města a mnohé z nich vynikají uměleckým provedením. Na téže straně nalezáme též velkou gotickou loggii z mramoru, která po dobu hippických her výkvětem společnosti vlašské bývá obsazena.

* * *

Po třídenním pobytu v Padově, syt jsa věčného hřmotu trhového, vydal jsem se sám na návštěvu místa, kde Petrarca naposled bydlil a také hrob svůj nalezl. Jest to nepatrné a chudičké, ale proslulé místečko Arquà v zátiší zelenavých Euganejských pahrbků.

Ranním vlakem odjížděl jsem do lázeňského místa Battaglie, ležícího na úpatí chlumů těch, jejichž osvěžující, čistý vzduch láká k pobytu právě tak jako malebná zákoutí údolíček a četné zámky i letohrádky, poskytující rozkošná místa výletní.

Battaglia honosí se horkými (70 st. C) prameny, které se hlavně k parní lázni hodí a jichž hosté v prostorné přirozené jeskyni, nedaleko lázeňského domu užívají. Překrásná poloha a dokonalé zařízení lázní zjednává jim hojnou návštěvu.

Arquà leží na jihozápad od Battaglie a cesta vine se mezi háječky oliv a fíků i ploty granatovými. Asi za hodinu dorazil jsem tam. Na skromném náměstí vypíná se kostel, podle jehož dlouhé strany jest postaven anticky upravený sarkofag o čtyřech sloupcích, s tímto latinským nápisem: „Petrarkovo tělo kryje tento chladný kámen. O, svatá panno, veď jeho duši po zemských mukách k nebeskému odpočinku! 1374, 19. července.“ V čele příklopu jest bronzová hlava Petrarkova z roku 1547, kdežto sarkofag sám hned po úmrtí slavného básníka manželem jeho dcery z červeného mramoru veronského byl zbudován.

Dům, kde korunovaný básník žil a zemřel, nalezá se as čtyři minuty výše a jest nyní ve stavu velice chatrném. Přes dvacet dva nekryté, z venčí domu umístěné schody stoupáme do prvního patra, kde nám ukazují pracovnu a úmrtní síň Petrarkovu. Ve výklenku chová se za sklem vycpaná kočka, miláček básníka, na pravo pak stojí stará lenoška a pěkně vyřezávaný spižník. Z oken této komnaty jest překrásná vyhlídka do modravých údolí a vrchů Euganejských.

Stěny všech pokojů jsou na všech stranách popsány a zvláště pokoj, kde Petrarca v sedě usnul na věky, pak spací pokoj s podobiznou básníkovou a kuchyně se starým krbem, nad nímž visí obraz Laury (?), nemají místečka prázdného: vše pokryto prostomluvou i veršem od ctitelů slavného pěvce. Ve zvláštním pokoji nachází se sbírka podobizen a díla Petrarkova, jakož i domácí nářadí z jeho časů, starožitníkem Piombinim sem darované.

Opouštěli jsme poněkud sklamáni vetché a z části zanedbané sídlo básníka, který byl své doby nejen přítelem všech italských velmožů, ale i vyslancem ku dvoru Karla IV., do Říma k papeži, na dvůr francouzského krále a k dóžeti benátskému. Dne 18. července r. 1874, v den slavnosti pětistyleté památky úmrtí Petrarkova, vypadalo to zde arci zcela jinak. Doufejme, že některý ctitel Petrarkův přivede do proudu tuto záležitost, aby navštěvovatelé z ciziny i z Italie lepší dojem si odnášeli z místa posvěceného posledními chvílemi a hrobem velikého pěvce. — —

S Euganejskými vrchy seznámí se dobrý chodec zevrubně za pět dní, neboť rozsáhlost těchto pahorků obnáší od východu na západ jen 12 km. a od severu na jih 15 km. Monte Rosso, Monte Lonzina, Monte Murale a Monte Venda (533 m.) nepřesahují nikde šest set

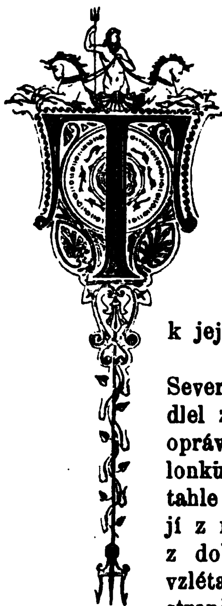
metrů výšky a slézání těchto „hor“ nazvati dlužno, při tomto vzduchu a pod tímto nebem, procházkami.

Nejzajímavější výlet pro lázeňské hosty Battaglie jest především do městečka Este, na úpatí Monte Murale malebně položeného. Staré zdi s cimbuřími pocházejí z patnáctého století a zřícenina hradu Este, kolébky Velfů, převyšuje ještě stářím městečko.

Starodávný klášter Rua a bohatý klášter Praglia, malebné Monselice a Sv. Elena, strmý Monte Pendice — všechna tato rozkošná výletní místa jsou spojena výbornými silnicemi, na mnoze i stinnými, tak že nezbývá laskavému čtenáři nic jiného, než zajeti sobě do Padovy a odtud do hor Euganejských, aby ztrávil několik dnů pravého vlašského procházkového far niente.

Teta Severina.

Napsala **Neera.**

eta Severina vešla do své světničky, odkopnuvši dveře nohou; měla obě ruce plny právě obdržených darů. Bratr jí byl daroval vlněné šaty, barvy kávové, doloživ k nim komentář, že „barva je solidní a vážná, hodící se pro její stáří“. Švakrová obdarovala ji nočním kahancem a děti byly pro ni vyšily ve škole přikrývku na nohy. To vše k jejímu dnu narození.

Avšak, složivši dary na stolék ve své světničce, teta Severina nezářila nijak radostí; naopak na tváři její dlel závoj jakési zasmušilosti neproniknutelné, že skoro oprávněným mohl býti výrok, jejž při odchodu jejím v salonku vyslovila jízlivě švakrová: „Člověk ať činí cokoliv, tahle Severina není nikdy spokojena!“ Lístek vyklouzl jí z ruky, lístek blahopřejný. Byl od její dávné přítelky z dob mládí, jí drahé: na jasně zelené půdě vzhůru vzlétající motýl, s nápisem „Adhuc spero“. Na druhé straně běžných tisíc přání.

Severina zdvihla lístek se země, a zadívala se naň v dumách, nakloniviši se ku rozžaté svíci.

Co vše jí táhlo myslí! Před dvaceti pěti lety téhož dne, táž přítelkyně vplétala jí do vlasů květy, červené květy karafiatu... dnes... není květů více pro ni; vlněné šaty barvy kávové hodí se nyní pro ni — a noční kahanec; a co hůř, přikrývky na nohy, neboť trpívala nyní časem bolestmi v nohách; a konečně blahopřání — ta nescházi nikdy.

Ne, nevděčnou Severina nebyla. S vděkem uznávala dobrodiní bratrova, milovala švakrovou a k dětem byla vlídna, laskava, ba až nad své síly a přec nikdy tak, jak sama by si byla přála, neboť v duši

cítila výheň lásky, jejíž plameny že nikdy nevyšlehnou na povrch, dobře věděla. Bylоť to právě, v čem vězelo celé její zlo; červ hlodající její nitro, stísněný vulkán, jenž metal jí v tvář plameny dusící. Cítila se někdy jako nádoba plná vody nebo olova, slovem, cítila celou tíhu své mrtvé hmoty.

Co dítě bývala povahy živé, co děvče fantastická; krásna nebývala nikdy, ani slavena, ale skoro šťastna v tom svém světě idealním vlastních snův. Jsouc malířova dcera, poznala záhy celé kouzlo barvy, formy. Přirozeně cítila se vábenu ke kráse, řecké kráse, kdežto matná poesie mystická nechávala ji chladnou.

Trávívala celé dny v pracovně svého otce; halila se do látek a závojů, jež zde byly modelly zapomněly; cuchala si vlasy a na hlavu kladla guirlandy květin, představujíc Bakchantky; rozložena na poduškách s draperií kol boků, ramena majíc nahá, s velkými skleněnými perlami kol krku, v ruce vějíř, zobrazovala odalisky; nebo natažena na zemi, opřena o lokty, s velkou knihou před sebou vmýšlela se do Tizianovy „Kající Majdaleny“; a tehdáž to bylo, kdy poprvé všimla si, že, ku zobecnění této představy hlavního se jí nedostávalo . . . od oné chvíle nezbavila se více rušícího vědomí vlastního nedostatku.

Srovnávajíc se s předními tvorbami velkých mistrů, jež malí mistři věčně padělávati neustávají, doznala s jistotou chudobnou nedokonalost svých forem — a pro ni, tíhnoucí jen ku krásnu, sklamání bylo tak kruté, že přirozeně celá bytost její vzpírala se proti němu. Obrátila tedy jinam své zraky a hleděla přivésti ve shodu svou hubenou postavu s jinými typy uměleckými; zřekla se velkých tvoreb Tizianových a zamlouvala se jemným, křehounkým postavám Canovy: „Graciím“ a „Psyché“. Tato zvlášt vábila ji k sobě neodolatelným kouzlem. Výraz umělecký a pocit lásky, něha panenská a vášeň smyslná, tato božská harmonická směs pocitů, vyjádřená v nesmrtelném skupení Canovy, budila v ní dosud nepocítěný pocit rozkoše. Jak jednoduchá je posa Psyché, jak sporé formy! Ve své komůrce od nikoho neviděna, za nepřítomnosti amorovy, začala se s ní porovnávati.

Byla bezvadna, mladá, cítila co jest půvab, znala vášeň, zbožňovala umění. Co tedy to bylo? Kde to vězelo? Proč, o proč tedy tam před zrcadlem vedle mramorové bohyně zdála se Severina zrovna nestvůrou?

„Kéž bych nebyla tak hubená!“ pomyslila si Severina. Snad jedná se jen o nepatrnou linii. Jistě. Kdyby někdo byl vrazil do lokte Canovy pracujícího poprsí Psyché, byl by pošinul jen linii, nic více; ale nebyla by to více táž Psyché. A tvář její? Nic zvláštního: dvě oči, nos, ústa, zuby měla ona též — a vlasy též a i tu chvějnou, cítící, vroucí duši.

Snad — myslila dále, — snad časem dosáhnu, čeho se mně nedostává. Ne všecky ženy jsou jako Psyché krásny v patnáctém roce. Psyché jest nezralé mládí, květ, slib; ovoce přec jen trpké.

Což, rukavičkářka, ta krásná žena nebezpečná, jež klid všech rodin v ulici znepokojovala, neměla již patnáctiletého syna? A nepřiznala se sama, jak bývala tehdy nepatrná? A paní Maintenon, kdo ví

zdali, provdavši se za Scarrona ve dvaceti letech, byla tak krásna jako ve čtyřiceti, když — zapletla do svých sítí francouzského krále?

Slýchávala též a dočítala se v knihách, že krásy žena nabývá láskou, pak zase naopak, že v dík kráse dostává se ženě lásky a tyto různé pojmy začínaly se jí plésti v hlavě. Nechápala toho: nebylať z oněch ženštin, jež pěstují svůj zevnějšek z ješitnosti, z koketerie; nebyla podobna svým družkám; byla za to mezi nimi známa co originál.

Hlavu majíc stále plnou idealů a umění šatívala se výstředně, bizarně; s pentlemi ve vlasech à la grec; s látkami červenými, drappovanými dle pojmů sochařských; a v bizarním rámci zdála se ta její ošklivost zdvojnásobňovati. A zatím, unešena fantasií za jakous nadpozemskou krásou, zapomínala i na nejnutnější pěstování své osoby; zapomínala ostřihovati si nehty, nosívala rukavičky bez knoflíčků, střevíce sešlapané, pomačkané pentle; ba snad se ani neumyla každého dne.

Tak očekávajíc stále krásu a lásku, kráčela vedle skutečností života nepoznávajíc jich, stále jako ve snu. Snila; snila za rána, když, odhodivši hedbávnou přikrývku, seskočila lehounce s postele na pestrý, z různých ostřižků sukna sešitý kobereček, o Guida Reniho Auroře, letící nad oblaky v duze stoupajícího slunce; a opásajíc své hubené boky spodničkou, před zraky mívala vidinu nymfy . . .

A léta ubíhala a krása se nedostavovala, krása ani láska — ta láska, jež původcem byla tak mnoha velkých děl — madonn Rafaelových, portretů Van Dykových a Hayezova „políbení“ — krása a láska, tito dva nejvyšší bozi Olympu řeckého — a jejího.

V domě bratrově, jenž nemaje jich ve svém skromném povolání zapotřebí, byl prodal všecky tretky po svém otci, Severina nenalézala látek ani netroufala si vůči švakrové, ve flanelové kazajce a zástěře, vplétati květy nebo věnce bakchantek do vlasů.

Pak zde byly děti, jež věšely se rády tetě Severině na sukně, nebo dávaly si vystřihovati papírové panáčky, utírati nosejčky — a ve víru toho druhu zaměstnání domáckého — ale nikoliv uměleckého, stará panna stávala se vždy trpčí a trpčí, ztrácejíc z očí své bývalé idealy a berouc na sebe tvář dlouhou a mrzutou, neproniknutelnou, jež vyvolala onu jízlivou výtku švakrové: „Člověk ať činí cokoliv, tahle Severina nikdy není spokojena!“

A teta Severina vzdor tomu až ku dnešnímu dni doufala! Doufala; než uplyne dvanáct hodin, šest, jedna . . . mohla státi se změna, div, Bůh sám ví, co!

Vstavši toho rána, řekla si: — až opět ulehnu, bude mně čtyřicet let — ale zároveň tajila v duši blahou naději a celý den byla v očekávání jakýchs tajuplných dějů.

Pomyslila si též: těch posledních chvilek mládí užiju — Jak? co činit? Krev kypěla jí v žilách, v hlavě jí cos vřelo, divoká touha, zadržeti běh času, opanovala ji horečně.

A hodiny míjely a ona sledovala jich hon. —

Nepřiházelo se ničeho.

Poštou došla dvě tři psaní, jež ona chvějící se rukou jala se otvírati. Přání, slova, všední fráse. Pak darovány jí šaty barvy kávové a noční kahanec a přikrývka na nohy . . .

A chvíli po chvíli, jak den míjel, na tvář Severiny kladla se rouška neproniknutelná, jako pergamén.

U stolu, kde připíjeno jí na zdraví a ode dvou neteří přednešeny básničky s přáním dlouhých, dlouhých let, teta Severina se zamlčela a když dopila dvě kapky vína, utichla dokonce jako hrob.

Byla ráda, když konečně směla odebrati se do své světničky, složiti dary na stolek a hoditi sebou na lem lože. Těkavé světlo svíčky tančilo jí před očima; překáželo jí; zdvihla ruku, zastínila si tvář a jala se přemítati. Nebylo to přemítání v pravém toho slova smyslu: byly to vidiny, těkavé bludičky fantasie unikající znavenému tělu, jiskry, blesky myšlenkové . . . Velký trud, hluboký a beznadějnost ovládaly ji vždy v tuto pozdní chvíli večera, když doživši opět prázdný den, podepisovala novou stránku nepopsanou.

Leč dnes nejednalo se o jeden den víc, ne o jednu nepopsanou stránku jen; její mládí to bylo, jež končilo dnes, zmíralo, pod něž kladla podpis ku potvrzení; směnka svědčící ceně, jíž nikdy nebyla obdržela. A zde, především, v samotě své ložnice, kde bývají tak šťastni lidé milující, tonou v rozkoši, a kde pod ochranou cudné noci bývají strhány roušky přetvářek a srdce jsou obnažena, nemajíce se co chvěti před ranivou ironií, zde sbírala teta Severina své sporé illuse; bylať toho sama svědkem, jak večer za večerem ztrácely barvu a formu a zanikaly v šeru.

Těžký vzdech urval se jí z prsou. Hmatala dlouhými prsty svými po háčkách šatu a nalezši je, nehledíc na ně, jala se rozepínati je; cítila, jak v nitru stoupala v ní nenávist k vlastní osobě: nenáviděla tu svou šerednou tvář, jež činila ji bídnou celých čtyřicet let, jež byla jejím utrpení, její kletbou.

Jaké uspokojení, nejpřirozenější, nejpravdivější musí pocítiti žena, shlížející v sobě nejkrásnější dílo Boha! Býti Venuší jen den jediný! — zazářiti, milovati, zemříti — jen to; nic víc. Ale naroditi se a zemříti, naroditi se a zemříti a nevycítiti ničeho mezi těmito dvěma pojmy, ničeho než to stáří, toť krutý osud.

Jak klidně svět odpočívá! Byl by to nápad, kdybych tak nyní rozevřela okno dokořán a křičela do noci: Pomozte! Pomozte! Umírá mně co nejdražšího měla jsem v životě, umírá mé mládí!

Ale venku byla zima a noc černá, okno pevně zavřené hledělo temným sklem. Severina, svleknuvši se ze šatů, pověsila je na věšátko, pak popošla ke skříni v té kraťounké spodničce, tělem nakloněna vpřed, zapadlých boků, plochých ňader, rovného, svislého, hubeného těla. Probírala se chvíli ve skříni, překládajíc prádlo, otvírajíc škatulky a příhrádky; vzala do ruky svazek levandule, suché, zpola opadané, přivoněla k ní; koupila ji kdys o pouti na venkově, za krásného, podzimkového dne — měla na sobě modré šaty a klobouček, jenž jí tak dobře slušel, . . . řekli jí . . . Dotkla se prsty vějíře, lahvičky prázdné, náramku. Tak dávno tomu, co jej nenosila! Nyní navlékla jej na rámě, ale ihned jej stáhla opět, vrtíc hlavou.

Celé její žití bylo uzavřeno tam v té skříni, ošumělé jak ten svazek levandule, prázný jako ta lahvička, jež kdysi byla obsahovala voňavku a v níž nyní nezbylo ani vůně . . .

V staré památní knížečce přeletla slova tužkou napsaná:

„Dokud mladá jsi a krásná, užij svět.
Nevrátí se mladá léta jak ten květ"

a hned viděla v mysli veselou, smavou tvář toho, jenž toto naučení jí byl do památníku napsal s vlhkým zrakem a srdcem vlídným; tenkráte, to byl veselý večer, tenkrát byla šťastna i ona v té zábavě nevinně smyslné mladých duší. Jaká ironie zela nyní na ni z naivního poučení! — Nevrátí se mladá leta ... jakoby ona byla bývala paní svého osudu!

Zedník, tesař seberou své nástroje a jdou do světa a hledají své štěstí; chudý vztáhne ruku; nemocný béře útěchu u lékaře; ba i ten pes opuštěný najde, kdo se ho ujme. Jen ta láska z ničeho se utvořiti nedá; nelze dáti jí almužnou, není pro ni léku, není útočiště ... a kdo je bez lásky, ten je ten pravý bídný, nemocný ... O, lidé milující, vězte, že to jediné je pravá bída! Zastavila se uprostřed světničky, s upřeným do prázdna zrakem.

Z vedlejšího pokoje zarážely sem hlasy: blábolení dětí, probudivších se z prvního spánku; hovořily nesoustavně o hračkách a cukrovinkách. Hlas matčin stlumeně z pod přikrývky šeptal: Tiše! Spěte! Pak ozvalo se praskání postýlek pod malými tílky a pohyb těla matčina, jež v lehkém spánku obracela se na druhou stranu.

Severina vrátila se k svému loži, beznadějnému; pak z pod podušky vytáhla bílou bavlněnou síťku a stáhnuvši si ji přes vlasy, vzdychla: Nyní je konec! Do tohoto lože klade se stařena.

Opakovala si to slovo — stařena, ohlížejíc se kol, jakoby nechápala, že nikoho zde není, kdo by jí odpovídal.

Bože, jaká to spravedlnost! Jaká rovnováha! — Necítila se býti starou. Kdyby ta mládež věděla, jak trudno loučiti se s mladými sny!... Ohlédla se ještě po komůrce, tak chladné, tak prázdné, kde ani nábytek žádným nehovořil hlasem, a jen smutek ve všem se obrážel, ten smutek jejího vlastního žití; tvrdé, chladné lůžko, zrcadlo slepé, na stolku hřeben, zastrčený v kartáči; tam pantofle kožené, hnědé, kus černého závoje přehozeného přes židli; nikde barev žádných, žádných květin; všude jen ta střídmost klášterní, vzezření chladné jako cely, kde nikdy nedlívá se o dvou ...

Svlékla se. Ještě jednou svezl se zrak její po zdech, za zeď tam ven, do světa, jenž klidně spal, jásal, trpěl — viděla ten řetěz víšící všecky různé články k sobě, ty šťastné i trpící; viděla milosrdenství, jak sklání se nad lůžkem a záviděla nemocným, záviděla těm, jimž dáno slzeti, těm, kdož mohou křičeti; záviděla všem, kdož trpí utrpením viditelným, na něž lze vložiti ruku ... tím jediným, jemuž svět uvěří!

Vzepnula vzhůru obě ramena, bolnou křečovitou silou celé své bytosti — a pohled její svezl se po její postavě; pak, náhle, jakoby uniknouti chtěla své svrchované bídě, se shýbla, stáhla punčochy a hodivši jimi někam do kouta, shasila světlo a nahmatavši lože, vrhla se naň duše bídná v nekonečném zapomnění temnot.

Z italského přel. *Marie Kalašova.*

O bohyních sudby u Slovanův.

Podává H. Máchal.

K nejpůvabnějším báchorkám, které se z dávnověkosti slovanské u všech Slovanův až po naše časy zachovaly, patří bez odporu tajemné báje o bohyních sudby, které při narození dítěte o jeho osudu rozhodují. Pročítáme-li jednotlivé pověsti naše o těchto tajeplných ženách, zdá se nám věru, jakoby tajemný dech starodávné doby mytické nás ovíval a zvláštní svou poesií v báječný svět plný divův a zázraků nás unášel. Že víra v bytosti podobné u většiny národů pohanských rozšířena byla, netřeba široce vykládati; dostačí poukázati jen na Moiry Řeků, Parky Římanů, Norny Germanů, Dejwas Walditojes Litvanův a j. Probéřeme pověsti o nich u různých národů slovanských, hledíce vytknouti zvláště takové, z nichž charakteristické známky bytostí jmenovaných jasně na jevo vycházejí. Zároveň připomenouti jest, že všímati si budeme jen bájí takových, v nichž se zřejmě bohyně sudby jmenují, zdržíce se všeho kombinování a matení jich s bytostmi obdobnými, které se s nimi často stotožňují. Tím zajisté rázovité a jasné představy o nich, jaké lid slovanský má, patrněji vyniknou, nejsouce zbytečnými na mnoze analogiemi porušovány.

Přede vším zmíniti se třeba o tom, jaký soud dle zpráv historických měli Slované pohanští o osudu. V té příčině jest důležité svědectví Prokopia Caesarienského (ze 6. st.), který o Slovanech dosvědčuje: „O osudu (εἱμαρμένη) nic nevědí, aniž jemu jakou moc nad člověkem připisují, nýbrž kdykoliv jim buď nemocí stíženým, buď do bitvy jdoucím smrt z blízka zahrozí, slibují bohu, ač vyváznou-li, přinésti hned oběť pro to své zachování. Vyvázše pak, což přislíbili, to obětují, domnívajíce se, že tou obětí zachování života sobě zjednali.“ Z toho vysvítá, že Slované slepými fatalisty nebyli, nýbrž věřili, že božstvo může nad životem a smrtí, a vůbec nad osudem lidským rozhodovati; sluší totiž činiti rozdíl mezi pouhým osudem (fatum) a věrou v ustanovení bohů. Slované tedy myslili, že vůle bohů přísným, nezměnitelným osudem vázána není, nýbrž že bohové od narození osudem člověka vládnou, dobré i zlé podle své přízně a náklonnosti mu udělujíce (srov. Vocel, Pravěk 371—2; K. Jireček, Děj. nár. Bulh. 83).

Že slovům Prokopiovým takto rozuměti třeba, toho nejlepším dokladem jest živá a neporušená dosud víra lidu slovanského v bohyně sudby. Nejpěknější o nich báje nalezáme zvláště u Slovencův a Chorvátův (srv. Valjavec, Nar. pripovjedke 76—96; Književnik II. 52—61; Afanasjev, Poet. vozzrěn. Slavjan na prirodu III. 333 násl.)

Slovenci a Charvátě říkají jim S u d j e n i c e (dial. Sujenice, Sojenice, Sodjenice od slova suditi = destinare) nebo R o d j e n i c e (dial. Rojenice; stsl. roždenica = řec. τύχη Mikl. Lex.). V horní Krajině jmenují je také jen prostě „čisté, bílé děvy a ženy“ v Korutanech též „želkinje, želne žene“ (želati, želeti = přáti; něm. Wunschmädchen), někde „i aidovske deklice“ (něm. heidnische Weiberl).

Sotva se narodí dítě, hned — Bůh ví odkud a jak — zjeví se v noci ve světnici tři sestry Rojenice „vu beleh opravah oblečene," držíce v rukou rozsvícené svíce, sednou za stůl a v úsečných výrocích udělují sudbu; odbyvše to, vzdálí se tiše. Svítí-li té doby měsíc, lze při odchodu zříti jejich lehké, vzdušné postavy, přioděné šaty duhových barev; druhdy zanechávají též dítěti různých darů. Dle víry slovenského lidu v Istrii žijí prý ve skalních jeskyních, a venkované nosí jim dosud chléb, kladouce jej u vchodu do jeskyň.

Hlavně předpovídají, jakou smrtí sejde dítě se světa. „To su ove babe, koje sudiju 'sako dete, s kakvum smrtjum prejde iz ovoga sveta". Vídá je někdy matka novorozence, ale to zřídka, obyčejně nějaký cizinec, zvláště žebrák. Sudbě jejich nikdo neujde. Jednou přišel žebrák do domu, kde právě hospodyně porodila, a posadil se u peci. Tu zjevily se tři Sojenice; „bile so čisto belo oblečene, imele so na glavi bele velike robce a okol vrata grole samih demantov, zlata i srebra, lica bile so okrogloga, velekrasne žene kakti Vile." Přišly k stolu a usedly kolem něho s různých stran. Prvá řekla: „Až bude hochovi 17 let, bude v zimě dříví štípat, a tu přijde zvěř a roztrhá ho." Druhá na to: „Ne, bude vojákem a umře ve službě." — „Ne tak," zvolala třetí, „ve dvanáctém roce se utopí!" — Žebrák vše slyšel a pověděl to matce. Ta byla opatrná a všemožně ho střehla. Když přišel čas usouzený, hošík ministroval a přišel dolů k nádobě, kde byla svěcená voda. Pohroužil do ní hlavu — a tak zemřel. Jindy předpověděly dítěti, že až se vyplní 13 let, 13 dní, 13 hodin a 13 minut, blesk je usmrtí. Stalo se.

Uvedu ještě dle Erbena (Vybr. báje a pověsti nár. 99—100) tyto dvě pěkné skazky. Jedné ženě narodil se synáček, a nebylo nikoho doma kromě sluhy, jenž za dveřmi spal. Tehdy přišly tři panny v bílém oděvu a počaly soudit, co se tomu dítěti přihodí. Jedna řekla, že bude velmi bohatým; druhá řekla, že nebude, ale pracně a těžce se bude živiti; a třetí řekla: „Poněvadž tito lidé jsou velmi skoupí, že nic ani na stůl nedají, abychom se zde mohly déle pozdržeti," — jest totiž obyčej v takový čas dáti na stůl aspoň chléb, víno a kus masa, aby dítě potom bylo šťastnější — „protož ať se utopí v sedmém roce." Nikdo toho neslyšel než ten sluha, jenž za dveřmi spal. I pověděl druhého dne všecko svému hospodáři, co panny mluvily. Od té doby měl hospodář bedlivý pozor na dítě, a když mu mělo minouti sedm let, nebylo nikdež příležitosti, aby se utopilo. Nicméně odešlo ke studnici, naklonilo se tam do vaničky — ve které bylo něco málo vody, a tak se zadusilo. — Jedna hraběnka měla synáčka, a když se narodil, přišly Sojenice soudit. První řekla: „Nechť bude vojenským důstojníkem;" druhá řekla: „Nechť bude tím, čím otec jeho jest;" a třetí řekla, že ho vlk sežere. I slyšel to všecko jeden žebrák, kterak soudily, a pověděl to hraběti. Když ten synáček vyrostl, prosil jednou otce, že by se rád projel v kočáře. Otec k tomu svolil, a syn jel do lesa, kde rostlo mnoho pěkných vonných růží. Mimo kočího nebylo s ním nikoho. I řekl kočímu, aby mu jednu růži utrhl. Ten mu ji podal do kočáru, obrátil a jeli domů. Když domů přijeli, otec i matka vyšli, aby ho vzali z kočáru ven. Otevřeli kočár, a vyskočil z něho vlk — byla to

ta růže, která mu v lese tak pěkně voněla. A tak se vyplnilo, co mu usoudily Sojenice.

Dále se v Krajinsku vypravuje, že každý člověk, jakmile se narodí, ihned obdrží svou hvězdu na nebi a svou Rojenici na zemi.

U Jihoslovanů stotožňují se často s Vilami. Ku křtinám jedné dívky ze zámožné rodiny byly pozvány i Vily. Přišly ve zlatém rouše se stříbrnými pasy, krásné zlaté jejich vlasy padaly až k samé zemi. Každá z nich obdařila dítě vzácným darem, jen jedna „zločesta" dala jí skřínku, ve které bylo napsáno, že bude dítě krásné, ale že brzy zemře. Když děva vyrostla a měla jíti za muž, přišla zlá Vila do zámku, udeřila ji kouzelným proutkem, — v tom krasavice zkameněla (Valj. 56—57). Nicméně liší se přece Vily od Rojenic tím, že osud budoucí pouze předpovídaji, avšak neurčují.

Že jsou bohyně sudby také Srbům známy, dosvědčuje tato srbská báje. Jedné carevně bylo předpověděno, že zhyne uštknutím zmije. Car pořídil skleněný domek, kudy ani mravenec nemohl se prodrati; zavřel tam svou dceř a přikázal nevypustiti ji odtud. Když nastoupil den souzený, carevna požádala hroznů, sluha přinesl jí veliký hrozeň, ve kterém skrývala se malá zmijka, ta ji uštknula — a předpovědění se vyplnilo (Karadžić, Srp. rječ. 724). Sem hledí též přísloví srbská: „Nema smrti bez sudjena dana." — „Kada meni sudjen danak dodje".

Zvláštní jest srbská pohádka o Osudu (Usud). Dvůr Osudův nalézal se daleko za horou; bylo tam jako na cařském dvoře, sluhové i služebnice, jen se vše hemžilo, a Osud sám seděl za stolem připraveným a večeřel. Po večeři lehl si Osud spat; okolo půlnoci nastalo strašlivé řinčení a z něho bylo slyšeti hlas: „Oj Osude! oj Osude! narodilo se dnes tolik a tolik duší, naděl jim, co chceš." Po té Osud vstal, otevřel skříni s penězi, i začal po světnici házeti samými dukáty řka: „Jako mně dnes, tak jim až do smrti." Druhý den nebylo již u Osudu velikých dvorů, nýbrž jen prostřední stavení. Také večeře jeho byla skrovnější; toho dne narozeným házel jen stříbrné peníze a sem tam nějaký dukát. Třetího dne zbyla z příbytku jeho pouhá chaloupka; Osud celý den motykou kopal a večeřel pouze kus chleba. Duším toho dne narozeným rozhazoval samé střípky a sem tam nějaký peníz, jako dostávají nádenníci mzdy. (Karadžić, Srp. prip. 13; Erben Vybr. báje 66.) Jinak shoduje se báchorka tato podivuhodně s českou o Dědu Vševědu, jehož matkou byla Sudička.

Mimo to znají Srbové personifikaci štěstí a neštěstí. Štěstí (Sreća) v podobě překrásné panny opatruje hospodáři stádo, při čemž přede zlatou nit (Erben, Vybrané báje 67). Vila ukazuje junáku štěstí hledajícímu, kde je najde:

Ovamo svrećaj, junače!
Tvoja se sreća rodila,
Sunčanom ždrakom povila,
Mjesecem sjajnim gojila,
Zvjezdama sjajnim rosila.

Srp. pjes. I. 191.

Neštěstí (Nesreća) se představuje jako nějaká stará šedivá ženština s krhavýma očima. Obě ustanovuje člověku Osud (srov. ještě Afanas. III. 409—411).

Bulhaři jmenují bohyně sudby Orisnici neb Urisnici (od řec. ὁρίζω decerno nř. ῥιζικό; říká se: tъj mu bilo urisano) a Narъčnici, což se takto vykládá: „Koga deteto se rožatъ, taja večerъ idatъ tri ženi, koji narъčvatъ kolku i kako će živjatъ rodjenoto, i što će narъčatъ tretjata, tova će biditъ (Miladinovci, Bъlg. nar. pěs. 525).

První noc po porodu přicházejí Urisnice v dům a věští budoucí osud novorozence. Zvláště předpovídají, jaký bude jeho život, zda šťastný či nešťastný, za koho se provdá či ožení, jaké nemoci ho stihnou a jakou smrtí umře. Bulhaři též vypravují, že jsou tři dobré a tři zlé, jež věčný vedou spolu boj. Ze tří dobrých dává prvá mládenci rozum a znalost písma, druhá zdraví, krásu a výmluvnost, třetí vodí ho po celý život, učí ho řemeslům a získává mu blahobyt. Zjeví-li se dorostlému, varuje ho před neštěstím. Dle víry lidu jest jich mnoho; jsou stále mladé, překrásné a žijí na nebi. Doprovázejí prý také duši zemřelého ve mlze a vichru na věčnost. Některé ženy věří rozhodně, že je viděly při své posteli; jedna z nich měřila nit, druhá ji přestřihla (Afan. III. 342—343).

Známa jest v Bulharsku tato pohádka. Nějaký pocestný zůstal jednou na noc ve stavení, kde hospodyně ten den porodila děvčátko. O půl noci, když domácí všichni spali, viděl, že přišly k tomu dítěti Urisnice a soudily; první řekla, že to děvče bude živo 50 let; druhá řekla, že bude chudé; třetí, že v třicátém roce se těžce rozstůně a za 4 měsíce se uzdraví; čtvrtá konečně řekla, že se vdá za toho pocestného. Ten pocestný to slyše podivil se a řekl: „Třicet let jsem zůstal neženat a mám ještě 20 let čekati na to děvče?“ Vstal, sebral své věci a vzal také to nemluvňátko, i zlostně jím hodil na ulici a odešel. Brzy potom probudila se matka a shledala, že dítěte ani pocestného tu není. Domácí hned se rozběhli a našli dítě pod plotem krvavé, vzali je a vynasnažili se, aby mu zachovali život. Dítě se uzdravilo a nezůstala mu než na krku malá jizva. Ten pocestný byl v jiném městě živ a po 20 letech vyhledav sobě nevěstu, oženil se. I vida na krku ženy své jizvu tázal se jí, od čeho to? Ta mu vypravovala, jak a co se stalo v první den jejího narození, a jak se potom rodičové její přestěhovali do jiného města, kde posud žijí. Ten člověk slyše to, ulekl se, že se vyplnilo, co před 20 lety slyšel od Urisnic (Erben, Vybrané báje 100—101; Afanas. III. 344). Mimo to věří prý Bulhaři ve Zlatou bábu, která porodila slunce, zemi a bohy; naučila prý ženy příst a tkáti.

Živé a plastické jsou také názory o Sudičkách v Čechách. I nepodivíme se výroku J. Grohmanna, jenž poznamenává, že se zdá, jako bychom posud žili u věku pohanském, vidíme-li, jak v některých krajích českých při narození dítěte prostírá se stůl bílým ubrusem, klade se naň sůl a chléb, rozsvěcují se svíce, a s posvátnou hrůzou očekává se Sudic (Abergl. u. Gebräuche VII.) Věří se totiž v Čechách, že když někde dítě se narodilo, přicházejí v noci tři ženské osoby oknem do světnice, kde matka s dítětem leží. Lidé vědouce to, již napřed prostírají pro ně stůl čistým ubrusem, přistavují stolice, a na stůl chystají

chléb, sůl, máslo nebo sýr a pivo. Jindy se povídá, že Sudičky přicházejí tu noc po křtinách a dojídají to, co po hostech od hodů zbude. Proto prý se nemá nic se stolu sklízeti, ale má se to vše nechati tak až do rána, aby Sudičky přijdouce měly co jísti a píti, neboť potom prý zvěstují dítěti všecko dobré, ale jinak že by mu zlé přinesly. Třetí vždy rozhodla, a co usoudila, vždy se vyplnilo. I také prý se vidělo, any Sudice tančí okolo stolu, držíce se za ruce. Soudí prý podle jistých znamení, hledíce dítěti do dlaně jako cikánky. Jak Erben dokládá, jsou prý ženy, které by na to chtěly umříti, že při svém dítěti Sudičky viděly a slyšely je dítěti hádati. Někdy zjevují se tři, někdy přichází jen jedna. Jedna žena z Chrudimska toto vypravovala: „Já ležela na posteli v šestinedělích, byla jsem doma samotna, a dvéře byly zamčeny. Tu se něco bílého vlékne dírkou klíčovou, postaví se to na zem, a z toho se udělá stará, hrozná žena, veliká od země až do stropu. Na sobě měla ošumělou starodávní kazajku, a nohy dole v chodidlech byly dlouhé a široké, a na nich staré veliké dřevěnky; a tak chodila sem tam po světnici klap, klap, klap! Tu najednou sehne se ke kolébce, vezme dítě do náručí, chodí s ním po světnici a hejčká na rukou dobré půl hodiny. To ubohé dítě ani neceklo, jen se strachy třáslo jako osyka a já sama také tak. Ale já držela silně růženec a modlila jsem se neustále; a kdyby toho nebývalo, snad by mi byla dítě ukradla. Ale pak položila zase dítě do kolébky a ztratila se zase tak. Ale ty veliké ošklivé dřevěnky ty tam zůstaly, a my jsme je potom hodili do kamen" (Slov. Sborník II. 166: Vídy čili Sudice od Erbena).

V okolí Čes. Brodu věří lid, že Sudičky osud dítěte dle planet předpovídají; v noci usednou prý na střechu domu, kde se dítě narodilo, okolo komína a pohlížejíce na hvězdy určují mu osud. Jakmile odbije 12 hodin, zmizí (Grohmann, Abergl. p. 7., 32). Spustí-li matka své dítě přede křtem s očí, přijdou dvě ženy (Sudice) a vymění je. Této noční návštěvy jejich obávajíce se sestinedělky, dávají dítě někdy do třetího dne, někdy však také do devátého hlídati, kterýž obyčej také u Srbů jest rozšířen, kdežto nazývá se babine nebo babinje (Erben, Slov. Sborník II. 167).

O Sudičkách dovídáme se také z pěkné národní pohádky české o Dědu Vševědu. Jeden král přišel do chalupy uhlířovy, jehož žena porodila právě synáčka. Král ležel na půdě a nemohl usnouti. O půl noci pozoroval dole ve světnici nějaké světlo. Koukne skulinou ve stropě a tu vidí: uhlíř spal, žena jeho ležela jako ve mdlobách a podle děťátka stály tři babičky, všecky bílé, každá měla v ruce svíci rozsvícenou. První povídá: „Já tomu chlapci dávám, aby přišel do velikých nebezpečenství." — Druhá povídá: „A já mu dávám, aby ze všech šťastně vyvázl a byl dlouho živ." — A třetí povídá: „A já mu dávám za ženu tu dcerušku, co se dnes narodila tomu králi, který tu nahoře na seně leží." Na to babičky svíce zhasily a bylo zas ticho. Byly to Sudičky. Co předpověděly, vše se vyplnilo. Nejvážnější ze Sudiček nazývá se v pohádce uvedené kmotrou novorozence; byla to matka slunce Děda Vševěda a opatrovala pečlivě svého svěřence, až se splnil osud jemu předpověděný.

Jak známo, pokusil se Brandl o důkaz, že i mythické sestry Kazě, Teta a Libuše byly Sudice; po jeho soudu podobá se Kazě nordické Urdr, Sudici minulosti, Teta nord. Verdandi či přítomnosti a Libuše nord. Skudě či budoucnosti (Čas. Mat. mor. V. 37). Podobného mínění byl také Erben (Čas. Mus. 1857. 268). Nedávám tomu, maje sestry tyto za osobnosti historické gloriolou báji ozdobené. Vhodně o tom praví H. Jireček, že básnická mysl českého národa, ustavičně činná a nikdy, ni v dobách sebe těžších nehynoucí, jeví se vzláště v tom, že osobám v dějinách jeho nad obyčejnou míru lidské činnosti vynikajícím přibásní vlastnosti báječné, že si o nich tvoří názor vyšší, básnicko-mythický, a že obraz takto utvořený po dlouhé věky udrží se v pamětech a ústech lidu (Slovan. právo I. 134).

Poněvadž Sudičky obyčejně oznamují, jakou kdo smrtí se světa sejde, není divu, že se často stotožňují se smrtí. O dobrotivé Smrti kmotřičce vypravuje se v moravské národní pohádce. Byla to pěkná ženská jako jiná ženská. Vzala svého kmocháčka do světnice, kde bylo velice pěkně. Potom ho vedla do velikých sklepův a těmi sklepy šli až popod zem v temnosti limbu. Tam hořely svíčky: malé, hrubé, prostřední — trojího braku; a které ještě nehořely, ty byly velice veliky. Svíčky ty znamenaly každého člověka věk. Bytost tato byla velmi dobrá, obohatila nejen kmocháčka, nýbrž i o křestného svého syna mateřsky se postarala, naučivši ho rozuměti léčivým bylinkám (Kulda, Mor. nár. poh. II. 97; Čas. Mat. mor. II. 130).

Památka Sudiček kmotřiček zachovala se i v nár. písni slovenské:

Za oných časóv,
za starých bohóv,
za boha Paroma
nesmela žiadná
v dome samotná
byť postělkyňa.

Kmínské kmotřičky
prišly do chyžky
s horúcím železom,
a ním v posteli
hladily, trely
matku i s děťatom.

Kollár, Zpěv. I. 5.

V písni té jeví se již pouze zlá a démonická povaha Sudiček, proto lze souditi, že jest původu mladšího, aneb jak Erben dokládá, „že z čistého pramene milolepých prostonárodních písní slovenských nevyšla" (Slov. Sbor. II. 168).

Ve staroruských památkách (ze XII. st.) připomínají se často Rožanice a Rod, kterým se obětovalo. „Aže se Rodu i Rožanicě krajutь chlěby i siry i med?" (Hojné doklady najdeš u Afanas. III. 319, 416 násl.). V památkách těchto stavějí se Rožanice na roveň řec. Artemidě. Ze zpráv těch je patrno, že Rusové konali jim modlitby,

přinášeli oběti, předkládali jídla, aby dítěti štěstí usoudily. Oblíbeným jídlem jejich byla zvláště kutja t. j. kaše pšeničná nebo ječná s medovou vodou. Kaše taková prý se dosud vaří na Rusi při křtinách. Jinak se ve starorus. památkách stotožňují Rožanice s planetami; na které planetě se kdo narodí, obdrží po ní vlastnosti i osud.

„Rod", který se s nimi ve spojení uvádí, považuje se za tvůrce a původce rodu, jenž rodinu rozmnožuje. Vypravuje se o něm, že sedí ve vzduchu a hází hroudy na zemi, z nichž rodí se děti (srv. Bestužev-Rjumin. Gesch. Russlands I. 17.).

Jako u Srbů zosobují se i na Rusi Štěstí a Neštěstí; představují se jako dvě panny. Na Malé Rusi jest Štěstí (Dolja) bílá, krásná žena, která sbírá pro svého hospodáře na poli klasy, jež zůstaly na záhonech, a zastrkává je do kupek. Mnohdy vytahuje pěkné klasy jiným a klade je do snopů svého hospodáře. Jindy nadhání mu ryby, opatruje stáda, pracuje na poli, a proto se mu vše daří. Naopak lichá Dolja spí nebo zpívá a laškuje, proto její hospodář nic nemá. Dívka vdávajíc se, rozmlouvá se svou Doljou: „Dolja moja, Dolja! koli ty dobraja — sadisь so mnoj na vozъ; koli ty jakaja — uplyvi sъ vodoju" (více o tom Afanas. III. 392 násl.). Poláci představují si zase Bídu (Licho) jako štíhlou, bledou osůbku, podobnou svižné panně, která sedí za pecí. Když se jí hospodář zbavil, dařilo se mu vše (srv. Erben. Vybr. báje 77.)

Že Sudzicke i Lužičanům byly známy, dosvědčuje Afanasjev (III. 334).

Jak z uvedeného vysvítá, mají báje o bohyních sudby u všech Slovanů týž ráz, což dokladem jest společného jejich původu a značného stáří. Spojujíce jednotlivé o nich představy v jeden celkový obraz, shledáme toto. Bohyně sudby patřily k nejvážnějším bohům slovanským; hlavní z nich považovala se přímo za matku boha Slunce, jemuž se pod různými jmény největší úcta u pohanských Slovanů prokazovala. O této Sluncové matce vypravují nejen pohádky české, nýbrž i slovenské, bulharské, kdež se jmenuje také „Zlata-ta majka", a ruská průpověď; „Dožidaj-sja Solncevoj materi božьja suda". Tato Sudice také o konečném osudu dítěte rozhoduje. Obyčejně bájí se o třech Sudičkách, řídčeji jmenuje se jen jedna nebo jiný počet. Totéž shledáváme na př. v bájesloví řeckém. Homér, ač obyčejně jen o jedné Moiře mluví, přece také na dvou místech (Il. XXIV. 49. Od. VII. 197) více Moir uznává; teprve Hésiod jmenuje tři (Saska, Mythol. 56). Slovanské bohyně sudby představují se obyčejně jako překrásné a sličné panny, nebo jako přívětivé babičky; teprve později, když z bohů pohanských staly se vůbec bytosti zlé a démonické, povstaly také o nich tu a tam pověsti, že jsou ošklivé a zlé, a kradou děti. O domově jejich bájí se pouze v Istrii, že obývají v jeskyních, jinak se obyčejně věří, že přebývají na nebi; odtud také jejich spojení s planetami. U všech Slovanů jest rozšířeno mínění, že si je lze oběťmi a dary nakloniti. Po názorech křesťanských zastupují je v národních pohádkách a písních sám Pán Bůh, tři mniši nebo tři mnišky, mnohdy i sv. Marketa nebo sv. Anna.

Román na bojišti.

Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou.

Napsal **Servác Heller.**

(Dokončení.)

elký kníže Mikuláš seděl před svým stanem pod košatými morušemi a hrušemi v prosté lenošce, opíraje se lehce o rákosovou hůl s železným, v tesák vybíhajícím kladívkem co rukojetí, oblečen v obyčejný letní kostum jezdeckého důstojníka: vysoké boty, modré spodky s dvěma červenými pruhy, bílý plátěný kabát se zlatými knoflíky a na hlavě bílou placatou čepici. Kolem něho stáli, tvoříce jakýsi polokruh nebo spíše podkovu, někteří zde přítomní princové, generálové a důstojníci hlavního štábu, státní rada Makějev, osobní tlumočník knížete Mikuláše, dopisovatelé dvou vídeňských listů a moje maličkost. Opodál stála plukovní hudba císařské tělesní kozácké gardy pod morušemi a hrála řízeným mého vždy veselého přítele kapelníka Thomsona, jakousi směs z národních hymn celého světa a končila své potpoury, nevím či náhodou, či úmyslem velkého knížete nebo kapelníka (ale myslím, že velkého knížete) právě tureckou hymnou, když turečtí důstojníci do zahrady vcházeli. Velký kníže vida je přicházeti povstal, salutoval na jejich salutaci, pak usadil se opět a zkříživ nohy opřel pravou ruku o kladívko své hole a začal si příchozí Turky prohlížet. Osmanští důstojníci vstoupili do podkovy, důstojnictvem generálního štábu utvořené a rozestavili se v dosti malebném skupení zcela volně a nenuceně, jako doma. V popředí postoupili po přání velkého knížete dva nejvyšší z nich, jak bychom my řekli, plukovník a podplukovník. Kdo viděl Matějkův obraz Štěpán Báthory, představí si snadno hlavní obraz celého skupení, jen že si musí myslet zcela opačný ráz obrazu: místo krutosti na jedné a ponížené pokornosti na druhé straně, takřka venkovskou, řekl bych výletnickou nenucenost a vlídnost u Rusův a anglickou nedbalost u Turkův. Člověk, který by, nebyv dříve o situaci zpraven, obraz ten byl uviděl, nebyl by si nikdy pomyslil, že tu vrchní velitel ruské armády s princi a prvními generaly přijímá zajaté turecké důstojníky. Na jedné straně samé bílé plátěné kabáty a bílé placaté čepice, na druhé modrá zaprášená uniforma a červený halabala do týlu stažený fes s modrým střapcem. Kolkolem stromy a za Turky, pro forma, několik bulharských vojáků s puškami. Začala prostřednictvím dragomana, státního rady Makějeva rozmluva, která přes hodinu trvala a ze kteréž tuto jen některé, nejvíce charakteristické otázky a odpovědi uvedu.

Velký kníže: Vítám a ubezpečuji vás, že bude s vámi naloženo, jak vaše důstojenství vyžaduje. — První důstojník: Jsme sice na všechno

připraveni, ale neočekáváme od vaší císařské výsosti nic jiného, než co slibujete. — Velký kníže ptá se každého na jeho jmeno, stáří a hodnost, jakož i sbor a pluk, ve kterémž dosud sloužili. Pak dává některým otázky o síle a rozložení turecké armády, ale dostávaje odpovědi jen diplomaticky vyhýbavé aneb dokonce patrně falešné, táže se na věci více lhostejné. Na příklad: Jaký panuje nyní ve vaší armádě duch? Turecký důstojník: Malomyslní zoufají, ale ti, kdož bíti se dovedou, doufají. — Veliký kníže: A jak pak dopadají věci s finančním hospodářstvím vaší armády? Dostávali jste svůj plat v čas a v pořádku? — První důstojník: To nikoliv; někdy nedostávali jsme celé měsíce ničehož. Já sám mám ještě dobrati za čtyři měsíce. — Druhý turecký důstojník: A já za osm. Třetí: Já za dvanáct. Čtvrtý: Já nedostal jsem ničehož už čtrnácte měsíců. — Černoch odněkud z Tunisu nebo Habeše: Já neuviděl jsem ještě groše, co v turecké armádě sloužím, a je tomu už přes dvě leta! — Velký kníže: To jest, vy jste nevídal snad zlatých lir nebo imperiálů, ale ovšem groše! Černoch: Ani lir, ani grošů, já jsem vůbec ještě tureckých peněz nepoznal a myslím, že si tam lidé peníze jen představují. (Všeobecný smích.) — Velký kníže táže se důstojníka z pomocného vojska egyptského: Kde jste dříve sloužil? Egypťan: Ve sboru Akifa paše. Velký kníže: Nu tak jsme tedy kamarádi, neboť také já byl jsem kdysi přidělen ke sboru Akifa paše. Pamatujete se na mne? — Důstojník: Nepamatuji, císařská výsosti, neboť tehdá jsem ještě nesloužil. Ale v pluku se dlouho ještě o vaší císařské výsosti vypravovalo. — Velký kníže: Těší mne; ale je tomu již dávno. A přišlo mnoho vašeho vojska do Turecka? — Egypťan: Nikterak; jen čtyři prapory; ostatní zůstaly slíbeny. — Velký kníže ptá se jiného důstojníka, v které bitce na Balkáně se súčastnil? Ale než tento mohl odpovědět, zvolal velký kníže Mikuláš syn: Já jsem vás viděl v bitce u Peagulu. Bojoval jste zuřivě v první řadě. Pak vrhl jste se s kopce dolů a hnal jste se svou četou na protější vrch útokem. A tam jste byl nejspíše zajat. — Důstojník: Tak jest, císařská výsosti, ale vaše smělost ani mně neušla, a vojáci na vás takřka rukama ukazovali. — Velký kníže Mikuláš otec: Tím lépe. Tedy se na vzájem znáte; ale vypravujte si o tom jindy. Teď dále. (K imamovi): Vy ráčíte být duchovní? Řekněte mi: byl vydán rozkaz, aby vaši vojáci všem našim zajatcům a raněným hlavy uřezávali? — Imam: Takový rozkaz vydán nebyl! — Velký kníže: Ale my našli jsme přece celé hromady uřezaných hlav ruských! — Imam: Není mi arci možná, abych to popřel, ale tolik vím jistě, že podobný rozkaz vydán nebyl. — Generál Skobelev: A což břicha rozparovat a nebohým obětem vnitřnosti do úst cpáti? — Imam: Suďte o tom, jak vám libo, ale vláda ani velitelství za to nemohou! — Velký kníže: Odkud pak jste? Imam: Odsud. Celé Trnovo mne zná. — Velký kníže: Tím lépe, najdete zde aspoň známé. (K jinému důstojníku:) A vy, pane kapitáne, řekněte mi laskavě, jak pak je ve vaší armádě postaráno o stravování a zásobování vojska? Důstojník: Někdy do hojnosti, ale přečasto dle slov svaté knihy: „Nedbejte vezdejších věcí, neboť hříšné jsou!“ — Někdo v kruhu generálů: A u nás nebude hnedle lépe! (Smích.) Velký kníže vstává k odchodu, kyne, aby zajatci byli odvedeni a vzkazuje jim dobrou noc.

Hudba začíná opět hráti a generalové rozcházejí se k večernímu čaji. Zejtra budou zajatí důstojníci vyslýcháni „písemně“.

XX. V bitvě u Plevna.

Když se bylo setmělo, odejeli jsme, já a Ximenez, dále ku Plevnu, neboť dostali jsme pod rukou důvěrné pokynutí, že by se zejtra, to jest dne 30. července, „tam něco mohlo státi“.

Noc byla sychravá a vlhká. Na temné obloze nekmitala se ani jediná hvězdička, leda když vítr někde chmury oblaků na okamžik rozhrnul. Smutno bylo v přírodě a smutno bylo také v mojí duši. Tušení veliké bitvy skličuje i mysl sebe lehčí, zejmena když člověk téměř samoten, za nevlídné, mokravé noci do krajiny vjíždí, kteráž určena jest, aby zejtra již pila krev tisíců mladých lidí . . .

Poprchávalo drobounce, jako když studená, hustá mlha se spouští, ve stromech, tu a tam po kraji roztroušených, skučel pronikavý severozápadní vítr, a vysoko vzrostlá kukuřice, kolem níž jsme ob čas jeli, šuměla s pronikavým sykotem, jako když rozpoutané jezerní vlny husté rákosí u břehů prorážejí. Neviděli jsme nic, než chvilkami, při záblesku na obloze, kus od vlhka lesklé cesty a mokrou trávu.

Však znenáhla se scenerie změnila: na obzoru proskakovala tu a tam jakási podezřelá světla, kteráž velikost sice měnila, ale s místa se nehýbala a čas po čase jakýmsi parokruhem, nepochybně dýmem, se obklopovala. „To budou asi strážné ohně,“ pravili jsme si, avšak záhy poznali jsme svou mýlku: byly to hořící vesnice. Čím blíže jsme přijížděli, tím zřejmějšími stávaly se nám požáry osad a již také zahoukla zde a onde dělová rána. „Co jest to?“ tázali jsme se druh druha, avšak odpověď byla nesnadná. „Rouzpoutala se snad již bitva?... A kde to?“ . . . „Však nikoli! Za černé, mokré noci se bitvy nezačínají“ . . . „Leč co znamenají ty hořící vesnice?“ . . . Nedospěli jsme k jinému výkladu, nežli že Turci na pravém křídle nějak své posice mění a opouštějíce vesnice tyto zapalují, „aby jim na cestu svítily“, a že nejbližší ruské baterie, tento pohyb pozorujíce signál dávají, že se na straně nepřátel něco děje. Takovéto přestřelky trvaly jindy, na jiných místech třebas celou noc, jakoby si byly ruské a turecké batterie na vzájem ohlašovaly, že se u nich nespí, nýbrž na každé hnutí nepřátel bedlivý pozor dává! . . . Uznali jsme tedy, že to není nic neobyčejného.

Zastavili jsme asi u dvou „chánů“ čili krčem nedaleko cesty, a osušivše tu ve společnosti pocestných vojáků svá roucha hnali jsme trpělivé koně dále. Noc chýlila se zvolna ku konci a tím časem začalo se také vyjasňovat a vyjasňovalo se stále, až posléz úplné jasno nastalo a slunce plným žárem nad obzor vyplulo.

Byli jsme v Bulgareni, asi dvě zeměpisné míle na východ od Plevna. Dále jsme nemohli, neboť ruské vojsko začalo se již na celé čáře hýbati. Pohybům těmto porozuměli jsme na první pohled: byl to postup do bitvy! Tiše a klidně, ve vzorném pořádku odcházeli ruští junáci — k vítězství? . . . Do záhuby? . . . Kdož to mohl věděti! Oddíl po oddílu vykonal krátkou modlitbu, přijal od popa požehnání, požehnal

se třikráte velkým, pravoslavným křížem a . . . „Bože, carja chrani!" zahřmělo jednohlasým, nadšeným sborem jonákův . . . „Morituri te salutant, Caesar!" zvolal jsem bezděky při prvním takovém výjevu — „Jdoucí na smrt, pozdravují tě, císaři!" volali vždy gladiatoři v římském cirku, avšak slavnější, úchvatnější poesií dýše postup ruského vojska do boje; jde smrti vstříc a pěje s vroucím citem: „Bože, cara nám chraniž!" . . .

Odešly branné zástupy, a napjetí na chvíli ustalo; zdálo se nám, jakoby se byl bouří a bleskem hrozící mrak přes naše hlavy přenesl... ano, převalil se, ale nedaleko! . . . Za chvíli snad začnou děla hřímat a leckterá třaskavá kule doletí až k nám . . .

Ale proto přece bylo nám jaksi lehčeji. Nastalo jakési prázdno v našich pocitech, v našich myšlenkách. I napadlo mi, abych krátké snad doby, než litice bitev se rozpoutá, použil k vykonání svého poselství. Prapor s červeným křížem, vlající opodál nad stany velkého lazaretu, upomenul mne na mou povinnost. „List poručíka Potačeva musí býti odevzdán, než bitva se rozzuří, sice bude pozdě!" pravil jsem sám sobě zvěděv, že Anna Davidovna dosud zde mešká, a již také spěchal jsem k lazaretu. Ošetřovatelka jakási nižšího řádu ohlásila mne u slečny a přinesla vzkaz, že prosí Anna Davidovna, abych nějakou chvíli posečkal. Asi za čtvrt hodiny vyšla slečna ze stanu — jak byla krásná, jak půvabná, jak ctihodná v blahodějné své práci! Tváře jí planuly, jako nadšením, rozkošnými rty jejími pohrával mírný, blahostný úsměv a to temné, velké oko její zářilo spokojeností, ba velkým jakýmsi štěstím.

„Nehněváte se na mne, pane, že jsem vás nechala čekat?" oslovila mne zvučným, jadrným a přece měkkým hlasem, při jehož plných tónech se mi srdce rozkoší zachvělo. „Toť víte, že moji nemocní přede vším zde mají přednost."

„Čekal jsem s radostí, žehnaje vaší milosrdné práci," odpověděl jsem týmž spůsobem, „a jsem šťasten, že mi vůbec dopřáno vás spatřiti."

„Vy jste tedy Sergěj Antonovič . . . .?" pokračovala Anna Davidovna; „čím mohu vám sloužiti?"

„Přicházím s pozdravem od Mikuláše Vladimíroviče Potačeva a přináším od něho list."

Anna Davidovna zapýřila se do temna a prohodila rozpačitě:

„Ah, velmi příjemno! . . . A jak se daří poručíkovi?" otázala se po chvilce. „Je zdráv? . . . Má těžkou službu?"

„Toho všeho dovíte se, milostivá slečno, z jeho vlastnoručního listu, jejž tu vám odevzdati čest mám a obzvláštní potěšení," odpověděl jsem obřadně ale vesele, podávaje Anně Davidovně drobně složené psaní.

Slečna vytrhla mi je dychtivě z ruky a roztrhnuvši obálku, pravila: „Dovolíte, abych si ten lístek přečetla ve stanu?" Když pak jsem dvorně přisvědčil, doložila: „Pošlu vám sem židli a polní železný stolek, abyste si oddychnouti mohl, a potom nějaké občerstvení. Vím, že nemáte asi nadbytek, a moji pacienti mají právě všeho do hojnosti. Ostatně —" dodala s úsměvem — „neoloupíte jich ani o sousto, neboť co vám pošlu, dám ze svého."

Po těchto slovech Anna Davidovna odešla a já, zapáliv si cigarettu, rozhlížel jsem se po lazaretu.

Za nějakou chvíli vynesl mi přisluhující voják jakýsi ven pod košatou moruši železný skládací stolek s polní židlí, a v patách za ním přinesla obstárlá Bulharka roztopený samovar. Sotva že pak samovar na stolku přede mnou prvním varem zabubnoval, vystoupila ze svého stanu Anna Davidovna, nesouc v levé ruce čajové náčiní a v pravé pro sebe polní židli. Posadila se naproti mně a rovnajíc nádobí pravila:

„Doufám, že vám koflík čaje velmi vhod přijde."

„Zajisté, slečno!" odvětil jsem dvorně. „Bude mi tím větší pochoutkou, že dopřáno mi vypiti jej ve vaší společnosti."

„A rosbifem s anglickou hořčicí také nepovrhnete?" otázala se dále.

„Obdivuji se vašemu důvtipu, slečno, neboť zrovna o rosbifu snila duše má."

„A o anglické hořčici také, pravda-li?" doložila Anna Davidovna se smíchem.

„Ani ta nescházela ve zbožném přání mého srdce," odtušil jsem týmž způsobem.

„Kdo tedy vlastně toužil po rosbifu a jeho perné přísadě: vaše duše, či srdce anebo snad — žaludek?"

„Celá trojice, krásná slečno! Neboť co jídla a pití se týče, tyto tři u mne jedno jsou."

Anna Davidovna vnutila své smavé tváři vážný výraz a pravila, jakoby sebe i mne trochu pokárati chtěla:

„Však nežertujme dále, místo ani doba nejsou k tomu příhodny. Vedle pod stany trpí naši mladí hrdinové a tisíce jiných začnou snad za chvíli krvácet... Děkuju vám za vykonané poselství... Přišlo ve chvíli vážné! Ambulance i lazaret dostaly rozkaz, aby se připravily na veliký nával raněných, bude svedena veliká bitva... Kdož ví, není-li psaní, kteréž jste mi právě přinesl, posledním pozdravem od Potačeva..."

„Nemyslím, slečno," namítl jsem, jako bych určitě byl věděl, že se tak nestane; „Mikuláš Vladimírovič není v útoku na Plevno zaměstnán, neboť odejel včera s raportem vrchního velitele do císařského stanu v Bělé!"

„Ale *my* můžeme tu zahynouti!" zvolala slečna a vzdychla si. „Avšak" — doložila opět s úsměvem — „nepoddávejme se sentimentálním, nebojovným dojmům! Co státi se nemá, nestane se!... Mikuláš Vladimírovič je tedy zdráv a vesel?"

„Zdráv, slečno, a opravdu také vesel. Teskliv bývá a smuten jenom, když o samotě dlí a na vás vzpomíná."

„Nepovídejte mi takové věci, Sergěji Antonoviči!... Vím, že na mne vzpomíná... také já jsem o něho starostliva, ale o tom se nemluví. Povězte mi raději: má Potačev příležitost vyznamenati se?"

„Ve službě každým způsobem," odpověděl jsem, „ale v boji dosud vyniknouti nemohl. Však není pochybnosti, že se mu i té příležitosti dostane, neboť dle všeho jsme teprve na počátku války."

Anna Davidovna opět si povzdychla a otázala se dále:

„A co slyšíte o mém otci? Jsou už nějaké zprávy z asijského bojiště?"

„Jsou, ale jenom kusé! Co se vašeho otce týče, přinesl „Vojennyj letučí listok“ tyto dni zprávu, že byl vyznamenán řádem sv. Alexandra Něvského s válečnou dekorací — jest tedy nepochybno, že se někde u Karsu velkolepě vyznamenal.“

„Sláva Bohu!“ zvolala radostně Anna Davidovna a požehnala se křížem. „Není tedy nikdo z nás na bojišti nadarmo!... Avšak tu přináší Máša snídani — prosím, posložte si!“

Sotva že jsem byl prvního sousta požil, zaduněly od Plevna první dělové rány — já i Anna Davidovna bezděky jsme se zachvěli, a oba podívali jsme se také zároveň na hodinky: bylo půl desáté.

„První akordy hrozného dramatu!“ pravila slečna.

„To žene generál Krüdener útokem na Grivicu,“ doložil jsem já. „Slyšte, jak se střelba vzmáhá...“

Rána za ranou z dáli houkala a za chvíli zdálo se nám, že země pod námi se chvěje... Na západní straně našeho obzoru vystupovaly už modravé obláčky dýmu a houkání děl vždy více a více rostlo. Tu a tam, arci ve slušné vzdálenosti od nás, vzryla se prudce půda a vystříklo do výše kamení — to praskaly zbloudilé, daleko přestřelené turecké granáty... Grivice ani ostatních redout kolem Plevna z našeho stanoviště viděti nebylo, ale proto přece rozeznávali jsme zcela určitě, odkud která rána vyšla a na kterém místě kanonáda ochabovala nebo rostla.

Rosbif nám vychladl a také na čaj byli bychom málem zapomněli. Avšak záhy zevšednělo nám jednotvárné houkání děl a já vypravoval jsem Anně Davidovně — na její žádost — jak jsem se s Mikulášem Vladimírovičem seznámil a kterak jsem ji samu poprve uviděl v parku u Nikolajeva. Anna Davidovna poslouchala to s velkým účastenstvím a dělala chvílemi i veselé poznámky, jako bychom seděli někde v zahradě u letohrádku a nikoli pod moruší na pokraji plevenského bojiště. Na to začali jsme o poměrech ve hlavním stanu trnovském; ale sotva že jsme tu do proudu se dostali, přiklusal ku stanu kněžny Šachovské kurýr a za chvíli byla Anna Davidovna do služby odvolána.

„Ambulance vzkazuje nám z obvaziště u Grivice, že pošle co nevidět první transport raněných — musíme na rychlo připravit, čeho by při velkém návalu ještě bylo potřebí,“ pravila mi odcházejíc Anna Davidovna. „Buďte s Bohem a pozdravujte Potačeva! Doufám, že se brzo opět uvidíme!“

Zmizela ve stanu a já nacpav si dýmku tureckým tabákem a vloživ do ní malý doutnáček odkvapil jsem ku svému kollegovi Ximenezu, abych s ním blíže k linii popojel.

Okolo 12. hodiny dorazili jsme do Trsteníku, asi na polovici cesty od Plevna. Zde bylo již hlučno a živo, jako na samém bojišti. Tou dobou zmocnil se generál kníže Šachovskij na jižní straně plevenských opevnění vesnice Rodičeva a zároveň sesílen útok na Grivicu. S několika stran povoláno tam vojsko a pluk jeden dorazil právě k naší vesnici a stanul zde, aby dalšího rozkazu vyčkal. Bylo nesmírné parno a bulharské ženy z vesnice přinášely — na žádost důstojníků — žízní zmořeným a po krůpěji občerstvujícího moku prahnoucím vojákům vody, vína a mléka v nejrůznějších nádobách. Pojednou soustředila turecká

děla z Grivice — nepovědomo, jakou náhodou — palbu svou zrovna v tu stranu, kde ruský náš pluk byl stanul. Ubohé, zbožné ženy bulharské, konajíce vojákům službu oddaných Samaritánek, neopomenuly vzíti si z domova kromě nádob na nápoje také svaté obrazy známé pravoslavné úpravy s pozlacenými plechovými řízami v kovových rámcích. Když pojednou v nejbližší blízkosti několik granátů popraskalo a příšerné hučení těžkých, kolem lítajících pum ozývati se začalo, zdálo se, že ženy strachem se rozutekou; avšak nikoli: z počátku byly sice všechny patrně zaraženy, avšak vzmužily se opět rychle, požehnaly se každá třikráte velkým křížem a říkajíce šeptem jakési modlitby, vztyčily jednou rukou svaté obrázky do výše, jako ochranné štíty proti hučícím pumám, a klečíce podávaly druhou rukou vojákům tu kované železné vědérko s vodou, tam dřevěný krajáč s mlékem a onde hliněnou baňku s vínem. Krásný, tklivý to obraz!

Avšak na bojišti se obrazy rychle střídají a stále pokračující boj nedovoluje dlouho u nich se zdržovati.

Napojivše koně jeli jsme dále, jak se zdálo, rovnou čarou do pekelné vřavy, kteráž na celém kolossálním oblouku tureckých opevnění kolem Plevna zuřila a dle všeho stále ještě se vzmáhala. Jak veliký byl oblouk plevenských redut, sezná čtenář z okolnosti, že vesnice Grivica, ku kteréž jsme spěchali a kdež tou dobou nejtužší boj se vedl, celou zeměpisnou míli od Plevna jest vzdálena... Jeli jsme co možná rychle, až koně pod námi klopýtali, a přece zdálo se nám, že cesty ani neubývá. Byli jsme nervosní, jako bychom se byli strachovali, že děsné divadlo, jehož bouře k nám ustavičně doléhala a jehož blesky z modrých oblaků dýmu na vzdálených pahorcích stále do zraků nám šlehaly, sehráno bude, než na místo dospějeme. Netrpělivost naše rostla každou chvílí, zejmena když nám dělové rány zrovna vstříc do cesty začaly hřímati. Zastavila nás kozácká hlídka.

„Kam chcete, pánové?“ táže se poručík.

„Na linii chceme, běh bitvy stopovat,“ odpověděl jsem.

„Nesmím vám v tom bránit, poněvadž máte dovoleno po celém bojišti volně se pohybovat, ale varuju vás. Již zde není jisto, dále pak hrozí vám každým krokem nebezpečí, a vy nepřijeli jste přece sem, abyste se dali od nějakého tureckého granátu roztrhat!“

„To nikoli,“ namítl jsem, „ale kdybychom se do žádného nebezpečí neodvážili, nic bychom neuviděli. A my přijeli jsme přece, abychom o vašich bojích s Turky zprávy podávali. Krom toho není zde nebezpečí větší, než při obyčejné silné bouři; také zde může blesk každou chvíli udeřit, a lidé se přece bouřky hrubě nebojí.“

„Nuže, jeďte si s Bohem, když tomu lépe rozumíte,“ prohodil poněkud pichlavě poručík; „ale proto přece nechte si poradit a odbočte trochu na sever, tamo k vesnici; tam pracuje ambulance a nebezpečí jest tam nejmenší! Celého proudu bitvy odnikud nepřehlednete, poněvadž je bojiště na mnoho mil do oblouku rozloženo, a přímo do ohně, do čáry palu přece nepolezete? Spokojte se tedy s tím, co s nejmenším risikem uviděti a seznati můžete. Ostatně, ačkoli nejste vojáky, musíte přece pozorovat, že vlastní bojiště již přímo před vašima očima se rozkládá a že ho valnou část každým spůsobem musíte přeříznouti...

Nepředstavujete si přece skutečnou bitvu asi tak, jako nějakou řež na divadle, kteráž se odněkud jako krvavá komedie dá přehlednouti?"

„Děkujeme poslušně za poučení!" odpověděl jsem s ironickým úsměvem. „Ale poněvadž je rada vaše celkem moudrá, poslechneme jí. Praščajtě!"

„Bog s vámi!" zvolal poručík a obrátil se ku svým vojákům.

My pak jeli jsme dále, jak nám byl naznačil. Zvláštní, podivný pocit zmocnil se nás, jedoucích za krátko přes samo bojiště, zrovna vstříc hřímající dělostřelbě. Posvátná jakási úcta k blízké historické události, kteráž se s ohromnými zkázonosnými silami odehrávala tamo na těch dýmem zahalených pahorcích, mísila se s pocitem nejistoty a osobního nebezpečí. Dorazili jsme k malému přenosnému lazaretu. Asi tři lékaři s několika mediky a čtyři sestry řádu pozdvižení sv. kříže tábořili tu klidně vedle řady lazaretních vozů v širém poli a obědvali.

„Máte už, pánové, mnoho materialu?" otázali jsme se po obvyklém pozdravu.

„Nikoli," odpověděl starší lékař, „dostali jsme teprve dvacet granáty poraněných vojáků, ale přijde jich co nevidět velké množství. Již došlo sem aviso. Ostatně jinde mají raněných mnohem více a zahájena již také doprava raněných z obvaziště do zadu, do velkých lazaretů."

Podali nám každému sklenici čaje a my vypivše uháněli jsme dále. Dorazili jsme k ruské obléhací baterii. Jako podrážděný netvor vzepjala se každá čtyřiadvacítiliberka na svých podložkách, když byla s hromovým výštěkem těžkou střelu z horkého jícnu vychrlila; pronikavě sikavý, rychle ochabující pískot ztratil se v dálce: v desíti vteřinách proletělo vystřelené železo svou míli cesty a dopadlo do svého terče. Dívali jsme se chvíli, ale když si byla nejbližší turecká baterie naše stanoviště za cíl zvolila, chtíc zde ruská děla odmlčet, odešli jsme dále, na jiné místo. Potulovali jsme se vlastně již bez určitého cíle a plánu shledávajíce pracně, u kurýrů a velitelů větších oddílů, přehled bitevního postupu.

Blížila se 4. hodina a s ní kulminace zápasu. Generál Šachovskoj byl už po strašném dělostřeleckém boji z dobytých tureckých posic nazpět zatlačen a Krüdener svolával všechnu brannou sílu k poslednímu, hlavnímu útoku na posice bezprostředně Plevno kryjící. Nevýslovné rozčilení zmocnilo se všeho ruského vojska, neboť bylo vidno, že bitva špatně se daří a že už jenom se zoufalým napjetím všech sil porážku lze odvrátit. Všechno spěchalo ku předu, bitevní čára posouvala se rychle k samým tureckým posicím, a větší i menší oddíly v zadu operujícího jakož i záložního vojska hnaly se soustředivými proudy tam, odkudž hřímání děl zaznívalo a přestřelené granáty přilétaly. Na jednom místě, u jakýchsi cisteren, zastali jsme větší zdravotnické oddělení, jež povoláno bylo na samu čáru palu, do nejprudšího ohně. V tu chvíli zahájena, jak určitě jsme znamenali, na celém oblouku před námi střelba pušková, kteráž ustavičně se stupňujíc a neustále kanonádou provázena záhy v ohlušující vřavu vzrostla. Již valily se obrovské, prořídlé oblaky dýmu až k nám. Zde shromáždil se tím časem zástup lékařů i mediků s 200 zdravotních vojáků k modlitbě. Po skončené krátké pobožnosti líbalo mužstvo kříž, kterýž mu pop k ústům podával, vyskákalo pak

rychle na vozy a uhánělo tryskem tam, odkudž ustavičně hřímání a vražedné třaskání pušek zaznívalo.

„Máme jeti s vámi?“ tážeme se nejbližšího lékaře.

„Žádným způsobem!“ odpověděl tento přísně. „Nás volá tam povinnost, svatý slib, čest praporů, krev našich bratrů — vy jste cizinci: zůstaňte klidnými diváky a neštvete se do žádné šílené odvahy. Ostatně, co byste u nás uviděli, spatříte tamo dole, na velkém obvazišti za šestou baterií. Tam jděte, a chcete-li, pomáhejte třebas. Tam je útulek poměrně bezpečný. Praščajtě!“

„Praščajtě! A vraťte se!“ voláme za odjíždějícími lékaři.

„Jak se Bohu zlíbí!“ volají tito nazpět a uhánějí pryč na špatně osedlaných koních.

Odebrali jsme se dle lékařova pokynutí na velké obvaziště za šestou baterií. Veliká louka, několik set čtverečních sáhů, prostoupená řadami velkých bílých stanů, na nichž prapor červeného kříže vlaje. Ranění přicházejí celými zástupy; těžce ranění přijíždějí na vozích. A louka jest už plna nešťastných obětí toho dne! Nebožáci, očekávajíce lékařské pomoci, leží tu ve zmatené míchanici, tamo zase lezou, jdou a belhají se, jak který může, ke stanům. Bolestné sténání a smrtelný chrapot rozléhají se kolem, a z pozdálí houkají k tomu děla, že až půda se chvěje. Příšerně doléhá sem vřava bitevní... Zde křičí jeden, že krvácí; tam jiný, že nemůže dýchat; na levo úpí krví zbrocený vojín o hlt čerstvé vody; na pravo křičí žalostně kozák, jemuž kuli z těla vyřezávají; za námi tlačí se houf pěšáků do největšího stanu, kde několik chirurgů operuje, a prosí hlasitě, aby jim rány byly obvázány... Věru, lékaři na bojišti potřebují silných nervů, aby v té spoustě lidské bídy rozvahy nepozbyli, a mnoho mravní síly, ba bezohlednosti, aby udrželi trochu pořádku, bez něhož by na obvazišti úspěšná práce byla nemožna.

Jedni omývali raněné údy, druzí obvazovali rány, třetí vyřezávali kule a třísky z granátů, jiní opět sádrovali a opět jiní amputovali... přes sedm set mužů bylo již obstaráno a k pěti stům naloženo na dopravní vozy; asi sto těžce raněných uloženo ve stanech, kdežto ostatní, většinou jen lehce ranění venku tábořili. A stále přicházely nové a nové proudy ubožáků. Všechno zmrzačeno, všechno krví zbroceno — děsné všude podívání!

Nevydrželi jsme dlouho na tomto místě krvavé bídy. Dále pudily nás nepokoj a starost o výsledek bitvy, dále přes role od vozů ujetá, od lidu pošlapaná a třaskavými střelami rozrytá, dále pudila nás zvědavost ku čáře, kdež byla vřava tím časem své kulminace dostoupila. Tu ležel pumou rozbitý vůz, od něhož byli koně utekli, tam zase zkrvácený kůň, jehož raněný jezdec, jak na stopě znáti bylo, dále odlezl, aby od některého objíždějícího zdravotního vozu nalezen a naložen býti mohl; jinde belhal se, o pušku jako o hůl se opíraje, pěšák s přeraženou nohou, a opět jinde ležel na trávě, s očima v sloup obrácenýma vedle zdechlého již koně mrtvý kozák v kalužině krve. Jeho krev smísila se tu s krví jeho ryzáka. — Tu a tam zasyčel nám nad hlavami těžký projektil a zaletěv daleko od nás, zaryl se hluboko do země a vybuchl pak s takovou prudkostí, jakoby se byl na tom místě podzemní silou

otevřel jícen nějaké sopky. Některá puma dopadla dosti blízko u nás, ale nepraskla; jiná zase roztrhla se ještě ve vzduchu a kusy její rozstříkly se velikým kruhem. Ale to všechno byly jenom kule zbloudilé, rány přes cíl přestřelené, a proto nebylo jich mnoho. Zvláštní hrůza z nich tedy nešla.

Třaskavé salvy pušek doléhaly jasně až k nám a děla řvala bez ustání, jakoby všechny ty ocelové a bronzové jícny po celém oblouku bojiště samy od sebe se byly rozštěkaly a beze všeho nabíjení granát za granátem chrlily . . .

Slunce chýlilo se k obzoru, zlatá záře západu rozestřela se po kraji a posvátný klid přírody spočinul nad smutným bojištěm a pekelnou vřavou stále ještě zuřícího boje.

Pojednou začala se zadní část bojiště, kdež my od stanoviště k stanovišti jsme se potloukali, jaksi nápadně oživovat. Přijížděly malé tlupy jezdců a klusaly mlčky dále — nazpět! Objevily se i rozprášené čety pěchoty, kteráž se z bojiště vracela! . . . „Můj bože, co jest to?!“ vykřikl jsem zděšeně, neboť hrozná pravda vystupovala již ve velkých, příšerných kontúrách z kouře a páry prolité krve: bitva byla ztracena! — — —

„Dva prapory našeho vojska, kteréž byly obchůzkou kolem redut do Plevna vnikly, ocítily se mezi dvěma ohni, takže nebyly s to město ve své moci udržeti. Byly téměř do muže rozstříleny . . . Naše batterie však posunuly se energicky do posic před Plevnem, jež byla prve pěchota Turkům vyrvala, nastal hrozný dělostřelecký zápas, jakéhož snad ještě nebylo, ale — žel bohu! — turecká palba byla prudčí . . . naše batterie musily dobyté posice zase opustit, a právě řítí se turecké vojsko ven, aby novou, hroznou kanonadou podporováno, posice tyto zase obsadilo . . . Pro dnešek je všechno ztraceno — jak bude zejtra, ví Bůh sám!“ Tak a podobně vypravovali nám nazpět komandovaní důstojníci.

Nastal ústup na celé čáře, ústup šumný, rozčilený, strašný. Také my ujížděli jsme rychle pryč, abychom neuvázli v největší tlačenici. Silnice do Bulgareni vedoucí byla však, než jsme ji zastihli, zaplavena davy ustupujícího vojska, kteréž ve zmatené směsici, v neladu, kvapu a svrchovaném rozčilení rychle bojiště opouštělo. Důstojníci pobádali marně své mužstvo a vojáci prchali bez svých představených; pěšáci různých pluků, kozáci na klisnách, zákopníci a vozotajstvo, vše promícháno, kouřem učazeno, prachem pokryto a potem zbroceno valilo se silnicí i přes role a palouky podél cesty. Důstojníci bez čepic, vojáci beze zbraně a koně bez sedla i uzdy nebyly tu zjevy řídkými. Na mnoha místech, zejmena na mostech nastaly hrozné tlačenice. Ambulanční vozy, dělostřelecké káry, furgóny s potravinami, lehké kočárky vyšších důstojníků, žebřinové vozy, naplněné raněnými, pěšáci, úřadnictvo a personál od zásobovací společnosti, poplašení sedláci z okolí, ranění vojáci, kterýmž rány v chůzi mnoho nepřekáželi, to všechno shrnulo se na takovýchto místech v neproniknutelný chumáč, ve kterémž opravdu šlo o život.

Abychom rychleji ku předu mohli, odbočili jsme, Ximenez a já, stranou a jeli s několika kozáky, jiným směrem, přes pláň a údolí přímo na Trnovo. Než jsme do volného klusu se dostali, setmělo se úplně,

ale ihned na to vyšel měsíc nad umlkajícím zvolna bojištěm. Jelí jsme rychle, a jak se zdálo, nejlepší cestou; avšak byl to klam: cesta byla sice nejkratší, ale zavedla nás ku příšerným místům — k samé dřívější čáře bitevní, na bojiště u vsi Sgalevice. Bledá zář měsíce rozlévala se smutně po planině mrtvolami poseté, a z hrozné této krajiny ozývalo se slabé sténání, žalostný křik a drsné jakési, surové hlasy. Napínáme zrak, co by to asi bylo a — mráz nás projímá: po bojišti plíží se shrbené postavy, ohledávající mrtvoly a — o tom nebylo ani nejmenší pochybnosti — vraždí raněné! Hu! Při pouhé vzpomínce hrůza člověka probíhá! To bašibozuci, hyény bojiště, olupovali mrtvé a dobíjeli zmrzačené... nejsmutnější, nejděsnější výjev, jejž ve válce lze spatřiti. Měsíc ztratil se na nějaký čas v oblacích, jakoby byl tvář svou zastřel před tím hrozným obrazem. Uháněli jsme, kozáky chráněni, kvapně ku předu, vzdalujíce se, co možná, od rolí s krvavou žatvou bitvy.

Prchajíce takto od jeviště hrůzy, uzřeli jsme ještě jedno zajímavé noční divadlo. Na pravo od nás, asi tři versty od cesty, kterouž jsme uháněli, zaslechli jsme rachocení puškové palby a ohlednuvše se spatřili jsme zcela jasně dvě proti sobě stojící a ustavičně jako vytečkované ohnivé čáry, kteréž se brzy na pravo, brzy na levo pohybovaly. Asi po pěti minutách zahřměl hromový rachot, dělový záblesk ozářil pravý střelecký řetěz, kterýž ihned ustupovati začal, aby v několika minutách zmizel a oněměl, jako jeho soupeř. Byla to malá dohra ukončených už zápasů u Rodičeva, ohlas strašného boje, poslední snad dozvuk celé bitvy.

Tak skončil nám památný den 30. července u Plevna.

XXI. Poplach po ztracené bitvě.

Byl už den, když ku hlavnímu stanu jsme dorazili. Před samým Trnovem odtrhl se ode mne Ximenez, poněvadž na jiné straně města bydlel; já pak, kráčeje pěšky dále, přímo k táboru, setkal jsem se s dopisovatelem vídeňské „Presse", panem Lichtenstadtem, kterýž z jiné končiny bojiště se vracel. Rozmlouvajíce spolu hlasitě — po česku, neboť p. Lichtenstadt narodil se v Čechách — kráčeli jsme přes zahrady, jež podél tábora až skoro k městu se prostíraly, a nedbali jsme ovšem toho, kdo ve příslušných domech bydlí. Najednou ozval se stranou za námi zvučný hlas:

„Hej, pánové, odkud přicházíte?"

Obrátivše se, spatřili jsme před sebou velkého knížete Mikuláše, vrchního velitele. Poněvadž nás velký kníže rusky oslovil, musil jsem odpověděti já — pan Lichtenstadt rusky nemluvil.

„Od Plevna, císařská výsosti!"

„Co pak máte odtamtud nového?" tázal se dále vrchní velitel.

Pověděli jsme mu stručně, co jsme věděli, načež velký kníže jaksi pohrdlivě prohodil:

„To není nic nového, tolik vím už také já! Žurnalisté mají vědět vždy nejvíce," doložil pak s úsměvem.

„Císařská výsosti," namítl jsem s povinným respektem, „ani žurnalista nemůže pověděti více, než skutečně se stalo."

Velký kníže usmál se opět, zakýval hlavou a pravil: „Tedy o tom jste nic nezaslechli, ani jste nespozorovali, že by byli Turci ze svých posic vyrazili a útočně ku předu postoupili?“

„Nikterak, císařská výsosti,“ odpověděli jsme určitě. „Soudíme naopak, že Turci celou noc klidně odpočívali.“

„Škoda, že se na to nemohu spolehnout!“ prohodil opět vesele velký kníže. „Ale vy nejste Rusové? Od kterých pak novin jste, pánové?“

Pověděli jsme vrchnímu veliteli, který se ovšem na všechny korrespondenty pamatovati nemohl, které žurnály zastupujeme, načež velký kníže prohodil:

„Ach, vy jste to tedy prve mluvili česky, a já měl jsem vás za naše korrespondenty!“

Pokynuv pak rukou, propustil nás.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Napsav dva delší dopisy, o kterých jsem arci malou naději měl, že budu s to je bezpečně odeslati, sestoupil jsem po druhé hodině odpolední s města dolů, do tábora, abych se poohledl, nepojede-li za Dunaj nějaký kurýr, kterýž by — z ochoty — listy mé obstaral. Ve hlavní ulici, vedoucí z města ven, zahledl jsem velkého knížete Mikuláše, jedoucího se synem a pobočníky koňmo k Samokovskému průsmyku. Pravilo se, že jedou vstříc caru Alexandrovi, a každý tomu ochotně uvěřil. Ani já nepochyboval jsem o tom, nýbrž zabrav se do jiných myšlenek a zapáliv si dýmku tureckého tabáku kráčel jsem zvolna a klidně do ležení. Na pravo od markytánských stanů měli stanoviště obchodníci, kterýmž dovoleno bylo armádu doprovázeti. Tak na příklad provázel vídeňský obchodník pan Karel Granichstaedten hlavní stan jakožto dodavatel šampaňského, pro markytány i přímo pro vojenské panstvo, kteréž ho značné množství spotřebovalo. Pan Granichsaedten seděl právě u svých beden na polní židli, a hrál na železném skládacím stolku, ve stínu jakéhosi k nepoznání zaprášeného stromu, s jiným nějakým dodavatelem v šachy. Vida mne kolem kráčeti, pozval mne na koflík černé kávy, kterouž byl chvíli před tím uvařil. Srkaje zvolna rozkošný mok ze vzácného arabského zrní připravený, sledoval jsem s interessem hru šachistův, až pojednou zvláštní jakýsi šramot pozornost mou jinam obrátil. Šramot přicházel od domků a dvorů, kde velký kníže a generální štáb bydleli — kočár za kočárem vyjížděl ven, každý s cestovním nákladem.

„Co pak to znamená?“ zvolal jsem udiven a šachisté vedle mne přestali hráti.

Řetěz kočárů rostl a pohyboval se tiše, beze všeho povyku, ale za to tím nápadněji ku předu po měkkém palouku. Za kočáry následovalo několik vozů se zavazadly a posléz vyhrnula se i silná hlídka kozáků jakožto průvod a stráž bezpečnosti. Bylo patrno, že hlavní stan opouští Trnovo.

Zpráva o významné této události rozletěla se bleskem po městě. Zároveň rozšířena poplašná pověst, že Rusové ztratili hlavní bitvu, že vítězní Turci rychlým pochodem se blíží, aby Trnovo uzavřeli a hlavní stan s celým táborem obklíčili a do zajetí vzali. Krom toho vypravo-

valo se, že se Turci zmocnili již i Nikopole a Svištova, takže prý ruská armáda buď nazpět do Dunaje vehnána aneb docela sevřena bude.

Nastal ohromný postrach. Mezi tím, co řady povozů hlavního stanu kostrbatými uličkami Trnova hrčely, generálové a štábní důstojníci na koních vedle uháněli a celý průvod jich ulice naplňoval, rostlo v obyvatelstvu zděšení a lid vybíhal všude z domů. Nastalo hemžení a strkání, jehož není lze vypsati. Kdo do města nepatřil aneb důvod měl, příchodu Turkův se báti, hledal koně a povoz; každý chtěl co nejdříve pryč z města, aby z hor se dostal do širého kraje. Vše běhalo, aby se spasilo. Hostinští v táboře čili markytáni, obchodníci a dodavatelé nakládali s největším kvapem své zboží na povozy; kdo naložil, ujížděl, jakoby mu hlava hořela, pryč, takže těsné ulice města, hlavní i poboční, jen když někudy ven vedly, rachocením vozů se otřásaly a proudů lidu a koňstva sotva s to byly pojati. Lidu bulharského zmocnila se malomyslnost. Rázem zdálo se mu vše ztraceno. Ženy lomily rukama a se všech stran ozýval se nářek, že Rusové Bulhary zase opouštějí a je Turkům na pospas zůstavují.

Mně podařilo se náhodou, že nalezl jsem v nedaleké jakési, ale docela zastrčené uličce, prostornou nájemnou bryčku se dvěma klisnami. Pozvav do ní pana Lichtenstadta, který žádné příležitosti ještě neměl a naloživ rychle svá zavazadla spěchal jsem za hlavním stanem z města. Ale šlo to v nacpané ulici a v řetězu různých povozů jenom krokem. Tu zahledl nás v davu lidu pan Stambulov, kterýž se později vladařem v Bulharsku stal, přiskočil k nám a rozmlouvaje s námi, kráčel vedle naší bryčky až za Trnovo. Ani už jistě nevím, jak jsme to spolu mluvili, ale zdá se mi, že česky. Stambulov byl tehda ještě, lze říci mladík, muž plný ohně a nadšení a dnes — jak se časy mění! . . . Měli jsme co dělat, abychom pana Stambulova upokojili, a rozloučili jsme se s ním takřka se slzami v očích za městem, na počátku průsmyku.

Řetěz povozův hlavního stanu pohyboval se rychle Samovodským průsmykem na silnici ku Běle vedoucí, za ním klusaly řady kozáků a za těmito hrčelo množství povozů soukromých. Vojsko v trnovském táboře zůstalo — tak důležitá posice nesměla se pro pouhou pověst nebo nejistotu opustit. Hlavní stan musil ovšem pryč, neboť nesměl se vydati v nebezpečí, že bude obklíčen!

U Boruše zabočila celá karavana hlavního stanu do polí a rozložila se tu táborem — velký kníže se synem a družinou byl ovšem již napřed, na cestě ku Běle, neboť nejel carovi vstříc, nýbrž pospíchal do carského stanu, aby svému císařskému bratru podal zprávu o situaci na vlastním bojišti. — Naše bryčka a kočár dopisovatele londýnského „Standardu“ jely dále až do samého večera.

Byla už tma, když jsme dorazili k několika opuštěným chalupám. Na mapě generalního štábu bylo toto místo označeno jmenem Kučina — snad náležely tyto chatrče k blízké nějaké vesnici téhož jména. Však to nezajímalo nás. U první chalupy s širokým zápražím zastavili jsme, s pevným úmyslem, že zde, buď jak buď, noc ztrávíme. Chalupa byla zabedněna, také druhá a třetí. Nikde živé duše. Ale slámy bylo před zápražím rozházeno do hojnosti. Co dělat? Nejprve povečeřeli jsme, co kdo v torbě nalezl, pak vykouřil každý buď dýmku nebo několik ci-

garet, a potom snášeli jsme slámu na zápraží, těšíce se na milý odpočinek.

Ale běda nám! Sotva že jsme se byli do slámy uvelebili a plášti přikryli, vyskočili jsme jeden po druhém zase vzhůru a otřásali se, jako bychom byli z mraveniště vylezli — sláma byla plna jakéhosi zrovna ďáblem posedlého hmyzu, kterýž se na nás vrhl s krvelačnou žízní dravých bestií. Nezbylo nic, než ztráviti noc docela pod širým nebem. Usadili jsme se tedy, kde kdo mohl, na nějaký kámen. Avšak ani tu nebylo klidu. Vzduch hemžil se malinkými moskyty, kteříž jako žhavý prášek nějaký na obličej, do týlu a na obnažené části rukou tiše se sypali a zde nesnesitelné pálení působili. Nebylo jiné pomoci, než ustavičně dýmati; kouříce tedy až do opojení, posedávali jsme na kamenech a obcházeli semo tamo, jako noční hlídky. Noc byla tichá, zakalená, ale parná. Zdáli, odněkud od Ruščuku ozývalo se chvilkami slabé houkání děl, jako když někde daleko hřímá, a mezi tím zaštěkal tu a tam potulný pes v opuštěných polích. Kurýrové jezdili ustavičně, v delších nebo kratších přestávkách, semo tamo; jeden zastavil u studny před naší chatrčí, napojil koně a nepromluviv ani slova uháněl dále; jiný slezl sice, ale neodsedlav, tázal se nás, nemáme-li trochu chleba, aby mohl koně rychleji posilniti. Pokrmiv pak maličko, odklusal ku Běle.

Jakmile se rozednilo, uháněli jsme i my dále a o 9. hodině dorazili jsme šťastně do carského stanu. Zde shledávali jsme několik hodin pro dopisy potřebné informace a „posnídavše“ o polednách u generála knížete Wittgensteina, odrazili jsme dále ke Svištovu, neboť odjinud nebylo lze žádných lístků ani depeší odeslati. Kníže Wittgenstein varoval nás, abychom nejezdili, poněvadž kolovala pověst, že v okolí Svištova již zase Čerkesové se prohánějí a pocestné chytají, avšak my, spoléhajíce jako César na své štěstí, jeli jsme přece a dojeli bez nejmenší překážky.

Ale ve Svištově byl nesmírný poplach. Vypravovalo se, že Turci včera znovu zvítězili a že postupují útočně na Dunaj, ba že táhnou již s anglickými důstojníky od Nikopole na Svištov. Vše sbíralo se a prchalo, koňmo, vozmo a pěšky v největším chvatu dolů k Dunaji a zde přes loďový most ruského vojska do rumunské Zimnice. Muži, děti a starci, ženy a dívky — na mnoze v pouhých košilích — utíkali na Dunaj a zanášeli poplach až do Rumunska. Tlačenice na mostě byla nesmírná a důstojníci ruští namáhali se marně, aby zděšený lid uchlácholili. Avšak celý tento poprask byl bezdůvodný; způsobil jej strach, kterýž má, jak známo, velké oči a kterýž v obrovské karavaně, vezoucí asi 3000 raněných Rusů do Svištova a Zimnice, ihned spatřil tu Čerkesy, tu táhnoucí bašibozuky, tu dokonce postupující armádní sbor turecký. Nával lidu přes pontonový most a ovšem také do Zimnice byl tak veliký a poplach tak všeobecný, že bychom byli zcela zbytečně dále se trmáceli. Zůstali jsme tedy v městě a ubytovavše se, každý zvlášť ve velkém chánu, nestarali jsme se dále o sebe. Já vypravil jsem se, když byl večer nastal a v městě zbylý lid konečně se utišil, na „studijní obchůzku“.

Svištov byl tehda i v noci zajímavým, a pochybuji, že se od té doby tam mnoho změnilo. Ulicemi táhla celá stáda plachých, šedých,

šakalům podobných psů, kteří vytím a štěkotem vzduch naplňovali a u studnic, kdež ke chlastu se shromažďovali, pravé bitvy sváděli. Cvrčci pronikavě cvrkali a veliké krysy hopkovaly z hromad „rumu“ do hromad tureckého nábytku, který tu a tam na ulici vyložen byl a svou plesnivinou vzduch otravoval. Nesvítil-li měsíc, bylo celé město v neproniknutelnou tmu zahaleno a tu nemoh! aneb aspoň neměl se člověk bez svítilny a silné hole na ulici odvážit. Velmi nepříjemné, ba zrovna strašidelně příšerné bývalo při takové večerní nebo noční chůzi setkání se se stádem psů, kteří po kořisti slídíce a druh druha ustavičně napadajíce, semo tamo se potloukali. Dvanáct až patnáct vlkům nebo šakalům podobných, jak tele vysokých, huňatých zvířat kmitalo se tu těsně při sobě kolem tvé lucerny, měkce a kvapně jako letící stíny ubitých potvor, ale již u nejbližšího rohu spouštěly ty „stíny“ takový pekelný řev a štěkot, jakoby zrovna s drakem se byly setkaly. Na štěstí jsou všichni „turečtí“ psi bojácni a nenapadají člověka nikdy; jediným velkým kamenem je rozeženeš a této zbraně není tam nikde nedostatek. Kdo v noci bez svítilny na ulici vycházel, vzbudil podezření, že má nějaký samovražedný úmysl, neboť v té dokonalé tmě, o níž jsem se již zmínil, a poněvadž zakulacené, zde jako pěsť, tam jako volská hlava veliké kameny dílem pohyblivě, dílem ve způsobě „dlažby“ ulice naplňují, mohla by býti zlomená ruka nebo noha třeba nejmírnějším následkem takovéto, vlastně krkolomné odvahy.

Zvláštní půvab měly první noci, jež jsme ve „svých“ domech ztrávili. V nejbližším sousedství nikde žádný obydlený dům — tedy „svépomoc“ ve všech možných případech — vítr dul bez překážky a mnohdy s velkým hlukem do malých našich jizeb bez oken a dveří; člověk ležel s resignací a naslouchal bezděky těm neskonale rozmanitým zvukům, kteréž nedopouštěly, aby třeba jen jediná minuta tiše uplynula. Hlavně panuje a rozlehá se téměř ustavičně pronikavé a vrzavé pískání rosic; pak rozzvučí se ze všech možných vzdáleností a všelikými směry houkavá psí vřava; nyní cukrují a vrkají divoké hrdličky; na to vystupuje z útrob nějakého nešťastného, utýraného osla k nebesům žalostné volání; pak zase mňoukají, hladem a láskou puzeny, duettem i sborem roztoužené kočky; do toho zaléhají ob čas zbloudilé lidské hlasy aneb skřípání a rachocení selského vozu s bůvoly, posléz rozkokrhají se u nás neslýchaným sborem chraplaví a sípaví kohouti — člověk poslouchá a nemůže se doposlouchati konce. Pak začne zase pracovati fantasie; člověk myslí na dřívější vlastníky těchto domů a představuje si, jak tyto příbytky druhdy asi byly zařízeny, vidí v duchu osoby, jež před časem v klidu a hojnosti tyto prostory obývaly; vynořují se postavy, kteréž podél zdí na měkkých divanech polou sedí a polou leží, z „kaljanu“ uprostřed pokoje stojícího kouří a vřelou „mokku“ srkají; Murad pozval si své milé bratry Abdiho a Mehmeda a rokuje s nimi o vážné rodinné záležitosti; jeho ženy přisluhují, jeho děti hrají si hulákajíce na dvoře — tu zahřímá zase vytí a štěkání rozvaděných psů, probouzíme se ze svých vidin a nasloucháme opět zmateným nočním zvukům, až posléz po denní únavě příroda přece svého práva se domáhá a dochází.

XXII. Konec románu.

První dvě třetiny měsíce srpna uplynuly za ustavičných, ale méně již významných bojů a potyček na všech stranách a křídlech ruské armády a za pilných příprav k velké odvetě u Plevna. Ruská armáda sbírala nyní teprv vlastně své síly, a boje, jež tou dobou se sváděly, byly ponejvíce povahy obranné. Poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev nedostal se za tu celou dobu do ohně a neuzřel také Anny Davidovny. Byl ustavičně na cestách mezi carským dvorem a hlavním stanem výkonné armády, donášel vážná poselství velitelům křídel i armádních sborů, ba dojížděl až daleko za Dunaj, tu do Bukurešti, tu do Kišiněva a jinam. Posléz ho tato služba omrzela a Mikuláš Vladimírovič, postrádaje bolestně, že mu dosud nebylo dopřáno, aby v ohni, nepříteli tváří v tvář vyznamenati se mohl, vyžádal si, aby přidělen byl zase ke pluku.

Tak přiblížily se památné dni velkých srpnových bojů o balkanský průsmyk nad Šipkou a zejmena nezapomenutelný, hrozný den 23. srpna. Třetí den již útočili Turci s nevídanou prudkostí na posice od Rusův obsazené, a chrabří obrancové Šipky a hory sv. Mikuláše vzdorovali těmto útokům s vytrvalostí a tuhostí, kteráž ve válečné kronice posledních desítiletí nemá příkladu. Od 4 hodiny ranní zuřil strašný boj v samém srdci velebných hor balkanských. Turci vidouce, že Rusové jich slabší jsou a krom toho dvoudenním bojem již sil pozbývají, vyslali čerstvé mužstvo do ohně a napjali všechny síly, aby zápas do západu slunce každým spůsobem konečně a platně byl rozhodnut. Ruské vojsko konalo sice pravé divy chrabrosti, ale odpoledne stávala se situace jeho zrovna zoufalou. Řady jeho strašně prořídly, všechno pak živé mužstvo bylo bojem, vedrem, hladem a žízní na smrt unaveno; důstojníků nebylo už skoro žádných, tak že místa velitelů na mnoha stranách zastávati musili šikovatelé a poddůstojníci a posléz, když ani těch již nebylo, svobodníci a zkušenější řadoví vojáci. Pak docházelo i střelivo! V některých zákopech dospěly věci tak daleko, že ruští vojáci, nemajíce co nabíjet, po útočících Turcích zlámané pušky házely, kamení, ze země vyrvané stromy, dřeva a vůbec co jen jim přišlo do rukou. Vše zdálo se již ztraceno, neboť toužebně očekávané posily nepřicházely.

Turci poznali, v jaké bídě obranci průsmyku se ocítli a zahajovali vždy nové a nové útoky, odhodláni, dobýti Šipky teď anebo nikdy! Rusové umdlévali vždy více a více a sotva již se bránili. Šik za šikem umíral nebo klesal zraněn pod ranami nepřátel. Vždy více a více blížila se vřava moslimů, Rusové ztráceli posici za posicí, již zdálo se, že všichni zahynou a Šipka že za chvíli opět se stane baštou tureckou — tu konečně, před samým západem slunce přikvapila posila a za necelou hodinu třídenní boj ten rozhodnut porážkou Turkův.

Mezi vojskem, kteréž v tuto historicky památnou chvíli chrabrým ale již zoufajícím obrancům Šipky na pomoc přispělo, nalezal se také poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev. Klusal s družinou jízdných střelců od Gabrova v čele asi dvou tisíců pěšákův. Několik verst za Gabrovem, tam kde cesta mezi příkrými vrchy ostře vzhůru začíná

stoupati, stálo na pravé straně, na mírně spadajícím palouku asi deset stanů červeného kříže, ku kterýmž několika stezkami od Šipky a sv. Mikuláše stále raněné nosili. Lehce ranění přicházeli sami, odpočívajíce každých několik kroků na ploských balvanech.

Vojsko bojovníkům na Šipce ku pomoci spěchající kráčelo rychle, jak jen cesta možným činila, tak že jízdní střelci nikterak nepotřebovali koní svých zdržovat. Mikuláš Vladimírovič Potačev klusal vedle štábního kapitána Sergěje Ivanoviče Zlatareva, svého starého přítele. Když kolem stanův červeného kříže se brali, ohledl se Potačev na pravo a zahledl před vchodem do středního stanu Annu Davidovnu. Byl by radostí zajásal a nejraději s koně skočil, ale železná kázeň válečné služby potlačila v něm ihned tu pošetilou myšlenku. Potačev vztýčiv se na koni pozdravil tedy jen obvyklým způsobem, ale nápadněji než obyčejně se činívá, aby si toho Anna Davidovna jistěji povšimla. Mladá dáma zpozorovala jej a hluboce se zapýřila. Pak ale zbledla a mávajíc šátkem za odjíždějícím poručíkem, smutně zaplakala.

Mikuláš Vladimírovič hleděl stále nazpět a opakoval několikráte svůj pozdrav. Když pak dále jedouce za pahorek jakýsi zabočili, tak že stanův již viděti nebylo, povzdychl si Potačev z hluboka a pravil svému staršímu druhu:

„Sergěji Ivanoviči, věříte na tušení?“

„Věřím i nevěřím,“ odpověděl oslovený. „Někdy má člověk skutečné tušení, a někdy je to planý strach nebo jalová naděje.“

„Ale já na ně věřím,“ pokračoval Potačev. „Jsou okamžiky v životě lidském, kdy před vnitřním zrakem člověka nejbližší budoucnost se otevírá a cit náš prorokem se stává . . . Příteli můj drahý; my kráčíme podle sebe naposledy! Tuším, ba vím jistě, že budu dnes ještě zabit nebo aspoň kulí poraněn —.“

„Mikuláši Vladimíroviči,“ pravil káravě kapitán, „voják, který do bitvy kráčí, nemá, nesmí takto mluviti — to je strach!“

„Není!“ odvětil prudce Potačev. „Uvidíte, že planu touhou po boji a že neschýlím se před žádnou ranou ani kulí. Ale než nám boj nastane, rád bych na vás vznesl poslední prosbu . . .“

„Nuže, mluvte! Tu vyslechnu rád a splním ochotně, nepadnu-li sám dříve,“ prohodil chladně Zlatarev.

„Slibte mi, kapitáne, že mne dáte dopraviti tamo ku stanům Anny Davidovny, ať budu mrtev nebo jenom poraněn. Padnu-li ať mne ona pohřbí, budu-li raněn, nechť ona mne ošetří. Učiníte tak, Sergěji Ivanoviči? Bude to jistě poslední služba, kterou mi prokážete.“

„Slibuji svatosvatě a ohlásím, jakmile nahoře staneme, vaše přání celé naší družině, aby splněno býti mohlo, i kdybych také já padl.“

„Díky, srdečné díky, příteli!“ zvolal vroucně Mikuláš Vladimírovič, ale kapitán zakřikl ho:

„Teď však dosti už těch řečí — slyšíte ten řev, slyšíte to třaskání pušek? Za chvíli jsme v ohni!“

A skutečně nastala jim už za chvíli tuhá práce. Turci byli se zmocnili vrchu, kterýž cestu k hoře sv. Mikuláše ovládá, chtíce posilám postup zaraziti, i musili býti, stůj co stůj, odtud zapuzeni. Nastal krutý zápas. Turci hájili zuřivě svých posic, ale Rusové útočili s takovou

prudkostí a silou, že vrch za půl hodiny byl ztečen. Turci opozdivše se, musili místo klidného ústupu na útěk se dáti. Rusové, kteří se sv. Mikuláše zápas ten byli pozorovali, propukli v nesmírný jásot, kterýž se rychle až na Šipku rozšířil, a Turků zmocnil se postrach... Než slunce k západu se schýlilo, byl hrozný třídenní boj o šipecký průsmyk rozhodnut, a Rusové pokleknuvše na vrcholech uhájených vrchů, děkovali modlitbou a nadšeným zpěvem za skvělé vítězství.

Mezi tím, co hřímavé akordy carské hymny od štítů balkánských skal šumně a jásavě se odrážely, klečel opodál, na malém šťavnatém trávníku kapitán Zlatarev u raněného důstojníka a obvazoval mu, jak jen uměl, hlubokou bodákovou ránu. Raněný to poručík Mikuláš Vladimírovič Potačev.

„Jako lev jsi bojoval,“ pravil se zaroseným okem kapitán skláněje se k raněnému, kterýž bez vědomí tu před ním ležel, „nikdo nebyl odvážnější, nikdo smělejší... Rozplamenil's nám všechny junáky, rozhodl jsi sám skoro vítězství a odolal jsi také všem kulím, až teprve, když hora již byla stečena, prokletý bajonet tě proklál... O, že jsem se této žalostné chvíle musil dočkati — že nepadl jsem raději sám! Mně nekyne již žádné blaho, žádné lidské štěstí — moje srdce dohrálo již svou truchlohru... ale ty opouštíš krásnou nevěstu, dobrého anděla, budoucnost plnou snad slávy, blaha a lásky!... Ale proč lkám již nad tebou, já bloud? Vždyť ještě žiješ — snad podaří se ještě umělosti lékařův a láskyplné péči tvého anděla zachovati tvůj drahý život... Snad!“

Kapitán osušiv si vlhké oči, požehnal raněného křížem a nařídil opodál stojícím lidem, aby jej odnesli tam dolů ke stanům červeného kříže. Sám pak ohlásiv se u plukovníka, doprovodil svého přítele.

— — — — — — — — — — — — — — —

Anna Davidovna uvítala svého raněného ženicha s tichým bolem a obdivuhodnou pevností.

„Já jsem to věděla!“ zašeptala kapitánovi. „Očekávala jsem každou chvíli, že ho přinesou!... Díky vám za všechnu lásku, kterou jste mu prokázal!“ — Pak nařídila, co s raněným státi se má a odešla do stanu.

Anna Davidovna ošetřovala Mikuláše Vladimíroviče pečlivě, jako ostatní, s tím toliko rozdílem, že všechny volné chvíle své u jeho lože trávila a všechny lékaře k němu svolávala. Avšak úsilí lékařův i její péče byly marny. Poručík procitl jen na jedinou chvíli ještě ku jasnému vědomí.

„Anno, holoubku můj,“ zašeptal, „jsem nesmírně šťasten!“

Anna Davidovna byla by žalem zrovna vykřikla; ale zvyklá všelikému sebezapření, potlačila svou nesmírnou bolest a otázala se měkce:

„A co blaží tě tak, můj drahý?“

„Že uzřel jsem vítězství našich bratří... že umírám jako dobrý voják, pro vlast a cara... že skonám ve tvé náruči!... Anno Davidovno, má lásko, má ženo pro onen svět: poceluj mne!“

Anna Davidovna schýlila se k němu na lože, a přitiskla své rty na jeho ústa; Mikuláš Vladimírovič sevřel ji křečovitě do své náruče a držel ji takto, pokud síly mu stačily. Když pak ruce mu ochably

a hlava nazpět klesla, zašeptal slabounce: „S bohem, Anno! Na shledanou!...“ a umřel.

Anna Davidovna pohřbila jej na malebném, smutně romantickém místě stranou od cesty z Gabrova na Šipku vedoucí a dala nad jeho hrobem vztýčiti veliký polní kříž z tvrdé ocele ukovaný, tak že mohylu tuto zdaleka bylo viděti. Sem přicházela, jak jen mohla, a dlouho se tu na klekátku modlívala.

* * *

Přišla zima, ona památná a pro ruské vojsko na Balkáně tak hrozná zima na počátku roku 1878. Poněvadž tou dobou všechny téměř válečné operace v balkánských průsmycích se soustřeďovaly, byly i lazarety a nemocnice k severním svahům Balkánu posunuty a ponejvíce ve velkých dřevěných barácích umístěny.

Anna Davidovna řídila počátkem ledna barákový lazaret skoro v týchž místech, kde Mikuláš Vladimírovič na sklonku léta byl zemřel. Však nestalo se to náhodou — ona sama byla se o to přičinila. Byla tedy stále na blízku a docházela i za sněhu a mrazu k mohyle svého ženicha a modlívala se tam.

* * *

Jednou záhy z rána přijel do Gabrova generál David Nikolajevič Jastrebov, muž silně již věkem pokročilý, a vyptával se po Anně Davidovně. Přibyl z Arménska, od kavkazské armády, kdež na generála postoupiv dovolení si vyžádal, aby směl k dunajské armádě se odebrati a v bojích na Balkáně spolupůsobiti. Byl přidělen ke štábu generála Radeckého a toužil spatřiti po tolika měsících opět svou dceru. V Gabrově pověděli mu, kde Anna Davidovna mešká, a Jastrebov bez prodlení za ní odejel.

Byl den 6. ledna, den narození Anny Davidovny. Zrovna před rokem, v týž den, seznámila se Anna Davidovna s Potačevem. Ký div, že pospíšila hned ráno ku hrobu svého miláčka?... Poklekla na tvrdě umrzlý sníh, jímž klekátko pod železným křížem bylo pokryto, pomodlila se a opřevši hlavu o lokte, vtlačila oči do dlaní a — vzpomínala. — — — Jaký to byl tehda krásný večer! Z křišťálových lustrů rozlévala se jasná záře po útulných salónech otcovského domu, v salónech bylo lahodné teplo, plné jemné vůně, a svůdná hudba vlnila se z komnaty do komnaty, mládež k tanci lákajíc... Mladé dámy v nádherných plesových toilettách, švarní pánové ve fracích a zářících uniformách, a nade všemi on, on! — Jak byl krásný, jak duchaplně mluvil, jak rozkošně tančil!...

Starý Jastrebov, pobočníkem provázen, přiklusal, nezastav dceru svou v lazaretu, k mohyle s obrovským železným křížem. Již zdaleka ji spatřil klečící pod křížem, neboť krajina kolem byla sněhem vysoko pokrytá, od jehož bělostného a třpytného povrchu každý temný předmět ostře se odlišoval. Jastrebov seskočil hbitě s koně a hleděl chvilku s pohnutím na svou v modlitbu pohříženou dceru. Pak přistoupil blíže a zvolal zvučným hlasem:

„Anno, ukonči svou modlitbu!“

Ale dcera ani sebou nepohnula, jakoby neslyšela. Generál opakoval své vyzvání, avšak Anna Davidovna ani tentokráte sebou nepohnula.

„Co pak jest to?!“ pravil znepokojen generál a přikročiv ku samému kříži, vzal dceru svou za rámě a zatřásl jí. Opět ani hnutí. Starý generál děsnou předtuchou schvácen, odtáhl tělo své dcery od klekátka, ale ono padlo na ně zpět beze změny a bez vlády, v témž držení, jako kámen.

„Spasiteli světa, ona zmrzla!“ vykřikl zoufale Jastrebov, a hlučná ozvěna kolem doložila: „Zmrzla!“

Nesmírnou bolestí vzrušen a takořka smyslu zbaven, zaťal starý generál pěsť své kostnaté pravice a napřahl ji vzhůru ke kříži, jakoby se rouhati chtěl. Avšak zlolající slova uvázla mu v hrdle a šedý hrdina spustiv pravici, požehnal se a přikleknuv ku své dceři, zabořil také čelo do dlaní a hořce zaplakal.

Nějakou chvíli tak setrval. Potom odvezl svou mrtvou dceru, na koni sedě a její krásné, tuhé tělo křečovitě k hrudi tiskna, do lazaretu.

Anna Davidovna již neožila a generál dal ji dopraviti do Gabrova, kdež mu na rychlo čistý kamenný domek byli vyklidili.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

V jedné komnatě odpočívala Anna Davidovna, s líbezným úsměvem na rtech, uprostřed kvetoucího háje kamelií a vonných heliotropů, ve druhé pak seděl u javorového stolu v kožené lenošce její otec, hlavu o lokte opřenou, ve chmurnou dumu pohřížen. Těžce navštívený hrdina očekával popy a nosiče . . .

V tom přicválali ostrým klusem dva jezdci a zadrželi před domkem. Jeden z jezdců seskočil rychle s koně a neptaje se nikoho, vrazil do komnaty, kde Jastrebov seděl.

General, spatřiv příchozího, vyskočil rychle z lenošky a vzdávaje vojenskou počest, pravil:

„Vaše císařská výsost nepochybně zbloudila?“

Oslovený, v němž byl Jastrebov poznal mladého vévodu Leuchtenberského, odpověděl vesele:

„Jste-li vy generál Jastrebov, nezbloudil jsem.“

„Ten jsem,“ na to zase generál, „a čekám, co vaše výsost mi poručí.“

„Generále, odbudeme to zkrátka, jako vojínům se sluší,“ pokračoval rozmarně vévoda. „Zaslechl jsem, že jste tu a přikvapil jsem, abych vás požádal o ruku vaší dcery Anny. Dovolení od svých rodičův a Jeho Veličenstva, mého milostivého ujce, jsem si již vymohl . . . Nemáme mnoho času, prosím tedy, abyste se rychle rozhodl.“

Starý Jastrebov trpce se pousmál a odtušil:

„Žádost vaší císařské výsosti mne lichotivě překvapuje. Avšak prosím pokorně: zaslíbila se moje dcera vaší výsosti?“

„To nikoli,“ odpověděl Leuchtenberg. „Neřekl jsem jí nikdy přímo, co zamýšlím, chtěje na konec mile ji překvapiti. Avšak pokud jsem pozoroval, nebyla jí má přítomnost nikdy nepříjemnou, i doufám tedy

pevně, že mou ruku neodmítne. Jeho Veličenstvo slíbilo z vlastního popudu, že povýší rod váš, aby se vám i vaší dceři odsloužilo, do stavu hraběcího."

Starému generálu vyhrkly slzy z očí. Nemoha pak slova ze sebe vypraviti, chopil se křečovitě ruky mladého vévody a pohlednuv na něho zrakem žalostně prosebným odvedl ho do vedlejší komnaty. —

Za chvíli přišli popi, a vévoda zatknuv kytici z kvetoucích kamelií mrtvé dívce za ňadra, políbil ji na čelo a odkvapil.

Odpoledne odejel starý generál v čele malého oddílu vojska na Šipku.

Lázeňské místo starořímské.

Napsal Dr. K. Cumpfe.

Když dusivé vedro začínalo tížiti vysoké a úzké ulice světového města nad Tiberou, a s rostoucím úpalem slunečním vjížděl neblahý host, zimnice, do bran jeho, opouštěli zámožní Římané lomoz a šum velkoměstský, odebírajíce se na letní pobyt do útulných letohrádků, jež rozkládaly se v blízkých pohořích albanském a sabinském, na půvabných březích Latia a úrodné Kampanie. I před deštivými dni zimními prchali mnozí do krajin jižnějších, zvláště do Tarentu, kde po mírné zimě následovalo dlouhé jaro, a příroda oblažovala člověka po celý rok bohatými dary svými.

Hlavní však proud velkoměšťáků spěchal do Kampanie, jejíž krásy přírodní velebeny byly souhlasem obecným. A perlou kampanského ráje byly Baje se svým okolím, kde soustřeďoval se od Augusta počínaje hlučný a bujný život vznešené společnosti římské.

Avšak Baje honosily se také veškerými půvaby, jež obyvatele velikého města mohou okouzliti. Leželoť město na rovném pobřeží mořském, jsouc věnčeno v zadu řadou návrší porostlých svěží zelení, z níž vyhlížely úpravné letohrádky v úrodné pláně; teplé podnebí mírněno bylo čerstvým vzduchem mořským; stromy obsypány byly v každém čase skvostným ovocem, a zahrady a nivy skvěly se v pestré nádheře lepých květů. Nejbližší pak okolí lákalo k zajímavým vycházkám a vyjížďkám, poskytujíc rozmanitých pohledů jak na moře tak na zemi. Před Bajemi, na jejichž břehu zvedal se od nejstarších dob pomník Baja, druha Odysseova, rozkládal se záliv mírně okrouhlý; na jednom konci jeho ležely Puteoli, přední obchodní město italské v prvním století př. K.; na druhém rozkládalo se Misenum, stanice loďstva středomořského, založená roku 31. př. Kr. Břeh mezi oběma místy poset byl letohrádky s cypřišovými a platanovými sady, chrámy, lázněmi a jinými budovami, tak že veškero množství stavení těchto poskytovalo s osadami při zálivu ležícími pohled jediného města dle svědectví Strabonova.

Blízko pozvedal témě své vrch Gaurus, jsa vrouben bohatými vinicemi; nedaleké jezero lubrinské, pověstné výtečnými ústřicemi, a jezero averneké tiše šumíc ve stínu cypřišů zvalo k vyjížďkám na lehkých

loďkách; v blízkém i vzdálenějším okolí byla místa památná, k nimž pojily se mnohé báje. Nedaleko starodávného města Kum ukazovala se jeskyně věštné Sibylly a jezero acherusské, přes které převážel Charon duše mrtvých. Neboť původní obyvatelé, řečtí přistěhovalci, bájili, že v místech těch otevřen jest vchod do podsvětí, ježto velebná samota, hluboký klid jezera a vulkanická půda okolí zdály se věštiti jim blízkost podzemních bohů.

Básníci opěvovali nadšenými verši půvaby okolí bajského, v němž víly a Nereidky zvolily si dle Martiala obydlí své. „Žádný světa koutek nevyniká nad líbezné Baje," volá Horatius. A Martialis pěje: „Břeh milostné Venuše zlatý, Baje, vnadný to přírody nádherné dar, bych tisícem opěval, Flakku, veršů, nepochválím jich přece dle zásluhy."

Ku krásám přírodním družila se hojná zřídla v celém okolí, jichž léčivá síla byla velmi rozmanitá; proto hledali chorobou stížení úlevy v teplých pramenech bajských; zvláště slavnou pověst měly přirozené horké parní lázně sírné, které připravovaly se hned na místech, kde pára ze země vyrážela. Horké tyto páry vedly se rourami do stavení; takého spůsobu byla lázeň z Horatia známá, vystavěná mimo město na návrší v háji myrtovém, jejíž zbytky prý posud lze spatřiti.

Rozkošnou polohou a bohatstvím teplých zřídel staly se Baje prvním lázeňským městem římským; vedle skutečně chorých shromažďoval se tam ovšem daleko větší počet těch, kteří v nevázané svobodě lázeňského života oddávali se zábavě a rozkošem. Baje rozkvetly na onu výši, kterou líčíme, v době poměrně krátké. Kolem r. 178 př. K. odebral se tam konsul Cn. Cornelius, hledaje úlevy v nemoci své; asi století později začalo okolí bajské pokrývati se villami a brzy vévodily z okolních výšin letohrádky Maria, Pompeja, Caesara, podobajíce se zámkům rytířským; dále měli v okolí své villy Antoniové, Lukullus, Q. Catulus, Varro, Cicero, Hortensius a jiní velmožové, ježto náleželo to k dobrému tonu míti v Bajích svůj letohrad. Proslulou stala se zvláště villa Ciceronova zvaná Akademie, v níž slavný řečník mnoho prodléval za války občanské. Později přešla villa ta v majetek rodiny císařské, a Hadrian, jenž v Bajích zemřel, tam bezpochyby pochován. V blízkých Baulech pověstnou byla villa řečníka Q. Hortensia rybníky bohatými na mureny. Jednu murenu oblíbil si prý Hortensius tak, že po smrti její plakal; v téže ville ozdobila Antonia, choť Drusova, oblíbenou murenu naušnicemi, a k vůli ní chodili prý mnozí do Baul; ba byly tam prý i ryby, jež jmenem byvše volány se okázaly. Při jezeře acherusském měl nádhernou villu Servilius Vatia, z níž zříceniny některé jsou posud patrny. Za ukrutné vlády Tiberiovy užíval Vatia klidně bohatství v zátiší své villy, a kdykoli padla v Římě nová oběť despotického panovníka, říkali lidé o moudrém poustevníku: Vatio, jen ty umíš žíti. Seneka však neschvaloval nečinný život jeho, a kdykoliv kolem šel, říkával: Zde odpočívá Vatia.

Nejvíce domů stavěno při moři nebo do moře, ježto Římanům bezprostřední blízkost vody byla požadavkem nevyhnutelným k rozkošnému pobytu. Z mohutných hrází, jimiž dle slov Horatiových moře bylo zatlačováno od svých břehů, zachovány zbytky až podnes.

Za císařů tvořil dvůr, kdykoliv v Bajích sídlil, středisko společenského života; a někteří císaři závodili mezi sebou ve provádění nádherných staveb. Ještě v století šestém chválí Kassiodor Baje jako vrchol rozkošného života; z listů Symmachových pak dovídáme se, že bujarý život v Bajích ani za doby jeho ještě neutuchl.

Hlavní sezona v Bajích byla z jara, neboť v letních měsících nebylo tam docela zdrávo; v době té vyhledávali Římané villy výše položené. Že Baje sužovány byly v letě malarií jako nyní, zdá se dotvrzovati Cicero v jednom z listů svých, v němž vysmívá se Dolabellovi, že Baje k vůli němu, zapomněvše povahy své, staly se zdravými. Zdravotní poměry okolí bajského zlepšily se ovšem přístavními stavbami Agrippovými za Augusta, jimiž bylo uzavřeno jezero lubrinské od moře a rozšířenými průplavy spojeno s avernským, okolní pak lesy pokáceny.

Jak jsme již několikráte poznamenali, vládl v Bajích život veselý a rozmařilý; v půvabném okolí svrhl se sebe muž i žena, jinoch i dívka těsná pouta, jež ukládal společenský život města hlavního, a vše vrhalo se v proud nevázané zábavy a rozkoše. Četné zprávy spisovatelů, byť mnohdy líčily barvami příliš živými, potvrzují v podstatě rozmařilou volnost tamnějšího života lázeňského.

K předním zábavám náležely projížďky při pobřeží, na jezeře avernském a zvláště lubrinském. Větší neb menší společnosti veselých mužů a spanilých žen houpaly se po hravých vlnách v loďkách a člunech nádherně vyzdobených; na jasné hladině slaveny hostiny a pronášeny ohnivé přípitky; nachové růže sypaly v hojnosti květy na hodovníky, splývající i po vodě; jará hudba se zpěvem budila v srdcích veselí a rozkoš. Jiní vyhledávali útulek ve stinných hájích a libovonných sadech při šumících pramenech, kde laškovný Amor a milostná Venus prováděli bujnou hru s křehkými smrtelníky. Vždyť vysýlal Řím do Bají nejsličnější občanky své, z nichž mnohá co do volných názorů o cudnosti nelišila se valně od přečetných dam vznešeného polosvěta římského, v jichž svůdné společnosti promrhával švihák římský dle Juvenala při lahodných ústřicích a ohnivém víně poslední zbytky jmění otcovského.

Proto není s podivením, že přísní mravokárci římští spatřovali v Bajích sídlo nepravosti a hříchu. Již Varro káral v jedné ze svých satir nemravnost lázeňského života v Bajích, kde prý dívky jsou společným majetkem všech mužů; a Coeliovi, jejž hájil Cicero, vytýkali žalobníci mezi jiným milostné pletky, rozmařilé hostiny a zhýřilý život v Bajích. Co v Římě páchalo se tajně, s tím, jak svědčí Seneka, v Bajích nikdo se neskrýval, a dle líčení Ciceronova hlásaly Baje necudnost pověstné i krásou i prostopášností Klodie, která prý věcí velmi hanebných okázale u veřejnosti se dopouštěla. Proto jmenuje Ovidius Baje mezi oněmi místy, kde sličnou ženu uloviti nejspíše možno, a mnohý prý, jenž šel tam hledat vyléčení, odnesl si ránu v srdci. Neboť dle líčení pozdějšího básníka byla voda v Bajích původně studená; když však Amor návodem Veneřiným ploval po hladině její, tu padl prý paprslek z jeho pochodně do vody a roznítil ji; a od té doby propadá každý, kdo se v ní koupá, nezměrné lásce.

Za okolností takých pochopíme, že věrní milovníci a pečliví manželé neradi pouštěli svých milenek a manželek ve svůdná a cnosti ženské nebezpečná místa tato; proto napomíná ohnivý Propertius Cynthii svou: „Co nejdříve mi opusť zkázonosné Baje; mnohého srdce svazek roztrhne pobřeží to, které vždy strojilo úklady cudnosti žen; nechť zaniknou bajské lázně, jež láska trpce viní.“ A Martial vypravuje o jakési dámě, jež dříve mravopočestností samé Penelopě se rovnala, že projíždějíc se na jezerech a koupajíc se ve vodě bajské, stala se později Helenou, ježto opustivši chotě, dala se unésti mladým mužem.

Proto znelíbily se přísnému Senekovi, z něhož zprávy o lázeňském živobytí jsme čerpali, Baje tak, že je ihned druhého dne opustil. Bydlil prý v pokoji nad samými lázněmi a vyrušován byl neustálým hlukem, jenž k němu ze všech stran dorážel. Jedni totiž prováděli cvičení gymnastická, jiní hráli míč; tam zkoušel kdos sebevědomě hlas svůj; onen; skákal s velikým šumem do vodojemu; jiný potácel se opilý po břehu v to mísil se křik lazebníků a posluhů, již natírali koupající se; jiní nabízeli s hlasitým voláním pamlsky, jídla a nápoje, a onde pronásledovali zloděje, který šaty ukradl. I spánek byl rušen milostnými serenadami před obydlím vyvolených krásek nebo hlučným svárem a krvavou bitkou soupeřů. Proto volili ti, kdož počestné a klidné zábavy chtěli užívati, jiná místa jako Puteoli k svému pobytu; mimo to povstávala Bajím konkurence ač nepatrná tím, že někteří lékaři v době Augustově odporučovali chorým spíše studené koupele. Pověstný lékař Antonius Musa, který Oktaviana vyléčil studenými lázněmi z nebezpečné choroby, radil básníku Horatiovi, jenž častým byl hostem v Bajích, aby teplé prameny zaměnil se studenými v jiných místech lázeňských.

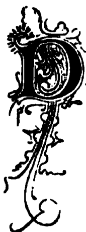
Lázně bajské navštěvovány byly ještě ve středověku, ač nalézaly se již ve stavu dosti smutném. Alkadinus, tělesný lékař císaře Jindřicha IV., sepsal r. 1191 báseň, v níž popisuje účinek 31 lázní kolem Bají a Puteol. I Boccaccio zmiňuje se o tamnějším životě veselém a cudnosti ženské nebezpečném. R. 1538 byly prý lázně bajské podzemním požárem zničeny; nyní hlásají jenom zbytky mohutných staveb dávnou jejich slávu, a kde druhdy pestrý a rozkošný život unášel obyvatele ve svůdný vír, vládne pusté ticho po celé krajině málo vzdělané a nezdravé.

Zpěvník Jana Buriana.

Od **Svatopluka Čecha.**

(Dokončení.)

Dnes bolestnou si zprávu nesu z háje.
Na místo drahé dívky její list
jsem našel tam: „Až toto budeš číst,
já polétnu již do vlašského ráje
po boku kněžny spřízněné, jež s sebou
tak náhle na cesty mě unáší,
že listem jen se mohu loučit s tebou.
Však nežli jeseň chladná zapláší
vám vlaštovice s pohostinných krovů,
zde v milé skrýši shledáme se znovu.
Až dotud zdráv buď, vzpomínej, můj drahý!"

Ó řádky, naší nezvyklou jí řečí
tak pilně sestavené, jemné tahy
té drahé ruky — bodavými meči
v mých prsou ryjete! Tak nenadále
má zapadnout mi v mlhu dalekou
to líčko, po němž nyju, práhnu stále!
Dni, měsíce se líně povlekou,
než zulíbám je zas! Tu dobu dlouhou
mám samoten zde dlíti s těžkou touhou?

10.

(Píseň.)

Vy lesy modravé,
vy hory mlhavé,
za vámi dlí můj duch;
on s tužbou vyletá
den každý do světa
za vlnitý váš pruh.
Tam daleko, v zem věčných růží,
kde vavřín s olivou se druží,
kde v cypřišovém snívá šeru
má krásná lilje ze severu —
Zda v touze její zor
za modro dalných hor
též míří v rodný luh?

Již od nás v teplý jih
roj vlaštoviček tíh',

les oděn v pestrý hav,
již nebem chmury jdou,
jak táhne duší mou
zlých dum a péčí dav.
Však marně v suchém vřesu sedám
pod žlutým bukem, darmo vzhlédám
přes lány smutné holých polí
na malý zámek pod topoly —
Ach, prázdno všude jest
a z dálky žádná zvěst,
ni lístek na pozdrav.

Či paměť rodných niv
jí urval jihu div,
ten věčný květů jas?
Snad láska ochladla,
či navždy uvadla,
můj obraz v duši zhas — —
Tak pochyb roj v mou hruď se vtírá,
zlá obava mi srdce svírá
a plamenná mě touha mučí,
vzduch prázdný chytám do náručí —
Kdy z hor těch modravých,
z těch lesů mlhavých
mé slunko vyjde zas?

11.

(Jeseň.)

V těch trapných pochybách i žhavé touze,
ve stesku zlém a v upomínkách blahých
jak letní doba míjela mi dlouze!
Čím déle postrádám těch lící drahých,
tím vábněji se z obraznosti hrouží,
tím nezkrotněji po nich srdce touží.

A nejistotou hruď má rozervána:
Zpráv od ní žádných. Tuchy nemám ani,
kde prodlévá. Kdys Boreckého pána
jsem vyčíhal na polích jako maní,
chtě vylouditi zvěsti za hovoru.
Ó schůzka nešťastná! Nás volba blízká
za chvilku svedla do tuhého sporu:
On doufal, že mne za spojence získá
svých záměrů, jež proti lidu čelí
a svaté věci národa i vlasti.
Já ztrnul tehdáž, hledě do propasti,
jež naše snahy v nekonečno dělí.

Onť nejen modle cizoty se koří,
než dravou zášti proti tomu hoří,
co drahým ideálem chovám sobě.
Hněv můj se rozpoutal; já mluvil směle;
i starý šlechtic pustil uzdu zlobě —
my rozešli se jako nepřátelé.

Jak trudné dumy tehdáž cestou domů
mne provázely! Jaké citů vření!
Jak moh' bych synem býti muži tomu!
Však šílenstvím to pouhé pomyšlení:
Vždyť otce toho, hrdopyšnou matku
by posměšlivým smíchem rozesmálo,
že smím jen sníti o takovém sňatku.
Jak těžký boj a naděje jak málo!
Tak příboj temných myšlenek mě sklíčil.
Však brzy sklesly duch se znovu vztýčil:
Přec doufat musím! Život můj tu v sázce.
I v těžších bojích přálo štěstí lásce.

Sen bláhový v mou skráň se často krade.
Kdys román čet' jsem o princezně mladé,
již urval guillotině strážce prostý,
muž revoluce, vzdav se její kráse;
i prchli k moři; zbylé její skvosty
hruď obměkčily námořnické chase,
že v lodi skryla nebezpečné hosty
i zanesla je příhod směsí různou
na ostrov daleký, kde žili leta
ve skvoucích divech tropického světa
robinsonádu lásky čaroluznou.
Ten pošetilý román volá ráda
zpět moje paměť, fantasie vzňatá
ráj z lian skvostně kvetoucích si spřádá
a palmovými listy krytá chata
mne v loktech kněžny unesené stíní —
té nejkrásnější, jaká zkvetla divem
kdy v hedbáví a zlatě skvoucích síní
a v parků vděkuplných loubí snivém.

V tom zmatku citů hledím sobě málo
svých rolí, dvoru. Co mi po všem nyní?
Nic není zde, co srdce mé by hřálo.
Ať stará Běta pohledy mě viní,
že statku nedbám. Marna snaha její,
by vrátila mne starých do kolejí.
Však musím vyznat: pomocnici platnou
jsem získal v ní; to léto sama skorem
vše řídila a vlastní prací zdatnou
i péčí rozšafnou všem byla vzorem.

Teď práce minuly a v pustém kraji
podzimní chmurou chladné větry vlají. —

Dnes opět hájem po všech drahých místech
jsem bloudil. Smutno bylo vše; mé nohy
šum teskný probouzely v padlých listech
a s hůry červenavý lupen mnohý
na hlavu moji klesal s tichým vzdechem,
jenž zdál se mojich vzdechů vlastních echem.
Leč v pavilónu slovíčka dvě malá
na šedém sloupci, vrytá ručkou milou,
ta slova: „Miluji tě," dosud znalá,
mě potěšila čarodějnou silou.
Já vroucně zlíbal je a pravil k sobě:
„Vám věřím! Vy jste heslem mého žití
a jestli všechny naděje se zřítí,
má láska nezhasne ni v temném hrobě."

12.

(Sanice.)

Dopadla jsi, krutá ráno,
plnou tíhou z nenadání;
srdce moje rozerváno,
bouří tepny žhoucích skrání — —
Dosud ptám se, zda to sběhla
skutečnost se před mým zorem,
čili pekel jiskra zžehla
fantóm děsný v mozku chorém . . .
— — — — — — —

Konečně se navrátila,
kdy již zima v roucho bílé
kraj náš chladný ošatila.
A já spěchal, touhou šíle,
tam kde ojíněnou střechu
altán z bílých větví zvedal,
ale v závěji a mechu
marně drahý list jsem hledal,
večer kolem Borce křížil,
v zasněžený park se plížil,
darmo vzhlédal v oken záře, —
nespatřil jsem drahé tváře.

Stejně uplynul den druhý;
i v den třetí, když se šeřil
soumrak zavátými luhy,
k zámečku jsem stezkou měřil.

Cestou vzpomínal jsem zase,
kterak tehdy, rok as tomu,
v zimním krásném lunojase
z Podboří jsem kráčel domů
a jak poprve tvář její
zasvitla mi v jiskrách ledu
z pestrých saní nad závějí.

A co dál ty dumy předu,
náhle řada zdobných saní
jako ptactvo z bájných luhů
s pestrou směsí vozků, sluhů,
vyfintěných pánů, paní,
letí, fábor na fáboru,
vlajný chochol za chocholem,
za cinkotu, za hovoru
po umrzlé cestě kolem.
V záři pochodní se míhá
sanice ta čaroskvělá,
pestrá loďka loďku stíhá
v moři jiskrného běla.

Utajen sám v závoj šera,
rozeznal jsem v hostí sboru
pána Boreckého dvoru
i choť jeho — Kde, ach, dcera?

Poslední kol sáně letly.
Pochodeň, jež plála v předu,
do nich metala pruh světlý . . .
Ztrnul jsem jak útvar ledu.

Sáně, jež se podobaly
velké, pestré labuti,
vysoko příď lesklou pjaly
v lepotvárném vzklenutí,
s chocholem pér duhovatých,
s blýskavicí zvonků zlatých.
V nitru milokrásné hříčky
uviděl jsem Stellu zase
s nachovými mrazem líčky,
v soboline měkkořasé,
krásnější, než do té chvíle
zářila kdy mému zraku.
Byla rovna luzné víle,
na labuti po oblaku
nesoucí se v letu plesném.
Uvnitř na sedátku těsném

jenom pro ni místo bylo;
ale mladý švihák za ní
trčel na výstupku saní.
Oko průvodce se vrylo
chtivě v úběl čela skvoucí,
v líčko purpurově žhoucí,
které k němu s vábným leskem
snivé oči obracelo —
a teď rychle jako bleskem
vtisk jí políbení v čelo . . .

Jako vidmo přeleť' kolem
peřestý hon bílým polem;
zanik' hlahol; z dálky tmavé
rolničky jen tiše zněly —
Já stál posud zkamenělý.

Proto tedy v touze žhavé
lkal jsem po té drahé líci,
by ten rajský pohled spolu
zaryl v srdce zoufající
osten smrtelného bolu?!

Šílenství mou duši chvátí — —
Musím celou pravdu znáti!

13.

(Poslední list.)

Konec všemu! Ortel smrti
slovy krutými mne drtí:

„Zaplašte sen bez naděje!
Propast mezi námi zeje.
Zapomeňte! Buďte s bohem!“

Ne již v milé řeči naší —
v cizí mluvě, chladným slohem
poslední mou naděj plaší
lístek hrozný, který vniká
v duši mou jak žhavá dýka . . .

14.

(V osudné noci.)

Již tmí se venku jako v nitru mém.
Svit poslední mé okno slabě zlatí
a větve lípy rozložité v něm
pozvolna hustším soumrakem se tratí.

Ó lípo stará, tebe ráno příští
zas oděje do září zlatistých
a tam, kde nyní jenom led se blyští
na kostrbatých větvích bezlistých,
čas brzký vrátí smaragdové řasy
i vonných květů tisíce ti dá,
včel bzučení a hnízda zpěvné chasy;
ty budeš slavit vzkříseni — Leč já?

Jest konec všemu. Jako lupen lesa
před časem urván bouří k zemi klesá
a bez památky v rudé směsi setlí
těch listů nesčetných, jež před ním sletly:
tak padnu v ohromný ten jícen němý,
kde mizí beze stopy den co den
sta, tisíce . . . Kdo vzpomíná jich jmen?
Much jednodenních, mrvících jen zemi?

Co byl můj život? Práce ze dne ke dni,
jen hrubá práce pro to nízké žití
a k tomu myšlenky a city všední
těch millionů, jenž se prachem sytí —
A když jsem jednou k jasné výši vzleť,
ráz krutý do prachu mne srazil zpět
a hruď mi proklál bolu osten žhavý —
Ó, srdce, utichne tvůj trapný vír:
ta hlaveň lesklá, tento jícen tmavý
lék tobě poskytnou a věčný mír.

Či mám se vléci dále prachem země
s tou trýzní, která neutichne ve mně?
Dřív neznal jsem, že medem rajským dýše
i pohár zemských vnad a spokojen
jsem nesl skromný los, až oné číše
ret dychtivý se dotkl opojen.
A teď, kdy číš ta rozpadla se v kusy,
mám plahočit se dále v jarmu všedním,
dál žíti život, který se mi hnusí?
Ne, odhodím to břímě! Stiskem jedním
chci odemknout si tajeplnou bránu
v noc věčnou nebo k jasnějšímu ránu.

Nechť cokoli tam za tou hustou clonou,
chci roztrhnout ji. Knihu žití svého
chci zavřít cvakem článku kovového,
jak tento zpěvník zrezavělou sponou.

Jest dozpíváno. Sklápnu vetchou desku.
Vzdech zoufalý jest posledním tu slovem,
jak prvním bylo trpké slovo stesku,
když praděd můj se loučil s rodným krovem.
Nač žíti? Ďarmo čekat spásy zoru!
Jsme kovadlinou, do níž věčně buší
zlé sudby kladivo, a v marném vzdoru
jen síly naše neplatné se kruší.
Jen ponížení kolem, jho a muka.
Ta křivda surová, jež bila dědy,
nás bije stále, bude bíti vnuka —
Ó chtěl bych nésti srdce svého bědy,
dál žitím kráčet s duší otrávenou,
jen kdybych jeden blaženosti svit
moh' koupit bratrům neštastným tou cenou.
Leč hněvem, hanbou bez moci se chvít
a denně zřít, jak zloba lid můj hubí,
a bez pomoci jenom skřípat zuby,
to raděj servat mrzká pouta žití —
Ó žel, že křivda, jež nám duši střebe,
hruď nemá jedinou, bych druhou v sebe,
však první kuli do ní mohl vrýti!

Zde mezi listy leží kvítko zvadlé.
Mým dotknutím se drolí, suchá tráva —
kde hvězdy květů jako sněhy padlé?
Ó krátká byla zářná jejich sláva!
Dlaň, krásnější jich, urvala je stráni
i spočinuly chvilku na rtu vnadném;
leč zhouba číhala v tom blahu zradném,
smrt přineslo jim něžné celování.
A stejně prchla mého štěstí chvíle.
Z té droliny se před mým okem křísí
zas květy svěží, hvězdy zářně bílé
a s nimi krasší ještě běl se mísí
těch ruček, šije, čela, svoji ruku
kol drahé vinu, slyším lásky slova
z těch milých rtů, hlas čarovného zvuku,
jímž zazní snad jen píseň andělova
v můj temný hrob, a cítím políbení
těch teplých ústek, nad něž sladších není —
Ó rajský vděku, slasti nevýslovná,
ó chvíle blaženosti svrchované,
co ze všeho mi zbylo? — Hrstka skrovná
sežloutlé trávy, k níž má slza kane — —

Zvuk starých hodin! Jejich drsný hlas
tu hlásal hodinu, kdy poprve
v mou kolébku se rozlil slunce jas —
a nyní v noc mě nekonečnou zve.
Jak mnohý měřil blahý, smutný čas!
Co vše mi jeho tikot vypráví!
Dny dávno prchlé kouzlí před můj zrak,
tvář sester malých, dětské zábavy,
ráj nevinnosti ztracený — tyk tak! —
Ach, jak by náhle liliemi kvet
a zvonky nebeskými zvonil vzduch,
zas kolem vstává zapadlý ten svět,
sny líbezné, jež sníval dětský duch.
Zas vrčí kolovrátek, oheň praská
a po stěnách se míhá báje drak,
zas matka na lůžko mne klade, laská
a zpěvankou mě uspává — tyk tak! —
Ó matičko, líc tvoje dobrotivá
zas hledí na mne, stojíš zde jak živá —
snad láska mateřská tě pudí z hrobu,
bys při mně dlela v tuto těžkou dobu,
bys nežli zahalí mne věčná noc,
než usnu navždy, synu zoufalému
svou modlitbou zas přišla na pomoc,
jak druhdy večer dítku ospalému? —
Hle, otcova též postava se blíží
s tím okem vážným — tamo sestry moje
zas živy jdou, jak poupátka dvě svíží —
tam druzi dětství — jiných podob roje —
Co chcete u mne, stíny milých hlav?
Ach, ano, vetchá rafij v tichém ruchu
již ocitla se na hodině duchů
a vstříc mi přichází ten vzdušný dav,
by uvítal mě na práhu své říše . . .
Jen ještě vteřinu — jen prstu tlak —
a budu vidmem sám — Již na mne dýše
mráz hrobový — jen vteřinu — tyk tak! —
tyk tak! — Již ustaň, ustaň, hrozné tikání! —
Či objímá mne šílenosti mrak?
Mně zdá se teď, že přímo ve skráni
mám ono kyvadlo, že v mozku divém
sem tamo lítá poplašeným kyvem
jak srdce zvonu třeskutými tepy,
div horoucí mé čelo neroztřepí —
— — — — — — —

15.

(Nový život.)

Ó kniho stará, otevřít se bojím
tvé desky spuchřelé! Ach, ano, tady
mé krve stopa rdí se listem tvojím
a zde těch divých veršů pusté řady.
Jak děsný přízrak v paměti se budí
noc osudná, kdy smrtonosná kule
zde zamířila do zoufalé hrudi.
Však jiná byla tehdáž sudby vůle:
To srdce, které chtělo ztichnout, bije
a zdrávo jest a nový život žije.

Ty's, kniho, byla zpovědnicí mojí
v tom těžkém zmatku, bloudění a boji,
v tom scestí života. Nuž, přijmi spolu
i poslední tu krátkou kapitolu.

Můj výstřel tehdáž sídlo žití minul,
však do prsou mi třeskl těžkou ranou
a mdloby hustý závoj na mne splynul. — —
Dál nejasné jen rysy v duchu tanou;
však jitrem jedním z toho polosnění
jsem probudil se zcela. Tikot známý
jsem zaslech' opět, hodin starých znění
a zočil stropu domácího trámy.
Pak níž' se pohled smekl, k oknu mířil.
Tam jako žhavý vlčí mák se pýřil
nad čelem jasně bílým šátek prostý,
v úhledných řasách věnče svěží tváře,
a kolem oblých ramen jitřní záře
po chudé roušce sila zlaté skvosty.

To Maruška tam, dcera staré Běty,
nad jakous prací seděla. Líc mladá
a ruměnná, ta jitřní záře, květy,
jež v okno tkala kořenáčů řada,
vše v obrázek se pojilo tak svěží
a jasný! Zdálo se, že na všem cosi
jak úsměv tiché veselosti leží,
lesk mládí zdravého, třpyt jarní rosy.

Já cítil velkou slabost; ale v duši
mně bylo volno, milo. V hloubi nitra
stín jakýs chvěl se jen, — jak člověk z jitra,
že sen měl strašný, neurčitě tuší
a při tom rád je, že se můry sprostil.
Týž pocit v duši pokojné se hostil.

Pak Maruška se přiblížila ke mně
a lék mi podala. Pod mojí hlavou
i lože na to upravila jemně
a těšila mne s lící ostýchavou.
Jak libá ukolébavka mi zněla
řeč její, sen zas na mé oči střela,
však nyní spánek tichý, volný, zdravý;
jen starou Bětu ještě v polospaní
jsem uviděl, jak vchází, jak se staví
nad mojí pelestí a ke mně sklání
svou hlavu sivou, vetchých tváří vrásky,
zrak plný tiché dobroty a lásky.
Tak mihla se ta líc; sen potom sladký
mně proměnil ji v tahy drahé matky. — —

Já slabostí byl poután k loži dále
a dlouho Maruška jak Marta pravá,
jak něžná sestra sloužila mi stále,
vždy plná péče, milá, obětavá.

Děj zašlých dnů mi táhl sice hlavou
a v srdci ryla upomínka bolná,
však nebyla již zoufalostí dravou,
a s ranou těla hojila se zvolna.

Když poprve jsem z domu vyšel zase
a procházel se sadem, vískou, polem,
kde všechno v májovém se smálo jase
a zeleň kvítím pestřila se kolem —
v té chvíli radost, touha žití nová,
již cele zvítězila nad mým bolem;
tu poznal jsem, co krásy vzácné chová
ta země, rodný luh, že v tomto vděku
dost nových slastí kyne, žal se ztrácí,
že najíti zde mohu tisíc léků
a nové štěstí v pilné, zdárné práci.

A když jsem zahradou se vracel domů,
tu kouzlo domova, sen dětství zlatý
v mou duši vpředla, hledíc květem stromů,
ta stará pavlač výminkářské chaty.
Tam stála Maruška; kol svěžích lící
jí hrálo jarní slunko laškující
a jakás píseň moravská jí zněla
ze smavých, čerstvých retů vonným vzduchem
a milá něha zpěvem tím se chvěla.

Tu jiná postava mi letla duchem,
jak lilie štíhlá, v jemné, divné kráse,
a srdce bolně sevřelo se zase.
Však rukou máchl jsem a pravil k sobě:
Již ustup, vidino! Tvůj přelud čarný
mé srdce zajal v idealní zdobě,
co skutečným se zdálo, sen byl marný.
V mé hnízdo nehodí se rajka cizí,
leč skromná, prostá naše holubice,
byť neměla než lásku, srdce ryzí
a tiché cnosti domácí — nic více! —

Jen krátce připisuji: Měsíc tomu,
co z chaty, jež se třpytí v roušce nové,
jsem uveď žínku do předního domu.
Jsem šťastcu. S bohem, kniho! Práce zove.

16.

(U kolébky.)

Sen křídly duhovými tebe
    již halí
a pod řasou ti kmitá nebe,
    můj malý.
Tvá ručka buclatá se vine
kol rolničky, jíž sen ti kyne,
rtík usmívá se blahodyšně
a zardívá se jako višně
    plod zralý.

V té kolébce své prosté, malý,
    spíš krásně,
jak by k ní hedbáv s nachem tkaly
    své třásně.
Jak robě knížecí máš tady
svět nejkrásnější, zlaté hrady
a sladkou hudbu bájných zvonů,
jíž nezná žádný mistr tonů,
    král básně.

Ó dřímej sladce na kolébce
    té prosté,
kde anděl pohádku ti šepce,
    můj skvoste!
Tvůj otec s polibkem se sklání
a žehnáním k té malé skráni
a sen jej obletuje blahý,
že v tobě dědic svaté snahy
    mu vzroste.

Ty nemáš slávy poznat výši
a bědu,
pít rozmařilých slastí číši
a jedu,
ty nepůjdeš za zlatou hrudou,
za hlučným rejem, línou nudou:
Ty budeš tiché práci žíti
a hájit, šířit, zdarem krýti
lán dědů.

Ty budeš rodu, vlasti chovat
hrsť půdy
a zlaté plody vyluzovat
z té hrudy,
ty budeš potem svým ji smáčet,
však za to hrdě po ní kráčet
a vděků dost v ní naješ vezdy,
jak mezi klasy modré hvězdy,
mák rudý.

Buď lidu skromným, prostým členem,
můj synu,
jen dobro ať je stále věnem
tvých činů!
Los tichých práce bohatýrů
ti spokojenost chystej v míru,
a nebe těš mne tvojím blahem,
než zdřímnu pod kostelním prahem
v lip stínu.

Z básní Petra Jasmína.

Vřes.

Před vysokým lesem na veliké pláni,
kam vždy padá slunce neuprosný žár,
kterému jen lesa kůlový plot brání,
rozkvetlý vřes kryje celý suchopár.

A ten žár je stále palnější a prudčí,
vzduch jak by se vedrem tetelil a chvěl
a v tom květném vřesu polétá a bzučí
malých, zlatokřídlých statisíce včel.

Je to jako moře růžovatých květů,
z každého je cítit celý zdravý les . . .
Na co myslíš tady? Na vděk dívčích retů?
na červánků plápol, v kterém stojí ves?

Nebo z chudé půdy překrásný květ vida
týčit se a chvěti, voněti a plát,
na ty myslíš, kterým v hlavách stála bída
u kolébky chudé, soužení a hlad.

Ze podkrovních jizeb, chýží chudších skály
vypučely přece v divukrasný květ,
z něhož statisíce jako včely ssály
víru, naděj, lásku, sílu svou a vzlet.

Opuštění.

Sníh padá, lehký mráz jej hněte,
pod tíží jeho dřímá zem
a od mužů i od dítěte
jsou dobře znáti stopy v něm.

A jak vše pod tou vrstvou šedou,
kam vítr sníh jen zavěje,
on zradí, kam ty stopy vedou,
kam spějí lidské kročeje.

Jdou ze vsi ke vsi, stále svěží,
jdou v každou chatu ba i v les
i do polí, jež mrtva leží,
až pak se tratí v dáli kdes.

A někde zem již ušlapanou
a stopa stopu přetíná,
jen ku hřbitovu do vsi stranou
tam nejde ani jediná!

Libertas.

(Ze Švýcarska.)

Jak dítě lesklý předmět, peníz drobný
v svých prstech obracím já zas a zas,
je na něm panny řecký profil zdobný,
jež čelenkou má spjatý bujný vlas,
v ní vryté slovo: Libertas.

A divná duma ve skráně mi buší,
že tichá slza tryská v clonu řas.
Ó kde se skrýváš, tajíš lidské duši,
ty děvo drahá, jež v hruď siješ jas
a jejíž jmeno: Libertas?

Ó kde se skrýváš rodné mojí zemi
tak dlouhý, neskonale trpký čas?
Jak dávno, co tě krve krůpějemi
můj uctil lid, jenž jho své šije střás'
s tím svatým heslem: Libertas!

Ó vejdi zase ve průvodu slávy
v tu krásnou zem a syny její spas,
ať boj a zápasy je neunaví,
ať budují chrám v srdcích plný krás,
v němž zlatem vryto: Libertas!

Jan Hodyc.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Padesátileté jubileum I. K. Ajvazovského.

Ruské výtvarné umění, ačkoliv je poměrně mladé, rychlými kroky béře se k oné výši, na níž směle bude se moci měřiti s uměním ostatních národů. Nám vzdáleným pozorovatelům životního ruchu bratrského národa ovšem nedostává se příležitosti stopovati tento rozvoj krok za krokem, ale jest nám spokojiti se toliko tím, co šťastná náhoda k nám zanese aneb naše illustrované listy v reprodukcích poskytnou. Že toho nebývá nazbyt, je na bíledni, ačkoliv dlužno doznati, že naše obrázkové listy snaží se všemožně v tom ohledu konati svoji povinnost. Dosud nedostává se nám ani obšírnější monografie o ruském umění, neřku-li pragmatického vylíčení jednotlivých jeho period, jeho rozvoje a úspěchu. Proto jest nám vítána v nynějších poměrech, kdy více než dříve počínáme přihlížeti k duševnímu životu národa ruského, každá příležitost, jež by nám dala poznati aspoň část úspěchu ruského umění, a to tím více, jedná-li se o jednom z největších a nejslavnějších zástupců jeho, jedná-li se o umělci, jenž zůstávaje po padesát let věrným svému vyššímu povolání, získal si během doby této jména světového, jde-li řeč o genialním Ivanu Konstantinoviči Ajvazovském.

O jeho štětci směle možná říci, že zahřívá srdce divákovo teplem slunečním, osvěžuje příbojem moře, jehož krásám se zasvětil, rozšiřuje hruď přívalem vzduchu a sílí, okouzluje, naplňuje člověka rozkoší vábné přírody. Kdo zadívá se do některého z četných obrazů Ajvazovského, ten zapomene po chvíli na vše ostatní. Tajemství a kouzlo umělecké illuse vystupují z rámů a působí čarodějně v duši divákovu. A strašně i sladce mu je, pokojně i mile a cosi jako přízrak neexistujícího štěstí staví se mu před oči v ozářené sluncem dálce neohraničené a bezlidné perspektivy. Padesát let okouzloval Ajvazovskij takto současníky, vyplňuje tento vznešený společenský úkol s ohněm nadšeného genia. Padesát let zářil svým talentem celému vzdělanému světu a budil hlubokou úctu k ruskému umění.

Jeho vnější život je dosti jednoduchý. Narodil se 17. července roku 1817 ve Feodosii v Taurické gubernii, tak že již z dětství měl příležitost naslouchati neklidným vlnám volného moře, jemuž později s úspěchem tak rozhodným věnoval své síly. Hned v útlém mládí jevil náklonnost ku kreslení; jeho obrázky přičiněním příznivců jeho dostaly se do rukou cara Mikuláše, jenž ze simferopolského gymnasia vřadil Ajvazovského na své útraty do počtu žákův umělecké akademie (1833), kde mladý umělec záhy vynikl svým neobyčejným nadáním, tak že již po třech létech vystavil na akademické výstavě svých prvých sedm mořských obrazů, jež vzbudily všeobecnou pozornost obecenstva i kritiky, zvláště v listě Kukolnikova „Chudožestvennaja Gazeta". Intrika jeho francouzského učitele Tanneura dovedla jeho úspěch zmařiti a přízeň

carovu k němu seslabiti, než přímluva přátel, hlavně V. A. Žukovského, pomohla, a Ajvazovskij roku 1837 ukončil studia v akademii, vystaviv téhož roku nový svůj obraz „Tišina na moři", jenž byl odměněn první zlatou medalií. Od těch dob úspěch jeho prací stále rostl. K jeho rozvoji zdárně prospěly dvě cesty s velkoknížetem Konstantinem Nikolajevičem po zálivu finském a po území ruském do Cařihradu. Tyto dvě cesty nadchly jej ku množství obrázků z historie válečného ruského loďstva; obrazy tyto měly znamenitý úspěch nejen v Rusku, ale i za hranicemi. Sláva jeho rostla všude. R. 1840 byl vyznamenán v Římě, hned potom v Paříži za své obrazy „Klidné moře", „Neapolská noc" a „Žena s dítětem na břehu". Roku 1840 ruská akademie umění jmenovala jej akademikem, sedm let později jmenovám členem akademie amsterodamské a roku 1848 dostalo se mu od ruské akademie názvu professora malířství. Jeho hojné cesty po Evropě rozšířily obzor jeho fantasie, budily v něm nové mocné dojmy, jež s podivuhodnou rychlostí a plodností zobrazoval ve svých nádherných komposicích. Než jeho talent všímal si netoliko skutečných krás moře, ale jeho fantasie nesla se do šedé dávnověkosti a zobrazovala též události z dějin klassického Řecka, ano i dějinné události takového dosahu jako objevení Ameriky. Jeho díla zatím šířila se po Anglii, Francii, Německu, Italii, Holandsku, Portugalsku, Švédsku, Řecku, Turecku ano i po Americe a Egyptě a všude dostávalo se mu skvělého uznání, tak že r. 1856 byl mu věnován od pařížské akademie umění řád čestné legie a florentinská gallerie vřadila jeho podobiznu k nejpřednějším malířům všech věků a národův.

U Ajvazovského překvapuje snadnost a rychlost, s jakou pracuje. Na největší své obrazy nepotřebuje více než dobu několika neděl, na mnohé toliko několika hodin. Tím jeho plodnost se vysvětluje, ačkoliv dlužno k tomu dodati, že i píle jeho může býti vzorem jiným umělcům, neboť není takořka dne, i nyní ve vysokém jeho stáří, aby nevěnoval se aspoň několik hodin své vznešené práci. Uvážíme-li, že on sám počítá jen svých větších obrazů přes 4000, pak podivíme se bohatosti jeho obrazotvornosti a síle jeho talentu. Ajvazovskij nikdy nepřistupuje ku práci, dokud celý obraz do nejjemnějších odstínů nesložil se v jeho fantasii. Pak vládne štětcem přesně a jistě. Ta okolnost napomáhá též jeho neobyčejné plodnosti. Avšak při vší této hojnosti tvorby znamenitý umělec chová v sobě nevyčerpatelnou sílu původnosti, jeho plody neunavují, neseslabují zájem divákův. Umělec při této své obrovské tvorbě sestárnul sice, ale jeho štětec je dosud mladý, uchvacující, okouzlující. Zásluhy umělcovy o ruské umění, nemluvíme-li ani o tom, že stal se zakladatelem školy marinistů na Rusi, jsou ohromné. Ajvazovskij razil cestu ruskému umění za hranicemi, jemu dostalo se nejvyšší pocty a největšího uznání ze všech nynějších ruských umělců. V něm ruské umění nalezlo duchaplného tvůrce, jenž proslavil činy válečného loďstva ruského, zvěčnil půvaby a kouzla ruských moří a obrátil pozornost celého uměleckého světa k domácímu ruskému umění, v něm toto nalezlo pevný základ, na němž bude-li dále se rozvíjeti, stane se chloubou a slávou celého Slovanstva.

V den jeho jubilea ukázalo se, jaké popularitě těší se Ajvazovskij na celé Rusi. Ze všech stran sletělo se k němu množství telegrafických

projevů, všecky čelnější veřejné ústavy a společnosti vyslaly k němu své deputace a petrohradská akademie umění, k níž Ajvazovskij přilnul s vřelou náklonností, jmenovala jej čestným členem a ku poctě jeho dala raziti zlatou medalii s jeho poprsím. Ku slavnostnímu zasedání akademie, jemuž předsedal velkokníže Vladimír Alexandrovič, jakož i k banketům ku poctě vynikajícího umělce pořádaným dostavilo se množství předních zástupců umění, vědy, literatury a celé ruské společnosti.

Ku konci zbývalo by nám vyjmenovati některé z obrazů Ajvazovského a podati pokud možná důkladné ocenění jeho činnosti. Avšak práce ta vymyká se z rámce této rozpravy a nestačí na ni dosud ani síly předních ruských kritiků. Dlužno jen podotknouti, že slavný umělec od počátku své tvorby jde svou vlastní cestou, od níž nikdy se neodchýlil. Na všech jeho obrazech leží zřejmá pečeť originalnosti jeho talentu. Od počátku svého tvoření vyznamenává se nenapodobitelnou rázovitou individualností, hlubokým přesvědčením o pravdě a kráse své tvorby a tím zvláštním stilem, způsobem malby, která dává obrazům jeho lesk a půvab vznešené a čisté poesie. A padesát let neunavné nádherné tvorby nepodlomilo síly umělcovy, ale učinilo jej virtuosem jak v rychlosti tak v jistotě a zdařilosti práce, jejíž zvláštní ráz nikdo nedovede napodobiti. Mezi nynějšími realisty umělci a Aivazovským není nic společného. Ajvazovskij po celou dobu své umělecké kariery udržel se na půdě — idealisace přírody. V tom je všecka jeho sláva, jeho padesátiletý, ustavičný úspěch, neboť v umění může se udržeti toliko to, co je stvořeno, a nikoliv co je pouhou kopií přírodních forem. Na poslední akademické výstavě nalézal se též obraz J. K. Ajvazovského „Bouře na Azovském moři". Thematem byla umělci událost, jež stala se r. 1886 v měsíci dubnu.

„Na prvém místě je lodník, který jediný zachránil se ze všeho mužstva zahynulého parníku „Jestřáb", uvázav se ku stožáru a udržev se na něm během půltřetího dne, až byl potom přijat plující mimo kupeckou lodí."

Tento obraz — dle slov jednoho kritika Ajvazovského — je výtečná allegorie osudu samého umělce. Uprostřed nepokojného hledání, bystroletých změn ve směrech, v honbě „za přírodou" J. K. Ajvazovskij jediný udržel se na výši svého talentu. On jediný zůstal tím, čím byl — výtečným umělcem — ohromnou, zářivou hvězdou, která vždycky vábila a vábí svým leskem a hrou nesčíslné ctitele jak v Rusku, tak v Evropě! *K. Š.*

